

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT.

VOL. XIV.

T. LIVII PATAVINI

HISTORIARUM

LIBRI QUI SUPERSUNT,

EX EDITIONE G. A. RUPERTI

CUM SUPPLEMENTIS

NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

INDICE LOCUPLETISSIMO

ET

GLOSSARIO LIVIANO

ACCURATE RECENSITI.

VOLUMEN DECIMUM QUARTUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1828.

mus reposuit *dein*, quod habent Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. a m. sec. et Hav. Vide ad III. 3. § 6. Tum *fam. qui* Leid. 2. omissa media voce, quæ ob proximam elisa est. Deinde *insig. mœstitiam* Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. et Port. a m. pr. ubi ultima litera τοῦ *mœstitiam* nata videtur ex primis duabus vocis seq. Vide ad III. 48. § 5. Ea tamen lectio quum ferri non posset, hinc ab aliis factum *ob insig. mœstitiam*, quod præferunt Port. a m. sec. Harl. 2. Hav. et Latinii Neap. Vulgatum *insignem mœstitia* habent Voss. ambo, et Gaertn. Utrumque commode ferri potest *insignem mœstitia* et *ob insignem mœstitiam*. Prius tamen hic præfero, Posterius enim non nisi in minimæ fidei codd. reperitur. Supra I. 9. 'Unam longe ante alias specie et pulchritudine insignem.' VII. 26. 'Gallus processit, magnitudine atque armis insignis.' Pari modo variatur supra I. 9. vel 'forma excellentes' vel 'forma excellente:' ubi vide. Tandem *agnoverat* Port. a m. sec. Quod recipiendum foret, si vera esset ac perpetua distinctio τῶν 'cognoscere' et 'agnoscere;' ut illud diceretur de his, quæ primum nosci incipiunt; hoc de iis, quæ ante nota fuerunt, et nunc iterum noscuntur. Verum sæpe 'cognoscere' eo sensu occurrit, quo 'agnoscere' poni dicitur. Vide Nonium Marc. voce 'cognoscere;' et Bernecc. ad Justin. II. 6. § 20. Hinc quoque uni cod. *agnoverat* præferenti, fidem non habendam puto. Eadem verba etiam commiscentur v. 36. § 7. ubi alia exempla vide. *Cognoverant* Leid. 2. Et ita quidem non convenit, quod mox sequitur, 'inquit;' verum eam vocem idem Leid. 2. omisit. At ne sic quidem omnis sublata difficultas ex ea lectione profluens. Quo minus enim probari possit, obstat itidem illud, 'nisi *me* frustrantur.' Nihil itaque etiam hic mutandum.

Nisi me frustrantur, inquit, oculi] Pal. 1. *ni me frustrantur oculi, inquit*. Gebh. Omnes nostri constanter *Nisi*, quæ tamen vox sæpe cum *ni* confundi solet. Vide ad c. 34. § 3. Tum *frustrarentur* Leid. 2. Deinde *oculi, inquit* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Verum, ut modo dictum, τὸ *inquit* exsulat a Leid. 2. Et poterat quidem abesse. Sæpe enim eam vocem ab optimis scriptoribus et ab ipso Livio omitti, infra dicetur ad XXIII. 45. § 6. Quum tamen optimi quique eamdem servent, potius retinendam existimo.

Mater tibi conjuxque et liberi adsunt] *Conjux et liberi adsunt* Harl. 2. et Gaertn. Non sequor. Vide quæ notantur supra hoc lib. ad c. 31. in princ. In ordine etiam vocabulorum turbant primæ edd. præferentes *conjuxque adsunt et liberi* usque ad Aldum: is autem reposuit *et liberi adsunt;* quod et codd. omnes defendunt.

§ 5 *Coriolanus propere ut amens*] Adulteratum verbum est *propere*. Tu repone *prope*. *Coriolanus prope ut amens*. Rhen. *Prope*, quemadmodum legendum Rhenanus recte monuit, etiam servant omnes codd. nostri. Pari modo etiam supra peccatum vidit Rhenanus hoc lib. ad c. 28. § 9. Crediderant, qui alteram nobis lectionem dederunt, se scriptum vidisse *prop'e*. vel *prope* per compendium, pro *propere*. Contra sæpe *prope* librarii substituerunt τῷ *propere*. Vide ad XXXIX. 31. § 4. Voces *ut amens* omittuntur in Leid. 2. qui idem etiam præfert *a sede* pro *ab sede*. Id posterius etiam habent Lipsiens. et Gaertn. Denique *conferret*, pro *quum* sive *cum ferret*, Lipsiens. De hoc similibusque erroribus, frequenter in Mss. obviis, vide ad IV. 24. § 7.

Sine, priusquam complexum accipio, sciam] Eadem verba sunt apud Val. Max. v. 4. hinc, ut puto, sublecta, a nobis autem indicata, ut ex alteris

altera emendarentur. *Glar.* Majorem affectum indicat, aptiorque est orationi mulieris, deinde matris, ex precibus in iram versæ, lectio Pal. tertii, *mulier in iram ex precibus versa, Sine, Sine, priusquam complexum accipio, sciam;* geminato imperandi modo. *Gebh.* Quasi aliquid sit in repetitione vocis efficaciæ, Pal. 3. *sine, sine, priusquam.* Terent. Heaut. I. 1. 'Sine, sine, vacuum tempus ne quod dem mihi laboris.' Appul. Met. I. p. 105. ed. Elmenh. 'At ille, ut erat capite velato, Sine, sine, inquit, fruatur diutius tropæo, quod fixit ipsa.' Sed non succinunt alii. *J. F. Gron.* Editionibus Valerii Max. v. 4. ex. 1. tempore Glareani magna pars orationis, qua Veturia apud Livium utitur, intexta erat; eam codicum auctoritate Pighius aliique postea expunxerunt. Ceterum τὸ *sine, sine priusquam* etiam non displicere videtur Jac. Gronov. infra ad IX. 9. § 1. Et sane diffiteri nequeo, in voce *sine* omnem vim atque emphasin orationis sitam esse; auctores autem illas voces, in quibus emphasis consistebat, ejus augendæ atque intendendæ caussa, repetere solitos fuisse. Ita Cic. de Amic. c. 27. 'Virtus, virtus, inquam, C. Fanni, et tu, Q. Muci, et conciliat amicitias, et conservat.' Silius Ital. II. 31. 'nostrum, (pro Jupiter!) inquit, Nostrum ferre caput parat illa per æquora puppis:' ubi vide quæ notavi. Cic. in Verr. v. 62. 'Crux, crux, inquam, infelici et ærumnoso parabatur.' Plaut. in Bacchid. v. 1. 13. 'Hoc, hoc est, quod peracescit, hoc est demum, quod percrucior, Me hoc ætatis ludificari.' Verum etiam est, amanuensium negligentia ac culpa sæpe evenisse, ut emphasis illa maximam partem evanuerit, quoniam vocem repetitam, tamquam supervacuam, omiserint. Vide exempla a Jac. Gron. dicto loc. laudata. Interim tamen uni codici tantum tribuere non audeo, ut ejus fide vocem contextui addam; omnes enim nostri, omnesque illi, quos Gron. consuluit, vocem *sine* non repetunt. At *ex precibus versa, sine p̃cibo priusquam, &c.* præfert Port. a m. pr. Verum τὸ *p̃cibo*, tamquam ex præcedenti *precibus* male iteratum, m. sec. recte inductum est. Deinde *priusquam amplexum accipiam* Harl. 2. et Hav. Quod displicet, quum ob aliorum codicum dissensum, tum ob seq. vocem *sciam.* Denique *sciř*, pro *sciam*, Harl. 1.

Ad hostem, an ad filium venerim] *An ad hostem, an ad fil. ven.* Leid. 2. Male. Supra hoc cap. 'Id publicum consilium, an muliebris timor fuerit, parum invenio:' et inf. hoc eod. cap. 'Volsci Æquine imperatorem conjuncto exercitui darent.' Vide h. lib. c. 8. § 8. Deinde *captivane mater* Harl. 2. et Hav. Denique *in cast. sum* Leid. 2. pro *in cast. t. sim.* Sed præcessit *venerim.* Omnino deest vox *sim* in Flor.

§ 6 *In hoc me longa vita et infelix senecta traxit*] Quædam ex priscis edd. *in hoc ne longa vita.* Sed *in hoc me* jam datum Venet. a. 1495. Deinde τὸ *et* exsulat ab iisdem et pluribus aliis. Ea particula primum obcurrit in Mogunt. Sed scripti omnes adhærent lectioni, quæ nunc vulgo exstat.

Deinde hostem viderem? Potuisti, &c. genuit, atque aluit?] Omnia hæc vocabula, nescio quo casu, nisi soli librarii negligentiæ adscribi debeat, omittuntur in Harl. 1. *deinde viderem hostem* habet Leid. 2.

§ 7 *Non tibi, quamvis infesto animo et minaci*] Pal. 1. *Num tibi;* ut et mox 'num, quum in conspectu Roma fuit.' *Gebh.* *Num tibi* Voss. 2. Alibi sæpe hæ voculæ in Mss. confunduntur. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. XI. 19. *Ut tibi* Port. Tum *minasci* Klockian. *minari* Gaertn. Deinde *pervenias*, pro *perveneras*, Leid. 2. Hinc *ingrediendi*,

pro *ingredienti*, Lipsiens. Insuper *sines*, pro *fines*, Harl. 1. Denique *ita cecidit*, pro *ira cec*. Hav. sollemni errore, qui alibi non raro obvius est. Vide ad XXIV. 16. § 1.

Non, quum in conspectu Roma fuit, succurrit] Excerpta libri Helmæstad. negant τὸ *quum* illic legi. Etiam video abesse a Rottendorf. An scripsit? *Non, ut conspecta Roma fuit*. *Ut*, pro postquam. *Jac. Gron.* Τὸ *ut* pro postquam iinlustrat J. F. Gronov. infra ad XXXV. 23. § 3. Nostri tamen voculam *quum* omnes uno consensu servant, aç nihil mutant, nisi quod *non tamen in consp.* sit in Lipsiens. et *num, quum in consp.* habeat Voss. 2. De τοῖς *non* et *num* confusis vide ad verba præcedd. *Tamen* in Lipsiensi inde natum videtur, quod librarii pro *cū* primo scripserint *tū*: quæ inter se commutari infra dicam ad Epit. Liv. l. XLVIII. circa finem. Postea ex *tū* factum est *tñ*. Vide ad XXII. 17. § 5. Mox *intra ista mœnia* Hav. *intra mœnia illa* alio ordine edd. vett. Sed *illa mœnia* primus Aldus vulgavit; eoque ordine vocabula conlocant omnes membranæ.

§ 8 *Ergo ego nisi peperissem*] *Si peperissem* Harl. 1. *nisi te peperissem* Voss. 2. et Hav.

Filium haberem, libera in libera patria mortua essem] *Haberem, in libera patria*, omissa priori loco voce *libera*, Flor. et Hearnii Oxon. L. 2. Et ita edidit Curio, quem multi recentiorum secuti sunt, usque ad Gruterum, qui iterum vocem omissam restituit. Cum Grutero autem faciunt omnes nostri. *Essem mortua*, in alium ordinem digestis vocibus, præfert unus Hav.

Nec tibi turpius, quam mihi miserius, possum] *Nec mihi miserius, quam tibi turpius, possum* Harl. 2. *quam tibi turpius, nec mihi miserius* Port. a m. sec. in quo a m. pr. pro *quam* alia vox scripta fuerat, cujus omnes ductus diligenter erasi sunt, ut, quid olim exaratum exstiterit, nunc deprehendi nequeat. An forte ab initio datum censeri debet, *nec tibi turpius, nec mihi miserius?* quemadmodum præfert Gaertn.

Nec, ut sim miserrima, diu futura sum] *Nec, ut sum* Flor. *nec u' sim*, id est, *nec ubi sim*, Port. Male. *Ut sim* est, licet, etsi sim. Vide ad XXII. 25. § 2.

§ 9 *De his videris*] Genus loquendi erudite, ut omnia, inlustravit Nic. Heins. ad Nason. ex Ponto Epist. I. 2. 9. Mox *quo si pergis* Flor.

Uxor deinde ac liberi amplexi] *Complexi* Gaertn. a m. pr. Sed ea vox mox sequitur. Recte itaque altera manu mutatum est in *amplexi*, ut præferunt reliqui omnes. Mox *ploratio*, pro *comploratio*, Lipsiens. Perperam. 'Comploratio sui patriæque' dictum, quemadmodum 'complorare vivos mortuosque' V. 39. 'complorare fortunam gentis' XXXVII. 7. Ita Epit. Liv. lib. LIV. 'Ab exercitu suo multum comploratus, et nobilissime tumultuatus:' ubi vid. Sigonium. Justin. XI. 9. 'Velut statim moriture complorationem ediderunt.' Vide Freinsh. Ind. Flori in voce 'Complorare.' Contrario errore *comploratu*, pro *ploratu*, datum erat supra hoc lib. c. 23. § 8.

§ 10 *Complexus inde suos dimittit: ipse retro ab urbe castra movit*] *Complexos inde suos* Harl. 2. Quod, si plures concinerent, non contemnendum putarem. Ovid. Epist. Heroid. IV. 139. 'Viderit amplexos aliquis; laudabimur ambo:' ubi vide Nic. Heinsium et Burmann. etiam Voss. Gramm. V. 6. Sed et vulgatum probum est, quod reliqui omnes libri tuentur. Nam ad verbum *dimittit* vel subintelligendum *eos*, vel ex proximo revocandum *suos*. Supra hoc lib. c. 3. 'Ambientes nobilium adolescentium animos pertentant:' quasi foret ambientes animos pertentant eos: ubi id non intelligens Klockius

multis inutilibus conjecturis operam ludit. c. 5. 'Desectam cum stramento segetem magna vis hominum simul inmissa corbibus fudere in Tiberim:' pro in segetem vel in eam inmissa. c. 8. 'Credo, quia nulla gesta res insignem fecerit consulatum, memoria intercidisse:' nimirum eum, vel consulatum intercidisse. v. 24. 'Principes senatus primi obferentes se, peti, feriri atque occidi jubebant:' ubi alterum *se*, quod ex priori revocandum, nonnulli codd. perperam addiderunt. c. 25. 'Communi decreto pollicitæ tribunis militum aurum et omnia ornamenta sua, in ærarium detulerunt:' pro ea detulerunt in ærarium. x. 11. 'Samnites infesto exercitu ingressos fines suos vastare, belloque ad bellum cogere:' nimirum eos vel fines vastare: et ita sæpe. Vide etiam Gron. ad xl. 26. § 8. et supra hoc lib. ad c. 1. § 2. Tum *demittit* Leid. 2. qui error in libb. scriptis frequens est. Vide ad xxxiv. 50. § 2. Præterea *et ipse retro* Harl. 2. et Hav. Denique *castra movet* Port. et Hearnii Oxon. B.

Abductis deinde legionibus] Secundam vocem, quam omnes reliqui constanter servant, unus omittit Leid. 2. Deinde *periisse*, pro *perisse*, Lipsiens. et Gaertn. Vide ad v. 8. § 8.

Alii alio leto] Dionysius Antiq. viii. p. 528. et Plutarch. in Coriol. p. 232. tradunt, seditione militari, quam Tullus Attius excitarat, interfectum esse. Cicero ipsum sibi manus intulisse auctor est de Amic. c. 12. 'Fecit idem, quod viginti annis ante apud nos fecerat Coriolanus. His adjutor contra patriam inventus est nemo: itaque mortem sibi uterque conscivit.' et in Bruto c. 10. 'Bellum Volscorum illud gravissimum, cui Coriolanus exsul interfuit, eodem fere tempore, quo Persarum bellum, fuit, similisque fortuna clarorum virorum. Siquidem uterque, quum civis egregius fuisset, populi ingrati pulsus injuria, se ad hostes contulit, conatumque iracundiæ suæ morte sedavit. Nam etsi aliter est apud te, Attice, de Coriolano, concede tamen, ut huic generi mortis potius adsentiar.' Ceterum *alii alio loco* Klockian.

§ 11 *Refert certe, hanc sæpe eum exacta ætate usurpasse vocem*] *Refert hanc certe* Hav. *se*, pro *sæpe*, idem codex. *Spe* Lipsiens. Deinde *sæpe eum ex alta ætate* Leid. 2. *sæpe in exacta ætate* Port. a m. sec. Sed nihil muto. 'Exacta ætate' capio tamquam ablativos absolutos, quum ætas exacta fere ad finem perducta est. Ovid. Epist. Heroid. iv. 26. 'Quæ venit exacto tempore, pejus amat.' Terent. in Adelph. v. 4. 16. 'Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab eis fero.' Vel 'eum exacta ætate' est eum senem: ut apud Cic. in Verr. v. 8. 'Nullam invidiam in te, ne ex illis quidem rebus concitabo, quum esset talis vir in carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus, tyrannicis interdictis tuis patri exacta ætate, et adolescenti filio adeundi ad illum miserum potestatem numquam esse factam.' Eodem sensu Livius etiam dicere potuisset 'eum exactæ ætatis.' Vid. Celeb. Burm. ad Nas. lib. iii. Met. vers. 53.

Multo miserius seni exsilium esse] *Multo mis. se exs. esse* Leid. 1. *Multo mis. se in exsilio esse* literis trajectis Leid. 2. *multo mis. exs. esse* Gaertn. *multo mis. seni esse exs.* Harl. 2.

Non inviderunt laudes suas mulieribus viri Romani] Flor. uterque, Rottend. Voss. 1. Helm. Chifl. *laude sua*. An adhibuit Græcismum οὐκ ἐφθόνησαν αὐταῖς τῆς δόξης? Potius dictum videbitur, ut illud Ciceroni de Orat. ii. 56. 'Nisi interdum in hoc, Crasso paullum inviderem.' Cæterum adscripsit huic loco Muretus: 'Hic multa desunt, quæ pete e Cujacio xii. 24. 'Tunc enim primum sancitum fuit, ut mulieribus de via cede-

vetur, ut inauribus aureis, ut purpurea veste, ut aureis segmentis, ut novo vittæ discrimine uterentur.' Cujac. ex libro vetere.' *Jac. Gron.* Codicibus Gronovio laudatis concinunt Leid. ambo, et Harl. 1. Similiter enim ostentant *non inviderunt laude sua mulieribus.* Certum est, Lucanum, Tacitum, Plinium Secundum, aliosque ejus seculi scriptores adhibuisse locutionem 'invidere alicui aliqua re.' Vide Burmann. ad Quinctil. IX. 3. in princ. et Cort. ad Plin. Epist. I. 10. quamvis J. F. Gronovius ad Tac. Ann. I. 22. se non meminisse dicat, quis hoc verbo sic usus fuerit. Utrum tamen Livius eique æquales scriptores ita locuti sint, est, quod dubitem. Certe in illis genus hoc loquendi, idque verbi regimen nondum a viris doctis observatum memini. Locutio enim, quam ex Cicerone Gronovius adtulit, 'invidere alicui aliquid in aliqua re,' hinc plane differt. Quin et, omnino veteres ita locutos esse, negabit testis idoneus Quinctilianus, si vera est Burmanni emendatio codicis auctoritate innisa, Instit. Orat. IX. 1. 'Si antiquum sermonem nostro comparemus, pene jam, quidquid loquimur, figura est: at hac re invidere, non, ut omnes veteres, et Cicero præcipue, hanc rem.' Hæc itaque ratio efficit, ne optimis ceteroquin codd. hic fidem habere, eorumque lectionem probare audeam; sed ut potius credam, ultimam literam vocis *laudes* interceptam esse ob primam seq. *suas.* Vid. ad IV. 59. § 11. postea vero, quæ vicinæ fraudi fuerat, ipsam quoque idem damnum passam esse, et librarios, ne Prisciano quiritandi caussa daretur, ejusdem vocis *suas* itidem finientem literam extrivisse.

Adeo sine obtrectatione gloriæ alienæ vivebatur] *Sine obtr. al. gloria* Leid. 2. *sine obtr. gloriæ aliena* Hav. Deinde *videbantur*, pro *vivebatur*, Harl. 1.

§ 12 *Monumento quoque quod esset*] Hic Cujacius Obs. XII. 24. ex plenioribus Mss. supplet: 'Tunc enim primum sancitum fuit, ut mulieribus de via cederetur, ut inauribus aureis, ut purpurea veste, ut aureis segmentis, ut novo vittæ discrimine uterentur. Monumento quoque,' &c. Vide Val. Max. V. 2. ex. 1. Lipsium Comment. ad Annal. Tacit. III. 53. ad illa: 'Atque illa feminarum propria, quis lapidum causa pecuniæ nostræ ad externas aut hostiles gentes transferuntur:' ubi in Valerio, ergo in Livio quoque, pro *auribus* vel *inauribus*, vult restitui *crines*, quia hoc tempore ne notæ quidem fortasse Italiæ gemmæ. Tamen de inauribus adde Cujacium Observ. X. 17. in fine. *Klock.* Si quis honos alius matribus familias habitus, et a Livio narratus esset, recte interponeret τὸ *quoque.* Sed quia persequitur eandem rem, quam incepit, scripsisse videtur: *viri Romani, (adeo sine obtrectatione gloriæ alienæ vivebatur,) monumentoque quod esset.* Hesiod. in Theogonia vs. 500. Σῆμ' ἔμεν ἐξοπίσω, θαῦμα θνητοῖσι βροτοῖσιν. *J. F. Gron.* Lectio Livii servanda erit, si eum mutilum esse hoc loco, et, quæ Jac. Gron. ad § præced. (sive apud eum Muretus,) et hic Klockius ex Cujacio protulerunt, ex contextu ejus excidisse, iterumque addenda esse censeamus. Certe similia honoris mulierum caussa hoc tempore a Romanis concessa fuisse narrat Valer. Max. V. 2. ex. 1. 'In quarum honorem senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornavit. Sanxit namque, ut feminis semita viri cederent, confessus plus salutis reipublicæ in stola, quam in armis fuisse: vetustisque aurium insignibus novum vittæ discrimen adjecit. Permisit quoque his purpurea veste et aureis uti segmentis. Super hæc ædem et aram Fortunæ Muliebri,' &c. Ad quem locum Glareanus monuit, locum hunc Livii eodem modo ab Oliverio laudatum esse,

quemadmodum eum postea Cujacius protulit. Mihi tamen longe verius videtur, (cui sententiæ et se consentire Dukerus monuit,) ea omnia addita a nasuto quodam ex Valerio Max. et primo quidem tantum margini adscripta fuisse, postea vero in unius vel alterius codicis contextum inrepsisse. Ut ita sentiam, illud efficit, quod nulli virorum doctorum, qui salutares manus Livio admoverunt, hæc verba sibi in codd. quibus usi sunt, obvia fuisse adnotaverint; id non omissuri, si in membranas tam insigni emblemate auctiores incidissent. Certe nemo etiam eorum codicum, quos consului, vel aliquod illorum verborum vestigium exhibet. Neque mirum est, privilegia hæc eo tempore mulieribus concessa a Livio non memorari, quum pariter omittantur a Dionysio Antiq. VIII. p. 525. et Plut. in Coriol. p. 231. qui narrant, quum senatus decrevisset, ut mulieribus præmia, quæ postulassent, tribuerentur, illas nihil aliud petiisse, quam ut Fortunæ Muliebri templum exstruere, eique quotannis sacra facere liceret pro salute reip. Sed nec verba Valerii recte accepit, quicumque ea inde excerpta oræ Livianæ adscripsit. Refert enim Valerius, 'vetustis aurium' (sive, ut viri docti emendant, *earum*, vel *inaurium*) 'insignibus novum vittæ discrimen adjectum.' Adeoque indicat, mulieres jam antea aurium vel inaurium insigne obtinuisse, nunc vero novum vittarum discrimen adeptas esse. Sed contra augmentum Livio adscriptum indicat, eas nunc demum utrumque præmium, et inaurium insigne, et vittarum discrimen, accepisse. Quum itaque voces, quas viri docti produxerunt, Livii esse non videantur, haud difficulter adsentiam J. F. Gronovio, pro *monumento quoque* scribenti *monumentoque*. In omnibus quidem codd. constanter superest *monumento quoque*; sed passim voculæ *que* et *quoque* altera alterius locum librariorum culpa invaserunt. Vide ad v. 27. § 1. *Monimentum quoque* Flor. a m. sec.

Templum Fortunæ Muliebri ædificatum dedicatumque est] Plut. in lib. de Fort. Romanorum p. 318. primum templum Fortunæ Virili ab Anco Marcio rege Romæ dicatum ait: alterum Fortunæ Muliebri hoc tempore. *Sigon.* De Fortunæ variis appellationibus vide accurate scribentem Brissonium, de Formulis lib. I. p. m. 51. *Modius.* Exstructum fuit hoc templum extra Urbem via Latina ad quartum milliarium. Valer. Max. I. 8. ex. 3. 'Fortunæ etiam Muliebris simulacrum, quod est via Latina ad quartum milliarium, eo tempore cum æde sua consecratum, quo Coriolanum ab excidio Urbis maternæ preces repulerunt.' Festus voce 'Pudicitiæ signum.' 'Item via Latina ad milliarium IIII. Fortunæ Muliebris' signum 'nefas est adtingi, nisi ab ea, quæ semel nupsit.' Ita recte Jos. Scalig. locum emendasse, quum antea ederetur *ad milliarium illi Fortunæ*, ostendit præcedens Valerii locus. Et quidem exstructum fuit eo ipso in loco, ubi mater Veturia Coriolanum precibus exoravit. Valer. Max. V. 2. ex. 1. 'Super hæc ædem et aram Fortunæ Muliebri eo loco, quo Coriolanus exoratus fuerat, faciendam curavit, memorem beneficii animum suum exquisito religionis cultu testando.' At supra cap. præced. Livius tradidit, Coriolanum 'ad fossas Cluilias quinque ab Urbe millia passuum' castra posuisse: ubi idem narrantem Dionysium laudat Glareanus. Sciendum tamen, Dionysium, qui alio ordine expeditionem Coriolani recensuit, quam Livius, referre, bis eum ad Urbem accessisse, et quidem primo castra metatum fuisse ad fossas Cluilias, circiter quadraginta stadia ab Urbe distantes. Postea refert, quemadmodum iterum

inde motis castris per oppida Latinorum, quæ adhuc cum Romanis stabant, arma circumtulerit, iisque expugnatis post diem trigesimum exercitum denuo Romæ admoverit: eo vero tempore σταδίους ἀποσχὼν τῆς πόλεως ὀλίγῳ πλείους τῶν τριάκοντα, παρὰ τὴν Τουσκουλανοὺς φέρουσαν ὁδὸν κατεστρατοπέδευσεν· id est, paullo longius quam trigesimo ab Urbe stadio, in via, quæ Tusculum ducit, castra posuit. Si vero paullo longius quam trigesimo ab Urbe stadio castra posuerit, et octo stadia, ut Glarean. cap. præc. fecit, uni stadio tribuamus, eo tempore circa quartum milliare substitisse patebit. Ceterum *ædificatumque est*, altera voce omissa, fragm. Hav. quod hic iterum incipit, a m. pr. *ædificatum est* a m. sec. *ædific. est ac ded. est* Port. a m. pr. *ædific. est ac dedicatum est* a m. sec. *ædific. est dedicatum* Lipsiens. *ædific. est ac dedicatum* Harl. 2. *ædific. deditumque est* Leid. 2. Reliqui Mss. vulgatum servant. At priscæ edd. *Mulieri* vel *Muliebri Fortunæ*; primus Aldus deinde reposuit *Fortunæ Muliebri*, in quem ordinem vocabulorum scripti conspirant.

Rediere deinde Volsci adjunctis Æquis] *Redire deinde Volsci* Leid. 1. invitis reliquis omnibus.

Æqui Attium Tullium haud ultra tulere ducem] *Æquitati tũ Tullium*, una litera transposita, duabus perperam additis, Leid. 1. *Æqui ad Titium Tullium* Voss. 1. subjectis tamen notis, quæ vocem *ad* expungendam indicant. *Æqui Adtitium Tullium* Klockian. *Æqui Actium Tullium* Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *Æqui Actium Tullium* Lipsiens. *Æqui Aticium Tullium* Leid. 2. *Æqui Actium Tullum* Hav. *Æqui Attium Tullium* Flor. Harl. 1. et Port. a m. pr. qui solus omnium *Æqui Attium Tullum* a m. sec. recte præfert. Vide ad c. 35. § 7. Tot modis nomen hoc proprium in Mss. librariorum culpa depravatum erat.

§ 13 *Imperatorem conjuncto exercitui darent*] *Conjuncto exercitu* Lipsiens. et fragm. Hav. *convicto exercitu* Gaertn. Scriptum fuerat *coniũcto*. Omissa deinde linea suprascripta ob ductuum similitudinem abiit in *conuicto*. Vide ad Epit. Liv. lib. LXVIII. Pari modo *iudex* et *uindex* sæpe in membranis commiscentur. Vide ad IX. 1. § 8. *exercitu* autem, pro *exercitui*, ferri posset, si plures atque integriores codd. concinerent. Vide ad XXIV. 19. § 6. Paullo ante *Huic*, pro *Hinc*, Lipsiens. De quo errore vide ad XXV. 40. § 2. Præterea *Æquive*, pro *Æquine*, Gaertn. Vide ad V. 28. § 5. Mox in verbis seqq. *deinde atr. et prœl. ort.* media vocula addita, præfert Hav. *deinde atr. prœl. et bellum ortum* Gaertn. Vide ad IV. 56. § 5.

Duos hostium exercitus] Flor. S. Marci *duostium*, hoc est, *duo hostium*. Jac. Gron. *Duo*, pro *duos*, Livio frequens esse, infra dicam ad XXXV. 21. § 5. Hic tamen omnes nostri constanter *duos hostium exercitus*. Vox autem *Romani* abest in Port. a m. pr.

§ 14 *Consules T. Sicinius, et C. Aquilius*] *Consules T. Siccinius* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. fragm. Hav. et Neap. Latinii, quorum plerique etiam mox legunt *Siccinio Volsci*. Τῖτος Σίκκιος vocatur Dionysio Halic. lib. VIII. p. 531. Auctor etiam est Pighius in Annal. ad a. CCLXVI. p. 100. quædam exemplaria Livii, Hearne autem vett. quasdam edd. Livii, præferre *T. Siccius*. Verum hoc loco ea lectio mihi in nullo cod. vel typis vel manu exarato obvia fuit. Omnes enim editi constanter *T. Sicinius*; scripti vero vel *T. Sicinius*, vel *T. Siccinius*. Et ita etiam supra est hoc lib. c. 32. § 2. c. 33. § 2. et c. 34. § 9. At contra III. 43. § 2. § 5. et § 7. in plerisque legitur *L. Siccium*. Ea autem nomina et alibi commutantur.

Vide ad c. 58. § 2. ad c. 61. § 2. et alibi. Tum *et C. Equilius* Voss. 1. Klockian. et Harl. 1. *et C. Æquilius* Leid. 1. *et C. Acquilius* Harl. 2. et Lipsiens. *et Cn. Aquilius* Leid. 2. *Cn. Aquilius*, omissa copula, Gaertn. *C. Aquilius* Flor. Γάϊος Ἀκύλλιος Dionysio Halic. vocatur Antiq. VIII. p. 531. ubi vir doctus notavit, *Aquilius* secundum Latinos cum simplici λ scribi debere. Dissentit Sigonius, qui ubique in Livio, etiam hoc loco, *Aquillius* edidit; quem quum passim aliis locis Livii viri docti secuti sint, eumdem etiam hic audiendum censui. Vide quæ notantur ad Liv. II. 4. § 1. et XLI. 14. § 5.

Nam ii quoque in armis erant, provincia evenit] Τὸ *erant* omittitur in Voss. 2. quod reliqui tuentur. Dionysius, de eadem re locutus, Antiq. VIII. p. 531. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἤδη ἦσαν ἐν τοῖς ὅπλοις. Præterea voces *provincia evenit* scribæ negligentia desiderantur in Leid. 2. et Lipsiens. *provincia venit* habet Voss. 1. Vide ad V. 12. § 6.

Cum Volscis æquo Marte discessum est] Genus loquendi *discessum est cum Volscis* Ant. Perizonio displicuit, qui ad marginem cod. legendum conjecit *ab Volscis æquo Marte discessum est*, aut *cum Volscis æquo Marte dimicatum* (aut *pugnatum*) *est*. Sed vulgatum satis probum puto. Est enim contracta vel elliptica locutio, pro *prælio*, vel *ex prælio cum Volscis*. Τὸ *est* deest in Lipsiens. Ceterum alios hic Livius auctores secutus est, quam Dionys. Halic. qui Antiq. VIII. p. 534. et 535. narrat, Sicinium ingentem victoriam de Volscis reportasse, eorumque ducem Attium Tullum prœlio cecidisse; hinc Sicinium domum reversum triumphum obtinuisse, quum Aquillius ob superatos Hernicos tantum ovans Urbem ingressus sit.

CAP. XLI. § 1 *Sp. Cassius deinde ac Proculus Virginius consules facti*] Legendum *Sp. Cassius III.* Primum enim fit consul A. U. C. CCLII. iterum a. CCLXI. *Glar.* Pall. 1. ac 3. perperam *Servilius Cassius* ex falsa interpretatione literæ *S.* Gebh. Prioris consulis prænomen *Spurius* deest in Leid. 1. pro eo *Servilius Cassius* præferunt Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed passim nomina *Spurius* et *Servilius* in Mss. commutantur. *Sp. Assius* est in Harl. 1. Eidem tertii consulatus notam addendam censuit etiam Pighius in Annal. ad a. CCLXVII. p. 101. Sed vide quæ supra notantur ad c. 16. § 7. Porro *deinde Procul. Verginius* Harl. 1. copula omissa, quam reliqui omnes servant. Vide hoc lib. c. 17. § 1. *deinde et Proculus Vergineus* Flor. Leid. 2. *deinde et Proculus Virgineus* Gaertn. et Voss. 1. Vide quæ ibidem notantur. *Deinde et P. Virginius* Hav. quod inperitiæ librarii adscribendum est.

Agri partes duæ ademtæ] Τὸ *duæ* omittitur in vetustissimis edd. quod addidit primus Aldus. Agnoscunt etiam omnes codd.

§ 2 *Adjiciebat huic muneri agri aliquantum*] *Adiciebat* Leid. 1. Port. a m. pr. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *addiciebat* Leid. 2. Vide hoc lib. ad c. 10. § 9. Deinde *numeri* quædam ex priscis edd. literis perperam transpositis, pro quo alii fecerunt *numero*, quod est in Harl. 2. Gaertn. et Hav. Vide hoc lib. ad c. 14. § 4. Mox *criminabatur a privatis*, alio ordine, Voss. 1. et Leid. 2.

Id multos quidem Patrum, ipsos possessores, periculo rerum suarum] *Patrum, multos possessores* Voss. 1. et Leid. 2. *Patrum, ac ipsos possessores* Port. Quæ lectiones inde natæ sunt, quod non viderint amanuenses, *multos Patrum, ipsos possessores*, per appositionem hic dici, quasi foret, multos Patrum, qui erant possessores. Deinde *periculo suarum rerum* Voss. 1. et Leid. 2.

Sed et publica Patribus sollicitudo intrat] *Sed et Patribus publica* Voss. 1. et Leid. 2. *Sed publica etiam Patribus* Harl. 2. *Sed etiam publica Patri* Gaertn.

Largitione consulem periculosas] *Largitionem consulis* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 3 *Tum primum lex agraria promulgata est*] *Tamen primum* Lipsiens. Vide ad XXII. 17. § 5. Hinc *provulgata est* Harl. 2. quod quasi ex interpretatione natum. 'Promulgare' enim quasi 'provulgare' dicitur. Vide ad III. 9. § 5. Mox *deinde ad hanc*, verbo *usque* omisso, Flor.

Sine maximis motibus rerum agitata] *Sine magnis motibus* Harl. 2. *sine maximis metibus* Harl. 1. Vide ad III. 69. § 2. Insuper *agitata est* Gaertn.

§ 4 *Consul alter largitioni resistebat*] Pal. 3. *Consulum alter*. Gebh. *Cons̃ alter* Leid. 1. *Consulum alter* Port. et Gaertn. Vide ad IX. 32. § 2. Lectionis diversitas inde originem habuit, quod olim per compendium scriptum fuerit *Cons̃*, ut Leid. 1. habebat, et, quemadmodum id reddi debuerit, librarii dissenserint. Vide ad X. 10. § 2.

Nec omni plebe adversante; quæ primo cœperat fastidire] Lego *nec omnino plebe adv.* Klock. Necessitatem ita conjiciendi nullam video. *Nec omni plebe* est, nec omnibus plebeiis, nec tota plebe. *Nisi omni plebe* perperam habet Gaertn. *nec omni plebe adversantē primo cœperat* Harl. 1.

Cœperat fastidire, munus vulgatum a civibus isse in socios] In vet. codice quidam scripserat *esse*. Rhen. Ita solus Pal. 3. At Pal. 2. *ab civibus iisse*, sicut mox, *ab quæstoribus*. Gebh. Monet Rhenanus, in vet. codice scripsisse quendam *esse*. Flor. *egisse*. Ego vero et *isse*, et *esse*, et *egisse* furcillis ejicio. Quid enim *fastidire?* Sane cum sine apposito casu Plautus usurpat, alio sensu est, quam qui hic requiritur. Scribe, *cœp. fastidire munus vulg. a civ. in socios*. J. F. Gron. *A civibus iisse* Voss. 2. et Gaertn. Sed in his potius contractionem Livius amat. Vide ad Liv. XXVIII. 28. § 3. *a civibus esse* Leid. 1. et Hav. *a civ. egisse* Flor. Vide ad XXVII. 44. § 3. Totam hanc vocem delendam Gronovius censuit. Ita planius fore Doujatius fatetur; videndum tamen existimat, num *fastidire* hoc loco sumi possit pro moleste ferre. Non adversarer ejus sententiæ, si vel uno exemplo, ex idoneo scriptore petito, τὸ *fastidire* eo sensu usurpari, docere potuisset. At insuper, si *fastidire* poni solet pro moleste ferre, quid, quæso, opus est, τὸ *isse* invitis omnibus libris ex contextu ejicere? Quum itaque τὸ *fastidire* usurpari pro ægre ferre neque ex Livii, neque ex alterius scriptoris auctoritate probari possit, et tamen τὸ *isse*, vel, quod alii codd. ejus loco exhibent, *esse* delere non ausim; potius videndum puto, an non præstet, pro *esse*, transpositis tantum literis, legi *sese*, hoc sensu, eos fastidiisse munus, a sese, qui cives erant, in socios vulgatum. Alibi sæpe *esse* et *sese* inter se commutantur. Videnda quæ notantur ad Liv. XL. 26. § 5.

§ 5 *Pestilens collegæ munus esse . . . qui acceperint*] *Pestilens collegæ numē esse* Harl. 1. Deinde *qui ceperant* Lipsiens. *qui acceperant* omnes reliqui, quibus utor, codd. cum editis antiquis usque ad Froben. qui a. 1531. primus *acceperint* evulgavit, et post eum recentiores omnes.

Regno viam fieri] *Regno inani fieri* Lipsiens. errore ex literarum in et ui, atque ni et m similitudine orto. *Regno viam jam fieri*, interposita penultima voce, Gaertn. Sed ea perperam repetita videtur ex vocis præced. literis ultimis.

§ 6 *Quid enim ita adsumi socios et nomen Latinum?*] In vet. codice est *Quid ita enim*. Rhen. Ita omnes etiam nostri, nisi quod τὸ *enim* omittatur in Leid. 2. Præterea *nomenque*

Latinum typis descripti usque ad Aldum, qui reposuit *et nomen Latinum*, concinentibus omnibus scriptis.

Quid adtinuisse, Hernicis, paullo ante hostibus, capti agri tertiam partem reddi] In vet. codice est *partem tertiam*. Rhen. Pal. 3. *paullo ante hospitibus:* et paullo post, *partem tertiam reddi*. Non piget me pusilla adnotare, præeunte Rhenano. *Gebh.* *Quid attenuisset* Leid. 1. *Quid attinuisset* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 1. Hav. et editiones antiquæ; pro quo primus Aldus *attinuisse* recepit, adstipulantibus reliquis scriptis. Deinde *Hernicis paullo ante hospitibus* Leid. 1. Lipsiens. et Port. Alibi nonnumquam voces *hostes* et *hospites* perperam commutantur. Exempla ejus erroris vide ad II. 15. § 3. et ad IV. 13. § 2. Vide etiam Broekhus. ad Propert. Eleg. II. 19. 30. Denique *partem tertiam reddi* Voss. 2. Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. fragm. Hav. et Hav. quibus obsecutus sum.

Nisi ut hæ gentes pro Coriolano duce Cassium habeant] Recte sic Campanus. Sed quid exstat in omnibus Mss. nostris? *nisi ut egentes pro Cor.* Gebh. Τὸ *ut* exsulat ab Hav. *egentes* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Klockian. Port. et fragm. Hav. quomodo scriptum est pro *eæ gentes*, potuit etiam omissa esse adspiratio pro *hæ gentes*. Dein *pro Coriolano ducem Cassium* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Port. et fragm. Hav. *pro Coriolano duces Cassium* Voss. 2. Sed ultimæ literæ vocis *duces* subjecta est nota, quæ eam delendam indicat. Tandem ultima vox omittitur in Harl. 1. pro ea *aberant* exstat in Leid. 1. quomodo forte aberrante manu datum est pro *aberent*, id est, *haberent*. 'Abiit' et 'habuit' etiam alibi in scriptis commutantur. Vide ad XXXVII. 59. § 7. et ad XXII. 59. § 19.

§ 7 *Popularis jam esse dissuasor et intercessor legis agrariæ cœperat*] In duobus Mss. Pall. 1. ac 2. absunt λέξεις *et intercessor*. Gebh. Voces *et intercessor* aberant etiam a Voss. 2. Leid. utroque, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. fragm. Hav. et Hav. Adscripta quidem etiam a m. pr. erant in Voss. 1. sed simul notæ, tamquam signa eas delendas esse, adpictæ fuerunt. Non invenit etiam Hearne in Oxon. B. L. 2. et C.

Uterque deinde consul certatim plebi indulgere] Antiqua lectio *ut certatim, indulgere*. Rhen. Rhenanus ex suis, *ut certatim plebi indulgere;* nescio quo sensu: certe contradicentibus omnibus nostris. *Gebh.* [Vid. Lectt. Var.] *Consul ut certatim* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Τὸ *ut* habet quidem etiam Voss. 1. sed additum signum docet, in ea fuisse opinione librarium vel quemcumque alium, voculam eam inducendam esse. Contra Gron. ex ejus lectionis vestigiis emendabat *uterque deinde consulum certatim*. De locutione 'uterque consulum' vide ad VIII. 6. § 9. Ejusdem formæ est atque illa, 'alter consulum,' de qua adi IX. 32. § 2.

Ne cui, nisi civi Romano] *Ne cui, ni civi Rom.* Harl. 2. *ne cui nisi cui Rom.* Leid. 1. *ne cui, nisi Rom.* Port.

§ 8 *Cassius, quia in agraria largitione*] Vox *quia* deest in Lipsiens. Sed *Cassius, qui in agraria* præferunt fragm. Hav. Hav. et Harl. 2. Frequens hic error est in libris scriptis ex non intellecto compendio, quo utraque vocula notari solebat, vel quod a male festinantibus perperam inter se confundantur. Ita hoc lib. c. 18. § 7. Alia exempla videbimus ad XXXVI. 33. § 5. Quibus adde Burmann. ad Seren. Sammon. vs. 725. et Cort. ad Sall. Jug. c. 10. et c. 16. Mox *eosque civ. vilior erat*, pro *eoque c. v. er.* Lipsiens. *eosque civ. violor* Flor. a m. pr. *eoque civ. violentior* a m. sec. *eo quod civ. vilior erat* Gaertn. et Hav. quod ex eodem fon-

te profluxit. Ita autem alibi librarii lapsi sunt. Vide ad I. 29. § 3. II. 4. § 3. c. 52. § 1. c. 54. § 10. IV. 7. § 10. c. 8. § 3. c. 21. § 6. c. 60. § 2. V. 17. § 10. c. 30. § 8. c. 32. § 6. et § 7. et passim.

Ut alio munere sibi reconciliaret civium animos] Campan. *reconsiliaret*. Pall. tres *sibi conciliaret*; legitime. *Gebh.* *Reconsiliaret* Leid. 2. *conciliaret* Gaertn. *conciliaret* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Port. fragm. Hav. et Hav. Et ita prius Aldus ediderat. Sed postea, alterum præferens, eam lectionem inter errata rejecit. Id cur Gebhardo displiceat, justam caussam non video. 'Reconciliare' enim in Livio passim obvium est. Supra I. 50. 'Cura reconciliandi eos in gratiam moratum esse.' Infra c. 47. 'Neque immemor ejus, quod initio consulatus inbiberat, reconciliandi animos plebis, saucios milites curandos dividit Patribus.' VIII. 2. 'Nec contradici, quin, quoniam ipsos belli culpa sua contracti tædium ceperit, amicitia de integro reconcilietur.' c. 36. 'Rem per se popularem ita dexter egit, ut medendis corporibus animi multo prius militum imperatori reconciliarentur.' XXXV. 19. 'Non movit modo talis oratio regem, sed etiam reconciliavit Hannibali.' XLII. 52. 'Fallaci deinde colloquio per speciem reconciliandæ pacis extractam hiemem, ut tempus ad comparandum haberent.' XLIV. 14. 'Utraque legatio de pace reconcilianda cum rege Perseo egit.' Auctor Epit. Liv. lib. CXIX. 'Ob quæ C. Cæsar, reconciliata per M. Lepidum cum M. Antonio gratia, Romam cum exercitu venit.' Adprime autem hic convenit. Nam, ut testis est Servius ad Maron. Æn. I. 78. 'Conciliantur novi, reconciliantur antiqui.' Non audeo itaque *reconciliaret* loco movere, quod servant Voss. 1. Harl. 1. Klockian. et quodammodo Leid. 2.

§ 9 *Haud secus, quam præsentem mercedem regni, aspernata plebs*] Interpolatitia lectio a magisterculis. Pal. 1. *merc. reg. aspernata est plebes*. Pal. 2. vero, ut et Camp. *aspernata plebes*. Sic mox Pall. duo, *uno animo patres ac plebes*. III. 12. habet Pal. 2. *fusa ac fugata plebes est*. Gebhardus. *Aspernata est plebes* Voss. 2. Reliqui omnes, quibus utor, codices, *plebes* præferunt: nisi quod *aspernata plebs* deficiat in Gaertn. et *plebs* servent Hav. et Harl. 2. *plebes* jam recepit J. F. Gronov. a. 1645. Vide ad c. 24. § 2. Mox *mun. ejus animis*, pro *mun. ejus in animis*, Gaertn.

§ 10 *Quem, ubi primum magistratu abiit*] Vox prima supplementum palpabile et inexcusabile. Fuerat, *respuebantur. Ubi primum magistratu abiit*. J. F. Gron. Sic tamen quoque in principio periodi III. 9. 'Qua promulgata lege.' *Duk.* Pronomen *quem* superest in omnibus libris, qua manu, qua typis excusis. Idem defendit Donjatius, docens, optimos auctores eo sæpe aliquo intervallo post nomen usos, ita ut ab illo sequentem periodum inchoent. Quamvis vero optime abesse posse existimem, attamen invitis, quicumque consulti sunt, libris, expungere non audeo. Deinde *Quem, ut primum* Lipsiens. Vide ad XXIV. 15. § 1.

Damnatum necatumque constat] Miror omissam in Pal. 1. necis Sp. Cassii mentionem: quippe habet, *Quem ... dāpnatum constat*. Gebh. *Necatumque* etiam abest a Voss. 2. sed, ordine inverso, *negatum damnatumque constat* est in Leid. 2. Reliqui nihil mutant.

Sunt, qui patrem auctorem ejus supplicii ferant] *Ferunt* Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Alteram lect. tuentur codd. optimi, unde eam merito præfero. Infra XLII. 66. 'Sunt, qui eo die magno

prœlio pugnatum auctores sint:' ad quem locum plura vide. Est vir clarissimus, qui, existimans *auctorem* hic accipi debere suasorem, in animum inducere non poterat, ut putaret patrem suasisse filii necem, quia foret contra vim patriæ potestatis, secundum quam patres filios publice reos factos condemnabant, et supplicium exsequebantur. Putabat itaque Livium scripsisse *patrem actorem ejus supp.* eamque lectionem ex sequentibus probari, ubi pater 'verberasse ac necasse' dicitur; quod non *auctoris*, sed *actoris* esse pronunciabat. *Actorem* autem genuino vocabuli intellectu accipiebat eumdem, qui 'exactor,' 'executor' dicitur. Eo sensu Nepot. de Attico in ejus vita c. 2. testari, eum 'in omni procuratione reipublicæ auctorem actoremque' habitum fuisse: ita enim legendum, non, ut vulgo, inverso ordine et corruptissime, *actorem auctoremque:* nam *auctorem actoremque* esse inceptorem et perfectorem, ut Chærea inquit apud Terent. Eun. act. v. sc. ult. vs. 4. 'o Parmeno mi, o mearum voluptatum omnium Inventor, perfector, inceptor.' Eademque forma Ciceronem pro Sextio c. 28. Catonem dicere 'ducem, auctorem, actorem rerum.' eumque locum etiam vulgo male intellectum esse: Jac. Gronovium enim testari in notis, fuisse, qui induci suaderet vocabulum *actoris*, quo facto plurima his verbis vis venustasque detraheretur. Contra Heumann. existimat, nihil mutandum esse: Latine enim *auctorem supplicii* vocari, qui id reo infert, et eum pœna adficit. Et recte. Ita enim Canace, a patre mori jussa, eum 'auctorem' mortis suæ vocat apud Ovid. Epist. Her. xi. 7. 'Ipse necis cuperem nostræ spectator adesset, Auctorisque oculis exigeretur opus.' 'Auctor necis,' qui aliquem interfecit, Met. viii. 449. 'At simul est auctor necis editus, excidit omnis Luctus, et a lacrimis in pœnæ versus amorem est.' Ita Ovidius Augustum, a quo in exsilium missus est, 'auctorem pœnæ' vocat Trist. i. 3. 39. 'Ut, quod vos scitis, pœnæ quoque sentiat auctor.' Et eo sensu ubique obcurrit.

Peculiumque filii Cereri consecravisse] Peculii ejus meminerunt omnes, qui Cassium a patre damnatum atque interfectum tradiderunt. Valer. Max. v. 8. ex. 2. 'Adhibito propinquorum et amicorum consilio, adfectati regni crimine domi damnavit: verberibusque adfectum necari jussit, ac peculium ejus Cereri consecravit.' Plin. Hist. Nat. xxxiv. 4. 'Romæ simulacrum ex ære factum Cereri primum reperio ex peculio Sp. Cassii, quem regnum adfectantem pater ipsius interemerat.' Dionys. vero Halic. Antiq. viii. p. 546. observat, inter rationes, quæ alteram sententiam, eum a quæstoribus accusatum, et populi judicio damnatum fuisse, verosimiliorem efficiunt, illam præcipuam esse, quod peculium ejus publicatum et ædes dirutæ fuisse dicantur: quod factum non fuisset, si a patre judicatus, damnatus, ac punitus fuisset. Quum enim filii familiæ, viventibus patribus, nihil proprii possederint, sed et de corporibus et de bonis eorum pro voluntate disponere patres potuerint, hinc sequeretur, si bona Cassii publicata fuissent, fore, ut criminis a filio commissi aliquam pœnam pater sustinuisset. Id autem eo iniquius futurum erat, quod ne postea quidem, cum jam plenius jus filio in peculium concessum esset, illud patri ereptum fuerit, licet filius in insulam deportaretur; quemadmodum Imp. Alexander rescripsit Juliano in leg. 3. Cod. de Bonis Proscr. 'Si filius tuus, quum esset in tua potestate, in insulam deportari meruit, peculium ejus nec quod in castris adquisivit, nec quod militaturo donasti

auferri tibi debet.' Secundum hanc ergo sententiam colligendum foret, Cassium non modo populi judicio damnatum esse, quod præter Dionysium etiam Livius propius fidem esse testatur, verum etiam damnatum fuisse eo tempore, quo non amplius pater superesset. Id enim nisi statuatur, non stringet argumentum Dionysii, sed eadem restabit difficultas. An tamen argumentum Dionysii omni exceptione majus sit, dubitari potest. Qui enim Cassium a patre necatum tradunt, (certe Valer. Max. et quorum sententiam Livius refert,) non a populo vel ex lege peculium ejus publicatum fuisse narrant, sed ipsum patrem id Cereri sacravisse. Si quis tamen contendat, omnino Cassium judicio populi diu post patrem mortuum damnatum esse, is non sine magna veri specie contendere poterit, alteram sententiam ex ambigua vocis 'peculii' apud antiquos significatione natam esse. Illud enim vocabulum non tantum pusillam istam pecuniam notare, quam vel filius familiæ vel servus, permittente patre aut domino, possidebat, sed insuper in genere quascumque facultates etiam patrumfamiliæ. Vide Brisson. de Verbor. Sign. voc. 'Peculium.' Legentes autem posteriores scriptores Cassii *peculium*, id est omne ejus patrimonium, publicatum fuisse, male vocem *peculium* strictiori sensu accepisse; et hinc de suo addidisse, eum damnatum esse vivo patre, immo ab ipso patre jure patriæ potestatis.

§ 11 *Idque propius fidei est*] Emenda locum, *idque propius fidem est*. Apparet, quam fuerit versatus in lectione bonorum auctorum, qui non putabat Latine dici, *propius fidem*. Rhen. Legitima lectio stabilita est a solo Pal. 1. Nam Pal. 2. ut et Camp. *idque propius fidei est*. Pal. 3. vero, *idque propius est fidei*. Gebh. *Idque proprius est fidei* Harl. 2. *propius fidei est* Leid. 2. *propius est fidei* Port. et Lipsiens. *propius fide est* Voss. 1. a m. sec. Reliqui omnes *idque propius fidem est*, quod recte Rhenanus et Gebhardus probarunt. Solet enim ubique ita loqui Livius, ut IV. 17. 'Propius est fidem, obstringi Fidenatium populum, ne respicere spem ullam ab Romanis posset, conscientia tanti sceleris voluisse:' ubi etiam unus cod. male *propius est fide*. XXIII. 26. 'Tum, refecta tandem spe, castra propius hostem movit.' XXVIII. 40. 'A qua suspicione si me neque vita acta et mores mei, neque dictatura cum quinque consulatibus, tantumque gloriæ belli domique partæ vindicat, ut propius fastidium ejus sim, quam desiderium; ætas saltem liberet.' XXX. 12. 'Quum modo dextram amplectens, in id, ne cui Romano traderetur, fidem exposceret, propiusque blanditias oratio esset, quam preces.' XLII. 58. 'Postquam inceptum non succedebat, castra propius hostem movit rex.' XLIV. 9. 'Horum inductio in parte simulacrum decurrentis exercitus erat: ex parte elegantioris exercitii, quam militaris artis, propiorque gladiatorium armorum usum.' c. 28. 'Propius urbem lembi accessuque commodiore quum exposuissent armatos.' c. 45. 'Ipse propius mare ad Pydna castra movit.' Simili ratione etiam 'prope' et 'proxime' Livius construere solet. Vide quæ notantur ad VI. 42. § 10. Ob hanc caussam, ubicumque codd. addicunt, eamdem locutionem, frequenter a librariis indoctis mutatam, Livio iterum vindicandam censeo, ac probo sententiam Gronovii, qui id sæpius fecit. Vide quæ notavit ad Liv. XXI. 1. § 2. ad XXII. 40. § 5. ubi alia exempla laudavit; ad XXIII. 12. § 3. ad XXIV. 41. § 4. et ad XXXV. 10. § 5. ubi ita præibat Sigonius. An vero etiam invitis Mss. in eamdem formulam loquendi Livius cogendus sit, infra dispiciam ad XLIV. 40. § 4.

A quæstoribus Cæsone Fabio et L.

Valerio] Cæsonem prænomen esse, et singulari litera *K* notari solitum esse ab antiquis, docui in prænominibus a me editis ex Capitolinis lapidibus. In libris etiam ejusmodi notam usurpatam esse, id esse argumento potest, quod *C. Fabius*, pro *K. Fabio*, sit sæpe vitiose; ut sigillatim suo loco ostendam. Itaque antiquam prænominis notam hoc loco restituendam censeo. Sic paullo post, *Cæso Fabius*, *K. Fabius*. Sigon. Ita etiam Dionysius VIII. p. 544. vocat *Cæsonem Fabium* alterum horum quæstorum. Sed Tac. Annal. XI. 22. *Mam. Æmilium*. Plut. vero in Poplic. p. 103. plane diversus *P. Veturium* et *M. Minutium* quæstores nominat. *Modius*. Cæsones appellati sunt, qui mortuis matribus exsecti sunt, ut auctor est Valer. de Prænominibus. Idem affirmat Sex. Pompeius voce 'Cæsones,' denique Plinius VII. 9. 'Cæsarum primus,' ait, 'a cæso matris utero dictus est, qua de caussa et Cæsones appellati.' Hoc autem prænomen veteres *K* litera notabant, ad differentiam *Caii*, quod per *C* significabatur. Illud facile animadvertes, si diligenter cum fragmentis Capitolinis conferas Livium et alios auctores, qui 'Cæsones Fabios,' 'Cæsonum filios nepotesve' nominant. Auctor est etiam Terentianus Maurus, in libello de Literis, Syllabis, et Metris, qui 'Cæso' prænomen *K* litera notari dicit hoc versu, quo loco de hac litera disserit, 'Sæpe Kæsones notabant hac vetusti litera.' Studiosis quidem posthac curæ spero fore, ut approbatæ antiquorum illæ notæ in usum redeant, et in auctoribus passim, ubi librariorum ignorantia vel negligentia periere, restituantur. Quod ipsum et typographis minime negligendum, qui plurimum profecto gratiæ sibi conciliarent apud doctos, si notarum antiquarum characteres typis etiam suis imitarentur aliquanto diligentius. *Pighius* in Annal. ad a. CCLXIX. p. 103. *Ab quæstoribus* se in Pal. 2. invenisse supra ad h. cap. § 4. Gebhardus testatus est; quod ex nostris solus præfert Hav. quibus tamen, utpote levioris fidei testibus, credere nequeo, aliis omnibus vulgatum servantibus. Prænomen *Kæso* per notam literæ *K* expressum ab antiquis fuisse, indicat etiam Q. Terentius Scaurus de Orthograph. p. 2252. 'K quidam supervacuam esse literam judicaverunt, quoniam vice illius fungi C satis posset, sed retenta est, ut quidam putant, quoniam notas quasdam significaret, ut Kæsonem, ut Kaput, et Kalumniam et Kalendas.' Pighii itaque consilium secutus ubique ap. Liv. prænomini huic notam illam reddidi, quod neminem ægre laturum spero. Vide etiam Manut. ad Cicer. ad Fam. IX. 21. Ceterum quæ Modius ad hunc locum notavit, nomine ejus et fama indigna sunt. Verum est, alios ap. Plut. alios etiam ap. Tac. quæstores nominari, quam apud Livium et Dionysium; sed id mirum esse non debet. De quæstoribus enim alterius anni Plutarchus, alterius Tacitus, alterius denique Livius et Dionysius agunt; adeoque ab omnibus his eadem quæstorum nomina proferri nequeunt. Nam Plutarchus 'P. Veturium et M. Minucium' a Valerio Poplicola, anno proximo post reges ejectos, quæstores creatos dicit; Tacitus 'Valerium Potitum et Æmilium Mamercum' primos quæstores fuisse refert, quibus populus sexagesimo tertio anno post Tarquinios exactos honorem hunc mandavit. At K. Fabius et L. Valerius, quorum Liv. et Dion. meminerunt, anno XXV. post pulsos reges quæsturam gesserunt. Minime etiam se expedire potuerunt Lipsius et Ryckius ad Tacit. loc. laud. quod ipsis haud difficile fuisset, si observassent, non addere vel Livium vel Dionysium hujus anni quæstores primos a populo ad eam dignitatem in comitiis evectos esse; adeoque

necesse non esse, ut iidem sint atque illi, quos Tacitus memoravit. Quæ Lipsius ad Tacit. notavit, Modio errandi ansam dedisse videntur.

Diem dictam perduellionis, damnatumque populi judicio] *Diem dict. perd. populique jud. damn.* Harl. 2. *diem dict. perduellionē, damn. pop. jud.* Gaertn. *diem dictam, et perduellionis damnatum pop. jud.* Hav. Nihil muto. Similiter 'perduellionis diem dicere' est ap. Valer. Max. VI. 5. ex. 3. 'Diem his P. Rutilius tribunus plebis perduellionis ad populum dixit.'

Dirutas publice ædes: ea est area ante Telluris ædem] In solo Pal. 2. superscripta est a Campano edita hæc lectio; nam alias in Pall. *eas stare ante Tell. æd.* Gebh. *Diruptas publice* Lipsiens. Klockian. Voss. 1. Leid. 2. Hav. et fragm. Hav. sollemni errore; de quo vide ad IX. 45. § 17. Præterea *de se*, pro *ædes*, transposita una litera, Leid. 1. et Harl. 1. Denique *ea est arena ante Tell. æd.* Voss. 1. a m. pr. et Leid. 2. *eas stare ante Tell. æd.* Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *ea stare ante Tell. æd.* Harl. 2. *ea starea ante Tull. æd.* Leid. 1. et Harl. 1. Quæ monstra lectionum manifesta tamen vestigia servant veræ lectionis, in edd. et Voss. 1. a m. sec. obviæ, *ea est area ante Tell. æd.* Alii in area domus Cassianæ ædem Telluris constructam narrant. Cic. pro Domo c. 38. 'Sp. Cassii domus ob eamdem caussam eversa, atque in eodem loco ædes posita Telluris.' et Val. Max. VI. 3. ex. 1. 'Senatus enim populusque Romanus, non contentus capitali eum supplicio adficere, interemto domum superjecit, ut penatium quoque strage puniretur. In solo autem ædem Telluris fecit.' Donatus itaque de Urbe Roma III. 6. conjicit, fortasse locum eversæ domus et areæ ante templum et ipsius templi capacem fuisse. Quod ut tamquam conjecturam proponeret, necesse non erat, quum expresse id testetur Dionys. VIII. p. 546. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κασσίου ἥτε οἰκία κατεσκάφη, καὶ μέχρι τοῦδε λεῖπεται ὁ τόπος αὐτῆς αἴθριος ἔξω τοῦ νεὼ τῆς Γῆς, ὃν ὕστερον ἡ πόλις κατεσκεύασε χρόνοις ἐν μέρει τινὶ αὐτῆς.

§ 12 *Damnatur S. Cornelio, Q. Fabio consulibus*] In vet. volumine est *Servio Cornelio*. Rhen. Quidam codd. *Servilium*, quidam *Sergium* habent. Sed utrique errant: nam Servius prænomen est; Sergius autem ac Servilius nomina. Quidam unam literam *S* ponunt, suspendentes naso ignaros consuetudinis Romanæ. Mirum vero in Livio, cur non in fine prioris anni meminerit senatusconsulti de lege agraria facti, de quo toties Dionysius, et nos paullo post ex eodem referemus auctore. *Glar.* In Pal. 2. literis superadditis habetur *Servilio*, quod dudum damnavit Loritus. *Gebh.* *Damnatus est*, pro *damnatur*, Harl. 2. Per codd. quorum Glareanus meminit, intelligi debent ante eum typis descripti libri; in his enim lectiones, quas memorat, obcurrunt. Nam *Servilio Cornelio* est in edd. principibus, usque ad Aldum, qui vulgavit *S. Cornelio*. Pro eo vero Froben. 1531. recepit *Serg. Cornelio*. Et *Servilio Cornelio* habent quoque fragm. Hav. et Latinii Neap. *Servo Cornelio* Voss. 1. et Leid. 2. At recte Rhenanus *Ser.* vel *Servio Cornelio*: quod prænomen sæpe cum nomine *Servilius* in priscis Mss. commutatur. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Ad hæc non prænomen *Servius*, sed potius *Sextus*, non numquam etiam *Spurius*, unica litera *S* in nummis et marmoribus notantur; ut Aldus erraverit, qui ea prænomen *Servius* indicare voluit. Denique *et Fabio* Voss. 2. *et Q. Fabio* Hav. De copula inter duorum magistratuum nomina vel addita vel omissa vide ad II. 17. § 1.

CAP. XLII. § 1 *Ipsa per se demto auctore subibat animos*] *Ipsa per se*

demto sub. auct. Voss. 1. *ipso per se demto auct. sub.* Gaertn. Voss. 2. et Leid. 1. *ipsa per se demto subiat auct.* Leid. 2. *per se ipso demto auct. sub.* Lipsiens.

Accensaque ea cupiditas est] Τὸ *est* abest a Pal. 2. *Gebh.* Omnes nostri verbum substantivum servant.

Malignitate Patrum, qui, devictis eo anno Volscis Æquisque militem præda fraudavere] Omnia hæc dormitantis amanuensis inertia omittuntur in Harl. 1. *ea*, pro *eo*, et *prædam*, pro *præda*, est in Lipsiens.

§ 2 *Vendidit Fabius consul, ac redegit in publicum*] *Fabius consules* Leid. 1. Quod ideo tantum adnoto, ut pateat, librarios passim in nota *Cos*, quæ vel pro *consul* numero singulari, vel pro *consules* plurali, et quidem omni casu, poni potest, interpretanda errare solitos fuisse. Vide ad x. 10. § 2. Præterea *et redegit* fragm. Hav.

Invisum erat Fabium nomen plebi] Τὸ *erat* omittitur in Leid. 1. Tum *Fabii nomen* Voss. 2. Male. Vide Gron. ad Liv. I. 3. § 7. Denique *plebei* Hav. a m. pr. Ita c. 39. hoc lib. plures codd. præferunt 'infensus plebei magis.' III. 37. § 6. optimæ notæ codices legunt: 'Tribunicios homines, quia id populare habebatur, circum se ostentaverant plebei.' c. 64. in fine: 'Pariter Patribus plebeique acceptus magistratu abiit.' Verum in eodem Hav. literæ penultimæ vocis *plebei* nota subscripta adparet, quæ indicium esse solet, librarium judicasse, eam delendam esse.

Ut cum L. Æmilio K. Fabius consul crearetur] Hunc annum Dionysius VIII. p. 549. ait ducentesimum septuagesimum annum ab Urbe condita. Ergo ab liberata Urbe hactenus tres omissi sunt anni in Livii codice, ut sæpius nunc ostendimus. *Glar.* *Cum Lelio Æmilio* Gaertn. Vide ad v. 32. § 8. *cum L. Æmilio Cesone Fabius* Harl. 1. Paullo ante *temẽ*, pro *tenuere*, Gaertn.

§ 3 *Seditio domestica bellum externum excivit*] Corrupta sententia est. Scribendum, *plebes, seditione domestica bellum externum excivit.* Sensus est, seditionem domesticam externo bello dedisse occasionem. Neque enim rebellassent Volsci et Æqui, nisi discordibus Romanis. *Rhen.* Cum Rhenano faciunt Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. At a priscarum edd. lectione *seditio domestica* stant codd. recentiores ac minoris fidei Harl. 2. Port. et Hav. Paullo ante *Eo infestior facta plebs* Hav. Harl. 2. et Gaertn. invitis reliquis, qui omnes servant *plebes.* Vide hoc lib. ad c. 24. § 2. et mox hoc §.

Bello deinde civiles discordiæ intermissæ] *Bello deinde civilis discordia intermisso* Hav. *intermisso* etiam Leid. 1.

Uno animo Patres ac plebes] Ita primus edidit Gron. 1665. quum priores omnes præferant *ac plebs*, quod servant Flor. Leid. ambo, Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Vide paullo ante hoc §.

§ 4 *Plus tamen hostium fuga, quam prælium, absumsit*] Pal. 1. *assumpsit.* Pal. 3. *asumpsit.* Gebh. *Plus host. tam. fuga* Harl. 2. Deinde *assumpsit* Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 2. Ita sæpe in Mss. priscis peccatur. Alia exempla vide ad II. 4. § 3. hoc lib. c. 52. § 5. c. 53. § 4. III. 9. § 12. IV. 26. § 4. V. 7. § 3. c. 13. § 12. et alibi sæpe. Vide etiam quæ notavi ad Sil. Ital. IV. 800. et aliis locis pluribus.

§ 5 *Castoris ædes eodem anno Idibus Quinctilibus dedicata est*] Pal. 1. *Castori sedes:* unde legendum *Castori ædes.* Gebh. Omnes nostri in receptam lectionem uno animo conspirant; nisi quod τὸ *Idibus* a m. pr. desit in fragm. Hav. et *Quinctibus*, pro *Quinctilibus*, præferat Harl. 1. Ex eo igitur, quod in solo Pal. 1. scriptum sit *Castori sedes*, non colligam, ut Geb-

hardo placebat, scribendum esse, *Castori ædes;* sed potius, librarium imperite literas in voces divisisse, et vulgatum *Castoris ædes* servari debere, quamvis tamen utrumque, 'dedicare ædem Deo,' et 'dedicare ædem Dei,' Livio usitatum sit. Vide ad v. 23. § 7.

Duumvir ad id ipsum creatus] *Ad ipsum creatus* Harl. 2. et Port. in contextu, cujus tamen margini τὸ *id* adscriptum exstat, tamquam primo omissum librarii errore. Alibi sæpe *ipse,* pro 'is ipse,' poni solet. Vide ad v. 48. § 4. Hic tamen integriores codd. qui nihil a vulgata lectione recedunt, sequi malo.

§ 6 *Tribuni plebis popularem potestatem*] *Tribuni plebi* Leid. 1. quomodo veteres pro *plebei* dixisse Vossius docet Gramm. IV. capp. 19. et 20. Vide etiam ad III. 6. § 9. c. 25. § 8. c. 54. § 9. c. 64. § 8. c. 65. § 4. IV. 4. § 3. c. 7. § 9. c. 25. § 1. c. 36. § 3. c. 43. § 8. c. 44. § 3. v. 6. § 15. c. 25. § 1. c. 29. § 6. et infinitis aliis locis. Paullo ante *Soll. etiam eo anno,* pro *Soll. et eo anno,* Gaertn. *et,* id est, *etiam,* atque *et* sæpe in Mss. confunduntur. Vide ad XXII. 47. § 9. *Soll. et eo anno cum dulc.* Lipsiens. *Solliciti et eo anno* Flor. Mox autem *Tribuni plebi* pro *trib. plebis* Flor. Tum verbis seqq. *celebrant* priscæ, quas vidi, edd. ante Aldum ; is autem *celebrabant* excudi curavit, adstipulantibus omnibus Mss. meis, nisi quod *celebrabrant* sit in Port. per errorem scribæ.

Patres satis superque gratuiti furoris in multitudine credentes esse] Restitue sententiam hoc modo, *gratuiti favoris in multitudinem.* Rhen. Furor enim accendebatur indulgentia Patrum ac consulum, eoque magis largitionibus. Rhenanus, cum non intelligeret, suppositum ivit *gratuiti favoris,* contra omnes Mss. *Gebh.* *Satis et super* Voss. 1. et Leid. 2. Sed infra est III. 67. 'Satis honorum, satis superque vitæ erat : mori consulem tertium oportuit :' ubi alia vide exempla. Deinde *gratum favoris in multitudine* Harl. 1. *gratuiti favoris in multitudine* Leid. 1. *gratuiti favoris in multitudinem* Flor. Sed recte vulgatum contra Rhenanum defendit etiam J. F. Gron. hoc lib. c. 34. § 11. verba ita exponens, ultro etiam et sine proposita mercede satis promte insanire et commoveri plebem ; ac docens, 'furorem' sæpe pro seditione ac tumultu poni. Frequenter alibi voces 'furor' et 'favor' amanuensium culpa inter se commutantur. Vide quæ notavi ad Silii Ital. VII. 497. Adde Burmann. ad Gratii Cyneg. vs. 189.

Largitiones temeritatisque invitamenta horrebant] Omnes libri *largitionis,* quod valet *largitiones.* Amplius autem Pal. 2. *temeritatisque irritamenta horrebant.* Ita Naso Metam. I. 140. 'Effodiuntur opes, irritamenta malorum.' *Gebh.* *Largitionis* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. Gaertn. et Latinii Neap. Neque aliter edidit in contextu Liviano Aldus, qui postea *largitiones* inter errata prætulit. Deinde *innitamenta* Lipsiens. ex qua librarii aberratione natum puto *inritamenta* et *irritamenta,* quod præferunt Harl. 2. et Gaertn. Livius quidem voce illa 'irritamentum' non semel usus est : ut XXX. 11. 'Inde excursiones in vicem fieri, et, quum pulsos indignatio accenderet, plures subire : quod irritamentum certaminum equestrium est, quum aut vincentibus spes, aut pulsis ira adgregat suos.' XL. 27. 'Quibuscumque irritamentis poterat, iras militum acuebat.' Et solent etiam τὰ 'invitare' et 'irritare' passim commutari in membranis antiquis. Vide ad I. 15. § 1. Levior tamen est mihi fides codicum, qui hanc lectionem ostentant, quam ut eos sequi audeam ; præsertim quum elegans etiam sit vulgatum *invitamenta,* pluribus inlustratum a Burmanno ad Vell. Pat. II.

67. Et utitur ea voce Cic. pro Sylla cap. 26. 'Qui quum multa haberet invitamenta Urbis et fori propter summa studia amicorum, quæ tamen ei sola in malis restiterunt, abfuit ab oculis vestris:' et alibi. Vide etiam viros doctos ad Curtii IV. 10. § 24. 'Invitare' autem sæpe ponitur pro adlicere: ut apud Hor. Epod. II. vs. 27. 'Fontesque lymphis obstrepunt manantibus, Somnos quod invitet leves.' Ovid. Met. XI. 603. 'per quem cum murmure labens Invitat somnos crepitantibus unda lapillis:' ubi vide etiam Burm. Curtius VIII. 2. 'Ubertas terræ non indigenas modo detinet, sed etiam advenas invitat.' Frontinus II. 5. ex. 44. 'Cum paucis profectus, ita ut contemtu sui hostes invitaret:' ubi vide Oudendorp. Ceterum τὸ *que* abesse potest; quum tamen omnes servent codd. non videtur inducendum esse. Potest enim accipi quasi particula exegetica, pro largitione, quæ sunt temeritatis invitamenta; *largitiones*, id est, temeritatis invitamenta. Justin. in Præf. 'Quum multi ex Romanis, etiam consularis dignitatis viri res Romanas Græco peregrinoque sermone in historiam contulissent:' id est, Græco sermone, qui est peregrinus.

Acerrimi Patribus duces ad resistendum consules fuere] *Acerrime* priscæ edd. pro quo jam Veneti 1495. *acerrimi* substituerunt, concinentibus omnibus codd. scriptis. *Acer dux*, ut 'acer auctor' hoc lib. c. 56. 'Collega ejus auctor, quum recentior, tum acrior erat.' *Duces id resistendum* Leid. 2. *duces ad id resistendum* Harl. 2. utramque lectionem jungens.

§ 7 *M. Fabium Kæsonis fratrem*] Vocem *Fabium* omisit librarius Leid. 2. *M. Fabium M. Cesonis fratrem* præfert Klockian.

Invisum alterum plebi accusatione Sp. Cassii L. Valerium consulem dedit] Antiqua lectio habet *consules;* et recte: ut et 'M. Fabium et L. Valerium' consules datos a Patribus esse intelligamus. *Sigon.* Qui ita ediderunt, non respexerunt ad longinquiusculum 'M. Fabium Cæsonis fratrem,' sed solum consulis nomen: quare rectius Pall. et Camp. *consules dedit*. Gebh. *Invisum plebi alterum* Hav. Deinde *consulem dedit* Flor. ambigue scriptum præferunt *Cons. dedit* Leid. 1. et fragm. Hav. Sed totidem literis *consules dedit* Voss. 1. Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. Latinii Neap. et Hearnii Oxon. B. et C. Quod quum sensus requirat, tot codd. præeuntibus in contextum recepi. Compendium scribendi, quo usi fuerant antiquiores librarii, recentiores in errorem perduxit, ut sæpe in hac ipsa voce alibi factum est. Vide ad X. 10. § 2. Male autem *Sp. Cassium* habent Voss. 1. et Leid. ambo. *Spurium Cassium* Lipsiens.

§ 8 *Certatum eo quoque anno cum tribunis est*] Vet. lib. *cum tribunis plebis*. Sigon. *Creatum quoque eo anno* Hav. In nullo autem meorum codd. inveni lectionem, quam ex vet. lib. laudat Sigonius. Neque necessaria est vox, quam ex eo Sigonius protulit, quum et alibi sæpe omittatur, et tota oratio ostendat, non agi de aliis tribunis quam de tribunis plebis. Alibi sæpe eo sensu *tribuni* simpliciter memorantur. Vide ad Liv. II. 56. § 1. Mox *una lex*, pro *vana lex*, Lipsiens. a m. pr. qui error alibi etiam in Mss. obvius est. Vide ad VIII. 27. § 2. Præterea *namque legis*, pro *vanique legis*, idem Lipsiens. a m. pr. et Gaertn. Tandem *munus factum*, pro *munus, facti*, Harl. 2. *irritum munus fecit* Gaertn.

Fabium inde nomen ingens post tres continuos consulatus] *Fab. deinde nom.* Hav. Alibi etiam librariorum negligentia voculæ hæ commutatæ sunt. Vide ad XXXVI. 24. § 10. Tum *ingens per tres cont. cons.* Voss. 2. *ingens post tres cons. cont.* Hav. *ingens post tres* ·.· *consulatus*, omissa voce *conti-*

suos, ejusque loco notis illis exaratis, præfert Leid. 1. Mox *uno veluti* pro *unoque velut*, Gaertn. *unoquoque velut* Harl. 2. eodem errore, quo τὰ *que* et *quoque* commutari solent. Vide ad v. 27. § 1. Insuper *certaminitis* Lipsiens. simili errore, quo dederunt librarii *principiis*, pro *principibus*; *prætoriis*, pro *prætoribus*, similiaque plura. Vide ad xxi. 60. § 7. Hinc *itaque tum ut bene*, addito τῷ *tum*, Gaertn. *itaquit bene* Lipsiens. Denique *bene locutus*, pro *bene locatus*, Harl. 1. manifesta librarii aberratione.

§ 9 *Bellum inde Veiens initum et Volsci rebellarunt*] *Bellum in Vehios initum* Hav. Tum *initium*, pro *initum*, Voss. 1. Denique *rebellaverunt* Voss. idem, et Leid. 2. *rebellare* Gaertn.

Ad bella externa prope supererant vires] *Ad bella hesterna* Gaertn. et Harl. 2. in membranis obvio errore. Vide ad xl. 14. § 2. Deinde *superant vires* Harl. 2. et Lipsiens. quomodo a scriba peccatum est, vel quod duas literas *er* duplicare neglexerit, vel quod, quum scriptum fuisset *sup'erant*, aut *superant*, ad notam additam non adverterit. Vide ad i. 25. § 11.

Abutebanturque iis inter semet ipsos certando] Pusillum fortassis hoc, sed tamen ab expositoribus Ciceronis, magnis quidem viris, non omissum. Notare placuit, malle quosdam *inter semet ipsi* legere, quam *inter semet ipsos*: ut illud paullo post c. 44. 'Æternas opes esse Romanis, nisi inter semet ipsi seditionibus sæviant:' quidam tamen mutarunt, *inter semet ipsos* legentes. Quidam utroque modo auctores etiam magnos locutos contendunt, quibuscum haud quaquam pugnabimus. *Glar.* Pall. et Camp. *abutebanturque iis*, pro *abutebantur iis*. Nostri autem omnes codd. et edd. *inter semet ipsos*: quod an recte dicatur, non libet cum Glareano disputare: neque tanti est. *Gebh.* Hic male deleverunt particulam *que*. Scribi *abutebanturque iis inter semet ipsi certando*. Habent enim et Mss. et edd. omnes vett. *J. F. Gron.* Quod Gronovius ait de Mss. et edd. omnibus vett. intelligendum est de particula connectente *que*. Nam ea etiam in omnibus meis codd. constanter superest, et demum eamdem omissam video in ed. Francofurt. 1578. Verum *inter semetipsos*, contra quam Glareano et Gronovio visum erat, uno animo omnes typis et manu exarati præferunt. Quare eam etiam lectionem minime mutandam existimo. Vide ad h. lib. c. 19. § 5. *contando*, pro *certando*, aberrans dedit librarius cod. Lipsiens.

§ 10 *Accessere ad ægras jam omnium mentes*] Pal. 1. *ad ægros jam omn. mentes*. Pal. 2. *Acc. jam ægeras omn. mentes*; exponitque *ægras mentes* turbatas: ut paullo supra, 'potestatem celebrabant,' id est, augebant. *Gebh.* *Acc. jam ad ægras omn. mentes* Lipsiens.

Ostentantia minas: motique ira numinis caussam nullam aliam vates canebant] *Obtestancia* Lipsiens. Vide ad v. 30. § 5. Jac. Perizonius in margine Livii distinctionem hoc modo emendandam conjicit: *ostentantia minas, motique* (sc. omnes) *ira numinis. Caussam nullam.* Si interpunctio recepta placet, 'moti ira' accipiendum, ut 'commotus ira' viii. 6. 'Quum commotus ira se ab vestibulo templi citato gradu proriperet.' Sed vox *ira* omittitur in Leid. 2. *motique ita numinis* habet Leid. 1. et Lipsiens. obvio errore. Vide ad xxiv. 16. § 1. Præterea *null. al. causs. vates can.* Hav. *causs. null. vates can. aliam* Voss. 1. et Leid. 2.

Publice privatimque nunc extis, nunc per aves consulti] 'Ακυρολογίαν in his verbis agnoscit Clericus notis ad Livium hoc loc. et in Arte Crit. part. ii. sect. 1. cap. 10. § 2. Proprie enim ipsos vates consuluisse Deos per aves et exta, ut, quid vellent, rescirent; non vero vates consultos

esse extis et per aves. Unde patet, virum doctum junxisse voces 'vates consulti extis.' Perizon. quidem margini adscripsit locum Phædr. Fab. III. 3. 6. 'Ad consulendos currit mærens hariolos.' Verum ex illo loco nihil aliud probari potest, quam optime dici 'consulere vates,' de quo nemo dubitat. At quæritur, an dici possint vates 'consuli extis,' quum ipsi ex extis futura prædicunt, quod vix in animum inducere possum: certe id ex hoc loco non sequitur, ubi jungenda puto 'numinis consulti nunc extis, nunc per aves.' Et ita omnis illa ἀκυρολογία evanescit. Ceterum *publice privatim*, sine conjunctione *que*, Gaertn. quam reliqui constanter servant.

§ 11 *Qui terrores tamen eo evasere*] Τὸ *tamen*, quod priores editores omiserant, primus addidit Aldus, cui concinunt omnes, quos consului, codd. præter fragm. Haverk. quod præfert *tum* facili errore. Vide ad XXII. 17. § 5. ut et præter Lipsiens. ac Gaertn. in quibus gravius erratum, et pro *tũ* sive *tum*, ut est in modo memorato cod. scriptum video *cũ*, sive *cum*. Præterea *qui errores tamen et evasere* habet Harl. 1.

Ut Oppia virgo Vestalis damnata incesti pœnas dederit] Virginem hanc *Pompiliam* vocat Hieronym. in Chron. Euseb. ad a. MDXXXII. 'Romæ virgo Pompilia deprehensa in stupro viva defossa est:' ad quem locum Scalig. in notis pag. 100. monet, eamdem in Græco Eusebio pag. 167. Πομπίλαν, apud Orosium II. 8. *Popiliam*, apud Dionys. VIII. 556. 'Οπιμίαν vocari. Id Hearne in errorem induxit, et caussa exstitit, ut Scaligerana hæc insigni anachronismo laudaverit ad Liv. XXII. 57. § 2. ubi Livius Opimiæ virginis Vestalis incesti damnatæ meminit. In vocem *Oppia* hic conspirant omnes typis et manu exarati, nisi quod *Opia* sit in Hav. Præterea *damnati incesti pœnas dederit* male Harl. 2. et Gaertn. *damnata incerti* Flor.

CAP. XLIII. § 1 *Q. Fabius inde*] Legendum *Q. Fabius iterum:* quippe qui quarto ante anno consul fuit. *Glar.* Q. Fabio iterati consulatus notam adjungendam esse in Livio, monuit etiam Pighius in Annal. ad a. CCLXXI. p. 104. Præterea auctor est Hearne *III.* pro *inde*, legi in Oxon. L. 2. et N. idque vitiose exaratum esse pro *II.* vel *iterum*. Nostri nihil mutant. Neque aliquid mutandum judico. Vide quæ notantur ad h. lib. c. 16. § 7. Si ergo in Oxon. quos Hearne laudat, *III.* exstiterit, id potius ex *iñ*, id est, *inde*, depravatum fuisse puto. Fabii prænomen non adparet in Gaertn.

Et C. Tullius consules facti] Ut supra ad I. 30. *Tullios* pro *Juliis* esse vitiose monuimus, sic hoc loco *Tullius* pro *Julius:* quod ex Cassiodoro et Dionysio VIII. p. 557. intelligi potest, et ex ipsomet etiam Livio, qui infra III. 33. *C. Julium* decemvirum factum esse, cum consularis esset, scribit. *Sigon.* Sigonius legit hic *C. Julius*, quod non persuadet. Pal. 1. *G. Tullius*. Pal. 2. *C. Tullus*. Gebh. *Tullius* servant codd. Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. et N. Attamen vera videtur emendatio Sigonii, quam iisdem, quibus ille, argumentis et auctoritatibus, nisi quod addat Marianum, defendit Pighius in Annal. ad a. CCLXXI. p. 104. ubi etiam Juliorum cognomen *Julus* sæpissime pari errore in *Tullus* corruptum esse monet. Vide quæ notat Sigonius ad Liv. IV. 36. § 4. Proxime verum *Tulius* est in Lipsiens. Insuper et prænomen in Gaertn. variat. Præfert enim *CN. Tullius*. Tandem deest copula *et* in Harl. 2. Vide quæ notantur supra ad h. lib. c. 17. § 1.

Bellum foris atrocius fuit. Ab Æquis arma sumta] *Bellum forius fuit* errore scribæ Harl. 1. Τὸ *fuit* exsu-

lat a Port. præpositio *ab* a cod. Hav. Sil. Ital. I. 272. 'Bellaque sumta viro belli majoris amore.' Ubi locutionem 'sumere bellum,' 'arma,' 'certamen,' in notis inlustravi. Quum tamen reliqui codd. *ab Æquis* præferant, nihil hoc loco mutandum censeo. Paulo ante *eo anno segnior*, omisso τῷ *non*, Flor.

Veientes agrum quoque Romanorum populantes inierunt] *Vejentes quoque agr. Rom.* Hav. cum edd. antt. ante Aldum, qui ordinem nunc receptum vocabulis inposuit. *Vejentes agr. Rom. quoque* fragm. Hav. Deinde *inivérunt* Port.

Cæso Fabius et Sp. Furius consules fiunt] Legendum *Cæso Fabius iterum*. Glar. Vide supra ad initium hujus capitis. *C. Fabius* est in Hav. qui error ex eo natus, quod librarii prænomen *Kæso* per C scripserint *Cæso*. Vide Sigonium ad c. 41. § 11. et quæ infra notantur ad c. 46. § 6. et c. 48. § 1. Præterea *Sp. Spurius* perperam Leid. 2.

§ 2 *Artonam Latinam urbem Æqui obpugnabant*] In libro scripto legitur *Ortonam Latinam urbem*. Rhen. Legendum puto *Ortonam*. Me in hanc sententiam ducunt cum Livius ipse, tum Dionysius. Sic enim est in vett. libris Livianis, atque Dionysius ipse, quamquam mendose (tamen ita aperte, ut vestigia veræ scripturæ insideant) idem scripsisse videtur. Inquit enim hoc in loco (l. VIII. p. 558.) πόλιν Ὀροὺς κατὰ κράτος αἱροῦσι. Lib. autem x. p. 653. Βιρτῶνα, inquit, τῶν Λατίνων ἔθνους· quam urbem vulgati Livii libri III. 30. *Hortanam* vocant; Mss. *Hortonam*. Quibus ex locis illud conjici potest, ubique *Ortonam* esse legendum. Quamquam si aut Dionysium, aut fragmenta quædam, quæ dicuntur esse Catonis Originum, sequimur, *Ortonem* legendum est: in quibus ita legitur, 'In Pelignis Cursellum, Orton, et Sulmo.' *Artenam* autem unam statuit Livius in Volsco agro: alteram *Caretum* fuisse ait libro IV. extremo. *Sigon.* *Optonam* Leid. 1. et Harl. 1. *Ordonam* Hav. *Orconam* Klockian. *Cortonam* Voss. 2. a m. pr. in quo adscripta est et alia lectio *Ortonam*, quod habent reliqui, quos consului, codd. Idem etiam de Oxoniensibus suis testatur Hearne. Vide Cluver. Ital. Antiq. III. 4. p. 968. et Fontanini Antiq. Hortæ I. 1. p. 14.

Pleni jam populationum Romam ipsam se obpugnaturos minitabantur] In libro scripto non est *minitabantur*, sed *minabantur*. Rhen. Ut Rhenanus monuit, ita Pall. et Camp. *minabantur*. Gebh. *Jam pleni populationum* Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. Præterea *minabantur* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Frequentativo alibi sæpe usus est Livius, hic tamen codices scriptos tantum non omnes sequor, eorumque lectionem recepi.

§ 3 *Quum compescere deberent, auxere insuper animos plebis*] Prima vox exsulat a Leid. 2. Eam, quæ plerumque in Mss. *cum* scribi solet, intercepit principium seq. vocis *compescere*. Deinde *ausere* Voss. 2. quomodo alibi non raro peccatur. Vide ad III. 6. § 2. Non absimili errore *auxere* et *hausere* in Mss. commutantur. Vide quæ notavi ad Sil. Ital. IX. 280. Perpetua autem est literarum *x* et *s* in membranis vetustis confusio. Vide ad XXVI. 19. § 4. Præterea Jac. Perizonius in ora cod. conjecit, vel vocem *plebis* delendam, vel scribendum *auxere insuper animos tribunorum plebis*.

Redibatque non sua sponte plebi mos detrectandi militiam] *Rediebatque* Voss. 1. et Harl. 1. *reddibatque* fragm. Hav. Tum *non tantum sua sponte* Harl. 2. Port. a m. pr. et Hav. Denique *detractandi* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Gaertn. Lipsiens. et Hav. Quæ orthographia in

Mss. vett. frequens est. Vide ad xxxiv. 15. § 9.

Sed Sp. Licinius tribunus plebis] Quidam libri habebant *Sp. Publius Licinius tribunus plebis*. Sed *Publius* tollendum, ut ex Dionysio ix. p. 559. patet, et res ipsa clamat. *Glar.* Dionysius in hunc annum edit tribunum plebis 'Sp. Icilium,' quamquam mendose est apud eum, ix. p. 559. Σπόριος Σικίλιος, pro Ἰκίλιος. Quare et hoc loco ita legendum: movet enim me maxime gens 'Icilia,' ex qua multi per hæc tempora tribuni fuerunt, infestissimi Patribus: movet etiam prænomen 'Spurius,' quod nusquam alias in gente 'Licinia' fuisse reperio, in 'Icilia' autem sæpe, ita ut decem ab hinc annis 'Sp.' item 'Icilius' tribunus plebis a Livio memoretur, et in annum cccxlvi. tres 'Icilii' tribuni plebis prodantur. Sic enim ait Livius iv. 54. 'Auctores fuisse tam liberi populo suffragii Icilios accipio ex familia infestissima Patribus, tres in eum annum tribunos plebis creatos.' *Sigon.* Pal. 1. *sed Spurius Publius Licinius tribunus plebis.* Pal. 2. *set Spurlius Publius Licinius plebis tribunus*: ut et Pal. 3. *Gebh. Sed Sp. P. Licinius tribuni plebis* Gaertn. quasi duo gentis Liciniæ tribuni indicarentur, quorum alteri 'Spurio,' alteri 'Publio' prænomen esset: *sed Sp. Publius Licinius* Leid. 1. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Neque aliter Hearne reperit in Oxon. L. 1. N. et C. *si Spurius Publius Licinius* Lipsiens. *sed Sp. Publius Lucinius* Voss. 2. *sed Sp. Lucinius* Harl. 1. *sed Sp. Licinius* Klockian. Patet, literas *Sp.* quibus prænomen *Spurius* scribi solet, disjunctas fuisse, et librarios ex priori *Spurius*, ex altera *Publius* fecisse. Vide ad iii. 70. § 2. Pro *Licinius* autem verosimiliter *Icilius* scribendum Sigonius conjecit, qui error etiam committitur cap. seq. 'Velut processisset Sp. Licinio:' ubi Sigonius iterum *Sp. Icilio* reponit. Pro Σικίλιος, apud Dion. loc. laud. codex Rom. a viris doctis excussus habet Σικίνιος. Quæ lectio vera videri posset, nisi hic etiam obstaret, nondum observatum esse, aliquem gentis *Siciniæ* prænomine *Spurii* usum esse. Eadem ratio impedit, quo minus statui possit, alios Livium, alios autem Dionysium auctores secutos esse, illumque ex suorum auctoritate tribunum deiectum inpedientem *Licinium*, hunc *Icilium*, vel *Sicinium* vocasse.

Per ultimam necessitatem legis agrariæ Patribus injungendæ] Pal. 2. *necessitudinem.* Vide, si putas hic locum habiturum, Nonium Marcellum. Nam voce 'necessitudo' antiquis significabatur necessitas. Sisenna l. iv. 'Id me neque metu, neque calamitatis necessitudine inductum facere.' *Gebh.* Quamvis voces 'necessitas' et 'necessitudo' docta antiquitas sine discrimine usurpaverit, eædemque sæpe in Mss. commutentur, (vide ad viii. 3. § 3.) attamen, ut potius librarium Pal. secundi, qui *necessitudinem*, quam reliquorum omnium Mss. qui *necessitatem* præferunt, hoc loco sui generis hominibus familiari modo errasse existimem, non unam habeo rationem. Primo enim is minimæ est auctoritatis, quem ubique interpolatum esse clamitat ipse Gebhardus, ideoque passim deserit. Deinde reliqui omnes codd. in vulgatam lectionem pertinaciter conspirant. Denique alibi Livium voce 'necessitudo' eo sensu usum fuisse nondum observavi. 'Ultima necessitas,' ut 'extrema necessitas' apud Sall. in Fragm. Hist. i. p. 940. 'Neque quisquam extremam necessitatem, nihil ausus, nisi muliebri ingenio, exspectat:' ubi vide Cortium. Præterea *agrariæ legis*, inmutato ordine vocabulorum, Voss. 1. et Leid. 2. Denique *jungendæ*, pro *injungendæ*, Hav. prima vocis syllaba a seq. intercepta. Locutionem 'injungere legem,' 'ignomi-

niam,' et similia, inlustravit Gronovius ad Liv. VIII. 32. § 15. Vide etiam ad XXXII. 3. § 4. et ad XL. 51. § 2.

§ 4 *Nec in eum consules acrius, quam ipsius ejus collegæ coorti sunt*] Pal. 1. *quam ipsius collegæ ei coorti sunt.* Gebh. Lege cum Mureto, *quam ipsi ejus collegæ.* J. F. Gron. Voces hæ *consules acrius, quam ipsius ejus collegæ coorti sunt: auxilioque eorum delectum* ob petitionem τοῦ *consules* negligentia librarii omittuntur in Harl. 1. Vide ad IX. 11. § 2. *nec in eum consulem* præferunt Voss. 1. et Leid. 2. Qui error ex non recte reddito scribendi compendio *cons̃.* nata est. Vide ad X. 10. § 2. Pro *acrius*, in margine Voss. 1. pro varia lectione adscriptum erat *octius*, ejusque loco *artius* legendum postea notatum est. Neque inde multum abludit Gaertn. *actius* exhibens. Gebhardi Palatino 1. consentit Voss. 2. Τὸ *ejus* abest a Flor. Sed Mureti conjecturam, quam præter Gron. probat etiam Doujatius, firmat auctoritas cod. Port. Dissentientibus tamen reliquis codd. eam non recipio, præsertim quum *ipse is* Livio frequens esse Jac. Gronovius docuerit ad III. 12. § 4. Locis, quos laudavit, adde Liv. IX. 17. 'Recenseam duces Romanos, nec omnes omnium ætatum, sed ipsos eos, cum quibus consulibus aut dictatoribus Alexandro fuit bellandum.' XXI. 26. 'Et ipsorum eorum quos sedes suæ tenuerant, simul perlicit donis ad naves undique contrahendas:' ita Gronov. in cod. Gud. invenit. XLIII. 22. 'Clausas portas, atque ipsa ea nocte, qua venerat, receptum Romanum præsidium cum C. Popillio legato invenit.' XLV. 39. 'Ille nihil, præterquam loqui, et ipsum id maledice ac maligne, didicit.' Ita verosimiliter ex conjectura reponit J. F. Gronov. Pari modo 'ipsi nos' XXXIX. 16. 'Nos, quæ ipsis nobis agenda sunt, inpigre exsequemur.' Et ita *ipse ego* potius, quam, ut alii codd. habent, *ego ipse*, præfert Cortius apud Sall. in Jug. c. 14. § 14. 'Alter eorum necatus, alterius ipse ego manus inpias vix effugi.' Plin. Ep. I. 5. 'Reminiscebatur, quam capitaliter ipsum me apud centumviros lacessisset.' Deinde *exorti sunt* Lipsiens. quæ varietas in Mss. sæpius obcurrit. Vide ad V. 29. § 3. Ita etiam scribere voluisse puto librarium Gaertn. qui tamen aberrans *extorti sunt* exhibuit. Quin etiam et hanc et illam lectionem simul jungere voluisse videtur librarius Voss. 2. qui et ipse lapsus *ei coorti sunt*, pro *ex coorti*, id est, *exorti*, *coorti*, dedit. Nam in altero *ei coorti* sensus non est, quum *in eum* præcesserit. Ceterum *coorti sunt* præfero, in quo major est emphasis, indicans et consules et collegas tribunos simul in eum exortos esse.

Delectum consules habent] *Consules delectum habent* fragm. Hav. *dilectum cons. hab.* Flor. *delectos consules habent* Leid. 2. *dilectus consules habent* Leid. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

§ 5 *Scribitur ducendus. Fabio in Veientes, in Æquos Furio datur. Et in Veientibus quidem*] Est in plerisque rerum scriptoribus quædam observare, quæ inter se omnino sint contraria, maximeque repugnare videantur; quale est illud, ut uno contenti simus loco, apud Livium: *Ad duo*, inquit, *bella exercitus scribitur ducendus: Fabio in Veientes, in Æquos Spurio datur: in Æquis nihil dignum memoria gestum est: Fabio aliquanto plus negotii cum civibus, quam cum hostibus, fuit.* Quibus perspicue verbis potest intelligi, Fabium in Veientes contendisse, proditumque a suis in acie. Verum non multo post c. 44. 'consensu,' ait, 'exercitus traditam ultro victoriam victis Æquis, signa deserta, imperatorem in acie relictum:' et rursus c. 46. 'Nec Veiens hostis Etruscæque legiones detrectant: prope certa spes erat, non

magis secum pugnaturos, quam pugnaverint cum Æquis.' Ecquid magis repugnans dici potuit, quam Fabio Veientes provinciam datam scribere, cui majus fuerit cum civibus negotium, quam cum hoste: et in Æquis nihil memoria dignum actum: mox paulo et in publico consilio et in procinctu Etruscum proclamare, in Æquis rem Romanam a militibus proditam? Quid, præter memoriæ lapsum, possit excusare, si Livius citatus adsit? habebit, ut opinor, nihil. Alii, ubi in utramque partem recte omnia rimati fuerint, boni consulant, Liviumque, si possunt, a calumnia vindicent. *Sabell.* Sic distingue, *ducendus Fabio in Veientes, in Æquos Furio datur.* Rhen. Hic locus ab Ant. Sabellico jure reprehensus est. Quidam emendandum putaverunt, si ita legeretur: *Fabio in Æquos, in Veientes Furio datur. Et in Veientibus quidem nihil dignum memoria gestum est.* Ita enim duo loci sequentes, quos notat Sabellicus, cum hoc consonarent. Et ipse aliquando in ea fui opinione. At Dionysii verba l. IX. p. 560. de iisdem consulibus satis declarant, sequentes duos locos in Livii codice male habere, non priorem. Cæsonis enim frater M. Fabius sequentis anni consul exprobrat p. 565. militibus Romanis, jam adversus Veios pugnam poscentibus, fratrem suum adversum eosdem hosteis desertum, et gloria privatum militum invidia. Verum in Livio hoc mirum videri non debet, si sæpe in tanta rerum gestarum mole, jam senex historiam texens, memoria lapsus fuerit: quod ad auctoris contumeliam dictum minime videri velim, sed potius ut studiosos ab anxio nimium labore dehortarer. *Glar.* Hic locus est, in quo primum Sabellicus, deinde etiam Glareanus, se valde jactarunt, et Livium duobus verbis sui oblitum esse contenderunt. ['Uterque suam sententiam dixit absque jactantia: non itaque viri de literis bene meriti ita notandi erant.'] Movet enim eos, quod Fabium primum scribit cum Veientibus pugnantem ab exercitu desertum esse, in Æquis a Furio nihil gestum; deinde vero haud ita multo post contraria suggerit: Fabium nimirum cum Æquis pugnantem fuisse desertum; ait enim c. 44. 'Proximo bello in ipsa acie, in ipso certamine, consensu exercitus traditam ultro victoriam victis Æquis.' Item c. 46. 'Non magis secum pugnatures, quam pugnaverint cum Æquis.' Omnis autem ejusmodi reprehensio tollitur, si legamus, quemadmodum legitur in antiquo exemplari: ['Glareanus valde veretur hunc verum dicere. Nam Robortellus id quoque sæpius facit.'] *Fabio in Æquos, in Veientes Furio datur. Et in Veientibus quidem nihil dignum memoria gestum est.* Quod enim opponit Glareanus, Livium ita, ut vulgata lectio est, scriptum reliquisse, quia idem a Dionysio traditum sit, id mihi levissimum esse videtur. Quasi vero nunc primum Livius a Dionysio in hac historia explicanda dissentiat. Est enim multo magis ferendum, duos inter se dissidere, qui raro conveniunt, quam unum non sibi constare, et duobus verbis repugnantia dicere. *Sigon.* In Mss. hic verborum ordo est: *Fabio in Veientes, in Æquos Furio datur. Et in Æquis quidem.* Sed cuilibet et singulis verbis inscriptus numerus legere jubet, *Fabio in Æquos, in Veientes Furio datur. Et in Æquis quidem.* Ceterum *et in Veientibus quidem* legit etiam Ant. Fayus Gallicus interpres: cetera ut vulgo edita fuere. *Klock.* Crucem hic sibi ipsi critici fixerunt, quorum princeps Sabellicus ex verbis subseqq. nescio quam antilogiam notat. Livium non solum defendens, sed etiam absolvens, Glareanus stare posse ait vulgatam lectionem, certe stabilitam a Pall. 1. ac 2. denique recensita Campano lec-

tione. Pal. 2. secundas in omnibus Sigonio agens, præstat lectionem, criticorum anxietates inauditus, ut volunt, tollentem: *Ad duo simul bella exercitus scribitur: ducendus Fabio in Æquos, in Veientes Furio datur. Et in Veientibus quidem nihil dignum memoria gestum*. Gebh. Monet etiam Hearne, codices suos lectionem, quam Sigonius in veteri exemplari invenit, firmare. Contrarium testari debeo de omnibus, quos excussi, libris, eos nempe servare lectionem, quæ ante Sigonium in omnibus erat edd. nisi quod unus Harl. 2. Sigonii codici succinat; Hav. autem præferat, *deducendus Fabio in Vehientes, in Æquos Furio datur. Et in Vehientibus quidem; τὸ et* denique omittatur in fragm. Hav. Mihi quoque præstare videtur, ut, lectione Sigonii recepta, (licet a paucis iisque non semper optimæ fidei codicibus firmata,) statuamus, Livium a Dionysii narratione dissentire, quam ut, servata prisca lectione, (quam plures et fere integriores libri tuentur,) dicamus, Livium non ferenda in tanti nominis ac famæ historico negligentia paucis interjectis sui oblitum fuisse, et priori narrationi contraria tradidisse. Et ita tandem etiam Glareanus, perspecta difficultate, quæ superest, si IV. c. 44. 'Victis Veientibus,' et c. 46. 'pugnaverint cum Veientibus' reponatur, ita tandem, inquam, Glareanus etiam sentit ad c. 46. § 1. quamvis aliud paullo ante ad c. 44. § 11. ipsi placuisset. Quid senserit Gebhardus, videndum ad d. c. 44. § 11. ubi, sententiam ejus obtinere non posse, docebo.

Quidem nihil dignum memoria gestum est] *Equidem*, pro *quidem*, est in Voss. 2. *nihil quidem dignius* Harl. 2. Præterea *memoria est gestum* fragm. Hav. Sed τὸ *est* exsulat a cod. Hav.

§ 6. *Aliquanto plus negotii cum civibus, quam cum hostibus, fuit*] Ab eodem cod. Pal. 2. τὸ *fuit* abest. *Gebh.* Idem omnes nostri servant. Præterea *quam hostibus*, neglecta media voce, quædam ex edd. antt. Eamdem tamen non aliæ modo habent, sed et omnes servant codd. Et solitum fuisse Livium post τὸ *quam* iterare præpositiones, quæ jam præcesserant, videbimus ad IV. 58. § 4. Insuper *aliquantum plus* Lipsiens. Male. Vide ad c. 39. § 1.

Unus ille vir, ipse consul, rempublicam sustinuit] Sic infra c. 61. 'Unus e Patribus, ipse Appius Claudius, et tribunos et plebem et suum judicium pro nihilo habebat.' VIII. 36. 'Tantum momenti in uno viro, L. Papirio, fuit.' Itaque satis fero; nec ab aliena manu irrepsisse cum viro docto suspicor *ipse consul*: ut nec IV. 28. 'Uni viro Messio fortuna hostium innititur,' τὸ *Messio*. J. F. Gron. Quæ hic Gronovius contra Freinshem. ad Flori I. 13. § 21. e c. 61. hujus lib. e l. VIII. c. 36. et lib. IV. c. 28. habet, ne ipsa quidem extra suspicionem glossæ sunt: ut neque *Manlium* in eo, quod infra c. 47. est, 'ipsum consulem Manlium.' Alia ratio est in his c. 10. hujus libri, 'ni unus vir fuisset Horatius Cocles.' Nam ibi nondum quidquam de eo dictum fuerat. *Duk.* Vir doctus, quem, voces *ipse consul* ab aliena manu in contextum Livii irrepsisse credentem, Gronovius refellit, est J. Freinshemius, qui videndus est ad Flori I. 13. in fine. Ejus conjecturam verosimilem reddere posset, quod mox repetatur *consulis*, et iterum, paucis vocibus interjectis, *consul*. Nisi id forte referendum sit ad illa, quæ congessi ad I. 2. § 9. Immo vocem *consul* necessariam judico, sine qua friget mox τὸ *consulis*, atque omnis perit oppositio. *Consul remp. sustinuit, quam ex. odio consulis . . . prodebat.* Et sane licet inter nonnullos codd. de ordine harum vocum non conveniat, in quibusdam etiam vel hoc vel illud vocabulum omittatur,

omnes tamen in servando *τῷ consul* consentiunt. Nam *unus vir ipse consul* habet Leid. 2. *unus ille non vir ipse consul* Port. *unus ille vir consul ipse* Lipsiens. et Harl. 2. *unus ille vir consul* Hav. Vulgatam lectionem reliquorum, sed integerrimorum codd. fides tuetur. Et ita fere loquitur Livius IV. 18. 'Eques maxime resistebat, equitumque longe fortissimus ipse rex, ab omni parte effuse sequentibus obequitans Romanis, trahebat certamen.' Florus I. 11. 'Donec Postumius, ipse dictator, signum in hostes jaculatus est, (novum et insigne commentum) uti peteretur cursu.' *Ille ipse* autem, ut infra hoc lib. c. 56. 'Nec illum ipsum submovere pro imperio posse more majorum:' ubi vide.

§ 7 *Quas parando gerendoque bello edidit plurimas*] Pal. 1. *edidit bello plurimas:* at Pal. 3. *gerendoque plurimas edidit bello.* Gebh. *Gerendoque edidit bello plurimas* Voss. ambo, Leid. ambo, et Harl. 1. *gerendoque plurimas edidit bello* Port. Lipsiens. et Gaertn. Paullo ante *imperatoris artes,* pro *imperatorias artes,* est in Hav. Quod ejusdem generis est, ac *regis castra,* pro *regia cast.* Vide ad XXXII. 6. § 6.

Instruxisset aciem, ut solo equitatu emisso exercitum hostium] *Instruxisset acies* Voss. 2. Deinde *solo emisso equitatu* Hav. qui etiam mox omittit vocem *hostium.*

§ 8 *Nec illos, et si non adhortatio*] Muretus expungit *τὸ et.* J. F. Gron. Bene Muretus. Liv. XXXI. 49. 'Ecquem ex eo exercitu, qui cum Gallis pugnaverit, si non militem, lixam saltem fuisse, quem percunctari posset senatus.' Cicero Epist. IX. 8. 'Si non bono, at saltem certo statu civitatis.' *Duk.* Τὸ *non* in contextu Liviano aberat a fragm. Hav. sed postea oræ codicis adscriptum est: *et sive adhortatio* præfert Lipsiens.

Publicum in præsentia dedecus, postmodo periculum] *Postmodum periculum* Leid. 2. Harl. 1. Lipsiens. et Hav. cum vett. edd. *et postmodum periculum* Harl. 2. Reliqui omnes *postmodo* servant: quod etiam recte Aldus alteri subposuit. Vide ad XXV. 38. § 12. Mox *reddisset,* pro *redisset,* Port. *rediisset* Voss. 2. Vide ad XXXVI. 35. § 2. Denique *τὸ potuit* deficit in Lipsiens. culpa librarii.

Aut, si aliud nihil, instare instructos] Muretus legebat, *si aliud nihil, stare instr.* J. F. Gron. *Instare* defendi potest ex hoc Suetonii in Tib. c. 72. 'Instans in medio triclinio;' et ex iis, quæ Casaubonus ibi adnotat ad hoc c. 39. 'Incœnante eo.' *Duk.* Voces *aut si* omittuntur in Leid. 2. Τὸ *aliud* exsulat ab Hav. *aut si alid nih.* Flor. *Instare,* pro quo Muretus *stare* malebat, superest in omnibus scriptis. Id si servandum est, dicendum erit, compositum poni pro simplice. Vide Popmam de Usu Antiq. Locut. II. 8. et Gronov. ad Tacit. Annal. XI. 19.

§ 9 *Injussi signa referunt*] Mendosum vocabulum est *injussi.* Tu castiga, *injussu signa referunt.* Sic enim paullo post iterum loquitur c. 44. 'injussu,' inquit, 'in castra reditum.' *Rhen.* Recte *injussu* Rhenanus; neque aliter omnes nostri, nisi quod Harl. 1. et Gaertn. adhæreant priscæ scripturæ *injussi.* *Injussu* etiam Aldus ediderat, pro quo, veram lectionem deserens, inter errata postea monuit, *injussi* legendum esse. Infra c. 45. 'Edicunt inde, ut abstineant pugna. Si quis injussu pugnaverit, ut in hostem animadversuros:' ubi male Voss. 2. habet *injussus.* Vide Sigonium ad III. 63. § 5. et quæ notantur ad VII. 12. § 5. Mox *credens,* pro *crederes,* perperam Lipsiens.

Exsecrantes nunc imperatorem, nunc navatam ab equite operam] In Pal. 3. fuit *gnave actam.* Deinde et illud *navatam* adscriptum statim. *Gebh.* Vox *exsecrantes,* quæ primum locum obtinet in verbis præscriptis, in ulti-

mum rejicitur in Harl. 2. Præterea *nunc novatam ab equite op.* Leid. 2. et Harl. 2. quod etiam inter versus in Voss. 1. exstat, cujus margini, ut et margini Leid. 1. adscriptum *grave actam*, pro *novatam*. Sed *nunc gnave actam navatam ab quiete op.* præfert Lipsiens. *nunc grave navatam ab eq. op.* Hav. *nunc avitam ab eq. op.* Voss. 2. Infra VII. 16. 'Castra nunc, inquit, vobis hostium urbemque prædæ do, si mihi pollicemini, vos fortiter in acie operam navaturos.' IX. 16. 'Consuli opera navaretur.' XXVI. 31. 'Navatam operam reipublicæ velit.' Curtius VII. 5. § 27. 'Ceteris gratiæ actæ, quod ad reliqua belli navaturos operam pollicebantur.' IX. 1. 'Ceteris quoque pro portione aut gradus, quem in militia obtinebant, aut navatæ operæ, honos habitus:' ubi eadem varietate, atque hoc loco, quidam codd. *novaturus* et *novatæ* præferunt.

§ 10 *Nec huic tam pestilenti exemplo remedia ulla ab imperatore quæsita sunt*] Quinque priora vocabula non adparent in Gaertn. Sed *Ne huic tam pestil. ex.* exhibent Voss. 1. et ambo Leid. *Nec huic pestil. ex.* Hav. Deinde *ab imp. sita sunt* Hav.

Adeo excellentibus ingeniis citius defuerit ars] *Ad excellentibus ingeniis* Leid. 2. duabus ultimis primæ vocis literis interceptis ab initialibus vocis seq. Eam autem lectionem vitiosam videns librarius inter versus adscribendo *ab*, pro *ad*, se eam emendaturum existimavit, ut sit 'defuerit ab ingeniis:' admodum inscite. Eleganter enim τὸ *Adeo* in initio orationis proponendæ sententiæ sive epiphonemati inservit. Supr. in Præfat. 'Adeo, quanto rerum minus, tanto minus cupiditatis erat.' Infra c. 47. 'Adeo spreta in tempore gloria interdum cumulatior redit.' III. 4. 'Adeo civitates hæ perpetuo in Romanos odio certavere.' V. 38. 'Adeo non fortuna modo, sed ratio etiam, cum barbaris stabat.' IV. 1. 'Adeo vel infelix bellum ignominiosæ paci præferebant.' c. 31. 'Adeo, simul fortuna civitatis virtute vera eguit, nihil censoria animadversio effecit, quo minus regimen rerum ex notata indigne domo peteretur.' XXVII. 9. 'Adeo ex parvis sæpe magnarum momenta rerum pendent.' Virg. Georg. II. 272. 'adeo in teneris consuescere multum est.' Præterea *totius*, pro *citius*, Voss. 2. nullo sensu. Denique *defuit ars* Hav. et fragm. Hav. errore sæpius in Mss. obvio, quod librarii neglexerint, aut non satis adtente consideraverint vocem hac nota *defu'it* scriptam. Vide ad XL. 14. § 10.

Quam qua hostem superent] *Quave hostem superent* Leid. 2. *quamquā hostem superent* Harl. 1. et Gaertn.

§ 11 *Non tam belli gloria aucta, quam irritato, &c.*] *Non tum bel. gl. aucta, quam irritata* Gaertn. Mox, *excrebatoque*, pro *exacerbatoque*, Lipsiens.

Ut in gente Fabia consulatus maneret] *Consulatus remaneret* Haverk.

Fabio collega Cn. Manlius datur] Pal. 1. *C̄. Nevius Mamilius.* Pal. 3. *Cneius Mamilius.* Campan. *Fabio collega Veius CN. Manilius datur.* Gebh. *Cons. nens. Manlius* Voss. 1. sed pro *cons. nens.* est *Cneus* in marg. *C. Nevius Mamilius* Voss. 2. *C. Nevis Manilius* Gaertn. *C. hejus Mamilius* Lipsiens. *Neus Manilius* Flor. *C. Nerus Manelius* Klockian. *C. Neius Manilius* Leid. 1. *Cn. Mămilius* Leid. 2. *Geneius Manlius* Harl. 1. *C. Neius Mamilius* Port. *Cn. Manilius* Hav. et fragm. Hav. *Gn.* vel *Cn. Manilius* libri olim typis excusi usque ad Aldum, qui *Manlius* edi curavit. Recte. *Manlius Manilius* et *Mamilius*, diversarum gentium nomina, sæpe commutantur. Vide ad XXXIV. 53. § 2. et mox ad c. 47. § 1. etiam ad III. 18. § 2.

CAP. XLIV. § 1 *T. Pontificius fuit*] Antiqua scriptura sic habet, *Tib. Pontificius*, hoc est, *Tiberius Pontifi-*

cius. Sic distingue, *legis agr. habuit, Tib. Pontificius fuit is, eandem viam velut.* Rhen. Cum ante legeretur *T. Pontificius*, recte Rhenanus emendavit ad vet. codicis fidem *Tiberius Pontificius*. Nam eo pronomine afficit eum etiam Dionysius IX. 562. Id autem prænomen duabus literis, ut ab antiquis accepimus, scribebatur *Ti.* non *Tib.* Sigon. *Tib. Pontificius fuit* est lectio Rhenani, applaudente Sigonio per omnes edd. traducta. Pal. 1. submonet, legitimam non esse, ingesta lectione *Catius Pontificius fuit:* ad quam alludunt Pal. 3. et Camp. *Tatius Pontificius*. Pal. 2. habet *Titus Pontificius*, ex quo priores critici eduxere lectionem vulgatam. *Gebh.* *T. Pontificius* Voss. 1. et Leid. 2. *Titus Pontificius* Hav. et Harl. 2. *Tatius Pontificius* Voss. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. *Tacius Pontificus* Lipsiens. *Tili. Pontificius* Leid. 1. *Tib. Pontificius* unus Harl. 1. quod codicis sui fide restituit Rhenanus, et Dionysii auctoritate firmavit Sigonius. Insuper τὸ *fuit* omittitur in Hav. unde forte legi posset, *habuit Ti. Pontificium: is eamdem viam.* At reliqui codd. vocem illam agnoscunt: quare nihil muto. Neque interpunctio Rhenani proba est.

Velut processisset Sp. Licinio] *Sp. Icilio*, ut dixi. *Sigon.* Sigonius legit *Sp. Icilio* contra codd. nostros, quorum Pall. 1. ac 3. nec non Campani ed. *velut processisset Spurius Licinus.* At Pal. 2. magis ad rem, *velut præcessisset Sp. Licinius.* Gebb. Sigonium *Sp. Icilio*, pro *Sp. Licinio*, substituentem vide ad c. præc. § 3. *velut processisset Sp. Lucinius* Harl. 2. *velut processisset Spurius Licinius* Gaertn. et Lipsiens. *velut processisset Sp. Licinius* Voss. ambo, Leid. 2. Port. a m. pr. Hav. fragm. Hav. Latinii Neap. et Hearnii Oxonienses L. 1. 2. C. et N. *velut precessisset Sp. Licinius* Port. a m. sec. Soli ex nostris Leid. 1. et Harl. 1. præferunt recte *velut processisset Sp. Licinio*, nisi quod *Sp. Icilio* scribenti Sigonio adsentiam: 'Procedere' simpliciter, pro prospere procedere, ex voto evenire, Livio et aliis frequens est. Infra XXIV. 26. 'Quid? quod, si Andranodoro consilia processissent, illa cum viro fuerit regnatura, sibi cum ceteris serviendum.' XLIV. 12. 'Et ne Eumeni quidem, simul a mari, simul a terra adgredienti, quidquam satis procedebat.' Gellius XVII. 5. 'Processisset autem argutatori isti fortassean reprehensio, si Cicero ita dixisset.' Et ita 'parum procedere,' pro parum prospere procedere, sed sine addito casu, Sall. dixit in Jug. c. 35. 'Sin id parum procedat, quovis modo Numidam interficiat.' Ubi vide Cort. et ad Sall. Cat. c. 1. Pariter etiam simplex 'cedere,' pro prospere cedere, sæpe obcurrit. Vide Duk. ad Flor. II. 17. § 14.

Delectum paullisper inpediit] *Dilectum* Flor. Leid. 1. Harl. 1. fragm. Hav. et a m. pr. Voss. 1. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Vide etiam hoc cap. § 6. et § 10. Tum *inpedit* Gaertn. Eadem etiam varietas supra erat I. 37. § 2. Vide plura ejus generis ad XXXVI. 20. § 3.

§ 2 *Ap. Claudius victam tribuniciam potestatem*] Vide infra IV. 48. *Klock.*

In præsentia reipublicæ, exemplo in perpetuum] Quidam emendaverunt *in præsentia re ipsa, ex. in perp.* qui sensus haud paulo clarior est, quam si *reipublicæ* legerimus, et scriptura fefellit. Illud autem 'in præsentia' apud veteres in multo usu: 'in præsentiarum' autem, quo nostra utitur ætas, non item. Sed apud Vallam Perottumve natum videtur. *Glar.* Recte anteponit hanc lectionem Glareanus, in solo Pal. 2. et Campani ed. habitantem, alteri occupanti Pal. 1. *in præsentia reipublicæ*, et Pal. 3. *in præsentia Romani populi*. Gebh. *In præsentia re, exemplo* exhibent Flor.

Voss. 1. Leid. 1. et Kloekian. *in præsentia re, extemplo* Harl. 1. *in præsentia r. p. exemplo* fragm. Hav. *in præsentia rei: p. exemplo* Lipsiens. et Gaertn. *in præsentia rei pu. exemplo* margo Voss. 1. et Harl. 2. *in præsentia reipublicæ, exemplo* Voss. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 1. N. et C. *in præsentia re ipsa, exemplo* Leid. 2. et Port. Vir doctus ad marginem ed. Curionis scribendum conjicit *in præsenti re ipsa:* quem non audiendum censeo. Recte enim Glareanus *in præsentia* apud veteres in multo usu fuisse observat. Et quidem apud nullum magis frequentatur, quam apud Liv. Supra c. præc. 'Suum saltem flagitium et publicum in præsentia dedecus, postmodo periculum, si animus hosti redisset, cogere potuit gradum adcelerare.' III. 7. 'Fidesque sua sociis parum felix in præsentia fuit.' c. 40. 'In præsentia omnia præter bellum omitti placere.' c. 56. 'In præsentia se postulare, ut dicere liceat, ut judicium populi Romani experiri.' VI. 26. 'Pacem in præsentia, nec ita multo post civitatem etiam inpetraverunt.' c. 35. 'In præsentia tribunos plebis fieri placuit.' c. 42. 'Contenta plebs cessit Patribus, ut in præsentia, consulum mentione omissa, tribuni militum crearentur.' VIII. 7. 'Manlianaque imperia non in præsentia modo horrenda, sed exempli etiam tristis in posterum essent.' c. 33. 'Non solum in præsentia moderatum iræ esse, ne quid de collega secus populo aut senatui scriberet.' VII. 37. 'Milites, qui in præsidio simul fuerant, duplici frumento in perpetuum, in præsentia singulis bobus, binisque privis tunicis donati.' Plura alia exempla vide ad XXXIII. 13. § 13. Quod autem ad vocem *inpræsentiarum*, a Glareano damnatam, adtinet, doctorum de ea sententias conlegit Gunther. de Latin. restit. in voce 'Impræsentiarum.' Adde Perizon. ad Sanctii Minerv. II. 3. pag. m. 117. et Caten. ad Plin. Ep. I. 7.

Quando inventum sit, suis ipsam viribus dissolvi] *Ad hoc ventum*, pro *inventum*, fragm. Hav. a m. sec. qui cod. etiam præfert *suis ipsam in viribus diss.* Sed τὸ *in* perperam repetitum est ex ultima litera vocis præced. Vide ad XXXVII. 11. § 4. Vel etiam ex prima syllaba seq. vocis *viribus*, quæ simillimis, et in codd. vix distinguendis ductibus scribitur.

§ 3 *Neque enim unquam defuturum*] Τὸ *enim* non adparet in Lipsiens. *Neque enim uni def.* habet Leid. 2. *Neque enim unquam futurum* Hav.

Qui ex collega victoriam sibi] Habent nostri omnes codd. Campanusque *qui et ex collega*. Gebh. Lege ex scriptis et Campano, *qui et ex collega*. J. F. Gron. *Quin ex collega* Port. *quin et ex collega* fragm. Hav. a m. sec. *qui et ex collega* Flor. Leid. ambo, Voss. 2. Harl. uterque, Lipsiens. et Gaertn. Hearne vero, solum memorans Oxoniensem L. 1. in quo vocula *et* deest, tacite fatetur, se eam in reliquis reperisse. Ex nostris tantum Voss. 1. et Hav. eam non agnoscunt. Mox hoc cap. § 5. similiter Rhenanus eamdem particulam Livio reddidit, ubi etiam a priscis excusis aberat. Alia plura exempla, ubi a librariis sine legitima caussa omissa est, vide I. 30. § 3. c. 35. § 1. II. 27. § 1. c. 47. § 2. c. 49. § 10. c. 50. § 4. et § 8. c. 56. § 14. c. 64. § 11. III. 1. § 2. c. 21. § 7. c. 22. § 9. c. 31. § 7. c. 37. § 4. c. 65. § 8. IV. 7. § 8. c. 12. § 8. V. 6. § 6. et alibi sæpe. Adde Corte ad Plinii Epist. II. 5. Paullo post *partis, quam bono*, perperam addita media voce, Leid. 2. *partis pro bono* Harl. 2. Tum *venit quæsitam*, pro *velit quæs.* Harl. 1. *velit esse quæsitam* typis excusi ante Aldum, qui τὸ *esse* primus omisit. Eamdem vocem etiam nulli codd. agnoscunt.

Et unum vel adversus omnes satis esse] Plut. in Caton. Utic. pag. 768.

Δημαρχίαν μετιὼν, ὡς ἀντιταξόμενος πρὸς τὸν Μέτελλον. Τὸ γὰρ ἰσχυρὸν ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ κωλύειν ἔχει μᾶλλον, ἢ πρὸς τὸ πράττειν· κᾂν πάντες οἱ λοιποὶ παρ' ἕνα ψηφίσωνται, τοῦ μὴ θέλοντος μηδὲ ἐῶντος τὸ κράτος ἐστίν. Sen. lib. Contr. I. 5. 'Ex tribunis potentior est, qui intercedit.' *Klock.* Τὸ *vel* abest a Gaertn. Male. De ejus vi ac potestate vide ad XXIV. 22. § 6. et ad XXXVI. 41. § 2.

§ 4 *Aliquos tamen ex tribunis reipublicæ ac senatui conciliarent*] *Aliquos tum ex tribunis* Hav. sæpius obvio in Mss. errore. Vide ad XXII. 17. § 5. Præterea *reconciliarent* idem cod. Contra plures codd. *conciliaret*, pro *reconciliaret*, præferunt supra c. 41. § 8. ubi tamen *reconciliaret* pluribus exemplis firmavi. Hic contra *conciliarent* verius est. Male *consiliarent* Lipsiens.

§ 5 *Præceptis Appii moniti Patres universi*] Hic *et* particula magno sententiæ detrimento deest. Tu sic scribe: *Præceptis Appii moniti Patres, et universi comiter ac benigne tribunos appellare, et consulares:* et quæ sequuntur. *Rhen.* Particulam *et*, quam Rhenanus interponendam monuit, habent ex nostris Flor. Voss. ambo Leid. 1. et Harl. 1. Vide supra hoc cap. § 3.

Ut cuique eorum privatim aliquid] Abest ab omnibus nostris *eorum*. Gebh. Abundat *eorum*, nec videtur in compluribus scriptis. Lib. III. 50. 'Ut quisque occurrerat, plebem ad repetendam libertatem creandosque tribunos adhortantes.' Et c. 53. 'De capite nostro fortunisque tunc, ut quæque causa erit, statuite.' IV. 56. 'Ut ad quosque ventum erat, numerus juniorum conscribebatur.' V. 8. 'Ut quosque studium privatim aut gratia occupaverunt.' IX. 6. 'Ut quisque gradu proximus erat.' Et alibi, sic ut plurimum Livius. *J. F. Gron.* Τὸ *eorum* abest ab omnibus, quos adhibui, Mss. præterquam a Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. Supra I. 7. 'Aversos boves, eximium quemque pulchritudine, caudis in speluncam traxit.' *Quique*, pro *cuique*, male præfert Lipsiens. Vide ad IX. 34. § 14.

Aliquid juris adversus singulos erat] Pal. 2. *esse*. Pal. 3. *erant*. Gebh. Eadem diversitas lectionis et in meis obvia: *erant* enim Flor. Leid. 1. et Gaertn. *esse* Hav. Præterea *uiris*, pro *iuris*, Lipsiens. qui error ex similitudine literarum *iu* et *ui* ortus est. Similiter *iuris*, pro *uiris*, substituit Heins. ad Sil. Ital. XIV. 670. Pari ratione *ius* et *uis* in Mss. confunduntur. Vide ad Liv. III. 38. § 13. *iudex* et *uidex*. Vide ad IX. 1. § 8. ubi plura dicam.

Partim auctoritate obtinuere, ut tribuniciæ potestatis] *Auctoritate obtinerent, tribuniciæ potestatis* Leid. 2. Sed librarius scribere voluisse videtur quemadmodum est in Gaertn. *auctoritate obtinere, ut tribuniciæ potestatis*, idque verius existimasse, quod præcedens 'adpellare' similiter infinitive acciperet. Sed quum 'adpellare,' pro 'adpellavere,' positum capi possit, et in alteram lectionem *obtinuere*, *ut* reliqui codd. conspirent, nihil innovandum puto. Quin etiam novum non esse, ut in hac forma orationis verbum finitum infinito subjungatur, supra monuit Dukerus hoc lib. ad c. 23. § 11.

§ 6 *Novemque tribunorum*] Quid nobis hic Livius narrat de auxilio *novem tribunorum?* Nonne ante dixit, duos tantum creatos tribunos, qui treis sibi collegas adsciverint? Num igitur memoria lapsus est, qui decem tribunos hic adstruat, qui longe post sunt instituti, ceu tertius liber c. 30. indicabit? Inspiciamus vet. codicem, consentiunt verba. Ergo tuebimur lectionem? Minime. Scribemus, *novumque, tribunorum ... comm. auxilio, delectum consules habent.* Porro 'novum delectum' habitum dicit Livius

(id quod ideo factum est) ne proditor ille exercitus, qui Fabium adversus Veientes pugnantem pene destituit, magno reipublicæ damno rursum educeretur. Novus igitur militum delectus habitus auxilio ceterorum quatuor tribunorum. Jam errori causam præbuit, quod sciolus aliquis, nesciens adjectivum *novumque* esse referendum ad substantivum *delectum*, quod paullo post sequitur, quum non quadrarent hæc duo verba, *novumque tribunorum*, scripsit, *novemque tribunorum*. Id mendum e Mss. exemplaribus in excusos typis codices postea transfusum est, nec quisquam observavit. Debent hanc mihi gratiam studiosi, qui meo Marte post longam inquisitionem germanum hic vocabulum de postliminio restitui. *Rhen.* Mendum est in voce *novum*, quam vocem invexit Rhenanus, cum antea *novem* legeretur: neque enim novem tribunos uni resistere potuisse putavit, quia his temporibus non decem, ut postea, sed quinque tantum crearentur, Livio ipse auctore. Itaque *novum* ad vocem *delectum* referendum censuit. Qua lectione nihil esse durius potest. Ego autem lego libenter, quomodo legi animadverti in vet. lib. *quatuorque tribunorum*, præsertim vero quum Dionysius eundem edat numerum, inquiens, *τέτταρας ἐκ τῶν δημάρχων* IX. p. 560. Mendi causa ex notis numerorum, ut sæpe fit, orta est, *IV.* et *IX.* Sæpe enim *X* pro *V* mendose est. *Sigon.* Ego Sigonio credo. Nam ex notis *IV.* et *IX.* error. Vide tamen Valer. Max. VI. 3. ex. 2. *Klock.* Pall. 1. ac 3. et Campani ed. *novemque*, ex quo Rhenanus fecerat *novumque*, infelici conjectura. Pal. 2. *quatuor tribunorum;* simia Sigonii. *Gebh.* Prisca lectio *novemque tribunorum* superest in melioris notæ codd. Flor. (qui etiam ab eadem manu habet *noque*) Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 1. fragm. Hav. Gaertn. Port. a m. pr. Latinii Neap. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. et C. *nevemque tribunorum* in Lipsiens. Sed *quatuorque tribunorum*, ut Sigonius in vet. lib. invenit, habent Harl. 2. Port. a m. sec. Hav. et Hearnii Oxon. B. Non male autem Sigonius conjicit, errorem inde ortum esse, quod olim per notas scriptum fuerit *IVque tribunorum*, pro quo postea datum erat *IXque tribunorum*. Certe alibi sæpe notæ numerales *V.* et *X.* inter se commutantur. Vide quæ infra notantur ad XXXIX. 29. § 7. Valerium autem, cujus locum videndum esse Klockius monuit, si historiam, quam narrat, ad hæc tempora referendam velit, errasse, viri docti ad eum locum docuerunt.

Adversus unum moratorem publici commodi auxilio delectum consules habent] Ita solus Pal. 2. in ora exteriore, et Campani vulgatio: reliqui duo male *adversus unum oratorem*. Gebh. *Adversus unum moratorem* in solo meorum Harl. 1. fuisse videtur. Certe *adversus unum oratorem* exstitit in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Sed prima litera vocis *moratorem* intercepta est ab ultima proximæ *unum*, quod infinitis locis ab indocta scribarum natione commissum observatur. Vide hoc lib. ad c. 11. § 10. ad c. 59. § 6. III. 10. § 10. IV. 18. § 7. c. 49. § 9. V. 5. § 11. c. 6. § 3. et alibi sæpe. Simili errore etiam optimæ notæ codex Leid. 1. infectus erat supra I. 50. 'Cura reconciliandi eos in gratiam, moratum esse.' Ita editur; quum ipse præferat *in gratiam, oratum esse*. Pariter olim peccatum erat in Cic. Divin. in Cæcil. c. 15. 'Quartum quem sit habiturus, non video, nisi quem forte ex illo grege oratorum, qui subscriptionem sibi postularunt, cuicumque vos delationem dedissetis.' Ubi Cujac. Observ. IV. 40. aliique viri docti reposuerunt *ex illo grege moratorum*.

Vide etiam Gifanii Observ. in Ling. Lat. voce 'Moratores;' qui eamdem vocem adhuc duobus aliis Cic. locis reddere conatur. Ceterum 'moratores' Ascon. ad d. loc. exponit hoc modo, 'Obturbatores quosdam sordidosque caussidicos significat, qui adhibebantur ad moram faciendam, dum meliores advocati recrearentur, et se denuo compararent ad dicendum.' Eamdem vocem hoc sensu Gronov. in prima ed. Observ. II. 8. restituendam censuit Curtio IV. 10. 'Sed Persarum moratores erant, mille ferme, qui speciem agminis magni fecerant:' pro *Persarum exploratores*. Ubi 'moratores' exponit, qui legitimum exercitum præcedebant, præsidebantque in locis ad insidias aptis, ut primum inpetum hostium tardarent, atque hebetarent. Postea Freinsh. emendationem ejus probavit, sed alio sensu vocem accipiendam docuit, pro illis, qui moras nectunt. Quod a se quoque dudum deprehensum fuisse monuit idem J. F. Gronov. in prima ed. notarum ad Liv. XXI. 47. Mox *dilectum* Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. Vide supra hoc cap. § 1.

§ 7 *Non tam Veientium gratia concitata*] Deficit in Pal. 2. *concitata*. Gebh. Deficit etiam in Hav. Reliqui omnes in ea voce servanda conspirant. Præterea *non tam̃ V.* id est, *non tamen V.* Leid. 1. *non tamen V.* Voss. 1. pro quo in margine emendatum *non tam V.* *Tam* et *tamen* sæpius commutantur. Vide ad XXII. 59. § 13. *et non tam V.* Voss. 1. Vocula *tam* non adparet in Gaertn. Paullo ante *Inde ad bellum Veiens* Hav. vocibus trajectis.

Dissolvi rem Romanam posse] *Rem Rom. diss. posse* Hav.

§ 8 *In omnium Etruriæ populorum conciliis fremebant*] *In omn. Etr. consiliis pop.* Leid. 2. *consciliis* Lipsiens. Vide ad I. 8. § 6. Sed omnes hi populi Etruriæ communem quasi rempublicam constituebant; quorum legati convenientes, ut de communi republica consultarent, *concilium*, non *consilium*, vocari debent. Vide Gron. ad Liv. XLIV. 2. § 5.

Æternas opes esse Romanas, nisi inter semet ipsi] *Æternas esse opes Romanas* Harl. 2. Lipsiens. et Port. Præterea *inter semet ipsi*, pro *inter semet ipsos*, ex antt. edd. reponebat Gron. supra hoc lib. c. 19. § 5. Et ita est in Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Harl. 1. Hearne etiam, *inter semet ipsos* tantum ex Oxon. N. et C. proferens, reliquos codd. quos consuluit, alteram scripturam firmasse, tacitus fatetur. Apud Aldum primum *inter semet ipsos* editum invenio. Vide, quæ supra notantur loco laud. Præterea *seviant* Hav. Vide paullo inferius ad § 10. *seminat* Gaertn.

§ 9 *Partim Patrum conciliis, partim patientia plebis*] Nihili est hæc lectio. Reponatur, auctoribus omnibus libris, *consiliis*. Gebh. *Consiliis* non modo omnes præferunt, quibus utor, codd. scripti, sed et excusi antt. Primus Curio *conciliis* vulgavit, ejusque lectionem receperunt Lugdunenses MDLIII. Basileenses MDLV. Parisini MDLXXIII. pluresque recentiores, usque dum Gronovius *consiliis* reduceret. Recte. Indicat enim Patrum prudentia id malum sustentatum. Vide Gronov. ad Liv. XLIV. 2. § 5. ubi hanc lectionem firmavit aliis exemplis. Tum *partim patrias plebis* Lipsiens. Mox *jam id ad extrema venisse* Leid. 2.

Suos cuique parti magistratus, suas leges esse] *Suos cuique partim mag.* Flor. Leid. 1. et Voss. 2. Sed perperam in fine vocis *parti* repetitur litera initialis proximæ *magistratus*. Vide ad XL. 7. § 8.

§ 10 *Primum in delectibus sævire solitos, eosdem in bello tamen paruisse ducibus*] *In dilectibus* Flor. Leid. 1. et Voss. 1. a m. pr. Vide supra hoc cap. § 1. Tum *scevire* Hav. cujus librarius

pari modo etiam supra peccabat hoc cap. § 8. Doujatius, caussatus *sævire* vulgari significatione poni pro crudeliter agere, Romanos autem nondum eo furoris venisse ut mutuis cædibus inter se grassarentur, legendum existimat *scævire*, quod exponit, perperam ac velut sinistre agere. At si lexica consuluisset, discere potuisset, non solo hoc sensu τὸ *sævire* adhiberi, sed etiam pro vehementer irasci poni. Verum fraudi ipsi fuisse videtur Calepinus, qui tantum 'animis sævire' ita sumi ex Virg. observarat Æn. v. 462. Attamen etiam simpliciter *sævire* hac significatione sæpius obcurrit. Ita apud Plaut. in Casin. III. 5. 20. 'nimium sævis:' in Bacchid. III. 3. 4. 'Eja, Lyde, leniter qui sæviunt, sapiunt magis.' Terent. in Andr. v. 2. 27. 'Ah ne sævi tantopere.' Et ita Servius verba Virg. Æn. IV. 544. 'ne sævi, magna sacerdos,' exponit, ne irascere m. s. adducto etiam loco Terentii laudato. Et idem ad Virg. Æn. XI. 910. *sævum* exponit fortem, vel iratum. Quin et *sævire* dicuntur, non tantum qui cædibus, sed et plagis ac verberibus grassantur. Ita apud Petron. Satyr. c. 105. 'Jam Gitou mirabili forma exarmaverat nautas, cœperatque, etiam sine voce, sævientes rogare.' Et ita in seditionibus, delectuum caussa excitatis, senatores 'qui pulsati fuerant' memorantur supra II. 29. Quin et nihil difficultatis video, cur non et significatione, quam damnat, verbum accipi possit; non quod tumultibus illis intestinis re vera jam illo tempore sanguis profusus fuerit, sed quod tantum id ab principibus Tuscorum per αὔξησιν dictum sit, ut suorum auxilia tanto promtius undique ad bellum Romanum convenirent. Patet itaque nihil mutandum esse, præsertim quum et mox hoc cap. dixerit 'seditionibus sævire.' Mox *eodem in bello tamen* fragm. Hav. a m. pr. Vide ad IV. 44. § 5. *eodem in bello tum* Lipsiens. Sæpissime *tamen* et *tum* confunduntur. Vide ad XXII. 17. § 5. Denique *apparuisse*, pro *paruisse*, Harl. 2. *parere* veteres, quas vidi, edd. Primus postea Aldus *paruisse* dedit, consentientibus reliquis omnibus codd. Et id verum. Olim enim, licet domi dissentirent, in bello tamen Romani 'paruerant' ducibus, nunc non amplius 'parebant,' ut addunt Etruriæ populorum principes, et proximi belli cum Æquis gesti exemplo probant.

Manente disciplina militari sisti potuisse] *Manente disciplinā militaris* imperite librarius Leid. 1. Nec melius *scisti potuisse* Leid. 2. qui mox etiam dedit *jam si parendi*, pro *jam non parendi*. De locutione 'sisti potest' vide ad IV. 12. § 6.

§ 11 *Traditam ultro victoriam victis Æquis, signa deserta*] Duobus locis c. 43. adversus Etruscos provinciam Fabio, quo consule pugnatum ait Livius quum a militibus deserta est in acie res publica, datam dixit: quare alterum falsum omnino esse oportet. *Sabell.* Hic est locus, de quo paulo ante ad c. 43. § 5. admonuimus. Nam *Veientibus* legendum et ex prioribus Livii verbis, et ex Dionysio. *Glar.* Glareanus hic legendum existimat *victis Veientibus*. Ast ego respondeo, egregie Livio custoditum decorum, inducenti peregrinum in rebus Romanis memoria labentem. Ita callidissime ex matronali ignorantia Naso Ep. Heroid. I. 15. 'Sive quis Antilochum narrabat ab Hectore victum.' *Gebh.* Immo talis ignorantia, si forte in vili plebecula ferri posset, indigna foret principibus Etruriæ populorum, quorum dicta in conciliis a Livio referuntur. Eadem tanto minus toleranda videbitur, si cogitemus Veientes Etruriæ populum fuisse; adeoque si Etruriæ principes Æquos pro Veientibus memoraverint, non tam peregrinos in rebus Romanis, quam populares in rebus suæ gentis anno proximo gestis errasse; qualia

ignorantia, certe viris principibus, decora; ut Gebhardus existimat, esse nequit. Patrocinium itaque, quod hinc Livio Gebhardus parare voluit, nocet potius quam prodest. At nihil verius obcurrit, quam ut cum Sigonio dicamus, supra c. 43. § 5. verba Livii mendosa esse, et, ubi Fabio exercitus in Veientes ducendus datus dicitur, pro *Veientibus*, *Æquos* reponendos esse. Ita enim Livius sibi constabit, at tantum a narratione Dionysii in diversa abibit; quod eum sæpe alias fecisse constat. Ceterum *victoriam, victisque Æquis signa* habet Hav.

Injussu in castra reditum] *Injussu castra reditum* Harl. 1. Quod si in suis Gebhard. invenisset, pro vero recipere non dubitasset. Certe ex Mss. Pall. legit IV. 29. 'Quum dimisso exercitu urbem redisset,' pro *in urbem*. Vide, quæ notat ad III. 6. § 7. Potius tamen videtur, ut dicamus τὸ in sive ĭ librariorum culpa omitti. Respicienda sunt, quæ ad utrumque locum monui.

§ 12 *Suo milite vinci Romam posse. Nihil aliud opus esse*] *Suo mil. Romam vinci posse. Nil al. op. esse* Hav. *Nil aliud* præfert etiam Gaertn.

Cetera sua sponte fata et Deos gesturos] *Facta* Voss. et Lipsiensis, ambo a m. pr. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. et Port. sollemni librariorum errore. Vide ad III. 40. § 9. Præterea *et eos* Lipsiens. quomodo etiam alibi lapsi sunt scribæ. Vide ad XXIX. 11. § 6. Hic vero tanto facilius erratum erit, si altero verba præeunte scriptus sit codex. Nisi enim de industria omnia adcuratius pronuncientur, litera *d* ob præcedentem *t* vix auditur.

Ea spes Etruscos armaverat] Scribendum *Hæ spes Hetruscos armaverant*. Rhen. Solus Pal. 3. *Hæ spes Etr. armaverant*. Pal. 2. et Camp. *Hæc spes Etr. armaverat*. Pal. 1. *Hec spes Etr. armaverant*. Legendum est *Hæce spes*. Vide Melleri spicilegia. *Gebh*. *Hæc spes Etr. armaverat* Hav. et fragm. Hav. *Hæc spes Etr. armavit* Harl. 2. *Hæc spes Etr. armaverant* Flor. Lipsiens. et Gaertn. *Hæ spes Etr. armaverant*, ut Rhenanus reposuit, Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 1. Port. et priscæ edd. De voce *spes* numero multitudinis vide ad IV. 36. § 2. Pro ea postea primus Aldus reposuit *Ea spes Etr. armaverat*, idque præfert codicum optimus Leid. 1. Quare hanc lectionem recepi. Ceterum necesse non erat, ut Gebhardus conjiceret *Hæce spes Etr. armaverant*. Si enim antiquata, quæ passim captat, placerent, potuisset modo Pal. primi scripturam *Hæc spes Etr. armaverant* probare. Olim enim *hæc* numero plurali æque genere feminino ac neutro dixerunt. Vide Vossium Gramm. VI. 5. Verum neque *Hæce spes* neque *Hæc spes armaverant* Livianum puto. Vide etiam ad I. 42. § 5. ad III. 4. § 2. c. 19. § 2. c. 55. § 12. et alibi. Mox *casibus invictos*, pro *cas. victos*, Leid. 2.

CAP. XLV. § 1 *Consules quoque Romani*] Pal. 1. *Consulesque*. Gebh. *Consulesque Romani* ex nostris unus Voss. 2. Sed error ex scribendi compendio ortus est. Exarabant enim *q;*, pro *quoque*. Suprascriptam autem literam *o* non animadvertentes librarii frequenter pro eo *q;* vel *que* dederunt. Vide ad V. 27. § 1.

Nihil præterea aliud, quam suas vires, sua arma, horrebant] Pal. 2. *suaque arma*. Gebh. *Nihil porro aliud, quam suas vires* Gaertn. *nihil aliud, præterquam suas vires* Hav. Sed elegantissima est vulgata scriptura, *nihil aliud, quam . . . horrebant*, ut infra XXXI. 24. 'A qua spe destitutus, nec quidquam aliud, quam ad deforme spectaculum semirutæ ac fumantis sociæ urbis quum venisset:' ubi alia plura vide. Præterea *suaque arma horrebant* idem Hav. Sed et hoc displicet. Alterum enim vere Livianum est, et reliquorum codicum conspiratione concordi firmatur. Supra c. 32. 'Singulis membris suum cuique con-

silium, suus sermo fuerat.' c. præc. 'Duas civitates ex una factas: suos cuique parti magistratus, suas leges esse.' III. 68. 'Ita demum liberam civitatem fore, ita æquatas leges, si sua quisque jura ordo, suam majestatem teneret.' IV. 46. 'Sua consilia velle, sua imperia sola rata esse.' XXIII. 7. 'Ut suæ leges, sui magistratus Capuæ essent.' Vide etiam ad XXVII. 22. § 7. Ita Rhenanus supra emendaverat II. 15. 'Ea esse vota, eam esse voluntatem omnium:' ubi alia plura vide.

Memoriaque pessimi proximo bello exempli terrebantur] Lege *memoria pessimi*, sine *que* particula annexa. Nam hoc sermonis genus asseverantius est. Quidam in Vormacensi codice castigarat *terrebat*, ut *memoria* casu nominativo legeretur. *Rhen.* Placet magis, quod in Flor. Voss. Helm. *terrebat;* nempe ipsos consules. *J. F. Gron.* Doujatius lectori persuadere conatur, quum olim editum esset *terrebant*; Rhenanum pro eo *terrebantur* substituisse. Sed eum veteres edd. aut numquam, aut certe non hoc loco, consuluisse patet; quare cautius earum non meminisset. Edd. principes præferunt *memoria pessimi . . . terrebat.* Aldus deinde dedit *memoriaque pessimi . . . terrebantur.* Adversus eam lectionem Rhenanus insurrexit, et *memoria*, copula omissa, legendum contendit. Doujatium autem in errorem adduxit, quod nota Rhenani præscriptum fuerit *terrebant:* unde in animum induxit, ita in prioribus excusis legi. Sed, ita vel ipsius Rhenani vel operarum lapsu editum fuisse, inde satis evincitur, quod illud *terrebant* in nullo typis descripto lib. inveniatur. Codicum plerique habent *memoria pessimi . . . terrebantur.* Sed *memoria pessimi . . . terrebant* Leid. ambo; ita tamen, ut in Leid. 2. literæ *n* nota fuerit subjecta, qua eam delendam librarius indicabat. Et ita *memoria pessimi . . . terrebat* superest in Harl. 1. et Hearnii Oxon. N. quomodo et in Vormaciensi Rhenanus castigatum monet. Id itaque Livio reddidi. *Memoria proximi . . . terrebantur* habet Lipsiens. cujus librarius proximæ vocis sono deceptus est: *memoria pessima . . . terrebantur* Gaertn. Sed ultimæ literæ τοῦ *pessima* signum expunctionis additum, et litera *i* adscripta est. *Memoria pessimi proximi . . . tenebat* Flor.

Ne rem committerent eo, ubi duæ simul acies timendæ essent] *Ne rem converterent eo* Harl. 2. aperto librariorum errore. *Ne rem committerent ei* Hav. *ne rem committere, nec ubi duæ* Leid. 1. Locutio *committerent eo* illustrabitur ex illis, quæ dicentur ad IV. 27. § 6. Neque rectius *ubi duæ acies*, τῷ *simul* omisso, idem Hav. *Duæ simul acies*, ut 'duo simul filii' XL. 21. 'Duos simul filios non commissurum in aleam ejus, qui proponeretur, casus.' *Ubi duæ simul acie* male etiam Lipsiens.

§ 2 *Itaque castris se tenebant*] Optime, adstipulantibus duobus codd. damnantibusque spuriam lectionem Pal. 2. *Itaque se in castris ten.* Gebh. *Itaque se in castris ten.* Hav. *Itaque in castris se ten.* Harl. 2. Sed recte Gebhardus vulgatum defendit, a qua lectione etiam stant reliqui, quibus usus sum, omnes codd. Gronov. infra eamdem locutionem Livio ex conjectura restituit III. 2. 'Castris quies necessaria morbo inplicitum exercitum tenuit:' quum adhuc ederetur *Intra castra quies.* Plura ibi dicam.

Tam ancipiti periculo aversi] Pal. 1. *adversi.* Gebh. *Adversi* etiam Voss. 2. Leid. 1. et Lipsiens. *eversi* Leid. 2. Illud *adversi* non displicet, nisi malis *a tam anc. per. aversi.* Quod enim *aversi*, scilicet a prœlio committendo, subintelligendum putet Doujatius, probare nequeo. 'Aversus' autem et 'adversus' infinitis locis commutari solent in Mss. Vide hoc lib. c. 31.

§ 5. Eodem modo etiam 'avertere' et 'advertere.' Vide hoc ipso cap. § 5.

§ 3 *Eo magis præpropere agere*] *Propere* Voss. 2. Leid. 2. Gaertn. et Harl. 1. errore, quem et alibi librarii commiserunt. Vide ad XXXVII. 23. § 10. Deinde *agunt* Voss. 2. quomodo corruptum videtur a scribis, quod orationem infinitam non adsequerentur. Vide ad I. 50. § 5.

Primo obequitando castris provocandoque] *Abequitando castris* Leid. ambo, ut forte *adequitando* conjici posset: de quo verbo dictum est ad I. 14. § 7. Malim tamen existimare, librarios illos lapsos esse, quod sæpissime verba cum præpositionibus *ab* et *ob* composita inter se commutari soleant. Vide ad h. lib. c. 37. § 9. Præterea 'obequitare' Livio in frequenti usu est. Infra IV. 18. 'Eques maxime resistebat, equitumque longe fortissimus ipse rex, ab omni parte effuse sequentibus obequitans Romanis, trahebat certamen.' VII. 15. 'Profligato dextro cornu obequitabat hostium munimentis.' IX. 22. 'Eo ferocius obequitare Samnites vallo, neque otium pati.' XXIII. 1. 'Alios præ se actam prædam ex agris ostentantes obequitare portis jussit.' c. 46. 'Hunc Taurea quum diu perlustrans oculis obequitasset hostium turmis.' XXVII. 32. 'Præmissis equitibus, qui obequitando portis promtum ad excursiones genus lacesserent Ætolorum.' XXXV. 11. 'Numidæ equos conscendunt, et obequitare stationibus hostium, neminem lacessentes, cœperunt:' et ita alibi sæpe.

Qua consules ipsos, qua exercitum increpando] Bene meruit, quicumque hanc particulam libris Livii redonavit, a Mss. fere exsulantem, pro qua habent plerumque scripti libri vel *tam, quam*, ut hic Pall. 1. ac 3. et Camp. vel *quam, quam*, ut infra iidem. Sed in Pal. 2. integra restitit infra; 'qua vera, qua falsa jacere:' et mox: 'Omnium illo die, qua plebis, qua Patrum, eximia virtus fuit.' III. 11. 'Ferox juvenis qua nobilitate gentis, qua corporis magnitudine ac viribus:' ut recte ibidem Pall. 1. ac 3. IX. 8. 'Sed tamquam reum qua infelicis belli, qua ignominiosæ pacis.' X. 38. 'Consul insignis L. Papirius Cursor qua paterna gloria, qua sua.' *Gebh.* *Tam consules ipsos, quam exercitum* Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. cum antt. edd. *Quam consules ipsos, quam ex.* Lipsiens. Vide mox ad § seq. *tum consules ipsos, cum ex.* Gaertn. Sed *qua consules ipsos, qua ex.* est in Voss. 1. Leid. utroque, et Harl. 1. quod primus Aldus revocavit. Vide ad X. 38. § 1. Præterea verbis proxime præcedd. *extremo*, pro *postremo*, Harl. 1. nullo tamen alio concinente.

§ 4 *Simulationem intestinæ discordiæ remedium timoris inventum*] *Simulatione intestinæ discordiæ* Harl. 1. Port. et Hav. Sed ultimam literam primæ vocis elisit syllaba initialis sequentis *intestinæ*, quomodo et alibi in codd. scriptis peccatur. Vide ad Liv. XXXVII. 29. § 5.

Et consules magis non confidere, quam non credere suis militibus] Nihil heic vitii, sed difficultatis plurimum, quod in gratiam studiosorum tentabimus enodare. 'Credimus' illis quos solvendo putamus. 'Confidimus' his quorum benevolentia nos securos facit. Consules igitur potius 'non confidunt' suis militibus, quos alienos a se aversosque existimabant; quam quod de viribus illorum desperarent. Sic animo confidimus et moribus, si inde officia exspectamus, credimus facultati, quum id eos præstare posse nobis persuademus. Posse suos milites vincere credebant; velle eos vincere non confidebant. *Nannius* Miscell. V. 20. Opinionem Nannii confirmant Fabii consulis verba infra hoc cap. 'Ego istos, Cn. Manli, posse vincere scio; velle ne scirem,

ipsi fecerunt.' Sen. Ep. 16. 'Jam de te spem habeo, nondum fiduciam.' Hirtius de Bello Alexandr. cap. 61. 'Cassius fidei magis, quam virtuti legionum, confidebat.' *Klock.* [Vid. Lectt. Var.] Nannius interpretatur, consules potius non confidere voluntati militum, quos alienos a se aversosque existimarent, quam de viribus eorum desperare. Consules credere milites suos posse vincere; sed, velle eos vincere, non confidere. Mihi hæc sententia esse videtur: consules magis de virtute eorum dubitare, quam de fide ac voluntate. Objiciunt Etrusci Romanis timorem, eumque veram caussam detrectandæ pugnæ esse dicunt; sed consules aliam prætexere, ac simulare, se propter discordiam intestinam non posse credere voluntati ac fidei militum suorum. Ita Etrusci, sed falso: nam consules magis confidebant virtuti militum suorum, quam eorum voluntati credebant. Unde mox Fabius, 'Ego istos posse vincere scio; velle ne scirem, ipsi fecerunt:' id est, satis iis confido, non satis credo. *Duk.* Recte vim verborum, *magis non confidere, quam non credere militibus*, deprehendit Nannius. Id enim infra etiam testatur consul Fabius hoc cap. 'Ego istos, Cn. Manli, posse vincere scio; velle ne scirem, ipsi fecerunt.' At non illud videri volebant Veientes Etruscique, sed potius hunc prætextum non pugnandi vanum ac falsum esse. Qui sensus ut ex verbis his emergat, ad ea ex præced. subintelligi debet *simulationem.* Ut dicant, simulationem intestinæ discordiæ, et simulationem, consules magis non confidere, quam non credere suis militibus, remedium timoris inventum. Ceterum codd. quibus utor, nihil mutant, nisi quod corrupte in Harl. 1. sit, *et consules magis non con quam non credere suis militibus.* Si tamen cum Gronovio *magis non fidere, quam non credere* legendum, eodem modo verba capi debent. Mox *oiūmque*, id est, *omniumque*, pro *otiumque*, Gaertn.

Generis originisque, qua falsa, qua vera, jacere] *Originis*, omissa copula, Hav. Sed particulam illam intercepit similitudo vocis *qua.* Vide ad XXIII. 48. § 12. Ceterum hic etiam Aldus primus reposuit *qua falsa, qua vera*, quum antea etiam ederetur *tam falsa, quam vera.* Et ab Aldo stant plures codd. Damnata enim lectio tantum superest in Voss. 2. Port. et fragm. Hav. *quam falsa, quam vera* habet Lipsiens. At transpositis vocibus *qua vera, qua falsa* Hav.

§ 5 *Hæc quum sub ipso vallo portisque streperent*] Præpositio *sub* exsulat ab Harl. utroque.

Ac inperitæ multitudini nunc indignatio, nunc pudor, pectora versare]. Pall. et Camp. *at imperitæ multitudinis nunc indignatio.* Gebh. Flagitante sensu ex libb. vett. scripsimus *at imperitæ.* Sunt enim diversi plane motus animorum, quos in imperatoribus et exercitu ortos ait. Forte et legendum *multitudinis*, ut est in Voss. *J. F. Gron.* Livius utroque casu utitur. Cum dativo construit Virgil. Georg. III. 258. 'magnum cui versat in ossibus ignem Durus amor.' *Duk. At imperitæ* non modo omnes scripti, (nisi quod *aut imperitæ* sit in Hav. et Lipsiens. Vide Broekh. ad Propert. Eleg. IV. 3. 5. *at impericie* in Leid. 2. *at imperitie* in Voss. 1. in quo tamen subjecta nota penultimam literam *i* delendam indicat,) sed etiam multæ ex vett. edd. ut Mediol. 1495. Veneta 1498. Ascensianæ et inde reliquæ insecutæ usque ad Basil. 1539. quæ iterum *ac imperitæ* dedit; quod, exceptis Vascos. Gryphianis, Sigonianis, et paucis aliis, per recentiores omnes propagatum est usque ad Gronovium, qui recte Mss. lectionem reposuit. Eam vero, præter rationes a Gronovio datas, illud etiam firmat, quod Livius numquam, nisi locis de menda suspectis, τὸ *ac* præponat vo-

cabulis a vocali incipientibus. Vide ad x. 36. § 17. Solent autem voculæ *ut* et *ac* in Mss. commutari. Vide ad xi. 61. § 4. Præterea locutioni 'multitudini pudor pectora versare' favet locus Livii xxv. 3. 'Forte in cornu primus sedebat Casca, cui simul metus pudorque animum versabat:' eademque locutio inlustrari posset ex similibus aliis passim in Livio obviis 'augere animum alicui,' 'crescit animus hostibus,' 'accendere animum alicui,' 'obnubere caput liberatori,' de quibus vide ad vii. 7. § 4. Verum aliud hic postulat Mss. librorum auctoritas: *multitudinis* enim habent Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Dubium etiam non est, quin eadem lectio etiam fuerit in pluribus eorum, quos Gronov. versavit, licet unius tantum Vossiani meminerit. Similiter loquitur Liv. i. 17. 'Patrum interim animos certamen regni ac cupido versabat.' Eam itaque scripturam recipere non dubitavi. Præterea transpositis vocibus *imperitæ nunc multitudinis* Gaertn.

Et ab intestinis avertere malis: nolle inultos hostes] *Ab intestinis advertere* fragm. Hav. a m. pr. quod recte m. emendatrice mutatum iterum in *avertere*. Sæpe hæc verba alterum alterius locum occuparunt. Vide ad vi. 23. § 8. Pariter 'aversus' et 'adversus.' Vide paullo ante hoc cap. § 2. Præterea *inulto* perperam Leid. 1. Denique *hostes* omittit Leid. 2. Alio etiam ordine *nolle hostes inultos* Gaertn.

Nolle successum, non Patribus, non consulibus externa et domestica odia certare in animis] Talis distinctio obsidet vulgatos libros. Malim, *nolle successum non Patribus, non consulibus; externa et dom.* Pal. 1. habet *nolle successum esse*, et mox *certare in armis:* inepte. *Gebh.* Distinctio, quam notat Gebhardus, tantum Gruterus invexit, et post eum servavit Dan. Heinsius. Reliqui omnes post vocem *consulibus* interpungunt. Deinde *nolle secessum* Voss. 1. pro var. lect. in margine præfert. *nolle successum esse* Voss. 2. *nolle successuum* Leid. 2. Hinc *hesterna et dom. odia* Gaertn. vulgatissimo errore, quem inprimis librarius hujus ejusdem codicis sæpe commisit. Vide ad Liv. xl. 14. § 2. Mox *in armis* Voss. 2. a m. pr. Solent eas voces commutare librarii. Vide ad xxii. 5. § 8. Denique omnia hæc *et dom. odia cert. in an. Tand. sup. ext.* a m. pr. omittebantur in fragm. Hav. ob vicinam vocis *externa* repetitionem. Vide ad ix. 11. § 11.

§ 6 *Tandem superant externa, adeo superbe insolenterque hostis eludebat*] Forte *illudebat*. J. F. Gron. *Eludebat* satis se tuetur hoc e l. i. c. 48. 'Satis illum diu per licentiam eludentem insultasse dominis.' Gronovius ipse xxvi. 22. 'eludere' interpretatur ridere. Cic. Academ. iv. 39. 'Si et vos ab illo irridemini, et ipsi illum vicissim eludetis.' *Duk.* *Tandem superante externa* Leid. 1. mediæ vocis caudæ adhærente litera, quæ sequentis initialis est: et ita *ad eos superbe*, pro *adeo superbe*, præfert idem Leid. 1. Vide de eo errore ad xl. 7. § 8. Eadem scriptura a m. pr. loco priori superest in Voss. 1. Verum illam aperte peccantem videns scriba emendare tentavit, inter versus adscribendo *externe*. Et ita jam *superante externe* in contextu habet Leid. 2. Mox *eludebat*, pro quo J. F. Gron. *illudebat* scribendum esse conjecit, servant omnes codd. nostri, nisi quod *elludabat* exhibeat Lipsiens. Et sane vulgatum probum est. Supra i. 26. 'Ex eo ira regi mota, eludensque artem, agedum, inquit, divine, inaugura.' Infra vii. 13. 'Quamquam de gloria vix dicere ausim, si nos et hostis, haud secus quam feminas, abditos intra vallum, omnibus contumeliis eludunt.' Cic. Academ. iv. 39. 'Sed

et vos ab illo inridemini, et ipsi illum vicissim eluditis.' Orat. Catil. I. 1. 'Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? quamdiu etiam furor iste tuus nos eludet? quem ad finem sese effrenata jactabit audacia?' Terent. Eun. I. 1. 10. 'Perlisti: eludet, ubi te victum senserit.'

Frequentes in prætorium conveniunt] *Frequenter* Voss. 2. Lipsiens. Port. et fragm. Hav. a m. pr. Male. Infra cap. 61. 'Exsequias frequens celebravit.' III. 38. 'Senatumque in posterum diem edicunt, qui aliquanto spe eorum frequentior convenit.' IV. 47. 'Opportune senatus censuit frequens.' Frontin. III. 10. ex. 6. 'Ad quæ illi vindicanda quum frequentes procucurrissent.' Vell. Pat. II. 113. 'Contractis in una castra decem legionibus, septuaginta amplius cohortibus, quatuordecim alis, et pluribus quam decem veteranorum millibus, ad hoc magno voluntariorum numero, frequentique equite regio.' Cic. Ep. XII. 22. 'Senatus frequens mihi est adsensus, cum de ceteris rebus magnis et necessariis, tum de provinciis.' in Bruto cap. 62. 'Tantum auctoritate dicendoque valuit, ut legem Semproniam frumentariam populi frequentis suffragiis abrogaverit.'

§ 7 *Velut deliberabundi capita*] *Velut deliberabunda capita* Hav. *velut deliberandi* Gaertn.

Pugnare cupiebant; sed retro revocanda et addenda cupiditas erat] Manifesta tautologia: quippe mox sequitur 'incitato semel militi adderent impetum.' Quare rectissime Pal. 3. *pugnare cupiebant, sed retro rev. et abdenda cupiditas erat, ut adversando* (Pal. 1. *aversando*) *remorandoque*: elegantissima παρονομασίᾳ. Consules quoque pugnare cupiebant; sed illa cupiditas erat inhibenda ac dissimulanda, ut mora ac dissimulatione acuerent magis magisque ardorem militum. *Gebh.* Omnes nostri, qua scripti, qua editi, usque ad Gronov. nihil mutant, nisi quod *sed retro vocando ei addenda cup.* sit in Harl. 1. et *sed retro revocandaque addenda cup.* in Lipsiens. Puto tamen recte Gebhardum ex uno cod. *et abdenda* probasse, eamque lectionem Gronovium in contextum recepisse. Alibi sæpe voces 'addere' et 'abdere' commutantur in membranis vett. Respice quæ notavi ad Sil. Ital. VI. 394. ac supra ad I. 31. § 8. et adde Burm. ad Val. Flacc. II. 236. ac Cort. ad Sall. Cat. c. 50.

§ 8 *Nondum tempus pugnæ esse: castris se tenerent*] *Nondum tempus esse pugnæ* Leid. 1. a m. pr. Sed vox *pugnæ* exsulat ab Harl. 2. Præterea *tenerentur* Harl. 1. eodem errore mox § seq. *creduntur*, pro *credunt*, præfert Voss. 2. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

Edicunt inde, ut abstineant pugna] *Et dicunt inde* Leid. 1. Quod genus erroris in Mss. frequens obcurrit. Vide ad XXVIII. 19. § 6. *idicunt inde* fragm. Hav. a m. pr. quomodo etiam passim in codd. priscis peccatur. Vide ad Liv. XXXI. 49. § 12.

Si quis injussu pugnaverit] *Injussus pugnaverit* Voss. 2. et Flor. a m. sec. sed male. Vide ad III. 63. § 5.

§ 9 *Consules velle credunt*] *Velle creduntur* Voss. 2. eodem errore ac modo notatur § præc.

Accedunt insuper hostes ferocius multo] Pal. 1. *accenduntur*: illumque alludens Campanus et Andreas *accendunt insuper*. Gebh. *Accidunt insuper* Lipsiens. solito errore scribarum. Vide ad XXI. 10. § 12. *accenduntur insuper* Voss. 2. *accendunt insuper* Port. fragm. Hav. et multæ veterum edd. ut Tarvis. altera, Mediol. 1495. Veneta 1498. Ascens. 1516. eamque secutæ recentiores ad Modium usque. *Accendunt inde* Gaertn. *accendit insuper* Harl. 1. Sed additum *ferocius* magis convenit τῷ *accedere*, quam *accendere*. Infra IX. 22. 'Eo ferocius obequitare Samnites vallo,

neque otium pati:' et postea eodem cap. 'Ægre patiens, quo tam ferociter adequitasset, inde se fundi fugarique.' Sæpe vero 'accedere' et 'accedere,' vel 'accendere,' in scriptis commutantur. Vide ad XXIII. 46. § 2.

Ut statuisse non pugnare consules cognitum est] *Et statuisse* Flor. Τὸ *consules* exsulat a Leid. 2. At vocem illam, quæ breviter *cos* scripta erat, elisit similitudo priorum literarum seq. *cognitum*. Præterea *creditum est* Latinii Neap. et primæ edd. usque ad Aldum, qui *cognitum est* recepit. Et recte. Adstipulantur enim omnes nostri: etinsuper 'credunt' mox præcessit; 'credi' vero paullo post sequitur.

§ 10 *Quippe inpune se insultaturos*] *Quippe inpune ins. rati* Gaertn. *Quippe inpune se ins. rati* Hav. quæ eadem vox in fragm. Hav. eodem loco a m. sec. addita est. In Port. etiam margini adpicta exstat, sed alibi addenda hoc modo, *Quippe rati inpune se ins.* Mox *nec credi militi*, pro *non credi mil.* Voss. 2. Verum voces *non credi* deficiunt in Gaertn. *Non crediti mil.* Flor. Tum habet idem cod. *ad ultim. sed.* a m. pr. pro *ad ultimum sed.* et a m. sec. *ad ultima sed.*

Finemque venisse Romano imperio.] *Finemque Romano imperio evenisse* Leid. 2. et Voss. 1.

His freti concursant portis] Pall. et Camp. *occursant*. Gebh. Repone ex Mss. et omnibus vetustioribus *occursant portis*. J. F. Gron. Omnes etiam membranæ, quibus usus sum, *occursant portis*. Neque aliter edd. quas vidi, Sigonianis priores. In illis enim *concursant portis* primum inveni, unde ea lectio ad reliquas tempore posteriores propagata est. Sed 'occursare' eodem modo dictum est ut 'obequitare,' quo in hac re supra hoc cap. usus est. Vide ad XXXVIII. 40. § 12.

Ægre abstinent, quin castra obpugnent] *Abstinent ægre* Hav. *ægre substinent* Harl. 2. *ægres abstinent* Leid. 1. An forte legendum *ægre se abstinent?* Supra hoc lib. c. 22. 'Sed recens ad Regillum lacum accepta clades, Latinos ira odioque ejus, quicumque arma suaderet, ne ab legatis quidem violandis abstinuit.' IV. 59. 'A cetera præda Fabius militem abstinuit, donec collegæ veniret.' VIII. 24. 'Hæc de Alexandri Epirensis tristi eventu, quamquam Romano bello Fortuna eum abstinuit, tamen quia in Italia bella gessit, paucis dixisse satis sit.' XL. 14. 'Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfecturus eram, non temperassem vino in unum diem, non milites abstinuissem meos?' Et ita 'abstinere manus' XXIX. 18. 'Noctu audita ex delubro vox est, abstinerent manus.' Sed ipsum hoc 'se abstinere' Ciceroni frequens est. Quin et apud Liv. obcurrit. Ita III. 11. 'Multum et consules se abstinebant.' XXXIV. 35. 'Civitatibus omnibus, quas ipse restituisset, quæque se suaque in fidem ac ditionem populi Romani tradidissent, omnia præsidia deduceret: seque ipse suosque ab his abstineret.' Vide Burm. ad Quinctil. Declam. XII. 10.

§ 11 *Enim vero non ultra contumeliam pati Romanus posse*] *Pati Romam posse* Lipsiens. *pati Romani posse* Port. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *Romanos pati posse* Voss. ambo, Leid. 2. et Harl. 1. *pati Romani possunt* Gaertn. Cujus librarius non intellexit locutionem infinitam, cui finitam substituit, ut sæpissime factum est in Mss. Vide ad I. 50. § 5. Antiquissimi typis descripti libri vulgatum servant, pro quo Basileenses 1554. ediderunt *pati Romanos posse*, idque per tantum non omnes recentiores propagatum est usque ad Gruterum, qui prius illud *pati Romanus posse* restituit. Et recte. Alibi enim sæpe Romanus pro populo Romano, pro Romanis. Ita c. seq. 'Res aliter longe evenit:

nam non alio ante bello infestior Romanus (adeo hinc contumeliis hostes, hinc consules mora exacerbaverant) prœlium iniit.' et eodem cap. 'Sensit utraque acies unius viri casum, cedebatque inde Romanus.' c. 50. 'Vincebatque auxilio loci paucitas, ni jugo circummissus Veiens in verticem collis evasisset.' c. 59. 'Ut prius hostis desisteret sequi, quam Romanus fugere.' Supra I. 14. 'Hærens in terga Romanus, priusquam fores portarum objicerentur, velut agmine uno inrumpit.' II. 27. 'Fusis Auruncis, victor tot intra paucos dies bellis Romanus promissa consulis fidemque senatus exspectabat.' III. 2. 'Prœlium fuit utrimque vehemens, quod et Romanus ira odioque pugnabat, et Æquos conscientia contracti culpa periculi ultima audere et experiri cogebat:' ubi vide plura.

Non jam sensim, ut ante] Pall. *non tam sensim* ut et Camp. *Gebh. Non tam sensim, ut ante* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Port. fragm. Hav. Lipsiens. Gaertn. et vetustiores edd. Passim *tam* et *jam* commutantur. Vide ad XXI. 11. § 12. Pro *tam* vero Hav. præfert *tamen*, quæ et ipsa vocabula confundi solent. Vide ad Liv. XXII. 59. § 13. Sed recte *jam* est in Harl. utroque, itaque primus Aldus, et post eum reliqui omnes, ediderunt.

Per centurionum principes postulant] *Per centurionem pr. post.* Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. *per centuriones pr. post.* Gaertn. Reliqui recte vulgatum defendunt. 'Principes centurionum' sunt, qui alio nomine vocantur 'principes ordinum,' vel 'centuriones primorum ordinum,' vel simpliciter 'primi ordines,' id est, primi centuriones hastatorum, principum, et triariorum cujusque legionis. Vide Lipsium de Milit. Rom. Dial. II. 8. et Gronov. ad Liv. XXX. 4. § 1. Mox *omnibus clamoribus*, pro *omnium clam.* Gaertn.

Matura res erat, tergiversatur tamen Fabius] Sic scribe, distingue, adeoque expone: *tergiversantur tamen*. (Subaudi consules. Nam mox præcessit, 'ad consules curritur.') *Fabius deinde ad crescentem tumultum jam metu seditionis collega*. Rhen. *Tergiversantur tamen. Fabius* sic distinxit, atque emendavit Rhenanus, et dudum ante ipsum Andreas Episcopus Aleriensis. Est in Pall. Camp. *tergiversatur tamen Fabius: deinde.* Gebh. Lectio a Rhenano damnata superest in Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sed *tergiversantur tamen. Fabius deinde* in Flor. Voss. 1. Leid. utroque, et Harl. 1. Neque aliter priscæ edd. omnes usque ad Aldum, qui alteram lectionem subposuit. Ea vero in editis perstitit, quamvis interim veriorem Rhenanus revocandam monuisset, usque dum Basileenses 1554. illa expuncta, meliora substituenti dicto audientes fuerint, et lectionem ab eo probatam receperint: nisi quod id ante etiam fecerit Vascos.

§ 12 *Deinde ad crescentem tumultum jam metu seditionis collega concedente*] Pal. 1. *deinde ad crescentem tumultu jam metum seditionis*; neque litera abit Pal. 3. non absurde, et, ut ingenue dicam, magis ad genium Livianum. Campanus edidit, *deinde accrescente tumultu jam metu seditionis:* nescio, an fretus, quos jactat, veteribus libris. *Gebh.* Duo Pall. *ad crescentem tumultu jam metum sed.* Quod considerandum. *J. F. Gron. Accrescente tumultu, jam metu sed.* ut Campan. vulgavit, ex libb. vett. de quo Gebhardus dubitabat, haustum esse, fidem faciunt Harl. 1. Gaertn. Latinii Neap. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. quorum excerpta ita præferunt. Verbo 'accrescere' utitur Livius supra I. 54. 'Dictis factisque omni-

bus ad fallendum instructis vana accresceret fides.' At scopæ dissolutæ videntur *accrescente tumultu jam metu seditionis*, neque stilo Livii convenire. Quare eam scripturam spernendam puto. *Ad crescentem tumultum jam metu sed.* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. Eamdem lectionem probare videntur codd. qui leviter mendosi præferunt *accrescentem tumultum, jam metu sed. concedente*, ut Klockian. et *accrescentem tumultum jam metu seditioni concedente*, ut Lipsiens. ubi *accrescentem*, pro *ad crescentem*, datum est eodem errore, quo *congratulatione* scriptum est, pro *cum gratulatione*. Vide ad IV. 24. § 7. *efferitate*, pro *et feritate*. Vide ad XXXVIII. 49. § 4. *ad crescentem tumultu jam metum sed.* Palatinis duobus Gebhardi concinentes, præferunt Voss. 2. Leid. 1. et Port. Et ita in contextu edidit Aldus, ut et ipse hanc lectionem in Mss. suis invenisse debeat. Verum inter errata priorem reponendam monuit. Sed alteram veriorem puto, quam Gronovius etiam, licet in notis considerandum esse dixerit, tamen in contextum recepit. 'Concedere ad crescentem metum' est propter crescentem metum, crescentis metus caussa. Plin. Hist. Nat. VIII. 40. 'Adsidua rotatam vertigine adflixit, ad casum ejus tellure concussa.' Frontin. Strateg. I. 5. ex. 16. 'Ad novitatem rei laxatis ordinibus.' III. 10. ex. 4. 'Ad primam eruptionem oppidanorum simulata fuga cessit.' Paullo post *quum silentio classico fecissent* Gaertn. *tum silentio* Harl. 2. Vide ad Epit. lib. XLVIII. circa fin.

Ego istos, Cn. Manli, posse vincere scio] Pal. 1. *En. Manali.* Pal. 2. *consul Malli.* Pal. 3. *Gn. Manili.* Camp. *Cn. Manili.* Andreas *Ego istos, Manli.* Gebh. Ut notis præscribitur, primum invenio in Froben. 1535. idque unus præfert Harl. 1. In antiquioribus editis et in aliis scriptis varie ab operis peccatur. *Ego istos, consul Manili* Hav. *Ego istos Cons. Manili* Voss. 1. a m. pr. *Ego istos C. N. Manili* a m. sec. in marg. et in Lipsiens. *Ego istos Ga. Manili* Voss. 2. *Ego istos Cn. Manili* Leid. 1. *Ego istos Cn. Manilii* Port. *Ego istos Gn. Manli* Harl. 2. *Ego istos Cn. Manili* Leid. 2. et fragm. Hav. *Ego istos M. Manilium* Gaertn. Ex editis *Ego istos Manili* est in vetustissimis. Aldus deinde prænomine addito dedit *Ego istos Cn. Manili.* Sed, ut dictum, Frobenius demum recte *Ego istos Cn. Manli.* Similia monstra in hoc nomine data erant hoc lib. c. 43. in fine.

Velle ne scirem ipsi fecerunt] Ita priscæ edd. et Pal. 3. At Pal. 1. vitiose, *velle nescio me ipsi fecerunt.* Pal. 2. *velle nescirem me ipsi fec.* Gebh. *Vellem nescirem ipsi fec.* Flor. *Velle nescio me ipsi fec.* Voss. 2. *velle nescire me ipsi fec.* fragm. Hav. et Gaertn. *velle nescire met ipsi fec.* Hav. *velle nescire ipsi fec.* Port. *velle nescirem ipsi fec.* Harl. ambo. Ita alibi non raro *ne sciat* et *nesciat*, similiter *nec scit* et *nescit*, inter se commutantur. Vide, quæ notavi ad Sil. III. 143. et adde Bentl. ad Terent. Heaut. III. 1. 59. ac Oudendorp. ad Lucani v. 665. Fons erroris inde repetenda, quod olim voces continua serie scriptæ fuerint, quas postea secuti librarii recte distinguere non potuere.

§ 13 *Itaque certum atque decretum est*] *Ita certum atque decretum*, ultima voce omissa, Voss. 2. *Ita cert. atque decr. et* Lipsiens. *Ita cert. atque decr. est* Leid. 1. Harl. 2. Gaertn. et Port. Similiter etiam Aldus in libris suis reperisse videtur. Eam enim lectionem in contextum recepit. Postea tamen rectius inter errata monuit; *Itaque* præstare, idque recipiendum esse. Solent autem sæpe *itaque* et *ita* commisceri. Vide ad XXI. 53. § 7. Porro *Itaque certum decr. est* Leid.

2. sive ἀντιθέτως accipienda sint *certum, decretum est;* sive *decretum* pro substantivo librarius habuerit. *Itaque cert. mihi atque decr. est* Hav. Sed illud *mihi* ex interpretatione natum puto. Sæpe enim ea vox in hac similibusque locutionibus subintelligenda lectori relinquitur. Cic. pro Rosc. Amer. c. 11. 'Certum est deliberatumque, quæ ad caussam pertinere arbitror, omnia non modo dicere, verum etiam libenter, audacter, libereque dicere:' ubi 'certum deliberatumque' junguntur, ut hoc loco *certum atque decretum.* Virg. Ecl. 10. 52. 'Certum est, in silvis inter spelæa ferarum Malle pati.' Terent. Heaut. III. 1. 56. 'Sumat, consumat, perdat; decretum est pati.' Mox, *ne dare signum,* pro *non dare sig.* Voss. 2. et Leid. 1.

Nisi victores se redituros ex hac pugna jurent] Non erat hic opus mutare lectionem scripti voluminis, quæ habet *jurant.* Præcedit enim aliud verbum 'Itaque certum atque decretum est.' *Rhen.* Pronomen *se* abest ab Harl. 2. Quod sæpe abesse supra notatum est ad I. 28. § 5. Unus tamen codex, isque non optimus, consensui concordi reliquorum dissentientium ut cedat, æquum est. *Nisi vict. sedituros* Flor. a m. pr. *redituros* a m. sec. Præterea *jurant,* quod Rhenanus in suo reperit, est quoque in Flor. Leid. utroque, et Voss. 1. Quare eam lectionem recepi. Vide Cortium ad Plin. Ep. II. 10.

Centurio erat M. Flavoleius] *Inde,* pro prænomine *Marcus,* habet Leid. 2. Nimirum pro litera *m,* qua prænomen illud notari solet, librarius exaratum esse credidit *in.* Solent autem *m* et *in* ob ductuum similitudinem sæpe commutari. Vide ad Liv. XXXVI. 6. § 4. Alius deinde, addita superius nota, dedit *ĩn,* id est, *inde.* Voces autem *in* et *ĩn,* sive *inde,* confundi infra videbimus ad X. 20. § 6. Peccatum est etiam in nomine proprio minus obvio ac noto. Nam *Flanoleius* habet Lipsiens. *Flavo ejus* Leid. 1. *Famileius* Hav. *Centurio erat M. Flavo ejus* Flor. Mox *inter priores pugnæ flagitator* Lipsiens. alibi sæpius in Mss. obvio errore. Vide ad XXXVII. 43. § 10.

Revertar ex acie. Si fallat Jovem patrem, Gradivumque Martem] Locus videbatur non bene habere. Sed est conversus sermo a secunda [immo a prima] persona in tertiam. Notandum autem est genus locutionis. Illud vero *Gradivum Martem* Servius in Æneid. III. 35. interpretatur θοῦρον Ἄρηα, id est, exilientem in prælia. *Glar.* Non secus Pal. 2. editio princeps, atque Campani. Interim Pal. 1. *Si fallam,* Pal. 2. *Sin fallam.* Gebh. Genus loquendi, sive sermonis a prima in tertiam personam commutatio librariis nonnullis displicuit, qui lectionem vulgatam propterea corruperunt. Certe in Hav. ut in Pal. 1. Gebhardus invenit, legitur *Si fallam.* Et ita m. sec. etiam emendatum est in fragm. Hav. Verum tum non convenit, quod mox sequitur, *invocat Deos.* Sed hic etiam in fragm. Hav. a m. eadem interpolatum legitur *invoco Deos.* Eadem, quæ in fragm. Hav. lectio exstat, etiam superest in Gaertn. nisi quod corruptius præferat *vallē,* pro *fallam.* Similia vero, ac de *Gradivo Marte,* Servius habet a Glareano laudatus, obcurrunt etiam apud Fest. in voc. 'Gradivus.'

§ 14 *Aliosque iratos invocat Deos*] Adulteratus locus est temeritate scioli cujuspiam. Neque enim simpliciter hic invocat Deos: nam sequitur, 'idem deinceps omnis exercitus in se quisque jurat.' Proinde castigandæ sunt hic vulgatæ edd. ad codicem Ms. qui sic habet: *Si fallat, Jovem patrem, Gradivumque Martem, aliosque iratos invocat Deos.* Sensus est, iram Deorum Jovis et Martis sibi ipsi imprecatur, si fallat. Nunc apte cohærebit sequens sententia, 'Idem-

que deinceps omnis exercitus in se quisque jurat.' *Rhen.* *Aliosque juratus invocat Deos* ita quoque sanum est, vel sanum videtur, ut nusquam vel una verruca mali appareat. Sed est in Buslidiano cod. saltem speciosior sententia. Sic enim legitur, *aliosque iratos invocat Deos;* nimirum, si fallat (quod præcessit) exsecratione se ipsum obligans, nisi victor e prœlio regrediatur. *Nannius* Miscell. v. 21. Coloniensis liber habet *aliosque ultores invocat Deos;* quod probo. Sic enim supra bis locutus est Livius. Sed *iratos* legendum est ex Plauti Amphitr. III. 2. 32. 'Id ego si fallo, tum te, summe Jupiter, Quæso, Amphitruoni ut semper iratus sies.' Livius III. 2. 'Sin perjurii gaudeant, Diis magis iratis, quam hostibus, gesturos bellum.' XXIII. 42. 'Sed ne Deos quidem iratos (si dici fas est) timeremus.' *Klock.* *Aliosque iratos invocat Deos* invexit Rhenanus, invitis omnibus libris, quorum Pal. 1. 3. et Camp. ed. *aliosque juratus invocat Deos;* Pal. 2. *aliosque juratus;* pessime vero editio prima Andreæ *aliosque natos invocat Deos.* Lectionem priorem ex Buslidiano indicavit Nannius Miscell. v. *Gebh.* *Juratus invocat Deos* Voss. 2. et multæ veterum edd. *juratos invocat Deos* Harl. 2. Port. Gaertn. Lipsiens. et Hav. *alios queratos invocat Deos* Leid. 1. *aliosque ratos invocat Deos* Harl. 1. Sed 'iratus' ac 'ratus' etiam aliis locis culpa scribarum perperam confunduntur. Vide ad III. 2. § 10. Reliqui codd. Flor. Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. necnon antiqui nonnulli typis descripti *aliosque iratos invocat Deos,* nisi quod Voss. 1. et Leid. 2. ordine alio exhibeant *aliosque invocat Deos iratos.* Patet itaque, quam verum fuerit, quod Gebhardus suorum scriptura abreptus tradit, *iratos* a Rhenano invitis omnibus libris invectum esse, nisi omnium nomine tres Palatinos, quibus solis Mstis usus est, indicaverit: *iratos* autem omnino verum est. Ubique enim in jurejurando 'iratos Deos' adprecabantur, nisi dictis starent, et fidem solverent; vel si quos exsecrarentur. Liv. v. 11. 'Pro certo se habere, neminem in concione stare, qui illo die non caput, domum, fortunasque L. Virginii ac M. Sergii sit exsecratus detestatusque. Minime convenire, quibus iratos quisque Deos precatus sit, in iis sua potestate, quum liceat et oporteat, non uti.' Petron. in Satyr. c. 25. 'Junonem meam iratam habeam, si umquam me meminerim virginem esse.' Plura vide apud Brisson. de Formul. I. p. m. 110. et 111. 'iratus' autem et 'juratus' etiam mox commutantur verbis seqq.

Inde deinceps omnis exercitus in se quisque jurat] Buslid. *Item deinceps, &c.* Nescio quid melius: in æquilibrio mihi res pendere videtur. Nam *Inde deinceps* non plane illepidum: Significat enim postea per ordinem singulos in se diras concepisse, nisi victores redirent. *Item deinceps* exemplo alterius imitationem significat. *Nannius* Miscell. v. 21. Alii *Idem deinceps,* alii *Item deinceps.* Sed omnino legendum *Idem deinceps.* Festus in 'Præjurationes.' 'Præjurationes facere dicuntur ii, qui ante alios conceptis verbis jurant. Post quos in eadem verba jurantes tantummodo dicunt, Idem in me:' ubi vide Ursinum. *Klock.* Idem Nannius ibidem volebat *Item* contra rationem, quia *Idem jurare* est eodem juramento se obligare ac devovere. Prima editio habet *Inde deinceps.* Male. *Gebh.* Omnes editi antiqui præferunt *Inde deinceps.* Quæ voces etiam alibi junctæ obcurrunt. Vide h. lib. c. 47. § 11. Aliter tamen Livium scripsisse, indicat consensus omnium codicum, quibus utor, qui hic præferunt *Idem:* quod præstare videtur. Ita enim exprimitur, quid juraverit exercitus, quum ceteroquin *jurat in se* non subficiat. Solent autem li-

brarii voces *idē* et *ide* commutare. Vide ad I. 19. § 7. Et hinc etiam ducit unici, qui a reliquis codd. in diversa abit, Msti lectio *Item deinceps.* Nam *item* et *idem*, præsertim si librarius voce præeuntem scribendo subsecutus sit, facillime inter se commutari potuere. Vide ad Epit. Liv. lib. XXIX. Præterea *Idem deinde* unus Lipsiens. Sed *deinde* ex glossa natum videtur. Vide ad v. 17. § 4.

Juratis datur signum] *Iratis* præfert Leid. 2. sed errore librarii; a quo hominum genere voces 'iratus' et 'juratus' confundi, modo ad verba præcedd. dictum est. *Addatur* habuit fragm. Hav. a m. pr.

§ 15 *Nunc armatis sibi quisque lingua promtum hostem obferri*] In antiquo volumine est *nunc armati;* ubi subaudiri poterit verbum *jubent.* Rhen. Abest a Pal. 1. verbum *efferri:* tamquam sit elegans aposiopesis, ira non suppetente verbis. Andreas porro edidit *nunc armato sibi.* Camp. *nunc armati.* Ille pejus. *Gebh.* *Nunc armati sibi quisque* Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 1. quod optimorum codicum fide præstare existimo. Reliqui præferunt *nunc armatis sibi,* quomodo et in suis invenisse videtur Aldus, qui ita primus edidit; quum priores, quas vidi, edd. haberent *nunc armato sibi.* In scriptura autem illa *armatis sibi* male prima litera vocis *sibi* adhæsit fini præcedentis. Id autem sæpissime in litera *s* accidisse videbimus ad XXVIII. 25. § 2. Τὸ *obferri* deest etiam in Voss. 2. quod negligentiæ dormitantis librarii adscribendum videtur. Ceterum *nunc armatis sibi quisque lingua sibi promtum* Harl. 2. Qua scriptura librarius indicare voluisse videtur, se τὸ *sibi* in variis codd. duobus locis positum invenisse.

§ 16 *Qua plebis, qua Patrum, eximia*] *Quia plebis, quia Patrum* Harl. 1. *qua plebis, quam Patrum* fragm. Hav. a m. pr. *tam plebis, quam Patrum* a m. sec. Et ita præferunt Voss. 2. et Gaertn. *quam plebis, quam Patrum* Lipsiens. Reliqui, ut et omnes typis excusi, vulgatum servant. Et recte. Vide hoc cap. § 3.

Fabium nomen, Fabia gens maxime enituit] Duæ priores voces exsulant ab typis exaratis antiquioribus, quas primus recte addidit Aldus. Omnes certe nostri eas servant constanter. Supra hoc lib. c. 42. 'Invisum erat Fabium nomen plebi propter novissimum consulem:' et eodem cap. 'Fabium inde nomen ingens post tres continuos consulatus, unoque velut tenore omnes expertos tribuniciis certaminibus habitum.' c. seq. 'Ut decet proceres, ut Fabio nomine est dignum.' *Fabium nomen* sunt ipsi Fabii, quo sensu 'nomen Cæninum,' 'nomen Latinum,' 'nomen Volscum,' 'nomen Romanum,' pro Cæninensibus, Latinis, Volscis, Romanis, passim apud Livium obcurrunt. Vide ad III. 8. § 10. Præterea vox *maxime* exsulat ab Harl. 1. Paullo post *civibus certaminibus* aperta librarii aberratione Lipsiens. a m. pr. pro quo recte deinde *civilibus* interpolatum est a m. sec. Deinde *alia pugna,* pro *illa pug.* Gaertn. Sæpius librarios has voces in vicem permiscuisse, infra docebimus ad XXIII. 7. § 3.

Nec Veiens hostis Etruscæque legiones detrectant] *Ne Veiens hostis* Leid. 1. et Harl. 2. Passim librarios voculas *ne* et *nec* confudisse, vel inde constat, quod innumeris locis *nec quidem,* pro *ne quidem,* dederint. Vide ad I. 10. § 3. Vide etiam Bentl. ad Hor. Sat. II. 3. 262. Præterea *Etrusciæque legiones* Harl. 2. Tandem *detractant* Flor. et Leid. 2. Vide infra quæ notantur ad XXXIV. 15. § 9.

CAP. XLVI. § 1 *Non magis secum pugnaturos, quam pugnaverint cum Æquis*] Et hic est alter locus, in quo lapsum memoria Livium existimamus, nisi temporum injuria codicum fides fallat: quod equidem lectori judicandum relinquimus. Quamquam

si quis, pro *Æquis*, legat *Veientibus*, cum Veientes hic loquuntur, non video ut quadret. Sed omnino vel Livius videtur memoria lapsus, vel ex tribus jam dictis locis primus male habet, etiamsi Dionysius contrarium dicat. *Glar.* Et hic Loritus legendum monet *Veientibus*, falso, ut supra indicavi, fundamento. Pal. 1. ostendit *quam pugnaverint cum Æquis Etruscisque*. Gebh. Immo Glareanus potius colligit, ex tribus locis primum, qui obcurrit c. 43. male habere, quæ dicto loco sententia fuerat Sigonii, ubi eam mihi quoque veriorem videri dixi. Ceterum τὸ *pugnaverint* omittitur in Harl. 1. Verbis autem proxime præcedd. *Prope certa spes erat Veiis, non magis* Lipsiens.

Majus quoque aliquod, &c. haud desperandum esse] *Majus quod aliquod* Harl. 1. quod placere posset, modo etiam *esset* substitueretur τῷ *esse*. Verum non modo ingrata est repetitio *quod aliquod*, sed etiam reliquorum codicum in vulgatum conspiratio, receptam lectionem non mutandam esse, persuadet.

§ 2 *Non alio ante bello*] *Non alio bello ante* Voss. 1. et Leid. 2. *non ante alio bello* Harl. 2. Paullo ante *Res longe aliter evenit* alio ordine Lipsiens.

Hinc contumeliis hostes, hinc consules mora exacerbaverant] Vir doctus ad marginem edit. Curionis *hinc consulis mora* scribendum conjecit: *hinc consulum mora* est in Lipsiensi et Port. Verum omnes reliqui typis et manu descripti vulgatum tuentur; et adprime convenit *contumeliis hostes, consules mora*. Illud *consulum* natum est ex male exposito compendio *coñs.* quo ea vox perscribi solet. Vide ad x. 10. § 2. Præterea *exacervaverant* Flor. et Klockian. sollemni et ubique in Mss. obvia commutatione literarum *v* et *b*.

Prœlium iniit] Pal. 1. *troge*. Non sum Œdipus. *Gebh.* Omnes nostri in receptam scripturam uno ore conspirant.

§ 3 *Vix explicandi ordinis spatium Etruscis fuit*] An non potius *ordines?* Sic I. 27. de Fufetio: 'Fluctuansque animo, ut tereret tempus, ordines explicat.' III. 60. 'Nec omnes dum eductos, nec qui erant, satis explicatis ordinibus.' *J. F. Gron.* Omnes nostri lectionem, quæ vulgo circumfertur, præferunt; nisi quod *et vix explicandi ordinis* sit in Voss. 2. notis tamen, quæ indices esse solent, aliquid delendum esse, voci *et* subjectis. Liv. XXXVII. 29. 'Ita et explicuere ordinem primæ in conspectu prætoris, et coactum agmen ab Rhodiis est.' Verum ibi de classe sermo est, non de exercitu terrestri, qui ex variis militum ordinibus constat. Donjatius, quamvis fateatur, Gronovium non inmerito suspicari *ordines* reponendum esse, attamen etiam receptæ scripturæ patrocinium tentat, per 'ordinem' intelligens ordinationem, sive rationem, ac dispositionem totius prœlii, verbum autem 'explicare' accipiens pro sequi atque inplere, quod antea constitutum fuerat. Sed longe præstare judico, ut Gronovii conjectura probetur: tum quod 'explicare ordines,' 'agmen,' 'copias,' 'aciem,' usitatissimæ in re militari locutiones sint de expandenda acie, (vide ad XLIV. 28. § 5.) tum quod constructio 'explicandi ordines,' pro explicandorum ordinum, Livio frequens fuerit. Vide, quæ dicentur ad XL. 49. § 1. Posses tamen etiam legere *explicandis ordinibus*. Et quidem, si ea conjectura non displicet, his gradibus lectionem, quæ nunc obtinet, ei subpositam esse censendum est, ut librarii primo dederint *ordinis* pro *ordinibus*, infinitis locis obvio errore. Vide ad XXI. 60. § 7. Eo peccato admisso, ut conveniret præcedens vox, proclive fuit *explicandis* mutare in *explicandi*. 'Explicandis ordinibus' autem capiendum erit eo-

dem modo, ut 'divendenda præda,' de quo actum ad I. 53. § 3. Denique 'spatium explicandis ordinibus' dictum erit eadem ratione, qua 'quærere locum seditioni' III. 46. ubi hujus generis plura constipantur. Mox perperam *adjectus temere magis, quam missis* Lipsiens.

Pugna jam ad manus, &c.] Vetus lectio *pugna jam in manus, jam ad gladios.* Rhen. Ita quidem Campani ed. *pugna jam ad manus, jam ad gladios.* Sed Pall. 2. ac 3. et impressio prima *pugna jam in manus, jam ad gladios.* Parcius Pal. 1. *pugna jam in manus, ad gladios.* Gebh. Codex Borbetom, Flor. tres Pall. Voss. uterque, Helm. Rott. Andreæ Romana (nam in aliis licet inde expressis jam mutatum est) *pugna jam in manus.* Et minime spernendum puto. Sall. Jug. c. 89. 'Sed consul, uti statuerat, oppida castellaque munita adire: partim vi, alia metu, aut præmia ostendendo avertere ab hostibus: ac primo mediocria (gerebat,) existumans Jugurtham ob suos tutandos in manus venturum: sed ubi illum procul abesse et aliis negotiis intentum accepit, majora et magis aspera aggredi tempus visum est:' virgulis seclusi *τὸ gerebat,* quod ab indocto additum homine censeo; et *mediocria* enim et *majora asperaque* oppida et castella intelligo. Inf. idem c. 101. 'Ab jaculis eminus emissis corpora tegere, et, si qui in manus venerant, obtruncare.' Cæsar Belli Gall. II. 19. 'His facile pulsis et proturbatis, incredibili celeritate ad flumen decucurrerunt, ut pene uno tempore et ad silvas, et in flumine, et jam in manibus nostris hostes viderentur:' ubi *τὸ nostris* mihi juxta suspectum, ut deleri velim. Sic edendum fuit apud Tac. Hist. IV. 71. 'Ut ventum in manus, deturbati ruinæ modo præcipitantur.' Vide Pichenam. Dictys Cretensis optimorum æmulus II. 32. 'At ubi in manus ventum est, cohortati suos quisque, acie conflixere.' Virg. Æn. X. 280. 'In manibus Mars ipse, viri.' Et nostro lib. IV. 57. 'Quum tantum belli in manibus esset.' *J. F. Gron.* 'Ad manum venire' Livius supra dixit hoc lib. c. 30. 'Consul Romanus nec promovit aciem, nec clamorem reddi passus defixis pilis stare suos jussit: ubi ad manum venisset hostis, tum coortos tota vi gladiis rem gerere.' Verum in eamdem formulam loquendi Livius ubique cogi neque potest, neque etiam debet, præsertim ab alia parte stantibus Mss. libris. Illis autem, quos Gronovius aliique consuluerunt, accedunt omnes, quibus usus sum. Tac. Ann. II. 80. 'Ut venere in manus, non ultra dubitatum, quam dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur.' Dictys Cretens. II. 2. 'Statim, condensatis utrimque frontibus, vi magna concurritur. Dein uti quisque in manus venerat, interficitur.' 'In manus venire,' 'in manibus esse' dicuntur qui tam prope accesserunt, ut fere manu tangi possint. Vide Lipsium Var. Lectt. III. 13. Quoniam autem ea, quæ in manus venerunt, in manibus sunt, ut plurimum etiam in alicujus potestate sint; hinc, 'in manus venire,' et 'in manibus esse' dicuntur quæ veniunt in potestatem, quæ sunt in potestate. Vide Nic. Heinsium ad Sil. Ital. XI. 163. Eleganter autem et ex more Liviano 'in manus,' 'ad gladios.' Solet enim Livius ita præpositiones variare. Vide ad VI. 28, § 3. Tandem *jam in manus, ad gladios, τῷ jam* posteriori loco omisso, unus Voss. 2. Reliqui eam vocem recte agnoscunt. Infra XXXVIII. 5. 'Jam munimentis, quibus sepienda urbs erat, jam operibus, quæ admovere muris parabat, perfectis, quinque simul locis mœnia est adgressus.' Ovid. Epist. Her. II. 87. 'At si nostra tuo spumescant æquora remo, Jam mihi, jam dicar consuluisse

meis.' Vide plura similia ad Livii v. 35. § 4.

§ 4 *Spectaculo exemploque civibus erat*] *Exemploque fuit civibus* Leid. 2. et Voss. 1.

Tertio hic anno ante consul fuerat] Ultimam vocem neglexerunt librarii Voss. 1. et Leid. 2. Eam transponens *fuerat consul* exhibet Gaertn.

Principem in confertos Veientes euntem] *Inter confectos* Harl. 2. Vide ad Liv. XXXVIII. 57. § 6. Tum *venientes Veientes* Voss. 2. Sed librarius, quum forte *venientes* in contextu, *Vehientes* in margine emendatum reperisset, verioris lectionis incertus utramque expressit, ut sæpe hominum indoctum hoc genus olim facere solebat. Vide quæ notantur ad III. 44. § 4. Certe *in confertos venientes euntem* præfert Gaertn. *venientes* autem, pro *Veientes*, alibi etiam eorumdem errore in Mss. superest. Vide ad I. 15. § 3. Vide etiam ad IV. 52. § 7.

Tuscus incautum inter multas versantem] *Etruscus* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad cap. seq. § 6. Deinde *versantes* perperam iidem libri cum Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. Vide ad IV. 44. § 5. Mox *per pectus figit* Lipsiens. pro *per p. transfigit*. Male. Vide ad I. 26. § 3.

Telo extracto præceps Fabius in vulnus abiit] Vett. codices *obiit*. Sigon. Quam lectionem ex suo cod. produxerat, postea omnibus vulgatis libris propagatam, Sigonius; eam quoque retinet Pal. 2. ætate et bonitate nihil distans Sigoniano codice. Sed contra editiones Andreæ et Campani, deinde Pall. 1. ac 3. *præceps Fab. in vul. ab.* Quod rectissime editioni suæ redonavit de literis extra aleam optime meritus Gruterus noster. *Gebh. Præceps abiit* non minus recte dicitur, quam ap. Catull. carm. 17. 'Quemdam municipem meum de tuo volo ponte Ire præcipitem in lutum per caputque pedesque.' Et ap. Sueton. in Calig. c. 35. 'Ut calcata lacinia togæ præceps per gradus iret:' ubi non putem substituendum *rueret*, quasi parum Latine dicatur *præceps iret*, quod dicit Sallustius etiam ita, etsi per tropum, in Cat. c. 25. 'Luxuria atque inopia præceps abierat.' et c. 37. 'Sed urbana plebes ea vero præceps ierat multis de causis.' Vide Gronov. supra ad c. 27. § 3. *Duk. Telo exacto* Leid. 2. quod foret conjecto ac penitus acto telo. Vide quæ notantur ad Silii I. 307. et 642. At potius sensus est, Fabium, quum Tuscus gladium ex vulnere extraxisset, pronum in pectus letali plaga percussum cecidisse. Servandum itaque *telo extracto*, pro quo librarius *t. exacto* dederat errore, qui et alibi in Mss. obvius est. Vide quæ notantur ad Liv. XXII. 18. § 9. Tum *princeps Fabius* Lipsiens. et Hav. Cujus peccati alia exempla vide ad XXI. 18. § 9. Denique *in vulnus obiit* Port. m. sec. et Hav. eodem lapsu, quo 'abortus' et 'obortus' commutari vidimus ad h. lib. c. 37. § 9. Recte etiam Donjatius vulgatum *præceps in vulnus abiit* contra Sigonium tuetur, docens Livium velle, Fabium pronum cecidisse ex equo, et in pectus corruisse, in quo mortiferum vulnus acceperat. Suam vim verbo *abiit* inesse, eoque impetum notari, quo Fabius in terram decidit, monuit Burmann. pluribusque inlustravit ad Quinctil. Declam. IX. 5. ubi ex Statio Thebaid. IV. 463. 'cadere in vulnus' laudavit, ut hoc loco 'abire in vulnus.' Similiter 'prolabi in vulnus' Livius supra dixit I. 58. 'Cultrum, quem sub veste abditum habebat, eum in corde defigit: prolapsaque in vulnus, moribunda cecidit.'

§ 5 *Cedebatque inde Romanus*] *Cedebat inde Romanus*, particula connectente omissa, edd. principes usque ad Aldum, qui primus eam adjecit. Eamdem etiam agnoscunt omnes, quibus utor, codd. solo excepto Port. a quo itidem exsulat.

Quum M. Fabius consul transiliit jacentis corpus] Pall. 1. 3. et Camp. *transilivit*. Pal. 2. *transiluit*. Gebh. *Tum M. Fabius* Lipsiens. et Gaertn. sollemni errore scribarum. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Deinde vox *consul* deficit in Leid. 2. Tum *transilivit* etiam Voss. 2. Leid. ambo, Port. et fragm. Hav. neque aliter in margine Voss. 1. quum in ipso contextu exaratum foret *transiit*, quemadmodum etiam præfert Gaertn. Omnes etiam edd. *transiliit* exhibent, usque ad eam, quam Jac. Gronovius procuravit, in quam *transiluit* recepit: id vero servant Flor. Harl. ambo, Klockian. Lipsiens. et Hav. Vide hoc lib. c. 10. § 11. Præterea *corpus jacentis* Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn.

Adeo ignavissimos hostes, &c. per quos jurastis] Omnia hæc verba negligentia librarii omittebantur in Lipsiens. *adeone ignavissimos hostes magis timetis* servat Gaertn. Paullo ante *hoc juratis*, pro *hoc jurastis*, habet Harl. 1.

§ 6 *At ego injuratus aut victor revertar*] Dionysius IX. p.567. ait, etiam consules jurasse. *Glar.*

Q. Fabi, dimicans cadam] *Hic dimicans, Q. Fabi, cadam* Harl. 2.

Consuli tum K. Fabius prioris anni consul] In scripto codice est *Gaius Fabius*. Rhen. Legendum *Cæso Fabius*, non *C. Fabius*, ut perperam quidam habent codd. Fuere autem tres Fabii M. Q. ac Cæso fratres, quorum hic septem consulatus ordine fuerunt. *Glar.* Assentior Glareano, hanc esse veram lectionem, stabilitam a Pal. 1. Nec me movet hic auctoritas Pal. tertii, exprimentis *Gaius Fabius*: multo minus Pal. sec. Andreæ ac Camp. editiones *C. Fabius*. Gebh. *Graus Fabius* Harl. 1. *Gravis Fabius* Lipsiens. *Graius Fabius* Voss. 1. Sed literæ secundæ prioris vocis subjicitur nota, qua librarius eam delendam innuit, ut sit *Gaius Fabius*. *Gaius Fabius* præferunt etiam Flor. Leid. ambo, Port. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. in quo a m. sec. emendatur *Caius Fabius*. Sed *C. Fabius* Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. L. 2. et N. *C.* vel *G. Fabius* edd. antt. usque ad Moguntinam, quæ prima vulgavit *Cæso Fabius*. Et ita habuit Voss. 2. et in fragm. Hav. a m. tertia ac supera inter versus adscriptum est: quæ vera est scriptura, ut viri docti monuerunt. Alibi sæpe prænomina *Cæso*, quod unica litera *K* notari solet, et *Gaius* vel *Caius* inter se commutari solent. Vide ad II. 43. § 1.

Consul, Verbisne istis, frater, ut pugnent, te inpetraturum credis] *Consul inquit, verbisne* Harl. 2. Male. Sæpe enim vel hoc vel simile ejusdemque potestatis verbum a Livio aliisque scriptoribus omitti solet. Vide ad XXIII. 45. § 6. Deinde *verbisne istis fratri ut pugnent* Hav. *verbisne istis fretus, ut pugnent* Leid. 2. Tum *te impetratum credis* Harl. 1. Denique omnia hæc *inpetraturum credis? Dii inpetrabunt per quos* negligentia librarii omittuntur in Voss. 2.

§ 7 *Ut Fabio nomine est dignum*] *Ut Fabio est nomine dignum* Hav. Mox idem codex male neglexit τὸ *animos*. *Accedamus* autem, pro *accendamus*, ostentat Gaertn. qui error et alibi in Mss. committi solet. Vide ad XXIII. 46. § 2.

Sic in primum infestis hastis provolant duo Fabii] Pal. 1. *Sic primum infensis hastis*. Gebh. *Sic primum* Voss. 2. Port. a m. sec. et Hav. Et ita etiam præfert Mediolan. ed. 1505. Male. Est enim Livio freqnens *in primum, in primo*. Vide J. F. Gron. ad Liv. X. 14. § 17. *In primum infestos hostes* Flor. a m. pr. *in infensos hostes* a m. sec. *infensis hastis* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr. Sed præstat vulgatum *infestis hastis*. Supra hoc lib.

c. 19. 'Tantaque vis infestis venientium hastis fuit, ut brachium Æbutio trajectum sit, Mamilio pectus percussum.' c. 20. 'Subdit calcaria equo, et Tarquinium infesto spiculo petit:' ubi unus etiam codex male *infenso spiculo*. IV. 19. 'Calcaribus subditis infesta cuspide in unum fertur hostem.' VIII. 7. 'Quum infestis cuspidibus concurrissent, Manlii cuspis super galeam hostis, Mettii trans cervicem equi elapsus est.' IX. 22. 'In quem, insignem inter suos, cientem pugnam, magister equitum Romanus infesta cuspide ita permisit equum, ut uno ictu exanimem equo præcipitaret.' X. 28. 'Inferensque se ipse infestis telis est interfectus.' Silius Ital. XII. 565. 'clausas nunc cuspide pulsat Infesta portas.' Ovid. Epist. Heroid. V. 91. 'Tyndaris infestis fugitiva reposcitur armis.' Ita 'signa infesta' sæpissime apud Nostrum; ut VII. 37. 'Postquam nemo obvius ibat, infestis signis ad castra hostium succedit.' XXVIII. 3. 'Eademque porta signa infesta in hostem inlata.' XXXII. 25. 'Quum lucis principio signis infestis ad subjectum arci forum vaderet.' XXXIV. 4. 'Infesta, mihi credite, signa ab Syracusis inlata sunt huic urbi.' XXXVII. 18. 'Ad Elæam primo infestis signis accessit.' Vide Cort. ad Sall. Cat. c. 60. Solent autem passim 'infensus' et 'infestus' a librariis commutari. Vide superius notata ad Liv. II. 20. § 3. et c. 39. § 7. IV. 10. § 3. IX. 38. § 11. XXXIII. 46. § 2. XXXV. 25. § 3. et alibi. Etiam Burmann. ad Nason. Ib. 471. Mox *secum moverunt* alio ordine Hav.

CAP. XLVII. § 1 *In altero cornu Cn. Manlius consul*] Exemplar vetustum ter habet *Manlius;* semel *Manilius*. Rhen. Solus *Cn. Manlius* habet ex Mss. Pal. 2. Pal. 1. *in cornu altero Manilius*. Infra autem, ut Pal. 3. *Mamilius*. Edd. assentiuntur Rhenano. *Gebh.* *In cornu altero* Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. *In cornu altera* Flor. a m. pr. *in cor. alteram* a m. sec. Deinde *in Cn. Manlius consul* Leid. 1. *manibus Cn. Manilius consul* Voss. 2. priori voci tamen additis notis, quæ indices esse solent, librarios eam deletam velle. *G. n. Manilius consul* Lipsiens. *Cn. Manilius consul* Leid. 2. Port. Gaertn. et Hav. *Cn. Mamilius consul* fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 43. § 11. et infra aliquoties hoc capite: etiam viros doctos ad Frontini II. 6. ex. 7.

Pugnam ciebat] *Pugnam agebat* Voss. 1. et Leid. 2. Ita XXII. 9. 'Levibus prœliis cum Gallis actis, et uno oppido ignobili expugnato, postquam de collegæ exercitusque cæde audivit.' Ita 'agere bella,' 'prœlia,' infra inlustrantur ad Liv. Epit. lib. XLIX. Reliquis tamen in vulgatum conspirantibus, nihil innovandum arbitror. Non modo enim mox sequitur 'jam velut fusos agentem hostes,' sed 'ciere pugnam' Livio etiam frequens et usitatum passim est, æque atque aliis scriptoribus. Supra I. 12. 'Principes utrimque pugnam ciebant, ab Sabinis Mettus Curtius, ab Romanis Hostus Hostilius.' III. 18. 'P. Valerius, inter primores pugnam ciens, interficitur.' V. 37. 'Invisitato atque inaudito hoste ab oceano terrarumque ultimis oris bellum ciente.' IX. 22. 'In quem, insignem inter suos, cientem pugnam permisit equum.' X. 28. 'Iterum longius evectos, et jam inter media equitum agmina prœlium cientes, novum pugnæ conterruit genus:' et sæpe alibi. Silius Ital. perpetuus Livii imitator, in hac locutione multus est. XIV. 31. 'ast eadem, quum bella cieret, Portus æquoreis sueta insignire tropæis.' Ubi plura exempla laudantur. Justin. II. 12. 'Inter primos duces bellum acerrime ciebat:' et ita alii passim.

§ 2 *Ut altero in cornu Q. Fabium, sic in hoc ipsum consulem Manlium*]

Vt¹ altero in cornu Leid. 1. et altero in cornu Hav. et Lipsiens. uter altero in cornu Gaertn. Vide hoc lib. ad c. 31. § 5. et Burmann. ad Quinctil. Declam. XVI. 8. ut altero cornu, omissa præpositione, priscæ edd. quam primus Aldus restituit. Cum Aldo autem stant omnes scripti. Tum sic omittitur in Leid. 1. qui etiam iñ, id est, inde, pro in, præfert. De quo errore vide ad X. 29. § 6. Præterea hoc ipso Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Denique Mamilium Voss. 2. et fragm. Hav. Manilium Leid. 2. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Vide ad § 1.

Jam velut fusos agentem] *Jam ut veluti fuso* Harl. 2. *jam velut jam fusos* Leid. 2.

Et impigre milites secuti sunt; et, ut ille] Τὸ *et* priori loco omittit Hav. Non recte. Vide ad c. 44. § 5. *et utcumque ille* præfert Gaertn. *secuti sunt, pretinusque ut ille* Lipsiens.

§ 3 *Cessissentque loco*] *Concessissentque loco* Harl. 1. Sæpe 'concedere' pro cedere usurpatur. Liv. supra hoc lib. c. 45. 'Fabius deinde, ad crescentem tumultu jam metum seditionis collega concedente, cum silentium classico fecisset.' Vide Burm. ad Gratii Cyneg. vs. 192. et Cort. ad Sall. Jug. c. 11. et c. 14. § 24. Hic tamen reliquorum constans consensus suadet, ut vulgatum *cessissent* præferam. 'Cedere loco' autem, ut 'cedere pugna,' de quo vide Gronov. ad h. lib. cap. 10. § 5. Præterea *cessissent quoque loco* Voss. 1. et Leid. 2. obvio sæpissime errore. Ita vulgo supra editur c. 40. 'Monumento quoque quod esset, templum Fortunæ Muliebri ædificatum dedicatumque est:' ubi recte J. F. Gron. *monumentoque quod esset* scribendum conjecit. Multa alia similis erroris exempla notantur ad v. 27. § 1. Mox ordine inverso *ni alter consul* Harl. 2.

Citato equo advectus] Pal. 2. *citato equo aductus*. Gebh. Librarius videtur voluisse *adductus*. Alibi sæpe hæc vocabula permutantur. Vide ad XXVII. 38. § 12. Sed nihil mutandum. Cic. de Divin. I. 28. 'Equo advectus ad quamdam magni fluminis ripam.'

Vivere clamitans collegam, &c. rem inclinatam sustinuisset] *Collega* Harl. 1. Deinde *rem militarem inclin.* Voss. 1. et Leid. 2. malo librariorum errore. Tandem *victorem effuso altero cornu* primæ edd. cujus loco Froben. 1535. *fuso altero cornu* substituit, quod servant omnes codd. et recte. Vide quæ notantur ad XLI. 7. § 10.

§ 4 *Manlius quoque ad restituendam aciem se ipse coram offert*] *Mallius* Voss. 1. *Mamilius* Voss. 2. et fragm. Hav. *Manilius* Leid. 2. Lipsiens. et Hav. *Maniliusque ad restituendam* Gaertn. Vide ad § 1. hujus cap. Præterea *ad restituendum aciem* Leid. 2. Vide ad XL. 40. § 1.

Simul et vanior jam erat hostium acies] Ant. Perizonius in margine Livii monuit, vix dubium esse, quin *rarior*, pro *vanior*, scripserit Livius. Clarissimus filius ejus adjecit huic conjecturæ firmandæ locum infra c. 50. 'Quamquam rara hostium adparebant arma.' Vindicandæ deinde vulgatæ lectioni locum ex I. 8. 'Ne vana Urbis magnitudo esset.' Mihi tamen *rarior* non displiceret, si codd. accederent. Nam optimi ita passim loquuntur. Tac. Hist. III. 25. 'Rariore jam Vitellianorum acie, ut quos, nullo rectore, suus quemque inpetus vel pavor contraheret, diduceretve.' Frontin. III. 10. ex. 4. 'Ut Saguntinos eliceret, rara acie ad muros accedens.' c. 17. ex. 1. 'Veniente ad obsidionem Hasdrubale, raros ex industria in maris posuerunt defensores.' 'Rarus' autem hoc sensu opponitur τῷ 'confertus,' vel 'densus.' Liv. XXIII. 27. 'Rari in confertos inlati.' IX. 27. 'Dextra pars, qua et Samnites raris ordinibus constiterant, latius patefacta stetit. Sinistris, præterquam quod densiores steterant,

additæ vires.' Cæsar Bell. Gall. v. 16. 'Accedebat huc, ut numquam conferti, sed rari magnisque intervallis, prœliarentur:' etiam τῷ *spissus*. Colum. II. 9. 'Prima sementis rarius serere permittit, novissima spissius postulat.' Hoc sensu retia vocantur 'rara' apud Virg. Æn. IV. 131. 'Retia rara, plagæ, lato venabula ferro.' Horat. Ep. II. 33. 'Aut amite levi rara tendit retia, Turdis edacibus dolos.' Claudian. de Laudib. Stilic. III. 292. 'Opis frena tenet: fert retia rara Lycaste, Auratasque plagas.' 'Raris nodis contexta' vocat Nemes. in Cyneg. vs. 300. 'Atque plagas, longoque meantia retia tractu Addiscant raris semper contexere nodis.' His obponuntur 'densæ plagæ' apud Hor. Od. III. 5. 31. 'Si pugnat extricata densis Cerva plagis, erit ille fortis, Qui perfidis se credidit hostibus.' Quomodo etiam 'rarus' et 'densus' obponuntur apud Colum. II. 9. 'Ubi ex uno semine pluribus culmis fruticavit, etiam ex rara segete densam facit.' Sed vulgatum servo propter codd. auctoritatem. Curtius IV. 14. 'Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam et exhaustam:' et superius eodem cap. 'Contemserat paucitatem hostis, vanam aciem esse, extentis cornibus, ratus:' ubi etiam viri docti *raram aciem* scribendum conjiciunt. *Vanior tam erat* Flor. a m. pr. *tum erat* a m. sec.

§ 5 *Dum prædæ magis, quam pugnæ memores, tererent tempus*] Scribendum *cum prædæ*. Nam si malis illud, *terunt* faciendum: ut paullo ante, 'Dum mittunt ad castra oppugnanda.' Simile vitium x. 18. 'Dum ea in Samnio cujuscumque ductu auspicioque gererentur:' lege *Cum*, aut *Dum geruntur*. J. F. Gron. *Dum tererent* Leid. 1. pr. *dum terrēt* Port. *dum terunt* Hearnii Oxon. L. 2. Quomodo Gronovius recte scribendum conjecit. Vide quæ supra notantur ad I. 40. § 7. Et hanc lectionem recepi. Præterea *corpus*, pro *tempus*, Voss. 1. a m. pr. Paullo ante *Inde haud magno*, pro *In qua haud magno*, Klockian.

Sustinere non potuerant] *Non poterant* Leid. 1. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav.

Missis ad consules nunciis, quo loco res essent, conglobati] *Missis nunciis ad consules*, alio ordine verborum, Harl. 2. Deinde *quo loco res erat* Hav. *quo loco res esse*. Leid. 2. *quo loco res esset* Voss. 2. et Harl. 2. et *esset* et *essent* ferri potest. Supra I. 32. 'Mortuo Tullo, res, ut institutum jam inde ab initio erat, ad Patres redierat.' II. 48. 'Res proxime formam latrocinii venerat.' IV. 6. 'Quum in concionem et consules processissent, et res a perpetuis orationibus in altercationem vertisset:' ubi tamen quidam, sed levioris fidei, codices *vertissent*, aut *venissent*. Et infra eodem cap. 'Per hæc consilia eo deducta res est.' XXXVII. 49. 'Eo, vetera et obliterata repetendo, rem adduxerunt, ut haud paullo plurium maleficiorum gentis, quam beneficiorum, memoria subiret animos Patrum.' Virg. Æn. II. 322. 'Quo res summa loco, Pantheu? quam prendimus arcem?' Hor. Epist. I. 12. 25. 'Nec tamen ignoras, quo sit Romana loco res.' Contra hoc lib. cap. 63. 'Fugaque in urbem Antium, ut tum res erant, opulentissimam acti:' ubi etiam quidam codd. *res erat*. Vide quæ ibi notantur. VII. 14. 'Jamque haud procul juste prœlio res erant:' ubi quoque nonnulla notantur. c. 35. 'In eo enim loco res sunt nostræ, ut vobis ego magis necessitatis vestræ index, quam consilii auctor sim.' X. 33. 'Quarum rerum fama, tumultuosior etiam, quam res erant, perlata Romam:' et sæpe alibi. Quum itaque optimi codd. uno consensu vulgatum *essent* servent, nihil etiam mutandum est. Præterea una voce auctior Harl. 2. *quo loco res esset, sig-*

nificabant, conglobati. Male. Sall. Cat. c. 57. 'Sed postquam in castra nuncius pervenit, Romæ conjurationem patefactam, de Lentulo, Cethego, ceteris, quos supra memoravi, supplicium sumtum.' Liv. XXXVIII. 1. 'Remissique nuncii ab eo ad principes Argitheam, si popularium animos satis perspectos haberet, inpetrato ab Ætolis auxilio, in Athamaniam se venturum.' Ita enim ex Mogunt. cod. legendum ibi monebo, et pluribus exemplis locutionem inlustrabo.

Et sua sponte prœlium ipsi renovant] Exemplar vetustum habet, *et sua sponte ipsi prœl. ren.* Rhen. Alio ordine, indicavit et Rhenanus, Pall. triga, *ipsi prœl. ren.* Gebh. *Ipsi prœl. ren.* etiam Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. Quorum auctoritate ita edidi.

§ 6 *Et Manlius consul ... milite obposito*] *Et Manilius* Leid. 2. Gaertn. et Hav. *et Mallius* Voss. 1. *et Mumilius* Voss. 2. et fragm. Hav. quod his iterum verbis desinit, et demum incipit c. 55. § 1. Vide hoc cap. § 1. Mox *milite apposito* Flor. et Gaertn. qui error in scriptis frequens est. Vide hoc lib. ad c. 61. § 1. Hic nihil mutandum est. Vide ad XXIII. 29. § 4. Deinde *viam hostibus clauserat*, ordine vocabulorum mutato, Leid. 2. *via clausa erat* Flor.

Ea desperatio Tuscis rabiem magis] *Etruscis magis rabiem* Hav. *Tuscus* et *Etruscus* passim in Mss. commutantur. Vide ad II. 7. § 2. c. 46. § 4. c. 48. § 7. c. 52. § 7. c. 53. § 3. v. 5. § 11. c. 34. § 9. c. 35. § 4. et multis aliis locis. Neque ordo vocabulolorum receptus displicet. Modo hoc capite præcessit, 'Prædæ magis, quam pugnæ, memores terunt tempus:' et cap. proximo sequitur: 'Non Patrum magis, quam plebis, studio K. Fabius cum T. Virginio consul factus:' eodem cap. 'Veiens hostis, assiduus magis, quam gravis:' adhuc eodem cap. 'Assiduo magis, quam magno præsidio, bellum Veiens eget.' Et infinitis locis. Mox in eodem Hav. omittitur vocula *quum*.

Quacumque exitum ostenderet spes, vano aliquoties inpetu issent] Vox *exitum* deficit in Gaertn. Tum *ostendet* præfert Harl. 2. Verum quum olim *ostend'et* scriptum fuisset; neglecta nota, inde postea errore amanuensis factum est *ostendet:* quales errores innumeris locis, partim supra, partim infra, obcurrunt. Vide ad c. 56. § 7. Deinde *vano impetu aliquoties* alio ordine idem Harl. 2. qui etiam *ivissent*, pro *issent*, legit. Male. Amat enim Livius præteritum hujus verbi per contractionem efferre. Vide ad XXVIII. 38. § 10.

Globus juvenum unus in ipsum consulem insignem armis invadit] Delenda præpositio *in*, et auctoritate Pall. 1. ac 2. deinde Campanianæ ed. legendum, *globus juv. unus ips. cons. insignem.* Gebh. Vox *unus*, quæ ab antiquioribus edd. aberat, addita est ab Aldo, cum quo faciunt omnes, quibus utor, codd. Præterea *in ipsum consulem invasit* Voss. 1. et Leid. 2. *ipsum consulem invadit*, omissa præpositione, apud me Hav. et Gaertn. Et ita Livius quidem loquitur. Quum tamen voculam illam reliqui omnes agnoscant, nollem Gebhardum eam suorum Mss. auctoritate deleri jussisse. Passim enim Livius etiam hanc constructionem adhibet. XXVII. 42. 'In transversa latera invaserant cohortes, secundis collibus via nuda ac facili decurrentes.' XXVIII. 29. 'Nec major in corpus meum vis morbi, quam in vestras mentes, invasit.' Ita supra quidam codd. habent hoc lib. c. 34. 'Aliud multo gravius malum in civitatem invasit:' ubi tamen vulgatum præferendum esse dixi. Apud Ciceronem constructio illa longe frequentissima est. Vide Manut. ad Cic. ad Fam. XVI. 12. Apud Sall. etiam obcurrit in Jug. c. 32.

'Tanta vis avaritiæ in animos eorum, veluti tabes, invaserat:' ubi pariter viri docti in nonnullis Mss. *τὸ in* omitti docuerunt. Sed Cortius 'invadere in animos' eadem ratione dictum docet, qua 'in urbem inire,' similiaque alia. Et solitum fuisse Livium præpositionem, quæ in verbo composito inest, iterare, supra dictum est ad Præfat. § 11. Τὸ *in*, sive *ĩ*, interceperat prima litera vocis seq. Vide infra ad Ep. Liv. lib. LXXXV. Denique *τὸ armis* non recte exsulat a Voss. 2.

§ 7 *Prima excepta a circumstantibus tela*] *Primum* Hav. et Lipsiens. quorum prior etiam *accepta*. Alterum præstat. Petron. Satyr. c. 1. 'Hæc vulnera pro libertate publica excepi.' Liv. XLV. 39. 'Insigne corpus honestis cicatricibus, omnibus adverso corpore exceptis, habeo.' Auctor Epit. Liv. lib. CXIX. 'L. Pansa, e vulnere, quod in adverso prœlio exceperat, defunctus, in campo Martio sepultus est.' Solent autem infinitis locis 'accipere' et 'excipere' commutari. Vide Burm. ad Nason. Fast. II. 787. Alia exempla obcurrunt supra ad I. 60. § 2. ad IV. 43. § 9. et passim. Mox dictio *tela* omittitur in Leid. 1.

Sustineri deinde vis nequiit] Ita primus edidit Clericus, nisi quod eamdem scripturam etiam in Basil. 1554. repererim. In reliquis omnibus constanter legitur *nequit*. Sed Mss. variant. *Sustineri deinde visne inquit* est in Leid. 1. *sustineri deinde vis ne quid* in Leid. 2. quæ lectiones, licet aperte mendosæ, tamen ducunt ad receptum in plerisque *nequit*. *sustinere deinde vim nequivit* Port. *sustinere deinde vis nequid* Flor. *sustineri deinde vis nequidem quivit* Hav. *sustinere deinde vis nequit inquit* Gaertn. Et ita Lipsiens. etiam, in quo tamen *τὸ inquit* mox ab eadem manu expunctum est. Ex reliquis autem nihil notatum video in excerptis meis, ut omnes alii codd. vulgatum servasse videantur. In uno tamen Harl. 1. *nequiit* fuisse suspicio est. Plurium itaque auctoritatem secutus pristinam lectionem *nequit* revocavi. Pari modo fere variant librarii XXXIX. 32. § 11.

Consul mortifero vulnere ictus cadit] Vet. lib. *Demum consul*. Sigon. *Demum consul* unus Hearnii Oxoniensis B. quod Sigonius etiam in contextum recepit. Sed inprobat Gron. vulgatum defendens, ad Liv. XXXVII. 20. § 7. ac docens, illud *Demum* adscitum fuisse ab illis, qui non caperent genium stili Liviani. Certe *τὸ Demum* in nullo eorum, quos consului, obvium fuit. Præterea *vulnere mortifero* Harl. Denique *τὸ ictus* exsulat ab Hav. Sed male. *Ictus cadit*, ut supra I. 7. 'Ibi in turba ictus Remus cecidit.' *Jectus*, pro *ictus*, præfert Lipsiens.

Tuscis crescit audacia] *Etruscis* Hav. Vide hoc cap. § 6. Frontinus historiam hanc referens II. 6. ex. 7. bis voce *Etrusci* usus est.

§ 8 *Romanos terror per tota castra trepidos agit*] Pal. 1. *Rom. per tota castra terror trep. agit*. Gebh. Nostri omnes in ordinem, qui vulgo exstat, conspirant.

Et ad extrema ventum foret] *Ad externa* Leid. 2. librariorum lapsu. Alibi ita sæpe peccatur. Vide ad XXXIV. 25. § 6. Deinde *perventum foret* Harl. 2. Mox *ni leg. capto cons. corp.* Lipsiens. Harl. 2. Port. et Hav. infinitis locis obvio errore. Vide ad VI. 23. § 5. *ni legato consulis capto corpore* Harl. 1.

§ 9 *Ea erumpunt, consternatoque agmine abeuntes*] Pal. 1. *consternatique*. Gebh. *Ea irrumpunt* Voss. 2. *Ea rumperunt* Leid. 2. Hinc *consternatoque* Voss. 2. *conservatoque agmine* Gaertn. Tum *inciderunt*, pro *incidunt*, Hav. Vide ad X. 12. § 4. Mox *τὸ iterum* deest in Lipsiens. qui idem etiam præfert in verbis seqq. *fusi*

cessique passim a m. pr. Sed vulgatum ordinem manus altera revocavit.

Victoria egregie parta] Pall. atque edd. nostræ *Victoria egregia parta.* Gebh. Lege cum o. vet. *egregie.* Lib. IX. c. 28. 'Consules, egregia victoria parta, protinus inde ad Bovianum oppugnandum legiones ducunt.' *J. F. Gron.* *Victoria parata*, pro *v. parta*, omissa etiam voce media, Leid. 2. frequentissimo in codd. scriptis errore. Vide ad v. 6. § 1. Omnes reliqui codd. illud *egregia*, a Gebhardo et Gronovio restitutum, servant. Neque aliter est in vetustioribus excusis. Froben. demum a. 1535. *egregie* reposuit.

Tristis tamen duobus tam claris funeribus] *Tristis mestus tamen duob. tam claris fun. rediit* Harl. 2. errore scribæ librarii, qui duplicem lectionem junxit.

§ 10 *Itaque consul, decernente senatu*] *Ita*, pro *Itaque*, Port. Vide ad Liv. XXI. 53. § 7. Deinde *consuli decernente senatu* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Quod peccatum ex non recte intellecta nota *coñs.* natum videtur. Vide ad x. 10. § 2.

Triumphare possit pro eximia eo bello opera, facile passurum] Sola Campani ed. patrocinatur huic lectioni. Andreæ prima cum Pall. 1. ac 3. in diversum eunte, *pro eximia belli opera.* Pal. 2. quamquam sinistra liberalitate correctorum, ingerit, *pro ex. ejus belli opera facile se pass.* Gebh. Duo Pall. Andreæ Romana, et complures edd. *pro eximia belli opera.* Pall. 3. *ejus belli.* Liv. III. 9. 'Secundæ belli res extemplo urbanos motus excitaverunt.' Alterum edidit Campanus, et exstat in Voss. 1. Buslid. et Chifl. Flor. antiquissimus, *pro exim. æque bello.* Inde utrumque propagatum. *J. F. Gron.* *Pro eximia belli opera* Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 1. *pro eximia eo bello opera* Voss. 1. et Leid. ambo, quorum auctoritas mihi gravior est. Non aliter fere etiam est in Harl. 1. nisi quod ordine inmutato exhibeatur *triumphare proximia possit eo bello opera*, Deinde *se passurum*, pro *facile passurum*, edd. principes. Primus Aldus, a quo etiam illud *eo bello* profectum, subposuit *facile passurum*, consentientibus omnibus membranis.

Se, familia funesta Q. Fabii fratris morte, republica ex parte orba] Probe. Nihilominus Pal. 2. *orbata.* Gebh. *Sed familia* Voss. 2. Deinde *orbata* Harl. 2. et Hav. Male. Liv. XXVII. c. 33. 'Duo consules, sine memorando prœlio interfecti, velut orbam rempublicam reliquerant.' Cic. post Redit. ad Quirit. c. 5. 'Orba respublica consulis fidem, tamquam legitimi tutoris, inploravit.' Justin. XXI. 4. 'Ut, poculis veneno infectis, secretius senatum et sine arbitris interficeret, orbamque rempublicam facilius invaderet.' *Orbata*, pro *orba*, est ex genere illorum errorum, de quibus agitur ad x. 37. § 2. Mox etiam *omisso*, pro *amisso*, Harl. 1. *amissus* est mortuus, prœlio interfectus. Vide ad Epit. Liv. lib. CXXVII.

§ 11 *Adeo spreta in tempore gloria interdum cumulatior redit*] Hæc verba omnia absunt a Pal. 1. *Gebh.* Absunt etiam a Voss. 2. quæ tamen reliqui agnoscunt, nisi quod *in tempore* exsulet ab Harl. 1. Male. Quid sit *in tempore*, vide ad Liv. VIII. 7. § 7. Præterea *sumta in temp. gloria* mendose habet Lipsiens. *redidit*, pro *redit*, Harl. 2. perperam iteratis duabus literis: quali errore *prendidi*, pro *prendi*, scriptum infra in uno exstat codice III. 11. § 2. *rediit* Flor. et Leid. 1. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

Funera deinde duo collegæ fratrisque ducit] Ex his verbis posset aliquis putare, funera ista duo simul a consule et æquali honore ducta. Proinde non erat eradendum hic adverbium *deinceps*, quod unum post alterum ductum fuisse declarat. Ad or-

dinem enim *deinceps* refertur, significatque aliquid gradatim fieri. Itaque sic est restituendus locus ex archetypo Borbetom. *Funera deinde duo, deinceps collegæ fratrisque ducit.* Sensus est, prius ductum funus collegæ, tamquam consulis; posterius fratris funus: quæ res et Fabii modestiam commendat. Sic v. 37. 'Sed antecedente fama nunciisque Clusinorum, deinceps inde aliorum populorum, plurimum terroris Romam celeritas hostium tulit.' Rursum eodem lib. c. 51. 'Intuemini enim horum deinceps annorum vel secundas res, vel adversas.' Item vi. 5. 'Interreges deinceps M. Manlius Capitolinus, Ser. Cornelius Camerinus, L. Valerius Potitus: hic demum,' &c. *Deinceps*, id est, quod vulgo dicunt alius post alium, et successive. *Rhen.* Ne aliquis suspicaretur, funera ista Manlii consulis ac Q. Fabii simul a consule atque æquali honore ducta, Rhenanus non putavit eradendum vocabulum *deinceps*, quod restituit ex archetypo Borbetom. *Funera deinde duo, deinceps collegæ fratrisque ducit.* Nam τὸ *deinceps* ad ordinem referri, significans aliquid gradatim fieri. Sed eam vocem neque ullo in manu exarato codice, neque alterutra ed. inveni. *Gebh.* Codicibus Gebhardi, vocem *deinceps* nescientibus, consentiunt Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Contra vero cum Borbetom. a Rhenano laudato, qui eamdem servat, faciunt Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Harl. 1. Klockian. et Hearnii Oxon. N. Ut autem hic *deinde deinceps*, ita 'inde deinceps' junguntur i. 44. 'Addit duos colles, Quirinalem Viminalemque: inde deinceps auget Esquilias.' Et ita olim legebatur hoc lib. c. 45. 'Victor, inquit, M. Fabi, revertar ex acie. Si fallat, Jovem patrem, Gradivumque Martem, aliosque iratos invocat Deos. Inde deinceps omnis exercitus in se quisque jurat:' ubi tamen postea rectius editum *Idem deinceps:* et inverso ordine *deinceps inde* v. 37. 'Antecedente fama nunciisque Clusinorum, deinceps inde aliorum populorum, plurimum terroris Romam celeritas hostium tulit:' ubi vide quæ notantur. Pariter *deinde deinceps* junguntur apud Cic. de Divin. i. 30. 'Adfert, Rhodium quemdam morientem sex æquales nominasse, et dixisse, qui primus eorum, qui secundus, qui deinde deinceps moriturus esset:' quem locum recte adversus J. Davisium defendit Thom. Wopkens Lection. Tullian. iii. 3. aliisque similibus Ciceronis testimoniis vim τοῦ *deinceps* inlustrat: de qua re vide etiam J. F. Gron. ad Liv. xxvii. 39. § 6. Etiam *postea deinceps* juncta infra obcurrunt xlv. 14. 'Populum Romanum ab eo, bello Punico, forti fidelique opera adjutum, et illum favente populo Romano regnum adeptum: æquitate sua postea trium regum bellis deinceps omnibus functum officiis.' 'Deinde postea' xli. 24. 'Legati deinde postea missi ab rege, quum Megalopoli concilium esset.' 'Inde postea' xliv. 24. 'Hic prius ad Amphipolim cum Chimaro quodam populari suo, militante apud Persea, inde postea ad Demetriadem, semel cum Menecrate quodam, iterum cum Antimacho, regiis ducibus, sub ipsis mœnibus urbis conlocutus fuerat.'

Idem in utroque laudator] *Laudatur* Harl. 2. Hav. Lipsiens. Latinii Neap. et vetustiores typis excusi. Aldus deinde *laudator* recte edidit. Indicat enim, Fabium consulem oratione funebri et collegam Manlium et fratrem Kæsonem laudasse. Passim hoc sensu 'laudare,' 'laudatio,' 'laudator.' Vide Davis. ad Cic. Academ. Quæst. i. 2. Kirchmann. etiam de Funer. Roman. ii. 18. Guther. de Jure Manium i. 24. et Rhenanum infra hoc lib. ad c. 61. § 9. Ceterum hic iterum Livium inter et Dionysium non convenit. Narrat enim Dionysius ix. 570. Fabium duobus mensibus

ante annum magistratus exactum consulatu se abdicasse, quod gravi vulnere ictus lecto decumbens munia consularia obire non posset. Multo minus itaque supremum pietatis officium collegæ et fratri exhibuisse, et utriusque laudatorem exstitisse verosimile est. Mox male τὸ quum exsulat a Leid. 1.

Ipse maximam partem earum ferret] *Maximam earum partem* Lipsiens. Tum *referret* Gaertn. Male. *Ferret* est 'acciperet.' Eo sensu exponendum est hoc verbum infra VI. 15. 'Sortem aliam ferte: de capite deducite, quod usuris pernumeratum est:' ubi plura vide.

§ 12 *Neque immemor ejus, quod initio consulatus inbiberat, reconciliandi animos plebis*] Sic Cic. Orat. pro P. Quinctio c. 6. 'Quod si facere nolit, atque imbiberit, ejusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere,' &c. 'Imbiberit' enim est, hoc sibi plane proposuerit, hoc ita in mente ac cogitatione sua defixerit, ut evelli non queat. *Muretus.* *Imbiberat* recte Pal. 1. Andreæ ac Campani edd. At contra male Pal. 2. *inhibuerat*, vel ut Pal. 3. *inhiberat*. Sic infra c. 58. 'Tantum certamen animis inbibebant.' *Gebh.* *Inhiberat* Leid. 1. Gaertn. et Hav. Sed Port. qui a m. pr. *inbiberat* præfert, utrique literæ *b* notas adjectas ostendit, quæ delendi signa sunt librariis, adeoque *inierat* legendum indicat. Verum vulgatum recte Muretus inlustravit, quem etiam vide Var. Lect. I. 6. ubi locum Cic. recte ita, ut laudatus est, a Manutio emendatum monuit, quum, pro *inbiberit*, antea legeretur *inhibuerit:* quæ eadem fere, ut vidimus, in quibusdam Livii codd. lectionum diversitas hic obvia est. Eodem sensu 'inbibere' usus est Cic. Act. in Verr. I. 14. 'An iste umquam de se bonam spem habuisset, nisi de vobis malam opinionem animo inbibisset?' Vide etiam Lambin. ad Lucret. III. 1012.

Nec alibi majore cura habiti] *Non alibi* præferunt Voss. 1. et Leid. 2. Paullo ante *dividit*. *Patribus Fabiis plurimi data*, alia interpunctione recepta, Lipsiens. *dividit Patribus. Fabiis plurimis dati* Gaertn. Utrumque male.

Inde populares jam esse Fabii: nec hoc ulla, nisi salubri reipublicæ, arte] Nescio, quid hic nostris Mss. atque edd. mali sit mala objectum manu, inferentibus *nec hoc ulla alia re, nisi ut salubri reipublicæ parte*. Gebh. Non saniores sunt, quibus utor, codd. Primo enim *Inde populare: nec hoc*, reliquis omissis, Hav. Deinde *nec hoc ulla alia re, nisi salubri reipublicæ parte* Voss. 1. Leid. 2. et Port. *nec hoc ulla alia re, nisi ut salubri reipublicæ parte* Voss. 2. *nec hoc valerẽ, nisi salubri reipublicæ parte* Leid. 1. *nec ulla alia re ni hoc salubre reipublicæ parte* Harl. 2. *nec hoc nulla alia re, nisi salubri reipublicæ parte* Lipsiens. *nec hoc ulla re alia, nisi salubri reipublicæ parte* Gaertn. *nec hoc ulla re nisi salubri reipublicæ parte* Hav. et priscæ, quas vidi, edd. usque ad Aldinam, in qua demum, quæ vulgo circumfertur, lectionem conspicio. Eamdem etiam habere videtur ex codd. nostris solus Harl. 1. In reliquis perperam additur τὸ *re;* quam vocem sæpe nolenti Livio obtrusam esse, supra vidimus hoc lib. c. 18. § 2. *Arte* vero mutatur in *parte;* quas voces ubique confundi in libris scriptis, dictum est ad I. 15. § 4.

CAP. XLVIII. § 1 *Igitur non Patrum magis, quam plebis*] *Ergo non Patrum* Lipsiens. Alibi interdum hæ dictiones in vicem in scriptis confunduntur. Vide ad Liv. XXI. 40. § 6. Forte tamen hoc loco τὸ *Igitur* librario displicuit, quod rarius in principio orationis occurrat. Supersunt tamen apud optimos auctores exempla. Vide Cort. ad Sall. Cat. c. 54. Prisc. Gramm. XVIII. p. 1210. 'Apud nos et igitur et ergo tam præponuntur,

quam supponuntur.' Servius in Art. sec. Donati p. 1797. 'Igitur vero et primo et medio et ultimo convenit loco.'

Cæso Fabius cum T. Virginio consul factus] In scripto codice est *G. Fabius cum Tito Virginio Coss. factus.* Rhen. Legendum *Cæsò Fabius III.* ex annis ab urbe cond. CCLXX. et CCLXXIII. quibus fuit consul. *Glar.* *Cæso Fabius* constanter Pal. 1. ac 2. Deterius Pal. 3. *C. Fabius*, quem tamen superant edd. Andreæ et Campani, habentes *Cn. Fabius.* Porro scribunt Pal. 1. et edd. priscæ *Verginio.* Gebh. *Cn. Fabius* Leid. 2. et Latinii Neap. *G. Fabius* Flor. *Gn. Fabius* quædam vett. edd. *C. Fabius* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Port. Vide ad c. 41. § 11. et c. 46. § 6. Præterea non opus est, ut cum Glareano tertii consulatus nota K. Fabio addatur. Vide ad c. 16. § 7. Denique *cum T. Verginio consul factus* Flor. et Voss. 1. *cum T. Verginio cos. factus* Leid. 1. *cum Tito Verginio consul factus* Harl. 1. et Gaertn. *cum T. Vergineo consul factus* Leid. 2. *cum T. Virginio consule factus* Voss. 2. In nomine Virginii consulis scribendo eamdem varietatem in Mss. obviam sæpe notavimus. Vide ad c. 17. § 1. *consule* autem, pro *consul*, ex non recte exposita nota *cos.* qua vox illa etiam nunc in Leid. 1. perscribitur, profluxit. Vide ad x. 10. § 2.

Neque bella, neque delectus, neque ullam aliam priorem curam agere] An potius *belli* cum Hearnio? *Duk.* *Dilectus* Flor. Vocem *neque* secundo loco omittit Harl. 2. Præterea *belli* edidit Hearne, quem nupera Londinensis editio secuta est. Quod licet commode ferri possit, invitis tamen scriptis et editis, qui constanter ab altera lectione stant, in contextum recipiendum non existimo.

Ut jam aliqua ex parte inchoata concordiæ spe] *Ut aliqua jam ex parte inchoata* Leid. 2. *jam ut ex parte inchoata* Harl. 2. Nihil puto. 'Aliqua ex parte,' ut 'magna ex parte' infra IV. 46. 'Circumfusis jam magna ex parte hostibus per aversam portam fuga turpi deseruntur.' c. 60. 'Exercitum magna ex parte voluntarium novi tribuni militum consulari potestate Veios duxere.' v. 25. 'Ita tribuni plebis magna ex parte iidem refecti.' XXXVIII. 3. 'Ea quoque magna ex parte sine certamine in deditionem venit.' XLII. 57. 'Duæ alæ erant magna ex parte Gallorum.' XLIII. 11. 'Perpaucos Italici generis, et magna ex parte tumultuario delectu conscriptos ibi milites amissos referebant.' Ita præpositionem mediam inter substantivum nomen et adjectivum collocare Livio frequens esse, supra dictum est hoc lib. c. 19. § 8. Præterea *inch. con. spē*, id est, *specie*, Leid. 1. Sed solent passim hæc vocabula in vicem commutari. Vide ad III. 9. § 13.

§ 2 *Priusquam quisquam agrariæ legis auctor tribunus existeret*] *Priusquam quisque agr. leg.* Port. et Lipsiens. *priusquam agr. leg.* Hav. cujus librario vocem *quisquam* omittendi caussam dedisse videtur præced. vox *priusquam*, simili modo, atque hæc, desinens; sive id negligentia ejus acciderit, ut sæpe alibi; sive studio factum sit, ut quasi ὁμοιοτέλευτον vitaret: quod tamen non semper Livium vitasse, videbimus ad XXVI. 46. § 6.

Occuparent Patres ipsis suum munus facere] Omnes codd. qua Mss. qua cusi, *ipsi.* Gebh. Illud *ipsis*, a Gebhardo culpatum, in nullis exstat edd. nisi in prioribus Gruteri, quod operarum error inrepsit, et ab ipso eo in postrema jam emendatum est. *Occuparent ipsi Patres* est in Harl. sec.

Æquum esse, habere eos, quorum sanguine ac sudore partus est] Ms. palam et sine ulla litura habet *verum esse.* Sic loquitur Solin. c. 25. [aliis c. 22.] 'Ne avaritia devertat a vero, discit

paupertate justitiam.' Vide ad l. III. c. 40. *Klock.* Locus interpolatitius, quem transilierant omnes critici, non tam bonis fors codd. quam nos, potiti. Pal. 1. pro *æquum* effert *verum.* Et ita fuisse in Pal. 3. ex rasura colligere licet. Pal. 2. quoque ad exteriorem marginem scribit, alias haberi *verum.* Quare legendum, *verum esse, habere eos.* Sic Hor. Epist. I. 7. 98. 'Metiri se quemque suo modulo ac pede, verum est.' Martialis XI. 25. 'Hoc damnum tibi non videtur esse, Si, quod Roma legit, requirit hospes, Non deridet eques, tenet senator, Laudat caussidicus, poëta carpit, Propter te perit? hoc, Labulle, verum est?' Vulgata lectio erat interpretamentum τοῦ *verum esse.* Infra IV. 57. puto legendum, 'Non esse verum, mandatum sibi ab populo eripi honorem.' Vulgo, *non esse æquum.* Gebh. Lege cum Mss. *verum esse, habere eos.* Idem loquendi genus perierat XXIII. 11. 'Pro his tantis totque victoriis verum esse, grates Diis immortalibus agi haberique.' Sic XXXII. 33. 'Cæterum et sociorum audiri postulata verum esse.' XXXIX. 27. 'Multo verius esse, quæ sub Antiocho *fuerint*, præmia belli Eumenem, quam Philippum, habere.' XL. 16. 'Verius fuisse, consules, quorum provincia esset, quam se, quid e republica esset, decernere.' *J. F. Gron.* A Gebhardo et Gronovio damnatum *æquum* in multis eorum, quos Hearne Oxonii consuluit, superest, et quidem in B. L. 2. N. et C. ex nostris vero tantum in Harl. 2. et Hav. Id etiam pro var. lect. adscriptum est in margine Lipsiens. qui a m. pr. *vere esse* præfert in contextu: *jus esse* ostentat Gaertn. Quod simul cum *æquum esse* ex glossa atque expositione natum puto. Genuinum esse *verum esse*, viris doctis adsentio. Et ita reliqui omnes, quibus usus sum, recte servant. Est vero Livio familiare *verum*, pro æquo ponere. Locis, quæ viri docti laudarunt, adde III. 40. 'Ceterum neminem, majore cura occupatis animis, verum esse, præjudicium rei tantæ adferre.' XXXV. 8. 'Quum etiam verius esset, Ti. Sempronio imperium habenti tradi exercitum, quam legato.' Vide Geleninm ad Liv. XXXII. 33. § 4. et Sigonium ad Liv. XL. 16. § 6. Similiter alii optimi scriptores locuti sunt. Virg. Æn. XII. 696. 'Quæcumque est Fortuna, mea est: me verius unum Pro vobis fœdus luere, et decernere ferro:' ubi vide Servium, et ex recentioribus Pontanum et Ludov. de la Cerda. Cæsar Bell. Gall. IV. 8. 'Neque verum esse, qui suos fines tueri non potuerint, alienos occupare:' ubi videndus Brantius in notis Politic. Adde Gronov. in Diatr. Stat. c. 61. p. 391. ubi etiam veram lectionem huic loco vindicavit, et ad Sen. de Ira II. 29. Cortium ad Sall. Cat. c. 35. et Markland. ad Statii Silv. I. 2. 41. Etiam Buchner. et Cortium ad Plinii Epist. VIII. 2. Ceterum τὸ *esse* omittitur in Voss. 2. sed pro eo *est* habet Harl. 1. Tum *eos habere*, trajectis vocibus, Gaertn.

§ 3 *Vividum quondam illud K. ingenium*] *Illud quondam* priscæ edd. usque ad Aldum, qui primus ordinem inmutavit: et recte. Adsentiunt enim omnes codd. Sed τὸ *ingenium* perperam exsulat ab Hav.

§ 4 *Vexabantur incursionibus Æquorum Latini*] *Versabantur* Leid. 1. solito librariorum sphalmate. Vide hoc lib. ad c. 34. § 5. Deinde *incurs. Latini Æq.* alio vocabulorum ordine Harl. 2.

In ipsorum Æquorum agrum depopulandum transit] Vet. lib. *depopulabundus transit.* Sic III. 3. 'Cum populabundus isset.' *Sigon. Depopulandum* passim edd. tam antiquissimæ, quam novellæ, nihil nostris dissidentibus Mss. Sigonius tamen *depopulabundus.* Gebh. *Depopulabundus* etiam Gronovio placuit priori ed. notarum ad

Liv. III. 16. verum in iteratis ac recentioribus hanc conjecturam induxit. Liv. I. 15. 'In fines Romanos excucurrerunt, populabundi magis, quam justi more belli.' II. 60. 'Huic tantæ concordiæ ducis exercitusque non ausi obferre se Æqui, vagari populabundum hostem per agros passi:' et alibi sæpe. Verum omnes codd. quibus utor, itidem ut illi, quos Gebhardus adhibuit, in receptam scripturam conspirant, nisi quod *depopulandum agrum* sit in Harl. 2. et *transiit* in Voss. 1. a m. pr. Vide ad Epit. Liv. lib. CIII. Oculos tamen animumque abducere nequeo a conjectura, quam mecum communicavit Heumannus, legendum esse *depopulatum*, idque pro supino capiendum. Pari modo *depopulatum*, pro *ad populandum* scribendum suspicatur Gronovius infra XXII. 21. 'Concitis popularibus in agrum pacatum socios Romanorum depopulatum venerunt.' *Depopulatum* et *depopulādum* nullo negotio commutare potuerunt librarii. Ita 'notandum,' pro 'notatum,' plerosque codd. scriptos præferre apud Plin. Ep. II. 12. viri docti observarunt: *creandum*, pro *creatum*, habet Voss. 2. infra hoc lib. c. 56. § 8.

Se in oppida receperunt, murisque se tenebant] Posterius *se* videtur exterendum. *J. F. Gron.* Pronomen *se* utroque loco servant nostri. Neque sat justa locum tentandi caussa videtur, quod vox paucis interjectis præcesserit, vel mox repetatur. Vide ad I. 3. § 9. Præterea *recepere* Harl. 1. *recipiunt* in Pal. 2. legi, Gebhardus infra monet cap. seq. § 8.

§ 5 *At a Veiente hoste clades accepta*] In Pal. 1. deficit præpositio *a*. Pal. 2. *At ab Veiente.* Gebh. Præpositio *a* exsulat etiam a Voss. 2. *Et ab Veiente* est in Hav. Sæpe ambæ hæ voculæ *at* atque *et* commutantur. Vide ad XXXVI. 35. § 7.

Res proxime formam latrocinii venerat] Non nego, hæc norma Latini sermonis consistere posse. Sed Pal. 1. *res proxime in formam latr. venerant.* Reliqui duo, totidemque edd. *res proxime in formam latr. venerat.* Gebh. Male Sigonius *in formam.* Imitatio Sallustii, cujus in Jug. c. 18. 'Quæ proxime Carthaginem, Numidia appellatur.' Et rursus c. 19. 'proxime Hispaniam Mauri sunt.' Noster XXX. 10. 'Proxime speciem muros oppugnantium navium.' *J. F. Gron.* Si excipias Lipsiensem, ex quo nihil in excerptis notatum video, et Flor. qui præfert *proxima in formam;* omnes reliqui, quibus usus sum, codd. et cum illis Hearnii Oxon. N. ac vetustæ edd. constanter habent *proxime in formam.* In Frobeniana deinde 1535. quum *proxime formam* evulgatum esset, Sigonius postea prima ed. Scholiorum se in vet. lib. *proxime in formam* invenisse professus est, eamque scripturam in contextum recepit. In recentioribus vero et scholion illud delevit, et priorem lectionem reduxit; quam veriorem existimare non dubitarem, si codd. accederent; quemadmodum enim Livius aliique optimi scriptores *prope* et *propius*, ita etiam *proxime* cum casu quarto construere soliti fuerunt. Vide ad VI. 42. § 10. Præterea *rex*, pro *res*, est in Hav. solito errore. Vide ad XXXVI. 9. § 9. Tum *evenerat* idem cod. Vide ad IX. 12. § 1. Sed *res venerant* unus Pal. apud Gebhardum. Respice, quæ proxime notata sunt ad cap. præced. § 5. et mox ad c. 50. § 2. Paullo ante *cum venientibus* pro *cum Veientibus*, Lipsiens. Vide ad IV. 52. § 7. et mox hoc cap. ad § 8.

§ 6 *Legionibus Romanis cedebant in urbem*] Vox *Romanis* non adparet in Leid. 1. Præterea *cedebant. In urbem ubi*, mutata interpunctione, præfert Lipsiens.

Ubi abductas senserant legiones, agros incursabant] Pal. 1. ac 2. *adductas:* non ita probe. *Gebh.* *Adductas* eti-

am Lipsiens. Gaertn. Voss. 2. Harl. 2. et Hav. Eas voces frequenter commutari, infra dicendum erit ad XXVIII. 29. § 1. Præterea *agrum incurs.* Voss. 2. Sed vulgatum præfero, reliquis dissentientibus, et uno consensu id vindicantibus. Liv. v. 31. 'Ob quæ Volsinienses Salapinatibus adjunctis superbia elati ultro agros Romanos incursavere.' Vide ad III. 8. § 6.

Bellum quiete, quietem bello] Tὸ *quiete* abest a Leid. 1. sequens *quietem* a Leid. 2. De simili erroris specie vide ad XXXIII. 27. § 4. *bellum quiete, bello quietem* minus recte præfert Hav.

Ita neque omitti tota res, neque perfici poterat] *Amitti* Leid. 2. *obmitti* Voss. 2. Gaertn. et Hav. *omitto* Harl. 2. Alibi hæc verba commutari solent. Vide ad III. 37. § 11. Deinde *nec proficisci* Gaertn. *nec perfici* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. et Hav. quod tanta codicum turba firmatum rejicere ausus non sum, et quidem eo minus, quia alibi, præcedente *neque*, librarii τὸ *nec* subsequens similiter in *neque* mutarunt. Vide ad IX. 9. § 14.

Bella aut præsentia instabant, ut ab Æquis Volscisque] *Bella ut præs. inst. aut ab Æquis* Voss. 2. *bella aut præs. inst. aut ab Æquis* Leid. 2. et Port. *bella aut præs. instabat, aut ab Æquis* Lipsiens. *bella aut præs. inst. ab Æquis* Gaertn. et Hav. *aut* et *ut* sæpe commutantur. Vide ad IV. 12. § 8. Præterea *ab Æquis Volscis*, omissa vocula connectente, Harl. 2.

Quam recens dolor proximæ cladis transisset] Antiqua lectio *transiret*: nec erat opus mutare. *Rhen.* *Transiret* etiam omnes Mss. quibus usus sum, quod Gruterus demum a Rhenano monitus in contextum admisit. Præterea *dolor recens* priscæ edd. pro quo Aldus primus substituit alio ordine *recens dolor*: et ita præferunt etiam constanter scripti.

§ 7 *Quod nullo tempore negligi poterat, aut averti alio sinebat*] *Neclegi* Voss. 1. et Leid. ambo; quomodo antiquiori tempore hoc vocabulum scribebatur, pro quo postea *neglegere*, et tandem *negligere* dixerunt. Beda de Orthogr. p. 2340. 'Neglegens per g scribendum, quasi neclegens, c in g converso.' Vide hoc lib. ad c. 11. § 4. 'quod illo tempore negligi non poterat,' Gaertn. Deinde τὸ *aut* omittitur in Harl. 1. Præterea *averti sinebat alio*, mutato ordine vocabulorum, Gaertn.

§ 8 *Tum Fabia gens senatum adit*] Ita primus edidit Froben. 1535. quum priores habeant *adiit*, quæ lectio etiam superest in Lipsiens. Gaertn. Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 2. Port. et Hav. Vide ad XXXVI. 42. § 3. Mutatum videtur ab illis, qui animum intenderunt ad id, quod proxime sequitur, *loquitur*. Verum ita sæpe tempora permutare et Livius et alii optimi scriptores soliti fuerunt. Vide ad III. 46. § 9. Præterea *Quom Fabia gens* Gaertn. solito errore. Vide ad Epit. Liv. l. XLVIII. circa finem.

Consul pro gente loquitur] Pall. et Campani ed. *consul pro ea gente*. Gebh. *Consul pro ea gente* Voss. 2. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et Voss. a m. pr. Sed vocula ab inepto interpolatore addita videtur, quam recte ignorant integerrimi codd.

Tutam ibi majestatem Romani nominis fore] *Totam* Voss. 2. et Harl. 1. quomodo alibi non raro peccatur. Vide ad XXVIII. 4. § 7. Tum *tutam sibi majestatem* Klockian. Alibi hæc vocabula commutata sunt. Vide ad I. 55. § 4. Præterea *nom. fore Rom.* Leid. 2. Paullo ante *venientibus*, pro *Veientibus*, Lipsiens. Vide hoc cap. ad § 5.

§ 9 *Respublica et milite illic et pecunia vacet*] *Romanus populus et milite illic* Voss. 2. Error ortus est ex inperita expositione literarum *R. P.* quas *respublica* apud ταχυγράφους notare solent. Vide plura alia hujus peccati

exempla ad IX. 26. § 8. In verbis prioribus Lipsiens. vocem addit hoc modo: *Nostrum id nobis fore velud familiare bellum: privato sumtu, &c.*

§ 10 *Consul e curia egressus comitante Fabiorum*] *Consul curia egressus* Harl. 2. Sed reliquos uno consensu in vulgatum conspirantes sequor. Supra hoc lib. c. 35. 'In exeuntem e curia inpetus factus esset.' XXXV. 4. 'Ubi egressum e finibus suis hostem sensere:' ubi etiam in quibusdam scriptis omittitur præpositio. Vide ad XXXVII. 30. § 9. Præterea vox *Fabiorum* male deficit in Voss. 2.

In vestibulo curiæ senatusconsultum expectantes steterant, domum rediit] *Senatusconsultum et spectantes* Leid. 1. in Mss. frequenter obvio errore. Vide ad XXVIII. 19. § 6. *senatusconsulto jam exsp.* Harl. 1. scribarum errore. Videtur enim primo per compendium scriptum esse *S. C. exspectantes*, quod mox perperam ab indocto redditum erat *senatusconsulto exsp.* Vide ad XXXVIII. 60. § 1. Deinde paullo peritior id emendaturus margini adscripsit *tum*, ut indicaret pro *senatusconsulto* scribendum *senatusconsultum*, idque alius iterum in contextum recepit: de quo dictum est ad III. 44. § 4. Sed quum vocula *tum* sensum commodum non præberet, ejus loco subposita est *jam*, quæ et alibi cum ea commutatur. Vide ad XXXVII. 45. § 3. Denique *domum redit* Flor. Leid. 1. Voss. 2. Harl. 1. et Port. Vide quæ infra notantur ad XXXVI. 35. § 2.

Ad limen consulis adesse, domos inde discedunt] *Ad limen consulis esse* Harl. 1. Male. 'Adesse ad limen,' ut 'adferre ad consules.' Vide hoc lib. c. 36. § 6. Tum *descendunt* Voss. ambo, et Leid. 1. Qui error in Mss. libris quam frequens esse solet, vide ad IX. 14. § 7.

CAP. XLIX. § 1 *Familiam unam subiisse civitatis onus*] Legendum ex tribus Pall. *subisse*: neque secus Campanus Gebh. *Subiisse* unus habet Hav. nisi quod ita etiam m. sec. emendatum sit in Lipsiens. quum a m. pr. datum fuisset *subiesse*. Reliqui omnes præferunt *subisse*. Neque aliter est in vetustioribus excusis. Aldus demum *subiisse* recepit. Vide ad XXXVI. 20. § 8. Priscam igitur lectionem revocavi. Deinde *honus*, pro *onus*, Lipsiens. Vide ad Liv. XXXVI. 40. § 9. Mox etiam voces *in privatam curam* omittuntur in Lipsiens.

§ 2 *Si sint duæ roboris ejusdem gentes*] Par Virgiliano Æn. XI. 285. 'Si duo præterea tales Idæa tulisset Terra viros, ultro Inachias venisset ad urbes Dardanus, et versis lugeret Græcia fatis.' *J. F. Gron.* *Ejusdem roboris* Hav. qui mox cum Leid. 1. non agnoscit τὰ *in urbe*.

Deposcant, hæc Volscos sibi, illa Æquos; populo Romano tranquillam pacem agente] Vir doctus, suis ad me literis, malebat, *deposcente hac Volscos, illa Æquos*: quod, si codd. auctoritas accederet, non rejiciendum putarem. Nunc vero, quum ii omnes stent pro vulgato, nihil mutandum censeo. Præterea *hec Volscos sibi, ille Æquos*, pro *hæ Volscos sibi, illæ Æquos*, Gaertn. Tum *Æquos illa* Leid. 2. *illa Æquos primo. Romano* Hav. Denique *pacem tranq.* edd. principes. Aldus primus alio ordine dedit *tranq. pacem*; quod habent omnes, quibus utor, codd.

Fabii postera die arma capiunt] *Postero die* Harl. 2. Hav. et omnes typis descripti usque ad Aldum, qui *postera die* vulgari curavit. Eum vero recentiores omnes secuti sunt. Vide ad I. 12. § 1. Mox *quo jussu*, pro *quo jussi*, Harl. 2. Vide ad IV. 44. § 5. *quo missi erunt* Gaertn. Vide ad III. 4. § 10.

§ 3 *In vestibulo gentem omnem suam instructo*] *Gentem omnem suo instructo* Leid. 2. *gentem omni suam instructo* Hav. *gentem crimine suam instructo* Lipsiens.

Neque minor numero, neque clarior fama] In Voss. 1. quum recte, ut

editur, a m. pr. scriptum fuisset, alius deinde, nescio quid somnians, margini adpinxit *neque minor rumor, neque*. *Tum neque ut minor* Flor. Paullo ante *signa fieri*, pro *s. ferri*, Lipsiens.

§ 4 *Sex et trecenti milites, omnes patricii, omnes unius gentis*] Multipliciter historia Fabiorum, ut a scriptoribus Romanis posteritati tradita fuit, fabulis inquinata est, quod partim jam deprehendit Dion. Hal. IX. p. 581. sed plenius explosit Jac. Periz. in Animadv. Histor. c. 5. p. 194.

Quorum neminem ducem sperneret egregius quibuslibet temporibus senatus] Non placet *egregius senatus*. Et Eutropius legerat *egregius exercitus*. Sic enim scribit I. 16. 'Profecti omnes nobiles, et qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent.' Decius apud Liv. VII. 35. 'Veniendo huc exercitum egregium populi Romani servastis.' L. Camillus VIII. 13. 'Unde sociali egregio exercitu per multa bella magnaque sæpe usi estis.' *T. Faber*. Nihil mutant, quoscumque vidi, vel manu vel typis exarati libri, neque aliquid mutandum esse persuadent, quæ Faber ad hunc locum notavit. Non simpliciter *senatus*, qui gratia vel ambitione in hac re duci poterat, sed cum emphasi *egregius senatus*, qui unice reipublicæ utilitati intentus erat, nullum Fabiorum ducem sperneret, sed singulos eorum dignos existimaret, qui magnorum exercituum duces essent. Patet itaque male τὸ *egregius senatus* Fabro displicuisse, neque necesse esse, ut statuamus, Eutropium hic *egregius exercitus*, pro *egregius senatus*, legisse. Vox *quibuslibet* exsulat a Gaertn. Mox *imminantes*, pro *minitantes*, Lipsiens.

§ 5 *Sequitur turba, propria alia cognatorum*] In militiam scilicet. Nam Festus auctor est in 'Scelerata porta,' Fabios trecentos sex cum quinque millibus clientium Carmentali porta adversus Etruscos egressos. *Klock*. *Sequebantur* Leid. 2. sive quod *turba* ut collectivum consideraverit librarius, (vide ad XXXV. 26. § 9.) sive quod duplex turba memoretur. Ceterorum tamen consensus vulgatum tuetur. Ad hæc manus docta margini editionis Curionis adscripsit, forte legendum esse *turba prope alia*. Sed male. Vulgatum enim servant omnes libri, qua scripti, qua excusi. *Turba alia propria cogn.* præfert, ordine mutato, Lipsiens. *turba propria cogn. alia* Gaertn.

Immensa omnia volventium animo] *Immensa omnia voluntium animo* Voss. 2. quod exponi posset per optantium, voventium. Sed reliqui nihil mutant: et recte: quod enim vulgo circumfertur, probum est. 'Volvere animo' est cogitare, animo versare. Catull. de Nupt. Pelei et Thetidos vs. 251. 'Multiplices animo volvebat saucia curas.' Valer. Max. III. 6. ex. 1. 'P. Scipio quum in Sicilia augendo trajiciendoque in Africam exercitu opportunum quærendo gradum, Karthaginis ruinam animo volveret.' VI. 5. ex. ext. 2. 'Retulit, Themistoclem ut utile consilium, ita minime justum animo volvere.' Tacit. Histor. I. 80. 'Stupra nunc et comissationes et fœminarum cœtus volvit animo.' 'In animo volvere' Liv. ipse infra dixit XLII. 5. 'Perseus jam bellum vivo patre cogitatum in animo volvens.' 'In pectore volvere' XXXV. 18. 'Scire ferarum modo, quæ claustris aut vinculis teneantur, ingentes jamdudum iras eum in pectore volvere.' Similiter etiam 'volutare animo' et 'in animo' tum Livius, tum alii dixerunt. Prius est ap. Liv. XL. 8. 'Multa secum animo volutans inambulavit.' Curtium v. 12. § 10. 'At ille, remotis arbitris, diu aliud consilium animo volutabat.' Tacit. Hist. II. 49. 'Atque illum, supremas jam curas animo volutan-

tem, repens tumultus avertit:' alterum ap. Liv. XXVIII. 18. 'Hæc enm jam pridem volutare in animo, hoc palam fremere.' XL. 13. 'Parricidium, venena, gladios in comissationem præparatos, volutabam in animo:' et XLII. 11. 'Hæc eum volutantem in animo, obpressum fato, regnum ei reliquisse, quem infestissimum esse sensisset Romanis.' Voces 'volvo' et 'volo' alibi etiam in scriptis commutantur. Vide IV. 49. § 16. *In mensa omnia volvendum animo* habet Lipsiens.

Alia publica sollicitudine excitata ex favore et admiratione stupens] Præpositionem *ex* inter prælegendum aliquis adjecit, quæ postea recepta est in contextum. Tu rursum deme. *Rhen.* Pal. 1. *illa pub. soll. excitata ex fav. et adm. stupens.* Sed τὸ *ex* delendum censuit Rhenanus, quod neque in Pal. 3. neque in edd. cascis convisitur. In Pal. 2. est superscriptum. *Gebh.* *Aliqua*, pro *alia*, est in Harl. 1. sollemni scribarum errore. Vide ad XXV. 38. § 3. Tum *publica sollicitudinem excita* Lipsiens. 'Excitus' et 'excitatus' alibi in Mss. confunduntur. Vide ad XXVIII. 24. § 4. Deinde τὸ *ex* superest in Voss. 2. Leid. 1. Gaertn. et Harl. 2. A reliquis omnibus, ut et excusis antiquioribus, exsulat. Primus addiderat Aldus. Rectius tamen abest. Livius hoc lib. c. 30. 'Volsci, cursu et clamore fessi, quum se velut stupentibus metu intulissent Romanis.'

§ 6 *Ire fortes, ire felices jubent, inceptis eventus pares reddere*] Duæ priores voces omittuntur in Harl. 2. sine dubio negligentia librarii ob repetitionem τοῦ *ire*. Sed eleganter *fortes* et *felices* jungit Livius, utpote qui quemque Fabiorum in præcedentibus ut *ducem* consideraverat, de quo sollemniter his vocibus sæpe usus est, quum *fortes* et *fideles* milites aliique minores duces dicantur. Vide Gronov. ad Liv. XXVIII. 9. § 7. Mox etiam vocabulum *eventus* male aberat ab Hav. Paullo inf. alio ordine *omnia pr. ab se, hon. om. sper.* Harl. 2. *honores spectare* Flor. a m. pr. *hon. exspectare* a m. sec. Sed reliqui rectius in vulgatum consentiunt.

§ 7 *Prætereuntibus Capitolium arcemque et alia templa*] *Prætereuntibusque arcemque* Port. a m. pr. Pro quo margini alia manu lectio, quæ passim exstat, adscripta est; ubi etiam in eodem cod. conspiciuntur verba sequentia *quidquid Deorum oculis;* quæ in contextu omissa erant. At sola vox *oculis* aberat ab Hav.

Quidquid animo obcurrit] *In animo* Harl. 2. Male. Liv. XXIII. 48. 'Sed obcurrebat animis, quantos exercitus terrestres navalesque tuerentur.' Cic. de Orat. II. 24. 'Quum rem penitus caussamque cognovi, statim obcurrit animo, quæ sit caussa ambigui.' Academ. IV. 8. 'Si, quid officii sui sit, non obcurrit animo, nihil umquam omnino aget.' Cic. pro Sextio c. 17. 'Facilius facta eorum obcurrent mentibus.' Ovid. Ep. Her. X. 81. 'Obcurrunt animo pereundi mille figuræ.'

Sospites brevi in patriam ad parentes restituant] Gronovius prima notarum ed. observans, Livium supra dixisse 'propriam turbam cognatorum sodaliumque' prosecutam exeuntes; intra vero, quod et alii tradunt, Fabios omnes exstinctos, 'unum prope puberem ætate relictum, stirpem Fabiæ genti;' propterea quærit, unde igitur hos *parentes?* Ideoque omnino scribendum putabat *in patriam ad penates restituant.* Nam *parentes* pro quibusvis cognatis ponere, non esse ex usu hujus seculi. At curis secundis recte hanc conjecturam induxit. Ne dicam enim monstro simile fore, si ex trecentis et sex, (quos Livius omnes ex una gente Fabia prognatos credidit,) non plures fuerint, qui patres ætate provectos et bello ineptos in Urbe reliquerint; potuerunt

certe plures matres reliquisse, quas 'parentum' nomine Livius indicavit. Est et vir doctus, qui, suis ad me literis, *in patriam ac penates* scribendum conjicit, ad id permotus loco Curtii IV. 14. § 7. 'Iter in patriam et penates manu esse faciendum.' Verum nihil mutant codd. scripti, vel editi. Vulgatum mihi probum videtur. Locutionem 'restituere ad parentes' inlustrat Gronov. ad Liv. XXIV. 47. § 10. alteram *in patriam ad parentes* ad IX. 5. § 9.

§ 8 *Incassum missæ preces*] Has voces et omnes sequentes usque ad illas *L. Æmilius inde* in Oxon. L. 1. deesse, Hearne monuit.

Infelici via a dextro Jano portæ Carmentalis profecti] Ovid. Fast. II. 201. 'Carmentis portæ dextro est via proxima Jano. Ire per hanc noli, quisquis es: omen habet.' Proinde quasi vetus illa Carmentalis porta continuo duas haberet in proximo vias suis adjunctas Janis: dextram, quæ scelerata est appellata ob calamitatem trecentorum Fabiorum; et alteram sinistram. Sed his in locis de templo Jani, proximo portæ Carmentali, verba accipienda sunt, auctore Festo, cujus hæc verba sunt lib. XVI. 'Religioni est quibusdam porta Carmentali egredi, et in æde Jani, quæ est extra eam, senatum habere.' *Turneb.* Advers. VI. 10. Portenti forma exstat in Pal. 1. *Infelici via de Trojano portæ.* Pal. 3. et Camp. *Infelici via dextro Jano.* At Pal. 2. *Infelici via ex ad dextero Jano,* voce *ex* ab inferiore parte notis insignita. Lege *ab dextero.* Gebh. 'Dextrum' hic plerique 'Janum' pro Jani templo accipiunt, quod extra illam portam erat, et 'dextrum' appellatum respectu Janiculi, qui ei ad manum erat sinistram. Verum hic de Janis portæ, non de templo Jani agitur, quod extra portam. Ovid. Fast. II. 201. idem dicit, 'Carmentis portæ dextro est via proxima Jano.' Unde liquet, tam sinistrum, quam dextrum, portæ Carmentali fuisse Janum. Tum et 'Janus' a templo Jani diversum quid, ut idem poëta Fast. I. 257. 'Quum tot sint Jani, cur stas sacratus in uno, Hic ubi juncta foris templa duobus habes?' Affirmat id ipsum et P. Victor. 'Jani,' inquit, 'per omnes regiones incrustati et ornati signis.' Quid autem Jani fuerint, nemo melius Cicerone explicuerit, qui de Nat. Deor. II. 27. 'Ex quo transitiones perviæ Jani nominantur.' Omnes igitur transitus, queis ex uno in alium commeabatur locum, quibusque duplex, ut Jano, facies erat, introitus scilicet et exitus, 'Jani' dicti; inserviebantque usui publico compendia viarum sectantium in foro alibive negotiatorum. Hinc in portis interiores transitus, qui in multis, tam antiquis, quam hodiernis, etiam nunc tecti detectique, visuntur, 'Jani' fuere appellati. Et quia in Carmentali dexter fuit, consequitur etiam sinistrum in eadem fuisse. *Nardinus* Romæ Veter. I. 9. | *Infelici via a dextro Jano portæ Carmentalis* jam et Andreas. Florent. tres Pall. Voss. Helm., Rott. carent præpositione, *Infelici via dextro Jano;* id est, habentes, vel quæ habet dextrum sive ab dextra Janum. Ovid. Fast. II. 201. 'Carmentis portæ dextro est via proxima Jano.' *J. F. Gron.* Sic quoque Turnebus Advers. VI. 10. et Donatus de Urbe Roma I. 9. Aliter Nardinus Romæ Veter. I. 9. qui putat, portam Carmentalem duos habuisse Janos, sive transitus pervios, eumque quo egressi sunt Fabii, dextrum fuisse, et aliis quoque locis Urbis duplices hujusmodi Janos, utroque arcu intergerina columna suffulto, fuisse ostendit. Hoc etiam Turnebo primum in mentem venerat, sed retraxit eum auctoritas Festi, qui in voc. 'Religioni' scribit, ædem Jani extra portam Carmentalem fuisse. Verum ex eo non conse-

quitur, portam Carmentalem non potuisse habere duos Janos. Nec quidquam videtur obstare, quo minus locus Ovid. Fast. II. 201. e Nardini sententia exponatur. Quidquid est, parum obvium est hoc genus loquendi eo sensu, quo id hic accipiunt viri doctissimi, neque ullius veteris scriptoris testimonio comprobatum. Livius certe aliter loqui solet de locis, quæ iter facientibus ad dextram vel sinistram sunt. Vide Gron. ad Liv. I. 8. adde ad XXVI. 26. et ad XXVIII. 5. *Duk.* *Infelici via ex Troj. portæ Carm.* Voss. 1. a m. pr. Sed postea margini adscriptum *dextro Jano. Infelici via de Troj. portæ Carm.* Voss. 2. Verum si prioris codicis voculæ *ex* litera *d* præponatur, alterius codicis τῷ *de* litera *x* subjungatur, et alio modo literæ, quæ olim perpetua serie cohæserunt, in voces dividantur, plane exibit, quod Gronovius restituit, *Infelici via dextro Jano portæ Carm. profecti.* Adeoque inde etiam patebit, præpositionem *a*, vel, ut Gebhardus volebat, *ab* delendam esse, quam etiam nesciunt reliqui codd. Leid. ambo, Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Eamdem etiam recte Aldus in contextu omisit. Postea tamen inter errata iterum adscivit. Ceterum per *Janum dextrum portæ Carmentalis* non indicari, templum Jani, quod ad portam Carmentalem erat proficiscentibus ad dextram fuisse, (quemadmodum præter Turnebum et J. F. Gronovium, quorum notæ præscriptæ sunt, locum etiam intelligendum existimarunt Doujat. ad h. l. et Dacier. ad Festum in v. 'Religioni est,') sed potius, ex Urbe egressos esse per Janum sive transitum dextrum portæ Carmentalis, pluribus monet Jac. Gronovius Dissert. Epist. in T. Livii loca quæd. Geogr. Epist. II. 13.

Ad Cremeram flumen perveniunt] Pal. 2. *pervenerant:* sicut supra contra 'Æqui se in opida recipiunt.' *Gebh.* *Ad Cremeram fluvium* Harl. 2. *perveniunt* autem constanter omnes, quibus utor, codd. præter Lipsiens. in quo *preveniunt.* Idem etiam habet *Cremeriam.* Mox *is portunus v. l. communiendo* iterum Lipsiens. *is opportunius v. l. eo inmunendo* Gaertn.

§ 9 *L. Æmylius inde et C. Servilius*] Et hic legendum *L. Æmylius iterum*, quippe qui fuit A. U. C. CCLXX. et plane suspicor, ab sciolo aliquo, pro *iterum*, positum *inde*, ut qui notas non intellexerit. *Glar.* Respuunt Latini literam *y* in vocibus Latinis, quæ, nescio quomodo, temere invasit in multa nomina Romanorum, ut in 'Æmilios' et 'Papirios.' Quod ex Græcis et manuscriptis libris, et ex antiquis lapidibus, præsertim Capitolinis, et argenteis nummis, percipitur. *Sigon.* Perperam Glareanus *iterum*, pro *inde*, scribendum opinatur. Plerumque enim Livius notam iterati vel tertii consulatus in illis, qui honorem hunc ante decemviros legum ferendarum gesserunt, omittere solitus est; ut supra observatum fuit ad 16. § 7. Ceterum *L. Æmilius deinde* Voss. 1. Leid. 2. et Hav. quod ferri posset. Vide, quæ notantur ad idem cap. 16. in princ. *L. Æmilius et inde* Voss. 2. Verum quum vulgatam *inde* perstet in reliquis Mss. nihil muto. Accedit, Livium ita sæpius particulam *inde* in anni seq. consulibus proponendis adhibuisse. Supra cap. 15. 'P. Lucretius inde et P. Valerius Publicola consules facti.' cap. 28. 'A. Virginius inde et T. Vetusius consulatum ineunt.' cap. XLIII. 'Q. Fabius inde et C. Julius consules facti.' cap. 54. 'L. Furius inde et C. Manlius consules.' III. 4. 'Consules inde A. Postumius Albus, Sp. Furius Fusus.' cap. 25. 'L. Minucius inde et C. Nautius consules facti:' et alibi sæpius. Æmiliorum autem nomen non per vocalem Græcam *Æmylius*, ut olim factum, sed per Latinam *Æmilius* scribendum esse,

infra etiam monet Sigonius hoc lib. cap. 61. § 1. Alter consul *Cn. Servilius* vocatur in Leid. 2. Sed reliqui uno consensu *Caii* prænomen ei tribuunt.

Nil aliud, quam in populationibus] Ita omnes, quas consulere licuit, præferre vidi edd. At contra *nihil aliud* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Perinde esse confiteor. Sed quia perinde est, scriptis potius quam excusis adhæreo. Recepi itaque τὸ *nihil*.

Qua Thuscus ager Romano adjacet] *Tuscus* sine adspiratione scribitur in tabulis Capitolinis, in veteribus Latinis, et in vulgatis Græcis libris. *Sigon.* Immo *Thuscus* addita adspiratione scribendum est, si vera haberi debet, quæ quorundam opinio fuit, eos ἀπὸ τοῦ θύειν dictos esse. Vide Dausq. Orthogr. part. 2. pag. 322. Vera itaque scribendi ratio incerta videtur, quamvis tamen animus in Sigonii opinionem propendeat.

Vagantes per utrumque finem] *Per utramque finem* Harl. 2. et Gaertn. et ita fere Lipsiens. in quo est *per utraque finem.* Vocem hanc fœminino genere Livio vindicat Gronov. IV. 2. § 4. Pro termino tamen regionis eo genere nondum obcurrit. Quare reliquorum codd. auctoritas præferenda est.

§ 10 *Dum et Veientes, adcito ex Etruria exercitu*] Voculam *et* omittunt Voss. 1. et Leid. 2. quem errorem frequenter admissum esse, supra vidimus hoc lib. cap. 44. § 3. Præterea *Veiens accito, &c. oppugnavit* Lipsiens. *Veiens accito, &c. oppugnat* Harl. 2. et Gaertn. *oppugnat* etiam Port. 'Veiens obpugnat' eodem modo dictum videri posset, quo 'Romanus pugnabat,' de quo vide ad III. 2. § 11. Quum tamen reliqui in vulgatum consentiant, id etiam præferendum judico. Tandem *accito exercito ex Etr.* Hav.

Ab L. Æmilio consule abducta] Pall. 1. ac 3. *ab Livio Æmilio,* ex falsa interpretatione prænominis *L:* hic quoque *abductæ.* Gebh. *A L. Æmilio* Gaertn. *ab Livio et Milio* Lipsiens. Alibi sæpe in Mss. prænomen *Lucius,* quod unica litera *L.* scribi solet, ab indoctis librariis per *Livius* redditum est. Vide ad v. 32. § 2. Deinde *abductæ* Harl. 2. et Port. frequenter obvio in Mss. librariorum lapsu. Vide ad XXVII. 29. § 1.

§ 11 *Ab latere Romana equitum ala*] *A latere* Leid. 2. Tum *Romano* Hav. sed *Romanorum equitum* Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hearnii Oxon. C. Deinde *alla* Harl. 2. *alia* Lipsiens.

Sed consistendi ademit locum] Prima vocula abest ab Harl. 2. quam in hac locutione, præcedente τῷ 'non modo,' vel 'non solum,' vel 'non tantum,' Livius aliique sæpe omittere soliti fuere. Infra XXVIII. 39. 'Ita bello adflixit, ut non modo nobis, ne posteris quidem timenda nostris esset:' ubi vide; et Burmann. ad Phædri Præfat. I. 6. Quum tamen reliqui omnes constanter illud *sed* retineant, expungendi auctor non sum. Deinde *consciscendit* Leid. 2. Denique *adeunt,* pro *ademit,* Hav. literis *un* et *mi* confusis.

§ 12 *Fusi retro ad saxa Rubra (ibi castra habebant) pacem*] *Ad Rubra saxa* Hav. Tum *ubi castra hab.* Voss. 1. Leid. 2. Klock. et Port. Sæpius ita peccatur in libb. scriptis. Vide quæ notantur ad XXVII. 5. § 2.

CAP. L. § 1 *Sine ullo majoris belli adparatu*] Codd. scripti et editi nihil mutant. Vide tamen, num reponendum sit *sine ullo majore belli adp.* Eo sensu 'majore mole' dixit VIII. 13. 'Camillus ad Pedum cum Tiburtibus maxime valido exercitu, majore mole, quamquam æque prospero eventu, pugnat:' ubi alia vide. Forte tamen existimari potest, *majoris belli adp.* pro *majore belli adp.* dictum esse, ut 'majora initia rerum,' pro 'majo-

rum rerum initia,' I. 1. 'consummata belli gloria,' pro 'consummati belli gloria,' XXVIII. 17. quibus tamen locis J. F. Gronovio vulgata scriptura displicuit. Sed vide hoc lib. c. 51. § 7.

Modo in agros, aut subiti inpetus incursantium] Omnia hæc vocabula omittuntur in Leid. 1. ob negligentiam librarii, cui caussam dedit præcedens verbum 'incursiones,' simile ultimo horum 'incursantium.' Vide ad IX. 11. § 11. Sed primam tantum vocem *modo* omisit Hav. *Inp. incursantes lupi sed* Flor. Mox *id se aliquoties*, pro *sed aliquoties*, Leid. 1.

§ 2 *Ex opulentissima, ut tum res erant*] *Ut tum res erat* Port. a m. sec. et multæ ex vetustioribus edd. Male. Infra c. 63. 'Fusi primo prœlio hostes, fugaque in urbem Antium, ut tum res erant, opulentissimam acti:' ubi etiam pauci *erat* præferunt. Vide ad c. 47. § 5. Corruptius *ut tamen res erat* præfert Lipsiens. Sed *tum* et *tamen* inter se commutari, obvium est. Vide ad XXII. 17. § 5. Paullo ante *gens una* idem Lipsiens. pro *gensque una*.

§ 3 *Id primo acerbum indignumque Veientibus visum*] *Veientibus est visum* exemplar antiquum. *Rhen.* *Veientibus visum* Pall. codicum trias. Andreæ et Campani edd. *Veientibus est visum*, quod ex libro suo innuit Rhenanus. *Gebh.* *Id primum* Gaertn. eadem varietate, qua partim 'secundo,' 'tertio,' partim 'secundum,' 'tertium,' atque ita porro in Mss. obcurrunt. Vide ad v. 16. § 1. Tum *Veientibus est visum* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. et omnes edd. Aldo priores. Is enim primus τὸ *est* ejecit, quod etiam reliqui codd. non agnoscunt. Mox *captandi* negligentia librarii omittitur in Lipsiens.

Gaudere etiam, multo successu Fabiis audaciam] Multis vocibus auctior Hearnii codex Oxon. N. ita exhibet *Id facile rati, quod multo successu vidissent Fabiis aud.* At omnia illa ex glossa nata nemo non sentit. Accedit, librarios orationes infinitivas, quibus Livius aliique historici delectantur, passim corrumpere solitos fuisse. Vide, quæ notantur ad I. 50. § 5. *secessu*, pro *successu*, est in Gaertn. quomodo et supra peccatum erat hoc lib. c. 45. § 5.

§ 4 *Itaque et pecora prædantibus aliquoties*] Τὸ *et* exsulat ab Harl. 2. et Hav. Vide ad c. 44. § 3.

Agrestium fuga vasti relicti agri] *Agrestum fuga* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *vasti relictique agri* Voss. 2.

Sæpius simulato, quam vero, pavore refugerunt] Pal. 2. *defugerunt*. Gebh. *Defugerunt* etiam Harl. 2. Lipsiens. et Hav. quod a m. sec. Port. margini adscriptum ostentat, quum in contextu ipso a m. pr. vox omittatur. At sæpe literas *D* et *R* in Mss. commutari infra dicendum erit ad IX. 10. § 6. Præterea *bello*, pro *pavore*, priscæ edd. Sed jam Veneti 1495. recte *pavore* ejus loco substituere. Non aliter enim, quos vidi, codd. exhibent.

§ 5 *Jamque Fabii adeo contemserant hostes*] Pal. 1. *Jam Fabii*. Pal. 2. *Itaque Fabii*. Gebh. *Itaque Fabii* etiam Hav. et Lipsiens. Præterea *contemserunt hostes* Harl. 1.

Neque tempore ullo crederent sustineri posse] *Redderent* Leid. 1. facili ac prono errore, evanescente, quæ prima est, litera, quarta vero repetita. Eodem modo olim peccabatur apud Claudian. in Cons. Honor. III. 109. 'Distulit Augustus cupido se credere cœlo:' ubi ante Nic. Heinsium vulgo etiam *reddere* edebatur. Vide etiam Carrion. ad Val. Flacc. II. 292.

Hæc spes adeo provexit] Lectio vetus *Hæc spes provexit*. Rhen. Recte voculam *adeo* Rhenanus delevit. Non modo enim paullo ante præcessit, verum etiam non adparet in codd. nostris, et a multis etiam vett. edd.

abest; quam demum inveni in Veneta 1495. Quin et Hearne, qui plures codd. Oxonii consuluit, se eam in uno tantum B. invenisse testatur, ut a reliquis omnibus exsulasse verosimile videatur. Insuper *huc spes provexit* Leid. 2. Mox *ut conspecta*, pro *ut ad conspecta*, perperam omissa præpositione, Gaertn.

Quamquam rara hostium adparebant arma] Lego *quoniam*. Klock. *Rara appar. hostium arma* Leid. 2. Præterea *apparerent* edd. principes ante Aldum, qui ejus loco *apparebant* recepit. Licet itaque conjunctio hæc interdum subjunctivum admittat, ut Vossius docuit de Arte Gramm. VII. 67. hic tamen *adparebant* probandum est, tum quod pro ea lectione stent omnes, quos consului, codd. tum etiam quod semper ita loquatur Livius. Ita II. 4. 'Quamquam visi sunt commisisse, ut hostium loco essent, jus tamen gentium valuit:' ubi quidam codd. *visi sint*. VIII. 24. 'Quamquam Romano bello fortuna eum abstinuit.' X. 28. 'Quamquam communis adhuc Mars belli erat, necdum discrimen fortuna fecerat.' XLII. 48. 'Thebani nihil moti sunt, quamquam non nihil, et damnatis principibus, et restitutis exsulibus, succensebant Romanis:' et passim infinitis locis. Præterea *quamquam part. hostium* Flor. a m. pr. *parata hostium* a m. sec. Mox *decurrent* Gaertn. Adparet, quum olim *decurr'ent* scriberetur, ex neglecta nota errorem natum esse. Vide ad XL. 14. § 2.

§ 6 *Et quum inprovidi effuso cursu insidias circa ipsum iter locatas superassent*] Pal. 2. *qui cum improvidi*. Gebh. *Et que inpr.* Lipsiens. *qui quum inpr.* Hav. Sed, utraque lectione juncta, *et qui quum inpr.* Harl. 2. quod librariis sollemne fuisse, si veriorem eligere nescirent, docebimus ad III. 44. § 4. Præterea *inpr. effusi cursu ins.* Leid. 1. quod commode satis defendi potest. Nam *inprovidi effusi* pro inprovide effusi accipi potest, quomodo 'infensa coorta' supra c. 35. 'Adeo infensa erat coorta plebs, ut unius pœna defungendum esset Patribus.' Vide ad XXII. 12. § 7. Deinde 'cursu superassent,' pro cursim, currentes. Infra c. 65. 'Fixis in terram pilis, quo leviores ardua evaderent, cursu subeunt.' Quum tamen reliqua Mstorum turba constanter vulgatum servet, nihil novandum arbitror, præsertim quum 'effuso cursu' Livio frequens sit. Infra XXVIII. 7. 'Attalus inermis atque incompositus cursu effuso mare ac naves petit:' ubi plura vide. Insuper *Circa ipsum inter locas* Flor. a m. pr. *inter loca* a m. sec. *circa ipsum locatas* Lipsiens. *circa ipsum inter locatas* Voss. 2. et a m. pr. Voss. 1. *circa ipsum ante locatas* Hav. *superassent insidias* denique, est eas prætergressi essent, a tergo reliquissent. Liv. XXV. 27. 'Iidem venti superare eum Pachynum prohibebant.' XLII. 48. 'C. Lucretius prætor, ab Neapoli profectus, superato freto, die quinto in Cephalleniam transmisit:' et c. 61. 'Facilius nobis sequentibus victos Peneum superare erit, quam illis trepidantibus fuit.' Virg. Æn. I. 242. 'Antenor potuit, mediis elapsus Achivis, Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus Regna Liburnorum, et fontem superare Timavi.' Et eo sensu 'superare montem' ap. Liv. XLII. 53. 'Deinde saltu augusto superatis montibus, quos Cambunios vocant, descendit ad (Tripolim vocant) Azorum, Pythium, et Dolichen incolentes.'

Palatique passim vaga, ut fit pavore injecto, raperent pecora] Pal. 1. *palatique passim vagantur, ut sic pavore*. Pal. 3. *palatique passim vaga, ut fit, injecta rap.* Gebh. *Palanteque* primæ edd. pro quo recte Aldus *palatique*. Id servant Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Klockian. et Port. a m. pr. Eodem etiam ducunt reliquorum vestigia.

Nam *palutique* est in Harl. 1. *paulatimque* in Hav. et a m. sec. in Port. Vide ad I. 11. § 1. Una voce auctior *sparsi palatique* præfert Gaertn. Sed τὸ *sparsi* ex interpretatione vocis seq. natum est. Hujus autem codicis librario sollemne fuisse, interpretationes margini adscriptas simul cum ipsa voce, quæ exponebatur, in contextum recipere, videbimus ad IV. 55. § 5. Præterea *vagantur sic pavorem invecto rap.* Gaertn. *passim vagantur, ut sic pavore injecto rap.* Voss. 2. *passim vaga, ut fit, injecto pavore rap.* Hav. et a m. sec. Port. qui a m. pr. præfert *passim vaga, ut fit, injecta rap.* quod ipsum etiam inveni in Lipsiens. Denique *pavore incerto* Leid. 2. Male. De locutione 'injicere pavorem' vide hoc lib. ad c. 36. § 3.

Subito ex insidiis consurgitur] *Subito ex insidiis pavore cons.* Hav. ex proximo perperam voce repetita.

Et adversi et undique hostes erant] Lego *et adversi aversique undique.* Klock.

§ 7 *Dein tela ab omni parte accidebant*] Rei et Latinitatis natura sic legendum præit: tamen ut omnes Mss. et priscæ edd. *accedebant.* Aliter VII. 23. 'Ut pila omnia hastæque non tamquam ex æquo missa vana (quod plerumque fit) caderent, sed omnia librata ponderibus figerentur.' *Gebh.* *Deinde tela* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et priscæ edd. usque ad Aldum; cujus *dein* vulgantis scriptura satis defenditur Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. auctoritate; præsertim quum aliunde constet, Livio in primis placuisse *dein* et *proin*, eaque passim a librariis in *deinde* et *proinde* mutata esse. Vide ad III. 8. § 6. Præterea *accedebant* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. cum priscis excusis usque ad Froben. 1535. ubi primo *accidebant* reperi, quod servat unus Harl. 1. et recte Gebhardus ex rei et Latinitatis natura verum judicat. Cæsar Bell. Gall. III. 14. 'Ut neque ex inferiore loco satis commode tela adjici possent, et missa a Gallis gravius acciderent:' et c. 25. 'Quum item ab hostibus constanter, ac non timide, pugnaretur, telaque ex loco superiore missa non frustra acciderent.' Vide Nic. Heinsium ad Nason. Fast. V. 360. quosque ibi laudat Burmannus. Solitos autem fuisse librarios verba 'accidere' et 'accedere' passim commutare, patebit ex illis quæ notantur ad Liv. XXI. 10. § 12.

Coëuntibusque Etruscis] *Exeuntibusque Etr.* Leid. 2. *coëuntibus Etr.* Voss. 2. et Leid. 1. Mox *armatorum sæpti* Flor. *arm. septi quoque, quo magis* Lipsiens. addito τῷ *quoque,* qui idem contra verbis seqq. voculam *et* omittens exhibet *spatio ipsi orbem.*

§ 8 *Quæ res paucitatem eorum insignem*] Insere hic particulam *et: quæ res et pauc.... et mult. Hetruscorum, &c.* Sic Livius loqui solet. *Rhen.* Vide ad II. 44. § 3. Attamen omnes nostri particulam hic ignorant, exceptis tantum Flor. Harl. 1. et Lipsiens. Eorum prior contra non agnoscit τὸ *quæ.*

Multiplicatis in arcto ordinibus] Hoc ut splendide dictum videri potest; ita ingenue fateor, me non intelligere. *Glar.* Hoc quid velit, Glareanus homo ingenuus profitetur se nescire. Est autem sensus: Aciem, quo breviore in spatio cogitur, et orbem colligit, eo plures ordines habere; quo majore in spatio explicatur, eo pauciores. *Sigon.* Ego, quale sit hoc, quod Sigonius profert, non percipio, nec ullum puto esse, qui percipere possit. Imo vero longe secus se res habet. Quo enim breviore in spatio cogitur acies, eo pauciores ordines esse, necesse est; quo autem majore in spatio explicatur, eo plures. Sed Sigonius Livii verba non intelligit. 'Multiplicatis' enim cum dixit, idem est ac si dixisset, 'condensatis.' Ut sit sententia,

'multiplicatis in arcto ordinibus,' id est, densatis, factum est, ut Fabii, qui erant trecenti tantum, pauciores viderentur; hostes vero, qui plurimi erant, et ante dispersi fuerant, videbanturque pauci, postquam in unum collecti sunt breviore spatio, plures viderentur. Rem totam explicat Ælianus in libro de Acie More Græcorum Instruenda p. 36. in iis, quos ego Venetiis curavi imprimendos, cum antea a nullo editi fuissent, et in Latinum iterum verti. Ἰστέον, ὅτι διπλασιάζεται ἡ φάλαγξ ἢ προσώποις ἢ τόπῳ: et paulo ante, ubi loquitur περὶ ἐξελιγμοῦ. Sed non est necesse, ut plura dicam. *Robortell.* Annotat. II. 30. Ego vero miror, cur Robortellus, quod ipse se negat intelligere, reprehendat. Quid autem, cum id scripsi, spectarim, demonstrabo. 'Multiplicari in arcto ordines' intellexi augeri non magnitudine, sed numero. Secutus autem sum sententiam illam Livii XLII. 15. 'Primo a mari circumfusa turba amicorum ac satellitum procedebat: deinde extenuabant paullatim angustiæ agmen.' Quo ergo magis ab angustiis loci ordines extenuantur, eo plures fiunt. Ut si viginti sint ordines, quorum singuli decem habeant milites; deinde angustiis loci compulsi non nisi quinque complecti possint, multiplicabuntur ordines, et erunt, quadraginta, sed tenuiores. Atque hoc esse opinor διπλασιασμὸν κατὰ πρόσωπον, de quo Ælianus in lib. de aciebus instruendis, ὅτε ἀπὸ τοῦ βάθους τοὺς ἡμίσεις ὁπλίτας εἰς λόχους ποιήσαντες συντάξομεν μετὰ τῶν λοιπῶν τὸ μῆκος, ὥστε γενέσθαι τοὺς λόχους ἀντὶ ͵ακδʹ, ͵βμηʹ. τοῦτο διπλασιασμὸς προσώπων ἐστίν. Id est, *Duplicatio personarum est, quum ex latitudine dimidiam partem militum in ordines conjectam cum reliquis instruemus in longitudinem, ut ordines sint pro mille viginti quatuor, duo millia quadraginta octo.* Atque hoc modo fit, ut hæc multiplicatio ordinum et paucitatem insignem reddat, quia ordines exiliores fiunt; et multitudinem insignem, quia ordines plures evadunt. Itaque quod dixi breviore spatio plures ordines fieri, refero tam ad Fabios, quam ad Etruscos, quod dixi majore pauciores, ad nullos. Robortellus autem 'multiplicatis' pro condensatis accipit, ac vult eandem condensationem ordinum eos, qui pauci sint, reddere pauciores; qui multi, plures. Ego vero putarem, si condensati paucorum ordines pauciores videntur; pari ratione et multorum, non ita multos potius, quam plures, videri. Sed de hoc sensu judicent alii. *Sigon.* Emendat. I. 34. Præter Robortellum et Sigonium vide Lipsium de Milit. Rom. IV. 8. *Duk.* Notam Sigonii, quæ censuræ Robortelli occasionem dedit, ita excudi curavi, quemadmodum legebatur in priore Scholiorum ed. 1555. In reliquis enim recentioribus verba posteriora ad mentem Robortelli inmutata sunt, invicem commutatis vocibus 'plures' et 'pauciores,' ita ut altera alterius locum occuparit. Id, utrum volente Sigonio factum sit, me nescire profiteor: certum tamen est, id jam commissum fuisse in ed. Veneta 1566. quæ, vivente adhuc Sigonio, in lucem emissa est.

In arcto] Pall. *arto*. Lib. IV. c. 34. 'Nec nunc lato satis ad hoc amne, et tum aliquanto, ut a veteribus acoepimus, artiore:' ut habent Pall. duo. Pal. 2. ibi male legit *acriore*: vulgo *arctiore*. Gebh. *In arto* etiam Voss. 1. Leid. amb. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. Hanc autem orthographiam in optimis membranis passim obviam esse viri docti sæpius observarunt. Vide quos laudavi ad Sil. VII. 280. quibus adde Castal. ad Rutil. Itin. II. 20. Gebhard. ad Livii III. 6. § 3. Burmann. ad Nason. Trist. El. I. 10. 47. Duker. ad Flori II. 6. § 31. et Cort. ad Sall. Jug. c. 52.

§ 6. etiam Cannegiet. ad Aviani Fab. IX. 1. Vide etiam infra ad v. 26. § 5.

§ 9 *Tum omissa pugna, quam in omnes partes parem intenderant*] *Tum omni omissa pugna* Voss. 1. sed voci *omni* additæ sunt notæ, quæ eam perperam exaratam, ac delendam esse indicant. *Tum omissaque pugna* Port. a m. sec. Mox τὸ *parem* deest in Hav. Lipsiens. et Port. cujus posterioris margini tamen a m. sec. adscriptum est. Videtur eam vocem intercepisse similitudo præcedentis.

Eo nixi corporibus armisque rupere cuneo viam] A 'nitor,' 'nixus' dicitur et 'nisus.' Sed video magis Livio placuisse 'nisus;' ut hic, *eo nisi corporibus*. Et inferius paullo c. 52. 'Quum et Patres minus, quam pro Coriolano, adnisi essent.' Rursum c. 61. 'Patres quoque non temere pro ullo æque adnisi sunt:' ut taceam de aliis locis. *Rhen.* *Nisi*, non *nixi*, Pal. 2. sed non nisi a m. interpolantis. *Gebh.* *Nixi* Harl. 2. Port. et Hav. Reliqui *nisi* præferunt. Vide supra ad I. 33. § 5. hoc lib. ad c. 39. § 11. et infra c. 52. § 4. c. 61. § 4. III. 63. § 4. c. 70. § 5. IV. 42. § 5. v. 25. § 13. c. 29. § 1. Gruterus eumque secuti recentiores omnes post *eo* distinguebant, *eo, nisi corporibus*. Sed virgulam delendam ad marginem Livii recte monuit Ant. Perizon. Præterea *corporibus armaque* Harl. 1. *corporibus atque armis* Hav. 'Rupere viam,' ut 'rumpere iter' apud Sil. Ital. XV. 781. 'Audito ante alios senioris vulnere, rumpit Per medios Nero sævus iter.' Ubi vide quæ olim notavi, ut et ad Sil. VII. 568. præterea Nic. Heinsium ac Burmann. ad Val. Flacc. I. 3. quorum hic recte observat, verbo 'rumpere' non rei celeritatem, sed difficultatem indicari. Τὸ *rupere* perperam omittitur in Lipsiens.

§ 10 *Duxit via in editum leniter collem*] *Edictum* Leid. 2. Unde legendum videri posset *eductum*: quo sensu 'educere molem,' 'turrim,' et similia dicuntur. Vide Gronov. ad Liv. XXXII. 11. § 3. Solent vero librarii voces 'educere' et 'edicere' perperam confundere. Vide ad Liv. XXXIX. 15. § 11. Sed præstat vulgata lectio: 'educi' enim usurpatur de his, quæ opera humana in altitudinem excrescunt. At hic sermo est de colle naturali, non manu facto; præterquam quod *duxit* præcedat. Sæpe autem 'edictus' et 'editus,' quamvis alio sensu, inter se commutantur. Vide ad XXI. 62. § 7. Deinde vocabulum *leniter* non adparet in Voss. 1. et Leid. 2. pro quo *leviter* est in Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. utroque, Gaertn. Port. et Hav. Sed male. Infra VI. 24. 'Lenis ab tergo clivus erat inter aciem et castra.' XXV. 36. 'Nec natura quidquam satis arduum aut abscissum erat, quod hosti aditum adscensumve difficilem præberet; omnia fastigio leni subvexa.' XXIX. 33. 'Ipse leni clivo ferente ad hostem per adversum montem erectam aciem ducit.' Colum. de Re Rust. I. 6. 'Sterquilinia quoque duo sint: unum, quod nova purgamenta recipiat, et in annum conservet; alterum ex quo vetera vehentur: sed utrumque more piscinarum devexum leni clivo, et exstructum pavitumque solum habeat.' Cæsar Bell. Gall. VII. 19. 'Collis erat leniter ab infimo adclivis.' Et c. 83. 'Erat a septentrionibus collis, quem quia opere circumplecti non potuerant, nostri necessario, pene iniquo loco et leniter declivi, castra fecerunt.' Curtius VI. 6. 'Prærupta rupes erat, qua spectat occidentem; eadem, qua vergit ad orientem, leniore submissa fastigio, multis arboribus obsita perennem habet fontem:' ubi etiam codd. male *leviore* præferunt. Tac. Hist. IV. 23. 'Pars castrorum in collem leniter adsurgens, pars æquo adibatur.' Lucan. IV. 11. 'Colle tumet

modico, lenique excrevit in altum Pingue solum tumulo.' Ad quem locum vid. Oudendorp. Martial. Epigr. IV. 64. 'Puris leniter admoventur astris Celsæ culmina delicata villæ.' 'Clementer crescens jugum' vocat Silius Ital. I. 273. 'Haud procul Herculei tollunt se litore muri Clementer crescente jugo:' ubi videnda sunt, quæ notavi. Solent autem voces 'lenis' et 'lavis' passim negligentia librariorum in membranis antiquis commutari. Vide ad XXXVI. 31. § 8. Ceterum *leviter* in hac locutione etiam servari posse, contendit Dion. Voss. ad Cæs. Bell. Gall. II. 8.

Inde primo restitare] *In primo* Hav. Invenerat fortasse librarius *iñ primo*. Est autem *iñ* per compendium scriptum pro *inde*. Evanescente deinde vel perperam neglecta nota, a superiore parte addita, factum est *in primo*. Alibi sæpe similiter ia membranis erratur. Vide ad x. 20. § 6. At integra vox *inde* abest a Voss. 2. Præterea *resistere* Voss. 2. Lipsiens. et Hav. Ita etiam peccabatur I. 12. § 7.

Recipiendique a pavore tanto animum] *Et capiendique* per errorem dedit scriba Hav. *recipiendique pavore*, pro *rec. a pavore*, Lipsiens. Liv. XLIV. 10. 'Perseus tandem a pavore eo, quo adtonitus fuerat, recepto animo malle, imperiis suis non obtemperatum esse:' ubi alia vide. Paulio post verbis proximis *repulere*, pro *pepulere*, Gaertn. *P*. et *R*. sæpius in Mss. confunduntur. Vide ad XXIII. 1. § 6. Sed optimi et reliqui omnes codd. stant pro vulgato, quod commode ferri potest. Infra VII. 8. 'Si neque ex equis pepulissent hostem, neque pedites quidquam momenti facerent.' XLIV. 41. 'Elephantorum impetum subsecuti sunt socii nominis Latini, pepulerantque lævum cornu.' Est autem 'pellere hostem' plus quam 'movere,' sed minus quam 'avertere.' Liv. VII. 8. 'Primo gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt, postremo haud dubie avertunt.'

Vincebatque auxilio loci paucitas, ni jugo circummissus] Quid hoc esse dicam, quod integerrimi codd. Leid. 1. et Harl. 1. præferant *vincebantque aux. loci paucitas?* An vox *paucitas*, pro pauci numero milites, collective capienda, et ita cum plurali construenda? non puto. Potius librarios errasse existimo. Non multum inde divergens *videbantque auxilium loci* habet Lipsiens. Præterea *nisi jugo circummissus* Gaertn. et Hav. *n' jugo*, nota idem significante, Port. Alibi ita variant codd. Vide infra ad XXIII. 1. § 8. Mox τὸ *Veiens* exsulat a contextu ejusdem Port. et tantum in margine conspicitur. *Evasissent* etiam, pro *evasisset*, habet Harl. 1.

§ 11 *Præsidiumque expugnatum*] *Præsidiumque expugnatus* Harl. 1. ut forte librarius scribere voluerit *præsidiumque expugnatur*. Sed reliqui codd. vulgatam lectionem tuentur.

Trecentos sex perisse satis convenit. Unum, &c.] Hanc opinionem recte reprehendit Dionys. IX. p. 580. Neque enim verosimile est, tot eximios viros domi nullos filios reliquisse. Nam de parentibus etiam Livius non dubitat, quippe qui paulo ante dicat c. 49. 'precantur, ut illud agmen faustum atque felix mittant, sospites brevi in patriam ad parentes restituant.' Frustra igitur hoc dictum, 'unum prope puberem ætate relictum,' et initio libri sequentis vanius repetitum. *Glar*. Vide ad c. 49. § 4. Ceterum *tricentos sex* Port. a m. sec. *terecentos sex* est in Voss. 2. errore librarii, qui passim in notis numeralibus reddendis simili modo errarunt. Vide ad XXXIII. 4. § 5. Deinde *periisse* Gaertn. Vide ad v. 8. § 8.

Unum prope puberem ætate relictum] Videndum, num fuerit, *prope puberem ætatem*. Certe sic loquitur I. 3. 'Tamen id imperium ei ad puberem ætatem incolume mansit:' et rursus c.

25. 'Jam filii prope puberem ætatem erant.' *J. F. Gron.* De constructione τοῦ *prope* cum casu quarto vide ad VI. 42. § 10. Codd. tamen conspirant in vulgatam lectionem. Et ita locutus est Val. Max. VI. 9. ex. 9. 'Asculo capto, Cn. Pompeius, Magni pater, P. Ventidium ætate puberem in triumpho suo populi oculis subjecit.' IX. 1. ex. 9. 'Filium suum, quem et solum et ætate jam puberem habebat, veneno sustulit.' Mox perperam *stirpe*, pro *stirpem*, Lipsiens. *Stirpem gentis Fabiæ* Flor. a m. sec.

Dubiisque rebus populi Romani sæpe domi bellique vel maximum futurum auxilium] Ex codd. nihil notatur. Sed edd. vetustiores Aldo vel *po. Ro.* vel *populo Ro.* vel *populo Romano.* Quod, si codd. accederent, non displiceret, et dictum existimarem, 'auxilium populo Romano,' quemadmodum 'tegumentum corpori,' 'pretium libertati,' 'adjutores triumviris,' et similia alia, de quibus vide ad III. 46. § 2. Et ita convenirent, 'stirpem genti Fabiæ,' et 'auxilium populo Romano.' Deinde *domique bellique* Gaertn. Præterea vocula *vel* omittitur in Hav. Lipsiens. et antiquis excusis. Eam primus addidit Aldus, reliquis Mss. lectionem ejus firmantibus; nisi quod perperam *nihil*, pro *vel*, sit in Gaertn. Forte olim pro *vel* scriptum fuerat *nil*, idque deinde mutatum est in *nihil*. De τῷ *vel* vide ad XXXVI. 41. § 2. *Dubias res* inlustrat Cortius ad Sall. Jug. c. 14. § 5. Adde Justin. VIII. 2. 'Inmemores prorsus, quod in dubiis rebus suis illo Deo etiam consiliorum auctore usi fuerant.' Curtium IV. 16. § 22. 'Nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felicitas.' Tac. Annal. II. 62. 'Profugus olim vi Marobodui, et tunc, dubiis rebus ejus, ultionem ausus.' 'Dubia' vocat Sil. Ital. I. 561. 'Hinc puer, invalidique senes, hinc femina ferre Certat opem in dubiis, miserando nava labori.'

CAP. LI. § 1 *Quum hæc accepta clades esset, jam C. Horatius*] *Acc. clade se etiam C. Hor.* Leid. 1. quod monstrum lectionis profluxit ex continua literarum serie indocte in voces divisa. Nam ex *cladeseetiam* faciendum erat *clades eēt, jam: eēt* autem per compendium scribitur pro *esset.*

Et T. Menenius consules erat. Menenius adversus Tuscos] Pall. tres *L. Menenius* Gebh. *L. Menenius* etiam Leid. 1. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Sed Τῖτος Μενήνιος vocatur Dionys. IX. p. 576. Præterea voces *consules erant.* *Menenius* perperam omittuntur in Leid. 2. Cui errori ansam et occasionem dedit repetitio vocis *Menenius.* Vide ad IX. 11. § 11.

Adversus Tuscos victoria elatos confestim missus] Vox *Tuscos* male omittitur in Leid. 2. Male etiam *victoria elatus* Gaertn. *victoria illatos* Harl. *victorie latos* Leid. 1. *Victoriæ latos* Flor. De voce *elatus* vide ad XXXVII. 12. § 4.

§ 2 *Tum quoque male pugnatum est, et Janiculum hostes occupavere*] Pal. 1. *Cumque male pugnatum esset, Jan.* Consideretur, non male. *Gebh.* *Cumque male pugnatum esset, Jan.* ex nostris solus Voss. 2. quod librariorum errori tribuere malo, qui *tum* et *cum* sæpius in scriptis commutarunt. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Iidem etiam particulas *que* et *quoque* passim confuderunt. Vide ad V. 27. § 1.

Ni Horatius consul ex Volscis esset revocatus] *Ni C. Horatius consul* Hav. addito prænomine, quo tamen, præsertim invitis reliquis libris, non opus est, quum modo eum prænomine jam notum fecerit. Tum enim in seqq. Livius illud plerumque omittere solet. Præterea *revocatus esset* Voss. 1. et Leid. 2. Paullo ante etiam, alio vocabulorum ordine, *obsessaque foret urbs* Harl. 2.

Adeoque id bellum ipsis] Pal. 1. *adeo ad bellum.* Gebh. *Adeo quā id bellum*

Leid. 1. *adeoque ad bellum* Harl. 1.

Ut primo pugnatum ad Spem sit æquo Marte] Corrigimus *Spei*, sicut 'ad Veneris' dicitur, et 'Ventum erat ad Vestæ' apud Horat. Satyr. I. 9. 35. Suppletur enim in talibus 'ædem,' aut 'templum,' aut aliud hujusmodi, ac simile. *Jac. A Cruce* in Annotat. p. 688. Consentit exemplar Borbetomagense. Sic autem dictum est hic *ad Spei*, quemadmodum ante l. I. c. 41. 'ad Jovis Statoris.' *Rhen. Pugnatum ad Spei sit*, optimis codd. consentientes, habent Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Port. a m. pr. nisi quod in eorum secundo sit *pugnatum primo*. Verum quum ellipticam locutionem non intelligeret, aut ferre non posset indocta librariorum natio, varie locum corruperunt. Quidam enim vocem *ædem*, quæ ab interprete expositionis caussa margini adscripta erat, in contextum receperunt. Hinc scriptum *ut primo pugnatum ad ædem Spei sit* in Lipsiens. Gaertn. et Harl. 2. *ut primo pugn. ad Esquilias ad Spei ædem sit* in margin. Port. *ut primo pugn. ad Spei ædem sit* in Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. B. et C. Sæpe autem alibi eam vocem invito Livio obtruserunt. Vide ad x. 23. § 13. Alii voces *ad Spei*, quas non intelligebant, omittentes dederunt *ut primo pugnatum sit æquo Marte*, quod est in Voss. 1. et Leid. 2. vel *ut primo aspere pugn. sit æquo Marte*, quam lectionem Hearne invenit in Oxon. N. Alii denique, quod non intelligebant, emendantes exararunt *ut primo pugnatum ad Spem sit*, ut præfert Voss. 2. et in quales codd. etiam inciderunt primi operis Liviani editores, usque dum Mediolanenses Jac. a Cruce emendationem a. 1495. in contextum recte receperint. Ceterum Dionys. auctor est l. IX. p. 583. prœlio et ad Spei et ad portam Collinam victoriam penes Romanos fuisse, quos Livius priori loco æquo Marte pugnasse tradit.

§ 3 *Ibi quamquam parvo momento superior Romana res fuit*] *Is quamquam* male Lipsiens. male etiam vox *superior* exsulat ab Gaertn. Alio præterea ordine verborum, *res Romana* Hav.

Recepto pristino animo] Pal. 1. iterum, *excepto pristino animo*. Gebh. *Excepto pristino animo* etiam Voss. 2. Sed recte reliqui nihil novandum evincunt. 'Recipere animum,' sed diverso sensu, habuimus cap. præc.

§ 4 *A. Virginius et Sp. Servilius consules fiunt*] *A. Verginius* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. et Gaertn. Vide ad c. 17. § 1. Tum *P. Servilius* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Klockian. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. Dionysio IX. p. 583. vulgo Σερούῖος Σερουΐλιος vocatur, ubi viri docti ex scriptoribus Latinis Σπόριος Σερουΐλιος legendum monuerunt. Solus meorum Gaertn. hic *Spurius Servilius* præfert. Mox vocem *fiunt* omittunt Leid. 1. et Voss. 2. Potest etiam abesse. Supra c. 40. 'Consules T. Sicinius et C. Aquilius. Sicinio Volsci, Aquilio Hernici provincia evenit.' Infra c. 54. 'L. Furius inde et C. Manlius consules. Manlio Veientes provincia evenit:' ubi etiam unus cod. *consules facti*. Vide alia ad c. 19. § 1. Si quis tamen *fiunt* servandum contendat, non pertinaciter adversabor. *Fiunt* enim et *facti* passim in hac re apud Livium obvia.

Post acceptam proximam pugnæ cladem Veientes abstinuere acie] Vet. lib. *proximæ pugnæ*. Sigon. Pall. tres, ut Sigonii liber, *proximæ pugnæ*: quibus assentitur Camp. *Gebh.* Sigonianus et alii libri *proximæ*. Malim, *post acceptam proxima pugna*. J. F. Gron. *Proximæ pugnæ* etiam Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. C. Sed, si quid mutandum, cum Gronovio malim conjicere *proxima pugna*. Se etiam libenter Gronovii conjecturæ subscribere Doujatius profitetur, ad-

dens tamen, nihil revera esse, quod in vulgata lectione reprehendas. Et sane 'proxima pugnæ clades' eadem forma dici potuit, qua mox hoc cap. § 7. 'hesterna felicitas pugnæ,' quod et ipsum male sollicitatur. Præterea *abstinuere acie* Leid. 1. Harl. antiq. et Klockian. de qua constructione dictum est supra hoc libro ad c. 16. § 9. Sed præfero vulgatam scripturam.

Populationes erant, et velut ab arce Janiculi] *Adpellationes erant* aberrans dedit librarius Lipsiens. *populationes erant Fabios secuti, et velut* Leid. 1. sed voces *Fabios secuti* perperam ex subsequentibus hic repetitæ sunt. Verbum *ceperant*, quod mox sequitur, et iisdem literis finitur, ex quibus τὸ *erant* constat, librarium in errorem induxit, et effecit, ut media omnia inter illa vocabula omitteret. Sed errorem animadvertens, quum jam scripsisset *Fabios secuti*, voces illas delere vel oblitus est, vel dedita opera noluit, ne liber lituris deformaretur. Vide ad c. 34. § 9. et v. 29. § 2. Τὰ *ab arce* male omittuntur in Harl. 1.

In agrum Romanum inpetus dabant] *Impetum dabant* Leid. 2. et Hav. Sed vulgatum præfero, non modo ob reliquorum codd. *impetus* servantium consensum, verum etiam partim ne ita tria vocabula iisdem literis exeuntia cumulentur; partim quod verosimile sit, Tuscos, ex arce Janiculi passim agrum Romanum populantes, plures in eum inpetus revera dedisse. Et ita 'facere inpetus' supra est I. 4. 'Hinc robore corporibus animisque sumto, jam non feras tantum subsistere, sed in latrones præda onustos inpetus facere, pastoribusque rapta dividere:' ubi alia vide. Mox *non usquam tuta pecora*, alio ordine vocabulorum, Harl. 1. *non usque pecora tuta* Voss. 2. *nusquam pecora tuta* Gaertn. eodem fere errore, quo 'nec scit' et 'nescit' librarii in Mss. confuderunt. Vide hoc lib. ad c. 45. § 12. Pro eo datum deinde *numquam pecora tuta* in Lipsiens. Ita alibi sæpe *numquam* et *nusquam* scribarum errore commutantur. Vide ad XXXVI. 17. § 10.

§ 5 *Capti deinde eadem arte sunt*] *Capiti* perperam Harl. 1. Tum *dedita operum* librarius aberrans codicis Leid. 2. Denique *inlatebras*, pro *inlecebras*, Leid. 1.

Præcipitavere in insidias] Bene, pro 'præcipitati sunt.' Ita Plautus Trinummo II. 1. 30. 'qui in amorem Præcipitavit, pejus perit, quam si saxo saliat.' Quod concoquere non poterant librarii inepti, qua acuminis laude decepti: ideo rescripserant in Pal. 3. *præcipitavere insidias*, quasi præcipitanter sibi attraxissent. Lib. V. c. 18. 'Dum bellum majore animo gerunt, quam consilio, præcipitavere in insidias.' Male additur in libris quibusdam *se*. Pal. 2. *et ibi præcipitavere insidias*. Lib. VI. c. 30. 'Quibus velut circumventis, quum id falso nunciatum esset, dum, præsidio ut essent, citati feruntur, ne auctore quidem asservato, qui eos, hostis Latinus pro milite Romano, frustratus erat, ipsi in insidias præcipitavere.' Corrigo quoque VII. 6. ex ed. Campani, 'Forte ita tulit casus, ut Genucius, ad hostes magno conatu profectus, in insidias præcipitaret:' ut initio quoque fuit in Pal. 2. vulgo *præcipitaretur*. Vulgata lectio stabilitur Pall. primo ac secundo, editionibusque primariis. *Gebh.* Illud *præcipitavere insidias*, quod Gebh. in Pal. 3. invenit, potius aberrante librarii manu, quam dedita ejus opera, natum videtur. Initium enim vocis *insidias* elisit voculam præcedentem *in*. Eumdem errorem in hac eadem locutione commiserunt librarii codd. Hav. et Gaertn. loco a Gebhardo laudato VI. 30. § 4. Alia similis erroris exempla notamus ad VIII. 23. § 6. *præcipitavere se in insidias* emen-

datur in margine Port. quomodo etiam peccatur in quibusdam codd. v. 18. § 7. ad quem locum de hac locutione plura vide, ut et ad xxv. 11. § 6. Sæpe etiam aliis verbis Livium *οὐδετέρως* usum esse, notatur ad hujus libri c. 62. § 2.

Quo plures erant, major cædes fuit] *Quos plures erant* Hav. *quo populares erant* Voss. 2. *quo pupulares erant* Pal. 1. ut Gebhardus supra monuit hoc lib. c. 39. § 6. Ceterum omittitur hic vocula *eo*, quam plerumque adsciscit τὸ *quo: quo plures erant, eo major*. Vide ad xxvi. 20. § 5.

§ 6 *Ex hac clade atrox ira majoris cladis caussa atque initium fuit*] Omnia hæc deerant in Leid. 2. cui errori caussam dedit vox *fuit*, quæ proxime hæc verba præcedit, eorumque ultima existit. Vide ad ix. 11. § 11. Mox *traj. enim Tib. nocte* alio ordine est in Harl. 1. qui etiam una cum Leid. 1. *Servili*, pro *Servilii*, præfert, quomodo *Lavini* datum est pro *Lavinii*. Vide ad i. 3. § 3. *sauci*, pro *saucii*. Vide ad xxxviii. 27. § 8.

Inde fusi magna cæde in Janiculum se ægre receperunt] *Magna clade ac cæde* Gaertn. Sed additæ voces sunt ex margine invectæ. Vide ad iv. 55. § 5. Tum *recepere* est in omnibus, quos vidi, codd. nisi quod *cepere* habeat Leid. 2. duabus prioribus literis intercepts ab duabus ultimis vocis præced. Cujus erroris similia exempla passim in libris manu exaratis obvia sunt. Vide ad v. 19. § 2. An tamen *receperunt*, pro *recepere*, substitutum est a primis editoribus, ut vitarent ὁμοιοτέλευτον trium vocum litera *e* finientium? Id tamen non ubique religiose fugit Livius, ut docemus ad xxvi. 46. § 6. Codicum itaque lectionem in contextum recepi.

§ 7 *Consul et ipse transit Tiberim, castra sub Janiculo communit*] *Et ipse consul transit* Hav. Deinde *sub Jan. commonuit* Voss. 2. *sub Jan. commovit* Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. pro quo *communiit* adscriptum est margini posterioris cod. pro varia lectione. *sub Jan. communiit* Harl. 2. et Hav. Sed passim duplex et simplex *i* in libb. vett. confunduntur, unde factum est, ut multorum verborum præsens et perfectum tempus commutentur. Vide ad xxxvi. 20. § 3.

Nonnihil et hesterna felicitate pugnæ ferox] *Hest. nonn. fel. pugnæ* Hal. 2. *nonn. hest. fel. pugnæ* Voss. 1. *nonn. externa fel.* Leid. 2. et Lipsiens. *nonn. et externa* Voss. 2. *hesternus* et *externus* errore scribarum sæpe confundi, ostendam ad xl. 14. § 2. *nonn. et hest. fel. pugnæ et audacia ferox* Gaertn. Sed voces *et audacia*, quam reliqui omnes ignorant, ab librario additas puto. Similia emblemata passim in hoc codice conspiciuntur. Vide ad iv. 55. § 5. Ant. Periz. codici adpinxit, forte legendum esse *nonnihil et hesternæ fel.* Quod non unam ob caussam probare nequeo. Displicent enim tria vocabula, *hesternæ felicitate pugnæ*, eadem litera desinentia. Quod licet alibi in Livio obvium esse ex illis, quæ ad § præc. dicta sunt, pateat; ei tamen invitis codd. obtrudendum non existimo. Deinde 'hesterna felicitas pugnæ' ab indole stili Liviani alienum non videtur. Ita supra hoc cap. dixit, 'post acceptam proximam pugnæ cladem,' pro *proximæ pugnæ*: cap. præc. 'sine ullo majoris belli adparatu,' pro *majori belli adparatu*: ubi alia exempla videri possunt. Mox τὸ *tamen* omittitur in Hav.

Quod inopia frumenti, quamvis præcipitia, dum celeriora essent, agebant consilia] Hic locus non solum in edd. pervulgatis omnibus est adulteratus, sed et in Ms. codice, qui ut recte habet *in præcipitia*, sic perperam continet *agebant*. Tu sic castiga, *quamvis in præcipitia, dum celeriora essent, agebat cons.* siquidem *inopia* nominandi

casu dictum est. *Rhen.* Quidam *agebant* emendarunt, male mutato numero. Ego *urgebat* legere malim, ut sit sensus, 'Inopia urgebat in præcipitia consilia.' *Glar.* Vetus lectio est *quamvis præcipitia:* quod placet; ut reddatur trita illa locutio, 'Agere præcipitem.' *Sigon.* Habet Pal. 1. *quamvis præcipitia, dum celeriora essent, agebant;* quod et Andreas editione sua secutus. At Campanus et reliqui duo Pall. Mss. *quamvis præcipitia, dum celeriora essent, agebat.* Vulgatam invenit Rhenanus, quam non improbarem, si ullius libri auctoritate fulciretur. Bonus Loritus nulla de caussa legit *urgebat.* Gebh. *Quamvis in præcipitia, dum celeriora essent, agebat* optime Rhenanus. At quid in mentem venit Sigonio, ut præpositionem tolleret auctore scripto, hoc est, priorum editionum vitium referret? Placet, inquit, ut reddatur trita illa locutio, 'agere præcipitem.' At quis audivit unquam, 'consilia agere præcipitia?' quam belle congrueret huic loco? foret enim omne consilium tollere ac proturbare. Immo quid est 'agere consilia?' Hæc profecto adeo non sunt trita, ut ne quidem unquam exstiterint in sermone Latino. Dira fames Romanos cogebat ardentiora et audentiora conari, ut eo citius tanto malo liberarentur. Hoc melius, quam istis verbis, non potest explicari. *J. F. Gron.* Puto esse, in consilia quantumvis præcipitia. Supra c. 39. 'Quamvis suspectos infensosque inter se jungebat animos.' Mox c. 54. 'Nec auctor quamvis audaci facinori deerat.' XXXI. 41. 'Inde tumulum suis, quamvis levi munimento tutum, cepit.' Catull. Carm. 104. 'Deinde esto quamvis sævus et indomitus.' Virg. Æn. I. in princ. 'Ut quamvis avido parerent arva colono.' *Duk.* Vocula prima *quod,* quam agnoscunt omnes codd. quibus utor, aberat a primis edd. et demum recepta est ab Aldo. Præterea *quamvis præcipitia, dum cel. essent, agebant* Leid. 1. *quam præcipitia, dum cel. essent, agebat* Leid. 2. *quamvis præcipitia, dum cel. essent, agebat* Voss. 2. Harl. uterque, Port. Hav. Lipsiens. Gaertn. Oxon. Hearnii L. 2. et N. ac vetustiores edd. pro quo Aldus demum *agebant* vulgari curavit. Sed recte Gronov. Rhenani lectionem *quamvis in præcipitia, dum cel. essent, agebat* probavit, quam etiam servat Voss. 1. 'Agere in consilia præcipitia' eodem modo dictum, ut 'agere in arma' XXX. 14. 'Quæ regem nobis socium alienasse, atque in arma egisse præcipitem dicatur:' ubi vide Gronov. Nec multum abit, quod inferius obcurrit XLII. 30. 'Æs alienum et desperatio rerum suarum, eodem manente statu, præcipites ad novanda omnia agebat.'

§ 8 *Interventu collegæ ipse exercitusque est servatus*] Pal. 2. *exercitusque ejus servatus.* At Pal. 3. *exercitusque ejus est servatus.* Gebh. Duo Pall. *exercitusque ejus est servatus.* Non est superfluum. Lib. XXII. c. 30. 'Quod mihi tibique, quod exercitibusque his tuis, servato et conservatori, sit felix.' *J. F. Gron.* *Int. collegæ exercitusque ejus serv.* Hav. *int. collegæ ipse exercitusque ejus serv.* Harl. 2. Lipsiens. et Port. *int. collegæ ipse exercitusque est serv.* ut ante Gronovium edebatur, exhibent Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, et Hearnii Oxon. L. 2. et N. quam lectionem veram existimat Cortius ad Plinii Epist. I. 2. § 5. et inlustrat alio loco Livii III. 56. 'Redintegrata extemplo est omnibus memoria fœdissimæ potestatis, quum ipsum satellitesque vidissent:' quemadmodum ibi legunt duo meliores codd. Pall. Verum non modo plerique et optimi eorum, quos mihi versare contigit, illo loco cum vulgatis servant *ipsum satellitesque ejus,* sed hic etiam recte Gronovius *ipse exercitusque ejus est serv.* ut præferunt Harl. 1.

et Gaertn. probavit, addens illud *ejus* superfluum non esse. Nam uterque consul suum habebat exercitum; hinc non tantum Servilium *exercitumque*, sed signate *exercitumque ejus*, interventu collegæ Virginii servatum dicit. Ut igitur hic 'ipse exercitusque ejus,' ita 'tuum exercitusque tui præsidium,' et 'tuus collegæque tui exercitus' Livius dixit XXVIII. 42. et eadem forma sæpe alibi. Vocula illa *ejus* alibi quoque a librariis omissa est. Vide ad c. 56. § 6.

§ 9 *Occidione occisi*] *Obsidione occisi* Leid. 1. Sed librarius dare voluisse videtur *obcidione occisi*. Locutio enim notissima est 'occidione occidere,' pro funditus, ad internecionem delere. Liv. III. 10. 'Quia occidione prope occisos Volscos et Æquos movere sua sponte arma posse jam fides abierit, novos hostes quæri:' ubi quædam vide. IV. 58. 'Modo duo præsidia occidione occisa, et cum periculo retineri.' IX. 38. 'Palatis per agros nemo obvius fuit, quum occidione occidi possent:' ubi vide Gebhard. Justin. II. 14. 'Fama ad utrumque exercitum venit, vicisse Græcos, et Mardonii copias occidione occidisse:' ubi videnda quæ viri docti notarunt. *Occidione occisi sunt*, addita ultima voce, Gaertn. Paullo ante verbis proximis *his atque terga* Lipsiens. *nunc his nunc illis terga* Gaertn. Sed præfero vulgatum, quod reliquorum omnium consensus tuetur.

CAP. LII. § 1 *Urbi cum pace laxior etiam annona rediit*] *Ubi cum pace* Lipsiens. Tum *laxior et annona* Harl. 2. *laxior annona* Flor. Vide ad XXII. 47. § 9.

Postquam timor sibi cuique futuræ inopiæ abiit] Lego, *timor suæ sibi cuique*. Klock. Vulgatum satis placet. Perperam etiam *tumor* Gaertn. Sed sæpissime alibi hæ voces ejusque derivata 'tumidus' et 'timidus' in Mss. commutantur. Vide quæ olim notavi ad Sil. II. 626. Ita recte apud Sil. Ital. editur VIII. 547. de Capua, 'pravo peritura tumore:' ubi male *pravo timore* exhibent codd. Oxon. et Putean. cum priscis edd.

Eo, quod abditum fuerat, prolato] *Quod prius abditum fuerat* Hearnii Oxon. N. Id etiam voluisse videntur scribæ Voss. 1. et Leid. 2. qui tamen aberrantes dederunt *quod plus abditum*. Solent autem voces *plus* et *prius* sæpe commutari culpa scribarum. Vide ad c. 56. § 6. Præterea absurde etiam *eoque aditum fuerat prolata* Voss. 2. ut librarius *eoque*, pro *eo quod*, daret, ex non intellecta nota utriusque voculæ natum videtur. Vide ad II. 41. § 8.

§ 2 *Ex copia deinde otioque lascivire rursus animi*] *Deinde ex copia* Leid. 2. *Ex copia demum otioque* Harl. 2. Sed *demum* et *deinde* passim confunduntur negligentia librariorum. Vide ad XL. 22. § 1.

Pristina mala, postquam foris deerant] *Postquam foris deerat* Voss. 2. *decierant*, pro *deerant*, præfert Lipsiens. a m. pr. Mox *legem agitare*, pro *plebem ag*. Klockian. *plebem agitari* Lipsiens. Deinde *a gratia lege*, pro *agraria lege*, Gaertn.

In resistentes incitare Patres, nec in universos modo, sed in singulos] Pall. *nec iri in universos modo*. Hæc tamen ultima vocula *modo* deficit in Pal. 1. Gebh. *Agitare*, pro *incitare*, Voss. 1. et Leid. 2. Sed perperam ea vox ex proximo versu repetita est. Præterea *nec iri in univ. sed in sing*. Harl. 2. *nec univ. modo, sed in sing*. præpositione *in* priori loco omissa, Leid. 1.

§ 3 *Q. Considius et T. Genutius*] Ne quis moveatur Dionysii lectione, velim; qui l. IX. p. 585. Κοιντίλιον pro Κονσίδιον habet. Displicet autem 'Quintilii' nomen in tribuno plebis hoc tempore, quia 'Quintilia' gens patricia est. Porro autem *Genucius* scribe ad fidem Græcæ et Capitolinæ scripturæ. Idem Genucius in vett.

libris non *Titus*, sed *Caius*. Apud Dionysium modo *Τίτος*, modo *Γναῖος* nominatur. *Sigon.* *T. Genutius* solus Pal. 3. Nam Pal. 1. et Andreas *T. Gemitius*; at Pal. 2. *C. Genutius*. Camp. *T. Genitius*. Gebh. Rott. Voss. uterque, Flor. 3. Marci *et T. Genucius*. Jac. Gron. *Q. Cossidius* Harl. 2. *Q. Confidius* Port. *Q. Consilius* Hav. Deinde *et T. Gemitius* Voss. ambo. *et T. Gernitius* Harl. 2. *et T. Genutius* Leid. 1. *et Gn. Genutius* Klockian. *et C. Genutius* Hav. Lipsiens. et Gaertn. 'Caii' prænomen ei tribuit Hearnii Oxon. C. qui etiam testatur, codicem L. 2. aliosque prænomen omittere, quod etiam deerat in Gruteri postrema ed. aliisque recentioribus usque ad Jac. Gronovium, qui ex codicum Mss. auctoritate restituit. Ceterum *Τίτος* vocatur apud Dionys. Antiq. IX. p. 585. apud quem eumdem p. 595. *Γναῖος Γενύκιος* memoratur, verum is non hujus anni tribunus plebis fuit, sed demum eam dignitatem gessit triennio postea: ad quod non adtendit Sigonius, monens Genucium hunc apud Dionysium modo *Τίτον*, modo *Γναῖον* nominari. Denique *Genucius*, non *Genutius*, scribendum esse, observat Sigonius etiam ad III. 33. § 3. et ad VII. 3. § 3. Mox *diem dictum*, pro *diem dicunt*, male Lipsiens.

Quum haud procul inde stativa consul habuisset] *Haud procul in stativa* Lipsiens. *procul in* olim scriptum fuerat. Postea negligentia librarii vel alio casu omissa est vocis per compendium scriptæ nota. Vide ad X. 20. § 6. *haud procul inde stativa castra* Gaertn. Sed vox *castra* ex marginali expositione in contextum migravit. Vide ad III. 2. § 1. Tum alio ordine *habuisset consul* præfert Port. Paullo ante *initiæ erat*, pro *invidiæ erat*, Lipsiens.

§ 4 *Eam obpressit*] Vet. lib. *Eum oppresserunt*: ut sit, Q. Considius et T. Genucius trib. pleb. Menenium oppresserunt. *Sigon.* *Eum oppressere* ab Sigonio est. Junta *Eam oppresserunt*. Reliquæ omnes ab Andrea ad Curionem et Gryphium cum Mss. Voss. Helm. Flor. Rott. *Eam oppressit*. Nimirum legendum, *Ea oppressit*, nempe invidia Menenium. Brevitas, qualis paullo superius c. 51. 'hæc spes provexit:' et passim nostro. Deinceps distingue, *Quum et Patres, haud minus quam pro Coriolano, annixi essent, et patris Agrippæ favor haud dum exolevisset, in mulcta temperarunt tribuni*. J. F. Gron. *Eam oppresserunt* habent Leid. 1. et Voss. 2. *Eum oppresserunt* Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. at Hav. Et ita in Voss. 1. inter lineas adscriptum est, quum in contextu a m. pr. sit *Eam oppressit*. Sed *Eum oppressit* Harl. 1. quod accipi posset, eum Menenium oppressit, nempe invidia. *Eam oppresserunt* ante Juntam receperat Aldus; sed inter errata *oppressit*, pro *oppresserunt*, legendum monuit. *Eum oppressere*, quemadmodum nunc vulgo circumfertur, in uno tantum Gaertn. obvium fuit; quod idem demum adparuit in edd. Gruteri, et inde per recentiores perperam propagatum est. Cum Sigonio itaque ob codicum auctoritatem præfero et in contextum recipio *Eum obpresserunt*, quod jam Hearne etiam recepit. Partim enim ita totidem literis exhibent plerique codd. partim eo aliorum ducunt vestigia. *Eum obpresserunt* est accusatione injusta effecerunt, ut damnaretur. Florus I. 24. 'Quum obpressam judicio filiam trahi in servitutem videret Virginius pater.' Auctor de Vir. Inlustr. c. 78. 'Mox Dolabellam judicio obpressit.' Cic. pro Quinct. c. 2. 'Si id est defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quem velit, iniquo judicio opprimere possit.' Liv. I. 51. 'Oblato falso crimine insontem obpressit.' Similiter tamen etiam interpunctionem Gronovii admisi. Antea ita distinguebatur: *Eum oppressere: quum et Patres*

haud minus quam pro Coriolano annisi essent: et patris Agrippæ favor haud dum exolevisset. In mulcta temperarunt tribuni.

Pro Coriolano adnixi essent] Vet. lib. *pro Cor. ante annixi essent*. Sigon. Sedulo monuit Rhenanus, amare Livium *annisi*, quod et exstat in Pall. omnibus et Camp. recensione. Ceterum Pal. 2. consentit cum Sigoniano, legens *ante annisi essent*. c. 61. 'Pro ullo æque annisi sunt.' *Gebh.* Voculam *ante*, quam addit vet. lib. Sigonii, unus ex nostris Hav. perpetuus ejus suffragator, habet. Reliqui omnes eam ignorant. Etiam Hearne, Sigoniani codicis lectionem recensens, de suis silet, ut pariter ab omnibus Oxon. exsulasse videatur. Deinde *ausi essent* Lipsiens. *annexi essent* Hav. *adnisi essent*, vel *annisi essent*, Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. et Gaertn. quod recepi. Miror enim editorum inconstantiam, qui, quum supra hoc lib. c. 50. § 9. Rhenano obsecuti *nisi*, pro *nixi*, edidissent, passim tamen alibi 'annixi,' 'connixi,' &c. servarunt. Hearne in Oxon. C. *pro Coriolano laborarunt* se invenisse profitetur: quod veræ lectionis glossema esse nullus dubito. Paullo ante *quum Patres*, pro *quum et Patres*, Lipsiens.

Patris Agrippæ favor haud dum exolevisset] *Patris Agrippæ favor exol.* Voss. 1. a m. 1. sed margini a m. sec. adscribitur *patris Agrippæ favor jam dudum jam dudum favor exol.* Sed tribus vocibus *jam dudum favor* notæ subjectæ, quæ indicant, eas perperam repetitas ac delendas esse. *Favor haud dudum exol.* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. duabus literis male repetitis. *Favor haud dubium exol.* Hav. *favor nundum exol.* Leid. 2. Sed *haud dum* probum est. Infra XXVIII. 2. 'Tria millia ferme aberat, quum haud dum quisquam hostium senserat.' XXIX. 11. 'Æsculapium quoque ex Græcia quondam, haud dum ullo fœdere sociata, valetudinis populi caussa arcessitum.' Ad quod idem caput etiam inlustrabo simile aliud 'nullus dum.' Præterea *excrevisset*, pro *exolevisset*, Hearnii Oxon. C. Male. 'Exoletum vetustate odium' supra dixit II. 35.

In mulcta temperarunt tribuni] *In multa* scribunt Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Hav. Etiam Pierius testis est ad Virg. Æn. XI. 839. in vet. T. Livii codice passim 'multam,' 'multare,' 'multatitium,' et similia absque *c* litera scripta esse. Eam orthographiam, quam plerumque infra editores receperunt, hic etiam Livio restituendam existimavi. De hac voce vide Gell. Noct. Attic. XI. 1. et quæ viri docti ad eum locum notarunt. Præterea *temperant tribuni* Voss. 2. *temperare tribuni* Harl. 2. *tempera m̄ tribuni* Lipsiens. *temperatum tribuni* Gaertn. Sed tum ita totus locus interpungendus esset: *Eum obpresserunt. Quum et Patres haud minus, quam pro Coriolano, adnisi essent, et patris Agrippæ favor haud dum exolevisset, in multa temperatum. Tribuni, quum capitis, &c.* Sed plerique, et inter eos etiam integerrimi codd. *temperarunt tribuni* servant.

§ 5 *Quum capitis anquisissent*] Hunc locum interpretans Budæus ait, 'anquirere capitis' actionem criminalem intendere. Sed vera hæc lectio in sola ed. Andreæ Aleriensis episcopi mihi reperta est. Alias Pal. 1. *cum capitis accessissent*. Pal. 2. ad verum proxime accedens *cum capitis ante quæsissent*. Pal. 3. vero et Camp. *cum capitis inquisissent*. Infra VI. 20. 'Sunt, qui duumviros, qui de perduellione anquirerent, creatos auctores sunt.' VIII. 33. 'Capite anquisitum ob rem bello male gestam de imperatore nullo ad eam diem esse.' XXVI. 3. 'Cum tribunus bis pecunia anquisisset, tertio capitis se anquirere diceret.' *Gebh.* Quum *capitis acersisset* Voss. 2. *quum capiti aquisissent* Lipsiens. *et quom capitis inquisissent* Gaertn. *quum*

capitis quesisset Port. in contextu, pro quo in margine legitur *quum capitis ante quesisset:* idque posterius ostentant Harl. 2. et Hav. Verbum minus usitatum librariis inposuit, iisque errandi caussa exstitit, non modo hoc loco, verum et tribus illis, quæ laudavit Gebhardus, ut postea videbimus. Passim etiam alibi in hoc verbo lapsi sunt. Vide quæ notantur ad VI. 20. § 12.

Duo millia æris damnato multam edixerunt] Turbat hic Pal. 1. *duo milia æris dapnatam ediderunt*. Gebh. 'Mulctam dicere' sæpe est in Livio et aliis: 'edicere mulctam' an alibi legatur, non possim dicere. Sigon. de Judic. III. 10. hunc locum laudans habet *dixerunt*. Dnk. *Edidi* et *edixi* in Mss. commutari videbimus ad XXXIV. 56. § 12. *damnata mulctam edixere* est in Port. a m. pr. sed, pro *damnata*, inter versus *damnato* adscriptum erat: *damnato multam dixerunt* habet Leid. 2. in contextu, in margine vero *damnato multæ dixerunt*. Ex utriusque vero lectionis *multam* et *multæ dixerunt* conjunctione (de quo errore vide ad Liv. III. 44. § 4.) nata videtur vulgata lectio *multam edixerunt*, pro qua cum codicis Leid. 2. primigenia manu scribendum puto *multam dixerunt*. Proprium enim in hac re verbum est 'dicere.' Liv. XXV. 3. 'Duo tribuni plebis Sp. et L. Carvilii, quum rem invisam infamemque cernerent, ducentum millium æris multam M. Postumio dixerunt.' XXXVII. 51. 'Imperia inhibita ultro citroque, et pignora capta, et multæ dictæ, et tribuni adpellati, et provocatum ad populum est.' XL. 42. 'Ob eam rem multa duumviro dicta a pontifice.' Cic. Orat. Philipp. XI. 8. 'Crassus consul et pontifex maximus Flacco collegæ, flamini Martiali, multam dixit, si a sacris discessisset.' Valer. Max. I. 1. ex. 2. 'Metellus vero pontifex maximus Postumium consulem, eumdemque flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne a sacris discederet, multa dicta Urbem egredi passus non est:' ita præfert codex Traject. prior a m. pr. eamdemque lectionem in suis Mss. viri docti invenerunt: vulgo editur *multa indicta*. Tac. Ann. XIII. 28. 'Neve multam ab iis dictam quæstores ærarii in publicas tabulas ante quatuor menses referrent.' Gellius XI. 1. 'Quum ejusmodi multa pecoris armentique a magistratibus dicta erat, addicebantur boves ovesque alias pretii parvi, alias majoris.' Paullo post eodem cap. 'Suprema multa est ejus numeri, cujus diximus; ultra quem multam dicere in singulos jus non est:' et adhuc postea. 'Quando igitur nunc quoque a magistratibus populi Romani more majorum multa dicitur vel minima, vel suprema:' et adhuc semel. 'Quum autem usus et mos sermonum is sit, ut ita et nunc loquamur, ut plerique veterum locuti sunt, multam dixit, et, multa dicta est:' et denique XIV. 7. 'Præter hæc de pignore quoque capiendo disserit, deque multa dicenda senatori, qui, quum in senatum venire deberet, non adesset.'

Negant tulisse ignominiam: ægritudineque, inde morbo absumtum esse] Scribendum est, *Negant tulisse ignominiam ægritudinemque: inde morbo*. 'Ægritudo' refertur ad animum, 'morbus' ad corpus. *Rhen.* Vide Nonium in voce 'Ignominia.' *Klock.* *Ægritudinemque* habent omnes, quos evolvi, codd. Neque aliter Aldus edidit, cui proximi dicto audientes esse debuerant. Præterea *negant intulisse ign.* Port. Tum *inde morbo absumtum: alius* Flor. *inde morbo assumtum esse* Leid. 2. Lipsiens. et Hav. errore alibi frequenter obvio. Vide ad II. 42. § 4.

§ 6 *Alius deinde reus Sp. Servilius*] Scripti nihil mutant. At vetustissimæ edd. habent *Alius inde reus*. Sed cum *inde* præcesserit proximo versu,

ejus loco *deinde* recte ab Aldo restitutum est. Sæpe eas voculas commutari, videndum ad XXXVI. 24. § 10.

C. Nautio et P. Valerio consulibus, initio statim anni] *C. Martio*, pro *C. Nautio*, perperam Lipsiens. et Hav. *C. Marcio* Gaertn. Vide etiam ad cap. seq. § 5. Γάϊος Ναύτιος a Dion. recte vocatur Antiq. IX. p. 586. cui alii consentiunt. Deinde *in initio statim anni* Port. et Harl. 2. Utrumque in usu est *initio* et *in initio*. Vide hoc lib. c. 30. § 14. Pluribus itaque et integrioribus codicibus *initio* præferentibus adhæreo. Τὸ *in* ex principio vocis proximæ perperam erat repetitum. Vide ad IV. 6. § 11.

Ab L. Ceditio] *Cædicio* scribe, Græcorum librorum et Capitolinorum marmorum auctoritatem sequutus. *Sigon. Caii* prænomen ei tribuit cod. Port. Sed Λεύκιος etiam vocatur apud Dionys. Antiq. IX. p. 586. De vera nominis 'Cædicius' orthographia Sigonius etiam agit ad V. 32. § 6. et ad X. 40. § 7. *Cecidicio* est in Harl. 2. in Flor. *Ceditio et Statio*.

Et T. Statio] Pal. 1. *et C. Statio*. Gebh. *Et C. Statio* etiam Voss. ambo, sed in eorum priori *Titi* prænomen a m. sec. inter versus adscriptum exstat. *L. T. Statio* habet Port. Τίτος Στάτιος vocatur Dionysio Antiq. IX. p. 586.

Non, ut Menenius, precibus suis] Ita Jac. Gronovius restituit notis ad Liv. I. 25. § 14. quum in duabus saltem postremis edd. *ut non Menenius*, temere inversis particulis, datum fuisset. Gronovio consentiunt libri manu exarati. Præterea *Menius* habet Flor. et Leid. 2. *Menevius* Hav. qui mox itidem præfert *T. Menevii*, et *Menevianum*.

§ 7 *Et huic prœlium cum Tuscis ad Janiculum erat crimini*] *Ex hinc prœlium* male Lipsiens. *cum in Tuscis* Hav. *cum Etruscis* Port. a m. sec. sollemni et familiari librariorum errore, de quo vide ad hujus lib. c. 47. § 6. Denique *criminis* Voss. 2. Sed ultima ejus vocis litera perperam repetita est ex prima sequentis: quod frequenter in litera *s* accidisse, dicendum erit ad XXVIII. 25. § 2. 'Crimini esse' ut infra XL. 15. 'Neutra res mihi nec gloriæ nec crimini sit.' Apud Cic. pro Sex. Rosc. Amer. cap. 17. 'Vitamque hanc rusticam, quam tu probro et crimini putas esse oportere, et honestissimam et suavissimam esse arbitrantur:' et eodem cap. 'Ut parum miseriæ sit, quod aliis coluit, non sibi, nisi etiam, quod omnino coluit, crimini fuerit:' et c. 29. 'Illam sicariorum multitudinem, in qua ipsi duces ac principes erant, huic crimini putabunt fore:' et sæpe alibi. Ita 'invidiæ,' 'inpedimento,' 'prædæ esse,' similiaque apud Livium et alios frequenter obcurrunt. Vide ad III. 29. § 2.

Sed fervidi animi vir, ut in publico periculo ante] Placet mihi collocatio Pall. secundi ac tertii *in publico ante periculo*. Sic Propert. El. I. 1. 2. 'ante cupidinibus:' ad quem vide meas animadversiones. *Gebh.* Eadem collocatio verborum mihi quoque obvia fuit in Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. Gebhardus quidem ad laudata Propertii verba nihil notavit: at alii *antecupidinibus* conjunctim ceperunt, quomodo etiam 'antejuvencæ' apud Propert. El. II. 28. 61. ipse Gebhardus accipiendum existimavit. Quod si hic etiam voluit, repono ipsi verba cultissimi Broekhus. ad priorem Propertii locum, qui ita sentiunt, videri rus illud horridum reducere. Certe optimi codd. ordinem verborum, qui vulgo obtinet, constanter servant. Insuper *feriundi animi vir* Voss. 2. *fervidus animi vir* Port. Reliqui nihil mutant. 'Fervidus animus,' ut 'fervidum ingenium' XXVII. 33. 'Quum toto eo bello damnosa, præpropera, ac fervida ingenia imperatorum fuissent.' 'Fervidi animi vir' dictum,

quemadmodum 'vehementis ingenii vir' supra c. 23. 'Appius, vehementis ingenii vir, imperio consulari rem agendam censebat.'

Refutando exprobrandoque T. Menenii damnationem] *Refutando et exprobrando* Harl. 2. Paullo ante *sic cum in suo*, pro *sic tum in suo*, Harl. 2. *sic quom in suo* Gaertn. Ita *tum* et *cum* passim commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem: et mox hoc ipso § *sic tamen in suo* Lipsiens. Confunduntur etiam ubique a librariis voces *tum* et *tamen*. Vide mox hoc ipso §. Si animum adtendere voluissent scribæ, facile vidissent præcedens *ante* hic requirere voculam *tum*.

Eos ipsos, quibus tum sæviret, magistratus, eas leges haberet] Prima vox abest a Leid. 2. Male. 'Eos ipsos magistratus, eas leges' eodem modo dictum, quo 'id caput, eas vires belli esse' III. 10. § 8. ubi alia vide. Deinde *quibus tamen serviret* Voss. 2. Sed *tum* et *tamen* passim permutantur. Vide ad XXII. 17. § 5. et hoc cap. paullo ante hoc § et § seq. Similiter permutantur etiam 'sævire' et 'servire.' Aliud exemplum habuimus hoc lib. c. 27. § 7. *quibus cum serviret* Hav. Etiam τὰ *cum* et *tum* ubique confunduntur. Vide paullo ante hoc § *quibus tum serviret* Lipsiens. et Gaertn. *quibus tum sævire* Leid. 1. et Harl. 1.

Periculum audacia discussit] Codex L. 1. quem Hearnius Oxonii consuluit, *distulit*: male. Non tantum enim audacia hac periculum *distulit*, id est, in aliud tempus rejecit; sed etiam *discussit*, id est, dispulit, amovit, abstulit. Sæpe hoc sensu Livius verbo illo usus est. Hoc lib. c. 28. 'Unum hercule virum, qualis Ap. Claudius fuerit, momento temporis discussurum illos cœtus fuisse.' IV. 49. 'Tentatum ab L. Sextio tribuno plebis, ut rogationem ferret, qua Bolas quoque, sicut Lavicos, coloni mitterentur, per intercessionem collegarum discussum est.' XXXV. 45. 'Thoas negare, paci studere Phæneam, sed discutere adparatum belli velle.' XXXVIII. 18. 'Discussa ea quoque' disceptatio 'est constantia ducis.' XXXIX. 16. 'Quum demolientes nos Bacchanalia, discutientesque nefarios cœtus cerneretis.' XLII. 12. 'Nisi discussa res per paucos, Romanum imperium intentantes, esset:' et alibi. Auctor Epitom. Liv. V. 'Quod consilium auctore Camillo discussum est:' ubi quædam vide. Cic. pro Muren. c. 39. 'Hoc, quod conceptum respublica periculum parturit, consilio discutiam et comprimam.' Vide quæ notavi ad Sil. Ital. VII. 153.

§ 8 *Juvit et Virginius collega*] Pal. 1. *harivit et coerginius.* Gebh. *Linivit et Virginius* Voss. 2. *iuuit et Virginius* Lipsiens. Tum *Verginius* Flor. Voss. 1. Gaertn. et Leid. 1. *Vergineus* Leid. 2. Vide ad c. 17. § 1.

Magis tamen Menenianum] *Magis tum Menevianum* Hav. Utrumque errorem supra hoc cap. notavi § 6. et 7.

Adeo mutaverant animum] Lego *mutaverant animi.* Klock. In Pal. 2. superscriptum *ab eo*: male. Melius autem meo animo hic legeretur *adeo mutaverant animi.* Sic III. 10. 'Quod intercidit, sparsum ita jacuisse per aliquot dies, ut nihil odor mutaret:' quem locum imperite contaminat Sigonius. IV. 56. 'Inclinante deinde fortuna ad caussam plebis:' male alii codd. injiciunt *inclinante se.* V. 18. 'Annona ex ante convecta copia nihil mutavit.' lib. eodem cap. 19. lego *Omnia repente mutaverunt, imperatore mutato*: quia Pal. 1. *mutaverunt*, non *mutaverat*: deinde Pal. 3. *mutuato*. Nihil certius hac emendatione. *Gebh.* Non necesse est aliquid mutare. Sed tamen incidebat *animi* ex consuetudine Livii. Sic III. 10. 'Quod intercidit, sparsum ita jacuisse per aliquot dies, ut nihil odor

mutaret.' v. 12. 'Annona ex ante convecta copia nihil mutavit.' xxix. 8. 'Tantum fortunam mutasse.' xxxix. 51. 'Mores quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit.' Plura ex aliis habent Scaliger ad Catalecta Poët. p. 119. Fruterius in fin. lib. ii. Verisimil. Palmerius in Spicileg. p. 867. et Burmann. ad Ovidii Epist. Her. vs. 77. *Duk.* Eadem mihi quoque conjectura in mentem venit, antequam Klockii et Gebhardi ineditas notas videre contigisset. Neque nunc sententiam muto. De verbo 'mutare' sensu passivo vide ad iii. 10. § 6. Nihil tamen mutandum esse censuit Burm. ad Virg. Æn. i. 579. Mox *prefuit in judicium* Leid. 1. cujus librarius duplicem lectionem, *indicium* et *judicium*, quarum forte alteram in contextu, alteram in margine invenerat, conjunctim exhibere voluit, ut sæpe facere soliti sunt. Eo modo infra Voss. codex legit xxxix. 17. § 7. *nullam moram in judicio fecerunt*, ut scriba indicaret, sibi duplicem lectionem obviam fuisse, *nullam moram indicio fecerunt*, ut præferunt plerique codd. et *nullam moram judicio fecerunt*, ut vulgo editur. Similiter explicanda est lectio, quam codicem Campensem præferre leg. 2. § 24. ff. de Orig. Jur. testis est Corn. van Bynkershoek in prætermissis ad d. l. Exhibet enim, *qui proditionis conjurationem in judicio detexerat:* quo librarius iterum innuit, duplicem hujus loci scripturam sibi obviam fuisse, vel *indicio*, ut nunc recte editur, vel *judicio*, quod etiam in quasdam editiones irrepsit. Vide ad iii. 44. § 4.

Cap. liii. § 1 *Certamina domi finita. Veiens bellum exortum*] Censeo uno spiritu legendum, *Certamine domi finito, Veiens bellum exortum.* J. F. Gronov. Hic vir summus J. F. Gronovius legendum censet, *Certamine domi finito, Veiens bellum exortum.* Fateor, facilem esse emendationem et commodam structuram, si ita legas. Nihil tamen ego video caussæ, quo minus stare queat lectio vulgata. Equidem eam servaverim, partim quia Livius amat ellipsin verbi *sunt* in hujusmodi participiis, (ut c. 18. hujus libri, 'Bellum indictum: tacitæ induciæ quietum annum tenuere:') partim, quia seditiones et intestinos motus plurativa *Certaminum* voce designare solet: sic c. 56. hujus libri, 'Res certaminibus in annum extrahitur.' iii. 67. 'Patrum ac plebis certamina.' iv. 52. 'Pestilentia coorta, minacior tamen quam perniciosior, cogitationes hominum a foro certaminibusque publicis ad domum curamque corporum nutriendorum avertit, minusque eam damnosam fuisse, quam seditio futura fuerit, credunt.' v. 16. 'Ad hoc Veienti quoque et Falisco et Capenati bello occupatos videbant Romanos, nec intra muros quietiora negotia esse certaminibus Patrum ac plebis.' Ejusdem libri c. 51. 'Adeo mihi acerbæ sunt, Quirites, contentiones cum tribunis plebis, ut nec tristissimi exilii solatium aliud habuerim, quoad Ardeæ vixi, quam quod procul ab his certaminibus eram.' *Lamb. Bos,* Animadv. ad Script. Latinos c. 1. Hearne, Gronovii conjectura in contextum recepta, monuit, ita Mss. suos et plerasque edd. præferre. Ex edd. Frobeniana 1535. illam lectionem prima exhibuit, et post eam reliquæ omnes, quas vidi, usque ad Gruterum, qui priorem revocavit. Ex codd. autem meis solus Harl. 2. stat a sententia Gronovii. Simili ratione divulsam Livii orationem connectere vir summus sæpissime conatus est: de eo quid censendum, vide ad xxi. 36. § 4. Hic tamen Bos non male censuisse videtur, vulgatum potius servandum esse. Id enim defendit constans reliquorum codicum auctoritas, tum illud etiam, quod Livius alibi his concisis orationibus delectatur,

ut modo laudato loco videbimus. Et simili fere modo loquitur Livius III. 32. 'Neque eo anno quidquam belli externi fuit: domi motus orti.' Inter rationes tamen, quibus lectionem receptam defendo, non memorarem, ut Bos fecit, Liv. vocem *certamina* numero plurali de seditionibus et intestinis motibus adhibere solitum esse, quum eam etiam numero singulari eodem sensu frequenter usurpet. Supra c. 28. 'Adparebat atrox cum plebe certamen.' c. 30. 'Sed et homini et potestati melius rati credi, omisso certamine, nomina dedere.' Infra c. 64. 'Extremo anno pacis aliquid fuit, sed, ut semper alias, sollicitæ pacis certamine Patrum et plebis.' III. 1. 'Atrox certamen aderat, ni Fabius consilio, neutri parti acerbo, rem expedisset.' c. 10. 'Id factum ad inpediendam legem tribuni criminabantur, ingensque aderat certamen.' c. 24. 'Quum consules nihilo minus adversus continuationem tribunatus, quam si lex minuendæ suæ majestatis caussa promulgata ferretur, tetendissent, victoria certaminis penes tribunos fuit.' VI. 18. 'Nec ullum, nisi quatenus imperari vobis sinatis, certamen adversus Patres noritis.' VII. 21. 'Extremo anno comitia consularia certamen Patrum ac plebis diremit.' Alia exempla cuivis observare facile est.

Adcitis Latinorum Hernicorumque auxiliis] *Accitus Lat. Hernicorum aux.* non recte Hav. Paullo ante *P. Valerio consule, &c. cum exercitu Veios missos, castra, &c. adgreditur* perperam Gaertn. Mox verbis seqq. *pro man. loc. soc. erant* Voss. 1. et Leid. 2. ordine mutato: *locuta* habet Harl. 1.

Ut, dum dispersi alii, alii manipulatim excurrunt] Lectio vetus, *ut, dum dispersi, alii alia, manupulatim. Alia*, subaudi 'porta.' Nam mox sequitur, 'ea porta caperetur.' O pulchre tractatum Livium! *Rhen.* Prodiit auctore Rhenano hæc emendatio, ut subintelligeretur alia porta: neque aliter exstat in Pall. 1. ac 3. nisi quod in hoc superscriptum, quemadmodum edidit Campanus, *dum dispersi alii alio manipulatim.* Peculiariter vero Pal. 2. *ut, dispersis aliis, aliis manipulatim excurrentibus.* Gebh. Lectio, quam Rhenanus ex codice suo reduxit, superest in Flor. Voss. utroque, Leid. 1. et Port. Eadem etiam exstat in edd. quas vidi vetustissimis. Mediolan. demum 1495. præfert *ut, dum dispersi alii, alii manipulatim;* quam scripturam servant etiam Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et Harl. 1. Verum *ut, dispersis aliis, aliis manipulatim excurrentibus* Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. exhibent, quod, si majoris auctoritatis codd. confirmarent, non displiceret. Nunc optimorum codd. consensu adducor, ut Rhenani lectionem veriorem credam, et locum ita accipiam, Sabinos, trepidatione injecta, non aciem ex castris eduxisse, ut justo prœlio cum Romanis decertarent, sed dispersos, ac tantum per manipulos, alios alia excurrisse, ut vim a castris arcerent. Ut hoc loco 'alii alia,' ita 'alii alio' cap. seq. 'Sicut acies funditur, duce occiso; ita dilapsi passim, alii alio.' Ceterum mox *ad arcendum hostium vim* Lipsiens. Vide ad XL. 49. § 1.

Cui signum primum intulerat] Repone *cui signa primum.* Sic infra cap. 59. 'Nec ante restitit, quam signa inferentem Volscum munimentis vidit.' *Rhen.* Est quoque ab Rhenano. Nam Pal. 1. *cui primum signum.* Pall. 2. ac 3. *cui signum primum.* Andreas edidit *ubi signum.* Campanus primum animadvertit, legendum *cui signa primum*, quod sero monuit Rhenanus. *Gebh.* *Cui signum primum intulerant* Port. *cui signum primum*, quod merito Rhenano displicuit, Leid. uterque, Harl. 2. Gaertn. et Hav. Idem autem primum mihi in Aldina ed. obvium fuit; quum vetustiores, ut Geb-

hardus monuit, haberent *ubi signum iret*. Sed *cui signa primum* Voss. uterque, et Harl. 1. quomodo passim Noster aliique omnes scriptores loqui amarunt. Livius III. 19. 'Prius in clivum Capitolinum signa intulistis, quam hos hostes de foro tolleretis?' cap. 60. 'Postquam multa jam dies erat, jubet signa inferri consul:' et paullo post, 'Consul Romanus prius, quam totis viribus fulta constaret hostium acies, intulit signa.' IV. 18. 'Dictator dextro cornu adversus Faliscos, sinistro contra Veientem Capitolinus Quinctius intulit signa.' XXV. 24. 'Priusquam signa Acradinam admoveret, præmittit Syracusanos.' XLIV. 12. 'Alii aliunde coibant, convocabanturque, ut signa in urbem inferrent:' et sæpius alibi. Cic. pro Flacc. cap. 2. 'Damnatus est is, qui Catilinam, signa patriæ inferentem, interemit.' Orat. Philipp. V. 8. 'Atque ille furens jam patriæ signa Brundisio inferebat.' Cæsar Belli Gall. I. 25. 'Romani conversa signa tripartito intulerunt.' III. 25. 'Centurionibusque nominatim adpellatis, reliquos cohortatus milites, signa inferre, et manipulos laxare jussit.' Belli Civ. I. 82. 'Hac de caussa constituerat signa inferentibus resistere.' Frontin. II. 1. ex. 9. 'Languentibus jam Atheniensibus, concitatius intulit signa, et ipsos cecidit.' Tac. Annal. XIV. 30. 'Se ipsi stimulantes, ne muliebre et fanaticum agmen pavescerent, inferunt signa, sternuntque obvios.' Florus I. 22. § 3. 'Inferentem signa filium mater Veturia lacrimis suis exarmavit.'

§ 2 *Intra vallum deinde cædes magis, quam prælium, esse*] Pal. 3. *Intervallum deinde deinceps cædes*. Gebh. Nostri nihil mutant, nisi quod *cædes magna, quam prælium, esse* præferat Lipsiens. Quæ lectio ferri posset, si plures accederent codd. Nam alibi quoque *magis*, vel *potius*, ante τὸ *quam*, Livius per ellipsin omittere solitus est. Vide ad Liv. XXXIV. 49. § 10. Klockius in contextu exemplaris sui vocem *magis* induxit, quasi vellet *intra vallum deinde cædes, quam prælium, esse*. Verum quum reliqui codd. τὸ *magis* servent, illud neque inducendum, neque in *magna* mutandum arbitror.

Tumultus e castris et in urbem penetrat] *Tumultus est castris* Lipsiens. Deinde voculam *et* perperam omittunt Voss. 2. Harl. 2. Port. et Hav. Eadem etiam deest in Mediol. ed. 1495. et in Veneta 1498.

§ 3 *Paullisper aversi turbatique sunt*] *Adversi* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. et Port. sollemni et passim obvio errore. Vide ad II. 31. § 6. *aversi*, nempe ab obpugnatione castrorum ad Veientes, qui Romanos adoriebantur. Præterea *turbatique sunt Romani* Gaertn. Sed ultima vox ex glossa addita est, quæ modo præcessit. Neque de aliis, quam de Romanis, hæc verba intelligi posse, sequentia satis ostendunt.

Eques, ab consule inmissus, Tuscos fundit fugatque] *A consule* Port. *ad Cos*. Lipsiens. quod et ipsum *ab consule* antiquitus lectum fuisse persuadet. Deinde *missus*, pro *inmissus*, Port. a m. pr. et Harl. 2. de quo errore jam supra egi ad cap. 31. hujus lib. § 2. *Et adeque ab cons. immissos Tuscos* Flor. Tandem *Etruscos* Port. a m. sec. Vide h. lib. cap. 47. § 6. sed in margine ejusdem codicis pro varia lectione adscriptum *Veios*, quod ex interpretatione ac glossa natum. Per *Tuscos* enim Veientes hic intelliguntur.

Eademque hora duo exercitus, duæque potentissimæ et maxime finitimæ gentes superatæ sunt] Legendum ad volumen scriptum *duæ potentissimæ et maximæ, finitimæ*. Rhen. Quæ adnoto, præeunte Rhenano, exsequor. Quippe et hic locus ejus judicio constitutus, ac per omnes posteriores edd. propagatur. Et, ut verum fa-

tear, assentitur Pal. 1. nisi quod, recisis conjunctionibus, scribat cum Pal. 3. et Camp. *eadem hora duo exercitus, duæ pot. et maximæ finitimæ.* Pal. 2. præit, ut edidit Andreas retentis his copulis, *eadem hora duo exercitus, duæ potentissimæ finitimæ.* Gebh. Copula utroque loco deleta *eadem hora duo exercitus, duæ potentissimæ* Flor. Harl. 2. Leid. 1. et Lipsiens. *eadem hora hii duo exercitus, duæ potissimæ* Gaertn. Sed illud *hii* inde natum censeo, quod pro *duo* per notas numerales scriptum fuerit *II.* quod alii pro pronomine accipientes *ii* et deinde *hii* scripserunt, quod utrumque librarius cod. Gaertn. in contextum admisit. Alibi etiam pronomen *ii* et nota numeralis *II*, sive *duo*, in Mss. commiscentur. Vide ad xxxvi. 42. § 11. 'Potissimus' autem et 'potentissimus' etiam aliis locis a librariis confundi solent. Vide Corte ad Plin. Ep. iv. 4. § 1. Deinde *finitum agentes* Leid. 1. ex qua scriptura patet, id quod jam aliquoties supra notatum est, librarium ejus cod. voces unico contextu olim conscriptas male divisisse, quum dare debuisset *finitumæ gentes.* 'Finitumæ' eadem forma, qua etiam scriptum fuit 'æditumus,' pro 'æditimus,' unde extrita litera m, deinde factum 'æditus;' qua insuper 'optumus,' 'maxumus,' et similia. Vide ad iv. iii. § 4. Præterea *eademque hora duo ex. duæ potentissimæ et maximæ* Port. *eademque hora duo ex. duæ potentissimæ et maximæ gentes* Voss. 1. *eademque hora duo ex. duæ potissimæ et maximæ* Leid. 2. *eademque hora duo ex. duæ potentissimæ* Hav. *eademque hora duo ex. duæque potentissimæ et finitimæ* edd. quas vidi, omnes usque ad Aldum, qui recepit *eadem hora duo exercitus, duæ potentissimæ et maximæ.* Sed in erratis *maxime* loco τοῦ *maximæ* reponi jussit. Voces *et maximæ* exsulant etiam a Lipsiens. Quæ omnes, aut certe pleræque lectiones, quibus partim τὸ *potentissimæ*, partim τὸ *maximæ* omittuntur, partim etiam *maximæ* in *maxime* mutatur, inde ortæ sunt, quod duo nomina adjectiva uni substantivo, non intercedente copula, minus recte jungi, nasuti librarii existimaverint. At vide quæ de hac re notantur ad i. 14. § 7. Nemo, ut puto, ægre laturus fuisset, si Livius inverso ordine scripsisset *potentissimæ et maximæ gentes finitimæ.* Id quod vulgatis edd. circumfertur, *eademque hora duo ex. duæque potentissimæ et maximæ*, superest in Voss. 2. et Harl. 1. Sed recte Rhenan. *duæ*, non *duæque.* Et ita maxima pars codd. Livius iv. 28. 'Quum duæ acies, duo diversa prœlia circumventos Etruscos et a fronte et ab tergo urguerent.'

§ 4 *In Latino agro posuerunt castra*] Pal. 1. *posuerunt.* Gebh. Omnes nostri in receptam lectionem conspirant.

Populatique fines erant] *Postulati fines erant* perperam exhibet Hav.

Eos per se ipsi Latini, adsumtis Hernicis] *Eos persequi Latini* non recte Voss. 2. Deinde *absumtis* Leid. 1. De quo errore vide ad hujus libri cap. 42. § 4. *assumpti Hernicis* male Lipsiens. Tum vox *Hernicis* abest a contextu Port. sed a m. sec. margini adscripta est. Præterea *exilio*, pro *auxilio*, habet Hav. manifeste scribarum lapsu. Denique *exeunt*, pro *exuerunt*, Voss. 2. *castra exuerunt*, pro *castris ex.* Lipsiens.

§ 5 *Ingenti præda, præter suas recuperatas res, potiti sunt*] *Sunt potiti*, inverso ordine, Leid. 2. *reciperatas* in cod. suo esse Klockius monuit: et ita in Flor. a m. pr. legitur. Vide infra ad lib. vii. 18. § 1.

Missus tamen ab Roma consul in Volscos] *Missus tum* Hav. et Gaertn. quod genus erroris, ex compendiaria scribendi ratione ortum, in Mss. frequentissimum est. Vide ad xxii. 17. § 5. Tum *a Roma* Voss. 1. Lipsiens. a m. sec. et Hav. *a Romañ*, id est, *a*

Romanis, Leid. 2. *ab Romā* Leid. 1. Ceterum post voces *consul in Volscos* omnia deerant in Hav. usque ad voces *editum in Volscos*. Cui peccato ansam librario negligenti dedit repetitio vocum *in Volscos*. Vide ad IX. 11. § 11.

C. Nautius] Et hic et supra immutat nomen Pal. 2. *C. Mantius*. Gebh. *C. Martius* Lipsiens. Gaertn. et Harl. 2. Quomodo etiam cap. præc. § 6. legebat Hav. Male. Vide quæ ibi notantur. Verbis seqq. *Mox crede* pro *Mos credo*, Gaertn. Vide ad IV. 8. § 5. Deinde *socios proprios viribus consiliisque* Leid. 1. *socios propriis viribus consulis, quæ* Lipsiens. *propriis socios viribus consiliisque* edd. antt. usque ad Aldum, qui verba eo ordine digessit, quo nunc circumferuntur. In eum etiam conspirant omnes reliqui codd.

§ 6 *Nullum genus calamitatis contumeliaque non editum in Volscos est*] *Nullum bellum calamitatis*, et *editum in Volscos esse* Gaertn.

Nec tamen perpelli potuere, ut acie dimicarent] Archetypon scriptum habet, *nec tamen perpeti potuere*. Suspicor, scripsisse Livium, *hæc tamen perpeti potuere, quam ut acie*. Subauditur 'potius,' aut 'facilius,' aut simile comparativum more Græco. Quod orationis genus etiam alibi indicabimus in libris seqq. *Rhen.* Scriptum erat primo *perpeli*, quia antiquiores non geminabant consonantem: ita, ut vitarent dicere *olla*, faciebant *aula*. Quo hic quoque non intellecto, exiit hæc menda per omnes codd. fere, ut exhiberetur in illis, *nec tamen perpeti potuere*, ut in Pall. 1. 3. Campani ed. quod et in suo reperit Rhenanus: unde divinabat, *hæc tamen perpeti potuere, quam ut acie*, subaudito 'potius,' aut 'facilius,' aut simili comparative more Græcorum. Pal. 2. alludit ad vulgatam lectionem *Nec tamen pelli potuere*. Non displicet mihi, si e libris, quod vulgavit Andreas, *Nec tamen perlici potuere*. Gebh. *Tum*, pro *tamen*, habet Voss. 2. De quo errore vide ad XXII. 59. § 13. Tum *perpeti potuere* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et C. *perduci potuere* ejusdem Oxon. L. 2. *pelli potuere* Harl. 2. et Hav. *perlici potuere* editi, quos consului, omnes usque ad Aldum, qui primus dedit *perpelli potuere*. Et id etiam servant Voss. 2. et Leid. 2; quod etiam rectius videtur. Audacius enim puto, ut *perpeti* probetur, *nec* mutare in *hæc*, et τὸ *quam* inseri, idque invitis editis. Eamdem ob caussam etiam Donjatius vulgatum probavit. De voce 'perpellere' hoc sensu plura vide ad III. 30. § 4. Præterea *dimicaret* Hav.

CAP. LIV. § 1 *L. Furius inde et C. Manlius consules*] Dionysius Antiq. IX. p. 594. Αὖλον Μάνλιον nominat, cui assentior. Est enim idem 'Manlius,' qui paullo post in decemviratu et a Dionysio Antiq. X. p. 680. et ab ipso Livio III. 33. 'Auli' prænomine afficitur. *Sigon.* Sigonius ex Dionysio legit *Aulus*. Sed Pall. tres et prima ed. eundem *C. Manilium* nominant. *Gebh.* *L. Furius et C. Manlius inde consules* Harl. 2. Si tamen vocula *inde* in proponendis novorum consulum nominibus adhibetur, ea post primi nomen conlocari, non post secundi rejici solet. Vide hoc lib. c. 49. § 9. Sed voculam *inde* omittit Hav. Et alibi quidem illam, sive similem *deinde*, omisit Livius. Vide ad c. 16. § 1. Quum tamen in eam consentiant reliqui codd. horum auctoritatem sequi malo. *In*, pro *inde*, est in Leid. 1. Sed id factum est ex non intellecto compendio scribendi *iñ*. Vide ad X. 20. § 6. Præterea alteri consuli in codd. scriptis constanter *Caii* prænomen tribuitur, præterquam in Gaertn. ubi *Cnæus* dicitur. Μάρκος Μάνιος Οὐασὰν vocatur Diod. Sicul. Biblioth. XI. p. 274. corrupte, cui *Aulo* prænomen fuisse ob

easdem, quas jam Sigonius adtulit, rationes contendit Pighius in Annal. Rom. A. U. C. CCLXXIX. p. 113. Fuit autem non tantum decemvir, sed etiam unus legatorum, qui legum describendarum caussa Athenas missi sunt. Vide Liv. III. 31. et Dion. Hal. X. p. 676. ubi constanter *Marci* prænomine adpellatur. Insuper *Manilius*, et mox *Manilio*, habent Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Neque aliter est in priscis, quas vidi, edd. usque ad Froben. qui 1535. *Manlius* reposuit. Ubique hæc nomina commutantur. Vide ad XXXIV. 53. § 2. et mox ad § 3. *Manilius* . . . *Manlio* Flor. Tandem *consules facti* voce auctior Hav. Sed frustra. Vide ad c. 51. § 4. In verbis proximis *venientes provincia* Lipsiens. Vide ad IV. 52. § 7.

Non tamen bellatum] Et hic Hav. addito verbo substantivo *bellatum est*, reliquis omnibus nihil innovantibus. Mox *indiciæ*, pro *induciæ*, Lipsiens. Deinde *impetrato* Voss. 1. errore passim obvio. Vide ad IX. 30. § 10. Manus tamen emendatrix priori literæ *t* notam addidit, quæ index sit, eam delendam esse.

§ 2 *Agrariæ legis tribuniciis stimulis plebs furebat*] *Agrariæ legis tribunitiæ* Hav. Verum male: plebs furebat stimulis agrariæ legis, sed 'tribuniciis,' sive qui a tribunis plebis subditi erant, quibus tribuni plebem incitabant. Præterea *plebes* Voss. 2. Vide ad c. 24. § 2. hujus libri. Inter lineas tamen a m. sec. adscriptum est *plebs*, quam lectionem reliqui codd. retinent. In margine Lipsiens. duplex varia lectio adscripta legitur, pro *furebat*, alios præferre *fremebat*, alios *ferebat*. Alibi 'furere' et 'fremere' in Mss. confunduntur. Vide Heinsium ad Sil. Ital. X. 312. et Burmann. ad Albinov. Eleg. ad Liviam vs. 101. Ibidem etiam confunduntur 'furebat' et 'ferebat.' Vide quæ notavi ad Silii XII. 267. Vulgatum tamen, reliquorum codd. testimonio probatum, verum est. 'Furit' hic plebs tribuniciis stimulis ad seditionem incitata eodem sensu, quo 'furor' de seditione dici vidimus hoc lib. c. 34. § 11. Et ita *furores tribunicii* IV. 2. 'Negabant consules, jam ultra ferri posse furores tribunicios.' Voces *furebat*, &c. *Genucius tribunus plebis* desunt omnes in Gaertn.

Abeuntes magistratu consules Genucius tribunus plebis arripuit] Miram vero, quo jure Genutius hosce apprehenderit consules. Neque enim quicquam caussæ narrat Livius: et Servilius (quamquam illi, quod peccaverat, objici potuit) strenue se defenderat. Verum apud Dionysium IX. p. 595. clarior longe narratur causa. Consulibus enim Sp. Cassio ac Proculo Virginio senatusconsultum factum erat; quod, quia ad horum annorum historiam planius intelligendam multum lucis afferre visum, placuit nobis hic referre ex libro utcumque Latino: neque enim codicis Græci copiam habere, ut ante diximus, potuimus, ex quo vel male versa emendaremus, vel per librarios corrupta restitueremus. Est autem hujusmodi decretum [Antiq. VIII. p. 544.] 'Decemviros consulares creari ævo maximos, qui, terminos regioni publicæ ponentes, declarent, quantum ejus locari, quantumque dividi populo oporteat: æquo autem jure civibus ac sociis. Si quam postea acquirant communiter militantes, contingentem quibusque partem secundum conventa tradi: electionemque horum virorum distributionemque sortium et cetera, quæcunque fieri oporteat, futuros consules perficere.' Hæc ille. At id statim post Cassii mortem a consulibus Q. Fabio ac Servilio impeditum ad hos usque annos jacuit. Id tribunum Genutium ac plebem male habuit, quod consules in exequendo senatusconsulto cessabant, ideoque in jus trahebant,

tur. *Glar.* Pro *abeuntes*, Lipsiens. præfert *adeunte*. Præterea mirum accidit, Genucii tribuni prænomen a Livio omissum esse: *abeuntes magistratu consules Gn. tribunus plebis*, Port. habet in contextu. Sed in margine pro *Gn.* emendatur *Genutius*. *Cn. Genutius. tr. pl. aripuit* Flor. Vera lectio exstat in Leid. 1. et Hearnii Oxon. C. qui præferunt *abeuntes magistratu Cn. Genutius*, vel *Genucius, tribunus plebis*. Vox *consules*, quæ in vulgatis edd. reliquisque codd. adparet, per compendium scribitur *cons.* Id autem natum est ex nota, qua prænomen *Cnæus* exaratur *Cn.*. Vide hoc cap. ad § 6. Τὸ *consules* tuto abesse potest, quum modo præcesserit, et de iis verba fieri non modo ex superioribus, sed et ex sequentibus pateat. Quin et expresse Γναῖος Γενύκιος vocatur apud Dionysium Antiq. IX. p. 595. Eam itaque scripturam in contextum recepi. Præterea *Genitius*, pro *Genucius*, est in Hav. *Genicius* in Lipsiens. Vide ad c. 52. § 3. Tum *tribunus pl'us*, id est, *populus*, Lipsiens. a m. pr. Denique *invasit*, pro *arripuit*, Oxon. C. ab Hearnio consultus, quod ex glossemate vel interpretatione marginali in contextum irrepsisse puto. Infra III. 58. 'Subinde arreptus a P. Numitorio Sp. Oppius, invidiæ proximus, quod in Urbe fuerat, quum injustæ vindiciæ a collega dicerentur.'

§ 3 *L. Æmilius et Opiter Virginius consulatum ineunt*] Legendum *L. Æmylius tertium:* bis enim antea consul fuit, anno CCLXX. iterum anno CCLXXVI. *Glar.* Glareani conjecturam invitis libris scriptis admittendam non esse, evincunt, quæ notantur ad c. 16. § 7. Ceterum jure miramur negligentiam Doujatii, qui ad hunc locum notare sustinuit, *L. Æmilium* alias vocari *T. Æmilium*, pro eo vero Sigonium ex Dionysio legi jubere *Ti. Æmilium;* quum ea rejicienda sint ad hujus lib. c. 61. idque sentire potuisset ex Dionysii mentione, qui, ut ipse in sequentibus observat, hujus anni consulem, non *Tib.* sed *L. Æmilium* vocat. Præterea *Opitum* Lipsiens. *Oppiter* Voss. 1. et Gaertn. Denique *Verginius* Flor. Leid. 1. Gaertn. et Voss. 2. *Virgineus* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad c. 17. § 1. Mox etiam *Verginio* Flor. Voss. ambo, Gaertn. et Leid. 1. *Virgineo* Leid. 2.

Vopiscum Julium in quibusdam pro Virginio annalibus consulem invenio] In omnibus nostris, qua Mss. qua excusis, reperi hunc ordinem, *Vopiscum Julium pro Virg. in quib. ann. cons. inv.* quem cur alii mutarint, rationem non invenio. *Gebh.* In quem ordinem digesta vocabula Gebhardus invenit, in eumdem mihi quoque obvia fuerunt in Voss. 2. Leid. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. Port. Hav. et priscis edd. usque ad Basil. 1539. ubi demum ordo ille mutatur. Quare codicum auctoritati cedendum, ac pristinam lectionem revocandam censui. Insuper addito prænomine *pro L. Verginio in quib. ann.* habet Gaertn. Præterea *Vepiscum* Leid. 2. *Opiscum* Voss. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Deinde *Vilium*, pro *Julium*, præfert Hav. Tandem *consules invenio*, pro *consulem inv.* Flor. et Gaertn. Vide ad X. 10. § 2. Ceterum Vopiscum Julium pro Virginio consulem hoc anno ediderunt Fasti Capitolini, in quorum fragmentis solum alterius consulis cognomen IVLVS superest, quod non Virginiorum, sed Juliorum vetus cognomen est. Vide Pighium in Annal. ad A. U. C. CCLXXX. p. 114. qui insuper observat, Livio consentire Marianum et Cassiodorum; at Fastis Capitolinis tabulas Græcas, Dionysium Ant. IX. p. 594. et Diodor. Sicul. Biblioth. XI. p. 275. nisi quod in posteriore corrupte edatur Λεύκιος Στρούδιος Ἰούλιος.

Hoc anno (*quoscumque consules ha-*

buit) *rei ad populum Manlius et Furius circumeunt*] *Quoscunque consules rei ad populum habuit* Voss. 1. et Leid. 2. *quoscumque consules habuit re ad populum* Port. a m. pr. Sed pro *re* a m. sec. *rep^{ce}*. emendatum est: *quoscumque consules habuit resp.* vel *respub. ad populum* Harl. 2. et Hav. *quoscumque consules habuit respub. populum* Gaertn. *quoscumque consules Romanus populus habuerit, Manlius et Furius* Hearnii Oxon. N. Tot modis verba quam maxime sana et intellectu non difficilia corruperunt indocti librarii. 'Rei ad populum' est in judicio, apud populum accusati. Infra XXXVIII. 55. 'Ceterum ad hunc nimis æquum aut iniquum prætorem reus extemplo factus L. Scipio:' ubi vide, ut et ad VII. 7. § 4. Præterea *Manilius* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. ambo, Gaertn. Port. a m. sec. et Hav. Vide hoc cap. in princ. Post vocem autem *Manlius* additur in Gaertn. *ob legem agrariam facti rei*. Quæ verba, olim pro lemmate vel glossemate margini adscripta, postea male in contextum admissa sunt.

Circumeunt sordidati, non plebem magis, quam juniores Patrum. Suadent] Pal. 1. et Campani ed. *sordidatique non plebem*. Pal. 2. *sordidatique non Patres magis, quam minores* Pal. 3. vero *sordidamque non plebem magis*. Nihil sani. Vulgatum expressit quoque Andreas. *Gebh.* *Sordidatique non plebem magis, quam juniores Patres* Voss. 1. a m. sec. (nam a m. pr. habet *juniorum Patres*) et Leid. 2. *sordidatique non plebem magis, quam juniores* Voss. 2. Gaertn. et Port. *sorditatique non Patres magis, quam juniores* Harl. 2. et Hav. *sordidaque non plebem magis, quam juniores* Leid. 1. et Harl. 1. *sordidam non plebem magis, quam juniores* Lipsiens. Solæ edd. hic veram exhibent lectionem, quæ non est sollicitanda.

§ 4 *Suadent, monent*] Vet. lib. *monentque*. Sigon. *Suadent monentque* solus Pal. 2. qui nisi pluribus in locis melior Sigoniano esset, crederem alterutrumque ab altero esse descriptum. Reliqui duo cum edd. *suadent, monent*. Gebh. Etiam nostri omnes cum edita lectione conspirant, nisi quod *monetque* sit in Hav. *monentque* in Hearnii Oxon. L. 2. et C. Infra III. 12. 'Suadere et monere, juvenem egregium, instructum naturæ fortunæque omnibus bonis, suum, quam alienum, mallent civem esse.' IV. 48. 'Suadendo, monendo, pollicendoque, gratum id singulis privatim, gratum universo senatui fore.' Sed numero et aucteritati integerrimorum codicum, copulam ignorantium, palmam dandam censeo. *Suadent, monent* ἀσυνδέτως junguntur, ut 'Monere, prædicere' II. 10. 'Itaque monere, prædicere, ut pontem ferro, igni, quacumque vi possent, interrumpant.' 'Convoca, jube' III. 45. 'Proinde omnes collegarum quoque lictores convoca, expediri virgas et secures jube.' 'Hortantur, orant' XXIX. 2. 'Ut fluctuantia viderunt signa, hortantur, orant, ut perculsos invadant.' Similiter 'Fundere,' 'fugare.' Vide ad XXXVIII. 53. § 2. 'Ferre, agere' III. 37. 'Hi ferre, agere plebem, plebisque res:' et ita passim in aliis. Vide etiam Jac. Gron. ad Liv. XXII. 60. § 10.

Honoribus et administratione reipublicæ abstineant] Pal. 3. *et ab ministratione*. Gebh. *Auctoribus*, pro *honoribus*, Klockian. Deinde *et ab ministratione* etiam Port. *et ab administratione* Lipsiens. *ut ab honoribus et administrationibus reipublicæ abst.* Harl. 2. Hinc videri posset Livius scripsisse, *ut ab honoribus et ab administratione reipublicæ abst.* Verius tamen puto, τὸ *ut* interpretis additamentum esse. Solent enim Livius aliique, eam voculam post verba monendi per ellipsin omittere. Vide ad XXXIX. 27. § 2. Præterea subscribe codicum turbæ, præpositionem *ab* omittentium,

quum utraque locutio, 'abstinere aliqua re,' et 'ab aliqua re,' Livio in usu fuerit, licet, eum amasse præpositiones, unde verba componuntur, repetere, supra dictum sit ad Præfat. § 11. quod tamen non ubique captandum est. De locutione 'abstinere aliqua re,' vide ad v. 42. § 8.

Claris insignibus velut infulis velatos ad mortem destinari] Varro de Ling. Lat. vi. p. 70. 'Infulas dictas apparet in hostiqis, quod velamenta e lana quæ adduntur, infulæ, intra hostiarum cornua velamenta erant. Itaque cum ad sepulcra ferunt frondes atque flores, addunt nunc lanas, sed velatas frondenteis comas:' ubi vide Scalig. Florus iv. 2. § 92. 'Quæ omnia velut infulæ in destinatam morti victimam congerebantur.' Marcellin. xxviii. 4. 'Nonnullos fulgentes sericis indumentis, ut ducendos ad mortem, vel, ut sine diritate ominis loquamur, prægresso exercitu arma cogentes manipulatim concitato fragore sequitur multitudo servorum.' *Klock.* *Destinati*, pro *destinari*, est in Lipsiens.

§ 5 *Dulcedo sit, ita animum nunc jam inducant*] Luxatæ et depravatæ voces ita leguntur in antiquis libb. *jam nunc ita in animum inducant.* Qui dicendi modus olet undique Livianam formam. *Sigon.* Pertinax consensus in Pall. Mss. et priscis edd. *jam nunc ita in animum inducant:* quod Liviano dicendi modo congruere autumat Sigonius. *Gebh.* Sigonianam emendationem firmant omnes nostri codd. nisi quod *jam tunc ita in animum inducant* habeat Voss. 1. *jam tunc in animum inducant* Leid. 2. Sed *tunc*, pro *nunc*, adscribendum est errori librariorum, qui alibi has particulas confuderunt. Vide ad xxxvii. 4. § 9. Eamdem firmant etiam vetustissimi ex editis. Frobenius demum 1535. vulgavit *jam nunc ita animum inducant*, invitis omnibus meis inducta præpositione, quum Livius potius 'in animum inducere' uti solebat. Vide ad i. 17. § 4. Basileenses deinde 1555. dederunt *ita animum nunc jam inducant*. Verum Livius si duas illas voculas jungit, eo ordine conlocat, ut dicat *jam nunc*. Vide ad xxxi. 32. § 3.

Ab tribunicia potestate esse] *A tribunicia potestate* Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Lipsiens. et Gaertn.

Consuli, velut adparitori tribunicio, omnia ad nutum] *Consuli τῷ velut apparitori*, id est, *consuli vero*, Port. Sed vocula *vero* est ex illis particulis, quibus nasuti scribæ orationem Livianam, eorum sententia male cohærentem, connectere soliti sunt. Vide quæ notantur ad xxi. 13. § 2. Reliquis itaque codicibus, τὸ *vero* nescientibus, adhæreo. Præterea *velut adparitori, tribunicia omnia* Lipsiens. Deinde *omnia ad mictam* Voss. 2.

§ 6 *Si respexerit Patres, si aliud, quam plebem, esse in republica crediderit*] Octo priora vocabula perperam aberant a Leid. 2. *si se respexerit Patres* est in Port. a m. sec. qui insuper τὸ *esse* non agnoscit. Tum *esse rempublicam crediderit* habet Hav. *esse in rempublicam crediderit* Gaertn.

Exsilium C. Marcii, Menenii damnationem et mortem sibi proponat] *Cn. Marci*, vel *Marcii* Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Hav. etiam Voss. 1. a m. pr. Postea tamen prænomini notæ a m. sec. additæ, quæ docent, librarium credidisse, illud delendum esse. Omittitur etiam in Leid. 2. *exsilium consulis Marci* vel *Marcii* Voss. 2. Lipsiens. et Port. qui error natus est ex non intellecto compendio *Cn.* quo prænomen *Cnæus* scribi solet. Vide hoc cap. ad § 2. De Marcii prænomine, quod *Caius*, non *Cnæus*, fuit, vide supra ad Epit. hujus lib. Præterea *damnationes* Hav. Tum *præponat* Lipsiens. *proponit* Voss. 2. *propenant* Voss. 1. Leid. uterque, Gaertn. et Harl. 1. cum priscis editis ante

Aldum, qui primus *proponat* restitui curavit.

§ 7 *Consilia inde, non publica, sed in privato*] Puto *concilia*. Cœtus enim, conventus, congressus consiliorum ergo intelligit. *J. F. Gron.* Vide eumdem Gronovium pluribus ad Liv. XLIV. 2. § 5. Codd. tamen constanter *consilia* præferunt. Mox *publico* Voss. 2. et Harl. 2. quasi voluisset, *non in publico, sed in privato*. Verum reliqui codd. qui omnes vulgato adhærent, nihil innovandum evincunt.

Seductaque a plurium conscientia habuere] Vet. lib. *seducta a plurium consc. habere*, ut sit dicendi modus ille frequentissimus, qui infinitivo profertur. *Sigon.* Male *seductaque a plurium consc. habuere* et in antt. edd. et in Mss. traductum. Melius alii *haberi*. Sed optime Pall. tres, consentiente Sigonio, *seductaque a plurium consc. habere:* nisi quod Pal. 2. Sigoniano adulans *seducta a plurium consc.* Sic mox hoc cap. 'Nec Patres satis moderate ferre lætitiam.' *Gebh.* Vide Gronovium ad Senecæ Consolat. ad Helviam c. 16. *Duk.* *Seducta*, omissa copula, invenio in Gaertn. et Hav. sed *habuere* in Voss. 1. Leid. utroque, et Harl. 1. Hearne etiam in Oxon. N. Sæpissime librarios orationem per infinitivum prolatam corrupisse, supra vidimus ad I. 50. § 5. Unde tamen evenisse dicemus, ut scripti integerrimi hic vitiosam, reliqui veriorem lectionem servarint? Male etiam *plurimum*, pro *plurium*, Harl. 1.

Jure an injuria eripiendos esse reos] *Aut jure aut injuria* Gaertn. nullo alio adstipulante. Male. Sensus est, constitisse inter Patres, eripiendos reos esse; perinde autem habuisse, utrum id jure an injuria fecisse existimarentur, utrum ad id obtinendum jure an injuria grassarentur; quocumque modo eripiendos esse. Præterea *excipiendos* Harl. 2. Sed vulgatum servo. Suet. in Aug. cap. 56. 'Cunctari enim se, ne, si superesset, eriperet legibus reum.' Eodem cap. 'Unum omnino e reorum numero, ac ne eum quidem, nisi precibus, eripuit, exorato coram judicibus accusatore, Castricium.' Quinctil. Instit. Orat. VI. 1. 'Fuit quondam inter hæc omnia potentissimum id, quo L. Murenam Cicero, accusantibus clarissimis viris, eripuisse præcipue videtur.' Valer. Max. VI. 2. ex. 4. 'Cn. Piso, quum Manilium Crispum reum ageret, eumque, evidenter nocentem, gratia Pompeii videret eripi.' Præterea *eos*, pro *reos*, Hav.

Nec auctor quamvis audaci facinori deerat] *Nec actor* Leid. 2. sæpe obvio in Mss. errore. Vide ad I. 26. § 5. Deinde *quamquam*, pro *quamvis*, Harl. 2. Male. Supra I. 4. 'Posse quamvis languida mergi aqua infantes, spem ferentibus dabat.' XXXIV. 19. 'Semperque victores ex quamvis temere cœpto certamine abire.' Vide Dukerum ad cap. 51. § 7. Denique *audaci facinore* Voss. 1. et Leid. 2. Mox *Jugiter jud. die* pro *Igitur jud. die* Flor.

§ 8 *Quum plebs in foro erecta exspectatione staret*] *Erepta* perperam Voss. 2. Lib. III. 47. 'Quum civitas in foro exspectatione erecta staret.' XXVI. 22. 'Erectis omnibus exspectatione, quidnam postulaturus esset.' 'Erectus in exspectationem' Livius dixit XXI. 20. 'Civitatem omnem in exspectationem belli erectam invenerunt.' Soliti autem fuerunt librarii has voces confundere. Vide ad III. 5. § 7.

Mirari primo, quod non descenderet tribunus] In Pal. 1. videtur esse *qui non descenderet;* non abludente Pal. 2. *quid non descenderet*. Gebh. Pal. unus ex melioribus et Rott. *quid non*, ut et Sigonianus: alter, *qui non descenderet*. Ea vera lectio est. Sic XXVI. 3. restituimus. 'Qui autem solum se restantem prodesse reipublicæ, nisi si mors sua remedio publicis cladibus futura esset, potuisse?'

xxx. 10. 'Qui enim restitissent agili et nautico instrumento aptæ et armatæ classi naves tormenta machinasque portantes.' *J. F. Gronov.* Sigonius in prima Scholiorum ed. monuerat, se in vet. lib. invenisse *quod non descenderet*, eamque lectionem in contextum receperat. Eamdem vero in iteratis edd. postea servavit, licet in illis scholion hoc omiserit. Ceterum omnes, quibus usus sum, codd. constanter vulgatam scripturam retinent; quare probare nequeo factum virorum doctorum, qui eam unius vel alterius Ms. auctoritate mutare conati sunt. Quin et alibi illud 'miror quod' Gronovio apud Livium displicuit, ut xxxiv. 57. 'Ex eo genere quum Antiochus esset, mirari se, quod Romani æquum censeant, ei leges dicere.' xxxviii. 10. 'Eo tandem legati Ætoli, mirante consule, quod morarentur, venerunt:' quibus locis similiter *qui* vel *quid* loco τοῦ *quod*, quamvis codd. dissentiant, substituendum conjecit; ita tamen, ut, quemadmodum ultimo loco addidit, non ubique huic generi loquendi controversiam movendam censuerit. Neque etiam potest, quum et Cicero non semel ita loquatur. Ut de Divin. ii. 24. 'Vetus illud Catonis admodum scitum est, qui mirari se aiebat, quod non rideret haruspex, haruspicem cum vidisset.' ad Attic. xvi. epist. ult. 'Non dubito, quin mirere, atque etiam stomachere, quod tecum de eadem re agam sæpius.' ad Att. vi. 9. 'Admiratusque sum, quod nihilo minus ad me tua manu scripsisses.' Et ita etiam optimi quique. Putem igitur, vulgatum, magna codicum turba firmatum, satis commode ferri posse.

Deinde quum jam mora suspectior fieret] *Dein* Flor. et Leid. 1. Vide ad iii. 8. § 6. Præterea *suspectior fuerit* Lipsiens.

Deterritum a primoribus credere] *Detentum* Hearne Oxonii invenit in cod. C.

Desertam ac proditam caussam publicam] *Et proditam* Leid. 2. Deinde *publicam caussam* edd. vetustissimæ usque ad Aldum, qui inverso ordine primus *caussam publicam* vulgari curavit. Et ita præferunt omnes, quibus usus sum codd. scripti.

§ 9 *Fuerant, nunciant domi mortuum esse inventum*] Ultima duo vocabula deficiunt in Pal. 1. Andreas edidit *nunciant: domi mortuum inventum*. Gebh. *Erant, nunciant domi fuisse mortuum inventum* Harl. 2. *mortuum fuisse inventum* Port. *nunciant domi mortuum inventum* omnes priscæ edd. usque iterum ad Aldum, quo auctore *mortuum esse inventum* excusum est. Quam lectionem servant reliqui codd. manu exarati, quos adhibui.

Quod ubi in totam concionem pertulit rumor] Pal. 2. *quod ubi totam concionem perculit rumor.* Miror hic Sigonianum a germano suo divortium fecisse. *Gebh.* Cum Pal. 2. hic facit Hav. sed male. Infra iii. 3. 'Tanto cum tumultu invasere fines Romanos, ut ad Urbem quoque terrorem pertulerint.' xlii. 16. 'Ibi adeo secreta ejus curatio fuit admittentibus neminem, ut fama mortuum in Asiam perferret.' Primo præpositio *in*, quæ hac nota Ī scribi solet, exciderat ob ultimam literam proximæ vocis. Vide ad xxxvii. 41. § 8. Ea intercepta librariis pronum fuit *pertulit* mutare in *perculit*. Alibi enim sæpe ita peccarunt. Vide ad xxxv. 27. § 16. Ceterum *in totam concionem tulit rumor* erat in Leid. 2.

Sicut acies funditur, duce occiso] Pal. 3. *confunditur*. Forte, ut Ovid. Amor. El. iii. 9. 15. 'Nec minus est confusa Venus, moriente Tibullo:' et Plinius Secundus iii. 10. 'Præterea veritus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem.' Ita Diodorus Sic. iii. Συνεχύθη τὴν ψυχήν. *Gebh.* *Acies confunditur* etiam

Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. quod ex interpolatione natum esse, evincunt sequentia *ita dilapsi passim, alii alio*. Judicant enim, similiter plebeios, qui in comitium convenerant, Genucii morte audita, alium alio, dilapsos esse, quemadmodum exercitus in prælio dispergi solet, quum ducem cecidisse intelligit. 'Fundere aciem,' est dispergere, efficere ut dilabatur, in fugam conjicere. Supra hoc lib. c. 43. 'Quum consul ita instruxisset aciem, ut sola equitatu emisso exercitum hostium funderet, insequi fusos pedes noluit.' c. 47. 'Se victorem fuso altero cornu adesse.' Hinc junguntur 'fundere et fugare,' vel etiam, omissa copula, 'fundere, fugare.' Vide ad XXXVIII. 53. § 2. Omisso τῷ *funditur*, Lipsiens. præfert *sicut acies, duce occiso; ita dilapsi passim alii alio*: ut ad prius membrum ex posteriori repetendum sit; 'sicut' dilabitur 'acies duce occiso.' Verum ejus unius testimonium reliquorum consensu refellitur.

Quam nihil auxilii sacratæ leges haberent, morte collegæ monitos] *Quod nihil auxilii* Voss. 2. Harl. 2. et Hav. q^a, id est *quia, nihil auxilii* Port. Utramque lectionem ex librariorum errore natam puto. Solent enim passim *quam* et *quod* commutari. Ita Gron. III. 52. § 2. pro *scio quod*, reponendum contendit *scio quam*. Simili etiam labe Phædrum inquinatum putat Fab. V. 2. 2. ubi et aliud exemplum ex Nason. Fast. IV. 529. Burmannus laudavit. Solent etiam voces *quod* et *quia* inter se confundi. Vide ad XXXVIII. 36. § 4. *quamqm̃ nihil auxilii*, id est, *quamquam*, Gaertn. Sed et hic errore scribæ τὸ *quam* male duplicatum puto. Contra *quam*, pro *quamquam*, sæpius datum invenio. Vide ad IV. 12. § 8. Verbis proxime præcedd. *favor*, pro *pavor*, erat in Leid. 1. et Gaertn. Sed et hic error in Mss. frequens est. Vide ad III. 33. § 7. Præterea *auxiliis*, pro *auxilii*, habet Leid. 1. Sed librarius in fine hujus vocis perperam iteravit primam literam sequentis: quod præsertim in litera hac sibilante sæpe evenit. Vide ad XXVIII. 25. § 2.

§ 10 *Adeoque neminem noxæ pœnitebat*] In exemplari scripto legitur *noxiæ*. Dicitur autem 'noxia' substantive non minus, quam 'noxa.' Hoc admonendum duxi propter eum, qui hic, pro *noxiæ*, scripsit *noxæ*, velut emendans locum. *Rhen.* Vet. lib. *noxæ*. *Sigon.* Quod ad sensum adtinet, nihil interest, utrum *noxæ*, an vero *noxiæ* legatur. Utraque enim vox culpam, peccatum, delictum notabit. Et quidem ambæ eo sensu non modo apud alios scriptores, sed etiam apud Livium obcurrunt. 'Noxa' I. 1. c. 58. 'Consolantur ægram animi, avertendo noxam ab coacta in auctorem delicti:' ubi unus codex *noxiam*. III. 42. 'Illa modo in ducibus culpa, quod, ut odio essent civibus, fecerant; alia omnis penes milites noxa erat:' ubi etiam quidam codd. *noxia erat*. IX. 1. 'Bona eorum, ne quid ex contagione noxæ remaneret penes nos, Romam portavimus.' c. 8. 'Quando neque de noxa nostra, neque de pœna retulistis.' XXVII. 25. 'De Tarentinis inde magna contentione in senatu actum coram Fabio, defendente ipso, quos ceperat armis; aliis infensis, et plerisque æquantibus eos Campanorum noxæ pœnæque.' 'Noxia' vero X. 19. 'Ne pravo cum collega certamine rempublicam prodat: si qua clades incidisset, desertori magis, quam deserto, noxiæ fore.' Vide Sanctium in Minerva IV. p. 416. et quæ ibi notavit Perizon. etiam Burmannum ad Vell. Paterc. I. 1. c. 12. *Noxiæ* tamen hic præferunt Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Integerrimorum igitur codicum auctoritate eam lectionem recepi; et quidem eo magis, quod verosimilius sit, librarios in aliis Mss. notiorem vocem minus usitatæ, quam in his non ubique obviam

notissimum substituisse. Voces 'noxa' et 'noxia' pluribus inlustrantur apud auctores de Latinitate JCtorum veterum, quos junctim edidit Dukerus, p. 8. et seqq. Præterea *adeo quod*, pro *adeoque*, est in Port. et Hav. sed errore scribarum, qui sæpius ita lapsi sunt. Vide ad I. 8. § 6. ad hunc lib. c. 41. § 8. Error inde ortus est, quod librarii notas, quibus voculæ *que* et *quod* per compendium exarantur, inter se confuderint. In verbis præcedd. *Nec satis Patres* habent vetustissimæ, quas vidi, edd. Aldus primus vulgavit *Nec Patres satis*, ut praeferunt libri scripti.

Palamque ferrent] Legendum *palamque ferretur*, impersonaliter. *Rhen.* Vet. lectio *palamque ferrent*. Sigon. *Palamque ferrent* primum obcurrit in Aldina ed. idque superest in Hav. et Hearnii Oxoniensibus B. N. et C. *ferent* in Leid. 2. Gaertn. et Harl. 2. Reliqui codd. nostri et Neapol. Latinii cum edd. principibus *palamque ferretur*: quod recte Rhenanus reduxit, et probavit Jac. Gronovius supra ad Liv. I. 30. § 8. Sæpe Livius, ut orationem variaret, eam ab activo ad passivum, aut a passivo ad activum transferre solet. Vide quæ notantur ad IV. 2. § 7. Tum *malam domandam* Flor.

CAP. LV. § 1 *Sub hac pessimi exempli victoria*] Magis forsitan ex more Livii, *Sub hanc pessimi exempli victoriam*. Lib. IV. c. 44. 'Sub judicii tempus plebem offensurum.' XXI. 2. 'Africo bello, quod fuit sub recentem Romanam pacem.' Alibi XXXV. 31. 'Sub hanc vocem fremitus variantis multitudinis fuit.' Hoc simplicius puto. Possis alias interpretari vulgatum: quasi subnixi hac victoria Patres delectum decreverint edixerintque: quod dicerent Galli, *à la faveur de cette victoire*. J. F. Gron. Vulgo grammatici ita distinguere solent, ut 'sub adventum' notet paullo ante adventum, instante adventu; 'sub adventu,' quum jam advenit. Sed distinctionem hanc vanam et a scriptoribus observatam non esse, recte docuit Burmann. ad Vell. Pat. II. 24. Vide etiam Oudendorp. ad Front. I. 5. ex. 9. et III. 9. ex. 1. Idem etiam ex multis Livii locis intelligi potest. Ita sæpius utitur locutione 'sub idem tempus:' ut I. 22. 'Utrimque legati fere sub idem tempus ad res repetendas missi.' Similiter etiam XXXVII. 11. et 18. XLII. 17. XLIV. 35. XLV. 25. Idem autem est ac si dixisset, 'per idem tempus,' 'eodem tempore:' quibus locutionibus usus est XXXVII. 18. Pari modo 'sub hæc dicta' VII. 31. 'Sub hæc dicta omnes manus ad consules tendentes pleni lacrimarum in vestibulo curiæ procubuerunt.' 'Sub hanc vocem' XXXV. 31. loco, quem Gronovius laudavit. Quibus locis non indicat quum hæc dicturus esset; sed ubi hæc dixit, post hæc dicta, ubi hæc dicta sunt, sive 'secundum talem orationem,' ut inquit XLV. 25. Contra 'sub adventum' plerumque apud Nostrum pro instante adventu usurpatur. At eodem sensu 'sub adventu' adhibetur XLV. 10. 'Excesserunt urbe sub adventu Romanorum quidam, alii mortem sibi consciverunt:' ita constanter habent omnes edd. etiam prima, quæ ex unico codice procurata est. Pluribus etiam locis, ubi nunc *sub adventum* vulgo circumfertur, codd. scripti, et inter eos interdum optimi, *sub adventu* servant. Vide XXVII. 15. § 8. XXVIII. 10. § 11. XXXV. 51. § 7. XXXVI. 21, § 1. XXXVII. 6. § 3. et alibi. Ita et 'sub lucem,' 'sub ortum lucis,' 'sub occasum solis' passim in Livio obcurrunt. At similiter 'sub luce' dixit XXV. 24. 'Sub luce Hexapylo effracto, Marcellus, omnibus copiis urbem ingressus, excitavit, convertitque omnes ad arma capienda:' ubi nihil variant qua scripti, qua editi. Quin etiam, ubi vulgo est *sub lucem*,

sub occasum solis, in libris excusis, manu exarati *sub luce, sub occasu solis*, præferunt. Vide ad XXVIII. 26. § 8. XXXVIII. 30. § 8. Quum itaque ex his pateat, Livium sine discrimine τῷ *sub* nunc quartum, nunc sextum casum addidisse, et codd. scripti hic in lectionem vulgatam consentiant, ea etiam loco non movenda videtur; præsertim quum 'sub hac victoria' ponatur pro hac victoria parta, post hanc victoriam: quo sensu, si vera quam maxime grammaticorum distinctio foret, τὸ *sub* non quartum, sed sextum casum requireret.

Delectus edicitur: paventibusque tribunis] *Educitur* male Leid. 1. errore etiam alibi passim obvio. Vide ad XXXIX. 15. § 11. Deinde *paventibus tribunis* Harl. 2. et Port. Ceterum hic iterum incipit fragm. Hav.

§ 2 *Tum vere irasci plebs*] Lege *plebes* ex Pal. 2. ut supra sæpius. Sic mox c. 56. 'Voleronem amplexa favore plebes.' c. 63. 'Non ultra videbatur latura plebes dilationem.' Ita Pall. 1. ac 3. Vide c. 41. Sic III. 26. recte edidit Andreas, 'Tum plebes benigne arma cepit.' IV. 5. habet Pal. 3. *Parata vobis plebes est;* ibidem c. 6. lege *Tribunum acerrimum auctorem plebes nacta:* quia duo Pall. *plebis*. IV. 48. *Præterquam plebes habeat*, habet Pal. 2. V. 29. *Plebes continuare latoribus legis tribunatum*, jubent legi membranæ Pall. *Gebh.* *Plebes* præferunt etiam Port. et Hav. eamque lectionem Gronovius in contextum recepit. Vide ad I. 20. § 6. *plebs* tamen est in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *Cum vero*, pro *Tum vero*, Voss. 2. sollemni librariorum lapsu. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem.

Actum esse de libertate sua] Præpositionem *de* non agnoscit Harl. 2.

Cum Genucio una mortuam ac sepultam] *Mortuam esse ac sep.* Harl. 2.

Aliud agendum, ac cogitandum] Vox *agendum* non adparet in Leid. 2. Deinde *ac cogendum* Voss. 2. et Gaertn. Mox *modo res.* pro *quomodo res.* Flor.

§ 3 *Id autem unum consilium esse*] *Id unum autem* alio ordine Harl. 2. *Id hoc unum consilium esse* typis descripti antiquissimi usque ad Aldum, qui primus vulgavit, quod nunc passim exstat. Et id etiam superest in reliquis scriptis, nisi quod *consilium ē*, id est, *consilium est*, habeat fragm. Hav. Mox *ut se ipsā plebs*, id est, *se ipsam*, Flor. et Gaertn. Male. Vide hoc lib. ad c. 19. § 5.

Quando aliud nihil auxilii habeat] *Quando nihil aliud aux.* Lipsiens. Deinde τὸ *auxilii* pro varia lectione adscriptum est in margine Voss. 2. qui in contextu ipso habet *consilii*. Alibi non raro hæc vocabula commutantur. Vide hoc lib. ad c. 27. § 2. Tum *habebat* Gaertn. aberrante librario. Ceterum hæc verba et multa seqq. usque ad illa *et eos ipsos plebis*, deerant in Harl. antiq. omissa librarii culpa; cui ansam dedit vox *plebs*, quæ modo præcessit. Vide ad IX. 11. § 11.

Quatuor et viginti lictores adparere consulibus] Donjatius, sibi difficultatem movens, quomodo hic viginti quatuor consulum lictores memorentur, quum constitutum fuerit, ne insignia regia eodem tempore penes utrumque consulem essent, respondet, lictores a securibus, vel potius duo genera fascium distinguenda esse; utrique enim consuli duodecim lictores cum totidem fascibus præisse, sed tantum alternis mensibus secures fascibus additas fuisse, teste Dionys. Hal. Antiq. V. p. 278. Quæ responsio admitti nequit. Loquitur enim Dionys. de primis consulibus Bruto et Collatino, quibus cum fascibus etiam secures prælatæ sunt. Eo autem tempore, ut Dionys. narrat, obtinebat, ut alteri consuli duodecim fasces cum securibus, alteri tantum duodecim fasces præferrentur. Quum autem id jam primo anno mutatum, et a Poplicola

post mortem Bruti introductum esse addat Dion. p. 292. ne fascibus consulum in Urbe secures adderentur, patet, distinctionem inter fasces, quibus secures vel additæ vel demtæ erant, hic locum habere non posse. Potius itaque dicendum esse videtur, eumdem Valerium, quum vetaret, fascibus consulum in Urbe secures addi, simul etiam constituisse, ut consulibus in Urbe fasces tantum alternis præferrentur. Valer. Max. IV. 1. ex. 1. 'Invidiosum magistratus fastigium moderatione ad tolerabilem habitum deduxit, fasces securibus vacuefaciendo, et in concione populo submittendo. Numerum quoque eorum dimidia ex parte minuit, ultro Sp. Lucretio collega adsumto; ad quem, quia major natu erat, priores fasces transferri jussit.' Livius tamen indicare videtur, id jam mox post reges ejectos usu receptum fuisse, II. 1. 'Id modo cautum est, ne, si ambo fasces haberent, duplicatus terror videretur. Brutus prior, concedente collega, fasces habuit.' Nisi, quemadmodum viri docti volunt, ibi intelligendi sint fasces, quibus secures additæ erant, distincti a fascibus, quibus demtæ secures. Jam autem eo tempore, quo tantum alteruter consulum fasces habebat, eum, penes quem fasces non erant, duodecim tamen lictores secuti sunt. Sueton. in Cæs. c. 20. 'Antiquum etiam retulit morem, ut, quo mense fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores pone sequerentur.' Hinc ergo patet, recte viginti quatuor lictores consulum memorari posse; duodecim, qui alteri consuli fasces præferebant; et totidem, qui alterum pone sequebantur. Adde, si uterque consul in suam proficisceretur provinciam, unicuique duodecim, et ita ambobus viginti quatuor lictores additos esse. Vel hanc itaque ob caussam necesse fuit, ut tot forent lictores. Ceterum *consules*, pro *consulibus*, Leid. 1. Lipsiens. et Gaertn. qui error natus est ex non intellecta nota *cōs*. Vide ad x. 10, § 2.

Et eos ipsos plebis homines] Nota, lictores e populo fuisse. Sed confecto bello Punico fere e Brutiis sumebantur. Agell. x. 3. *Klock.* Τὸ *et* non adparet in vetustissimis excusis. Primus adjecit Aldus. Eamdem voculam servant constanter omnes codd. scripti.

Nihil contemtius neque infirmius] *Plebis homines esse nihil. contemtius* sine distinctione præfert Gaertn. ut incertum sit, quo τὸ *esse* pertinere voluerit, utrum jungendum putarit 'plebis homines esse,' an 'esse nihil contemtius.' Verum additæ simul notæ sunt τῷ *esse*, quibus librarii innuere soliti fuerunt, vocem delendam esse. Sane ea vox in nullo alio meorum codicum superest. Deinde *nihil contemtius, nihil infirmius* Harl. 2. Ita XL. 14. 'Nihil aliud scio, inquit, nihil arguo, nisi quod cum ferro comissatum venerunt:' ubi plures codd. *neque arguo* præferunt. Verum quemadmodum ibi vulgatum ferri potest, ita hic unius illius codicis auctoritas levior est, quam ut ejus fide vulgatum mutem. Mox in verbis seqq. *si sunt* pro *si sint* Flor. Tum *sibi quemque magna*, omisso τῷ *ea*, Lipsiens. Deinde *magna et horrenda facere* Harl. 2. Sed etiam hic utroque loco reliqui a vulgato non discedunt.

§ 4 *His vocibus alii alios quum incitassent*] *Quum alii alios incitassent* Harl. 2. et Port.

Voleronem Publium de plebe hominem] 'Volero' prænomen est, ut ait Valerius fragm. lib. x. 'Publius,' item prænomen: itaque, ne duo prænomina conjungantur, *Publilium* lege, quod plebeiæ nomen gentis est. Quæ scriptura exstat etiam in Capitolinis fragmentis. *Sigon.* *Ad Voleronem Publilium* restituit Sigonius ex Fragmen-

tis Capitol. quod et ante illum natum vidit atque edidit J. Andreas. Pall. 1. 2. et Camp. *Publium*. Pal. 3. vero *Publicum*, τῷ *c* subjecto signo, quo literam delendam indicatur. *Gebh.* *Velerionem Publium* Gaertn. *Veleronem Phubium* Lipsiens. *Veleronem Publium* Flor. Leid. 2. Harl. uterque, Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. *Veleronem Publicum* Voss. 2. et Port. Πόπλιος Βολέρων vocatur Dionys. Halic. IX. p. 596. Sed recte *Voleronem Publilium* habent Voss. 1. et Leid. 1. neque multum discedit Klockian. qui *Veleronem Publirium* præfert. Alibi sæpe 'Publilius,' minus notum nomen, in notissimum 'Publius' a librariis corruptum fuit. Vide Sigon. ad VI. 19. § 5. ad VIII. 12. § 4. et Pighium ad Valer. Max. fragm. lib. X.

Quia, *quod ordines duxisset, negaret*] Forte malis, *qui*, *quod ordines* . . . *est missus*. Sed parum interest, *qui*, an *quia*, legas. *J. F. Gron.* Non modo parum, sed etiam nihil interest, *qui*, an *quia*, legatur. Quum itaque vulgatum servent omnes, qua manu, qua typis descripti libri, recepta etiam lectio non est mutanda; et quidem tanto minus, quod Livius, si *qui* scripsisset, etiam *negabat* potius, quam *negaret*, dicturus fuisse videatur. Τῷ *quia* Livium sæpe subjunctivum addidisse, dictum est hoc lib. c. 8. § 5. Præterea *negare* male Harl. 2.

Lictor missus est a consulibus] *Missus a cons.* Port. *missus est et a cons.* Harl. 1. *missus est ab cons.* Hav. *missus est a consule* Leid. 2. Vide modo ad § 3. ubi quidam codd. *consules*, pro *consulibus*, præferunt.

§ 5 *Consules spoliari hominem, et virgas expediri jubent*] *Consules expoliari* Voss. 2. De verbo 'expoliare' vide ad XXXVIII. 14. § 10. Tum *expedire* Leid. 1. Denique *hominem jubent*, *et virgas exp.* Voss. 1. et Leid. 2. Sed, quod vulgo circumfertur, probum esse evincit locus Livii VIII. 32. 'Tunc Papirius redintegrata ira spoliari magistrum equitum, ac virgas et secures expediri jussit.' Verbo 'spoliare' in simili re etiam usus est Valer. Max. II. 7. ex. 8. 'O exemplum admirabile, et Rullianus, et magister equitum, et victor, scissa veste, spoliatoque corpore, lictorum verberibus lacerandus.' Et ita mox Liv. hoc cap. 'Eo infestius circumscindere et spoliare lictor.' Paullo post *Provoca, inquit, ad populum, Volere* male habet Lipsiens.

In conspectu suo virgis cædi malunt] Τὸ *suo* non adparet in Leid. 2. Quæ vox abesse ac deleri posset, si plurium codicum auctoritas adstipularetur, quum mox etiam sequatur, 'quem ipsi in lecto suo a vobis trucidari.' Certe supra etiam dixit Liv. II. 29. 'Citari nominatim unum ex iis, qui in conspectu erant, dedita opera jubent:' non *in conspectu suo:* et c. 40. 'Quam in conspectu Roma fuit:' non *in conspectu tuo*. Et ita sæpe infra. Alibi etiam eamdem vocem librarii de suo addere soliti fuerunt, ubi ab integrioribus Mss. abest. Vide quæ notantur ad V. 46. § 1. Unus tamen codex levior est, quam ut ei adversus aliorum omnium consensum fides habeatur. Vide Oudendorp. ad Frontin. IV. 1. ex. 10.

Eo infestius circumscindere] Id est, lacerare vestem. Infra III. 58. 'Donecque ea gerens, in conspectu populi scissa veste, tergum laceratum virgis ostendit.' VIII. 32. 'Tunc Papirius redintegrata ira spoliari magistrum equitum, ac virgas et secures expediri jussit. Fabius, fidem militum implorans, lacerantibus vestem lictoribus, ad triarios, tumultum jam in concione miscentes, sese recepit.' XXIX. 9. 'Vocatosque tribunos nudari, ac virgas expediri jubet. Dum spoliandis iis (repugnabant enim, militemque implorabant) tempus teritur.' *Kloch.* *Confestius circumscindere*, priori vocula omissa, Leid. 2.

eo infestius satagebat circumscindere Hearnii Oxon. N. Sed vocem *satagebat* existimo glossema esse librarii, qui orationem infinitivam ferre non potuit. Multa similia vide ad I. 50. § 5. *circumsindere* Lipsiens. et Harl. 2.

§ 6 *Tum Volero, et prævalens ipse, et adjuventibus advocatis, repulso lictore*] Omnia hæc deerant in Voss. 2. sed culpa amanuensis, quem decepit vox proxime præcedens *lictor*, quum horum ultima sit *lictore*. Hinc saltu dato media omnia male neglexit. Vide ad IX. 11. § 11. Male etiam *Valero* Leid. 1. Haud absimili errore *Valerius Nero* vocatur in Flori Mss. et priscis edd. I. 22. § 2. ubi videndi viri docti.

Eo se in turbam confertissimam recipit, clamitans] Pall. 1. 2. et Camp. *recepit*. Gebh. *In conf. turbam* Harl. 2. Tum *recepit* Leid. ambo, Hav. et fragm. Hav. pro quo *receperit* præfert Gaertn. Sed vide ad XL. 14. § 10. Deinde *clamans* Lipsiens. Sed in frequentativo, quod in reliquis omnibus exstat, vis et emphasis inest. Indicat enim, non satis habuisse Voleronem, id semel clamasse, sed sæpius iterasse. Alibi sæpe librarii primitiva et frequentativa commutarunt. Vide ad V. 40. § 3. Paullo ante, addita prima vocula, *et ubi indign.* Leid. 1.

§ 7 *Quibus ipsis vestro auxilio opus est*] *Nostro auxilio* Voss. 2. et Hav. Sæpius hæ voces in Mss. commutantur. Vide ad XXXIV. 2. § 2.

§ 8 *Adparebatque, omne discrimen adesse*] *Omne discrimen esse* Hav. Sed similiter locutus est hoc lib. cap. 29. 'Ne prædictum negetis, Patres conscripti, adest ingens seditio:' omisso verbo *adesse* c. 28. dixerat, 'Adparebat atrox cum plebe certamen.' Mox *nihil cuique sanctum* Port. Paullo ante *Provoca*, pro *Provoco*, Gaertn. Vide ad § 5.

§ 9 *Huic tantæ tempestati quum se consules obtulissent*] Quia Pal. 1. *tanto*, puto legendum *Huic tanto tempestatis*. Gebh. Pal. primi lectionem ex lapsu librariorum natam, nihilque mutandum esse, puto. Certe omnes nostri in vulgatum uno ore consentiunt.

Fascibus fractis e foro in curiam] *Se foro*, ultima præcedentis vocis litera in principio sequentis iterum repetita, Leid. 1. Vide ad XXXVII. 29. § 8. *et foro* Voss. 2. *ex foro* Harl. 2.

Incerti, quatenus Volero exerceret victoriam] *Quatinus* Leid. 2. et Klockian. Sed distinxisse antiquos inter *quatenus* pro 'qua parte,' 'quousque,' et *quatinus* pro 'quoniam,' antiqui grammatici observarunt. Vide Vorst. et Torren. ad Val. Max. IX. 11. in princ. Duker. ad Flori I. 5. § 2. et viros doctos ad Justini XII. 11. § 6. Ex illis autem, quæ addunt, non modo constat, promiscue, non observato hoc discrimine, *quatenus* et *quatinus* in Mss. antiquis passim reperiri; verum, si vel maxime canon ille observatus fuisset, hic tamen *quatenus* servandum fore; id enim nunc pro 'quousque' ponitur. De locutione 'exercere victoriam' vide ad VI. 22. § 4.

§ 10 *Conticescente deinde tumultu*] *Conticiscente* Flor. Leid. 1. Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. quomodo et supra præfert codex scriptus c. 29. § 10. et infra IV. 1. § 5. ubi vide. *Conticessente* Lipsiens. et Hav. *contiscenti* Harl. 1. An voluit librarius *conticente?* Sed 'conticessere' in hac re usus est Livius XXV. 10. 'Romani, qui cædibus superfuerant, in arcem confugerant, conticescebatque paullatim tumultus.'

Quum senatum vocari jussissent] Vetus codex habet, *quum in senatum vocari*. Magis placet vulgata lectio. *Rhen.* Illam lectionem, quam laudat e suo Rhenanus, *quum in senatum vocari*, in nullo nostrorum videre est. *Gebh.* Valde placet Rhenani ex Borbet. *quum in senatum vocari*. Nec placere magis illi vulgata lectio debuit. Nam et Flor. Voss. 1. Helm.

Rott. sic; et restituimus ex optimis XXIII. 32. *Quoties in senatum vocassent.* Lib. XXIV. 28. *In hac turbatione rerum in concionem vocari placuit.* Val. Max. VIII. 13. ex. 4. 'Jam vero de M. Perperna quid loquar? qui omnibus, quos in senatu consul rogaverat, superstes fuit.' Fanovictorienses membr. *in senatum convocaverat:* conjeci statim, *quos in senatum consul vocaverat:* quod fatetur Pighius plane in veteribus esse; sed probare non potuit, quum sit unice verum. *J. F. Gron.* *Quum senatum vocari* Flor. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et codd. quibus Hearne Oxonii usus est. *Quum in senatum vocari* Leid. 1. et Harl. 1. ut in reliquis præpositio *in* intercepta videatur ab ultima litera proximæ vocis *quum.* Similia hujus erroris exempla vide ad X. 13. § 3. *quum in senatum vocari jussissent* præfert quidem Voss. 1. a m. pr. sed τῷ *in* subjectæ visuntur notæ, quibus librarii vocem illam delendam indicant. Locutionem 'vocare in senatum' Livio etiam vindicavit Gronov. XXXVI. 21. 'A porta ad prætorem M. Junium iter intendit. Is prima luce in senatum vocavit;' ubi vulgo similiter omittebatur præpositio: vide quæ ibi notantur. Ejusdem formæ est 'vocare ad consilium,' quod contra Sigonium tuetur idem Gronov. XLIV. 37. 'Tertia demum hora, sacrificio rite perpetrato, ad consilium vocavit:' et 'advocare ad concionem,' de quo vide ad XXVI. 48. § 13. Insuper, pro *jussissent,* male *jusserit* Leid. 2. Paulo post *vim plebis, et Voleronis* Lipsiens. addita conjunctione, quæ ab aliis omnibus abest.

CAP. LVI. § 1 *Voleronem amplexa favore plebs proximis comitiis tribunum plebis creat*] Τὸ *plebis* videtur abundare: etsi Flor. Rott. et Helm. *plebi,* quod est plebei. *J. F. Gron.* *Amplexa plebs favore* Hav. Τὸ *favore* non adparet in vetustioribus excusis. Primus Aldus eam vocem adjecit, quam etiam servant omnes scripti. *Amplexo favore plebs* habet Voss. 2. Vide ad c. 60. § 5. *amplexa favore plebis* Leid. 2. ut forte librarius dare voluerit *amplexa favore plebes,* quomodo se in Pal. invenisse Gebhardus supra testatus est ad c. 55. § 2. Vide ad I. 20. § 6. Omnes tamen reliqui, et inter eos optimi, *plebs* præferunt. Deinde *proximum comitiis* Lipsiens. Tum *tribunum plebis* servant Voss. 2. Leid. 2. Gaertn. et Port. *tribunum pl.* Hav. *tribunum pleb.* frag. Hav. alii *tribunum plebi,* quod et Voss. 1. a m. pr. præfert, sed inter lineas *plebis* adscriptum exstat. Vide ad cap. 42. § 6. Gronovius vocem *plebis* delendam censuit. Eamdem etiam non agnoscunt priscæ, quas vidi, edd. et demum in Aldina obvia fuit. Ita mox hoc cap. 'Plebs Voleronem tribunum reficit.' Alibi sæpe vox *plebis* in Mss. vel præcedenti *tribunus* additur, vel omittitur. Supra II. 42. 'Certatum eo quoque anno cum tribunis est:' ubi solus Sigonii codex legit *cum tribunis plebis est.* III. 56. 'Tum tribuni, adgredi singulos tutum maturumque jam rati, accusatorem primum Virginium et Appium reum deligunt.' VII. 17. 'Intercedentibusque tribunis interrex Fabius aiebat, in duodecim tabulis legem esse:' ubi iterum Sigon. cod. habet *tribunis plebis.* IX. 33. 'Quum inter patricios magistratus tribunosque nulla certamina fuerant:' ubi iterum Sigonii aliique codd. *tribunosque plebis.* c. 36. 'Eo forte quinque legati cum duobus tribunis plebis venerant:' ubi male unus ex Oxoniensibus Hearnii Mss. vocem *plebis* omittit. Invitis tamen codd. vocem delere non audeo. Neque alia caussa Gronovio eam inducendi fuisse videtur, quam quod modo præcesserit *plebs.* Quæ tamen non satis justa mutandi ratio existimanda est. Infra III. 55. 'M. Duilius deinde tribunus plebis plebem rogavit, plebesque scivit, qui plebem sine tribu-

nis reliquisset:' in Epit. Liv. lib. IV. 'Lex de connubio patrum et plebis a tribunis plebis contentione magna, Patribus repugnantibus, perlata est.' XXXIV. 1. 'Tribuni plebei ad plebem tulerunt de Oppia lege abroganda. Tulerat eam C. Oppius tribunus plebis.' c. 53. 'Q. Ælius Tubero tribunus plebis ex senatusconsulto tulit ad plebem, plebesque scivit.' Vide ad I. 8. § 9. Denique *creant* Voss. 2. ut sit 'plebs creant:' de quo vide ad II. 5. § 2. Sed unius auctoritas non satis idonea est lectioni inmutandæ. *Erat* librarii aberratione præfert Hav.

L. Pinarium, P. Furium consules habuit] *L. Primarium* Port. et Hav. *L. Pinarum* Leid. 2.

§ 2 *Contraque omnium opinionem*] *Circa omnium opin.* Leid. 2. Sed *circa* et *contra* sæpe alibi ab indoctis librariis confunduntur in libris scriptis. Vide ad XXXVII. 15. § 7. *contra omnium opin.* Harl. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. *contra omnem opinionem* Hav. Vide ad XLV. 19. § 13.

Eum vexandis prioris anni consulibus administraturum tribunatum credebant] Vetus lectio, *permissurum administraturum trib. cred.* Opinor legendum, *qui eum vex. prioris anni cons. permissum administraturum trib. cred.* Nam illi plebs tribunatum plane permiserat. *Rhen.* Ne ipsa quidem Hygea tam sana perbiberi potest quam hic locus, *vex. prioris anni consulibus permissurum trib.* stabilitus auctoritate Pall. 1. ac 3. 'Permittere' quia hic eleganter noveque dictum erat a Livio, invida correctorum imperitia extorre esse cogebatur. Supra c. 30. 'Ut imperium, sua natura vehemens, mansueto permitteretur ingenio.' 'Permittimus' autem nostram 'potentiam,' sive magistratum injuriæ, dum aliis injuriam faciendi licentiam ex occasione tribunatus sumimus, totamque nostram vim consumimus. Rhenanus opinatur legendum, *qui eum vex. prioris anni cons. permissum administraturum trib. cred.* Valde inepte, quo elegantiam sermonis Liviani penitus jugulat. Silent hic ceteri structores commentariorum scholiorumque. Andreas edidit, *qui eum vex. prioris anni cons. administraturum trib. cred.* Pal. 2. *qui eum vex. prioris anni cons. pertinacissimum admissurum trib. cred.* Et ita fere Campan. nisi quod *pertinacissimum administraturum.* Gebh. Refert e scripto Rhenanus, *permissurum administraturum:* et facit *permissum administraturum;* quasi plebe illi tribunatum plane, ut loquitur, permiserit. At mihi certum, τὸ *administraturum* esse hominis, qui pro captu suo explicabat τὸ *permissurum:* quod docte Livius sumpsit ab illis, qui 'permittere equum' dicunt, hoc est, incitare, et ei frenos immittere ad liberum cursum. Vide Observ. II. 18. Est igitur 'permissurum tribunatum vexandis consulibus,' tribunatui frena laxaturum, potestate impotenter usurum ad vexandos consules. *J. F. Gron.* *Eum vex. prioris anni cons. administraturum permissurum trib. cred.* Voss. 1. adjectis tamen notis indicavit librarius, vocem *administraturum* delendam esse: at in margine *eum vix vexandis* erat. *Eum vix vex. prioris anni cons. permissurum trib.* Lipsiens. et Gaertn. *eum vex. pr. a. cons. administraturum trib.* Flor. *eum vex. prioris anni cons. pertinacissimum admissurum trib. cred.* Hav. *eum vix vex. prioris anni cons. pertinacissimum trib. cred.* fragm. Hav. *eum vex. prioris anni cons. pertinacissimum administraturum trib. cred.* Neap. Latinii. Ex Oxon. etiam codicem B. *admissurum tribunatum,* sed N. *administraturum permissum tribunatum* habere, Hearne monuit. *Administraturum tribunatum* præferunt omnes typis excusi usque ad Gruterum, qui *permissurum tribunatum* edidit, quod ex nostris plurimi servant scripti, Voss. 2. Leid. ambo, Harl. ambo, Port. et modo memorati Lipsiens. et Gaertn. Id autem recte probavit

atque illustravit Gronovius, docens 'permittere tribunatum' eodem modo dictum esse, quo 'permittere equum,' id est, frena ei laxare; de qua locutione vide quæ infra notantur ad III. 70. § 9.

Ut plebeii magistratus tribunitiis comitiis fierent] Sic pluribus locis. Gellius tamen docet XV. 27. *tributis comitiis*, non *tribunitiis*, esse legendum. *Sabell.* Ne, quæso, graventur docti, aliqua his observationibus a nobis conspergi, quorum paulo provectiores ne admoneri quidem velint. Nam ut in missilibus spargendis nulla principis largitio populo grata esse potuit, si in orchestram, aut intra equestria tantum, non in popularia, concidissent; sic literatorum vulgus in me reclamabit, ex hac nostra lucubratione ad se nihil pervenisse: nec dubitabit, in ambitionis suspicionem nostrum devocare officium, quasi peritioribus ostentare id sit, non in medium scribere. Quamquam certo scio, non defuturos, ut delicato sunt plerique stomacho, qui hæc in publicum projecta indigna judicent, quæ non modo non digniores ordines, sed ne ipsum quidem cupiat vulgus colligere: adeo in iocando magis, quam parando, nobis laborandum fuit officio. At sint rutabula hæc, marræ, sarcula, et alia id genus viliora: pendant ad eorum casum pagani et rupices sinum, videantque, num emendata sit lectio apud Livium, *ut plebeii magistratus tribunitiis comitiis fierent*, an verius *tributis comitiis*, pro *tribunitiis*, sit legendum. Et mox c. 60. 'Insignem annum comitia tribunitia efficiunt,' pro *tributa*. Lælius Felix, Gellio auctore Noct. Att. XV. 27. tria comitiorum genera fuisse tradidit: 'curiata,' quum ex generibus omnium suffragium ferretur: 'centuriata,' quum ex censu et ætate: quum vero ex regionibus et locis, 'tributa.' Quibus Lælii verbis, utra emendatior lectio, facile est legentibus judicare. *Sabell.* Quidam codd. falso legunt *tribunitiis*, pro *tributis*. Dionys. hoc in loco (IX. p. 598.) centuriata comitia distinguit a tributis: quod centuriata fierent præcedentibus SCC. multitudineque per curias ferente suffragia, ac post utraque hæc signis a numine et auguriis nihil adversantibus; tributa vero, quod, neque senatusconsulto prius facto, neque sacris, neque aruspicibus sancientibus, fierent, unaque die haberent finem. At Coriolani judicium describens l. VII. p. 464. curiata a centuriatis distinxit, quod in curiatis viritim suffragia ferrentur, in centuriatis per centurias. Quæ loca si quis conferat, in altero centuriatá a curiatis neutiquam distincta reperiat, in altero tributa cum curiatis propemodum eadem facta. At Gellius XV. 27. 'Curiata comitia,' inquit, 'sunt, quum ex generibus omnium suffragium fertur: centuriata, cum ex censu et ætate: tributa, cum ex regionibus et locis.' Hæc ille. Ex quibus verbis curiata á centuriatis satis distincta sunt, at a tributis non admodum clare. Ego conjicio, 'curiata comitia' esse, cum viritim per omnes tribus suffragia feruntur, ut de Coriolani judicio scribit Dionys. 'centuriata,' cum ex censu et ætate, atque ab his non abesse vel Patres vel patricios: 'tributis' autem solam adesse plebem, ut hic ex Livio satis patet. Sed hæc, ut in aliis jam sæpe fecimus, lectoris judicio relinquimus. Nam Livii diligentiam in re admodum necessaria hic plane desideramus. *Glar.* Quod jam supra notatum fuit, hic repetendum est, versionem Dionysii Latinam, qua Glareanus usus est, multis erroribus obsitam fuisse. Ex contextu autem Græco, quem frustra quæsitum Glareanus indagare non potuit, constat, Dionysium priori loco lib. IX. a 'tributis' comitiis distinxisse non 'centuriata,' sed 'curiata,' vel φρατριακὴν, aut φρατριακὴν ψηφοφορίαν, ἣν οἱ Ῥωμαῖοι κουριάτην

καλοῦσι ubi auctor versionis istius κεντουριάτην legisse videtur. Sed male: φράτρα enim vel φρατρία non centuriam, sed curiam, notat, ipso teste Dionysio Antiq. II. p. 82. Εἴη δ' ἂν Ἑλλάδι γλώττῃ τὰ ὀνόματα ταῦτα μεθερμηνευόμενα, φυλὴ μὲν καὶ τριττὺς, ἡ τρίβος· φράτρα δὲ καὶ λόχος ἡ κουρία. et l. VI. p. 410. Νεμηθεὶς δὲ ὁ δῆμος εἰς τὰς τότε οὔσας φρατρίας, ἢ ὅπως βούλεταί τις αὐτὰς προσαγορεύειν, ἃς ἐκεῖνοι καλοῦσι κουρίας. Ex eodem etiam contextu Græco patet, Dionysium posteriori loco l. VII. a 'centuriatis' non 'curiata,' sed 'tributa,' comitia distinxisse. Memorat enim ibi τὴν λοχῖτιν ἐκκλησίαν et τὴν φυλετικὴν ἐκκλησίαν. De tribus comitiorum generibus, in quibus distinguendis graviter etiam lapsus est Glareanus, sed quæ pluribus refelli hoc loco ratio notarum non permittit, quædam superius dicta sunt ad hujus lib. c. 35. § 6. ubi similiter etiam Glareanus errabat; sed de iis prolixe agunt Nic. Gruchius et Carol. Sigonius libris doctissimis de hac re conscriptis. Ceterum tribunitiis comitiis perperam exstat in Flor. a m. sec. Voss. 1. a m. sec. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. in margine, (qui in contextu habet tribuni comitiis) Hav. fragm. Hav. et Oxon. Hearnii B. L. 1. 2. N. et C. tributis comitiis tamen superest in optimis Leid. 1. Harl. 1. et Voss. a m. pr. Similiter etiam peccabatur infra c. 58. § 1. et c. 60. § 4. atque alibi. Præterea ut plebi magistratus Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. plebei magistratus Leid. uterque, Harl. uterque, Gaertn. fragm. Hav. a m. sec. et Hav.

§ 3 *Sub titulo prima specie minime atroci*] *Et minime atroci* Voss. 1. in marg. Leid. 2. Harl. 2. Port. Hav. et Lipsiens.

Omnem potestatem] Nempe curiata comitia erant in Patrum potestate: nec enim haberi poterant, nisi senatus jussisset, et populus per curias convocatus approbasset, et aves auspiciaque addixissent. Erant vero augures illi ex patriciis. At tributa habebantur, etiamsi nec senatusconsultum factum esset, nec de cœlo servabant augures, unoque die peragebantur, ut in hac eadem narratione docet Dionysius IX. p. 598. Vide Livium VI. 41. Porro tam centuriatis, quam curiatis comitiis Patres auctores fiebant, teste Liv. eodem lib. VI. 42. quod notandum. Sed maxime notandum, ut legum comitiis centuriatis ferundarum ante initum suffragium Patres auctores fierent, ut Livius VIII. 12. *H. Vales.*

Per clientum suffragia creandi] Pall. tres *clientium*. Gebh. *Clientum* primus recepit Aldus, cum quo ex codd. nostris faciunt Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Hav. Aldo vetustiores dederant *clientium*, quod iterum J. F. Gronovius contextui reddidit. Neque aliter habent reliqui, quos adhibui, codd. Vide ad XXIII. 3. § 2. Τὸ *per* deest in Gaertn. Mox *auferre*, pro *auferret*, habet Lipsiens.

§ 4 *Nec, quæ una vis ad resistendum erat, ut intercederet aliquis*] *Neque una vis* omnes, uno excepto, codd. mei, quos in eumdem errorem conspirasse miror. Solus Gaertn. ipse etiam male habet *nec una vis*. Præterea *una vis erat ad resist.* Harl. 2. Denique *neque ubi interc.* Voss. 2. *neque ut interc.* Harl. 2. et Gaertn. *nec ut interc.* Port. *neque scilicet ut interc.* Hav.

Aut consulum, aut principum] *Aut consulum, aut principium* Voss. 1. cujus tamen librarius literæ i notam addendo indicavit, *principum* scribendum esse. Vide hoc lib. ad c. 27. § 12. Mox *res ipsa tamen suo mol.* alio verborum ordine Harl. 2. Tum *elimine*, pro *molimine*, Leid. 1. et Harl. 1.

Gravis, certaminibus in annum extrahitur] Vet. codex plenior *gravis, magnis certam.* et recte. *Sigon.* Vox mag-

nis, intrusa a Sigonio, exsulat omnibus nostris et Mss. et impressis libris. *Gebh.* Τὸ *magnis*, quod inseruit Sigonius, nos, auctoribus scriptis et vett. ed. ejecimus. Est enim usus ablativi nudi veteribus Latinis satis frequens, nobis non ita tritus. Sic III. 51. 'Mediaque Urbe agmine in Aventinum pergunt.' Eodem c. 54. 'Armati per Urbem silentio in Aventinum perveniunt:' sed et hinc non longe cap. seq. 'Lex silentio perfertur.' Ut Græci Homer. Il. Δ. 412. Τέττα, σιωπῇ ἧσο. et Il. Γ. 8. ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί. et Il. Δ. 431. σιγῇ δειδιότες. Prorsus autem, ut hic volumus, IV. 43. 'Quum pars major insequentis anni per novos tribunos plebis et aliquot interreges certaminibus extracta esset.' V. 45. 'Castra Gallorum, intuta neglectaque ab omni parte nacti, clamore invadunt:' ita Mss. male insertum vulgo, *cum ingenti*. VII. 7. 'Relictis equis, clamore provolant ante signa:' sic lectum ante Sigonium, qui hic iterum infersit e pravo libro *ingenti*. J. F. Gron. Vocem *magnis* nesciunt etiam omnes, quos vidi, libri manu exarati; quam a Sigonio perperam additam esse recte Gronovius monuit, et usum ablativi inlustravit. Locutionis istius 'agmine procedere' alia exempla vide ad Liv. XXXVI. 20. § 2. 'clamore invadere' ad V. 45. § 2.

§ 5 *Plebs Voleronem tribunum reficit*] *Tribunum preficit* Voss. 2. An forte scribere voluit *tribunum pl.* seu *plebis, reficit?* Sed vox *plebis* optime abesse potest. Vide ad cap. hujus princ. Mox *ad ultimum* perperam neglexit Harl. 1. scriba. Denique *futuram*, pro *venturam*, Leid. 2. Ita variant codd. scripti apud Valer. Max. I. 6. ex. 3. ubi vide viros doctos. Similiter optimus codex Florent. *fuisset*, pro *venisset*, supra habet apud Gronov. ad Liv. I. 50. § 8. Error natus videtur ex vitiosa verba præeuntis pronunciatione *fenturam*, quod exigua mutatione in *futuram* verti potest.

Appium Claudium Appii filium] Pal. 2. *Appium Appii Claudii filium.* Sed a Pall. 1. ac 3. abest *Appii filium.* Gebh. Pighius in Annal. ad A. U. C. CCXCII. dicit, 'Si pater decemviri est, ut e Dionysio et Livio fere colligitur, secundum Fastos Capitolinos, quos sequimur, M. F. vocari debet.' Nempe quia Appius decemvir in Fastis Capitoliinis est *A P. F. M. N.* Sed nondum ostensum est, hunc fuisse patrem decemviri. Livius eum omnino pro filio Ap. Claudii, ejus, qui A. U. C. CCLVIII. consul fuit, non M. Claudii, habuit. Hoc ostendunt verba, 'jam a paternis certaminibus invisum infestumque plebi:' et c. 58. 'Odisse plebem plus quam paterno odio:' ac denique c. 61. 'Plenus suarum, plenus paternarum irarum.' Nam nullius e gente Claudia certamina cum plebe memoravit, quam Appii, non Marci, Claudii. Et consentit cum Livio Dionysius IX. 42. *Duk.* Viro summo, τὰ *Appii filium* a Voss. 2. non agnosci adfirmanti, fidem habeo. In excerptis tamen utriusque Voss. quæ penes me sunt, nihil ex codd. illis notari video. Quum autem Gronov. excerpta codd. Pal. habuerit, eorumque hoc loco non meminerit, quamvis duo τὰ *Appii filium* omittant, forte manus Gronovii aberravit, et pro *Voss.* 2. scribere voluit *Pall. duo.* Ceterum eædem voces adparent etiam in Harl. 1. Licet autem reliqui plerique codd. varie verba illa exhibeant, ex eorum tamen vestigiis colligendum, librarios simile quid in exemplaribus, quæ expresserunt, reperisse. *Aput Claudium aput F.* habet Leid. 1. *Appium Claudium Appii Furium* Leid. 2. *Appium Claudium Appii Claudii filium* Harl. 2. in margine Port. (quum in contextu ipso verba *Appii filium* non adpareant) et Hearnii Oxon. B. et C. *Appium Appii Claudii filium* Hav. et fragm.

-Hav. a m. sec. quum τὰ *Appii filium* in eo quoque a m. pr. non conspiciantur, quæ etiam absunt ab Gaertn. et Lipsiens. et ab Oxon. L. 2. abesse Hearne auctor est. Ex his patet, in paucis tantum, iisque non optimæ fidei, codd. voces *Appii filius* desiderari, si Pall. 1. ac 3. excipias. Onuphrium tamen in Fastis ex marmoribus Capitolinis, in quibus Ap. Claudius decemvir, qui vulgo filius hujus Ap. Claudii habetur, *Ap. F. M. N.* vocatur, hic *Marci filium* corrigendum censuisse, observat Hearne. Idem etiam fecit Sigonius Comment. in Fast. et Triumph. Rom. ad an. CCLXXXII. Quum tamen hic 'paterna certamina' memorentur, et non alius Claudii, qui cum plebe certaverit, ejusque commodis adversatus sit, supra mentio fiat, quam Ap. Claudii, qui ex Sabinis Romam commigravit, et inter Patres lectus est; recte hic *Ap. Claudium, Ap. filium* editum esse existimo, quomodo etiam præfert Harl. antiq. Certe III. 15. C. Claudius consul, quem viri docti Ap. Claudii decemviri patruum, adeoque Ap. Claudii hic memorati fratrem, censent, *Appii filius* vocatur. Idem sensit etiam Dion. Halic. qui Appium hunc Antiq. IX. p. 590. vocat Ἄππιον Κλαύδιον, υἱὸν Ἀππίου, τοῦ πλεῖστα τῷ δήμῳ περὶ τὴν κάθοδον ἐναντιωθέντος. Forte igitur olim duplex de Claudio, qui Romam commigravit, opinio vulgata fuit, eum vel *Appii* prænomen habuisse, quam secuti sunt Livius, Dionysius, et alii, vel *Marci*, cui adhæserunt fasti Capitolini.

Jam inde a paternis certaminibus invisum infestumque plebi] Pal. 2. *ab paternis cert.* Gebh. *Ab paternis cert.* etiam Hav. *a cert. paternis* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *inv. infestum plebi*, copula neglecta, Harl. pr. et Hav. Vox *plebi* abest a Port.

§ 6 *Collega ei T. Quinctius datur*] *T. Quintus* Voss. 2. et Harl. 2. *Q. Titus* Hav. ut videri posset librarius in cod. suo reperisse *Quintius Titus*, de quo ordine nominis ac prænominis vide ad III. 1. § 1. At reliquorum in vulgatam consentientium auctoritas evincit, nihil mutandum esse. Prænomen omiserunt vett. edd. quod primus Aldus recte addidit. Est enim in omnibus scriptis. *Collega ejus*, pro *c. ei*, male etiam præfert Gaertn.

Nihil prius, quam de lege, agebatur] *Nihil plus, quam de lege* Hav. Quomodo interdum librarii lapsi sunt. Vide hoc lib. ad c. 52. § 1. *nihil aliud, quam de lege* Harl. 2. qualia plura, Livio familiarissima, congerentur ad XXXI. 24. § 3. Verum et hic conspirans ceterorum Mss. auctoritas receptam lectionem firmat ac tuetur. *Quam de lege agebatur agraria* inepte Gaertn.

Ut inventor legis Volero, sic Lectorius, collega ejus, auctor] Hæc sententia, vere introrsum turpis, speciosa pelle decora est. Si Volero erat 'inventor' legis, cur Lectorius ejusdem 'auctor' dicitur? quum 'auctor' idem sit quod 'inventor,' hoc est, qui aliquid primus et præcipuus instituit. Recte igitur Buslidianus codex, pro *auctor*, *actor* habet, hoc est, exercitator et executor; ut Volero habeat laudem institutæ legis; Lectorius de opera ferendæ legis primas obtineat. *Nannius* Miscell. v. 22. Edico tibi, Petre Nanne, et pro summa, quæ inter nos communium studiorum caussa intercedit, amicitia sedulo moneo, ne quid novi moliaris in hoc Livii colo; optime enim conceptus est, commodissimamque sententiam continet, quam tu tamen videre non potuisti, propterea quod 'auctorem' idem semper valere quod 'inventorem,' falso tibi persuaseris; quæ res tibi ansam peccandi præbuit. Nunc igitur tibi narro, vocem illam apud Latinos capi interdum pro suasore, ac monitore; quoniam, qui alteri quicquam suadet, plurimum auctoritate valeat necesse est; alio-

quin suadebit quidem, sed non persuadebit, nisi potius ejus oratio strepitu ac sibilis explodetur, ac penitus rejicietur. Ex quo natæ sunt hæ loquendi formulæ, 'tibi auctor sum,' 'ut illud facias,' et 'hoc te auctore feci.' Horatius certe in hunc sensum vocem illam sumsisse videtur, cum inquit ad Pisones vs. 193. 'Auctoris partes chorus officiumque virile Defendat.' Dicit enim, chorum suadentis dissuadentisque partes sustinere debere; quod ipsius munus in primo Ajacis choro apud Sophoclem observare licet, et apud Senecam tragicum sæpissime: rursus Hor. Od. III. 5. loquens de Regulo, qui captivos reddendos esse negabat, orationeque in senatu habita, ut hoc ipsum evinceret, vehementissime contendebat, 'fertur,' inquit, 'virilem Torvus humi posuisse vultum, Donec labantes consilio Patres Firmaret auctor numquam alias dato.' *Rob. Titius* Loc. Controv. I. 21. 'Auctorem' hic pro suasore et monitore positum, monet R. Titius. Vide Hotom. Comment. Verb. Jur. in 'Auctor legis.' J. Pamelius in Epist. Cypriani LV. num. 6. 'auctorem' hic accipit pro propugnatore. *Klock.* Valeat Nannius cum suo *actor*, quod in solo Pal. 3. solemni vitio exstat. Quomodo distent 'inventor legis' ac 'auctor,' facile dicere est. 'Inventor legis' erat Volero, prima velut origo et excogitator, 'ut plebeii magistratus tributis comitiis fierent.' Terent. Eun. v. 8. 4. 'Parmeno mi, o mearum voluptatum omnium inventor, inceptor, perfector.' Liv. III. 20. 'Comes animosior, quam auctor.' IV. 20. dicitur Augustus 'auctor templi' Jovis Feretrii, quod vetustate dilapsum refecit. *Gebh.* Male cum Buslid. Nannius *actor:* non enim 'auctor' semper idem qui 'inventor,' sed sæpe approbator, quique alias Livio 'suasor' dicitur. Sic supra c. 44. 'Et hic annus tribunum auctorem legis agrariæ habuit.' At 'inventor' ejus Spurius Cassius. Item c. 48. 'Priusquam quisquam agrariæ legis auctor tribunus existeret:' qui aucteritatem ei præstet. Cic. ad Att. VIII. 3. 'Ille legibus per vim et contra auspicia ferendis auctor:' de Pompeio loquitur et Julias intelligit. *J. F. Gron.* Etiam Nerius Analect. II. 1. observaverat, hic 'auctorem' ab 'inventore' distingui. *Duk.* *Lectorius* Voss. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Lictorius* Leid. 2. Sed recte jam Sigonius *Lætorius* edidit, ut præfert Port. Neque multum abludunt Leid. 1. et Harl. 1. qui exhibent *Lateribus*. Vide ad cap. 27. § 6. et hoc cap. § 10. *Letorius* h. l. et inf. § 10. 12. Flor. Tum vocula *ejus* aberat ab Harl. 1. Sed alibi sæpe eam librarii neglexerunt: vide ad II. 52. § 8. Tandem *actor*, ut Nann. in Buslid. invenit, habent etiam Voss. 1. Leid. 2. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Frequenter has voces in Mss. confundi, vidimus ad I. 26. § 5. Sed recte Titius et Gronov. vulgatum vindicarunt, ac decuerunt, 'auctorem' hic poni pro suasore. Legem Volero non modo invenerat, ac promulgarat, sed etiam suadebat. At Lætorius a collega inventam, promulgatam, ac suasam, multo acrius, vehementius suasit. Eo sensu Patres dicuntur 'auctores,' id est, suasores, adprobatores, 'fieri' eorum, quæ comitiis centuriatis ac curiatis gerebantur. Supra I. 17. 'Decreverunt enim, ut, quum populus regem jussisset, id sic ratum esset, si Patres auctores fierent:' et eodem cap. 'Priusquam populus suffragium ineat, in incertum comitiorum eventum Patres auctores fiunt.' III. 59. 'Multique erant, qui mollius consultum dicerent, quod legum ab iis latarum Patres auctores fuissent.' lib. VI. cap. ult. 'Patricii se auctores futuros negabant:' et eodem cap. 'Patres auctores omnibus ejus anni co-

militia fierent.' Eodem sensu 'contra auctoritatem senatus' fieri dicitur, quod fit invito, non probante senatu, apud Cic. de Sen. cap. 4. 'C. Flaminio tribuno plebis, quoad potuit, restitit, agrum Picentem et Gallicum viritim contra senatus auctoritatem dividenti.' Liv. III. 63. 'Tum primum sine auctoritate senatus, populi jussu triumphatum est.' 'Auctor alicujus rei' esse dicitur, qui suadet. Infra XLIV. 16. 'Is pacis semper auctor regi fuerat:' ubi alia exempla vide. 'Suasor et auctor' junguntur apud Cic. de Offic. III. 30. 'Hujus deditionis ipse Postumius, qui dedebatur, suasor et auctor fuit.' Vide Grævium ad Cic. ad Attic. I. 19.

Tum recentior, tum acrior] In veteri est *cum recentior, tum acrior.* Rhen. *Tum recentior* servant Voss. ambo, Leid. 2. Lipsiens. Harl. uterque, Port. Hav. et fragm. Hav. Vide ad Liv. VI. 23. § 3. Voces *auctor quum recentior, tum acrior erat. Ferociam faciebat belli gloria ingens, quod ætatis ejus* perperam absunt a Leid. 1. *strenuior*, pro *acrior*, male habet Hav.

§ 7 *Quod ætatis ejus haud quisquam manu promtior erat*] *Quod ætatis ejus se haud quisquam* Voss. 2. *manu propior* Lipsiens. Unde vir doctissimus conjiciebat *manu propitior.* Sed nihil mutandum est. 'Manu promtus' est fortis, strenuus. Sall. Cat. cap. 43. 'Natura ferox, vehemens, manu promtus, maximum bonum in celeritate putabat:' ubi vide Cortium. Vell. Pat. II. 73. 'Hic adolescens erat studiis rudis, sermone barbarus, impetu strenuus, manu promtus, cogitatione celer.' Curtius V. 1. 'Vir inlustris, et manu promtus, famaque etiam proximo prœlio celebris.' Quinctil. Inst. Orat. XII. 1. ed. Burm. 'Nec omnibus, qui fuerint manu promti, viri fortis nomen concesserim, quia sine virtute intelligi non potest fortitudo.' Justin. XXIII. 4. 'Quod ostentum et consilio cautum, et manu promtum, regemque futurum significabat.' 'Manu fortis' dixit Liv. XXXIX. 40. 'In bello manu fortissimus, multisque insignibus clarus pugnis.' Nepos in Datam. c. 1. 'Et manu fortis, et bello strenuus, et regi multis locis fidelis erat inventus:' ubi vide Savar. Ita 'ingenio promtus' Liv. V. 3. 'Non promtus ingenio tantum, sed usu etiam exercitatus, talem orationem habuit.' 'Lingua promtus' II. 45. 'Nunc armatis sibi quisque linguæ promtum hostem offerri.' Sall. Jug. cap. 44. 'Iners, inbellis, neque periculi neque laboris patiens, lingua, quam manu, promtior:' ubi vide iterum Cortium.

Quum Volero nihil, præterquam de lege, loqueretur] *Cum Volerone* Leid. 2. Et ita erat in Voss. 1. a m. pr. Sed ultimis duabus literis vocis *Volerone* additæ postea notæ sunt, indicantes eas expungendas esse. Deinde *loquetur* Voss. 2. errore ex scriptura compendiaria *loqu'etur* nata. Pari modo *ostendet* perperam, pro *ostenderet*, scriptum habemus hoc lib. cap. 47. § 6. *deseretur*, pro *desereretur*, I. 20. § 2. et V. 30. § 6. *sinent*, pro *sinerent*, II. 6. § 2. *committentur*, pro *committerentur*, cap. 37. § 2. *dicent*, pro *dicerent*, V. 12. § 8. *secernent*, pro *secernerent*, ibid. cap. 23. § 9. et similia alia sæpissime.

Insectatione abstinens consulum] *Absistens* priscæ edd. quas vidi, usque ad Moguntinas, qui *abstinens* substituerunt, probantibus codd. meis. Alibi has voces commutatas sunt a librariis. Vide ad XXXVII. 17. § 8. *Insect. abs. cons. nihil*, addita ultima voce, Gaertn. contra sensum Livii. Verba *abs. cons. ipse in sec.* scribæ culpa non adparent in fragm. Hav. sed m. sec. margini adscripta exstant.

In accusationem Appii] Deest hic pronomen *ipse* in edd. pervulgatis, *Ipse in accusationem Appii.* Rhen. Pronomen illud superest in omnibus meis codd. Recte. Infra hoc cap. 'Ni

Quinctius, consul alter, consularibus negotio dato, ut collegam vi, si aliter non possent, de foro abducerent, ipse nunc plebem sævientem precibus lenisset, nunc orasset tribunos, ut concilium dimitterent.' Pro *ipse* Lipsiens. habet *Lectorius*, quod ex margine contextum invasit. Præterea *in accusatione* habent Port. et Lipsiens. Mox *et plebem*, pro *in plebem*, idem Lipsiens.

§ 8 *Quum a Patribus non consulem*] Palat. 2. *cum ab Patribus*. Gebh. Ita et Hav. *quum a patricibus* Harl. 2.

Ad vexandam et lacerandam plebem creatum esse] *Ad lac. et vex. plebem* Voss. 1. *ad lacerandum et vexandum plebem* Leid. 2. Præterea *creandum* Voss. 2. a m. 2. De quo errore vide hoc lib. cap. 48. § 4. Ceterum in loci hujus interpunctione peccatum esse Jac. Perizonius existimabat. Margini itaque codicis ita distinguendum adscripsit, *creatum esse contenderet. Rudis* (vel *At rudis*). Aut etiam *exorsus*, (scilicet 'est') *Quum a Patribus non consulem, &c. creatum esse contenderet, rudis, &c.* Verum ad sensum Livii adtendenti facile patebit, receptam distinctionem satis commode ferri posse. Mox *rudis in mil. ling. homine*, trajectis vocibus, Gaertn. a m. pr.

§ 9 *Quandoquidem non tam facile loquor, inquit, Quirites, quam*] Τὸ *tam* deest in Ms. Recte. Terent. Eun. IV. 4. 50. 'Parmenonis esse hancce scio technam, quam me vivere.' *Klock.* Particula *tam* ἄφαντος est in Pall. tribus ac priscis recensionibus Andreæ et Campani. *Gebh.* In Mss. et edd. antt. Andreæ, Campani, Becharii, Ascensii *Quandoquidem non facile loquor*, particula desecta. Nec fecit melius Moguntina, quæ prima addidit. Lib. XXV. 13. 'Quem facile elici ad certamen rebantur posse, non militum, quos perpaucos habebat, fiducia, quam juventutis Thurinæ:' sic optimi. Adde quæ ad XXVI. 18. et cap. 31. tum quæ ad v. 21. XXV. 29. XXVIII. 44. XXX. 28. dicemus. *J. F. Gron.* Illud *tam* abest etiam ab omnibus, quibus utor, codd. excepto Flor. quod et Hearne ab Oxon. B. L. et C. exsulare notavit. Quare, Hearnii exemplum secutus, voculam ex contextu ejicere ausus fui. Alia hujus ellipsis exempla videantur apud viros doctos ad Just. VI. 3. § 3. XII. 8. § 14. et Cortium ad Sall. Jug. cap. 100. § 4. Ceterum in loco Terentii, quem laudat Klockius, hodie editur, *Parmenonis tam scio esse hanc technam.* Donati tamen ætate τὸ *tam* in contextu non exstitisse ex ejus adnotatione colligi licet. Dicit enim: 'Deest magis; ut sit, 'magis scio, quam me vivere.''

Quod locutus sum, præsto] Deest τὸ *sum* in Lipsiens. Tum *peto* habent Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Ita et Aldus edidit, insuper vocem *peto* ad sequentia referens: 'peto crastino die adeste.' Eum pauci editores secuti sunt. Tempore priores eodem *præsto* retulerunt, 'præsto crastino die adeste.' Sed recte Froben. 1531. non modo *præsto* restituit, sed et locum melius interpunxit.

Crastino die adeste] *Crastina die* Harl. 2. et primæ edd. Sed jam Aldus *crastino* reposuit, quod servant reliqui codd. mei. Vide ad III. 20. § 4. In Leid. 1. erat *crastino endie*. Videtur librarius invenisse in codice suo *crastino na die*, quod quum non intelligeret, dedit *crastino en die*. Illo vero *crastino na die*, quisquis ita scripserit, indicatur, duplicem exstitisse lectionem, *crastino die* et *crastina die*. Vide ad III. 44. § 4.

Aut hic ego in conspectu vestro moriar] Legendum juxta antiq. lectionem *Ego hic aut in consp.* Rhen. Pariter præferunt omnes codd. mei. Mox *aut proferam legem* Hav. Cui errori compendium scribendi caussam dedit. Vide ad v. 4. § 12.

§ 10 *Occupant tribuni templum*] Pal. 2. *occupabant*. Gebh. Nostri nihil mutant. Mox *ad implendam legem* Voss. 1. a m. pr. pro quo in margine a m. sec. repositum *impediendam*. Sed *ad pediendam legem* Harl. 1. *ad impediendum legem* Harl. 2. Vide ad XL. 49. § 1.

Submoveri Lætorius jubet, præterquam qui suffragium ineant] *Lectorius* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. a m. sec. (quum a m. pr. fuisset *Lictorius*) et fragm. Hav. a m. sec. pro quo m. pr. dederat *Letorius*, quod Flor. habet. Sed *Lætoribus* Harl. 1. Eadem fere lectionum varietas bis adhuc infra hoc cap. occurrit, et jam supra § 6. notata est. Deinde *qui suffragia ineant* Voss. 2.

§ 11 *Tum ex his prehendi quosdam*] Concise Pall. 1. ac 3. *prendi*: Notavi in antiquis. Infra III. 11. lege e Ms. 'Quemcumque lictor jussu consulis prendisset.' IV. 42. e Pal. 3. leg. *In quo nihil, præter fortunam, reprendi posset*. Gebh. *Prendi* etiam Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Gaertn. et fragm. Hav. *pendi* Lipsiens. a m. pr. pro quo altera emendavit *prehendi*. Vide superius notata ad hujus libri c. 29. § 4. Vide etiam Gebhard. ad Liv. VIII. 33. § 5. Præterea *eum ex his* Harl. 1. Paulo sup. *Adulescentes* Flor.

Negare jus esse tribuno] *Jus esset* Leid. 1. et Harl. 1. Sed ultima litera τοῦ *esset* perperam repetita est ex prima seq. vocis; quod sæpe a librariis commissum esse, aliquoties observavimus. Vide ad XL. 7. § 8.

§ 12 *Non enim populi, sed plebis eum magistratum esse*] Supra c. 35. 'Auxilii, non pœnæ, jus datum illi magistratui, plebisque, non Patrum, tribunos esse.' Ut autem hic 'populus' et 'plebs,' sic III. 55. 'Ut quod tributim plebes jussisset, populum teneret.' III. 11. 'Initium erat rixæ, quum discedere populum jussissent tribuni:' et c. 19. 'Si quis vobis humillimus homo de vestra plebe, quam partem, veluti abruptam a cetero populo, vestram patriam fecistis.' Vide § 4. Instit. de Jur. Natur. Gent. et Civil. et Agellium X. 20. *Klock.*

Nec illum ipsum submovere pro imperio posse] *Nec ullum ipsum* Harl. 1. Frequenter hæc vocabula in Mss. commutari videbimus ad XXV. 11. § 3. Et ita sensus foret, ipsum tribunum non posse submovere ullum civem. Præstat tamen recepta lectio, quam servant reliqui omnes codd. Ita accipiendum conjunctim *illum ipsum*, ut apud Cic. de Orat. II. 40. 'Tu inimicus ejus cum gladio cruento comprehensus es in illo ipso loco:' pro Marcello c. 2. 'Quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina Fortuna in istius se societatem gloriæ non obfert:' ad Attic. II. 1. 'Me, illum ipsum vindicem æris alieni, ære, non Corinthio, sed hoc circumforaneo, obruerunt.' 'Submovere' autem sine addito casu, ut modo verbis proximis, 'submoveri Lætorius jubet, præterquam qui suffragium ineant.' IV. 50. 'Quum submoventes passim lictores centurionesque vexarent turbam.' XLV. 7. 'Donec consul lictores misisset, qui submovendo iter ad prætorium facerent.' Male etiam *non illum esse imperium submovere pro imperio posse* Gaertn. Præterea *pro imperio* deest in Lipsiens. Sed transponit Harl. 2. hoc modo, *pro imperio submovere posse*: qui idem codex in præcedentibus etiam ordinem verborum mutat exhibens *plebis magistratum esse eum*. Paullo post *discendite*, pro *discedite*, Lipsiens.

Facile et contemtim de jure disserendo perturbare Lætorium poterat] Si quid video, nullus hic idoneus sensus τοῦ *poterat*. Sed scriptum ab auctore fuit, *perturbare Lat. parat*. Ut I. 19. 'Urbem novam, conditam vi et armis, jure eam legibusque ac moribus de integro condere parat.' XXII. 14. 'Italiam ab Hannibale reciperare pa-

rat.' XXXVIII. 20. 'Legem parabat ferre.' *J. F. Gron.* *Parat* non melius videtur esse, quam *poterat*. Non parabat Appius Lætorium perturbare, sed jam perturbarat, contemtim de jure tribuniciæ potestatis disserendo, et dictis eum confutarat, quibus militaris et rudi lingua homo respondere non poterat. *Duk.* Corrupte *disscernendo* Voss. 2. Hinc corruptius *discernendo* Leid. 1. *Poterat* autem constanter servant libri qua manu quæ typis exarati. Pro eo *properat* scribendum conjicit Doujatius. An potius, τῷ *et* ejecto, legendum *facile contemtim de jure diss. pert. Læt. poterat;* facile poterat perturbare contemtim de jure disserendo. Indicat Livius, Appium contemtim de jure disserendo perturbasse Lætorium, idque eum facile ac nullo negotio fecisse. Male τὸ *facile* abest a Lipsiens.

§ 12 *Ardens igitur ira tribunus*] *Ita*, pro *ira*, Port. manifesto errore, sed qui in Mss. admodum frequens occurrit. Vide ad XXIV. 16. § 1.

Ad tribunum, privatum esse clamitans, sine imperio, sine magistratu] Hunc locum, in quo tribunum plebis privatum, non magistratum esse, traditur, ne quem forte Romanæ antiquitatis ignarum perturbaret, verbis Plutarchi prelatis visum est explanare. Ea sunt in libro τῶν κεφαλαίων p. 282. in hanc sententiam: 'Cur, cum purpura alii magistratus utuntur, tribunus plebis non utitur? An quia tribunus plebis magistratus non est? Neque enim ex sella tribuni jus dicunt, neque principio anni, ut reliqui magistratus, ineunt, neque, creato dictatore, se abdicant: verum omni translato ad dictatorem imperio, ipsi tamen potestatem suam retinent, quasi magistratus non sint. Quemadmodum autem translationem judicium esse rhetores quidam negant, sic tribunatus impedimento potius est magistratui, quam magistratus. Etenim resistere potentiæ magistratus, et nimiam ejus licentiam coërcere, ad ejus auctoritatem pertinet.' [' Errat Sigonius, cum 'purpuram' vertit. Nam περιπόρφυρον habet Plutarchi liber, et satis notum est, hanc a Plutarcho dici, quam 'prætextam' Latini vocant. Robort. Emendat. II. 28. Et ut in hoc, sic quoque in illo errat, quod ait, creato dictatore, consules 'se abdicare' solitos. Nam Plutarchus ait παύει, quod non 'abdicare se,' sed interim desistere eti potestate et jure suo, dum dictatoris est, ut ibidem annotat Robortellus.'] *Sigon.* Contenderunt de sententia hujus loci Sigonius de Ant. Jur. Prov. III. 6. et Grachius Refutat. ad posterior. Sigonii Disputationum c. 1. et c. 2. Sigonius tribunos plebis plane e numero magistratuum videtur velle excludere. Respondet Grachius, fuisse magistratus plebis, non populi, idque Appium ipsum paullo ante hæc verba dicere: 'non enim populi, sed plebis eum magistratum esse.' Et sic Livius compluribus locis. Nec tamen dubium est, quin deinde simpliciter et sine ulla adjectione magistratus vocentur, quod multis e Cicerone locis ostendit Manutius ad Sall. Jug. cap. 37. *Duk.* Quemadmodum Sigonius interpretationem Latinam verborum Plutarchi adversus Robortelli censuram defendat, pluribus videri potest Emendat. I. 29. Ceterum ex hoc loco minime probari potest, tribunos plebis non fuisse magistratus, sed tantum, quo loco ab Appio habiti fuerint, ex cujus persona Livius dicit, 'eos privatos esse, sine imperio, sine magistratu;' quum ipse Livius eos revera pro magistratibus habuerit, et sæpius 'magistratus' vocaverit. Supra hoc cap. 'Rogationem tulit ad plebem, ut plebeii magistratus tributis comitiis fierent:' et deinde, 'Consul Appius negare, jus esse tribuno in quemquam, nisi in plebeium: non enim populi, sed plebis, eum magis-

tratum esse.' c. 33. 'Agi deinde de concordia cœptum, concessumque in conditiones, ut plebi sui magistratus essent sacrosancti, quibus auxilii latio adversus consules esset.' IV. 2. 'In eadem civitate tribunos plebis et Patres esse: aut hunc ordinem, aut illum magistratum tollendum esse.' XXIII. 23. 'Primos in demortuorum locum legit, qui post L. Æmilium et C. Flaminium censores curulem magistratum cepissent, necdum in senatum lecti essent, ut quisque eorum primus creatus erat: tum legit, qui ædiles, tribuni plebeii, quæstoresve fuerant: tum ex iis, qui magistratus non cepissent, qui spolia ex hoste fixa domi haberent, aut civicam coronam accepissent.' Similiter etiam alii scriptores. Sall. in Jug. c. 37. 'P. Lucullus et L. Annius tribuni plebis, resistentibus collegis, continuare magistratum nitebantur.' Varro ap. Gell. XIII. 12. 'In magistratu habent alii vocationem, alii prehensionem, alii neutram. Vocationem, ut consules et ceteri, qui habent imperium: prehensionem, ut tribuni plebis et alii, qui habent viatorem: neque vocationem neque prehensionem, ut quæstores et ceteri, qui neque lictorem habent, neque viatorem.' Cic. de Orat. I. 7. 'C. Cotta, qui tum tribunatum plebis petebat, et P. Sulpicius, qui deinceps eum magistratum petiturus putabatur.' Pomponius JCtus l. 2. § 20. ff. de O. J. 'Iisdem temporibus, quum plebs a Patribus secessisset, tribunos sibi in monte Sacro creavit, qui essent plebeii magistratus.' Vide Manutium et Cortium ad Sall. locum laudatum, posteriorem etiam ad Cat. c. 39. Similiter etiam a Polyb. Dionys. Halic. Diod. Siculo, Appiano, Plutarcho, Dione Cassio, aliisque ἄρχοντες vocantur. Et hinc nomina eorum, una cum reliquorum magistratuum nominibus, quotannis in magistratuum libris adnotabantur, teste Livio XXXIX. 52. 'Hic Nævius in magistratuum libris est tribunus plebis P. Claudio, L. Porcio consulibus.' Vide ad IV. 8. § 12.

§ 14 *Violatusque esset tribunus*] *Violatus atque oppressus esset tribunus* Hearnii Oxon. N. Mox *ni et concio*, id est, *nisi et concio* Hav. Vide ad XXIII. 1. § 8. *ni et contĕtio* Leid. 2. Qui error in scriptis sæpe obvius est. Vide ad IV. 6. § 4. *ni concio* edd. vett. Primus Aldus τὸ *et* interposuit, quod servant omnes codd. Vide ad c. 44. § 8.

Ex tota urbe concitatæ multitudinis fieret] Bene sic Pal. 3. editionesque adeo priscæ. Sed Pall. 1. et 2. *concitata multitudine.* Gebh. *Et ni concursus* Harl. 2. Deinde *concitata multitudine* Voss. 2. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Tandem τὸ *fieret* non adparet in Leid. 2.

Sustinebat tamen Appius pertinacia tantam tempestatem] *Sustinebat tū Appius* Hav. sollemni errore, ex scribendi compendio nato. Vide ad XXII. 17. § 5.

§ 15 *Certatumque haud incruento*] *Certatūque* Gaertn. Deinde voculam *haud* male omisit scriba Leid. 2. Mox *ni Quintus alter* Hav. omissa voce *consul.*

Ut collegam vi, si aliter non possent, de foro abducerent] *Ut collegam, nisi aliter non possent* Voss. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. *ut collegam nisi aliter alt' non possent* Leid. 2. Præterea *de foro educerent* Voss. 1. et Leid. 2.

Precibus lenisset, nunc orasset tribunos] 'Lenire' et 'orare' quædam ex priscis edd. Mox etiam male *consilium dimitterent* Gaertn. Agitur enim hic de comitiis ac conventu populi, quod non *consilium*, sed *concilium* dicitur. Vide ad XLIV. 2. § 5. *conscilium* ambigue præfert Lipsiens. Vide ad I. 8. § 6.

§ 16 *Darent iræ spatium : non vim suam illis tempus ademturum*] *Spatium iræ* Voss. 2. Deinde *non vim suam il-*

lud tempus Harl. 2. *ne vim suam* Gaertn. *non inde suam* Lipsiens. a m. pr. quo *non vim suam* in margine manus sec. emendavit. Facillime *id*, id est *inde*, et *ui*, id est *vim*, confundi potuerunt in scriptis. Vide ad v. § 2. Denique *adepturum* Port. qui error alibi sæpe commissus est. Exempla quædam vide hoc lib. c. 15. § 6. Adde c. 25. § 6.

Consilium viribus additurum] *Adempturum* joculari errore Leid. 2. cujus librarii animo adhuc obversabatur, quod modo præcesserat, vocabulum. Mox *cons. in Pat. pot. fore*, alio ordine, est in Hav.

CAP. LVII. § 1 *Ægre sedata ab Quinctio plebs*] Alius ordo in Pal. 2. *Ægre a Quintio sedata plebs*. Gebh. In ordine vocabulorum nihil turbant codd. mei: sed a *Quintio* habent Voss. a m. pr. et fragm. Hav. *et Quintio* Hav. *ab Quiritio* Port. hoc loco, ut et mox § seq. litera *n* dissoluta in *r* et *i*. Vide ad III. 30. § 3. Deinde *plebis* Leid. 2. ut Livius *plebes* scripsisse videri possit; de quo vide ad I. 20. § 6. Sed reliqui conspirant in vulgatam lectionem.

Multo ægrius consul alter a Patribus. Dimisso tandem concilio] Andreas edidit, *consul alter a Patribus dimisso tandem concilio:* ut habet quoque Pal. 1. quæ distinctio non allubescit. *Gebh.* *Ab Patribus* Hav. Deinde *consilio* Lipsiens. *consilio* Gaertn. Vide ad cap. præc. § 15.

§ 2 *Quum timor atque ira in vicem sententias variassent*] *Tum timor* Gaertn. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Deinde *sententiam varias*. Voss. 2. Male. XXII. 60. 'Ibi quum sententiis variaretur.'

Ad consultandum advocabantur] Forte *avocabantur*. Klock. Male Campanus edidit *advocabatur:* at Pal. 2. legit, *ad consultandum avocabantur*. Gebh. Non improbarem *avocabantur*, si auctoritate librorum veterum niteretur. Sulpicius ad Cic. Epist. IV. 5. 'Etiam tu ab hisce rebus animum ad cogitationem avoca.' *Duk.* *Ad consulendum* Voss. 1. a m. pr. Sæpe ea vox pro consultare usurpatur. Infra XXI. 16. 'Ut, tot uno tempore motibus animi turbati, trepidarent magis, quam consulerent.' XXIII. 20. 'Vicit tamen ea pars, quæ nihil raptim ac temere agendum, consulendumque de integro censuit.' XXIV. 22. 'Postquam animadvertit, eos, qui liberassent patriam, servare etiam liberatam velle, atque undique consuli in medium:' et sæpe alibi. Ob alterum tamen codd. in vulgatam lectionem consensum, eam servandam puto. Alibi librarii hæc verba in vicem commutarunt. Vide ad XXI. 16. § 2. Deinde *avocabantur* Hav. sollemni errore. Vide ad I. 6. § 1. Utraque lectio admitti potest. Quare numero codd. in vulgatum consentientium cedendum existimo. Si tamen codd. plures accederent, alterum præferrem.

Eo plus abhorrebant a certatione animi] Pal. 2. *abh. ab cert.* Gebh. *Præliis*, pro *plus*, Voss. 2. Tum *adhorrebant* Leid. 1. Denique *a certamine* Voss. 1. et Leid. 2. Quod ex glossa procreatum videtur.

§ 3 *Quod ejus opera mitigata discordia esset*] *Discordia mitigata esset* Port. *Quod ejus opera mitigata discordia essent* Gaertn.

Ut tantam consularem majestatem esse vellet] *Tantam* solum in margine Voss. 1. exstat; in contextu vero *totam*. 'Totus' autem et 'tantus' confunduntur etiam apud Sil. Ital. XI. 222. Tum vox *consularem* abest a fragm. Hav. a m. pr. sed *majestatem consularem* habet Port. Deinde τὸ *esse* defuit in Lipsiens.

Quanta in concordi civitate esse posset] Pall. tres et Camp. *quanta esse in conc. civ. posset*. Gebh. Idem ordo verborum, quem in suis Gebhardus invenit, mihi quoque obvius fuit in Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. utroque, Port. Gaertn. Hav. et fragm.

Hav. Quare ita edi jussi. Sed *esse in concordia civitatis* Flor.

Dum tribuni consulesque ad se quisque omnia trahant] Antiqua lectio *Dum tribunique consules ad se*. Conjicio scribendum, *Dum tribunique consulesque ad se*. Rhen. Non probo hanc lectionem Rhenani, quæ antiquis libris, quos vidi, repugnat; sed *tribuni consulesque*. Sigon. Rhenanus putavit legendum, *Dum tribunique consulesque*, quia vocula *que* in ipsius libro erat trajecta: quam lectionem recte damnat Sigonius, et Pall. et Campani ed. vulgatæ adstipulantibus. Andreas olim dedit aliam lectionem, *Dum tribuni et consules*. Gebh. *Dum tribunique consulesque* Flor. *Dum tribunique consules ad se* Leid. 1. *Dum tribuni consules ad se* Hav. *Dum tribuni et consules ad se* Harl. 1. et edd. antt. quas vidi, usque ad Aldum, qui primus vulgavit *Dum tribuni consulesque ad se;* quæ etiam lectio superest in reliquis codd. Deinde *traderant* Voss. 2. *trabant* Harl. 1. *trahant* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. omnesque typis descripti usque ad Clericum, qui adidit *trahunt*. Vide ad Liv. I. 49. § 7.

Nihil relictum esse virium in medio] Non tento sane. Sed non video sic Livium loqui, ut ex his patet. XXXVII. 23. 'Extremo agmini nihil loci ad terram relicti erat.' XL. 12. 'Ut ne ego quidem apud te quicquam spei reliquæ habeam.' IX. 16. 'Quia nihil satis præparati erat ad obsidionem tolerandam.' *Jac. Gronov.* Videtur itaque Gronovius censuisse, legendum esse *nihil relictarum esse virium in medio*. Sæpius ita locutum fuisse Livium, ut dicat 'nihil reliqui,' 'nihil integri esse,' videbimus ad XXXVI. 7. § 6. Certum insuper est, interdum etiam dixisse 'nihil spei reliquæ,' quod evincunt loca, quæ Gronov. huc adtulit. Eo referendum illud IX. 43. 'Nec quidquam satis tuti loci victis est.' Iniquum tamen foret, si Livium invitis codd. ad eamdem formulam semper redigere vellemus. Certe aliud ipsi placuit infra XLIII. 7. 'Quum sibi nihil vivi reliquum, præterquam linguam ad deplorandas patriæ suæ calamitates, præfatus esset:' et fere etiam hoc lib. c. 15. 'Obsidum quod reliquum erat, reddidit:' ut v. 4. 'Quibus aliquid novi adjectum commodi sit.' Quemadmodum igitur illis locis 'nihil vivi reliquum,' 'quod obsidum reliquum,' 'aliquid novi commodi adjectum,' dixit, ita hic 'nihil virium reliquum.' Quum autem ea lectio constanter exstet in omnibus, quos versavi, codd. nisi quod *virum*, pro *virium*, perperam sit in Voss. 2. nihil etiam mutandum existimo.

Distractam laceratamque rempublicam per magistratus: magis quorum in manu sit] Nullibi comparent hæc verba *per magistratus* aut in Pall. aut in omnibus antt. edd. *Gebh.* Tà *per magistratus* nec in Mss. nec in edd. principibus Andreæ Romana, et Tarvisina, Campani, Ascensii, Saveterii reperiuntur. Veneta de Zanis et Becharii *remp. per mag. quorum*. Moguntina denique *remp. per magistratus, magis:* quam omnes sunt secutæ. Nos vero reducimus et magnopere probamus primam illam, optimis auctoribus subnixam, lectionem, *distractam laceratamque remp. magis, quorum in manu sit*. Est enim enallage accusativi pro nominativo, *distracta et lacerata respublica*, longe elegantissima; quam Senecæ etiam sartam tectam esse primi jussimus de Benef. IV. 32. Varro de Re Rust. II. 9. 'Quod si lupus aliusve quis his vulneratus est, reliquas quoque canes facit, quæ id non habent, ut sint in tuto.' Cicero Agr. II. 21. 'Quæ est ista æquitas, cæteros etiamsi privati sint, permittere, ut publici judicentur; hunc excipere nominatim, qui publicus esse fateatur?' structura ordinaria: *permit-*

tere, ut ceteri, etiamsi privati sint, publici judicentur. Sed illud oppido scitius, si non mihi, saltem Ciceroni et tot Romanis credatur. Sall. Jug. c. 41. 'Ita omnia in duas partes distracta sunt: respublica, quæ media fuerat, dilacerata.' *J. F. Gronov.* Voces *per magistratus* non reperiuntur etiam in codd. nostris. Quibus ejectis, recte Gronovius periodum, in duas olim divisam, redintegrat, et *distractam laceratamque rempublicam* per enallagen casus pro *distracta lacerataque respublica* poni docet. Simile exemplum est xxiii. 10. 'Eum postulare, ut sibi dedatur,' pro postulare, ut is sibi dedatur. xxxi. 27. 'Hic metus Cedrionem, satis validum et munitum oppidum, sine certamine ut dederetur Romanis, effecit:' pro effecit, ut Codrio dederetur. Terent. in Prol. Andr. vs. 5. 'Populo ut placerent, quas fecisset fabulas:' in Eun. iv. 3. 11. 'Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?' et is ita sæpe. Sall. in Jug. c. 14. 'Extorrem patria, inopem et coopertum miseriis effecit, ut ubivis tutius, quam in meo regno, essem:' ubi vide Cortium. Eadem figura in aliis etiam casibus apud Nostrum frequens est. Infra xl. 20. 'Speculatum magis inquisitumque missi de iis, quorum Perseus Demetrium insimulasset sermonum cum Romanis:' pro sermonibus cum Romanis: ubi plura vide. Per ellipsin potius similes locutiones exponit. Perizon. ad Sanctii Minerv. ii. 5. p. 130. Ceterum *distructam laceratamque* Harl. 1. *laceratam distractamque* Voss. 1. et Leid. 2. Denique *quorum in manu, quam ut incolumis sit, τῷ sit* priori loco expuncto, Leid. 2. *quam incolomis sit* Flor. *quorum in manus sit* Leid. 1. prima litera τοῦ *sit* in præced. vocis fine male repetita. Vide ad xxviii. 25. § 2.

§ 4 *Non consulem senatui, sed senatum consuli deesse*] *Non solum senatui* Voss. 2. Mox *quam in sacro monte acceptæ sunt.* idem Voss. 2. cum Leid. 2. Port. et Hav.

Victus tamen Patrum consensu quievit] *Tū*, pro *tamen*, Hav. sollemni errore. Vide ad xxii. 17. § 5. Mox *profertur*, pro *perfertur*, Leid. 2. et Gaertn. Vide ad v. 4. § 12.

Cap. lviii. § 1 *Tum primum tributis comitiis creati*] Solo in Pal. 3. hæc lectio integra servata est: nam in reliquis duobus Mss. et edd. ut supra, repositum erat *tribunitiis.* Gebh. *Tribunitiis comitiis* perperam hic etiam præferunt Voss. 2. Port. Gaertn. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. Eamdem lectionem in margine etiam servant Leid. 2. et Voss. 1. qui in ipso contextu præferunt *tributis comitiis,* quod superest etiam in Leid. 1. et Harl. 1. Vide quæ notantur hoc lib. ad c. 56. § 2. *tribunis comitiis* habet Lipsiens.

Numero etiam additos tres] Pal. 1. et Camp. *additi* Pall. 2. ac 3. *numero etiam addito: tres, &c.* neque aliter Andreas. *Gebh.* *Numero etiam addito tres* Pall. Voss. 1. Helm. Flor. uterque, Rott. idque longe præstat vulgato *additos.* Vide ii. 2. *Jac. Gron.* Non liquet, cur hoc præstet vulgato, in quo aperta sententia est, in *addito* satis obscura; nec, quæ ad ii. 2. adnotantur, quidquam huc faciunt. *Duk.* *Numero etiam addito tres* omnes codd. quos vidi, cum vetustioribus editis: neque aliter Hearnius in codd. Oxon. invenit: *additos* demum occurrit in Mogunt. hinc in Froben. a. 1531. et reliquis recentioribus usque ad Jac. Gron. qui priorem lectionem revocavit.

Perinde ac duo ante fuerint, Piso auctor est] *Proinde* Leid. 2. Novi equidem *proinde* sæpe pro *perinde* poni. Vide Manut. ad Cic. ad Fam. xi. 28. Quum tamen reliqui codd. vulgatum constanter exhibeant, verius est, unius cod. scribam lapsum esse, errore orto ex similitudine ne-

tarum, quibus voculæ *per* et *pro* exarari solent. Vide infra ad lib. XXVII. c. 8. § 18. Tum *duo antea* Flor. Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et priscæ edd. usque ad Froben. qui 1535. *ante* reposuit: pro quo priorem lectionem revocavi. Deinde *fuerunt* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. Denique *Piso actor est* Voss. 2. et Leid. 2. passim obvio librariorum lapsu. Vide ad I. 26. § 5.

§ 2 *Nominat quoque tribunos, Cn. Siccium, L. Numitorium, M. Duilium, Sp. Icilium, L. Mecilium*] Hos tribunos nominat Diodorus XI. p. 278. *Μάρκον Δουΐλλιον, Σπόριον Ἰκίλλιον, Γάϊον Σικίνιον, Λεύκιον Νομετώριον.* Scribo igitur *Duilius*, non *Duellius*, partim Græcis, partim Capitolinis monumentis anctoribus. Quamquam Cic. in Oratore c. 45. *Duellium* videtur defendere. Inquit enim, 'ut duellum, bellum, sic Duellium, qui Pœnos classe devicit, Bellium nominarunt.' Præterea *C. Sicinium*, non *Cn. Siccium*, partim Diodori scriptura motus, partim etiam Livii, qui paulo post c. 61. *C. Sicinium* cum *M. Duilio* tribunum prodit. De 'C.' autem 'Sicinio' et 'Sp. Icilio' tribunis plebis supra etiam dictum est c. 33. et c. 43. *Sigon. Siccium cons.* Voss. 1. *CN. Siccium* Voss. 2. Leid. ambo, Harl. 1. et fragm. Hav. *C. Siccium* Flor. *Gneum Sicium* Harl. 2. *Gajum Siccium* Port. *C. Siccinium* Hav. *consul' Siccium Spurium* Gaertn. *con. Siccium* Lipsiens. *M. Siccium* Hearnii Oxon. L. 2. et C. Ex his patet, omnes codd. uno Haverk. excepto, in veterum edd. lectionem consentientes, primo loco memoratum tribunum plebis *Siccium* vel *Sicium* adpellasse, plerosque etiam *Cnæi*, pro *Caii*, prænomen ei dedisse: adversus quorum auctoritatem an probanda sit lectio, quam Sigonius unius Diodori Siculi fide substituit, vehementer dubito, licet ita etiam censeat Pighius in Annal. ad a. CCLXXXIII. pag. 117. Quod enim Sigonius scripturam illam etiam ex Livio defendat, qui c. 61. 'C. Sicinium et M. Duilium' tribunos plebis memoret, sciendum est, eamdem ibi lectionum varietatem in Mss. inveniri, quam modo hoc loco produximus, ut ex loco illo nihil probari possit. Si quis tamen pertinaciter Sigonii et Pighii sententiæ adhærendum putet, per me licebit, et quidem tanto magis, quod scriptores antiqui passim *Licciorum* et *Siciniorum* gentes confuderint. Vide ad c. 40. § 14. Tum *L. Munitorium*, literis perperam transpositis, Lipsiens. et Hav. Hinc *M. Duellium* omnes nostri præter Hav. qui tamen exhibet *M. Duellum*. Sed, ubique gentem illam non *Duelliam*, sed *Duiliam*, adpellandam esse, non modo Sigonius ad hunc Livii locum, et infra ad c. 61. § 2. tum ad III. 35. § 5. ad c. 41. § 10. ad VII. 16. § 1. et alibi contendit, sed etiam alii viri docti idem sentiunt. Vide Petr. Ciacconium ad inscriptionem columnæ róstratæ, Pighium in Annal. ad a. CDXCIII. p. 22. et Merulam ad Ennii Annal. p. LIX. Deinde *Sp. Ilicium* Flor. Voss. 1. Harl. ambo, et Hearnii Oxon. B. C. et L. 2. literis transpositis. *Sp. Illicium* Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Neap. Latinii. *Sp. Alicium* Leid. 2. Denique *Metilium*, omisso prænomine, Voss. 1. *L. Melitium*, ordine literarum mutato, Voss. 2. Port. et fragm. Hav. *L. Melicium* Leid. 1. Harl. uterque, Gaertn. et Hav. *L. Mellicium* Lipsiens. *L. Mecilium* Leid. 2. Sed cum diphthongo *Mæcilius* infra scripserunt recentiores editores IV. 48. § 1. quod hic etiam recepi, quum passim etiam in nummis et marmoribus antiquis eadem orthographia reperiatur.

§ 3 *Volscum Æquicumque inter seditionem Romanam est bellum coortum. Vastaverant agros*] Hæc lectio in

plerisque est libris. Quidam ita mutarunt, *Volsci tum Æquique inter seditionem Romanam et bellum coortum vastaverant agros.* Glar. Hic locus fœde legebatur ante ita, *Volscum Æquicumque inter seditionem.* Quam lectionem etsi valde non probo, moveor tamen, cum in vett. libris omnibus ita lego, *Ex senatusconsulto bellum indictum contra Volscum Æquumque, qui inter seditionem et bellum coortum vastaverunt agros.* Sigon. *Volsci tum Æquique inter seditionem Romanam* primus edidit Campanus: nam pessime Andreas, *Volscum: Equicumque inter seditionem Romanam: est bellum cohortum. Vastaverant agros.* Pal. 1. *Volsci et Equi, qui inter sed. Rom. et bellum cohortum vastaverant agros.* Et sic fere Pal. 3. nisi quod *Volscii Equique.* At Pal. 2. *Ex senatusconsulto bellum indictum contra Volscum Æquumque: qui inter seditionem.* Quæ lectio cum sapiat admodum Sigonio, quid ni credam, ejus palatum nimium ad scitamenta Liviana obbrutuisse? *Gebh.* Audiamus Sigonium. 'Hic locus fœde legebatur ante ita: *Volscum Æquicumque inter seditionem:* quam lectionem etsi valde non probo, moveor tamen, (scilicet ad dubitandum etiam de vulgata) cum in vett. libris omnibus ita lego: *ex senatusconsulto bellum indictum contra Volscum Æquumque, qui inter seditionem et bellum coortum vastaverant agros.*' Hæc vero, meo judicio, additamentis effertissima pinguissimaque; vulgataque longe pejor esse non potest nisi libri inquinatissimi: nam 'in omnibus:' ferant hoc doctissimi viri merita, ne quid dicam sequius, sed non addidisse mallem. Ubi peritia sermonis Latini, cum 'indicere bellum contra aliquem' dicere Livium potuisse autumavit? Illam, quæ nunc obtinet, *Volsci tum Æquique inter seditionem Romanam et bellum coortum vastaverant agros,* Campanus prodidit, quem tamen imitatus nemo ante Basileenses, cum e Laureacensi monasterio locupletarunt Livium. Et facile est, ejus quoque discutere ineptias. Quæ enim illa temporis designatio, *inter seditionem Romanam et bellum coortum?* Si duo tempora sunt, quibus media intervenerit vastatio, falsum est; nihil enim intercessit spatii: sin unum est, ut sit, dum durat seditio et bellum exoritur, hæc a posteriori parte non potest separari agrorum vastatio; nam hos populando bellum sunt orsi. Lib. III. 9. 'Si quem similem ejus priore anno inter morbum bellumque irati Dii tribunum dedissent.' Verum est, quod dedit Andreas, et tot alii habuerunt olim, 'Volscum Æquicumque inter seditionem Romanam est bellum coortum. Vastaverant agros, ut, si qua secessio plebis fieret, ad se receptum haberet:' nisi quod operarum vitio in nonnullis antiquioribus *equicumque* et *cohortum.* Et huc scripti meliores aurigantur. Offendit homines illud *Æquicum,* quod etiam deleverunt lib. X. in principio. 'M. Livio Dentre, M. Æmilio consulibus redintegratum est Æquicum bellum:' illi suffecerunt *Æquorum.* Transiluerunt tamen III. 4. 'Isque miles per bellum Æquicum vel acerrimus fuit:' Sic 'Nervico prœlio' a Nerviis, 'Albicos' Albii Intemelii et Ingauni incolas dixit Cæsar, 'Heduicus' ab Heduis Ausonius in Parentalibus epigr. II. 2. 'Tarbellæ matris, patris et Heduici.' Sic 'colonicos' Suetonius in Aug. c. 46. et 'leges colonicas' Varro de Re Rust. I. 2. 'cohortesque colonicas' Cæsar de Bello Civ. II. 19. Sic dixerunt 'nauticos,' 'genticos:' quod postremum cum apud Avienum invenisset Barthius, dubitabat, an apud antiquiorem exstabat unum. Habet tamen bis Tacitus. Habet quoque Tertullianus de Anima c. 39. 'Pro gentica, pro avita, pro publica, pro privata devotione.' *J. F. Gron.* Nullo loco magis

in diversa abeunt codd. scripti, quam hoc. Multi sunt, qui vetustis libris Sigonii consentiunt, aut certe vestigia lectionis, quæ Sigonius ex istis protulit, aperte servant. *Ex se. consulto*, (vel *Ex se. cōs*,) (vel *Ex S. C.*) *bellum indictum contra Volscum equumque, qui inter sed. Rom. et bellum coortum*, (vel *cohortum*,) *vastaverant agros* legunt Harl. 2. fragm. Hav. a m. sec. et Hearnii Oxon. B. et C. *Ex senatusconsulto bellum inditum contra equum Volsumque quicumque inter sed. Rom. et bellum coortum vastaverant agros* Port. *Ex senatusconsulto bellum indictum contra Volscum Equum cohortum vastaverant agros* Hav. *Ex senatusconsulto indictum bellum et quicumque inter sed. Rom. et bellum coortum vastaverant agros* Gaertn. *Ex se. cō. bellum indictum contra Volscum et quoque inter sed. Rom. et bellum cohortum vastaverant agros* Hearnii Oxon. L. 2. *Ex S. C. bellum indictum contra Vulscum et quicumque inter sed. Rom. et bellum cohortum vastaverant agros* ejusdem Oxon. N. Verum, omnes hos interpolatos esse ab homine linguæ Latinæ inperito, optime observavit Gronovius. *Volsci et Equi, qui inter sed. Rom. et bellum coortum vastaverant agros* habet Voss. 2. *Volsci Equique inter sed. Rom. et bellum coortum vastaverant agros* Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Reliqui propius ad veram scripturam accedunt. Nam *Volscium et quicumque inter sed. Romana est bellum cohortum. Vastaverant agros* Lipsiens. *Volscum et quicumque inter sed. Rom. et bellum coortum vastaverant agros* præfert Voss. 1. a m. pr. sed *Volsci*, pro *Volscum*, a m. sec. reponitur. *Volscum et quicumque inter sed. Rom. est bellum coortum. Vastaverunt agros* Harl. 1. *Volscum Æquicumque inter sed. Rom. et bellum coortum. Vastaverant agros* Leid. 1. *et bellum coortum* etiam Flor. Veram lectionem, a Gronovio indicatam tum in notis ad hunc locum, tum etiam in epistola ad Nic. Heinsium, quam edidit Burmannus in Syll. Epist. tom. III. p. 106. eam, inquam, etiam firmari a cod. Oxon. L. 1. testis est Hearne. Recte autem vir summus 'inter seditionem' exponit, dum durat seditio. Exempla ejus locutionis plura vide ad VI. 24. § 10.

Ut, si qua secessio plebis fieret, ad se receptum haberent] Lege *ad se receptum haberet*, non *haberent*. Rhen. *Haberet* etiam omnes nostri. Sed vocula *ut* male omittitur in Voss. 2. Mox *Comp. d. reb. et castra* Leid. 2.

§ 4 *Eadem in militia sævitia Appii, quæ domi esse; eo liberior*] Castiga, *quæ domi, esse liberior*. Rhen. Ab omnibus Pall. Mss. codd. ut et ed. prima abest vocula *eo*: ab aliqua manu in Pal. 3. superposita, *quæ domi esse liberior eo*. Campanus edidit *quæ domi esset eo liberior*. Nihil sincerius puto vulgata lectione, si tamen malis abesse τὸ *eo*. Gebh. Quemadmodum Rhenanus castigandum monuit, præferunt etiam Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. antiq. Lipsiens. Gaertn. Port. fragm. Hav. et primæ edd. Alterum tantum reperi in Harl. 2. et Hav. tum in Mediolanensibus 1495. et 1505. Veneta 1498. Ascensianis 1513. et 1516. et hinc in reliquis recentioribus. Priorem itaque lectionem, pluribus et integrioribus codd. munitam, Livio reddidi.

§ 5 *Odisse plebem plus quam paterno odio*] *Odisse visus est plebem* Hearnii Oxon. N. quæ lectio interpolata est a librario, quod hominum genus inperitum passim infinitas hujusmodi orationes additamentis similibus fulcire tentavit. Vide quæ notantur ad I. 50. § 5.

Quod se victum videbat ab ea, se unico consule objecto] Scribe *electo*. Rhen. Nihil heic est, nisi αἰτιολογία indignantis Appii, quæ frigidior est et dilutior in istis verbis. Si enim ipse unicus consul objectus sit contra tribuniciam potestatem, quid miri, si

victa sit unius auctoritas, destituta a socio atque collega, altero consule? ac proinde minor caussa irascendi, cum nihil subitum et inexspectatum ejus animum percellat. Sed rursus, qui potuerunt Patres habere tantum spei in impedienda lege, si unum tantummodo consulem pro se habebant? Tot difficultates sanantur unica dictione, quam habet codex Buslidianus, ubi pro *objecto* scriptum est *electo*. Ut sit sensus: Ideo se tanta odia in plebem concepisse, quod unice ad id electus consul cum summa spe Patrum, ut ipsius viribus et constantia resisteretur legi, non tamen potuerit sustinere violentiam plebis. Non memor est sui Livius. Supra enim c. 56. ita dixit: 'Patres, ad ultimum dimicationis rati rem venturam, Ap. Claudium Appii filium, jam inde a paternis certaminibus invisum infestumque plebi, consulem faciunt.' *Nannius* Miscell. v. 23. Vet. lect. *et se unico consule objecto*. Sigon. A Pall. tribus et Camp. ed. exsulat verbum *videbat*, et postmodo conjunctio *et*. Ut vidi autem Sigonii hic scholia, ut statim suspicio animum tetigit, fore participem illius lectionis et Pal. secundum. Neque falsus sum; nam reperi, *se unico consule objecto*, quemadmodum edidit Andreas. c. 61. 'Propugnatorem senatus, majestatisque vindicem suæ, ad omnes tribunicios plebeiosque oppositum tumultus.' *Gebh.* Scripti codd. et Campanus ignorant τὸ *videbat* cum particula *et*: quibus accessionem damus etiam τὸ *quod*, non nostræ tantum conjecturæ, sed et Borbetomagensis codicis fiducia: omnia enim hæc adleverunt imperiti elegantiæ, quam veteres ponunt hujusmodi locis in sermone per infinitivos. Vide Observ. II. 14. *Objecto*, quod e suo scripto adfert Sigonius, et plurium aliorum est, et vett. edd. omnium ante Rhenanum, qui jussit *electo* scribi, disputatque idem Nannius in Miscellaneis. Immo post illos Gryphius quoque et Curio tamen etiam *objecto*. Nannii contra id declamatiuncula tota nititur eo, quod τὸ *unico* intelligere vel noluit, vel non potuit. Quid miri, inquit, si victa sit unius auctoritas? Tum, qui potuerint Patres tantum spei habere in impedienda lege, si unum tantummodo consulem pro se habebant? Respondeo, potuerunt tamen, si unus ille pro omnibus: ut Marcius Philippus Pompeium non modo pro consule, sed etiam pro consulibus aiebat mittere. Et hoc vult Livius τῷ *unico*, hoc est, unice, et supra omnes ad id apto fortique. Itaque *objecto* multo grandius et efficacius, et ad vim, quæ instabat, et ad præsidium, quod in eo ponebatur, exprimendum, qui unus tanto torrenti velut obex et firmissima moles opponeretur. Inde enim petita translatio: aggeres 'obices,' 'objectus,' et 'objici' dicuntur. Statius Thebaid. III. 673. 'Cum vagus in campos frustra prohibentibus exit Obicibus.' IV. 144. 'Magnumque objectus detinet amnem.' VI. 257. 'Objectus geminis umbonibus agger Campum exire vetat.' Livius infra de Appio c. 61. 'Propugnatorem senatus, majestatisque vindicem suæ, ad omnes tribunicios plebeiosque oppositum tumultus.' XLII. 5. 'Seu quia eum objectum esse Romanis volebat.' *J. F. Gron.* Τὸ *quod* agnoscunt, at contra copulam *et*, a Sigonio additam, omittunt omnes, quibus utor, codd. In uno tantum Lipsiensi est *quam se victum*, pro *quod se victum*. In vicem autem plerique nesciunt verbum *videbat*. Eorum vero, qui exhibent, alio ordine quidam adhuc collocant. Nam *se victum ab ea videbat* Harl. 2. et Port. a m. sec. *se victum ab eo videbat* Hav. Hearne tamen auctor est, Sigoniano libro per omnia consentientes Oxon. B. et N. *quod se victum videbat ab ea, et se unico consule* exhibere. Sed recte Gronovius monuit, iterum hic orationem infinitam librariis fraudi fuisse, et cum Rhenano legendum esse *se vic-*

tum ab ea: se unico consule, reliquis resectis. Vide ad I. 50. § 5. et mox hoc ipso § verbis præcedentibus, et § 7. Idem etiam recte vim τοῦ unicus pervidit. Plura vide ad XLIV. 1. § 5. Præterea ejecto Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. erecto Gaertn. electo Flor. Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. Klockian. Neap. Latinii, et Hearnii Oxon. B. N. C. et L. 2. Patet ergo, in nullo codicum eorum objecto superesse; eo tamen ducere scripturam, quæ in optimis exstat, ejecto. Nihilominus facile hanc lectionem fero, tum quod primi editores, qui constanter objecto vulgarunt, eam in membranis suis invenisse videantur, tum quod admodum emphaticum sit, et Livius eo verbo delectatus, ac sæpius usus fuerit. Ita infra IV. 13. 'Quid sibi vellent, rogitare, qui se, ætate exacta, tantæ dimicationi objicerent?' c. 44. 'Adversæ invidiæ objici maluit, et suæ nocere caussæ, quam publicæ deesse.' XXXVI. 5. 'Deprecari, ne se nudos atque inermes Romano bello objicerent.' XXXVII. 10. 'Paucas naves ante portum Ephesi in salo habiturum; quas, si exire res cogeret, objecturus certamini foret.' XLIV. 36. 'Statuit sic adfectos recenti atque integro hosti non objicere:' et sæpe alibi.

Quam minore conatu, nequaquam tanta Patrum spe, priores inpedierant consules] Lectio Ms. codicis *neq. tanto Pat. superiores impedierunt consules.* Lege *nequaquam tanto Pat.* (subaudi *conatu*) *superiores impedierint consules.* Jam totus ambitus sic legi poterit, *Eadem in militia sævitia, quæ domi, esse liberior ... se unico consule electo adversus tribunitiam potestatem, perlatam legem esse; quam minore conatu, nequaquam tanto Patrum, superiores impedierint consules.* Rhen. Vett. libb. omnes *nequaquam tanta Patrum spe priores impedierint consules.* Sigon. Huic lectioni, *nequaquam tanta Patrum spe,* adstipulantur omnes codd. Mss. et impressi. Res ipsa clamat, pessimo audaciæ exemplo hic grassatum esse Rhenanum, cujus emendatio ut æternis obruatur tenebris, parco adscribere. *Gebh.* Omnes codd. mei *nequaquam tanta Patrum spe priores impedierunt consules;* nisi quod *ipse,* pro *spe,* sit in Gaertn. *Patrum superiores impedierant* in Flor. et *impedier* in Harl. 1. Præterea *conata,* pro *conatu,* est in Lipsiens.

§ 6 *Animum ad vexandum sævo imperio exercitum stimulabat*] *Ad vexandum sævoque imperio* Leid. 1. Eadem lectio etiam exstat in Voss. 1. sed additis notis scriba monere voluit, τὸ *que* expungendum esse. Deinde *stimulabant* Port. ut sit 'ira indignatioque stimulabant,' de qua constructione dictum ad I. 30. § 7. Quum tamen alii codd. vulgatum servent, id etiam præferendum puto. Paullo ante *Hæc ita ind.* pro *Hæc ira ind.* Gaertn. Vide ad XXIV. 16. § 1.

Nec ulla vi domari poterat, tantum certamen animis inbiberant] Vide quam subito mutatum dicendi genus: 'ira stimulabat' Appium: 'nec ulla vi domari poterat' exercitus. Itaque quidam legere malunt, *nec tamen ulla vi domari poterat.* Glar. Vet. lib. *poterant.* Quo fit, ut numerus congruat cum eo qui sequitur, *imbiberant.* Alii *poterat* et *imbiberat.* Quod magis probo. *Sigon.* Bene *imbiberant* Pal. 2. et Andreæ. Reliqui duo et Camp. *imbiberat.* Gebh. *Inbiberat* etiam Voss. 2. Leid. 2. Port. Gaertn. Hav. et priscæ, quibus usus sum, edd. usque ad Aldum. Videtur autem vel ea lectio recipienda esse, vel legendum *nec ulla vi domare poterat,* scilicet Appius, *tantum certamen animis inbiberant:* ut ita simul tollatur, quod Glareanus sibi displicere testatus est. *Inbiberant,* scilicet exercitus. Vide ad III. 28. § 2.

§ 7 *Negligenter, contumaciter omnia agere*] *Neglegenter* Flor. et Leid. 1. Vide hoc lib. c. 11. § 4. et c. 48. § 7.

Deinde una voce auctior Harl. 2. *omnia exercitus agere.* Sed *omnia cæpit exercitus agere* Port. *omnia exercitus cæpit agere* Hearnii Oxon. B. et N. Verum et hic iterum sermonem per infinitivum conceptum ferre non potuerunt indocti librarii, de quo errore jam bis supra hoc cap. § 5. actum. Mox voces *nec pudor* scribæ negligentia non adparent in Leid. 2.

Tardius sedulo incedere] *Tardius sedulo inde cedere* Lipsiens. Sed error ex eo ortus, quod male primo divisis vocibus scriptum sit *in cedere.* Quum autem ita commodum sensum non esset, ex *in* postea factum est *ind.* Vide ad x. 20. § 6.

Si ad hortatur operis adesset, omnes sua sponte motam remittere industriam] Clericus Art. Crit. part. III. sect. 1. c. 4. § 2. emendat *notam.* Nihil mutandum arbitror, etsi, si quis fortassis hoc postulet, non scio, ullum alium scriptorem dixisse 'industria se movet,' vel 'movetur.' Livius hoc dicit, eos, in opere faciundo sua sponte satis diligentes, simul Appius hortator advenerat, industriam, ad quam antea sponte incitati fuerant, remisisse. Nec video, cur minus dici possit 'industria se movet,' vel 'movetur,' quam 'homo' aut 'animus se movet,' et quæ sunt alia hujusmodi. *Duk. Si adhortator ipsis adesset.* Lipsiens. *Oi adhortatur operis adesset* Gaertn. *sed adhortator operis adesset* Hav. *adesse,* pro *adesset,* Harl. 1. Deinde *omnem sua sponte moram* Gaertn. *omnem sua sponte motam* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. a m. pr. et Port. *omnem sponte sua motam* Harl. 2. *omnem suam sponte motam* fragm. Hav. *omne sua sponte* Flor. a m. pr. *omnem sua sponte* a m. sec. Præterea Clericus in Arte Critic. part. III. sect. 1. c. 4. § 2. legendum conjicit *notam remittere industriam,* ut liquidum esset, data opera, non natura, segnes esse, quod alioqui 'nota' esset eorum industria. Eamdem conjecturam postea etiam notis ad hunc locum proposuit, novisque argumentis adstruere conatus est. Ideo enim rectius fore *notam industriam* addit, quod quum Ap. Claudius 'adhortator operis' aderat, 'sponte sua' non erat 'mota industria' militum; et quod nescit, an 'moveri industria' eo sensu dici queat. Alibi sæpe vocabula hæc in Mss. commutantur. Vide N. Heins. ad Nason. Fast. IV. 118. et quæ notavi ad Sil. Ital. XIV. 141. Hic tamen invitis libris nihil muto. Satis enim indicat, non natura, sed data opera, segnes esse, quod tum inprimis industriam, quæ sua sponte mota erat, remitterent, quum Ap. Claudius adhortator operis adesset. Præterea quum 'mota ira,' 'motum ingenium,' et similia pro concitata ira, excitatum ingenium, passim obvia sint, caussam videre nequeo, cur non similiter 'mota industria' dici possit. Christius etiam vulgatum non mutandum esse censuit.

§ 8 *Præsenti vultus demittere*] Et hic recte sic edidit Camp. Nam secus Pall. tres et Andr. *dimittere.* 'Vultus demittere' namque est κατηφεῖν. IX. 38. 'Consul demissis in terram oculis.' *Gebh. Dimittere* Flor. Lipsiens. Gaertn. Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Hav. fragm. Hav. et vett. edd. quas vidi, usque ad Ascensium, qui an. 1513. reposuit *demittere,* quod recte Gebhardus probavit. Ovid. Epist. Her. XVI. 225. 'Lumina demitto, quum te tenet artius ille.' Met. VII. 133. 'Demisere metu vultumque animumque Pelasgi:' ubi etiam plurimi scripti eodem errore *Dimisere,* teste Burmann. Met. X. 367. 'Demisit vultus, sceleris sibi conscia, virgo.' Met. XV. 612. 'Demisere oculos omnes, gemitumque dedere.' Alibi autem sæpissime 'demittere' et 'dimittere' commutantur. Vide ad Liv. XXXIV. 50. § 2.

Tacite prætereuntem exsecrari] Pal.

2. *prætereuntes*: at Pal. 1. *tacite et prætereuntes execrari*. Gebh. *Tacite prætereuntes exs.* unus Voss. 2. Reliqui in vulgatum conspirant.

Ut invictus ille odio plebeio animus interdum movetur, omni nequidquam acerbitate promta: nihil jam cum militibus agere, &c. ducere, &c. vocare] Scribe *moveretur*. Mox, pro tribus infinitis *agere, dicere, vocare*, repone *ageret, diceret, vocaret*. Rhen. Ex Mss. libris ita interpunge et lege, *interdum moveretur. Omni nequicquam acerbitate prompta nihil jam cum civibus agere, &c.* item paullo post *dicere*, item *vocare*. Sigon. Quod hic tres infinitivos Rhenanus commutat, magno se obligarit piaculo, quod sequitur posthabitam in tanto scriptore religionem. Vulgatæ lectioni favent omnes libri, qua scripti, qua cusi. Neque hic quoque mihi placet distinctio Sigonii: contra quam optimus Pal. 3. codex et Pal. 2. intendit, *ut invictus ille odio plebejo animus interdum moveretur, omni nequiquam acerbitate prompta*, ut edidit Camp. At Pal. 1. et Andreas accedunt Sigonio, *interdum moveretur. Omni nequiquam acerbitate prompta nihil jam cum civibus agere*. Gebh. Non video, quo pertineat prima Rhenani emendatio, qua *moveretur*, pro *movetur*, reponit. Non modo enim omnes codd. scripti, sed et edd. quas inspexi, constanter *moveretur* exhibent. Recte vero Sigonius, mutata distinctione, *agere, dicere, vocare* contra Rhenanum vindicavit. Neque aliter præferunt libri manu exarati, nisi quod *ageret* legant Lipsiens. Voss. 2. et Gaertn. *agerēt* Leid. 2. et Flor. *ageret.....dicere...vocaret*. Præterea *omni nequaquam acerbitate mota* est in Hav. *Nequaquam* et *nequidquam* etiam commutantur cap. seq. § 9. III. 46. § 10. et alibi. *Omni nequidquam acerbitate motu* habent Harl. 2. et Lipsiens. Utraque lectione simul in contextum recepta *nequidquam acerbitate prompta ac mota* præfert Gaertn. qui ita sæpius peccare solitus est. Vide ad IV. 55. § 5. Quod autem Sigonius in notis etiam vocem *civibus* τῷ *militibus* substituat, id potius per errorem, quam dedita opera, factum esse puto. Non modo enim scholio etiam præscripsit *civibus*, quasi priores edd. ita præferrent, sed et in contextu Liviano, in quem reliquas emendationes recepit, tamen *militibus* servavit. Non recte itaque eumdem errorem Sigonii Gebhardus secutus est.

§ 9 *Tribunos plebeios cavillans interdum et Volerones vocare*] Scribe *tribunos plebis* potius, quam *tribunos plebeios*. Nam in libro scripto legitur *tribunos plebei*, juxta quintam inflexionem, quemadmodum et Plinius avunculus usurpavit. Porro subinde legitur in exemplari archetypo *tribuni plebei*, non *plebis*, a nominativo 'plebes,' non a denominativo 'plebeius.' *Rhen.* Et supra hanc lectionem *tribunos plebei* restitui, quæ exstat in solo Pal. 3. nam reliqui *tribunos plebejos*. Gebh. *Tribunos plebejos* Voss. 2. Harl. 1. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *tribunos plebis* Port. et Harl. 2. Sed recte viri docti *tribunos plebei* emendarunt, quod servant Voss. 1. Leid. ambo, ac Lipsiens. et ex voluntate Rhenani Froben. 1535. in contextum recepit. Quum autem Basileenses 1554. ejus loco iterum *tribunos plebejos* revocassent, Gruterus rursus *tribunos plebei* restituit. Vide ad c. 33. § 2. Præterea *tribunos plebis cavillans interdum centuriones et Volerones vocare* auctior Harl. 2. Sed additam vocem inter glossemata refero, aliorum codicum, eam expellentium, consensu permotus.

CAP. LIX. § 1 *Instabantque eo magis*] Copulam *que* nesciunt Flor. et fragm. Hav. Mox *ipsum*, pro *Appium*, præferunt Lipsiens. et Hav.

Quod adversus Fabium consulem habuisset] *Consul. Fab. hab.* Voss. 1. et Leid. 2. *consul. hab. Fab.* Harl. 2. *habuisse* Harl. 1.

§ 2 *Non enim vincere tantum noluit, ut Fabianus exercitus*] *Non enim tantum vincere noluit*, alio vocabulorum ordine, Harl. 2. Deinde τὸ *exercitus* omittitur in edd. vett. quæ vox etiam commode abesse posset, quum ex præcedd. repetere facile sit. Primus illam addidit Aldus, et agnoscunt omnes scripti: quare eam lectionem præfero. Ceterum verba *noluit, ut Fabianus exercitus, sed vinci*, desunt in Gaertn. cui errori vocum *noluit* et *voluit* similitudo caussam dedit; inde enim factum, ut prior cum omnibus mediis omissa sit. Vide ad IX. 11. § 11.

Quam signa inferentem Volscum munimentis vidit] *Signa ferentem* Harl. 1. Male. Supra hoc lib. c. 53. 'Ea porta, cui signa primum intulerat:' ubi plura vide. Præterea *signa inferentem vulgus mun. vidit* Leid. 1. Sed *Volscum* ponitur eodem modo, quod 'Romanus' III. 2. 'Romanus ira odioque pugnabat:' ad quem locum alia hujus generis congessi. Insuper *monimentis* Voss. 2. scribarum errore, qui alibi hæc vocabula commiscere soliti fuerunt. Vide ad IV. 10. § 6. Mox *fædam extr. agm. cadere* Hav.

§ 3 *Ut victor jam a vallo submoveretur*] Pal. 1. et Camp. *ut victor jam vallo subm.* at Pal. 2. *ut victor a vallo.* Gebh. *Ut victor jam vallo subm.* Port. Harl. 2. Voss. 2. Gaertn. et a m. pr. Voss. 1. in quo præpositio a m. sec. inter lineas adscribitur. *Ut victor etiam vallo subm.* fragm. Hav. *ut victo a vallo submovetur* Hav. ubi eodem errore *submovetur* scriptum est, quo mox verbis seqq. *adparet*, pro *adpareret*. Utrumque genus loquendi 'submovere vallo' et 'a vallo' apud Livium aliosque scriptores obcurrit. Et quidem prius apud Liv. XLV. 10. 'Postquam debellatum in Macedonia, et statione submotos hostinm lembos andivit.' Suet. in Cæs. c. 16. 'Donec ambo administratione reipublicæ decreto Patrum submoverentur.' In Aug. cap. 45. 'Pyladen Urbe atque Italia submoverit.' Flor. III. 6. § 5. 'Sed nec mari submovisse contentus, validissimas urbes eorum evertit.' Alterum ap. Liv. XXXIX. 44. 'Censores edicto submotis ab hasta, qui ludificati priorem locationem erant, omnia eadem paullum imminutis pretiis locaverunt.' XLV. 28. 'Tamquam C. Popillius legatus Romanus, quem ad submovendos a bello Antiochum et Ptolemæum reges misistis, loqueretur.' Vell. Pat. II. 68. 'Primo submotus a republica, mox consularibus armis auctore senatu circa Thurios obpressus est.'

Satis tamen adpareret] *Iis*, id est, *inde*, pro *tamen*, Leid. 2. *tum* Port. solito errore. Vide ad XXII. 17. § 5. Tum *apparet* Leid. 2. Sed quum forte *appar'et* exaratum fuisset, ad compendium scribendi non advertit librarius. Alia autem ejusdem erroris exempla contuli ad XL. 14. § 2. Mox *militum Rom. noluisse*, pro *militem Rom. nol.* Hav. et paullo inferius *alio gaudere* Port. a m. pr. pro quo *alioquin gaudere* a m. sec. emendatur. Jac. Perizon. margini adscripsit, forte legendum esse *at gaudere sua clade.*

§ 4 *Legati tribunique monentes*] *Moventes* Hav. Alia hujus erroris librariorum exempla vide ad IX. 38. § 12.

§ 5 *Postulantium, ut castra ex Volsco agro moveantur*] *Postul. in castra ex Volsco* Leid. 1. *postul. ut et castra* Hav. *castra ex Volsco moveantur* Voss. 1. et Leid. 2. Ita III. 6. 'Non diutius se in Hernico hostis continuit.' Et hoc modo Gronovius ex conjectura edidit XXII. 1. 'Et in Antiati metentibus cruentas in corbem spicas cecidisse:' ubi vide Gronov. Quum tamen τὸ *agro* tueantur reliqui codd. ei controversiam non moveo. Supra hoc lib. c. 53. 'Volsci Æquique in Latino agro posuerant castra.' X. 1. 'Sora agri Volsci fuerat.' VI. 27. 'Hostis in agro Sabino consedisse nunciabatur.' VIII. 1. 'Ingresso Sa-

bellum agrum non castra Samnitium, non legiones usquam oppositæ :' et ita passim. Paullo ante *Negare milites vulgo* edd. principes. Sed ordinem immutans Aldus primus vulgavit *Negare vulgo milites*. Et ita est in Mss. *volgo* habet Gaertn. Vide ad xxxix. 53. § 2. Mox vero *Hostem paullo ante victorem* alio ordine habet idem cod.

Sed apertam speciem obversari ante oculos] *Sed apertam spem* Lipsiens. et Gaertn. *sed aptam spem* Hav. qui error natus est ex librariorum compendio, quo *aptam spēm*, pro *apertam speciem*, scripserunt. Ita alibi ' aptus ' et ' apertus ' eamdem ob caussam commutantur. Vide ad xxxi. 22. § 8. ut et ' spes ' et ' species.' Vide ad iii. 9. § 13. Præterea *observari* Leid. ambo, transpositis literis; quod in hac voce frequenter a scribis factum esse intelligi potest ex illis quæ notantur ad vi. 17. § 4. *obusari* Harl. 2. ut pateat, non adtendisse iterum negligentem librarium ad signum additum *obu'sari*. Vide ad Epit. Liv. lib. li.

§ 6 *Quandoquidem nihil præter tempus noxæ lucrarentur*] Vet. lib. *rixæ lucrarentur*. Sigon. Pal. 2. similius Sigonii, *rixæ lucrarentur* ; ita tamen, ut altera lectio quoque adscripta sit. *Gebh.* *Tempus rixæ* Harl. 2. Port. et Hav. Similiter etiam Hearne reperit in Oxon. B. L. 2. N. et C. Integerrimi tamen codd. stant pro vulgata scriptura. *Lucraretur* est a m. sec. in Port. *invocarentur* in Gaertn. Præterea *quando* Lipsiens. in contextu, pro quo in margine eadem manu *quandoquidem* emendatur. Paullo ante *victus quidem*, pro *victus tandem*, habet Leid. 2.

Remissa concione, iter in sequentem diem pronunciari] *Emissa concione* Hav. Sed literam initialem vocis *remissa* intercepit finalis præcedentis *lucrarentur*. Pari errore *unum oratorem*, pro *unum moratorem*, plerosque codd. supra exhibuisse, dictum est ad c. 44. § 6. ubi alia exempla vide. Deinde *in insequentem diem* Flor. Leid. 1. Gaertn. fragm. Hav. et principes edd. Quod si probandum, iterum primam syllabam τοῦ *insequentem* elisit proxima vocula *in*. Vide ad iv. 30. § 12. Frobenius demum a. 1531. *iter in sequentem diem* edidit. Mox *prima a luce* Hav. Reliqui codd. præpositionem non agnoscunt, quæ ex ultima litera præcedentis vocis perperam repetita videtur. Ita τὸ *et* natum est ex ultimis literis vocis proximæ. Vide ad lib. xxxix. c. 18. § 8. Similiter præpositio *in* adsumi solet a librariis, quod vox præcedens eadem syllaba desinat. Vide ad iv. 16. § 6. Contra præpositio *a* excidit post vocem litera *a* desinentem hoc lib. c. 34. § 1. Excidit etiam præpositio *in* post vocem syllaba *in* finientem. Vide ad Liv. iv. 4. § 4.

§ 7 *Quum maxime agmen e castris explicaretur*] *Quum maximo agmine* Lipsiens. a m. sec. *Quum maxime agmine castris* Leid. 1. *agmen castris* Flor. et Hav. Liv. x. 20. ' Caleni narrant, tantum jam prædæ hostes trahere, ut vix explicari agmen possit :' ubi vide Gronov. Auctor de Bello Gall. viii. 14. ' Quorum perturbatum et confusum dum explicant agmen.'

Ut eodem signo excitati, novissimos adoriuntur] Pal. 2. *signo citati*. Gebh. *Citati* etiam unus meorum Hav. Non multum tamen discedit Lipsiens. qui præfert *citari*. De voce ' novissimus ' vide ad x. 29. § 5.

A quibus perlatus ad primos] *Prælatus* Hav. qui error iterum ex nota ταχυγράφων non intellecta nata est. Vide ad Liv. xxxviii. 28. § 8.

Ut neque imperia exaudiri, neque instrui acies possent] *Possent* referendum ad utrumque et ' imperia exaudiri ' et ' instrui acies.' Ea tamen scriptura in uno tantum Voss. 2. exstitit. Reliqui omnes Flor. Voss. 1.

Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. cum quibusdam ex vetustis edd. *posset* exhibent: et ita Aldus in contextu edidit, sed inter errata *possent* reponendum monuit. Caussam nullam video, cur non tot Mss. auctoritati cederem, præsertim quum utraque locutio in Livio obcurrat. Vide ad XXXVII. 5. § 3. Mox *illius*, pro *ullius*, Leid. 2. sollemni errore et in Mss. sæpe obvio. Vide plura exempla ad XXV. 11. § 3.

§ 8 *Per stragem corporum armorumque evasere*] Illud quoque considerandum lectori. Nam si Volsci ultimos Romanorum adorti sunt, atque ex eis aliquot occiderunt, quomodo prima acies Romanorum per ea corpora fugam fecit? Meo quidem judicio locus inexplicabilis est. *Glar.* Vere inexplicabilis foret, si Livius primam Romanorum aciem 'per ea corpora,' quæ novissimo agmine steterant, fugam fecisse dixisset, quemadmodum, lectori tenebras obfundens, videri voluit Glareanus. Verum quum simpliciter dicat, Romanos 'per stragem corporum armorumque' evasisse, locus commode satis explicari potest. Et quidem id triplici ratione Doujatius tentavit, quarum tamen nulla placet, quod *stragem* pro cæde accipiat. Nam id quidem recte procederet in *strage corporum*, minus tamen in *strage armorum*. Verba itaque hoc sensu capienda puto, ut Livius dicat, exercitum Romanum per commilitonum, fugientium inpetu prostratorum, corpora, et armorum, in trepidatione temere projectorum, cumulum evasisse. Eam 'stragem corporum armorumque' Livius vocat. Ita VII. 23. 'Inpulsi retro ruere alii super alios, stragemque inter se cæde ipsa fœdiorem dare: adeo præcipiti turba obtriti plures, quam ferro necati.' VIII. 30. 'Eques etiam detraxit frenos equis, atque ita concitatos calcaribus permisit, ut sustinere eos nulla vis posset: per arma, per viros late stragem dedere. Secutus pedes inpetum equitum, turbatis hostibus intulit signa.' Eodem modo 'strages' de rebus inanimatis subversis usurpatur XL. 2. 'Atrox cum vento tempestas coorta multis sacris profanisque locis stragem fecit:' apud Jul. Obseq. de Prodig. c. 60. 'Procellosa tempestate strages in Urbe facta:' et c. 73. 'Procellosa tempestate tecta diruta, stragesque agrorum facta.' Ita 'strages ruinæ' infra est XLII. 63. ubi vide. Sed maxime huic similis locus XXXV. 30. 'Ut vero ad postremos prælium ortum est, clamorque terribilis a tergo paventium ad prima signa est perlatus, pro se quisque armis abjectis in circumjectas itineri silvas diffugiunt, momentoque temporis strage armorum septa via est.' Klockius in Livio suo inter versus adscripsit *post stragem;* sive ita in codice suo invenerit, sive potius ita legendum existimarit. Ceterum *per strages* Port. *per strage*, omissa nota, qua litera *m* indicari solet, Lipsiens. qui idem etiam codex habet *vasere*, initiali litera ab ultima vocis præced. elisa. Vide ad c. 44. § 6.

Ut prius hostis desisteret sequi, quam Romanus fugere] *Hostis disceret sequi* Hav. *hostis desistere sequi* Harl. 2. Tum *Romanus fugeret* Leid. 1. Sed ultima τοῦ *fugeret* perperam adhæsit ex prima seq. vocis litera *tandem*. Alia exempla vide ad XL. 7. § 8. *Romanos fugere* præfert Port.

§ 9 *Consul quum revocando nequidquam suos persecutus esset*] Vox *consul*, quæ breviter *coss* scribitur, deest in Flor. et Leid. 2. intercepta a proxima *cum*. *Quum consul* transpositis vocibus habet fragm. Hav. Hinc *nequaquam* Port. qualis error alibi a librariis committi solet. Vide ad c. præc. § 8. Tum *perfectos esset* Hav. *prosecutus esset* Voss. 2. Vide ad Epit.

Liv. lib. XCIX. Tandem voces *suas persecutus esset* exsulant a Gaertn. Seqq. verba *in pac. agro cast. posuit, advocataque conc. inv.* non adparent in fragm. Hav. Postea *signorumque*, addito τῷ *que*, Gaertn. quasi distingui voluisset hoc modo: *proditorem exercitum, militaris disciplinæ desertorem signorumque.* Sed copulam recte ignorant reliqui.

§ 11 *Ad hoc centuriones duplicariosque, qui reliquerunt signa*] Quidam in vet. volumine scripserat *dupliciariosque*. Rhen. Διμοιρῖται. Vide Turneb. Advers. XXI. 28. Varr. de Ling. Lat. IV. p. 24. *Klock.* Quum primum in hunc locum incidissem, existimabam, per 'duplicarios' Livium intelligere milites illos, qui centurionibus et signiferis associarentur, ut illis forte in pugna deficientibus sufficerentur, ne signa laberentur, ordinesque desererentur. In hanc sententiam Livii ejusdem verba VIII. 8. me adducebant, ubi inquit: 'Romano, haud satis fidenti viribus, jam Romæ permissum erat ab consulibus, ut subcenturionem sibi, quem vellet, legeret, qui tutaretur eum ab uno destinato hoste.' At rem aliter se habere ex mox dicendis manifeste cognovi. Varro de Ling. Lat. IV. p. 24. 'duplicarios' scribit esse, quibus ob virtutem duplicia dabantur cibaria. Ita et Vegetius II. 7. 'Duplares,' inquit, 'torquati, et simplares torquati erant, quibus torquis aureus solidus virtutis præmium fuit; quem qui meruisset, præter laudes, interdum duas consequebatur annonas.' Idem 'duplares armaturas' vocat, quæ consequantur duplas annonas; 'simplares' vero, quæ simplas. Livius VII. 37. scribit, consulem milites, qui in præsidio cum Decio fuerant, duplici frumento in perpetuum donasse: et XXIV. 47. ait, 'Arpi sine clade ullius, præterquam unius veteris proditoris, novi perfugæ, restituti Romanis. Hispanis duplicia cibaria dari jussa, operaque eorum forti ac fideli persæpe respublica usa est.' Vetustum autem morem honorandi fuisse, dare virtutis ergo duplicia cibaria, constat ex Herodoto VI. 57. ubi dignationes et jura Spartanorum regum describens, tradit, quod in conviviis dabatur illis duplum omnium, quam ceteris convivis. Ita Xenophon in orat. de laudibus Agesilai p. 665. 'Duplicem,' inquit, 'portionem in conviviis ex constituto accipiens, nec sic quidem tota utebatur, verum simplici nec integra ea contentus, reliquum distribuebat, ratus geminam portionem regi dari, non satietatis gratia, sed quo posset, quem vellet, honorare.' Idem Xenophon in rep. Lacedæmoniorum non procul a fine p. 690. tradit, Lycurgum instituisse, reges in cœna duplici parte honorandos, non ut duplo magis, quam alii, ederent, sed quo et ex hoc, quem vellent, honorare quirent. 'Milites duplicarios,' seu *dupliciarios*, ut alii, vel *duplarios*, (uti in antiqua marmorea inscriptione in palatio Cardinalis Genuensis juxta viam Salariam,) virtute insignes fuisse colligimus; quum eos Livius cum centurionibus et signiferis commemoret, tum etiam ex voce Græca: nam διμοιρίτης duplarius dictus, seu διμοιριότης, qui et *manipuli dux* interpretatur: nam διμοιρία *manipulus* est. Vetus inscriptio, de qua paulo ante meminimus, ne ab aliquo desideretur, est hujusmodi. Grut. DXXX. 5.

M. AVRELIVS. MVCIANVS
V. A. XXXV.
NAT. TRAX. MILIT.
ANN. XV. IN. COH. II. PRAET.
III. VENATORIS
DVPLARIVS. IVLI
ANVS. HERES. FE
CIT. BENE MERENTI

M. Donatus. Hanc lectionem *duplicariosque* tuentur Pall. duo, at Pal. 3. et edd. *dupliciariosque*. Marcellus Donatus legi quoque in dilucidationibus notat *duplarios*. Qui sint 'du-

plicarii' ex Livio ipso intelligere est xxiv. 47. 'Hispanis duplicia cibaria dari jussa.' *Gebh.* *Ad hic* Hav. *adhuc* Voss. 2. *ad hæc* Leid. 2. Harl. 2. et Gaertn. Vide ad xxi. 52. § 10. Tum *dupliciariosque* Leid. 1. et Harl. 1. *duplicarios*, omissa copula, fragm. Hav. Sed voculam *que* intercepit proxima *qui*. Vide ad Epit. Liv. lib. ci. Mox *omnes virgis cæsos*, priori voce addita, Harl. 2. De duplicariis vide Lipsium de Milit. Rom. v. 16. ubi docet, eos ita vocari non ratione stipendii, quod nondum institutum erat, sed ratione frumenti, quod e publico militibus jam olim datum verosimile credit. Unde patet, quam inconsiderate in plerisque lexicis 'duplicarii' exponuntur milites, qui duplum accipiebant stipendium, vel qui duplicia in militia merebant stipendia; ad partes adducto hoc Livii loco: licet tamen non negem, interdum milites duplici stipendio virtutis caussa donatos esse. Meminit enim ejus rei Cæsar Bell. Civ. iii. 53. 'Cohortemque postea duplici stipendio, frumento, vel speciariis militaribusque donis amplissime donavit.' Non tamen ejus rei caussa 'duplicarii' dicti videntur, certe non hoc tempore; neque ad id probandum hic Livii locus aptus esse potest.

Cetera multitudo sorte decimus quisque ad supplicium lecti] Sall. apud Serv. ad Virg. Æn. ii. 201. 'Sorte ductos fusti necat.' *Klock.* Ignavos milites et seditiosos varie castigatos, ac pœna affectos observamus: aliquando enim, sacramento soluti, militia abire jussi; aliquando eorum ductores et principes viri, puta centuriones et tribuni, a militia abjecti; aliquando seditionis auctores morte multati; nonnumquam prius flagellati, necati, et insepulti derelicti. At quum graviter universi deliquissent, sorte decimum quemque ex illis ultimo supplicio affectum legimus. Quod ex hoc loco etiam colligimus. Appius namque Claudius desertores exercitus decimum quemque securi percussit. Sic Tac. Annal. iii. 21. tradit, L. Apronium decimum quemque ignominiosæ cohortis sorte ductos fusti necasse. Sic legiones jussu Galbæ decumatas idem Cornelius tradit Hist. i. 37. et Annal. xiv. 44. scribit, 'Ex fuso exercitu quum decimus quisque fusti feriretur, etiam strenui sortiuntur.' Cic. in Orat. pro Cluentio c. 46. inquit, 'Statuerunt majores nostri, si a multis esset flagitium rei militaris commissum, sortione in quosdam animadverti, ut metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perveniret.' Opilius Macrinus, quum seditiones pateretur militares, milites decimavit, teste Capitolino in illius vita c. 12. Sorte quoque ad mortem seditionem auctores delegit Julius Cæsar, teste Dione Hist. l. xli. p. 170. Scribit Diodorus Sicul. Biblioth. l. xi. p. 243. Græcos, cum Xerxe et Persis bellantes, Diis decimandos devovisse Græcos quoscumque, Xerxis partes secutos, si victores extitissent. Quod pariter Herodot. vii. 132. confirmat. Sic quum multitudo capitale crimen commisisset, decimationem factam colligimus etiam ex Pausania Rerum Attic. i. 20. ubi scribit, Sullam Romanum captis Athenis decimum quemque civem, ut sors tulit, trucidasse. Polybius in lib. de tribus Politiis auctor est, duo præcipue fuisse in militari disciplina suppliciorum genera, decimationem scilicet (δεκατίαν dicunt Græci) et fustuarium. Decimationis supplicio duces exercituum in militari seditione et nostris temporibus non semel usos, testantur neoterici historiæ scriptores. *M. Donat.* *Certa multitudo* Hav. Scriptum fuerat *cet'a*. Evanescente deinde addita nota ex *ceta* proclivum fuit formare *certa*. Alibi ita non semel peccatum est. Vide ad xxxiv. 26. § 4. Tum *decumus quisque* Leid. 1. et Harl. 1. Quam orthogra-

phiam sibi passim apud Liv. in vet. cod. obviam fuisse testatur Pierius ad Maron. Æn. IX. 155. quem etiam vide ad Æn. XI. 289. Adde quæ notantur ad III. 33. § 8. V. 23. § 10. c. 25. § 5. et alibi. Consulendus etiam est Dausqueius in Orthogr. parte II. in voce 'Decimus.' Similiter *finitumus* habet Leid. 1. IV. 3. § 4. ubi alia vide.

CAP. LX. § 1 *Contra ea in Æquis inter consulem ac militem*] *Contra eo* Leid. 1. Sed vox *ea* omittitur in Leid. 1. Male. *Contra ea* Livio aliisque pro simplici *contra* frequens est. Vide ad III. 57. § 1. et ad XLI. 24. § 8. *ac milites* Flor. Voss. 1. et Leid. 2. *et milites* Port.

Quinctius erat lenior, et sævitia infelix collegæ] *Levior* Hav. sollemni quam maxime errore. Vide ad XXXVI. 31. § 8. Tum *sævitia infelicis collegæ* Port.

§ 2 *Huic tantæ concordiæ ducis exercitusque non ausi obferre se Æqui*] Pal. 1. ac 2. *efferre se.* Gebh. Ita et Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et Port. sed manifesto scribarum errore. 'Offerre se' dicuntur, qui obviam procedunt. Supra hoc lib. c. 55. 'Huic tantæ tempestati quum se consules obtulissent.' Tibull. Carm. IV. 1. 148. 'Nulla tibi adversis regio sese obferet armis.' Vide ad XL. 55. § 4. 'Concordiæ' autem 'ducis exercitusque' est duci exercituique concordibus. Mox verbis proximis *populabundos hostem per agros* Gaertn. Deinde *passim*, pro *passi*, Flor. a m. pr. Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. et fragm. Hav. *passi sunt* Harl. 2. Et id forte voluerunt librarii, qui male *passim* exararunt. Verum nihil muto.

Nec ullo ante bello latius inde actæ prædæ: omnis militi data est] Antiqua lectio *ea omnis militi data est.* Rhen. Provocabulum *ea* additum est inter lineas ab aliena manu in Pal. 3. alias extorris a Pall. 1. 2. Andreæque recensione: restituta tamen a Campano, viro ingeniosissimo. *Gebh.* Τὸ *ea* ab omnibus Mss. ignoratur. *J. F. Gron.* Ignoratur etiam ab omnibus nostris, ut et ab illis quos Hearne Oxonii consuluit. Potuerunt autem ultimæ literæ vocis *prædæ* caussa fuisse, ut vel ab his scribis omitteretur, vel ab aliis adderetur. Præterea *Nec ullo bello ante* Leid. 1. *Nullo ante bello* Lipsiens. Simili varietate *nusquam*, pro *non usquam*, in Mss. esse, supra vidimus hoc lib. c. 51. § 4. Contraria vero varietate *non ulla*, pro *nulla*, apud Sen. observavit Delrius in comment. ad Hippol. vs. 910.

§ 3 *Addebantur et laudes, quibus haud minus, quam præmio, gaudent militum animi*] Hinc poëta dicit, 'laudataque virtus Crescit, et immensum gloria calcar habet.' *Klock.* Pal. 1. *gaudent Patribus quoque militem animi.* Gebh. Voces *Patribus quoque* librarius Pal. 1. ex sequenti periodo male huc contulit: idem error commissus erat in Voss. 2. Tum *Addebantur laudes*, neglecto τῷ *et*, Port. et Hav.

Tum duci, tum propter ducem Patribus quoque placatior exercitus rediit] Melius in archetypo Vormaciensi legitur *Quum duci... ex. redit.* Rhen. Produxit ex suo Rhenanus, *Cum duci, tum propter ducem*, quod occupavit recte Campanus. Pal. 2. retinet vulgatam lectionem *Tum duci, tum propter ducem.* In Pall. 1. ac 3. habetur *Tum duci propter ducem Patribus.* Gebh. Primæ edd. exhibent *Tum duci, tum propter ducem*, quæ scriptura etiam in plerisque editis superest. *Tum duci propter ducem Patribus quoque* primus edidit Ascensius, et post eum pauci alii. Similiter etiam præferunt Voss. 2. Lipsiens. et Gaertn. nisi quod in posteriori codice insuper novo adhuc errore datum sit *Patribusque.* Vide ad V. 27. § 1. *Tum duci propter ducem, tum P.* Port. *Duci tum propter ducem, tum P.* Harl. 2. *Cum ducum propter ducem P.* Leid. 1. *Cum duci, cum propter ducem* Harl. 1. Vide ad VI.

23. § 3. Deinde *exercitus redit* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Idem voluit librarius Lipsiens. qui tamen per errorem dedit *recit*. Vide ad xxxvi. 35. § 2.

Exercitui dominum datum ab senatu] *Datum dominum* alio ordine Leid. 2. Tum *a senatu* Port. et Gaertn.

§ 4 *Varia fortuna belli, atroci discordia domi ferisque annum exactum*] *Variatum fortuna belli* primæ edd. pro quo Aldus recte *Varia fortuna* substituit, consentientibus, quotquot versavi, codd. *Varia fortuna belli atrocis, disc.* Harl. 1. Sed verius est *atroci discordia*. Deinde *exactum annum* Gaertn. Vide ad Liv. xxii. 18. § 9.

Insignem maxime comitia tributa efficiunt] *Insignemque maxime* Gaertn. Hinc *comitia tribunitia* Flor. Voss. 2. Harl. 2. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. quæ lectio in Voss. 1. inter versus adscripta est. Sed vide quæ supra notantur ad c. 56. § 2.

§ 5 *Patribus ex concilio submovendis*] Pal. 1. ac 3. et Camp. *submovendo:* at Pal. 2. ad marg. legi injicit *Patres ex concilio submovendo*. Gebh. *Patribus ex concilio submovendo* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Gaertn. Hav. et fragm. Hav. unde facile subnasci potest conjectura, legendum esse *Patres ex concilio submovendo:* quemadmodum *explicandi ordines*, pro *explicandi ordinis*, Gronov. legendum opinatur supra hoc lib. c. 46. § 3. Plura alia vide ad Liv. xl. 49. § 1. Omnibus tamen pensitatis ac calculo subducto, longe verius visum est, illud *submovendo* a librariis datum esse, ut conveniret proximæ voci *concilio*. Sæpe enim indoctos scribas loca scriptorum, etiam adversante sensu, ideo corrupisse, quod vocem vel cum præcedente, vel cum sequente, genere, casu, ac numero convenire debere in animum inducerent, videbimus ad iv. 44. § 5. Unde etiam factum est, ut *Volscis*, pro *Volscus*, sit in nonnullis codicibus infra hoc lib. c. 65. § 4. *sinistris Rom.* pro *sinistrum*, *Rom.* ibid. Jam autem 'submovendis Patribus' eodem modo dicitur, quo 'divendenda præda:' de quo similibusque aliis vide ad i. 53. § 3. Deinde *consilio* Gaertn. Sed conventus vel comitia populi non *consilium*, verum *concilium* vocantur. Vide Gronov. ad Liv. xliv. 2. § 5. Verioris lectionis incertus librarius Lipsiensis utramque junxit, ac dedit *conscilio*, ut sæpissime facere solitus est. Vide ad i. 8. § 6.

Quam virium aut plebi additum, aut ademtum Patribus] Additur in tribus Mss. et Campani ed. *aut plebi additum est*. Gebh. *Aut plebi additum est* etiam Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Deinde *aut demtum Patribus*, excepto Lipsiensi, omnes iidem codd. atque insuper Harl. 1. cum edd. quotquot vidi, usque ad Gronovianam a. 1678. Utroque loco pristinam lectionem revocavi. 'Demere metum,' pro 'removere,' supra scribendum conjeci ad hujus libri c. 3. § 7. Ita c. 6. 'Veientes, ac pro se quisque, Romano saltem duce, ignominias demendas, belloque amissa repetenda minaciter fremunt.' Infra iii. 33. 'Decessitque jure suo, ut demtum de vi magistratus populi libertati adjiceret.' 'Demere' autem et 'adimere' etiam alibi commutantur. Vide ad v. 13. § 8.

Cap. lxi. § 1 *Turbulentior inde annus excepit*] *Turbulentior manus excepit* Voss. 2. quæ lectio ex epitome scribendi *iñ ãnus* nata est. Ex his duabus vocibus junctis, et omissis notis, deinde *manus* factum est. Ita *iñ* sæpe abiit in literam *M*, qua prænomen *Marcus* indicatur; vel contra *M.* in *iñ* sive *inde*. Vide ad iv. 52. § 5. Deinde *annus excipit* Hav. *annus esse cæpit* Harl. 2. et Port. Male. Infra iv. 52. 'Annum modestia tribunorum

quietam excepit tribunus plebis L. Icilius, Q. Fabio Ambusto, C. Furio Pacilo consulibus.' Paullo post eodem cap. 'Pestilentem annum inopia frugum, neglecto cultu agrorum, (ut plerumque fit,) excepit.' VII. 18. 'Orationem Tullii exceperunt preces multitudinis.' XL. 22. 'Quantum in altitudinem egrediebantur, magis magisque silvestria et pleraque invia loca excipiebant.' Florus I. 3. § 1. 'Excipit Pompilium Numam Tullus Hostilius.'

L. Valerio, T. Æmylio consulibus] *Valerio iterum* legendum; nam a. CCLXXI. consul fuit, qui Sp. Cassium quæstor accusaverat. Titi autem Æmylii parens fuit L. Æmylius ter consul annis CCLXX. CCLXXVI. et CCLXXXI. *Glar.* Lege *Ti. Æmilio* ex Dionysio IX. p. 606. qui Τιβέριον Αἰμίλιον hunc ubique nominat. Fuisse autem Æmiliis familiare hoc prænomen 'Tiberii' facile Capitolinæ tabulæ demonstrare possunt. *Sigon.* *P. Valerio* Harl. 2. *L. P. Valerio* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Port. et Harl. 1. *L. Publio Valerio* Gaertn. qui duplicem lectionem *L. Valerio* et *P. Valerio* hac ratione exprimere voluisse videntur. Vide ad Liv. III. 44. § 4. Eamdem etiam lectionem in suo cod. Rhenanus invenit, ut monet ad c. 63. § 2. Pari modo editur XXII. 27. § 5. 'Congressus est cum Q. Fabio:' pro quo quidam codd. habent *cum M. Fabio*. Sed unus utramque lectionem obferens dedit *cum M. Q. Fabio*. Necesse autem non esse, ut cum Glareano *L. Valerio iterum* legamus, patebit ex illis quæ notata sunt hoc lib. c. 16. § 7. Præterea Pighius etiam in Annal. ad a. CCLXXXIII. p. 116. alterius consulis prænomen *Tiberium* fuisse existimavit, partim quia *Titi* prænomen, alibi in gente Æmilia non repertum, illud etiam hoc loco suspectum reddit; partim quia apud Dionys. Halic. loco laudato, et in secundo consulatu apud Diodor. Sicul. XI. p. 280. Τιβέριος adpellatur: prænomen vero librariorum ignorantia corruptum putavit, qui promiscue contra veterum morem 'Titus' et 'Tiberius' per literam *T.* notarunt. Ejus erroris exempla passim infra obcurrent. Vide ad XL. 44. § 12. Ceterum plures codd. hic pariter sunt mendosi: nam *T. Æmilio* Flor. Leid. ambo, Port. et fragm. Hav. præferunt; *Tito Æmilio* Lipsiens. Gaertn. et Harl. 2. *C. Æmilio* Hav. 'Æmilius' autem non per Græcam, sed Latinam vocalem scribendum esse, Sigonius etiam monuit hoc lib. c. 49. § 9.

Tum propter certamina ordinum de lege agraria] Vocabula hæc omnia exsulant a Voss. 2. Librario autem errandi ansam dedit vox *tum*, quæ iterum sequitur. Similia ejus erroris exempla vide ad IX. 11. § 11. Ultimæ tres voces *de lege agraria* aberant a Leid. 2. Ceterum *quom propter certamina* habet Gaertn. *cum propter certamina* Voss. ambo, Leid. 1. et Harl. ambo, quemadmodum sæpissime alibi Rhenanus ex Ms. emendavit, et modo adhuc cap. præc. § 3. Vide ad VI. 23. § 3.

§ 2 *Caussamque possessorum publici agri tamquam tertio consuli sustinenti*] Appius divisioni agrorum contradicebat; consules vero non resistebant tribunis, ut luculenter ex Dionysio colligitur IX. p. 607. Et ipse Livius ab initio sequentis libri de Æmilio idem fatetur. Porro de Appii judicio caussam accusationis omittit; rem apud Dionysium eleganter ac copiose explicatam, ut haud immerito negligentiæ queat accusari Livius hoc in loco ab optimo quoque viro, nedum ab C. Caligula, monstroso quidem illo imperatore; non tamen prorsus nullius judicii. *Glar.* *Caussam possessorum*, omissa copula, Leid. 2. Præterea *tamquam consuli tertio* Voss. 1. et Leid. 2. Paullo ante *cum acerrimo*, pro *cui acerrimo*, Lipsiens.

qui paullo post loco τοῦ *cui*, hic inmutato, dedit *diem dixere Appio*.

M. Duellius et Cn. Siccius diem dixere] *M. Duilius*, ut ante dixi. Itemque *C. Sicinius* ex vetustis libris atque ex Diodori auctoritate, de quo etiam ante dictum est, lego. *Sigon.* Pal. 1. *M. Duillius:* et mox Pal. 2. *Cn. Siccinius*, ut monuit Sigonius. *Gebh.* *M. Duvullius* Voss. 1. *M. Duellius* Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. *M. Duillius* Flor. Leid. ambo, Harl. 1. Port. et fragm. Hav. *M. Evillius* Lipsiens. Præterea *C. N. Sicius* Voss. 1. et Port. *Cn. Siccius* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Harl. 1. fragm. Hav. et Hearnii Oxoniensis N. *C. Siccius* Gaertn. *G. Siccius* Lipsiens. *M. Siccius* Hearnii codd. L. 2. et C. *C. Siccinius* Hav. De utriusque hujus tribuni plebis vero nomine plura superius dicta sunt hoc lib. ad c. 58. § 2. ubi vide.

§ 3 *Numquam ante tam invisus plebi reus ad judicium vocatus populi est*] *Numquam autem* Leid. 2. Male. Certe filius ejus Ap. Claudius decemvir, si non magis, minimum æque invisus erat plebi, quum ad judicium populi vocaretur; infra III. 56. Solent autem voces *ante* et *autē*, sive *autem*, a librariis commutari. Vide ad XXVII. 35. § 7. Præterea *tum invisus plebi reus* Port. *tam inv. plebi iens* Hav. Denique *ad jud. vocatus plebi est* Harl. 1. Paullo post *plenus suarum pat.* pro *plenus suarum, plenus pat.* Flor. et Lipsiens. manifesta scribæ negligentia.

§ 4 *Patres quoque non temere pro ullo æque adnixi sunt, propugnatorem*] Vide mutatam subito orationem, ac velut oblitum dicti superioris ad aliud transisse. Neque enim dicimus 'annixi sunt propugnatorem objiei iratæ plebi.' Nisi dicas desiderari verbum aliquod, ut 'ægre ferebant,' vel 'indignati sunt,' aut quid simile. *Glar.* *Patres tā non temere*, id est, *Patres tamen*, Gaertn. Deinde *non temere pro ullo admissi sunt* Voss. 1. in ipso contextu, pro quo deinde in margine emendatum est *non temere pro illo adnixi sunt*. Τὸ *æque* etiam omittitur in Leid. 2. Deinde *admissi sunt* Port. a m. pr. *adnissi sunt* a m. sec. *avulsi sunt* Gaertn. *amissi sunt* Hav. *annisi sunt* Voss. 2. Harl. 1. fragm. Hav. *adnisi sunt* Leid. 1. quo quum etiam tendant plerorumque reliquorum codd. lectiones, id in contextum recipiendum putavi. Vide ad c. 50. § 9. *Pro ullo æque annisi sunt, propugnatore senatus majestatisque vindicem suæ* Lipsiens. Sed, trajectis vocabulis et pessime etiam corruptis, *majestatisque suæ vindictæ* Hav.

Ad omnes tribunicios plebeiosque obpositum tumultus] Pal. 3. *plebejosque appositum tumultus:* non satis efficaciter. *Gebh.* *Appositum* etiam Leid. 1. et Lipsiens. quod recte Gebhardo displicuit. 'Obponere' enim hic ejusdem est significationis ac sequens 'objicere,' de quo vide ad c. 58. § 5. Cum emphasi igitur dicitur de aggere aliisve molibus, quæ exundationibus maris fluminumque prohibendis exstructæ sunt. Cic. de Offic. II. 4. 'Adde ductus aquarum, derivationes fluminum, agrorum irrigationes, moles obpositas fluctibus, portus manu factos, quæ unde sine hominum opera habere possemus?' Hinc metaphorice 'obponi' dicuntur 'tumultibus,' qui eos repellunt, arcere conantur. Cic. pro Domo c. 24. 'Hinc ego vim, pontifices, hoc scelus, hunc furorem, meo corpore obposito, ab omnium bonorum cervicibus depuli.' Et eo sensu Cicero sæpissime τὸ 'obponere' et 'objicere' junxit. Ut Orat. pro Fonteio c. 1. 'Est in eadem provincia Narbo Martius, colonia nostrorum civium, specula populi Romani ac propugnaculum, istis ipsis nationibus obpositum et objectum:' in Pison. c. 33. 'Alpium vallum contra adscensum transgressionemque Gal-

lorum, Rheni fossam, gurgitibus illis redundantem, Germanorum inmanissimis gentibus objicio et obpono.' Orat. pro Mur. c. 40. 'Objicitur enim concionibus seditiosorum, insidiis conjuratorum, telis Catilinæ: ad omne denique periculum atque ad omnem invidiam solus obponitur:' ubi etiam eadem, quæ hoc loco, constructio reperitur. 'Adponere' autem et 'obponere' passim in Mss. commutantur. Vide viros doctos ad Nason. Epist. Heroid. VI. 26. Amor. III. 14. 10. Met. II. 276. Met. IV. 600. Fast. IV. 143. 178. et ad Valer. Flacc. Argon. V. 558. Alia exempla collegi olim ad Silii Ital. XIV. 335. Vide etiam supra ad II. 47. § 6. infra ad V. 34. § 6. ad c. 43. § 2. et alibi.

Objici iratæ plebi] Pall. tres, Campani ed. *iratæ obici plebi*. Gebh. In eumdem ordinem digesta vocabula exhibent omnes, quibus utor, codd.; quare illis dicto obediens fui, atque ita edi curavi. *Obici* etiam Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. a m. pr. Hav. et fragm. Hav. Vide hoc lib. c. 10. § 9. Vox *plebi* et sequens *Unus* desunt in Gaertn. Paullo ante *nodum dumtaxat* Harl. 1. *medium dū tanxat* Lipsiens.

§ 5 *Unus e Patribus, ipse Ap. Claudius*] Vocem *ipse* non agnoscit fragm. Hav. Præterea *Unus ex Patribus* Harl. 2.

Illum non minæ plebis, non senatus preces perpellere] *Ullum* Leid. 1. solito lapsu scribæ. Vide ad XXV. 11. § 3. *Illum nomine plebis* Lipsiens. Scriptum fuerat olim *nō minæ*, vel *nō mine:* hinc, coalescentibus vocibus et neglecta nota, factum *nomine*, simili fere ratione, qua ex *iš ānus* factum esse *manus* supra vidimus cap. præc. § 5. Tum *propellere* Voss. 1. et Leid. 2. Et hunc errorem ex compendio scribendi natum in codd. vett. admodum frequentem esse videbimus ad IX. 10. § 7. 'Perpellere' est inducere, permovere. Vide ad III. 30. § 5. Mox *numquam*, pro *umquam*, male habet Lipsiens.

Aut supplex prehensaret homines] Volumen vetustum non modo *prensaret* habet, sed et aliis innumeris locis. Item *prendi*, quod vulgo legitur *prehendi*. De qua re semel admonuisse sufficit. *Rhen.* *Prensaret* etiam omnes, quos consului, codd. scripti, præter Port. et Hav. qui *prehensaret* retinent. Vide ad IV. 48. § 11. Mox τὸ *ut* deest in Leid. 2. a m. pr. et Gaertn. τὸ *ex* vero in Harl. 1.

Aliquid leniret atque submitteret] *Leniret aut submitteret* Hearnii Oxon. L. 2. Τὰ *atque submitteret* non adparent in fragm. Hav. nisi a m. sec.

§ 6 *Appium non minus reum timeret*] *Rerum timeret* Gaertn. Vide ad V. 47. § 10.

§ 7 *Quo semper agere omnia solitus erat*] Vox *semper* exsulat ab Hav. Deinde *solicitus* male habet Gaertn. qui et mox verbis seqq. *adeo*, pro *adeoque*, præfert.

Ut diem ipsi sua voluntate producerent] Pal. 1. ac 3. *sua voluntate prædicerent*, quia mox 'ante tamen, quam prædicta dies veniret;' ut habent omnes Mss. Pall. et edd. antiquiores: quod frustra mutare conatus est prurigine omnia sincera corrumpendi Rhenanus, *quam producta dies veniret:* et sic dicitur 'diem dicere,' ut III. 24. 'Volscio, quod falsus haud dubio testis in Cæsonem extitisset, diem dixerant.' III. 58. habent Pall. tres, *tribunus ei diem prædixit:* ubi tamen Brissonius ex Cicerone ac Tacito maluit *prodixit*. Sic c. 58. omnes libri referunt, *priusquam producta dies adesset*. Gebh. *Producerent* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. fragm. Hav. et priscæ edd. omnes: *prodirent* Lipsiens. *prædicerent* Voss. 2. et Port. Atque ita Gron. edidit a. 1645. *preciderent* Gaertn. *prociderent* Hav. unde transpositis literis sit *prodicerent*, quomodo præfert Harl. I. et J. F. Gro-

nov. 1665. recepit. Vide ad III. 57. § 6. et ad XXXVIII. 52. § 1. Tota vox perperam omittitur in Leid. 1. Mox *trahique deinde*, interjecta copula, Harl. 2.

§ 8 *Ante tamen, quam prædicta dies veniret*] In antiquo codice legitur *prodicta dies*. Tu scribe *producta dies*. Rhen. *Prædicta dies* servant Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *prodicit dies* Harl. 1. *prodicta* Flor. et Klockian. Recte Gebhardus ad § præc. Rhenanum *producta dies* reponentem carpit; longe enim aliud notare locutionem 'producere diem' patebit ex illis quæ notat Broekhus. ad Propertii Eleg. I. 8. 39. Rhenanum vero in errorem induxisse videtur, quod verbis, quæ paullo ante § proximo præcesserant, ejus tempore constanter ederetur 'ut diem ipsi sua voluntate producerent.' Id autem verbum, quod supra, etiam hic requiri, non male vidit; at ignoravit, utroque loco librarios peccasse plerosque, et quemadmodum supra *prodicerent*, ita hic *prodicta dies* reponendum esse, quod in ejus codice optime supererat. Et ita jam edidit Gronov. 1665. Auctor vero utriusque lectionis, *prodicerent* et *prodicta dies*, est Jos. Scaliger, qui ita emendandum vidit ad Festum in voce 'Prodidisse:' ubi 'prodita' et 'prodicta dies' idem notare monuit; quod carpens Dacierius utrumque differre inter se credidit, et quidem 'proditam diem' esse productam, prolatam; 'prodictam' vero prædictam, prænunciatam; quum vel hic aliique loci, a Scalig. laudati, doceant, 'prodictam diem' esse prolatam, ac 'prodicere' idem esse ac tempus longius facere, præstituere. Appius semel caussam dixerat, die nempe dicta, prædicta; sed constantia ejus obstupefacti tribuni diem ei prodixerunt, id est, ipsi diem longiorem præstituerunt, qua in judicio adesset. Eo sensu etiam occurrit infra VI. 20. 'Ita prodicta die in Petelinum lucum extra portam Flumentanam concilium populi indictum est:' vide infra ad III. 57. § 6. Idem forte vocabulum restituendum XXV. 13. 'Alia prodicta dies ad frumentum majore adparatu petendum.' Dicta Campanis ab Hannibale dies fuerat, qua, contractis vehiculis jumentisque, in castris ad accipiendum frumentum præsto essent. Id quum segniter ac negligenter fecissent, ac minorem jumentorum vehiculorumque numerum submisissent, alia dies prodicta est, id est, longius tempus præscriptum est, quo majori adparatu peterent frumentum. Olim edebatur *prædicta*, pro quo Sigonius invenit *prodita*, ut nunc circumfertur. Id etiam Tacito restituere viri docti conati sunt Ann. II. 79. 'Ille eludens respondit, adfuturum, ubi prætor, qui de veneficiis quæreret, reo atque accusatoribus diem prodixisset:' ibi tamen *prædixisset* servandum puto; et forte etiam apud Cic. Orat. pro Domo c. 17. 'Quum tam moderata judicia populi sunt a majoribus constituta, primum ut ne pœna capitis cum pecunia conjungatur, deinde ne, nisi prædictà die, quis accusetur; ut ter ante magistratus accuset, intermissa die, quam multam irroget aut judicet: quarta sit accusatio trinum nundinum prædicta die, qua die judicium sit futurum:' ubi nunc utroque loco *prodicta dies* editur.

§ 9 *Cujus conlaudationem cum tribuni plebis impedire conarentur*] Quid hic facit *collaudatio?* Emacula locum ad fidem exemplaris vetusti, *cujus laudationem*. Sequitur autem mox, 'Et laudationem tam æquis auribus mortui audivit.' Rursum V. 50. 'Matronis,' inquit, 'gratiæ actæ, honosque additus, ut earum, sicut virorum, post mortem solemnis laudatio esset.' Hoc vocabulo pro oratione funebri Cicero quoque usus est in Catone majore c.

4. 'Est in manibus,' inquit, 'viri laudatio.' Quintii. III. 7. 'Nam et funebres laudationes,' inquit, 'pendent frequenter ex publico aliquo officio.' *Rhen.* Pal. 2. *collaudationem.* At Pal. 1. *cujus collaudationem cum tr. pl. impedire conaretur.* Et hæc lectio orta ex eo ordine, quem præferunt Pal. 3. et Campani Andreæque edd. *cujus cum laudationem tribunus plebis imp. conaretur.* Nam 'laudatio' est funebris oratio, in laudes defuncti habita. Ita Livius mox, 'Laudationem tam æquis auribus mortui audivit, quam vivi accusationem audierat.' Fabius III. 7. 'Nam et funebres laudationes pendent frequenter ex publico aliquo officio.' *Gebh.* *Cujus collaudationem cum* in solis Hav. et Gaertn. obvium fuit: ex edd. autem id prima exhibet Aldina. Illud *collaudationem* recte inde natum Gebhardus vidit, quod olim inverso ordine scriptum fuerit *cujus cum laudationem*, quemadmodum superest in Flor. Voss. 1. Leid. 2. Harl. utroque, Port. fragm. Hav. omnibusque ante Aldum excusis. Ex vocibus autem *cum laudationem* perperam coalescentibus factum *collaudationem*, quemadmodum ex *cum gratulatione*, factum *congratulatione* IV. 24. § 7. ubi ejus erroris plura exempla videri possunt. Et hoc verum esse docet lectio cod. Leid. 1. in quo est *cujus conlaudationem*, omissa vocula *cum*. Veterem itaque lectionem *cujus quum laudationem* revocavi. *Cujus in laudationem* invenio a m. pr. in Lipsiens. pro quo m. altera emendatur *cujus m̄ laudationem.* Hinc suspicio nasci posset, legendum esse *cujus inde laudationem quum: m* enim et *in*, atque *in* et *iñ* sive *inde* in Mss. confundi supra vidimus hoc lib. ad c. 45. § 13. Vide etiam ad IV. 52. § 4. Est autem 'laudatio' oratio funebris, laudandi defuncti caussa habita. 'Funebres laudes' vocat Liv. VIII. 40. 'Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, dum familia ad se quæque famam rerum gestarum honorumque fallente mendacio trahunt:' ubi vide Sigon. Et ita 'laudare.' Sueton. Cæs. c. 6. 'Amitam Juliam, uxoremque Corneliam defunctas laudavit e more pro rostris:' in Claud. c. 1. 'Defunctum ita pro concione laudaverit, ut Deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent.' Etiam 'laudator.' Supra II. 47. 'Funera deinde duo deinceps collegæ fratrisque ducit: idem in utroque laudator:' ubi vide quæ notantur. Præterea *tr. pl. impedire conaretur* Harl. 1. et Lipsiens. *tribunus plebis impedire conaretur* fragm. Hav. a m. pr. et Gaertn. *conaretur* etiam Voss. 2. et Leid. 1. Male. Nam et οἱ δήμαρχοι in hac re memorantur apud Dionys. Antiq. IX. p. 611. Error profluxit ex breviata scribendi ratione *tr. pl.* quod, utrum *tribunus*, an *tribuni*, reddendum foret, incertos librarios in errorem induxit. Alia exempla infra sæpe obcurrunt. Vide ad IV. 1. § 2. ita *coss* reddiderunt quidem per *consules*, quum deberent per *consulem*, infra X. 10. § 2. ubi plura similia exempla vide.

Plebe fraudari sollemni honore supremum diem tanti viri noluit] *Honore sollemni* Hav. qui etiam legit *süptum diem*, ut dare voluisse videatur *summum diem*. Sed vulgatum servant reliqui, nisi quod Leid. 1. habeat *subpmum*, id est, *subpremum*, una litera abundante. Lipsiens. alio ordine insuper *diem supremum*.

Et laudationem tam æquis auribus mortui audivit, . . . audierat] *Ut laudationem* Gaertn. Tum *audivit mortui* fragm. Hav. a m. pr. Præterea *audiverat* Leid. 2.

CAP. LXII. § 1 *Tempestas cum grandine ac tonitribus cælo dejecta*] *Cælo directa* Lipsiens. Sed ita addendum foret, quo, sive in quem directa fuisset, ut apud Sil. Ital. IV. 678. 'Ingemuit Venus, et rapidas direxit in amnem Conjugis invicti vires.' Quam-

vis tamen 'dirigere vulnera,' 'ictus,' 'tela,' ac similia apud poëtas obvia sint. Vide quæ notavi ad Sil. Ital. II. 92. Vulgatum itaque, quod in reliquis codd. superest, loco non movendum. Plinius Hist. Nat. IX. 1. 'Tunc illic ruunt turbines, tunc imbres, tunc dejectæ montium jugis procellæ ab imo vertunt maria.' Alibi autem 'dejectus' et 'directus' sive 'derectus' inter se in Mss. commutari monui ad Sil. Ital. IX. 583.

§ 2 *Signo receptui dato adeo tranquilla serenitas reddita*] Pal. 3. *redita:* at Pal. 2. *tranquillitas serena reddita.* Gebh. *Tranquillitas serena reddita* etiam in Hav. obvium fuit. Utrumque ferri potest. Liv. XXVI. 11. 'Ubi recepissent se in castra, mira serenitas cum tranquillitate oriebatur.' Optimis itaque in vulgatum conspirantibus, id etiam servandum reor. Vox autem *adeo* non adparet in Harl. 2. Port. Hav. et Gaertn. Quorum posterior in verbis seqq. *ut veluti,* pro *ut velut,* præfert. Vide ad VI. 1. § 2. *ut v' numine* Klockian. Sed τὸ *ut* deficit in Lipsiens. et edit. Mediol. 1505.

Omnis ira belli ad populationem agri vertitur] O hominem doctum, qui hic, pro *vertit* supposuit *vertitur!* Tu repone *vertit:* de quo genere sermonis supra admonuimus. *Rhen.* Bene *ad pop. agri vertit* edidit primum omnium Campanus: ut et habet Pal. 3. nam Pal. 2. *ad pop. agri evertit,* signo, quod index est aliquid delendum esse, prima litera ultimæ vocis notata. Male vero Andreas *vertitur:* quem hominem indoctum inclamat Rhenanus. *Gebh. Ad depopulationem agri* Voss. 2. Sed nihil muto. Supra cap. 23. 'Quia propter populationes agri non fructu modo caruerit, sed villa incensa fuerit:' cap. 26. 'Fessi tum itinere tum populatione nocturna:' cap. 51. 'Populationes erant, et velut ab arce Janiculi passim in Romanum agrum inpetus dabant:' cap. 43. 'Pleni jam populationum Romam ipsam se obpugnaturos minitabantur.' Infra cap. 64. 'Populationem adeo effuse fecit, ut nihil bello intactum relinqueret.' III. 2. 'Æquos populationibus incursionibusque meliores esse.' c. 3. 'Nihil minus, quam ne victus ac prope in castris obsessus hostis memor populationis esset, timeri poterat.' Mox, 'Non populationem nec prædonum parvas manus, sed exercitus et legiones adesse hostium clamabant:' et iterum, 'Funestam ei populationem fecit.' X. 27. 'Hujus populationis fama Etruscos ex agro Sentinate ad suos fines tuendos movit.' XXXI. 30. 'Deploraverunt vastationem populationemque miserabilem agrorum:' et eodem cap. 'Ut priore populatione cum infernis Diis, secunda cum superis bellum nefarium gesserit.' Solent autem alibi hæ voces commutari. Vide ad l. VII. cap. ult. § 8. XXXVII. 27. § 9. et ad Epit. Liv. lib. XLVI. ubi vide. Præterea *evertitur* Hav. *vertitur* Voss. 2. Gaertn. et Harl. 2. Sed recte *vertit* legendum esse viri docti docuerunt. Et ita sæpissime Livium locutum esse, supra monitum est a Gebhardo ad II. 7. § 8. et ab eodem ac Rhenano ad II. 27. § 9. Exemplis autem, quæ in medium adtulerunt, sequentia addi possunt. V. 49. 'Jam verterat Fortuna, jam Deorum opes humanaque consilia rem Romanam adjuvabant.' VII. 38. 'Neque inmerito suum ipsorum exemplum in eos versurum.' VIII. 30. 'Cujus rei vitium non in belli eventum, quod prospere gestum est, sed in rabiem atque iras imperatorum vertit.' IX. 38. 'Adversa tamen rei fama in Romanos vertit.' X. 27. 'Illac fuga, inquit, et cædes vertit, qua sacram Dianæ feram jacentem videtis.' XXVI. 6. 'Ea ludificatio veri et ipsa in verum vertit.' cap. 40. 'Hæc ejus gloria, quia jam imperatoris quoque famæ obficiebat, postremo in invidiam vertit.' XXVII. 23.

'In capita consulum, republica incolumi, exitiabilis prodigiorum eventus vertit.' XXVIII. 25. 'Veram justamque mox in se versuram potestatem horrebant.' XXXII. 12. 'Verterat periculum in Romanos.' XXXVII. 12. 'Quod fraude capti, quod a cive potissimum suo forent, in iram luctus vertit.' cap. 27. 'Cum omnis generis præda revertentes, postquam videre ex alto classem, in fugam verterunt.' XXXIX. 48. 'Hæc, quæ augendæ amplitudinis ejus caussa facta erant, extemplo in invidiam, mox etiam in perniciem adolescenti verterunt.' XLII. 20. 'Aruspices, in bonum versurum id prodigium, prolationemque finium, et interitum perduellium portendi, responderunt.' XLV. 10. 'Quæ omnia, si tamen populo forent, in capita noxiorum versura:' et cap. 25. 'Hæc Rhodum nunciata, quæ per se tristia fuissent, quia majoris mali levatus erat timor, quum bellum timuissent, in gaudium renunciata verterunt.' Et forte id restituendum Nostro XXII. 1. 'Inde minoribus etiam dictu prodigiis fides habita: capras lanatas quibusdam factas, et gallinam in marem, gallum in feminam vertisse:' ubi nunc legitur *in feminam sese vertisse*. Aliis etiam verbis, quæ proprie sunt activa, *οὐδετέρως* Livium usum fuisse, supra vidimus ad I. 17. § 6.

§ 3 *Et ibi, quia hostis mœnibus se tenebat, vastati agri sunt*] Pal. 1. *vastatis agris, incendiis deinde*. Gebh. Vocula *ibi* non adparet in contextu Port. sed in margine adscripta exstat. Tum *quia mœnibus hostis* idem Port. et Harl. 2. *quia hostes mœnibus se tenebant* Hav. Vide ad v. 50. § 2. Denique *vasti agri sunt* Leid. 1. et Harl. 2. sollemni errore librariorum, qui sæpe vocabula 'vastus' et 'vastatus' commutarunt. Vide ad XXIII. 30. § 7. *vastatis agris, incendiis deinde* in Voss. 2. invenio. Verum quia *τὸ sunt* unica litera *S* a *ταχυγράφοις* in Mss. exarari solet, ex *vastati agris* coalescentibus litteris primo factum est *vastati agris*: inde vero *vastatis agris*. Vide ad XLV. 17. § 6. Reliquorum igitur nihil mutantium consensum præfero.

§ 4 *Sed etiam vicorum, quibus frequenter habitabatur, Sabini exciti*] Plutarchus in Romulo p. 48. *Οἱ δὲ Σαβῖνοι πολλοὶ μὲν ἦσαν καὶ πολεμικοὶ, κώμας δὲ ᾤκουν ἀτειχίστους, ὡς προσῆκον αὐτοῖς μέγα φρονεῖν, καὶ μὴ φοβεῖσθαι, Λακεδαιμονίων ἀποίκοις οὖσι.* *Duk.* *Sed vicorum etiam* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *quibus frequentabatur* Gaertn. *in quibus frequenter habitabant* Port. a m. pr. pro quo *habitabatur* manus sec. emendavit: *in quibus frequenter habitabatur* etiam est in Harl. 2. Verum illud *in* natum est ex ultima litera vocis præced. Vide ad XXXVII. 11. § 4. Infra IX. 28. 'Omnia ædificia (et frequenter ibi habitabatur) circumjecta muris incendit.' 'Quibus habitabatur' eadem forma dicitur, qua 'turbatur agris' apud Virg. Ecl. I. 12. Ad hæc vox *Sabini* exsulat a Leid. 2. Denique *excitati*, pro *exciti*, habent Flor. Port. et fragm. Hav. Quod erroris genus in Mss. codd. frequens esse, videbimus ad XXVIII. 24. § 4. *exerciti* est in Lipsiensi. De hoc etiam errore agam ad X. 33. § 1.

Ancipiti prœlio digressi postero die retulerunt castra in tutiora loca] *Cum ancipiti prœlio digressi* Leid. 2. Tum *in tutiora loci* Harl. 1. quod dictum esse posset, quemadmodum 'ultima orientis' et similia multa, de quibus vide ad XXXVII. 58. § 8. Sed reliquorum codicum scripturam sequi præstat.

§ 5 *Cum pro victo relinqueret hostem*] Corrige *cur pro victo*. Rhen. Pal. 2. *cur pro victis*. Gebh. *Cum*, quod recte Rhenano displicuit, tantum inveni in Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Reliqui habebant *cur*. Deinde *pro victis* Hav. qui mox non agnoscit vocem *hostem*. Eadem vox

etiam deficit in Lipsiens. *relinquerent* præfert Harl. 2.

Integro inde decedens bello] Τὸ *inde* exsulat ab Hav. pro quo *deinde* est in Leid. 2. et fragm. Hav. *integrorum decedens bello* errans dedit librarius Lipsiens.

Cap. lxiii. § 1 *T. Numitius Priscus, A. Virginius consules facti*] *Numicius*, ut *Minucius*, videtur *c* litera esse scribendum: nam Græci Νομίκιος. *Sigon.* Ita [*T. Numitius*] scribunt hoc nomen Pall. duo, editionesque antt. nisi quod Pal. 3. variet in *Minutius*. Alias Pall. tres hoc ordine, *domi, consules T. Numitius Priscus, A. Verginius facti*. Gebh. *T. Municius* Voss. 1. Leid. 2. et Port. *Titus Municius* Lipsiens. *T. Menitius* Gaertn. *T. Minutius* Hav. et Harl. 2. literis transpositis, quemadmodum etiam apud Diod. Sicul. Bibl. xi. p. 278. peccari, observat Pighius in Annal. ad A. U. C. cclxxxiv. p. 117. Vide etiam Langium, Fabricium, et Gruterum ad Cic. de Offic. iii. 30. et infra hoc cap. § 5. Contrario errore *Numitius*, pro *Minutius*, vel *Minucius*, supra notavimus ex Mss. hoc libro c. 21. § 1. Τῖτος Νομίκιος Πρίσκος vocatur apud Dion. Halic. ix. p. 611. Perperam igitur *T. Numitius* Leid. 1. et fragm. Hav. Secundi consulis prænomen *A.* male omittitur in Gaertn. Port. et fragm. Hav. Ipse *Verginius* vocatur in Voss. utroque, Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad c. 17. § 1. Aliud autem egisse debuit Donjatius, quum fastos Romanos consulens A. Virginium 'Prisci,' et T. Numicium 'Montani' cognomina habuisse inde notaret. Prior enim in illis 'Montanus,' 'Cælimontanus,' vel 'Nomentanus,' alter 'Priscus' cognominatur. Ceterum vox *consules* abest a Leid. 1. Eamdem trajiciunt Leid. 2. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quemadmodum de tribus Pall. Gebhardus testatur. Præterea verbis præcedentibus *Inter bella*, omissa media voce *hæc*, est in Harl. 1. qui etiam exhibet *mane ante*, pro *manente*.

§ 2 *Non ultra videbatur latura plebes dilationem agrariæ legis*] Ita primus edidit Gronovius 1665. pro *latura plebs*; eamque lectionem in Pall. 1. ac 3. exstare auctor est Gebhardus supra ad c. 55. § 2. Eadem etiam superest in Flor. Voss. utroque, Leid. 1. Harl. utroque, et Port. Certe *plebs* tantum notatur in Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad i. 20. § 6. Præterea *dil. legis agr.* Hav. *dil. agr. legi* Lipsiens.

Ultimaque vis parabatur, quum Volscos adesse] *Ultima vis* Leid. 1. et Hav. *ultima quæque vis* Harl. 2. *ultimaque parabatur* Gaertn. Hinc *tum Volscos adesse* Lipsiens. et Leid. 2. De quo errore vide ad Epit. Liv. lib. xlviii. circa finem. Mox *fugaque agrestum*, pro *f. agrestium*, Voss. 1. Quod ex Virg. Georg. i. 10. profert etiam Vossius Gramm. iv. 14. Hæc tamen et similia poëtis, quibus metri caussa major licentia conceditur, relinquenda censeo. Certe reliqui in vulgatum conspirant. Similiter peccarunt librarii hoc lib. c. 50. § 4. et iii. 38. § 4.

Maturam jam seditionem ac prope erumpentem repressit] Cicero Orat. Cat. i. c. 13. 'Nescio, quo pacto omnium scelerum, ac veteris furoris et audaciæ tuæ maturitas in nostri consulatus tempus erupit.' *Duk.* *Maturam eam sed.* Voss. 2. Alibi eadem varietas in Mss. obvia est. Vide ad v. 34. § 2. Deinde voculam *ac* omisit Jac. Gronovius, eumque secutus Clericus. Testatur etiam Hearne, eamdem exsulasse ab Oxon. L. 1. N. et C. Contra vero constanter superest in reliquis omnibus edd. et codd. scriptis, quos adhibui; quare etiam revocandam censui. Tandem *oppressit* edd. vett. pro quo Aldus primus *repressit* subposuit. Ejus lectionem

firmant codd. mei scripti.

§ 3 *Consules coacti extemplo ab senatu ad bellum; educta ex Urbe juventute*] Doujatius interpungendum censet, *consules coacti extemplo ab senatu, ad bellum educta, &c.* intelligendumque esse, non a senatu coactos ad bellum, (quod ex priori interpunctione sequebatur, nullo, ut ait, satis idoneo sensu,) sed hortante senatu eduxisse necessario juventutem ad bellum. Servata tamen vulgata distinctione commodum satis sensum invenio: consules nempe, qui forte moras nectere volebant, interposito senatusconsulto, extemplo ad bellum proficisci coactos esse. *A senatu* est in Gaertn. et Hav. Mox *ceteram tranq. pl. fec.* Harl. 2. *fecere* Port.

§ 4 *Et hostes quidem nihil aliud, quam perfusis vano timore Romanis*] Abest a Pal. 1. τὸ *aliud.* Gebh. Omissio τοῦ *aliud*, quod sensus requirit, et in omnibus nostris superest, negligentiæ librarii adscribi debet. De locutione 'nihil aliud quam' vide ad XXXI. 24. § 3. Ceterum pro *perfusis*, erasa priori lectione, a m. emendatrice scriptum est in Port. *perculsis.* Sed vulgatum præstat. Liv. I. 16. 'Quum perfusus horrore venerabundusque adstitissem.' X. 38. 'Erat quum alius adparatus sacri, qui perfundere religione animum posset.' XXVI. 50. 'Adolescens simul pudore et gaudio perfusus.' XXX. 16. 'Non brevi solum, sed prope vano gaudio, ab satis prospera in præsens obpugnatione classis perfusi.' Ita 'voluptate,' 'jucunditate,' 'suavitate perfundere' apud Cic. frequenter occurrit.

§ 5 *Numicius Antium adversus Volscos, Virginius contra Æquos profectus*] *Numitius* Leid. 1. et fragm. Hav. *nuntius* Leid. 2. *Municius* Port. *Munitius* Hav. *Minutius* Harl. 2. Tum *autem*, pro *Antium*, Leid. 2. *Aritium* Port. Hinc *in Volscos* idem Port. Denique *Verginius* Voss. ambo, Leid. ambo, et fragm. Hav. Similes in utriusque consulis nominibus variationes ex codd. supra notantur in principio hujus cap.

Virtus militum rem, prolapsam negligentia consulis, restituit] *Virtus mil. prope rem prol.* Hav. Sed illud *prope* ex proximis verbis hoc loco male repetitur. Tum *negligentia* Flor. et Leid. 1. Vide hoc lib. ad c. 11. § 4.

§ 6 *Melius in Volscis imperatum est*] Pal. 2. *in Volscos.* Gebh. Ita et Hav. scribarum sine dubio aberratione. *Volscis*, omissa præpositione, Gaertn. Mox *et in urb. A.* pro *fugaque in urb. A.* antiquiores, quas vidi, edd. Alterum ab Aldo repositum est, cum quo faciunt omnes codd. nostri, nisi quod *fugatque* librarii lapsu sit in Leid. 2.

Ut tum res erant, opulentissimam acti, quam consul obpugnare non ausus] *Ut tum res erat* Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *ut tamen res erat, opul.* Lipsiens. a m. pr. *ut tamen res erat opulentissima* a m. sec. Non bene. Optimi codd. recte servant *res erant.* Vide ad c. 50. § 2. *tum* autem et *tamen* infinitis locis commutantur. Vide ad XXII. 17. § 5. Tum *opul. antiquam consul* Harl. 1. manifesta aberratione librarii, pro quo corruptius *opul. antiquamque urbem consul* scriptum est in Voss. 2. Denique *non opp. ausus* Harl. 2.

Cenonem, aliud oppidum, nequaquam tam opulentum] Dionysius IX. p. 612. non ponit nomen, sed oppidulum maritimum vocat. Vet. lib. *Carionem.* Sigon. *Cerionem* etiam Hav. *Canonem* Flor. Verum quum alii omnes libri vulgatam scripturam firment, alterum natum esse existimari debet ex errore scribarum, qui ob similitudinem ductuum literarum *ri* et *n* ita facile peccare potuerunt. Vide ad III. 30. § 3. Tum *quamquam*, pro *nequaquam*, fragm. Hav. a m. pr. Deinde *tum opulentum* Gaertn.

§ 7 *Romanos exercitus tenent*] *Tene-*

rent Hav. Sed ita scribendum foret *quum tenerent*. Vide ad I. 40. § 7. Credidit librarius, scriptum fuisse *ten'ent*. Cujusmodi errores alios vide ad XXXIX. 52. § 6.

Sabini usque ad portas Urbis populantes incessere] Vox *populantes* non adparere in Oxon. L. 2. auctor est Hearne. Sed, ut hic 'populantes incedere,' ita 'populantem ire' Livius dixit XXXIV. 48. 'Scipionem alii conjuncto exercitu cum collega per Boiorum Ligurumque agros populantem isse, quoad progredi silvæ paludesque passæ sint, scribunt.' Unde simul refelli potest Doujatius, qui *incessere* accipi nolebat tertiam personam præteriti indicativi τοῦ 'incedere,' sed infinitivum potius verbi 'incesso,' quod aliquando neutrum esse, et idem significare existimat, quod 'ingruere,' sive 'inruere.'

A duobus exercitibus] Pall. *ab duobus*. Gebh. *Ab duobus* etiam Flor. Leid. 1. Harl. 1. Hav. fragm. Hav. et Lipsiens. a m. sec.

CAP. LXIV. § 1 *Pacis aliquid fuit, sed, ut semper alias, sollicitæ certamine Patrum et plebis*] Repetunt omnes codd. nostri *soll. pacis cert. Patr. et pl.* Gebh. *Sed et semper al' solitæ fuit pacis* Gaertn. *sed, ut semper alias, sollicitæ pacis* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Port. Hav. fragm. Hav. et omnes antiquiores typis excusi. Aldus demum, qui priorum editionum lectioni in contextu adhæsit, in erratis vocem *pacis* posteriori loco omittendam monuit, quod Colonienses 1525. Frobenius 1531. et mox reliqui recentiores editores secuti sunt. Mihi tamen præstare visum fuisset, priorem lectionem, tot codicum auctoritate firmatam, revocari, nisi auctior adhuc Gaertn. lectio suspicionem injecisset, non modo *fuit*, sed et vocem *pacis* esse a mala scribarum manu. Eam utramque ignorat Lipsiens. qui et alia insuper voce, sed perperam, ejecta præfert *sed, ut alias, sollicitæ cert. Patr. et pl.* Deinde *cert. Patr. ac pl.* Voss. 1. et Leid. 2.

Irata plebs interesse consularibus comitiis noluit] *Interesse irata plebs*, alio vocabulorum ordine, Leid. 2. Tum *com. cons.* Lipsiens. Denique *velut*, pro *noluit*, Gaertn.

§ 2 *Consules creati T. Quinctius et Q. Servilius*] Antiqua lectio *T. P. Quintius*. Sic paulo sup. c. 61. scriptum fuit 'L. P. Valerio, T. Æmilio consulibus:' ubi vulgo tantum legitur *L. Valerio*. Rhen. Legendum *T. Quintius iterum*, ut sequentes ejus viri consulatus ostendunt, præsertim quartus A. U. C. CCCIX. ubi Livius III. 66. numerum non omisit. Ceterum hic Servilius tertio post hunc anno rursus fit consul, ac a Dionysio Antiq. IX. p. 613. *Priscus* dicitur. *Glar.* Pall. tres *T. Publius Quintius*, ut supra 'L. P. Valerius,' quemadmodum Rhenani codex: utrumque nomen exscriptor apposuit, quia, quod verum esset, discernere nequiit. Andreas edidit *P. Quintius*. Alteri consuli facit prænomen *Cn.* pro *Quinto*, Pal. 2. *Gebh.* *T. Quintius et Q. Servilius* vulgati: nos copulam ex auctoritate Ms. Flor. S. Marci induximus. Adde III. 22. *Jac. Gron.* *Consules citati* Hav. Tum *T. P. Quintus, Q. Servilius* Voss. 1. *T. P. Quintiusque Servilius* Flor. et Voss. 2. *T. P. Quintius, Q. Servilius* Leid. ambo, Harl. 1. Port. et fragm. Hav. *b. P. Quintius, Q. Servilius* Lipsiens. *Titus Publius Quintius Servilius* Gaertn. *T. Publius Quintius et C. Servilius* Hav. Τὰ *T. Quintius et* deerant in Harl. 2. spatio tamen vacuo relicto. Prior consul *P. Quintius* vocatur in Oxon. B. C. L. 2. posterior *C. Servilius* in Oxon. B. ut auctor est Hearne. Hinc patet, priorem consulem a quibusdam *Titi*, ab aliis *Publii* prænomine adpellatum esse; et, ut Gebhardus observat, ex utriusque prænominis conjunctione, quod

librarii verum discernere non possent, natam esse lectionem, quæ in plerisque Mss. obcurrit. Id autem librariis familiare fuisse, infra pluribus exemplis probabitur ad III. 44. § 4. In ejus prænomine peccatur etiam, sed alio modo, III. 1. § 4. Patet etiam, copulam inter duorum consulum nomina recte a Jac. Gronovio expunctam fuisse. Vide ad XVII. § 1. Ceterum, male Glar. iterati consulatus notam priori Quinctio addendam censuisse, evincunt, quæ notata sunt ad II. 16. § 7.

Similem annum priori consules habent] Aut hic, aut præcedenti membro adscripticium *τὸ consules*. Videtur ab Livio fuisse, *Patrum creati T. Quinctius et Q. Servilius, similem annum priori, consules habent, seditiosa initia, bello deinde externo tranquillum* (nempe annum). *Initia* intelligis ejus, vel anni. Sic elegantissime omnia intertexta. Nisi malis, *similem annum prioribus consulibus habent*. J. F. Gron. Nihil his verbis mutant codd. scripti, nisi quod *habebant* præferat unus Hav. Si quid tamen mutandum, vel, probata posteriori Gronovii conjectura, rescribam, *cons.... similem annum prioribus consulibus habent*, vel, voce *consules* posteriori loco inducta, *consules creati T. Quinctius Q. Servilius similem annum priori habent*. Puto tamen, vulgatum commode servari posse. Sæpius Gronovius orationem Livianam ex sententia ejus minus cohærentem connectere tentavit; verum, quid ea de re sentiendum sit, vide ad III. 22. § 3.

§ 3 *Quum cædes et incendium circum Anienem flumen fecissent*] Vet. lib. *incendia*. Sigon. Voculam *quum* omittit Harl. 1. Tum *cædem* habet Hearnii Oxon. N. *ac*, pro *et*, Voss. 2. contra morem Livii. Vide ad x. 36. § 17. Denique *incendia* præferunt, quibuscumque usus sum, codd. Idem etiam dicendum videtur de Oxoniensibus Hearnii, qui, *incendium* in ed. Romana principe exstitisse memorans, codicum illorum nullam mentionem injiciendo eos in editam lectionem *incendia* conspirasse innuit. Cic. Orat. Catil. II. 5. 'Nihil cogitant, nisi cædes, nisi incendia, nisi rapinas.' Ceterum *Crustumenos*, pro *Crustuminos*, Harl. 2. et Gaertn. Vide ad I. 9. § 8.

A porta prope Collina mœnibusque pulsi] *Ab porta prope Colina* Hav. Tum *mœnibus pulsi* idem Hav. cum Port. Mox *ing. tum pr.* pro *ing. tamen pr.* idem adhuc Hav. sollemni scribarum aberratione, cui epitome scribendi ansam dedit. Vide ad XXII. 17. § 5. Ex eo errore locus deinde ulterius corruptus est in Gaertn. qui dedit *ingentes cum prædas*. *Tum* autem et *cum* sæpissime in scriptis commutantur. Vide ad Epit. lib. XLVIII. circa finem. Insuper *pecudumque* primæ edd. usque ad Aldum, cujus opera *pecorumque* vulgatum est. Ei vero consentiunt omnes codd. scripti. Alibi hæ voces confunduntur in membranis vetustis. Vide ad Liv. XXXVII. 39. § 4.

§ 4 *Quos Servilius consul infesto exercitu insecutus*] Prima vox abest in contextu Port. Sed adscripta exstat in margine. *Quas Servilius* habet Leid. 1. quasi ad *prædas* referendum foret. Mox idem præfert *relinquerent* pro *relinqueret*.

§ 5 *Et in Volscis respublica egregie gesta*] Lego *res egregie gesta*, ex vet. lib. De quo dicendi genere dicam infra. Sic etiam III. 3. 'Ab altero consule res gesta egregie est.' *Sigon.* Flor. Voss. uterque, Helm. Rott. ne de vett. editis dicam, *respublica*. Et verius. Vide ad VIII. 31. *J. F. Gron.* *Res erat egregie gesta* Gaertn. Præter hunc cod. reliqui omnes, quos consului, constanter habent *respublica egregie gesta*, quod hic et alibi recte Gronovius contra Sigonium vindicavit. Sæpissime enim Livio aliisque scriptoribus belli duces non tantum 'rem,'

sed etiam 'rempublicam gerere' dicuntur. Infra VII. 3. 'Perinde ac reipublicæ gerendæ, ac non solvendæ religione, gratia creatus esset, bellum Hernicum adfectans, delectu acerbo juventutem agitavit:' ubi Sigonius iterum *rei gerendæ* legendum contendit, et, quod se hoc loco facturum promiserat, eam scripturam adstruere conatus est. XXVII. 40. 'Simul quum illa angeret cura, quos tam propitios Urbi atque imperio fore Deos, ut eodem tempore utrobique respublica prospere gereretur.' XXXI. 48. 'Diis quoque immortalibus per triduum supplicationes habitas, quod bene ac feliciter, non quod male ac temere respublica a L. Furio prætore gesta esset.' XXXVII. 58. 'Supplicationes deinde fuerunt ex senatusconsulto, quod L. Æmilius Paullus in Hispania prospere rempublicam gessisset:' ubi Sigonius iterum antiquum obtinet, propterea denuo recte a Gronovio reprehensus. XXXVIII. 51. 'Hisque gratias agam, quod mihi, et hoc ipso die, et sæpe alias, egregie reipublicæ gerendæ mentem facultatemque dederunt.' XXXIX. 4. 'Petiit a Patribus, ut æquum censerent, ob rempublicam bene ac feliciter gestam, et Diis inmortalibus honorem haberi jubere, et sibi triumphum decernere.' XL. 36. 'Et supplicationes decretæ, quod is prospere rempublicam gessisset.' c. 40. 'Venienti Fulvio Ti. Sempronius prætor, qui biduo ante venerat, obviam processit, gratulatusque est, quod rempublicam egregie gessisset.' XLV. 39. 'Ut adpareat, Diis grates agentem imperatorem ob rempublicam bene gestam redire:' et mox, 'Nec magis me ejus, quam cicatricum harum, pudet pœnitetque, quando numquam mihi inpedimento ad rempublicam bene gerendam domi militiæque fuit.' Vide etiam quæ notantur ad XXII. 25. § 6. et Gronov. ad XXX. 2. § 7. et Jac. Gronov. ad

Cic. Orat. de Provinc. Consul. c Pari sensu 'administrare remp cam' Livius usurpavit. De qua l tione vide Gronovium ad VI. 6 Ceterum *Quia in Volscis* Lipsien

Tum ducis, tum militum opera] *ducis* Leid. 1. Harl. uterqu Guertn. Vide ad VI. 23. § 3. Hav. Sed unus indicatur Qui qui in Volscis bellum gessit, n ter Livium etiam testatur I Antiq. IX. p. 613. Mox *cum* *opera* Lipsiens. *tum militum* Port. a m. pr.

Primum æquo campo signis pugnatum, ingenti cæde utrim rimo sanguine] Videntur in *genti cæde.* Statim quoqu *damno sentiendo.* Et sic V que, et Rott. *J. F. Gron.* adest sua Venus, nec pu quam supervacuum. Τὸ exprimit occisos, τὸ *sangu* ratos tantum. VII. 8. 'M que cadunt, plures vulne unt.' XXXIX. 4. 'Pluribu neratis, quam interfectis. 'Ceciderunt non plus c nerati aliquanto plures s 'Multa utrinque vulner sim cædes est.' *Jac.* G est, τὸ 'sanguis' interd tare ac vox 'cædes.' 'Multa jam edita cæde, na; et dictator præcone bet, ut ab inermi abs finis sanguinis fuit.' XXX dum aut indicto bello, misso, ut strictos gladio nem usquam factum a pente Menippus, palato gressus, eos cecidit.' Her. XIV. 81. 'Fert n jacturam mortis in uno, facti sanguinis esse par I. 7. 'Cædes Candaul præmium fuit, et uxor guine dotata, regnum v ter adultero tradidit.' nov. permovisse videtu

cæde initium crederet. Quum tamen omnes codd. eas voces constanter servent, potius est, ut cum Jac. Gronovio ingenti cæde de occisis, et plurimo sanguine de vulneratis accipiamus. Et ita fere junguntur hæc eadem vocabula II. 13. 'Romanos in eadem, quæ per medium aciem hostium tulerat, et in castra pertulit. Ibi plus, quam in acie, sanguinis et cædis factum.' XXVII. 49. 'Victoria sanguinis cædisque ceperat satias.' Ceterum *Primoque est atque campo* habet Gaertn. Tum *signis collatis ingenti cæde pugnatum utrimque plurimo sanguine* fragm. Hav. *signis collatis pugnatum et ingenti cæde* Harl. 2. et Port. *ingenti cæde utrimque et plurimo sanguine* Voss. 2. *utrimque plurimo sanguine etiam* Port. sed in margine.

§ 6 *Et Romani, quia pernicitas* [illegible] *propior erat*] Vocula *et* non exstat in Gaertn. Tum deinde *sanandis* ediderat Dan. Heinsius apud Elzevirios, adversus quam vulgatam revocat J. F. Gronov. ad vetera præcedd. Et recte. Consentiunt enim omnes codd. et reliqui typis excusi libri. *Propior* habent Voss. ambo, Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. passim obvia librariorum aberratione. Vide ad IV. 17. § 5. Denique vocabula, *propior erat*, gradum reliquerunt; ni solubri mendacio negligentia scribæ non adparent in Harl. 1.

Fugere hostes ab eorum altero dimissos] *Fugere a eorum altero hostes* Voss. 1. *fugere eorum altero hostes* Leid. 2. *a eorum altero* etiam Gaertn. et editi ante Aldum, qui *ab eorum* primus vulgavit. Et eam lectionem firmant reliquæ membranæ.

Impetu facto, dum se putant vinci, vincere] Non intellexit Livii sensum, qui hunc locum adulteravit. Nam dicit auctor, salubri mendacio de fuga hostium concitatam aciem fuisse, consumptam alioqui. Itaque quum putarent se vincere, qui tamen succumbebant, animo recepto vicere. *Vide quid potuerit opinio dumtaxat victoriæ.* Germana lectio sic habet, *dum se putant vincere, vicere.* Rhen. Egregiam et Livio dignam sententiam hic Rhenanus restituit. Sed mirum, pertinaciter adhærescere omnibus codd. quos inspexit, quos cum, *dum se putant vinci, vicere.* Gebh. Quod de codd. omnis Gebhardus dicit, modificandum de antiquioribus: nam enim jam ante Rhenanum Frobenius 1531. recepit, quod ex eo tempore constanter obtinuit. Ceterum etiam plerique codd. scriptorum, quibus utor, *vinci* retinent, ex quorum nonnullis *vincere* tantum obvium fuit ex optimo Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Sed *dum se putant vinci, vincere* est in Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Similis locus est Flori IV. 2. § 54. 'Simul et [illegible] et hostes [illegible]. Non hi, dum se putant [illegible], fortius [illegible]; Pompeiani, dum fugere credunt [illegible], fugere compulerunt.'

§ 7 *Consul,* [illegible]] [illegible] Harl. 1. Scriptum per [illegible] Gu. [illegible] e et e [illegible] papavit. Alia exempla, ubi [illegible] in Mss. vide ad XXXIII. 16. § 3. Deinde [illegible] Leid. 2. [illegible] peccavit. Vide ad XXXIV. 2. § 2.

§ 8 *Velut* [illegible]] *Velut* habent Hav. et Lipsiens. Vide ad III. 1. § 2. Deinde [illegible] Harl. 2. [illegible] c. 18. 'Tantum [illegible] tenuere.' [illegible] commutari solent in Mss. Vide ad IV. 43. § 9. [illegible] Voss. 2.

[illegible] Voss. [illegible] Port. sed ad marginem [illegible] adscriptum est. Et [illegible]

.tal. x. 366. Hic *auras* ıuto: sonitus canentium ac tubicinum agitabat ım; et ea una causa r sævirent; altera quod essorem sentirent. *Sa-* m est, fremitum et hin- ›ant. Sil. Ital. IV. 94. dum cornu tellus gemit, er Vincentum lituos hin- equorum.' Ita 'sævire' de ıum apud Apul. Met. II. p. Elmenh. 'Canes utrimque · latera muniunt, qui canes is erant. His oculi minan- s rigent, nares hiant, ora ɜt, sicunde latratus de prox- ıerit, eum putabis de fauci- leis exire.' Et ita hunc lo- m olim intellectum esse, pa- riptura in Voss. 1. et Hear- n. N. obvia, qui exhibent *sonitu fremebant, sæviebant,* enim olim *fremebant,* expo- aussa τὸ *sæviebant,* margini ıum fuisse; postea vero a li- qui pro varia lectione habue- n contextum receptum esse, ıtra vox verior foret, dijudi- ɔn possent. *Sæviebantur* habet ıs. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

ites velut ad impetum hostium] t abest a contextu in Port. et ı in margine conspicitur. *Ad* ɪ *hostium* habet Harl. 2. *ad* ɛp. Leid. 2.

. LXV. § 1 *Volscum primo in- rculit*] Vox *primo* non adparet l. 2. Tum *pertulit* est in Voss. l. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a sæpius in membranis antiquis errore. Vide ad XXXV. 27. § 'aullo ante *satiatus integerque* inmutato ordine vocabulorum ɪ.

Quamquam cessere magis, quam ostes sunt] Τὸ *sunt* non agnoscit . *Gebh.* Superest in omnibus ı, nisi quod *sint* pro eo habeant ɪ. et Port. Verum *sunt*, quam

sed etiam 'rempublicam gerere' dicuntur. Infra VII. 3. 'Perinde ac reipublicæ gerendæ, ac non solvendæ religione, gratia creatus esset, bellum Hernicum adfectans, delectu acerbo juventutem agitavit:' ubi Sigonius iterum *rei gerendæ* legendum contendit, et, quod se hoc loco facturum promiserat, eam scripturam adstruere conatus est. XXVII. 40. 'Simul quum illa angeret cura, quos tam propitios Urbi atque imperio fore Deos, ut eodem tempore utrobique respublica prospere gereretur.' XXXI. 48. 'Diis quoque inmortalibus per triduum supplicationes habitas, quod bene ac feliciter, non quod male ac temere respublica a L. Furio prætore gesta esset.' XXXVII. 58. 'Supplicationes deinde fuerunt ex senatusconsulto, quod L. Æmilius Paullus in Hispania prospere rempublicam gessisset:' ubi Sigonius iterum antiquum obtinet, propterea denuo recte a Gronovio reprehensus. XXXVIII. 51. 'Hisque gratias agam, quod mihi, et hoc ipso die, et sæpe alias, egregie reipublicæ gerendæ mentem facultatemque dederunt.' XXXIX. 4. 'Petiit a Patribus, ut æquum censerent, ob rempublicam bene ac feliciter gestam, et Diis inmortalibus honorem haberi jubere, et sibi triumphum decernere.' XL. 36. 'Et supplicationes decretæ, quod is prospere rempublicam gessisset.' c. 40. 'Venienti Fulvio Ti. Sempronius prætor, qui biduo ante venerat, obviam processit, gratulatusque est, quod rempublicam egregie gessisset.' XLV. 39. 'Ut adpareat, Diis grates agentem imperatorem ob rempublicam bene gestam redire:' et mox, 'Nec magis me ejus, quam cicatricum harum, pudet pœnitetque, quando numquam mihi inpedimento ad rempublicam bene gerendam domi militiæque fuit.' Vide etiam quæ notantur ad XXII. 25. § 6. et Gronov. ad XXX. 2. § 7. et Jac. Gronov. ad Cic. Orat. de Provinc. Consul. c. 6. Pari sensu 'administrare rempublicam' Livius usurpavit. De qua locutione vide Gronovium ad VI. 6. § 2. Ceterum *Quia in Volscis* Lipsiens.

Tum ducis, tum militum opera] *Cum ducis* Leid. 1. Harl. uterque, et Guertn. Vide ad VI. 23. § 3. *ducum* Hav. Sed unus indicatur Quinctius, qui in Volscis bellum gessit, ut præter Livium etiam testatur Dionys. Antiq. IX. p. 613. Mox *cum militum opera* Lipsiens. *tum militum opera* Port. a m. pr.

Primum æquo campo signis conlatis pugnatum, ingenti cæde utrimque, plurimo sanguine] Videntur insiticia *ingenti cæde*. Statim quoque, malim *damno sentiendo*. Et sic Voss. uterque, et Rott. *J. F. Gron.* Singulis adest sua Venus, nec putem quidquam supervacuum. Τὸ *cæde* enim exprimit occisos, τὸ *sanguine* vulneratos tantum. VII. 8. 'Multi utrinque cadunt, plures vulnera accipiunt.' XXXIX. 4. 'Pluribus ea die vulneratis, quam interfectis.' XLIV. 42. 'Ceciderunt non plus centum, vulnerati aliquanto plures sunt.' IV. 28. 'Multa utrinque vulnera, multa passim cædes est.' *Jac. Gron.* Verum est, τὸ 'sanguis' interdum idem notare ac vox 'cædes.' Infra V. 21. 'Multa jam edita cæde, senescit pugna; et dictator præcones edicere jubet, ut ab inermi abstineatur. Is finis sanguinis fuit.' XXXV. 51. 'Nondum aut indicto bello, aut ita commisso, ut strictos gladios aut sanguinem usquam factum audissent, repente Menippus, palatos passim adgressus, eos cecidit.' Ovid. Epist. Her. XIV. 81. 'Fert male cognatæ jacturam mortis in uno, Et queritur, facti sanguinis esse parum.' Justin. I. 7. 'Cædes Candauli nuptiarum præmium fuit, et uxor, mariti sanguine dotata, regnum viri et se pariter adultero tradidit.' Id J. F. Gronov. permovisse videtur, ut *ingenti*

cæde insiticium crederet. Quum tamen omnes codd. eas voces constanter servent, potius est, ut cum Jac. Gronovio *ingenti cæde* de occisis, et *plurimo sanguine* de vulneratis accipiamus. Et ita fere junguntur hæc eadem vocabula IX. 13. 'Romanos ira eadem, quæ per mediam aciem hostium tulerat, et in castra pertulit. Ibi plus, quam in acie, sanguinis et cædis factum.' XXVII. 49. 'Victores sanguinis cædisque ceperat satias.' Ceterum *Primumque est æquo campo* habet Gaertn. Tum *signis collatis ingenti cæde pugnatum utrimque plurimo sanguine* fragm. Hav. *signis collatis pugnatum et ingenti cæde* Harl. 2. et Port. *ingenti cæde utrimque et plurimo sanguine* Voss. 2. *utrimque plurimo sanguine efuso* Port. sed in margine.

§ 6 *Et Romani, quia paucitas damno sentiendo propior erat*] Vocula *et* non exstat in Gaertn. Tum *damna sentiendo* ediderat Dan. Heinsius apud Elzevirios, adversus quem vulgatum revocat J. F. Gronov. ad verba præcedd. Et recte. Consentiunt enim omnes codd. et reliqui typis excusi libri. *Proprior* habent Voss. ambo, Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. passim obvia librariorum aberratione. Vide ad IV. 17. § 5. Denique vocabula, *propior erat, gradum retulissent; ni salubri mendacio* negligentia scribæ non adparent in Harl. 1.

Fugere hostes ab cornu altero clamitans] *Fugere a cornu altero hostes* Voss. 1. *fugere cornu altero hostes* Leid. 2. *a cornu altero* etiam Gaertn. et editi ante Aldum, qui *ab cornu* primus vulgavit. Et eam lectionem firmant reliquæ membranæ.

Impetu facto, dum se putant vinci, vicere] Non intellexit Livii sensum, qui hunc locum adulteravit. Nam dicit auctor, salubri mendacio de fuga hostium concitatam aciem fuisse, cessuram alioqui. Itaque quum putarent se vincere, qui tamen succumbebant, animo resumto vicere. Vide quid potuerit opinio dumtaxat victoriæ. Germana lectio sic habet, *dum se putant vincere, vicere*. Rhen. Egregium et Livio dignum acumen hic Rhenanus restituit. Sed miror, pertinaciter adhærescere omnibus codd. qua scriptis, qua cusis, *dum se putant vinci, vicere*. Gebh. Quod de codd. cusis Gebhardus dicit, intelligendum de antiquioribus: *vincere* enim jam ante Rhenanum Frobenius 1531. recepit, quod ex eo tempore constanter obtinuit. Ceterum etiam plerique codd. scriptorum, quibus utor, *vinci* retinent, ex quorum turba *vincere* tantum obvium fuit in optimis Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Sed *dum se putant vinci, vincere* est in Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Similis locus est Flori IV. 2. § 84. 'Simul et suorum erexit animos, et hostes perculit. Nam hi, dum se putant vincere, fortius sequi; Pompeiani, dum fugere credunt suos, fugere cœperunt.'

§ 7 *Consul, metuens ne nimis instando renovaret certamen*] *Eos metuens* Harl. 1. Scriptum per epitomen fuerat *Cos. metuens.* simillitudo autem ductuum in literis *c* et *e* deinde hunc errorem peperit. Alia exempla, ubi hæ literæ commutantur in Mss. vide ad XXXIX. 35. § 8. Deinde *minus instando* Leid. 2. Sed et ita sæpe scribæ peccarunt. Vide ad XXXVI. 9. § 7.

§ 8 *Velut tacitis induciis utrimque quiete sumta*] *Veluti* habent Hav. et Lipsiens. Vide ad VI. 1. § 2. Deinde *tacitis judiciis* Harl. 2. Male. Supra c. 18. 'Tacitæ induciæ quietum annum tenuere.' Alibi etiam hæ voces commutari solent in Mss. Vide ad IV. 43. § 9. Insuper *uterque*, pro *utrimque*, perperam Voss. 2.

Ingens vis hominum ex omnibus Volscis Æquisque populis] Vox *populis* abest a vet. lib. Neque necessaria est. *Sigon.* Non adparet etiam eadem vox in Lipsiens. Hav. et contextu Port. sed ad marginem ejus a m. sec. adscripta est. Ut autem non neces-

sed etiam 'rempublicam gerere' dicuntur. Infra VII. 3. 'Perinde ac reipublicæ gerendæ, ac non solvendæ religione, gratia creatus esset, bellum Hernicum adfectans, delectu acerbo juventutem agitavit:' ubi Sigonius iterum *rei gerendæ* legendum contendit, et, quod se hoc loco facturum promiserat, eam scripturam adstruere conatus est. XXVII. 40. 'Simul quum illa angeret cura, quos tam propitios Urbi atque imperio fore Deos, ut eodem tempore utrobique respublica prospere gereretur.' XXXI. 48. 'Diis quoque inmortalibus per triduum supplicationes habitas, quod bene ac feliciter, non quod male ac temere respublica a L. Furio prætore gesta esset.' XXXVII. 58. 'Supplicationes deinde fuerunt ex senatusconsulto, quod L. Æmilius Paullus in Hispania prospere rempublicam gessisset:' ubi Sigonius iterum antiquum obtinet, propterea denuo recte a Gronovio reprehensus. XXXVIII. 51. 'Hisque gratias agam, quod mihi, et hoc ipso die, et sæpe alias, egregie reipublicæ gerendæ mentem facultatemque dederunt.' XXXIX. 4. 'Petiit a Patribus, ut æquum censerent, ob rempublicam bene ac feliciter gestam, et Diis inmortalibus honorem haberi jubere, et sibi triumphum decernere.' XL. 36. 'Et supplicationes decretæ, quod is prospere rempublicam gessisset.' c. 40. 'Venienti Fulvio Ti. Sempronius prætor, qui biduo ante venerat, obviam processit, gratulatusque est, quod rempublicam egregie gessisset.' XLV. 39. 'Ut adpareat, Diis grates agentem imperatorem ob rempublicam bene gestam redire:' et mox, 'Nec magis me ejus, quam cicatricum harum, pudet pœnitetque, quando numquam mihi inpedimento ad rempublicam bene gerendam domi militiæque fuit.' Vide etiam quæ notantur ad XXII. 25. § 6. et Gronov ad XXX. 2. § 7. et Jac. Gronov. Cic. Orat. de Provinc. Consul. c. 6. Pari sensu 'administrare rempublicam' Livius usurpavit. De qua locutione vide Gronovium ad VI. 6. § 2. Ceterum *Quia in Volscis* Lipsiens.

Tum ducis, tum militum opera] *Cum ducis* Leid. 1. Harl. uterque, et Gaertn. Vide ad VI. 23. § 3. *ducum* Hav. Sed unus indicatur Quinctius, qui in Volscis bellum gessit, ut præter Livium etiam testatur Dionys. Antiq. IX. p. 613. Mox *cum militum opera* Lipsiens. *tum militum opera* Port. a m. pr.

Primum æquo campo signis conlatis pugnatum, ingenti cæde utrimque, plurimo sanguine] Videntur insiticia *ingenti cæde.* Statim quoque, malim *damno sentiendo.* Et sic Voss. uterque, et Rott. *J. F. Gron.* Singulis adest sua Venus, nec putem quidquam supervacuum. Tὸ *cæde* enim exprimit occisos, τὸ *sanguine* vulneratos tantum. VII. 8. 'Multi utrinque cadunt, plures vulnera accipiunt.' XXXIX. 4. 'Pluribus ea die vulneratis, quam interfectis.' XLIV. 42. 'Ceciderunt non plus centum, vulnerati aliquanto plures sunt.' IV. 28. 'Multa utrinque vulnera, multa passim cædes est.' *Jac. Gron.* Verum est, τὸ 'sanguis' interdum idem notare ac vox 'cædes.' Infra V. 21. 'Multa jam edita cæde, senescit pugna; et dictator præcones edicere jubet, ut ab inermi abstineatur. Is finis sanguinis fuit.' XXXV. 51. 'Nondum aut indicto bello, aut ita commisso, ut strictos gladios aut sanguinem usquam factum audissent, repente Menippus, palatos passim adgressus, eos cecidit.' Ovid. Epist. Her. XIV. 81. 'Fert male cognatæ jacturam mortis in uno, Et queritur, facti sanguinis esse p[illegible] Justin. I. 7. 'Cædes Can[illegible]rum præmium fuit, et [illegible] guine dotata, regn[illegible] ter adultero tradi[illegible] [illegible] permovisse[illegible]

cæde insiticium crederet. Quum tamen omnes codd. eas voces constanter servent, potius est, ut cum Jac. Gronovio *ingenti cæde* de occisis, et *plurimo sanguine* de vulneratis accipiamus. Et ita fere junguntur hæc eadem vocabula IX. 13. 'Romanos ira eadem, quæ per mediam aciem hostium tulerat, et in castra pertulit. Ibi plus, quam in acie, sanguinis et cædis factum.' XXVII. 49. 'Victores sanguinis cædisque ceperat satias.' Ceterum *Primumque est æquo campo* habet Gaertn. *Tum signis collatis ingenti cæde pugnatum utrimque plurimo sanguine* fragm. Hav. *signis collatis pugnatum et ingenti cæde* Harl. 2. et Port. *ingenti cæde utrimque et plurimo sanguine* Voss. 2. *utrimque plurimo sanguine effuso* Port. sed in margine.

§ 6 *Et Romani, quia paucitas damno sentiendo propior erat*] Vocula *et* non exstat in Gaertn. *Tum damno sentiendo* ediderat Dan. Heinsius apud Elzevirios, adversus quem vulgatum revocat J. F. Gronov. ad verba præcedd. Et recte. Consentiunt enim omnes codd. et reliqui typis excusi libri. *Propior* habent Voss. ambo, Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. passim obvia librariorum aberratione. Vide ad IV. 17. § 5. Denique vocabula, *propior erat*, gradum retinent; ni *salubri mendacio* negligentia scribæ non adparent in Harl. 1.

Fugere hostes ab cornu altero clamitans] *Fugere a cornu altero hostes* Voss. 1. *fugere cornu altero hostes* Leid. 2. *a cornu altero* etiam Gaertn. et editi ante Aldum, qui *ab cornu* primus vulgavit. Et eam lectionem firmant reliquæ membranæ.

[illegible] *fusi, dum se putant vinci, vi-* *cere*] Non intellexit [illegible]

Vide quid potuerit opinio dumtaxat victoriæ. Germana lectio sic habet, *dum se putant vincere, vicere*. Rhen. Egregium et Livio dignum acumen hic Rhenanus restituit. Sed durior, pertinaciter adhærescere [illegible] codd. qua scriptis, [illegible] *putant vinci, vicere*. Gebh. [illegible] codd. [illegible] Gebhardus [illegible] gendum de [illegible] enim jam ante Rhenanum [illegible] 1531. recepit, quod ex eo [illegible] constanter obtinuit. Ceterum [illegible] plerique codd. [illegible] utor, *vinci* retinent, ex [illegible] *vincere* tantum [illegible] Flor. Leid. 1. et Harl. 1. [illegible] *se putant vinci*, [illegible] et fragm. Hav. a m. pr. [illegible] est Flori IV. 2. § 64. [illegible] rum erexit animos, et [illegible] lit. Nam hi, dum se putant [illegible] fortius sequi; [illegible] gere credunt [illegible]

§ 7 *Consul*, [illegible] 1. Scriptum [illegible] peccatur. [illegible]

§ 8 *Vani* [illegible] Lipsiens. Vide ad VI. 1. § 2. [illegible] *taciti judicio* Harl. 2. [illegible] c. 16. 'Taciti [illegible] num tenuere.' Alibi [illegible] commutari solent in [illegible] IV. 43. § 9. [illegible] que, perperam Voss. 2.

Ingens [illegible] *tis Æquique* [illegible] est a [illegible] Sigon. Non adparet [illegible] vox in Lipsiens. [illegible] Port. sed ad marginem adscriptum. [illegible]

sed etia
cuntur.
reipubli
dæ relig
bellum
acerbo
gonius
contend
turum
adstrue
'Simul
tam pr
fore D
que re
XXXI.
per tr
quod
male
prætor
'Supp
sonatu
Paullu
publica
rum an
nno rec
XXXVIII.
quod mih
alias, eg
mentem
XXXIX. 4.
quum cens
ne ac felicit
talibus hono
sibi triumphu
'Et supplicat
is prospere rer
c. 40. 'Venienti
nius prætor, qui
obviam processit,
quod rempublicam
XLV. 39. 'Ut adpa
agentem imperatore
cam bene gestam re
'Nec magis me ejus,
cum harum, pudet pœni
do numquam mihi inpe
rempublicam bene gere
militiæque fuit.' Vide
notantur ad XXII. 25. § 6. e
ad XXX. 2. § 7. et Jac. Gr

[illegible]

[illegible] *[illegible] duci*, id est, Quinctio consuli. [illegible] Port. *vociferante* Lipsiens. *vociferebantur* Gaertn. Liv. X. 29. 'Ex parte altera pontifex Livius vociferari, Vicisse Romanos.'

Dum cunctatur consul, virtute, &c. se ituros] Omnia hæc desiderantur in vetustis excusis. Cui errori origo exstitit repetitio τοῦ *ituros*. Vide ad IX. 11. § 11. Primi omissa supplerunt Mediolanenses 1495. eosque imitati Veneti 1498. quorum supplementum postea receperunt Moguntini, et recentiores editores. Eadem autem supersunt in omnibus ad unum codd.

Fixis in terram pilis, quo leviores in ardua evaderent, cursu subeunt] Legendum, ut præeunt Pall. tres atque edd. Andreæ et Campani, *quo leviores ardua evad.* Sic mox legerim, *jam prope erat, ut summum clivi jugum evaderent*. Gebh. *Fixis pilis in terram* fragm. Hav. *Fixis interim pilis*, et adscripta margini varia lectione *Fixis in terram pilis* Voss. 1. Præterea *quo lenióres ardua evad.* Gaertn. Sed 'lenis' et 'levis' passim commutantur. Vide ad XXXVI. 31. § 8. *Quo leviores ardua evad.* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Port. Hav. fragm. Hav. et omnes priscæ edd. usque ad Curionem, qui primus præpositionem addidit. Infra XLV. 41. 'Inter præsidia ejus saltum ad Petram evasi, et, ad pugnam rege coacto, acie vici:' ubi plura vide. [illegible] itaque omnium fide τὸ *in* ex contextu ejiciendum arbitratus sum. [illegible] Harl. 2. Vi[illegible] [illegible]

fero, in quod uno ore conspirant reliqui præsertim quum eo sensu Livius et alii vocem *cursu* adhibere soliti sint. Supra hoc lib. c. 30. 'Ne ad fugam quidem satis virium fuit, quia cursu in prœlium ierant.' XXXI. 24. 'Cursu prope Chalcidem contendit.' XXXVII. 29. 'Aliis ex urbe naves cursu repetentibus:' ubi etiam quidam codd. *cursim*. Vide quoque hoc lib. ad c. 50. § 6. Silius Ital. VII. 717. 'tum si vestigia cursu Auditis celeret balatibus obvia pastor:' ubi vulgatum contra Heinsium, *cursim* invitis Mss. ex conjectura scribentem, olim defendi, et variis Livii, Silii, ac Senecæ exemplis inlustravi.

§ 4. *Volscus, effusis ad primum impetum missilibus telis*] *Volscis effusis* Harl. 1. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 60. § 5. *Volsces* Leid. 1. et Gaertn. Sed 'Volscus' pro 'Volsci,' quemadmodum 'Romanus' pro 'Romani.' Vide ad III. 2. § 11.

Saxa adjacentia pedibus ingerit in subeuntes] Reponendum *saxa objacentia pedibus*. Rhen. *Objacentia* edidere Andreas et Campanus: post quos seculo posterior Rhenanus et hanc lectionem, quasi a se primitus inventam, producit. Pal. 1. tenet *saxa objacentia*. Reliqui duo *saxa adjacentia pedibus*. Gebh. Verum est, non tantum Andreæ et Campani, sed et alias vett. edd. *objacentia* præferre. Verum [illegible]uam postea Aldus *adjacentia pedibus* [illegible]lgarit, eumque quidam secuti sint, [illegible] sine causa Rhenanus priorem [illegible]onem *saxa objacentia pedibus*, non [illegible]am a se primitus inventam pro[illegible]ed magis, quasi perperam loco [illegible] reduxit in pristinam sedem. [illegible] habent Voss. 2. Leid. 1. [illegible]agm. Hav. a m. sec. in qu[illegible] [illegible]ctum fuerat *adjace*[illegible] [illegible]s præfer[illegible] [illegible]ert[illegible]

omissas repente, objacentes pedibus fugientium consternatorumque equorum, neque pugnæ neque fugæ satis potentes, cæduntur.' Plin. IV. 12. 'Spiræo promontorio objacent Eleusa, Dendros, Craugiæ duæ.' Mela II. 3. 'Objacet tum jam vaste et multum prominens Græcia, et, dum Myrtoum pelagus adtingat, a septemtrione in meridiem recta, qua sol oritur, Ægeis, qua occidit, Ioniis fluctibus objacet.' Colum. VI. 2. 'Liberum habeant excursum, ne pavidi aut arboribus aut objacenti cuilibet rei se inplicent, noxamve capiant.' Passim librarii verba composita cum præpositionibus *ab* et *ob* inter se commutarunt. Vide quæ notantur hoc lib. c. 37. § 9. Ita mox § seq. *abstinatis*, pro *obstinatis*, habent duo codd. Commutarunt etiam τὰ *ad* et *ob*. Vide ad Liv. XXXVII. 27. § 5.

***Turbatosque ictibus crebris urguet*] *Vocibus crebris* Voss. 2. Mox vocula** *sic* exsulat a Leid. 1. Tum postea *honeratum*, pro *oneratum*, habent Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad XXXVI. 40. § 9. Deinde *sinistris Rom.* pro *sinistrum Rom.* Lipsiens. Vide ad c. 60. § 5.

Ni referentibus jam gradum consul] *Ref. jam gradum ni consul* Hav. Tum voculam *jam* nesciunt primæ edd. quam deinde addidit Aldus. Eamdem vero servant omnes codd. scripti.

Increpando simul temeritatem, simul ignaviam, pudore metum excussisset] *Simul temeritatem, simul ignaviamque* Hav. Forte librarius, qui ita primus scripsit, duplicem lectionem, *simul tem. simul ign.* et *simul tem. ignaviamque*, alteram in contextu verborum, alteram in margine, invenit, quam [illegible]rumque hac ratione expressit; quod [illegible] solitos fuisse videbimus ad [illegible]ue autem lectio to[illegible] [illegible] potest. De [illegible] [illegible]ltera

saria dici posset, delenda etiam foret vox *omnibus*. Præstat igitur lectio aliorum codd. vulgatum servantium. Vide quæ notat Gronov. ad Liv. v. 34. § 5. ubi etiam receptam scripturam contra Sigonium defendit. Ceterum *ex hominibus Volscis* fragm. Hav. Sed solent sæpissime hæc vocabula negligentia librariorum commisceri. Vide ad III. 54. § 6. Quod hic tanto facilius fuit, quoniam memoriæ scribæ adhuc obversabatur vox, quæ præcessit, *hominum*. Denique *ex omnibus Æquis Volscisque populis* Leid. 2.

Si senserint, Romanos nocte abituros] *Ubi senserint* Gaertn. Deinde *habituros* Leid. 1. perperam addita adspiratione. Alia exempla notantur XXII. 59. § 19.

§ 9 *Quem terror subitus exciverat*] *Extiterat* Port. a m. pr. pro quo a m. sec. emendatum est *exciverat*, sed postea adhuc recentiori manu margini adscriptum fuit *excitaverat*, quam lectionem obferunt etiam Voss. 1. Leid. 2. et Hav. Reliqui, et inter eos optimi, vulgatum servant. *Quem* autem vel referendum ad vocem 'Quinctius,' vel potius ad vocem 'tumultu;' et ita 'excire tumultum' erit excitare. Infra III. 50. 'Virginius majorem, quam reliquerat in urbe, motum excivit:' ubi vide. Et ita 'concire tumultum' est concitare. Vide ad XLI. 8. § 4. Solent autem 'excire' et 'excitare' in Mss. confundi. Vide ad XXVIII. 24. § 4. In verbis præcedd. *Quintus*, pro *Quintius*, legit fragm. Hav. Vide ad III. 1. § 1.

Quum manere in tentoriis] Vocem *manere* non agnoscit Harl. 2. et Port. Adparet tamen a m. sec. in posterioris margine.

§ 10 *Cornicines tibicinesque*] Scribendum *tubicinesque*. Rhen. *Tubicinesque* solus Pal. 2. nam reliqui duo, Pall. 1. ac 3. editionesque Andreæ ac Campani *tibicinesque*. Gebhardus. *Tibicinesque* habent etiam Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. Portug. et fragm. Hav. Reliqui præferunt *tubicinesque*: et recte. Vide quæ notantur ad lib. I. cap. 43. § 7. ubi vulgo similiter in Mss. et editis ante Sigonium peccabatur. Paullo ante *in st. adducit*, pro *in st. educit*, fragm. Hav. a m. pr. Verum *eduxit* rectum est, nempe ex castris. Ita 'educere in aciem,' de quo vide ad III. 62. § 4.

In equos impositos] Vet. lib. *in equis*. Sic I. 18. dictum est 'dextra in capite imposita.' *Sigon*. Ita et plures ex meis. Verum *in equos impositos* est in Voss. 1. Leid. utroque, et Harl. 1. quod Hearne etiam auctor est, se in Oxon. N. invenisse. Veriorem autem hanc lectionem esse, pluribus docui ad I. 18. § 8. Ita XLI. 4. 'Confestim et, quos binos oneratis in jumenta imposuerant, secuti, et consul cum toto agmine:' et eodem cap. 'Rex tamen Istrorum temulentus ex convivio raptim a suis in equum impositus, fugit.'

§ 11 *Omnia in castris fuere*] Alio ordine *omnia fuere in castris* Hav.

Volscos species armatorum peditum] *Et Volscos* Harl. 2. et fragm. Hav. Vox autem *peditum* exsulat a Leid. 2. Mox *quos et plures esse Rom.* altera copula male omissa, fragm. Hav. *quos et plures esse, et Rom. put. esse*, addita ultima voce, Harl. 2.

Fremitus hinnitusque equorum] Pal. 3. *innitusque*. Campanus, quod putaret, equos hymnorum quoque aliquid notitiæ habere, edidit *hymnitusque equorum*. Gebh. *Innitusque* etiam Leid. 1. in quo codice partim adspiratio necessaria omitti solet, unde in eo passim *aut*, pro *haud*, exaratum exstat; partim, ubi abesse debebat, additur: unde hoc cap. § 8. *habituros* legitur pro *abituros*. *Initusque* est in Port. et corruptius *iritusque* in Harl. 2. corruptissime *Hernicusque* in Lipsiens. Præterea *et fremitus* Gaertn. Quod non displiceret,

si plures accederent codd. Sed *strepitus*, pro *fremitus*, multæ ex antiquioribus edd. Verum recte jam *fremitus* exhibent Mediolanensis 1495. et Veneta 1498. quod est in omnibus scriptis. Ita Ovid. 'fremere' de equis usurpavit Met. III. 704. 'Ut fremit acer equus, cum bellicus ære canoro Signa dedit tubicen, pugnæque adsumit amorem.' Frontin. Strat. II. 5. ex. 31. 'Ita ut in prima parte leves Hispanos, aptissimos ad furta bellorum, ponerent, paullo interius scutatos, in remotissimo equites, ne fremitu equorum cogitata proderentur.' Horat. Od. IV. 14. 22. 'inpiger hostium Vexare turmas, et frementem Mittere equum medios per ignes.' Epod. IX. 17. 'Ad hoc frementes verterunt bis mille equos Galli, canentes Cæsarem.' Alibi tamen 'fremitus hominum' et 'hinnitus equorum' distinguuntur: ut apud Curtium IV. 12. 'Nihil aliud, quam fremitum hominum, hinnitumque equorum exaudisse nunciat.' c. 13. 'Fremitus hominum, equorum hinnitus, armorum internitentium fulgor sollicitam exspectatione mentem turbaverant.' 'Fremitus' autem et 'strepitus' in Mss. vett. commutari solent. Vide ad XXXI. 24. § 7.

Qui et insueto sedente equite] *Qui et insuetos sedente* Harl. 1. litera sibilante ex initio vocis seq. etiam repetita in fine præcedentis. Vide ad XXVIII. 25. § 2. *qui in insueto* Port. *qui insueto* Harl. 2. cum priscis excusis, omissa copula, quam primus addidit Aldus. Et ei concinunt reliqui manu exarati. Sæpius particulam hanc, ubi bis posita erat, priori loco expunxerunt librarii. Vide ad c. 44. § 3. Tum *sedentem* male Lipsiens.

Et insuper aures agitante sonitu sæviebant] Pall. 1. ac 3. *insuper auras.* Gebh. *Auras* etiam Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. Passim has voces confuderunt scribæ. Vide quæ notantur ad Sil. Ital. X. 366. Hic *aures* servandum puto: sonitus canentium cornicinum ac tubicinum agitabat aures equorum; et ea una caussarum erat cur sævirent; altera quod insuetum sessorem sentirent. *Sæviebant* autem est, fremitum et hinnitum edebant. Sil. Ital. IV. 94. 'Quadrupedum cornu tellus gemit, ac simul acer Viscentum lituos hinnitus sævit equorum.' Ita 'sævire' de latratu canum apud Apul. Met. II. p. 116. edit. Elmenh. 'Canes utrimque secus Deæ latera muniunt, qui canes et ipsi lapis erant. His oculi minantur, aures rigent, nares hiant, ora sæviunt, et, sicunde latratus de proximo ingruerit, eum putabis de faucibus lapideis exire.' Et ita hunc locum etiam olim intellectum esse, patet ex scriptura in Voss. 1. et Hearnii Oxon. N. obvia, qui exhibent *agitante sonitu fremebant, sæviebant.* Videtur enim olim *fremebant*, exponendi caussa τὸ *sæviebant*, margini adscriptum fuisse; postea vero a librariis, qui pro varia lectione habuerunt, in contextum receptum esse, quod, utra vox verior foret, dijudicare non possent. *Sæviebantur* habet Lipsiens. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

Intentos velut ad inpetum hostium] Τὸ *velut* abest a contextu in Port. et tantum in margine conspicitur. *Ad impetus hostium* habet Harl. 2. *ad host. imp.* Leid. 2.

CAP. LXV. § 1 *Volscum primo inpetu perculit*] Vox *primo* non adparet in Harl. 2. Tum *pertulit* est in Voss. 2. Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. sæpius in membranis antiquis obvio errore. Vide ad XXXV. 27. § 16. Paullo ante *satiatus integerque somno* inmutato ordine vocabulorum Harl. 2.

§ 2 *Quamquam cessere magis, quam pulsi hostes sunt*] Τὸ *sunt* non agnoscit Pal. 1. *Gebh.* Superest in omnibus nostris, nisi quod *sint* pro eo habeant Harl. 2. et Port. Verum *sunt*, quam

sint, ob reliquorum codd. consensum malo. Vide hoc lib. ad c. 50. § 5. Mox *qui ab tergo*, pro *quia ab t*. Voss. 1. et Leid. 2. Sed ultimam literam τοῦ *quia* elisit prima voculæ seq. Vide ad XXIII. 8. § 9. *quia a tergo* Gaertn.

In quos post principia integris ordinibus tutus receptus fuit] Pal. idem, pro *fuit*, exprimit *sit*. Forte legendum *tutus receptus fit*. Gebh. Salmas. de Milit. Rom. c. 4. p. 1321. vel *post principia* exponit, post primæ aciei ordines; (ut Livius dicat tutum receptum fuisse 'ordinibus post principia;' id est, ordinibus, qui post primæ aciei ordines stabant; adeoque tantum postremis ordinibus;) vel legendum putat *in quos principiorum integris ordinibus*, et per 'principiorum ordines,' intelligit triariorum et aliorum principalium militum ordines, qui in ultima acie pugnam inibant. Existimat autem lectionem mutatam esse ab illis, qui putarunt, *principia* semper usurpata apud Romanos pro primis aciei ordinibus, et primo loco pugnantibus. Deinde *sit*, pro *fuit*, etiam Voss. 2.

Ægre teneri, clamare, et poscere, ut perculsis instare liceat] Τὸ *ægre* non adparet in Voss. 2. pro quo *egere* præfert Gaertn. Hinc *tenere* Lipsiens. quod etiam voluit Gaertn. qui *tenē* exhibet. Tum *clamore et poscere* Leid. 2. Denique *ut per clivos instare liceat* Port. a m. pr. Sed recte a m. sec. emendatum *perculsis*, quod in reliquis constanter retinetur. Præcessit enim 'primo impetu perculit.'

§ 3 *Ferocius agunt equites: circumfusi ducibus*] Vetus lectio *circumfusi duci*. Rhen. Rhenanus legendum monet ex suo *duci*. Et ita quidem edidit Campanus: neque aliter Pall. trini. *Gebh. Fero agunt equites* Harl. 1. Tum, *et circumfusi duci* Harl. 2. Verum τὸ *et* ex præced. vocis fine repetitum videtur. *Circumfusi duci* reliqui omnes codd. quibus usus sum. Et ita Hearne quoque invenisse videtur in illis, quos Oxonii consuluit, quod eorum nullam faciat mentionem, licet expresse moneat, quasdam edd. *ducibus* præferre. Recte autem *circumfusi duci*, id est, Quinctio consuli. Mox *vociferabantur* Port. *vociferante* Lipsiens. *voce ferebantur* Gaertn. Liv. X. 29. 'Ex parte altera pontifex Livius vociferari, Vicisse Romanos.'

Dum cunctatur consul, virtute, &c. se ituros] Omnia hæc desiderantur in vetustis excusis. Cui errori origo exstitit repetitio τοῦ *ituros*. Vide ad IX. 11. § 11. Primi omissa supplerunt Mediolanenses 1495. eosque imitati Veneti 1498. quorum supplementum postea receperunt Moguntini, et recentiores editores. Eadem autem supersunt in omnibus ad unum codd.

Fixis in terram pilis, quo leviores in ardua evaderent, cursu subeunt] Legendum, ut præeunt Pall. tres atque edd. Andreæ et Campani, *quo leviores ardua evad*. Sic mox legerim, *jam prope erat, ut summum clivi jugum evaderent*. Gebh. *Fixis pilis in terram* fragm. Hav. *Fixis interim pilis*, et adscripta margini varia lectione *Fixis in terram pilis* Voss. 1. Præterea *quo leniores ardua evad*. Gaertn. Sed 'lenis' et 'levis' passim commutantur. Vide ad XXXVI. 31. § 8. *Quo leviores ardua evad*. Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Port. Hav. fragm. Hav. et omnes priscæ edd. usque ad Curionem, qui primus præpositionem addidit. Infra XLV. 41. 'Inter præsidia ejus saltum ad Petram evasi, et, ad pugnam rege coacto, acie vici:' ubi plura vide. Eorum itaque omnium fide τὸ *in* ex contextu ejiciendum arbitratus sum. Denique *cursum subeunt* Harl. 2. Videri posset scriba, dare voluisse *cursim subeunt* ut infra XXVII. 16. 'Audita obpugnatione Tarenti, dies noctesque cursim agmine acto, quum, festinans ad opem ferendam, captam urbem audisset.' Sed vulgatum præ-

fero, in quod uno ore conspirant reliqui præsertim quum eo sensu Livius et alii vocem *cursu* adhibere soliti sint. Supra hoc lib. c. 30. 'Ne ad fugam quidem satis virium fuit, quia cursu in prœlium ierant.' XXXI. 24. 'Cursu prope Chalcidem contendit.' XXXVII. 29. 'Aliis ex urbe naves cursu repetentibus:' ubi etiam quidam codd. *cursim*. Vide quoque hoc lib. ad c. 50. § 6. Silius Ital. VII. 717. 'tum si vestigia cursu Auditis celeret balatibus obvia pastor:' ubi vulgatum contra Heinsium, *cursim* invitis Mss. ex conjectura scribentem, olim defendi, et variis Livii, Silii, ac Senecæ exemplis inlustravi.

§ 4 *Volscus, effusis ad primum impetum missilibus telis*] *Volscis effusis* Harl. 1. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad c. 60. § 5. *Volscos* Leid. 1. et Gaertn. Sed 'Volscus' pro 'Volsci,' quemadmodum 'Romanus' pro 'Romani.' Vide ad III. 2. § 11.

Saxa adjacentia pedibus ingerit in subeuntes] Reponendum *saxa objacentia pedibus*. Rhen. *Objacentia* edidere Andreas et Campanus: post quos seculo posterior Rhenanus et hanc lectionem, quasi a se primitus inventam, producit. Pal. 1. tenet *saxa abjacentia*. Reliqui duo *saxa adjacentia pedibus*. Gebh. Verum est, non tantum Andreæ et Campani, sed et alias vett. edd. *objacentia* præferre. Verum quum postea Aldus *adjacentia pedibus* vulgarit, eumque quidam secuti sint, non sine caussa Rhenanus priorem lectionem *saxa objacentia pedibus*, non tamquam a se primitus inventam produxit, sed magis, quasi perperam loco motam, reduxit in pristinam sedem. *Abjacentia* habent Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. a m. sec. in quo a m. pr. lectum fuerat *adjacentia:* quod posterius præferunt Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. In Hav. est *adjactantia*. Reliqui Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. servant *objacentia:* et recte. Infra VIII. 39. 'Inter sarcinas omissas repente, objacentes pedibus fugientium consternatorumque equorum, neque pugnæ neque fugæ satis potentes, cæduntur.' Plin. IV. 12. 'Spiræo promontorio objacent Eleusa, Dendros, Craugiæ duæ.' Mela II. 3. 'Objacet tum jam vaste et multum prominens Græcia, et, dum Myrtoum pelagus adtingat, a septemtrione in meridiem recta, qua sol oritur, Ægeis, qua occidit, Ioniis fluctibus objacet.' Colum. VI. 2. 'Liberum habeant excursum, ne pavidi aut arboribus aut objacenti cuilibet rei se inplicent, noxamve capiant.' Passim librarii verba composita cum præpositionibus *ab* et *ob* inter se commutarunt. Vide quæ notantur hoc lib. c. 37. § 9. Ita mox § seq. *abstinatis*, pro *obstinatis*, habent duo codd. Commutarunt etiam τὰ *ad* et *ob*. Vide ad Liv. XXXVII. 27. § 5.

Turbatosque ictibus crebris urguet] *Vocibus crebris* Voss. 2. Mox vocula *sic* exsulat a Leid. 1. Tum postea *honeratum*, pro *oneratum*, habent Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad XXXVI. 40. § 9. Deinde *sinistris Rom.* pro *sinistrum Rom.* Lipsiens. Vide ad c. 60. § 5.

Ni referentibus jam gradum consul] *Ref. jam gradum ni consul* Hav. Tum voculam *jam* nesciunt primæ edd. quam deinde addidit Aldus. Eamdem vero servant omnes codd. scripti.

Increpando simul temeritatem, simul ignaviam, pudore metum excussisset] *Simul temeritatem, simul ignaviamque* Hav. Forte librarius, qui ita primus scripsit, duplicem lectionem, *simul tem. simul ign.* et *simul tem. ignaviamque*, alteram in contextu verborum, alteram in margine, invenit, quam utramque hac ratione expressit; quod eos facere solitos fuisse videbimus ad III. 44. § 4. Utraque autem lectio tolerari et Liviana videri potest. De priori agitur ad III. 50. § 12. de altera ad XXXIII. 12. § 2. Hic vero propter optimæ notæ codicum consensum re-

ceptam scripturam servandam esse, omnes mecum censebunt. *Simul increpando jam tem. simul ign.* Gaertn. Voces *simul tem.* ob repetitionem τοῦ *simul* omittuntur in Lipsiens. Præterea *pudorem metum excussisset* Leid. 1. et fragm. Hav. Sed perperam in fine vocis *pudore* primam literam vocis seq. *metum* scribæ repetierunt. Vide ad XL. 7. § 8. *cum pudore metum excussisset* Leid. 2. quasi increpatio consulis pudorem et metum simul excussisset. Sed librarius sensum Livii adsecutus non est. Indicare enim voluit, pudorem, quod vera increparet consul, caussam fuisse, cur metus excuteretur. Similis fere locus est VII. 17. 'Ubi consules legatique ac tribuni puerorum ritu vana miracula paventes irridebant increpabantque, vertit animos repente pudor; et in ea ipsa, quæ fugerant, velut cæci ruebant.'

§ 5 *Restitere primo obstinatis animis*] Pall. omnes *Resistere primo.* Sic mox legerim ex Pal. 1. *effusos cursu pene agmine uno fugientes sequentesque castris incidere.* Vide I. 12. *Gebh. Resistere* etiam Flor. Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Port. a m. pr. pro quo in margine emendatur *Restitere:* quam lectionem servant reliqui, et inter illos optimi codd. Sæpe Livius infinita oratione uti gavisus est, quam passim vitiarunt librarii. Vide ad I. 50. § 5. Hic tamen *Restitere* præferendum puto, quum ob auctoritatem integerrimorum codd. tum quod subjunguntur verba finita 'audent,' 'commovent,' 'excitantur,' atque 'exsuperant:' quamvis tamen ea orationi infinitæ interdum subjici soleant. Vide ad V. 47. § 5. Gebhardus vero, laudans locum ex § seq. eumdem committit errorem, quem in Donjatie notavimus c. 63. § 7. Ut enim is *incessere,* (quod pro *incesserunt* ponitur,) ita Gebhardus *incidere,* pro *inciderunt,* verbum infinitivum esse credidit. Deinde *obstinatis animis* Leid. 1. et Hav. Sed verba cum præpositionibus *ab* et *ob* composita passim inter se confundi, modo dictum est ad § præced. Infra III. 47. 'Adversus quæ ombia obstinato animo Appius in tribunal adscendit.' VI. 3. 'Quibus animi in spe ultima obstinati ad decertandum fuerant, jactare passim arma.' X. 11. 'Nunc ita obstinatos animos esse, ut omnia ferre ac pati tolerabilius ducant.'

Ut obtinentes locum vires ferebant] Lege ex vett. exemplaribus, *deinde, ut in obtinentes.* Sigon. Lego, *deinde, ut obnitentes,* vel, *obnitentes locum.* Dictum hic 'obniti locum,' pro loco iniquo obluctari: et 'ferre vires' paullatim provehere: vel *ferebant,* id est, sinebant. Lego jam: *deinde, ut vires resumebant, audent in obtinentes locum ultro inferre gradum:* nam Ms. *deinde ut obtinentes locum viresdicbant, audent ultro inferre gradum.* Klock. *In obtinentes locum* solus Pal. 2. Reliqui vero duo, ut et editores primarii, omittunt τὸ *in.* Gebh. Omittunt etiam omnes nostri, præter solum Hav. qui, quemadmodum Gebhardi Pal. 2. in plerisque Sigonii vet. lib. consentit. Deest insuper quoque in Hearnii Oxon. N. et C. Mox τὸ *et* non adparet in Port.

Tum rursus, impetu capto, enituntur] *Cum rursus* Voss. 2. et a m. pr. Voss. 1. De eo errore passim obvio vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem. *Tamen rursus* Lipsiens. Vide ad XXII. 17. § 5. Præterea *impetu facto* Gaertn. *impeto facto* Harl. 2. Sed illud *facto,* pro *capto,* ex glossa marginali atque interpretatione in contextum receptum est. Infra XXII. 5. 'Ubi in omnes partes nequidquam impetus capti:' ubi ope codicum similem errorem Gronovius emendavit. Deinde *eiciuntur,* pro *enituntur,* Lipsiens. *innituntur* Gaertn. *nituntur* fragm. Hav. Sed, qui adscensu exsuperant, proprie dicuntur 'eniti.' Cæsar Belli Civ. II. 34. 'Adeoque erat impedita

vallis, ut in adscensu, nisi sublevati a suis, non facile eniterentur.'

§ 6 *Ut in summum clivi jugum evaderent*] Gebhardus supra hoc cap. § 3. legendum censuit *ut summum clivi jugum*, abjecta præpositione. Quam quum constanter retineant codd. manu et typis descripti, adversus eorum consensum vulgatam scripturam mutari non patior. Mox *tum terga*, pro *cum t.* Lipsiens. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa finem.

Effusoque cursu ... incidere] Gebhardus supra § præc. ex Pal. 1. *effusos cursu ... incidere* legebat. At omnes nostri nihil a vulgata lectione recedunt, quam propterea servandam arbitror. De locutione 'effuso cursu' vide ad XXVIII. 7. § 7. Perperam autem Gebhardum existimasse, τὸ *incidere* verbum infinitum esse, quum potius ponatur pro *inciderunt*, modo ad § 5. dictum est.

In eo pavore castra capiuntur] Hæc verba omissa esse in Oxon. L. 1. auctor est Hearne.

Effugere potuerunt, Antium petunt] *Fugere potuerunt* Lipsiens. *effugere potuere* Harl. 2. et Port. Deinde τὰ *Antium petunt* omissa erant in eodem Port. cui errori occasionem dederat vox *Antium*, quæ mox repetitur. Vide ad IX. 11. § 11.

§ 7 *Antium et Romanus exercitus ductus*] *Antium et Romano exercitu ducto* est in Gaertn.

Nulla obpugnantium nova vi] Pal. 1. *novata vi*. Gebh. *Novata vi* etiam Voss. 2. *nulla oppug. vi*, omissa una voce, ab initio scriptum fuerat in Port. pro quo deinde manus sec. in margine emendavit *nulla oppug. vi nova*: in quem ordinem vocabula etiam digerunt priscæ edd. ante Aldum. Is autem edidit, ut nunc circumfertur, cum quo etiam faciunt reliqui codd. Præterea *oppugnatum* est in Hav. Scriptum fuerat *oppugnātium*. Evanescente deinde vel non observata virgula τῷ *a* inposita, proclive librariis fuit, extrita litera *i* inde efficere *oppugnatum*. Simillimo errore *vocatum*, pro *vocantium*, datum est in Leid. 2. III. 3. § 4.

Jam inde ab infelici pugna castrisque amissis ceciderant animi] Pal. 1. *ceciderunt animi*. Gebh. Nostri omnes *ceciderant* servarunt. Præterea *jam antea ab inf.* Hav. secundum quam scripturam 'ab infelici pugna ceciderant animi' notabit ob infelicem pugnam: quo sensu 'ab ira' pro propter iram, et similia alia inlustrantur XXIV. 30. § 1. *Inde ab inf.* omissa voce *jam*, Gaertn. *inde jam ab inf.* alio ordine Leid. 2. Sed, reliquos codd. secutus, nihil muto. Supra I. 11. 'Jam inde ab initio minime lætus novæ origine urbis:' ubi vide. Denique *ab infelici pugna castris amissis* typis descripti usque ad Aldum, qui primus copulam inmisit. Eam vero servant omnes codd.

LIBER III.

Cap. i. § 1 *T. Æmylius et Q. Fabius consules fiunt*] Legendum etiam hoc loco *T. Æmylius iterum:* de quo non solum nihil ejusmodi priore consulatu dixit Livius, sed etiam contrarium, ut priore libro ostendimus c. 61. *Glar.* Iterati consulatus notam, quam addendam censuit Glareanus, non necessariam esse, quum Livius aut numquam, aut quam raro prioribus temporibus ante decemviros eam addere solitus sit, vidimus ad ii. 16. § 7. Ceterum *Titus Æmilius* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Port. *Titus Amelius* Leid. 1. et fragm. Hav. *T. Æmilius* Flor. Hav. et priscæ edd. usque ad Gruterum, cujus postrema ἔκδοσις *Tib. Æmilius* recepit vel ex eo, quod supra notat Sigonius ad ii. 61. § 1. vel ex Pighio in Annal. ad A. U. C. cclxxxvi. p. 119. Idem Sigonius in priori Scholiorum ed. etiam hoc loco monuerat, legendum esse *Ti. Æmilius:* quod in posterioribus omissum est.

Hic erat Fabius, qui unus] Pall. tres et edd. antiquiores, *Hic erat Fabius Quintius, qui unus.* Gebh. Mss. et vett. edd. usque ad Basileensem, *Fabius Quintius, qui unus:* ea primum delevit τὸ *Quintius.* Mogunt. *Hic erat Fabius Quintus:* hoc verum puto. Nec novum videri debuit, prænomen nomini postponi. Hoc lib. c. 29. 'Minucio Fabius Quintus successor in Algidum missus.' Ubi quum vulgo solum nomen haberetur, *Q. Fabius* reddidit Sigonius. Sed Flor. Voss. Pall. omnes, edd. vett. ab Andrea usque ad Gryphium, qui omisit, volunt istud, exhibendo *Fabius Quintius.* Sic alibi vii. 22. 'Manlium Cnæum' dixit. Sic Ciceronis ad Q. Fratr. ii. 13. 'Pola Servius.' Sic apud Senec. Epist. 40. 'Vinicium Publium' deteximus. Suetonius Tiberio c. 2. 'Contra Claudius Appius Regillianus decemvir.' *J. F. Gron.* *Hic erat Quintis Fabius* Gaertn. *Hic erat Fabius Quintius, qui unus* Voss. ambo, Leid. ambo, Hav. et fragm. Hav. *Hic erat Fabius Quinctius, qui unus* Harl. 1. Simili aliorum codd. lectione permotus Gronov. recte verum judicavit, quod Mogunt. editio exhibet, *Hic erat Fabius Quintus, qui unus.* Passim enim, pro prænomine *Quintus*, in scriptis *Quinctius* vel *Quintius* exaratum occurrit. Vide ad ii. 64. § 9. hoc lib. c. 2. § 1. iv. 26. § 7. c. 42. § 2. c. 45. § 8. c. 46. § 4. c. 48. § 10. v. 14. § 5. et aliis pluribus locis. Præterea, ut habet ed. Mogunt. non tantum præferunt edd. Coloniensis 1525. et Ascensiana 1530. sed etiam Mss. Harl. 2. Lipsiens. et Port. Eodem ordine 'Menenius Agrippa' Livius dixit ii. 32. et 'Attius Tullus' c. 35. quum tamen Agrippa et Tullus fuerint prænomina. Vide quæ notavi ad Liv. ii. 33. § 10. et Sigon. ad c. 35. § 7. Ita et 'Mamilius Octavius' vocatur ii. 15. et apud Val. Max. i. 8. ex. 1. qui apud Livium i. 49. 'Octavius Mamilius' dicitur. Et ita infra emendat Gronovius x. 22. 'Nemini dubium erat, quin Fabius Quintus omnium consensu destinaretur.' xxix. 2. 'Jam missum a se Cornelium Servium procella equestri hostes circumfusurum.' xxx. 1. 'Ariminum cum duabus legionibus (sub Lucretio Spurio eæ fuerant) Quinctilius Varus est

sortitus.' xxxv. 8. 'Quum etiam verius esset, Sempronio Tiberio imperium habenti tradi exercitum, quam legato.' In Epit. Liv. cxv. 'Pompeius Sextus effugit:' quibus locis videnda, quæ notantur. Similiter locutus Valer. Max. iii. 4. ex. 3. 'In Tullio vero Servio fortuna præcipue vires suas ostendit.' Ita enim habent priscæ edd. ac multi codd. scripti, et inter eos Trajectin. 2. Vide ibi Torren. Frontin. Strateg. i. 2. ex. 2. 'Fratrem Fabium Kæsonem, peritum linguæ Etruscæ, jussit Tusco habitu penetrare Ciminiam silvam.' Hac ratione Pighius in Annal. ad A. U. C. dcxcvi. p. 375. emendabat apud Ascon. ad Cic. Orat. in Pison. c. 15. 'Duos tribunos, de quibus ipsis sæpe jam diximus, quos de lapide emtos ait, quia mercede id faciebant, Sex. Attilium Serranum et Quinctium Numerium significat:' ubi vulgo editur, *Q. Numerium.* Et ita forte emendandus Colum. de Re Rust. i. 4. ubi nunc vulgo editur, 'Sequitur deinceps Cæsonianum præceptum, quo fertur usus etiam Cato, mercatoris agrum esse revisendum sæpius eum, quem velint mereari:' sed optimus Sangerman. subgerit, *quo fertur usus etiam Cato Marcus, agrum esse revisendum.* Alia vide apud Heinsium ad Vell. Pat. i. 14. § 6. et Sigonium ad Liv. vii. 22. § 10. Prænomen *Quintus*, vel, ut alii ediderant, nomen *Quintius*, prima quidem ex contextu ejecit Frobenii Basileensis ed. 1531. ut Gronovius monuit; prævivit tamen ei aliquo modo Aldus. Quum enim in contextu, vetustiores sequutus, edidisset *Fabius Quintius, qui unus*, postea tamen inter errata locum ita refingendum monuit, *Fabius, qui unus.*

Unus exstinctæ ad Cremeram genti superfuit] De Fabiis jam antea ad ii. 50. admonuimus ex Dionysio, non verosimile esse, unum illum dumtaxat superfuisse. Verum id haud minus mirum, quomodo tam cito consul fieri potuit, cum vixdum puber eo tempore esset, a quo decimus hic est annus. Cognomen ejus Vibulanus fuit, hoc loco apud Livium omissum: postea vero tertio consulatu ab Livio ponitur. *Glar.* Pighius etiam in Annal. ad A. U. C. cclxxxvi. p. 119. existimat, errasse Livium, qui ii. 50. Fabium, solum suæ genti superstitem, 'prope puberem' dicit; ut et Ovidium Fast. ii. 239. a quo 'puer inpubes' vocatur, quum ætate jam ad magistratus resque gerendas idoneus fuerit, quemadmodum Dionysius refert. Cladem enim decennio solum ante ejus consulatum accidisse. Sed apud Dion. non alium locum invenio, in quo de ætate istius Fabii aliquid reperitur, quam unum ix. p. 581. et eum quidem adhuc dubii sensus. Verba enim ἔξω τοῦ ἑνὸς τοῦδε ἀνδρωθέντος non modo reddi possunt, *præter hunc unum jam adultum*, ut vulgo fit; sed etiam *præter unum hunc, qui ad virilem ætatem pervenit.* Quin et contendo, licet inpubes fuerit, quum reliqui gentiles ad Cremeram cæsi sunt, tamen hoc anno consulem esse potuisse. Pone enim tredecim annos eo tempore natum, adeoque nondum puberem, sed 'prope puberem ætate' fuisse: erit ergo hoc anno viginti tres annos natus; qua ætate M. Valerium Corvum Romæ consulatum obtinuisse, auctor est Liv. vii. 26. Similiter P. Cornelius Scipio, postea Africanus dictus, 'tum primum pubescens' dicitur, quum patrem prœlio ad Ticinum servaret, apud Liv. xxi. 46. et tamen septennio postea cum summo imperio in Hispaniam missus est: post annum tertium decimum consulatum gessit. Et id accidit plus quam ducentis quinquaginta annis post hæc tempora, quum invalescere incepisset, ut plerumque juvenes gradatim ad honores promoverentur, et raro ad consulatum veherentur, nisi antea in-

dolis suæ experimenta in magistratibus inferioribus dedissent. Ceterum *exst. genti ad Crem.* ordine inmutato verborum, Harl. 2. et Gaertn.

§ 2 *Jam priore consulatu Æmilius*] De hoc nihil dixit in priore ejus consulatu. Sed habet Dionysius IX. 51. *Duk.* Vocem *consulatu* non agnoscit Harl. 1. *Jam priore ãno consulatu* habet Hav. Deinde *dandi agri plebei* Gaertn.

Et agrarii se in spem legis erexerant] Primam voculam non habet Leid. 2. Sæpe eam culpa scribarum in hac orationis compositione omitti, vidimus II. 44. § 8. Præterea *agraria se in spem legis erexerat* Voss. 2. *agraria se in spem legis erexerant* Leid. 2. et Hav. Sed nihil muto. Cic. Orat. Catil. IV. 2. 'Non C. Gracchus, qui agrarios concitare conatus est:' ubi Grævius similem locum ex Cic. Phil. VII. 6. laudavit. Ita 'triumvir agrarius' Liv. XXVII. 21. 'Quem, triumvirum agrarium, occisum a Boiis circa Mutinam esse, opinio per decem annos fuerat.' Ceterum *agrarii in spem legis se erexêrant* alio ordine Gaertn. qui et in verbis præcedd. *Ita ꝙ; secundo quoque ejus consulatu* præfert.

Rem, contra consules sæpe tentatam, adjutore utique consule, obtineri posse rati, suscipiunt] Pal. 1. *adurtore*. Forte *adversore*. Sed, ut sit sincerum, valde dubito. *Gebh.* *Contra consulem* Voss. 2. et Harl. 2. Error inde profluxit, quod olim breviter *contra cons.* scriptum fuerit, quemadmodum adhuc exstat in Leid. 1. et aliis. In eo autem compendio explicando sæpe librarios lapsos esse, videbimus ad X. 10. § 2. Deinde vox *tentatam* male neglexit scriba Harl. 2. *adjutore* servant omnes nostri. Gebhardo autem indignum puto, ex vitiata Pal. 1. scriptura effingere *adversore*, quæ vox toti Latio incognita fuit. Tum *itaque*, pro *utique*, est in Harl. 1. Sed et hoc cæcutientis librarii peccatum est. Vide hoc lib. ad c. 52. § 5. Denique *suscipiant*, pro *suscipiunt*, Gaertn. Mox in verbis seqq. τὸ *et* non habet Lipsiens.

§ 3 *Possessores et magna pars Patrum, tribuniciis se jactari actionibus principem civitatis*] Scribendum *tribunitiis se jactare act.* Rhen. *Possessores, magna pars Patrum*, resecta copula, Harl. 1. quasi Livius indicare voluisset, magnam partem senatus agrum publicum occupasse, ejusque possessioni incubare. Alii tamen omnes codd. dissentiunt. Præterea *tribuniciis se jactare act.* ut Rhenanus legendum monuit, servant etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. et cum illis etiam omnes, quas vidi, priscæ edd. usque ad Aldum, qui quidem in contextu ipso receptam antea lectionem secutus est, sed inter errata *jactari* reponendum monuit, cui quidam recentiorum dicto audientes fuerunt. Ex codd. autem nostris emendationem illam Aldi præferunt etiam Flor. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Sed tum distinguendum ac legendum foret, *Poss. et m. p. Patrum, trib. se jact. actionibus, principem civitatis elargiendo de al. pop. fieri, querentes, &c.*: et *se jactari* exponendum esset, se vexari. Et hanc lectionem Sigonius in priori Scholiorum ed. adversus Rhenanum defendere conatus est, prætexens ita fieri, ut duobus malis se Patres premi querantur, et tribuniciis, et consularibus actionibus. Quum tamen Scholion hoc posterioribus edd. omissum, ibique lectio Rhenani recepta sit, tacite deinde sententiam mutasse videtur. Ego etiam sequor illos codd. qui legunt et conjungunt *se jactare principem civitatis*. Ita vero 'jactare se tribuniciis actionibus' notabit, tribuniciis actionibus favendo, easque promovendo gratiam plebis, auram popularem captare. Cic. Orat. Catil. IV. 5. 'Sancit in

posterum, ne quis hujus supplicio levando se jactare, et in perniciem populi Romani posthac popularis esse possit.'

Elargiendo de alieno] Vitiatus locus est. Corrige *et largiendo de alieno*. Totam vero sententiam sic distingue: *Poss. et m. p. Patrum trib. se jactare act. princ. civitatis, et largiendo de al. pop. fieri querentes*. Rhen. Non aliter edd. priscæ Andreæ, Campanique, ut et Pall. 1. ac 3. Pal. 2. *elargiendo*, quod dudum rejecit Rhenanus. *Gebh.* Pendet hic locus ex superiori; quique illum corrupit, etiam hunc mala manu tetigit. Nam, *elargiendo* legendum esse, iterum primus Aldus in erratis monuit; cum quo faciunt Port. Hav. et fragm. Hav. Priores recte ediderant (ipse etiam in contextu Aldus) *et largiendo*; quod et præferunt reliqui codd. Propria in hac re vocabula sunt 'largiri,' 'largitor,' et 'largitio.' Infra v. 26. 'Largitioni tribuniciæ adversarius quærebatur:' ubi vide J. F. Gronovium. vi. 16. 'Jamque haud procul seditione res erat, cujus leniendæ caussa, postulante nullo, largitor voluntarius repente senatus factus.' Cic. de Offic. i. 19. 'Exsistuntque in republica plerumque largitores et factiosi, ut opes quam maximas consequantur.' de Orat. ii. 25. 'De ambitu raro illud datur, ut possis liberalitatem ac benignitatem ab ambitu atque largitione sejungere.' Justin. i. 9. 'Ut regnum, quod fraude quæsierant, indulgentia et largitionibus confirmarent.' Ceterum *elargiendo*, pro *et largiendo*, est genus erroris, quod frequenter in vett. codd. obcurrit. Ejus exempla plura videri possunt ad xxxviii. 49. § 4.

Invidiam rei a tribunis in consulem averterant] Pudet tam levia toties iterare. Scribendum hic ex Pal. 2. *ab tribunis*; ut mox 'ab Volscis.' *Gebh.* *A tribunis* omnes nostri retinent: quare etiam servandum puto. Præterea *in consulem adverterant* Harl. 2. Port. et fragm. Hav. a m. pr. *everterat* Hav. a m. pr. in quo a m. sec. emendatum exstat *verterat*; idque etiam superest in Harl. 1. Reliqui retinent *averterant*, et recte. Vide ad vi. 23. § 8. et ad xxii. 21. § 6.

§ 4 *Consilio neutri partium acerbe rem expedisset*] Repone *neutri parti*. Rhen. Rhenani emendationem probant, quoscumque adhibui, codd.

T. Quinctii ductu] Pall. tres et edd. *L. Quintii*. Ita mox vocat Pal. 1. *Gn. Quinctum*. Gebh. *L. Quintii*, vel *L. Quincti*, etiam tantum non omnes nostri cum editis usque ad Aldum, qui quidem in contextu eamdem scripturam retinuit, sed in erratis ejus loco *T. Quintii ductu* reponit. Unus Lipsiens. *L. et Vincii* præfert. Intelligitur antem T. Quinctius proximi anni consul, quem Τίτου Κοΐντίου Καπιτωλίνου nominibus vocavit Dion. Halic. Antiq. ix. p. 613. Τίτου Κοϊντίου Diod. Sicul. Bibl. xi. p. 279. In ejus prænomine etiam lapsi sunt librarii ii. 64. § 2.

Agri capti priore anno aliquantum a Volscis esse] Pal. 1. *agri capti priore aliq. a Volscis anno. Esse Antium, &c.* Gebh. In ordine verborum aut interpunctione nihil mutant nostri. Sed *primore anno* habet Leid. 2. errore librarii, a quo hominum genere solent hæ voces in Mss. confundi. Vide ad xxxvii. 43. § 10. Præterea *ab Volscis* solus Hav. quomodo ex Pal. 2. hic legendum esse supra Gebhardus censuit ad § præc. Sed, reliquis, et nostris, et ejus ipsius, codd. receptam lectionem firmantibus, nihil mutandum puto. Denique *aliquantulum* est in vett. edd. pro quo Aldus *aliquantum* dedit. Et id præferunt etiam omnes codd. quibus usus sum.

§ 5 *Antium propinquum, opportunam et maritimam urbem coloniam deduci posse*] Lectio vetus, *Antium, propin-*

quam, opportunam, &c. sic infra c. 10. 'Coloniam fidam, propinquam, infamem fieri.' *Rhen.* *Propinquam*, ut Rhenanus emendabat, habent omnes nostri, et cum iis, quas vidi, edd. usque ad Aldinam, quæ prima exhibuit *propinquum.* Insuper *optimam et maritimam urbem* Voss. 1. pro quo tamen *opportunam* in margine correctum.

§ 6 *Hæc sententia accepta est. Triumviros agro dando creant*] In archetypo Vormaciensi legitur, *Tr. agro dando creat.* Subaudi Fabius consul. *Rhen.* Editi ante Rhenanum *creant.* Et sic quoque Voss. uterque, Rott. Forte *Hac sententia accepta, triumviros agro dando creant.* J. F. Gron. *Creant* profluxit ex Aldina ed. ubi in erratis ita emendatur. Eamdem scripturam servant Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. quam etiam Hearne se in Oxon. L. 2. N. et C. reperisse professus est. Ad id verbum, si lectio ille placuerit, erit intelligendum 'Romani,' vel 'populus.' Vide Perizon. ad Val. Max. II. 2. ex. 1. ubi pluribus exemplis docuit, id Livio sollemne atque admodum frequens esse, ut tertia persona numeri pluralis utatur, non præmisso nomine, ad quod referri debeat. Infra IV. 11. 'Consulem creant M. Fabium Vibulanum, Postumum Æbutium Cornicinem.' Posset etiam intelligi *creant*, nempe Patres. A senatu enim circa hæc tempora illos magistratus nonnumquam creatos esse, qui postea semper comitiis constituti sunt, patet ex Dionys. Hal. Antiq. VII. p. 428. Διὰ ταύτας μὲν δὴ τὰς αἰτίας τῶν κληρούχων ἀποστολὴ ταχεῖα ἐγίνετο, τριῶν ἀποδειχθέντων ἀνδρῶν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἡγεμόνων: et Liv. VI. 21. 'Patres decreverunt, ut primo quoque tempore ad populum ferretur de bello eis indicendo: ad quam militiam quo paratior plebes esset, quinque viros Pomptino agro dividundo, et triumviros Nepete coloniæ deducendæ creaverunt.' Verum lectionem quam Rhenanus probavit, tuentur reliqui codices; in quorum numero sunt etiam integerrimi et fide dignissimi: tuentur etiam priscæ edd. usque ad Aldum, qui in erratis demum, ut jam dictum, vulgatum mutare adgressus est. Eam igitur scripturam alteri præferendam puto. *Creat* autem, nempe Fabius consul, cujus consilio atrox, quod instabat, certamen discussum est. Liv. VIII. 16. 'Consules creati sunt T. Veturius, Sp. Postumius. Etsi belli pars cum Sidicinis restabat, tamen, ut beneficio prævenirent desiderium plebis, de colonia deducenda Cales retulerunt: factoque senatusconsulto, ut duo millia quingenti homines eo scriberentur, triumviros coloniæ deducendæ agroque dividundo creaverunt K. Duilium, T. Quinctium, M. Fabium.' IX. 28. 'Triumviros creavere, ac misere colonorum quatuor millia insequentes consules.' Quod autem Gronovius, ut uno spiritu oratio Livianæ continuetur, legendum censeat, *Hac sententia accepta, triumviros*; quid de ea emendatione judicandum sit, videbimus hoc lib. ad c. 22. § 13. Denique *dando agro* alio ordine præfert Port.

T. Quintium, A. Virginium, P. Furium] *T. Quinctium* Leid. 1. Vide ad I. 30. § 2. Tum *A. Verginium* Voss. 1. Leid. 1. et Gaertn. *A. Virgineum* Leid. 2. Vide ad II. 17. § 1. Deinde, *et P. Furium* Hav. Sed reliqui particulam connectentem non admittunt: et recte. Sæpe enim Livius eam omittere solitus est. Infra IV. 11. 'Triumviri ad coloniam Ardeam deducendam creati Agrippa Menenius, T. Clœlius Siculus, M. Æbutius Elva.' VIII. 16. 'Triumviros coloniæ deducendæ agroque dividendo creaverunt K. Duilium, T. Quinctium, M. Fabium:' et ita sæpe. Alibi copula additur, alibi etiam duplex. Quare in his standum optimorum codicum

fide et auctoritate. Denique ordine mutato *P. Furium*, *A. Virgineum* Leid. 2.

§ 7 *Fecit statim* (*ut fit*) *fastidium copia*] *Fastidio* Lipsiens. Unde conjici posset, legendum esse *Fuit statim* (*ut fit*) *fastidio copia*. Sæpe enim *fuit* et *fecit* in Mss. confundi solent. Vide ad XXXI. 45. § 2. Reliquis tamen omnibus pro vulgato stantibus, ab eo non discedo. 'Facere fastidium,' quemadmodum 'facere desiderium,' 'miserationem,' 'verecundiam,' et similia. Livius VII. 24. 'Eademque caussa dictatoris desiderium senatui fecit.' IX. 5. 'Tum a consulibus abire lictores jussi, paludamentaque detracta tantam inter ipsos miserationem fecerunt.' XXXV. 45. 'Adventum ejus et majestatem ad verecundiam faciendam Romanis vim majorem habituram, quam arma.' Mox *pascere agrum Romæ malle* alio ordine Lipsiens.

§ 8 *Irritamque eam ipsi subita incursione*] Pal. 2. *irritamque eam sibi sub. inc.* Gebh. Nostri omnes constanter *ipsi* servant. Paullo ante *is cum eo exercitu venerat*, in alium ordinem digestis vocabulis, Lipsiens.

CAP. II. § 1 *Q. Servilius insequenti anno*] *In sequenti* duabus vocibus Leid. 2. et fragm. Hav. Præterea *Quincius Servilius* Lipsiens. Vide ad cap. præc. § 1.

Stativa habuit. Intra castra quies necessaria morbo implicitum exercitum tenuit] Recte ita Camp. nam tres Pall. et Andreas *stativa habuit castra. Quies necessaria, &c.* Gebh. Campanum sic habere intelligo, quem inter meos primum video secutum Juntam. Andreas, Tar. Bec. Ven. Asc. Mog. vocabulis *Intra castra* deficiuntur. Flor. tres Pall. Voss. uterque, Helm. Rott. *stativa habuit castra. quies.* Lege, *stativa habuit. Castris quies.* Ut hoc lib. c. 26. 'Nulla magnopere clade accepta, castris se pavidus tenebat.' *J. F. Gron.* Lectionem vulgatam post Campanum ante Juntam primus admisit Aldus: sed ea in nullo mihi codice inventa est, nisi in Leid. 2. et fragm. Hav. in quo posteriore τὸ *Intra* tantum in margine, sed a m. pr. exaratum adparet. Voces *Intra castra*, quas non agnoscunt typis excusi, (præter Campan.) omnes usque ad Aldum, desunt etiam in Harl. 1. Sed an quies, et quidem necessaria, exercitum tenuit morbo implicitum? id est, an quies caussa exstitit, ne exercitus convalescere posset? Non credo. *Stativa habuit castra: quies necessaria, &c.* præter Voss. utrumque, jam a Gronov. memoratum, habent Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. in contextu. Eamdem lectionem etiam Hearne invenit in Oxon. B. L. 2. C. et N. Sed eadem ratio obstat, ne etiam hæc scriptura placere possit. Præterea, 'stativa castra' sæpius apud Cic. Cæs. Sallust. aliosque scriptores obcurrere, ultro confiteor; an tamen apud Livium inveniatur, vehementer dubito: certe apud eum notare me non memini: quum contra simpliciter passim 'stativa' dixerit. Supra I. 28. 'Ea res ab stativis excivit Mettum.' c. 57. 'In iis stativis, ut fit longo magis, quam acri, bello, satis liberi commeatus erant.' II. 52. 'Quum haud procul inde stativa consul habuisset.' Infra hoc lib. c. 22. 'Haud procul oppido stativisque hostium consedit.' XXXVII. 38. 'Ibi paucos dies stativa habuere:' et mox eodem cap. 'Stativa deinde ad Hellespontum aliquamdiu habuerunt.' XXXVIII. 15. 'Ibi plures dies stativa habuit.' c. 40. 'Lysimachiæ stativa habuit.' XXXIX. 30. 'Paucos dies quietis stativis manserunt:' et ita alibi sæpe. Similiter etiam ubique 'æstiva,' 'hiberna' dixit: nisi quod 'castra hiberna' infra obcurrant XXXIV. 13. 'Castra hiberna mille passuum ab Emporiis posuit:' sed vide ad eum

locum. Arbitror itaque recte Gronovium emendasse *stativa habuit. Castris quies necessaria morbo inpl.* 'Tenere se,' vel 'exercitum, castris,' pro in castris continere, Livio familiarissima est locutio. Supra II. 32. 'Ibi, sine ullo duce vallo fossaque communitis castris, quieti sese tenuere.' c. 45. 'Itaque castris se tenebant, tam ancipiti periculo aversi:' et eodem cap. 'Redditur responsum, inmaturam rem agi, nondum tempus pugnæ esse: castris se tenerent.' c. 48. '*Æ*qui se in oppida receperunt, murisque se tenebant.' c. 62. 'Et ibi, quia hostis mœnibus se tenebat, vastati agri sunt.' IV. 22. 'Se primo aut oppido, aut montibus, aut maris tenuerant.' v. 26. 'Quum primo mœnibus se hostes tenerent.' XXII. 12. 'Castris, nisi quantum usus necessario cogeret, tenebatur miles.' c. 18. 'Suos munimentis tenuit:' ubi in quibusdam scriptis etiam *intra munimenta.* XXIII. 26. 'Galbum, nobilem Carpesiorum ducem, castris sese tenentem, adgredi statuit.' c. 44. 'Eo die tenuerunt sese tamen munimentis.' XXIV. 17. 'Pœnus, tacita etiam confessione victus, castris se tenuit.' XXXII. 31. 'Castris se tenuit, acie dimicandum cum hoste ratus.' XXXIII. 7. 'Romanus eisdem ad Thetidium castris quum se tenuisset.' c. 36. 'Stativis deinde eisdem per dies aliquot se tenuit.' XXXIX. 11. 'Qui castris se tenuerant, circumsessi expugnati sunt.' XLI. 18. 'Ceteri montibus se tenebant.' 'Continere' infra dixit hoc lib. c. 60. 'Castris, mille passuum ab hoste positis, copias continebat.' 'Tenere intra Apenninum' infra quidem est v. 35. sed alio sensu; non enim est tenere in Apennino, sed tenere ab hac parte, monte non transcenso.

§ 2 *Q. Fabio et T. Quinctio consulibus*] *Q. Fabio Vibullano iterum et T. Quinctio Capitolino tertium* legendum, quod etiam Dionysius diligenter tradidit l. IX. p. 618. *Glar.* Q. Fabium 2. T. Quinctium 3. consules fuisse, eosque numeros Livio hoc loco, et Diodoro XI. p. 282. adjiciendos esse, monuit etiam Pighius in Annal. ad A. U. C. CCLXXXVIII. p. 121. Verum, ea emendatione opus non esse, evincunt, quæ supra notavi ad II. 16. § 7. Ferenda insuper non est Glareani audacia, qui, præter iterati consulatus vocabula, ipsa quoque consulum cognomina addenda existimavit; quorum Livium rarissime in prioribus historiarum libris meminisse, nemo nescit, qui vel a limine scripta ejus salutavit. Ceterum copula inter duos consules abest ab Harl. 1. Eam autem librarios modo addidisse, modo omisisse, supra dictum est ad II. 17. § 1. Verum, quum reliqui codd. τὸ *et* agnoscant, illorum fide id etiam servandum puto. Præterea verbis præcedd. *Ext. in t. a. bellum fuit* Harl. 2. verbis autem seqq. *pac. vict. Æq. ded.* præfert idem cod.

§ 3 *Famam nominis sui pacatorum Æquos*] *Nomini* Leid. 1. elisa ultima litera ob primam seq. vocabuli. Vide ad XXXVII. 29. § 5. *famam non minus sui pac. Æq.* Gaertn. Supra *profectus est, famam,* addito τῷ *est*, Flor. Mox *consilium gentis* Lipsiens. Port. Gaertn. et Hav. passim obvio errore. Sed, *concilium* rectum esse, patebit ex illis, quæ de varia significatione vocum 'consilium' et 'concilium' notavit Gronovius ad Liv. XLV. 2. § 6. Intelligentur enim hic comitia vel conventus populi, qui non *consilium*, sed *concilium* vocantur. Paullo post transpositis vocibus *Romam pacem tulisse* est in Lipsiens. et Hav. Et ita præferunt priscæ edd. usque ad Aldum, qui *pacem Romam tulisse* dedit. Ei vero consentiunt reliqui codd.

Ab Roma Æquis bellum adferre, eadem dextra armata] *A Roma* Gaertn. Voss. 1. et Leid. 2. Tum *dextera armata* Leid. 1. Port. Hav. et fragm.

Hav. *dextra formata* Gaertn. a m. pr. Mox, *quam pacta*, pro *quam pacatam*, Harl. 1. *quam pacata* Lipsiens. Denique *antea illis dederat* Voss. 2. Hav. et Lipsiens.

Antea dederat] Oratio obliqua videtur desiderare *dederit*. Sed alibi quoque non dissimilia sunt, quæ repugnantibus libris scriptis mutare non satis tutum est. Vide ad c. 71. § 6. *Duk.*

§ 4 *Perfidia et perjurio fiat, Deos nunc testes esse, mox fore ultores*] *Perjurio et perfidia* edd. principes; quem ordinem mutavit Aldus, reducto eo, qui nunc obtinet, et omnium codd. auctoritate firmatur. Præterea *et mox fore ultores* Port. et fragm. Hav. Sed ubique Livio placuit oratio ἀσύνδετος.

Se tamen, utcumque sit, etiam nunc, pœnitere] *Set tamen* Harl. 2. prima litera seq. vocis perperam in fine præcedentis repetita. Vide ad xl. 7. § 8. Id mox mutatum est in *Sed tamen*, ut præferunt Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *Sed, utcumque sit*, voce omissa, Hav. Præterea *et nunc, pœnitere* Harl. 2. Vide ad xxii. 47. § 9. Mox *hostilia, male*, pro *h. malle*, Lipsiens.

§ 5 *Sin perjurio gaudeant, Diis magis iratis*] *Gaudeat, Dis magis iratis* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *Di*, pro *Dii*, sæpe in Mss. exaratum superest. Vide ad v. 14. § 4. *Diis magestratis* Lipsiens.

§ 6 *Nihil moverunt quemquam*] *Nihil adeo moverunt* Voss. 1. et Leid. 2. *nihil adeo moverant* Harl. 2. *adeo nihil movere* Harl. 1. et Port. Mox *ut violati sunt* Harl. 1. et Hav. Tum *contra Romanos* Harl. 2. Præsertim *contra* et *adversus* a librariis commutata sunt in Epit. Liv. Vide quæ notantur ad Epit. Liv. lib. lvii.

Quæ ubi Romam sunt nunciata] *Romæ sunt nunciata* Gaertn. et Hav. male. Infra xxv. 22. 'Hæ clades, super aliam alia, Romam quum essent nunciatæ:' ubi plura vide.

Consulem alterum ab urbe exciverit] *Ab urbe exivit* Gaertn. *ex urbe excivit* Harl. 1. Et ita habet Port. in contextu, altera lectione inter versus adscripta. Vulgatum omnino præfero. Infra vii. 39. 'Quem autem ab Roma posse exciri?' ubi plura vide. Sæpe quidem Livium præpositionem, unde verbum componitur, in regimine repetiisse, supra dictum est ad Præfat. § 11. eumdem tamen non raro etiam præpositionem mutasse, et aliam addere solitum fuisse, videbimus ad xxii. 2. § 10. ubi *altius ab aqua exstare* post Sigenium Livio vindico.

Acie instructa, ut confestim dimicarent] *Ita ut confestim* Gaertn. Verum τὸ *ita* natum videtur ex ultimis literis vocis præced. *ut confestim dimicaretur* Port. Hujus erroris, qui ex male intellecta nota scribendi profluxit, alia exempla vide ii. 26. § 4.

§ 8 *Unus ab statione hostium exclamat, Ostentare hoc est, Romani, non gerere bellum*] *Unus a statione hostium* fragm. Hav. *a stat. unus hostium* Gaertn. *unus ab astratione hostium* Lipsiens. Tum *exclamabat* Voss. 1. additis tamen notis, literas *ba* delendas esse. Deinde *ostentare hoc, Rom. non gerere bell. est* Harl. 2. Sed Harl. 1. reliquis ejectis, exhibet *unus ab stat. hoc, Rom. non gerere bellum.* Deinde *Romam*, pro *Romani*, Lipsiens. qui idem superius verbis proximis male præfert *haud cum multum diei superessent.*

§ 9 *In noctem imminentem aciem instruitis*] Pal. 1. *in noctem imminantem.* An 'nox imminans' est valde minans, ut apud Actium 'immœrens' est valde mœrens? quod notavi atque emendavi in Antiquis ii. 24. An suspicari licet, legendum esse? *in noctem jam minantem.* Gebh. Apage Gebhardum, qui ex aberratione librariorum natam vocem *imminantem*, vel ex conjectura sua *jam minantem* probabat.

Nihil mutari longe præstabit. 'Inminens nox' est propinqua, vicina, quæ haud longe abest. Liv. XLIV. 42. 'Nunc inminens nox et fugientes texit, et Romanis pigritiem ad sequendum locis ignotis fecit.' Ita 'inminens hiems' apud Tac. Ann. I. 44. 'Reditum Agrippinæ excusavit ob imminentem partum et hiemem.' Eo sensu 'inminens mors,' 'periculum,' 'exitium,' 'invidia,' et similia passim obcurrunt. Supra I. 58. 'Quum pavida e somno mulier nullam opem, prope mortem inminentem videret.' III. 64. 'Ut comitiis præesset, potissimum M. Duilio sorte evenit, viro prudenti, et ex continuatione magistratus invidiam inminentem cernenti:' ubi quædam dicam. Ita 'inminens bellum' apud Curtium IV. 8. 'Sed inminens bellum otiosæ peregrinationi tempora exemerat.' Ceterum *instrui* est in Leid. 1. *instruetis* in Leid. 2. Utrumque commodo sensu accipi potest. Sed et hic vulgatum præfero ob reliquorum codd. unanimem consensum.

Longiore luce ad id certamen, quod instat, nobis opus est] Præfero quod reperi in Pal. 1. *Largiore luce*. Nam apparet τὸ *longiore* esse glossema. Ita 'largior affatus' Symmacho est longior epistola lib. III. epist. 1. 'Quæ post diutinum silentium tam multum apud nos gratiæ et honoris habuerunt, ut in his sola brevitas displiceret. Nam jejunas aures meas et præclari elogii tui satis superque sitientes affatus largior debuit uberare.' Et quemadmodum Livio 'largior lux,' ita eidem præfecto Urbis 'largior dies' lib. VII. epist. 7. 'Accessit peregrinationis nostræ largior dies ex comperendinatione ludorum, quos pluviarum interventus retardant.' Lib. VIII. epist. 64. 'Quum mihi spem visendæ eximietatis tuæ promiserit dies largior.' *Gebh. Largiore luce* etiam Voss. 2. At, reliquis in vulgatum conspirantibus, id mutari non fero. Symmachus dixerit 'largior dies,' 'largior affatus;' nondum tamen, eamdem locutionem aut stili aut seculi Liviani esse, inde evincitur. Præterea *ad id cert. in quod instat* Leid. 1. *ad id cert. in quot instat* Harl. 1. An forte scribendum *ad id certaminis?* De quo loquendi genere, Livio familiari, vide ad VII. 26. § 12. Si quis vero τὸ *in* natum putet ex errore librariorum, qui, omissa vocula *quod*, jam sequens *instat* scribere inceperant, et postea, animadverso peccato, quod prætermiserant, subjunxerunt, non deletis prioribus literis vocis proximæ jam exaratis, ei haud multum adversabor. Vide ad III. 56. § 11. Mox *vobis opus est* Hav. Lipsiens. et Gaertn. Nihil muto. *Nobis*, id est, Æquis et Romanis. Sæpe τὰ 'nos' et 'vos' in codd. scriptis confunduntur. Vide ad XXXIV. 2. § 2.

Crastino die oriente sole redite in aciem] *Crastina die* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Hav. Sed præfero receptam scripturam. Vide hoc lib. c. 20. § 4. Tum *redire in ac.* Gaertn. Mox *ne temere iis voc.* pro *ne timete. His voc.* Voss. 2.

§ 10 *His vocibus irritatus miles*] *Iratus miles* Port. Alibi eadem harum vocum confusio in Mss. obcurrit. Vide quæ notantur ad XXXIV. 36. § 6. *Irritatus exercitus* Harl. 2. quod ex glossa natum puto. Videtur enim primo margini adscriptum fuisse ab eo, qui indicare volebat, per 'militem' intelligendum totum exercitum; omnes qui aderant, milites; quo sensu τὸ 'miles' sumi, dicendum ad VII. 35. § 2.

Longam venire noctem ratus, quæ moram certamini faceret] *Iratus, quod moram* Voss. 1. et Leid. 2. Alibi τὰ *iratus* et *ratus* inter se commutarunt errantes librarii. Exemplum habuimus II. 45. § 14. Sed præstat, quod vulgo circumfertur, et reliquorum codd. auctoritate firmatur. Non qui-

dem longior nunc nox erat, quam alias eodem anni tempore, sed militibus irritatis longior videbatur. Horat. Epist. I. 1. 20. 'Ut nox longa, quibus mentitur amica, diesque Longa videtur opus debentibus, ut piger annus Pupillis, quos dura premit custodia matrum; Sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quæ spem Consiliumque morantur agendi.' Silius, qui Livium exprimere voluit, VIII. 338. 'nullus, qui portet in hostem, Sufficit insano sonipes: incedere noctis, Quæ tardent cursum, tenebras dolet.' Ex quo loco etiam *quæ moram*, non *quod moram*, adstruitur. Nam et ibi optimus cod. Colon. *Quæ tardent* præfert, ubi vulgo *Quod tardent* editur. Olim ibi legendum existimabam, *intendere noctis, Quæ tardent cursum, tenebras dolet*. Nunc *incedere* non displicet. Certe Tacit, ita locutus est Ann. XV. 37. 'Postquam tenebræ incedebant, quantum juxta nemoris et circumjecta tecta consonare cantu, et luminibus clarescere:' ubi quidem Rhenanus et Nic. Heinsius apud Ryckium *incidebant* scribendum conjiciunt; sed *incedebant* ibi dictum videtur, ut hic *venire*. Ceterum voces *quæ* et *quod* alibi etiam librarii turbarunt. Vide ad XXXVII. 35. § 4. Mox *moram certaminis faceret* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. Infra XXI. 32, 'Quadrato agmine ad castra hostium venerat, nullam dimicandi moram facturus.' Forte tamen 'mora certamini' dictum est, ut 'locus seditioni:' de quo vide ad h. lib. c. 46. § 2. Justin. V. 6. 'Sed non magnam bello moram ætas fecit inbellis.' VI. 2. 'Nec moram agendis rebus facit: multa fortiter, multa feliciter agit.' Sibilus in voce 'certaminis' natus videtur ex similitudine literæ initialis in voce proxima. Vide ad IV. 23. § 10.

Corpora cibo somnoque curant] *Somno ciboque* Lipsiens. et Hav. Sed alio ordine obcurrit XXXVII. 5. 'Et tunc cibo et quiete refectis corporibus, priusquam prætorium dimitteret, denunciavit, ut ante lucem armati paratique essent.' XXXV. 30. 'Quia priores in castra venerant, refecti et cibo sumto et modica quiete erant.' Curtius V. 4. § 28. 'Refectis cibo somnoque militibus, secunda vigilia surgit.' Deinde *aliq. prior const.* ordine vocabulorum inmutato, Harl. 2. et Lipsiens. *consistat*, pro *constitit*, Lipsiens. Tò *aliquanto* abest ab Hav. Denique *processe* Leid. 1. Adparet, scriptum fuisse *process'e*, vel *processē*, et additam notam a librario neglectam esse.

§ 11 *Quod et Romanus miles ira odioque pugnabat*] Brevius et melius Pall. tres et antiquieres cusi, *quod et Rom. ira odioque pugnabat*, ejecto τῷ *miles*. Gebh. Expunxi τὸ *miles*, volentibus Mss. et impressis antiquis ante Curionem: is primus hoc centone auctior. Sed nec illud insolens. Lib. IV. c. 32. 'Romanus, odio incensus, impium Fidenatem, prædonem Veientem compellans, factis simul dictisque odium explet.' VI. 12. dictator ad milites, 'Veniat in mentem unicuique, Deos esse, qui Romanum adjuvent.' XXXIV. 14. 'Mirantes barbari a tergo apparuisse Romanum.' Sic Mss. et veteres. Vulgo, *Romanos*. Tac. Ann. XII. 58. 'Romanum Troja demissum et Juliæ stirpis auctorem Æneam aliaque haud procul fabulis facunde exsequutus:' i. e. Romanos Troja demissos. Justin. XXXI. 8. 'Juvabat Ilienses, nepotes suos, Occidente et Africa domita, Asiam, ut avitum regnum, vindicare.' Nihil itaque addendum Tacito, ut suspicabatur vir summus. *J. F. Gron.* Vocabulum *miles*, quod expunxerunt Gebhardus et Gronovius, abest etiam ab omnibus nostris, et a codd. Oxon. quos Hearne consuluit. Supra II. 7. 'Uno plus Tuscorum cecidisse in acie: vincere bello Romanum.' c. 45.

'Enimvero non ultra contumeliam pati Romanus posse: totis castris undique ad consulem curritur:' ubi quædam notantur. Mox hoc cap. 'Ferox multitudo increpare duces, quod in aciem, qua pugnandi arte Romanus excellat, commissa res sit.' III. 60. 'Ubi inluxit, egreditur castris Romanus, vallum invasurus, ni copia pugnæ fieret:' ubi etiam perperam Pal. 2. *Romanus exercitus*. V. 13. 'Præ metu, ne simul Romanus inrumperet, objectis foribus, extremos suorum exclusere.' c. 15. 'Priusquam ex lacu Albano aqua emissa foret, numquam potiturum Veiis Romanum.' VII. 24. 'Stetit subpresso impetu Romanus.' c. 32. 'Adfirmare, eadem fortuna Romanum Campano laturum opem, qua Campanus Sidicino tulerit.' VIII. 3. 'Quod responsum dubios Samnites, quidnam facturum Romanum censerent, dimisit.' XXIX. 12. 'Philippus Ætolos, desertos ab Romano, cui uni fidebant auxilio, quibus voluit conditionibus, ad petendam et paciscendam subegit pacem:' ita Gronov. ex optimis Mss. reposuit, quum antea *ab Romanis* legeretur. XXXVI. 16. 'Timor deinde incessit, ne quos per imminentia juga calles inveniret ad transitum Romanus:' et eodem cap. 'Præstarent, ut vertices circa montium occuparent obsiderentque, ne qua transire Romanus posset:' ubi in uno cod. est *Romani possent*. Ita 'Volscus' supra est II. 65. 'Volscus, effusis ad primum impetum missilibus telis, saxa objacentia pedibus ingerit in subeuntes.' 'Veiens' infra IV. 18. 'Dictator dextro cornu adversus Faliscos, sinistro contra Veientem Capitolinus Quinctius intulit signa:' ubi in uno scripto perperam erat *contra Veientes*. 'Karthaginiensis' infra XXVIII. 44. 'Nos, etiam deserti ab sociis, viribus nostris, milite Romano, stetimus. Karthaginiensi nihil civilis roboris est:' ubi etiam quædam dicentur. Ejusdem generis sunt 'eques,' 'pedes,' 'miles,' numero singulari, pro equitibus, peditibus, militibus. Vide ad VII. 35. § 2. Ut autem hic τῷ *Romanus* additur vox *miles*, ita ei in multis Mss. additur τὸ *populus* apud Florum I. 16. § 2. 'Sic ergo Romanus bellum Samniticum tamquam sibi gessit:' habent enim *Sic ergo populus Romanus*. Vide quæ ibi viri docti monuerunt. Ita Nic. Heinsius conjicit apud Vell. Pat. II. 1. § 3. *Ita varia fortuna gestum est, ut sæpius Romano re gereretur adversa:* pro 'Romanorum gereretur adversa.' Vide quæ eo loco notavit. Ceterum non primus est Curio, qui vocem *miles* interposuit, sed ita jam antea ediderunt Frobenius 1535. Basileenses 1539. Vascosan. et Gryphius 1548. quem anno proximo Curio excepit. Præterea, copula utroque loco inducta, *quod Rom. ira odioque pugnabat, Æquos* habet Harl. antiq. Ultimo loco ante vocem *Æquos* eamdem omittit Port. Denique *experiri jubebat*, pro *exp. cogebat*, Hav.

§ 12 *Pulsique quum in fines suos se recepissent*] *Pulsique circa fines suos* Voss. 2. *in fines suos recepissent* Harl. 1. Paullo ante *sustinuerunt*, pro *sustinuere*, Gaertn.

Nihilo inclinatioribus ad pacem animis] *Nihilo inclinatis omnibus* Voss. 2. *nihilo inclinantibus* Port. *nihilo inclinatoribus* Lipsiens. et Gaertn. Mox *excellebrat*, pro *excellat*, Lipsiens. *excellebat* Harl. 2. Denique τὸ *res* non adparet in Voss. 2.

§ 13 *Multas passim manus, quum magnam molem*] Vox *magnam* exsulat a Leid. 2. quam rectius reliqui retinent.

CAP. III. § 1 *Ut ad Urbem quoque terrorem pertulerint*] Pal. 3. *perculerint*. Forte, *ut ad Urbem quoque terrore perculerint*. Gebh. Omnes nostri *pertulerint: perculerint* vero, quod Gebh. in uno Pall. invenit, promanavit ex lapsu librariorum, qui sæpius

'pertulit' et 'perculit' confundere soliti sunt. Vide quæ exempla hujus erroris collecta sunt ad xxxv. 27. § 16. Supra ii. 54. 'Quod ubi in totam concionem pertulit rumor:' ubi alia videnda. Ceterum perperam etiam Leid. 2. *ut ad urbis quoque terrorem pertulerint:* et paullo ante *egressus tanto*, pro *egressi tan.* Gaertn.

§ 2 *Necopinata etiam res plus trepidationis fecit*] *Sed inopinata etiam res* Port. et fragm. Hav. a m. sec. Illud *sed* est ex his particulis, quibus librarii passim orationem Livianam fulcire conati sunt. Vide ad vi. 32. § 8. Deinde 'necopinatus' Livio in deliciis fuit, cujus loco sæpissime indocta scribarum natio 'inopinatus' substituit. Vide ad iv. 27. § 8. Præterea *necopinata tamen res* Voss. 1. pro quo *necopinata etiam res* in margine emendatum est: *necopinata et res* Voss. 2.

§ 3 *Agrestesque pavidi incidentes portis*] In Pal. 3. est superscriptum *pavidi insidentes portis.* Male. v. 26. 'Multi cæsi vulneratique, priusquam paventes portis inciderent.' *Gebh.* Lib. v. c. 11. 'Quum fuga trepidum, plenum vulnerum ac pavore incidentem portis exercitum viderint:' ubi plura vide. Recte itaque *insidentes* displicuit Gebhardo. Alibi etiam verba hæc confundi, videbimus non modo hoc cap. § 7. sed pluribus ad xxviii. 26. § 7. Perperam etiam Leid. 2. *incendentes portis*, et Voss. 1. *incedentes portis.* 'Incidere' et 'incedere' passim commutari, dicam ad ix. 24. § 10. Mox *nec popul.* pro *non popul.* Lipsiens. Tum *prædonum pravas*, pro *præd. parvas*, Gaertn. quomodo transpositis literis sæpe peccarunt librarii. Vide ad xxix. 37. § 16.

Omnia vano augentes timore] *Vario augentes timore* Leid. 2. sæpe obvio errore. Vide ad xxii. 7. § 4. Mox subdit *vaniora.* Præterea *agentes* Voss. 1. et Port. Pari modo etiam peccabatur ii. 6. § 2. Proxime *ex. et leg. host. adesse* alio ordine Leid. 2. et Voss. 1.

§ 4 *Ab his proximi audita*] Codex Ms. habet *Ab his proxime audita.* Quam lectionem si quis sequi volet, cogetur mox legere *ferri.* Rhen. Pall. tres *proxime*, ut et Rhenani liber; unde ille suspicatur *ferri* quoque hic corrigendum. Pal. 2. *Ab his proxime audita incertaque eo vaniora ferre ad alios.* Andreas edidit, *Ab his proximum audita.* Gebh. *Proximum* habet Harl. 1. Reliqui omnes codd. nostri legunt *proxime.* Eadem etiam lectio superest in editis antiquioribus. Aldus demum, qui et ipse in contextu *proxime* edidit, in erratis *proximi* reposuit, quem plerique editorum secuti sunt. Id etiam verius videtur. Τὸ *audita* non adparet in fragm. Hav.

Cursus clamorque vocantium ad arma] *Vocatum ad arma* Leid. 2. Pari lapsu *oppugnatum*, pro *oppugnantium*, dederat librarius cod. Hav. ii. 65. § 7. Mox *adesse*, pro *abesse*, Harl. 1. et Hav. Eadem ratione alibi scribas peccasse, dicam ad xxiii. 8. § 11. *abere* Lipsiens. a m. pr. pro quo m. sec. pro var. lect. in margine datum est *abesse.*

§ 5 *Id remedium timori fuit*] *Ad remedium* Harl. 1. sed errore scribæ. Alibi ita peccatum non raro. Vide ad xxi. 10. § 12. Mox *victus timeri*, pro *victos tim.* Gaertn.

§ 6 *Vocato deinde senatu*] In cod. Ms. est *Vocato dein senatu.* Rhen. *Vocatoque deinde senatu* Harl. 2. *Vocatos dein senatu* Leid. 1. *Vocato dein senatu* Flor. Voss. 2. et Harl. 1. Et ita longe plurimis locis scriptum exhibent integerrimi codd. ubi pejoris notæ *deinde* præferunt. Exempla videri possunt supra i. 9. § 3. ii. 2. § 3. c. 12. § 4. c. 16. § 6. c. 35. § 5. c. 40. § 4. cap. 50. § 7. cap. 54. § 8. Alia, ut ex infinitis tantum quædam adferam, infra vide hoc lib. cap. 32. § 2. cap. 47. § 6. cap. 65. § 8. iv. 13.

§ 13. v. 22. § 5. cap. 23. § 8. ix. 26. § 14. cap. 43. § 12. xxi. 4. § 2. c. 46. § 6. cap. 54. § 5. cap. 58. § 4. xxvi. 12. § 17. xxix. 2. § 3. c. 3. § 9. c. 6. § 12. xxxiv. 39. § 2. xxxvi. 20. § 3. xxxvii. 39. § 8. xxxviii. 1. § 6. cap. 4. § 7. c. 6. § 8. c. 7. § 10. c. 9. § 9. cap. 17. § 16. cap. 59. § 10. xl. 30. § 5. xliv. 5. § 5. ad Epit. Liv. lib. lxxvii. et plurimis aliis locis. Vide Gronov. ad iv. 32. § 5. ubi se librorum meliorum auctoritate sæpe *dein*, pro *deinde*, restituisse testatur. Vide etiam Cortium ad Sall. Jug. cap. 20. c. 23. c. 25. c. 26. et passim. Præterea vox *Patrum* exsulat ab Hav. et vox *ex* a Flor.

Profectus ad tutandos fines esset] *Ad tutandas fines* Gaertn. Vocem *finis* masculino et sequiori genere poni, videbimus ad iv. 2. § 4. eam tamen pro termino regionis genere feminino, certe apud Livium, nondum observavi. *Ad tutando fines* Lipsiens. Sed literam finalem *s* elisit initialis *f* vocis seq. ob similitudinem ductuum. Vide ad iv. 33. § 11. In verbis proximis *Quintos Servilio* Harl. 1. Sed ultima litera τῷ *Quintos* adhæsit ex prima vocis seq. Vide ad xxxvii. 29. § 5. *Quintio Servilio* Gaertn. et Port. Vide ad cap. 1. h. lib. § 1.

Hostem in agro non invenit] *Hostes in agris non inv.* Hav. *hostem in agris non inv.* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Ita etiam Hearne in Oxon. B. L. 2. N. et C. invenit. Neque aliter exhibent primæ edd. pro quo Basileenses 1539. *in agro* dederunt. Tanta igitur codd. scriptorum et excusorum turba propugnatam veterem lectionem revocavi. Supra ii. 48. 'Ubi abductas senserant legiones, agros incursabant:' ubi vide. c. 60. 'Vagari populabundum hostem per agros passi.' Infra hoc lib. c. 6. 'Pergit inde infestus in agros Romanos.' c. 30. 'Alius additur terror, Sabinum exercitum prædatum descendisse in agros Romanos, inde ad Urbem venire.' iv. 21. 'Hostis in agris nusquam inventus, neque pugnandi copia facta:' et mox, 'Trepidatum itaque non in agris magis, quam in Urbe est.' Præterea *hostem* servavi contra Hav. Vide ad v. 50. § 2.

§ 7 *Qui qua venturum hostem sciebat*] Forsan divinabat Rhenanus, cum hic aliquid superesse putaret: sed quod recidendum possit videri, τὸ *qui*, non advertit hominem. Nam in istis, 'funestam ei populationem fecit,' pronomen non magis abesse potest, quam in his i. 58. 'Armatus mihi sibique, si vos viri estis, pestiferum hinc abstulit gaudium.' viii. 38. 'Cæde inermes, cruentamque illis prædam redde.' xxvii. 2. 'Ire adversus eum, brevem illi lætitiam, qua exsultet, facturum.' *J. F. Gron.* Τὸ *qui* sine dispendio sensus abesse posset, si codd. id vellent. In quibus contra quum constanter supersit, illis invitis delendi auctor nemini sim. Pro *qua*, est *quia* in Harl. 1. Ita variant etiam codd. xl. 29. § 8. Vox *qua* pro varia lectione est in marg. Port. in contextu vero *quando*.

Eoque impeditiore agmine incedentem] *Impeditiorē agmine* Port. *impeditiori agmine* vetustæ edd. pro quo Aldus *impeditiore* substituit. Et ita reliqui codd. Tum *incidentem* Voss. 2. et Leid. 1. Vide hoc cap. § 3.

Funestam ei populationem fecit] *Ei* dativus non est in exemplari Borbetomagensi. Nec est hic necessarius. *Rhen.* Vocula *ei* abest etiam a Flor. et ab Harl. 1. Contra una voce auctior est Voss. 1. *funestam tamen ei pop. fecit.* Sed signa τῷ *tamen* subjecit librarius, quibus indicare solet, aliquid perperam scriptum esse.

§ 8 *Quod quatriduum fuit, reditus Quinctii consulis in Urbem fecit*] *Quod quatriduum in Urbem fuit, relictus Quintius consul in Urbem fecit* Leid. 2. et Voss. 1. in contextu. In cujus margine, pro *relictus*, emendatum est

reddilus: redditus etiam habet Lipsiens. Sed ita passim librarius ejus cod. pro *reditus* scribere solitus est. Præterea *quod quadrinum fuit* Gaertn. *quod quadriduum fuit* Lipsiens.

Census deinde actus, et conditum a Quinctio lustrum] Ita vett. edd. melius quam calamo picti codd. *Census deinde factus.* Gebh. *Census deinde factus* etiam omnes nostri, Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. quod recte Gebhardus damnat. Alibi enim semper Livius aliique scriptores 'agere censum' dixerunt, quæ propria in hac re locutio est. *Factus* itaque adscribi debet errori librariorum, qui ubique voces *actus* et *factus* inter se commutarunt. Vide mox § seq. et quæ notantur ad VI. 28. § 2. Deinde *ab Quintio* Leid. 1. Harl. uterque, et Lipsiens.

Censa civium capita centum quatuor et viginti millia, ducenta quatuordecim] Antiqua lectio *censa civium capita CIIII. ACCXIIII.* Fortasse scribendum, *quater centena millia.* Rhen. Hic numerus est in omnibus libris, et bene habet. Hoc admoneo, ne quis Rhenanum sequatur, qui putat legendum *quater centena millia*, non intelligens, hanc summam civium his temporibus non convenire: nam per multos annos CC. et CCC. millia censa sunt: sero autem CCCC. millia, ut infra ostendam. *Sigon.* Pal. 1. *censa civium capita* $\overset{\infty}{C}$ *IIII*$^{M.}$ *et CCXIIII.* neque aliter Pal. 3. et Camp. At Pal. 2. *centum quatuor milia et ducenta quatuordecim.* Gebh. Quæ huic notæ præscribitur lectio, et Sigonio in omnibus libris esse dicitur, apud me in nullo cod. apud Hearnium in uno tantum superest Oxon. L. 2. Superest tamen in omnibus edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ, notas numerales, quas priores servarant, literis ac vocibus expressuras, pro *XIIII.* dedit *quindecim.* Ejusdem negligentiæ in illa ed. plura exempla vide ad XLIV. 28. § 14. Is error Jac. Gronovium ad Epit. hujus libri incertum primo reddidit, utrum ibi ex hoc loco *quindecim*, an potius hic ex Epit. *quatuordecim* scribendum sit; donec, animadverso codicum consensu, posterius præferendum judicarit; quod etiam in contextum recepi. Nondum tamen ita locus integer, et ab omni vitio liber videtur. *Capita CIIII. a CCXIIII.* Florent. *capita CIIII. et CCXIIII.* habent Voss. 1. et Leid. uterque. *capita C*^{m} *IIII*^{m} *et CC*^{ta} *XIIII.* Voss. 2. *capita CIIII. A*$\bar{C}$*C. XIIII.* Harl. 1. et Klockian. *capita* $\overline{CIIII}$. *ac* $\overline{CXIIII}$. Port. *capita CIIII. milia et CCXIIII.* fragm. Hav. *capita CIIII. CC*^{ta} *XIIII.* Lipsiens. *capita centum quatuor et ducenti quatuordecim* Gaertn. *capita centum quatuor milia et duc. quat.* Harl. 2. et Hav. et ita præferunt etiam Oxon. B. et C. nisi quod Hearne inde *quindecim* laudet, pro *quatuordecim.* Ex his patet, vocem *viginti* in nullo codice reperiri, nisi apud Hearnium in unico Oxon. L. 1. quem præferre testatur *capita centum quatuor et viginti millia duc. quat.* Illa igitur voce rejecta, legendum puto *censa civ. capita centum quatuor millia et duc. quat.* Quo etiam ducunt vestigia quorumdam codd. in Epitome: quare eam etiam lectionem contextui reddidi, tum in Epit. tum hoc loco. Si quis insuper vocula *et* inducendam existimarit, non adversabor. Superest quidem illa vel altera ei similis ac in multis codd. verum, paucis exceptis, fere in illis tantum qui non adscriptam habent vocem *millia*: unde et vel *ac* natum videri potest ex nota numeri millenarii ∞, quam librarii indocti adsecuti non sunt. Vide etiam hoc lib. ad c. 5. § 13. Summam capitum hoc lustro censorum, quam Livio reddendam puto, illud firmare potest, quod proximo censu apud Dionysium memorato IX. p. 594. qui nono anno an-

te actus dicitur, ipse ille census refertur ὀλίγῳ πλείους τρισχιλίων τε καὶ δέκα μυριάδων. Conjectura Rhenani, *quater centena millia* scribentis, non modo codd. scriptis adversatur, et, ut Sigonius observat, huic tempori convenire nequit, sed peccat etiam in stilum et rationem loquendi a Livio observatam, qui, si hunc numerum exprimere voluisset, omnino scripsisset *quadringenta millia*. Vide plura ad XXXIII. 4. § 6. Præterea *civium capitum* est in Leid. 2. quomodo librarius scripsisse videtur, quod putaret, recte dici non posse *centum quatuor millia capita*. Eam tamen locutionem probam esse, quod super millia adjiciatur numerus inferior *ducenta quatuordecim*, quó vox *capita* referenda est, pluribus docet Gronovius ad Liv. XXXIX. 7. § 1.

§ 10 *In Æquis nihil deinde memorabile actum*] *In Æquis deinde nihil* Lipsiens. et Harl. 2. Tum *memorabile factum* Port. et Hav. librariorum errore, de quo vide ad § præced. *memorabile actu* Harl. 1.

Se recepere, uri sua populari que passi] A Pal. 1. abest τὸ *uri*: neque comparet in Pal. 2. pro quo *populari sua passi*; neque in Pal. 3. *sua populari passi*: postea *que* assutum ab adultera manu. *Gebh. Se recepere, popularique passi* fragm. Hav. *se recepere, sua popularique passi* Leid. 1. et Port. a m. pr. *se recepere, suaque populari passi* Port. a m. sec. et Hav. *se recepere, sua populari passi* Gaertn. *se recepere, populari sua passi* Harl. 2. et Hearnii Oxon. B. et C. *se recepere, uri sua et populari passi* Lipsiens. a m. sec.

Per omnem hostium agrum] *Per omnium hostium agrum* Hav. Vide ad XLV. 19. § 13. Mox *populabundum isset*, pro *populabundus isset*, Gaertn.

CAP. IV. § 1 *Consules inde Postumius Albus, Sp. Furius Fusius. Fusios Furios Fabios scripsere quidam*] Ex hac lectione nullus elici potest sensus. Videndum igitur, ne verior sit lectio *Sp. Furius sive Fusius. Fusios Furios Fabius et quidam scripsere.* Nam et vetus codex *Fabius* habet. *Sabell.* Sic ille, si Livium credibile est scripsisse ea, quæ ne ipse quidem, si ad superos revocari possit, valeat interpretari. Sed videat lector, (nam conjectura sæpe agimus,) ne emendatior veriorque sit lectio *Postumius Albinus, Sp. Furius sive Fusius. Fusios Furios Fabius et quidam scripsere*: ut de Fabio Pictore intelligas, qui rerum Romanarum vetustissimus (ut Dionysius ait) fuit scriptor. Cui sane opinioni Fabii Quintiliani verba aliquid omnino fidei adjiciunt: 'Valesii,' inquit Instit. I. 4. 'et Fusii in Valerios Furiosque venerunt.' In 'Fabiis' eam mutationem factam, nec ille, nec (quod sciam) alius prodidit quisquam. *Sabell. A. Posthumius* legendum, ut patet ex Dionysio IX. p. 619. atque adeo paullo post ex ipso Livio c. 5. ubi refert, quot consul hostium ceciderit. Præterea Posthumius nomen mihi videtur, non prænomen, ut in eo, qui consul fuit A. U. C. CCLIII. l. II. c. 18. et CCLXI. l. II. c. 22. omissum *C.* videtur, ut habent quidam libri. Quod item suspicor in consule Posthumio A. U. C. CCCXIII. l. IV. c. 11. Quidam *Posthumum* trisyllabum aliud putant, aliud *Posthumium* tetrasyllabum. *Glar.* Legendum *A. Postumius Albus, Sp. Furius Fusus.* Prætermissum est enim prænomen prioris consulis, quod et apud Dionysium est IX. p. 619. et in Capitolinis consulibus, et ab ipso infra affertur c. 5. Veteres autem libri in posteriore consule habent *Sp. Furius Fuscus* mendose, pro *Fusus*, quod fuit Furiorum cognomen, ut Julus Juliorum. Quod ex Capitolinis fragmentis intelligi potest. *Sigon.* Cognomen *Fusius* mendosum est: idque existimo inde provenisse, quod Furios *Fusios* a quibusdam nominari adjiciat Livius. Quapropter ita legen-

dus videtur hic locus: *Consules inde A. Postumius Albus, Sp. Furius Fusus. Furios, Fusios scripsere quidam; id adm. ne quis imm. ips. vir. esse, quæ nom. est, putet.* Hinc cognomen *Fusus* quidam auferendum, alii in *Fusius* mutandum censuere, non intelligentes, de ipso gentis nomine loqui Livium, non cognomine. *Furios* scilicet ab aliquibus *Fusios* vocari. Vetus exemplar Aldinum, quod habeo, genuinæ lectionis vestigia quædam habere videtur, in quo sic legimus, licet mendose, *Consules inde Postuinius Albus, Sp. Furius Fusius. Fusios Furios Fabius scripsere quidam; id moneo, ne quis, &c.* Palam est, Postumii prænomen hic periisse, et Furii cognomen corruptum esse librariorum imperitia. Quid si ita corrigamus reliqua, quæ sequuntur, litteris paucis tantum immutatis? *Fusios Furios Fabius scripsit. Equidem id admoneo, ne quis, &c.* non male, meo judicio, nisi me fallit imperitia. *Pighius* in Ann. ad A.U.C. CCLXXXIX. p. 121. Pal. 1. ac 3. *Consules inde Postumius Albus, Spurius Furius Fuscus. Furius Fusios Fabios scripsere quidam.* Ex qua fecit Sabellicus admodum, ut putat, emendate, *Postumius Albinus, Spurius Furius. Fusios Furios Fabius et quidam scripsere.* Pal. 2. *Postumius Albius, Spurius Furius Fuscus. Furios Fusios scripsere quidam.* Veterum edd. lectiones parco adnotare. *Gebh.* Pighius ad A. U. CCLXXXIX. adnotat in Aldina esse, *Fusios Furios Fabius scripsere quidam, id admoneo;* et ex ea scriptura legendum conjicit, *Fusios Furios Fabius scripsit. Equidem id admoneo.* Non dubium est, quin *Fabius* ex interpretatione, in margine ad vocem *quidam* adscripta, sit. Nec scio, quid sibi velit Palmerius in Spicilegio tom. IV. p. 789. Facis Gruteri, Livium putasse, auctores veteres in hac re variasse, quum constet, eosdem esse *Fusios*, qui *Furii* sunt. Nam id ipsum dicit Livius, et non aliam mutationem aut diversitatem in his nominibus esse, quam unius literæ; ut in 'Vetusius' et 'Veturius' c. 8. *Duk.* *Consules deinde* habet fragm. Hav. a m. pr. Utraque vocula *deinde* et *inde* in proponendis novi anni consulibus Livium usum fuisse diximus ad II. partim ad c. 16. § 1. partim ad c. 49. § 2. Servandum itaque τὸ *inde*, quoniam in id conspirant reliqui codd. Præterea prioris consulis prænomen *Aulus* non adparet in Voss. 1. Leid. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Exsulare etiam ab Oxon. B. L. 2. et N. testis est Hearnius. Recte tamen Glareanus et Sigonius ex Dionys. Fastis Capitolinis, et Livio addendum monuerunt, quibus consentit Voss. 2. Ejusdem autem consulis cognomen non *Albinus* est, ut Sabellicus volebat, sed *Albus*, ut ex iisdem Fastis et Dion. patet. Cui accedit, Pighium testari in Annal. ad A. U. C. CCLXXXVII. p. 120. diu postea demum cognomen Postumiæ gentis *Albus* mutari cœpisse in *Albinus*, ut facile ex Romanis fastis colligitur. Similiter nempe M. Valerius, qui auxilio corvi Gallum provocatorem prœlio singulari devicit, 'Corvus,' ejus autem posteri 'Corvini' adpellati sunt. Vide Sigonium ad Liv. VII. 26. § 12. *Albius* male cognominatur in Harl. 2. et Hav. Insuper *Sp. Furius Fuscus. Furius Fusius Fabio scripsere: id amoneo* Flor. *Sp. Furius Fuscus. Furios Fusios Furios scripsere quidam* habet Lipsiens. *Sp. Furior Fuscos. Furios Fusius Fabios scripserunt quidam* Gaertn. *Sp. Furius Fuscus. Furios Fusios Fabios scripsere quidam* Klockian. Voss. ambo, et Leid. 1. *Sp. Furius Fuscus. Furios Fabios Fusios scripsere quidam* Leid. sec. *Sp. Furius Fuscus. Furios Fuscos Fabios scripsere quidam* Port. a m. pr. ubi vocem *Fabios* manus altera delevit. *Sp. Furius Fusus,*

Furios Fusios Fabios scripsere quidam Harl. 1. *Sp. Furius Fuscus. Furius Fusius Fabius scripsere quidam* fragm. Hav. *Sp. Furius Fuscus. Furios Fusios scripsere quidam* Harl. 2. et Hav. Similis fere lectionum varietas in Oxoniensibus obvia est. Testatur enim Hearne, τὸ *Furius* omitti in cod. C. *Fuscus*, pro *Fusus*, reperiri in B. et N. vocem *Fabios* post vocem *Fusios* interjectam esse in cod. C. Primæ edd. eam lectionem præferunt, quæ notæ Sabellici præscribitur. Postea secutarum quædam conjecturam Sabellici receperunt, quædam id in ea mutarunt, ut vocem *sive* omitterent. Hinc Ascensius anno 1510. vulgavit *Sp. Furius. Fusios Furios et Fabios scripsere quidam*, omissa etiam voce *Fusius*: in margine autem monet, videndum esse, ne *Fabius ut quidam scripsere* legendum sit: ex quo sensum commodum non elicio. Sed sine dubio in animo habuit partem conjecturæ Sabellici, et aberratione operarum ibi *ut* pro *et* datum est. Eadem tamen admonitio non modo ab Ascensio repetita est in margine editionum, quæ triennio et sexennio postea prodierunt, sed etiam in Parisina 1529. repetito in omnibus illis eodem typographorum errore, quamvis ibi in contextum receptum sit *Sp. Furius. Fusios Furios Fabius et quidam scripsere.* Unde evenerat, ut admonitio illa marginalis omittenda foret. Aldus deinde, qui *Sp. Furius Fusius. Furios Fusios Fabios scripsere quidam* cum primis edd. in contextu expressit, mox in erratis emendari jussit *Sp. Furius. Furios Fusios scripsere quidam.* Id postea Frobenius recepit, ejusque exemplo reliqui usque ad Sigonium, qui primus procudit eam lectionem quæ nunc vulgo exstat. Et eam quoque omnium verosimillimam puto. Ceterum Livius his verbis indicat, eos, qui antea *Fusii* dicebantur, postea *Furios* dictos esse. Olim enim litera *R* in nullo vel parcissimo usu erat apud Romanos, ejusque loco adhibebatur litera *S.* Cui rei probandæ Klockius ad marginem Livii adscripsit loca Festi in voce, 'Arbosem,' in voce 'Aureliam,' in voce 'Helus,' et in voc. 'R. pro S.' Cic. ad Fam. IX. 21. Quinctil. l. I. c. 6. nunc c. 4. Pompon. l. 2. § 36. ff. de O. J. et Liv. hoc lib. c. 8.

Id admoneo, ne quis inmutationem virorum ipsorum esse, quæ nominum est, putet] *Id amoneo* Gaertn. Solent ubique verba cum præpositionibus *a* et *ad* composita commisceri. Vide ad XL. 55. § 5. *vir. ips. imm.* Voss. 1. et Leid. 2. *ipsorum* deest in Lipsiens. Deinde *quæ vir. est* Leid. 2. *quæ nominum esse* Hav.

§ 2 *Quin cum Æquis alter consulum bellum gereret*] Pal. 3. *quin cum Æquis novum alter consulum.* Gebh. *Quin novum Æquis alter consulum* Harl. 2. et Lipsiens. *quin novum cum Æquis* Hav. *qui novum cum Æquis* Gaertn. Sed vocem *novum* reliqui omnes excludunt, qua etiam facile ac sine damno sententiæ carere possumus. Quin et τὸ *bellum* exsulat a Leid. 2. Verum et hoc perperam.

Ab Ecetranis Volscis præsidium petiere] *Ecaetranis* Flor. *Eteranis* Voss. 1. et Leid. 2. in contextu. *Æceteranis* Leid. 1. et Harl. 1. *Aceteranis* Voss. 2. et Gaertn. *Acederanis* Harl. 2. *Ceteranis* Port. et Lipsiens. *Cetranis* Hav. *Eceteranis* fragm. Hav. et Leid. 2. in marg. Et eodem modo iidem codd. mox § seq. hanc vocem scriptam exhibent, nisi quod tum *Acetranum* præferat Leid. 1. *Eteranium* Leid. 2. *Ececetranum* Flor. *Acceteranum* Port. et *Aceterarium* Lipsiens. Vide ad II. 25. § 6. Paullo ante voces *Itaque Æqui* male omittuntur in Gaertn.

Quo cupide oblato] Pal. 1. *ablato*, hoc est, impetrato et abducto. *Gebh. Ablato* etiam Voss. 2. quod tamen non a Livii manu profectum, sed ex scri-

barum errore natum puto, qui passim *ob* et *ab* in compositis confuderunt. Vide ad II. 37. § 9.

Adeo civitates hæ perpetuo in Romanos odio certavere] In Archetypo legitur *adeo civitates ea*. Rhen. Campanus edidit *civitates ea*, ut diu post illum indicavit Rhenanus: ad quod alludit Pal. 3. *civitates e perpetuo*. Pal. 1. vero *civitates hac*. Legendum *hæce*, ut et supra monui. *Gebh. Civitates æ*, omissa adspiratione, pro *hæ*, Leid. 1. *civitates ee* fragm. Hav. *civitatas hee* Gaertn. *civitates hæc* Harl. 1. Vox *hæ* omittitur in Port. Vide ad II. 44. § 12. Mox *bell. sum. vi imperabatur* Voss. 2. *parabantur* Harl. 1.

§ 3 *Ecetranum ad Æquos descisse*] Ecetram coloniam fuisse, intelligitur e Dionysio VI. 32. *Duk.* Vide modo notata ad § præc. *ad Æquos desisse* est in Port. Lipsiens. et Harl. 2. Ita alibi etiam erratur in scriptis. Vide ad XXX. 3. § 5. Mox *m. vis hom. in*, pro *iñ* sive *inde*, Lipsiens. Vide ad X. 20. § 6. Deinde *capitum*, pro *captum*, idem Lipsiens.

Isque miles per bellum Æquicum vel acerrimus fuit] *Æquitum*, vel *Equitum*, Leid. 2. Hav. Lipsiens. Gaertn. et quædam ex priscis edd. *Æquitium* Harl. 2. *Æqui tum* Port. a m. pr. *Equis tum* fragm. Hav. a m. sec. Sed vulgatum rectum est. Vide Gronov. ad II. 58. § 3.

§ 4 *Ea multitudo dilapsa*] Prima vocula non adparet in priscis, quas vidi, edd. quæ tamen necessaria est, ut indicetur non in genere multitudo Æquorum, sed Antiatum, quorum magna vis ad Volscos confugerat. Recte igitur Aldus τὸ *ea* adjecit, quod etiam servant codd. scripti.

§ 5 *Needum matura re, quum defectionem parari*] *Necdum ĩ matura re* Gaertn. *Nec tum matura re* Port. *Necdum maturam rem* Voss. 2. *Necdum maturare* Leid. 2. et Hav. Deinde *tamen defectione parari* Lipsiens. Pro *quum*, sive *cum*, scriptum fuerat *cũ*; id primo mutatum est in *tũ*, deinde in *tñ*, sive *tamen*. Qui error præsertim in hoc cod. frequens est. Mox verbis seqq. *dat. neg. cons. est*, alio vocabulorum ordine recepto, Hav. *datum neg. ẽet* (id est *esset*) *cons.* Gaertn.

Quærerent, quidnam rei esset] Vetus lectio *quid rei esset*, absque parelco *nam*. Rhen. *Quidnam rei esset* edidit Andreas. At post eum Campanus, quemadmodum habetur in Pall. 1. ac 3. *quid rei esset*. Sed Pal. 2. *qui rei essent*. Gebh. Vid. Var. Lectt. *Quid rei esset* etiam omnes nostri, virorum doctorum cura inspectis codicibus consentientes, nisi quod voces *datum negotium, &c. quidnam rei esset* desint in Lipsiens. ob repetitionem τοῦ *esset*. Vide ad IX. 11. § 2. *Quid rei esset* præfert etiam Hearnii Oxon. N. Pro quo si cum Gronov. legendum est *quid id rei esset*, censendum est, voculam *id* interceptam esse ab ultimis literis præcedentis *quid*. Liv. I. 48. 'Quid hoc inquit, Tarquini, rei est?' Infra hoc lib. c. 17. 'Quid hoc rei est, inquit, tribuni?' c. 48. 'Sinas hic coram virgine nutricem percontari, quid hoc rei sit.' Alibi 'quidnam id rei est,' 'quidnam id est,' 'quisnam is est' Livius dixit. Vide ad V. 15. § 5. Ant. Periz. qui ad marginem Livii, quo uti solebat, adscripsit nulla mutatione opus esse, non videtur ad scripturam codicum, quos Gronovius memoravit, adtendisse. Nullus enim eorum editam lectionem tuetur. In verbis præcedentibus *et principibus*, pro *ut princ.* habet Port. *ut princibus* Harl. 2. Tum *Romam accitis* Gaertn. 'Accitus' et 'excitus' commutari, videbimus ad XXXVIII. 32. § 3. Vulgatum hic longe præstat. 'Romam excitis;' nempe ex patria. Est autem eodem modo dictum, quo 'evocare ad colloquium,' de quo vide ad IV. 10. § 1. 'emittere in hostem,' de quo vide ad XXVIII. 14. § 2. 'avolare

Romam,' de quo vide ad I. 57. § 8. et contra 'adflantur e floribus,' nempe ad nares, apud Cic. de Senect. c. 17. 'Quum autem admiraretur Lysander et proceritatem arborum, et directos in quincuncem ordines, et humum subactam atque puram, et suavitatem odorum, qui adflarentur e floribus.'

§ 6 *Qui quum haud gravate venissent*] Vet. lib. *gravatim*. Utrumque recte. *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *gravati*. Pal. 2. *gravatim*. Gebh. *Gravatim* Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. *gratuata* Leid. 1. *gravati* Voss. ambo, Leid. 2. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. C. et N. *Aut gravate* Flor. Fateor, utrumque *gravatim* et *gravate* recte dici, et Livio etiam usurpari. Prius quidem I. 2. 'Haud gravatim socia arma Rutulis junxit:' alterum XXI. 24. 'Reguli Gallorum, castris ad Illiberim extemplo motis, haud gravate ad Pœnum venerunt.' XLII. 43. 'Ad id quum necessaria petitio induciarum videretur, cuperetque Marcius, neque aliud colloquio petisset, gravate et in magnam gratiam petentis concessit.' Si itaque alterutrum hic recipiendum erit, τὸ *gravatim* vix placere poterit, quod tantum in pejoris notæ codd. reperiatur. Malim tamen *gravati*, adjectivo loco adverbii posito. Vide ad II. 35. § 2. Mox *intr. ad cons. ad sen.* Leid. 1. quare legendum videtur *ab cons.* Deinde *dimitterent*, pro *dimitterentur*, Lipsiens. Qui error in scriptis frequens est. Vide ad X. 10. § 1. Insuper *Bellum haud dubium haberi*, omisso τῷ *inde*, idem Lipsiens.

§ 7 *Cui ea provincia evenerat*] *Cui ea evenerat prov.* Voss. 1. *cui ea venerat prov.* Leid. 2. Nihil muto. Sæpe 'venire' et 'evenire' commutantur. Vide ad IX. 12. § 1. Ceterum paullo ante *Spurium Furium*, pro *Sp. Furius*, Lipsiens.

Hernicorum in agro populabundum hostem invenit] Pal. 2. *Hern. in agro late pop. host. inv.* Mihi tanti non videtur, ut consideratione longiore immorer. *Gebh.* Palatino 2. Gebhardi sæpissime consentiens Hav. hic etiam τὸ *late* interponit, quod reliqui omnes ignorant. Quare ἐπεμβόλιμαῖον et a mala manu profectum censeo.

§ 8 *Primo concursu pulsus se in castra recepit*] Scribe *se intra castra rec.* Rhen. Quod vult Rhenanus *se intra castra rec.* reclamantibus conatur omnibus libris, et scriptis et impressis. *Gebh.* *Se in castra ibi rec.* Gaertn. *sese in castra rec.* Harl. 1. *sese intra castra rec.* Voss. 1. et Leid. 2. *se intra castra rec.* Flor. Leid. 1. et fragm. Hav. Reclamantibus igitur Gebhardi Palatinis tantum, non omnibus codd. ita scribi jussit Rhenanus. Voces *primo concursu* negligentia librarii omittuntur in Hav.

Neque in finis periculi fuit] Pall. 2. ac 3. *neque ibi finis*. Gebh. *Neque his finis* Port. *neque ibi finis* Lipsiens. et Hav. *neque in ibi finis* Harl. 2. utramque jungens lectionem, ut sæpe librarii soliti fuerunt. Vide ad III. 44. § 4. *neque enim ibi finis* Gaertn. Nihil muto. Vide ad I. 44. § 2.

Namque et proxima nocte et postero die] *Nam quia et proxima* Port. qui error profluxit ex similitudine notarum, quibus voculæ *que* et *quia* scribi solent. Vide ad V. 20. § 3. *et postera nocte et proximo die* Lipsiens. et Hav. Mox *circumsessa et oppugnata* Harl. 2. et Hav. *circumcussa et oppugnata* Lipsiens. Tum *Romam mitti*, vocibus transpositis, iidem tres codd. cum vetustissimis edd. quas vidi. Primus Aldus *mitti Romam* dedit, cui consentiunt reliqui codd. nostri. Tum pro *nunciaverunt* habet Flor. a m. pr. *nunciarunt*.

§ 9 *Postumio alteri consulum negotium daretur*] *Alteri consuli* Harl. 2. et Hav. dissentientibus reliquis codd. quibus fidem habeo. Vide ad IX. 22. § 2. Paullo ante *tantum terr.* pro *tantumque terr.* est in Port.

Negotium daretur, videret, ne quid respublica detrimenti caperet] *Negotium daretur, videre* Leid. 1. Harl. ambo, Lipsiens. Port. Hav. a m. sec. et fragm. Hav. quæ lectio, tot codicibus, et inter eos optimis, firmata, displicere nequit. *Daretur negotium videre*, pro negotium videndi, eodem modo dictum est, quo sæpe Livius vocibus 'tempus,' 'consilium,' similibusque infinitivum subjunxit. Infra VI. 18. 'Tempus est jam majora conari.' XXI. 54. 'Nunc corpora curare tempus est.' XXX. 4. 'Tempus esse, aut pacem componi, aut bellum naviter geri.' XLIV. 11. 'Consilium igitur cepit, transfosso pariete iter in urbem patefacere.' Similiter Justin. XII. 7. in fine: 'Captus itaque cupidine Herculis acta superare.' Apud poëtas nihil est frequentius. Terent. in Andr. I. 1. 28. 'Quod plerique omnes faciunt adolescentuli, Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos.' Ovid. Ep. Heroid. I. 109. 'Nec mihi sunt vires inimicos pellere tectis.' V. 64. 'Et mihi per fluctus inpetus ire fuit.' Fast. I. 80. 'Curaque finitimos vincere major erat.' Vide Markland. ad Statii Silv. I. 4. 61. Vel locutio *negotium daretur videre*, pro ut videret, similiter formata erit, atque illa 'hortor petere,' de qua vide ad XXXVII. 49. § 1. Infra hoc lib. c. 44. unus codex exhibet, *M. Claudio clienti negotium dedit, ut virginem in servitutem adsereret, neque cedere secundum libertatem postulantibus vindicias*: ubi vide. Præterea inverso ordine *ne quid detr. resp. cap.* edd. Aldina antiquiores, sed invitis omnibus codd. Vide tamen Cortium ad Sallust. Cat. c. 29. § 2. *ne quid resp. detrimentum cap.* Hav. *ne quid resp. detr. ea cap.* Voss. 2. Sed reliquorum codicum consensus nihil mutandum indicat. Ceterum primum hoc est exemplum in republica Romana istius senatusconsulti, qualia deinde plura facta sunt. Plutarch. tamen in vitis Gracchor. p. 843. indicare videtur, primum fuisse Opimium, qui tali senatusconsulto dictatoriam potestatem accepit. Verba sunt: Οὗτος μέντοι πρῶτος ἐξουσίᾳ δικτάτωρος ἐν ὑπατείᾳ χρησάμενος, καὶ κατακρίνας ἀκρίτους ἐπὶ τρισχιλίοις πολίταις Γάϊον Γράκχον καὶ Φούλβιον Φλάκκον. Utroque loco observato Manut. de Senat. Rom. p. 928. Plutarchum ab errore tueri conatur dicendo, primum Opimium fuisse, cui adversus cives potestas dictatoria data sit, eaque ita usum fuisse, ut non modo C. Sempronium Gracchum tribunum plebis et Q. Fulvium Flaccum consularem, seditionis auctores, sed omnino ad tria millia civium occiderit. Quod verum est. Non enim simpliciter Plut. dicit, primum fuisse Opimium, qui dictatoriam potestatem in consulatu 'acceperit:' sed ea 'usus sit,' et 'indicta caussa damnaverit' cives.

§ 10 *Proconsulem T. Quinctium subsidio castris cum sociali exercitu mitti*] Vet. lib. *pro consule*. Proconsulatus autem non est magistratus, sed imperium, quod aut extra ordinem privato datum est, ut hoc loco T. Quinctio, aut ex consulatu prorogatum est, ut Q. Publilio Philoni, de quo Livius postea VIII. 23. ita: 'Actum cum tribunis plebis est, ad populum ferrent, ut, cum Publilius Philo consulatu abisset, pro consule rem gereret.' Et paullo post c. 25. 'Duo singularia hæc ei viro contigere, prorogatio imperii non ante in ullo facta, et acto honore triumphus.' In Capitolinis etiam triumphis Q. Publilius Philo 'primus pro consule' fuisse traditur. *Sigon.* Ut monuit Sigonius, ita duo Pall. 2. ac 3. *Pro consule T. Quintium.* Gebh. Melius hic Sigonius, quam de Antiq. Jur. Prov. III. 14. Quinctium non ex omnino privato, sed ex consule, castris subsidio missum. Nam Quinctius simul consulatu abierat, privatus erat, et jam

aliquantum temporis inter consulatum depositum et imperium in exercitum ei datum intercesserat. Et sic Fabius, qui superiore anno consul fuerat, Minucio consuli successor in Algidum missus est c. 29. Nec hi dici possunt ita e consulatu missi, ut illi, quibus imperium e consulatu prorogabatur. *Duk.* Plerique etiam codd. nostri vel ambigue *pro coñs. T. Quintium* habent, ut præsertim Klockian. Leid. 1. et fragm. Hav. vel *pro consule T. Quintium.* Sed *consule T. Quintium* est in Hav. *proconsulem et T. Quintium* in Port. *proconsulem T. Quintium* in Leid. 2. Lipsiens. et Gaertn. quam script. etiam Hearne invenit in Oxon. L. 1. et N. Eamdem scripturam variis Livii locis viri docti infra ex auctoritate Mss. restituerunt. Vide quæ notantur ad XXIII. 30. § 19. Præfert tamen Paull. Manut. ad Cic. ad Fam. I. 1. scripturam *proconsul* præ altera *pro consule.* Illo enim veteres, hoc recentiores uti solitos fuisse, auctore Augustino lib. de Gramm. p. 1975. ed. Putsch. et Prisc. II. p. 576. Quibus addi potest Cledonius Grammat. p. 1864. Verius tamen videtur, utrumque commode dici posse. Certe, *pro consule* etiam optimo tempore dictum fuisse, evincunt Fasti Triumph. Capit. Quamvis enim in illis contracte *pro. Cos.* scribatur, interpositum tamen punctum ostendit, eo tempore pro duabus vocibus illud habitum, adeoque dictum fuisse ‘Q. Publilius pro consule,’ ‘Q. Fabius pro consule.’ Vide ad A. U. C. CDXXVII. CDXLIV. et alibi. Similiter etiam postea dictum fuisse, constat ex Rutil. Itiner. I. 173. ‘Rexerat ante puer populos pro consule Pœnos:’ ubi videndi viri docti. Præterea *subsidium castris* fragm. Hav. Sed reliqui codices in vulgatum conspirant. Quare nihil muto. ‘Subsidio mittere,’ ut ‘subsidio venire,’ ‘subsidio ire.’ Supra II. 48. ‘Actumque de exercitu foret, ni K. Fabius in tempore subsidio venisset.’ *c.* 53. ‘Pars Sabinis eunt subsidio, pars Romanos adoriuntur.’

§ 11 *Dare Quinctio subitarios milites jussi*] *Visi* Leid. 2. et Lipsiens. sollemni librariorum errore. Vide ad IX. 24. § 4. *missi* Hav. quæ et ipsæ voces sæpe in codd. antt. confunduntur. Vide Burm. ad Petron. Satyr. c. 123. et quæ supra notantur ad II. 49. § 2. Mox verbis seqq. *ita tamen rep.* pro *ita tum rep.* Lipsiens. Vide ad Liv. XXII. 17. § 5.

CAP. V. § 1 *Multique inpetus hinc atque illinc facti*] *Multi inpetus*, omissa copula, Gaertn. Tum *acti* fragm. Hav. Sæpius hunc errorem commiserunt librarii, ut voces ‘factus’ et ‘actus’ in Mss. confundant. Vide ad VI. 28. § 2.

Superante multitudine] *Superante in multitudine* Lipsiens. quod accipi posset pro in superante multitudine; ut ‘infestis in hastis’ II. 19. § 8. Verius tamen puto, τὸ *in* natum esse ex initiali litera *m* vocis seq. Vide ad II. 31. § 6. De locutione ‘superante multitudine’ vide ad V. 38. § 4.

Carpere multifariam vires Romanas] *Capere* Voss. 2. Leid. 2. et edd. principes multæ. Sed recte reliqui codd. vulgatum defendunt. ‘Carpere vires Romanas’ dicuntur, qui Romanos variis locis adgrediuntur, et ita efficiunt, ut copias dividere necesse habeant, eo animo, ut deinde tanto facilius distractas superent. Liv. XXVI. 38. ‘Nisi vellet in multas parvasque partes carpere exercitum.’ Senec. Natural. Quæst. II. 13. ‘Totum potest excidere, quod potest carpi:’ ubi vide Gronov. Solent vero voces ‘capere’ et ‘carpere’ passim culpa scribarum commutari. Vide ad VI. 32. § 11.

§ 3 *Ad præsidium Urbis relictus*] *Urbi* Lipsiens. quod eodem modo dictum videri potest, quo ‘præsidium libertati’ obcurrit hoc lib. c 45. ‘Ita in ea firmum libertati fore præ-

sidium, si nec caussis, nec personis variet.' Verum unius codicis testimonium vulgatæ scripturæ mutandæ non satis idoneum esse videtur.

§ 5 *In incautum hostem porta decumana erupit*] In volumine Borbetomagensi legitur *in cautum hostem:* nec displicet lectio. Præcedit enim, tanta vi castra circumsessa atque oppugnata fuisse, ut ne nuncius quidem Romam mitti potuerit. Non itaque Furius hostes est adortus, tamquam parum cautos, sed quia copiæ illorum propter obsidionem divisæ erant, suæ vero collectæ. *Rhen.* *In incautum hostem decumana porta erupit* edidit Andreas, neque aliter Pal. 2. nisi quod quoque *erumpit.* Pall. reliqui duo, et ed. Campan. ut Rhenani codex, *in cautum hostem decumana porta erupit.* 'Cauti hostes' sunt intenti. Mox, 'Is intentos in castra Romana Æquos, legatique caput ferociter ostentantes ab tergo adortus:' dixerat quippe c. 4. 'Namque et proxima nocte et postero die tanta vi castra sunt circumsessa atque oppugnata, ut ne nuncius quidem inde mitti Romam posset.' *Gebh.* *Iniri cautum hostem* Gaertn. *in cautum hostem*, vel *incautum hostem*, apud me etiam Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. et Port. Præstare tamen videtur vulgata scriptura. Quia Furius primo in castris quietus obsidionem passus erat, non timebant hostes, ne in obsidentes erumperet; ideoque, quod ad vim, si qua forte ex castris inferretur, repellendam, incautius agebant, licet forte diligenter operam darent, ac caverent, ne nuncius Romam mitti posset: quod nec ipsum tamen necessario sequitur ex narratione Liviana, qui refert tantum, 'proxima nocte et postero die' tanta vi castra circumsessa et obpugnata fuisse, ut nuncius Romam mitti nequiverit. Eruptionem vero post proximam noctem et posterum diem factam esse, ex initio hujus capitis, ac verbis 'per eos dies,' ut et aliunde satis colligi potest. In codd. itaque, qui *incautum hostem* praeferunt, τὸ *in* excidit, quod vox sequens ab eadem syllaba incipiat. Vide ad VIII. 32. § 6.

Quum persequi posset, metu subsistit] Lectio hæc per recentiores edd. propagata est ex Basileensi Curionis. Omnes autem priores vulgarunt *substitit*, quod etiam superest in codd. quibus usus sum, et Hearne invenit in Oxon. B. L. 1. et 2. Recte igitur Clericus eamdem lectionem revocavit: quod tamen qua auctoritate a se factum sit, lectorem monere ne dignatus quidem est. Mox τὸ *altera* deest in vett. edd. at idem superest in omnibus nostris codd. Recte itaque Aldus in contextum recepit.

§ 6 *Nec suos ille redeuntes, persequendi studio, neque hostium ab tergo*] *Non suos ille* Voss. 1. a m. pr. Sed *nec*, pro *non*, postea inter versus adscriptum fuit. Τὸ *ille* non adparet in Voss. 2. Deinde *nec hostium ab tergo* Leid. 2. et Lipsiens. quorum librariis ita scribendi caussa fuisse videtur, quod vocula *nec* modo praecesserit, post quam non recte τὸ *neque* inferri posse existimabant. Sed male. Vide ad IX. 9. § 14. Denique *a tergo* Voss. 1. Gaertn. et Port. cum priscis edd. pro quo Aldus *ab tergo* reposuit, consentientibus reliquis, quibus utor, codd.

Frustra conatibus captis, ut viam sibi ad castra faceret] Prima vox exsulat a Voss. 1. et Leid. 2. Deinde τὸ *sibi* non adparet in Leid. 2. Tum *faceret et dimicans* Flor. addita voce *et*. Paullo ante vero *exclusum*, pro *exclusus*, Lipsiens.

§ 7 *Conversus ad pugnam, dum se temere*] *Conversus ad pugnam se temere* Gaertn. omissa voce *dum*, quam alii praecedenti jungunt: nam *conversus ad pugnandum, se temere* habent Voss. uterque, Leid. uterque, Lipsiens. Hav. Flor. et fragm. Hav.

cum priscis excusis. Frobenius demum 1531. divisis vocibus edidit *ad pugnam, dum se temere:* quod in reliquis codd. superfuisse videtur. Quum olim voces unico contextu scriptæ, et literæ n atque m suprascripta virgula notatæ fuerint, utrum *pugnādū* reddi debuerit *pugnandum*, an *pugnam dum*, non nisi ex sensu patere potuit, quem adsequi indoctis librariis difficile fuit.

Temere magis, quam caute, in mediam dimicationem infert] Pal. 1. *se temere magis, quam satis caute, dimicationi infert.* Pal. 2. ut et edd. antt. *dum se temere magis, quam satis caute, in med. dim. infert.* At Pal. 3. *quam satis caute, in med. dim. fert:* quam lectionem probo maxime. *Gebh.* Mss. et vett. edd. ne Gryphio quidem excepto, *temere magis, quam satis caute:* rotundiore, ut videtur, dictione et prægnantiore sententia. *J. F. Gron.* Vocem *satis* servant etiam omnes nostri codd. Eam primus editorum expunxerat Curio, quem ceteri secuti sunt usque ad Gronovium, a quo recte reposita est. Ceterum *temere magis* habet Lipsiens.

In mediam dimicationem inferi] Locutionem 'in medium dimicationis' illustrare possunt, quæ infra notantur ad XXVII. 2. § 9. Nescio tamen, an unius codicis vestigiis innixa hæc conjectura tuto admitti possit. Certe omnes nostri receptam lectionem *in mediam dimicationem* constanter servant, nisi quod Voss. 2. *se temere magis, quam satis caute, dimicatum infert* præferat. Præterea *in mediam dimicationem fert*, quod Gebh. ex uno cod. probabat, habet etiam Leid. 1. et Lipsiens. Verius tamen videtur, primam syllabam τοῦ *infert* elisam esse ab ultima litera vocis proximæ *dimicationem*. Cujus erroris plura exempla vide ad X. 13. § 3. Præsertim quum locutio hæc 'inferre se in aliquem' Livio familiaris fuerit, et pro ea stet reliquorum codicum turba. Infra hoc lib. c. 17. 'Patres circumire plebem, inferentesque se in circulos sermones tempori aptos serere.' v. 43. 'Quum se in mediam concionem intulisset.' VII. 17. 'Quam in ipsos armatos se intulissent, averterunt totam aciem.' Solitum quoque passim fuisse Livium, præpositionem, ex qua verbum componitur, in regimine addere, vidimus ad Præfat. § 11. Ceteroquin etiam 'inferre se alicui' dixit VI. 12. 'Ubi illi vana injecerint missilia, et effusi stantibus vobis se intulerint, tum micent gladii:' ubi alia exempla vide. Denique *dum se temere, &c. inferet* Harl. 2. *dum se temere, &c. inferret* Port. Male. Τὸ *dum* enim tempus præsens requirit. Vide ad I. 40. § 7.

Vulnere accepto ægre ab circumstantibus ereptus] *Vulnere ibi accepto* Voss. 1. et Leid. 2. qui supra *ad pugnandum* exhibuerant. Ita vero distinguendum foret: *infert. Vulnere ibi accepto.* Sed præfero vulgatum. Tum *a circumst.* Voss. ambo, Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. invitis reliquis, quorum potior apud me fides est. Mox *erectus* Voss. 2. et Port. errore librariorum et alibi obvio. Vide ad II. 54. § 8. III. 20. § 1. c. 48. § 9. c. 50. § 8. IV. 32. § 7. c. 33. § 4. VI. 1. § 4. et alibi. Vide etiam quæ notavi ad Silii Ital. VII. 287. Denique *ereptus est* Voss. 1. addito verbo substantivo, quod rectius ab reliquis exsulat.

Et suorum animos turbavit, et ferociores hostes fecit] *Et suos animos* Lipsiens. Male. Vide ad IV. 9. § 5. Tum *et accendit hostium animos* Port. quod ex interpretatione natum esse, nullum est dubium. Certe, genuinum non esse, ostendit repetitio vocis *animos*, quæ modo præcessit.

§ 8 *Nulla deinde vi sustineri potuere*] *Sustinere* perperam Leid. 1. et fragm. Hav. Deinde *poterant* Voss. 1. et Leid. 2.

Quum compulsi in castra Romani rursus obsiderentur] Pal. 2. *quin pulsi in castra.* Gebh. Pall. et Voss. 1. *quin compulsi in castra.* Certe *quum*, quod vulgo est, scopas reddit dissolutas. Et videtur ratio loquendi imperare, *quin compulsos in castra Romanos rursus obsiderent.* Nisi malis, *Quum compulsi, &c. venisset in periculum.* Ascensius, si forte malis, edidit, *potuere. Compulsi in castra Romani rursus obsidebantur.* J. F. Gron. Recte Gronovius *quin.* Rursus II. 19. 'Sustineri ira non potuit, quin extemplo confligerent:' et XXXIII. 36. 'Nec ultra sustinuerunt certamen Galli, quin terga verterent.' *Duk.* Lectionem, quam Gronov. ex ed. Asc. profert, jam ante Ascensium exhibuerunt edd. Venetæ 1495. et 1506. sed ea nullius codicis auctoritate firmatur. Nam *quin compulsi in castra, &c. venissetque*, præter Voss. 1. habent Leid. 2. Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. *quin pulsi in castra, &c. venissetque* Hav. *dum compulsi in castra, &c. venisset* Port. in contextu, qui in margine *quin compulsi in castra, &c. venisset* exhibet: *dum compulsi in castra, &c. venissetque* Harl. 2. et Gaertn. *cum compulsi in castra, &c. venissent* Voss. 2. *cum compulsi in castra, &c. venissetque* Leid. 1. cum reliquis edd. sola nupera Clerici excepta, quæ præfert *quin compulsi in castra, &c. venissetque,* lectore mutatæ lectionis ne verbo quidem monito. Ego in vulgata lectione, in qua τὸ *quum* scopas dissolutas reddere Gronovius adfirmat, nihil difficultatis video, modo ante vocem *venissetque* oratio majori distinctione interpungatur. Dicit enim Æquos, cæde legati et vulnere consulis ferocientes, multo ferociores factos esse, 'quum' vel postquam Romani infelici ducis casu in castra compulsi essent, et ita rursus in castris obsiderentur. Oratio igitur hoc modo cohæret: Æqui 'nulla deinde vi sustineri potuere: venissetque in periculum summa rerum,' nempe apud Romanos obsessos. Nemo, credo, habebit, quod in processu hujus orationis reprehendere possit.

Peregrinis copiis cum Latino Hernicoque exercitu subvenisset] In his 'peregrinis copiis' aqua mihi hæret. Doujatius existimat, τὰ 'cum Latino Hernicoque exercitu' explicationem esse præcedentium 'peregrinis copiis,' non distinctionem; adeoque Livium indicare voluisse, quibus ex gentibus peregrinæ hæ copiæ conscriptæ fuerint. Verum ita Livius potius scripsisset: *ni T. Quinctius cum peregrinis copiis, Lat. Hern. ex. subvenisset.* Dixerat autem cap. præc. in fine: 'T. Quinctium subsidio castris cum sociali exercitu mitti: ad eum explendum Latini Hernicique et colonia Antium dare Quinctio subitarios milites (ita tum repentina auxilia adpellabant) jussi.' Vel itaque voces eo modo transponendæ sunt, vel legendum *pereuntibus copiis;* ut per 'copias pereuntes' intelligatur exercitus obsessus.

§ 9 *Legatique caput ferociter ostentantes*] *Velociter ostentantes* male Port.

Ad signum a se procul editum, ex castris eruptione facta] Pal. 2. *e castris erup. f.* Gebh. *E castris* etiam Harl. 2. et Hav. Tum *emptione facta* Lipsiens. male literis *ru* in *m* coalescentibus, quod ob ductuum similitudinem in scriptura Longobardica sæpius factum est. Vide ad IV. 21. § 5. Præterea *ad se procul editum* perperam Lipsiens. *a se procul edictum* Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. sollemni librariorum errore. Vide ad XXI. 62. § 7. Paullo ante *a tergo,* pro *ab tergo*, Gaertn. Mox verbis seqq. *magna vis hostium circumvenit* aberrans Hav.

§ 10 *Minor cædes, fuga effusior Æquorum in agro fuit. Romano*] Hæc et plura sequentia usque ad voces 'ii vagi,' sine dubio culpa librarii, desi-

derantur in Harl. 1. *cædis* præfert Flor. *fuga effusiorum Æquorum* habet Lipsiens. Tum vox *Æquorum* non adparet in Leid. 2. Deinde *in agro Romano fuit* transpositis vocabulis præfert Hav.

In quos palatos, prædam agentes] *In quos pallantes* Hav. ut librarius dare voluisse videatur *palantes*, ut est in priscis edd. Sed *palatos*, quod Aldus alterius loco reposuit, præferendum, quum ob reliquorum codd. consensum, tum quod Livius ita loqui solitus fuerit. Supra I. 11. 'Raptim et ad hos Romana legio ducta palatos in agris obpressit:' ubi plura notantur. Mox *inportuna inpos*. pro *opportuna inpos*. Lipsiens. in contextu, altera lectione in margine exstante. *Opportuna inpos. præs.* Leid. 1.

Ii vagi, dissipato agmine fugientes, in Quinctium victorem, cum saucio consule revertentem, incidere] Habet Buslidianum scriptum exemplar *in Quintium victorem, tum a saucio consule*, ut intelligas, victorem Quintium vel in castris, vel alicubi in tuto loco saucium consulem reliquisse. Nam parum verisimile est, saucium hominem jactationes itineris ferre potuisse, præsertim in agmine legionum ad novam pugnam festinantium. *Nannius. Victorem cum a saucio consule* Voss. 1. Leid. 1. et Lipsiens. *victorem a saucio consule* Flor. Leid. 2. et primæ edd. Pro quo Aldus *cum saucio consule* substituit: quod etiam verius puto, licet aliter Nannio videatur. Proprie enim non a saucio consule, sed a cæsis hostibus et civibus ab obsidione liberatis, revertebatur. Quod autem Nannius existimet, verisimile non esse, saucium consulem jactationem itineris ferre potuisse, notandum est, Livium non referre Furium graviter vulneratum fuisse, (unde effici posset, necesse fuisse, ut vel in castris, vel alicubi in loco tuto relinqueretur) sed tantum simpliciter 'vulnus accepisse,' Præterea, licet series rerum gestarum alia apud Dionys. sit, quam apud Livium, ex Dionys. tamen IX. p. 621. constat, Furium tantum femore vulneratum fuisse. Ἔνθα δ, τε ὕπατος ὁ τῶν Ῥωμαίων, σαυνίῳ διὰ τοῦ θυρεοῦ διαπερονηθεὶς, τιτρώσκεται μηρόν. Illud autem vulnus non inpediit, quo minus, etiam postquam Quinctius advenisset, res gestæ non ei, sed saucio consuli a Dionysio adscriberentur. Vide etiam Dukerum ad II. 17. § 4.

§ 11 *Consulis vulnus, legati et cohortium ultus est cædem*] *Consulis vulnus, mortem legati ultus est* Oxoniensis N. in margine exhibet, teste Hearnio. *Cohortium inultus est cædem* Lipsiens. Sed syllaba *in* male repetita est ex præced. vocis litera finali. Vide ad V. 52. § 2.

§ 12 *Exacto adfirmare numero*] Media vox exsulat a Voss. 2. Mox verba, *audet tamen Antias Valerius concipere summas*, desiderantur in Leid. 2. *tantum* vero, pro *tamen*, est in Voss. 1. sæpius obvio in Mss. errore. Vide hoc lib. c. 46. § 1. *Summam* habet Gaertn.

§ 13 *Romanos cecidisse in Hernico agro quinque millia ac trecentos*] Manuscriptum exemplar tantum habet *V A CCC*. Hoc est *quinquies mille trecentos*. Rhenan. Pro *mille* quidam reposuerunt *quinque millia*. Qui numerus ut nimis magnus videtur, ita hic nimis parvus. Dionysius enim IX. p. 620. cum P. Furio legato mille occisos ait: verisimile est, aliorum non pauciores occisos tota hac oppugnatione. *Glar.* [Vid. Lectt. Varr.] Pal. 1. et Andreas *mille ac trecentos*: at Pal. 3. *V. millia ac CC.* Pal. 2. vero et Campani ed. *duo millia ac CCC.* Gebh. *Romanos CCC. cecidisse* Leid. 2. Sed trigemina litera *c* perperam repetita videtur ex tribus prioribus literis vocis seq. Τὸ *cecidisse* omittitur in Hav. quasi hæc verba pendeant ex τῷ *cæsos*, quod in fine periodi additur. Reliqui tamen codd. *cecidisse* constanter

servant, quos sequor. Præterea *V accc* Flor. *mille et trecentos*, ut edd. ante Aldum præferunt, habet unus Voss. 2. quam lectionem auctoritate Dionys. non male Glareanus sibi displicere testatus est. *ad II*ᵐ *CC*. Port. *duo mil. CCC* pro varia lectione Leid. 2. in margine: *duo milia et trecentos* fragm. Hav. *duo millia ac trecentos* apud Hearnium Oxoniensis B. *duo milia ac ducentos* Hav. et Harl. 2. *ad quinque millia ac ducentos* Hearnii Oxonienses B. et C. *quinque millia et tricentos* Gaertn. *V̄. ac CC* Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 1. quod explico *quinque millia ac ducentos*, idque, jam ab Aldo et recentioribus omnibus receptum, verum puto, nisi quis cum Gronovio ad Liv. XXXIII. 4. § 5. explicandum ac scribendum putet *quinque millia ducentos:* ut ita illud *ac*, quod in plerisque codd. superest, inde additum sit, quod olim numeralibus notis scriptum fuerit *V. ∞. CC*, et librarius, notam millenariam non intelligens, pro eo *ac* dederit. Vide hoc lib. ad c. 3. § 9. In Klockian. librarius numerum millenarium, quem adsequi non potuit, omisit, vacuo tamen relicto spatio hoc modo, *Romanos cecidisse in Hernico agro . . . AC CCV.* Lectio *duo millia*, quam Sigonius in vet. lib. invenit, et in multis nostris superest, inde profluxisse videtur, quod librarius notam numeralem *V* non satis perite formarit, et ita ansam alteri dederit, ut crederet *II*, sive numeri binarii notam exaratam esse: qui error in scriptis frequens est. Vide ad XXXVII. 22. § 4. Pessime vero Rhenanus scripturam *V A CCC*, quam in cod. suo invenit, exposuit *quinquies mille trecentos*. Ea enim locutio genio Livii aliorumque ejusdem temporis scriptorum prosaicorum adversatur. Vide ad XXXIII. 4. § 4. Cur vero ita exposuerit, rationem hanc habuisse videtur, quod 'cecidisse' declinatum putaret a 'cado,' et 'Romanos quinque millia' peccaturum crederet in regulas grammaticorum, quæ exigunt, ut dicatur *Romanorum quinque millia;* quemadmodum eadem peste adflatus scripsit librarius cod. Gaertn. Sed præterquam quod nomen vel subjunctum, vel, ut hoc loco, præmissum efferri posset casu, non quem numerus millenarius, sed excurrens requirit; (vide ad XXXIX. 7. § 1.) ita insuper 'cecidisse' est a 'cædo,' id est, interfecisse. Immo nunc verius videtur 'cecidisse' esse a verbo 'cado;' et 'Romanos cecidisse' poni pro Romanos interfectos esse; ut intelligi milites Romanos ex Sp. Furii consulis exercitu, qui interfecti sunt, partim quum primo concursu pulsus se in castra recepit supra c. 4. partim quum ex castris erupisset, et frater ejus interfectus, ipse vero vulneratus esset. Ita etiam locum accepit Perizon. ad Sanctii Minerv. IV. 8. p. 709.

Qui populabundi in finibus Romanis vagabantur] Pal. 1. *vagabant*. Ita solent eo ætatis scriptores. Propertius Eleg. II. 32. 7. 'Hoc utinam spatiere loco, quocumque vagabis, Cinthia:' vide ad eum locum animadversiones nostras. Infra cap. 35. habent Pall. 1. ac 3. *Nescires, utrum inter decemviros, an inter candidatos mirares:* quamquam ibi præferam *mirarere* vulgatum. Lib. IV. c. 58. 'Quod abditi intra muros populabundos in agris vagare Romanos priore anno,' &c. &c. ut habent membranæ Pall. Gebh. *Prædabundi* Hearnii Oxoniensis C. Livius II. 26. 'Nocte in Urbe nunciatum est, exercitum Sabinum prædabundum ad Anienem amnem pervenisse.' Hic tamen vulgatum servo, tum quod id superest in omnibus nostris, tum quod præcessit 'prædatoribus;' quæ vox animo scribæ adhuc obversabatur, quum hic *prædabundi* daret. Est autem 'populabundus' vocabulum a Livio sæpe usurpatum. Supra I. 15. 'In fines Romanos excucurrere

runt, populabundi magis, quam justi more belli.' II. 60. 'Vagari populabundum hostem per agros passi.' III. 3. 'Quum aliquoties per omnem hostium agrum infesto agmine populabundus isset.' IV. 56. 'Castigantes ignaviam, quod, abditi intra muros, populabundos in agris vagari Romanos priore anno, et obprimi Verruginis præsidium, passi essent.' X. 14. 'Uterque populabundus effuso agmine incedit:' et alibi. Ceterum *vagabantur* uno ore omnes nostri; quare accedere nequeo Gebhardo, unius cod. auctoritate *vagabant* probanti, quum hoc loco, tum supra ad I. 17. § 2. priscos, et qui eos imitantur, hac forma *vago*, pro *vagor*, dixisse, ex Nonio in voce 'Vagas' aliisque docuerunt Gifan. in Ind. Lucr. voce 'Vagare,' et Voss. Gramm. v. 7. Nondum tamen evicerunt, vel Livium vel alios optimi seculi scriptores antiquato illo usos fuisse. Certe Broekhus. *quodcumque vacabis*, pro *quodc. vagabis*, apud Propert. defendit, et apud eumdem II. 22. 1. *vagarer* retinet, quamvis optimus Groning. *vagarem* præferat, invito iterum Gebhardo ad priorem Propertii locum. Infra etiam IV. 56. *vagari* cum vulgatis malo, licet ibi etiam nonnulli ex nostris codd. *vagare* præferant. In uno itaque Gebhardiano librarium *vagabant* per errorem dedisse puto, perperam neglecta nota, qua duæ ultimæ literæ τοῦ *vagabantur* exprimendæ erant: quod peccatum in Mss. frequens obcurrit. Vide ad X. 10. § 1.

Ab A. Postumio consule duo millia quadringentos cæsos] Pal. 1. ac 2. *tria millia*. Gebh. *A. Postumio consule* Harl. 1. *ab Appio Postumio* Leid. 2. *ab ante Postumio* Voss. 2. *ab consule Postumio* vetustiores typis descripti, pro quo Aldus id, quod vulgo nunc exstat, restituit, consentientibus reliquis codd. scriptis. Mox τὰ *duo millia* exsulant a primis edd. *tria millia* scribendum censuit Sigonius supra hoc § quod a se etiam in Oxon. B. et C. inventum fuisse, Hearne testatur. *Tria millia et quadringentos* habent Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. et Hav. $\overset{\text{III}}{M}$. *et* $\overset{\text{CIↃ}}{CCC^{tos}}$ Port. *III. et CCCC.* fragm. Hav. *tria millia et IIII.* Lipsiens. $\overline{CX}$. $\overline{CX}$. *et* CCCC. Klockian. cujus librarius pro nota numeri millenarii ∞. ∞. dedisse videtur *CX. CX.* adeoque voluisse censendus est *duo millia et quadringentos*, quomodo etiam exhibent apud me codicum optimi Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. Eorum itaque auctoritate vulgatum servavi, addita tamen copula *et*.

Ceteram multitudinem prædam agentem, &c. nequaquam pari defunctam esse cæde] *Teneram multitudinem præda agentem* ridiculo errore Harl. 1. Tum *quæ incicideril in Quinctium* Lipsiens. An forte librarius scribere voluit *incecideril*, servata in præterito geminatione verbi simplicis 'cecidi?' quomodo 'decucurri' aliaque ejusdem verbi composita optimis scriptoribus formata fuerunt. Vide ad I. 12. § 8. Aliorum, quæ augmentum præteriti servant in compositis, syllabum vide apud Voss. Gramm. v. 19. Alibi tamen composita τοῦ 'cadere' similiter prolata nondum notavi, quare *incicideril* refero inter errores librariorum, perperam syllabam geminantium; cujus generis plura passim in Mss. obcurrunt. Mox *pari fide defunctam esse cæde* Harl. 2. Hav. fragm. Hav. Port. in marg. et Gaertn.

Interfecta inde quatuor millia, et, exsequendo subtiliter numerum, ducentos, ait, et triginta] Vide num *exæquando* sit legendum. *Glar.* Propendet fere Glareanus, ut legendum sit *exæquando:* perperam, et contra rationem. Vult enim Livius, eum præter historicorum morem non contentum fuisse numero rotundo, expressisse

præterea centum et triginta. Millenario numero se tenent scriptores, raro accedunt ad centenarios, certe ad minutiores. *Grut.* Loritus conjecit dudum *exæquando*, ut et habet novissimæ notæ liber Pal. 2. me non probante. 'Exsequi numerum' est accurate computando summam colligere. *Gebh.* *Interea inde quatuor millia* Leid. 2. *interfecta deinde quatuor millia* Port. Tum vocula *et* abest ab Hav. et fragm. Hav. Deinde *exæquando*, ut Glareanus conjicit, Harl. 2. et Hav. Sed recte viri docti vulgatum tuentur. Alibi hæc verba in membranis antt. confunduntur. Vide ad III. 29. § 8. Denique *ducentos et triginta ait* Gaertn. *ducentos triginta*, mediis duabus vocibus omissis, Lipsiens.

§ 14 *Inde Romam reditum est: justitium remissum est*] Locus vitiatus. Tu corrige *Ut Romam reditum est.* Mox præcessit *Inde:* quod verbi hic repetiit scriba parum attentus. *Rhen.* Alii libri habent *Ut* pro *Inde.* Fortassis autem id mutatum propter compositionem trium *est, est, est.* Verum multa similia reperias, ut id non omnino necesse fuerit mutare. *Glar.* Beatus Rhenanus legit, *Ut Romam reditum est.* Tò *Inde* delet. Exemplar Buslidianum utrumque habet, *Inde ut Romam reditum est.* Nannius. Rhenanum video tentasse *Ut Romam reditum est*, deleto τῷ *inde.* Vetus liber utrumque habet, quod sequor, *Inde ut Romam reditum est.* And. Schottus, Obs. Human. III. 38. Vet. lib. *justitium remissum*, quod placet, ne bis ponatur *est.* Sigon. Pal. 1. Andreæ ac Campani edd. *Ut Romam reditum est, justitium remissum est.* Solus Pal. 2. stat a vulgata. Sed Andreas Schottus Observat. Philolog. III. 38. sequi se ait, quod habetur in vet. lib. *Inde ut Romam reditum est.* Gebh. Rhenanus ex Borb. propinat, *Ut Romam,*' sine τῷ *Inde.* Sigonius hoc dissimulato posterius *est* tollit. And. Schottus profert et sequitur e vet. lib. *Inde ut Romam.* Sed ambo libri, et Sigonianus et Schottanus, suspecti. Nam Flor. Voss. uterque, Helm. Pal. And. Camp. Tarv. utrumque Venetum, Bechar. Mog. Ascensii, hæc, inquam omnia exemplaria *numerum CC. ait et XXX. Ut Romam reditum est, justitium remissum est.* Tò *Inde* apud me in primo videtur Junta, deinde Frobenio. Suspicor, *et exsequendo subtiliter numerum CC. ait et XXXVI. Romam reditum et justitium remissum est.* J. F. Gron. *Inde Romam* ante Juntam et Froben. apud me adparet in edd. Aldina, Coloniensi 1525. et Cervicorni. Ceterum lectio, quæ huic adnotationi præscripta est, in uno tantum meorum Gaertn. superest. Reliqui omnes, alii magis, alii minus, attamen in diversa abeunt. Nam *Inde Romam reditum est, justitium remissum*, ejecto in fine τῷ *est*, habent Harl. 2. et Hav. hoc loco, ut sæpe alibi, vet. lib. Sigonii consentientes. Similiter etiam præferunt Hearnii Oxon. B. L. 1. 2. et C. *Inde Romam reditum et justitium remissum est* Port. *In Romam reditum est; justitium remissum est* Leid. 1. et Lipsiens. ut pateat hoc loco iterum a librariis commutata fuisse τὰ *In* et *Iñ* sive *Inde*, de quo vide ad X. 20. § 6. *Ut Romam reditum est, justitium remissum est*, præter Voss. ambos a Gronovio jam memoratos, habent etiam Flor. Harl. 1. Leid. 2. fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. N. quomodo etiam ante Aldum dederunt editores vetustiores. Neque invenire poterunt viri docti, quod in hac lectione culpent, nisi unum illud, ita τὸ *est* ter iterari. Sed repetitionem vocum, 'est,' 'sunt,' 'esse' ac similium apud Livium non infrequentem esse, infra evincitur XXXV. 1. § 12. Quare vel hæc lectio servanda videtur; vel, si tamen vulgatum displiceat, legendum puto, *Ut Romam re-*

ditum, et justitium remissum est, cœlum visum est ardere: ut ita hæc uno orationis ambitu comprehendantur. Ex vocula igitur *Ut* primo errore librariorum in quibusdam codd. datum est *In*, quod ob ductuum similitudinem in scriptura Longobardica facile fieri potuit. Verum quum ex eo commodus sensus non efficeretur, alii pro *In* scripserunt *Iñ* sive *Inde*. Nihil autem ita legendo conjecturæ dedimus, nisi quod *et* rescripserim pro *est:* quæ voces sæpe commutari solent. Vide ad Liv. VII. 40. § 1. et tamen illud *et* in uno adhuc cod. supererat, ut ex Mss. enumeratis lectionibus patet. Certe hæc conjectura propius ad vulgatam lectionem accedit, quam illa Gronovii, qui insuper, invitis omnibus membranis, *XXXVI. Romam*, pro *XXX. Ut Romam*, reponendum existimabat.

Aut obversata oculis] *Aut observata oculis*, negligentia scribarum transpositis literis, Leid. uterque, Hav. Voss. 1. et Lipsiens. In margine tamen duorum posteriorum recte reponitur *obversata*. Liv. XXXV. 11. 'Caudinæque cladis memoria non animis modo, sed prope oculis obversabatur.' 'Obversari ante oculos' dixit XI. 59. 'Ingentisque mali non suspicionem modo, sed apertam speciem, obversari ante oculos.' Alibi sæpe pari modo in membranis vett. peccatur. Vide ad VI. 17. § 4. Eamdem errorem commisit etiam Lycosth. in Supplem. Jul. Obseq. de Prodig. c. 14. prodigium hoc referens.

Aut vanas exterritis ostentavere species] *Varia exterritis ostent.* Lipsiens. *varias exterritis ostent.* Gaertn. Leid. 2. a m. sec. et Port. a m. pr. Sed editam lectionem vindicant reliqui codd. in eam constanter consentientes. Horat. in Art. Poët. vers. 6. 'Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum Persimilem, cujus, velut ægri somnia, vanæ Fingentur species.' Similiter 'vanam imaginem belli' infra est hoc lib. c. 15. 'Tantus enim tribunos furor tenuit, ut non bellum, sed vanam imaginem belli, Capitolium insedisse contenderent.' Frequenter autem 'vanus' et 'varius' in Mss. confunduntur. Vide ad XXII. 7. § 4.

His avertendis terroribus in triduum feriæ indictæ] *Advertendis terroribus* Leid. 2. Lipsiens. Port. et fragm. Hav. quod peccatum in codd. scriptis passim obvium est. Vide ad VI. 28. § 8. Tum *interduum feriæ indictæ* Harl. 2. *interdum feriæ indictæ* Gaertn. Male. Per 'ferias' intelligendæ sunt supplicationes. Livius XL. 19. 'Senatus censuit, et consules edixerunt, ut per totam Italiam triduum supplicatio et feriæ essent.' XLI. 21. 'Q. Marcio Philippo verba præeunte, populus in foro votum concepit, si morbus pestilentiaque ex agro Romano emota esset, biduum ferias ac supplicationes se habiturum.' XLII. 2. 'Editumque ab decemviris est, ut supplicatio prodigiis expiandis fieret; altera, quæ priore anno valetudinis populi caussa vota esset, ea uti feriæque essent.' Ratio erat, quod tempore supplicationum ab opere cessaretur. Polyb. in Excerpt. Legat. num. 16. Ῥωμαίοις τῆς κατὰ τὴν ναυμαχίαν νίκης ἄρτι προσηγγελμένης, πρῶτον μὲν τῷ δήμῳ παρήγγειλαν ἐλιννύας ἄγειν ἡμέρας ἐννέα. Τοῦτο δ' ἔστι σχολάζειν πανδημεί, καὶ θύειν τοῖς θεοῖς χαριστήρια τῶν εὐχημάτων. Adeo autem ab omni opera cessabatur, ut ne senatus quidem eo tempore haberi potuerit. Liv. XXXIV. 55. 'Terræ motus ita crebri nunciabantur, ut non rei tantum ipsius, sed feriarum quoque ob id indictarum homines tæderet. Nam neque senatus haberi, neque respublica administrari poterat, sacrificando expiandoque occupatis consulibus. Postremo, decemviris adire libros jussis, ex responso eorum supplicatio per tri-

duum fuit.' Iisdem supplicationum diebus etiam comitia populi haberi non potuerunt. Hinc exponendus est locus Ciceronis ad Fam. VIII. 11. ubi 'Curio,' Ciceronis cupidissimus, 'cui omnibus rationibus comitiales eripiebantur, negabat, se ullo modo pati posse, decerni supplicationes.' Ad quæ verba nescio quis in edit. Græviana notavit: 'Curio auspicio impediebatur diebus, quibus comitia habebantur, agere cum populo de tuis supplicationibus.' Immo Curio, quoniam adversæ factioni faventes omnibus rationibus dies comitiales eripiebant, Ciceroni supplicationes decerni non patiebatur, ne, si confestim indicerentur, iterum comitiales alii eriperentur, et ita 'prævaricator caussæ publicæ existimaretur.' Ne itaque senatusconsulto, quo supplicationes Ciceronis nomine decernebantur, intercederet, 'consules confirmarunt, se his supplicationibus in hunc annum non usuros.' Ad quæ verba male iterum in editione Græviana notatur: 'Se nulli alii imperatori, præterquam Ciceroni, supplicationes decreturos.' Quomodo fere etiam Manutius. Mihi tamen videntur consules promisisse, se supplicationes, si ob res a Cicerone gestas decernerentur, non edicturos in eum annum, quo Curio tribunus plebis erat. Cum emphasi accipiendum 'his supplicationibus,' quas nempe Ciceronis nomine decerni petebant. Hinc itaque 'supplicationum otiosi dies' vocantur apud Cic. ad Q. Fratr. III. 8. 'Revertar ad institutum, idque perficiam his supplicationum otiosis diebus.' Tales vero feriæ sive supplicationes avertendis terroribus indictæ sunt 'in triduum,' quemadmodum etiam alio tempore sæpe factum. Ita XXXVIII. 36. 'Supplicatio in triduum pro collegio decemvirorum imperata fuit in omnibus compitis, quod luce inter horam tertiam ferme et quartam tenebræ obortæ fuerant.' Similiter XXXIV. 55. loco jam laudato, et alibi sæpius.

Pacem Deum exposcentium virorum mulierumque turba] *Poscentium* Hark. 1. Sed frustra. Reliqui enim scripti et editi in vulgatum conspirant. Et ita Livius sæpe loqui solitus est. Supra I. 16. 'Pacem precibus exposcunt, ut volens propitius suam semper sospitet progeniem.' Infra hoc lib. c. 7. 'Jussi cum conjugibus ac liberis supplicatum ire, pacemque exposcere Deum.' Mox eodem cap. 'Veniam irarum cœlestium finemque pesti exposcunt.' VII. 2. 'Pacis Deum exposcendæ caussa tertio tum post conditam Urbem lectisternium fuit.' Præterea *exposcentium mulierum turba*, reliquis omissis, Hearnii Oxon. L. 2. Solarum quidem matrum Romanarum in gratulatione sive supplicatione ob res feliciter bello gestas meminit Liv. V. 23. 'Priusquam senatus decerneret, plena omnia templa Romanarum matrum grates Diis agentium erant. Senatus in quatriduum supplicationes decrevit.' Hic tamen, ubi in vulgatum conspirant reliqui omnes codd. nihil mutandum est. Ita universo populo indicitur supplicatio XXI. 61. 'Supplicatio ad ædem Herculis nominatim; deinde universo populo circa omnia pulvinaria indicta.' Similiter jubentur supplicatum ire cum conjugibus ac liberis mox hoc lib. c. 7. et XXII. 10. 'Supplicatumque iere cum conjugibus ac liberis non urbana multitudo tantum, sed agrestium etiam.' Nominatim autem 'viri feminæque' memorantur X. 23. 'Supplicatum iere frequentes viri feminæque.' XXVII. 51. 'Eam supplicationem C. Hostilius prætor pro concione edixit; celebrataque a viris feminisque est.' XLV. 2. 'Ingentique turba, non virorum modo, sed etiam feminarum, conferta tota Urbe Deorum immortalium templa.'

§ 15 *Cohortes inde Latinæ Hernicæ-*

qui] *Deinde* præferunt Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. quod ex glossa marginali receptum videtur: *inde* enim hic ponitur pro deinde, ut sæpe solet. Vide ad XLII. 55. § 6. Frequenter autem τὰ *inde* et *deinde* in Mss. commutantur. Vide quæ notantur ad XXXVI. 24. § 10. et mox cap. seq. § 1.

Ab senatu, &c. remissæ domos] Pall. 1. ac 3. *remissæ domus*. Pal. 2. *domum*. Gebh. *A senatu* Gaertn. Deinde *remissæ domum* etiam Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 1. et C. *remissæ domus* Leid. 1. et Voss. 2. Vide quæ dicuntur hoc lib. ad c. 29. § 5.

Antiates, mille milites, quia serum auxilium post prœlium venerat] Omnes Mss. Pall. *post prædam*. Gebh. Andreas, Bech. Voss. 1. Flor. Rott. *venerant*. Sed etiam pro duabus prioribus habent Pall. omnes, Chifl. Voss. 2. *post prædam*. Voss. 1. *post bellum*. Forte *post rem actam venerant*. XXVII. 20. 'Hasdrubal et Mago venere, serum post male rem gestam auxilium.' *J. F. Gron.* Vox *milites* exsulat a fragm. Hav. dissentiente reliquorum codicum turba, in quibus constanter *Antiates, mille milites*. Id autem accipiendum per adpositionem; quemadmodum 'Galli, magna hominum vis,' XXXVIII. 16. 'Galli, magna hominum vis, Brenno duce in Dardanos pervenerunt:' ubi plura vide, ut et ad XL. 36. § 8. Præterea *venerant* non modo, si solum Voss. 2. excipias, omnes nostri codd. sed et omnes edd. usque ad Francofurt. 1578. Ea enim prima *venerat* dedit; quæ lectio deinceps ad recentiores propagata est. Non dubitavi igitur priorem scripturam revocare. Tum *post prædam* Leid. 1. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. quomodo etiam Aldus edidit. Recte tamen pœnitentia ductus in erratis *post prœlium* restituit. *Post bellum* præferunt Leid. 2. et Hearnii Oxon. N. quod ex glossa natum puto. Vide hoc lib. ad c. 61. § 2. Denique *qui ad serum aux. venerant post prœl.* fragm. Hav. *qui ad serum aux. post prœl. venerant* Harl. 1. *quia tardum aux. post prædam venerant* Harl. 2. *qui tardum aux. post prædam venerant* Hav. Sæpius *qui* et *quia* in Mss. commutantur. Vide ad XXXVI. 33. § 5. *tardum* autem, pro *serum*, ex glossa itidem ac margine in contextum inrepsisse puto. Easdem voces similiter in Ovidio confundi notavit Burmann. ad Trist. II. 57. 'Serum auxilium' memorat etiam Liv. X. 5. 'Ut prope serum auxilium jam pene circumventis, ita universa requies data est.' XXXI. 24. 'Quo quum esset nunciata clades sociæ urbis, quamquam serum auxilium perditis erat, tamen, quæ proxima auxilio est, ultionem petens.'

CAP. VI. § 1 *Comitia inde habita, creati consules*] Vet. lib. *deinde*. Sigon. Melior est hæc lectio, stabilita Pall. primo ac tertio, editionibusque Andreæ et Campani, quam illa producta a Sigonio, *deinde:* cui nullam, contra plures potioresque, præstat auctoritatem Pal. noster 2.: ut et mox, cum scribit *consulatum inierunt*. Gebh. Quemadmodum Pal. 2. Gebhardi, ita et ex nostris Harl. 2. et Hav. ut alibi sæpissime, sic etiam hoc loco, Sigonii vet. lib. consentientes, præferunt *deinde*. At reliqui omnes editam lectionem tuentur. Vide ad cap. præc. § 15. Legi etiam posset uno orationis ambitu *Comitiis inde habitis, creati consules*. Sed vide quæ notantur ad VI. 4. § 7. Mox *Post. Servilius* Leid. 1. et Port. *Postumius Servilius* Gaertn. et fragm. Hav. Sed *Publii* vel Ποπλίου prænomen ei tribuunt fragm. Fastor. Capitolin. Dionys. Antiq. IX. p. 623. et Diod. Sic. Bibl. XI. p. 283. Præterea copulam inter duorum consulum nomina interponit Gaertn. Vide ad II. 17. § 1.

Calendis Sextilibus] In antiquis et libris et lapidibus *Kalendæ* scribuntur, non *Calendæ*. Sigon. Vide Daus-

quei. Orthogr. parte sec. hac voce. Ita hoc loco etiam plerique codd. scribunt, ut et multi Flori III. 21. § 1. teste Dukero.

Ut tunc principium anni agebatur, consulatum ineunt] *Nunc*, pro *tunc*, Voss. 2. *nunc*, nempe non eo tempore, quo Livius scripsit, sed quo res, quam Livius descripsit, gesta est. Vide Burm. ad Nason. Epist. Heroid. XVIII. 98. At nihil mutant reliqui; quare vulgatum servo. Solent autem vocculæ *tunc* et *nunc* sæpissime a librariis confundi. Vide ad XXXVII. 4. § 9. Præterea *consulatum inierunt* Hav. quod, in Pal. 2. inventum, recte damnat Gebhard. ad princ. hujus cap. omnes enim alii codd. receptam lectionem tuentur.

§ 2 *Grave tempus et forte annus pestilens erat*] Lib. XXV. c. 26. 'Nam tempore autumni et locis natura gravibus, &c. intoleranda vis æstus per utraque castra omnium fere corpora movit.' . Hinc Jac. Gronovius in Disquisit. de Icuncula Smetiana cap. 8. dicit, non leviter suspectum fieri hunc locum, et Livium posse videri scripsisse *autumnus pestilens;* sed tamen 'annum' etiam intelligi posse de illo tempore anni, quod appellatione 'Kalendarum' 'Sextilium' designat Livius, id est, de ὥρᾳ ἔτους; de quo observationem paternam ad Liv. XXII. 5. videri jubet. Conjectura illius etiam eo confirmari potest, quod 'grave tempus' de autumno dicitur, et quod 'gravis' sæpe quasi proprium epitheton autumni est, quia is maxime νοσερὸς est. Vide Burmann. ad Ovid. Art. Am. II. 231. Sed non minus de æstate dicitur. Liv. V. 13. 'Gravis pestilensque omnibus animalibus æstas.' Et magis credo hic, si non totum annum, certe magnam illius partem, inprimis æstatem et autumnum, quibus maxime sævire solet pestilentia, significari. Et non de solo autumno, verum etiam de æstate, ac fortassis de vere quoque, puto accipi posse, quod infra c. 8. est: 'Hinc paullatim, seu pace Deum inpetrata, seu graviore tempore anni jam circumacto, corpora salubriora esse incipere.' Nec ulla caussa est, cur ea, quæ IV. 21. leguntur, 'Pestilentior inde annus C. Julio iterum et L. Virginio consulibus.' VII. 2. 'Et hoc et insequenti anno pestilentia fuit:' et VIII. 18. 'Quorum mors infamem annum pestilentia fecit;' de certa aliqua ὥρᾳ ἔτους dici credamus.. *Duk.* In verbis seqq. *hom. magna, quam*, pro *hom. magis quam*, Gaertn. at *magis* deest in contextu Voss. 1. et tantum inter versus adscriptum exstat.

Et auxere vim morbi terrores populationis, pecoribus agrestibusque in Urbem acceptis] O homines bliteos imbecillesque, quibus terrores populationis auditi solum auxerunt vim morbi! Quid futurum erat de istis, si ipsi hostes in conspectum venissent? Exspiraturi erant præ metu. Hocne convenit Romanis? Depravavit sensum unica dictio perperam mutata. Sic scribe, *et auxere vim morbi, terrore populationis pec. agr. in Urbem acc.* Expone, auxere vim morbi, (subaudi Romani,) pecoribus agrestibusque in Urbem acceptis terrore populationis, id est ob terrorem populationis hostilis. *Rhen.* Meus liber optime *et auxerat vis morbi terrore populationis.* Klockius in Syllog. Epist. quas edidit Burmannus tom. I. p. 392. Dudum monuit Rhenanus, inconvenientia hæc esse, veramque lectionem ex suo archetypo prodidit; cui tamen hactenus nemo est obsecutus. Legendum quippe docuit, ut habent Pall. 1. ac 3. et Campani recensio, *et auxere vim morbi, terrore populationis pec. agr. in Urbem acc.* Quia tamen Pal. 3. (codex vetustissimus, et, nisi in nebulonum corruptrices dexteras incidisset, sincerissimus) et hic rasuram præfert, ubi nunc substitutum est, *auxere et vim morbi terrore*, si quid in literis suspicio valet, con-

jicio legendum, *et auxit vis morbi, terrore populationis.* Pal. 2. exprimit, *nec hominibus magis, quam pecoribus: auxere vim morbi terrores:* prave. *Gebh.* Codex Klockii in Sylloge Epistolar. Burmanni tom. I. epist. 371. *et auxerat vis morbi. Auxerat* παθητικῶς, pro aucta erat. Etsi non multum tribuo illi codici, hic tamen nonnullam illius rationem habendam puto, ob eam præcipue caussam, quod hoc vix ab ullo librario, qui ita scriptum non invenerat, proficisci potuit. Eadem significatione 'augere' ex Originibus Catonis apud Gellium XVIII. 12. et ex oratione Philippi apud Sall. Histor. I. observavit Palmerius in Spicilegio p. 870. Acidalius quoque ita sumit in Vell. Paterc. I. 8. § 6. et Lipsius, quamquam subdubitans, in Tacito Ann. XI. 19. Sed hoc rejecerunt Mercerus ad Tacit. et Heinsius ac Burmannus ad Vell. Notat etiam Mercerus Palmerium, qui in hoc Catulli carm. 68. 328. 'O decus eximium, magnis virtutibus augens,' *augens* exponat 'auctus.' Ita tamen id etiam Ach. Statius, multo modestior Palmerio criticus, interpretatus fuerat, eo quod in omnibus Mss. legi ait, *O decus eximium et magnis virtutibus augens.* Sed hoc in medio relinquo. In Terentii Hecyra III. 1. 53. 'Aliquid tulisse comminiscentur mali, Capiti atque ætati illorum, morbus qui auctus siet,' non temere repudiaverim scripturam libri Palmeriani *morbus qui auxerit.* Nam ibi ratio metri iambum in ultima sede postulat, qui inveniri non potest, nisi vel *auxerit*, vel *auctu' sit* legas. In Lucretio quoque II. 1163. 'Usque adeo pereunt fœtus, augentque labores.' Creechius non absurde *augent*, pro 'augentur' accipit. Ceterum in descriptione hujus pestilentiæ Livius videtur aliquid debere Thucydidi II. 51. et 52. plus etiam XXV. 26. *Duk. Auxere vim morbi terrores*, recte a viris doctis damnatum, apud me superest tantum in Harl. 2. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. sec. apud Hearnium vero in Oxon. L. 2. N. et C. Reliqui codd. emendationem Rhenani firmant, nisi quod in paucis tantum, quæ minoris momenti sunt, in diversa abeant. Nam vocula *et* ab initio omittitur in Lipsiens. et Hav. *ausere*, pro *auxere*, habet Leid. 1. de quo vide ad II. 43. § 3. *terrere*, pro *terrore*, Harl. 1. Non displiceret vel Klockianum *et auxerat vis morbi*, vel Gebhardianum *et auxit vis morbi*, si aut libri scripti, quibus utor, accederent; aut Livius, quem verba activa sæpe οὐδετέρως sive παθητικῶς usurpasse vidimus ad I. 17. § 6. Similiter etiam τῷ *augere* alio loco usus fuisset: licet tamen alios scriptores ita locutos esse probent, quæ Dukerus ad hunc locum monuit. Præferenda itaque videtur lectio Rhenani. Quod vero is vocem 'Romani' subintelligendam putet, vide num necesse sit. Potest enim vox *morbi* casu recto plurali accipi. Nam ita 'morbos' mox dicit: 'Ministeriaque in vicem ac contagio ipsa vulgabant morbos.' Si quis tamen expositionem Rhenani præferat, neque ego multum adversabor. Ita enim 'vis morbi' obcurrit c. 7. 'Et per ignota capita late evagata est vis morbi:' et IV. 25. 'Eo anno vis morbi levata, neque a penuria frumenti, quia ante provisum erat, periculum fuit.' Ad hæc *populationibusque* habet Harl. 1. Tum *agrestibusque pecoribus* Port. *pecoribusque agrestibus* fragm. Hav. Male. Nam *agrestes* hic sunt rustici, in agris degere soliti. Ita mox: 'Odore insolito urbanos, et agrestem, confertum in arta tecta, æstu ac vigiliis angebat.' II. 50. 'Et pecora prædantibus aliquoties, velut casu incidissent, obviam acta, et agrestium fuga vasti relicti agri.' c. 51. 'Non usquam pecora tuta, non agrestes erant.' c. 63. 'Volscos adesse, fumo ex incendiis villarum fugaque agrestium cognitum est:' hoc lib. c. 3. 'Agrestes pavidi

incidentes portis exercitus et legiones adesse hostium clamabant.' c. 38. 'Non nuncii solum, sed per urbem agrestium fuga trepidationem injecit.' v. 53. 'In casis ritu pastorum agrestiumque habitare:' ix. 28. 'Eo se et Samnitium omnis multitudo et Nolani agrestes contulerant.' Tibull. ii. 1. 17. 'Dii patrii, purgamus agros, purgamus agrestes.'

§ 3 *Ea conluvio mixtorum omnis generis animantium*] Male est in Mss. et antiquitus cusis *Ea colluvione.* Gebh. Ita primi ediderunt Moguntini, quos Frobenius 1531. et recentiores omnes secuti sunt. Priores dederant *Ea colluvione*, in quo erroris luto hærent etiam, quibuscumque usus sum, codd. nisi quod vox *conluvio* exsulet ab Harl. 2. vacuo tamen spatio relicto.

Et odore insolito urbanos, et agrestem confertum in arcta tecta æstu ac vigiliis angebat] Pall. 2. ac 3. *arta*, ut semper. Lib. v. c. 26. 'Nulla re alia fidentes ea satis tuta esse, quam difficultate aditus, asperis confragosisque circa et partim artis, partim arduis viis.' xxvi. 17. 'Ne in arto res esset:' ibid. 'Ad evadendum per artas semitas:' ut habet ibidem liber optimus. *Gebh.* *Ex odore insolito* vett. edd. dissentientibus omnibus codd. qui recte *et odore insolito* servant: quam lectionem postea etiam Aldus recepit. *Et* atque *ex* alibi sæpe confundi solent. Vide ad xxvi. 45. § 1. Videntur primi editores non adsecuti fuisse sensum Livii, qui hic est, urbanis insolitum odorem omnis generis animantium, agrestibus vero æstum, quod in artis tectis conferti forent, et vigilias molestas et graves fuisse. Mox *urbanum et agrestem* Port. et Gaertn. *urbanum et agrestum* Hav. Displicuit librariis, alterum *urbanos* numero plurali, alterum *agrestem* numero singulari efferri; quod Livio tamen familiare est. Ita ex codd. emendatur x. 27. 'Samniti Gallisque delegata pugna:' ubi vulgo edebatur *Samnitibus Gallisque.* xxxv. 40. 'Quina dena jugera agri data in singulos pedites sunt, duplex equiti:' quibus locis plura vide. Tum *in altera tecta* Leid. 2. *in arta tecta* Leid. 1. Gaertn. Hav. fragm. Hav. aliique codd. Vide ad ii. 50. § 8. *in arta recta* Lipsiens. ob similitudinem literarum *r* et *t* in scriptura Longobardica. Vide ad v. 55. § 3. Denique *augebat*, pro *angebat*, Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. et Lipsiens. *et vigiliis augebat* Hav. Alibi non raro ita peccare librarii consueverunt, ut voces 'augere' et 'angere' confundant. Vide ad iv. 51. § 6. *Ac vigiliis agebant* Gaertn. Non raro etiam ita lapsi sunt scribæ, ut *angere* sive *ãgere* et *agere* commutent. Vide ad xxix. 6. § 7.

Ministeriaque in vicem ac contagio ipsa vulgabant morbos] Pal. 3. *volgabant.* Gebh. Ita et Leid. 1. nisi quod errore scribæ exaratum sit *volgebant.* Vide ad xxxix. 53. § 2. Id etiam voluisse videtur librarius cod. Lipsiens. qui a m. pr. dedit *volebant. Vulgabat* est in Harl. 2. et Hav. ut solum proximum *contagio* respiciatur, quod Livio non insolens est. Vide ad xxxvii. 5. § 3. Servo tamen editam scripturam, partim quod reliqui codd. pro ea stent, partim quod alibi etiam hæc constructio Livio usitata ac familiaris fuerit. Vide h. lib. c. 30. § 1. Præterea *a contagio* Voss. 1. et Harl. 1. ultima litera voculæ *ac* absorpta a prima seq. *ac contagio* Leid. 1. *hiis contagio* Voss. 2.

§ 4 *Repente legati Hernici nunciant*] *Her. rep. leg. nunc.* Harl. sec. Τὸ *repente* exsulat ab Hav. voces *repente legati* a Lipsiens.

Inde ingenti exercitu fines suos depopulari] Est in veteri *inde exer. ing.* Rhen. Eodem modo est in omnibus nostris codd. ex quorum auctoritate ordinem vocabulorum immutavi.

Indicio erat sociis, adflictam civitatem pestilentia esse] *Judicio erat* Hav. solito errore. Vide ad viii. 29. § 5.

Paullo ante male *frequens senatui*, pro *infrequens sen.* Gaertn. nec rectius *secus*, pro *sociis*, est in eodem cod.

Ut per se ipsi Hernici cum Latinis res suas tutarentur] Transposita hæc sunt in Pal. 2. *ut per se ipsi Latini cum Hernicis.* Gebh. Eadem transpositio etiam obvia est in Harl. 2. et Hav. inter quos et Pal. 2. Gebhardi passim convenit. Similiter etiam præfert Lipsiens. Præstat tamen edita lectio, quam reliqui codd. tuentur. Non enim responsum hoc Latinis, sed Hernicis datum est, quibus suadent Romani, ut Latinorum auxilio hostem pellant.

Si qua ejus mali quies veniat] Pal. 2. *si qua ejus mali quies adveniat:* quod non probo. *Gebh.* *Si qua ejus quies mali veniat* Voss. 1. et Leid. 2. *si qua ejus mali quies veniet* fragm. Hav. a m. pr. *adveniat* in Gebhardi Pal. 2. ex glossa, olim margini adscripta, in contextum receptum esse videtur. Vide ad v. 30. § 1. *veniat* dictum est ut XXIV. 40. 'Ballistas tormentaque alia ad tuenda mœnia, si quando similis fortuna venisset, Apolloniam devexere.' Sallust. in Jug. c. 8. 'Si permanere vellet in suis artibus, ultro illi et gloriam et regnum venturum.' Ita 'venientia fata' Ovid. dixit Met. VII. 605. ubi vide Burm.

Ut anno ante, ut semper alias, sociis opem laturos] Pal. 2. *ut sæpe alias:* nec probo. *Gebh.* *Ut animo ante* Lipsiens. frequenti scribarum lapsu. Vide ad XXXII. 5. § 2. Deinde vocula *ut* secundo loco exsulat a Voss. 1. et Leid. 2. quam recte retinent reliqui. Est enim ἀσυνδέτως dictum. Vide ad XL. 39. § 8. Deinde *ut sæpe alias* etiam Palatini 2. asseclæ Harl. 2. et Hav. quod recte Gebhardo displicuit. Præterea vox *sociis* non adparet in Leid. 2. *ut semper aliis sociis* Gaertn. Sed sensus *alias* requirit.

§ 6 *Pro tristi nuncio tristiorem domum referentes*] Vet. lib. *tristiora.* Sigon. *Tristiorem* solus ex Ms. Pal. 1. et præter hunc edd. priscæ. Reliqui duo exarati calamo codd. accedunt Sigonio *tristiora domum referentes.* Gebh. *Tristiora* Lipsiens. Hav. et Hearnii Oxon. C. Eadem lectio in Voss. 1. exstat exarata inter versus, in Leid. 2. in margine, qui in contextu ipso habent *tristiorem*, quemadmodum præferunt reliqui omnes, nisi quod Harl. 1. habeat *tristiorem rem domum referentes.* Sed voculam *rem* omnino a scriba interpolatam puto: quem errorem ab hoc hominum genere sæpe commissum esse monitum est ad II. 18. § 2. Potest etiam videri ultima syllaba vocis *tristiorem* perperam repetita esse. Mox *per se sust. erat bell.* alio ordine Leid. 2. *per se bell. sust. erat* ad hunc alio edd. ante Aldum, qui primus dedit *per se sust. bell. erat*, consentientibus reliquis scriptis. Denique *Romani fulti*, pro *Romanis fulti*, Port. fragm. Hav. a m. pr. et plures ex vetustissimis excusis. Sed ultima litera τοῦ *Romanis* ob ductuum similitudinem intercepta est a prima sequentis. Vide ad IV. 33. § 11.

§ 7 *Non diutius se in Hernico hostis continuit*] *Non diviciis* Leid. 2. Vox *hostis* negligitur in Voss. 2. *in Hernici cohortis continuit* Leid. 1. *in Hernici cohortis substinuit* Lipsiens. *In Hernico* est in eorum agro. Ita 'in Antiati,' de quo vide ad XXII. 1. § 10.

Pergit inde infestus in agros Romanos] Elegantius fuerat initio in Pal. 2. *pergit inde infestus agros Rom.* dictum ut mox c. 6. 'Conjuncto exercitu Romam pergunt.' Sic c. 29. e tribus Mss. lego *Volscius damnatus Lanuvium exsilium abiit:* quo in loco se non quivit expedire Beatus. c. 44. ut habet Pal. 3. *Virgini venienti forum magister decemviri libidinis manum injecit.* Lege IV. 29. ex Pall. omnibus *Cum dimisso exercitu urbem redisset:* vulgo *in urbem.* Gebh. Ita alibi interdum scriptores locutos fuisse reperio. Curtius III. 4. § 1. 'Regionem, quæ castra Cyri adpellantur, pervenerat.' Alia exempla vide a-

pud Sanctium in Minerv. l. IV. cap. de præposit. Ellipsi. Nollem tamen, Gebhardum præpositionem *in* sustulisse unius codicis auctoritate, in quo insuper postea aberratio scribæ eruditiore manu emendata est. Certe omnes nostri eamdem agnoscunt uno ore. Ex locis autem, quæ idem Gebhardus huc contulit, prior nihil probat; tribus autem reliquis codices ejus pejorem lectionem exhibere, postea dicendum erit, ubi ad quemque eorum pervenerimus. Quin et, si vera est observatio Sanctii in Minerva lib. III. in verbo 'Pergo,' ad locutionem 'pergo in urbem' subaudiendum esse τὸ 'iter;' vel 'pergere,' vel 'ire,' vel simile, præpositionem necessariam esse sponte patet. Legitur quidem apud Cic. ad Att. IV. 11. 'Perge reliqua: gestio scire ista omnia.' Sed ibi locutio elliptica est, pro 'perge scribere reliqua,' ut Corrad. vidit: et ap. Tacit. Ann. I. 28. 'Suis laboribus defectionem sideris adsimulans, prospereque cessura, quæ pergerent.' Sed locus hic viris doctis mendæ suspectus est; in quo alii 'quæ itinera pergerent,' alii 'quæ agere pergerent,' supplendum censent. Alibi sæpe librarii præpositiones supina quadam negligentia omiserunt. Vide ad v. 53. § 1.

Etiam sine belli injuria vastatos] Pal. 2. divisim *et jam:* quod non absurdum. *Gebh.* Ex nostris nihil notatum in excerptis video. Utrum autem malis, res eodem redibit. Sæpe voces *etiam* atque *et jam* in Mss. commutari, jam supra notatum est ad I. 47. § 9.

Obvius nemo, ne inermis quidem, fieret] *Obviis nemo* Harl. 1. *obviam nemo* Hav. reliquis vulgatæ lectioni adhærentibus, quæ etiam melior est. Vide ad I. 26. § 2. et ad XXVI. 25. § 15. etiam mox hoc lib. cap. prox. § 5.

Pervenere ad tertium lapidem Gabina via] *Venere* antiquiores, quibus utor, edd. Aldu primus *pervenere* restituit. Et ita habent omnes Mst. nostri. Deinde *Gabinia via* Leid. 2. Sed male. Vide ad II. 11. § 7.

§ 8 *Mortuus Æbutius erat Romanus consul*] Verbum *erat* abest a Pal. 3. *Gebh.* Omnes nostri eam vocem constanter retinent, non scripti modo, sed et typis inpressi: in uno tantum Gaertn. hoc modo transponitur, *Mort. Æb. Rom. erat cons.*

Adfecti plerique principum, Patrum major pars] *Principium* Hav. Port. a m. pr. et Voss. 1. in quo literæ *i* nota subjicitur, tamquam indicium eam delendam esse. Vide ad II. 27. § 12. Vox *Patrum* omittitur in Leid. 1. Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. secundum quam lectionem interpungendum foret, *adfecti plerique, principum major pars.* Alii tamen eamdem servant. Et recte. Distinguit enim senatores a principibus ordinis senatorii, illorum majorem partem, horum plerosque adfectos dicens. Vide ad v. 30. § 4. Per 'principes' autem 'senatus' videntur intelligendi, qui, summis dignitatibus functi, auctoritatem quamdam inter reliquos senatores adepti erant. 'Primores Patrum' vocantur, et ab 'universo ordine,' nempe senatorum, distinguuntur IV. 48. 'Haud gravate adclinaturos se ad caussam senatus, per quam universo ordini cum primoribus se Patrum concilient:' (vide etiam hoc lib. c. 36. § 5.) nisi hic per 'principes' intelligendi sint 'principes civitatis,' per quos ipsos tamen senatores primarii indicantur; quemadmodum ita consulem 'principem civitatis' supra vocat hoc lib. c. 1.

Sed vix ad quietas stationes viribus sufficerent] Τὸ *ad* non agnoscit Hav. quasi satis esset, præpositionem in priori membro adsumtam esse, quum ea etiam in altero Livius uti soleat, quemadmodum reliqui codd. et libri editi præferunt. Supra II. 2. 'Regium genus, regium nomen non solum in civitate, sed etiam in imperio esse.' Et passim Livium hac ratione præpo-

sitiones repetere solitum fuisse, contra vero librarios earum posteriorem sæpissime expunxisse, multis exemplis docebitur ad vi. 28. § 6.

§ 9 *Qui per ætatem ac valetudinem poterant*] *Valitudinem* habent codd. Mss. omnes. Notavi quoque ad Ciceronem. *Gebh.* Ita et Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quæ orthographia etiam infra in iisdem codd. iv. 25. § 8. v. 31. § 9. et passim alibi obcurrit. Vide Dausquei. in Orthogr. part. sec. hac voce.

Circuitio ac cura ædilium plebis erat] Quidam amphibolon putant. Nam si post *ædilium* distinguas, videtur dicere velle, quæ cura ædilium esse consueverat, eam plebis nunc factam. Sed mihi sensus videtur, conjunctim legendo: Quæ munia proceres obire debebant, eos ad ædiles plebis venisse. *Glar.* *Ædilium plebei* membranæ omnes antiquæ. *Modius.* Locum adtente consideranti nullum in his amphibolon obcurret. Nemini enim verosimile erit, curam circumeundi vigilias vili plebi commissam fuisse, quamdiu senatores superessent, qui eo munere fungi possent. Superfuisse autem patet ex eo, quod Patres vigilias obiisse dicantur. Si igitur alterum a plebe, alterum a Patribus præstandum fuisset, illa vigilias egisset, hi eas circuissent. At quoniam omnis fere ætas militaris morbo adflicta jacebat, et penuria militum respublica laborabat, nunc gregariorum loco senatores vigilabant, ædiles vigilias circuibant. Præterea *circumitio* Flor. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. Vide Oudendorp. ad Front. Strateg. ii. 3. ex. 8. qui et 'circumire' et 'circuire' veteres scripsisse, et utrumque in antiquissimis codd. reperiri observat. Certe *circumeunti* ex Putean. cod. laudat Gronov. xxii. 1. § 8. *circumire* ex Mss. xxxi. 21. § 13. *circumitus* habet codex Leid. 1. iv. 27. § 8. Vide etiam ad i. 47. § 7. Tum *aut cura* Gaertn. Vide ad xxi. 53. § 3. Denique *ædilium plebis*, ut præferunt editi ante Gruter. in uno tantum superest Hav. et a m. sec. in Port. et in fragm. Hav. qui a m. pr. simul cum Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. et Gaertn. præferunt *ædilium plebi.* Gruterus eumque secuti recentiores plerique a Modio, ut videtur, ad id inducti, ediderunt *ædilium plebei.* Vide ad ii. 42. § 6.

Summa rerum ac majestas consularis imperii venerat] *Summa rerum ac majestatis imperii consularis* Port. *majestas singularis imperii* Voss. 2.

Cap. vii. § 1 *Dii præsides ac Fortuna Urbis tutata est*] Non improbo; quod reperi in Pal. 3. *Fortuna Urbis tuta est:* ut creberrime Sallustius in Jug. præcipue. *Gebh.* *Fortuna Urbis tuta est* etiam Flor. a m. pr. Leid. 1. et Lipsiens. Non tamen probo. Alibi enim præteritum illud 'tutus est,' pro 'tuitus est,' apud Livium non obcurrit; cujus jam tempore ex usu abiisse videtur. Errantibus igitur librariis hanc lectionem tribuo, qui ultimam syllabam *ta* duplicare neglexerunt. Pariter etiam peccarunt x. 37. § 2. ubi plura exempla similium errorum congeruntur. Mox etiam *quod Volscis*, pro *quæ Vols.* Leid. 2. quæ eadem scripturæ varietas alibi sæpe obcurrit. Vide ad xxxvii. 35. § 4.

§ 2 *Adeo enim nulla spes non potiundi modo, sed ne adeundi quidem Romana mœnia, animos eorum cepit*] Dionys. ix. p. 624. ait, Volscos Æquosque Urbem tentasse, sed frustra id conatos. Ipse Livius paullo post Romanos ab hostibus obsessos ait: hic vero non ausos adire Romana mœnia. *Glar.* Sequius Pal. 2. *adeo enim nullam spem . . . mœnia, animus cepit.* Et videtur quoque alludere Pal. 3. in quo initio *nullam spem;* deinde tamen *animos eorum cepit.*

Pal. secundo assentitur Campan. fere per omnia, nisi quod amplius habeat *eorum*. Gebh. Vulgatam scripturam in nullo cod. nisi in Port. et fragm. Hav. inveni. Nam *adeo enim nullam spem . . . animus eorum cepit* est in Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 2. *adeo enim nullam spem . . . animis eorum cepit* in Hav. *adeo enim nullam spem . . . animos eorum cepit* in Flor. Gaertn. Leid. 1. et Harl. 1. *adeo enim nullam spem . . . animos eorum cepi* Lipsiens. *adeo ire nullam spem . . . animos eorum cepit* Voss. 2. Sed cum Gebhardo editam lectionem præfero. Vox *enim* cui usui sit, se non videre, Doujatius profitetur, ideoque vel eam delendam censet, vel totam periodum sic invertendam: *adeo enim nulla spes potiundi Romana mœnia animos eorum cepit, ut ne ea quidem adeundi mens ceperit.* Ego vero contra existimo, τὸ *enim* servandum esse, eoque deleto, vel periodo ex sententia Doujatii inversa, fore, ut commodus in verbis Livii sensus non sit, et sermo nullo modo cohæreat. Videtur Doujatius putasse, in verbis *adeo enim nulla spes . . . animos eorum cepit* sensum absolutum esse, nihilque sequentium inde pendere; expuncta autem particula *enim*, illa omnia per epiphonema capienda esse, cui proponendo τὸ *adeo* sæpe inservit, ut dictum est II. 42. § 10. Sed verius esse arbitror, periodum hanc per plura sequentia continuari, et demum finiri § seq. verbis 'in Tusculanos colles transirent.' Ita enim omnia cohærent, *adeo enim nulla spes, &c. animos eorum cepit, tectaque procul visa, &c. adeo* (illa enim particula ex præcedenti etiam huc revocanda est) *avertere mentes eorum, ut, &c. signa repente convellerent, transversisque itineribus, &c. in Tusculanos colles transirent.* Hinc patet, per particulam *enim* caussam reddi, cur dixerit, Deos præsides ac Fortunam Urbis Volscis Æquisque prædonum potius mentem, quam hostium, dedisse. Inversa autem, ut Doujatius volebat, periodo, nihil erit, quo particula connectens in verbis 'tectaque procul visa,' et τὸ *ut* in proximis, 'ut totis passim castris,' referri poterint. Ad hæc, ea admissa, quis ferre posset parvo verborum ambitu 'mentem dedit,' 'animos eorum cepit,' 'mens ceperit,' 'avertere mentes eorum?' Vulgatum itaque probum judico. Insuper τὸ *modo* abest a Leid. 2. *modos* habet Leid. 1. in fine vocis repetita litera, quæ in sequenti initialis est; quomodo, præsertim in litera sibilante, sæpius a librariis peccatum est. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Deinde *adeundi quidam*, pro *adeundi quidem*, habet Harl. 1. Frequenter τὰ *quidem* et *quidam* commutantur. Exempla vide ad XXXIX. 17. § 5. Denique Glareano Livio objicienti, quod Volscos Æquosque Romana mœnia adire ausos non fuisse hic tradat; § vero 4. Romanos 'obsessos' dicat; jam satisfecit Ant. Periz. qui ad marginem codicis monuit, Livium § 4. referre, non quod factum est, sed quod socii factum esse opinati sunt.

Tectaque procul visa atque imminentes tumuli avertere mentes] *Tecta procul visa* Leid. 2. omisso τῷ *que*, quod recte in reliquis omnibus superest. Tum *ac imminentes* Lipsiens. et Hav. Sed Livius raro aut numquam τὸ *ac* jungit cum vocibus a vocali incipientibus. Vide ad X. 26. § 17. In margine edit. Mediol. 1480. manu emendatum erat *atque eminentes*. Sed pro vulgato stant codd. Denique *advertere* Port. et fragm. Hav. a m. pr. contra mentem Livii. Infinitis locis hunc errorem librarii commiserunt. Vide ad VI. 28. § 8.

§ 8 *Totis passim castris fremitu orto*] Pal. 1. *orbo*, nescio quid orbum sensu significans. *Gebh.* *Orbo* etiam Voss. 2. quod erroribus scribarum adnumerandum.

Quid in vasto ac deserto agro] [Vid.

Lectt. Varr.] Τὸ *quid* servant omnes nostri, præter unum Leid. 2. qui præfert *quod*. Vide ad XXXVIII. 10. § 1. *Quid infesto agro in terra tabem* Flor. a m. pr. *inter tabem* a m. sec. Male vero Fabrum vocem *quid* sublatam voluisse, jam recte Doujatius observavit. Vel pueri norunt, *quid* hic poni pro 'propter quid,' 'cur.' Liv. XLII. 26. 'Mirari Persea regem, quid in Macedoniam exercitus transportati essent.' Vide Corte ad Sall. Cat. c. 18. Tum *vasto atque deserto* Port. et Leid. 2.

Desides sine præda tempus tererent] *Tenerent* Port. et Lipsiens. errore librarii. Infra I. 57. 'Quas in convivio luxuque cum æqualibus viderant tempus terentes.' III. 46. 'Atque id ipsum agi diceret Icilius, sedulo tempus terens:' ubi etiam *tenens* cod. Harl. 1. cap. 61. 'Regitantes, quid latrocinii modo procursantes pauci recurrentesque tererent tempus.' V. 26. 'Teri tempus, neutro inclinata spe.' VII. 26. 'Ubi quum stationibus quieti tempus tererent.' XXI. 48. 'Nullo satis digno moræ pretio tempus terunt.' XXXVII. 27. 'Circa ea, adpropinquare non ausa, naves diem trivere.' XLIII. 23. 'Appius nequidquam in his locis terens tempus, &c. Romam sacrificii caussa rediit.' XLIV. 2. 'Placuit, non ultra morande in Thessalia tempus terere.' cap. 37. 'Tunc quoque per speciem inmolandi terere videbatur tempus:' et ita sæpe. Alibi autem librarii 'tenere' et 'terere' commutarunt. Vide viros doctos ad Lucani IV. 752. et infra ad IV. 31. § 2. Mox, *optimum copiis*, pro *opimum cop*. Gaertn. Vide ad XXXVIII. 8. § 9.

Transversisque itineribus per Lavicanos agros in Tusculanos colles transirent] Supra II. 39. fuit scriptum *Labicum*. Hic habes *Lavicanos agros*. Mos fuit veterum scribarum *v* pro *b* ponere, et vicissim *b* pro *v*, quod etiam alibi indicavimus. *Rhen*. Vet. lib. *Lavicanos*. *Sigon*. *Transversusque itineribus* Lipsiens. *transversique itineribus* fragm. Hav. a m. pr. Male. Nam *transversis itineribus*, quod reliqui retinent, eodem modo dicitur, ut 'transversis tramitibus.' De quo vide ad II. 39. § 3. Ceterum *per Lanicanos agros* Lipsiens. et Hav. Sed alii codd. constanter *Lavicanos*. Et ita omnes editi, nisi quod Gryphius 1548. *Labicanos* vulgari curarit. Vide ad II. 39. § 4. Tum *in Tusculanos agros* Leid. 2. cujus librario ita scribenti adhuc obversabatur τὸ *agros* ex proximo. *Tusculanos colles* verius esse inde patet, quod mox dicat hoc cap. 'Descendentibus ab Tusculano in Albanam vallem.' Denique *transierunt* Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. *transierent* Leid. 1. An voluerunt *transierint?* Ita censendi erunt librarii veram lectionem mutasse, quoniam diversa tempora jungi displiceret; quod tamen et Livio et aliis scriptoribus frequens esse, variis locis infra docebitur. Et ita inperfectum et perfectum quum alibi junguntur, tum etiam II. 48. 'Æqui se in oppida receperunt, murisque se tenebant.'

Tempestasque belli conversa est] Vet. lib. *obversa est*. Sic VI. 24. 'obverti aciem' dixit. *Sigon*. Pal. 2. cum Sigonio faciens *tempestasque belli obversa est*. Gebh. *Obversa est* etiam unus Hav. cunctis aliis in editam lectionem conspirantibus, quam propterea præfero.

§ 4 *Pudore etiam, non misericordia solum, moti*] *Pudore et non jam mis. solum* Voss. 2. *pudore etiam, non mis. moti solum* Gaertn.

Moti, si nec obstitissent communibus hostibus] Pall. et Campani ed. *quod nec obstitissent*. Pal. 2. *quod ne obstitissent*. Gebh. *Moti, si non etiam obstitissent* Voss. 1. *motique nec obstitissent* Voss. 2. *motive obstitissent* Lipsiens. *motis nec obstitissent* Leid. 1. *moti si non obstitissent* Leid. 2. *moti nec obstitissent* Harl. 1. et Port. in contextu: *moti quod nec obstitissent*

idem in marg. ut et fragm. Hav. *moti quod ne obstitissent* Harl. 2. et Hav. *quod nec obstitissent* etiam Gaertn. Paullo ante *Iterum*, pro *Interim*, Lipsiens. Vide ad x. 18. § 1.

Infesto agmine Romanam urbem petentibus] Verba hæc omisit librarius Oxon. L. 1. ut auctor est Hearne. *Romam urbem* habet Voss. 1. et Leid. 2. vulgatum reliqui codd. Supra I. 3. 'Is sepultus in eo colle, qui nunc est pars Romanæ urbis, cognomen colli fecit.' v. 36. 'Urguentibus Romanam urbem fatis, legati contra jus gentium arma capiunt.' VIII. 22. 'Pestilentiæ, quæ Romanam urbem adorta nunciabatur, fidens.' x. 16. 'Si ad ipsam Romanam urbem obpugnandam ducant.' Non est igitur, cur recepta lectio mutaretur. Mox *opem illam*, pro *op. ullam*, Harl. 1. Vide ad xxv. 11. § 3.

§ 5 *Ubi quum hostes non invenissent*] *Ubicumque hostes* Lipsiens. Vide ad v. 55. § 1. Deinde vox *hostes* exsulat a Voss. 1. et Leid. 2. Mox *famam atque vestigia* Voss. 2.

Obvii fiunt descendentibus a Tusculano in Albanam vallem] Vet. lib. *ab Tusculano*. Sigon. Supra nominat *Tusculanos colles*. Quare non recte Pal. 2. *discedentibus ab Tusculano*. Pal. 1. *ab Tusculano*. Pal. 3. *ab Tusculana*. Gebh. *Obviam* priscæ edd. usque ad Aldum, qui reposuit *obvii*. Neque aliter est in codd. nostris. Vide ad cap. præc. § 7. Transpositis vocibus *fiunt obvii* habet Gaertn. Deinde *discedentibus* perperam etiam Hav. plerumque Gebhardi Pal. 2. consentire solitus. Verba 'descendere' et 'discedere' alibi sæpe commutari, videbimus ad IX. 14. § 7. *a Tusculano*, ut, præter Sigonianas, habent omnes edd. usque ad Gronovianam 1665. est in Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et Port. *ad Tusculanam* in Lipsiens. *ab Tusculano* in Voss. 2. *a Tusculana in Alb.* fragm. Hav. *ab Tusculana in Alb.* Leid. 1. Harl. ambo et Hav. quam scripturam in Mediceo codice repertam probat Jac. Gronov. in Respons. ad Cavillat. Fabretti p. 38. et 39. atque inde efficit, vallem Albanam humiliorem fuisse, quam erat Tusculana. Caussam autem, cur hanc lectionem veram crederet, illam reddidit, tum quod ignoret, alibi adservari membranas castigatiores et pluribus retro annis scriptas, quam quas Medicæa scrinia inter plures alias possident, tum quod ratio dari nequeat, cur Livius nunc simpliciter *ab Tusculano* diceret, quum statim ante, bis addito substantivo, dixisset 'integra loca Tusculanum agrum,' et 'in Tusculanos colles transirent.' Quod tamen ad posteriorem rationem adtinet, Livius nunc simpliciter *ab Tusculano* dixisse censeri potest, ne semper eadem formula utatur, præsertim quum ubique ad id operam dederit, ut aliqua varietate orationem distingueret. Vide ipsum Jac. Gronovium ad I. 30. § 8. II. 7. § 2. et alibi. Ex eadem caussa 'per Volscos Falernumque agrum' dixit VII. 26. § 9. 'in Campaniam Falernumque agrum' x. 20. § 1. quibus locis plura vide. 'In Tusculano' autem pro in Tusculano agro, quemadmodum 'in Antiate' XXII. 1. § 10. ubi vide quæ notantur.

Fidesque sua sociis parum felix in præsentia fuit] Non comparent in Pall. tribus verba ista *in præsentia*. Et quidem a primis editoribus inculcata esse non amplius quæro; qui et copulam, ut et Pall. *que* ignorant. *Gebh.* Verba *in præsentia* non comparent etiam in Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Propterea tamen ea a primis editoribus inculcata esse, ut Gebhardus censuisse videtur, minime judico. Nam et servant eadem illa melioris notæ aliique codd. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. Port. et fragm. Hav. a m. sec. in margine; et Livius passim iis uti amavit. Vide

ad II. 44. § 2. et ad XXXIII. 13. § 13. Quin et addidisse Livius videtur, ut tacite innueret, Hernicos Latinosque postea ex beneficio hoc fructus tulisse, Romanosque pro auxilio lato non ingratos exstitisse. Præterea copula *que* exsulat etiam a Voss. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. sed illam contra fide digniores membranæ reliquæ agnoscunt. Paullo ante *aud quisquam*, pro *haudquaquam*, Lipsiens. et *prœlio pugn. æq. est*, transpositis dictionibus, præfert Gaertn.

§ 6 *Haud minor Romæ fit morbo strages*] *Haud minor Romæ strages*, duabus vocibus exsulantibus, priscæ edd. aliæ earum præferunt *Haud minor et Romæ strages*. Aldus demum, quod nunc editur, reposuit; idque in omnibus superest Mss. Mox *qui unus superfuerat* fragm. Hav. dissentientibus reliquis.

Mortui et alii clari viri, M. Valerius, T. Virginius Rutilius augures] *Rutilius* nomen est gentis, ut in 'P. Rutilio Lupo.' Hic autem cognomen quæritur. Ergo *Rutilus* scribendum, quod in Capitolinis fragmentis est. *Rutilius* quidem ea de causa respuitur, quod cognomina in *ius* non desinant ea terminatione, quæ patronymicum significant. Itaque *Rutilius, Flavius, Flaminius, Licinius, Pacilius*, et ejusmodi alia, quæ in vulgatis libris pro cognominibus usurpantur, sunt corrigenda *Rutilus, Flavus, Flamininus, Licinus, Pacilus*. Sigon. Est hæc lectio commentum Sigonii. Pal. 1. *mortui et alii viri clari M. Valerius. G. Virginius. Putilius augures*. Veteres autem edd. et Pal. 2. dant nobis *Rutilius*. Pal. 3. *Rutulius*, Gebh. Eodem ordine, quo Gebhardi Pal. 1. *mortui et alii viri clari* etiam unus Voss. 1. Reliqui seriem vocabulorum non inmutarunt. Hunc *Valerium* augurem Sigonius ad Liv. III. 25. § 3. eumdem censet, atque illum, quem Liv. II. 18. A. U. C. CCLIII. ex quorumdam sententia primum dictatorem creatum scribit, Marci filium, Volusi nepotem. Ejus patrem autem M. Valerium consulem referri A. U. C. CCXLIX. l. II. c. 16. et interfectum esse prœlio ad Regillum lacum A. U. C. CCLV. apud Liv. II. 20. Contra Pighius in Annal. ad A. U. C. CCLIX. p. 89. existimat, scribendum hoc loco *M'*. sive *Manium Valerium*, Volusi filium, P. et M. Valeriorum fratrem, quem Liv. II. 30. dictatorem creatum fuisse refert. Omnes tamen, quibus utor, codd. scripti et editi uno ore *Marci* prænomen ei tribuunt; quamvis similiter verum sit, sæpissime 'Marci' et 'Manii' prænomina in Mss. commutari. Vide ad XXVII. 25. § 2. Sequenti Virginio *Caii* prænomen tribuit Voss. 2. Reliqui constanter *Titum* vocant. Tum *Verginius* Leid. 1. *Vergineus* Leid. 2. *Virgilius* Port. Denique *Putilius* Voss. 1. *Rutulius* Lipsiens. *Rutilius* scripti reliqui. Pro quo recte Sigonius, frustra adversante Gebhardo, substituit *Rutilus*. Idem autem cognomen Sp. Nautio restituit IV. 35. § 4. et C. Sempronio XXXVII. 57. § 12. ubi in scriptis et editis prioribus pari modo peccabatur. Denique vox *augures* non comparet in Port. *augur* habet fragm. Hav. a m. pr.

Ser. Sulpicius, curio maximus] *Sex. Sulpicius* Leid. 2. *Servilius Sulpicius* Hav. De quo errore vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. *Ser. Suplcius*, sive *Suplicius*, literis trajectis, Lipsiens. Vide ad c. 10. § 5. Tum *et curio maximus* Harl. 2. Pro *curio maximus* male in margine Port. est *pontifex maximus*. Utramque lectionem exhibet Hav. præferens *curio pontifex maximus*.

§ 7 *Et per ignota capita late evagata est vis morbi*] Verbum *evagata* non habet hic locum. Tu castiga, *late vagata est*. Rhen. Non putat hic locum habere verbum *evagata est* Rhenanus, ideo restituendum dicit, sicut habe-

tur in antiquis cusis, *late vagata est;* quod non approbo, præsertim codicum manu pictorum auctoritate fultus, et quod amet hoc verbum Livius. II. 11. 'Finisque ille tam effuse evagandi Etruscis fuit:' ubi cum id magna contentione reposuisset ex veteri libro; hic, jam memoria deficiente, incipit sibi se ipsum contradicere. Pal. 3. exhibet *et ignota capita late evagata est vis morbi.* Non illepide, si ratio habeatur vere Latinæ Veneris. *Gebh.* Voculam *et*, ac mox verbum *est* non agnoscit Port. *vagata* autem, quod Rhenanus volebat, in duobus tantum codd. obvium fuit, Voss. 2. et fragm. Hav. Reliqui omnes *evagata* ostentant, quod auctoritate Flor. S. Marci defendit etiam Jac. Gronovius ad II. 11. § 10. Eam lectionem servandam esse, etiam Doujatio videbatur, quod *evagari* non modo notet extra certum locum, sed etiam supra modum vagari. Eodem verbo utitur etiam Livius XXII. 47. 'Nullo circa ad evagandum relicto spatio, hinc amnis, hinc peditum acies claudebant in directum utrimque nitentes.' In codd. qui *vagata* præferunt, prima litera *e* intercepta est ab ultima vocis proximæ. Vide ad II. 44. § 6. *Lata evagata est* habet Harl. 1. Quid autem vere Latinam Venerem Gebhardus adpellet, Pal. 3. lectionem *et ignota capita late evagata est* non inlepidam pronuncians, quomodo et præfert Lipsiens. plane ignoro. Certe alibi ita antiquos locutos fuisse nondum observavi. Tum *vis morbo* Leid. 1.

Inopsque senatus auxilii humani] Particula *que* abest a priscis edd. Eam primus interposuit Aldus, quam etiam agnoscunt codd. nostri omnes.

Jussi cum conjugibus ac liberis supplicatum ire] *Jussis cum conjugibus* Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. An legendum indicant *jussi sunt cum conjugibus?* Hæc conjectura si placet, censendum est, verbum *sunt* unica litera *s*, addita nota, quæ compendii signum esset, scriptum fuisse, ut passim fieri solet; postea vero, neglecta nota, literas coaluisse. Vide ad XLV. 17. § 6. Si quis tamen verbum *sunt* addendum non esse existimet, *jussis* datum erit eodem errore illi, de quo videbimus IV. 44. § 5. Prius tamen verius puto ob auctoritatem optimorum codicum. *Jussis* etiam est in Port. Sed in eodem insuper omittitur particula, quæ sequitur, *cum*, quam tamen intercepisse videtur prima syllaba proximæ vocis *conjugibus.* Alia ejus erroris exempla habuimus I. 26. § 1. c. 51. § 5. et Ep. Liv. lib. III. Ant. Perizon. ad marginem Livii monuerat, ita sibi interpungendum videri: *jussi cum conjugibus ac liberis supplicatum ire, pacemque exposcere Deum, ad id, quod sua quemque mala cogebant, auctoritate publica evocati, omnia delubra implent.*

§ 8 *Auctoritate publica evocati omnia delubra implent*] *Publice vocati* Flor. *Impleri* Hav. et Lipsiens. Forte voluerunt *implere*, ut ita oratio per infinitivum more historicorum, et inprimis Livii, efferatur, de quo dictum ad I. 50. § 5. Verum ita etiam mox scribendum videri posset *exposcere* pro *exposcunt:* licet tamen interdum, sed rarius, id negligatur. Vide ad V. 47. § 5. Insuper etiam duorum illorum codd. auctoritas levior est, quam ut eorum fide lectio, quæ in reliquis omnibus superest, inmutetur.

Crinibus templa verrentes] Vide Polyb. IX. 6. *Klock.* Vide Lipsium Elect. II. 6. *Duk.* *Crinibus effusis templa* Gaertn. quod non displiceret, si plurium codicum fide niteretur. 'Effusi' enim 'crines' sunt soluti ac penduli. Ovid. Ep. Her. VII. 69. 'Conjugis ante oculos deceptæ stabit imago Tristis, et effusis sanguinolenta comis.' 'Fundere comas' in hac re dixit Lucan. II. 30. 'Hæ lacrimis sparsere Deos, hæ pectora

duro Adflixere solo, laceras que in limine sacro Adtonitæ fudere comas.' 'Passos crines' in eadem re memorat Liv. ipse XXVI. IX. 'Circa Deum delubra discurrunt, crinibus passis aras verrentes:' et Mamertin. in Genethl. Maxim. c. 10. 'Ædes sacras passo capillo suo quæque verrebat.' Sed nulli alii codd. eam vocem agnoscunt; quare recipere non audeo. Præterea *cervicibus templa* Lipsiens. Sed, in hac re 'crines' memorari, loca laudata probant. Deinde *verentes* habet fragm. Hav. *vertentes* Voss. 2. Harl. 2. et Hav. Sed male. Proprium enim in hac re verbum est 'verrere,' ut exempla modo laudata docent. Apul. Metam. l. VI. non longe a principio: 'Humumque verrens crinibus suis.' Silius Ital. VI. 560. 'Ast aliæ, laceris canentes crinibus, alta Verrunt tecta Deum:' ubi post Dan. Heinsium, qui hunc morem inlustravit, docui 'verrere' et 'vertere' a librariis confundi.

Finemque pesti exposcunt] *Exponunt* perperam Hav. Vide hoc lib. ad c. 5. § 12. *eposcunt* Harl. 2.

CAP. VIII. § 1 *Defuncta morbis corpora salubriora esse cœpere*] Legendum ad fidem libri veteris *corp. sal. esse incipere*, id est, incipiebant, qui sermo familiaris est historicis. *Rhen.* *Sal. esse incipere* placuit Sigonio: neque aliter edd. primæ. Sequentes enim *incepere*, quomodo exstat in Pal. 2. ac 3. alterum visitur in Pal. 1. At si quis mihi totam eam vocem detraxerit auctori, nihil detraxerit sententiæ. *Grut.* *Sal. esse incipere* dudum ante Rhenanum ediderunt Andreas atque Campan. Pessime vero vulgo et quidam codd. *incepere.* Pal. 1. *salubria esse incipere.* Gebh. *Salubria esse incepere* Voss. 2. *salubriora esse incepere* Voss. 1. Leid. 2. Port. et Hav. Reliqui omnes (præter Flor. in quo obvia est vox *cœpere*) Leid. 1. Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *salubriora esse incipere;* quod recte Rhenanus probavit, et Sigonius in contextum recepit, quum adhuc, neglecta Rhenani emendatione, *salubriora esse cœpere* ederetur, quod primum mihi obvium fuit in ed. Mogunt. quum antiquiores excusi habuissent *salubriora esse incepere.* De oratione per infinitivum prolata vide ad I. 50. § 5. Paullo ante *sive pace Deum* edd. Aldina antiquiores, invitis omnibus scriptis, qui *seu pace* servant, ut etiam Aldus vulgavit. *Seu pace deinde impetrata* Lipsiens. Tum *anni circumacto*, prætermissa vocula *jam*, Harl. 2.

§ 2 *Tertio die, quam interregnum inierat*] *Tercia die* Port. Male. Vide ad VIII. 11. § 15. Tum *interregnum iniret* Leid. 2. qui etiam in verbis præcedd. non agnoscit vocem *quum*, vel *cum*. Sed eam intercepisse videtur proxima *curam*.

Consules creat L. Lucretium et T. Veturium Geminum] Voces *consules creat* in ultimum locum rejiciuntur in Leid. 2. qui simul omittit vocem *Tricipitinum*. Pro ea *Triplicium* est in Voss. 2. *Tercipitini* in Lipsiens. *Tricipitini* in Leid. 1. et Harl. 1. Denique *T. Vecturium Geminium* Port. *Geminium* etiam Harl. 2. *Genium* Gaertn. Consulem hunc etiam Τίτον Οὐετούριον Γέμινον vocat Dion. Halic. IX. p. 624. Τίτον Οὐετούριον Κιχωρηνὸν, sive *T. Veturium Cicurinum*, Diod. Sic. Bibl. XI. p. 284. Panvin. tamen in Fastis eum *Sp. Veturium* adpellandum esse censet, quia Veturius (qui inter decemviros legum ferendarum fuit, et in Fastis Capitol. *Spurii* prænomine vocatur,) ὑπατικὸς vel consularis fuisse dicitur apud Dion. Halic. Antiq. X. p. 680. ubi tamen male Τίτος etiam adpellatur. In eadem opinione etiam fuisse videtur Pighius in Annal. ad A. U. C. CCCII. p. 145. Sed non adtenderunt, consulem hujus anni *Geminum* cognominatum fuisse, fastos autem Capitol. decemviro cognomen *Crassi* dedisse. Contra per

Veturium decemvirum consularem eum indicari, qui septennio postea consulatum gessit, existimat Sigonius infra hoc lib. c. 31. § 2.

Sive ille Vetusius fuit] Pal. 3. *sive Vetusius fuit*. Gebh. Nostri a vulgato non recedunt, nisi quod *Veturius* habeat Voss. 2.

Ante diem tertium Idus Sextiles] *Ante die tertio* Hav. *ante tertium* vett. edd. Utrumque male. Recte Aldus *ante diem tertium* reposuit. Et ita reliqui nostri. Vide ad VI. 1. § 11. Deinde *Idus Sextilis* fragm. Hav. Sed vel ita pro casu quarto accipi debet. Vide ad IV. 37. § 3. Vox *Idus* non adparet in Gaertn. Mox *sed etiam ultro inferre* alio ordine Hav. Harl. 2. et Lipsiens.

§ 4 *Nunciantibus Hernicis, in fines suos transcendisse hostes*] *Fines suos transcendisse* primæ edd. usque ad Aldum, qui præpositionem adjecit. Eamdem autem retinent omnes nostri. Infra IV. 53. 'Jam enim in Latinum Hernicumque transcenderant agrum:' ubi etiam quædam vide. X. 20. 'Per Vescinos in Campaniam Falernumque agrum transcendunt.' XXXII. 13. 'Omisso incepto in Macedoniam transcendit.' XXXVIII. 3. 'Amphilochia recepta, eadem spe in Aperantiam transcenderunt.' XLIV. 9. 'In urbem duorum signorum milites transcenderunt.' Ita 'transcendere per ruinas muri' dixit Liv. XXXVI. 24. ubi etiam vide. Mox *permissum auxilium*, pro *promissum aux.* Voss. 2. Qui error ex eo ortus est, quod librarii notas, quibus voces *per* et *pro* indicari solebant, confuderint. Vide ad IX. 10. § 7. *transmissum auxilium* Gaertn. Tum vox *duo* non comparet in Leid. 2.

§ 5 *Tricipitinus populationibus arcendis*] *Triciplinus* Voss. 2. *Tripicitrinus* Leid. 2. *Tricipitinus L. Lucretius populationibus* Hav. Sed voces *L. Lucretius* ex glossa sunt ac margine. Mox *in Hernicos processit* Voss. 1. et Leid. 2.

Primo prælio hostes fundit fugatque] Τὸ *fugatque* exsulat a priscis edd. sed addidit primus Aldus, concinentibus omnibus Mss. quibus utor. Passim duo hæc verba junxit Livius. Vide ad XXXVIII. 53. § 2. Mox hoc cap. 'Aliquanto pauciores multitudinem ingentem fundunt fugantque.'

§ 6 *Lucretium, dum in Hernicis sedet, prædonum agmen fefellit*] Pal. 1. *sederet*. Gebh. Male: *dum* enim requirit præsens indicativum. Vide ad I. 40. § 7. Crediderat librarius, scriptum fuisse *sed'et*, et hinc *sederet* dedit. Vide ad XXXIX. 52. § 6. Ceterum *Lucrecius* perperam Leid. 2. Non enim Lucretius agmen prædonum, sed illud Lucretium fefellit, eoque inscio in agros sociorum prædatum descendit. Male etiam *agrum*, pro *agmen*, Lipsiens. Mox *montes Prædestinos* Harl. 1. *montes Prævestinos* Harl. 2. et Lipsiens. *Panestinos* Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Mox etiam *Pænestinium* Voss. 1. et Leid. 2. *Prænestium* Gaertn. *Prævestinum* Lipsiens.

Ductum: inde dimissum in campos vastavere] Muta distinctionem et scribe, *ductum, inde demissum in campos. Vastavere agros Prænestinum Gabinumque*. J. F. Gron. Omnes codd. mei *dimissum in campos* præter unum Harl. 1. qui habet *inde missum in campos:* unde optime Gronovii certissima conjectura firmari potest. Primam enim syllabam vocis *demissum* intercepit ultima proximæ *inde*. 'Demittere' autem et 'Dimittere' passim confundi, infra dicendum erit ad VII. 23. § 6. Mox *Gabiniumque* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. et Gaertn. Male. Vide ad II. 11. § 7.

Ex Gabino in Tusculanos flexere colles] Duo priora vocabula exsulant a Leid. 2. a m. pr. sed m. sec. adscriptum *ex Gabinis*, quæ etiam lectio superest in Voss. 1. Tum *in Tusculentis* idem Voss. 1. qui ut et Leid. 2. mox pro varia lectione præferunt *calles*

loco τοῦ *colles*. Sæpe *colles* et *calles* commutari, videbimus ad xxxi. 42. § 8. Hic vero *colles* servandum. Supra c. 7. 'Per Lavicanos agros in Tusculanos colles transirent.'

§ 7 *Urbi quoque Romæ ingens præbitus terror*] *Urbis quoque Romanæ* Lipsiens. a m. pr. *urbi quoque Romanæ* a m. sec. Vide ad Epit. Liv. lib. L. Uni tamen codici fidem habere non audeo: *urbi cum Romæ* Gaertn.

Magis in re subita, quam quod in arcendam vim parum virium esset] Quædam exemplaria habent (et certius arbitror) *magis re subita*, sine præpositione *in*: deinde, *quam quod ad arcendam*. Nannius. Tres Pall. et antiquitus editi, *quam quod ad arcendam vim*, non, ut vulgatur, *in arcendam vim*. Gebh. Si nostri addicerent, eum Nannio reciperem *magis re subita*. Nunc vero omnes et manu et typis descripti servant *magis in re subita*. Præterea *quam quod ad arcendam vim* Voss. 1. Leid. 2. Harl. ambo, fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. cum primis edd. *Quam quod arcendam vim*, omissa præpositione, Leid. 1. et Port. *quam ad arcendam vim* Voss. 2. et Hav. exsulante voce *quod*, quæ a proxima voce *quam* intercepta est. Vide ad xxxvii. 54. § 4. *quam quod in arcendam vim* primum inveni in ed. cui Curio præfuit: in ejus autem margine manu docta notatum, forte legendum *quam quod ad arcendam vim:* et ita jam præfert Gruteri ultima. Denique *parum virium esse* Port.

§ 8 *Quanto longius ab Urbe hostium abscederent*] Pal. 1. *ascenderent*. Gebh. *Obsederent* Leid. 2. *ascenderent* Voss. 2. et a m. pr. Port. qui a m. sec. habet *abscenderent:* idque est in Harl. 2. fragm. Hav. Lipsiens. et a m. pr. in Voss. 1. 'abscedere' et 'abscendere' eodem modo confunduntur v. 4. § 10. Similiter etiam confunduntur 'descendere' et 'decedere.' Vide ad xxxvi. 14. § 4.

Jam ante exploratis itineribus suis instructum] Hoc fortassis ita dici potest, ut alibi 'occasio sua,' 'tempora sua,' et alia hujusmodi, de quibus J. F. Gronovius ad Liv. I. 56. xxxv. 12. et Observ. IV. 17. Et, si alibi in Livio vel aliis est 'explorare itinera sua,' bene habet. Interim mihi suspectum est *suis*, tamquam ex ultima litera vocis præced. et tribus prioribus sequentis natum. *Duk.* Ant. Perizon. ad marginem Livii malebat *jam ante expl. itin. hostis instruct.* Vir doctus vero ad marginem editionis Curionis legendum conjiciebat *jam ante exploratoribus suis instructum*. Et ita *instructum* accepit pro edoctum, certiorem factum, nempe hostem adventare. Invitis tamen codd. qui hoc loco omnes vulgatum servant, neutram conjecturam probare possum: *instructum* hic capio ordinatis, et in aciem dispositis militibus. Supra hoc lib. c. 2. 'Ita duo consulares exercitus ad hostem accessere, acie instructa, ut confestim dimicarent.' Infra VI. 7. 'Quod ubi aciem jam instruenti Camillo centuriones renunciaverunt.' x. 19. 'Ab neutra parte satis commode instructi fuerunt:' et mox, 'Romani exercitus nec pariter ambo ducti, nec satis temporis ad instruendum fuit.' IX. 37. 'In campos delata acies: deinde instructa primo suo stare loco, relicto hostibus ad instruendam contra spatio.' Doujatius *itineribus suis* vel accipit itineribus ipsius Lucretii, vel itineribus prædonum; pronomen enim 'suum' non semper reciproce dici. Posterius admitti nequit. Lucretius enim explorando itinera, per quæ ad hostem pergebat, didicerat, eum incautum adventare, ideoque instructus et ad certamen intentus incedebat. Non autem iisdem stativis sedisse Lucretium, postquam sociorum agros vastari audivisset, sed obvium hosti profectum esse, indicant verba Livii hoc cap. infra, 'Victor consul, ingenti præda potitus, eadem in sta-

tiva rediit.' Si quid mutandum, Dukero, τὸ *suis* inducendum esse censenti, consentio. Infra x. 26. 'Ut in re subita parum explorato itinere ad jugum perrexit.' Τὸ 'suus' autem sæpe a librariis pro lubitu modo addi, modo omitti solet. Vide ad v. 46. § 1. Sed neque vulgatum defendenti pertinaciter adversabor. Livius enim aliique sæpe τὸ 'suus' addiderunt, ubi tuto omitti potuisset. Ita II. 55. 'Tribuni, civem Romanum in conspectu suo virgis cædi, malunt, quam ipsi in lectulo suo a vobis trucidari:' ubi vide quæ dixi. Infra III. 13. 'Ibi rixam natam esse, fratremque suum majorem natu, pugno ictum a Kæsone, cecidisse semianimem.' Valer. Max. I. 1. ex. 4. 'Prætor, a patre suo, collegii Saliorum magistro, jussus, sex lictoribus præcedentibus arma ancilia tulit.' Ceterum *jam ante ploratis itineribus suis* præfert Lipsiens.

§ 9 *Igitur præparatis animis*] Pal. 1. *Igitur imperatis animis.* Non apponam quid conjectem. *Gebh.* Quid conjecturus fuisset Gebhardus, incertum est. Id tamen certissimum, scripturam Pal. primi originem suam debere errori librarii. Omnes nostri vulgatum tuentur.

Perculsos adorti, aliquanto pauciores multitudinem ingentem fundunt] *Percussos* Port. a m. pr. *perculssos* a m. sec. Vide ad I. 27. § 10. Deinde *aliquando* Leid. 1. qui error ex negligenti præeuntis pronunciatione natus videtur: qualia plura passim in Mss. obcurrunt. Vide ad v. 29. § 5. Denique *pauciore* Voss. 2. quasi Livius voluisset, 'ingentem multitudinem fundunt pauciore multitudine.' Vulgatum tamen præstare judico. Denique *fundit fugatque* Gaertn. *fugatque* etiam Lipsiens.

Cum exitus haud in facili esset] Scribe *quum exitus haud in facili essent.* Rhen. Vet. lib. *cum exitus haud inde faciles essent.* Sigon. Assentio Rhenano, reponenti hic ex scripto codice *cum exitus haud in facili essent:* quod ita habeant etiam membranæ nostræ. *Modius.* *Cum exitus haud in facili esset* ed. Andreana: neque valde recedunt Pal. Sigonius aliique vulgarunt *cum exitus haud inde faciles essent:* quod mihi non magis sapit quam Modianum *haud inde facilis esset.* Grut. Pall. 2. ac 3. ex interpolatione, *cum exitus haud in facili essent:* neque aliter Campani ed. At Pal. 1. *cum exitus haud inde facilis esset.* Quid dicam? cogi me ad probandam lectionem Rhenani, victum tanto consensu librorum et Palatinorum et Modianorum. *Gebh.* *Quum exitus haud in facili essent.* Sic Rhenani, sic Modii, sic Pall. codd. Quid igitur Sigonius, *haud inde faciles essent?* Hoc lib. c. 65. 'Adeo moderatio libertatis, dum æquari velle simulando ita se quisque extollit, ut deprimat alium, in difficili est.' Seneca de Clement. I. 7. 'At cui ultio in facili est, is omissa ea certam laudem mansuetudinis consequitur.' Plinius XVIII. 28. 'Contentus ita probasse, opes sibi, cum vellet, in facili fore.' Quid Gruterus ex Andrea maluit *exitus . . . esset?* quasi nesciret, esse plures. Liv. XXXIX. 51. de Hannibale: 'Septem exitus e domo fecerat; ex iis quosdam occultos, ne custodia sepirentur.' Et apud Cic. in Verr. v. 27. 'clausum ad exitus:' hoc lib. c. 26. 'Priusquam vallo undique clauderent exitus.' Alibi XXXVII. 16. 'Iniqua et difficilia ad exitus loca.' *J. F. Gron.* Ut Sigonius in vet. lib. invenit, præfert etiam Hav. perpetuus ejus assecla. *Quum exercitus haud in facili esset* Voss. 1. et Leid. 2. Alibi etiam interdum confunduntur voces *exercitus* et *exitus.* Vide ad v. 26. § 7. *Quum exitus haud in facili esset* Voss. 2. et Hearnii Oxoniensis N. *quum exitus haud in facile essent* Harl. 1. ex quali lectione, addita tantum una litera

sibilante, (nam *iñ* pro *inde* in membranis ubique obcurrit) efficta est illa, quam Sigonius in suo obfendit. *Quom exitus haud faciles essent* Gaertn. quod ex veræ lectionis expositione natum puto. Reliqui Mss. Leid. 1. Harl. 2. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. *quum exitus haud in facili essent*. Et ita jam edidit Aldus, cui tamen nemo ante Gronovium auscultavit, nisi paullo post Colonienses a. 1525. Cervicornus, Ascensius a. 1530. et Basileenses a. 1555. Quum autem Sigonius cod. sui lectionem recepisset, ejus loco mox Parisienses a. 1573. substituerunt *quum exitus haud inde facilis esset*, quod subsequentes nonnullæ edd. servarunt, etiam Modiana, unde Gruterus haud satis adcurate Modium ejus auctorem credidit. Sed recte Rhenanus, Modius, Gebhardus, et ὁ πάνυ Gronovius *quum exitus haud in facili essent* probarunt. 'Exitus essent in facili,' pro essent faciles, ut Gaertn. præferre modo dixi. Ita 'in difficili esse' apud JCtum obcurrit in l. 29. § 15. ff. de liberis et postumis: 'Ille casus in difficili est, si filium habeas, et nepotem nondum natum instituas:' quam locutionem, in eo ab anonymo reprehensam, quasi inusitata aut etiam durior foret, optime vindicavit Duker. in notis ad opuscula de Latinitate jurisconsultorum veterum p. 390. Sane 'in facili esse,' ut hoc loco Livius, etiam alius jurisconsultus dixit lib. VIII. ff. de confirmando tutore vel curatore: 'In confirmando tutore hoc prætor inquirere debet, an duraverit patris voluntas: quod in facili est.' Vid. Nic. Heins. ad Nason. Art. Am. I. 562. Livio autem similes locutiones admodum sunt familiares. Ita 'in obscuro esse' supra in Præfat. 'Si in tanta scriptorum turba mea fama in obscuro sit nobilitate ac magnitudine eorum, meo qui nomini officient:' 'in dubio esse' II. 3. 'Quum haud cuiquam in dubio esset, bellum ab Tarquiniis inminere.' III. 19. 'In dubio fuit, utrum L. Mamilius Tusculanus dux, an P. Valerius et C. Claudius consules Romanam arcem liberarent.' Ovid. Epist. Her. XIX. 174. 'Quid sequar in dubio est: hæc decet; ille juvat.' Lucret. III. 850. 'In dubioque fuit, sub utrorum regna cadendum Omnibus humanis esset:' ubi videndus est Lambin. 'In integro esse' infra hoc lib. c. 10. 'Victam legem esse, nisi, dum in integro res sit, caveant, ne possessione urbis pellantur:' ubi videnda etiam quæ notantur. 'In incerto esse' v. 28. 'Varie bellatum, adeo ut in incerto fuerit et apud ipsos exercitus et Romæ, vicissent, victine essent:' ubi etiam monebo. 'In obvio esse' XXXVII. 23. 'Eo maxime, ut in obvio classi hostium essent, electus locus est.' 'In tuto esse' XXXVIII. 4. 'Periculosum inceptum ratus, ne qua sentirent Romani, et regressus inde in tuto non esset:' ita olim edebatur, servantque codd. mei, pro quo Aldus *regressus inde in tutum* substituit. 'In æquo esse' XXXIX. 37. 'Modo ne in æquo hostes vestri nostrique apud vos sint, ac nos socii.' 'In expedito esse' Curtius IV. 2. 'Quum et removere et adpellere scaphas in expedito esset.' Quinctil. Instit. X. 7. 'Promtum hoc et in expedito positum exercitatione sola continetur:' et eo sensu 'in remotissimo ponere,' pro remotissimos ponere, accipio apud Frontin. II. 5. ex. 31. 'Ita ut in prima parte leves Hispanos, aptissimos ad furta bellorum, ponerent, paullo interius scutatos, in remotissimo equites:' quemadmodum 'in proximo esse' dicitur, quod est proximum, apud Quinctil. Instit. I. 3. 'Quidquid illic possunt, statim ostendunt. Possunt autem id demum, quod in proximo est.' Præterea 'exitus essent' numero multitudinis, ut hoc lib. c. 26. 'Munitiones priusquam undique vallo objecto claude-

rent exitus.' IX. 37. 'Delectæ cohortes ad portarum exitus collocantur.' XXIV. 29. 'Postero die alii aliis locis ad obsidenda itinera claudendosque oppidanis exitus consistunt.' XXVI. 40. 'Quum cæci in fugam ruerent, clausique exitus essent, circa portas cæsa.' Phædr. Fab. I. 11. 9. 'Quæ dum paventes exitus notos petunt, Leonis adfliguntur horrendo inpetu:' ubi vide Burmann.

§ 10 *Ibi Volscum nomen prope deletum est*] *Volscorum nomen* Hav. Infra IX. 45. 'Nomenque Æquorum prope ad internecionem deletum est.' At reliqui nihil mutant, nisi quod *Vuolscum* sit in Klockian. Liv. I. 10. 'Ita per se ipsum nomen Cæninum in agrum Romanum inpetum facit.' II. 22. 'Numquam alias ante publice privatimque Latinum nomen Romano imperio conjunctius fuit.' c. 35. 'Longe is tum princeps Volsci nominis erat, Romanisque semper infestus.' IX. 45. 'Incolumi Hernico nomine missitaverant simul cum iis Samniti auxilia.' Vide Tennul. ad Front. Strateg. I. 2. ex. 2. Pariter 'Fabium nomen,' pro Fabiis, II. 45. 'Fabium nomen, Fabia gens maxime enituit:' ubi plura vide.

Tredecim millia quadringentos septuaginta cecidisse in acie ac fuga] *XIIII. millia* Voss. 2. et Harl. 1. *quatuor millia quadringentos octoginta* Harl. 2. et Hearnii Oxoniensis B. *XIII. milia et D. et LXX.* Gaertn. *XIII. CCCC. LXX.* Klockian. *decem millia CCCCLXX.* primæ, quas vidi, edd. usque ad Aldum, qui substituit id quod nunc vulgo circumfertur. Et ita est in reliquis nostris. *In acie fuga* Lipsiens. Voss. 2. et ed. Aldina: *in acie in fuga* Hav. *in acie ac in fuga* Harl. 2. quod displicet, quoniam Livius aut raro aut numquam τῷ *ac* utatur, nisi sequente voce, quæ a consona incipit. Vide ad X. 36. § 17.

Mille ducentos quinquaginta vivos captos] *Mille ac CL. vivos captos* Lipsiens. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 2. et Hearnii Oxonienses B. et L. 1. *M. a CCL. vivos* Flor. *mille ac centum quinquaginta vivos captos* Hav. *mille DCCL. vivos captos* Gaertn. *CX. a. CCL. vivos captos* Klockian. Ex cujus vestigiis *mille ac centum quinquaginta* legendum videtur. *M. L. ad CCL. Lar̃os captos* Port. *CC. vivos captos* Hearnii Oxoniensis L. 1. *mille et ducentos quinquaginta captos vivos* vetustiores typis descripti usque ad Aldum, vulgatæ lectionis auctorem. Aldo autem consentiunt Voss. 2. Harl. 1. et fragm. Hav.

Signa viginti septem militaria relata] *Signa XXXII.* Hav. Sed alibi notæ numerales *X.* et *V.* commutantur. Vide ad XXXIX. 29. § 7. *signa XXIIII.* Gaertn. ubi nota *V.* dissoluta est in *II.* Vide ad XXXVII. 22. § 4. *signa XXXVII.* numero denaria nota aucto, Lipsiens. *signa XIIII.* edd. ante Aldum, qui *viginti septem* reposuit, reliquis codd. nostris probantibus. '*Relicta*, pro *relata*, est in Hearnii Oxoniensibus L. 2. et C.

Ubi etsi adjectum numero aliquid sit] Est in veteri codice *aliquid numero sit*. Rhen. Et ita præferunt codd. nostri, nisi quod Voss. 1. et Leid. 2. habeant *ubi etsi aliquid adjectum numero sit;* et *adictum*, pro *adjectum*, præferat Lipsiens. in quo ita scriptum eadem ratione, qua etiam 'adicio,' pro 'adjicio,' in Mss. dari solet. Vide ad II. 10. § 9. Ceterum, quæ notæ Rhenani præscribitur, lectio primum in Aldina adparuit. Antiquiores excusi legunt *ibi etsi adjectum numero aliquid est*, invitis omnibus scriptis: *ubi* autem et *ibi* sæpius commutantur. Vide ad XXVII. 5. § 2. Mox *certe* deerat in contextu Lipsiens. et tantum inter versus adscriptum exstabat.

Victor consul, ingenti præda potitus, eodem in stativa rediit] Pall. tres, et antt. edd. *eodem*. Gebh. *Eodem in*

stativa Voss. 2. Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Port. Hav. fragm. Hav. omnesque vett. edd. usque ad Aldum, qui in contextu etiam ita dedit, sed in erratis *eadem in stativa* reponendum monuit, præpositione inter adjectivum ac substantivum media, de quo vide ad II. 19. § 18. Et ita præferunt Voss. 1. et Gaertn. Mox *Tum consules* plerique codd. quibus utor, omnesque edd. usque ad Gruterum, qui *Tunc consules* vulgavit. *Tunc* habet etiam Harl. 1. *Tunc* et *Tum* sæpe commutari, notatum est ad II. 12. § 15. *Dum consules* Gaertn. quod propius ad τὸ *Tum* accedit, et ex vitiosa verba præeuntis pronunciatione natum esse videtur. Alibi ita peccatur in Mss. Vide ad XL. 42. § 7.

Tertia illa pugna eo anno fuit: eadem fortuna victoriam dedit] Pal. 1. paullo melius *Tertia illa pugna eo anno, et eadem fortuna.* Tertia pugna et tertio iterata fortuna post calamitosum annum victoriam instauravit. Placeret tamen magis, si scriptum foret, *Tertia illa pugna eo anno eadem fortuna victoriam dedit.* Licet tamen acquiescere lectioni Pal. primi. *Gebh.* Ut Gebhardi Pal. 1. etiam legit Voss. 2. reliquis in lectionem editam conspirantibus, quæ cur displicere debeat, nullam caussam video. Quin contra magis commodam ac saniorem altera puto. *Tertia illa pugna illo anno fuit* Leid. 2. Mox *fusis hostibus et castra capta* Port. a m. sec. *fusis hostibus etiam capta castra* Harl. 2. et Hav. *capta castra* habet et Lipsiens.

CAP. IX. § 1 *Extemplo urbanos motus excitaverunt*] Ita est in margine Voss. 1. pro quo in ipso contextu scriptum erat *Romanos motus.* Contra Hearnii Oxon. N. in contextu præfert *urbanos motus*, in margine vero *Romanos motus.* Præterea *excitavere* Port. Tum *exemplo* Lipsiens. Vide ad XXXIV. 33. § 8. Paullo ante *secundæ q; res*, id est, *secundæ queque res*, pro *secundaque res*, Gaertn. Vide ad v. 27. § 1.

§ 2 *C. Terentillus Arsa*] Vet. lib. *Terentilus.* Legendum est *Terentius.* Et paullo post c. 10. 'Lex Terentia,' ex Dionysio l. x. p. 627. et ratione gentium et legum Romanarum. *Sigon.* Sigonius ex Dionysio conjicere conatur, legendum *Terentius.* Pal. 1. *Gravis Terentillius*, alludit, ut est in Pal. 3. *Gajus Terentillius.* Gebh. *Terentilius* Voss. 1. *Terentillius* Flor. Voss. 2. et ambo Harl. *Terrentillius* Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. sed *Terrentillus* a m. sec. Τὰ *C. Terentillus* exsulant a Port. quorum loco margini a m. sec. adscribitur *G. Terentinus.* Hearne vero auctor est, *Terentius*, ut Sigonius scribendum monuit, etiam superesse in Oxon. B. Tum *Harsa* Flor. Voss. 1. et Leid. 2. Mox *his consulibus*, pro *is, consulibus*, Port. Deinde vocem *actionibus* non agnoscit Harl. 2. Tandem *aliquod*, pro *aliquot*, præfert Lipsiens. Qui error facillime, præsertim ex minus distincta verba præeuntis pronunciatione, nasci potuit. In sono enim parum *d* et *t* differunt. Vide ad VII. 16. § 8.

Maxime in consulare imperium, tamquam nimium, nec tolerabile] *Maxime et cons. imp.* Harl. 1. Tum vocula *nec* deerat in contextu Port. sed a m. sec. margini adscripta exstat. *nec intolerabile* Hav. *nec tollerabilem* Gaertn.

Nomine enim tantum minus invidiosum] *Nimis invidiosum* Leid. 2. sollemni librariorum lapsu, qui sæpissime in vocibus *nimis* et *minus* commutandis peccarunt. Vide ad XXXVI. 9. § 7. *nomine tantum minus invidioso* Harl. antiq.

Re ipsa prope atrocius, quam regium, esse] *Quam regem esse* Voss. 1. et Leid. 2. *quam regum esse* Lipsiens. *quam regnum esse* Port. a m. pr. et typis excusi usque ad Aldum, qui *regium* edidit, ut præferunt reliqui

scripti, quibus utor. *Regnum* et *regium* alibi etiam commutantur. Vide hoc lib. ad c. 38. § 1.

§ 4 *Quippe duos pro uno dominos acceptos*] Alii *duos pro uno domino acceptos*. Non æque bene. *Modius*. Probo hanc lectionem, stabilitam a Pal. 1. atque edd. primariis. At Pal. 3. *pro uno domino*, quod dudum recte repudiavit Modius. *Gebh*. Sæpius ita Livium locutum esse, ut adhuc vulgo editum fuit, certissimum est. Obcurrit enim I. 28. 'Ex uno quondam in duos populos divisa Albana res est.' II. 20. 'Ex subsidiariis manipulos aliquot in primam aciem secum rapit.' Infra hoc lib. c. 14. 'Ut mille pro uno Kæsones exstitisse plebes quereretur.' VII. 7. 'Dictatoris adventu novus veteri exercitus jungitur, et copiæ duplicantur.' VIII. 5. 'Colonias quoque vestras Latinum Romano prætulisse imperium.' IX. 19. 'Jam in opere quis par Romano miles?' XXIII. 43. 'Punicam Romanæ societatem atque amicitiam præoptandam esse.' XXVIII. 39. 'Quum jam prope esset, ut optabilem ex miserrima fortunam haberemus:' ubi tamen codicum dissensus lectionem illam dubiam facit, aliis *optabilem ex miserrima fortuna* præferentibus. XXXIII. 36. 'M'. Acilius prætor cum una ex duabus legione urbana missus, alios jam congregatos pugnando vicit.' XXXV. 31. 'Ceterum nequidquam ea facta, si novus et incognitus pro vetere et experto habendus rex esset.' XXXVIII. 7. 'Pari celeritate novus pro diruto murus objiciebatur.' c. 29. 'Interiorem semper juxta validum pro diruto novum obstruentes murum.' Et ita etiam Sall. in Jug. c. 19. 'Bello Jugurthino pleraque ex Punicis oppida et fines Karthaginiensium, quos novissume habuerant, populus Romanus per magistratus administrabat.' Florus III. 17. 'Bicipitem ex una fecerunt civitatem.' Quo minus tamen hanc scripturam probare cum Modio et Gebhardo possim, obstat codicum meorum auctoritas. Plerique enim, ut Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. uno ore præferunt *quippe duos pro uno domino acceptos*. Et idem Gebhardus in Pal. 3. quem codicum optimum vocare solet, invenit. Eodem ducit lectio, quæ in Lipsiens. obvia est, *duos pro uno dominio*: ut *duos pro uno domines* apud me supersit tantum in Flor. et in uno ex recentioribus Harl. 2. Tanto minus autem a tot testibus firmatam lectionem negligere audeo, quod ipse Livius quoque eo modo loqui solitus sit. Supra II. 24. 'Adeo duas ex una civitate discordia fecerat:' ubi etiam unus codex male *duas civitates ex una* præfert. III. 6. 'Discessere socii, pro tristi nuncio tristiorem domum referentes.' IV. 4. 'Id vos sub legis superbissimæ vincula conjicitis, qua dirimatis societatem civilem, duasque ex una civitate faciatis.' XXI. 26. 'Punicum insuper Gallico bello auctum Patres acceperunt.' c. 29. 'Hannibalem incertum, utrum cœptum in Italiam iter intenderet, an cum eo, qui primus se obtulisset Romanus exercitus, manus consereret, avertit a præsenti certamine.' XXV. 10. 'Quum titulis notatæ fores discrimen pacatæ ab hostili domo fecissent.' XLII. 46. 'Pro diruto muro novum tumultuario opere, raptim ex ipsa strage congestis saxis, exstruebant.' Istam igitur lectionem recepi, codicum tantum non omnium fidem secutus.

Immoderata, infinita potestate] Quidam hæc adjectiva, ad unum posita substantivum, distinguunt, nihilominus obscuro manente sensu. *Glar*. Vet. lib. *infinitaque potestate*. *Sigon*. In his ego verbis mendum aliquod subesse numquam non sum veritus, propterea quod non satis cohærere judicarem, quod dicitur *immoderata infinita potestate*: id quod etiam Gla-

reano et Sigonio difficultatem nonnullam peperit. Meme igitur diligenter excussi, atque εὐστοχίαν meam auxilio advocavi, atque ita re tota, qua ad Livii sententiam, qua ad corruptæ vocis literarum tractum, diligenter examinata, denique conjeci oportere scribi, *in eos delata infinita potestate*. Ex *immoderata*, servatis, quantum potui, vulgatæ lectionis vestigiis, satis apte, ni fallor, conformavi *in eos delata*. Quæ clausula C. Terentilli mentem ei rei quam tunc plebi persuadere conabatur, valde accommodatam exprimit, quemadmodum intelligent ii, qui universum T. Livii contextum sibi percurrendum duxerint. Non affirmo tamen, ita omnino legi debere: nam, etsi aliqua mihi de mendo suspicio jam diu orta est, non penitus tamen invaluit apud me hæc sententia; sed tantum dico, (si locus forte emendationis indigere judicatus fuerit,) commodissimam mihi videri ejus corrigendi rationem, quam proposui. *R. Titius*, Locor. Controv. VIII. 25. Non tu, ne quid dissimules, sed Sigonius et Glareanus primi mendum odorati sunt in his verbis Livii. Nam Glareano primum, deinde Sigonio post Glareanum negotium facessunt duo ἀσύνδετα *immoderata infinita potestate*: neque injuria. Tu more tuo εὐστοχίαν illam tuam divinamque opem ingenii tui advocasti. Verbis enim tuis propemodum utar. Denique pro *immoderata infinita potestate* legis, (et quidem εὐστοχωτάτως,) *in eos delata infinita potestate*. Acute, astute, rotunde. 'Deferre potestatem,' 'imperium,' 'fasces in aliquem,' loquutio Titiana. Non dubium est, quin ita Livius scripserit, quum Robertus Titius εὐστοχίαν suam advocarit. Sed, nisi grave est, Roberte, dic mihi, quare consulatum vocat 'infinitam potestatem?' Annua potestas infinita tibi videtur? Tu primus omnium Italorum et unus hoc dixisti. Retrahe fugitivam εὐστοχίαν tuam, quæ in re crepera opem tibi non tulit. Nam neque consulatus 'infinita' est 'potestas;' neque Latinum 'populus detulit potestatem in Brutum;' imo purus putus Titianus barbarismus. Noli æstuare. Ego quoque meam εὐστοχίαν advocavi. Lege meo periculo, nulla propemodo licentia, *immoderata vi, finita potestate*. Finitam potestatem quidem ait, quæ sit annua, quum regia potestas morte finiretur; sed vis ejus immoderata et regia, quum sæviendi nullus modus fiat. *Immoderatus*, ἄπειρος. Euripides: ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ τόνδ' ἄπειρον αἰθέρα. Cicero: 'Vides sublime susum immoderatum æthera:' ubi *susum* ὑψοῦ. Male} vulgo *fusum*. *Yvo Villiomarus* VIII. in Loc. Contr. Rob. Titii capp. 16. et 17. An tibi videor dissimulare Livii contextus mendam a Glareano et Sigonio primo fuisse animadversam? hæres, æstuas, deprehensus es in manifesto mendacio, neque elabi potes. Sed rem ipsam aggrediamur. Legendum admonui *in eos delata infinita potestate*. Clamas non esse Latinum 'deferre potestatem,' 'imperium,' 'fasces in aliquem:' clames licet ad ravim, rumpas ilia, erit saltem Patavinum; hoc nobis sufficit. Tu hujus locutionis exemplum invenies in aliqua sceda: hoc præter te nemo præstare potest: doce nos hanc rem; ego tibi interim demonstrabo, quare Livius vocet consulatum 'infinitam potestatem.' Sed indicet M. Tullius: hic igitur sic inquit in Verrem II. 3. 'Postquam M. Antonii infinitum illud imperium senserant:' rursus III. 91. 'Et hic utrum mihi difficile est dicere, an his existimare, ita se in illo infinito imperio M. Antonium gessisse.' Ἄπειρον, teste Aristotele, non solum de tempore dicitur, verum etiam de magnitudine: modo consulatus, si tempus ipsum respicias, 'finita potestas' nuncupabitur: sic enim est apud

Sall. in Cat. c. 6. 'Immutato more, annua imperia binosque imperatores sibi fecere.' Si dominationis potestatem intuearis, 'infinita atque immoderata' jure ipso appellabitur. Fuit enim in lege vetere ap. Cic. de Legib. III. 3. 'Regio imperio duo sunto, iique a judicando, consulendo, judices, consules appellantor.' Probe igitur *infinita potestate* legetur penes Livium, quomodo etiam Latine, si non grammatice, efferri tenendum est illud *in eos delata*, cum præpositio *con* et *de* in compositione mutuas sibi operas commodare nonnumquam soleant. Itaque dixit Sall. de Bello Jug. c. 36. 'Albinus, Aulo fratre in castris pro prætore relicto, Romam decessit:' hoc est, concessit: quemadmodum igitur Latine diceremus 'in eos collata infinita potestate,' et 'in te conferri potestatem istam,' quod inquit Cicero de Catilina, ita 'deferre potestatem in aliquem' haud absurde usurpari crediderim: quomodo fere non dissimili ratione dicimus 'imminere alicui,' et 'in aliquem imponere,' 'incumbere,' atque alia hujus generis plura, de quibus, si vacat, consule Laurentium Vallam Recrimin. in Bartholomæum Facium lib. I. sed et Muretum tuum te adire præstiterit eo capite Variarum Lectionum, XV. 1. ubi sermo cum Dario Bernardo habitus de stultitia quorumdam, qui se Ciceronianos vocant, recensetur. Hinc atque inde intelliges, quam vere possis exclamare 'acute,' 'rotunde:' nam illud 'astute' hic quidem locum habere non potest, cum nulla astutia usus fuerim. Auctores vero, ut scias, utuntur aliquando forma aliqua loquendi rariore, neque crebro ab aliis scriptoribus usurpata, cujus tamen ratio reddi possit: quædam autem non plane nobis percepta esse in alieno sermone, ac multis jam seculis derelicto, mirari non debemus. Interim tamen operæ precium est audire Ciceronis verba ex Orat. pro Lege Manilia c. 16. unde sciri ferme potest, Latine dici 'deferre potestatem in aliquem,' nam ibi 'deferre ad aliquem' usurpatum reperitur: 'Hoc brevissime dicam,' inquit ille, 'neminem umquam tam impudentem fuisse, qui a Diis immortalibus tot et tantas res tacitus auderet optare, quot et quantas Dii immortales ad Cn. Pompeium detulerunt.' Pari constructione verbum 'committere' usurpavit Terentius ita loquens in Hec. I. 2. 33. 'Numquam tam dices commode, ut tergum meum Tuam in fidem committam:' pro eo, quod esse deberet, *tuæ fidei*. Contra dixit Virgilius Æn. XI. 193. 'Hic alii spolia occisis direpta Latinis Conjiciunt igni:' pro 'in ignem,' quod notavit Macrobius. Transeo nunc ad tuam *εὐστοχίαν*. Non placet commentum *immoderata vi, finita potestate:* ne videatur tribunus istoc pacto loquendo rem, quam maxime augere voluit, extenuare: quomodo autem factum non imminuat, si mentionem ingerat *finitæ potestatis?* Plurimum igitur ipsius consilio officit ista tua castigatio, quocirca merito rejici debet. *R. Titius* pro suis Locis Controv. Assert. VIII. 25. Mihi non placet Sigonii immissa copula, licet habeat adstipulatorem Pal. 2. *immoderata infinitaque potestate*. Gebh. Quis crederet, hæc sollicitari. Titius tamen *in eos delata infinita potestate*, compressus a Villiomaro: qui et ipse frustra offenditur *infinita potestate*, quod fuerit annua, legitque, *immoderata vi, finita potestate*. Nam primo *τὸ infinita* non proprie tempus respicit, sed magnitudinem et quam late pateat, quasi diceret, qui potestatis nec modum nec finem haberent. Cicero in Verr. II. 3. 'Postquam M. Antonii infinitum illud imperium senserant.' Sic effusiones pecuniarum vocat, de Offic. II. 16. 'infinitos sumtus,' qui tamen brevi, ut ipse

ait, fontem ipsum benignitatis exhauriunt. Valerius Maximus v. 7. 'Antiochus novercæ Stratonices infinito amore correptus,' id est, immoderato, intemperantissimo, insanabili: male Lipsius *infrunito* conjecit; pejus Colerus, qui etiam edidit. Cicero Tuscul. IV. 22. 'De L. Bruto fortasse dubitarim, an propter infinitum odium tyranni effrenatius in Aruntem invaserit.' Ovidius Met. XIII. 756. 'Hunc ego, me Cyclops nullo cum fine petebat.' Cicero Orat. Agrar. II. 20. 'Cum imperio, cum judicio omnium rerum, cum infinita potestate.' Deinde cogitandum, ad invidiam hæc exaggerari ab inimico consulatus: itaque non ab eo exigendum, ut nihil supra modum dicat. Sed et defectus conjunctionis et velut hiatus graviorem ponderosioremque reddit orationem: eoque nihil moramur Sigonianum *infinitaque*. J. F. Gron. *Inmoderata infinitos potestate* habet ed. Mediolan. 1505. quæ lectio in nullo cod. obvia fuit. Unus tantum Hav. ut sæpissime solet, cum vet. lib. Sigonii facit, addita conjunctione exhibens *inmoderata infinitaque potestate;* quam lectionem viri docti, et in primis Gronovius, sibi displicere testantur. Passim alibi ita Liv. sine copula duo vel plura adjectiva jungit. Supra II. 3. 'Leges rem surdam inexorabilem esse:' ubi male etiam unus *et* alter *et inexorabilem* exhibent. Infra c. 10. 'Coloniam fidam, propinquam, infamem fieri.' v. 20. 'Largitionem novam, prodigam, inconsultam, inæqualem arguens.' c. 30. 'Ne exsulem, extorrem populum Romanum ab solo patrio ac Diis penatibus in hostium urbem agerent.' XXIII. 27. 'Incompositi, inordinati in prœlium ruunt.' XXXV. 34. 'Singulos universosque obtestantes, ne insontem, indemnatum consenescere in exsilio sinerent.' c. 35. 'Ad id, quamvis inopinatum, temerarium, audax, obedienter exsequendum parati essent:' et ita Sall. in Cat. c. 11. 'Avaritia semper infinita, insatiabilis, neque copia, neque inopia minuitur.' Vide Cort. ad Sall. Jug. c. 18. § 1. 'Infinitus' autem, ut etiam recte viri docti monuerunt, non tempus hic respicit, sed magnitudinem. Justin. XV. 4. 'Molienti deinde bellum adversus præfectos Alexandri elephantus ferus infinitæ magnitudinis ultro se obtulit.' XXXIX. 2. 'Quum ipsius Jovis aureum simulacrum infiniti ponderis tacite evelli jussisset.' Quemadmodum autem hic consulibus, licet annuis, tamen 'infinita potestas' adscribitur, ita contra regibus Germanorum, licet dignitatem servent, quamdiu vivant, 'non infinitam potestatem' tribuit Tacit. de Morib. German. c. 7. 'Reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas.' Consulum, licet annuorum, potestatem nullis legibus circumscriptam esse Livius innuit, ut contra Tacitus regum Germaniæ jus et auctoritatem admodum exiguam et legibus adstrictam fuisse. Præterea 'infinitus' et 'inmoderatus,' ut hoc loco, etiam junguntur apud Auctor. ad Herenn. II. 22. 'Omnium malorum stultitia est mater, quæ parit inmensas cupiditates. Inmensæ porro cupiditates infinitæ inmoderatæ sunt:' ita sine copula etiam legitur in cod. Traj. ubi vulgo editur *infinitæ et inmoderatæ sunt*.

Qui soluti atque effrenati ipsi omnes metus legum omniaque supplicia verterent in plebem] Illud *omneis* accusandi videtur casus ac pluralis numeri: etiam si *verterent*, pro *verterentur*, accipi potest, *omnia supplicia*. Glar. Immo non tantum videtur, sed aliter accipi nequit: *verterent* enim hic pro *verterentur* poni non posse, vel tyrones vident. Ceteroquin non foret, quo verba *qui soluti atque effrenati ipsi*

referrentur. Præterea *averterent* est in Port. Sed prima litera ejus vocis non recte repetita videtur ex ultima præced. ut sæpe in membranis fieri solet. Vide ad XXXVII. 29. § 8.

§ 5 *Quæ ne æterna illis licentia sit*] Vocem *illis* non agnoscunt Lipsiens. et priscæ, quas vidi, edd. Eam addidit primus Aldus, et servant etiam codd. nostri, nisi quod *eis*, pro *illis*, habeant Voss. 1. et Leid. 2. Tum *letitia*, pro *licentia*, est in Port. *licentia fit* in Gaertn. admodum frequenti errore. Vide ad v. 3. § 8.

Legem se promulgaturum, ut quinque viri creentur] In Dionysii codice l. x. p. 628. hic tribunus vocatur 'Terentius,' haud scio, errorene librariorum. At idem Dionysius lib. x. ab initio ait, Romanos hactenus absque legibus vixisse, sententiaque senatus atque magistratuum stetisse. Itaque tribunos plebis postulasse, ut leges scriberentur, quibus consules et alii magistratus uterentur, populusque non dominatione consulum, magistratuumque libidine, sed illis teneretur legibus, quas ipse tum legisset, tum sanxisset. Hæc lis duravit, continuitque Urbem usque ad decemviros creatos. Vide legem hanc apud Dionys. l. x. p. 629. aliquanto clariorem quam Livius tradidit. *Glar.* Pall. *crearentur*. Gebh. *Leges se promulgaturum* Port. Hav. et fragm. Hav. *leges provulgaturum* Harl. 2. *leges me promulgaturum*, transpositis literis, Leid. 1. et Lipsiens. nisi forte olim duplicem lectionem notare voluerint librarii, scribendo *leges em promulgaturum*, quod non intelligentes alii verterunt in *leges me promulgaturum*. Sed numero singulari *legem* legendum, etiam ex Dionys. constat, qui similiter Antiq. l. x. p. 629. numero singulari νόμον memorat. *Provulgaturum* etiam Voss. 2. Quamvis autem, teste Festo, 'Promulgari leges dicuntur, cum primum in vulgus eduntur, quasi provulgari;' attamen *provulgaturum*, quod in quibusdam codd. legitur, non a Livii manu profectum, sed a librariorum aberratione, vel ab intempestiva quadam eruditionis ostentatione natum puto. Similiter peccatur II. 41. § 3. c. 14. § 1. c. 31. § 7. IV. 1. § 2. et alibi. Deinde *crearentur* est etiam in Voss. utroque, Leid. utroque, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Et ita Aldus in contextu Livii edidit. Sed in erratis priorem lectionem revocavit.

Quod populus in se jus dederit, eo consulem usurum] Pal. 1. *Quod populus ipse jus dederit*. Gebh. Ita et Voss. 2. reliquis vulgatum servantibus, quibus etiam fidem habeo. Librariis errandi caussa exstitit adfinitas ductuum, quibus literæ *s* et *p* in scriptura Longobardica exarantur. Vide ad Liv. v. 6. § 3. Locutionem 'jus in aliquem' inlustrat pluribus Nic. Heinsius ad Nason. Amor. I. 1. 5.

Non ipsos libidinem ac licentiam suam pro lege habituros] Justin. II. 7. 'Civitati nullæ tunc leges erant, quia libido regum pro legibus habebatur.' Quam nunc 'libidinem,' ipse Justin. 'arbitria' vocat, id est, voluntates, I. 1. 'Populus nullis legibus tenebatur: arbitria principum pro legibus erant.' Proprie enim 'libido,' quidquid libet; adeoque vox media est quæ et in bonam, et in malam partem sumitur. Vide quæ notantur ad Silii XI. 312. Paullatim tamen magis pejori sensu usurpari cœpit, unde nunc potius criminandi animo ea, quam alia voce, tribunus plebis utitur, ut ex adjuncta etiam voce *licentiam* patet. Ceterum *nos ipsos libidinem* male Voss. 2. Alibi etiam ita peccare consueverunt scribæ librarii. Vide Nic. Heinsium ad Epigr. Ovidii, quod libris ejus Amorum præfixum exstat vs. 3.

§ 6 *Quum timerent Patres, ne absentibus consulibus jugum acciperent*] Ti-

merent Patres, absentibus consulibus jugum accipere primæ, quas inspicere contigit, edd. Aldus demum lectionem admisit, quæ nunc vulgo exstat. Eamdem servant codd. nostri, nisi quod quidam eorum, ut Voss. ambo, Leid. ambo, et Harl. 1. legant *ne abs. cons. jug. acciperet*. Pro quo æque *acciperet̃*, id est *acciperetur*, quam *acciperēt*, id est *acciperent*, legi potest. Vide ad XXXVIII. 40. § 1. Sed vulgatum servo.

Ut nihil; si ambo consules infesti circumstarent tribunum, relictum minarum atque terroris sit] *Ubi nihil* Voss. 2. *ut* et *ubi* sæpius culpa scribarum commutantur. Vide ad XXIV. 15. § 1. Deinde *circuminstarent tribunum* Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr. quod a m. sec. præfert *circuminstarent in tribunum*. *Infestim circuminstarent* Flor. Deinde *minarum atque terrorum sit* solus Hav. quasi, quum *minarum* præcesserit, adjunctum nomen necessario etiam eodem numero efferendum foret. Paullo ante *adeo atrocior in rogationem* Gaertn. *adeo atrociter irrogationem* fragm. Hav. a m. pr.

§ 7 *Et tempore capto adortum rempublicam*] 'Captare tempus opportunum rei gerendæ' sæpe dicitur; sed 'capto tempore' quid sit, non hercle intelligo; nisi *capto* pro 'captato' intelligamus, aut *apto* legendum. *Glar.* Pal. 3. *tempore apto*, ut et voluit Loritus: frustra. Nam 'capere tempus' est opportunitatem occupare: λαβεῖν καιρὸν Græci ad verbum dicunt. Euripides Iphigenia Taurica vs. 907. Σοφῶν γὰρ ἀνδρῶν ταῦτα, μὴ 'κβάντας τύχης Καιρὸν λαβόντας ἡδονὰς ἄλλας λαβεῖν. Heliodorus II. 33. Διὰ τοῦτο καιροῦ λαβόμενος καὶ ἀφορμῆς τῆς ἐκ ταυτομάτου πὼς ἐνδοθείσης. *Gebh.* Heliodorus ita sæpe locutus est, ut eodem lib. II. c. 17. Καὶ οὐκ ἂν παυσόμενον, εἰ μὴ ἐπιβουλεύσειεν, εἰ καιροῦ λάβοιτο· et cap. seq. Καιροῦ δὲ λαβόμενον ἐγκαταλείψειν διαλαθόντα, καὶ ἥκειν παρ' ἡμᾶς, οὗπερ ἂν συνθώμεθα. Locutionem autem Latinam 'capto tempore' inlustrarunt ὁ πάνυ Gronov. ad Liv. XXVI. 12. § 15. et XXXV. 19. § 2. (quibus locis etiam monuit, frustra hic Glareanum in ea hæsisse, et *captato* legendum conjecisse,) et Duker. ad Flor. III. 5. § 5. Omnes nostri hic constanter vulgatum servant, uno dissentiente Lipsiens. qui etiam *tempore apto* præfert. Alibi non raro eadem vocabula in Mss. commutantur. Vide ad XXX. 11. § 4. 'Capta occasione' dixit Frontin. I. 2. ex. 1. 'Scipio Africanus, capta occasione mittendæ ad Syphacem legationis, cum Lælio servorum habitu tribunos et centuriones electissimos ire jussit.'

Non potuisse sisti, mortuis duobus consulibus. Jacente] Distinguimus, *irati Dii tribunum dedissent, non potuisse sisti. Mortuis duobus consulibus, jacente ægra civitate.* J. F. Gron. Interpunctio, quam Gronovius revocat, est in omnibus prioribus edd. præterquam in Elzeviriana. Dan. Heinsii. Præterea, *non potuisse se resisti* est in Hav. *non potuisse resisti* in Voss. 2. Gaertn. Harl. 2. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. Male. Vide ad IV. 12. § 6. Tum *Duobus mortuis consulibus* Hav. Lipsiens. et Harl. 2. paullo ante, *Si quæ similem ejus* Voss. 2. *Si quam similem ejus* Hav. Etiam vox *anno* deficit in Lipsiens. qui insuper *Dei*, pro *Dii*, exhibet.

§ 8 *In colluvione omnium rerum, ad tollendum e republica consulare imperium*] *In colluvione omni rerum* Hav. Male. Vide ad V. 9. § 7. *ad tollendum reipublicæ* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, (nisi quod prior præferat *at*,) Port. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. Gaertn. Hearnii Oxon. N. et priores typis descripti. Aldus demum edidit quod nunc circumfertur. Mox *ducem in Volscis Æquisque* Harl. 1. Tandem *ad oppugnandum urbem* Voss. 2. Port. a m. pr. et Leid. 2. Vide ad XL. 49. § 1.

§ 9 *Quid tandem illi non licere? si quid*] Mendose hic quoque suspenditur oratio. Nam sententia requirebat, *Quid? tandem illi non licere, si quid . . . diem dicere?* Nunc demum non esse copiam accusandi deposito honore, ut de nova inauditaque ratione fuerit cogitandum. Sed ejusmodi vulnera sæpius curavimus in contextu operis, quam hic monere necessarium duximus. *J. F. Gron.* Jac. Perizon. in margine Livii emendandum et interpungendum censuit, *Quid tandem? non licere, si quid . . . diem dicere?* ejecto τῷ *illi.* 'Quid tandem,' ut infra hoc lib. c. 68. 'Quid tandem? privatæ res vestræ quo statu sunt?' v. 54. 'Quid tandem? si fraude, si casu Veiis incendium ortum sit, Fidenas inde, aut Gabios, aliamve quam urbem quæsituri sumus?' Donjatius etiam distinguebat *Quid tandem? illi non licere . . . diem dicere?* Sed et vulgatam lectionem servari posse putabat. *Ecquid tandem* est in Port. a m. sec. erasa penitus lectione priori, ut, quid olim scriptum fuisset, nunc legi non potuerit. *Quid tamen* Voss. 2. sollemni scribarum lapsu. Vide ad XXII. 2. § 11. *Quid tandem illi non liceret* Harl. 2. Elegans hic usus est vocis *tandem*, quæ in interrogationibus sæpe vim habet vehementius instandi, ut observat Tursell. de Partic. Lat. Orat. c. 181. Infra hoc lib. c. 67. 'Quem tandem ignavissimi hostium contemsere, nos consules, an vos, Quirites?' v. 6. 'Utrum tandem finitimi populum Romanum eum esse putent, cujus,' &c. XXXVII. 53. 'Quo tandem igitur nos præmio atque honore digni apud vos sumus?' Sall. in Cat. c. 20. 'Quæ quousque tandem patiemini, fortissimi viri?' Cic. Cat. I. 1. 'Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?' Paullo post vox *quorum* exsulat a Leid. 2.

§ 10 *Non illum consulare imperium, sed tribuniciam potestatem invisam intolerandamque facere*] *Non illud cons. imp.* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. et vetustiores editi; pro quo Frobenius a. 1531. *Non illum* reposuit; quod etiam in Flor. invenitur. Nimirum olim distinctum fuerat: *Quid tandem illi non licere? Si quid consules superbe in aliquem civium aut crudeliter fecerint, diem dicere; accusare his ipsis judicibus, quorum in aliquem sævitum sit, non illud consulare imperium, sed, &c.* Ut sensus sit, non illud, quod dies dicatur consulibus qui in cives sævierint; quod accusentur illis judicibus in quos sævitum sit; imperium consulare, sed tribuniciam potestatem invisam reddere. Quamvis autem probem interpunctionem, a viris doctis inductam, præferendum tamen videtur τὸ *illud*, quod propterea contextui restitui. Præterea *invisam intolerandam facere* Voss. 2. sine conjunctione, quam reliqui servant.

Quam pacatam reconciliatamque Patribus de integro in antiqua redigi mala] Flor. *quam placatam rec. P.* Melius. *J. F. Gron.* Codicis Flor. lectionem meliorem esse judicat etiam Donjatius, si membrum hoc uno tenore legamus. Verum insuper addit nihil vetare, hæc duo distingui, et intelligi plebem pacatam in se ipsa, et pace composita reconciliatam senatui. Quamvis autem omnes codd. mei vulgatum mordicus servent, cum Gronov. tamen *placatam* præfero. Supra II. 60. 'Tum duci, tum propter ducem Patribus quoque placatior exercitus rediit.' Alia constructione 'placatus in aliquem' dixit VIII. 33. 'His vocibus quum in se magis incitarent dictatorem, quam in magistrum equitum placarent:' ubi vide Gronov. Passim autem indocti librarii in commutandis vocabulis 'pacatus' et 'placatus' peccarunt. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Met. IV. 31. Met. VIII. 845. Met. XIV. 593. Met. XV. 94. et 722.

Bentl. ad Hor. Art. Poët. vs. 197. et quæ olim notavi ad Silii II. 483. Præterea *reconciliandamque* Voss. 2. Leid. 1. et a m. pr. Port. et fragm. Hav. *reconciliandum qua* Lipsiens.

Quo minus pergat, ut cœperit] *Quo inceperit* Voss. 2. *ut cœpit* Gaertn. Leid. 2. Port. et Hav. ut nota, qua vox *cœp'it* scripta fuit, negligentia scribæ omissa sit, quod alibi sæpe commissum est. Vide ad XL. 14. § 10. et c. 16. § 7.

§ 11 *Potestatem istam ad singulorum auxilium*] *Potestatem ipsam* Port. Mox *compertam esse* Leid. 2. et Voss. 1. a m. pr. Deinde *non a pertinencie*, pro *non ad perniciem*, Lipsiens. Paullo ante vox *Fabius* deerat in contextu ejusdem cod. et tantum margini erat adscripta.

§ 12 *Nobis miserum, invidiosum vobis est*] *Nobis misertum* Lipsiens. *Vobis miserum, invidiosum nobis est* Gaertn. *invidiosum est vobis* Harl. 1. *invidiosum nobis est* fragm. Hav. a m. pr. sollemni errore. Vide ad XXXIV. 2. § 2. Deinde *minueretis*, pro *minueritis*, Lipsiens.

Ne Æqui quidem ac Volsci, morbo absumtis priore anno consulibus] *Aut Volsci* Port. Sæpius hæ voculæ commiscentur in Mss. Vide ad XXI. 53. § 7. Tum *morbo a sumptis* Lipsiens. *morbo assumtis* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. Port. et priscæ edd. qui error quoque in codd. vett. frequens est. Vide ad II. 42. § 4. Deinde *superbo crudelique nobis bello institere* priscæ edd. ante Aldum, qui ordinem vocabulorum apud recentiores obvium restituit. Et ei consentiunt codices scripti, nisi quod habeant *nobis bello insistere* Flor. *nobis bello instituerint* Port. a m. pr. *bello nobis institere* fragm. Hav. *crudelis superboque bello* Harl. 1. et Leid. 1. Sed ultima litera τοῦ *crudelis* voci perperam adhæsit ex initio sequentis. Vide ad XXVIII. 25. § 2.

§ 13 *Agunt cum Terentillo tribuni*] *Cum Terrentillo* Leid. 1. et Lipsiens. *cum Terentino* Port. a m. sec. erasa priori lectione, ut, quæ olim exstiterit, sciri nequeat. Vide hoc cap. § 2. Tum *tribuno* Hav. Male.

Dilataque in speciem actione res ipsa sublata] Quidam *re ipsa* legunt in auferendi casu: quidam *in spem actione*. At uterque sermo insignem habet obscuritatem, non tamen inexplicabilem. Ejusmodi etiam dicendi modus est lib. IV. c. 1. Decad. III. non ita multis ab initio versibus; item alibi, ut eo in loco annotavimus. *Glar.* Vetustissimam existimo lectionem, *dilataque in speciem actione, re ipsa sublata*, locum occupantem in edd. primis. Neque divortit Pal. 2. At Pal. 1. *dilataque spei actione res ipsa sublata*. Pal. 3. *dilataque in speciem actione res ipsa sublata. Consules.* Gebh. In præsens et in hunc annum puto. Nam deinde gravissimis motibus agitatam fuisse, constat e sequentibus. *Duk. Dilataque in spem dilatione, res ipsa sublata* Voss. 2. in contextu, sed *actione*, pro *dilatione*, emendatum est in marg. et ita præfert etiam Leid. 2. ut et Lipsiens. a m. pr. in quo a m. sec. *in speciem* emendatur. *dilataque spei actione, res ipsa sublata* Voss. 2. *dilataque in spem actione, re ipsa sublata* Hav. Sed recte reliqui Mss. vulgatum servant: neque aliter est in edd. omnibus, nisi quod Aldus vulgarit *dilataque in speciem actione res ipsa sublata.* 'Species' hic notat, quod esse videtur, sed tamen non est. Præterquam locis a Glareano laudatis, Livius etiam infra ita locutus est hoc lib. c. 40. 'Alia sententia asperior in speciem, vim minorem aliquanto habuit.' VI. 14. 'Non enim jam orationes modo Manlii, sed facta, popularia in speciem, tumultuosa eadem, qua mente fierent, intuenda erant.' XL. 14. 'Propter adventum ejus, quem moturum aliquid rebantur, miserant pleræque civitates, alia in speciem præferentes, legatos.' Hinc jam 'species' et 'res' hoc loco obponuntur. Et ita

etiam XXXIX. 35. 'Per speciem auxilii Byzantiis ferendi, re ipsa ad terrorem regulis Thracum injiciendum profectus:' ubi plura exempla notavi. Infinitis autem locis librarii vocabula 'spes' et 'species' invicem commutarunt. Exempla ejus rei videri possunt ad Liv. I. 40. § 5. II. 14. § 6. c. 48. § 1. c. 59. § 5. hoc lib. c. 18. § 4. c. 38. § 1. c. 40. § 7. IV. 42. § 4. V. 19. § 6. X. 35. § 4. XXI. 3. § 5. XXII. 24. § 12. XXVIII. 24. § 10. XXXII. 17. § 16. XXXIV. 13. § 1. XXXV. 31. § 12. XXXVI. 6. §. 1. c. 7. § 20. XXXIX. 3. § 5. XL. 5. § 7. et aliis locis pluribus: etiam apud viros doctos ad Cic. Orat. Philipp. II. 2. et alibi. Ei errori ansam dedit compendiaria scribendi ratio, *spẽs* pro *species*, ut viri docti dudum observarunt. Vide Langium et Fabric. ad Cic. de Offic. II. 3. Gronov. ad Senec. de Tranquill. Anim. c. 1. Freinshem. in Indic. Flori et Curtii in voce 'species.' Burmann. ad Vell. Paterc. II. 118. § 5. Davis. ad Auctor. de Bell. Gall. VIII. 49. et Cortium ad Sall. Jug. c. 16. § 5. Eadem menda liberandæ vulgatæ edd. Columeli. III. 2. 'Earum altera, quam Galliarum incolæ emarcum vocant, mediocris vini; et altera, quam longam adpellant, eamdemque avaram, sordidi, nec tam largi, quam ex numero uvarum prima specie promittit:' ita legit codex integerrimus Sangerman. Vulgo editur *quam ex numero uvarum, quas prima spes promittit*.

Consules extemplo accersiti] Præfero, quod reperi in Pall. 1. ac 2. *arcessiti*. Sic Pall. 1. ac 3. et Andreæ ed. legunt infra c. 26. 'Nautium consulem arcessunt,' non *accersunt*. III. 45. 'Placere itaque patrem accersiri.' Pal. 3. habet *accessiri*: leg. *arcessiri*. lib. X. in fine: 'Inventum in libris, Æsculapium ab Epidauro Romam arcessendum:' ita Pall. vulgo omnes *accersendum*. VII. 32. 'Simul in Campanos stimulabat ira, tam premtos nunc ad ferenda, nunc ad arcessenda adversus se auxilia:' ut habet Pal. 2. *Gebh.* Vide ad II. 19. § 10. *Consules ipsi extemplo arcessiti* una voce auctior Leid. 2.

CAP. X. § 1 *Majore multo gloria rediit*] *Redit* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad XXXVI. 35. § 2.

Et auget gloriam adveniens] Nihil desidero in hac lectione fulta auctoritate Pal. primi, consensuque vetustissimarum impressionum. Sed reliqui duo Palatini *et auget gloriam suam adveniens*. Gebh. *Auget glor. s. adv.* simiiliter Harl. 2. et Hav. qui quum incertissimæ fidei codd. sint, et reliqui τὸ *suam* non agnoscant, id etiam merito spernendum existimo. Sæpe librarii hanc vocem pro lubitu addere soliti fuerunt, ubi in codd. integerrimis deficit. Vide ad V. 46. § 1. Mox *exposita omnium* .... *præda*, pro *exp. omni* ... .*præda*, Voss. 1. et Leid. 2. Similis erroris alia exempla vide ad XLV. 19. § 13.

Ut suum quisque per triduum cognitum abduceret] *Per triduum cognosceret, cognitum abduceret* Harl. 2. errore scribæ, qui forte aliud agens pro *cognitum abduceret* primo scripserat *cognosceret*; intellecta deinde aberratione, alterum addidit, priori non deleto. Potest etiam videri, duplici lectione *cognosceret*, et *cognitum abduceret* inventa, utramque exprimendam judicasse. *Adduceret* est in Lipsiens. quomodo sæpe peccarunt scribæ. Vide ad XXVII. 29. § 1.

Reliqua vendita, quibus domini non exstitere] Crediderit quis, mendum subesse huic membro, quum non inveniat, unde vocula *quibus* pendeat. Ego tamen nihil desiderari puto, sed Livium more suo subaudiendum antecedens reliquisse: ideoque non aliter intelligi hunc locum debere, quam si dictum esset, 'reliqua vendita præda eorum,' (vel 'earum rerum,') 'quibus domini non exstitere.' Fateor, alioqui Livium, cui familiaris

sit ellipsis antecedentis, ibi potius ipsum subaudiendum relinquere, ubi facilius, quam hic, lectori in mentem venire potest. *Stephanus*, Schediasm. IV. 13. Animus eo magis inclinat, ut dicamus *reliqua vendita* genere neutro plurali accipi debere. Si quis tamen *reliqua vendita* ad præcedentem vocem *præda* referre, et femininum singulare esse malit, inter *reliqua vendita quibus* idem nexus erit, qui est inter illa XXXIII. 24. 'Quæcumque senatus censuisset, id regem facturum:' ubi plura alia notabimus. Vide etiam ad IV. 54. § 4.

§ 2 *Id antiquius consuli fuit*] Quæ hic narrat Livius, vix potuerunt fieri, nisi consule ipso in Urbe et senatu præsente. Unde colligi potest, non antiquissimi instituti esse, ut, qui triumphum petere volebant, Urbem ingredi non possent. Sed fortassis Lucretius legibus a senatu solutus fuit. Nam infra c. 63. Valerium et Horatium consules triumphum petituros senatum primum in campum Martium, deinde in prata Flaminia evocasse scribit. *Duk.*

§ 3 *Jactata per aliquot dies tum in senatu res, tum ad populum est*] *Jacta per aliquot dies* Harl. 2. Reliquis Mss. editam lectionem tuentibus, verius puto, librarium duas ult. literas vocis *jacta* repetere neglexisse. Vide ad x. 37. § 10. et § 2. ubi multa similis erroris exempla congesta sunt. 'Jactare' autem hoc sensu frequens esse, docebunt quæ notantur ad XXXVIII. 25. § 5. Deinde *cum in senatu res, tum* Flor. Leid. 1. Harl. ambo, et fragm. Hav. *quom in senatu res, tum* Gaertn. Vide ad VI. 23. § 3. Mox *apud populum* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. quod ad alterius interpretationem primo margini adscriptum, deinde et in contextum receptum esse existimo. Id in eodem vocabulo etiam contigit infra in quibusdam codd. VII. 7. § 4. ubi *ad*, pro *apud*, a Livio aliisque usurpatum plenius inlustravi. Solus Leid. 1. hic recte *ad populum* exhibet. Infra x. 37. 'Jactata res ad populum est.' Denique vocabula in hunc ordinem digerunt Voss. 1. et Leid. 2. *Jactata per aliquot dies tum in senatu res est, tum apud populum.*

Majestati consulis tribunus, et destitit] Copula *et* deest in Pal. 3. *Gebh.* Eamdem servant omnes nostri, qua scripti, qua excusi.

Tum imperatori exercituique honos suus redditus] *Cum imperatori* Leid. ambo et Port. qui error ob vicinitatem ductuum in literis *t* et *c*, præsertim in codd. scriptis; adeo ut sæpe altera ab altera vix discerni possit, admodum frequens est. Vide exempla ad Epit. Liv. lib. XLVIII. Deinde *honos suus redditur* habet Hav.

§ 4 *Triumphantem secutæ suæ legiones*] *Et triumphantem* Voss. 2. Deinde *secutæ sunt legiones* Port. utramque voculam servat Hav. exhibens *secutæ suæ sunt legiones*; ut et fragm. Hav. sed ordine inverso, *secutæ sunt suæ legiones*. Quod ipsum non leve est indicium, verbum *sunt* a mala manu additum esse. Exsulat etiam ab omnibus aliis nostris.

Alteri consuli datum, ut ovans sine militibus Urbem iniret] Cum toties eorum triumphorum discrimine utatur Livius, mirum, non semel dignatum, hæc vel uno ostendere verbo, quid differant. Dionys. sane l. v. p. 314. anno 7. ab urbe liberata multa de his: sed in codice nostro adeo corrupta erant, ut apponere ansi non fuerimus. Aulus Gell. item v. 6. ad finem quædam hac de re adfert ex vetustioribus adeo varia, ut Livium hac potissimum ratione, quo minus ea discriminaret, deterritum crediderim. *Glar.* Vox *consuli* abest a Voss. 2. *alteri consulis* habet Leid. 1. *alteri consulum* Hav. Quamvis autem ita alibi Livius loqui soleat, (vide ad IX.

32. § 2.) unius tamen istius codicis auctoritas non satis gravis est, ut evincat, invitis ac prohibentibus ceteris Mss. ab edita lectione recedendum esse. Deinde *datum uitovans* Leid. 1. unde transpositis literis scribo *datum, uti ovans*. Mox vocem *Urbem* non agnoscit Leid. 2. Denique *intret*, pro *iniret*, fragm. Hav. et a m. sec. Voss. 1. *introiret* Voss. 2. Verum utrumque est ex glossemate Scholiastæ. 'Inire' et 'intrare' etiam alibi commutantur. Vide ad v. 22. § 4. Ceterum Livius omnibus sui temporis ineptus visus fuisset, si dedita opera ab rerum ordine plus justo declinans discrimen inter triumphum et ovationem, rem nulli non Romæ notissimam, dedisset, eaque lectorem docere conatus fuisset, quæ nemo ignorabat. Id tamen Dionysius fecit; verum is Græcis scripsit, quibus mores et consuetudines Romanæ non adeo cognitæ erant. Neque Gellio ea res vitio verti potest, cujus tempore et triumphus et ovatio ferme ex usu recesserant.

§ 5 *Anno deinde insequenti*] Vet. lib. *sequenti*. Sigon. Pal. 1. et Campani ed. *Anno deinde insequenti:* ut mox c. 14. 'Refecti quoque in insequentem annum.' *Gebh.* *Anno deinde insequenti* Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Port. Gaertn. et fragm. Hav. Et ita edidit Aldus, eumque secuti sunt recentiores usque ad Sigonium, qui qui codicis fide mutavit. Vide ad IV. 30. § 12.

Lex Terentilla relata ab toto collegio] *Lex Tarentilla* fragm. Hav. a m. pr. *Terrentilla* Lipsiens. *Terentila* Port. a m. pr. *Terentina* a m. sec. *Lex Terentia* legendum censuit Sigonius supra hoc lib. c. IX. § 2. ubi plura vide. Deinde *a toto relata coll.* Voss. 2. Port. et Gaertn.

Erant consules P. Volumnius, Ser. Sulpicius] Vocem *consules* omittit Harl. 2. forte quia modo præcesserat. Sed, reliquis cunctis servantibus, nihil mutandum patet. Vide ad I. 3. § 9. Priori consulum *Caii* prænomen tribuit Valerius Maxim. I. 6. ex. 5. 'Præcipuæ admirationis etiam illa prodigia, quæ C. Volumnio Ser. Sulpicio consulibus in urbe nostra inter initia motusque bellorum acciderunt.' At *Lucii* Plinius Hist. Nat. II. 56. 'Relatum in monumenta est, lacte et sanguine pluisse M'. Acilio, C. Porcio consulibus, et sæpe alias carne, sicut L. Volumnio Serv. Sulpicio consulibus.' Sed recte viri docti utroque loco *Publii* prænomen ei reddendum ex hoc Livii loco monuerunt, quemadmodum etiam emendandum vidit Pighius in Annal. ad A. U. C. CCXCII. p. 125. Et recte. Non modo enim eodem prænomine adpellatur apud Dionys. Halic. lib. X. in princ. et Diod. Sicul. Biblioth. lib. XI. p. 285. sed etiam in fragm. Fastor. Capit. ubi integre his nominibus describitur P. VOLVMNIVS. M. F. M. N. AMINTINVS. GALLVS. Deinde *Voluminus*, pro *Volumnius*, transpositis literis, perperam est in Voss. 1., *Voluminius* in Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. Vide etiam ad c. 18. § 9. c. 25. § 6. *Volumpnius* in Lipsiens. Mox copulam *et* inter utriusque consulis nomina inmittit Hav. nolentibus ceteris membranis. Vide ad II. 17. in princ. Tum, pro alterius consulis prænomine *Servius*, *Servilius* est in Port. quem eumdem errorem in Dionysii Halic. nonnullis codd. et edd. vetustis hoc loco in princ. lib. X. commissum esse, viri docti adnotarunt. Et ita sæpe alibi peccatur. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXII. Denique *Sulpius* est in Lipsiens. *Supplicius* in Voss. 1. et a m. emendatrice in Leid. 2. quum antea recte *Sulpicius* in eo scriptum fuisset. Alibi non raro pari aut simili modo erraruut scribæ. Ita II. 19. § 1. III. 50. § 16. IV. 27. § 9. V. 8. § 1. c. 14. § 5. et alibi.

§ 6 *Cælum ardere visum, terra in-*

genti concussa motu est] *Visum est* Hav. et Gaertn. Tum *ing. concussa mota est* Lipsiens. *ing. concussu mota est* Hav. *ing. motu concussa est* Port. Sed reliqui vulgatum recte defendunt.

Bovem locutam, cui rei priore anno fides non fuerat, creditum] Hujus portenti infinita exempla subgerunt historici aliique, et Græci et Latini, quæ collegit Bochart. in Hierozoic. part. I. l. II. c. 14. ac tandem subjungit, quum apud optimæ notæ historicos tam frequenter obcurrant, neminem dicere posse, omnia illa commentitia esse; sed potius inde planum reddi, diabolum se præstitisse Dei simiam. Præterea *creditum est* antiquiores excusi. Sed posteriorem vocem primus ejecit Aldus, quam nulli etiam codd. nostri agnoscunt.

Inter alia prodigia et carnem pluisse: quam in Urbem ingens numerus avium intra volitando rapuisse fertur] Hæc prodigia acciderunt Romæ procul dubio. Et tamen hic narratur, aves carnem illam pluvialem in Urbem rapuisse. Quædam periodi istius verba prodigiose sunt corrupta. Nam, pro *quam in urbem*, scribendum est *quem imbrem*; et, pro duobus vocabulis *intra volitando*, reponendum unum verbum *intervolitando*. Dicimus enim 'intervolito,' sicut 'intervelo.' Præterea, non *carnem pluisse*, sed *carne pluisse* legendum. Ut hæc sit germana lectio, *Inter alia prodigia et carne pluit: quem imbrem ingens numerus avium intervolitando rapuisse fertur.* O negligentiam nostram ingentem, qui non dignamur veteres codd. inspicere! Hoc prodigium Valerius Max. lib. primo de Ominibus et Auspiciis c. 6. ex. 5. his verbis describit: 'Carnesque in modum nimbi,' inquit, 'ceciderunt, quarum majorem numerum præpetes diripuerunt aves. Reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro neque deformi aspectu, prostratum jacuit.' Vocat *nimbum* Valerius, quod *imbrem* Livius dixit. *Rhen.* *Carne pluit* est correctio Rhenani, quia dubitavit, quin recte diceretur *carnem pluit*, ut habent Pall. nisi quod Pal. 2. *carnem pluisse*. Nam cum Livius de hujusmodi prodigiosa pluvia narrat, semper verbo casum sextum addit. Lib. I. c. 31. 'Nunciatum regi Patribusque est, in monte Albano lapidibus pluisse.' VII. 28. 'Dedicationem prodigium extemplo secutum, simile vetusto montis Albani prodigio. Namque et lapidibus pluvit, et nox interdiu visa intendi:' ita habent Mss. duo Pal. Sic Val. Max. I. 6. ex. 5. 'In Piceno lapidibus pluisse.' Sed quemadmodum Græci modo cum dandi casu, modo cum accusandi suum ὕειν jungunt, Phænias apud Athenæum VIII. p. 333. Ἐν Χεῤῥονήσῳ φησὶν ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ὗσαι τὸν θεὸν ἰχθύας. Ita puto Latinis licere hoc imitari. Et durum mihi videtur, ab omnibus qua Mss. qua cusis libris discedere. Andreas edidit: *Inter alia prodigia carnem pluit: quem hymbrem ingens numerus avium volitando rapuisse fertur.* At Joannes Campanus *Inter alia prodigia: et carnem pluisse quasi imbrem, quam ingens numerus avium intervolitando rapuisse fertur.* Ex quibus adparet, non recte sibi restitutionem hujus loci Liviani vindicare Rhenanum. Val. Max. de Prodigiis I. 6. ex. 5. 'Carnis quoque in modum nimbi dissipatæ partes ceciderunt, quarum majorem numerum præpetes diripuerunt aves: reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro neque deformi aspectu mutatum, jacuit.' *Gebh.* *Inter alia prodigia et carnem pluisse* Mss. et intelligendum ἀπὸ κοινοῦ τὸ *fertur.* Lib. X. cap. 31. 'Nam et terram multifariam pluisse nunciatum est.' Τὸ 'intercidere,' ut hic, ita et XXVI. 39. 'Ita in arcto stipatæ erant naves, ut vix ullum telum in mari vanum intercideret:' ne co-

gites corrigendum *in terram cecidit.* J. F. Gron. Quæ primarum edd. lectio fuit, indicavit Gebhardus. Quam ex Andrea produxit, servant multæ postea secutæ, nisi quod jam in Mediol. a. 1480. aliisque recentioribus *carne pluit* vulgatum videam. Id deinde Aldus mutavit, qui dedit *Inter alia prodigia et carnem pluisse: quam in urbem ingens numerus avium intra volitando rapuisse fertur.* Quæ pleraque iterum Rhenanus interpolavit. *Ante alia prodigia* habet Voss. 2. Sed prima vox deerat in Hav. utrumque non recte. Τὸ *et* ab Aldo additum in omnibus meis superest. *Pluisse* tantum obvium fuit in Leid. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. idque Hearne ex solo laudat Oxon. C. Reliqui, et inter eos integerrimæ fidei, servant *pluit*, quod ob illorum auctoritatem etiam præferre non dubito, licet Gronov. iterum Observ. II. 14. *pluisse* defendat. Contra *carnem* habent omnes, quos consului, vel quorum apud me sunt excerpta, codd. scripti, præter unum forsitan Harl. 1. ex quo nihil notatum video. Eam lectionem ex Oxon. C. etiam adducit Hearne. Quare eamdem ex Gebhardi et Gronovii sententia, quamvis adversante Rhenano, iterum in contextum recepi. Infra XXXV. 21. 'Capram sex hædos uno fœtu edidisse ex Piceno nunciatum est, et Arretii puerum natum unimanum, Amiterni terram pluisse:' ita Gronov. ex Barber. cod. convenientibus multis meis et primis edd. legendum censuit, et huic iterum loco veram scripturam *carnem* adseruit. XXXIX. 56. 'Supplicatio extremo anno fuit prodigiorum caussa, quod sanguinem per biduum pluvisse in area Concordiæ satis credebant:' ita primæ edd. pro quo Sigonius *sanguine* substituit, adprobantibus etiam meis. Sæpe alibi codd. scripti verbum 'pluere' cum quarto casu construxerunt, ubi nunc vulgo in editis casus sextus obcurrit. Vide ad I. 30. § 2. XXIV. 10. § 7. XXXIV. 45. § 6. XXXIX. 22. § 3. c. 46. § 5. et alibi. Sed casum quartum ei verbo recte jungi multis evincit Torrenius ad Val. Max. I. 6. ex. 5. ubi etiam codd. Trajectini, primus *lapides pluisse*, secundus *lapides pluvisse* exhibent. Seculo barbaro ita locutus est optimi spiritus poëta Gunther. Ligur. IV. 96. 'missis bellum committitur hastis, Et levibus jaculis, et, quas pluit aura, sagittis.' Mox, ut Rhenanus vidit, pessime Aldus *quam in urbem.* Eum tamen ita in cod. suo reperisse non dubitavi, postquam et veram et illam Aldi lectionem simul junctam viderim in fragm. Hav. ubi erat, *quem imbrem quam in urbem ingens numerus avium*, ut ejus scribam alteram in contextu, alteram in margine invenisse verosimile sit. Vide hoc lib. c. 44. § 4. Verum est *quem imbrem*, ut habent omnes reliqui Mss. quorum auctoritas satis idonea eam lectionem probandi caussa mihi est, quam sibi non obcurrere Doujatius profitetur. Sed obcurrisset utique, si codd. quorum Lutetiæ copia fieri poterat, diligenter consulere in animum induxisset. 'Imber,' 'nimbus,' vocantur, quæ densa in modum imbris vel nimbi inmittuntur. De telis frequenter apud poëtas illa vocabula usurpari, olim monui ad Silii XII. 53. Dionys. Halic. Antiq. X. p. 628. νιφετὸν vocat. Νιφετὸς ἐξ οὐρανοῦ κατέσκηψεν εἰς γῆν πολὺς, οὐ χιόνα καταφέρων, ἀλλὰ σαρκῶν θραύσματα ἐλάττω τε καὶ μείζω. Ea autem vox, ut et νιφὰς, proprie nivem confertim decidentem notant, sed et metaphorice, ut apud Romanos 'imber' et 'nimbus' ad alia transferuntur. Præterea, pro *volitando*, male etiam Aldus *intra volitando:* id recte mutavit Rhenanus in *intervolitando*, quod superest in Voss. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. eodemque ducunt reliquorum codd. vestigia;

nam *ter volando* est in Hav. *intervolando* in Port. Τῷ *intervolitando* autem innuit, aves advolantes carnem rapuisse, priusquam in terram decidisset; unde id quod raptum erat, distinguit ab eo quod intercidit. Et ita Dionys. etiam ἁρπαστὸν distinguit ἀπὸ τῶν ἐπὶ γῆν ἐνεχθέντων, eodem loco p. 628. Τούτων τὰ μὲν πολλὰ μετάρσια προσπετόμεναι, πτερωτῶν ὅσαι εἰσὶν ἀγέλαι, τοῖς στόμασιν ἥρπαζον· τὰ δὲ ἐπὶ γῆν ἐνεχθέντα ἐν αὐτῇ τε τῇ πόλει καὶ κατὰ τοὺς ἀγρους, &c. Quæ ultima verba lectionem Aldi *quam in urbem* etiam falsi arguunt. Quum enim imber hic non tantum in agrum vicinum, sed et in Urbem deciderit, necesse non erat, ut aves carnem *in Urbem* raperent. Memini equidem, etiam Doujatium hunc locum laudare, ut inde τῷ *quam in urbem* patrocinium petat. Sed ἐν αὐτῇ τε τῇ πόλει notare *in suburbano*, ut existimabat, nunquam linguæ Græcæ haud inperito persuadebit. Denique recte Gronovius vindicavit, et inlustravit verbum 'intercidit.' Eo etiam Livius usus est hoc sensu XXI. 8. 'Quo acrius et confertim magis utrimque pugnabant, eo plures vulnerabantur, nullo inter arma corporaque vano intercidente telo.' XXXVIII. 22. 'Quum quo plures ac densiores erant, eo minus vani quidquam intercideret teli.'

Sparsum ita jacuisse per aliquot dies] Vet. lib. *sparsum humi*. Ita Valerius, ubi hac de re agit, cap. de Ominibus I. 6. ex. 5. 'Reliquum humi per aliquot dies prostratum jacuit.' Et Dionys. l. x. p. 628. Τὰ δὲ ἐπὶ γῆν ἐνεχθέντα. *Sigon.* Solus Pal. 2. *sparsum humi jacuisse:* quod et ex suo allatum Sigonius confirmat simili loco Valerii, quem transscripsi, et verbis Dionysii Τὰ δὲ ἐπὶ γῆν ἐνεχθέντα. *Gebh.* *Sparsum humi* in solo nostro Hav. obvium fuit, inter quem et Sigonii vet. lib. ac Gebhardi Pal. 2. plerumque convenire solet. Reliqui tamen dissentiunt. Et idem dicendum videtur de Oxoniensibus. Hearne enim proposita vet. lib. Sigoniani lectione nullius suorum consensum laudat. *Sparsum jacuisse ita* alio ordine Voss. 1. et Leid. 2.

Ita jacuisse per aliquot dies, ut nihil odor mutaret] Puto legendum *odoris*. Quia Valerius I. 6. ex. 5. ait, 'Reliquum humi per aliquot dies neque odore tetro neque deformi aspectu mutatum jacuit.' Et Dionys. l. x. p. 628. Οὔτε χρόαν μεταβάλλοντα, οὔτε σηπεδόνι διαλυόμενα ἔμεινεν ἀπ' αὐτῶν οὐδὲν πονηρόν. Nisi si *mutaret* passive accipiamus, ut apud Græcos μεταβάλλειν. *Sigon.* Pro *nihil odoris*, alii *odor*. Ego legerem, *ut nihil odore mutaret*, egregio dicendi genere. *Klock.* quem etiam vide in Sylloge Epist. quas edidit Burmann. tom. I. p. 392. Conjecit primo Sigonius *odoris*. Sed bene receptui canit: nihil enim variant libri, et tali emendatione violaretur genius Latini sermonis. Vide quæ supra docuerim ad II. 52. *Gebh.* Nihil etiam mutatum in nostris, nisi quod in contextu Voss. 1. transpositis literis legatur *ordo mutaret*, pro quo in margine *odor* emendatur: *mutaret* autem, ut viri docti monent, accipiendum est passive. Liv. v. 13. 'Annona ex ante convecta copia nihil mutavit.' XXIX. 3. 'Deinde mœstitia animos incessit, tantum fortunam mutasse.' XXXIX. 51. 'Mores quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit:' quemadmodum Lipsius emendabat: ubi tamen priorem lectionem *populus Romanus quantum mutaverit* revocavi. Et ita legendum supra dictum est II. 52. 'Magis tamen Menenianum (adeo mutaverant animi) profuit judicium:' ubi nunc editur *mutaverant animum*. Similiter alii. Gellius Noct. Att. XVIII. c. 12. 'Varro in libris, quos ad Marcellum de lingua Latina fecit, 'In priore verbo graves prosodiæ, quæ fuerunt, manent; reliquæ mutant:' mutant, inquit elegantissime,

pro mutantur.' Sallust. in Jug. c. 28. 'Quæ quamquam gravia et flagitii plena erant, tamen, quia mortis metu mutabant, sicut regi libuerat, pax convenit:' ubi vide Cortium. Tacit. Annal. XII. 29. 'Prima imperii ætate clarus acceptusque popularibus, mox diuturnitate in superbiam mutans.' Vide etiam Giphan. Indic. Lucret. in voc. 'Mutans,' et Barthium ad Gratii Cyneg. vs. 9. Plura alia οὐδετέρως usurpata vide ad I. 17. § 6.

§ 7 *Libri per duumviros sacrorum aditi: pericula*] Sibyllinos haud dubie intelligit, cum tamen ne uno quidem verbo de iis quicquam antea. Dionysius autem nec hoc loco l. X. p. 628. nec in Tarquinio l. IV. p. 259. neglexit. *Glarean.* *Additi* perperam Leid. 2. cum quibusdam ex priscis editis. Vide ad IV. 57. § 11. Posset Livius, uno ambitu omnia complexus, videri scripsisse *Libris per duumviros sacrorum aditis, pericula a conventu.* Potius tamen, invitis libris, nihil muto. Vide ad XXI. 26. § 4.

Ne qui in loca summa Urbis inpetus, cædesque inde fierent] Arbitror esse *ne qui*, pro *ne quis*: de quo loquendi usu veterum etiam alibi dicturi sumus. *Rhen.* Ex adposita Rhenani adnotatione patet, nihil aliud ipsum voluisse, quam *ne qui . . . inpetus* numero singulari positum esse, pro *ne quis . . . inpetus*: et ita 'ne qui dolus' eodem numero obcurrit XXVII. 28. 'Ne qui dolus necteretur a Pœno, metuens Crispinus, circa civitates proximas miserat nuncios:' ubi vide iterum Rhenan. 'ne qui motus' XXIX. 12. 'Ne qui motus major in finitimis gentibus populisque oriretur, magnis itineribus Apolloniam contendit.' Ita et Cic. in Verr. II. 49. 'Multa sanxit de ætate hominum, ne qui minor triginta annis natu: de quæstu, quem qui fecisset, ne legeretur:' ubi vide Grævium. Similiter *si qui*, pro *si quis*. Vide ad III. 17. § 7. Inmerito itaque vapulat Gronovio ad IX. 15. § 3. quasi *fieret*, pro *fierent*, legendum censuisset, quale nihil hic adparet. Quamvis enim *qui inpetus*, pro *quis inpetus*, accipiat, non tamen propterea *fierent* in *fieret* mutari necesse est. Duo enim singularia 'inpetus cædesque' æquiparantur plurali, et sæpe verbum numero multitudinis adsciscunt. Vide ad I. 31. § 6. Ipse Gronovius 'inpetus' et 'cædes' videtur eo loco numero multitudinis accepisse, quod tamen arbitrarium esse, ex supra dictis patet. Ceterum *qui* pro *quis*, *quinam* pro *quisnam*, *aliqui* pro *aliquis*, et similia apud Livium frequenter obcurrunt. Vide ad VI. 32. § 5. *ne quid in loca* habet Lipsiens. reliquis omnibus dissentientibus. Denique vox *inde* a Port. et inferius conjunctio *que* ab Harl. 2. exsulant.

§ 8 *Ut idem in singulos annos orbis volveretur*] *Urbis volveretur* Hav. solito errore. Vide ad V. 19. § 11. *omnibus volveretur* Leid. 2. Qui præterea vocabula in hunc ordinem digerit, *ut idem volveretur in singulos annos omnibus.* Idem ordo vocabulorum etiam obtinet in Voss. 2.

Volscos et Æquos, etsi abscissæ res sint, reficere exercitus] Archetypon Borbetomagense habet, *etsi abscisæ res sint.* Utraque mendosa lectio. Tu meam auctoritatem secutus scribe *etsi accisæ res sint;* hoc est, amputatæ, exhaustæ, debilitatæ. Sic VI. 5. 'Post accisas,' inquit, 'a Camillo Volscorum res.' Et paullo post c. 12. 'Quamquam,' inquit, 'nuper Camilli ductu atque auspicio accisæ res erant.' Metaphora deducta videtur ab avibus, quibus alæ amputantur. *Rhen.* Ms. *etsi abscesserint scise res sint.* Forte, *etsi occisæ res sint.* Klock. *Etsi accisæ res sint* provenit a Rhenano. Pal. 1. *etsi abscesserit.* Pall. 2. ac 3. *abscissæ res.* Forte ut II. 29. 'Demorsa ære alieno plebes.' Andreas et Campan. exhibuerunt *abscisæ res.* VI. 12. 'Quamquam

nuper Camilli ductu atque auspicio accisæ res erant.' c. 5. 'Post accisas a Camillo Volscorum res.' Pall. tamen duo *occisas*. Pal. 2. *abscissas* iterum, ut et Campanus; perperam. Infra VII. 29. 'Cum robore juventutis suæ occiso nulla propinqua spes esset.' VIII. 11. 'Latinorum etsi pariter accisæ copiæ sint.' Et mox, 'Adeo enim accisæ res sunt.' c. 29. 'Ita prœlio uno accidit Vestinorum res.' XXI. 25. 'Quamquam accisas res satis constabat.' *Gebh.* *Volscos Æquosque* Port. reliquis vulgatum retinentibus. Tum *etsi abscesserint* Voss. 2. *etsi abscisæ res sint* Flor. Leid. ambo, Harl. ambo, Voss. 1. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. *etsi abscissæ res sint*, ut primæ habent edd. præfert et Hav. Sed *etsi abscissæ sint* Port. pro quo m. sec. emendatur *etsi abscisæ sint*: margini deinde adscribitur *τὸ res*. Librarius codicis, quo Klockius usus est, duplicem servare voluit lectionem, *abscesserint*, quod etiam unum meorum præferre modo vidimus, et *abscisæ*, quod in multis superest. Vide ad III. 44. § 4. unde perperam *occisæ* scribendum esse, ipse Klockius conjecit. Quamvis autem nullus codicum *accisæ* præferat, eam tamen veram scripturam esse adfirmanti Rhenano credo, partim quod alibi sæpe Livium ita loqui solitum fuisse viri docti productis exemplis evicerint, partim etiam quod passim iisdem illis, quæ viri docti laudarunt, locis vulgo codices, pro *accisus*, præferant *abscisus*, *abscissus*, vel *occisus*, ubi tamen plerumque integriores recte *accisus* servant. De ea locutione vide quæ notantur ad Silii II. 392. Ceterum ante Rhenanum *accisæ* jam Ascensius annis 1513. et 1516. ediderat, quem Moguntini secuti sunt. Sed mox Aldus pro eo *abscissæ* revocavit. In verbis seqq. *Antium sum.* pro *Antii sum.* habet fragm. Hav. a m. pr. *Antii summa rei posita* Lipsiens. *rei summam*, transpositis vocabulis, Harl. 1.

Ejicere Antiates colonos: palam concilia facere] Hic locus fuerat asterisco notandus. Sed professoribus omnia plana sunt. In verbo *ejicere* non mendum est, sed portentum plane errati. Siquidem legendum *Ecetræ Antiates colonos:* et ita distinguenda sententia: *Antii summam rei positam. Ecetræ Antiates colonos palam concilia facere. Id caput: eas vires belli esse.* Fuit Ecetra Volscorum oppidum. Porro faciunt ad hunc locum intelligendum, quæ supra sunt dicta c. 4. Libet ea repetere: 'Itaque Æqui,' inquit, 'ab Ecetranis Volscis præsidium petiere: quo cupide oblato (adeo civitates eæ perpetuo in Romanos odio certavere) bellum summa vi parabatur. Sentiunt Hernici, et prædicunt Romanis, Ecetranum ad Æquos descisse. Suspecta et colonia Antium fuit, quod magna vis hominum inde, quum oppidum captum esset, confugisset ad Æquos. Isque miles per bellum Æquicum vel acerrimus fuit. Compulsis deinde in oppida Æquis, ea multitudo dilapsa quum Antium redisset, sua sponte jam infidos colonos Romanis alienavit.' Hactenus Livius. Quæ propterea duxi renarranda, ut manifestum evaderet, cur Antii summam rei positam fuisse dicat, et Ecetræ potius, quam alibi, palam concilia facta. *Rhen.* Additione vocis *non* emendatur hic locus, ab eodem imperito correctore (Sigonio) corruptus. Nam est legendum, *Antii summam rei positam, non Ecetræ. Antiates*, et quæ sequuntur. Ex qua lectione pulcerrimus existit sensus. Nam indignissimum videbatur, si Antii, quæ colonia erat Romana ante deducta, summa belli esset posita; non Ecetræ, sicut ante, ubi hostes tantum habitarant. Hic fit additio *non*, et mutatur punctum. *Robortell.* de Arte Corrig. Antiq. Libb. p. 24. Facis

Crit. Ego ad hoc tibi respondeo, Robortelle, primum te injuste facere, qui me hunc locum corrupisse scribas, quem ne attigi quidem: deinde qui eundem ipse sine caussa audeas immutare. Me non attigisse declarant scholia, quibus me profiteor, quæ mutavi, omnia esse brevissime persecutum. Non igitur ego hunc locum attigi: quid dixi, attigi? imo ne potui quidem: est enim integerrimus. Primum enim quæro, ubi legitur *Antii ... non Ecetræ?* Scilicet hanc tibi tua ars potestatem dedit, ut, conjectura duce, pulcherrimum Livii sensum ejiceres, fœdissimumque tuum induceres. Cur non confiteris potius, te ejus lectionis sententiam non videre? Ignoras eam. Accipe, et quidem, ut tu dicere soles, senex a puero. Antiates et Ecetrani Volsci erant. Antiates quidem coloni Romani, Ecetrani vero non item. Volsci autem quum bellum renovare vellent, Antii summam rei posuerant illi quidem, sed Antiates, ne sua consilia Romanis patefierent, Antii clam fortasse, at Ecetræ palam concilia de belli ratione habebant. Non ergo, ut tu ais, Hernici nunciabant, Antii summam rei positam a Volscis, non Ecetræ; sed, Antiates non Antii, sed Ecetræ palam concilia facere. Nam cum addit, 'id caput, eas vires belli esse,' de Antiatibus, non de Ecetranis intelligendum est. *Sigon.* Emend. I. 2. p. 189. Facis Crit. *Ejicere Antiates colonos: palam concilia facere*, quod recte Rhenanus reprehendit, in Aldi ed. primum obvium est. Priores præferunt *Ceteros Antiates colonos palam concilia facere.* Et ita exhibent Voss. 1. et Leid. 2. *Cetera Antiates* Voss. 2. fragm. Hav. et Gaertn. *Acetera Antiates* Port. Lipsiens. Harl. 2. et Hav. *Æcetera Antiates* Harl. 1. *Ecetera Antiates* Flor. et Leid. 1. Quarum lectionum pleræque non obscure innuunt, recte Rhenanum *Ecetræ Antiates* legisse, cujus sensum optime Sigonius exposuit. De Ecetra vide ad II. 25. § 6. ubi in priscis codd. eadem lectionum monstra supersunt. Præterea *consilia facere* Gaertn. Verum indicantur hic conventus legatorum a Volscis et Æquis missorum, qui *concilia*, non *consilia* vocantur, teste Gronov. ad XLIV. 2. § 5. præterquam quod 'facere consilium,' pro consultare, Latinum non sit.

Id caput, eas vires belli esse] *Easve vires* Leid. 1. Male. Supra II. 52. 'Cujus patris munere restituta quondam plebs eos ipsos, quibus tum sæviret, magistratus, eas leges haberet.' Haud absimile est 'tantus pavor, tanta trepidatio fuit' infra hoc lib. cap. 26. § 5. et 'idem somnus, eadem negligentia erat' XXXI. 24. § 5, quibus locis alia vide.

§ 9 *Delectus indicitur*] *Dillectus* Lipsiens. *dilectus* Leid. 1. et Port. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Præterea *edicitur* non modo omnes scripti, (præter Flor. qui habet *dilectus est dicitur*,) sed et editi præferunt usque ad Dan. Heinsium, qui apud Elzevirios primus *indicitur* vulgavit; quo rejecto, priscam lectionem revocavi. Supra II. 55. 'Sub hac pessimi exempli victoria delectus edicitur.' Infra hoc lib. cap. 41. 'Silentio Patrum edicitur delectus.' cap. 57. 'Quum ad ea bella delectum edixissent.' XXV. 57. 'Delectu edicto juniores ab annis septemdecim et quosdam prætextatos scribunt.' 'Indicere delectum' alibi dixit. Ita hoc lib. cap. 66. 'Biennio ante delectum indictum haberi non potuisse, abnuente jam plebe imperium.' v. 19. 'Indicto delectu in diem certam, ipse interim Veios ad confirmandos militum animos intercurrit.' Similiter et 'edicere' et 'indicere justitium' in usu fuit. Vide ad Liv. IV. 26. § 12. Quum itaque utrumque rectum sit, invitis scriptis pristinam lectionem mutandi caussam Heinsius non habuit.

Consules belli administrationem inter se dispartiri jussi] Gronov. infra ad cap. 22. hujus libri § 3. legendum conjicit, *delectus indicitur, consulibus belli adm. inter se disp. jussis*. Sed vide quæ ad eumdem locum notavi. Ceterum *administratione* præfert Lipsiens. Sed litera *m* finalis intercepta est ab initiali syllaba *in* vocis proximæ. Vide ad XXXVII. 29. § 5. Præterea voces *inter se* omittuntur in Leid. 2. Male. Infra XXIII. 26. 'P. et Cn. Scipionibus inter se partitis copias, ut Cnæus terra, Publius navibus rem gereret.' XXIV. 35. 'Ita inter se munera belli partiti sunt, ut Epicydes præesset custodiæ urbis, Hippocrates adversus consulem Romanum bellum gereret.' Cæsar Bell. Gall. VII. 55. 'Pecuniam atque equos inter se partiti sunt.' VIII. 35. 'Ipsi inter se provincias partiuntur.' Bell. Civ. I. 38. 'Officia inter se partiuntur.' Hirtius in Bell. Afric. cap. 46. 'Tirones autem jubet inter legiones dispertiri.' Præterea *dispertiri* Voss. 1. Leid. ambo, fragm. Hav. et Port. a m. sec. qui male a m. pr. habet *pertiri*. Utraque orthographia *dispartiri* et *dispertiri* obcurrit, et habet quo se tueri possit. Vide Dausquei. Orthogr. part. II. hac voce: et quæ dicentur ad XXXVIII. 36. § 8. *dispertiri* tamen scriptum est XXIX. 1. 'Inde exercitum per oppida dispertit.' Mox *alteri ut Æqui pronunciarent* corrupte Gaertn.

Fabulam compositam Volsci belli, Hernicos ad partes paratos] *Fabulam compositi Volsci belli* Port. a m. pr. Male. 'Fabula composita' est ficta. Vide ad XL. 12. § 7. Præterea *Volscici belli* Ascensius 1513. edidit, altera lectione in marginem conjecta. Verum recte insecuti Moguntini priorem scripturam, pro qua etiam stant omnes Mss. iterum restituerunt. Ita 'Volscum nomen' supra hoc lib. c. 8. 'Ibi Volscum nomen prope deletum est.' Deinde *ad patres paratos* Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. qualem transpositionem literarum in hac voce vide ad IV. 60. § 3. Hic nihil mutandum. Quum bellum Volscum *fabulam* vocet, in eadem similitudine persistens, illos quos subornatos credebat, ut bellum hoc verosimile redderent, *ad partes paratos* dicit; voce a ludis scenicis desumta, in quibus histrio dicitur 'partes agere.' Ita optime hunc locum capiendum docuit Burmann. ad Nason. Amor. El. I. 8. 87. ubi pariter Ovid. dixerat, 'Servus, et ad partes sollers ancilla parentur.' Et commode locus hic advocatur ex Varr. de Re Rust. II. 5. 'Narra isti eadem, qui sermones sint habiti, et quid reliqui sit, ut ad partes paratus veniat.'

Sed arte eludi] Pall. *arte ludi*. Non probo. Infra cap. 14. 'His per totum annum artibus lex elusa est.' *Gebh.* Non Pall. tantum *arte ludi* præferunt, sed et præter unum Harl. 1. omnes mei, et cum illis antiquitus excusi usque ad Frobenium, qui primus an. 1535. forte ita reponente Rhenano, (ejus enim emendationes passim recepit,) quamvis hujus mutationis in notis non meminerit, *arte eludi* edidit. Ut autem hic 'ludere arte,' ita 'ludere dolis' Plaut. in Argum. pr. Amphitr. vs. 7. 'Uterque luduntur dolis mirum in modum.' Terent. Eun. II. 3. 94. 'An potius hæc patri æquum est fieri, ut a me ludatur dolis?' Malim tamen cum Gebhardo *eludi*. Liv. XLIV. 36. 'Tantus ardor in animis ad dimicandum utrimque erat, ut consuli non minore arte ad suos eludendos, quam ad hostes, opus esset.' Frontin. II. 5. ex. 47. 'Quum instructa classis eorum ad pugnandum processisset, ex velocissimis navibus viginti præmisit, quæ omni arte varioque flexu eluderent hostem.' Prima itaque litera τοῦ *eludi* in plerisque codd. intercidit ob ultimam præcedentis. Alia

exempla vide ad II. 44. § 6.

§ 11 *Occidione prope occisos Volscos*] *Occisione* Hav. Ita plures codd. præferunt hoc lib. cap. 28. 'Ne in occisione victoriam ponerent.' Cic. Philipp. XIV. 14. 'Quumque A. Hirtius consul, imperator, prœlio audito et re cognita, fortissimo præstantissimoque animo exercitum castris eduxerit, impetumque in M. Antonium exercitumque hostium fecerit, ejusque copias occisione occiderit:' ubi Ferrar. in omnibus libris *occisione* superesse, *occidione* tamen, quum internecionem significat, consuetudinem probare testatur. Aurel. Vict. in Vir. Ill. c. 14. 'Ad quæ progressi Fabii, in insidias delapsi, ad unum occisione perierunt:' sed et ibi Schott. libros veteres *occisi*, nonnullos tantum *occisione* habere adnotavit. Quum itaque hic etiam codd. scripti alii vulgatum sartum tectum servent, et Livius alibi 'occidione occidere' usus sit, eam lectionem genuinam esse existimo. Vide ad II. 51. § 9.

Æquos movere sua sponte arma posse, id fides abierit] In nonnullis Mss. Hearnii et aliis codd. *jam fides abierit.* Videndum est an apud alios probatos auctores inveniatur *id fides abiit.* Duk. Gronovius quidem ad Livii v. 24. § 6. *id fides abierit* positum monet pro 'id factum esse,' 'fides abierit;' vel etiam *fides id* esse 'fidem ejus rei;' vel denique ellipsin esse præpositionis *ad* vel *in.* Mihi tamen numquam hæc lectio placere potuit. Et certe *arma posse, jam fides,* est in Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. L. 1. 2. C. N. omnibusque edd. usque ad ultimam Gruteri, quæ prima *id fides abierit* exhibuit. Eam vero præeuntem reliquæ omnes recentiores edd. secutæ sunt. Ego contra priscam lectionem, nulla justa de caussa loco motam, revocandam censui. Ceterum *abjecit,* pro *abierit,* prefert Gaertn. et in verbis seqq. *noxie Antiatibus,* pro *innoxiis Ant.* Lipsiens. Verum ibi prima syllaba *in* periit ob literam finalem *m* vocis præced. Vide v. 27. § 6. Deinde ex *innoxiis,* prima syllaba elisa, factum est *noxiis.* Vide ad XXXVIII. 27. § 8.

§ 12 *Exsilio et relegatione civium ulciscentes tribunos*] Pal. 3. elidit copulam *et.* Ita mox omittit cap. 11. 'Quem privatum viribus, audacia regnantem videtis.' *Gebh.* Omnes nostri copulam illam servant, nisi quod librariorum errore Harl. 2. habeat *exsilio ex releg.* sollemni lapsu. Vide ad XXVI. 45. § 1. Junguntur autem hic 'exsilium et relegatio,' ut infra IV. 4. 'Quid est aliud, quam exsilium intra eadem mœnia, quam relegationem pati?' Paullo ante *præcipitique agmine* Hav.

§ 13 *Sic, ne quid aliud actum putent, victam legem esse*] Et hic sensus obscurus est. Puto illum plebi persuadere velle, consules nihil aliud egisse, nihil aliud, quam quo pacto legem tollant, cogitasse: nec aliud cogitent ipsi, quam victam esse legem, nisi, dum in integro res sit: et quæ sequuntur reliqua. *Glar.* Similis fere locus est IX. 1. 'Ne nihil actum hac legatione censeatis, expiatum est, quidquid ex fœdere rupto irarum in nos cœlestium fuit.' Ceterum *Sicut,* pro *Sic,* est in Gaertn.

Nisi dum integra res sit] Solum sic Pal. 1. Miror autem hic exsulare lectionem legitimam, quam ingerunt Pall. reliqui duo et antiquitus editi, neque diffitetur Glareanus. Quare legendum, *dum in integro res sit.* Sic c. 8. 'Cum exitus haud in facili essent.' Curtius III. 1. 'Satis gnarus, cuncta in expedito fore.' Seneca ex Pomponio epist. 3. 'Quidam adeo in latebras refugerunt, ut putent in turbido esse, quicquid in luce est.' Livius c. 40. 'Nisi quod in turbido minus perspicuum fore putent, quid

agatur.' c. 45. 'Sævite in tergum et in cervices nostras: pudicitia saltem in tuto sit.' c. 65. 'Moderatio tuendæ libertatis in difficili est.' XXIII. 27. 'Diu in pacato mansit:' in quo male Loritus hæret. *Gebh.* *Nisi dum integra res sit* prima, quod sciam, Curionis; priores omnes, ut et plures melioresque Mss. *dum in integro res sit:* nec mutandum fuisse putamus. Infra c. 45. 'Pudicitia saltem in tuto sit.' Cæsar Gall. II. 25. 'Hostes ab utroque latere instare, et rem esse in angusto vidit.' Seneca Epist. 3. 'Quidam adeo in latebras refugerunt, ut putent in turbido esse quicquid in luce est.' Curtius III. 1. 'Cuncta in expedito fore.' Tacit. Ann. III. 50. 'Vita Lutorii in integro est.' *J. F. Gron.* Omnes etiam nostri servant *dum in integro res sit*, exceptis Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. in quibus similiter *dum integra res sit.* Verosimillimum est, primo τὸ *in* interceptum esse a prima syllaba proximæ vocis *integro;* cujus erroris alia exempla vide ad VIII. 33. § 6. Id vero tanto facilius hic excidere potuit, quod præcedentis vocis ultima litera sit *m*, quæ et ipsa sæpe caussa est, cur sequens *in* intercidat. Vide ad X. 13. § 3. Quum autem *integro* jam commodum sensum non redderet, ei substitutum est *integra.* Neque hæc frustra dici, testes esse possunt codd. Flor. Lipsiens. et Port. a m. pr. in quibus scriptum fuerat *dum integro res sit.* Verum in Flor. a m. pr. est *dum demit;* et a m. sec. *dum dormit;* et in posteriori a m. sec. non *dum integra res sit*, sed recte *dum in integro res sit* emendatur. Eodem gradu error etiam in editis invaluit. Quum enim priores recte vulgassent *dum in integro res sit*, Frobenius demum 1535. dedit *dum integro res sit,* sine dubio errore operarum, quem tamen non deprehenderunt Basileenses a. 1539. sed Vascosanus demum a. 1542. ad eum advertit. Verum, non consultis aut scriptis aut editis, perperam reposuit *dum integra res sit*, quod Curio a. 1549. secutus est: ante quem anno præcedenti etiam Gryphius *dum integro res sit* vulgavit. Ceterum 'res est in integro' optima est locutio, et apud quosque scriptores obvia. Cic. de Orat. III. 4. 'Hæc jam neque in integro nobis esse possunt, et summi labores nostri, magna compensati gloria, mitigantur.' in Verr. II. 40. 'Hique eo tempore ad te venissent, quum tibi in integro tota res esset.' ad Famil. V. 20. 'De centurionibus tamen et de tribunorum militarium contubernalibus res est in integro.' Senec. in Otio Sapient. c. 30. 'Potest ergo et ille, cui omnia adhuc in integro sunt, antequam ullas experiatur tempestates, in tuto subsistere.' Tacit. Annal. XV. 2. 'Vestra quidem via et gloria in integro est.' Hist. III. 2. 'Vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete.' Quinctil. Declam. CCLX. p. 487. 'Reservavi filios judiciis vestris, et, si quando ignosceretis, in integro habui.' Paullus l. 24. § 4. ff. loc. cond. 'Si paucis diebus prohibuit, deinde pœnitentiam agit, omniaque colono in integro sunt, nihil ex obligatione paucorum dierum mora minuit.' l. 24. § 2. ff. d. Minor. 'Si quis juvenili levitate ductus omiserit vel repudiaverit hereditatem, vel bonorum possessionem, si quidem omnia in integro sunt, omnino audiendus est:' qui et alibi pariter locutus reperitur. Similia loquendi genera supra inlustrantur hoc lib. c. 8. § 9. Pro *nisi dum* Hav. et Lipsiens. male *ubi dum.* Mox *dum rogati*, pro *dum togati,* inperite dedit scriba Gaertn.

Ne possessione Urbis pellantur, ne jugum accipiant] Alio ordine vocabula proponuntur in Leid. 2. *ne jug. acc. ne poss. urbis pell.*

§ 14 *Cavisse Deos priore anno*] *Cavisset eos* Klockian. *Cavisse eos* Harl. 1. Ubi omissa videtur litera *D* ma-

juscula, quod eam minie aliisve ornamentis postea librarius depictarus esset: quod alibi sæpissime usu venire, passim docti observarunt. In hac autem voce id frequens esse videndum erit ad XXIX. 11. § 6.

Hæc tribuni] *Hæc tribuni dicebant* Leid. 2. addito verbo, quod Livius per ellipsin omittendum censuerat, ut sæpe alibi solitus est. Vide ad XXIII. 45. § 6.

CAP. XI. § 1 *At ex parte altera consules*] Primam vocuiam non agnoscunt Voss. 1. et Leid. 2. Pro ea *Et* habet Gaertn. passim obvio errore. Vide ad XXXVI. 35. § 7.

Velut rei experiundæ causa, et statim vis coorta] Tò *velut* ab initio a fragm. Hav. exsulabat, sed a m. sec. in margine adscriptum est. Tum *experiendæ* Hav. Vide ad XXVI. 36. § 11. Deinde vocem *statim* omittit Leid. 2. Denique *exorta* Gaertn. sollemni in codd. Mss. varietate. Vide quæ notantur ad v. 29. § 2. Verum indicatur hoc verbo, omnes simul ad vim inferendam exortos esse, non paucos id fecisse.

§ 2 *Jussu consulis prehendisset*] *Prendisset* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Port. et fragm. Hav. Et ita hoc loco e Ms. legendum censuit Gebhardus ad II. 56. § 11. Vide quæ notantur ad II. 29. § 4. *prendidisset* habet Leid. 2. perperam geminatis literis. Ita *redidit*, pro *reddit*, unus habet codex II. 47. § 11. *inciciderit* paullo ante hoc lib. c. 5. § 13.

Tribunus mitti jubebat] Gebhardus ad c. 13. § 6. in Pal. 2. fuisse notat *tribunus prodi mitti jubebat*, atque inde conjicit, eum dare voluisse *tribunus protinus mitti jubebat*. Verum nostri omnes nihil mutant, nisi quod aberrante manu librarii *tribunos* sit in Gaertn. *jubeat* in Klockian.

Sed virium spe, sed manu obtinendum erat, quod intenderes] Antiqua lectio, *sed virium spe et manu obt.* Rhen. Restitue, quod abolevit Rhenanus, *sed virium spe, sed manu obt.* Sic reddimus XXIV. 14. 'Libertatis auctorem eis non se fore solum, sed consulem M. Marcellum, sed universos Patres.' *J. F. Gron.* Locutionis hoc genus, quod Gronovius Livio restitutum voluit, elegans est, et probum, atque ab Livio et aliis non raro usurpatum. Infra VIII. 34. 'Quod si fecisset, non L. Papirium, sed tribunos, sed pravum populi judicium nequidquam posteros accusaturos.' Plinius Ep. I. 12. 'Proinde adhibe solatia mihi, non hæc, 'Senex erat,' 'Infirmus erat,' (hæc enim novi,) sed nova aliqua, sed magna, quæ audierim numquam, legerim numquam.' Tacit. Annal. I. 10. 'Sane Cassii et Brutorum exitus paternis inimicitiis datos, sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiæ deceptos.' Ubi Rhenanus iterum *et Lepidum: sed* Vertran. vulgatum vindicavit. Florus I. 18. 'Incendium illud quid egit aliud, nisi ut destinata hominum ac Deorum domicilio civitas non deleta, non obruta, sed expiata potius, sed lustrata videatur?' Ita enim hoc etiam loco viri docti in Mss. esse monuerunt. Eamdem elegantiam Livio restituendam conjicio XXXIX. 37. 'Vos non muros tantum, sed urbem, sed agros ademistis:' ubi vulgo etiam *sed urbem et agros* editur, at codd. partim *sed urbem agros*, partim *sed urbes agros* præferunt. Alia plura vide ad v. 35. § 4. Ceterum Rhenanus tantum cod. sui lectionem indicavit, in contextu ipso nihil mutavit. Vascosan. demum Rhenani codici obsecutus *et manu* edidit. Neque solus ita legit Rhenani codex, sed etiam omnes nostri, ut et Neapolit. Latinii. Et eadem quoque scriptura in Oxoniensibus superfuisse videtur, ex quibus Hearne, emendationem Gronovii recensens, nihil monet, ut facere solitus est, si codd. quos adhibuit, consentiant. Hinc etiam illud

sed manu in contextum recipere ausus non sum, ut nec Gronovius fecit. Præterea *quod intenderet* Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. Neap. Latinii, Hearnii Oxon. B. C. et, ut idem Hearne monet, editio Andreæ Romana. Male. *Intenderes* est quisque intenderet. Supra II. 35. 'Quidquid erat Patrum, reos diceres.' c. 43. 'Mœstique (crederes victos) redeunt in castra.' XXXI. 7. 'Nec Tarentini modo oraque illa Italiæ, quam majorem Græciam vocant, ut nomen secutos crederes, sed Lucanus, et Bruttius, et Samnis a nobis defecerunt.' XLI. 13. 'Itaque taciti, ut iratos esse sentires, secuti sunt currum.' XLIV. 34. 'Neminem totis mox castris quietum videres.' Vide doctos interpretes Petron. ad Satyr. c. 7. in fine.

§ 3 *Quemadmodum se tribuni gessissent in prohibendo delectu*] Pall. duo *in prohibendo delectus*. Pal. 3. *in prohibendo delectum*. Gebh. *In prohibenda delectus* etiam Voss. ambo, Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. et fragm. Hav. quo etiam ducunt vestigia Port. qui *in prohibendo deletus* præfert. Verum ultima litera vocis *delectus* adhæsit ex principio vocis sequentis *sic*: qui error in litera *s* sæpissime commissus est. Vide ad XXVIII. 25. § 2. *In proh. dilectu* Flor. Quum tamen *in prohibendo delectus* displiceret, et recte, nam de uno tantum delectu agitur, alii *in prohibendo delectum* substituerunt, quod est in Hav. Sed vulgatum servo. Vide ad XL. 49. § 1. Mox *sic Patres in legem* Leid. 2. Verum ibi etiam edita lectio præstat, licet pro *inpedienda* legeres *inpediendo*. Ceterum *Quemadmodum tribuni* priscæ edd. omisso prenomine, quod servant omnes codd. et Aldus primus adjecit.

Quæ per omnes comitiales dies ferebatur] Vide Varr. de Ling. Lat. v. p. 50. Festum voc. 'Comitiales dies.' *Klock.* 'Ἀρχαϊκῶς Pal. 3. *per omnis comitialis dies*. Gebh. Pariter Leid. 1. Harl. 2. et Port. *per omnes comitialis dies* Harl. 1. et Hav. *per omnis comitiales dies* Lipsiens.

§ 4 *Quum discedere populum jussissent tribuni*] Manifeste hic vides, *populi* voce etiam Patres intelligi. *Glar.* *Dissedere* Port. sed *quum discessissent tribuni*, reliquis omissis, Hearnii Oxon. B.

Quod Patres se submoveri haud sinebant] Pal. 2. *tum Patres se*. Non cepit venustatem particulæ *quod*, qui immutavit. *Gebh.* Tum etiam Port. et Hav.

Quæ non consilio regenda, sed permissa temeritati audaciæque esset] *Quæ cons. non reg.* alio ordine Voss. 2. Tum *consilio gerenda* male Hav. et fragm. Hav. Alibi etiam voces 'gerere' et 'regere' commutantur. Vide ad XXVII. 40. § 2. Utramque lectionem simul recepit Gaertn. exhibens *consilio regenda ac gerenda*. Id autem librario hujus codicis frequens fuisse, videbimus ad IV. 55. § 5. Mox *temeritati et audaciæ* Voss. 1. et Leid. 2. Denique *essent* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. et a m. pr. Port. ac fragm. Hav. Mirum eodem errore etiam optimos codd. infectos esse.

§ 5 *Multum et consules se abstinebant*] Cicero ad Fam. IV. 7. 'Neque tu multum interfuisti rebus gerendis.' Erunt tamen quibus magis ad gustum Puteani conjectura *tumultu et consules*. J. F. Gron. Phædr. Fab. III. 10. 5. 'Ergo exploranda est veritas multum, prius Quam stulta prave judicet sententia.' Ceterum *multumque consules* Hav. Lipsiens. et Harl. 2. Tum *abstineant* Klockian. quem eodem errore *jubeat*, pro *jubebat*, præferre supra vidimus hoc cap. ad § 2. Mox *nec cui* Voss. 2. perperam fini vocis *ne* adhærente litera, quæ sequentis *cui* initialis est. Vide ad XL. 7. § 8.

§ 6 *Qua nobilitate gentis, qua corporis magnitudine ac viribus*] Pal. 1. *et*

virium. Gebh. Primo *tam* et *quam*, pro *qua* et *qua*, Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. a manu interpolatrice, et Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. Similiter etiam priscæ edd. usque ad Aldum, qui *qua nobilitate gentis*, *qua corporis* vulgari curavit, quemadmodum reliqui nostri, et inter eos optimi, præferunt, ut et de Pall. 1. et 3. Gebhardus testatur ad II. 45. § 3. Vide ad X. 38. § 1. Deinde *nobilitate generis* Port. 'Genus' hoc sensu pro gente poni, Sigonius multis infra docet ad IV. 1. § 2. Quoniam tamen aliorum codd. nullus consentiat, nihil etiam mutandum censeo. 'Gens' et 'genus' frequenter alibi a librariis confunduntur. Vide ad XXXIV. 17. § 6. Denique *viribus* quidem omnes servant Mss. quibus utor: quomodo infra 'forma viresque corporis' memorantur XXX. 1. simul tamen *et viribus* præferunt Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav.

Ad ea munera data a Diis] *Adeo munera*, duabus vocibus inperitia librarii coalescentibus, Lipsiens. Vide ad IV. 54. § 4. 'Addere ad ea' Livianum est. VII. 16. 'Ad copiam rerum addidit munificentiam.' XXIV. 26. 'Ad ea addidit preces.' Et ita passim. Solet enim Livius præpositionem, cum qua verbum componitur, in regimine repetere. Vide ad II. 36. § 6. *Ad munera*, media voce exsulante, fragm. Hav. a m. pr. quam tamen postea altera adscripsit. Et recte. Quæ autem hic *munera data a Diis* vocat, eadem 'naturæ fortunæque bona' vocat mox cap. seq. et 'congesta a natura fortunaque bona' infra XXX. 1.

Ut nemo, non lingua, non manu, promtior in civitate haberetur] Ita interpungendum docuit Clericus in Arte Critic. l. III. sect. 1. c. 10. § 15. Olim ita distinguebatur, *ut nemo non lingua, non manu promtior*; postea vero, *ut nemo, non lingua, non manu promtior*. Verum eodem modo, ut Clericus voluit, hunc locum laudans, jam edidit Gronov. hoc lib. c. 26. § 5. quamvis tamen in ipso contextu hic minorem distinctionem post vocem *manu*, quæ ex opinione Clerici necessaria erat, omiserit. Sed et in ordine vocabulorum variant libri scripti: *ut nemo*, *non manu*, *non lingua*, *promtior in civ.* Voss. 1. præfert: *ut nemo*, *non manu*, *non lingua*, *in civ. promtior* Leid. 2. Vir doctus in margine edit. Curionis conjecerat, forte vocem *nemo* abundare, eamque delendam esse. Mihi secus videtur. Poterat quidem abesse, si ita Livio visum fuisset. Nunc vero, quum omnes retineant Mss. iis nolentibus vulgatum servo. Simile fere est, quod obcurrit IV. 60. 'Tribuni plebis, communis ordinum lætitiæ concordiæque soli expertes negare, tam id lætum Patribus universis, nec prosperum fore, quam crederent:' ut enim ibi, pro *nec prosperum*, dicere potuerat, *vel prosperum*; ita etiam hic *vel lingua vel manu*, pro *non lingua*, *non manu*. Eodem lib. c. 7. 'Judicium populi rescindi ab senatu non posse, præterquam quod nullo nec exemplo nec jure fieret, concordiæ etiam ordinum caussa.' Vide plura apud Gronov. loco laudato. *Prepræcior*, pro *promtior*, est in Lipsiens. a m. pr.

§ 7 *In medio Patrum agmine constitisset*] Una litera abundante *constituisset* est in Harl. 1.

§ 8 *Fusa ac fugata plebs est*] *Fugata plebes* Flor. Voss. 1. et Leid. 1. Quod recepi, ut Livio familiare, et passim a librariis expunctum. Vide ad I. 26. § 6.

Mulctatus nudatusque abibat] Malim *notatusque abibat*. Lipsius Epist. Quæst. V. 16. Mavult vir doctus, *notatusque abibat*. Nostri libri nihil variant. *Modius*. *Mulcatus* Mss. Vide Turneb. Advers. XXVIII. 5. in 'Communicat:' et c. 6. in 'Mulcatores:' etiam Lipsium ad Tacit. Annal. I. 32.

qui Epist. Quæst. v. 16. legit *notatusque*. Actor. XIX. 16. *Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, κατακυριεύσας αὐτῶν ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, ὥστε γυμνοὺς καὶ τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου ἐκείνου.* Diurna hæc grassatio, ut præmiatorum nocturna. Vide Nonium in 'Præmiatores;' et Colvium ad Apul. Miles. II. p. 24. *Klock.* Sic etiam Pall. tres. Neque opus aliquid novare cum Lipsio, ut fiat *notatus*. Nam in hujusmodi tumultu vel vestis excidit, vel ea spoliamur, non tantum verberibus cæsi, ut ostendi in suspicionibus. *Grut.* Cum videlicet vestes circumscinderentur ad nudandum lictori tergum. Vide II. 55. Et ita omnes libri, tam manu scripti, quam impressi: ideo miror virum doctum maluisse *notatusque*. Quin immo 'nudatio' inter sontium etiam notas. Infra c. 28. 'Inermes nudique omnes sub jugum missi:' ut recte habet Pal. 1. male alii *undique*. Diodorus l. XVII. p. 680. *Ἦγον δ' αὐτὰς οἱ μὲν ἀπὸ τῆς κόμης ἐπισπώμενοι τὰς ἠτυχηκυίας, οἱ δὲ τὰς ἐσθῆτας περιρηγνύντες, καὶ γυμνοῖς τοῖς σώμασιν ἐπιβάλλοντες τὰς χεῖρας.* Livius v. 27. 'Denudatum deinde eum manibus post tergum illigatis reducendum Falerios pueris tradidit.' XXVIII. 29. 'Nudi in medium protrahebantur, et simul omnis adparatus suppliciorum expromebatur.' XXXVIII. 59. 'Nudus ante carcerem projiciatur.' Pal. 2. *mulctatus nudatusque ibat*. Gebh. Alii *mulctatus*. Dodwellus in Append. ad Prælect. Academ. pag. 673. e Ms. Oxoniensi *multatus*. Sed *mulcatus* huic loco convenire, non *mulctatus*, vel *multatus*, certum est ex iis quæ docent eruditissimi interpretes ad Terentii Eun. IV. 7, 4. Adelph. I. 2. 10. ad Phædrum Fab. I. 3. ad Tac. Ann. I. 32. ad Suetonii Cæsar. c. 17. et J. Fr. Gronovius ad Liv. XXVIII. 30. Sic Livius cap. seq. 'Se suosque mulcatos querentes.' Pro *nudatusque* Lipsius Epist. Quæst. v. 16. mallet *notatusque*. Sed eum nemo audivit. Et merito. Alia res est in Sueton. Cæsar. c. 41. ubi pro *nudatos opere censorio*, Egnatius et P. Faber Semestr. II. 12. legunt *notatos opere censorio*, quia censorum proprium est 'notare.' Nec tamen ideo scripturam receptam ibi mutandam esse putant Casaub. ad Sueton. et Scip. Gentilis in Append. Nott. ad Apulei. Apolog. num. 64. *Duk. Mulctatus* Leid. 2. Harl. ambo, Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *multatus* Voss. 2. Port. et Lipsiens. quemadmodum etiam Dodwell. in Append. Prælect. Academic. p. 673. observat legi in codice Novi Collegii Oxoniensis, quem litera N. Hearne notare solitus est, sed ex quo vel ex aliis codicibus hic nihil monet. *Mulgatus* Leid. 1. ex cujus vestigiis colligo, legendum esse *mulcatus*, ut etiam in Voss. 1. legi videtur, et J. Fr. Gronovius reficiendum conjecit ad XXVIII. 30. § 12. ubi plura vide, ut et mox ad cap. seq. § 9. Ceterum *nudatusque* etiam omnes nostri constanter servant, quod si probum, tamen cum Gebhardo non de circumcisis vestibus ad præbendum lictori tergum accipiam, (privatus enim erat K. Fabius, ideoque lictores ei nulli adparebant, quos animadvertere jubere poterat,) sed cum Grutero de vestimentis in tumultu ereptis. Tibullus Eleg. I. 2. 25. 'Nec sinit, obcurrat quisquam, qui corpora ferro Vulneret, aut rapta præmia veste ferat:' ubi Broekhus. locum inepte alio trahentes recte refellit. Similis ferme Neronis petulantia notatur a Sueton. in ejus Vita c. 26. 'Post crepusculum statim, arrepto pileo vel galero, popinas inibat, circumque vicos vagabatur ludibundus, nec sine pernicie tamen. Si quidem redeuntes a cœna verberare, ac repugnantes vulnerare, cloacisque demergere adsueverat: tabernulas etiam effringere et expilare, quintana domi constituta, ubi partæ et ad lici-

tationem divendendæ prædæ pretium adnumeretur:' et apud Dion. Cass. lib. LXI. p. 693. Κρυφῇ δὲ νύκτωρ ἐκώμαζε κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν ὑβρίζων ἐς τὰς γυναῖκας, ἀσελγαίνων ἐς τὰ μειράκια, ἀποδύων τοὺς ἀπαντῶντας, παίων, τιτρώσκων, φονεύων. Denique *hibat*, pro *abibat*, habet Leid. 1.

Ut satis adpareret, si sic agi liceret] *Et sic si agi liceret* Pal. 1. Pal. 3. *sic si agi liceret*. Gebh. *Ut satis apparet* Voss. 2. et Hav. errore nato ex non observata nota, qua scripta erat vox *appar'et*. Vide ad XL. 14. § 2. Deinde *et sic si agi liceret* Voss. 2. *et si sic agi liceret* Gaertn. Sed τὸ *et* perperam repetitum est ex vocis præced. ultimis literis, ut sæpe aliis locis factum est. Vide ad XXXIX. 18. § 8. *se sic agi liceret* Leid. 1.

§ 9 *Tum prope jam perculsis aliis tribunis*] Pal. 3. *perpulsis aliis tribunis*. Gebh. Vocem *jam* omittit Port. Tum *pulsis aliis tribunis* fragm. Hav. *perpulsis aliis tribunis* Lipsiens. Leid. 1. et Voss. 1. qui ultimus tamen in margine *percussis* ostentat. 'Perpulsus' et 'perculsus' errore operarum alibi in Mss. commutantur. Vide ad III. 30. § 5. *perculsis aliis tribunictis* est in Harl. 1.

A. Virginius ex collegio unus] Habet Pal. 1. hic, ut et mox, *Appius Verginius*. Gebh. *Appius*, pro *A.* etiam Port. et Gaertn. *Ap.* fragm. Hav. Vide etiam mox § 12. et ad c. 19. § 5. Deinde *Verginius* Flor. Voss. 1. et Leid. 1. *Virgineus* Port. Vide ad II. 17. in princ.

Incenderat eo facto magis, quam conterruerat] Persuadeor, esse interpolatitiam lectionem ex dissensu codicum Pall. Mss. quorum Pal. 3. *quam terruerat*, Pal. 2. *quam interruerat*, quod mihi non displicet. Nam *in* compositum intendit. *Gebh.* Contra *interruerat* interpolatitiam lectionem esse, inde verosimile fit, quod Pal. secundo Gebhardi, nupero ac novicio codici, ut ipse eum vocare solet, nullus meorum secundas faciat, præter Lipsiens. et Hav. Quorum præsertim posterior ipse quoque non satis gravis testis est, qui ubique Pal. secundo adsentire consuevit. Ipsum quidem verbum 'interreo' nondum notatum est, sed inde declinatum 'interritus' obvium est, at plane contrario sensu, pro non territus. Reliqui codd. vulgatum tuentur, quod cur jure suspectum esse possit, caussam non video. Est enim alibi apud Livium admodum frequens x. 28. 'Novum pugnæ conterruit genus: essedis carrisque superstans armatus hostis ingenti sonitu equorum rotarumque advenit, et insolitos ejus tumultus Romanorum conterruit equos.' XXIV. 12. 'Hic major solito adparatus præcipue conterruit Campanos:' et alibi.

Eo acrius obstare legi, agitare plebem, tribunos velut justo persequi bello] *Eo carius* Leid. 1. perperam transpositis literis: quali modo etiam errarunt librarii XXVI. 4. § 1. Mox *agitari* errans dedit librarius cod. Hav. *obstare legi, agitare plebei tribunos* edit. Mediol. a. 1480. sed invitis, quotquot vidi, scriptis et editis. Insuper *et tribunos* addita conjunctione Gaertn. quam rectius omnes alii omittunt, quam passim ἀσυνδέτως Livius loqui soleat. Denique *velut pers. bel. justo* Port. a m. pr. *veluti pers.* Harl. 2. *velut sequi* Lipsiens.

§ 10 *Materiam criminibus suis subgerere*] *Sublegere* perperam Lipsiens. in quo non melius *tuere*, pro *ruere*, paullo ante librarius dedit.

§ 11 *Ibi multa sæpe ab juventute inconsulte dicta*] *A juventute* Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et vestustiores, quas inspexi, edd. *ab juventute* primus substituit Aldus, a cujus lectione stant reliqui codd. Mox *susp. ing. incidunt*, transpositis vocibus, Voss. 1. et Leid. 2.

Tamen legi resistebatur] *Tu legi resistebatur* Hav. sæpe obvio errore.

Vide ad XXII. 17. § 5. *tantum legi resistebatur* Gaertn. Solent etiam hæ voces in Mss. commutari. Vide hoc lib. ad c. 46. § 1.

§ 12 *Et A. Virginius identidem plebi: Ecquid sentitis jam vos, Quirites*] Illud *jam* non omnes habent libri, sed placet. Et illud *ecquid* pro 'an non' positum videtur. *Glar.* Vet. lib. *Ecquid sentitis, inquit, jam vos, Q.* Sigon. Nullibi plane hæc reperitur lectio, *Ecquid, inquit, sentitis jam vos, Q.* Nam Pal. 1. *Numquid sentitis jam vos, Q.* Pal. 2. *Hac et quid sentitis jam vos, Q.* Pal. 3. *Hæc, inquit, sentitis jam vos, Q.* Andreas edidit, *Ecquid sentitis vos, Q.* Gebh. Voculam *Et* nesciunt Harl. 1. Hav. et vetustiores excusi. Eam addidit primus Aldus, quam reliqui etiam scripti servant, nisi quod pro ea q̃ sive *quæ* sit in Lipsiens. Tum Virginio prænomen *Appius* tribuitur in Port. Gaertn. et fragm. Hav. Vide supra ad § 9. *Verginius* est in Flor. Leid. 1. et Gaertn. Vide ad II. 17. in princ. Ceterum Sigonius, qui in Scholiis testatur, se in vet. lib. invenisse *Ecquid sentitis, inquit,* quum antea τὸ *inquit* ab excusis exsularet, tamen in contextu Livii edidit, *Ecquid, inquit, sentitis:* quod reliqui, præter Gebhardum, taciti probarunt. At eadem illa scriptura in nullo codice mihi obvia fuit, ne in Harl. 2. quidem et Hav. qui tamen alibi ei favere soliti sunt: hic vero ab eo discedunt, licet haud multum. Prior enim *identidem plebi hec inquit. Sentitis jam vos* legit: alter *identidem plebi h' inquit. Et quid sentitis.* Similiter *identidem plebi hoc inquit. Sentitis jam vos* præfert Gaertn. *identidem plebi haes inquit sentitis* Lipsiens. Prope accedit Port. qui habet *Nec, inquit, sentitis.* Ceteri codd. adeoque etiam fide dignissimi, τὸ *inquit*, a Sigonio additum, repudiant, quorum etiam auctoritate iterum ejeci. Sine eo enim, quod sæpe a Livio per ellipsin omissum est, sensus optime constat. Vide multa ad XXIII. 45. § 6. In illis codd. in quibus reperitur, receptum fuisse videtur ex margine, in qua adscriptum erat, vel ut varia lectio τοῦ *Ecquid*, vel ut lector inperitior doceretur, eam vocem subintelligendam esse. Ceterum in reliquis vocibus inter ceteros codd. etiam non convenit. *Nunquid sentitis jam vos* est in Voss. 1. *Hec quid sentitis jam vos* in fragm. Hav. *Et quid sentitis jam vos* in Voss. 1. et Leid. 1. *Et quid sentitis vos* in Leid. 2. *Ecquid sentitis jam vos* in Harl. 1. quam veram scripturam puto. *Ecquid* atque *Et quid* passim in Mss. commutari dicam ad v. 36. § 5. *Ecquid* autem hic simplex est interrogatio, pro 'an sentitis?' Vide ad XXVII. 10. § 2. Τὸ *jam* aberat ab editis, quos vidi, antiquissimis. Addidit postea Aldus. Et servant etiam, ut jam vidimus, codd. omnes præter Leid. 2. Denique *qui rite*, pro *Quirites*, Lipsiens. habet a m. pr.

Kæsonem simul civem et legem, quam cupitis, habere non posse] *Legem, quam quæritis* Pal. 2. *Gebh. Simul et civem et legem, quam quæritis* Harl. 2. Mox *vicem*, pro *civem*, transpositis literis, Leid. 1. Voces *quam cupitis, habere non posse* male deficiunt in Lipsiens. qui etiam a m. pr. perperam *Cæsone* habet pro *Kæsonem.*

§ 13 *Omnes Tarquinios superbia exsuperat*] Infra decemviros appellat 'decem Tarquinios' M. Horatius Barbatus c. 39. Non rejicio quod comparet in Pal. 3. Atticam Venerem redolens, *omnes Tarq. superbiam exs.* Gebh. Omnes nostri *superbia exsuperat:* quorum non modo consensus τὸ *superbiam* Pal. tertii suspectum reddit; verum etiam similes locutiones stilo Liviano non videntur convenire. Vide ad v. 41. § 8. Paullo ante *quamquam quidem ego legem loquor* Voss. 2. Port. et

fragm. Hav. *quamquam ego legem loquor* Harl. 2. Tum *et libertatem*, adjecta conjunctione, Gaertn.

Exspectate, dum consul aut dictator fiat] *Exsp. ut cons. ac dict. fiat* Hav. *ac dictator* etiam Harl. 2. Vide ad Liv. XXI. 53. § 3.

Privatum viribus et audacia] Gebhardus supra c. 10. § 12. monuit, copulam in Pal. 3. desiderari, ac legi *quem privatum, viribus, audacia.* In meis autem omnibus constanter superest.

Adsentiebantur multi, pulsatos se querentes] Pal. 1. *pulsatos sequentes.* Nolo hic adolescentiari: aliis relinquo; hic nescio quid objicere lectoribus. *Gebh.* *Assentiebant* primæ edd. pro quo Aldus *assentiebantur* restituit. Et recte. Non modo enim Livius passim alibi id verbum ea forma extulit, verum etiam hic Mss. constanter ita legunt. Præterea *pulsatos sese querentes* Voss. 1. *pulsatos sequentes* Voss. 2. Ex quo quid lectoribus objici posse Gebhardus existimarit, conjicere nequeo; id tamen mihi vehementer persuasum est, lectionem illam natam ex errore librariorum, qui partim duas voces disjungendas conjunxerunt, partim notam, quum forte *se qu'entes* scriptum foret, non animadverterunt. Vide similia plura exempla ad Liv. XXI. 28. § 5.

Tribunum ad rem peragendam ultro incitabant] *Tribunos* habet Gaertn. Sed unus intelligitur tribunus A. Virginius, qui K. Quinctio diem dixerat. Tum vocem *ultro* neglexerunt primi editores, et cum illis Hearnii codd. Oxon. L. 1. et C. Addidit demum Aldus, cum quo stant omnes mei. An ab aliis ejecta fuit vox, quod eam pro 'insuper' poni ignoraverint? quo sensu tamen et apud Livium et apud alios frequenter obcurrit. Infra XL. 12. 'Quum ipse, ex quo ab Roma redii, per occulta cum suis conloquia dies noctesque insidietur, ultro mihi, non insidiatoris modo, sed latronis manifesti et percussoris speciem induit:' ubi plura exempla vide.

CAP. XII. § 1 *Tum demum coactus cum multa indignitate prensabat singulos*] Habet Buslidianus liber adjunctum personæ nomen *Tum demum coactus Cæso:* quod nescio an ex marginali interpretatione in contextum irrepserit. Adjuvat saltem rei explanationem. *Nannius.* Abest a Pal. 3. præpositio *cum.* Gebh. *Tum demum Ceso coactus* Leid. 2. Sed reliqui nihil mutant; quorum consensus in omittenda ea voce, ut et quod, inter ipsos illos codd. qui servant, non conveniat ubi collocanda sit, manifeste indicat, vocem illam potius ex marginali interpretatione in contextum inrepsisse, quam a Livii manu profectam esse. Neque rei explanationem multum adjuvat, quum vel sine ea satis planum sit, de alio, quam Kæsone, hæc verba intelligi non posse. Omnes etiam nostri servant præpositionem *cum.* 'Cum indignitate prensare' dictum est, ut 'cum precibus et lacrimis circumire' XLV. 20. 'Extemplo veste sordida sumta, domos principum cum precibus ac lacrimis circumibant.' Et passim Livius eadem uti amavit, ubi vulgo omitti solet. 'Cum gratulatione deducere' dixit IV. 24. 'cum gaudio excipere' I. 25. 'cum magna militum ira prædam ad quæstores redigere' V. 26. 'cum clamore ad arma discurrere' XXIV. 31. 'bona cum pace accipere' XXVIII. 37. quibus locis plura videnda: 'cum non minore vexatione jumentorum hominumque redire' XLIII. 23. ubi etiam vide. Contra vero vox *multa* deest in Harl. 1. quam reliqui omnes agnoscunt. Deinde *dignitate* habet Hav. *indignatione* Hearnii Oxon. L. 1. Passim 'dignatio' et 'dignitas,' 'indignatio' et 'indignitas' in Mss. commutantur. Vide ad VIII. 28. § 6. Insuper *prehensabat* primæ edd. Sigonius demum ei substituit *prensabat:* quod habent etiam codd. mei, nisi

quod tota vox errore librarii desit in Gaertn. Vide ad IV. 48. § 11. Paullo ante *approbatque*, pro *apparebatque*, est in Gaertn.

§ 2 *Sequebantur necessarii, principes civitatis*] *Et seq. nec.* Voss. 2. *seq. et nec.* Leid. 2. Mox *ferret sua fam.* pro *referret sua fam.* Lipsiens.

§ 3 *Tantam indolem tam maturæ virtutis umquam exstitisse*] Novi quid sit 'matura virtus.' Sed miror quid scribatur in Pal. 2. *tam mactæ virtutis.* Gebh. *Tam mactæ virtutis* ex meis etiam Hav. ejus tamen lectionis auctores fuisse aberrantes librarios, non ipsum Livium, mihi persuadeo: 'macta virtus' hic sensum habere nequit: at contra 'indoles maturæ virtutis' est spes aliquem ad summum culmen et quasi quamdam ἀκμὴν virtutis perventurum. Mox *sæpe se vidente*, pro *se sæpe vidente*, Voss. 1. et Leid. 2.

§ 4 *Sp. Furius missum ab Quinctio Capitolino sibi eum in dubiis*] Pal. 1. *Sp. fimus, ipsum missum.* Pal. 2. *Spurius Furius, ipsum missum a Q. Cap. sibi in dubiis.* Campani ed. *Sp. Furius, et ipsum missum a Q. Cap. sibi in dubiis.* At prodigiosissime Pal. 3. *Spurium Furium et ipsum missum a Q. Cap. sibi eum in dubiis.* Gebh. Mss. o. *Sp. Furius ipsum missum*, vel *et ipsum:* nec aliter Becharius, Bartol. de Zanis, Ascensius, Moguntina. Fortassis, *Sp. Furius id ipsum, missum ab Q. Cap. sibi eum in dubiis.* Una enim gesserant res Furius et Quinctius. *J. F. Gron.* Hanc veterum codd. scripturam, *Sp. Furius, ipsum missum ab Q. Cap. sibi eum*, interpretor et explano, quasi esset, eum ipsum missum sibi ab Quintio. Non semel Livius vocum ordinem pervertit. Nec aliter XLII. 21. 'Patres ipsum eum quærere jusserunt:' et c. 25. 'Fœdus, cum Philippo ictum, cum ipso eo post mortem patris renovatum.' XL. 34. 'Is erat, qui ipse eam ædem voverat.' Nec nostrum est, de hoc Livii placito pronunciare. *Jac. Gron.* *Sp. Furium et ipsum missum ab Q. Cap. sibi eum* Lipsiens. *Sp. Furium ipsum missum ab Q. Cap. sibi eum* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 1. *Sp. Furius, ipsum missum a*, vel *ab Q. Cap. sibi eum* Voss. 2. Gaertn. fragm. Hav. et Port. a m. pr. in quo manus altera reposuit *Sp. Furius, ipsum missum a Q. Cap. sibi*, omissa voce *eum:* quo modo etiam legit Hav. *Sp. Furius et ipsum missum a Q. Cap. sibi eum* Harl. 2. Codicibus Gronovii etiam Oxon. suos B. et N. consentire, auctor est Hearne. Inverso ordine *ipse is*, pro *is ipse*, Livium sæpissime dixisse, certum est. Vide ad II. 43. § 4. Aliud tamen exemplum adhuc requiro, ubi inter inversa illa *ipse* et *is* tot numero vocabula interjiciuntur, quot hoc loco interjecta obcurrunt. Ea ratio est, quo minus Jac. Gronovii explanationem probare possim. Neque etiam conjectura patris J. F. Gronovii *id ipsum* placet. Potius videtur *ipsum* vel *et ipsum* aut perperam a librariis additum esse, quod non animadverterent τὸ *eum* verbis quibusdam interjectis positum, ideoque *eum* ibi a nonnullis inductum esse; vel *ipsum* atque *et ipsum* ex *missum* formatum; et propterea admittendum non esse.

In dubiis suis rebus venisse subsidio] *In dubio suis rebus* Hav. *in dubiis rebus suis* Voss. 1. et Leid. 2.

Neminem unum esse] *Neminem esse unum* Gaertn. *neminem virum esse* Leid. 2. Sed male. Sæpe ita Livius loqui solet, ut voci 'nemo' ex superabundanti addat vel 'unus,' vel 'quisquam,' vel similem aliam vocem. Supra II. 6. 'Eos inter se, quia nemo unus satis dignus regno visus sit, partes regni rapuisse.' III. 14. 'Sic tribunos adorti sunt, ut nemo unus inde præcipuum quidquam gloriæ domum invidiæve ferret.' IX. 16. 'Haud dubie illa ætate, qua nulla virtute feracior fuit, nemo unus erat vir, quo

magis innixa res Romana staret.' xxviii. 35. 'Capere se illi populoque Romano operam navare, ita ut nemo unus externus magis enixe adjuverit rem Romanam.' Huic simile est 'quisquam unus' supra ii. 9. 'Nec quisquam unus malis artibus postea tam popularis esset, quam tum bene imperando universus senatus.' iii. 45. 'Adversus injuriam decreti, quum multi magis fremerent, quam quisquam unus recusare auderet.' Infra xxviii. 37. 'Nec quisquam alterius gentis unus tantum ea arte, quantum inter alios omnes Baliares excellunt.' xxxii. 20. 'Hæc adhortatio prætoris non modo quemquam unum elicuit ad suadendum.' Ejusdem etiam generis est 'nihil quidquam' apud Gell. i. 3. 'Non fallo me, nihil esse quidquam commissum a me.'

Cujus magis opera putet rempublicam restitutam] Pal. 3. *cujus magna opera putent rem restitutam.* Gebh. Lege cum Fl. Voss. utroque, Rott. Gud. *putet rem restitutam.* Hoc sat ei laudis. Sic infra c. 26. 'Qui rem perculsam restituerit.' *J. F. Gron.* Unus meorum Hav. vulgatam lectionem probat. Nec multum dissentit Lipsiensis, *putet rem restitutam publicam*, transpositis vocibus exhibens. Sed *putet rem restitutam* habent Leid. ambo, Gaertn. Klockian. fragm. Hav. Port. et Hearnii Oxon. N. et C. *rem restitutam putet*, inverso insuper ordine, Harl. 1. *putet rem restitutam esse*, addito in fine verbo, Harl. 2. quemadmodum etiam in margine Port. emendatum vidi. *Rem restitutam*, ut supra ii. 63. 'Virtus militum rem, prolapsam negligentia consulis, restituit.' Infra viii. 11. 'Stragem et ante signa et post signa factam; triarios postremo rem restituisse.' xxv. 37. 'Quum deletus exercitus amissæque Hispaniæ viderentur, vir unus res perditas restituit:' ubi neque Sigonius, neque Gebhardus, *vir unus has restituit* reponentes, audiendi sunt. Et ita Livius sæpe. Similiter etiam Ennius in fragm. Ann. lib. xii. 'Unus qui nobis cunctando restituit rem:' quem Virgil. imitatur Æn. vi. 846. 'tu Maximus ille es, Unus qui nobis cunctando restituis rem.' 'Res' et 'respublica' sæpe commutantur in Mss. Vide ad viii. 31. § 2.

§ 5 *L. Lucretius, consul anni prioris*] Prænomen deest in Lipsiens. ubi id interceptum fuisse videtur a voce præcedente *publicam*, vel etiam in eam abiisse. P. *Lucretius* præferunt Flor. Voss. uterque, Leid. 2. Harl. ambo, Port. Hav. fragm. Hav. et Pall. tres, ut Gebhardus mox ad § 7. testatur; quum tamen supra c. 8. constanter etiam in omnibus codd. *Lucii* prænomen recte habeatur, quod hic solus retinet Leid. 1. Tum *anni primoris* Voss. 1. et Leid. 2. sollemni errore, de quo vide ad xxxvii. 43. § 10.

Suas laudes participare cum Kæsone] *Laudes suas* Hav. Deinde *percipere cum Kæsone* Voss. 2. Justin. xxxiv. 2. 'Participatoque cum eo regno, legatos Romam ad senatum mittunt.'

§ 6 *Suadere et monere, juvenem egregium, instructum naturæ fortunæ omnibus bonis*] Vet. lib. *fortunæque.* Sigon. *Sudare*, pro *suadere*, ridiculo errore Voss. 1. et Leid. 2. Tum *movere* Gaertn. Vide ad ix. 38. § 12. Hinc *egregium juvenem, instructum* Hav. *juvenem instructum* Leid. 2. *juvenem instructum egregium* Voss. 1. Deinde vox *naturæ* deest in Hav. *fortunæque* servant omnes nostri, nisi quod *formæque* sit in Leid. utroque, et a m. 2. in Voss. 1. *portunæque* in Flor. a m. pr. et *oportunæque* a m. sec. Scriptum olim fuisse videtur *fortũæque.* Id vero negligentia scribarum facile in *formæque* mutari potest, ut etiam alibi sæpe factum. Vide ad xli. 20. § 2. Infra xxx. 1.

'Ad cetera, quibus nemo ea tempestate instructior civis habebatur, congestis omnibus humanis a natura fortunaque bonis.' *Naturæ fortunæ omnibus bonis*, quod Sigonio recte displicuit, primum obviam fuit in Frobeniana edit. 1535. Priores enim habent *naturæ fortunæque.*

Maximum momentum rerum ejus civitatis, in quamcumque venisset] *Maximum monimentum* Leid. 2. et inter versus Voss. 1. *maximum monumentum* Voss. 2. et a m. pr. Port. et fragm. Hav. in quibus literæ superfluæ a manu altera inductæ. Voces hæ etiam alibi confunduntur. Vide ad v. 52. § 1. Tum *rerum esse ejus civitatis* Voss. 2. Sed ut tota oratio, quæ τῷ *esse* admisso incidenda foret, cohæreat, et uno ambitu contineatur, melius reliqui verbum non agnoscunt. Denique *in quacumque venisset* Leid. 2. Harl. 2. et Port. *in quaquam venisset* Harl. 1. An voluit *in quamquam venisset*. Infra XLI. 8. 'Liberos suos quibusquibus Romanis in eam conditionem, ut manumitterentur, mancipio dabant.' Vide ad II. 2. § 1. Vulgatum tamen, quod reliqui retinent, mutandum non videtur.

§ 7 *Quod offendat in eo, fervorem et audaciam ætatem quotidie auferre*] Pal. 1. *offendit*, sicut statim *desideratur*. Latet aliquid, quoniam tam discordes libri. Pal. 3. *quod offendat in eo ... quotidie offerre.* Dicit L. (Pall. tres *Publium* indigitant) Lucretius, quædam superesse et deesse Cæsoni Quintio per ætatem. Jam quod abunde supersit, audaciam et fervorem quotidie largiri atque offerre ætatem juvenilem: jam quod desit ac desideretur, judicium ac prudentiam ab ætate ulteriore accessurum, senescentibus vitiis, maturescente virtute. *Gebh.* *Offendat* constanter omnes nostri; unus tantum Voss. 2. mox *desideratur* exhibet. Præterea *quotidie afferre* Voss. 2. et fragm. Hav. *quotidie efferre* Hav. et Gaertn, *quotidie offerre* Leid. 1. et Lipsiens. a m. pr. quod perperam, et invito etiam sensu communi, Gebhardus probat. Quis enim sanus credere potest, Lucretium hoc argumento persuadere plebi voluisse, ne K. Quinctio exsilium inrogarent, quoniam ætas fervorem et audaciam, quæ vitia offenderent, quotidie ei offerrent, sive largirentur: immo contra ei pœnam deprecari conabatur, quoniam ætas eadem auferret; et ita quotidie minueretur, quod offenderet. Virgil. Ecl. IX. 51. hoc sensu dixit, 'Omnia fert ætas, animum quoque.' Nihil itaque mutandum existimo, quidquid etiam dissentiant codd. scripti. Idem, quod Livius, indicat etiam Cic. Orat. pro Cœl. c. 18. 'Multi et nostra, et Patrum majorumque memoria, judices, summi homines et clarissimi cives fuerunt, quorum, quum adolescentiæ cupiditates defervissent, eximiæ virtutes, firmata jam ætate, exstiterunt.'

Sinerent tantum virum senem in civitate fieri] Vet. lib. *in civitate senescere.* Sigon. Notha est scriptura Pal. secundi et Sigoniani codicis *tantum virum in civitate senescere:* contra quam stant libri meliores duo Mss. totidemque cusi. *Gebh.* *Tantum virum in civitate senescere* etiam Hav. Sigonii vet. lib. et Gebhardi Pal. secundo subfragari solitus; quam scripturam, quæ alterius glossema est, recte jam Gebhardus displicere testatus est. Eamdem genuinam non esse, tum codicum in alteram lectionem conspirantium consensus ostendit, tum illud etiam, quod *senescere* modo præcessit.

§ 8 *L. Quinctius, cui Cincinnato cognomen*] *Titus Quintius* Lipsiens. *T. Quintius* Voss. 1. Leid. ambo, Port. et Hearnii Oxon. N. Male. Infra enim c. 19. *L. Quintius* vocatur ex consensu non modo omnium codd. sed etiam Dion. Halic. Antiq. X. p. 630. et 644. et Fastor. Capitol. *Lc-*

lius Quintius Gaertn. Sed sæpe alibi librarius pro prænomine *Lucius*, dare solitus est *Lælius*. Vide ad v. 32. § 1. Tum *Cincinato* Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. *Cencinnato* Leid. 2. *Cicinnato* Voss. 1. Κικίννατος etiam vocatur Dion. Halic. p. 630. 650. et alibi. At in fragm. Fastor. Capitolin. dicitur L. QVINCTIVS. L. F. L. N. CINCINNATVS. Ita dictum esse, quod capillos in cincinnos flecteret, auctor est Dio Cass. quamvis ipse Κιγκινάτος scripserit, in Excerpt. Peiresc. p. 579. Σωφροσύνῃ διέπρεπε· καί τοι τὰς κόμας ἐς πλοκάμους ἀνιεὶς, ἀφ' οὗ δὴ καὶ Κιγκινάτος ἐπωνομάσθη. Ex eo id hausisse videtur Zonar. VII. 18. ubi Κικινάτος vocatur. At crines intorti in circulos et calamistrati Latinis 'cincinni' vocantur. Vel itaque scriptores Græci ignorantia linguæ Latinæ peccarunt, vel culpa in librarios conferenda est: quod malo. Mox τὸ *cognomine* non adparet in Harl. 1.

Sibi, qui non dicto, qui non facto] Alterum *qui* superabundare docet exemplar vetustum, in quo legitur tantum, *sibi, qui non dicto, non facto.* Rhen. Quemadmodum Rhenanus ex vetusto exemplari emendavit, præferunt etiam omnes nostri, nisi quod *non digno* sit in Harl. 1.

Alii aversabantur preces] *Adversabantur* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. solito librariorum lapsu. Vide ad VIII. 7. § 13. Tum *precibus* Flor.

Alii se suosque mulcatos querentes] Male τὸ *se* exsulat a Lipsiens. Deinde *mulcatos* hic iterum Gronovius recte in contextum recepit, quemadmodum etiam Leid. 1. Klockian. Lipsiens. a m. sec. aliique codd. servant: *multatos* est in Voss. 2. Lipsiens. a m. pr. Port. et fragm. Hav. *mulctatos* in Leid. 2. Hav. Gaertn. et margine Voss. 1. Eadem varietas lectionis in vett. edd. superest. Vide ad cap. præc. § 8. Mox *judicium suum proferebant* Leid. 2. errore passim obvio. Vide ad IX. 10. § 7. 'Præferre' hic est præ se ferre. Vide ad XXVII. 34. § 5.

CAP. XIII. § 1 *Premebat reum, præter vulgatam invidiam*] *Præter latam invidiam* Port. pro quo tamen in margine emendatur *præter vulgatam*. In Flor. est *præter mulgatam*.

Quod M. Volscius Fictor, qui ante aliquot annos] Retinent hoc nomen Pal. 3. et edd. priscæ. Pal. 1. vero *Pictor;* Pal. 2. *Victor* repræsentant. *Gebh.* Omnes nostri in editum nomen consentiunt, nisi quod *Pretor*, pro *Fictor*, habeat Voss. 1. *Vulscius* etiam legunt Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr. Verum Μάρκον Οὐολούσκιον vocat Dion. Halic. lib. X. p. 632. unde minimum vocalis *o* in syllaba prima stabilitur, quam infra § 3. etiam Leid. 1. et fragm. Hav. servant.

§ 2 *In Urbe fuerat, in juventutem, grassantem in Suburra, incidisse*] Antiq. codex tantum habet *juventutem grassantem in Sub. incidisse.* Rhen. Vide hoc genus compositionis: quater repetit præpositionem *in*: quamquam quidam codd. *in* ante *juventutem* non habent. *Glar.* Vide Lævin. Torrentium ad Sueton. Aug. c. 32. et Tiber. c. 37. Nonium in 'Præmiatores,' l. 16. § 6. et l. 28. § 10. ff. de Pœnis. *Klock.* Ubicumque est pejor lectio, ejus custos est plerumque Pal. 2. et hic patrocinium vulgatæ præstans lectioni. Reliqui autem duo Mss. et Campani ed. *juventutem grassantem in Subura incidisse:* ut habuit Rhenani liber. *Gebh.* *Juventutem incidisse* sine præpositione est etiam in Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. ut ex nostris eamdem tantum servent Harl. 2. et Hav. Quorum auctoritati licet plerumque minimum tribuere soleam, hic tamen lectionem, quam obferunt, veram esse existimo. In aliis enim illud *in* videtur interceptum esse a prima syllaba

proximæ vocis *juventutem*,' quoniam Livius plerumque præpositionem, cum qua verbum componitur, in regimine repetere consuerit, et alibi 'incidere aliquem' eum dixisse, nondum observarim. Vide ad II. 30. § 13. Quod autem toties repetitum τὸ in inter caussas referri possit, cur hic uno loco expungi debeat, me non moratur, postquam tot exempla repetitarum vocum congessi ad Livii I. 3. § 9. Et ita XXVII. 1. 'Ipse in Fulvii similitudinem nominis, quod Cn. Fulvium prætorem biennio ante in iisdem devicerat locis, increpans.' Similiter 'id,' 'is,' 'eo,' 'eorum,' 'eum,' 'eam,' non ita multis verbis obcurrunt supra I. 44. 'idque conditum lustrum adpellatum, quia is censendo finis factus est. Millia octoginta eo lustro civium censa dicuntur. Adjicit scriptorum antiquissimus Fabius Pictor, eorum, qui ferre arma possent, eum numerum fuisse. Ad eam multitudinem,' &c. Præterea *crassantem* Voss. 2. Port. et Klockian. qualis diversitas scribendi in hac voce passim in Mss. observari potest. Vide ad II. 12. § 15. Denique *Suburra* Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Eam orthographiam firmat sententia illorum, qui vico nomen fuisse volunt a 'succurrendo;' alteram vero illorum, qui adpellationem deducunt a pago 'Sucusano,' vel a 'suburendo;' quorum etiam opinio et scriptura consentientibus reliquis Mss. præstat. Vide Varr. de LL. IV. p. 15. et Fest. in voce 'Suburam,' quæque viri docti ibi notarunt: etiam Burmann. ad Quinctil. Instit. I. 7. p. 91.

Fratremque suum majorem natu] Sine detrimento sententiæ atque elegantiæ omitteretur τὸ *natu*, quod facit Pal. 1. *Gebh.* Sane nihil elegantiæ decederet, si vox *natu* abesset; nam ita et alibi sæpe loquitur Livius, ut I. 3. 'Haud nihil ambigam, hiccine fuerit Ascanius, an major quam hic, Creusa matre, Ilio incolumi, natus:' mox, 'Numitorem atque Amulium procreat. Numitori, qui stirpis maximus erat, regnum vetustum Silviæ gentis legat.' c. 46. 'Aruns Tarquinius et Tullia minor prope continuatis funeribus quum domos vacuas novo matrimonio fecissent, junguntur nuptiis.' c. 53. 'Sextus filius ejus, qui minimus ex tribus erat, transfugit ex composito Gabios.' VI. 34. 'Filiæ duæ nuptæ Serv. Sulpicio major, minor C. Licinio Stoloni erat:' et mox, 'Quum ad id, moris ejus insueta, expavisset minor Fabia.' XXI. 31. 'Regni certamine ambigebant fratres: major et qui prius imperitarat, Brancus nomine, minore ab fratre et cœtu juniorum, qui jure minus, vi plus poterant, pellebatur.' XXIX. 29. 'Œsalce quoque mortuo, major ex duobus filiis Capusa, puero admodum altero, paternum imperium accepit.' XXXVIII. 57. 'Huic Graccho minorem ex duobus filiis (nam major P. Cornelio Nasicæ haud dubie a patre conlocata erat) nuptam fuisse convenit.' XL. 11. 'Obstat frater major, ad quem jure, voluntate etiam patris, regnum pertinet.' c. 12. 'Occidendi sui consilium me inisse, videri vult: ut scilicet, majore fratre sublato, ego minor in ejus, quem occidissem, succederem locum.' c. 15. 'Quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere umquam de eo forsitan debeam, quia minor sum, quia tu me majori cedere vis.' Facile itaque τὸ *natu* delenti faverem, modo consentirent codd. scripti plures. Certe omnes mei hic vocem illam ἀπρὶξ retinent; quare etiam nihil mutandum censeo, præsertim quum neque alterum Livio insolitum fuerit. Ut enim hic 'major natu,' ita 'major ætate' est apud Liv. XXVIII. 21. 'Corbis et Orsua patrueles fratres, de principatu civitatis, quam Ibem vocabant, ambigentes, ferro se certaturos professi sunt. Corbis major

erat ætate.' Hoc itaque exemplum addi potest illis duobus Valer. Max. quibus Vavass. de Vi et Us. Quorumd. Verbor. in voce 'Major,' probare conabatur 'natu major,' 'natu minor' recte dici de duobus fratribus vel filiis. Ceterum *majoremque natu* male Harl. 2.

Necdum ex morbo satis validum, pugno ictum a Kæsone cecidisse] *Ab Cæsone* Pall. *Gebh.* Vocula *satis* deest in vett. edd. Eam tamen agnoscunt omnes codd. quare recte jam addita est a Mediolan. a. 1495. Deinde *ab Cæsone* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Hav. fragm. Hav. et Lipsiens.

§ 3 *Semianimem inter manus domum adlatum*] Scribe *domum ablatum*. Rhen. *Ablatum* etiam retinent omnes nostri. Id eodem modo dictum est, quo 'avolant Romam,' 'avectus domum,' et similia, de quibus vide ad I. 57. § 8. *ablatus* autem et *adlatus* sæpe alibi commutantur. Vide ad III. 42. § 6. Quod vero Rhenanus *semianimem* ad sequentia referre videatur, in eo nullam editionem adsentientem habet. In primis quidem, quas vidi, interpunctio est ambigua, quum et ante vocem *semianimem*, et post eam distinguatur. Mediolanenses postea annis 1495. et 1505. ac Veneti a. 1498. *cecidisse semianimem* conjunxerunt, quos præeuntes Ascensius a. 1513. et deinde a. 1516. et hinc reliqui recentiores secuti sunt: quod etiam præstare judico. Tandem *inter manus domum ablatum*, est manibus ablatum. Cic. in Verr. v. 11. 'Itaque erant exitus ejusmodi, ut alius inter manus e convivio tamquam e prœlio auferretur, alius tamquam occisus relinqueretur.' Sueton. in Vespas. c. 24. 'Dumque consurgit ac nititur, inter manus sublevantium exstinctus est.' Valer. Max. v. 1. ext. 6. 'Locum, qui inter manus est, finiam.' Phædrus Fab. v. 7. 10. 'Inter manus sublatus et multum gemens Domum refertur:' ubi videndi docti commentatores, et Duker. ad Flori III. 21. § 26.

Quia impetu populi Kæso interiret] Exterit τὸ *populi* Pal. 3. *Gebh.* Eadem vox non conspicitur etiam in Hav. et Lipsiens. Paullo ante *affuerit*, pro *abfuerit*, est in Leid. 1. et fragm. Hav. An legendum *afuerit*? Vide ad IV. 12. § 6.

§ 4 *Virginius arripi jubet hominem*] *Verginius* Voss. ambo, Leid. ambo, et fragm. Hav. Vide ad II. 17. in princ. *Arripi*, ut apud Propert. Eleg. II. 22. 7. 'quorum lascivior unus, Arripite hunc, inquit: nam bene nostis eum. Hic erat: hunc mulier nobis irata locavit. Dixit, et in collo jam mihi nodus erat.' Non itaque *abripi* legendum, ut alicui in mentem venire posset, et voluisse videtur librarius Lipsiens. qui dedit *aripi*. Et ita etiam Cic. pro Milone c. 22. 'Subito arrepti in quæstionem tamen separantur a ceteris, et in arcas conjiciuntur, ne quis cum iis couloqui possit.' Quod hic *arripi* dixit, 'prehendere' vocat XXV. 4. 'Ni vades daret, prehendi a viatore, atque in carcerem duci jusserunt.'

Patricii vi contra vim resistunt] Ut hæc verba legitima Livii credam, nulla suadela expugner. Pal. 1. *Patricii contra vi resistunt.* Pall. 2. ac 3. *Patricii vi resistunt.* Codices mutilos hic esse non asseverem. Vulgatam tamen tutantur vett. edd. Andreæ Campanique. *Gebh.* Duo Pall. *Patricii vi resistunt.* Unus *Patricii contra vi resistunt:* quomodo et Aldus Juntæque edidere. Et hanc veram scripturam puto. Notum illud, *tu contra audacior ito.* J. F. Gron. Vulgata scriptura superest in Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Harl. 1. *patricii vis contra vim* Flor. *patricii vi resistunt* Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. *patricii vi contra resistunt* Harl. 2. *patricii contra vim resistunt* fragm. Hav. *principes contra vi resistant* Hearnii Oxon. L. 2. et C. *patricii contra vi*

resistunt Voss. 2. Gaertn. et Port. idque voluisse videtur librarius Leid. 1. qui tamen male scripsit *patri cuj* ° *contra vi resistunt.* Quam lectionem Gronovius hic veram putabat, olim etiam probavit ac vindicavit prima ed. nott. ad xxvi. 49. ubi Livium gaudere observat præpositionibus *circa* et *contra* sine expresso casu usurpatis. Ita c. 15. 'Quanto juniores Patrum plebi se magis insinuabant, eo acrius contra tribuni tendebant.' Supra i. 16. 'Petens precibus, ut contra intueri fas esset.' Aldus quidem, ut Gronov. docet, *patricii contra vi resistunt* edidit, sed nimium inconstans priorem lectionem in erratis iterum revocavit.

Cui reo capitalis dies dicta sit] Violavit hic sciolus quispiam verba Liviana. Tu corrige *Cui rei capitalis.* Neque enim dicimus 'diem capitalem,' sed 'rem capitalem,' id est, quæ vitam hominis in discrimen adducat. *Rhen.* Pall. 1. ac 3. melioris notæ *Cui rei capitalis.* At Pal. 2. ex perversione scioli et edd. vetustæ *Cui reo:* quod cur hic non quadret, disce ex Beato. *Gebh.* *Cui rei capitalis* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Ita et fuisse videtur in Oxon. Hearnii, qui, alios *reo* edere adnotans, codicum suorum adsensum non memorat. Jure damnatam lectionem *cui reo* male exhibent ex meis Flor. Harl. 1. Gaertn. et in margine a m. sec. Lipsiens. 'Res capitalis' est crimen capitale. Cic. de Senect. c. 12. 'Exoratus in convivio a scorto est, ut feriret aliquem eorum, qui in vinculis essent damnati rei capitalis.' Orat. pro Cæcina c. 9. 'In quem ego dicere, quum rogarer a Cæcina, numquam volui, ne arguere illum rei capitalis viderer:' pro Domo c. 30. 'Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc civitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quo vertendi, hoc est, mutandi soli caussa venerant.' Ipse Livius xxv. 4. 'Confestim Carvilii tribuni plebis, omissa multæ certatione, rei capitalis diem Postumio dixerunt.' xxxix. c. 13. 'Eam primo orare cœpit, ne mulieris libertinæ cum amatore sermonem in rem, non seriam modo, sed capitalem etiam, verti vellet.' Mox *damnatum*, pro *indamnatum*, Lipsiens. *indamnaturum* Gaertn. Deinde *deberet violari*, pro *debere viol.* Lipsiens.

§ 5 *Supplicium negat sumturum se de indemnato: servaturum tamen*] Vide l. 8. § 9. ff. de Pœnis. l. 216. ff. de Verb. Signif. l. 2. Cod. de Exact. Tribut. *Klock.* *Sumturum se indemnato* Leid. 2. *sumturum se de dampnato* Voss. 1. pro varia lectione in margine. Mox *servatum* Harl. 1. Tum alio ordine *esse in vinculis* primæ edd. usque ad Aldum, qui edidit, ut nunc circumfertur; quod firmant omnes codd.

§ 6 *Adpellati tribuni medio decreto jus auxilii sui expediunt*] Vet. lib. *protinus jus auxilii sui.* Sigon. Pal. 2. *medio decreto protinus jus auxilii sui.* Ita supra idem habuerat c. 11. *Tribunus prodi mitti jubebat:* forte voluit *tribunus protinus mitti jubebat.* Gebh. *Et appellati tribuni medio decretum jus auxilii sui* Voss. 1. et Leid. 2. *Adpellati tribuni medio decretum jus auxilii sui expendiunt* Lipsiens. *jus auxilii ejus exp.* Hav. *protinus jus auxilii sui* Harl. 2. Gaertn. Port. et fragm. Hav. a m. sec. Idem etiam Hearne in Oxon. B. et L. 2. reperit. Sed optimi mei τὸ *protinus* ignorant, quod etiam otiosum est, et a mala manu interpolatum videtur.

In vincula conjici vetant] *In vincula conciverant* fragm. Hav. *in vincula conici vetant* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. et ita § seq. *reicitur*, pro *rejicitur*, iidem codd. cum fragm. Hav. Vide ad ii. 10. § 9.

Sisti reum, pecuniamque, nisi sistatur, populo] Vide Cujac. ad Papinian. lib.

II. definit. p. 645. *Klock.* *Fisci reum* præfert Voss. 2. Tum *pecuniaque* Gaertn.

§ 7 *Reus, dum consulerentur Patres*] Ultimam vocem perperam omittit Leid. 2.

§ 8 *Unum vadem tribus millibus æris obligarunt*] *Vadem XXX. æris obligari* Klockian. *tria millia æris* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. *trium millium*, vel *trium qui millium æris* Gaertn. et multæ ex vett. edd. usque ad Aldum. Quod accipi posset per ellipsin, ut plene foret 'vadem trium millium æris summa obligarunt.' Ipse Aldus ambigue dedit *III. Mil. æris*, quod servatum est usque ad Sigonium, *III. millibus æris* reponentem. Gruterus denique in postuma edit. *tribus millibus æris* plene dedit. Etiam in membranis nonnullis olim videtur scriptum per notas fuisse ∞ ∞ ∞ *æris*, ut adhuc in fragm. Hav. aliisque exstat, vel *III. M. æris*. In Flor. est *vadem MM. ex æris*. Notas postea indocti librarii male explicuerunt, ut sæpissime evenit eorum culpa. Vide ad XXV. 9. § 16. Deinde *obligare* est in fragm. Hav.

Quot darentur, permissum tribunis est: decem finierunt] Bene sic Pall. 1. ac 3. in Pal. 2. quod exscriptor non caperet, supposuit *fuerunt*: quod et malo exemplo fecit Campanus. *Gebh.* *Quod darentur* Leid. 1. et Gaertn. quomodo sæpe erratum est in Mss. Vide ad XLIV. 1. § 1. *quodque darentur* Leid. 2. *quotque darentur* Voss. 1. Harl. 2. Hav. et Port. a m. pr. *quod darentur* in contextu est apud Aldum, in erratis tamen *quot darentur* recte revocavit. Præterea *permissum est tribunis* Voss. 1. et Leid. 2. *tribunis permissum est* editi ante Aldum, qui in ordinem eum voces digessit, quo nunc eduntur. Et ita reliqui codd. mei. Denique *decem fuerunt* apud me solus Hav. quod Gebhardus ex stupore librarii, vulgatum *finierunt* non intelligentis, ortum existimat; mihi ex nota, quum *fiierunt* scriptum fuisset, natum videtur. 'Finire' autem hic est definire: qua significatione id verbum, petitis etiam ex Livio exemplis, inlustravit Burmann. ad Quinctil. Instit. Orat. II. 1. p. 128. vel etiam *decem finierunt*, id est, modum hunc statuerunt numero vadium, ut decem darentur. Eo sensu τὸ 'finire' usurpari docuit Gronov. ad Epit. Liv. lib. XXXIV.

Tot vadibus accusator vadatus est reum] *Tot vadibus attus accusator* Leid. 2. Illud interjectum *attus* peccatum est librarii, qui *attusator* scribere inceperat, sed errore intellecto in media voce substitit, et, quod perperam exararat, delere noluit, ne librum lituris deformaret. Vide ad II. 34. § 9. et ad V. 29. § 2. Deinde *accusatur vadatus est* Gaertn. Tandem *vadatum est reum* Lipsiens. in contextu a m. pr.

Hic primus vades publicos dedit] Valde malim *publico*: nam nulli sunt privati vades. 'Publicum' autem accipio, ut notatum II. 9. Nec objiciant mihi, quod viros doctos censere video, inter 'vadem' et 'prædem' hoc interesse, quod 'vas' in publicis, 'præs' in privatis: tamen quia 'vadimonium' in privatis etiam dicatur, a conjugatis etiam 'vadem.' Nam si veterum accurate loquentium consuetudinem respiciamus, 'vades' dicti semper capitis, 'prædes' semper pecuniæ; ut bene novit Ausonius in Technopægn. p. 488. ed. Toll. utrique autem non nisi publico dati, præterquam prædes litis vindiciarum: 'vas' judiciis publicis interponitur, et promittit reum, cui rei capitalis dies dicta est, judicio sisti: 'præs' aut litis vindiciarum est, aut mancipum, sive eorum, qui publicum conduxerunt; aut denique mulctæ nomine datur. Sic nulla cura conjugatorum dialecticorum Latini. Cæterum 'Prædes vadesque pœnitudi-

nis reos,' non Seneca dixit, sed Ausonius Ludo Sapient. in Thalete vs. 22. *J. F. Gron.* *Vades* proprie quidem esse sponsores in re capitali, Festo et Ausonio auctoribus, sed usu obtinuisse, ut etiam in re civili dicerentur, scribit Torrentius ad Hor. Sat. I. 1. 11. Sed Gronovius præcipue videtur inpugnare Salmasium, qui in eadem sententia est c. 16. de modo Usurar. Verum vellem docuisset, quomodo, si *vades* semper dicti sunt capitis, intelligi debeant loca XII. Tabularum apud Gellium XVI. 10. Horatii Sat. I. 1. Varronis de Ling. Lat. V. p. 59. quorum auctoritate utitur Salmasius. Mihi sane non liquet, quomodo ea accipi voluerit: neque enim, nisi plurimum fallor, negari potest, in illis *vades* esse rerum privatarum et civilium sponsores. Et, si Latini in his rebus 'vadari' dixerunt, quod e Cicerone et aliis constat, cur non etiam de iisdem *vades* dixerint? Aut quæ alia potest dari origo vocis 'vadimonium,' quam quod sponsores rerum privatarum etiam *vades* dicti fuerunt? *Duk.* Vades nullos privatos esse adfirmanti Gronovio se adsentiri non posse, ideoque sibi nihil mutandum videri, testatur Doujatius. Nihil novi tamen profert, unde Gronovii sententia evertatur. At licet concederetur, verum esse quod Gronov. voluit, nullos vades privatos, sed omnes publicos esse; ne sic quidem *publico*, pro *publicos*, reponendum existimarem. Unicum argumentum, cui hæc viri summi emendatio innititur, illud est, epitheton hoc *publicos* abundare, quum nulli nisi publici vades fuerint. Verum eodem incommodo premitur τὸ *publico*. Si enim nulli nisi 'publici vades;' nulli etiam nisi *publico* dabantur. Censeo itaque vel *publicos* servandum, (quod uno ore omnes codd. eam scripturam firment,) vel locum corruptum; et pro *publicos* aliud quid substituendum esse, quod acutiorum ingenio excogitandum relinquo. Ceterum *Ceso primus*, pro *Hic primus*, exhibet librarius Gaertn.

Vades publicos dedit. Dimissus e foro, nocte proxima jussu consulum in Tuscos in exsilium abiit] Vet. lib. *insciis consulibus*: et *Tusculum*: sed placet magis *in Tuscos*, quia Dionysius lib. X. p. 633. habet εἰς Τυῤῥηνίαν. *Sigon.* Ait Sigonius legi in vet. lib. *insciis consulibus in Tuscos in ex.* cum edd. habeant *jussu consulum in Tuscos in ex.* Ego profiteor, in membranis Coloniensibus neutrum horum reperiri, sed legi, *dimissus e foro nocte proxima in Tuscos in ex.* Modius. Locus contaminatus a librariis. Pal. 3. videtur horum nihil habuisse a m. prima, sed tantum *vades publicos: die cum, &c.* ad oram tamen adscripta intermedia; sic tamen, ut non habeat *insciis consulibus in Tuscos in exilium, &c.* sed *inter consules in exilium*: quæ lectio orta ab illo *in Tuscos*: cum scriberetur *inter cos.* Est in Pal. 1. *nocte proxima jussu consulum in ex.* in Pal. 2. vero, *nocte proxima insciis consulibus Tusculum in ex.* ad oram tamen additum, alias legi *visu consulum.* Editio prima repræsentat *nocte proxima jussu consulum in Tuscos*: secunda, *nocte proxima in Tuscorum fines in ex.* Equidem cum in membranis Coloniensibus litigiosa illa verba non haberentur, putarem omnino iis rescissis legendum, *dimissus e foro, in Tuscos in ex.* quamvis tamen non asperner *Tusculum*, quod et in Sigonii libris: a quibus nobis primum obvenit illud infelix *insciis consulibus*. Grut. Pal. 1. consentit cum nullo nostrorum: *nocte proxima jussu consulum in ex.* Andreas proxime accedens edidit *jussu consulum in Tuscos in ex.* Pal. 2. consentit per omnia cum Sigoniano, in quo etiam reperies *in Tusculum.* In Pal. 2. continua verba tredecim omissa sunt, rescriptumque ad marginem interiorem *dimissus e foro nocte proxima inter consules in exilium abiit.*

Quid in tanta sequar varietate? amplectarne Andreæ lectionem? tutissimum videbitur. Campanus, sui oblitus, deterrime promulgavit *dimissus e fore nocte proxima in Tuscorum fines in ex.* Gebh. Nihil ad rem facit, insciis sive consciis consulibus in exilium ierit Cæso. Et a temeritate librariorum id ortum esse, cum τὸ *in Tuscos* ferte male divisum fuisset, *intus Cos.* (unde *in Tusculum*, et *jussu consulum*, et *visu consulum* alii formarunt) jam olim suspicatus est Claud. Puteanus. Placet idem Grutero: et Modii membranæ confirmant sufficere, *nocte proxima in Tuscos.* Par mendum xxv. 3. sustulit Sigonius: 'M. Junio inter consules legiones urbanæ prioris anni datæ:' recte autem ille, *M. Junio in Tuscos.* J. F. Gron. Recte Gronovius *nocte proxima in Tuscos in ex.* veram lectionem esse existimavit. Ea superest in Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. et Klockian. Proxime accedit scriptura Leid. 1. *nocte proxima int⁹ c̃sules in ex.* quæ verum esse evincit, quod Gronov. monuit, pro *in Tuscos*, male divisis vocibus, datum esse *intus cos.* (quod est in Flor.) et inde postea varia illa lectionum monstra formata esse, quæ in Mss. reliquis supersunt: *nocte proxima in Tusculum in ex.* habet Port. et a m. sec. fragm. Hav. penitus erasa priori lectione, ut vestigia non supersint: *nocte proxima jussu consulum in ex.* Voss. 2. *nocte proxima insciis consulibus in ex.* Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxoniensis L. 1. quum autem deinde quorumdam codd. (*in Tuscos*, vel *Tusculum*, vel *in Tusculum* exhibentium,) margini pro varia lectione *insciis consulibus* adscriptum fuisset, ut etiamnum exstat in Voss. 1. et Port. alii deinde utramque illam lectionem conjunxerunt: hinc *nocte proxima insciis consulibus Tusculum in ex.* habent Harl. 2. et Hav. *nocte proxima insciis consulibus in Tusculum in ex.* Hearnii Oxonienses L. 2. et C. qui etiam monuit, *Tusculum*, pro *in Tuscos*, superesse in cod. suo B. Ceterum quemadmodum hoc loco, pro *in Tuscos*, quidam codd. *intus consules*, vel *inter consules*, præferunt; ita haud absimili errore xxxvii. 2. pro *Brutus in Tuscos*, datum est *Brutus consul*, vel *Brutus consulis*, vel *Brutus prætor*.

§ 9 *Virginio comitia habente, collegæ adpellati dimisere concilium*] *M. Verginio* Voss. 1. *Verginio* Voss. 2. et Leid. ambo. Vide ad ii. 17. § 1. Tum *collegæ et appellati* Lipsiens. Deinde *dimisere consilium* Gaertn. Port. et Leid. 2. Male: comitia enim sive conventum populi non *consilium*, sed *concilium*, vocandum docuit Gronov. ad xliv. 2. § 5. Vide mox cap. seq. § 5. et ad xxiv. 37. § 11. Paullo ante *solum evertisse ex.* est in Lipsiens. errore librarii. Cic. pro Quinctio c. 19. 'Qui exsilii caussa solum verterit:' pro Domo cap. 30. 'Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc civitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quo vertendi, hoc est, mutandi, soli caussa venerant.'

§ 10 *Pecunia a patre exacta crudeliter*] *Exacta a patre*, ordine vocabulorum alio, Leid. 2. *e patre exacta* Gaertn. sed eadem manu emendatum est *a patre*.

Ut, divenditis omnibus bonis, aliquamdiu trans Tiberim, veluti relegatus agello quodam in tugurio viveret] Et hic locus infeliciter instauratus est. Antiqua lectio habet, *veluti rel. devo quodam tug. viveret.* Ex qua germanam sic restitue: *veluti rel. devio quodam tug. viveret.* Rhen. Vet. lib. *ut is divenditis; et rel. vili quodam in tug. habitarit.* Vocem autem *devio* invexerat temere Rhenanus, levissima conjectura fretus. Probatur autem *vili*, quia inquit Dionysius lib. x. p. 632. ἐν ᾧ ταπεινή τις ἦν καλύβη· id est, *in quo agro humile quoddam erat tugurium.* Sigon. Liv. viii. 14. 'In Veliternos graviter sævitum: et muri

dejecti, et senatus inde abductus; jussique trans Tiberim habitare.' c. 20. 'Ita decretum, ut qui senator Priverni post defectionem a Romanis mansisset, trans Tiberim habitaret.' XXVI. 34. 'Qui eorum trans Tiberim emoti essent, ne ipsi posterive eorum usquam pararent haberentve, nisi in Veiente aut Sutrino Nepesinove agro.' Gellius XX. 1. 'Tertiis autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregre venum ibant.' *Klock.* *Veluti rel. in vili quodam tug. habitarit* est a libris Sigonii; nec tamen alicujus pretii. Nam editio princeps *trans Tib., veluti rel., agello quodam, in tug. viveret:* secunda, Campani illa, *veluti rel., devio quodam tug. viveret.* At Pal. 1. habet, *veluti rel. de ville quodam tug. viveret.* Pal. 2. *veluti rel. in vili quodam tug. habitavit.* Pal. 3. *veluti rel. de ullo quodam tugurio: hoc judicium,* sine illo aut *viveret,* aut *habitarit.* Equidem quid hic probem, quid improbem? aliis adhuc apographis opus, ut veniatur ad cubilia veri. *Grut.* Vocat 'veluti relegatum,' quia quasi in peregrinum agrum et Hetruriæ attributum secesserat, deinde a fæce plebis inhabitatum. Rhenanus, quia in suo invenerat codice corruptam scripturam *devo,* existimavit legi posse *devio quodam tugurio viveret,* ut ante illum conjecerat, ediderat que Campanus. Quem carpens Sigonius, accusata ejus temeritate, reponendum jubet, *ut is, div. omn. b., aliquamdiu trans Tib. veluti rel. vili quodam in tug. habitarit.* Et ita fere Pal. 2. nisi quod *in vili quodam tug. habitavit* deterius habeat. At Pal. 1. *ut divenditis, &c. rel. de villæ quodam tug. viveret.* Pal. 3. *veluti rel. de ullo quodam tugurio,* omni verbo amputato. Mihi probatur; *de vili quodam tugurio viveret.* Andreas censuit *rel. agello quodam in tug. viveret.* Sigonii *habitarit* nanci non est. *Gebh.* Andreas *rel. agello quodam in tug.* Borbet. *rel. devo quodam tug.* unde Rhenanus *devio,* ut et ante illum Campanus. Sigonius levissima conjectura ductum Rhenanum sic edidisse ait, ostentatque e suo, *rel. vili quodam in tug. habitarit.* At Flor. quoque *devo quodam tug. viveret.* Liv. XXVI. c. 8. 'Commeatus paratos et in urbibus haberent, et ex agris deviis in viam proferrent.' Sueton. in Vespas. c. 4. 'Secessit in parvam ac deviam civitatem.' *J. F. Gron.* Vet. libro Sigonii, et Pal. secundo Gebhardi, ut sæpe alibi, ita etiam hoc loco fere conveniunt Harl. 2. et Hav. Prior enim præfert, *crudeliter. Is, div. omn. b., aliquamdiu trans Tib., veluti rel. vili quodam tug. habitavit:* alter autem *crudeliter, ut is, div. omn. b., aliquamdiu trans Tib. veluti rel. in vili quodam tug. habitavit:* quos quoniam sæpissime jam antea nabem pro Junene amplexos convicerimus, hic etiam tanto magis suspectam reddunt lectionem, quam ex suo probavit Sigonius; qui licet in scholiis ex eo laudet *vili quodam in tugurio;* in contextu tamen edd. vulgavit *in vili quodam tugurio.* Sigoniano codici per omnia consentire Oxoniensem B. testis est Hearne. *De vili quodam tug. viveret,* quod Gebhardo placebat, obfert unus apud me Port. nec tamen verum esse persuadet: *de ullo quodam tug. viveret* habent Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. pro quo *in vili* emendatum a m. sec. *de ullo quodam tug.* habet Lipsiens. in contextu, omisso τῷ *viveret,* pro quo in margine *de agello quodam tug. viveret* emendatur: *de ville quodam tug. viveret* Voss. 2. *veluti rel. degeret quodam tug.* Gaertn. *de ville quodam tug. viveret* Voss. 2. Codicibus Rhenani Borbetom. et Gronovii Florent. consonare omnes Oxonienses, præter memoratum B. Hearnius profitetur: *relegatus devio quodam in tug. viveret* ex Neapol. laudat Latinius. Hinc verosimile fit, haud male Rhenanum ex vestigiis codicis sui scribendum conjecisse *rel. devio quodam tug. viveret;* præsertim quum vox 'devius'

Livio fuerit in deliciis, et sæpius ab eo usurpata sit. Ita x. 24. 'Se aperuisse Ciminiam silvam, viamque per devios saltus Romano bello fecisse.' xxxiii. 37. 'Boii fere omnes, præter juventutem, quæ prædandi caussa in armis erat, (tunc in devias silvas recesserat,) in ditionem venerunt.' xxii. 14. 'Nos hic pecorum modo per æstivos saltus deviasque calles exercitum ducimus.' xxxiv. 16. 'Fama deinde vulgatur, consulem in Turdetaniam exercitum ducturum, et ad devios montanos profecturum etiam falso perlatum est.' c. 20. 'Lacetanos, deviam et silvestrem gentem, quum insita feritas continebat in armis, tum conscientia.' xxxv. 30. 'Quoad lucis superfuit quidquam, deviis callibus medio saltu se recipiebant.' xxxviii. 45. 'Phrygiæ recessus omnes atque angulos peragrasti, stipem a tyrannis castellanisque deviis colligens.' xxxix. 49. 'Ex valle devia in viam portant.' c. 51. 'Postico, quod devium maxime atque occultissimi exitus erat, fugere conatus.' xl. 17. 'Recesserant primum in devios saltus.' c. 27. 'Quem, scrutantes antea devios saltus, abditum et latentem vix inveniebamus.' xli. 19. 'Pars, devio saltu circumducta, ab tergo adgrederetur.' Alia plura loca coacervari possent, sed hæc sufficiant. Ceterum Gronovius a. 1665. *in devio quodam tugurio viveret* contra mentem Rhenani edidit, quod reliqui recentiores secuti sunt. Jussi itaque τὸ *in* abjici. De regione Transtiberina vide quæ ex Salmas. de Modo Usurar. c. 18. et aliis notantur ad locum Gellii a Klockio laudatum.

Cap. xiv. § 1 *Hoc judicium et promulgata lex exercuit civitatem*] *Judicium ex provulgata summa vel lex* Voss. 1. sed inter versus adscriptum exstat *vulgata lex. Provulgata lex* est in Harl. 2. Vide hoc lib. c. 9. § 5.

Ab externis armis otium fuit] *Ab extremis armis* Harl. 1. sæpe obvio errore. Vide ad xxxiv. 25. § 6. Vox *armis* non comparet in Voss. 2. Præterea *otium infuit* Voss. 1. Infra hoc lib. c. 32. 'Ab externis bellis quietus annus fuit.' iv. 35. 'Ab seditionibus urbanis otium fuit.' x. 1. 'Ab externis ferme bellis otium fuit.'

§ 2 *Perculsis Patribus Kæsonis exsilio, prope perlatam esse*] *Percussis* Leid. 2. qui error in scriptis quam frequens est. Vide ad xxxiv. 15. § 2. Tum *prolatam* Leid. 2. cui peccato nota non intellecta occasionem dedit. Vide ad v. 4. § 12. Denique infinitum verbum *esse* exsulat a Voss. 2.

Quod ad seniores Patrum pertineret] *Juniores*, pro *seniores*, tamquam varians lectio, adscribitur in margine Voss. 2. qui mox etiam depravatus obfert *cessissent possessione reimplet timores id maxime*. Sed *cessisse*, pro *cessissent*, habet Harl. 1. *pertinet*, pro *pertin'et*, sive *pertineret*, Lipsiens. Vide ad xl. 14. § 2.

§ 3 *Juniores, id maxime*] Distingue *reipublicæ. Juniores, id maxime, &c.* Klock. Ellipsin, quæ in his est, explicat Perizon. ad Sanctii Minerv. ii. 9. 5. *Duk.*

Auxere iras in plebem, non minuerunt animos] Primus noster *auexere iras in plebem*, tamquam plaustra. Mox idem *non minuere animos*. Gebh. *Auxere minas in plebem* Voss. 1. Leid. 2. et, ut Hearne monet, Oxon. N. in margine. Eadem lectionum diversitas etiam obcurrit ix. 7. § 3. Deinde *non minuere animos* etiam Voss. 2. et Port. *non minuẽ animos* Gaertn.

Sed ibi plurimum profectum est] Pal. 1. *sed sibi plurimum profectum est.* Gebh. *Ibi* et *sibi* sæpius inter se commutantur. Vide ad i. 55. § 4. *sed in plerum profectum est*, nescio quid cogitans, dedit librarius Gaertn. Ceterum Ant. Perizonius in margine codicis testatus est se malle *sed eo plurimum profectum est.* Nostri constanter vulgatum servant. Et sane nihil mutari opus est. Potest enim *ibi* po-

ni pro 'tum:' de quo vide ad VII. 23. § 4. ut modus agendi juniorum post exsilium Kæsonis obponatur ei, quo antea usus fuerat Kæso Quinctius.

§ 4 *Cum ingenti clientium exercitu*] Vocem *cum* non agnoscit Harl. 1. quod ferri posset. Infra IX. 44. 'Postumius integris legionibus defessam jam aciem hostium inproviso invadit.' Vide ad I. 14. § 7. Aliis tamen contra tendentibus Mss. nihil muto. Deinde *clientum exercitu* Hav. Vide ad XXIII. 3. § 2.

Ut nemo unus inde præcipuum quidquam gloriæ domum invidiæve ferret] *Et nemo unus præcipuum præcipitium* Gaertn. *ut nemo unus inde principuum* Voss. 1. *ut nemo unus inde principum* Leid. 2. Male. Omnes enim inde gloriam domum ferebant; sed quum pariter adorirentur, nemo præter alios præcipuam gloriam. *Præcipuum* hic dicitur, quod quis ante alios capit. Lib. VII. c. 10. 'Quum et abnuere certamen vererentur, et præcipuam sortem periculi petere nollent.' IX. 8. 'Modo miserarentur, quod vir talis etiam præcipuum apud hostes supplicium passurus esset ob iram diremtæ pacis.' XLIII. 5. 'Munera mitti legatis ex binis millibus æris censuerunt: duobus fratribus regulis hæc præcipua; torques duo ex quinque pondo auri facti.' Mox *invidiæque* Voss. 1. Sed inter versus *invidiæne*. Duplicem lectionem *invidiæque ve* exhibet Voss. 2. sed additis notis, τὸ *que* delendum esse indicantibus. Deinde *feret* Lipsiens. cujus librarius literam caninam duplicare neglexit.

Mille pro uno Kæsones exstitisse, plebes quereretur] Ita præferunt primæ edd. Diu postea a. 1578. *plebs quereretur* Francofurtenses dederunt, probantibus tacite recentioribus usque ad Gronov. qui a. 1665. *plebes* restituit. Et ita est in omnibus nostris, præterquam quod Voss. 2. et Gaertn. etiam præferant *plebs*; et fragm. Hav. *pleb's*. Vide ad I. 20. § 6. *Cesonis*, pro *Kæsones*, habet Lipsiens. qui etiam a m. pr. exhibet *querentur*; a m. sec. *quererentur*. Vide ad II. 5. § 2. Reliquis tamen singulare defendentibus adversari nolo.

§ 5 *Quibus tribuni de lege non agerent*] Pal. 2. *non agerent de lege*. Pal. 3. vero *quibus tribuni de lege non haberent*. Gebh. *Non agerent de lege* Harl. 2. et Hav. *quibus tribuni de lege non haberent* Leid. 1. *quibus tribuni non haberent de lege* Lipsiens. Solent autem librarii verba 'agere' et 'habere' in codd. scriptis confundere. Vide Nic. Heinsium ad Ovid. Fast. III. 245. et Corte ad Plinii Epist. IV. 17. § 3. Mox *eisdem illius*, pro *eis. illis*, Lipsiens. Deinde *placidius et quietius* Harl. 2. Tum *erāt*, pro *erat*, Gaertn.

Benigne salutare, adloqui plebis homines] Pal. 1. *denique salutare*. Gebh. Eadem lectio mihi quoque obvia fuit in Voss. 2.

Domum invitare, adesse in foro] Non aliter edd. vetustissimæ. Sed Pall. tres *adesse foro*. Gebh. *Demum invitare* Voss. 2. *invitare domum* Port. Deinde *adesse foro* etiam Voss. 2. Harl. 2. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. Gaertn. et a m. pr. Port. Mox *consilia habere* Gaertn. et Port. Male. Agitur enim de comitiis aliisve plebis conventibus, quæ *concilia*, non *consilia*, dicenda sunt. Vide cap. præc. § 9. et ad XXIV. 37. § 11. Deinde τὸ *agi* deest in Gaertn.

§ 6 *Alibi popularis juventus erat: nec cetera modo tribuni tranquille peregere*] Iterum triga Pall. et Camp. *tranquillo*. Ex Pall. tamen secundus *tranquillo facere*. Gebh. Flor. Rott. Helm. duo Voss. Gud. tres Pall. et Mureti libri cum Campani editione *tranquillo*. Quem consensum spernere non possum. *Tranquillo* fieri proprie dicitur, quod fit, cum cœlum est tranquillum et sine tempestate. Plinius II. 43. 'E mari

videmus, et quidem tranquillo, consurgere.' IX. 7. 'Sæpe adnotata piscium æstivo calore quædam anhelatio, et alia tranquillo velut oscitatio.' Livius eleganter posuit, ut significet sine tumultu. Vide ad XXVIII. 27. Plautus Casina in Prologo vs. 26. 'Tranquillum est, alcedonia sunt circa forum.' Seneca epist. 85. 'Tranquillo enim, ut aiunt, quilibet gubernator est.' *J. F. Gron.* *Juventus fuerat* Leid. 1. Deinde *tranquillo* Leid. ambo, Harl. 1. Port. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. *tranquilla* perperam Hav. *tranquillo*, quod tanta Mss. turba præfert, recte Gronovius probavit et inlustravit, ego etiam in contextu recipiendum censui. *Tranquillo* propria significatione usurpat Livius XXVI. 51. 'Remigium classicique milites, tranquillo in altum evecti, agilitatem navium simulacris navalis pugnæ experiebantur.' XXXI. 23. 'Tranquillo pervectus Chalcidem paullo ante lucem, qua infrequentissima urbis sunt, paucis militibus turrim proximam muromque circa scalis cepit.' Plin. IX. 30. 'Duobus hoc fieri generibus: tranquillo enim vectorem demissis palmulis ferire, ut remis. Si vero flatus invitet, easdem in usum gubernaculi porrigi.' XVIII. 35. 'Litora ripæque si resonabunt tranquillo, asperam tempestatem' prædicunt: 'item maris ipsius tranquillo sonitus, spumæve dispersæ, aut aquæ bullantes.' Plene 'cœlo tranquillo' dixit idem Plin. II. 79. 'Neque enim umquam intremiscunt terræ, nisi sopito mari, cœloque adeo tranquillo, ut volatus avium non pendeant.' Eadem forma 'sereno,' pro cœlo sereno, Livio aliisque in usu est. Vide ad XXVIII. 27. § 16. Hinc per metaphoram locutio transfertur ad rempublicam, quæ tranquilla esse dicitur, et aliquid *tranquillo* fieri, nullis turbis aut seditionibus existentibus. Infra hoc lib. c. 40. 'Sibi placere de eo, bellis, quæ immineant, perfectis, republica in tranquillum redacta, senatu disceptante agi.' IV. 43. 'In Urbe ex tranquillo necopinata moles discordiarum inter plebem ac Patres exorta est.' Deinde *et alibi pop.* Flor. *facere*, pro *peregere*, Harl. 2. et Hav. *peregre* Voss. 2. Leid. 2. et a m. pr. Voss. 1. *perægre* Harl. 1.

Sed refecti quoque in insequentem annum] 'Reficere' hic est iterato creare. III. 29. 'Plebs vicit, ut quintum eosdem tribunos crearet.' Et ita Græci usurpant ἀναλαμβάνειν. Glossarium, 'Reficit, ἀναλαμβάνει, ἀνανεοῖ, καινοποιεῖ.' Supra II. 56. 'Plebs Voleronem tribunum reficit.' Infra III. 21. 'In reliquum magistratus continuari, et eosdem refici, judicare senatum contra rempublicam esse:' et mox, 'Tribuni reclamantibus consulibus refecti. Patres quoque, ne quid cederent plebi, et ipsi L. Quinctium consulem reficiebant.' III. 21. 'Tribuni plebis iidem refecti.' c. 64. 'Conspiratione inter tribunos facta, ut iidem tribuni reficerentur.' V. 29. 'Patres reficere intercessores legis annisi sunt.' X. 13. 'Qua intra decem annos eumdem consulem refici non liceret.' XXIV. 69. 'Prætor unus refectus Q. Fulvius Flaccus:' utitur XXVII. 6. *Gebh.* *In sequentem annum* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. et vetusti, quibus usus sum, typis descripti. Aldus primus dedit *in insequentem annum.* Et ita reliqui scripti. Recte. Vide ad IV. 30. § 12.

Ne voce quidem incommoda, nedum ut ulla vis fieret] Pal. 1. *nedum vis fieret.* Pal. 2. *nedum ulla vis fieret.* Gebh. *Ne voce quidem, in quo moda* Lipsiens. *nec voce quidem incommoda* Voss. uterque, Leid. uterque, Port. a m. pr. Gaertn. et Hav. Male. Vide ad I. 10. § 3. Præterea *nedum vis fieret* Voss. 2. *nedum ulla vis fieret* Harl. 2. et Gaertn. *nedum ulla res fieret* Hav. *nedum ut illa vis fieret* Leid. 1. et

Voss. 1. a m. pr. *nedum ut ulla vis ferret* Lipsiens. 'fieri' et 'ferre' alibi commutantur in Mss. Vide ad v. 54. § 6. Ceterum Jac. Perizonius post hæc verba, quæ minori distinctione a seqq. dividuntur, majorem interpunctionem conlocandam censebat in margine Livii: et ita a Doujatio vulgatum video. Nimirum edebatur vulgo atque interpungebatur, *in ins. annum, ne voce quidem incommoda, nedum ut ulla vis fieret, paul.* Sed majori interpunctione distinguendum post verba *in ins. annum,* ut edidi. Cohærent enim *ne voce quidem incommoda, nedum ut vis fieret, paullatim mansuefecerant,* nempe juvenes patricii: pro *sed paullatim:* quæ vocula passim per ellipsin subintelligi solet. Supra I. 25. 'Nec his nec illis periculum suum, publicum imperium servitiumque obversatur animo.' Et forsitan, quod ad elegantiam hanc non adtenderent, ea caussa exstitit, cur Curio prave locum interpunxerit; ante quem interpungebatur, quemadmodum in contextum recepi.

CAP. XV. § 1 *Consules C. Claudius, Ap. filius, et P. Valerius Publicola*] *Et* hic abest a Pal. 1. Ita fine capitis idem, *se Volscos, Æquos, et omnia extrema tentaturum.* Gebh. *Tum consules* Port. in margine, qui et prænomen Claudii consulis omittit. Claudium autem, hic memoratum, viri docti patruum fuisse existimant Ap. Claudii decemviri. Is autem Appius in Fast. Capitol. AP. F. M. N. vocatur: quos secuti Sigonius in Comment. in Fast. et Triumph. et Pighius in Annal. ad A. U. C. CCXCIII. hujus anni consulem 'Marci filium' vocant. In Livio tamen nihil muto, apud quem omnes codd. in editam lectionem conspirant. Vide quæ supra notata sunt ad II. 56. § 5. Voculam *et* præterea omnes agnoscunt nostri. Eam inter duorum consulum nomina modo additam, modo demtam a librariis in Mss. antt. reperiri, supra monui ad II. 17. § 1. Mox *accusat,* pro *adtulerat,* prave Gaertn.

§ 2 *Quantum juniores Patrum plebi se magis insinuabant*] *Quantum magis, eo acrius* constanter omnes codd. nisi quod *Quanto* sit in uno Gaertn. De ea locutione vide ad XLIV. 7. § 6. Tum *juniores Patres* Port. reliquis invitis. Supra II. 30. 'Curæ fuit consulibus et senioribus Patrum:' cap. præc. 'Quod ad seniores Patrum pertineret:' mox hoc cap. 'Id negotii datum ab senioribus Patrum.' Infra c. 41. 'In hanc sententiam ut discederetur, juniores Patrum evincebant.' c. 50. 'Missi juniores Patrum in castra.' c. 65. 'Quiescenti plebi ab junioribus Patrum injuriæ fieri cœptæ:' et sæpe alibi. Deinde *se magis insimulabant* perperam Leid. 2. De locutione 'se insinuare' vide ad IX. 2. § 8. Mox verbis seqq. *plebis suspectos,* pro *plebi susp.* Hav. perperam litera initiali vocis proximæ in fine præced. repetita, quod in litera sibilante inprimis frequentissimum fuit. Vide ad XXVIII. 25. § 2.

§ 3 *Conjurationem factam, Kæsonem Romæ esse*] Pal. 1. *Conjurationem factam per Cæsonem Romæ esse.* Gebh. Eamdem lectionem obfert etiam Voss. 2. Insuper *Cæsonem idem esse* fragm. Hav. a m. pr. Mox *revocandum plebis,* pro *trucidandæ plebis,* sine sensu dedit librarius Gaertn.

Id negotii datum ab senioribus Patrum] *Id negotium* vetusti typis descripti usque ad Aldum, qui *id negotii* reposuit, concinentibus omnibus nostris. Terent. Andr. Prolog. vs. 2. 'Id sibi negoti credidit solum dari.' Amat similes locutiones Livius. VII. 26. 'Id enim illi deinde cognominis fuit:' ubi plura alia exempla inveniuntur. Deinde *a senioribus* Voss. 1. Leid. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Gaertn.

Ut juventus tribuniciam potestatem a

republica tolleret, formaque eadem] Primam voculam non habet Harl. 2. Deinde *e re prætolleret* Lipsiens. a m. pr. pro quo in margine a m. altera *a rep. tolleret* emendatur. *Pelleret*, pro *tolleret*, est in vetustis excusis, quod ex glossâ marginali contextum invasisse videtur: quare inde recte ab Aldo expulsum est, substituto τῷ *tolleret*, quod habent omnes nostri. Tum *forma eadem*, omissa conjunctione *que*, Leid. 2. *formamque eadem* Lipsiens.

§ 4 *Et ab Volscis et Æquis statum jam ac prope sollemne*] Omnes libri, tam calamo picti, quam cusi, habent *statutum:* inter quos Ms. Pal. 1. *Et Volscis Æquis statutum jam.* Mihi tamen placet *statum*. Gebh. *Et Volscis et Æquis* Voss. 2. *Et a Volscis et Æquis* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo, Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *Et a Volscis et ad Æquis* Lipsiens. cujus librarius voluisse videtur *Et a Volscis et ab Æquis.* Vide ad VI. 28. § 6. Deinde *statutum* Voss. 2. Leid. 2. Hav. et a m. sec. Voss. 1. Male. Non enim erat bellum *statutum*, id est, decretum, constitutum; sed *statum*, id est, anniversarium, quod quolibet anno Romanis inferebatur, sive, ut Liv. addit 'sollemne in singulos annos.' Alibi sæpe librarii hæc verba commutarunt. Vide ad XXIII. 35. § 3. In excusis primus Aldus veram lectionem reposuit, quam reliqui Mss. servant. Deinde *et prope sollemne* Hav. et primæ edd. Sed *et* jam bis præcessit; quare non male *ac sollemne* substituit Aldus, præsertim concinente omni aliorum codd. multitudine. Mox verbis seqq. *singulos annos*, pro *in singulos a.* Harl. 1. et Gaertn.

Propiusque aliud novum malum, necopinato exortum] *Propriusque* Leid. 1. Vide ad IV. 17. § 5. *proprius quam*, insuper *que* in *quam* mutato, Leid. 2. de qua varietate, in Mss. sæpe obvia, vide ad V. 22. § 3. *priusquam* Voss. 1. quomodo etiam *prior* et *propior* commutari solent. Vide ad V. 15. § 4. Verum in eodem cod. in margine emendatum erat *proprius*. Deinde *aliud malum novum* Harl. 2. Denique *necopinato exortum est* Voss. ambo, Leid. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. *nec si opinato exortum est* Gaertn. *necopinatum exortum est* Harl. 2. Lipsiens. et Neapol. Latinil. Sed Livius *necopinato* scripsisse potius videtur, quam *necopinatum*, ne quatuor vocabula eisdem literis exeuntia *novum malum necopinatum exortum* jungantur.

§ 5 *Exsules servique ad quatuor millia hominum et quingenti*] Vetus lectio *ad MM. hominum:* id est, *ad duo millia hominum*. Rhenan. Exemplar Buslidianum habet *et quingentos*, ut præpositio *ad* utrique numero adtribuatur, qui sermo simplicior et minus molestus. *Nannius. Ad quatuor millia hominum* servant Voss. 2. Harl. 2. Port. in margine (in ipso enim contextu quatuor hæc verba librarii negligentia non conspiciuntur), Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Et hunc numerum memorat etiam Dion. Hal. Antiq. l. X. p. 640. Συγκροτήσας δύναμιν ἀνδρῶν τετρακισχιλίων μάλιστα. Integriores tamen numerum alium præferunt. *Ad duo millia hominum* est in Leid. utroque, et Hearnii Oxon. C. et L. 1. *ad MM. hominum* Flor. *et ad duum milium hominum* Lipsiens. *ad* ꝏ ꝏ *hominum* Harl. 1. quæ notæ, tantumdem valentes ac *duo millia*, a librariis non intellectæ sunt, qui loco earum dederunt *ad viginti hominum* in Oxon. L. 2. et N. *ad XX. milia hominum* in Klockian. *ad XX. hominum* in Voss. 1. pro quo tamen ibidem in margine correctum *ad duo*. Alibi sæpe pro nota illa numeri millenarii nota numeri denarii per stuporem librariorum in Mss. exarata obcurrit. Exempla vide ad XXXIII. 14. § 5. Admodum itaque eo animus inclinat, ut credam, Livium dedisse *ad duo*

millia. Id enim persuadet melioris notæ codicum auctoritas: quo minus tamen recipere audeam, obstat Dionysii et editæ lectionis consensus. Deinde *millia et quingenti hominum* primæ edd. sed tum Livius potius dixisset *millia et quingenti homines.* Obstant præterea omnes mei exarati, qui præferunt, ut Aldus et post eum recentiores ediderunt, et hic etiam in contextu obfertur. Denique *et quingentos* Leid. 2. Gaertn. Harl. 2. Hearnii Oxon. B. et C. et Neapol. Latinii. Similiter etiam manu viri docti emendabatur in margine ed. Mediolan. a. 1480. Nollem id Nannio placuisse, qui ignorasse videtur, passim aliter Livium loqui amasse. Vide ad x. 17. § 8.

Duce Ap. Herdonio Sabino nocte Capitolium atque arcem] Mirum, si tam facile Capitolium capi poterat. Decebat, meo quidem judicio, hæc verisimilius narrare Livium; id quod Dionysius non neglexit, et loci naturam, et accedendi modum paucis aperiens; at non minus vere quam luculenter. *Glar.* Prænomen videtur mutatum ad morem Romanum, ut *Appius Claudius*, pro *Atta Clausus*, II. 16. *Duk.* *Ap. Heredonio* Gaertn. *Ap. Hernodio* Voss. 2. et Klockian. literis perperam transpositis. Deinde *Capitolium ac arcem* idem Voss. 2. etiam male. Caussam vide ad x. 36. § 17. Denique *occupaverunt*, pro *occupavere*, editi, quos vidi, antiquiores. Aldus alterum substituit, idque servant codd. manu exarati.

§ 6 *In arce facta cædes eorum, qui conjurare et simul capere arma noluerant*] Sunt viri docti, qui per occisos in arce intelligendos putant in arce excubantes, quos 'arcubiarum' nomine adpellatos docet Festus in ea voce. Id tamen non necessarium, immo fortasse ne verum quidem est, quum commode intelligi possint in arce ac Capitolio habitantes. Civium enim habitationi inserviisse hæc loca inde patet, quoniam ludi Capitolini, post Romam ex potestate Gallorum receptam instituti, quod Jupiter optimus maximus suam sedem atque arcem populi Romani in re trepida tutatus esset, fieri debuerint a collegio eorum, 'qui in Capitolio atque arce habitabant,' teste Livio v. 50. et quia, postquam Manlius Capitolinus ob adfectatæ tyrannidis crimen pœnas dedisset, teste Livio VI. 20. 'latum ad populum est, ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret.' Et incolas Capitolii atque arcis potius, quam excubitores, cæsos narrat etiam Dion. Halic. lib. x. p. 640. Κραυγῆς ἄφνω γινομένης καὶ φυγῆς τῶν περὶ ἐκείνους οἰκούντων τοὺς τόπους, ὅσοι μὴ παραχρῆμα ἐσφάγησαν. Insuper *in arcem facta* habet Lipsiens. Deinde *qui conjurarunt* Gaertn. *qui conjurascere* Klockian. Tum τὸ *simul* abest a Leid. 2. Denique *noverant*, pro *noluerant*, lapsu scribæ præfert Voss. 1. in contextu, *voluerant* Voss. 2. Lipsiens. et Leid. 2. cui errori similitudo ductuum in literis n et u, præsertim in Mss. caussam dedit. Vide ad XXXIX. 15. § 11.

Alternæ voces, Ad arma, et Hostes in Urbe sunt, audiebantur] *Et arma, et hostes in urbe sunt* Harl. 1. Utraque lectio jungitur in Leid. 2. hoc modo: *alternæ voces et ad arma et hostes in urbe sunt.* Pro eo *in arma* habet Klock. Sed vulgatum, aliorum omnium codicum meorum auctoritate stabilitum, præfero. De formula *ad arma,* quæ in scriptis veterum admodum frequens obcurrit, vide viros doctos quos laudavit Dukerus ad Flor. II. 15. § 8. Deinde *exaudiebantur* Harl. 2. quod probari posset, si graviori auctoritate niteretur. 'Exaudire' enim pro audire Livio non insolens. Vide ad III. 56. § 8. Verum quum reliquorum Mss. turba ab edita lectione stet constanter, simplex *audiebantur* hic sufficere existimo.

§ 7 *Et armare plebem, et inermem pati timebant*] *Armarunt plebem* Gaertn. Hinc *et inermem esse pati timebant* prisci typis excusi. Aldus demum τὸ *esse* expunxit, quod in nullo scripto mihi obvium fuit.

Externum an intestinum, ab odio plebis, an ab servili fraude] *Ext. aut intest. ab odio plebis, ab ser. fraude* Voss. 2. Male. Vide ad II. 8. § 8. Deinde *an a servili fraude, urbem invasissent* Port. *an a servili fraude* etiam Gaertn. et libri editi usque ad Aldum, qui substituit *an servili fraude*. Frobenius demum a. 1531. excudit *an ab servili fraude*. Et ita ceteri, quos consului, codd.

Sedabant tumultus, sedando interdum movebant] *Sedebant tumultus* Lipsiens. Postea *sedanti* Harl. 1. Tum *interdum magis mov.* Hav. In mentem venit, legendum esse, *sedabant tumultus, sed sed. inter. mov.* Ut τὸ *sed* interceptum sit a primis literis proximæ vocis. Inpetum tamen illud sustinuit, tum quod in scriptis et editis nullum hujus particulæ vestigium adpareat, tum quod alibi eam a Livio omitti noverim, et supra atque infra ejus rei exempla ipse produxerim. Mox, ordine mutato, *pavida poterat et const. mult.* Port.

§ 8 *Dant tamen arma, non vulgo: tantum ut incerto hoste præsidium*] *Tantum* a *vulgo* disjungendum. Et mirum, si soli consules habebant arma. *Glar.* Vide l. 14. ff. de Re Milit. l. ult. ff. de Jure Immun. Cic. pro C. Rabir. c. 7. 'Ex ædificiis armamentariisque publicis arma populo Romano, C. Mario consule distribuente, dantur.' *Klock.* Omissa præpositione *in* Pall. tres et editi, *ut incerto hoste præsidium satis fidum*. Gebh. Basileenses a. 1539. ediderant *tantum ut in incerto hoste*. Additam hic præpositionem expungendam Gebhardus monuit, idque Gronovius jam in prima ed. secutus est: et recte. Deest enim etiam ab omnibus meis. Sub vocibus *incerto hoste* intelligendum participium verbi substantivi, ut sæpe fieri solet. Infra v. 15. 'Quia, hostibus Etruscis, per quos ea (prodigia) procurarent, aruspices non erant.' Vide ad IV. 47. § 7. Glareano, miranti solos consules arma habere, Doujatius respondit, inermibus ex publico armamentario arma subministranda a consulibus fuisse. Vide locum Cic. apud Klockium.

In stationibus disponendis ad opportuna omnia Urbis loca] In scripto codice legitur *ad opp. omnis urbis loca.* Rhen. Rhenanus reperit *omnis urbis*, quam lectionem inveni in Pal. 1. ac 3. atque Andreæ ed. et probavi. *Gebh.* Sex codd. duce Florentino *omnis urbis :* neque aliter ab Andrea ad Ascensium editi. Moguntini mutarunt. Aldus reduxit. Sed post eum Frobenius et omnes *omnia*. Illud omnino Livii est. Sic restituimus v. 42. 'Seu non omnis delendæ urbis libido erat.' Hic *omnis Urbis* est per totam Urbem. *J. F. Gron. Omnis urbis* servant codd. quos vidi, duobus tantum minimæ auctoritatis exceptis, nempe Harl. 2. et Hav. quorum prior etiam vocabula in hunc ordinem digerit, *ad opp. omnia loca urbis.* Recte autem Gronov. *loca omnis Urbis* exposuit 'per totam Urbem.' Ita 'omni vita,' pro tota, supra II. 33. 'Eodem anno Agrippa Menenius moritur, vir omni vita pariter Patribus ac plebi carus :' ubi locutionis ejus exempla habet Jac. Gronovius. Quædam vide ad locum a J. F. Gronovio laudatum v. 42. § 1. Eat jam nunc antecessorum Parisiensium primicerius, et, postquam tot codicum testimonio firmatum illud *omnis urbis* viderit, contendat, etsi ita dici possit, vulgatam nihilominus lectionem, quæ veterum auctoritate non destituitur, planiorem videri. Immo quoniam planior sit, eam etiam a librariis profectam existimo. Vide magni patris emendationem certissimam adversus Doujatium

tium defendentem Jac. Gronovium in Respons. ad Cavillat. Fabretti pag. 10. Præterea *egeret* Voss. 2. *egerere* Leid. 1. duabus ultimis literis perperam iteratis. Paullo ante *quantus numerus esset hostium* alio ordine Harl. 1.

§ 9 *Lux deinde aperuit bellum ducemque belli*] Pal. 2. ac 3. *Lux deinde apparuit bellum*: tamquam hic *lux* adverbii forma poneretur, pro luce: ut in Catulli Coma Berenices vs. 69. 'Sed quamquam me nocte premunt vestigia Divum, Lux autem canæ Tethyi restituor:' ut habent meliores libri. Sic 'nox' pro 'noctu' notatum Gellio VIII. 1. Sed, si Livium usum crederemus, legendum foret *Lux deinde apparuit bellum, duxque belli*. Gebh. Livium ita scripsisse, quemadmodum Gebhardus credere videtur, nemo mihi persuadebit. 'Nox' pro 'noctu' notavit Gellius, sed in Fragm. Legum Duodecim Tab. id etiam restituerunt viri docti, sed Plauto in Rudent. II. 4. 4. et in Asinar. III. 3. 7. In Catullo tamen, cui id etiam vindicabat Palmer. in Spicil. pag. 627. *lux* pro *luce* ferendum non puto, idemque sensisse videntur viri docti, qui jam in recentioribus edd. *Luce autem* contextui restituerunt. At licet Catullum eo usum fuisse concederem; Livium tamen idem captasse, nemo sanus in animum inducet. Tantum non omnes codd. nihil mutant. *Apparuit* autem, pro *aperuit*, in codd. duobus Pall. quibus ex meis tertius accedit Lipsiens. errantium librariorum est, qui et alibi simili modo lapsi sunt. Ita viri docti ediderunt XLIV. 28. 'Quum jam adpropinquantium forma lemborum haud dubia esset, et concitatio remorum directæque in se proræ hostes adpropinquare aperuissent:' antea legebatur *apparuissent*: ubi vide.

Se miserrimi cujusque suscepisse causam, ut exsules injuria pulsos in patriam reduceret] *Se miserum cujusque* male Leid. 2. qui mox etiam non recte *ut non exsules in injuria pulsos*. *In injuria* præfert etiam Lipsiens. et Voss. 1. inter lineas. Sed præpositio perperam repetita est ex vocis seq. prima syllaba. Vide ad IV. 6. § 11. Deinde *ad pat. red.* Voss. 1. et Leid. 2.

Et servitutis grave jugum demeret] Legendum, ut exstat in Pal. 1. ac 2, Campanique ed. *et servitiis grave jugum demeret.* 'Servitia,' ut mancipia, ipsi servi. Mox cap. 17. 'Qui servitia vestra non commovit auctor?' IV. 30. 'Vulgarique contactu in homines morbi, et primo in agrestes ingruerant servitiaque.' cap. 45. 'Servitia, urbem ut incenderent distantibus locis, conjurarunt:' sic enim ibi legendum: male quidam libri *servi intra*. Gebh. Reposuimus ex Mss. *servitiis*. Quis ignorat 'servitia' esse servos? Mox cap. 17. 'Qui servitia vestra non commovit auctor:' libro sequenti cap. 30. 'Vulgarique contactu in homines morbi, et primo in agrestes ingruerant servitiaque.' *J. F. Gron.* quem etiam vide Epistola ad Nic. Heinsium, edita a Burmanno tom. III. Syllog. Epist. 91. *Servitiis* superest etiam in Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. a m. pr. idem etiam suis codd. firmari Hearne auctor est. Alios eodem modo locutos esse, viri docti sæpius observarunt. Vide ad Sall. Cat. cap. 24. in fine. Nostro nihil familiarius fere. Ne memorem loca, quæ Gebhardus et Gron. adtulerunt, ita locutus est I. 40. 'Si ne ab Tarquinio quidem ad se rediret regnum, sed præceps inde porro ad servitia caderet.' II. 10. 'Servitia regum superborum, suæ libertatis inmemores, alienam obpugnatum venire.' c. 11. 'Scituros id hostes ratus, quod in obsidione et fame servitia infida transfugerent.' c. 34. 'Ventumque ad interitum, servitiorum utique et plebis, esset, ni consules providissent.' V. 21. 'Pars, quum ex tectis

saxa tegulæque a mulieribus ac servitiis jacerentur, inferunt ignes.' VI. 12. 'Innumerabilem multitudinem liberorum capitum in eis fuisse locis, quæ nunc, vix seminario exiguo militum relicto, servitia Romana ab solitudine vindicant.' XXII. 57. 'Octo millia juvenum validorum ex servitiis emta publice armaverunt.' XXVI. 4. 'Nec aut famem tolerare servitia ac plebs poterant, aut mittere nuncios.' XXVIII. 11. 'Sed res haud quaquam erat populo facilis, et liberis cultoribus bello absumtis, et inopia servitiorum, et pecore direpto.' XXXI. 40. 'Servitia inde cum cetera præda abduxit.' XXXII. 26. 'Missis ex eo numero, qui in Setino agro, deinde circa Norbam et Circeios, servitia sollicitarent:' et mox eodem cap. 'Haud ita multo post ex ejusdem conjurationis reliquiis nunciatum est, servitia Præneste occupatura.' XLI. 21. 'Qui superabant, longinquo, maxime quartanæ, inplicabantur morbo. Servitia maxime moriebantur. Eorum strages per omnes vias insepultorum erat.' c. 23. 'Servitiis ex Achaia fugientibus receptaculum Macedonia erat.' Pari sensu *θεραπεία* Græcis sunt *οἱ θεράποντες*. Lucas in Euangel. c. 12. comm. 42. *Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ*; ubi videndus Elsner. ut et Raphael. Annotat. ex Polyb. et Albert. ad Matth. c. 24. comm. 45. Hac forma 'advocatio' pro advocatis infra est III. 47. 'Virginius sordidatus filiam suam obsoleta veste, comitantibus aliquot matronis, cum ingenti advocatione in forum deducit:' 'remigium' pro remigibus XXXIII. 48. 'Ibi eum parata instructaque remigio excepit navis.' XXXVII. 11. 'Omnia aperit: classem instructam paratamque in portu stare, remigium omne Magnesiam ad Sipylum missum.' Ita 'ministerium' pro ministris. Vide Pintian. ad Plin. XXXI. 2. 'matrimonium' pro uxoribus. Vide Dukerum ad Flor. I. 1. § 10. 'dominatio' pro dominis, tyrannis. Florus I. 24. 'Admotisque signis commilitonum totam eam dominationem, obsessam armis, in carcerem et catenas ab Aventino monte detraxit:' 'ergastula' pro servis. Plin. Hist. Nat. XVIII. 3. 'Sed nos miramur, ergastulorum non eadem emolumenta esse, quæ fuerint imperatorum.' Similia plura olim contuli ad Silii XV. 748.

Id malle populo Romano auctore fieri] *Actore* Voss. 1. Leid. 2. et Port. a m. pr. sæpius obvio errore. Vide ad I. 26. § 5.

Se Volscos, et Æquos, et omnia extrema] *Se Volscos, Æquos et omnia* Voss. 2. priori loco omissa vocula *et*, quam etiam a Pal. 1. abesse Gebhard. supra hoc cap. § 1. monuit.

CAP. XVI. § 1 *Dilucere res magis*] *Dilucere magis res* Voss. 1. et Leid. 2.

Præter ea tamen, quæ denunciabantur] Una voce *præterea* Leid. 1. Hav. et a m. pr. fragm. Hav. quomodo et Aldus vulgavit. Tum *tm̃*, id est *tantum*, Port. Sæpe ita in Mss. peccatum esse, videbimus hoc lib. c. 46. § 1. et mox § seq. Insuper adhuc voci *tm̃* in Port. notæ adduntur, quibus eam delendam esse librarii innuere solent. *Præter eacumque denunc.* Lipsiens. Pro *tamen* sive *tñ* primo scriptum fuerat *tũ* sive *tum*, inde *cũ* sive *cum*, postea ex tribus vocibus in unam coalescentibus factum est *eacumque*. Denique *denunciarentur* priscæ edd. quod Aldus in *denunciabantur* mutavit, consentientibus codd. nostris.

Ne Veientium, neu Sabinorum id consilium esset] *Neu Sabinorum id ad consilium esset* habet Pal. 1. Et quid hic faciat *ad*, norunt pueri qui nondum ære lavantur. *Gebh.* Τὰ *ne Veientium* exsulant ab Harl. 2. *ne venientium* habet Lipsiens. Vide ad IV. 52. § 7. Tum *ne Sabinorum* Port. *neve Sabinorum* Hav. *ne ut Sabinorum* Leid. 2.

Sed *neu* rectum est. Vide ad II. 15. § 2. Denique *Sabinorum id ad consilium esset* Voss. 2. Sed longe præferendum vulgatum judico, quod reliqui tenent codd.

§ 2 *Et quum tantum in Urbe hostium esset*] *Et tamen in urbe hostium esset* manifesta librarii aberratione Voss. 2. Vide modo ad § præc. *ne, quum tantum in urbe hostium esset* Port. a m. sec. priori lectione penitus erasa: *et ne, quum tantum in urbe hostium esset* Harl. 2. Illud *ne* ad sensum necessarium est. Pendent enim hæc ex præcedenti 'timere.' Sed commode tamen abesse, et ex proximo repeti potest.

Mox Sabinæ Etruscæque legiones ex composito adessent] *Mox Sabinæ Etruscæ legiones* sine conjunctione Harl. 1. *mox Sabini Etruscæque legiones* Harl. 2. quod non displiceret, si aliorum Mss. consensus accederet. Solet enim Livius ubique orationem similibus variationibus distinguere. Ita 'Lucani et Galliæ' xxv, 3. 'Ti. Sempronio Graccho et P. Sempronio Tuditano imperium provinciæque Lucani et Galliæ cum suis exercitibus prorogatæ:' ubi perperam alii *Lucania et Gallia.* 'Etruria Ligurumque ora' xxxvi. 7. 'Etruriam, Ligurumque et Galliæ Cisalpinæ oram bello ardere audirent:' ubi poterat etiam *Etruscorum Ligurumque*, vel *Etruriæ Ligurumque*, ut male est in uno codice. 'Campania Falernusque ager' x. 20. 'Per Vestinos in Campaniam Falernumque agrum transcendunt:' ubi Gronov. hanc lectionem adversus Sigonium, *Campanum* legentem, adstruxit. Ita 'Samniti Gallisque,' de quo vide ad x. 27. § 3. Eodem modo 'pedites' et 'equitem' jungit. Vide ad xxxv. 40. § 6. Omnibus tamen aliis in editam lectionem conspirantibus, eam mutare non audeo.

Tum æterni hostes Volsci et Æqui] Vere *æterni;* a quibus statum ac prope solemne in singulos annos bellum exspectabant. Supra Livius c. x. 'Ecce, ut idem in singulos annos orbis volveretur, Hernici nunciant, Volscos et Æquos, etsi accisæ res sint, reficere exercitus:' et recte hanc lectionem tuetur Andreæ editio. Pall. et Camp. *externi hostes.* Gebh. *Tum externi hostes* etiam Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. qui in cod. L. 2, se *cum exercitu hostes* reperisse auctor est. Liv. vii. 30. 'Æquis Volscisque, æternis hostibus hujus Urbis, quandoquidem se moverint, ab tergo erimus.' 'Æternus' et 'externus' interdum in Mss. confunduntur. Vide ad III. 32. § 5. Mox voces *sed ad Urbem* culpa librarii omittuntur in Gaertn.

§ 3 *Inter ceteros imminebat terror servilis*] Membranæ Colonienses *inter ceteros eminebat terror servilis:* recte. Inter varios metus, hinc domi, hinc foris, præcipuus tamen is fuit quem servi faciebant. *Modius.* Pall. omnes, adeoque priscæ edd. *eminebat:* quod et ex Coloniensi probat admodum Modius. Stabilit mox ipse Livius, 'alio se majore ab tribunis metu ostendente, quam quem nocturnus hostis intulerat.' *Gebh. Imminebat terror servilis* demum dedit Curio. Omnes non modo typis descripti antiquiores, sed et omnes codd. manu exarati, constanter retinent *eminebat terror servilis.* Idem etiam credendum de Oxoniensibus Hearnii. Licet enim recenseat τὸ *imminebat* ex Sigon. ed. nullius tamen suorum consensum memoravit. *Eminebat* jam Gronovius recte in contextum recepit.

Ne suus cuique domi hostis esset] *Ne servus cuique* Leid. 2. Crediderat librarius, se addita nota *s'uus* scriptum videre. Vide ad xli. 8. § 12. *ne suus cui* Harl. 2. Deinde *hostis domi esset* Voss. 1. et Leid. 2. Denique *satis tutum erat* Hav. trajectis vocibus.

§ 4 *Vixque concordia sisti videbatur posse*] Malim distinctionem minimam post *posse* poni, ac deinde maximam post *malis*. Duk. Hæret ad hæc verba Donjatius, quod mox subjiciatur 'nemo tribunos aut plebem timebat.' Si enim plebs non timebatur, facile retineri posse concordiam inter ordines; aut, si concordia non videbatur servari posse, timendos senatoribus plebeios esse. Itaque eo delabitur, ut concordiam servorum cum dominis intelligi putet, licet minus proprie dictum agnoscat. Sed multipliciter peccat ad formam et nexum orationis non adtendendo. Primo enim τὸ *concordia* casu primo accepit, quum casu sexto accipi debeat. Idem enim est, ac si dictum foret, 'vixque manente concordia sisti,' quemadmodum in simili re locutus est Liv. II. 44. 'Qualicumque urbis statu, manente disciplina militari, sisti potuisse.' Solet autem Livius ita absolute uti hac locutione 'sisti non potest,' 'sisti vix potest.' Vide pluribus Gronov. ad IV. 12. § 6. Deinde non inquit Livius, neminem 'hoc tempore' tribunos aut plebem timuisse; sed narrat, quid plerumque tempore belli externi fieret: tum enim furor tribunicius quiescebat, idque et patricii et plebs solum operam dabant, ut hosti resisterunt: at nunc longe aliter evenisse addit, idque unice egisse tribunos, ne plebs arma pro salute patriæ caperet.

Tantum superantibus aliis ab emergentibus malis] Puto esse typographicum σφάλμα. Nam Pall. Mss. et editi *ac emergentibus*. Gebh. *Ab emergentibus* primum obcurrit in ed. Curionis, quod omnes recentiores servarunt usque ad Gronovium, qui priorum editionum scripturam *ac emergentibus* revocavit. Quamvis autem illud *ac emergentibus* in pluribus Mss. supersit, sanum tamen vix videtur, quia Livius τὸ *ac* præponere non solet vocibus a vocali incipientibus, atque omnia loca, ubi talis compositio invenitur, mendæ suspecta reddunt codd. scripti, aliter exhibentes. Vide ad x. 36. § 17. An itaque legendum *ac mergentibus;* nempe civitatem, rempublicam? quemadmodum exhibent Leid. ambo, Harl. antiq. Lipsiens. et Port. Præterea *aliis* deficit in Gaertn. Contra ea repetita *tantum super. aliis ac emerg. aliis malis* habet Hav. et mox *nemo tribunos ac plebem timebat:* quod etiam est in edd. antiquis, dissentientibus reliquis Mss. Sæpe *aut* et *ac* commutari solent. Vide ad Liv. XXI. 53. § 3. *nemo tribunus aut plebem timebat* Gaertn. præfert.

Tumque esse peregrino terrore sopitum videbatur] Deme vocem *que* ex vet. lib. *Sigon.* Jubet ex vet. libro Sigonius deleri particulam *que*, quam tamen constanter tenent Pall. 1. et 3. Pal. 2. vero *quod tum esse:* hoc fundamento monuit. *Gebh.* Sigonii libro consentiunt Harl. 2. et Hav. Reliqui illud *que* servant. Præterea *cumque de peregrino terrore* est in Gaertn. *peregrino timore* in Lipsiens. Alii omnes vulgatum tuentur.

§ 5 *Ad id prope unum maxime inclinatis rebus incubuit*] Pusillum hoc, sed non tamen negligendum, magis quibusdam placere *ad*, quam *at:* idque codd. quidam habent, nominatim Moguntinus: sed *at* etiam quadrat. *Glar.* *At id prope unum* solus ex Mss. Pal. 2. et edd. duæ. Pall. autem 1. ac 3. *Ad id prope unum.* Gebh. *Ad id prope unum* omnes mei codd. et Neapol. Latinii. Idem etiam in Rom. principe edit. se reperisse Hearne testatur, ex qua tamen alteram lectionem laudat Gebhardus. Certe ex illis edd. quibus usus sum, *Ad id* retinent Mediol. a. 1480. et Tarvisina utraque. Sed *At id* Veneta a. 1495. quæ etiam verior lectio est. Requiritur enim particula adversativa, quia auctor obponit, quod tempore hujus belli factum est, ei, quod per

alia bella externa fieri solebat. Alibi non raro *ad* et *at* confunduntur. Vide cap. seq. § 8. Deinde *maxime inclinatis animis* præferunt Voss. 1. et Port. altera lectione tamen margini adscripta.

Non bellum, sed vanam imaginem belli] Vox *vanam* non habet Harl. 2. *vagam imaginem* Port. præfert, altera lectione in marginem rejecta. *Variam imaginem* Leid. 2. Solent passim librarii voces 'vanus' et 'varius' inter se commutare. Vide quæ notantur ad Liv. XXII. 7. § 4. Paullo ante in verbis præcedd. *tantus enim trib. terror ten.* obfert Gaertn. Verum librario vox *terror* adhuc obversata fuit ex § prox. ubi præcesserat.

Ad avertendos ab legis cura plebis animos] Pall. tres *ad vertendos ab legis cura.* Sed vulgatæ recte patrocinantur edd. Andreæ, Campani, ut et Modius. *Gebh.* *Ad vertendos* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et Hav. *abvertendos* Port. a m. pr. *ad evertendos* a m. sec. Vulgatum recte Gebhardus probavit. Solet enim Livius verbo in regimine addere eamdem præpositionem, cum qua componitur. Vide ad XXXVII. 26. § 5. Deinde *a legis cura* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. Port. et Hav. Denique *plebis aures* Voss. 2. Sed inter versus a m. sec. adscribitur *animos*.

Patriciorum hospites clientesque, si perlata lege frustra tumultuatos esse se sentiant] *Patr. hospitesque clientesque* Port. *patr. hosp. dicentesque* Hav. Primo literæ *cl* coaluerunt in *d* ob ductuum similitudinem, ut sæpe fit. Vide ad X. 24. § 2. Pro *dientesque* deinde, addita litera, repositum est *dicentèsque*. Denique τὸ *esse* non comparet in vetustioribus typis descriptis, quod primus adjecit Aldus. Et agnoscunt etiam omnes codd. nostri. In uno Neapol. *tumultuatos se sentiat* fuisse, Latinius notavit. *Sese sentiant* Flor.

Majore, quam venerint, silentio abituros] *Habituros*, addita perperam adspiratione, Leid. 1. Harl. 1. et Hav. sollemni librariorum errore. Vide ad XXII. 59. § 19.

§ 6 *Concilium inde legi perferendæ habere*] *Consilium* Port. et Hav. Non recte. Intelligit enim comitia tributa, quod *concilium*, non *consilium*, dicitur. Vide Gronov. ad XLIV. 2. § 5. et quæ notantur ad XXIV. 37. § 11. Deinde *legis perferendæ* Harl. 2. Port. a m. sec. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Vulgatum, quod reliqui tuentur, verum est. Nam 'concilium perferendæ legi' eodem modo dictum est, ut 'comitia collegæ subrogando:' de quo vide ad II. 8. § 3.

Avocato populo ab armis] Scribe *advocato populo ab armis*. *Advocato*, subaudi 'ad concilium.' Sic infra c. 34. 'Propositis decem tabulis, populum ad concionem advocaverunt.' *Rhen.* Probo ex edd. Andreæ et Campani et Pal. secundo *avocato populo ab armis*, licet reliqui duo ingerant, ut voluerat Rhenanus, *advocato*, renitente Modio. *Gebh.* *Advocatò* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Port. et Lipsiens. *a revocato* Hav. in qua scriptura duplex superesse videtur lectio *avocato* et *revocato*, quam utramque librarius exprimere hoc modo voluit, ut hoc hominum genus sæpissime facere solitum est. Vide ad III. 44. § 4. *avocato* primo exsularat a fragm. Hav. sed altera manu postea adscriptum est. *Advocato* etiam ostentant edd. Mediolanenses 1495. 1505. et Veneta a. 1498. Ex his patet, quam vere Modius ad I. 6. § 1. *avocato* in omnibus omnino et scriptis et editis codd. haberi monuerit. *Advocato* nondum displicet. 'Advocare ab armis' eodem modo dictum, quo 'avolare Romam,' et similia alia, de quibus vide, quæ notata sunt ad I. 57. § 8.

Ab tribunis metu ostendente, quam quem nocturnus] *A tribunis* Voss. 1.

Leid. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Deinde τὸ *quam* non agnoscit Voss. 2. sed eam vocem intercepit sequens *quem*.

CAP. XVII. § 1 *Et discedere homines ab stationibus nunciatum est*] *Ediscedere* Gaertn. *et descendere* Voss. 1. altera tamen lectione marginem obtinente. Sæpe *discedere* et *descendere* in codd. scriptis perperam a librariis commutantur. Vide ad IX. 14. § 7. 'De statione decedere' Cic. dixit de Senect. c. 20. 'Vetat Pythagoras, injussu imperatoris, id est, Dei, de præsidio et statione vitæ decedere.' 'Decedere præsidio' Noster. Vide Gronov. ad Liv. IV. 29. § 5. Verum ut hic 'discedere ab stationibus,' ita mox § seq. 'Discedere ab armis.' Tum *a stationibus* Voss. ambo, (sed posterior a m. pr.) Leid. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Et ita etiam primæ edd. Sed Aldus *ab stationibus* restituit. In fine verbum *est* deficit in Gaertn.

P. Valerius, collega senatum retinente, se ex curia proripit] Bene sic Pal. 1. Andreæ et Campani edd. Pal. tamen 2. *P. Valerius senatum retinens ex curia*. Pal. 3. *Valerius senatum rediens ex curia:* nescio quo vitiorum incremento. *Gebh.* Corruptius adhuc *P. Val. Publicola senatum retinens ex curia* Lipsiens. et *P. Val. Publicola senatum retiočs ex curia* Hav. Pronomen *se* non agnoscunt etiam Flor. Leid. 1. Harl. ambo, et Port. Deinde *ex curia prorupit* Leid. 1. a m. pr. et Port. Non sequor. Vide ad II. 23. § 8.

Quid hoc rei est, inquit, tribuni] Pall. tres *quid hoc est rei?* Gebh. *Quid hoc est rei* etiam Voss. 2. Leid. 2. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Deinde *inquit tribunis* fragm. Hav. a m. pr. Sed alterum malo. Supra I. 48. 'Quid hoc, inquit, Tarquini, rei est?'

Ap. Herdonii ductu et auspicio] *Ducto* in Pal. 3. esse, Gebhardus monuit ad I. 30. § 5. Et ita, ni fallor, præfert Leid. 1. Sed vide quæ notavi ad I. 15. § 7.

Tam felix vobis corrumpendis fuit] Vox *vobis* non erat in Voss. 2. *nobis corrumpendis fuit* habet Hav. passim obvio errore. Vide ad XXXIV. 2. § 2. *vobis corrumpendi fuit* Leid. 1. et Lipsiens. *vobis corrumpendi fuit* Leid. 1. sed ultimam literam τοῦ *corrumpendis* intervertit similitudo primæ literæ in voce seq. Vide ad IV. 33. § 11. *vobis corrumpede fuit* habet Harl. 2.

Qui servitia non commovit auctor] Vet. lib. *qui servitia vestra*. Sigon. Habet Buslidianum volumen *servitia nunc commovit auctor:* quod nescio an magis ad fidem. Bellum enim hoc servile fuit; nam a quatuor millibus servorum et quingentis Capitolium insessum fuit, nec liberorum capitum ibi ulla mentio. Illud tamen speciosius ad contentionem antitheseos, ut ille, qui servos non commoverit, liberos homines commoveat. Sed, ut dixi, fides læditur. *Nannius*. Vetus liber *nunc commovit actor:* quod haud scio an magis ad fidem. Bellum enim hoc servile fuit. Nam a quatuor millibus servorum et quingentis Capitolium insessum fuit, nec liberorum capitum ibi ulla mentio est. Illud tamen speciosius ob contentionem ἀντιθέσεως, ut ille, qui servos non commoverit, liberos homines commoveat. Sed, ut dixi, fides læditur. *A. Schottus*, Obs. Human. III. 38. Hæc lectio, *qui servitia vestra non commovit auctor*, prodiit a Sigonio, neque distant Pall. 1. ac 2. A. Schottus Obs. Human. III. 38. testatur, in vet. lib. exstare *nunc*, pro *non*. Pal. 3. accedente Campano præfert, *qui servitia nunc commovit auctor*. Gebh. Τὸ *vestra* ab Sigonio venit. Abest autem ab Helm. Voss. utroque, Rott. Gud. *J. F. Gron*. Vocem *vestra*, quam addidit Sigonius, non agnoscunt insuper Leid. 1. Port. fragm. Hav. a m. pr. et Hearnii Oxon. N. *qui servitia*

nostra commovit auctor habet Harl. 2. *qui servitia vestra commovit auctor* Gaertn. *qui servitia nec commovit auctor* Lipsiens. *qui servitia nunc commovit auctor* Voss. 1. (si excerptis meis fidem tuto habere possim: aliter enim in eo invenisse Gronovius videtur) et Leid. 2. Neque tamen, ut Nannius, et (qui ei sua insigni plagio subripuit) Schottus statuerunt, illa lectio magis ad fidem est, vel per alteram fides læditur. Contra falsum est, a quatuor millibus servorum et quingentis Capitolium insessum fuisse, nec liberorum capitum ibi ullam mentionem esse. Expresse enim Liv. c. 15. inquit, 'Exsules servique ad quatuor millia hominum et quingenti, duce Ap. Herdonio Sabino, nocte Capitolium atque arcem occupavere.' Et ita passim in hac historia Livius non 'solorum servorum,' sed 'exsulum et servorum,' meminit. Ita ter c. 19. 'Arma vobis ademit, nudosque servis vestris et exsulibus objecit.' Mox, 'Quum exsulum et servorum dux in cella Jovis optimi maximi habitaret:' et iterum, 'Jupiter optimus maximus exsulum atque servorum septus armis.' Quin et cap. seq. exitum hujus tumultus enarrans, inter captivos non tantum 'servos,' sed 'liberos' etiam memorat, et alia pœna liberos, alia servos adfectos fuisse tradit. 'Ita Capitolium recuperatum: de captivis, ut quisque liber aut servus esset, suæ fortunæ a quoque sumtum supplicium est.' Secundum Livium ergo cum Herdonio in Capitolio fuerunt 'exsules' et 'servi.' Per 'servos' autem, Herdonii comites, intelligendi videntur ipsius ejus servi: siquidem Dionys. referat lib. x. p. 640. eum congregasse τοὺς πελάτας καὶ τῶν θεραπόντων οὓς εἶχεν εὐτολμοτάτους; sive *clientes et servos, quos habebat, audacissimos.* Et ita verba Livii c. 19. 'servis vestris objecit,' accipi possunt de conatu Herdonii, qui servos Romanorum ad libertatem vocabat, et Romanos servis suis objicere volebat. Si tamen servos Romanorum cum Herdonio fuisse verius videatur, *servitia vestra non commovit* Livius dixisse credendus est, respiciens ad maximam servorum partem, qui conspirationis conscii non fuerunt, sed quieti domi manserunt, ut ex verbis cap. præc. colligi potest: 'Inter ceteros eminebat terror servilis, ne suus cuique domi hostis esset: cui nec credere, nec, non credendo, ne infestior fieret, fidem abrogare, satis erat tutum.' Et tamen jam tum exsules servique, ad quatuor millia hominum et quingenti, duce Ap. Herdonio Sabino, Capitolium atque arcem occupaverant. Vel servos Romanorum fugitivos accipe, quemadmodum eos diserte vocat Orosius II. 12. 'Proximo dehinc anno cives exsules servique fugitivi, duce Herdonio, viro Sabino, invaserunt incenderuntque Capitolium.' Recte igitur *non commovit servitia;* postquam, Capitolio occupato, eos ad libertatem vocarat. Qui enim cum Herdonio erant, fugitivi fuere, qui antea, a dominis aufugientes, se ad Sabinos receperant. Doujatius etiam Schotti rationem, qua cod. sui lectionem stabilire conatus est, recte falsi convicit.

Hostes supra caput sunt] Liv. IV. 22. 'Clamor supra caput hostilis captam urbem ostendit.' XXI. 33. 'Super caput imminentes.' XXII. 4. 'A tergo ac supra caput detectæ insidiæ.' Sall. Cat. 'Dux hostium cum exercitu supra caput est.' *Klock.*

§ 3 *Inde ad multitudinem oratione conversa*] Exemplar vetustum tantum habet *versa.* Rhen. Eadem, quæ in Rhenani vetusto exemplari, etiam in omnibus nostris superest lectio.

Si vos Urbisque, si vestri nulla cura tangit] Ex hac quoque lectione ob conjunctivam particulam nihil sequi

potest. Quare vera lectio est, *Si vos Urbis, Quirites, si vestri.* Sabell. Nemo est lectionis structuræque Latinæ tam imperitus et expers, qui non ultro intelligat, illud, *Si vos Urbisque, si vestri*, parum emendate lectitari. Quis enim locus post *Urbis* conjunctivæ dari possit particulæ, haud sane perspicio; quum neque ordo id pati videatur, neque sensus. Videbunt itaque alii, an recte aliquis dixerit, Livium, *Si vos Urbis, Quirites, si vestri*, scripsisse potius, quam *Urbisque*: sed sive inscitia sive incuria, qui *Quir* paucioribus elementis dictionem notatam offenderant, *que* pro *Quirites* fecerunt: erroreque semel recepto, mendum Livianis exemplaribus tenacius hæsisse credere æquum est. *Sabell.* Quod sanus est hic locus, debet M. Antonio Sabellico. Neque aliter exhibetur in Pall. 1. ac. 3. et Andreæ ed. quam ab ipso est indicatum. Pal. 2. vero interpolatitie, *Si vos vestri Urbisque.* Inverse Campanus *Si vos Urbis vestrique.* Gebh. *Si vos vestri Urbisque* etiam præfert Hav. sed perperam. Magna enim vis est in repetitione illa τοῦ *si.* Infra v. 52. 'Quid horum opus fuit suscipi, si una cum Gallis Urbem Romanam relicturi fuimus? si non voluntate mansimus in Capitolio per tot menses obsidionis? si ab hostibus metu retenti sumus?' ubi etiam in quibusdam peccatur codd. et *sed ab hostibus*, pro *si ab h.* scriptum invenitur. c. 53. 'Si fraude, si casu Veiis incendium ortum sit.' XXIII. 12. 'Quid aliud, si spoliatus, si exutus castris esses, peteres?' XXX. 12. 'Si pudore, si periculo suo fugam sistere posset.' Et mox, 'Si captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet, si genua, si victricem adtingere dextram.' XXXIX. 37. 'Si non vana illa vox præconis fuit, qua liberos esse omnium primos Achæos jussistis, si fœdus ratum est, si societas et amicitia ex æquo observatur.' Sall. in Cat. c. 52. 'Si ista, cujuscemque modi sint, quæ amplexamini, retinere, si voluptatibus vestris otium præbere voltis.' Vide ad v. 35. § 4. *Si vos Urbisque, si nostri* Voss. 1. *Si vos Urbisque, si vestri* Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Lipsiens. Port. fragm. Hav. et Neapol. Latinii. *Si vos Urbis, si vestri* Gaertn. *Si vos Urbisque, si sic et vestri* Harl. 2. Verum puto, quod Sabellicus restituit. Id autem in uno Harl. 1. superest.

At vos veremini Deos vestros ab hostibus captos] Vet. lib. *Deos patrios.* Sigon. Solus Pal. 2. *at vos ver. Deos patrios*, quem toties affirmavi esse Sigoniano simillimum. Cæteri codd. tam scripti quam cusi, *Deos vestros.* Gebh. *Ac vos veremini Deos patrios*, Sigoniano tantum non succinens, ut solet, Hav. *ac vos vereamini Deos vestros* Gaertn. Sæpe *ac* et *at* commutari solent. Vide ad III. 61. § 4. *ac vos ver. Deos vestros* Lipsiens. *ad vos ver. Deos vestros* Leid. 1. *ad vos Deos nostros ver.* Harl. 2. Sæpe *ad* et *at* in Mss. confundi solent; quod præsertim quam facillime accidere potuit, si quis imperitior, alio verba præeunte, codicem exararit. Ita peccabatur in omnibus fere codd. c. 16. § 5. Vide etiam ad v. 6. § 12. c. 12. § 6. Jam olim tempore Quinctiliani a quibusdam hæ voculæ confusæ fuisse videntur ob illa, quæ tradit Instit. I. 7. 'Illa quoque a multis servata est differentia, ut *ad*, quum esset præpositio, *d* literam; quum autem conjunctio, *t* acciperet.' Dicit 'a multis.' Ergo quidam eam differentiam non servarunt. *At vos ver. Deos nostros* Harl. 1. *at vos ver. Deos vestros*, ut ante Sigonium legebatur, reliqui codd. Voss. ambo, Leid. 2. Port. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Major emphasis verbis Valerii consulis ad persuadendum plebi, ut Diis captis subcurrant, inerit, si Deos illos non tantum *patrios*, vel *nostros*, sed potius *vestros* vocet; quemadmodum

etiam mox addit, 'castra servorum publicos vestros penates tenent:' quare eam etiam lectionem in contextum recepi.

Jupiter optimus maximus, Juno Regina, et Minerva] Hæc tria numina Romana fuisse, existimandum est; quippe quæ passim imperatores Romani aut nominant, aut invocant: ut hoc loco Valerius, et VI. 16. M. Manlius, et Decad. IV. l. VIII. c. 51. Scipio Africanus: quamquam Servius in tertium Æneidos librum non ita longe ab initio vs. 2. (si modo codex non fallit) hos exhibet, Jovem, Minervam, ac Mercurium. Item repetit in fine prope octavi libri vs. 679. Libro autem secundo vs. 225. ubi de Laocoonte, Capitolii eadem, quæ Livius nominat, ponit numina. *Glar.* Inverso ordine *Juppiter maximus optimus* Pall. tres. *Gebh.* Eodem ordine etiam Voss. 2. Harl. 2. Port. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Verum ubique alius ordo observatur. Ceterum templum Capitolinum votum Jovi, Junoni, ac Minervæ fuisse a Tarquinio Prisco in supremo prœlio, cum Sabinis commisso, auctor est Dion. Halic. lib. III. p. 201. iisdem Diis id etiam exstructum fuisse ab Tarquinio Superbo idem narrat lib. IV. p. 259. Quomodo tamen Livius Junonem eam cognominat 'Reginam?' siquidem Juno 'Regina' demum Veiis captis Romam translata, eique non in Capitolio, sed in Aventino, templum dedicatum fuerit, ut ipse Livius refert V. 22. et 23. An itaque dicendum, Junonem, quæ Veiis captis Romam migravit, 'Monetam' cognominatam esse? Verum id statui nequit. Rationem infra reddam ad V. 22. Id tamen certum, Junonem, quæ in Capitolio eodem templo, quo Jupiter et Minerva, colebatur, et simpliciter Livio XXXVIII. 51. 'Juno' vocatur, quum ab ipso Livio, tum ab aliis 'Junonem Reginam,' quacumque de caussa id factum fuerit, cognominatam esse. Infra VI. 16. 'Jupiter optime maxime, Junoque Regina, ac Minerva, ceterique Dii Deæque, qui Capitolium arcemque incolitis.' Cic. pro Domo c. 57. 'Te, Capitoline, quem propter beneficia populus Romanus optimum, propter vim maximum nominavit, teque, Juno Regina, et te custos Urbis Minerva, precor ac quæso.' Valer. Max. V. 10. ex. 2. 'Jovem optimum maximum, Junonemque Reginam et Minervam precatus sum, ut, si adversi quid populo Romano inmineret, totum in meam domum converteretur.' Eadem etiam numina 'Jupiter optimus maximus, Juno Regina et Minerva' juncta obcurrunt in variis lapidibus literatis, qui videri possunt apud Gruterum aliosque, qui inscriptiones conlectas ediderunt. Mox *publicos nostros penates* Lipsiens. Gaertn. et antiquiores excusi, pro quo Aldus dedit *vestros*, quod est in reliquis nostris Mss. et præstat. Rationem ad verba præcedentia dedi.

§ 4 *Tantum hostium non solum intra muros est*] Non ingratum erit, conferre hæc verba cum verbis Ciceronis ad Att. IX. 12. 'Populi Romani exercitus Cn. Pompeium circumsidet; fossa et vallo septum tenet; fuga prohibet: nos vivimus, et stat urbs ista? prætores jus dicunt: ædiles ludos parant? viri boni usuras perscribunt? ego ipse sedeo?' Indignatio valde similis. *J. F. Gron.* *Quantum hostium* præfert Voss. 2. Præterea τὸ *est* exsulat a primis editis. Addidit deinde Aldus, concinentibus omnibus, quibus utor, codd. Tum *intra nos est* habet Hearnii Oxon. N. in margine. In verbis præcedd. *vobis sanæ forma civitatis videtur* alio ordine est in Harl. 2. *nobis*, pro *vobis*, habet Lipsiens.

Sed in arce supra forum curiamque: comitia interim in foro sunt, senatus in curia est, &c.] Ex hoc loco satis apparet, forum Romanum ibi olim fuisse, ubi nunc est Nosocomium Beatæ

Mariæ Consolationis, ad radices scilicet arcis Tarpeiæ: comitium autem paulo supra curiam, qua parte forum Romanum Viæ Sacræ jungebatur, ubi Cloacinæ Veneris signum colebatur, de qua paulo post ait Livius c. 48. 'Prope Cloacinæ ad Tabernas, quibus nunc Novis est nomen.' Nam de Tabernis Varro de Ling. Lat. l. v. p. 56. 'Sub Novis,' inquit, 'dicta pars in foro ædificiorum,' &c. Confirmat hunc locum de foro, comitio, et curia Cicero pro P. Sextio, cum ait c. 35. 'Cum forum, comitium, curiamque multa de nocte armatis hominibus occupavissent,' &c. Quod autem in foro prope comitium et curiam fuerint rostra, præter rostra ipsa marmorea, eo in loco reperta, ubi olim Deæ Rumiæ sacellum, nunc est Divi Theodori, vel hæc ex eadem oratione eodemque cap. Ciceronis verba indicant satis aperte, quæ sunt de Q. Fratre scripta; 'Pulsus,' inquit, 'e rostris in comitio jacuit.' *Ursin.* Vide etiam Ursinum ad Tac. Histor. I. 27. *Klock.* *Supra forum, curiam* sine conjunctione fragm. Hav. a m. pr. Deinde *comitia iterum*, pro *com. interim*, Port. Solent autem hæ voces in Mss. sæpe commutari. Vide ad x. 18. § 1. Præterea *in foro fiunt* Harl. 2. errore librarii, cum Livius 'facere comitia' alibi dicere non soleat. Denique alio ordine *comitia in foro interim sunt* Hav.

Senatus in curia est, velut quum otium superat] Pal. 2. *velut otium superet*: nescio quibus instinctibus. *Gebh.* Non aliter etiam Harl. 2. et Hav. quorum solorum consensus non levi argumento lectionem illam falsi arguit. Præterea τὸ *est* non adparet in Hav. Denique *otium suppetat* Hearnii Oxon. L. 1. quod ex marginali expositione receptum in contextum videtur. Patet id ex eo, quod librarius cod. Gaertn. *otium suppetat ac superet*, utraque lectione juncta, dederit. Eum vero glossemata simul cum vera lectione per copulam *ac* juncta in contextum recipere solere, dictum est sæpe. Vide ad IV. 55. § 5. *Superat* hic notat 'superest,' ut sæpe alibi apud Liv. Vide ad XXII. 49. § 5. Mox *senator dicit sententiam*, transpositis vocabulis, Harl. 2.

§ 5 *Non quidquid Patrum plebisque est*] Pal. 1. *Num quicquid Patrum.* Gebh. Τὸ *Non* servant omnes mei. At contra copulam *que* non habet Harl. 1.

Consules, tribunos, Deos, hominesque omnes armatos opem ferre] Dii illi male huc sunt advocati. Primum cum τὰ *armatos* et *currere* ad omnia, quæ appellavit, genera ordinum incolarumque Urbis pertineant, et proprie accipiantur, inepte referuntur ad Deos. Deinde loquitur de officio illorum, qui pro parte, quam in civitate obtinent, hoc reipublicæ debent, quibus id potest imperari. Horum autem e numero Dii profecto non sunt. Quare mox patellare ac novicium numen Romuli adorat et veneratur: tantum abest ut Deos generatim, tamquam oblitos officii admonere, et oportuisse armati et succincti currerent dicere, velit. Certum est igitur corruptam hanc esse lectionem; probabile vero sic instaurandam: *consules, tribunos, cives, hominesque omnes armatos opem ferre.* Ita luculenta est gradatio a summo ad infimum. Multa hominum genera, ut adsolet, erant in Urbe, quæ civium numero non erant. IV. 4. 'Nec quod nos ex connubio vestro petamus, quicquam est, præterquam ut hominum, ut civium numero simus.' Eodem lib. c. 56. 'Nihil esse in his auxilii dicerent, qui non civium, non denique hominum numero essent.' v. 3. 'Si quicquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset.' Cicero pro Plancio c. 11. 'L. Flaccus, qui homo, qui civis.' *J. F. Gron.* Non nihil dubito, an satis certa sit emendatio Gronovii. 'Dii hominesque omnes' hic formula potest dici, pro

'omnes omnino,' quemadmodum et alibi, etiamsi res non magnopere ad Deos pertinet. Vide quæ adnotata sunt ad Florum II. 6. § 43. *Duk.* Codd. qua scripti, qua editi, constanter *Deos* servant, quos tamen hic locum habere non posse vir magnus non una ratione evincere conatus est. Propius ad vulgatam lectionem accedit, quod Contierio in mentem venerat, et ad oram codicis notarat, legendum esse *consules, tribunos, eos, hominesque omnes:* an autem id verum sit, vehementer dubito. Vide tamen, an non vulgatum defendi possit eo colore, quod captum fuerit ab hostibus Capitolium et arx, sedes Jovis, qui ipsorum Deorum rex habebatur, ad quam liberandam et ex potestate eorum eripiendam decebat omnes reliquos Deos arma capere, et opis ferendæ caussa eo adcurrere. Ita Silius fingit, quum Hannibal exercitum Urbi admovisset, et mœnia Romæ obpugnaturus esset, jussu Jovis Deos opem tulisse, XII. 605. 'Jupiter, Æthiopum remeans tellure, minantem Romuleo Pœnum ut vidit succedere vallo, Cœlicolis raptim excitis defendere tecta Dardana, et in septem discurrere jusserat arces. Ipse e Tarpeio sublimis vertice cuncta, Et ventos simul, et nubes, et grandinis iras, Fulminaque, et tonitrus, et nimbos conciet atros.' Et paullo post, quum Hannibal, serenitate reddita, obpugnationem iterum tentaret, vs. 653. 'fulgor hebescere cœli Per subitum cœpit, densæque subire tenebræ, Atque dies fugere, atque armari ad prœlia rursus Jupiter.' At forsitan hæc nimis poëtica sunt, quam ut similibus Livii vulgata lectio defendi possit. Ceterum *deos omnes hominesque* est in Hav. alio ordine, ut et *armatos ferre opem*, transpositis iterum vocibus, in Harl. 2. Denique τὸ *liberare* non conspicitur in Harl. 1.

Augustissimam illam domum Jovis optimi maximi] Probo, quod exstat in medio Pall. *Jovis optumi maxumi.* Gebh. Utroque modo, *optumus maxumus*, et *optimus maximus*, olim scripserunt. Vide Noris. ad Cenotaph. Pis. Dissert. I. IV. c. 4. p. 471. Ita *intumus*, pro *intimus*, supra scriptum erat in optimo codice Leid. 1. I. 1. § 2. *finitumus*, pro *finitimus*, in eodem cod. IV. 3. § 4. *amplissume* in eodem V. 18. § 6. et similia alibi. Utrum tamen orthographia, quam probat Gebhardus, recipienda sit, nondum liquet. Si verum foret, quod Quinctil. tradit Instit. I. 7. C. Cæsaris inscriptione primum factum esse, ut acciperent mediam *i* literam, quæ veteribus *u* fuerat, in vocibus 'optimus maximus,' et per 'C. Cæsarem' intelligendus esset Caligula, ut Burmannus docuit, omnino 'optumus maxumus,' eademque forma reliqua etiam vocabula, et hic et alibi apud Liv. ac scriptores Caligula antiquiores, scribenda essent. Id tamen, quod Quinctil. sed ab aliis traditum, adfirmavit, dubium Noris. eodem loco reddidit, MAXIMOS *macistratus* ex columna Duilii rostrata proferens, et testatus, in Cenotaph. Pisanis MAXSUMI et MAXIMI sculptum legi. Quum itaque primæ auctoritatis codd. *optimi maximi* servent, ab ea scriptura unius Pal. ejusque recentissimi fide non recedam.

§ 6 *Arcem ab his iisdem Sabinis auro captam recepisti*] Voculam *his* non legi in Oxon. B. L. 2. et N. testatur Hearne. Abest etiam ab Hav. *ab hiisdem Sabinis* habent Voss. 1. et Leid. 2. *ab isdem Sabinis* Lipsiens. *ab eisdem Sabinis* Port. et fragm. Hav. *ab his hisdem Sabinis* Leid. 1. et Gaertn. Reliqui nihil mutant. Et sane nihil etiam mutandum judico. Vide ad XL. 19. § 5.

Jube hanc ingredi viam] *Via* distincte scriptum præfert Leid. 2. Videri itaque posset, legendum *jube hac ingredi via, qua tu dux, qua tuus.* Ita X.

35. 'Via una, et ea ipsa præter hostes erat: qua ingressi præbuere speciem recta tendentium ad castra obpugnanda:' ubi plura vide. Ceteris tamen in vulgatum conspirantibus, id præferendum puto. In verbis præcedd. *da stirpi tuæ: tuæ jube hunc* habet Lipsiens.

§ 7 *Si quis inpediat*] Lege, *si qui impediat.* Nam dictum est *si qui*, pro *si quis*: quod et Ciceroni solenne est. *Rhen.* Non aliter, quam *si quis impediat*, Pall. et omnes edd. Rhenanus interim non male *si qui impediat.* Memini, ad Ciceronem quoque tale aliquid monere. Cap. 20. 'Ut qui se moverit.' *Gebh.* Omnes nostri etiam (præter Flor. qui habet *si qui*) *si quis inpediat*, nisi quod Leid. 1. habeat *si quid*, Harl. 1. autem, quam proxime ad lectionem Rhenani accedens, *sequi inpediat.* Certum tamen, *si qui* Livio non insolitum esse. Infra VI. 32. 'Tres exercitus scriberent; unum, ad præsidium Urbis; alterum, qui, si qui alibi motus exstitisset, ad subita belli mitti posset; tertium longe validissimum.' IX. 27. 'Ut inde ex propinquo, si qui motus occasionem aperiret, Capuam Romanis eriperent.' Ita Leid. 1. legit, non *aperirent.* XXIX. 21. 'Si qui Pleminium aliumve quem accusare vellet:' ubi vide Rhenanum. Cic. ad Fam. III. 8. 'Laudaturum me, si qui suo sumtu functus esset officio.' Postea ead. epist. 'Quod si qui me astutiorem fingit.' ad Fam. IV. 5. 'Quod si qui etiam inferis sensus est:' ubi videndus est Grævius. Videndus etiam Rhenan. ad Liv. XXVII. 28. § 4. Pari modo *ne qui*, pro *ne quis*, Livius aliique dixerunt. Vide hoc lib. c. 10. § 7. Audiendi itaque in his codd. eorumque auctoritate standum est. Promiscue enim omnibus locis, etiam nolentibus codd. similia Livio obtrudere hominis non sani foret. Utrumque certe *ne quis* et *si quis* obcurrit loco vicino junctum c. 21. hujus lib. 'Communiter inde edicunt, ne quis L. Quinctium consulem faceret; si quis fecisset, se id suffragium non observaturos:' ita omnes præferunt codd. quare id etiam servandum. De hoc quoque loco dubito. Si tamen Rhenanus codicem suum secutus sit, non adversabor.

Jam tribuniciæ potestatis sacrarumque legum oblitum] Pal. 1. ac 3. *sacratarumque legum oblitum:* neque aliter Campanus. *Gebh.* Lolio victitarunt editores, quum hoc tolerarunt. Nam et scripti et omnis ratio (vel absque scriptis esset) jubent *sacratarumque.* J. F. Gron. quem etiam vide epistola ad Nic. Heinsium scripta, quam edidit Burmann. Syllog. Epist. III. 91. *Sacratarumque legum* præferunt etiam omnes nostri, nisi quod in Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. et Hav. sit *sacrarumque legum*, et in Port. a m. sec. *sacrarum legum*, quum antea *sacratarum legum* scriptum fuisset. Supra II. 34. 'Sunt, qui duos tantum in Sacro monte creatos tribunos esse dicant, ibique sacratam legem latam.' De legibus sacratis vide ad IV. 26. § 3.

Quisquis ille sit, ubicumque sit, in foro, in Capitolio, pro hoste habiturum] Reperitur in Pal. 2. ac 3. *hostem habiturum* Gebh. *Si quis ille sit* Leid. 2. *quisque ille sit.* Hav. Deinde *in foro, Capitolio*, altera præpositione neglecta, Leid. 1. quum tamen Livius inprimis eas iterare soleat. Vide ad VI. 28. § 6. Denique *hostem habiturum* Hav. et Lipsiens. Sed alterum servant reliqui scripti, eademque locutio alibi Livio usurpatur. Supra II. 20. 'Dat signum, ut, quem suorum fugientem viderint, pro hoste habeant.' Ita 'pro amico,' 'pro socio habere.' Liv. XLIV. 19. 'Ni absistatur bello, per utrum stetisset, eum non pro amico nec pro socio habituros esse:' 'pro victis habere' III. 60. 'Pro victis habebant paventes intra vallum:' 'pro hoste esse' dixit idem Liv. XLIII. 5. 'Neque

se ad id locorum scire, propter quam caussam consuli pro hostibus fuerint.'

§ 8 *Quoniam in Ap. Herdonium vetarent, in P. Valerium consulem sumi arma*] Pal. 2. *quæ in Ap. Herd. vet.* Gebh. Eadem lectio superest in Harl. 2. et Hav. quorum consensus lectionem illam suspectam reddit, quum omnes meliores stent pro edita lectione. Mox *consulem* exsulat a Port.

Quod princeps familiæ suæ ausus in regibus esset] Hic Valerius de Publicola loquitur, quasi jam de tritavo aut atavo, cum Dionysius lib. XI. 688. eum filium Publicolæ fuisse dicat. Meminit ejusdem lib. VII. p. 417. idem auctor: quamquam lib. VI. p. 350. ad lacum Regillum P. Valerium Publicolæ filium occisum refert, quod in eumdem annotavimus. *Glar.* Glareanus subsannat Livium, qui Valerium introducat loquentem, quasi de tritavo aut atavo, quum Dionysius lib. XI. p. 688. eum filium ejus fuisse scribat. Sed vir bonus parum intellexit, quid hic esset 'familia.' 'Princeps suæ familiæ' est auctor sui cognominis. Eum vero non atavum aut tritavum, sed patrem fuisse ipsius, nemo ignorabat. Valeriæ gentis familiam Poplicolarum exorsus erat Publius ille Bruti adjutor et collega. Et erant jam aliæ familiæ Valeriorum, ut Valerii Volusi, et Valerii Maximi vel Lacticini. Vide Sigonium ad lib. III. *J. F. Gron.* Interpretatio viri maximi Livium quidem immunem præstat a censura Glareani hoc loco: non tamen altero loco, qui obcurrit cap. proximo: 'Memorem se majorum suorum, memorem cognominis, quod populi colendi velut hereditaria cura sibi a majoribus tradita esset, concilium plebis non inpediturum.' Omnino tamen filius fuit ejus Publicolæ, qui primus hoc cognomen tulit, et Volusi filius erat; non modo enim Dionys. apud Glareanum laudatus id docet, sed constat etiam ex Fastis Capitol. in quibus his nominibus describitur, P. VALERIVS. P. F. VOLVSI. N. POPLICVLA. Neque Dionysius sibi ipse adversari censendus est, quum P. Valerium, Publicolæ filium, prœlio ad lacum Regillum interfectum tradit, ut statuisse videtur Glareanus. Potuit enim duos eodem prænomine filios habuisse: quod Romæ non insolitum fuisse, docet Ap. Claudius Caudex, qui fratrem habuit, itidem Ap. Claudium Cæcum dictum. Gellius Noct. Att. XVII. 21. 'Anno deinde post Romam conditam quadringentesimo ferme et nonagesimo, consulibus Ap. Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Ap. illius Cæci fratre, et M. Fulvio Flacco bellum adversus Pœnos primum cœptum est.' Aurel. Vict. in Vir. Ill. c. 37. 'Ap. Claudius, cognomento Caudex dictus, frater Cæci fuit.' Et ita in Fastis Consul. Capitolin. alter vocatur AP. CLAVDIVS. C. F. AP. N. CAECVS. A. U. C. CCCCXLVI. alter AP. CLAVDIVS. C. F. AP. N. CAVDEX. A. U. C. CCCCLXXXIX. Præterea vox *suæ* non comparet in Lipsiens. et Port. quam reliqui mei, quum scripti, tum editi, constanter agnoscunt. Unus Gaertn. transponit *suæ familiæ*.

§ 9 *Nec lex tamen ferri*] *Nec lex inde ferri* Port. Vide ad v. 18. § 8. *nec lex tum ferri* Gaertn. Lipsiens. Harl. 2. et Hav. sollemni variatione, passim in codd. scriptis obvia. Vide ad XXII. 17. § 5. Paullo ante *adparabat futurū*. id est *futurum*, pro *futuram*, Harl. 2.

Nec ire in Capitolium consul potuit: nox certamina cœpta obpressit] Hæc verba male omittebantur in Harl. 1. solius scribæ negligentia. Τὸ *cœpta* deest in Leid. 2. qui etiam mox transpositis vocabulis præfert *timentes arma consulum*. Præterea *cessere nocte* Gaertn. in quo mox eadem manu repositum est *nocti*. Vide ad III. 34. § 8.

§ 10 *Inferentesque se in circulos ser-*

mones tempori aptos serere] Nihil quæro de bonitate hujus locutionis: an genuina sit, quæro? Quippe Pall. 1. 3. et edd. priscæ *inserentesque se in circulos.* Amplius Pal. 2. *inserentesque se in circulos sermones tempore apto serere.* Sed prior forte verior. Ovidius Epistola Sapphus vs. 47. 'Tunc te plus solito lascivia nostra juvabat, Crebraque mobilitas, aptaque verba loco.' *Gebh.* *Inserentes* Port. *inserentesque* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxoniensis N. et edd. antiquiores. Primus Ascensius a. 1510. *inferentesque* subjecit; paucos tamen, qui auscultarent, invenit. Certe eam lectionem tantum reperi deinceps in Lugdunensi a. 1553. Basileensi a. 1554. quam postea etiam Parisini a. 1573. receperunt, et post eos omnes reliqui, nisi qui Sigonio per omnia adhæserunt. Illud autem alterum *inserentesque* minus verosimile reddit, quod mox *serere* sequatur. De locutione 'inferre se' vide hoc lib. c. 5. § 7. Alibi sæpe 'sero' et 'fero' in membranis confundi, olim monui ad Silii VIII. 266. et ita in hac eadem periodo *aptos ferre,* pro *aptos serere,* male habent Leid. 2. et Hav. Vide etiam hoc lib. c. 44. § 10. Recte etiam *tempori aptos* præfert Gebhardus alteri lectioni *tempore apto.* Et priorem illam servant etiam omnes, quibus utor, codd. nisi quod Port. et a m. pr. fragm. Hav. præferant *tempori actos,* solito errore, de quo dictum ad XL. 13. § 6. Tempus aptum serendis sermonibus in hoc extremo periculo constituti Patres exspectare non poterant, sed plebem alienatam mulcendo tractandoque conciliare, et ita ei persuadere debebant, ut patriæ pereunti subcurrere vellent; debebant sermones tempori adcommodatos et consentaneos serere. Cic. in Orat. c. 22. 'Oportere, perfectionem declarat officii, quo et semper utendum est, et omnibus: decere, quasi aptum esse consentaneumque tempori et personæ.' Ultima litera in *aptos* elisa erat a prima vocis seq. Vide ad XXXVII. 29. § 5. Hinc consequens erat, ut, ea lectione recepta, *tempore* etiam, pro *tempori,* scriberetur. Et ita nata est lectio, quam Gebhardus in Pal. 2. invenit.

In quod discrimen rempublicam adducerent] Pal. 3. *adverterent.* Gebh. Nostri omnes vulgato recte adhærent, nisi quod fragm. Hav. a m. pr. ostentet *abducerent.* Male. Cic. pro Domo c. 29. 'Ne eam civitatem, quam servassem inermis, armatus in discrimen adducerem.' 'Ad discrimen adducere' Liv. dixit XLV. 8. 'Se regnumque suum ad ultimum discrimen adduceret.' Præterea *inquit,* pro *in quod,* Gaertn.

§ 11 *Non inter Patres ac plebem certamen esse*] *Inter Patres plebemque* Voss. 1. et Leid. 2. Contra vero mox *simul Patres ac plebem* Voss. 1. *simul Patres, plebem, arcem urbis* sine copula Harl. 2. quam tamen reliqui agnoscunt. Paullo post *publicos privatos,* pro *pub. privatosque,* Lipsiens.

§ 12 *Ne Sabini, ne Veiens hostis moveretur*] Vet. lib. *ne Sabinus.* Sigon. *Ne Sabinus* quidem Sigonianus: sed alii et priscæ edd. *ne Sabini, ne Veiens hostis.* Et observavi Livium ista variatione delectatum. Lib. II. c. 45. 'Nec Veiens hostis Etruscæque legiones detrectant.' Iterumque eodem cap. 'Veiens hostis Etruscique eo magis præpropere agere.' XXVIII. 45. 'Umbriæ populi, et præter hos Nursini et Reatini, et Amiternini, Sabinusque omnis ager.' XXXIII. 15. 'Ad depopulandos simul Pellenensium Sicyoniumque agros et Phliasium.' *J. F. Gron.* *Ne Sabinus* Port. a m. pr. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxoniensis B. et Latini Neapol. *ne Sabinusve* Harl. 2. Alii omnes firmant lectionem, quam Gronovius veriorem esse evicit ex more Liviano. Vide ad XXXV. 40. § 6. Præterea

particula *ne* exsulat ab Harl. 2. quæ intercepta videtur a prima syllaba proximæ vocis *Veiens*. At *neve Veiens hostis* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. ubi ultimam syllabam τοῦ *neve* repetitam puto ex prima vocis seq. Ita pariter XXXIV. 3. 'Ne ullus modus sumtibus, ne luxuriæ sit:' ubi vide quæ notantur. Supra tamen hoc cap. est, 'Præter ea tamen, quæ denunciabantur, ne Veientium, neu Sabinorum id consilium esset, timere.' Deinde *ne Sabini, ne Veiens hostis moverentur* Lipsiens. quod non displiceret, si plures codd. consentirent. Denique *consul discesserat* Gaertn. et Voss. 2. *conſ discesserat* fragm. Hav. a m. pr. pro quo postea correctum *discesserant*. Patet illud librarios in errorem adduxisse, quod dubitarent, utrum nota hac *conſ* unus an uterque consul indicaretur. Vide ad X. 10. § 2.

CAP. XVIII. § 1 *Eadem nocte et Tusculum*] Particula *et* non conspicitur in Hav. *Eadem nocte in Tusculum* præferunt primæ edd. Sed jam Mediolan. a. 1495. eosque mox secuti Veneti a. 1498. *et Tusculum* restituerunt, quod in reliquis meis codd. superest. Mox *et alio turbato*, pro *et al. turbatæ*, Hearnii Oxoniensis L. 1. invitis omnibus meis.

§ 2 *L. Manilius Tusculi tum dictator erat*] Antiqua lectio *L. Mamilius*. Rhen. *L. Manlius* Hav. *L. Manilius* Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. et Hearnii Oxonienses B. L. 2. N. et C. Sed recte Rhenanus *L. Mamilius* restituit, quomodo plerique et optimi mei habent. *Manliorum* et *Maniliorum* nomina tum inter se, tum etiam cum *Mamiliorum* nomine sæpissime commutantur in codd. vett. Vide ad I. 49. § 9. ad II. 18. § 3. ad hunc lib. c. 19. § 8. c. 29. § 6. XXX. 26. § 4. XXXIV. 58. § 2. ubi alia vide, et apud viros doctos ad Valer. Max. I. 8. ex. 1. Mamiliorum autem gens Tusculana fuit, quæ jam tempore regum in patria summis honoribus functa est, ut constat ex Octavio Mamilio, cui Tarquinius Superbus filiam nuptum dedit. Vide Liv. I. 49. Ejusdem etiam mentio fit l. II. c. 15. c. 18. et alibi. Ex ea igitur oriundus hic L. Mamilius, dictator Tusculanus, ob merita erga populum Romanum jure civitatis donatus, gentem illam Romæ propagavit. Vid. Liv. hoc lib. c. 29.

Introductis nunciis magnopere censet] *Magno opere censet* Flor. Leid. uterque, Harl. 1. Lipsiens. Port. et fragm. Hav. Colum. IV. 24. 'Jam vero ipsos palmites, quos vindemiæ præparamus, claviculis ac nepotibus liberandos magno opere censeo:' ita enim eo loco legit cod. Sangerm. pro *magnopere*. III. 10. 'Quare magno opere censeo, in eligendis seminibus adhibere curam:' ita rursus idem codex. Vide plura ad XXVIII. 18. § 4.

§ 3 *Discrimenque, ac sociales Deos*] Qui et 'socii' dicuntur. Ovid. Epist. Heroid. V. 126. 'Deseruit socios, hospite capta, Deos.' *Gebh.* 'Dii sociales' sunt, quos initæ societatis testes ac vindices socii invocarunt, quemadmodum 'Dii hospitales,' quibus testibus hospitium contractum est, infra XXXIX. 51. 'Hospitales Deos violatæ ab eo fidei testes invocans poculum exhausit.' 'Socii Dii,' Ovidio memorati, huc non pertinent. Sunt enim Dii matrimonii præsides: nam apud poëtas matrimonium 'sociale fœdus' vocatur, præsertim apud Ovid. ut Ep. Her. IV. 17. 'Non ego nequitia socialia fœdera rumpam.' 'Socialia sacra' Epist. XXI. vs. 155. 'socialis torus' Fast. II. 729. 'socialis amor' Met. VII. 800. 'socialia carmina' Epist. Her. XII. 139. Paullo ante *a Roma*, pro *ab Roma*, habet Gaertn.

Fidemque fœderum id poscere] Ita primi ediderunt Mediolan. a. 1495. tum Aldus. Reliqui, quos vidi, ex-

ensi *fidemque id poscere*, una voce omissa, præferunt; nisi quod *fidem fœderum id poscere*, expuncta conjunctione, sit in Veneta a. 1498. et Mogunt. sed Aldi lectionem firmant omnes codd. mei.

Demerendi beneficio tam potentem, tam propinquam civitatem] *Demerendo* magno consensu est in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. L. 1. 2. C. et Latinii Neapol. neque aliter omnes, quibus usus sum, vetustæ edd. usque ad Mogunt. quæ *demerendi* substituit, nisi quod *demerendi* etiam invenerim in Mediol. an. 1495. et Veneta an. 1498. Verba autem, *id poscere. Demerendi beneficio tam potentem, tam propinquam civitatem*, non conspiciuntur in Harl. 1. culpa ejus, qui codicem exaravit. Video equidem 'occasio demerendo civitatem' eadem ratione dici posse, qua 'finis pesti,' 'remedium timori,' et similia alia, de quibus dico ad c. 46. § 2. potius tamen convenire videtur, ut *demerendi beneficio occasio*, quam *demerendo beneficio occasio* dicatur.

§ 4 *Placet ferri auxilium; juventus conscribitur*] *Ferre* male Hav. Tum *juventus consul scribitur* Leid. 1. Librarius perperam primam syllabam τοῦ *conscribitur* a reliqua voce disjunxit, eamque vocabulum *consul* per compendium obferre existimans id omnibus literis perscripsit. Alii deinde in cod. ita depravatum incidentes et videntes τῷ *consul* locum esse non posse, eo inducto dederunt *juventus scribitur*, quod præfert Harl. 2. Vide h. lib. c. 69. § 5.

Romam prima luce venientes procul speciem hostium] *Romanis* Oxon. B. apud Hearn. aliis omnibus adversantibus. Deinde *spē hostium* Hav. id est, *spem hostium*, quod præfert Harl. 2. sæpius obvio errore. Vide hoc lib. ad c. 9. § 13.

§ 5 *Ibi jam P. Valerius, relicto ad portarum præsidia collega, instruebat aciem*] Pal. 3. *relicto ad portas præsidio, cum collega inst.* peculiari discrepantia, et contra sequentia. *Gebh.* Eamdem lectionem ex meis servat Lipsiens. quam Hearne etiam invenit in Oxon. L. 1. Ea non erit contra sequentia, si mutata interpunctione ita legas, *relicto ad portas præsidio cum collega, inst.* Id tamen, quod editur, et plurium codicum auctoritate firmatur, præfero. Ceterum *ubi jam P. Val.* est in Leid. 1. quæ scriptura si non displicet, et tum locus aliter distinguendus erit hoc modo, *in forum descendunt; ubi jam P. Val.* Solent autem *ubi* et *ibi* sæpissime in membranis vetustis confundi. Vide ad XXVII. 5. § 2. Deinde *ad portarum præsidium* Harl. 2. cujus librarius existimasse videtur, Livium indicare, collegam a Valerio relictum esse, ut portis præsidio esset; unum autem C. Claudium Valerii collegam non recte dici 'præsidia portarum.' Sed 'ad præsidia relicto' hic est apud præsidia, apud eos, qui erant præsidia portarum. Eo sensu τὸ *ad* sæpius a Livio usurpatur. Infra VI. 9. 'Relicto ad exercitum collega, Romam est profectus.' Plura vide ad VII. 7. § 4. Denique *aciem instruebat*, transpositis vocibus, Leid. 2.

§ 6 *Si se doceri sivissent*] In codice Vormaciensi legitur *si se doceri sensissent*. Non dubito quin scriptum fuerit *si edoceri se sissent*. *Sissent*, pro sivissent. Sic enim aliquanto post sequitur c. 25. 'Duum,' inquit, 'mensium spatium consulibus datum est ad inspiciendam legem, ut, cum edocuissent populum, quid fraudis occultæ ferretur, sinerent deinde suffragium inire.' *Rhen.* Pal. 1. et 3. *sensissent*. Non dubitat Rhenanus, quin scriptum fuerit *si edoceri se sissent*. Sed profecto miror, quæ Delphica Pytho, ut tantas nugas venaretur, intraverit. Neque vola neque vestigium in ullis libris hujus rei.

Gebh. Flor. quoque, Voss. Helm. duo Pall. Gud. *si se doceri sensissent.* Rott. *si se doceri sensisent:* ut non dubitem de Rhenani conjectura, *si edoceri se sissent.* J. F. Gronov. *Si se doceri scivissent* Hav. *si se doceri sivissent* Port. fragm. Hav. a m. sec. et, quos Hearne Oxonii consulit, L. 2. et B. *si sese doceri sivissent* ejusdem codex C. *si se doceri sentissent* Latinii Neapol. *si se doceri sensissent* Flor. Leid. ambo, Harl. 1. fragm. Hav. a m. pr. Lipsiens. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. Neque aliter præferunt Voss. ambo; penultimæ tamen literæ τοῦ *sensissent* nota adjecta est, qua librarii aliquid inducendum significare solent, quasi legendum foret *si se doceri sensisset*, quod etiam superest in Harl. 2. Ex his patet, quidquid dicat Gebhardus, quam proxime ad integerrimorum codicum scripturam accedere conjecturam Rhenani, *si edoceri se sissent*, quam Gronovius non modo probavit, sed a. 1665. etiam in contextum recepit. 'Edocere' verbum est Livio amatum. XXIV. 24. 'Quum omnia ordine edocuisset.' XXVII. 39. 'Fama deinde Punici belli, quo duodecimum annum Italia urebatur, satis edocuerat, viam tantum Alpes esse.' c. 41. 'Tempus exsurgendi ex insidiis et adgrediendi hostem Ti. Claudium Asellum edocet.' c. 43. 'Edocuerunt, literas se ab Hasdrubale ad Hannibalem ferre.' XXXVII. 25. 'Legatus ab Roma venit, et edocuit, quanto et spes victoriæ certior Romanis, quam Antiocho, et amicitia sanctior firmiorque apud Romanos futura esset.' Idem etiam apud alios frequens esse constat ex Cortio ad Sall. Cat. c. 48. Præterea contractio illa verbi *sissent*, pro *sivissent*, similiter Livio familiaris est. Infra XXVII. 6. 'Sibi continuari consulatum, nisi id bono publico fieret, profecto numquam sisset.' XXXV. 5. 'Si restitui ordines sissent, integro rursus eos prœlio et dubio dimicaturos.' Quibus locis, stupore scribarum corruptis, veram lectionem Gronov. restituit. Ita *desisse* IX. 46. 'Quem aliquanto antea desisse scriptum facere, arguit Macer Licinius:' ita enim plurium codd. fide legendum, pro *desiisse*. Vide quæ ibi notantur. Similibus autem contractionibus Livium etiam in aliis verbis gavisum fuisse, patebit ex illis quæ dicenda erunt ad VI. 18. § 10.

Quæ fraus a tribunis occulta in lege ferretur] *Ab tribunis* Voss. 2. Leid. 1. Hav. fragm. Hav. et, quas vidi, edd. usque ad Curionem, qui *a tribunis* substituit.

Memorem cognominis, quod populi colendi] Haud dubie, *quo populi colendi*. J. F. Gron. *Quod populi colendi*, ut ante Gronovium legebatur, superest in Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Id vero, quod ei substituebat Gronov. vix legitur in Harl. 2. et Hav. idem tamen se quoque in Oxon. L. 2. et B. invenisse Hearne profitetur. Non video autem, cur vetus lectio displiceat. Eam itaque, quam Gronovius loco moverat, revocavi. Frequenter librarii in vocibus *quo* et *quod* commutandis lapsi sunt. Vide ad XXXVI. 38. § 3. Mox *consilium plebis* Port. et Hav. Male: intelliguntur enim comitia, quæ *concilium*, non *consilium*, vocantur. Vide Gronov. ad XLIV. 2. § 5. In ea voce hoc sensu sæpe lapsi sunt scribæ. Vide ad XXIV. 37. § 11.

§ 7 *Hunc ducem secuti, nequidquam reclamantibus tribunis*] *Nequidquam secuti*, transpositis male vocabulis, Hav. *inequiquam reclamantibus* Leid. 1. Sed in principio vocis male repetita est ultima litera præcedentis. Vide ad XXXVII. 29. § 8. De orthographia autem τοῦ *nequiquam* vide ad XL. 47. § 9.

In clivum Capitolium erigunt aciem] *Exigunt* Lipsiens. Male. Supra II.

31. 'Perpulere, ut forte temere in adversos montes agmen erigeret.' x. 26. 'In colle, qui inter urbem et castra erat, aciem erexit:' ubi plura vide. 'Erigere' autem et 'exigere' etiam alibi commutantur in scriptis. Vide ad vi. 2. § 1. Mox verbis seqq. *Tuscula*, pro *Tusculana*, est in Leid. 1.

Utri recuperatæ arcis suum decus facerent] Ita sola Andreæ ed. Ceteri, Pall. 3. et Camp. *ut recuperatæ arcis.* Gebh. *Ut recuperatæ arcis* etiam Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Sed alterum in fide dignioribus codd. superest. Vide ad xxvi. 48. § 8.

Dux uterque suos adhortatur] *Adhortantur* Port. de qua loquendi forma consule quæ notantur ad xxiii. 46. § 5. Unius tamen illius fide, ita Livium hic scripsisse, præstare non audeo.

§ 8 *Jam in vestibulum perruperant templi*] *Jam vestibulum templi perrumperant* Hav. Præpositio hic est necessaria. Indicat enim perrupisse usque in vestibulum: at 'perrumpere vestibulum' notat ulterius etiam pervenisse, perrumpendo vestibulum transiisse. Præpositionem autem elisit ultima litera vocis proximæ *jam.* Vide similia exempla ad x. 13. § 3. *preruperant* est in Leid. 2. et Gaertn. *proruperant* in Port. fragm. Hav. et Neapol. Latinii: *perrumperant* in Harl. 2. quæ varietas lectionum ex non intellecta nota, qua prima syllaba perscribebatur, nata est. Vide ad iv. 39. § 4.

Quum P. Valerius, inter primores pugnam ciens, interficitur] *Tum P. Valerius* Hav. et Lipsiens. solito scribarum errore. Vide ad Epit. Liv. xlviii. Insuper *inter priores* fragm. Hav. a m. pr. Passim voces *priores* et *primores* commutarunt librarii. Vide quæ dicentur ad xxxvii. 43. § 10. Deinde *pugna ciens* Lipsiens.

§ 9 *P. Volumnius consularis*] *P. Volumnius* Port. et Hav. *P. Voluminius* Leid. 2. Vide ad iii. 10. § 5. Mox *ut vidit cadentem*, prima voce addita, Gaertn. Male.

Ipse in locum vicemque consulis provolat] Prima vox exsulat ab Hav. sed eamdem agnoscunt ceteri omnes.

§ 10 *Multi exsulum cæde sua fædavere templum*] *Multi exsules* Voss. 2. τὸ *exsulum* primo omissum erat in fragm. Hav. sed mox eadem manu adscriptum est *Multi consulum*, pro quo deinde manu altera emendatum fuit *Multi exsulum.* Postea *sua cæde templum fædav.* trajectis dictionibus Gaertn. *fædare*, pro *fædavere*, Lipsiens. Paullo post *viri capti*, pro *vivi cap.* Port. Vide ad iv. 59. § 8.

Suæ fortunæ a quoque sumtum supplicium est] Id est, 'conveniens cujusque fortunæ,' Perizonius ad Sanctium ii. 12. 1. 'Crux servis reposita, gladius aut securis libero,' ait Lipsius de Cruce i. 12. Sed quod 'gladium' dicit, id vix convenit illi tempori. Vide ad Florum ii. 5. § 3. *Duk.* *Fortunæ suæ* vocibus trajectis Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Deinde *ab quoque* Hav. *a quoquam* Port. *a quocumque* Leid. 2. Male: *quoque* enim pro 'quocumque' ponitur. Supra i. 24. 'Fœdus ictum inter Romanos et Albanos est his legibus, ut, cujusque populi cives eo certamine vicissent, is alteri populo cum bona pace imperitaret:' ubi plura vide. Denique *supplicium sumtum est* Leid. 2. et fragm. Hav. Paullo ante *liberavit*, pro *liber aut*, Leid. 1. et Harl. 1. *liberaverit* Lipsiens. in contextu a m. pr.

§ 11 *Plebes quadrantes, ut funere ampliore efferretur, jactasse fertur*] Incessiit nostros libros Pall. 1. ac 3. nescio quæ vesania, repræsentantes *referretur.* Gebh. *Plebs* Voss. 2. et fragm. Hav. Sed ita consueverunt turbare librarii. Vide ad i. 20. § 6. *plebis* Gaertn. *plebem* Harl. 2. et Hav. 'fertur plebem jactasse' eodem modo

dictum foret, quo 'traditur regem se abdidisse.' Vide quæ de hoc genere loquendi notata sunt ad I. 31. § 8. Tum *ut funere a prælio referretur* Voss. 1. Sed in margine postea a m. sec. emendatum est *funere ampliore*. *Referretur* autem habent etiam Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. *ferretur* vero Flor. Harl. 1. Port. et fragm. Hav. *efferretur* unice verum est: quod verbum funebre esse, supra vidimus ad II. 16. § 7. Τὰ *jactasse fertur* exsulant ab Hav.

CAP. XIX. § 1 *Parta pace*] Est in cod. Vormac. *Pace parta*, non *Parta pace*. Rhen. In ordinem, in quem Rhenanus volebat, digesta vocabula supersunt non modo in codd. meis, sed et in omnibus, quas vidi, edd. *Pace parata* habet Voss. 2. non bene. Vide ad V. 1. § 1. Mox *instare tamen*, pro *inst. tum*, Lipsiens. solito errore. Vide mox ad § 11. et ad XXII. 17. § 5. Deinde *fidem solveret*, pro *fid. exsolveret*, idem Lipsiens. recte aliis omnibus vulgatam lectionem tuentibus. Liv. XXII. 23. 'Fidemque publicam inpendio privato exsolvit.' Plin. Epist. II. 12. 'Inplevi promissum, priorisque epistolæ fidem exsolvi:' ubi Corte commodum laudat locum Lucani IX. 98. 'Exsolvi tibi, Magne, fidem, mandata peregi.' Vide ad II. 32. § 2.

Antequam collegam sibi subrogasset] *Anteq. coll. sibi subrogaret* Port.

§ 2 *Hæc tenuere contentiones*] Pal. 1. ac 3. *Hæ tenuere*. Pal. 2. *Hee tenuere*. Gebb. *Hæc tenuere contentiones* librariorum culpa præfert Gruteri prior ed. inde notæ Gebhardi præscribitur. Idem error committitur in Port. Lipsiens. et a m. pr. fragm. Hav. *Hee* habet Gaertn. Vide ad II. 44. § 12.

Comitia consulis subrogandi] Nihil variant codd. qua scripti, qua editi: quare etiam lectioni receptæ controversiam movere non audeo. Dicendum tamen censui, magis placiturum, si legi posset *comitia consuli subrogando*. De qua locutione dictum ad II. 8. § 3. Nihil tamen mutandum nunc videri, monui ad X. 11. § 3. Simili modo 'comitia ferendæ legis' dixit Livius XLV. 35. § 7.

Qui magistratum statim occiperet] *Acciperet* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 2. N. et C. Sed male. Infra XXXI. 50. 'Comitiis ædiles curules creati sunt forte ambo, qui statim occipere magistratum non possent.' Ad quem locum plura notantur.

§ 3 *Perculsa erat plebes, consulem habitura iratum*] Pal. 3. *proculsa*. Gebh. *Proculsa* natum est ex stupore librariorum non distinguentium notas, qua voculæ *per* et *pro* exarari solebant. Vide quæ notantur ad IX. 10. § 7. *percussa* est in Voss. 1. Solent autem passim voces *perculsus* et *percussus* in Mss. commisceri. Vide ad XXXIV. 15. § 2. Deinde *plebs* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. Hujus erroris plura exempla vide ad I. 20. § 6. Mox *potentum favore Pat.* male Hav. Tum *magist. init*, pro *magist. iniit*, Flor.

§ 4 *Non in plebe coërcenda, quam senatu castiganda, vehementior fuit*] Magna hic multorum codd. constantia, quasi 'senatus' etiam sit generis feminini, quod imitationem habere videtur ad Græcam dictionem βουλὴν vel σύγκλητον. Nec rarum est, ubi in genere sic græcissamus. *Nannius*. *Tam in plebe coër. quam* Harl. 2. *non tam in plebe coër. quam* Hav. et a m. altera Port. Deinde *quam in senatu* Voss. 1. et Leid. 2. quod recipiendum putarem, si plurium codicum auctoritas firmaret. Solet enim passim Livius post voculam *quam* præpositiones iterare, quæ præcesserunt. Vide ad IV. 58. § 4. Ceterum quinam multi illi codd. fuerint, quos Nannius *senatu castiganda* magna constantia

legere profitetur, haud scio; et quidem tanto minus, quod antea alterius, quam Buslidiani, non meminerit. At illud adfirmare possum, *senatu castigando* constanter superesse in scriptis et tantum non omnibus edd. Basileenses enim demum anno 1539. *castiganda* dederunt, sine dubio operarum lapsu, quem tamen duæ vel tres insecutæ servarunt, et inter eas ed. Curionis, cujus margini vir doctus adscripsit, forte legendum esse *castigando*. Neque Latinæ linguæ ratio permittit, ut aliter loqui possimus. Numquam etiam scriptores Latinos aliter locutos puto. Quis, quæso, æquo animo ferret scriptorem, qui dicere sustineret, 'liber magna,' vel 'liber magnum,' quia Græcis ἡ βίβλος et τὸ βιβλίον in usu est? Nonne dignissimus foret ut ab omnibus exploderetur, qui sibi permissum crederet dicere 'plebs Romanus,' quia Græcis δῆμος est generis masculini? Existimandum igitur, si qui codd. *senatu castiganda* exhibeant, eorum librarios dormitasse, ac perperam lapsos esse. Paullo ante *assiduus concioni*, pro *assiduis concionibus*, est in Lipsiens.

Cujus ordinis languore perpetuo jam tribuni plebis] Vitiata sunt verba. Corrige, *languore perpetui jam tribuni plebis*. 'Perpetuos' dicit, quod iidem subinde reficerentur. Id quod ex præcedentibus magis liquet, et ex eo, quod mox sequetur: 'loquaces, seditiosos, semina discordiarum, iterum ac tertium tribunos pessimis artibus ac regia licentia vivere:' ubi observandum in archetypo nostro scriptum esse, *iterum ac tertium tribunos*, non *tertio tribunos*. Huc facit, quod infra dicit c. 29. 'Plebes,' inquit, 'vicit, ut quintum eosdem tribunos crearent:' et ibi mox cap. 30. 'Id,' inquit, 'modo excepere, ne postea eosdem tribunos viderent.' *Rhen*. *Languore perpetuo* superest in Harl. utroque, Gaertn. Port. a m. sec. Hav. fragm. Hav. a m. sec. Hearnii Oxon. L. 2. et C. Sed *perpetui jam tribuni*, ut Rhenanus recte volebat, est in Flor. Voss. utroque, Leid. utroque, Port. a m. pr. Lipsiens. fragm. Hav. a m. pr. et Neapol. Latinii. Infra III. 57. 'Ubi decemvir ille perpetuus, bonis, tergo, sanguini civium infestus, virginem ingenuam clienti dono dederit.' VI. 40. 'L. illum Sextium et C. Licinium, perpetuos (si Diis placet) tribunos, tantum licentiæ novem annis, quibus regnant, sumsisse.' cap. 41. 'Omitto Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua potestate, tamquam regum, in Capitolio numeratis.' Et eo sensu eos *semper tribunos plebis* vocat eodem c. 40. 'Sed quæ tandem ista merces est, qua vos semper tribunos plebis habeamus?'

Non ut in republica populi Romani, sed ut in perdita domo, lingua criminibusque regnarent] *Non in rep. Romana* Port. *non ut in remp. populi Rom.* Gaertn. Præterea *in perdita modo lingua*, literis transpositis, Voss. 1. Leid. uterque, Harl. uterque, Gaertn. et fragm. Hav. *sed ut imperdita modo* Lipsiens. Alibi non raro ita in hac voce librarii lapsi sunt. Vide ad XXXIX. 18. § 3. *In perdita domo modo lingua* Port. et Hav. quorum librarii utramque lectionem exprimere voluerunt, quemadmodum sæpe ab hoc hominum genere factum est. Vide hoc lib. cap. 44. § 4. et hoc cap. § 7. *In perdita modo lingua* Flor. Denique *criminibusque quæ regnarent* Leid. 1. Forte librarius scribere cogitavit *criminibus quoque regnarent*, quemadmodum exstat in Harl. 2. Sed et ita passim librarii errarunt. Vide ad V. 27. § 1. *criminibusve regnarent* Gaertn. Vide ad XXIV. 10. § 2.

§ 5 *Omnia juventutis belli domique decora pulsa ex urbe Romana*] *Domi bellique decora* Voss. 1. et Leid. 2. Sine discrimine modo *belli domique*, modo *domi bellique*; similiter 'mili-

tiæ domique,' et 'domi militiæque' Livius dixit. Adi exempla supra conlata ad I. 34. § 12. Deinde *ex urbe Ro.* per compendium Hav. ut incertum relinquat, utrum *ex urbe Romana*, an *ex urbe Roma*, Livius dederit. Similia compendia caussa fuerunt, cur toties varie in Mss. et edd. modo *urbs Roma*, modo *urbs Romana* datum fuerit: de quo vide ad Epit. Liv. lib. XLIX.

Loquaces, seditiosos, semina discordiarum] Pal. 1. *letales, seditiosos.* Gebb. Similiter etiam Voss. 2. *locaces* Klockiau. Vide Kannegiet. Dissert. de Æt. et Stilo Aviani cap. 20. *Loquaces* vocat, quos modo in republica populi Romani 'lingua criminibusque regnare' dixerat. *Et loquaces* habet Hav.

Iterum atque tertium] Non scio, quam bene dicat *tertium*. Nam hæ actiones Quinctii et senatusconsultum de tribunis non reficiendis præcesserunt earum refectionem in tertium annum, de qua infra cap. 21. agit, et diserte Dionysius X. 19. *Duk.* Hanc lectionem primum invenio in edit. Basil. 1539. Antiquissimæ exhibent *iterum ac tertio;* quod etiam superest in Voss. utroque, Leid. 2. Harl. 2. fragm. Hav. Lipsiens. Gaertn. et Port. Pro eo Rhenan. se in cod. suo reperisse testatur ad § præc. *iterum ac tertium;* et ita edidit Froben. a. 1535. neque aliter præferunt Leid. 1. et Harl. 1. sed voce omissa *semina discordiarum iterum ac tribunos* Hav. Quum itaque illud *atque* in nullo cod. obcurrat, ejus loco *ac* restituendum putavi.

§ 6 *Aulus, inquit, ille Virginius*] *Appius, inquit, ille* Hav. Vide ad c. 11. § 9. *Verginius* Voss. 1. Leid. uterque, et Gaertn. Vide ad II. 17. § 1. Mox *non fuit, non minus supplicii* Lipsiens. a m. altera: secundum quam lectionem interrogatio tollenda erat. Sed melius illud posterius non exsulat a reliquis.

Qui vere rem æstimare velit] *Qui nunc rem* Port. a m. pr. *qui nunc vere rem* a m. sec. Deinde *extimare* Voss. ambo, Hav. fragm. Hav. Gaertn. Lipsiens. et Port. a m. pr. ubi a m. sec. repositum est *existimare*, quod servat et Harl. 2. Sæpe verba 'æstimare' et 'existimare' confundi solent. Vide ad XXXIV. 2. § 5. Infra XXXIV. 27. 'Quum terra marique tantum belli circumstaret tyrannum, et prope nulla spes esset vere suas hostiumque æstimanti vires:' ubi vide. Vox *velit* male aberat a Voss. 2.

§ 7 *Et vos (cum C. Claudii pace et P. Valerii mortui loquar)*] Expunge præpositionem *cum*, et scribe *Et vos (C. Claudii pace et P. Valerii mortui loquar).* Rhen. Hanc lectionem *C. Claudii pace et P. Valerii mortui loquar* bene restituit Campanus ad normam Latinæ linguæ. Propertius Eleg. II. 19. 40. 'Calve, tua venia, pace, Catulle, tua:' et alius, apud Cicer. de Nat. Deor. I. 28. 'Pace mihi liceat, cœlestes, dicere vestra.' Liv. X. 7. 'Pace dixerim Deum.' Petronius cap. 2. 'Pace vestra liceat dixisse, primi omnium eloquentiam perdidistis.' Juvenal. Sat. XI. 193. 'ac mihi pace Inmensæ nimiæque licet si dicere plebis.' Nihilominus Pall. *cum Claudii pace et P. Val.* Amplius Andreas, *cum C. Claudii.* Gebb. *Et vos (cum Claudii pace et P. Valerii mortui loquar)* Voss. 2. Harl. 2. Port. et Hav. *Et vos (cum Claudii et P. Valerii pace mortui loquar)* fragm. Hav. *Et nos (cō Claudii pace et P. Valerii mortui loquar)* Lipsiens. *Et vox (ut Claudii pace et P. Valerii mortui loquar)* Gaertn. *Et vos (C. Claudii et P. Valerii pace mortui loquar)* Leid. 2. *Et vos (C. Claudii pace et P. Valerii mortui loquar)* Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. consentientes codici, quem recte Rhenanus secutus est. *Et vos C. Claudii pace* Flor. Ovidius Fast. VI. 666. 'Pace velim doctæ verba referre Deæ:' ubi locutionem

illum ex eodem poëta aliis conlectis exemplis inlustravit N. Heinsius: quibus adde illud ex Pont. Epist. III. 1. 9. 'Pace tua dixisse velim: tu pessima duro Pars es in exsilio, tu mala nostra gravas:' et aliud ex Am. El. III. 2. 60. 'Pace loquar Veneris: tu Dea major eris.' Apud Cic. hæc eadem formula frequens est. Pro Mil. cap. 38. 'Pace tua, patria, dixerim; metuo enim, ne scelerate dicam in te, quod pro Milone dicam pie.' Tuscul. v. 5. 'At hercule Bruto meo videtur; cujus ego judicium, pace tua dixerim, longe antepono tuo:' et sæpe alibi. Ita et Vell. Pat. l. I. c. 17. 'Pace P. Crassi Scipionisque, et Lælii, et Gracchorum, et Fannii, et Ser. Galbæ dixerim.' II. 129. 'Pace majestatis ejus dixerim.' Quinctil. Inst. I. 6. 73. 'Pace dicere hominis eruditissimi liceat.' Ejusdem generis est 'venia vestra liceat legere' VI. 40. 'Bona venia vestra liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse.' Non tamen existimandum, alterum *cum C. Claudii pace* in normam Latinæ linguæ peccare. Certe eo usus est Arnobius contra Gent. l. I. pag. 5. 'Cum pace hoc vestra et cum bona venia dixerim.' Nec video, quid intersit inter locutionem 'cum pace dicere,' et inter alteram 'cum bona venia audire,' qua utitur Livius XXIX. 17. 'Cum bona venia, quæso, audiatis, Patres conscripti, id, quod invitus dicam.' Vide ad XXVIII. 37. § 4. Hic tamen ex optimorum codd. consensu τὸ *cum* delendum puto, quod natum fuisse videtur ex Claudii prænomine *Caius*, sive litera ejus initiali *C.* unde reliqui codd. *cum* servantes, illud prænomen ignorant: quod tamen vix omitti poterat, quod *P. Valerii*, prænomine addito, mox sequatur. In primis autem edd. *cum C. Claudii pace* exhibentibus, duplex lectio *cum Claudii* et *C. Claudii* juncta videtur, ut sæpe fieri solebat. Vide hoc cap. ad § 4.

Prius in clivum Capitolinum signa intulistis] *Primus* est in Lipsiens. Eodem modo 'priores' et 'primores' passim commutantur. Vide ad XXXVII. 43. § 10. Tum *in divinum*, pro *in clivum*, Lipsiens. idem. Dein *obtulistis* fragm. Hav. a m. pr. Sed vide ad II. 58. § 1. Mox *tolleritis* Hav. *tulleretis* Lipsiens. *tuleretis* Voss. 1. a m. pr. sed altera in margine emendavit *tolleretis*.

Exsulum et servorum dux, profanatis omnibus, in cella Jovis optimi maximi] Pal. 1. *prostinatis omnibus*. Gebh. *Dux exsulum servorumque* Hav. Tum *Jovis optimi maximique* Leid. 1. quod Voss. 1. in marg. præfert. Male. Vide ad IV. 2. § 8.

Tusculi ante, quam Romæ, sumta sunt arma] *Tusculani* Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. et Port. contrario errore *Tuscula legio*, pro *Tusculana leg.* supra erat in Leid. 1. cap. præc. § 7. Præterea *sumta fuerint arma* fragm. Hav. et Gaertn.

§ 8 *In dubio fuit, utrum*] *In dubium fuit* vetustiores excusi usque ad Aldum, qui dedit *in dubio* concinentibus omnibus nostris. Vide hoc lib. cap. 8. § 9.

L. Mamilius Tusculanus dux, an P. Valerius et C. Claudius consules] Pall. 1. ac 3. *et Censurius Claudius*. Gebh. *L. Manilius* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. sec. *L. Manlius* Hav. *L. Mamilius* Leid. 1. Harl. 1. Port. a m. pr. et fragm. Hav. Vide ad cap. præc. § 2. Tum *et Censurius Claudius* Voss. 2. Leid. 1. et Gaertn. *et Cesurius Claudius* Lipsiens. *et Censorius Claudius* fragm. Hav. Sed hi librariorum sunt errores.

Ne pro se quidem ipsis, quum in finibus hostem haberent, adtingere arma passi sumus] Pal. 3. *accingere*. Vide Crepund. I. 2. Gebh. *Hostes haberent* Voss. 1. et Leid. 2. *attingere* constanter retinent omnes nostri, quorum consensui unius Pal. tertii auc-

toritas obesse non debet. Τὸ *accingere*, quod Gebhardus in membranis illis invenit, natum est ex similitudine literarum *c* et *t*, quas sæpe inter se mutari testatur Salmas. ad Solin. pag. 133. Quod hic *adtingere* dixit, supra 'retractare' vocavit II. 30. 'Oratores Latinorum a senatu petebant, ut aut mitterent subsidium, aut se ipsos tuendorum finium caussa capere arma sinerent. Tutius visum est, defendi inermes Latinos, quam pati retractare arma.' Paullo ante *qui ante Latinos*, omissa copula *et*, Lipsiens. Mox vero verbis seqq. *Latini nunc nisi sua sponte* alio ordine primæ edd. Aldus primus restituit id, quod nunc editur, cui consentiunt omnes codd. nostri.

§ 9 *Inermem eam trucidandam hosti objicere*] Vir doctissimus suis ad me literis conjiciebat *an inermem*: quasi rogaret, utrum tribuni ita agendo auxilium plebi ferrent, an potius eam inermem hosti trucidandam objicerent. Nihil tamen innovandum puto. Rogat enim Quinctius, an tribuni plebem inermem hosti objiciendo eidem auxilium ferrent? utrum eo ipso, quod inermem hosti objicerent, illam defenderent a patriciorum impotentia ac tyrannide? Ceterum *obicere* hic iterum Leid. ambo, Port. a m. pr. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad II. 10. § 9.

Scilicet, si quis vobis humillimus homo de vestra plebe] Pal. 2. *si quis e vobis*. Est commentum correctoris, ignoratum melioribus codicibus et libris impressis. *Gebh.* *Si quis e vobis* etiam Hav. perpetuus Palatini 2. assecla; quod recte Gebhardus falsi arguit. Illud enim *vobis* pendet ex postea sequenti 'nunciaret.' *Nobis* perperam est in Leid. 2. *Vobis* scilicet tribunis plebis: sequitur enim 'putaretis.' Sæpe alibi ita peccari, dicam ad XXXIV. 2. § 2. Præterea *Si licet*, pro *Scilicet*, Voss. 1. et Leid. 2. neque aliter Leid. 1. cujus tamen cod. librarius errore deprehenso mox *Scilicet* emendavit. Vide Nic. Heinsium et Broekhus. in libello Var. Lect. ad Tibull. El. I. 1. 38. Fruter. in Epist. Philol. epist. IV. p. 388. Burm. ad Calpurnii Ecl. III. 73. et quæ infra hoc lib. notantur ad c. 71. § 3. ad IV. 5. § 3. et alibi.

Quam partem, veluti abruptam a cetero populo] *Velut*, pro *veluti*, Flor. Gaertn. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Hav. et fragm. Hav. pro quo cur primis editoribus *veluti* placuerit, incertum est; nisi ita forte in exemplari, quod expresserunt, deprehenderint. Deinde *arruptam* Leid. 2. *abrutam* Leid. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. Mox *nostram patriam*, pro *vestram pat.* Lipsiens. Tum *intraret*, pro *nunciaret*, Leid. 2. *nunciare* Lipsiens.

§ 10 *Quibus ipsi Dii neque sacri neque sancti sunt*] Vide Brisson. de Verbor. Signif. voce 'Sacra.' Hotomann. in Comment. Verb. Jur. voce 'Sanctum est.' Festum voc. 'Sacer,' 'Sacratæ leges,' 'Sacrosanctum,' et 'Sanctum.' Macrob. III. 3. *Klock.* *Quibus ipsi Dii neque sancti sunt* Voss. 2. Lipsiens. et Leid. 2. duabus mediis vocibus omissis: *quibus ipsi Dii sacri neque sancti sunt*, earum una exsulante, Harl. 1. *quibus ipsi neque Dii, neque sancti sunt* Hav. ubi jam altera excidit: *quibus ipsi neque Dii sacri, neque sancti sunt* Harl. 2. Paullo ante *sacrosancti hic habeantur*, addita media voce, Gaertn.

§ 11 *At enim, divinis humanisque abruptis legibus, legem vos hoc anno perlaturos dictitatis*] Fœde est depravatus hic locus. Nam pro *abruptis legibus*, scribendum est *obruti sceleribus*, hoc modo: *At enim, divinis humanisque obruti sceleribus, legem vos.* Porro vocat 'divina scelera,' quæ in Deos sunt commissa, dum non a sacrilegis propugnantur: quod vocabulum hic aliquem offendit. Sic vocat 'divinas et humanas res' V. 22. 'At-

que, iis divinis,' inquit, 'humanisque rebus gestis, dictatura se abdicavit:' item 'humanas opes' eodem libro paullo ante c. 22. 'Quum jam,' inquit, 'humanæ opes egestæ a Veiis essent.' Et infra 'Salvo etiam tum,' inquit, 'discrimine divinarum humanarumque rerum.' *Rhen.* Non aliter edd. antiquissimæ, quam *At enim divinis humanisque obruti sceleribus*. Codd. Pall. paullo secus: quorum Pall. 1. ac 2. *Etenim, divinis humanisque sceleribus obruti:* at Pal. 3. accedit lectioni, quæ seculo Rhenani vulgabatur *Et enim, divinis humanisque sceleribus abruptis.* Mox tres codd. habent *dictitastis*, ut et Campanus, restitante Andrea. *Gebh.* *At enim, divinis humanisque abruptis legibus*, ut olim tempore Rhenani edebatur, non modo apud Aldum primum inveni, sed in nullo etiam cod. mihi obvium fuit. Priores excusi id servant, quod nunc vulgo circumfertur: at codd. non nihil variant. *Etenim, divinis humanisque abruptis sceleribus* est in Voss. 1. et Leid. 2. *Etenim, divinis humanisque obruptis sceleribus* in Leid. 1. *Etenim, divinis humanisque sceleribus obrutis* in Lipsiens. *Etenim, divinis humanisque sceleribus obruti* in Voss. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *humanisque obruti sceleribus* Flor. Doujatius tamen vulgatam defendit, id non ineptum sensum habere existimans: tribunos enim abrupisse leges divinas prodendo hostibus Capitolio; abrupisse autem leges humanas propagando ultra morem magistratu, et minando se legem patriciis ingratam laturos. Vel eos abrumpere leges divinas et humanas eo ipso, quod legem suam perferre velint contra leges divinas simul et humanas, a Romulo præsertim (qui in Deorum numerum relatus est) latas de publicis rebus non nisi accedente senatus auctoritate gerendis, præsertim quod ad creandos magistratus ferendasque leges adtineret. Ideo autem altera lectio, *divinis humanisque obruti sceleribus*, ipsi displicebat, quia *divinus* de illis usurpari, quæ in contemtum Deorum fiant, se legere non meminerat. Verum est, non satisfacere, quæ voci huic eo sensu inlustrandæ Rhenanus adtulit, non tamen et alterum illud *divinis humanisque abruptis legibus* probare possum, quod a nullo cod. firmatur. Fateor igitur, aquam mihi hærere, et locum hunc majori adhuc luce indigere. Ceterum *leges*, pro *legem*, fragm. Hav. Sed de una lege Terentilla agitur. Denique *dictitastis* Voss. 2. Port. Gaertn. et Hav. neque aliter fragm. Hav. a m. sec. quum antea *dicastis* exaratum extitisset. Ego meliores codd. sequor, qui a vulgato *dictitatis* non recedunt.

Tum, hercule, illo die, quo ... gesta est respublica] In vet. lib. est *gesta respublica est*. Rhen. Ita etiam est non modo in omnibus meis codd. sed et in priscis excusis usque ad Aldum, qui ordine inverso *gesta est respublica* dederat. Præterea *Tamen hercule* Lipsiens. Vide supra hoc c. ad § 1. Deinde τὸ *ego* non comparet in Port. quod reliqui constanter servant.

Quam quum Valerius consul periit] Nescio, unde factum sit, ita Jac. Gronovium edidisse annis 1678. et 1679. quum alii omnes, qua scripti, qua excusi, præferant *quum P. Valerius*. Nisi forte id lapsu librariorum evenerit, quem tamen ultima Amstelodamensis ed. fideliter servavit. Prænomen itaque omissum pristino loco restitui.

Si tuleritis] Atqui jam latam fuisse intelligitur ex eo, quod modo dixit 'legem vos hoc anno perlaturos dictitatis:' et quod c. 16. 'Si perlata lege frustra tumultuatum esse se sentiant, &c. Concilium inde legi perferendæ habere.' *Duk.* Immo si lata, certe nondum perlata erat. Supra c. 17. 'Nec lex tamen ferri, nec ire in Capitolium consul potuit.' Vide eti-

am c. 18. § 6. Infra c. 21. 'Neque tribuni legem eo anno ferrent, neque consules ab Urbe exercitum educe-sent.'

§ 12 *Nescio quo fato*] Adscripta est hæc lectio margini Pal. secundi cum alias in textu (ut vocant) ipso legeretur, quemadmodum conspicitur in Pal. 1. et Campani ed. *nescio quo pacto*. Pal. 3. *nescio quo facto*. Sed de hac antiquitus scribendi ratione non tacui ad Propertium. Andreas favet hic meliori. *Gebh.* *Nescio quo facto* scribunt Flor. Voss. 1. Leid. 1. Lipsiens. et Port. Solent autem voces 'fata' et 'facta' in scriptis vett. confundi. Vide quæ notantur ad III. 40. § 9. Sed quum *facto* sensui minus commodum esset, id postea mutatum fuit in *pacto*. Et ita jam præferunt codd. Voss. 2. Leid. 2. Hav. et fragm. Hav. Vocabula autem 'factum' et 'pactum' itidem in codd. priscis inter se permutantur. Vide ad IV. 4. § 10. Ex Harleianis nihil notatum video, ut omnes *fato* prætulisse verosimile sit, quemadmodum præferunt etiam libri typis expressi. Et id verum est. Simile fere infra obcurrit XXVI. 41. 'Ea fato quodam data nobis sors est, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus:' ubi vide Gronov. Cic. pro Marcello c. 5. 'Ad illa arma fato sumus nescio quo reipublicæ misero funestoque compulsi.'

Magis bellantes, quam pacati, propitios habeamus Deos] Repone *habemus*. Nec censebit parvum hoc erratum doctus lector, ut contemni debeat. *Rhen.* Hujus lectionis *pacati propitios habemus Deos* inventores sunt Andreas atque Campanus. Auctor post modo Rhenanus. Pall. tres *habeamus*. Gebh. *Habemus* est in primis edd. *habeamus* demum inveni in ed. Mediol. annorum 1495. 1505. Veneta a. 1498. tum in Mogunt. Et ita præferunt omnes, quibus utor, codd. præter Flor. qui præfert *habemus*. Et sensus τὸ *habemus* defendit. Mox vox *populis* aberat a prioribus inpressis: addidit deinde Aldus, adstipulantibus omnibus scriptis meis: in uno tantum Leid. 2. transpositis dictionibus est *ab illis fuerit populis*.

Suspicari de præterito, quam re ipsa experiri, est melius] Τὰ *de præterito* non leguntur in vett. excusis. Ea primus addidit Aldus, quæ etiam ab omnibus nostris constanter agnoscuntur. *Quam ipsam rem experiri* Harl. 2. *quam ipsa re experiri* Lipsiens. et Hav. Terent. Heaut. IV. 6. 20. 'Cl. Ludis fortasse me. Sy. Ipsa re experibere.' in Adelph. V. 5. 7. 'Hoc verum est, et ipsa re experiere propediem.'

Cap. XX. § 1 *Ereati Patres restitutam credebant rempublicam*] *Erepti patres* male Harl. 1. Alibi non raro ita scribæ lapsi sunt. Vide ad c. 5. § 7. Tum *restit. remp. credebant* Voss. 1. et Leid. 2.

Comes animosior, quam auctor] *Comes magis animosior* Port. Sæpe ita τὸ *magis* abundare, et comparativis addi, videbimus ad IX. 7. § 6. 'Tristior deinde ignominiosæ pacis magis, quam periculi, nuncius fuit.' Hic tamen, quod ceteri codd. dissentiant, id probare non audeo. Deinde *quam auctior* Voss. 2. *quam actor* Port. a m. pr. Eadem varietas lectionis passim obcurrit in libris scriptis. Vide ad I. 26. § 5.

Suscepisse collegam priorem actionem tam gravis rei facile passus] Vox *rei* non comparet in Voss. 1. Leid. utroque, Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. Klockian. Port. et Hav. Sed præterea *actionem tam gravem* obferunt Hav. et Port. *actionem tum gravem* Harl. 2.

Peragendi consularis officii partem ad se vindicabat] Codex Borbetomagensis docet legendum, *in peragendis consularis officii*. *Rhen.* *In peragendis consularis officii partem* vetustiores codd. habent. At *peragendi*

in gignendi casu legit codex Moguntinus: utro modo legeris, est sensus clarus. *Glar.* Vet. lectio, *in peragendis consulariis consularem officii partem.* Hinc ego suspicatus sum, esse legendum *in peragendis consiliis consularis officii partem:* ut sit sensus, consul alter comes animosior erat quam auctor, ita ut ille consiliorum esset princeps, hic consilia ipsa exsequeretur, et consulari officio in ea re non deesset. *Sigon.* Itane homines esse cæcos, ut alterius figmenta recipiant pro legitimis auctorum verbis! Divinarat hoc modo Sigonius. Ceteri editores sine murmure obsecuti diffuderunt in omnes libros recentiores hanc frivolam jacturam. Contra Pall. et Andreæ ed. *in peragendis consularis officii partem.* Campanus vero ineptissime, *in peragendis consularis consularem officii partem ad se vendicabat.* Loritus quoque notat, in quibusdam legi *peragendi* casu patrio. *Gebh. In peragendis consiliis consularis officii partem* conjectura est Sigonii ex libro manu exarato, qui exhibebat *in peragendis consulariis consularem off. p.* Quam et dederunt omnem Campanus et Andreas, nisi quod *consularis.* Utra lectio sit sanior, digitis micare nihil attinet, quum utrumque sensus refutet. Moguntini, *passus, peragendi consularis officii.* Quinctium vult Sigonius principem fuisse consiliorum, collegam in exsequendis iis non defuisse. Atqui majoris est animi laudisque, generosum et audax consilium in actum deducere, quam concipere idem et promere. Livius omnino vult, Quinctium solum hanc actionem et suscepisse et peregisse; collegam quidem favisse et suscipienti et peragenti, neque impedisse, sed juvisse parum aut nihil; in aliis vero, quæ solenni more atque ordine consules administrabant, nomen sui magistratus probasse. Becharius, Veneti, Ascensius, Juntas, Gryphius, *in peragendis consularis officii partem.* Flor. *peragentis.* Voss. 1. *peragendis consulariis consularem.* Helm. *peragendis consularibus consularem.* Possumus explicare, ut 'peragenda consularis officii,' intellectu frequentissimo τοῦ 'negotia,' sint, quæ vulgo a consulibus geruntur, quæ ordinaria sunt officii atque administrationis consularis. Ita solet uti Livius participiis pro orationibus finitis. Lib. III. c. 33. 'Ut demptum de vi magistratus populi libertati adjiceret:' id est, quod dempsisset. IV. 16. 'Refellit falsum imaginis titulum lege cautum, ne tribunis collegam adoptare liceret:' id est, quod cautum. XXVII. 37. 'Liberatas religione mentes turbavit rursus nunciatum, Frusinone infantem natum esse quadrimo parem.' XXVIII. 12. 'Post Hasdrubalis exercitum cum duce deletum, cedendoque in angulum Bruttium cetera Italia concessum.' XXIX. 10. 'Libris Sibyllinis propter crebrius eo anno de cœlo lapidatum inspectis.' Et sic 'exsequenda belli' XXVII. 20. 'Hasdrubal et Mago venere, serum post male gestam rem auxilium, consilio in cetera exsequenda belli haud parum opportuni.' Sententia est ergo; non contendens cum collega de actione contra tribunos suscipienda, sed facile hanc eximiam illi concedens, in iis quæ, præter actiones hujusmodi extraordinarias graves et invidiosas, consularis sunt officii, partem ejusdem officii capessebat, in iisque consulem se demonstrabat. Postrema hac phrasi utitur et IX. 43. 'Summum flagitium fore, si alterum exercitum utriusque victoriæ compotem sinerent fieri, nec ad se sui belli vindicarent decus.' Blanditur tamen ex priori lectione formatum, *in peragendo censu consularis officii partem.* Nam censum eo anno actum testis Livius c. 22. lustrum propter Capitolium captum, consulem occisum, condi religiosum fuisse. Is census cœp-

tus haud dubie fuerat a consulibus C. Claudio, P. Valerio: sed interruptus tumultu servili. Quo compresso repetiit, et peregit censum Claudius, interim dum collega, Valerio subrogatus, partim luctatur cum tribunis, partim judicia ἐκ πολλῶν παρειλκυσμένα χρόνων δι' ὅλης ἡμέρας ἐπὶ τοῦ βήματος καθεζόμενος, ut ait Dionysius lib. x. p. 645. celebrat ita moderate, ut nemo nec provocationem, nec tribunos, nec legem Terentillam desideraret. *J. F. Gron.* *In peragendis consularis consularem officii partem* præter Voss. 1. habet etiam Hearnii Oxon. N. et Port. a m. sec. quum *in peragendis consularis consularis officii partem* a m. pr. præferat. *In peragendis consulariis consularem offiteri partem* Leid. 2. *in peragendis consularis consularem officii partem ad se vindicabat* Gaertn. Klockian. et Oxon. L. 1. Contier ad marginem Livii sequentia notarat; 'Cogitavi aliquando *inpetu gentis,* pro *in peragendis.* Notum est ex superiori libro inveteratum gentis Claudiæ contra tribunos odium: et ita infra IX. 33. 'Ex ea familia, quæ velut fatalis tum tribunis ac plebi erat, certamen oritur.' Sensus esset, etsi 'animosior comes, quam auctor,' tamen 'inpetu gentis consularis officii partem' et partem gloriæ 'ad se vindicabat:' h. e. propter inpetum gentis Claudiæ in plebem et actiones tribunicias. Erat autem inter alia consularis officii pars resistere tribunis.' In Flor. codice *peragentis* est. Non absimili modo quod hic 'inpetum,' XXXIX. 32. 'vim' adpellat. 'Locum suum tenuit L. Porcius Licinus, quia moderatis studiis, non vi Claudiana, inter plebeios certatum est.'' Hæc ille. Quamvis autem viri clariss. conjectura parum a codicis, præsertim Florentini Gronovio laudati, discedat scriptura, attamen quum lectio, quam Rhenanus aliique in suis invenerunt, quamque ex nostris præferunt Voss. 2. Leid. 1. Harl. uterque, Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. commodum sensum subficiat, in ea acquiescendum puto. Eamdem tamen aliter exponendam censebat Doujatius, quam antea fecerat Gronovius. Livius enim ei indicare videtur, Claudium, licet semper animosus atque in nobilium partes egregie animatus fuerit, non ægre tamen tulisse, Quinctium initio consulatus gravem hanc actionem coërcendæ plebi suscepisse, apud quam ipse Claudius ex anterioribus suis patrisque actis satis magna jam in invidia erat; ceterum in rebus exsequendis non minori animo laborasse Claudium, quam collegam, qui totius consilii auctor videbatur, et consulis partes æque implevisse. Idem fere de loci hujus interpretatione sensisse videtur Jac. Perizonius, qui ad marginem codicis, (ubi Gronovius monet Quinctium solum hanc actionem suscepisse et peregisse) notavit, tamen non tantum Claudium 'comitem' dici, sed et Quinctium 'PRIOREM suscepisse actionem tam gravis rei;' ergo non solum. Emendandum insuper idem vir clariss. conjiciebat *in peragendo.* Mirum tamen, si tantopere Claudius collegam in exsequenda actione tam gravis rei adjuverit, neque Livium, neque Dionysium, actionem hanc enarrantes, ullam ejus mentionem fecisse. 'Ad se vindicare' etiam dixit Liv. XLIV. 14. 'Victoriæ, utique de Antiocho rege, majore parte ad se vindicata adjecerunt:' ubi videndus Gronov.

§ 2 *Persequi quærendo*] *Prosequi* Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Passim hæc vocabula commutari solent. Vide ad Epit. Liv. lib. XCIX. Quod hic *persequi,* alibi vocat *exsequi.* IX. 3. 'Quum filius aliique principes percunctando exsequerentur:' ubi plura notantur. Præterea *educaturi consules erant* male Gaertn. *edicturi* haud melius Lipsiens. 'Edicere' et 'educere' sæpe in Mss. commutantur.

Vide ad XXXIX. 15. § 11.

Quos delectum habere nemo passurus esset] *Dilectum* Flor. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. Ita mox § seq. *dilectu* iterum Leid. 1. Lipsiens. fragm. Hav. et Klockian. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Ceterum *passurus sit* priores typis descripti usque ad Aldum, qui *passurus esset* reposuit: quod servant codd. omnes, quibus usus sum, nisi quod *passuros esset* errore scribæ sit in Gaertn.

§ 3 *Nobis vero, inquit Quintius, nihil delectu opus est*] Et hic, et infra, et supra quoque, Pal. 1. *Quinctius.* Mox Pal. 2. bis *dilectum:* quod Lipsius alibi inventum alteri præferebat. *Gebh.* De ratione scribendi vocem *Quinctius* vidimus ad I. 30. § 2. *Dilectum* autem et *delectum* passim commutari modo dictum ad § præced. *Nobilis*, pro *Nobis*, Lipsiens. et *nisi*, pro *nihil*, Gaertn. male exhibent.

P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit] In codice Berbetomagensi est *ad recipiendum Cap.* Rhen. Ita etiam Flor. et Klockian. Vide ad VI. 3. § 6. At omnes reliqui vulgato adhærent, nisi quod *plebi arma* transpositis vocibus sit in Gaertn. et *dederit*, pro *dedit*, habeat Hav.

Omnes in verba juraverint] *Omnes consulis in verba juraverint* Harl. 2. et Hav. Sed vox *consulis* recte in aliis non comparet. Mox enim sequitur 'conventuros se jussu consulis.' Præterea *juraverant* Gaertn. Voss. 1. et Leid. 2. At in Voss. addita nota librarius indicavit, *juraverint* emendandum esse.

Jussu consulis] Lipsius de Milit. Rom. I. 6. hæc describens habet *consulum.* Dionysius X. 16. de hac re ita scribit: post milites sacramento adactos consules divisis copiis munia sortitos esse, et Claudio custodiam murorum, Valerio oppugnationem arcis evenisse: unde patet, in utriusque consulis verba adactos fuisse. Et ita usitatum fuisse, certe olim, docent loca Polybii et Cincii apud Lipsium. Nec aliter Livius II. 32. et XXII. 38. Potuit ergo hic error oriri ex compendio scribendi *cos.* Duk. In Gaertn. ambigue scribitur *jussu consul'.* in fragm. Hav. *jussu cons'.* Et ita in aliis. Vide ad X. 10. § 2. Mox *habituros* adjecta adspiratione Voss. 2. Leid. 1. Port. Klockian. et Hav. Neque aliter ab initio scriptum fuerat in Gaertn. Sed ab eadem manu mox litera initialis inducta est. Vide ad XXII. 59. § 19.

§ 4 *Omnes, qui in verba jurastis, crastina die armati ad lacum Regillum adsitis*] Male τὸ *jurastis* exsulat ab Harl. 1. Deinde omnes constanter *crastina die*, nisi quod vox *die* deest in Port. a m. pr. Alibi tamen plerumque, si recte memini, Livius dicere amat 'crastino die.' Ita II. 56. 'Crastino die adeste.' III. 2. 'Crastino die oriente sole redite in aciem:' quibus locis variant codd. X. 25. 'Hodierno et crastino die qui nomina dederitis, mecum ducam.' XXIV. 38. 'Crastino die aut vestro, aut Hennensium sanguine, Henna inundabitur.' XXXVI. 17. 'Crastino die, bene juvantibus Diis, acie decernamus.' Vide ad VIII. 11. § 15. An itaque hic etiam *crastino* emendandum? Aliquoties tamen eodem modo, ut hic locutum invenio Liv. ut III. 46. 'Crastina die vestra opera utar.' XXVI. 36. 'Aurum, argentum, æs signatum omne, senatores crastina die in publicum conferamus.' XXVII. 13. 'Vos crastina die in aciem educam.' Ut utrumque ipsi in usu fuerit.

Cavillari tum tribuni] *Cavilari eum tribuni* Hav. sæpius obvia aberratione. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. At *Cavillari tamen tribuni* Port. errore ex compendio scribendi orto. Vide ad XXII. 17. § 5.

Quinctium fuisse, quum sacramento adacti sint] *Quintium esse* Leid. 2.

Deinde *adacti sunt* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et Harl. 2. Τὸ *sint* vero deerat in Port. a m. pr.

§ 5 *Sed nondum hæc, quæ nunc tenet seculum, negligentia Deum venerat*] Pal. 1. *negligentia venerat Deum.* Eleganti significatione verbi 'venire.' Supra I. 5. 'Necessitas prior venit.' *Gebh.* *Nondum* negligentia scribæ omittitur in Lipsiens. *Sed nonnumquam hæc* perperam habet Hav. *hic,* pro *hæc,* haud melius fragm. Hav. a m. pr. Tum *neglegentia* est in Flor. et Leid. 1. Vide ad II. 11. § 4. Denique τὸ *Deum* exsulat a Voss. 1.

Interpretando sibi quisque jusjurandum et leges] *Intemptando* Voss. 2. Tum *et jusjurandum et leges* Hav. Sed prior copula in nullo præterea cod. obvia fuit: quin et posterior etiam non comparet in Voss. 2.

Sed suos potius mores ad ea accommodabant] Hic et tota illa annotatione semper singulari numero *accommodabat* et *commodabat* legendum est. *Sed suos potius mores,* (sc. aptos faciebant,) *ac ad ea accommodabant* Hav. Verum hanc lectionem falsi convincit non modo reliquorum codicum dissensus et in vulgatam conspiratio, verum id quoque, quod ita *ac* præponeretur voci a vocali incipiente contra morem Livianum, de quo vide ad X. 36. § 17. Insuper *ad eas accommodabant,* (nempe 'jusjurandum et leges,') Voss. 2. cum priscis excusis. Aldus primus *ad ea* reposuit. Et huic lectioni reliqui adhærent, quam propterea præferre non dubito. Deinde *commodabant* Lipsiens. Sed prima syllaba partim intercepta est ab ultima litera vocis præced. partim a prima τοῦ *commodabant.* Vide ad XL. 57. § 8.

§ 6 *Igitur tribuni, ut inpediendæ rei nulla spes erat*] *Cum impediendæ rei* fragm. Hav. *ubi impediendæ rei* Leid. 2. in marg. Quod ex interpretatione natum est. Vide alia exempla ad XXIV. 15. § 1. Tum *impediendæ rei caussa* Voss. 1. et Leid. 2.

De proferendo exercitu agere] Hoc difficilius est. Vide autem num 'proferendum' dicere velit, quem prolaturi consules erant, nisi tribuni obstarent. Itaque obnitebantur propter terrores, quos auctor continuo post subnectit. *Glar.* Suspicor, deleta voce, legendum *de proferenda agere,* ex ipsa sententia. Cum, inquit, tribuni impedire rem non possent, differre tamen tentabant. 'Proferre exercitum' Romanum non est. *Lipsius* Epist. Quæst. v. 16. Hoc difficilius esse autumat Loritus. Nihilominus non expediunt hanc difficultatem Mss. omni diversitate abhorrentes. Vir tamen doctus subvenire se putavit, legens, (deleta voce *exercitu,*) *de proferenda agere,* ex ipsa sententia, quum, inquit, tribuni impedire rem non possent, differre tamen tentabant. Sed nego ipsi licere, quod voluit sibi Alexander, nodos Gordios gladio rumpere. *Gebh.* Lipsius, deleta voce, *de proferenda agere.* Sed ipsum 'impedire' nihil est aliud, quam 'proferre:' neque enim volebant, numquam delectum haberi, sed non tum haberi; nec prius, quam ipsi quæ cuperent a Patribus impetrassent. Cogita an scribi possit *de perterrendo exercitu agere.* Quum enim impedire non possent quin juniores reverentia pristini sacramenti nomina darent, et exercitus conscriberetur; id egerunt, ut eundem exercitum, (quasi ea de caussa educerent consules, ut præsidia libertatis ipsum abolere sibi cogerent,) vano metu perterrerent, si forte hic metus religionem vinceret. Ideo mox: 'Terrebant hæc. Sed ille maximus terror animos agitabat, quod sæpius Quintius dictitabat.' *J. F. Gron.* Non adsequor, quid sit, quod dicit Gronovius, tribunos non voluisse tum delectum haberi. Nam quum hi, qui delectu a P. Valerio et C. Claudio habito in verba eorum juraverant, sibi persuasissent, se sacramento illo

teneri, non jam amplius de delectu illo habendo aut impediendo quæsitum est. *Perterrendo* quodammodo ex iis confirmatur, quæ hic e Livio adscribit Gronovius. Sed videndum puto, an bene dicatur *de perterrendo exercitu agere*, pro 'parare exercitum deterrere;' quæ sententia in emendatione Gronovii est. Potest etiam conjici *de proferenda cum exercitu agere*. Nam non semper nec plane eadem sunt 'impedire' et 'differre.' Sed locus non videtur sanari posse sine ope meliorum codicum. *Duk.* Donjatius conjicit, forte melius legi *de proferenda extremum agere:* ut tribuni post multa tentata, ubi 'impediendæ rei nulla spes erat,' de proferenda et proroganda saltem ea postremo consultaverint. Postea vero Gronovii conjecturam cum iis quæ sequuntur, haud male cohærere judicat. Ea tamen Ant. Perizonio displicuit, qui ferre non potuit locutionem 'agere de perterrendo exercitu;' ideoque in ora codicis legendum putabat *de proferendo exitu agere*. Codd. nostri etiam nihil mutant, nisi quod τὸ *agere* perperam omittatur in Leid. 2. et in Hav. ac *præferendo* habeat Gaertn. quomodo etiam alibi librarii peccarunt. Vide ad c. 12. hujus lib. § 9. Mox τὸ *quod* exsulat a Lipsiens.

Locumque inaugurari, ubi auspicato cum populo agi posset] Pal. 2. *locaque inaugurari*. Pal. 3. *inaugurari. Ibi auspicato*. Gebh. *Locumque inauguria* Harl. 1. *lacumque inaugurari* Gaertn. sed vox *lacum* ex præcedd. verbis librarii menti adhuc obhærens eum in errorem abduxit; quamvis alibi etiam 'locus' et 'lacus' in Mss. commutentur. Vide Nic. Heins. ad Nas. Met. III. 412. Met. XV. 332. et Fast. III. 264. etiam Gronov. in gustu ad Statii Theb. VIII. 148. *Locaque inaugurari* habent Harl. 2. et Hav. Sed non plura, verum unus tantum locus inaugurandus erat. Deinde *ibi auspicato* Voss. 1. Leid. ambo, et Lipsiens. Sed alibi sæpe librarii perperam τὰ *ibi* et *ubi* confuderunt. Vide exempla ad XXVII. 5. § 2. *ubi etiam auspicato* Port. Sed media vocula in nullo præterea codice superest. Insuper Aut. Perizon. scribi malebat *locumque inaugurare:* ut ita proxime cohærerent 'jussos adesse' et 'inaugurare.' Sed nihil necesse. Jungenda enim sunt *fama exierat, locum inaugurari*.

Ut, quidquid Romæ vi tribunicia rogatum esset, id comitiis ibi abrogaretur] Pall. 2. ac 3. *tribunicia vi*. Gebh. Ita et Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Sed *in tribuniciis* Voss. 2. cujus librarius forte dare voluit *in tributis*. 'Tributus' enim et 'tribunicius' passim in Mss. commutantur. Vide ad II. 56. § 2. Verum non bene. *In tribunicia* Leid. 2. quem errorem ductuum similitudo peperit. Vide hoc lib. c. 49. § 6. Præterea *quicquam Romæ* Leid. 2. Denique *arrogatum esset, id comitiis ibi adrogaretur* fragm. Hav. *rogatum esset, comitiis abrogaretur*, duabus voculis omissis, Voss. 2. etiam *adrogaretur* male Lipsiens. *obrogaretur* Harl. 1.

§ 7 *Omnes id jussuros*] *Omnesque id jussuros* Voss. 2.

Et tribunos, si eo adveniant] Lectio vetus *si eo veniant*. Rhen. Pall. tres *si eo adveniant*. Puto tres unico Rhenani prævalere debere. Sed Andreas tamen Campanusque *si eo veniant*. Gebh. Non Andreas tantum Campanusque, sed et alii vetusti typis descripti *si eo veniant*. Aldus demum dedit *si eo adveniant:* quo iterum ejecto Frobenius a. 1535. priorem lectionem a Rhenano probatam recepit. Et ea deinde obtinuit usque ad Gronovium, qui iterum *adveniant* revocavit, in priori notarum ed. testatus, se ita maluisse ex scriptis pluribus. Id etiam verius puto. Nam lectio illa superest in omnibus nostris, præterquam in Leid. 2. et fragm. Hav. qui Rhenani codici favent, et Leid. 1. qui

præfert *si eo aveniant:* in qua tamen scriptura melioris lectionis vestigia aperte supersunt.

In alia turba Quiritium subjectos fore] *Quiritum* Leid. 2. Harl. 2. Hav. et a m. sec. Port. Quod ab errore librariorum profectum esse, dictum est ad II. 22. § 8. ubi pariter in iisdem ferme codd. peccabatur. Similiter scribæ et alibi lapsi sunt. Vide ad I. 24. § 5. c. 32. § 11. c. 33. § 7. et passim.

§ 8 *Quod sæpius Quinctius dictitabat*] *Dictabat* Harl. 1. et Gaertn. et ita præferunt edd. quæ cura Jac. Gronovii prodiere; non dubito tamen, quin lapsu operarum. Non modo enim alterum constanter servant ceteri codd. sed et alibi eo verbo uti Livius amavit. Supra I. 49. 'Socerum gener sepultura prohibuit, Romulum quoque insepultum perisse dictitans.' Hoc lib. c. 19. 'At enim, divinis humanisque obruti sceleribus, legem vos hoc anno perlaturos dictitatis.' IV. 58. 'Maximum bellum Patribus cum plebe esse dictitant.' c. 59. 'Ab illis quoque exercitibus captum Anxur dictitans esse.' V. 11. 'Hoc illud esse dictitantes, quod æra militibus sint constituta:' ubi etiam unus codex *dictantes.* c. 8. 'Si opus foret auxilio, collegam dictitans ad se missurum:' et hic etiam unus *dictans.* VIII. 31. 'Imperium dictitare spretum.' Et alibi sæpe.

Ut consuetis remediis sisti possit] *Ut non cons. rem. resisti* Harl. 2. Perperam. Verbum *sisti* inlustravit Gronovius ad IV. 12. § 6. Deinde *posset* omnes scripti, quibus utor, et typis descriptorum vetustissimi usque ad Frobenium, qui a. 1535. *sisti possit* primus vulgavit.

CAP. XXI. § 1 *Eo tribuni cum perturbata plebe veniunt*] *Cum perterrita plebe* primæ edd. quæ lectio ex alterius interpretatione, olim margini adscripta, deinde in contextum recepta, nata est. Nam proprie quidem 'perturbationes' sunt graviores adfectus, qui tranquillitatem animi turbant, quales præcipui erant, voluptas, libido, metus, et ægritudo. Vide Cic. de Finib. III. 10. et Tuscul. III. 11. Per excellentiam tamen ea vox sæpe de metu et terrore usurpatur. Cic. pro Cluent. c. 18. 'Semper equidem magno cum metu incipio dicere: tum vero ita sum perturbatus, ut omnia timerem:' pro Milone c. 1. 'Etsi vereor, judices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere, minimeque deceat, quum T. Annius Milo ipse magis de reipublicæ salute, quam de sua perturbetur.' Ex eadem ratione sæpius 'terreri' et 'turbari' in scriptis commutantur. Vide Burmann. ad Nason. Fastor. VI. 741. *Perturbata* primus Aldus loco restituit, cui consentiunt omnes nostri, nisi quod unus Hav. præferat *turbata.*

Nunc Patrum fidem inplorant] *Inplorat* Port. Non recte. Vide ad VI. 19. § 7. Mox *nec ante movere* idem Port. *nec ante moverant* Leid. 2.

§ 2 *Referente consule de tribunorum et plebis postulatis*] Ms. *plebi.* Lego *plebei.* Klock. Vide ad II. 42. § 6. *de trib. plebis postulatis* Voss. 2. et Lipsiens. *de trib. et de plebis postulatis* Voss. 1. sed præpositionem *de* secundo loco delendam esse scriba adjectis notis indicavit.

Senatusconsulta fiunt, ut neque tribuni legem eo anno ferrent] In exemplari Ms. non est particula *ut,* quæ plane abesse debet, ut sua forma senatusconsultis constet, quorum primum ita incipit, *Neque tribuni legem.* Rhen. Vet. lib. *senatusconsultum fit, ut neque tribuni plebis.* Sigon. Lego, *S. C. fit, ut ne qui tribuni legem eo anno ferrent, ut ne qui consules.* Klock. *Senatusconsulta fiunt, neque tribuni legem eo anno ferrent* est lectio codd. Pall. 1. ac 3. editionisque Campanianæ. At Pal. 2. *senatusconsultum fit, ut neque tribuni:* quod et in suo forte reperit Sigonius. At ex Rhenano

discere eum oportuerat, quod senatusconsultis sua forma constare deberet. Andreas edidit *senatisconsultum fiunt, neque tribuni.* In animo fors habuit *senatuis consulta fiunt*, vel *senaticonsulta fiunt.* Ceterum Pall. tres *neque tribuni legem inferrent*, quasi e diametro opposite τῷ 'educerent,' (ubi tamen habet Pal. 2. *abducerent*,) quasi esset 'inferre legem,' domi et intus ferre. Sic Statius Theb. VI. 936. 'piget inservare, peritque Venturi promissa fides:' et VIII. 194. 'An tibi felices lucos miseratus Averni Rector, et Elysias dedit inservare volucres?' *Gebh.* Sigonius, quasi hoc argumentum non sit plurium, *senatusconsultum fit.* Quemadmodum et unus e Pall. Sed cæteri omnes, ut editur: et sciendum, non ita fuisse in unum consultum senatus constipatas materias, ut de eadem re sæpe plura facta non fuerint. Exemplum in illa nobili epistola M. Cœlii apud Ciceronem ad Famil. VIII. 8. Noster hoc lib. c. 54. 'Factum senatusconsultum, ut decemviri se primo quoque tempore magistratu abdicarent: Q. Furius pontifex maximus tribunos plebis crearet: et ne cui fraudi esset secessio militum plebisque:' ubi intelliges, 'item factum S. C. ut Q. Furius:' tum 'et aliud, ne cui.' Ideo subjicit Livius 'His senatusconsultis perfectis.' *J. F. Gron.* *Senatusconsultum fit, ut neque tribuni* Hav. et Hearnii Oxon. B. *senatuscon. fit, ut neque tribuni* Harl. 2. *senatusconsulta fiunt, ut neque tribuni* Gaertn. *S. C. fiunt, neque tribuni* Port. a m. pr. pro quo *fit* manus altera reposuit. *S. C.* vel *senatusconsulta fiunt, neque tribuni* reliqui omnes, quorum auctoritate lectionem hanc veriorem judico. Aliis etiam rationibus hanc scripturam firmare viri docti conati sunt; ideo nempe τὸ *ut* delendum esse, ut sua forma senatusconsultis constet: propterea etiam *senatusconsulta fiunt* legendum, quod omnia in unum senatusconsultum coustipata non fuerint. Sed rectius iis abstinuissent. Nemini enim persuaderi poterit, historicos ea quæ senatusconsultis aliisque monumentis publicis continebantur, per compendium referentes, semper iisdem verbis, quibus monumenta conscripta erant, usos fuisse. Certe interdum quidem Livius in his proponendis τὸ *ut* omisit, ut v. 50. 'Senatusconsultum facit; Fana omnia, quod ea hostes possedissent, restituerentur, terminarentur, expiarenturque; expiatioque eorum in libris per duumviros quæreretur:' et alibi. At infinitis et longe pluribus locis Livius eamdem voculam *ut* in initio verborum, quibus exponit, quæ senatusconsulto comprehensa fuerint, adhibuit. Longum foret omnia loca adtulisse, quæ proferri possent. Exempli caussa quædam tantum in medium adducam, et quidem præsertim ex posterioribus Livii libris. Ita XXXVIII. 44. 'Senatusconsultum factum est, ut Ambraciensibus omnes suæ res redderentur:' XXXVII. 49. 'Senatusconsultum factum est, ut Ætoli eo die juberentur proficisci ab Urbe.' XXXIX. 18. 'Senatusconsultum factum est, ut de iis, quos pro indicibus consules habuissent, integra res ad senatum referretur.' Eodem mox cap. 'Senatusconsultum factum est, ut singulis his centena millia æris quæstores urbani ex ærario darent.' XL. 41. 'Senatusconsultum factum est, ut M. Fulvius in Hispaniam relegaretur ultra Novam Karthaginem.' XLI. 9. 'Senatusconsultum adjectum est, ut dictator, consul, interrex, censor, prætor, qui nunc esset,' &c. XLII. 31. 'Senatusconsultum inde factum est, ut consules inter se provincias Italiam et Macedoniam compararent, sortirenturque.' XLIV. 17. 'Senatusconsultum factum est, ut Cn. Servilius primo quoque tempore ad comitia habenda veniret.' XLV. 2.

'Senatusconsultum factum est, ut consul quos præter milites sociosque navales conjuratos haberet, dimitteret:' aliisque pluribus. Quin addo, multa senatusconsulta a vocula illa *ut* sive *uti* incepisse; ut ex illis, quæ hodie adhuc integra supersunt, patet. Ita apud Cic. ad Fam. VIII. 8. 'Quod M. Marcellus consul V. F. de provinciis consularibus, D. E. R. I. C. uti L. Paullus, C. Marcellus consules, quum magistratum iniissent, ex a. d. X. Kal. Mart. quæ in suo magistratu futuræ essent, de consularibus provinciis ad senatum referrent.' Frontin. de Aquæd. lib. II. 'Quod Q. Ælius Tubero, P. Fabius Maximus consules V. F. constitui oportere, quo jure extra intraque Urbem ducerent aquas iis, quibus adtributæ essent, Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. uti iis quoque maneret adtributio aquarum.' Et postea, 'Quod Q. Ælius Tubero, P. Fabius Maximus consules V. F. de rivis, specubus, fornicibusque Juliæ, Marciæ, Appiæ, Tepulæ, Anionis reficiendis, Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. uti cum ii rivi, fornices, quos Augustus Cæsar se refecturum,' &c. Insuper non puto necessario requiri, ut Livius, si plurium senatusconsultorum verba uno compendio complectatur, numero plurali dicat 'senatusconsulta fiunt:' sed recte dicere potuisse 'senatusconsultum fit.' Id docere potest locus Livii ex hoc lib. c. 54. a Gronovio laudatus. Ita etiam IV. 36. 'Senatusconsultum fieret absentibus tribunis plebi, ut, quoniam Volscos in Hernicorum agros prædatum exisse fama esset, ad rem inspiciendam tribuni militum proficiscerentur, consulariaque comitia haberentur:' ubi de duobus diversis rebus duo etiam senatusconsulta interposita fuisse puto. Similiter V. 50. dicit 'Senatusconsultum facit:' deinde multa subjungit ad Deos inmortales pertinentia, quæ tamen omnia, licet tantum 'senatusconsulti,' non 'senatusconsultorum' meminerit, uno senatusconsulto comprehensa fuisse verosimile non est. Pari modo Cœlius apud Cic. ad Fam. VIII. 8. 'Senatusconsultum, quod tibi misi, factum est, auctoritatesque perscriptæ.' Et tamen plura subjungit senatusconsulta. His addi posset locus ex Liv. XLII. 32. ubi inquit 'Senatusconsultum recitari jussit:' et tum per partes addit 'primum,' ac 'deinde,' sive secundum, alterum: nisi potius locum illum conruptum existimarem, ut mox dicendum breviter, sed plenius ad ipsum illum locum. His omnibus receptam lectionem infirmare minime contendo, sed tantum demonstrare, rationes, quas ei stabiliendæ viri docti adtulerunt, levioris ponderis esse. Contra cum Rhenano, Gebhardo, ac Gronovio existimo, veram lectionem esse *senatusconsulta fiunt, neque tribuni*, unice ad id permotus consensu optimorum codicum. Alteram lectionem, *senatusconsultum fit, ut neque tribuni*, præcipue inde promanasse puto, quod per compendium *senatuscon.* vel *S. C.* scriptum fuerit, idque compendium scribæ per *senatusconsultum* exposuerint, dantes *senatusconsultum fiunt, neque tribuni*, ut fere Gebhardus in ed. Andreæ se reperisse testatur. Simili errore Sigonium notas *S. C.* reddidisse *senatusconsultum*, cum debuisset *senatusconsulta*, videbimus ad XLII. 33. § 4. Vide etiam hoc cap. ad § 6. alios deinde, videntes *senatusconsultum fiunt* genio linguæ et rationi adversari, pro eo dedisse *senatusconsultum fit, ut.* Porro *legem eo anno inferrent* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. Neque aliter in Voss. 1. inter lineas adscriptum est. Eam tamen lectionem pro lapsu librariorum habeo, licet Gebhardus Livium ita scripsisse existimare videatur, ut *inferrent* e diametro obponat τῷ 'educerent.' Optimi enim nostri stant

pro vulgata, et 'inferre legem' hoc sensu Latinum non puto.

Neque consules ab Urbe exercitum educerent] Negligentia librarii hæc verba deficiebant in Gaertn. *ex urbe ex. educ.* habet Port. a m. sec. *ab urbe ex. adducerent* Lipsiens. Vide ad XXVII. 29. § 1. *ab urbe ex. abducerent* Harl. 2. et Hav. quod sibi quoque in Pal. 2. obviam fuisse, Gebhardus ad verba præcedentia monuit. Sed neutrum placet. Videntur scribæ, qui primi hujus lectionis auctores exstiterunt, in ea fuisse opinione, si verbo cum præpositione composito in regimine præpositio adderetur, non aliam addi posse, quam ipsam illam, unde componitur. Quod tamen sæpissime fallit. Liv. XXII. 2. 'Elephanto, qui unus superfuerat, quod altius ab aqua exstaret, vectus:' ad quem locum plura vide.

Magistratus continuari et eosdem tribunos refici] Pall. omnes atque edd. *et eos tribunos refici.* Gebh. *Magistratum continuari* Hav. Deinde *et eos tribunos refici* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et priscæ edd. Postea primus Frobenius a. 1535. vulgavit *et eosdem tribunos.* Sæpe τὰ 'is' et 'idem' in scriptis confunduntur. Vide ad X. 10. § 2.

§ 3 *Tribuni reclamantibus consulibus refecti*] Vox *consulibus* male omittebatur in Leid. 2. Paullo ante *fuerunt in Pat.* pro *fuere in Pat.* Port. *in Pat. potestatem* Lipsiens. Sed vide ad II. 14. § 4.

Ne quid cederent plebi, et ipsi L. Quinctium consulem reficiebant] *Ne quid crederent* Lipsiens. *ne quid crederetur plebi* Voss. 2. Voluit forsitan scriba *ne quid cederetur.* Nam alibi etiam 'cedere' et 'credere' in Mss. commutantur. Vide h. lib. c. 44. § 5. IV. 37. § 5. c. 49. § 10. et alibi. Bentl. ad Hor. Epist. II. 1. 67. Cortium ad Plin. Epist. I. 20. § 24. et Oudend. ad Front. IV. 7. § 32. Verum nec ipsum *cederetur* probo, quod ceteri omnes codd. aliam lectionem tueantur. Ut tamen ita daret librarius, ea fuisse caussa videtur, quod scriptum fuerit *cederēt.* Vide ad II. 26. § 4. Præterea *et ipsum L. Quintium* Voss. 1. et Leid. 2. Denique *reficiunt* Port. Mox τὸ *fuit* non adparet in Leid. 2. quemadmodum nec *toto anno* in Lipsiens.

§ 4 *Si vana vestra, Patres conscripti, ad plebem auctoritas est*] Gruchius de Comit. I. 4. scribit, hanc orationem a Quintio ad populum jam in suffragia missum habitam, eaque comitia quæ Claudius, ut ait, habebat interrupta; ac deinde id, quod dicit Livius, ab utroque consule edictum fuisse. Fortassis putavit id intelligi ex his verbis Livii: 'Patres, &c. et ipsi L. Quintium consulem reficiebant.' Sed hoc est id agebant, ut reficerent, reficere volebant: de quo usu non solum imperfecti, verum etiam aliorum temporum, alibi dictum est. Apertum est ex ordine narrationis Livianæ, Quintium hæc non ad populum, sed ad Patres conscriptos in senatu dixisse. Et confirmat Dionysius, qui X. 19. scribit, Quintium primo in senatu, deinde ad populum verba de hac re fecisse, ac tum demum diem comitiis edixisse. Nec quidquam est in Livio ac Dionysio, unde colligi possit, Claudium hæc comitia habuisse, quod dicit Gruchius. Nominat quidem Claudium in hac oratione Quintius, sed non ut jam comitia habentem, verum habiturum, vel solum, vel una secum. Nam ex iis, quæ infra c. 35. de comitiis secundorum decemvirorum scribit Livius, dubitari potest, an jam tum mos fuerit, ut consules inter se sortirentur, vel compararent, uter eorum comitia novis consulibus creandis haberet. *Duk.* Alio ordine *auctoritas ad plebem est* omnes, quos adhibui, codd. ut et duo Pall. quemadmodum Gebhardus infra testatur hoc cap. § ult. Non video itaque

caussam, cur non redderem Livio, quod ipsum dedisse tot librorum consensus clamitat. Præterea *vana ulla, Patres* Gaertn. Paullo ante *Miror*, pro *Mirer*, Lipsiens.

Ipsi quoque solutum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis] Sic quidem habetur in edd. priscis. At Pall. tres, *ne temeritati cedatis*. Forte leg. *temeritate cedatis*, hoc est, inferiores sitis. *Gebh.* *Ipsi quoque solum vultis* male Harl. 1. Deinde *ne temeritati cedatis* etiam Voss. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. unde Gebhardus *temeritate cedatis* legendum conjicit. At reliqui mei, et inter eos optimi, editam lectionem veriorem præstant. Vide hoc lib. ad c. 34. § 8.

§ 5 *Plus levitatis ac licentiæ habere*] Ita omnes mei. At Lipsiens. et Voss. 1. a m. sec. inter versus adscriptum obferunt *plus levitatis, plus licentiæ habere*. Quod non displiceret, si plurium codicum auctoritate firmaretur. Vide ad v. 35. § 4. *levitatis et licentiæ* habet Gaertn.

Levius enim vaniusque profecto est] Omisso vocabulo *profecto*, Pall. legunt *Levius enim vaniusque est*. Gebh. Exsulat idem vocabulum ab Hav. Lipsiens. et Gaertn. sed ordine mutato *levius enim vaniusque est profecto* præfert Harl. 2. cum vetustioribus excusis. Aldus demum *profecto est* reposuit. Et ita ceteri nostri. Mox *alterum*, pro *aliorum*, habet Gaertn.

§ 6 *Imitamini, Patres conscripti, turbam inconsultam*] Vocem *conscripti* non habet Port. *Patres conscripti, et vos turbam inc.* Hav. *Patres conscripti tribuni inc.* Gaertn.

Qui exemplo aliis esse debetis] Edd. antiquæ et Pall. triga Mss. *et qui exemplo*. Gebh. *Et qui exemplo* non tantum superest in omnibus meis scriptis, sed in excusis etiam usque ad Curionem, qui nescio qua auctoritate primus τὸ *et* omiserat. Id autem Gronovius loco, unde vi pulsum erat, recte restituit, in priori ed. notarum monens, id se fecisse auctoritate scriptorum, Mediolanensis ed. Jo. Andreæ, et Aldinæ; quod postea in iteratis edd. expunctum est. Præterea *et qui aliis exemplo* editi ante Aldum, qui ordinem mutavit ex consensu omnium meorum.

Aliorum exemplo peccetis potius, quam alii vestro recte faciant] Vet. lib. *peccatis*. Sigon. Alii *peccetis*. Lego *peccate*. Klock. Edd. antiquæ et Pall. triga Mss. *peccatis*. Gebh. Scriba putavit 'imitamini' esse indicativum, qui imperativus est; quem sæpe sequitur subjunctivus. Virgil. Æn. III. 114. 'Ergo agite, et, Divum ducunt qua jussa, sequamur.' Terentius in Hec. I. 2. 1. 'Si quæret me, modo isse dicito ad portum, &c. Si quæret me, uti tum dicas.' Unde liquet, in his supplendum esse aliquid, ut 'fac,' 'facite,' vel si quid his aptius. Ita defendi potest vulgata scriptura Ovidii Trist. El. v. 43. 'Huc ades, et casus releves pulcherrime nostros:' ubi vir illustris Nic. Heinsius malebat *ut casus releves*, vel *et casus releva*. Sic quoque loquuntur Græci. Aristophanes in Equitib. vs. 496. Ἀλλ' ἴθι χαίρων, καὶ πράξειας κατὰ νοῦν τὸν ἐμόν. et vs. 856. Ὦ δαιμόνιε, μὴ τοῦ λέγοντος ἴσθι, μηδ' οἰηθῇς ἐμοῦ ποθ' εὑρήσειν φίλον βελτίον'. *Duk.* *Peccatis* etiam Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et Hearnii Oxon. N. Similiter et editi usque ad Aldum, qui primus *peccetis* reposuit. Præterea τὸ *recte* male exsulat a Voss. 2.

Dum ego ne imiter tribunos] *Dum ego non imiter trib.* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. quod in contextum inrepsit ex margine, ubi *ne* expositum erat per *non*, quod alibi non raro factum est. Vide ad XXXVIII. 38. § 10. *Dum ne*, pro 'dummodo non,' apud optimos scriptores frequens est. Ita Ovid. Epist. Heroid. III. 81. 'Vel patiare

licet, dum ne contemta relinquar.' Livius XXXIII. 24. 'Cosanis eo die postulantibus, ut sibi colonorum numerus augeretur, mille adscribi jussi; dum ne quis in eorum numero esset, qui post P. Cornelium et Ti. Sempronium consules hostis fuisset.'

Nec me contra senatusconsultum consulem renunciari patiar] *Ne me* Lipsiens. Harl. 2. et Hav. invitis aliis codd. Deinde *contra senatusconsulta* Gaertn. quem errorem ex non recte reddita nota *S. C.* vel *senatuscon.* natam esse constat ex illis quæ supra dicta sunt ad hujus cap. § 2. Mox vocem *consulem* non agnoscit Leid. 2. Sed eam intercepisse videtur præcedens *senatusconsultum.* Et quidem tanto facilius, si per compendium *senatusconš conš renunciari* scriptum fuerit, quemadmodum plerumque scribi solet.

§ 7 *Te vero, C. Claudi, adhortor*] An ex falsa interpretatione compendiosæ scripturæ, ignoro. Pall. tres *Te vero, Consul Claudi.* Pal. 2. amplius *consul Claudii exhorto.* Gebh. *Te vero CON̄.* vel *consul Claudi* Voss. uterque, Leid. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Te vero, Claudi consul* Harl. 2. Aldus etiam *Te vero consul Claudi* edidit. Sed in erratis priorem lectionem revocavit. Tum *abhortor* Harl. 1. sollemni librariorum peccato. Vide ad IV. 38. § 4. Ita passim verba cum præpositionibus *ab* et *ad* composita librarii inter se commutarunt. Vide ad XL. 55. § 5. Plura similia olim collegi ad Silii Ital. XI. 14. 'Exhortor' est in Hav. Mox *ut ipse pop. Rom.* pro *ut et ipse pop. Rom.* Harl. 2. Lipsiens. et vett. edd. usque ad Aldum, qui τὸ *et* primus interposuit, quod etiam servant alii omnes, quibus utor, codd. Vide ad II. 44. § 3. Mox *a me ita accepturum*, addita præpositione, Gaertn. et *honoris actum*, pro *hon. auctum*, Klockian.

Invidiamque, quæ continuato eo inpenderet] Ita edidit Jac. Gronovius, sed, ut puto, operarum lapsu, quamvis postea similiter Clericus excudi curarit. Non modo enim omnes priores typis exarati, sed etiam codd. quibuscumque usus sum, constanter præferunt *quæ ex continuato eo inpenderet.*

§ 8 *Communiter inde edicunt*] *Communiter idem edicunt* Lipsiens. De quo errore vide ad I. 19. § 7. *Communiter inde p. edicunt* Gaertn. Quid voluerit librarius, non adsequor. Mox *L. consulem Q. faceret*, vocibus inperite transpositis, idem Gaertn.

Se id suffragium non observaturos] Pal. 2. *non se id suffr. observ.* Sic supra idem codex, consensum nactus Pal. tertii, *si vana vestra, Patres conscripti, auctoritas ad plebem est.* Gebh.

CAP. XXII. § 1 *Consules creati Q. Fabius Vibulanus tertium, et L. Cornelius Maluginensis*] Non est dubium, quin de eo Fabio loquatur, cujus ab initio hujus libri mentio, et cujus bis a Livio omissum cognomen est. *Glar. Quintius Fabius* Gaertn. et Hav. Vide hoc lib. ad c. 1. § 1. Tum cognomen *Vibulanus* exsulat a priscis. Primus id adposuit Aldus. Exhibent etiam codd. scripti, licet varie corruptum: et quidem *Jubulanus* Voss. 1. et Harl. 2. *Jubulacius* Lipsiens. *Bubulanus* Leid. 2. *Bibulanus* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *Bibularius* Port. Vide ad Liv. IV. 11. § 1. Sed *Vibulanus* recte vocatur in Fast. Capitol. Deinde *tercio* Harl. ambo et Gaertn. *tertio* Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. quomodo sæpissime variant libri scripti. Vide ad V. 16. § 1. Sed adverbium numerale ignorant Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. Mox *L. et Cornelius* Leid. 1. Conjunctio deest in Harl. 2. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Vide quæ notantur ad II. 17. § 1.

Propter Capitolium captum, consulem occisum] *Propter consulem occisum* Harl. 2. *et consulem occisum* Port. Sed alii codd. etiam editi, stant pro

vulgato. Tum *occisum, id condi religiosum*, addito pronomine, Lipsiens. Paullo ante *Census auctus eo anno* Harl. 1. frequenti scribarum errore. Vide ad XXI. 61. § 4. Ceterum ita distinguebat librarius Lipsiens. *Census actus : eo anno lustrum propter Cap.* Male.

§ 2 *Q. Fabio et L. Cornelio consulibus, principio anni statim res turbulentæ*] Copula deficit in libris nostris omnibus Mss. ordinantque iidem mox sic, *principio anni res statim turbulentæ*. Gebh. Florentinus ignorat copulam. *J. F. Gron.* Eamdem etiam ignorant omnes nostri. Hearne vero, eam in Oxon. N. superesse monens, aliorum vero codicum nullam mentionem faciens, tacitus agnovisse videtur, in illis pariter desiderari. Mox *res statim turbulentæ* similiter Voss. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav.

Jam Antii Volscorum legiones esse] *Legiones Volscorum* alio ordine Voss. 1. et Leid. 2.

Coloniam ingens metus erat defecturam] *Defecturum* Klockian. *defuturam* Voss. 1. a m. pr. quomodo alibi etiam librarii errare consueverunt. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIV. Mox *imperatum a tribunis*, pro *impetratum a trib.* Voss. 2. Et hæ voces sæpe in codd. scriptis confunduntur. Vide ad Liv. IX. 30. § 10.

§ 3 *Consules inde partiti provincias. Fabio, ut Antium legiones duceret, datum*] Est XXIII. 26. ubi vulgo legebatur : ‘ Nihilo segnius in Hispania bellum erat, sed ad eam magis diem prosperum Romanis. P. et Cn. Scipiones ita inter se partiti copias, ut Cn. terra, P. mari navibusque rem gereret :’ sed restituimus ex optimis libris, *prosperum Romanis. Publio et Cnæo Scipionibus ita inter se partitis copias*. Ea res mihi suspicionem movit, passim id genus mendi irrepsisse. Itaque dubitabam, an non hic quoque fuerit, *Consulibus inter se partitis provincias, Fabio, ut Antium legiones duceret, Cornelio, ut Romæ præsidio esset.* Quin et supra hoc lib. c. 10. ‘ Ut hæc dicta in senatu sunt, delectus indicitur, consulibus belli administrationem inter se dispartiri jussis, alteri ut Volsci, alteri ut Æqui provincia esset.’ Sed dubitabam tantum, nec ea propter cum quoquam litigabo. Plura occurrent hujusmodi, quæ in tempore tangemus. *J. F. Gron.* Fatendum est, conjecturam viri summi, nisi quod *inter se*, pro *inde*, reponendum existimet, parum a vulgata lectione recedere, et eam ob caussam magna se verisimilitudine commendare. Quum enim olim per compendium *Cons̃.* scriptum fuerit, unicum discrimen tantum consistit in litera *s* voci *partiti* in fine adjecta. Et tali modo multis aliis locis subcurrendum putavit. Vide ad III. 57. § 9. IX. 12. § 9. c. 31. § 1. c. 41. § 2. XXI. 17. § 1. XXXII. 1. § 1. c. 8. § 4. et XLV. 17. § 6. quorum nonnullis, pro *sortiti sunt*, legendum censuit *sortitis*. Vide ad locum Livii ultimo loco laudatum. Contra tamen vix credibile videtur, tot locis simili odio omnes librarios eamdem locutionem persecutos esse, eodemque errore Livium corrupisse, et nullos hodie superesse codd. qui vel alibi veram scripturam servarint. Quin et supersunt loca, ubi Livius pari modo locutus est, nihilque Gronovius monuit. Ut X. 12. ‘ Consules inter se provincias partiti sunt. Scipioni Etruria, Fulvio Samnites obvenerunt :’ et alibi. Accedit, in vulgata lectione nihil Gronov. displicere posse, quam quod periodi nimis interciduntur. At ita Livius sæpissime loqui solet, ut infinitis exemplis ostendi posset. Tale est illud VI. 4. ‘ Comitia tribunorum militum consulari potestate habita. Creati T. Quinctius Cincinnatus, &c. ’ ubi iterum Gronovius *comitiis tribunorum, &c. habitis, creati, &c.* Sed, alterum

multo pluribus locis Livio placuisse, exemplis ibidem evincam. Tale etiam illud II. 19. 'Consules Ser. Sulpicius M'. Tullius. Nihil dignum memoria actum. T. Æbutius deinde et C. Vetusius. His consulibus Fidenæ obsessæ:' et hic Gronov. legendum suspicatur *Consulibus Ser. Sulpicio M'. Tullio, nihil dignum memoria actum. T. Æbutio deinde et C. Vetusio Fidenæ obsessæ.* Sed vide quæ ibi quoque notantur. Simile insuper XXI. 36. 'Nunciatur rupem inviam esse. Digressus deinde ipse ad locum visendum. Haud dubia res visa:' ubi Gronovius conjicit *Digresso deinde ipsi ad locum visendum haud dubia res visa.* Sed et ibi videnda, quæ notavi. Quamvis igitur in omnibus his Gronovio invitis codd. Livium tentanti accedere nequeam, acre tamen ac fertile viri maximi judicium plurimum suspicio; ejusque conjecturas vulgatæ scripturæ præferre non dubitarem, si alicujus auctoritatis codd. illas probarent.

Fabio, ut Antium legiones duceret, datum] *Legiones ut Antium duceret* Voss. 1. et Leid. 2. *ut legiones Antium duceret* Leid. 1. Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Quod codd. ita in ordine vocabulorum dissentiant, aliquid mendi latere suspicor. Et forte, voce expuncta, legendum *Fabio, ut Antium duceret, datum.* Solet enim sæpe Livius absolute verbum 'ducere' usurpare. Supra I. 23. 'Ea res ab stativis excivit Mettum: ducit, quam proxime ad hostem potest:' ubi plura videnda. Et ita 'educere' etiam. Vide ad XL. 25. § 1. Ceterum *adduceret* Port. a m. pr. *diceret* Lipsiens. sollemni aberratione. Vide ad XXXVIII. 43. § 2.

Cornelius ut Romæ præsidio esset] Quidam *Cornelius* mutarunt in *Cornelio*, propter verbum 'datum,' quod præcesserat. Quasi non et verbum 'partiti' præcesserit, ad quod referri poterat. *Glar.* Vet. lib. *Cornelio*, quo pacto sine controversia legendum est. *Sigon.* Meliores duo codd. *Cornelius*, quod et Glareanus probat, referens nomen ad verbum 'partiti.' Ego potius ad *esset*. Solus Pal. 2. novissimæ ætatis *Cornelio*. Ex edd. vero illa Campani. *Gebh.* *Cornelius* ex nostris servant Flor. Voss. uterque, Leid. 2. Harl. 1. et Lipsiens. Reliqui, et inter eos optimus Leid. 1. habent *Cornelio*. Et ita etiam ediderunt Ascensius, Mogunt. aliique, quos hic indicat Glareanus. Et licet vel omnes codd. *Cornelius* præferrent, ratio tamen doceret, alterum præstare. *Cornelius* enim omnino ad præcedens 'partiti' referri nequit, ut Glareanus putabat; neque commode cum Gebhardo ad sequens *esset*.

§ 4 *Hernici et Latini jussi milites dare ex fœdere*] *Hernici atque Latini* Harl. 2. Τὸ *jussi* exsulat ab Leid. 2. quemadmodum mox vox *tertia* a Voss. 2. alterutra tamen abesse nequit. Deinde *dare et defendere* est in Lipsiens. pro *dare ex fœdere*.

Duæque partes in exercitu sociorum, tertia civium fuit] Vide Lipsium ad Vell. Pat. II. 15. de bello Italico, ad verba, 'Per omnes annos atque omnia bella duplici numero se militum equitumque fungi:' et de Milit. Rom. II. 7. *Klock.*

Ad diem præstitutum venerunt] *Ad diem præstitutam* Gaertn. Liv. X. 20. 'Præstituta die, quarum rerum non exstitit dominus, militi concessæ.' XLV. 11. 'Diemque præstituit, intra quam de conditionibus peractis responsum acciperet.' Ita 'stata,' 'statuta,' 'constituta dies' sæpius apud Liv. obvium est. Vide ad XXVII. 16. § 16. Reliqui tamen codd. hoc loco in vulgatum conspirant.

Haud procul oppido stativisque hostium consedit] Vocem *hostium* non agnoscit Harl. 2. *haud procul dubio hostium* habent Voss. 1. et Leid. 2. Qui

similesque errores absoni, in quibus tamen inter utrumque codicem plerumque convenit, mihi persuadent, vel alterum ex altero, vel utrumque ex eodem codice descriptum esse.

§ 5 *Non permistim unam sociorum civiumque*] Scribe *non permixtam*, vel *permistam*. Sic enim in antiquo volumine legitur, et placet lectio: subauditur 'aciem.' *Rhen.* *Permixtam*, vel *permistam*, etiam non modo omnes mei manu exarati, sed et vetustiores excusi: *permistim* demum datum invenio a Moguntinis, qui elegantiam quamdam captasse videntur in oppositione τῶν 'permistim unam' et 'tres separatim.' Sed vellem, aliud exemplum, ubi vox illa apud scriptorem hujus ævi usurpatur, commonstraretur; quamvis *immixtim* Plautum dixisse in Aulul. II. 3. 12. non ignorem. *Permixte* Cicero dixit. Præterea copula *que* deficit in Lipsiens.

§ 6 *Inde signum observare jussit*] *Observari jussit* fragm. Hav. *observare jussit* potest intelligi 'socios;' quod ex sequenti repetendum est. Vide ad XLII. 24. § 5.

Ut pariter et socii rem inciperent, referrentque pedem, si receptui cecinisset] *Referrent pedem* Lipsiens. *et referrent pedem* Harl. 2. et Hav. quorum librarios, ut ita darent, id præsertim impulisse videtur, quod crederent, duplicem conjunctionem hic eo sensu jungi, quo sæpe apud Liv. occurrit. Vide ad II. 44. § 3. Jam vero post *et* eo casu non recte inferri τὸ *que*. Quod si eo consilio locum mutarint, dupliciter errarunt: quemadmodum enim post *que* voculam *et*, ita etiam post *et* voculam *que* inferre Livius solitus est. Vide ad XXXIV. 37. § 5. At non eo sensu duplices illæ copulæ hic conjunguntur. Ita enim potius dixisset Livius, *ut pariter socii et rem inciperent, ref.* Sed potius *et* hic ponitur pro 'etiam.' Nihil itaque mutandum, quod et ceterorum codicum pro vulgata lectione consensus docet. Præterea *cecinissent* male Voss. 1. et Leid. 2. a m. pr.

Equites item suæ cuique parti post principia conlocat] An *suæ quemque parti* sit verior lectio, ipse lector viderit. *Sabell.* Legendum est *sua*. Ut *ad principia* referatur: quamquam et *suos*, vel *suæ quemque*, aut *suæ quosque* scribere potuerit, ut ad *equites* referret. Ita enim dicimus 'suam rem cuique domino tribuere,' aut 'suo quidque domino tribuere:' non *suum quidque*, aut *suo cuique*. Varro de Re Rust. I. 7. 'Quæ suo quidque loco sunt posita, ea minus loci occupant.' Cæsar Gall. VII. 32. 'Divisum senatum, divisum populum in suas cujusque eorum clientelas.' Livius supra c. 11. 'Neque suum cuique jus modum faciebat.' Hinc noscas, apud Virgilium Ecl. VII. 54. 'Strata jacent passim sua quæque sub arbore poma,' non modo delirare G. Canterum Novar. Lect. VI. 28. (quia *sua* κατὰ συνεκφώνησιν una syllaba et auferendi casu accipit,) sed nihilominus viros doctissimos, cum *sua* nominativo quidem plurali prolatum, *quæque* tamen etiam defendunt. Non potuit aliter Virgilius dicere, quam 'sua quaque sub arbore poma.' Livius XXV. 17. 'Motibusque armorum et corporum suæ cuique genti adsuetis:' scribe *unicuique genti*. J. F. Gron. Sic quoque emendat Gronovius XXXIII. 46. 'Pecunia, quæ in stipendium Romanis suo quæque anno penderetur:' ubi vulgatur *suo quoque anno*. Si certum est, hæc non aliter posse dici, etiam probanda est emendatio Budæi pro eo, quod in l. 12. D. de Usur. in libro Florent. et edd. est, 'Nisi sua quaque die usuræ suprascriptæ exsolverentur,' legentis *sua quæque die*. Et Haloandri, qui cum aliis in l. 25. § 3. D. Locati, edidit 'Curare debet, ut opera rustica suo quæque tempore facias;' quod in Florent. est *suo quoque*. Et ei, quod

in Sueton. Aug. c. 40. editur: 'Ter in annum quaternum mensium tesseras dare destinavit (plebi:) sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus, ut sui cujusque mensis acciperet;' præferenda est scriptura libri Torrentiani et Ed. Ald. *ut sui quisque mensis acciperet.* In Cæsare quoque Bell. Civ. I. 83. legendum est: 'Has subsidiariæ ternæ, et rursus aliæ totidem, suæ quæque legionis, subsequebantur:' non *suæ cujusque.* Sed mihi nondum liquet, cur hæc tam ἀποτόμως damnanda sint, et cur omnes librarios ad hoc corrumpendum conspirasse credere debeamus. In Suetonio quidem nihil mutari patitur Schelius ad Polybium de Castrametat. Rom. Et, si quid mutandum est, potius putem legendum *suam cujusque mensis,* quam *sui quisque mensis:* nam opponit 'quaternum mensium tesseras,' 'cujusque mensis tesseris.' Propemodum credo, Latinos dixisse interdum 'suusquisque,' voce ex duabus composita, ut 'unusquisque,' et 'quotusquisque.' *Duk.* Quemadmodum Gronovius emendavit, sæpe Livius locutus est. Ita supra I. 52. 'Turnus sui cuique periculi, si adversatus esset, recens erat documentum.' II. 32. 'Singulis membris suum cuique consilium, suus sermo fuerat.' III. 36. 'Ut hoc insigne regium in orbem suam cujusque vicem per omnes iret.' X. 6. 'Ut tres antiquæ tribus, Ramnes, Titienses, Luceres, suum quæque augurem habeant.' XXXIII. 46. 'Quin et pecunia, quæ in stipendium Romanis suo quæque anno penderetur, deerat:' ita Gronov. scribendum conjicit, pro *suo quoque anno.* XXXIV. 11. 'Si in sua quisque nostrum matre familiæ jus et majestatem viri retinere instituisset.' Et ita fere adhuc mendosus circumfertur Colum. III. 1. 'Silvestres ac feræ sui cujusque ingenii semina gerunt.' ubi cod. Sangerman. præfert *sui cuique ingenii:* sed forte legendum est *sui quæque ingenii.* Et ita mox loquitur eodem cap. 'Suum cuique regioni magis aut minus aptum esse doceat usus.' Plinius Epist. II. 5. 'Veremur, ne quibusdam pars aliqua secundum suam cujusque naturam non probetur.' Curtius IV. 12. 'Pedites his plurium gentium, non mixtas, sed suæ quisque nationis junxerant copias:' ubi viri docti, *mixtos* vel *immixtos* legi posse, et *pedites* ac *copias* per adpositionem accipienda monentes, non satis ad structuram totius orationis adverterunt, quæ exigit, ut τὸ *pedites* casu primo accipi debeat. Vide ibi Freinsh. Si quid mutandum, mallem *suæ quisque nationi:* quod tamen nec ipsum necessarium. Caussatur quidem Doujatius, ideo Livium hic *suæ cuique parti,* quam, ut Gronovius conjiciebat, *sua cuique parti,* maluisse, ut significaret, equites Hernicos ei exercitus parti quæ peditibus Hernicis, Latinos ei quæ Latinis, Romanos ei quæ legionibus constaret, subjectos fuisse. Sed antecessorum Parisiensium primicerius non animadvertit, idem optime a Livio indicari dicendo *sua post principia cuique parti,* adeoque in eo vulgatæ lectioni nullum præsidium quæri posse. Omnes tamen nostri receptam scripturam servant, nisi quod *suæ parti cuique* alio ordine præferat Port.

§ 7 *Non sustinentes impetum Volscos*] *Nec sustinentes* Voss. 2. quæ lectio ferri posset, si plurium codicum consensu firmaretur. Particula enim *nec* non tantum conjunctio est disjunctiva, sed ab antiquis etiam pro *non* posita est. Vide Zinzerl. Promuls. Critic. c. 23. Sic *nec ita multo post,* pro 'non ita multo post,' supra est II. 22. 'Ita sine certamine inde abductæ legiones. Nec ita multo post Volscis levatis metu suum rediit ingenium.' Qua tamen alii omnes codd. in vulgatum conspirent, nihil puto mutandum. Solent autem voces *non* et *nec*

in libris scriptis confundi. Vide ad v. 54. § 2. Paullo ante *Item trifariam*, pro *Ita trif.* Gaertn. Alibi has voces confundi, videbimus ad XXXIX. 19. § 5.

§ 8 *Quum ad id spectator pugnæ adstitisset*] Pal. 1. *abstitisset*. Gebh. Referendum hoc inter vitia scribarum, qui passim verba ex præpositionibus *ab* et *ad* composita commiscere soliti fuerunt. Vide ad c. præc. § 7.

Inclinatamque in partem unam] *Inclinantemque* vett. edd. invitis omnibus meis. Recte itaque Moguntini pro eo substituerunt *inclinatamque*, quod etiam servant libri scripti.

§ 9 *Et in castris et extra munimenta*] Prius *et* non comparet in priscis excusis. Primus addidit Aldus. Et id habent omnes nostri manu exarati. Vide ad II. 44. § 3. Sed posterius *et* male omittitur in Lipsiens. Mox *cædis*, pro *cædes*, Leid. 1. Vide ad v. 45. § 3.

Deletusque exercitus foret, nisi fugientes silvæ texissent] Legendum *ni fugientes* ex Pall. codd. Mss. et prima ed. *Gebh.* *Delectusque exercitus foret* Leid. ambo, et Harl. 2. errore scribarum. Vide ad IV. 25. § 8. *ni fugientes* scribendum esse Gronovius prima ed. notarum ex scriptis, Mediolanensi editione, Jo. Andreæ, et Aldina docuerat, et τὸ *ni* se non semel alibi quoque mutatum in *nisi* deprehendisse monuerat; quod postea in curis repetitis omissum est. *Ni*, pro *nisi*, retinent etiam omnes nostri, præter Voss. 1. et Leid. 2. qui *nisi*, et Gaertn. qui *ne* præferunt: *ni* etiam superest in vetustis excusis. Τὸ *nisi* primum obcurrit in Basileensi an. 1539. Sæpius τὰ *ni* et *nisi* commutata in scriptis fuisse, vere Gronovius observarat. Vide ad XXIII. 1. § 8.

CAP. XXIII. § 1 *Dum ad Antium hæc geruntur*] Dissonat hic prodigiose Pal. 3. *Dum in Antium hoc feruntur*. Gebh.

Arcem Tusculanam inproviso nocte capiunt] Dionys. Antiq. x. p. 646. et oppidum et arcem capta scribit, quod verisimilius puto: nisi quis Æquos in hoc Herdonium imitatos credat. *Glar.*

Ut distenderent hostium copias] Cur non *distinerent* potius? *Sabell.* Mendosum verbum est *distinerent*. Tu castiga *distenderent*, id est, distraherent, separarent. Sic IX. 12. 'Distendit ea res,' inquit, 'Samnitium animos.' *Rhen.* *Distenderent hostium copias* probissima lectio est, expressa ab Andrea; retineturque ab Pall. tribus, nisi quod in Pal. 2. margine adnotatum est *distinerentque*. Campanus edidit *ut discenderent*. IV. 59. 'Quacumque incessere, late populati sunt tecta agrosque, ut distinerent Volscos:' ut habet sola Campani ed. Pall. tres *deterrerent*. Forte *diterrerent*. Rhenanus legit *externarent*: quod non probo. Lib. v. 20. 'Dum senatum distinebant sententiæ:' forte legendum *distendebant*. Lib. XXVII. cap. 42. 'Consules, diversis itineribus profecti ab urbe, velut in duo pariter bella, distenderant curas hominum.' *Gebh.* *Distinerent* commodum in hac re verbum est, quo Livius sæpe pro 'dividere,' 'in partes distrahere,' usus est. Vide ad Liv. v. 20. § 4. Hic tamen recte mendosum vocat Rhenanus ob codicum dissensum, quorum nullus, nisi Port. a m. sec. id ostentat. Alii omnes constanter præferunt *distenderent*, exceptis Voss. 2. et Gaertn. qui habent *discederent*, et fragm. Hav. a m. pr. quod præfert *discerent*. Ita 'distendere' XXXIV. 29. 'Romani simul a porta, unde aditus planior erat, ut distenderent ab apertiore loco hostes, simul per patefactum ruina iter inrumpere conabantur.' *Distenderet* est in Harl. 2. forte quia librarius credidit, hoc verbum referendum esse ad præcedens *reliquo exercitu*, quum respiciat remotius *Æqui*. Quamquam si ad alterum referri de-

buisset, ne ita quidem *distenderent* mutandi invitis codd. necessitas foret. Vide hoc lib. ad c. 28. § 2.

§ 2 *Si Capitolium captum nunciaretur*] *Nunciaret* Harl. 1. Male. Vide ad x. 10. § 1. Mox *adeo et recens Tuscul. meritum*, Port. omisso τῷ *erat*; quod alii omnes codd. obferunt. *Adeo recesserat Tuscul. meritum* Klockian. Forte scriptum fuerat continua serie, ut olim solebat, *recẽserat*. Evanescente postea vel perperam omissa linea suprascripta, inde facile formari pòtuit *recesserat*. Paullo ante *a Roma*, pro *ab Roma*, Lipsiens. a. m. pr.

§ 3 *Prædam ex castris raptim Antium convehit*] *Et castris* Harl. 2. Vide ad xxvi. 45. § 1. *e castris* Hav. Deinde *raptam* Leid. 2. Sed vulgatum verius est. Mox τὸ *relicto* non comparet in Hav. Tum *citato agmen Tusc.* pro *citatum ag. Tusc.* Gaertn. quod adverbialiter accipi posset. Inde enim alibi 'citatius' et 'citatissime' obcurrunt; nisi illa vel a 'citate,' vel a 'citatim' declinata esse existimentur. Reliqui tamen codd. nihil mutant. Et recte. 'Citatum agmen' ut infra v. 37. 'Citato agmine iter ingrediuntur.' xxiii. 36. 'Citatum agmen præter Capuam rapit.' xxviii. 16. 'Citato agmine ducti sunt.' xxvii. 50. 'Citatiore, quam inde venerat, agmine die sexto ad stativa sua atque ad hostem pervenit.' xxii. 6. 'Quam citatissimo poterant agmine, sese abripuerunt.'

Quod cocti ad manum fuit cibi] *Coacti* Flor. Klockian. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo. Sed male. Alibi ita etiam peccarunt librarii. Forte simili mendo deformatur etiam nunc locus Livii xliv. 32. 'Huic ut omnis multitudo vacaret, feminæ ex propinquis urbibus cocta cibaria in castra adferebant:' vulgo nunc legitur *coactæ*. Vide quæ ad eum locum notantur. Præterea *sibi*, pro *cibi*, Hav. qui error facillime inde ortus esse potuit, quod alius scribenti minus distincte verbis præierit: qua ratione confundi potuere *concilium* et *consilium*, de quo vide Gronov. ad Liv. xliv. 2. § 5. *cedens* et *sedens*, de quo vide ad Liv. xxi. 40. § 2. *censurus* et *sensurus*, de quo vide ad v. 20. § 6. et multa alia, quæ passim obcurrunt.

Commeatum ab Roma consul Cornelius subvehit] *A Roma* fragm. Hav. Tum *consules* Leid. 2. claro iterum indicio, stupidos librarios compendium scribendi *cons̃* nulla habita sensus vel locutionis ratione, modo *consul*, modo *consules*, reddidisse. Vide ad x. 10. § 2. Denique *subvenit* fragm. Hav. a m. pr. 'Vehere' et 'venire' alibi a librariis commutantur. Vide viros doctos ad Cic. de Nat. Deör. i. 1. Etiam quæ infra notantur ad iii. 61. § 9. v. 28. § 2. et alibi.

§ 4 *Aliquot menses Tusculi bellatum*] *Aliquot mensibus* Voss. 2. a m. pr. Vide ad x. 21. § 6. *Aliquod* autem præfert Gaertn. Vide ad iii. 9. § 2. Etiam *Tusculum* exsulat ab eodem cod. Mox *oppugnat*, pro *oppugnabat*, Port.

Ad arcem recuperandam, vi numquam eos subigere potuit] Alii legunt *vi numquam eo subire potuit*: quid si *potuere* legatur? propter statim sequentia hæc verba, 'inermes nudique omnes sub jugum ab Tusculanis missi.' *Glar.* Vet. lib. *subiri*. Sigon. Membranæ nostræ *ad arcem reciperandam*. Modius. Non aliter Pali. tres et Campani ed. quam *vi numquam eo subire potuit*. Miror, nostrum Pal. secundum divortium hic facere a Sigoniano repræsentante *subiri*. Andreas edidit *vi numquam eos subigere potuit*. Quam lectionem corruptam non diffitetur Loritus. *Gebh.* *Reciperandam*, quod Modius in suo reperit, mihi in nullo obvium fuit. Et sane passim quidem id in notius *recuperare* scribæ mutarunt. Vide ad vii. 18. § 1. Non tamen unius codicis testimonio rece-

perim. Tum *vi numquam eos subigere potuit* servant, quibus utor, edd. antiquiores. Sed recte eam lectionem viri docti rejecerunt, quam etiam nulli codd. mei agnoscunt. Primus Aldus ejus loco reposuit *vi numquam eo subire potuit*, cui concinunt ex nostris Voss. uterque, Leid. uterque, (nisi quod Leid. 2. omittat τὸ *eo*) Port. (qui alio ordine, *vi eo numquam subire potuit*, exhibet) Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Sed et hanc lectionem non per omnia sanam esse Glareanus jam deprehendit. Quum *eo* capiendum sit pro 'ad arcem,' eamque Tusculani cum parte exercitus Romani obpugnarint, *subire potuit* ferri nequit. Doujatius quidem, ut eam defendat, comminiscitur, consulem statim arcem adortum expugnare non potuisse, eamque Tusculanis obsidendam reliquisse, adtributa copiarum parte. Verum neque Livius id refert, neque aliunde constare poterit. Ipse itaque Glareanus *potuere*, pro *potuit*, scribendum conjicit. Sed conjecturam hanc nulli libri probant. Nihil itaque propius, quam ut cum Sigonio verum credamus *numquam eo subiri potuit*. Id fuisse videtur in Lipsiens. et utroque Harl. idem etiam in omnibus Mss. suis esse Hearne auctor est. J. F. Gronovius etiam in priori ed. notarum ita scribendum judicavit, eamdemque lectionem Jac. Gronovius in contextum recepit. *U numquam eo subire* Flor. a m. pr. qui a m. sec. exhibet *uti numquam eo subire*.

Fames postremo inde detraxit hostem] *Postremo deinde* Hav. Quod an dictum erit ut 'deinde deinceps,' 'postea deinceps,' 'deinde postea,' similiaque alia, de quibus agitur ad II. 47. § 11.? Non puto. Reliqui enim codd. in alia omnia discedunt. *Inde* ergo est ex arce. Præterea *inde traxit hostem* Harl. 1. Sed primam syllabam vocis *detraxit* absorpsit ultima præcedentis *inde*. Vide ad v. 19. § 4. 'Detrahere' in hac re usitatissimum verbum est. Infra XXIX. 20. 'Spe destinaverit, Hannibalem ex Italia detracturum:' ubi plura vide.

§ 5 *Quo postquam ventum ad extremum est*] J. F. Gronovius prima notarum ed. scribendum conjecit *Qua postquam*, et *Qua* respondere τῷ 'fames' monuit; et ita *ad extremum* accepisse videtur ad extremam, ad ultimam necessitatem. Notas deinde recensens conjecturam hanc delevit; forte quod displicere incepisset. Et recte. Vulgatum enim sanum est. *Quo* (nempe ut fames detraheret) *ad extremum* autem, id est tandem, extremo; quo sensu apud Cic. et passim alibi frequenter obcurrit. Ceterum *Qui*, pro *Quo*, Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *ad extremum ventum est* fragm. Hav.

Inermes nudique omnes sub jugum ab Tusculanis missi] *Inermes undique omnes*, transpositis literis, Leid. 1. et Hav. Neque aliter multæ ex vetustis edd. Sed rectum est *nudique*, quod servant reliqui codd. mei, et cum illis Pal. 1. ut Gebhardus monuit ad III. 11. § 8. Infra cap. 28. 'Sub hoc jugo dictator Æquos misit. Castris hostium receptis, plenis omnium rerum, (nudos enim emiserat) prædam omnem suo tantum militi dedit.' IX. 6. 'Primi consules prope seminudi sub jugum missi.' cap. 15. 'Militem se cum singulis vestimentis sub jugum missurum.' X. 36. 'Captivorum numerus fuit septem millium ac trecentorum, qui omnes nudi sub jugum missi.' *Inermes nudi omnes* sine copula Port. Denique *a Tusculanis* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Port. fragm. Hav. et Gaertn.

Consul in Algido consecutus] *Secutus* Lipsiens. Male. 'Consequi' enim est hoc loco pro 'adsequi,' 'sequendo aliquem adtingere.' Curtius IV. 9. 'Fugientemque per medios hostes consecutus ex equo præcipitavit.' VII. 2.

'Fugientem consecuti vinctum reducebant.' Paullo ante *hac ign. fuga*, pro *hos ign. fuga* Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *ac ignominiosa* Hav. Sed reliqui recte vulgatum tuentur.

§ 6 *Victor ad Columen*] *Ad Colinum* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. *ad Collinum* Hearnii Oxon. L. 1. et C. *ad Columñ* fragm. Hav. Reliqui *ad Columẽ*, vel *ad Columen*. Et ita etiam edd. omnes, nisi quod in Francofurtana a. 1578. invenerim *Columem*. Ita etiam hunc locum adducens laudat Cluver. Ital. Antiq. II. 16. p. 779. et ex eo, quod vocabulum *Columes* formationem linguæ Latinæ habere minus videatur, haud inmerito id viris doctis suspectum esse pronunciat. Eos tamen, quiqui sint, non male lectionem illam in controversiam vocasse, evincit aliarum edd. ac plerorumque codd. consensus. Addit Cluverius, sibi persuasum esse, eumdem hunc esse locum, qui 'Corne collis' apud Plin. Hist. Nat. XVI. 44. vocatur, nec dubitare, quin alterum ex his vocabulis sit corruptum. Mox τὸ *nomen* deest in Harl. 1. errore scribæ.

Exercitu relicto castra locat] Si exercitum reliquisset, non erat opus castrorum metatione: quare *reliquo exercitu* melius. Tu vide, quæ præcedunt. *Sabell.* Nemo non intelligit, *relicto* nullo modo incolumi sensu stare posse. Quare videbunt alii, ne *reducto*, aut, quod æque placet, *reliquo*, sit potius legendum. *Sabell.* Admonnit Sabellicus, legendum *reliquo exercitu*, non *relicto*. Glar. Recte Sabellicus vidit, τὸ *relicto* hic locum non obtinere. Ego aut *relato* scriberem, aut *reducto*. Rubenius. Sabellicus absurditatem, nescio quam, odoratus, reponendum censet *reducto*, vel *reliquo*. Tale nihil in omnibus nostris libris. *Gebh.* Vide ad II. 17. *Duk.* Omnes etiam nostri in vulgatum conspirant, nisi quod τὸ *relicto* deficiat in Gaertn. Attamen locum mendosum esse nullus dubito. Nec tamen subcurrit, quid substituendum sit. Ant. Perizon. ad marginem codicis conjecit *exercitu refecto*.

Et alter consul, postquam mœnibus Romanis, jam pulso hoste, periculum esse desierat] Est in veteri, *postquam mœnibus jam Romanis, pulso hoste*. Rhen. Rhenanus legit *mœnibus jam Romanis*, ut edidit Andreas. Ceterum in Pall. tribus et Campani ed. plane evanuit τὸ *jam*. Gebh. Evanuit etiam in Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. At ordinem vocabulorum, quem Rhenanus in suo invenit, observant Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 1. quos secutus sum. In nullo enim codice voces in eam seriem, quæ in editis plerisque superest, digestæ obcurrunt. Ceterum τὸ *et* in principio harum vocum deest in Voss. 2. τὸ *esse* vero in Leid. 2. Contra, addita voce, *postquam a mœnibus* Gaertn. ut construendum sit 'pulso a mœnibus.' Verum quum reliqui codd. adscitam a librario hujus Mss. præpositionem ignorent, eam etiam recipiendam non existimo. Ita constructio erit 'desierat periculum esse mœnibus Romanis.' Sic Terent. Heaut. V. 2. 27. 'Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam a fame mihi sit, Syre?' Ibidem III. 3. 6. 'Quum illi pericli nihil ex indicio siet:' in Phorm. II. 2. 19. 'Aliis aliunde est periclum.' Mox *a Roma*, pro *ab Roma*, Gaertn.

§ 7 *L. Cornelium consulem id bellum gessisse*] Prænomen Cornelii exsulat a Port. Tum *hoc bellum gessisse* Voss. 2. Harl. 2. Port. et Hav. *hic bellum gessisse* Leid. 1. et Gaertn. Paullo ante voces *consules* et *anno* deficiunt in Gaertn. eodem.

Quia nulla apud vetustiores scriptores ejus rei mentio est] Observat tamen Pighius in Annal. ad A. U. C. CCXCIV. p. 128. hujus rei apud Dionys. Halic. lib. X. p. 647. mentionem obcurrere. Verum is ratione Livii non inter

vetustiores, sed inter æquales scriptores, referendus est. Eo autem auctore L. Cornelius consul Antiates semel iterumque prœlio vicit; eorum urbem inpetu cepit, et Romam reversus de hostibus triumphavit; ejus autem triumphi vestigia inveniri in fragmentis Fastor. Triumph. hoc anno. Vide etiam Sigonium in Fast. ad eumdem ann. Ceterum vox *scriptores* non comparet in Port. ejus loco *auctores* præfert Leid. 2. qui etiam habet *hujus rei mentio:* sed *ejus mentio rei* Harl. 2. Hav. et Lipsiens.

CAP. XXIV. § 1 *Tribunicium domi bellum Patres territat*] *Irritat* primæ edd. usque ad Aldum, qui *territat* substituit. Id autem servant tantum non omnes scripti. Hinc intelligere possum, quid voluerit scriba Hav. solus meorum in diversa abiens, et obferens *interritat*. Invenit nempe duplicem lectionem *irritat* et *territat*, et utramque simul exprimere voluit; ideoque dedit *interritat*. Vide ad hujus lib. c. 44. § 4. Deinde *fraudem fieri* Gaertn. Sed reliqui Mss. vulgatum tuentur: *m* finale a librariis pro lubitu passim vel addi, vel omitti, sæpe supra dictum est, et sæpius infra notandum erit. Vide etiam mox ad § 5.

Frustrationem eam legis tollendæ esse] Voculam *eam* non agnoscit Harl. 2. *frustrationem eam legis tollendam esse* Hav. cujus librarius non intellexit vulgatam lectionem ejusque elegantiam, de qua vide ad v. 3. § 5.

§ 2 *P. Lucretius præfectus Urbis*] Suspectum est prænomen *Publius*, pro *Lucius*, qui triennio ante consul fuerat. Nam omnes præfecti Urbis ante hoc tempus consulares fuerunt. Q. Servilius supra c. 3. L. Valerius c. 5. Q. Fabius c. 8. et c. 29. *Duk.* Utramque lectionem præfert Flor. obferens *P. L. Lucretius:* et sic Dukeri conjecturam firmat.

§ 3 *Erat et nova exorta caussa motus*] Amphibolon in *motus* participio et nomine, et *nova exorta causa* in nominandi casu et vocandi [l. auferendi]. Res digna, ubi exerceantur curiosi grammatici. *Glar.* Nullum in his amphibolon esse existimo. Quisquis enim ad mentem Livii adtendit, facile intelligit, *nova exorta caussa* casu primo poni; τὸ *motus* autem non participium, sed nomen esse casu secundo; ac Livium dicere velle, præter contentiones de lege Terentilla novam certaminum cum tribunis caussam exortam esse. Vox *et* culpa scribæ non adparet in Lipsiens. *nona*, pro *nova*, præfert Kloekian. Tum *motus* male exsulat ab Hav. pro eo *timoris* præfert Hearnii Oxoniensis L. 2. unde effici potest, in quodam codice *metus* scriptum fuisse, cujus glossa erat *timoris*. *Metus* autem et *motus* inter se commutari, videbimus ad III. 69. § 2. *Caussa amotus* est in Lipsiens. Sed litera *a* vocis *motus* capiti adhæsit ex fine vocis præced. Vide ad XXXVII. 29. § 8. et mox ad § 5. hujus cap.

A. Cornelius et Q. Servilius quæstores] *L. Cornelius* Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Hearnii Oxonienses L. 2. et B. Præterea *atque Servilius*, quas vidi, edd. usque ad Aldum, qui primus substituit *et Q. Servilius:* idem in plerisque nostris superest. Reliqui manifesta vestigia ejus lectionis servant: nam *etque Servilius* præfert Harl. 1. *et. Quintius Servilius* Port. Pighius in Annal. ad A. U. C. CCXCIV. p. 128. testatur, quosdam codd. Livianos habere *et C. Servilius*, eumque hoc modo adpellat in serie magistratuum hujus anni. Sed, lectionem illam in nullo codice vel scripto vel impresso mihi obviam fuisse, profiteor. Mox *inde Volscio*, pro *M. Volscio*, fragm. Hav. a m. pr. Vide ad IV. 52. § 4.

Quod falsus haud dubio testis in Kæsonem exstitisset] Vet. lib. *haud dubie.* Sigon. Sigonius *haud dubie*, ut ha-

bent Pall. *Gebh.* *Haud dubie* quoque non modo omnes nostri manu exarati, sed etiam excusi, quoscumque vidi, usque ad Frobenium, qui a. 1535. *haud dubio* substituit. Supra I. 9. 'Et haud dubie ad vim spectare res cœpit.' II. 23. 'Consules ipsos tergiversari, nec dubie ludibrio esse:' ubi quidam etiam, *nec dubio ludibrio esse.* Infra hoc lib. c. 38. 'Id vero regnum haud dubie videri.' v. 33. 'Alpinis quoque ea gentibus haud dubie origo est.' XXXIV. 2. 'Hæc consternatio muliebris, sive sua sponte, sive auctoribus vobis, M. Fundani et L. Valeri, facta est, haud dubie ad culpam magistratuum pertinens:' ubi iterum recentiores edd. *haud dubio*, sed sine ullius codicis consensu. Vide quæ ad eum locum notantur. In verbis seqq. *diem dixerunt*, pro *d. dixerant*, Gaertn. *dixerint* Voss. 2. In reliquis recepta scriptura superest, nisi quod *dixerat* præferant Leid. 1. et Lipsiens.

§ 4 *Multis enim emanabat indiciis*] Non aliter Pal. 2. 3. et Andreæ atque Campani edd. et quidem eleganter. Sic I. 16. 'Manavit enim hæc quoque, sed perobscura fama.' Pal. 1. *multis enim eminebat indiciis.* Vereor, ut perperam. *Gebh.* *Manebat* Port. a m. pr. *emanebat* Voss. 2. *eminebat* Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Sed recte vulgatum probavit Gebhard. Sæpe Livius hoc verbo usus est de illis, quæ in vulgus exeunt, ac nota fiunt. Infra VII. 39. 'Primum admiratio, deinde haud dubius timor incessit animos, consilia sua emanasse.' VIII. 3. 'Per quosdam, privatis hospitiis necessitudinibusque conjunctos, indicia conjurationis ejus Romam emanarunt.' XXIX. 34. 'Periculum erat, ne vera eo ipso, quod celarentur, sua sponte magis emanarent.' XL. 54. 'Quum multa adsoleat veritas præbere vestigia sui, omni ope adjuvabat, quo maturius omnia emanarent.' XLII. 14. 'Bello deinde perfecto, quæque dicta ab rege, quæque responsa essent, emanavere.' c. 16. 'Refugerunt eo cursu, ut, quum unus non facile sequendo per invia atque ardua moraretur fugam eorum, ne comprehenso indicium emanaret, occiderint comitem.' XLIV. 35. 'Quo quæque adcuratius curantur, eo facilius loquacitate regiorum ministrorum emanant.' Deinde *nec fratr. Volsci*, pro *neque fratr. Volscii*, Gaertn. Ideo forte *nec* librarius dedit, quod ea vox mox subjungatur. Verum, recte post τὸ *neque* voculam *nec* inferri, videbimus ad IX. 9. § 14.

Ex quo semel fuerit æger, unquam non modo visum] *Ex quo fuerit æger*, una voce omissa, fragm. Hav. a m. pr. *ex quo semel fuit æger* Port. a m. pr. Forte scriptum fuerat *fu'it.* Sed additam notam librarius postea neglexit. Vide ad XL. 14. § 3. Deinde *numquam non modo visum* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et Port. Sed librarius in Voss. 1. primæ literæ τοῦ *numquam* signum addidit, ut indicaret, eam delendam esse. Ita autem olim datum fuisse videtur, quod *non modo* pro *non modo non* sæpissime usurpari non subcurreret. De eo vide ad XXV. 26. § 11. *non unquam modo visum* Harl. 2. et Hav.

Ne adsurrexisse quidem ex morbo multorumque tabe mensium] Addit Buslidianum exemplar *mortuum*, quod videtur deesse ad complementum sententiæ. *Nannius.* Vet. lib. *multorumque tabe mensium mortuum.* Sigon. Τὸ *mortuum*, quod viri docti ex Mss. addendum monent, superest constanter, non modo in omnibus scriptis, sed etiam in vetustioribus excusis. Frobenius demum ejecit a. 1535. sed dubium est, utrum deliberato animo, an errore operarum. *Ne ads. quidem eorum morbo* est in Harl. 1. *moltuorumque* in Lipsiens. Tum *mensum mortuum* pro *mensium mor.* Flor.

§ 5 *Secum eum tum frequentemque ad signa sine ullo commeatu fuisse*] Vet. libri *frequentem ad signa*. Sigon. Priorem lectionem *frequentemque* retinent ex meis Flor. Voss. 2. Leid. ambo, Harl. 1. Port. et fragm. Hav. Nihilominus tamen alterum præfero. Non enim qui Kæsonem falso Volscii testimonio obpressum contendebant, duplici pugnabant argumento, (quod eo tempore, quo Volscii fratrem male mulcasse dicebatur, secum fuerit, et frequens ad signa fuerit;) sed unico tantum, quod illo tempore a castris non abfuerit. Addunt tamen *secum frequentem*, tamquam caussam, quamobrem ipsi id noverint, et ut testimonio fidem concilient. Ad hoc *euntem*, pro *eum tum*, habet fragm. Hav. τὸ *tum* exsulat a Port. Præterea *sine aliquo commeatu* idem Port. *sine ullo comitatu* Hav. Paullo ante *meruerunt* multæ ex primis edd. invitis Mss. qui servant *meruerant*, quod jam in Veneta a. 1495. obvium fuit. *Ameruerant* est in Lipsiensi. Sed prima litera male repetita est ex fine vocis præced. Vide hoc cap. ad § 3.

Ita esse, multi privatim ferebant Volscio judices] Repone, *nisi ita esset, multi privatim ferebant Volscio judicem. Quum ad judicium ire non auderet, omneis eas res in unum congruenteis haud magis dubiam damnationem Volscii, quam Cæsonis Volscio teste fuerat, faciebant.* Est autem 'ferre judicem,' velut offerre judicem. Sic infra hoc lib. c. 57. 'Proinde, ut ille iterum ac sæpius provocet, sic se iterum ac sæpius judicem illi ferre, ni vindicias ab libertate in servitutem dederit.' Verba sunt L. Virginii adversus Ap. Claudium. Hoc sermonis genere et M. Tullius utitur. *Rhen.* Quidam libri *ita esse*, *multi privatim fer. V. jud.* Lege *ni ita esset*, *&c.* Solennis enim hæc particula in ferendo judice, ut infra hoc lib. c. 57. Vide Briss. de Form. v. p. 413. et 414. Hac autem phrasi 'ferre judicem' utitur Liv. hoc lib. loc. laud. VIII. 33. 'Provoco ad populum, eumque tibi judicem fero.' IX. 1. 'Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram.' Vide Brisson. de Formulis lib. v. et de Verb. Signif. quæ ad jus pertinent lib. VI. *Klock.* *Multi privatim fer. V. judicem* ab Curione est. Andreas et omnes usque ad Frobenium *judices*. Ego etsi in membranis promiscuis illud reperiam, tamen, quia omnium optimæ Florentinæ *judicis*, probo *judices*. Sic enim locutus est, quia præcessit *multi*, et alius alium. Tale in duodecim: 'libras farris in dies dato:' quia enim *dies*, ideo *libras*: quod est quovis die libram. Vide ad IV. 15. *J. F. Gron.* *Judicem* etiam omnes nostri præter Leid. 2. qui dedit *judicium*. Patet librarium non intellexisse locutionem 'judicem ferre,' eamque locum corrumpendi caussam fuisse. Non intellexit etiam Ascensius, qui a. 1513. in margine monuit, se libentius legere *ferebant Volscio indices*. Inlustrat eam Hotomann. ad Cic. Orat. pro Q. Rosc. Com. c. 15. Rectius certe, quam Menard. ibid. ut ex hoc loco constat. Vide etiam Budæum Annot. ad l. 2. § 24. ff. de Orig. Jur. pag. m. 90. Quamvis autem cum Gronov. probem *judices* ob codicis Florent. auctoritatem, alterius tamen lectionis *judicem*, non Curionem, sed Rhenanum auctorem esse, hujus præmissa adnotatio evincit. Quin etiam antequam Curio Livium ederet, ita jam vulgarant Frobenius a. 1535. Basileenses quadriennio postea, tum Vascosan. et anno uno ante Curionem Gryphius. Ceterum licet Rhenan. in Annot. *nisi ita esset* scribi jusserit, Frobenius tamen, qui plerasque ejus emendationes in contextum recepit, edidit *ni ita esset*; idque per omnes edd. deinceps propagatum est. Nescio tamen, an alteri præferri debeat.

Certe omnes nostri constanter præferunt *nisi ita esset:* (præter Flor. in quo est *ni ita esset multis privatis:*) et ita etiam ediderunt Mediolan. a. 1505. Quod ut reciperem, tot codicum constans auctoritas mihi persuasisset, nisi obstitisset auctoritas Brissonii, qui notat de Formul. v. pag. m. 369. et 370. in faciendis sponsionibus ac ferendis judicibus particulam *ni* adhibitam fuisse. Vide etiam viros doctos hoc lib. ad c. 57: § 5. Præterea *privati ferebant*. Sed *m* finale a librariis pro arbitrio vel adjectum vel omissum esse, modo dictum est ad § 1. hujus cap. *Privatim inferebant* habet Harl. 2. Sed syllaba *in* vocis initio adcrevit ex litera finali præcedentis. Vide ad v. 23. § 5.

§ 6 *Quum ad judicium ire non auderet*] Usitatius *ad judicem*. Infra c. 56. 'Si ad judicem non eat.' c. 72. 'Si ad judices alios itum foret.' Et ita sæpe jurisconsulti in Pandectis. *Duk.*

Omnes eæ res, in unum congruentes, . . . teste fuerat, faciebant] Quidam hos nominativos *omnes eæ res in unum congruentes* in accusativos mutarunt non bene, meo judicio. Nam *faciebant*, verbum nullum alioqui habebit nominativum. *Glar.* Rhenanus erat qui, pro *omnes eæ res in unum congruentes*, superiori adnotatione legi jubebat *omneis eas res in unum congruenteis*, qua lectione admissa, *faciebant*, ut Glareanus observat, non habet quo referatur. Retulissem itaque accusativos illos inter errores typographorum, et quidem tanto magis, quod altera Rhenani emendatio *Nisi*, vel *Ni ita esset*, quam eadem opera proponit, in contextum admittatur, non vero hæc *omneis eas res in unum congruenteis;* nisi vidissem eamdem lectionem in multis Mss. superesse. Nam *omnes eæ*, vel *hæ*, vel *heæ res in unum congruentes* tantum invenio in Harl. 2. Port. Gaertn. et Hav. Contra *omnes eas in in unum congruentes* in Voss. 1. *omnes eas res in unum congruentes* in Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. *et omnes eas res in unum congruentes* in Voss. 2. a m. sec. qui *et omnes eæ res* a m. pr. habuit. *Omnes eas res in unum congerentes* Leid. 2. quæ posterior lectio saltem non peccat in regulas grammaticorum. At præferenda tamen vulgata. 'Congruere in unum' enim locutio est alibi non semel a Livio usurpata. Infra XXIX. 6. 'Principio ab Numidis facto et Bruttiis, non societate magis Punica, quam suopte ingenio congruentibus in eum morem:' ubi vide Gronov. alia exempla laudantem. Præterea *fuerant, faciebat* obfert Leid. 1. *fuerant* etiam Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. utrumque mendose: ut et, quod Gaertn. servat, *quam quod Kæsonis Volscio testis fuerat*. Mox *in moram tribuni* Flor.

§ 7 *Extracta utraque res in consulum adventum est*] *Extracta res utraque* Leid. 2. Mox *in consulum in adv. est* Hav. *in consulum est adv.* alio ordine, Gaertn.

§ 8 *Victore cum exercitu Urbem inierunt*] *Incidi cum exercitu* Gaertn. *victorie cum exercitu* Lipsiens. Tum vox *urbem* exsulat a Leid. 2. In verbis præcedd. *Qui ibi*, pro *Qui ubi*, præfert Lipsiens. Vide ad XXVII. 5. § 2. Paullo post *de lege erit* Voss. 2. pro *de lege erat*.

Magna pars credebant tribunos] *Credebat* priscæ edd. Pro quo Aldus admisit *credebant*, concinentibus omnibus meis. Vide ad v. 28. § 9.

§ 9 *Etenim extremum anni jam erat*] *Et extremum anni jam erat* Voss. 2. *etenim extremum jam anni erat*, in aliam seriem digestis vocibus, Gaertn. Mox *a lege* Leid. 2. fragm. Hav. et Gaertn. Deinde *adverterant*, pro *averterant*, Lipsiens.

§ 10 *Æquis pax est petentibus data*] *Æquis est pax pet. data* Harl. 2. Hav. et Lipsiens.

Idque lustrum ab origine Urbis deci-

eum conditum. Fuerunt censa] *Ab origine urbis decimum conditæ* Harl. 1. *decimum conditum ferunt. Censa* Leid. 2. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. cum priscis excusis. Verum non inmerito illud *ferunt* posterioribus editoribus displicuit. Non decet enim, Livium de re, quam ex monumentis suo tempore exstantibus certo scire poterat, ita dubitanter loqui. Moguntini itaque ediderunt *decimum conditum fuit. Censa:* sed sine auctoritate ullius codicis. Idem tamen voluisse videtur librarius Lipsiens. qui dedit *decimum conditum fuerat. Censa.* Aldus primus vulgavit, *decimum conditum. Fuerunt censa*, quod verum est, et servant reliqui Mss. mei. Alibi etiam *ferunt* et *fuerunt* commutantur. Vid. ad v. 44. § 4.

Civium capita centum triginta duo millia quadringenta novem] Hæc lectio demum orta est ex ultima Gruteri; in qua, quum priores per notas numerales scripsissent *CCCCXIX.* datum est *quadringenta novem*, pro *novemdecim.* In hac re sæpissime ab eadem ed. turpiter erratum esse, videbimus ad xliv. 28. § 14. Verum nondum ita omnia persanata: *civium capita C̄. XX̄X. V̄. CCC. XVIII. C. XVII. CCC. XIX.* Voss. 1. et Leid. 2. *civium capita CXXXII. CCCXVIII. CXVII. CCCXIIII.* Leid. 1. *civium capita CXVII. CCCXVIIII.* Flor. *civium C̄. XX̄XIĪ. CCCXVIII. ex VII. XVIII.* Lipsiens. *civium capita CXXXII. milia CCCXVIII.* Gaertn. *civium capita C. XXXII. CCCXVIII. CXII. CCCXVIIII.* Klockian. *civium capita CXXXV*[m]. *CCCXVIII.* Voss. 2. *civium capita CXXXII. aCCCXVIII.* Harl. 1. *civium capita dC̄C̄C̄C̄. LX̄. X̄X̄V̄ĪĪĪ.* Portug. *civium capita CXXV*[m]. fragm. Hav. a m. sec. priori lectione penitus erasa, ut amplius intelligi nequeat. *Civium capita centum triginta duo millia tricenta decem et octo* Harl. 2. et Hav. nisi quod posterior habeat *trecenta: civium capita CXXXII. millia CCC. decem et octo* Hearnii Oxon. B. *civium capita CXXXIII. millia CCCXVIII.* Oxon. C. *civium capita CXVIII.* Oxon. N. Ex his patet, *quadringenta*, quod est in omnibus editis, in nullo scripto superesse, sed plerosque loco ejus præferre *trecenta.* Præsertim autem ex propositis codicum lectionibus adtendendum est ad eas quæ obferuntur in Voss. 1. et Leid. utroque, ac prima fronte reliquis corruptiores videntur; sed tamen, nisi fallor, viam ad veriorem lectionem inveniendam monstrabunt. In illis autem duplicem a librariis lectionem perscriptam fuisse puto: et quidem in Voss. 1. et Leid. 2. *centum triginta quinque millia trecenta octodecim*, et *centum septemdecim millia trecenta novemdecim:* in Leid. 1. autem *centum triginta duo millia trecenta octodecim*, et *centum septemdecim millia trecenta quatuordecim.* Jam vero ex duplici illa lectione præferendum judico numerum millenarium, quem Leid. 2. obfert, *civium capita centum septemdecim millia.* Eamdem etiam duplicem lectionem dare voluisse videntur librarii codicum Lipsiens. et Klockian. nisi quod secundo loco, ille, obfensus credo tot numeris junctis, unde se extricare non poterat, notas, quibus *trecenta* indicaret, omiserit: nam, pro *ex VII.* legendum, *CXVII.* hoc vero per errorem, neglecto numeri quinarii signo, *CXII.* pro *CXVII.* dederit. Cur autem id vulgato præferam, illa est caussa, quod c. 3. hujus libri, ubi Livius proximo lustro censorum civium numerum refert; pro *centum quatuor et viginti millia*, ex consensu codd. scriptorum *centum quatuor millia* receperim; et quinque vel sex annis cives tantopere auctos non credam, ut numerum eorum, qui ultimo lustro censi sunt, viginti octo millibus superent. Accedit, quod idem numerus millenarius etiam constan-

ter prodatur in Mss. Epitomes Livianæ, ut et in priscis ejus edd. usque dum Aldus vetustam lectionem mutarit, substituens, quam editi hoc loco exhibent. Hujus lustri censum memorat etiam Eutrop. Breviar. I. 16. ubi nunc ita editur: 'Post hæc census in Urbe habitus est, et inventa sunt civium capitum CXIX. millia.' Verum summa illa neque Livio neque ejus Epitomæ convenit. At viri docti, qui codd. Eutropii scriptos excusserunt, monent, se in uno Leid. omnium optimo et duobus Oxon. eidem concinentibus reperisse *et inventa sunt capita civium CXVII. millia, CCCXIX.* neque inde differre Pæonium, Græcum Eutropii Metaphrasten, qui præfert, Καὶ συνηριθμήθη πλῆθος ἀνδρῶν ἑκατὸν δέκα καὶ ἑπτὰ χιλιάδες, καὶ τριακόσιοι, καὶ δέκα, καὶ ἐννέα. Et, hanc lectionem recipiendam esse in Eutropio, nullus dubito, quamvis aliter Hearnio visum fuerit, qui ad Livii subputationem, adfirmantis hoc lustro censa fuisse CXXXII. millia CCCCXIX. Eutropium emendandum existimabat, idque hac ratione, quod reperiantur codd. in quibus tam in Livii lib. III. quam in ejus Epitome numeri nihil inter se discrepant, ut de illorum fide dubitandum non sit. Quod quam verum sit, ex utroque productæ variantes scripturæ testantur. Contra si in Eutropio recipiamus lectionem, quam tres codd. et Pæonius veram esse clamant, cum qua magnam partem etiam concinunt omnes codd. Epitomes Livianæ et ejus vetustiores edd. amice omnes consentient cum altera lectione, quam ostentant Voss. 1. et Leid. 2. et a qua tantum parum abit illa, quæ secundo loco est in Leid. 1. Lipsiens. et Klockian. Eam itaque tamquam veriorem recepi, et hic legendum putavi *civium capita centum septemdecim millia trecenta novemdecim*, quamvis in Epitome restituerim *centum septemdecim millia ducenta novemdecim*. Observarunt enim sæpe viri docti, non semper et ubique inter Livium ejusque Epitomen convenire. Si tamen eos dissentire displiceat, in illa potius *trecenta*, quam hic *ducenta* admittendum existimo. Eo enim mihi inclinat animus ob codicum Eutropii et optimorum Livii auctoritatem.

§ 11 *Magna domi bellique eo anno gloria fuit*] *Domi belli*, exclusa copula, Voss. 1. Mox τὸ *tamen* abest ab Hav. Alibi sæpe Livium post voculas 'etsi,' 'quamquam,' 'licet,' similesque, vocem *tamen*, quæ plerumque inferri solet, omisisse, probatur ad XXII. 20. § 1. hic tamen eam servandam esse, reliquorum codd. in ea tuenda conspiratio evincit.

Minus tamen, quam alias, infesta civitas fuit] *Infecta* Klockian. solita scribarum deerratione. Vide Nic. Heins. ad Ovid. Met. IV. 618. et Burm. ad Ovid. Ibid. vs. 246. Ita male in uno eorum Lucani codd. quos Heinsius contulit, est IV. 736. *infestaque semper Punica*, pro *infectaque a. P.* ut vulgo editur.

CAP. XXV. § 1 *L. Minucius inde et L. Nautius consules facti*] Pro *L. Nautius* legendum ex Dionysio lib. X. p. 648. *C. Nautius iterum.* Nam tertio post occisos Fabios anno consul fuit cum P. Valerio. *Glar.* Ego, sequutus Dionysii (lib. X. p. 648.), Diodori (Bibl. l. XI. p. 287.), et Capitolinorum lapidum auctoritatem, *C. Nautius* lego. ['Hoc ante Sigonium etiam annotavit Glareanus.'] *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *Munitius.* In prænomine *Nautii* nihil omnino tres Mss. ac binæ edd. discedunt ad Loritum censentem reponendum *C. Nautius.* Gebhard. Priori consuli prænomen *Quinti* tribuit Aurel. Vict. de Vir. Illustr. c. 17. *Marci* Florus I. 11. § 12. et Zonaras Annal. VII. 17. Sed Livio consentiunt Dionys. Diodor. locis laud. Valerius Max. II. 7. § 7. et ipse sibi Livius VIII. 33. Idem de Fastis Capitol. notavit Anna Fabri ad Aurel.

Viet. Sed male. Minucii enim nomen in his monumentis temporum injuria periit. Quod itaque Sigonius de Nautio, cujus nomen superest, tradidit, id ipsa, non inspectis tabulis, de ejus collega etiam verum credidit: quem tamen, si Fastos evolvere et oculos in eos conjicere dignata fuisset, temporum injuria interceptum esse vidisset. Præterea alterum consulem Nautium *Lucii* prænomen habuisse adfirmant omnes nostri, et Hearnii Oxon. N. qui error vel Livii, vel potius librariorum habendus est; nisi credere velimus, alios auctores Livium, alios Fastorum conditores ac reliquos qui nunc supersunt scriptores secutos esse. Sed prius verius puto. Nautium autem *Caii* prænomine adpellandum, idque Livio restituendum esse, monuit etiam Pighius in Annal. ad an. CCXC. pag. 128. Non necesse tamen, ut cum eodem Pighio et Glareano legamus *C. Nautius iterum*. Rationem dedi ad II. 16. § 7.

§ 2 *Eodem modo consules legem*] *Eodem ãno*, id est *Eodem anno*, perperam Leid. 2.

In quæstoribus novis major vis, major auctoritas erat] Præpositionem non agnoscit Hav. Præterea voces *major vis* absunt a priscis excusis, quas primus interposuit Aldus, et servant omnes scripti, præter unum Voss. 2. Errori caussam dedisse videtur τοῦ *major* repetitio. Similiter infra locutus est Liv. XXI. 44. 'Tanto audacius fortiusque pugnaturi, quam hostis, quanto major spes, major est animus inferentis vim, quam arcentis:' ubi olim edebatur *majorque est animus*. Sed Gronov. recte copulam delevit, et formulam loquendi hoc Livii loco adducto inlustravit.

§ 3 *Cum M. Valerio, Valerii filio, Volesi nepote*] Puto eum loqui de M. Valerio, Marci filio, de quo A. U. C. CCLIII. aut A. U. liberatæ IX. (l. II. c. 18.) cujus pater, Publicolæ frater, in pugna ad Regillum lacum occiditur, qui eo loco etiam 'Fusius' dicitur. Quare legendum puto *cum M. Valerio Marci filio*. Nam *Valerii filio* ut legam, persuaderi non possum. *Glar.* Supra duos Marcos Valerios mortuos legimus, unum ad lacum Regillum, II. 20. alterum augurem in pestilentia, III. 7. quorum unus pater, alter filius fuit. Qui vero nunc quæstor esse dicitur, is est procul dubio, qui biennio post consul in Capitolinis tabulis *Manii filius, Volusi nepos* dicitur. Itaque hoc loco lego *M. Valerio M'. F. Volusi nepote*. Neque enim, cum quis nominabatur, a patris nomine gentilitio, sed a prænomine ostendebatur. Horum autem stemma est hujusmodi:

VOLUSUS VALERIUS.

P. Valerius Poplicola quater consul an. 245. 246. 247. 250.	M. Valerius, consul an. 249. ad lacum Regillum periit.	M'. Valerius dictator an. 260.
P. Valerius Poplicola Cos. an. 292. in prœlio contra Herdonium cecidit.	M. Valerius, quem quidam aiunt dictatorem fuisse an. 253. augur mortuus an. 289.	M. Valerius quæstor an. 294. Cos. an. 296.

Sigon. O otiosissima ingenia, qui possunt in nugis non solum verti, sed etiam torqueri! Videsis alios pejerantes super re incertissima, alios magno conatu, majore vanitate stemmata deducentes. Antiquitati faciant alii fucum, et suum otium disperdant: inveni in Mss. codd. vulgatam lectionem. *Gebh.* Quæ hic de stirpe Valeria habet Sigonius, nec omnia æque liquida sunt. M. Valerii fratris Publicolæ filium, quem primum

dictatorem fuisse quidam tradiderunt, *Marcum* prænomine vocat: at Livius II. 18. et Festus in 'Optima lex' vocant *Manium*. Et sic Pighius ad A.U.C. CCLII. Deinde quod hunc, qui ipsi Marcus est, eumdem esse putat, quem Livius III. 7. augurem, et A. U. C. CCLXXXIX. mortuum fuisse dicit, id in sola conjectura positum est; nam augur ille etiam potuit esse P. Valerii Publicolæ filius, et P. Valerii Publicolæ, qui in oppugnatione Capitolii cecidit, frater, quem memorat Dionysius VI. 12. Sed si idem fuit augur, et is, quem primum dictatorem fuisse a nonnullis proditum est, vel in Festo et Livio II. 18. legendum est *Marcus*, vel in Livio III. 7. *Manius*. Duk. Quidquid dicat Gebhardus, conatum Sigonii, priorum Valeriorum stemma indagantis, laudandum duco, quippe ex quo invente plurium Livii locorum vera lectio pendeat. Et quidem recte videntur observasse Glareanus et Sigonius, vulgatam scripturam *Valerii filius* ferri non posse, licet ita etiam præferant nostri codd. Consuetudini enim et Livii et aliorum scriptorum Romanorum adversatur, ut, qui aliquem a patris nomine describat, ejus nomine gentilicio utatur: de eo enim dubitari nequit. Ubique id faciunt a prænomine paterno. Interdum etiam, sed rarius, id a patris cognomine, præsertim si is eo notissimus evasit, facere soliti fuerunt. Vide ad IV. 45. § 5. Probari vero nequit, id quod Glareano in mentem venit, Livium loqui de eo Valerio, qui a. CCLIII. ex quorumdam opinione dictator memoratur apud *Livium* II. 18. adeoque legendum esse *M. Valerio M. filio*. Verosimile enim non fit, illum, qui anno CCLIII. ejus ætatis erat, ut dictator dici potuerit, demum anno quadragesimo secundo postea quæstorem creatum esse. Præterquam quod, eum potius *Manii* prænomen habuisse, ibidem monuerim. Contra, sententia Sigonii longe probabilior est, legendum esse *M. Valerio, M'. filio, Volesi nepote*, et indicari eum, qui biennio post consul fuisse dicitur c. 31. Adeoque pater ejus erit *M'. Valerius Volesi filius*, qui dictator memoratur II. 30. Ut initia gentis Valeriæ tanto notiora fiant, ejus stemma ita disponendum puto:

VOLUSUS VALERIUS.

- P. Valerius Volusi F. Poplicola Cos. prim. an. 244. Liv. II. 8. Cos. II. an. 245. Liv. II. 9. Coss. III. an. 246. Liv. II. 15. Cos. IV. an. 249. Liv. II. 16. moritur an. 250. Liv. II. 16.
  - P. Valerius, occisus in pugna ad Regillum an. 252. Dion. VI. p. 350.
  - M. Valerius, occisus in pugna ad Regillum an. 252. Dion. VI. p. 350.
  - P. Valerius P. F. Volusi N. Poplicola Cos. an. 278. Liv. II. 52. Dion. IX. p. 586. interrex an. 291. Liv. III. 8. Dion. l. IX. p. 624. Cos. II. an. 293. quo tempore adversus Herdonium pugnans cecidit Liv. III. 15. § 18. Dion. X. p. 634. Fasti Capit.
    - L. Valerius P. F. P. N. Poplicola Potitus, memoratus Liv. III. 39. et Dion. XI. p. 688. consul, quo anno decemviris magistratus abrogatur. Liv. III. 55. Dion. XI. p. 725.
- M. Valerius Volusi F. consul an. 248. Liv. II. 16. periit pugna ad Regillum an. 252. Liv. II. 20. Dion. VI. p. 349.
  - M'. Valerius M. F. Volusi N. primus dictator dicitur fuisse Festo voc. 'Optima lex,' quod negat Liv. II. 18.
  - L. Valerius M. F. Volusi N. quæstor an. 268. Liv. II. 41. Dion. VIII. p. 544. Cos. an. 270. Liv. II. 42. Dion. VIII. p. 553.
- L. Valerius Volusi filius.
  - C. Valerius L. F. Volusi N. Potitus Volusus tr. mil. cons. pot. an. 338. 346. &c. v. Fasti Capit.
- M'. Valerius Volusi F. dictator an. 259. Liv. II. 30. Fast. Capit. Triumph. quo tempore *Maximi* cognomen accepit. Zonar. Ann. VII. 14. Augurem mortuum esse an. 290. credit Pigh. in Ann. ad an. 259. p. 89. vid. Liv. III. 7.
  - M. Valerius M'. F. Volusi N. Maximus quæstor. an. 295. Liv. III. 25. consul 297. Liv. III. 31. Dion. Hal. X. p. 657. et Fasti Cap. eo anno.

His alia addi, et series ulterius deduci posset, verum quum in illis plura conjecturis tribuenda forent, ea omittenda duxi, veritus ne hæc etiam Gebhardi similibus nimia videantur.

Quæstor erat T. Quinctius Capitolinus] Prænomen Quinctii *Titus* omittitur in Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn.

Neque reipublicæ maximus juvenum restitui posset] *Juvenum maximus restitui posset* Voss. 1. et Leid. 2. *maximus restitui posset juvenum* Port. Paullo ante *Is quem*, pro *Is quoniam*, Lipsiens. Forte *quom* scriptum invenerat; ut in aliis codd. præsertim Gaertn. sæpissime exaratur: quod non intelligens mutavit in *quem*. *Quum* autem sive *quom* et *quoniam* sæpe commutantur. Vide ad IV. 29. § 6. Reliqui tamen *quoniam* obferunt. Mox in verbis seqq. *qui deiñ caussæ*, pro *qui dicendæ caus.* Gaertn. errore scribarum.

§.4 *Quum Virginius maxime e tribunis de lege ageret*] Adsentiuntur huic lectioni antiquitus cusi, nisi quod *ex tribunis*. Alias Mss. Pall. *Cum Virginius maxime et tribuni de lege agerent*. Gebh. Repone cum Mss. et Aldina *Quum Virginius maxime et tribuni de lege agerent*. Quia tribunus erat ipse Virginius, putaverunt non bene dici *Virginius et tribuni*. At notum est illud, Ζεῦ καὶ θεοί. Plaut. Captiv. v. 1. 1. 'Jovi Deisque ago gratias.' Petronius cap. 2. 'Pindarus novemque Lyrici.' Sic IX. 15. 'An consulum Papiriique præcipuum id decus sit:' ita omnes calamo exarati: quod quibus insolens videbatur, ita mutarunt *consulis Papirii*: idem genus non intellectum XXX. 12. 'Misso Syphace et captivis, ceteras urbes Numidiæ:' hæc vetus lectio est. Quoniam vero captivus et ipse Syphax, fecerunt *Misso Syphace et ceteris captivis urbes*. J. F. Gron. *Quum Virginius maxime et tribuni de lege agerent* etiam omnes nostri, nisi quod *et tribunis* ex Harl. 1. notatum videam, et *ageret* præferant Leidens. ambo. Suos etiam codd. *et tribuni de lege agerent* exhibere, testatur Hearnius: quod genus loquendi recte inlustravit Gronovius. Similiter loquitur Liv. XXI. 40. 'Ut consulem ducem adversus Hannibalem et Pœnos haberetis.' XXXV. 34. 'Quinctius legatique Corinthum redierunt.' cap. 37. 'Pulsum opibus eorum, qui Romanæ societatis erant post T. Quinctii legatorumque adventum.' At T. Quinctius unus erat legatorum, quos senatus ad tenendos sociorum animos in Græciam miserat. Vide ipsum Liv. XXXV. 23. unde *T. Quinctius legatique alii* cap. 31. dixit. Ejusdem generis etiam illud eodem l. XXXV. c. 44. 'In concilium ut ventum est, ægre a Phænea prætore principibusque introductus:' ubi cod. Mogunt. præfert *principibusque aliis*: non recte. XXXVIII. 31. 'Quum in fidem Achæorum tutelamque T. Quinctius et Romani Laconicæ oræ castella et vicos tradidissent.' XXXIX. 6. 'Tum psaltriæ sambucistriæque et convivalia ludionum oblectamenta epulis addita.' XLV. 13. 'Ut Popillius et ea legatio, quæ missa ad Antiochum erat, Romam rediit:' ubi vide Gronov. cap. 42. 'Bitis regis Thracum filius cum obsidibus in custodiam Carseolos est missus.' Erat enim Bitis unus obsidum: unde mox idem Livius paullo post: 'Bitis, cum ceteris obsidibus a Carseolis arcessitus, ad patrem cum legatis missus.' Ita et Plaut. in Captiv. IV. 2. 88. 'Jupiter te Diique perdant.' Cæsar Bell. Gallici VI. 24. 'Circum Hercyniam silvam, quam Eratostheni et quibusdam Græcis fama notam esse video:' ad quem locum Davis. vulgatam hanc scripturam defendere conatur adversus Cluverium German. Antiq. III. 47. *et aliis quibusdam Græcis* reponentem, hoc argumento, quod Eratosthenes proprie non fuerit Græcus, sed Cyrenaicus. Quum tamen Græce scripserit, eoque nomine quasi Græcus dici possit, non opus est, ut eo confugiamus, quum Cæsar 'Eratostheni et quibusdam Græcis' eadem figura dicere potuerit, qua hic Livius

'Virginius et tribuni.' Similiter Divus Lucas Euang. c. XXI. comm. 29. Ἴδετε τὴν συκῆν καὶ πάντα τὰ δένδρα: ubi vide Priceum. Etiam Rutgers. lib. Var. Lect. I. 8. Schelium ad Hygin. Gromat. pag. 1052. Gronov. ad Liv. XXXI. 18. Burmann. ad Petron. Satyr. c. 2. et quæ infra notantur ad XXI. 55. Porro Aldus quidem veram lectionem in contextum admisit, sed adeo non intellexit, ut in erratis pœnitentia ductus alteram scripturam revocandam monuerit.

Duum mensium spatium consulibus datum est ad inspiciendam legem] *Duorum mensium* Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. Sed quum plures, et inter eos meliores codd. vulgatum servent, alterum a manu interpolatrice esse, nullum est dubium; eo magis, quia Livius simili contractione uti gavisus sit. Vide ad XXII. 22. § 5. *Duum mensum* Flor. Τὸ *est* mox omittit fragm. Hav. Deinde *ad inspiciendum legem* Leid. 2. Harl. 2. et Hav. Vide ad XL. 49. § 1. Reliqui tamen codd. hic stant ab edita lectione, nisi quod vocem *legem* omittat Voss. 2. Quare eam etiam præfero. *Ab inspicienda lege* perperam est in edit. Veneta a. 1498.

Quum edocuissent populum] *Quum docuissẽ* Leid. 2. *quum docuissent* Flor. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Sed male. Vide hoc lib. cap. 18. § 6. Mox *in urbe facit*, pro *in u. fecit*, Leid. 2.

§ 5 *Nec diuturnam quietem Æqui dederunt*] Valerius Max. II. 2. (cap. 7. ex. 7.) eum 'Equicolis' hoc bellum fuisse ait. Quare lector secum perpendat, num Æquicoli, aut Æquicolæ, cum Æquis idem sit populus, an apud Valerium menda. Cum Livio enim concordat in nomine Dionysius X. 648. Plinius 'Æquicolanorum' III. 12. meminit. Ptolemæus 'Æquicolos' appellare videtur III. 1. unde quidam 'Æquos' cum diphthongo, ut 'Æquicolos,' scribunt. *Glar.* 'Æquos' et 'Æquicolos' eosdem esse, idque nomen etiam sine diphthongo *Equicolus*, sed apud Virgil. Æn. IX. 684. ubi alii *Aquicolus* legunt, scribi, auctor est Cluverius, quem vide Ital. Antiq. II. 16. p. 773. etiam Cellar. Geograph. Ant. II. 9. p. 495. Ceterum *dedere*, pro *dederunt*, Harl. 2. Port. Hav. et Lipsiens.

Quod ictum erat priore anno] *Quod dictum erat* Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. et Port. prima litera τοῦ *dictum* perperam repetita ex fine præced. voculæ *quod*: id autem librariis familiare esse, jam supra monuimus, et infra sæpe monendum erit. Vide ad X. 17. § 10. 'Ictum fœdus' inlustravimus ad I. 25. § 1.

Imperium ad Gracchum Cluilium deferunt] Veteres libri omnes constantissime habent *Clœlium*. Quamquam Dionysii l. X. p. 649. Κοίλιον edit; ut puto, mendose. *Sigon.* Quis hic fecerit imperatorem *Cluilium*, nescio. Pall. tres veteresque editi *Clœlium*: ut et infra cap. 28. *Gebh.* Si tamen veteres edd. consuluisset Gebhardus, discere potuisset, primum Frobenium an. 1531. *Cluilium* edidisse, quum priores præferrent *Gracchum Chluilium*. *Clœlium* etiam habent omnes scripti, nisi quod *Clodium* legat Hav. quomodo etiam peccatur II. 21. § 1. *Cleolium*, una litera transposita, Lipsiens. *Clœlium* autem Gronovius priore ed. nott. se in contextum recepisse testatur, non Dionysio modo ac Sigonio, sed et scriptis inpressisque antiquitus volentibus. Ita qui *C. Cluilius* vulgo supra vocabatur I. 22. § 4. *C. Clœlium* vocandum censuit Sigonius. Vide quæ ibi notantur. Præterea et in orthographia prioris nominis dissentiunt codd. prisci. *Gracum* pessime præfert Hav. *Gracum* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Port. *Graccum* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Sed ita tenendum, olim scriptum fuisse sine adspiratione *Graccus*; ea deinde addita recentiores dixisse *Gracchus*. Vide quæ notavi ad Silii

iv. 407. infra ad hujus lib. cap. 28. § 10. et ad Epit. Liv. xl. Deinde *defecerunt* male, pro *deferunt*, Harl. 1. Paullo post, alio ordine vocabulorum, *princeps erat in Æquis* Gaertn.

§ 6 *In Lavicanum agrum*] Quod haberet ed. Campani *Latinum*, et *Lanuvinum*, nulla ratione locum suum hic tueretur: ausus fui reponere *Lavicanum*. Grut. *In Lanium agrum* Hav. *in Lamininum agrum* Lipsiens. *in Lanuvinum agrum* Leid. 1. et Harl. 1. *in Lacuinium agrum* Leid. 2. *in Lanuvinium agrum* Gaertn. et Voss. 1. Sed in posteriore hoc cod. secundæ syllabæ subjecta est nota, qua eam delendam esse indicatur, ac scribendum *in Lavinium agrum*, ut habent Voss. 2. Port. et fragm. Hav. *in Lavinum agrum* Harl. 2. *in Lanuinuum agrum* Flor. Ex libris excusis antiquissimi omnes habent *in Latinum agrum*. Postea Aldus dedit *in Lanuinum agrum*. Colonienses a. 1525. *in Lanuvinum agrum*. Gruterus denique *in Lavicanum agrum:* quomodo jam ante Gruterum scribendum monuerat Cluverius Ital. Antiq. ii. 16. pag. 777. Contra Holstenio Annot. in Cluv. Ital. Antiq. p. 158. non opus esse videbatur hac mutatione sine fide Mss. codicum. Nam ex Algido non minori facilitate in Lanuvinum, quam in Lavicanum agrum excurrere potuisse. Verum non quæritur, utrum Æqui eadem facilitate in agrum Lanuvinum, qua in Lavicanum, excurrere potuerint; sed potius, an veresimile sit, Æquos, domo profectos, primo Lanuvinum, mox Tusculanum agrum invasisse, et ita castra in Algido locasse: quod, cui locorum situs notus est, numquam placebit. At omnia ordine procedunt, si ex Lavicano in Tusculanum agrum transgressi tandem in Algidum perveniunt: quare *in Lavicanum agrum* verum puto; vel certe *in Lanuvinum agrum* corruptum esse.

Inde in Tusculanum hostili populatione veniunt] Præpositio *in* exsulat a Voss. 1. et Leid. 2. Sed eam intercepisse videtur præcedens *inde*, quod in codd. scriptis breviter *ĩn* exaratur. Idem error etiam alibi non raro commissus est. Vide ad xxxvii. 31. § 4. Recte vero reliqui hoc locô *inde in Tusculanum* servant. Solet enim Livius præpositiones repetere. Vide ad vi. 28. § 6.

Plenique prædæ in Algido castra locant] Amarunt Græcismum, qui ita legerunt. Et ita reperi in edd. Andreæ et Campani. Pall. tres *pleníque præda*. Gebh. *Pleníque prædæ* Voss. 1. Leid. ambo, et omnes excusi usque ad Gronovium, qui *præda* substituit. Eum vero Doujatius et Clericus secuti sunt. Utrumque genus loquendi Livio usitatum fuit, longe tamen usitatissimum, ut τῷ *plenus* jungat casum secundum. Ita ii. 38. 'Ita et sua sponte irarum pleni, et incitati, domos inde digressi sunt.' c. 43. 'Veientes, pleni jam populationum, Romam ipsam se obpugnaturos minitabantur.' c. 45. 'Eunt in pugnam, irarum speique pleni.' iii. 29. 'Castris hostium receptis plenis omnium rerum, prædam omnem suo tantum militi dedit.' c. 43. 'Invidiæque plena castra erant, et Romam ferri protinus Siccium placebat.' cap. 48. 'Quum hæc intonuisset plenus iræ, multitudo ipsa se sua sponte dimovit.' c. 40. 'Romani quidem pleni spei corpora curabant.' c. 68. 'Pleni fortunarum gloriæque, simul publicæ, simul privatæ, triumphantes domum ad penates redibatis.' c. 69. 'Dignam tot consulatibus anteactis, dignam vita omni plena honorum.' iv. 10. 'Cum singulis vestimentis ignominiæ cladisque pleni dimittuntur.' c. 32. 'Quum Etrusci pleni animorum ab pristini diei meliore occasione, quam pugna, in aciem processissent.' v. 45. 'Plenique prædæ Veios etiam, præsidiumque, et spem ultimam Romani nominis in animo

habuerit obpugnare.' c. 52. 'Nullus locus in ea non religionum Deorumque est plenus.' VI. 5. 'In civitate plena religionum res ad interregnum rediit.' c. 12. 'Ut decet certæ spei plenos.' c. 17. 'Qualem eum armatum plenum sudoris ac sanguinis, ipso pene Jove ex hostium manibus erepto, vidissent.' c. 18. 'Plenior aliquanto animorum irarumque, quam antea fuerat.' c. 28. 'Quum dictator stipatus agmine patriciorum plenus iræ minarumque consedisset.' VII. 7. 'Plenis iræ atque indignitatis militum animis eruptio est facta.' c. 10. 'Pectus animorum iræque tacitæ plenum.' c. 30. 'Omnia votorum lacrimarumque plena reliquisse.' c. 31. 'Pleni lacrimarum in vestibulo curiæ procubuerunt.' c. 40. 'T. Quinctius plenus lacrimarum ad suos versus.' VIII. 30. 'Plenus minarum iræque profectus in castra.' c. 36. 'Ut Capitolium atque arx, mœniaque et portæ plena armatorum fuerint.' IX. 22. 'Plenus mœroris atque iræ trucidavit.' c. 30. 'Plenos crapulæ eos lux obpressit.' X. 29. 'Furiarumque ac formidinis plena omnia ad hostes esse.' c. 40. 'Divinæ humanæque spei pleni.' Alia vide ad XXVII. 40. ubi Gronovius eamdem locutionem Livio auctoritate codicum restituit. Quum itaque ex optimis codd. plerique *prædæ* servent, eamdem lectionem etiam revocavi. Deinde *in Argilido* oscitans dedit librarius Klockian. quem errorem et mox committit.

In ea castra Q. Fabius, P. Volumnius, A. Postumius, legati ab Roma, venerunt] Prima vocula abest ab Harl. 1. Tum *Quintius Fabius* Port. Vide hoc lib. c. 1. § 1. Deinde *L. Volumnius* Leid. 2. Vide ad c. 10. § 5. Tum *a Roma* Gaertn. Denique *venimt* primæ edd. pro quo postea Aldus *venerunt* substituit. Et ei concinunt omnes mei.

Et ex eo fœdere res repetitum] Vox *eo* supervacanea est. Id et veteres declarant libri, et Liviana forma dicendi. Sic enim etiam I. 22. 'Injurias et non redditas res ex fœdere, quæ repetitæ sunt.' *Sigon.* Illud *eo* servant ex nostris Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. et ex Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. C. et alii. Puto tamen non male Sigonium vocem deleri jussisse. Præterea *peti*, pro *repetitum*, Voss. 2. Sed primam syllabam intercepit vox præcedens *res*, ultimam vero sequens *tum*, quæ in multis libris manu exaratis, ut dicendum, a scribis interponitur: *repeti* est in Lipsiens.

§ 7 *Eos Æquorum imperator, quæ mandata habeant ab senatu*] *Tum eos Æquorum* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *Tum equi eos imperator equorum* Hav. Mox *mand. hab. a sen.* fragm. Hav. et Gaertn. *mand. habebant a sen.* Voss. 1. Leid. 2. et Port.

Cujus umbra opaca sedes erat] Nisi *sub* intelligamus, ut sit, *sub umbra opaca;* aut per 'sedem' Clœlii tentorium accipiamus, non hercule video, quid sibi hæc verba velint. *Glar.* Hic audiamus, (ut nonnullo risu interpolemus has serias ac tetricas notas,) suaviludium Loritum: 'Nisi *sub* intelligamus,' &c. Jam credo, quod de hoc homine vulgo ferunt, ei non sanum sinciput constitisse: an non tantum videre potuit, quercum annosam, quod largam umbram spargeret, a populo, (non tantum Clœlio, qui eam castris amplexus,) frequentatam, et sub ardoribus solis insessam. Sedes erat ejus umbra opaca, quia amabant sub ejus umbra larga desidere. Petronius c. 131. 'Nobilis æstivas platanus diffuderat umbras.' Et clarius Tibullus Eleg. II. 5. 95. 'Tunc operata Deo pubes discumbet in herba, Arboris antiquæ qua levis umbra cadet.' *Gebh.* *Operata* Voss. 1. in contextu, inter versus autem pro varia lectione adscribitur *opaca: operta*

est in Leid. 2. et Hearnii Oxon. N. sed vulgatum probum est. Plin. Epist. v. 6. § 32. 'Cupressis ambitur et tegitur, densiore umbra opacior nigriorque.' Epist. VIII. 8. 'Modicus collis adsurgit, antiqua cupressu nemorosus et opacus.' Cic. de Orat. I. 7. 'Me hæc tua platanus admonuit, quæ non minus ad opacandum hunc locum patulis est diffusa ramis.' In fragm. lib. v. de Legib. apud Macrob. Saturn. VI. 4. 'Visne igitur, quoniam sol paullulum a meridie jam devexus videtur, nequedum satis ab his novellis arboribus omnis hic locus opacatur, descendatur ad Lirim, eaque, quæ restant, in illis alnorum umbraculis prosequamur?'

§ 6 *Tum ex legatis unus abiens*] *Cum ex legatis* Voss. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII.

Audiant fœdus a vobis ruptum] Pal. 2. *audiant: fœderibus a vobis ruptis, nostrisque.* Sed, quid huic codici tribuam, ad ravim dixi. *Gebh.* Eadem lectio etiam supereat in Hav. et Lipsiens. Ita simpliciter 'audire' in simili formula I. 32. 'Audi Jupiter, inquit, audite fines, (cujuscumque gentis sunt nominat) audiat fas,' et mox eodem cap. 'Audi, Jupiter, et tu, Juno, Quirine, Diique omnes cœlestes, vosque terrestres, vosque inferni, audite.' Alii tamen omnes in vulgatum conspirant, nisi quod *ruptis*, pro *ruptum*, habeat Leid. 1. Nihil itaque muto. Infra VIII. 5. 'Audi, Jupiter, hæc scelera, inquit, audite, jus fasque.'

Nunc querelis adsint, et mox armis, quum Deorum] *Nunc querelis adsint et mox, quum armis D.* Harl. 2. Τὸ *et* male deerat in Voss. 2. Mox *exsequamur* Hav. et Klockian.

§ 9 *Romam rediere legati. Senatus jussit*] Vetus lectio *Romam ut redire legati.* Scribo *Romam ut rediere legati, senatus jussit.* Rhen. Nisi ita *Romam ut rediere legati* unicus Campanus edidisset, parum tribuerem Rhenano sic legendum censenti, quandoquidem Pall. fastidiunt τὸ *ut.* Gebh. Τὸ *ut* etiam exsulat a cunctis meis, excepto Flor. quod idem Hearne testatur de Oxon. B. L. 1. N. et C. Prisca lectio ferri posset. Livium enim, periodis intercisis uti sæpe delectatum fuisse, diximus hoc lib. c. 22. § 2. et videbimus ad XXI. 36. § 3. Quum tamen Rhenano, voculam *ut* intersereuti, præeat codex scriptus, et eamdem lectionem Gebhardus in ed. vetusta repererit, eam non spernendam puto. *Redierunt* habet Gaertn. *redire* Flor. et Lipsiens.

Alterum consulem contra Gracchum in Algidum exercitum ducere, alteri] *Alterum consulum* Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. Vide ad IX. 32. § 2. Aliorum tamen dissensus efficit, ut editam lectionem veriorem putem. Præterea τὸ *in* exsulat a Voss. 2. Sed præpositionem intercepit ultima litera vocis proximæ *Gracchum.* Cujus erroris in scriptis obvii exempla vide ad X. 13. § 3. *in Argildum* Klockian. Vide paullo ante ad § 6. Mox in verbis proximis *populatione finium* legit Lipsiens. pro *populationem fin.*

Impedire delectum. Et forsitan ad ultimum impedissent] *Impediere* Hav. quam lectionem sequentia falsi convincunt. Tum *dilectum* Flor. Leid. 1. Lipsiens. Klockian. et Port. a m. pr. Vide ad XXXVII. 51. § 7. Denique *impediissent* idem Port. Sed ceteri omnes vulgatum tuentur. Paullo ante *suorum more*, pro *suo more*, Gebhard. qui idem etiam mox voces transponens *additus subito terror est* præfert.

CAP. XXVI. § 1 *Fœdati agri, terror injectus urbi est*] *Fœdati agri sunt* una voce auctior Hav. cujus liberalitate non utimur. Deinde *injectus est urbi* Gaertn. a m. pr. Voss. 1. et Leid. 2. *urbi injectus est* Harl. 1. Hav. et Lipsiens.

Tum plebs benigne arma cepit] Recte

Andream *plebes* edidisse supra auctor est Gebhardus ad II. 55. § 2. Idem obferunt reliqui excusi usque ad Aldum, cujus opera repositum est *plebs.* Quod cum præferant omnes, quibus utor, codd. controversiam ei movendam non arbitror.

Reclamantibus frustra tribunis, magni duo exercitus scripti] Vocem *frustra* omittit Port. Tum *scripti exercitus* habet Hav.

§ 2 *Castrisque ad Eretum positis*] *Ad Aeretum* fragm. Hav. *ad Arctum* Hav. et Harl. 2. *ad Ereptum* Port. *ad Deretum* Leid. 1. ultima præpositionis litera male in initio vocis seq. repetita. Vide ad x. 17. § 10. *ad Fretum* Leid. 2. et Voss. ambo, quorum tamen posterior pro varia lectione in margine præfert *ad Eretum.* Alibi semper plerique codd. hoc nomen corruptum exhibent. Vide hoc lib. ad c. 29. § 7. c. 38. § 3. c. 42. § 3. et XXVI. 11. § 10. et c. 23. § 5. Paullo ante verbis proxime præcedd. *Nautios,* pro *Nautius,* Klockian.

Plerumque nocturnis incursionibus] Pall. tres *nocturnis incursibus.* Gebh. Plures scripti *incursibus.* Ipse XXV. 34. de Masinissa, 'Noctibus quoque sæpe incursu repentino in portis valloque trepidatum est: nec aut locus aut tempus ullum vacuum a metu ac sollicitudine erat Romanis.' Tacitus Ann. IV. 24. 'Non gravi nec uno incursu consectandum hostem vagum.' Histor. III. 9. 'Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium irrupit.' Sustineo tamen, quia intelligo in Flor. optimo esse *incursionibus.* J. F. Gron. *Incursibus* etiam ex meis Port. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Eam autem vocem alibi Livium usurpasse, monuimus ad II. 14. § 6. *Nocturnis excursibus* habet Hearnii L. 1. Sed quemadmodum Gronovii optimus Flor. ita reliqui mei, et inter eos omnes integriores, vulgatæ scripturæ *nocturnis incursionibus* adhærent. Idem de Oxon. suis B. L. 2. et C. Hearne profitetur. Supra I. 11. 'Antemnatium exercitus per occasionem ac solitudinem hostiliter in fines Romanos incursionem facit.' II. 50. 'Nec erant incursiones modo in agros, aut subiti inpetus incursantium, sed aliquoties æquo campo conlatisque signis certatum.' Infra VI. 5. 'Ab illis enim tantum, quoad vires et arma habuerant, incursiones eo factas:' et ita alibi sæpissime. Mox *reddit,* pro *reddidit,* præfert Gaertn. Vide infra ad Epit. Liv. lib. XCIX.

§ 3 *Minucio neque fortuna nec vis animi eadem in gerendo negotio fuit*] Quum olim *Minutio* scriberetur, quod in codd. multis superest, pro eo deinde literis trajectis *Munitio* habet Leid. 1. Deinde *nec vis* non agnoscit Harl. 1. *neque vis* habent Voss. 2. Lipsiens. Harl. 2. et Hav. neque aliter priscæ, quibus usus sum, edd. quasi post *neque,* non *nec,* sed iterum *neque* inferri deberet. Sed vide quæ notantur ad IX. 9. § 14. Recte itaque Aldus *nec vis* reposuit: ita enim reliqui codd. mei. Denique *eadem ingrediendo negotio* Hav. *eadem gerendo negotio* Harl. 1.

§ 4 *Quod ubi senserunt hostes*] Melius in antiquo codice legitur, *Quod ubi senserant hostes.* Rhen. Campanus *senserant,* quod ex suo quoque notat Rhenanus. Sed contra Pall. tres et Andreæ ed. vulgatæ lectioni subscribunt. *Gebh. Senserant* etiam Flor. Leid. 1. Hearnii Oxon. N. et a m. sec. inter versus Voss. 1. Et id voluisse videtur librarius Harl. 1. qui tamen aberrans *senserat* dedit. Quare hanc lectionem recepi.

Munitiones postero die circumdant] Hoc expressit Dionysius l. x. p. 650. his verbis: περιετάφρευσέ τε καὶ περιεχαράκου: id est, *fossa valloque castra Romana circumdedit;* vel 'munitiones castris objecit:' sic autem etiam paulo post c. 28. 'Exercitum omnem longo agmine circumdat hostium castris.' *Sigon.* Locutionem istam 'circ-

cumdare munitiones,' nempe hostium castris, inlustramus xxx. 19. § 8. Ceterum *postera die* Harl. 2. et Hav. reliquis invitis. Vide ad I. 12. § 1. Denique *circumdant postero die* Leid. 2.

Quæ priusquam undique vallo objectæ clauderent exitus] *Objecto* ex vet. lib. *Sigon.* *Objecto* solus ex Mss. Pal. 2. nam reliqui duo cum priscis edd. *objecta.* Gebh. *Qui*, pro *quæ*, Harl. 2. et Port. a m. pr. Tum *plusquam*, pro *priusquam*, Hav. qui ut et Lipsiens. mox τὸ *undique* omiserunt, quod trajicit Harl. 2. præferens *vallo undique*. Insuper *vallo objectæ*, quod Sigonius mutavit, est in Voss. 2. Leid. 2. Harl. 1. Lipsiens. et Gaertn. id etiam inter versus adscriptum servat Voss. 1. *vallo abjecto* est in Leid. 1. Reliqui Sigonii vet. lib. concinentes, servant *vallo objecto*, quod verum puto. *Vallo objecto* eodem modo dictum, quo 'objicere murum,' 'cervos,' 'fossas.' Infra XXXVIII. 7. 'Pari celeritate novus pro diruto murus objiciebatur.' XLII. 63. 'Ut, incendio intersepti ab hoste, spatium ad objiciendum interiorem murum haberent.' XLIV. 6. 'Et saxorum ad manum silvestrisque materiæ tantum erat, ut vel murus objici, turresque excitari potuerint.' cap. 11. 'Munimenta, cervis etiam objectis, ut viam intercluderet, a Macedonico ad Toronaicum mare perducit.' Et mox eod. cap. 'Romanis in fossa complenda, quam nuper objecerat Perseus:' et ita ipsum 'objicere vallum' dixit Liv. XXV. 36. 'Ut tamen aliquam imaginem valli objicerent, clitellas inligatas oneribus, velut struentes ad altitudinem solitam, circumdabant; cumulo sarcinarum omnis generis objecto, ubi ad moliendum clitellæ defuerant.' XXXI. 39. 'Alia vallo, alia fossa, alia lapidum congerie, ut pro muro essent, alia arboribus objectis, ita ut locus postulabat, aut materia suppeditabat, opere permuniit, atque (ut ipse rebatur) viam suapte natura difficilem, objectis per omnes transitus operibus, inexpugnabilem fecit.' Deinde *clauderentur* male fragm. Hav. Alibi ita peccare librarios, dicam ad XXXIX. 22. § 8. Tandem *exercitus*, pro *exitus*, Lipsiens. Vide ad V. 26. § 7.

Quinque equites inter stationes hostium emissi] Abest a triga Pall. τὸ *hostium.* Gebh. Eadem vox abest etiam ab Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. et L. 2. At fide digniores alii constanter eam vocem tuentur. *Inter stationes equitum hostium emissi* est in Leid. 2. Sed vox *equites* ex proximis verbis adhuc animo librarii hæc exarantis obversabatur, quæ tamen hinc aliena est. Infra XXXV. 11. 'Subditis calcaribus inter medias stationes hostium erupere:' ubi vide Gronov.

§ 5 *Nihil tam nec inopinatum, nec insperatum, accidere potuit*] Volumen manuscriptum habet, *Nihil tam necopinatum nec tam insperatum.* Porro *necopinatum* Livius subinde usurpat pro *inopinato*, quemadmodum et alibi monuimus. *Rhen.* Debetur hujus lectionis *Nihil tam necopinatum* restitutio Rhenano. Quippe in libris nostris, et Mss. et impressis, *nihil tam nec inopinatum:* in Pal. 2. vero *Nihil nec tam inopinatum.* Gebh. Ab Rhenano est, immemore pleonasmi, quo gaudet in his negationem geminare Livius. Ut II. 45. 'Nolle successum, non Patribus, non consulibus.' Hoc lib. c. 11. 'Nemo, non lingua, non manu, promtior.' IV. 37. 'Non ante unquam Volscos, nec ducibus legendis, nec exercitui scribendo, intentiores fuisse:' et persæpe alibi. Sit igitur cum Mss. et edd. antt. *Nihil tam nec inopinatum nec insperatum.* Nihil planius. Tamen et hic Sigonius cupressum appingit, infertque *Nihil nec tam inopinatum, nec tam insperatum.* Quid opus? aut quod decus in τοῦ *tam* repetitione? *J. F. Gron.* Al-

terum illud *tam* posteriori loco non Sigonius interposuit, sed Rhenanus. Sigonius vero in priori scholiorum ed. id tantum in lectione, quæ a Rhenano profecta est, mutavit, ut *inopinatum*, pro *opinatum*, revocarit, et præterea duabus voculis trajectis dederit *Nihil nec tam inopinatum*, pro *Nihil tam necopinatum*. Verum non modo nemo sequentium lectionem Sigonii recepit, omnesque usque ad Gronovium emendationi Rhenani adhæserunt, sed etiam ipsa illa adnotatio in posterioribus scholiorum Sigonii edd. expuncta est. Attamen lectionem, quam ex vet. lib. memoravit *Nihil nec tam inopinatum nec tam insperatum* servant etiam Harl. 2. Lipsiens. et Hav. ut et Hearnii Oxon. B. et C. Sed *Nihil tam nec inopinatum nec tam insperatum* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Gaertn. Port. et fragm. Hav. habent. Gebhardus ob oculos habuit editionem, quæ ex emendatione Rhenani præferebat *Nihil tam nec opinatum nec tam insperatum*. Monens itaque Pal. secundum *Nihil nec tam inopinatum*, duos alios *Nihil tam nec inopinatum* legere, et de ulterioribus verbis nihil addens, in illo invenisse videtur lectionem, quam Sigonius ex vet. lib. in his eam, quam nos ex plerisque nostris protulimus. Patet ex his, nullum nominatim codicem a viris doctis laudari, qui firmet lectionem exstantem in prioribus ante Rhenanum edd. *Nihil tam nec inopinatum, nec insperatum*. Quam propterea diutius in contextu servari iniquum judicavi. Sed ejus loco Sigonianum *Nihil nec tam inopinatum nec tam insperatum* restitui: in qua est idem negationis pleonasmus, quem Gronovius hic recte ex more Liviano ejusque exemplis inlustravit. Ita I. 26. 'Non tulit populus nec patris lacrimas, nec ipsius parem in omni periculo animum.' c. 36. 'Negare Attus Navius, inclitus ea tempestate augur, neque mutari, neque novum constitui, nisi aves addixissent, posse.' c. 46. 'Augebatur ferox Tullia, nihil materiæ in viro, neque ad cupiditatem, neque ad audaciam esse.' IV. 38. 'Nihil nec imperium, nec majestas valebat.' XXIV. 8. 'In annum creatus adversus veterem et perpetuum imperatorem comparabitur, nullis, neque temporis, neque juris, inclusum angustiis.' XXVIII. 32. 'Non enim eos, neque natos in eadem terra, nec ulla secum societate junctos esse.' XXXV. 48. 'Quas gentes nullæ umquam, nec arte, nec virtute navali, æquassent.' XXXIX. 47. 'Nihil patrem ejus, neque rectius, nec magis quod ex voluntate senatus esset, fecisse.' Tale etiam illud erat, quod Gronov. prima edit. notarum in optimis legi monuit XXII. 29. 'Qui nec ipse consulere, nec alteri parere nesciat, eum extremi ingenii esse:' quod tamen in repetitis curis expunctum est. Et hinc forte patrocinium parandum vulgatæ lectioni XLIII. 13. 'Neque nunciari admodum nulla prodigia in publicum, neque in annales referri:' *neque nulla* pro simplici *nulla*. Gronov. malebat *neque ulla*. Vide quæ ibi notantur. In repetitione autem τοῦ *tam* idem est decus, quod infra ei inest XXXIV. 50. 'Omnes adclamarunt, gratias se inter cetera etiam ob hoc agere, quod admoniti essent, ut tam pio, tam necessario officio fungerentur:' ubi vide quæ notantur, et multa similia ad lib. v. cap. 33. § 4. Præterea *imperitum*, pro *insperatum*, male Klockian.

Itaque tantus pavor, tanta trepidatio fuit] Vet. lib. *tantaque trepidatio*. Sigon. Libri nostri et Mss. et impressi *tantus pavor, tanta trepidatio fuit*. Gebh. Veteres *tantus pavor, tanta trepidatio*, non *tantaque*. J. F. Gron. Optimi nostri etiam a Sigonii vet. lib. dissentiunt, ac præferunt *tantus pavor, tanta trepidatio*. Unus Harl. 2. *tantaque trepidatio* habet; Hav.

autem *tanta trepidatioque.* Hearne denique ex Oxon. suis unum C. memorat, qui exhibeat *tantaque trepidatio.* Merito igitur lectio hæc a viris doctis repudiata est. Ita XXVI. 35. 'Ad id edictum tantus fremitus hominum, tanta indignatio fuit:' ubi iterum Sigonius *tantaque indignatio:* quod recentiores servarunt. Similiter ἀσυνδέτως Livius infinitis locis locutus est. II. 21. 'Eo nuncio erecti Patres, erecta plebes.' c. 61. 'Plenus suarum, plenus paternarum irarum.' III. 10. 'Id caput, eas vires belli esse:' ubi vide. c. 25. 'In quæstoribus novis major vis, major auctoritas erat.' XXVI. 35. 'Se, ut dent, quod non habeant, nulla vi, nullo imperio, cogi posse.' XXXI. 24. 'Idem ibi somnus, eadem negligentia erat, quæ Chalcidem dies ante paucos prodiderat:' ita Voss. vulgo *eademque:* ubi vide, et quæ notantur ad II. 15. § 3. Præterea *Ita tantus pavor* Harl. 1. Sed alibi sæpe hoc modo errarunt librarii. Vide ad XXI. 53. § 7.

Hostes obsiderent] *Obsedissent* Voss. 2.

§ 6 *Nautium consulem arcessunt*] Ita, pro *accersunt,* Gebhardus ex Pall. 1. 3. et Andreæ ed. legendum monet ad III. 9. § ult. neque aliter nostri, nisi quod *accersunt* sit in Leid. 2. et Hav. *accerseunt* in Harl. 2. *accersiunt* in Lipsiens. Vide ad II. 19. § 10. *Norium,* pro *Nautium,* habet Klockian.

Consensu omnium dicitur] *Concessu* Port. a m. pr. quomodo etiam infra erratum esse, Gronov. monet ad IX. 7. § 7. *concenssu* habet idem codex a m. sec. Deinde *dicitur dictator* una voce auctior Hav.

§ 7 *Omnia præ divitiis humana spernunt*] *Pro divitiis* præferunt Voss. 2. Port. a m. pr. et Gaertn. Male. Eleganter enim *præ* inservit comparationi. Supra I. 6. 'Qui omnes facile spem facerent, parvam Albam, parvum Lavinium præ ea urbe, quæ conderetur, fore.' Florus II. 2. § 11. 'Præ tanta victoria leve hujus prælii damnum fuit.' Et ita Nic. Heinsius apud Ovid. legendum censebat Epist. Her. III. 121. 'Sed tibi præ tutis insignia facta placebant:' ubi vulgo circumfertur *pro tutis.* Error ortus est ex non intellecto compendio, quo utraque vox perscribi solebat. Vide ad IX. 10. § 7. Deinde *præ divinis* Leid. 2. Lipsiens. et a m. pr. Voss. 1. Huic errori caussam dedit sequens vox *humana,* cui, non *divitias,* sed *divina,* optime obponi, scribæ sibi persuaserunt. Præterea *spernit* Lipsiens. sed solus. Ceterum paullo ante *est his audire* adscito pronomine Gaertn.

Nisi effuse adfluant opes] Hic omissum est adverbium *ubi* in edd. vulgatis. Tu repone *nisi ubi effuse affluant opes.* Rhen. *Nisi ubi effuse affluant opes* Pal. 1. ac 3. Campanusque. Pal. 2. *nisi ubi effusæ effluant opes.* Sed alterum melius. VI. 15. 'Ex eo, quod affluit opibus vestris sustinendo necessitates aliorum.' *Gebh.* *Ni,* pro *nisi,* Voss. 2. quod tamen hic non placet. Τὸ *ubi* servant codd. omnes, quibus utor. *Affluunt* habet Leid. 2. *effluant* Port. Sed vulgatum rectum est. Præterea *senes ubi effuse afluant* Flor. 'Affluere' est abundare. Sall. in Cat. c. 36. 'Quum ad occasum ab ortu solis omnia domita armis parerent, domi otium atque divitiæ, quæ prima mortales putant, adfluerent.' Eodem sensu, sed alia constructione, aliquis dicitur 'adfluere opibus:' ita apud Cic. Orat. Agrar. II. 30. 'Ad paucos, opibus et copiis adfluentes, totum agrum Campanum perferri videbitis.' in Verr. V. 54. 'Homo Venerius et affluens omni lepore et venustate.' Gellius Noct. Att. XIX. 1. 'Ipse erat multis corporis animique deliciis adfluens:' ita in cod. Reg. Ms. esse notavit Jac. Gronovius, quum vulgo *diffluens* edatur. 'Circumfluere' non alio sensu Cic. dixit de Amic. c. 15. 'Circumfluere

omnibus copiis, atque in omnium rerum abundantia vivere:' et ad Attic. II. 21. 'Ille amicus noster, circumfluens gloria, quo se vertat, nescit.'

Contra eum ipsum locum] Malo *eumpse*. Klock. Similis conjectura in Plauto, et qui eum imitati sunt, ferri posset, non in Livio, nisi forte ubi veteres formulas referens dedita opera antiquata illa servat. Mirum est, Klockium aliosque ejus ætatis hoc furore adflatos fuisse, ut optimi seculi linguæ Latinæ scriptoribus invitis similia obsoleta obtrudere conati sint, neque sponte animadvertere potuerint, Romanos aliter Ennii Pacuviique, aliter Augusti tempore locutos esse.

§ 8 *Ubi nunc navalia sunt*] Tò *nunc* exsulat a Leid. 1. *ubi navalia nunc sunt* habet Hav. *nunc alia sunt* Flor. *novalia* Voss. 1. a m. sec. et Lipsiens. Non recte. *Navalia* ubi sita fuerint, vide Fam. Nardin. Rom. Vet. VII. 9. Paullo ante *imperii Romani populi* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Vide ad x. 16. § 6. Mox vocem *agrum* male omisit Leid. 1.

Quæ prata Quinctia vocantur] Ubi illa sita fuerint, disquirit Fam. Nardinus Rom. Vet. VII. cap. ult. Eorum meminit Fest. voc. 'Quinctia prata:' 'Quinctia prata dicta sunt a Quinctio Cincinnato, qui sibi, damnato filio, venditis omnibus, quatuor jugerum agrum trans Tiberim paraverat, quem agrum colentem senatus dictatorem per viatorem salutavit Cincinnatum, qui re bene gesta acto triumpho ad privata negotia confestim rediit, deposita dictatura, pecuariamque rem et agrariam exercens Romanis ipsis æmulationi fuit.'

§ 9 *Ibi ab legatis, seu fossam fodiens palo innixus, seu cum araret*] Cur non *bipalio*, aut *palæ* potius legendum sit? si fossæ fodiendæ erat intentus. *Sabell.* Archetypi scripti lectio *palo innixus*. Sensus est, L. Quintium inclinasse in palum, qui forte illic erat terræ infixus. Nihil igitur opus fuit *bipalio* scribere, quod instrumentum est rusticum. *Rhen.* Veteres libri omnes *palo*, quod etiam ante me Rhenanus docuit. *Sigon.* Pall. 1. ac 2. *seu forsan fodiens palo innixus.* Sed Pal. 2. cum Andreæ et Campani recensionibus *seu fossam fodiens palo innixus.* Unde 'bipalium' pedem huc intulerit, nondum exputavi. *Gebh.* Archetypi lectio *palo*, inquit Rhenanus, et sensus, L. Quinctium inclinasse in palum, qui forte illic erat terræ infixus. Ergo etiam, veteres libri omnes *palo*, quod etiam ante se Rhenanus docuerit, subnotat Sigonius. Vere illi: sed iidem ambo monere poterant, non modo scriptis legi in omnibus *palo*, sed etiam omnibus in editis ab Andrea usque ad Moguntinos. Hi quum in margine Ascensii vidissent, '*Pale* aut *bipalio* melius forsan,' (quod et Saveterius expressit) pejus elegerunt. Nam *palæ innixus* scribendum. Stare otiosum, inclinatum ad palum forte terræ infixum, quasi Claudii Cæsaris poplites haberet, et tantum oculos operi rustico præstare, non erat tam duri viri. Nec stando inclinatis ad palum fodiuntur fossæ, sed palæ incumbentibus seu incurvis palam strenue moventibus. Plautus Pœnulo v. 2. 58. 'Palas vendendas sibi ait et mergas datas, Ut hortum fodiat, atque ut frumentum metat.' Cato c. 11. in rusticis instrumentis ponit 'palas quatuor, rutra quinque, rastros quadridentes duos.' Columella x. 45. 'Tum mihi ferrato versetur robore palæ Dulcis humus, si jam pluviis defossa madebit.' Plinius, XVIII. 18. 'Cuspis effigiem palæ habet.' *J. F. Gron.* *Bipalio*, quod unde pedem huc intulerit, nondum exputaverat Gebhardus, ex Sabellici conjectura adsumtum esse a Moguntinis, ejus præscripta adnotatio docet; utramque autem ejusdem conjecturam margini adposuit Ascensius. Omnes ta-

men nostri conspirant in alteram lectionem *palo;* nec minus Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. et Neapol. Latinii: quod tamquam notius, alteri minus usitato substituisse jam olim scribæ censeri debent: *palæ* enim legendum esse, recte Gronovius evicit. 'Palam' autem inter instrumenta rustica memorat etiam Varro de Ling. Lat. l. IV. p. 33. 'Instrumenta rustica, quæ serendi aut colendi fructus caussa facta. Sarculum a serendo ac sariendo. Ligo, quod eo, propter latitudinem, quod sub terra, facilius legitur. Pala a pangendo: G in L mutatum quod fuit.' Memoratur etiam Plin. XVII. 22. 'Sulco latitudo palæ satis est.' Huic itaque 'palæ innitebatur' Quinctius, agrum fodiens, eique toto corpore incumbebat, ut tanto altius in terram adigeret. Aratro innixum fuisse Florus narrat I. 12. 'Medium erat forte tempus sementis, quum patricium virum, innixum aratro suo, lictor in ipso opere deprehendit:' ubi habitum hunc aliis exemplis inlustrat Dukerus. *Inmissus,* pro *innixus,* male præfert Gaertn. Sed *missus* et *nixus* eorumque composita etiam alibi commutantur. Vide ad IV. 42. § 5. Præterea *a legatis* Leid. 2. Gaertn. Port. Voss. 1. a m. sec. et vett. edd. quas vidi, usque ad Aldum, qui *ab legatis* vulgavit. Et id servant reliqui codd. Denique *seu forsan fodiens,* quod Gebhard. in duobus Pall. invenit, quædam etiam ex primis edd. præferunt; certe ita esse vidi in Mediolan. a. 1480. a. 1495. a. 1505. et Veneta a. 1498. Sed omnes manu exarati mei *fossam* recte præferunt. Paullo post τὸ *quum* exsulat a Lipsiens. et *agri intentus,* pro *agresti intentus,* Gaertn. præfert.

Quod bene verteret ipsi reique publicæ] *Quo bene verteret* Lipsiens. solito scribarum peccato, qui τὰ *quo* et *quod* multis passim locis confuderunt. Vide ad XXXVI. 38. § 3. *quod bene everteret* Port. ultima litera τοῦ *bene* perperam in principio proximæ vocis repetita. Vide ad XXXVII. 29. § 8. *Bene verterat* Flor. Leid. 1. et Voss. 1. a m. pr. qui a m. sec. habet *vertat,* quomodo legunt etiam Voss. 2. a m. sec. Leid. 2. Harl. 2. et Hav. Infra c. 35. 'Ille enimvero, quod bene vertat, habiturum se comitia professus, inpedimentum pro occasione arripuit.' Et ita, hunc locum laudans, adducit Brisson. de Formul. I. p. 65. ubi formulam hanc aliis exemplis inlustrat. Sequens tamen, *audiret,* hic *verteret* requirere videtur.

Togatus mandata senatus audiret] Prima vox abest a Voss. 2. et priscis edd. quam primus addidit Aldus, consentientibus reliquis meis, exceptis Hav. et Gaertn. qui male habent *rogatus.* Ceterum quum hoc tempore viros 'sine tunicis sola toga' amictos dicat Gellius VII. 12. Quinctius autem ne toga quidem indutus fuisse hic dicatur, ipsum nudum solisque femoralibus tectum arasse colligit Doujatius. Cui favere videtur locus Aur. Vict. de Vir. Inlustr. c. 17. 'Quinctius dictator dictus: ad quem missi legati nudum eum arantem trans Tiberim obfenderunt.' Verum, nequid gravius dicam, vehementer erravit. 'Femoralia' antiquorum fuerunt fasciæ, quibus femora involvebant, quemadmodum crurales ac pedales fasciæ, quibus crura et pedes tegebantur. Si ergo neque toga neque tunica amictus fuerit Quinctius, nudæ ei fuerunt partes corporis, quas tegi pudor exigebat. Id autem, quamvis inhonestum, tamen diffiteri non poterit Doujatius, si solis femoralibus tectum fuisse statuat. Per femoralia enim intelligere, quas nos 'braccas' vocamus, omni adversatur antiquitati; quæ docet, diductis vestibus, toga et tunica, pudenda adstantium conspectui patuisse. Infra XLV. 39. 'Insigne corpus honestis cicatricibus.

omnibus adverso corpore exceptis, habeo. Nudasse deinde se dicitur, et, quo quæque bello vulnera accepta essent, retulisse. Quæ dum ostentat, adapertis forte, quæ velanda erant, tumor inguinum proximis risum movit.' Vide etiam Casaubon. ad Sueton. Aug. c. 82. Potius itaque videtur, Quinctium, licet non togatum, tamen tunicatum arasse. Si autem verum est, quod tradit Gellius, viros Romanos 'sine tunicis toga sola' amictos fuisse, (de eo enim ut dubitem, graves sunt rationes, et inter illas etiam locus Plutarchi in Coriol. p. 219. ubi tradit, jam Marcii istius tempore candidatos *ἐν ἱματίῳ ἄνευ χιτῶνος*, *in toga sine tunica* prensasse; innuens, quum id in candidatis singulare fuerit, reliquos cives cum toga etiam tunicam sumsisse,) locus ita accipiendus videbitur, eos uno tempore et togam et tunicam sumere solitos non fuisse; sed domi ac ruri tunica, quum in Urbe in publicum prodirent, toga usos fuisse. Aur. Vict. vero de Viris Inlustr. Quinctium 'nudum' arasse referentem, optime inlustravit Cuperus Observ. I. 7. docens *γυμνὸς* Græcis, et Latinis *nudus* usurpari de homine tunica vestito, cui nihil ad ornandum deest, quam pallium vel toga. *Totus mandata sen.* Flor.

Admiratus rogitansque, satisne salva essent omnia] In exemplari illo Borbetomagensi legitur, *admiratus rogitansque, sat jam satisne salva essent omnia?* Scribo, *admiratus, rogitansque etiam, satisne salva essent omnia?* aut *admiratus rogitansque, satin' salva essent omnia?* Sic VI. 34. 'Percontatus satin' salvæ?' Proinde librarius videtur mihi pro *satin'* scripsisse *sat jam*, et glossam ejus adverbii, id est, *satisne*, retulisse in contextum. *Rhen.* Scribit Rhenanus, *admiratus, rogitansque etiam, satisne salva essent omnia?* vel *admiratus rogitansque, satin' salva essent omnia?* Sed Pall. omnes atque edd. *satisne salva essent omnia.* Sed tamen probo Rhenani lectionem. Lib. I. c. 58. 'Quærenti viro, satin' salvæ? minime, inquit: quid enim salvi est mulieri, amissa pudicitia?' Livius VI. 34. 'Percontatus satin' salvæ?' loquitur de Fabio Ambusto. Ex quibus tamen apparet, strictam illorum observationem a Livio non observari hoc loco, (qui tantum Latine putant dici *satin' salvæ*, subaudito 'res,') aperte scribente *satin' salva omnia.* Valerius III. 2. ext. 5. de Epaminonda: 'Trajectus hasta, sanguine et spiritu deficiens, recreare se conantes primum, an clipeus suus salvus esset, interrogavit.' Quod omittit in vita ejus, quantum memini, Æmilius Probus. Sed non tacet Justinus VI. 8. 'Nam ut relatus in castra semianimis vocem spiritumque collegit, id unum a circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis: quod ut servatum audivit, allatum velut laborum gloriæque socium osculatus est.' Diodorus l. XV. p. 503. *Πρῶτον μὲν γὰρ τὸν ὑπασπιστὴν προσκαλεσάμενος ἐπηρώτησεν, εἰ διασέσωκε τὴν ἀσπίδα.* *Gebh.* *Admiratus rogitans* sine copula fragm. Hav. invitis aliis omnibus. Deinde *sat jam satisne* Flor. *satisne salva omnia* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *satine salva omnia* Leid. 1. et Harl. 1. quorum scriptura proxime accedit ad emendationem Rhenani *satin' salva omnia* quam veram esse puto. Passim enim *satin'*, pro *satisne*, Livium usurpasse dictum ad I. 39. § 3. *Satine*, pro *satisne* vel *satin'*, Terentio in usu fuisse, observant viri docti ad Andr. IV. 5. 9. id tamen ab Livio adhibitum fuisse, non credo. Hic etiam Klockius in marg. Livii notavit, alios velle *satin' salve omnia esse?* Interim tamen omnes Mss. *salva* servant. Vide Dukerum ad I. 58. § 7.

Uxorem Raciliam jubet] *Reciliam* Voss. 1. et Harl. 1. *Retiliam* Leid. 2.

Faciliam Voss. 2. *Ratitiam* Port. *Rutiliam* Hearnii Oxon. C. *Rubiliam* Gaertn. et Neapol. Latinii. 'Vicum Racilianum majorem et minorem' memorat P. Victor in Descript. Urb. in Regione XIV.

§ 10 *Dictatorem eum gratulantes consalutant*] Vet. lib. *legati gratulantes.* Sigon. Pall. tres, Sigonii liber, Andreæ Campanique edd. *Dictatorem eum legati grat. cons.* Gebh. Ex Sigoniano nostrisque scriptis, sed et edd. antiquis auge, *Dictatorem eum legati grat. cons.* J. F. Gron. Vocem *legati* agnoscunt etiam omnes nostri. Editorum primus Frobenius eam a. 1535. omisit. 'Legatos' jam supra vocarat, qui eum Romam arcessiverunt, hoc cap. § præced. ut et Aur. Vict. de Vir. Inlustr. c. 17. 'Ad quem missi legati nudum eum arantem trans Tiberim obfenderunt.' Alii a lictore, alii a viatore factum referunt. Vide Dukerum ad Flor. I. 12. § 13. Præterea male *consultant* Leid. 2. Vide ad I. 7. § 1. Voces *in urbem vocant* male præteriit librarius Gaertn.

§ 11 *Navis Quinctio publice parata fuit, transvectumque tres obviam egressi filii excipiunt*] Omnia hæc verba perperam omittebantur in Leid. 2. *transvectum* sine conjunctione *que* est in Hav. *tres obviam filii egressi* habent Voss. 1. et Gaertn. Paullo post etiam ordine mutato *tum major pars Patrum* Port. Denique *ut plebis concursus,* pro *et plebis conc.* Gaertn.

§ 12 *Sed ea nequaquam tam læta Quinctium vidit*] *Se,* pro *sed,* male est in Lipsiens. qui et *lenta,* pro *læta,* obfert, ubique obvio errore scribarum, qui sæpe voces 'lætus' et 'lentus' commiscuerunt. Vide quæ notavi ad Silii XII. 567. et adde Nic. Heinsium ad Ovid. Metam. XI. 98. Burmann. ad XIV. 564. eumdemque ac Titium ad Nemes. Ecl. II. 12. *tam læte* erat in Klockian. Sed vulgatum aliorum codd. testimonio subnixum malo.

Et imperii nimium, et virum in ipso imperio vehementiorem rata] Multis inquirit Doujatius in verum sensum verborum 'imperii nimium.' Τὸ 'nimium imperii' accipit genere masculino, et primo inquirit, utrum 'imperii nimium' notet nimis imperiosum, quod mox ipse refellit; eum enim sensum seqq. verbis 'in ipso imperio vehementiorem' exprimi. Ne itaque eadem sententia repetatur, 'imperii nimium' interpretatur pro eo, qui nimis sæpe summos magistratus gessit. Denique scribendum conjicit *imperio nimium,* ut Livius velit, plebi doluisse Cincinnatum videre ad dictaturam evectum; maximum nempe magistratum, et cui nimia inesset potentia. Ego tamen puto 'nimium imperii' positum pro nimium imperium, atque accipiendum de ipsa dictatura, quam 'imperium vehemens' supra vocavit II. 30. 'Curæ fuit consulibus et senioribus Patrum, ut imperium, suo vehemens, mansueto permitteretur ingenio:' ubi vide quæ notantur. Eo sensu, ut hic 'imperii nimium,' Silius 'nimium juris' dixit IV. 670. 'Ingemuit nimium juris, tantumque licere Horruit.' Id autem eadem forma dictum est, qua 'multum diei' restitutum XXVII. 2. 'Postero die Romani ab sole orto in multum diei stetere in acie:' ubi plura notantur. Duo plebi displicebant: alterum, quod dictator dictus esset; eum enim magistratum nimium imperii putabant: alterum quod Quinctius dictator dictus esset, quem in ipse imperio vehementiorem rebantur. Prius membrum non de ipso Quinctio accipiendum esse, evincit posteriori præmissa vox *virum,* ad quod Doujatium non adtendisse ex ipsius nota patet. Non displicet autem conjectura J. F. Christii, qui, deleta præpositione *in,* locum multo elegantiorem, immo et veriorem, fore putabat: Livium enim dicere, Quinctium virum esse habitum *ipso imperio vehementiorem;* id

est, suopte ingenio graviorem tetriorемque, quam vel imperium dictaturæ esset. Ceterum omnia hæc verba perperam exsulant ab Harl. 1. sine dubio unius librarii negligentia: *nuntium* autem, pro *nimium*, exhibet Klockian.

CAP. XXVII. § 1 *Magistrum equitum dicit L. Tarquinium patriciæ gentis*] In tabulis Capitolinis est *L. Tarquitius*, quibus danda fides est: nam *Tarquinii* ex Urbe exacti omnes fuerant. Et de Tarquinio non dixisset *patriciæ gentis*, cum id satis constaret. *Sigon.* Advertat lector, imperitia librariorum, tamquam male correctum, hoc nomen in vulgare *Tarquinii* fuisse mutatum in Livio, Dionysio, et aliis auctoribus. Sed non animadvertere, qui illud correxerunt, *Tarquinii* nomen simul cum regibus Urbe ejectum fuisse, et L. Tarquinium Collatinum ob illud in primis in exilium ire coactum: postque illud tempus hoc adeo apud Romanos male acceptum fuisse, ut neminem eo insignire vellent, nisi quem summa cuperent gravatum invidia regnique affectati crimine notatum, in vitæ discrimen adducere. Quemadmodum libertatis assertores postea decemviros 'decem Tarquinios' appellarant in senatu l. III. c. 39. Quapropter Capitolinis fragmentis major est danda fides, quæ L. TARQVITIVM. L. F. FLACCVM nominant magistrum equitum. Ipsum vero Livius et Dionysius l. x. p. 651. solummodo belli peritia fuisse insignem testantur, pedibusque stipendia fecisse propter paupertatem, 'patriciæ' licet 'gentis' esset. Quod adjicere de Tarquinia gente regia, otiosum fuisset; quæ jam a primo illo Tarquinio, Damarati filio, inter patricios fuerat, antequam tota in exilium ageretur. Hunc sane Tarquitium non admodum claræ stirpis fuisse, indicant et Capitolina fragmenta, quæ patris solummodo prænomen adscribunt, cum avi nomen ciere non possent, ut Livii verbis dicam. *Pighius* in Annal. ad A. U. CCXCV. pag. 128. *L. Tarquinium* mendose etiam præferunt omnes nostri; quod de Oxon. N. C. aliisque Mss. etiam Hearne monuit. Ejus loco recte viri docti ex marmoribus Capitolinis *L. Tarquitium* legendum ostenderunt. 'Tarquitia' autem gens Romæ nota fuit, et præsertim posterioribus temporibus sæpius obcurrit. Talis est 'L. Tarquitius,' Ciceroni memoratus ad Attic. VI. 8. ubi pari errore olim *L. Tarquinio* edebatur. Videnda quæ Malasp. Ursin. Popma et alii ad eum locum notarunt. Ex eadem memoratur 'Tarquitius Priscus' apud Tacit. Ann. XII. 59. ad quem de eo plura Theod. Ryckius notavit, et Ezech. Spanhem. de Præst. et Us. Numism. diss. XIII. p. 593. 'Tarquitius Crescens' Annal. XV. 11. 'Tarquitius,' qui ostentarium Tuscum conscripsit: de quo vide Harduinum in indice auctorum Plinii ea voce, ubi apud Macrob. Saturn. II. 16. pro *Tarquinius Priscus*, legendum monet *Tarquitius Etruscus*, vel *Tuscus*. Pro *Tarquinius* legendum esse *Tarquitius*, ei adsentio. Verum eam conjecturam debet Pontan. qui notis ad Macrob. non ipse modo ita legendum docuit, sed simul ingenue professus est, ante se idem visum fuisse Vossio de Histor. Latin. I. 31. et Petro Pithœo Adversar. Subseciv. I. 20. Utrum vero, pro *Priscus*, reponi debeat *Etruscus*, vel *Tuscus*, quæ propria Harduini conjectura est, admodum incertum puto. Quamvis enim L. TARQVITIVS. L. F. POMP. ETRVSCVS. SVLPICIANVS memoretur in lapide apud Gruter. p. 625. num. 4. attamen, Tarquitiis revera 'Prisci' cognomen fuisse, ex Tacito modo vidimus, quem a mendæ suspicione liberant nummi, ad eum locum a Ryckio laudati, et a Spanhem. dicto loco. Ejusdem gentis multiplex mentio fit in lapidibus literatis, quos Gruterus collegit, ut con-

stat ex indice. Similiter etiam in illis quos edidit Fabrettus. Vide pagg. 170. 520. 647. 743. et 744. Post voces *magistrum equitum* pagina deest in Flor. usque ad c. 28. § 7. 'per media sua castra.'

Sed qui tum stipendia pedibus propter paupertatem fecisset] Hic locus turpiter est violatus ob unicam literam male mutatam. Legendum est, *Sed qui, cum stipendia.* Rhen. *Sed qui tum* servant Leid. 1. Harl. 2. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. *et qui tum* Leid. 2. prima litera τοῦ *sed* intercepta a proximæ *gentis* ultima. Vid. ad xxx. 3. § 7. *sed quintum stipendia* Klockian. *sed tum qui* Harl. 1. *et qui quum* Voss. 1. *sed qui quum* Voss. 2. et Port. quorum posterior perperam etiam præfert *peditibus.*

Bello tamen primus longe Romanæ juventutis habitus esset] *Belloque Rom. juv. longe præstantior hab. esset* Hav. et Hearnii Oxon. B. *belloque Rom. juv. tum valde præstantior hab. esset* Harl. 2. *bello tamen Rom. juv. longe habebatur* Lipsiens. *bello cum primum longe major delectus Rom. juv. hab. esset* Gaertn. Sed verba *major delectus* olim tamquam lemma ad § 3. margini adscripta fuisse videntur, atque inde in contextum migrasse: quod frequenter in Mss. observatur. Vide ad VII. 40. § 4. Reliqua librarii inscitia depravata sunt. Pro *tamen* sive *tñ*, dedit *cum* sive *cū*. Vide hoc lib. ad c. 16. § 1. *primus* male in *primum* mutavit.

§ 3 *Martio in campo adessent*] Primam vocem omittit Leid. 2. Sæpe 'campus' simpliciter pro campo Martio poni solet. Cic. ad Attic. I. 1. 'Nos autem initium prensandi facere cogitaramus eo ipso tempore, quo tuum puerum cum his literis proficisci Cincius dicebat, in campo, comitiis tribuniciis.' Infra Livius hoc ipso lib. c. 69. 'Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus, ut signa eo ipso die a quæstoribus ex ærario prompta delataque in campum, quarta diei hora mota ex campo sint.' Vid. Fam. Nardin. Rom. Veter. VI. 5. et Torrent. ad Horat. Od. I. 8. 3. Quum tamen reliqui codd. eamdem vocem constanter servent, eam etiam expungendam non censeo. Genus etiam compositionis *Martio in campo,* ut præpositio medium locum inter adjectivum et substantivum occupet, a stilo Livii non alienum est. Vide ad II. 19. § 8. Quin et 'Martius campus,' pro vulgato 'campus Martius,' vocula tamen intermedia, ut hoc loco, supra est II. 5. 'Ager Tarquiniorum, qui inter Urbem ac Tiberim fuit, consecratus Marti, Martius deinde campus fuit.' Vide hoc lib. c. 63. § 6.

§ 4 *Dum is arma pararet, vallumque peteret, cibaria coquere jussit*] Legerem ego *dum ii arma pararent, vallumque peterent.* Sed tamen nihil temere mutarem. *Klock.* Non necesse etiam est, ut plurium numerus pro singulari ponatur. Sed aliud tamen in hoc loco est, quod minus recte habere videtur. Eodem tempore, quo miles arma parabat, vallumque petebat, vicinus senior ei cibum coquere debuit. An ergo *quum is arma pararet?* Vide ad I. 40. § 7. Ceterum *dum arma pararet is* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *cibaria qquere* Leid. 1. Voluit *quoquere,* quomodo minus recte pro *coquere* scribebatur, et scriptum superest in Klockian. Vide Dausquei. de Orth. parte II. voc. 'Coquus;' et Voss. Gramm. I. 18. Paullo ante *quibus autem ætas,* inserta media voce, Gaertn.

§ 5 *Omnes ad edicta dictatoris præsto fuere*] Omnes libri *ad edictum.* Gebh. *Ad edicta* demum comparuit in Paris. ed. a. 1573. quod proximi editores servarunt usque ad Gronovium, qui a. 1665. *ad edictum* revocavit. Idque non modo fuerat in prioribus excusis, sed et in omnibus scriptis. Eam etiam lectionem veriorem esse, aurium judicium evincere potest. Nemini

non enim ingrata esse debet repetitio earumdem syllabarum *edicta dictatoris.* Præterquam quod verosimile, et tantum non certum sit, dictatorem unum tantum edictum proposuisse, quo jussit, ut omnes militaris ætatis armati et instructi adessent.

§ 6 *Inde composito agmine, non itinere magis apto, quam prælio*] Legendum haud dubie *itineri:* ut agmen æque habile fuerit, et ad profectionem, et ad pugnam. *Nannius.* Nugæ meræ. Scribe, *non itineri magis apti,* ut habent Mss. Pall. omnes, nec non vetustissimi cusi. Diodorus l. XVIII. p. 635. Αὐτοὶ δ' εὔζωνοι, καὶ πρὸς μάχην ὄντες ἕτοιμοι, προῆγον ἀπαντήσοντες τοῖς περὶ Λεοννάτον, πρὸ τοῦ τὸν 'Αντίπατρον συμμίξαι, καὶ τὰς δυνάμεις ἀμφοτέρας εἰς ἕνα τόπον συνελθεῖν. Livius XXVII. 46. 'Advenit Livius peditum omnibus copiis, non itineris modo, sed ad conserendum extemplo prœlium instructis armatisque.' *Gebh.* Aut *composito,* aut *apto* videtur abundare. Sed opportune tres Pall. et Voss. uterque, *Non itineri magis apti, quam prælio;* ut referatur ad dictatorem et magistrum equitum: et intelligas, quo habitu duces, eodem et milites fuisse: denique in fine scribas *ducunt.* Durius enim forte in hoc propius respexisse. *J. F. Gron. Itinere,* pro quo Nannius *itineri* recte reposuit, primum errore operarum exstitit in Basileensi a. 1539. idque per nonnullas proximas edd. propagatum est. Verum *itineri* non modo sensus Livii exigit, sed etiam exhibent omnes libri, qua editi vetustiores, qua scripti, nisi quod in Leid. 2. mendose legatur *iterum;* in Gaertn. *itinē.* Præterea omnes nostri manu exarati præferunt *apti,* nisi quod fragm. Hav. eo tamen adludens, habeat *acti,* solito scribarum errore, qui passim 'aptus' et 'actus' confuderunt. Vide ad XL. 18. § 6. *Apti* etiam sibi obvium in Oxon. B. L. 1. 2. et N. ut et in ed. Rom. principe fuisse, testatur Hearnius: quare id recipiendum arbitratus sum. *Ducit* vero in fine servant omnes nostri, excepto solo Hav. in quo est *dixit;* ut forte *duxit* scribere librarius voluisse videatur. Perpetuo enim 'ducere' et 'dicere' commutantur. Vide ad XXXVIII. 48. § 1. Illud *ducit* autem propter τὸ *apti* in *ducunt* mutari, ut Gronovio videbatur, non est necesse. Neque enim durius puto, Livium hic respexisse ad propius, quam XLIV. 17. 'Prætores, Cn. Bæbius urbanam, L. Anicius peregrinam, et si quo senatus censuisset, Cn. Octavius classem, P. Fonteius Hispaniam, M. Æbutius Siciliam, C. Papirius Sardiniam est sortitus:' ita enim ibi præferunt omnes editi. Nisi forte illic *Prætorum Cn. Bæbius* malles. Vide quæ dicto loco notantur. Mox *In agmine utroque* habent Voss. 1. et Leid. 2. *ad orationes,* pro *adhortationes,* Lipsiens.

§ 7 *Adderent gradum: maturato opus esse, ut nocte ad hostem pervenire possent*] In optimis plerisque reperio *posset,* indicio scribendum *perveniri posset,* quod ex suo vet. lib. notavit Muretus. *J. F. Gron. Ut adderent gradum* antiquissimæ, quas vidi, edd. Primus Aldus τὸ *ut* ejecit, quod nulli etiam codd. agnoscunt, et natum videtur ex ultimis literis prioris vocis *erant.* Et solet sæpe illud *ut* omitti post verba hortandi. Vide ad XL. 11. § 1. Deinde *corpus esse,* pro *opus esse,* Lipsiens. Tum *posset* ex nostris Voss. 1. a m. sec. Leid. ambo, Harl. 1. Hav. et fragm. Hav. Omnes tamen retinent *pervenire.* Mihi quoque *perveniri posset* verius videtur: id tamen in contextum recipere ausus non sum.

Exercitum Romanum obsideri] *Obsederit* Leid. 1. ultima litera perperam repetita ex prima sequentis *tertium.* Vide ad XL. 7. § 8. Scribere ergo librarius voluit *obsederi:* de qua orthographia vide ad IX. 2. § 8.

Quid quæque nox aut dies ferat, incertum esse] *Quid q;* sive *quid quoque*

Klockian. Vide ad XL. 5. § 5. *fuerat* Leid. 1. *feret* Leid. 2. *ferret* fragm. Hav. Tum *incentum esse* Harl. 1.

Puncto sæpe temporis maximarum rerum momenta averti] Ms. Colon. *maximarum rerum momenta verti.* Modius. Solam editionem Basileensem 1555. invenio, quæ huic adnotationi occasionem Modio dare potuit. Omnes enim reliquæ servant *verti;* una illa *averti* præfert; sed sine dubio operarum aberratione. A scriptura autem reliquarum non tantum Ms. Colon. sed et omnes mei codd. stant. At insuper *maximarum rerum momento verti* Lipsiens. et Gaertn. *maximā rerum momenta* Hav. *maxima rerum momenta* Leid. 2. Sed vulgatum sanum est. Infra XXVII. 9. 'Adeo ex parvis sæpe magnarum momenta rerum pendent.' Contra 'parvarum rerum momenta' XXXII. 17.

§ 8 *Inter se quoque gratificantes ducibus clamabant*] Vocem *quoque* non habent primæ edd. Eam addidit Aldus; et servant etiam omnes scripti nostri.

In Algidum perveniunt] *In Algidum veniunt* Harl. 1. *in Algidum pervenerunt* Leid. 2.

Et, ut sensere, jam prope hostes esse] Iterum Pall. tres et Andreæ ed. *et, ut sensere, se jam prope hostes esse.* Multo melius. *Gebh.* Conjunctio *et* non adparet in primis excusis. Addidit deinde Aldus, cui consentiunt omnes nostri. Deinde *senserunt* Gaertn. Insuper τὸ *se*, quod primus omiserat Curio, et deinde Gebhardus ex tribus Pall. et Andreæ ed. restituit, superest etiam in codd. quibus utor, editisque Curione antiquioribus. Gronovius quidem priori ed. nott. ad XL. 42. eam lectionem non probabat, licet in contextum recepisset: at, quum postea, quæ ibi notavit, repetitis curis induxerit, sententiam mutasse, ac lectionem illam probasse videtur. Et recte. *Prope hostes*, ut 'prope secessionem:' de quo vide ad VI. 42. § 10. Denique verbum *esse* exsulat a fragm. Hav. Sed id intercepit partim ultima syllaba vocis præced. *hostes*, partim prima sequentis *signa*.

Signa constituunt] Mallem *signa consistunt*, pro *constituunt:* ut Tacitus Ann. I. 30. 'Drusus, non exspectato legatorum regressu, quia præsentia satis constiterant, in urbem rediit.' Et apud Cæsarem 'consistere exercitum,' apud Sallustium 'consistere agmen et signa' in Jugurth. legimus. Sic infra XXVIII. 15. 'Consistere signa in radicibus collium cœperat:' et c. 16. 'Signa consisterent, et equestria prœlia consererent.' *Klock.* Omnes codd. vulgatum tuentur: quibus invitis, id cum Klockio minime mutem. Vide ad XXVII. 16. § 11.

CAP. XXVIII. § 1 *Ut sarcinas in unum conjici jubeant, militem cum armis valloque redire in ordines suos. Facta, quæ imperavit*] Omnia hæc desunt in Voss. 2. librariorum culpa, cui caussam dedit vocis *imperavit* repetitio. Plura exempla similium errorum vide ad IX. 11. § 11. Ceterum *in unum sarcinas* mutato ordine dictionum Gaertn. Tum *conici* Leid. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 10. § 9. Præterea *facta sunt, quæ imperavit* Port. a m. sec. *factamque imperavit* Hav. Sed *jubeant: militem . . . suos facit.* Quæ *ut imperavit, tum, &c.* fragm. Hav. Pierique librarii non ceperunt formulam *facta, quæ imperavit;* quæ, in re militari præsertim, sollemnis erat, quum quis duci renunciaret, se exsequutum esse, quæ ab eo facere jussus erat. Tacit. Annal. I. 6. 'Nuncianti centurioni, ut mos militiæ, factum esse, quod imperasset; neque imperasse sese, et rationem facti reddendam apud senatum respondit:' ubi videndus est Lipsius, et Brisson. de Formul. l. IV. p. 348.

§ 2 *Tum, quo fuerat ordine in via, exercitum*] Iidem optimi plerique *fuerant;* quod tuto repone. *Exercitum* enim cum appellat, perinde est, ac si dixisset 'legiones,' vel 'milites.'

J. F. Gron. *Fuerant* etiam ex nostris habent Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. fragm. Hav. Lipsiens. Gaertn. et Port. a m. pr. ex Hearnii autem Oxon. similiter L. 2. Neque aliter primæ edd. exhibent. Basileenses demum a. 1539. *fuerat* ei substituerunt; non adtendentes, τὸ 'exercitus,' qui ex variis ordinibus atque militibus constat, apud Livium sæpissime collective usurpari. Supra I. 27. 'Nihil trepidatione opus esse: suo jussu circumduci Albanum exercitum, ut Fidenatium nuda terga invadant:' ita recte ibi Gronov. ex scriptis et editis priscis vulgari jussit. II. 58. 'Hæc ira indignatioque ferocem animum ad vexandum sævo imperio exercitum stimulabat; nec ulla vi domare poterat: tantum certamen animis inbiberant.' XXVI. 2. 'Cn. Fulvium Quiritium Romanorum exercitum, honeste genitos, liberaliter educatos, servilibus vitiis imbuisse.' c. 21. 'Exercitus Romanus iratus, partim quod cum imperatore non devectus ex provincia esset, partim quod in oppidis hibernare vetiti erant, segni fungebantur militia.' XLV. 35. 'Totus Macedonicus exercitus imperatori erat negligenter adfuturus comitiis ferendæ legis. Sed eos Ser. Sulpicius Galba stimulavit, ut frequentes ad suffragium adessent.' Auctor Epit. Liv. lib. XXVI. 'Quum per triduum in aciem exercitus omnis descendisset, certamen tempestas diremit; nam quum in castra rediissent, statim serenitas erat.' Pariter loquutus est Divus Lucas Evang. II. 13. Καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου, αἰνούντων τὸν Θεὸν, καὶ λεγόντων. Silius Italic. XIII. 308. 'Stabant innixi pilis exercitus omnis, Spectabantque viros:' ubi vide quæ notavi, et infra ad Liv. XXIX. 10. § 3. Vide etiam Cortium ad Sall. Jug. c. 18. § 3. Ceterum *quo ordine fuerant* primæ edd. Sed ordinem illum, qui nunc obtinet, vocabulis dedit Aldus, cum quo consentiunt omnes scripti. Vocem *omnem*, quæ sequitur, Mediolanenses a. 1505. errore, ut puto, operarum omiserunt.

§ 3 *Edito imperio, signum secutum est*] *Edicto imperio* Leid. 2. et Hav. Sed error hic in membranis vetustis admodum frequens est. Vide ad XXI. 62. § 7. Mox *clamorē hostis circumsonat* Leid. 1.

Superat inde castra hostium, et in castra consulis venit] *Superat in castra* Lipsiens. Vide ad X. 20. § 6. *Superat inde castra, tum et in castra* Leid. 2.

Alibi pavorem, alibi gaudium ingens fecit] *Ingens gaudium* Port. Tum *fecit* Voss. 1. Leid. 2. et Hav.

§ 4 *Civilem esse clamorem, atque auxilium adesse*] *Civ. clam. esse, atque aux. id esse* Voss. 1.

Ex stationibus ac vigiliis territant hostem] *Et vigiliis* Hav. Lipsiens. Harl. 2. et Port. a m. pr. *atque vigiliis* fragm. Hav. Tum *territant hostes* Hav. et Lipsiens. Vide ad V. 50. § 2.

§ 5 *Sed rem ab suis cœptam*] *A suis* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Tum *inceptam* Hav.

Mirumque esse, ni jam exteriore parte castra hostium obpugnentur] *Initiumque esse* fragm. Hav. Hinc *nisi jam* Voss. 2. Voculam *nisi* sæpe pro *ni* non recte a librariis substitutam esse, videbimus ad XXIII. 1. § 8. *ī jam*, id est *in jam*, Lipsiens. Præterea *exteriori parte* excusi ante Aldum, qui *exteriore* reposuit, consentientibus codd. meis. Deinde *castra hominum hostium* Leid. 1. Sed librarius ejus codicis duplicem lectionem jungere voluisse videtur, de quo vide ad III. 44. § 4. Solent autem voces 'homines' et 'hostes' commutari. Vide ad XXIII. 37. § 7. In similes autem codd. incidentes deinde alii librarii *hominum* mutarunt in *omnium*, ac dederunt *castra omnium hostium*, ut præferunt Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Solent autem alibi

'homines' et 'omnes' commutari. Vide hoc lib. ad c. 54. § 6. Denique mox *et subsequi jubet*, sine τῷ *se*, Lipsiens. et Hav. quod in aliis omnibus, quibus utor, constanter superest.

§ 6 *Nocte initum prælium est, legionibus dictatoris clamore significantibus*] Vitiatus locus est. Scribe *a legionibus dictatoris clamore significant. A legionibus dictatoris*; id est, a parte legionum. *Significant*, subaudi 'milites.' *Rhen.* Sensus est perquam obscurus. 'Rem' autem 'in discrimine esse' de hostibus intelligo: quasi diceret, non ab consulis tantum parte res hostium in discrimine erat, sed ab dictatoris quoque parte, id quod legionum clamor satis significabat. *Glar.* Pall. 1. ac 3. *Nocte initum prælium a legionibus: dictatori clamore significant, ab ea, &c.* Pal. 2. vero, *nocte initum prælium est a legionibus dictatoris: clamore significant, ab ea quoque parte rem, &c.* Edd. priscæ stant a lectione vulgata, quam jure merito dudum impugnavit Rhenanus, quem juvant per omnia Pall. duo meliores. *Gebh.* Veram lectionem, præterquam una litera, et cum mala interpunctione protulit Rhenanus. Legendum enim, *Nocte initum prælium est a legionibus: dictatori clamore significant.* Sic Mss. Pall. Perperam Rhenanus, *a legionibus dictatoris significant.* Nam ab illis clamorem editum, acceptumque ab obsessis jam ante affirmavit: hic clamor est obsessorum, dictatori significantium, se ad signum ab ipso datum expediri. *J. F. Gron.* Dicendo 'rem in discrimine esse' indicat, commissam esse pugnam, cujus anceps erat eventus: unde 'prœliandi discrimen' dixit Frontin. I. 3. ex. 4. 'Byzantii, adversus Philippum omne prœliandi discrimen evitantes, omissa etiam finium tutela, intra munitiones oppidi se receperunt.' Et ita 'universo periculo summam rerum committere' dicitur dux, qui omnibus copiis in aciem descendit, ut prœlium committat, XXII. 12. Jam autem dictatoris milites non nocte prœlium inierunt, omne illud tempus vallo castris hostium circumdando impendentes, sed demum sequentis diei mane. Hinc fit, ut clamor, quo significabatur ab ea quoque parte rem in discrimine esse, ab exercitu dictatoris editus esse intelligi nequeat, adeoque defendi non possit neque priorum editionum lectio, neque Rhenani emendatio, ad quam non recte Gebhardus adtendit. Non enim eam juvant duo meliores Pall. Rhenani tamen emendationem præferunt etiam Voss. 1. Leid. 1. Lipsiens. Harl. uterque, Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. et C. Omnia expeditiora fore existimat Doujatius, si legatur, *nocte initum prælium est.* (nempe a consulis legionibus) *Legionibus dictatoris clamore significant,* (subaudi legiones Minucii, seu Romani milites obsessi) *ab ea quoque parte* (a sua scilicet parte) *rem* (hostium) *in discrimine esse.* Ne quid dissimulem, ita præferunt Klockian. et Leid. 2. neque ab eo differt Neapol. Latinii, nisi quod habeat *significabant* pro *significant.* Mihi tamen verior videtur et Gronovii sententia, quam præter duos Pall. firmat etiam Voss. 2. et, si unica eximatur litera, tot alii codd. Rhenano consentientes.

§ 7 *Jam se ad prohibenda circumdati opera Æqui parabant*] In ed. Asulanica legitur ita. Tu castiga, *Jam se ad proh. circumdari opera Æqui.* Rhen. *Circumdari* verbum, pro *circumdati* participio, legitur in quibusdam codd. *Glar.* Non aliter, quam *circumdari*, legitur in Pal. 2. Andreæ Campanique edd. At Pall. 1. ac 3. *circumdare.* Gebh. *Circumdati* præferunt non tantum Asulanica, sed et priores quædam edd. ut Veneta a. 1495. et aliæ, verum operarum errore. Nam et vetustiores non modo ac recentiores recte servant *circumdari*, sed et omnes scripti mei, præter Gaertn. et Voss. 2. qui habent *circumdare*; et

Lipsiens. in quo exaratum est *circumdaris*. Donjatius futile librariorum peccatum ita defendebat, ut participium *circumdati* de præsenti, non de futuro (præterito dicendum erat) tempore acciperet, adeoque significaretur, Æquos, qui circumdabantur, se parasse ad prohibenda hostium circumsidentium opera.

Quum ab interiore hoste prælio cæpto] *Cum ab interiore* Hav. et Port. a m. pr. in quo manu altera inter versus datum est *interiori*. Sæpissime *quum*, sive *cum*, et *tum* commutantur. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. Præterea *prælio capto* Leid. 2. Paullo post *opere dedere*, pro *operi ded.* idem Leid. 2. et *cum consule est ad lucem*, trajectis vocibus, Gaertn.

§ 8 *Jam circumvallati ab dictatore erant*] *Tam circumvallati* Lipsiens. passim obvio errore. Vide ad XXI. 11. § 12. Tum *a dictatore* Gaertn. Voss. ambo, Leid. 2. et fragm. Hav.

A perfecto opere ad arma rediit] *Ab perfecto opere* ex Pal. 2. legendum esse, monet Gebh. ad c. 29. § 9. quod in nullo meorum superest. *Ad arma venit* Port. Vid. ad XXXVII. 50. § 6. Paullo ante *adversum unum ex*. primæ edd. usque ad Aldum, qui *adversus* vulgavit. Et ita habent omnes codd. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVII.

Hic instabat nova pugna, illa nihil remiserat prior] Pal. 1. *Hic inst. nova pugna, nihil remiserat prior.* Unde provocabulum *illa* immigraverit, cuperem scire; quamquam non nesciam, inventum mihi in edd. antiquariis. *Gebh.* Omnia hæc verba omittebantur in Leid. 2. culpa ac negligentia scribæ. *Hinc instabat* habet Neapol. Latinii. Et ita in margine Mediol. ed. a. 1480. emendatum vidi. *Hinc*, id est, a Quinctiano exercitu. Vide quæ notavi ad Silii Ital. I. 283. Quum tamen in aliis nihil mutetur, vulgatum servandum puto. *Hic* et *hinc* passim confunduntur in codd. scriptis. Vide ad XXVI. 13. § 13. Præterea τὸ *illa* agnoscunt Leid. 1. Harl. 1. et Hearnii Oxon. N. Erat etiam in contextu Voss. 1. sed simul adjectis notis, quibus scriba indicare solet, vocem perperam scriptam ac delendam esse. Eamdem etiam ejecit Gronov. quum omnes priores edd. constanter retinuissent, testatus ad XXXVI. 17. § 9. se id fecisse auctoritate trium Pall. et Voss. Mss. quum tamen Gebhardus τὸ *illa* ab uno tantum Pal. abfuisse auctor sit, et in altero Voss. a m. pr. exstet. Quum itaque melioris notæ codd. τὸ *illa* servent, id etiam revocandum putavi.

§ 9 *Ne in occidione victoriam ponerent*] Miror quod exstet in Pall. 1. ad 3. *ne occisione vict. pon.* Lib. IV. c. 58. 'Modo duo præsidia occidione occisa.' *Gebh.* *Ne occidiose vict. pon.* præfert Voss. 2. *ne in occisione vict. pon.* Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et a m. pr. fragm. Hav. Quomodo etiam unus, isque levioris fidei, codex supra habet hoc lib. c. 10. 'Quia, occisione prope occisos Volscos et Æquos movere sua sponte arma posse, jam fides abierit, novos hostes quæri:' ubi vide quæ notantur. *Nec in occidione* est in Harl. 1. Paullo ante *consulem orant* Gaertn. Sæpius scribas locutiones per infinitivum prolatas sustulisse, vidimus ad I. 50. § 5. Reliqui omnes *orare* recte servarunt. Mox vocabulum *inde* exsulat a Voss. 2.

Ab consule ad dictatorem ire jussis ignominiam infensus addidit] Pall. duo, Andreæ editio, *ignominiam incensus addidit*. Gebh. *A consule* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Hinc *ire jussi sunt, quibus ignominiam* Gaertn. Deinde *in sensus* Flor. Voss. 1. et Leid. 2. *incensus* Voss. 2. fragm. Hav. Gaertn. Hearnii Oxon. N. Latinii Neapol. et excusi ante Aldum qui *infensus* primus edidit. 'Incensus ira,' 'odio,' 'cupiditate,' similesque locutiones passim occurrere, dictum est ad II. 12. § 12. quin et, *incensus* simpliciter pro iratus poni, docuit Burmannus ad Nason. Metam.

iv. 253. Hic tamen *infensus* præferre non dubito, in quam lectionem conspirant reliqui scripti mei, quorum mihi auctoritas potior est. 'Incensus' et 'infensus' alibi commutantur. Vide ad locum Livii laud. Denique *addidit* culpa librarii exsulat a fragm. Hav.

§ 10 *Gracchum Clœlium ducem principesque alios vinctos*] *Graccum* Voss. 1. Leid. 2. Port. et fragm. Hav. Vide ad Ep. Liv. lib. XLI. Tum *Clodium* Port. *Cleolium* Lipsiens. Vide ad c. 25. § 5. *Gracchum et Clœlium* Gaertn. quasi duo forent, qui unus tantum exstitit. Deinde *principes alios* sine conjunctione fragm. Hav. Tandem *victos* est in Port. sollemni errore scribarum. Vide ad XXX. 12. § 7. Paullo post *decedit*, pro *decedi*, male Lipsiens. *decidi* Gaertn.

Sanguinis se Æquorum non egere] *Sanguinisque Æquorum* Harl. 2. *sanguinisque se Æquorum* Hav. *sanguine se Æquorum* fragm. Hav. Sed editam lectionem servo. Prima litera τοῦ *se* ultimam vocis *sanguinis* absorpsit: hinc postea ex *sanguini* datum *sanguine*. Infra IX. 6. 'Omnium egena corpora humi prostraverunt:' alibi tamen sæpe *egere* cum casu sexto Livius junxit. Vide Gronovium ad XXI. 52. § 8. Mox *sub jugum habiturос* Leid. 2. fragm. Hav. et Port. a m. pr. perperam addita adspiratione. Vide ad XXII. 59. § 19.

§ 11 *Tribus hastis jugum fit*] *Tribus e hastis* Harl. 1. Tum *jugum nō fit* Lipsiens. Primæ tamen literæ τοῦ *nō* adduntur notæ, quibus indicant librarii eam delendam esse. Tum *super eas*, sine copula *que*, Harl. 1. Mox *transversi*, pro *transversa*, Gaertn. *transfusa* Lipsiens. *una transversa*, alio ordine compositis dictionibus, Port. et excusi vetustiores usque ad Aldum, qui reposuit, ut nunc editur. Et ita reliqui codd.

Sub hoc jugo dictator Æquos misit] Haud dubio rectius sit *Æquos emisit*: sequitur enim mox, 'nudos enim emiserat.' *Gulielmius* Quæst. Plautin. in Bacchid. cap. 2. Gulielm. legendum censet *Æquos emisit*, Plautinis Quæstion. quia sequitur 'nudos enim emiserat.' *Gebh.* Gulielmius *Æquos emisit*, quia sequitur 'nudos enim emiserat.' Sed non necesse est, ibi repeti *sub jugo*; nec quisquam, quod quidem sciam, dixit 'emittere hostem sub jugo.' Etiam in quibusdam Mss. Sallustii Jugurth. capp. 38. et 49. esse 'sub jugo mittere' testatur Cortius, et in Cæsaris de Bell. Gall. I. 7. Ursinus. Miror tamen, Livium hic contra consuetudinem suam voluisse dicere *sub jugo*, quod alibi semper dicit *sub jugum*, ut et alii omnes. Nec puto, maximam rationem habendam esse paucorum Mss. Sallustii et Cæsaris, ac potius suspicer, vetusta ratione scribendi primum fuisse *jugom*: nam antiqui in multis *o* pro *u* ponebant, ut 'ovom,' 'equos,' 'antiquos,' et alia, de quo vide Victorium ad Varron. de Re Rust. I. 10. Scaligerum ad Catullum Carm. II. Indices Inscriptionum, et Dausqueium in Orthographia. Hoc fortassis etiam Augustus secutus *domos* in genitivo singulari scribebat, pro *domus*, apud Sueton. Aug. c. 87. *Duk.* Infra IX. 6. 'Tamquam ferentibus adhuc cervicibus jugum, sub quod emissi essent:' ubi Gronovius hunc locum laudat, quasi *emisit* jam in contextu admissum foret. Contra locutionem 'sub jugo mittere,' pro *sub jugum*, inlustravit Corte ad Sall. Jug. c. 38. § 9. Ita supra principes edd. legunt I. 26. 'Velut sub jugo misit juvenem:' ubi tamen nunc editur *sub jugum*. Similiter unus cod. præfert II. 34. 'Sub jugo missus, tamquam a latronibus redemtus.' *Sub hoc jugum misit* præferrem, si codd. addicerent. Mox ad verba capitis seq. *nudos emiserat* intelligo 'ex castris.' *Jugum* vero similiter, ac Livius, descripsit Fest. voc. 'Jugum.' 'Jugum, sub quo victi transibant, hoc modo fiebat: fixis duabus hastis, super eas ligaba-

tur tertia: sub iis victos discinctos transire cogebant:' et in voce 'Sub jugum.' 'Sub jugum dicuntur mitti hostes victi, ereptis omnibus armis telisque, cum hastis defixis duabus in terra, tertiaque ad summum earum deligata, ipsi eam jubentur subeuntes transire.' Etiam Zonar. Ann. VII. 17. Ἡ δὲ πρᾶξις ἡ τοῦ ζυγοῦ τοιά δέ τις ἦν. σταυροὺς δύο, ὄρθια δηλαδὴ ξύλα διέχοντα ἀλλήλων, εἰς τὴν γῆν κατεπήγνυον, καὶ αὐτοῖς ἐπετίθουν ἐγκάρσιον ἕτερον, καὶ διὰ μέσου τούτων τοὺς ἁλόντας διῆγον γυμνούς. Ceterum *sub jugo*, media voce exsulante, Port.

CAP. XXIX. § 1 *Nudos enim emiserat*] Pal. 2. *nudos enim miserat*. Supra aliquid notavi. Macrobius Saturn. II. 4. 'Curtius eques Romanus deliciis diffluens, cum macrum turdum sumsisset in convivio Cæsaris, interrogavit, an mittere liceret? Responderat princeps, Quid ni liceat? Ille per fenestram statim misit.' *Gebh.* *Miserat*, Palatino 2. consentientes, etiam Harl. 2. et Hav. 'Mittere' pro 'dimittere' nostro frequens est. Infra XXX. 3. 'Ne Syphacis quidem reconciliandi curam ex animo miserat:' ubi plura vide. Levior tamen est auctoritas codicum, hanc lectionem ostentantium, quam ut eam sequar, reliquis codd. ab edita lectione stantibus. *Emiserat* autem, intellige non 'sub jugo,' ut Gulielm. in fine cap. proximi voluisse videtur, sed 'ex castris.' Præcessit enim 'Castris hostium receptis.' Mox vocabulum *tantum* deest in Lipsiens. Tum *consulemque ipsum increpans* vetustiores edd. Aldus postea dedit *ipsumque consulem increpans*, quo ordine vocabula legunt codd. omnes quibus usus sum.

§ 2 *Carebis, inquit, prædæ parte, miles, ex eo hoste, cui prope prædæ fuisti*] *Carebis* exsulat a Gaertn. *Carebit* male præfert Lipsiens. *Carebis prædæ, inquit, parte* trajectis vocibus Harl. 1. Deinde *præda fuisti* Hav. Utrumque dici 'præda esse,' et 'prædæ esse' docet Duker. ad Flori I. 1. § 10. Verum reliquis in vulgatum conspirantibus, unum, et quidem hunc, testem non audiendum hic censeo. Ita 'invidiæ,' 'crimini,' 'usui,' 'religioni, impedimento esse,' Livio familiaria sunt. Supra II. 52. 'Invidiæ erat amissum Cremeræ præsidium:' eodem cap. mox, 'Et huic prœlium cum Tuscis ad Janiculum erat crimini:' ubi quædam notavi: mox hoc lib. c. 31. 'Invidiæ tamen res ad exercitum fuit.' c. 33. 'Simul peritos legum peregrinarum ad condenda nova jura usui fore credebant.' V. 13. 'Religioni deinde fuisse, quibus eam opem Dii tulissent, vinciri.' XLIV. 46. 'Simul ut Sinticen evastaret, et ad omnes conatus regi impedimento esset.' Quin et ipsum 'prædæ esse' apud eumdem aliosque sæpe obcurrit. Infra IV. 51. 'Ne vacuum quidem agrum, nuper ex hostibus captum, plebi dividere, mox paucis, ut cetera, futurum prædæ.' XXIV. 36. 'Legionem prædæ haud dubie sibi futuram ratus.' XXV. 25. 'Edixit militibus, ne quis liberum corpus violaret: cetera prædæ futura.' Sallust. Cat. c. 21. 'Admonebat alium egestatis, alium cupiditatis suæ, complures periculi aut ignominiæ, multos victoriæ Sullanæ, quibus ea prædæ fuerat:' ubi videndus est Cortius. Et his auctoritatibus eamdem locutionem infra restituendam conjicio XLIV. 6. 'Auratis statuis omnibus raptim, ne prædæ hosti essent, in classem congestis, ocius demigrare Pydnam cogit:' ubi nunc editur *præda essent*. Sed vide quæ ibi notantur. Alia habebis V. 54. § 5.

Et tu, L. Minuci, &c. legatus his legionibus præeris] Plane ad hunc modum libri mihi consulti. Andreas tamen, cujus editio manuscripto libro vetustate et bonitate in plurimis non cedit, edidit *legatus sis legionibus præeris*: ubi *sis* intellige, 'si vis,'

Et est imperandi particula. *Gebh.* Omnes etiam mei manu exarati nihil mutant, nisi quod *hiis legionibus* sit in nonnullis; *legatus sis, legacionibus præeris* in solo Harl. 1. Contra quascumque Aldo antiquiores edd. vidi, *sis* præferunt. Earum nulla tamen illud *sis* accepit pro 'si vis,' ut ex earum interpunctione constat, quæ talis est, *legatus sis: legionibus præeris.* Et sane, eo sensu, quo Gebhardus voluit, intelligi posse, illud prohibet, quod τὸ *sis* antiquatum sit, et vix alibi, quam apud comicos, certe non apud Livium, obcurrat. Sed nec interpunctionem edd. aut lectionem Harl. 1. admitto. Vulgatum itaque præferendum non dubito. *Præeris his legionibus legatus*, id est, tamquam legatus, legati dignitate ac titulo. Infra VIII. 33. 'Dictatorem Quinctium Cincinnatum in L. Minucium consulem, ex obsidione a se ereptum, non ultra sævisse, quam ut legatum eum ad exercitum pro consule relinqueret.'

§ 3 *Ita se Minucius abdicat consulatu*] *Itaque Minucius* Harl. 2. quod si placeret, mallem etiam *Itaque Minucius abdicat consulatum.* Sed aliis omnibus nihil mutantibus fidem habeo.

Coronam auream dictatori libræ pondo decreverit] Legitur in libro Ms. *libram pondo decreverit*, appositive. *Rhen.* Putat hic Rhenanus habere locum posse lectionem sibi vestigatam *libram pondo.* Sed eam ex nullo nostrorum, neque calamo picto, neque cuso, eruere quivi. *Gebh.* Flor. Rott. et Helm. ut ex Borb. Rhenanus *libram pondo.* Neque aliter potuisse Livium scribere, demonstravimus de Pecunia Vet. I. 6. *J. F. Gron.* *Coronam avitum* mendose Leid. 2. Præterea *libræ pondo*, quod recte Rhenanus et Gronovius rejecerunt, perstat in Voss. utroque, Leid. 2. Harl. 2. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. C. et L. 2. dubitanter *libr̄ pondo* dedit scriba cod. Gaertn. Sed veram lectionem fideliter obfervant Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et Oxon. L. 1. et N. Quamvis autem etiam Rhenanus hanc scripturam probarit, eamdem tamen non intellexit, *coronam libram pondo* per adpositionem dici existimans. Et hinc veram lectionem videre non potuit XXVI. 47. 'Pateræ aureæ fuerunt ducentæ septuaginta sex, libras ferme omnes pondo:' ubi quum olim *libræ ferme* ederetur, Rhenanus *librales ferme*, Gronovius recte *libras ferme* reposuerunt. Docuit autem Gronovius de Pecun. Vet. I. 6 29. locutionem esse ellipticam, et ita integrari debere 'coronam habentem pondus libram pondo,' 'pateræ habentes ferme omnes pondus libras pondo:' ubi etiam p. 27. vocem 'pondo' exponit. Eamdem locutionem Gronovius etiam restituit IV. 22. § 4.

Et proficiscentem eum patronum salutarerit] *Consalutaverit* Voss. 1. Leid. 2. et Port. Vellem, fide digniores codd. accederent. 'Consalutare' enim verbum est Livianum, de quo vide ad I. 7. § 1.

§ 4 *Romæ a Q. Fabio præfecto Urbis senatus habitus*] Pall. 1. ac 3. *Romæ Q. Fabio præfecto urbis senatus habitus.* Pal. 2. *Romæ a Q. Fabio præfecto urbi senatus habitus.* Gebh. *Romæ Q. Fabio* etiam Voss. 2. sed *Roma ea Q. Fabio* Leid. 1. Ex quo errore colligi potest, diphthongum *ae* non unico ductu, sed duabus literis, exaratam olim fuisse: quum autem quondam voces, nullo interstitio relicto, unica serie scriberentur, inperitia librariorum *a* et *e* postea male in diversa vocabula contributa fuerunt. Vide Corte ad Sall. Cat. c. 22. § 4. Ceterum *urbis* servant omnes nostri; cujus ultimam literam in Gebhardi Pal. 2. a prima vocis sequentis *senatus* interceptam fuisse reor. Vide ad XXIII. 8. § 9. Et ita sentio, non tantum quod alii omnes codd. mei in editam lectionem conspirent, verum eti-

aliis quòd Livius, qui aliquoties hujus magistratus meminit, semper eum 'præfectum Urbis,' non 'præfectum Urbi' vocarit. Ita l. I. cap. ult. 'Duo consules inde comitiis centuriatis a præfecto Urbis ex commentariis Ser. Tullii creati sunt.' III. 3. 'Q. Servilio præfecto Urbis relicto.' cap. 24. 'Obtinuit tamen P. Lucretius præfectus Urbis.'

§ 5 *Epulæ instructæ fuisse dicuntur ante omnium domos*] *Ante omnium domus* Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. quomodo Pierius etiam se hic in veteri codice Liviano invenisse testatur ad Virgil. Georg. I. 182. qui ad Georg. II. 115. monuit, *domus* quarta declinatione apud T. Livium in antiquis codd. observari. Certe codex Leid. 1. ita exhibet II. 22. 'Pergunt domus eorum, apud quem quisque servierant:' idem Leid. 1. et Voss. 2. III. 5. 'Cohortes inde Latinæ Hernicæque, ab senatu gratiis ob inpigram militiam actis, remissæ domus.' Voss. infra XXXIX. 16. 'Ubi vos dilapsi domus et in rura vestra eritis:' veteres edd. XLV. 1. 'Ludis relictis domus magna pars hominum ad conjuges liberosque lætum nuncium portabant.' Quod autem supra eadem flexione viri docti ex Ms. proferant *domu* I. 1. 'Ænean ab simili clade domu profugum,' nimis antiquatum puto, quam ut Livio conveniat. Vide tamen Vossium de Art. Gramm. IV. 20.

Epulantesque cum carmine triumphali et sollemnibus jocis comissantium modo currum secuti sunt] Pall. tres et Campani ed. *cum car. tri. ex solemnibus jocis.* Andreas edidit *cum car. tri. et solemnibus comessantium jocis modo currum sequuntur.* Lib. IV. 53. 'Alternis inconditi versus militari licentia jactati.' Lib. VII. 10. 'Inter carminum prope modum incondita quædam militariter joculantes.' *Gebh.* *Ex sollemnibus locis* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *et sollemnibus locis* Harl. 1. et in marg. Harl. 2. ut et Lipsiens. a m. pr. pro quo in ejus margine *jocis* emendatur. Sed nihil muto. Præterea *comisantium* habet Flor. Infra V. 49. 'Triumphans in Urbem redit, interque jocos militares, quos inconditos jaciunt, Romulus ac parens patriæ conditorque alter Urbis haud vanis laudibus adpellatur.' XXXIX. 7. 'Carminaque a militibus ea in imperatorem dicta, ut facile adpareret, in ducem indulgentem ambitiosumque ea dici.' Sueton. in Cæs. c. 49. 'Gallico denique triumpho milites ejus inter cetera carmina, qualia currum prosequentes joculariter canunt, etiam vulgatissimum illud pronunciaverunt.' Vocalæ *et* atque *ex* passim in libris scriptis commutantur. Vide ad XXVI. 45. § 1. neque minus frequens est confusio vocum 'jocus' et 'locus.' Vide ad XXXVI. 14. § 2. Præterea *comessantium* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. uterque, et Gaertn. *commessantium* fragm. Hav. *comesantium* Leid. 1. Lipsiens. et Hav. Vide quæ notantur de orthographia hujus vocis ad XL. 7. § 5.

§ 6 *L. Mamilio Tusculano*] *L. Manlio* Hav. *L. Manulio* Harl. 2. et Lipsiens. *L. Manilio* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et Port. a m. sec. Et ita priscæ edd. quas ante oculos habuit Pighius, quum in Annal. ad A. U. C. CCXCIX. p. 136. observaret, perperam in Livio *Manilius* legi, licet jam diu ante ejus tempora Frobenius a. 1535. *L. Mamilio* recte edidisset. Vide hoc lib. ad c. 18. § 2.

Confestimque se dictator magistratu abdicasset] Scribe *Confestim se dictator*, dispuncta particula *que.* Rhen. Rhenanus dudum jussit profligari particulam *que*, qua cassos quoque inveni Pall. omnes et Campani editionem. *Gebh.* Eadem conjunctio abest etiam ab omnibus nostris scriptis. Alibi sæpe librarios hanc voculam addere solitos fuisse videbimus ad Liv. XLI. 28. § 6.

Ni comitia M. Volscii falsi testis tenuissent] *Tenuisset* Leid. 1. et Voss. 2. Crediderunt indocti scribæ, ipsum dictatorem comitiis, quibus Volscius accusabatur, præfuisse, ac 'tenere comitia' Latinis in usu fuisse, pro 'habere comitia.' Contra 'comitia tenuissent dictatorem,' id est, eum in dictatura retinuissent, prohibuissent, ne magistratu se abdicaret. Vide ad xxxii. 9. § 1. *Ni comitia M. Volsci falsi testes tenuissent* habet Gaertn. a m. pr.

Damnatus Lanuvium exsulatum abiit] Est in exemplari vetusto *Lanuvium exsilium abiit;* quod poterit etiam legi *Lanuvium in exsilium abiit.* Rhen. Supposititiam lectionem arguunt Pall. tres. quorum Pall. 1. ac 2. *Lavinium exsilium abiit.* Pal. 3. *Lanuuium exsilium abiit.* Probavi supra *Lanuvium exsilium abiit:* cujus lectionis quum non caperet venustatem Rhenanus, conjecit *Lanuvium in exsilium abiit,* ut ediderat Campanus. *Gebh.* Variant libri scripti. *Lavinium exsilium abiit* Voss. ambo, et Port. *Lanuvium exilium abiit* Flor. *exsilium Lavinium abiit* Leid. 2. *Lanuvio exsilium abiit* Leid. 1. et Lipsiens. *Lavinium in exsilium abiit* Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Lanuvium in exsilium abiit* Harl. 1. *Lavinium* et *Lanuvium* ob ductuum similitudinem passim in Mss. confunduntur; et non nisi rarissime discerni potest, utra verior lectio habenda sit. Exempla vide ad Liv. vi. 2. § 8. viii. 12. § 8. c. 13. § 5. c. 14. § 2. et 3. xxi. 62. § 8. xxii. 1. § 8. xxxii. 9. § 2. xl. 19. § 2. ad Epit. Liv. lib. lxxx. et alibi. Videnda etiam, quæ viri docti notarunt ad Valer. Max. i. 6. ex. 7. Nic. Heinsius ad Nason. Fastor. vi. 60. et quæ olim monui ad Silii Ital. viii. 363. et xiii. 364. Hinc non inmerito optarunt viri docti, ut tandem certæ leges præscriberentur, unde nosci posset, de utra urbe ageretur. Vide Oudendorp. ad Jul. Obseq. de Prodig. c. 83. In parte id præstitit Sigonius ad Liv. viii. 13. § 5. Desperandum tamen est, tales excogitari posse regulas, quibus adhibitis de cujuscumque loci vera lectione constabit. Certe hoc loco vix dijudico, quæ scriptura, *Lanuvium* an *Lavinium*, præferri debeat. Servavi tamen prius, tum quod pro eo stant codd. mei vetustissimi, aliorumque optimi, tum etiam quod omnes edd. ita præferant, ac nihil habeam, quo id falsi convincatur. Ceterum *exsilium abiit* legendum ex tribus Mss. monuit etiam Gebhardus supra hoc lib. ad c. 6. § 7. Mihi contra *in exsilium abiit* verius videtur. Exempla enim, quibus Gebhardus ibidem similes locutiones Livio usitatas esse probare conatus est, partim alterius loci sunt, partim in melioribus codd. aliter leguntur. Quæ vero ex aliis scriptoribus proferuntur, Vossio non satisfaciunt Gramm. vii. 42. Præterea *in exsilium* hic plures præferunt codd. In illis autem, a quibus abest, facile elidi potuit ab ultima litera præcedentis vocis *Lanuvium.* Ejusdem erroris exempla plura videri possunt ad x. 13. § 3.

§ 7 *Quinctius sextodecimo die dictatura, in sex menses accepta, se abdicavit*] *Sextodecimo mense die* Voss. 1. pro quo in margine ejus emendatum erat *sextodecimo mensis die.* Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. c. 17. 'Sextodecimo die dictaturam, quam acceperat, deposuit.' Dion. Hal. l. x. p. 652. Ἐν ἡμέραις ἑκκαίδεκα ταῖς πάσαις, ἀφ' ἧς παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, στρατόπεδόν τε σώσας φίλιον, καὶ πολεμίων δύναμιν ἀκμάζουσαν καθελὼν, &c. At Florus i. 11. 'Intra quindecim dies cœptum peractumque bellum.' Præterea *accepta in se abdicavit* Lipsiens.

Per eos dies consul Nautius] Pall. 1. ac 3. *Præter eos dies.* Gebh. Eadem lectio mihi etiam obvia fuit in Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. quæ tamen ex er-

rore librariorum profluxit. Vide ad XXVIII. 42. § 3. Infra XXX. 38. 'Per eos dies commeatus ex Sicilia Sardiniaque tantam vilitatem annonæ effecerunt:' ubi plura vide.

Ad Eretum cum Sabinis egregie pugnat] *Ad Herentium* Voss. 1. additis tamen notis duas literas delendas, ac legendum esse *ad Heretum*. *Ad Heretium* Leid. 2. *ad Erentum* Port. *ad Arretum* Harl. 2. et Hav. *ad Aretum* fragm. Hav. Vide ad c. 26. § 2. Mox *pugnat egregie* habent Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Verba vero *egregie pugnat: ad vastatos agros ea quoque clades accessit Sabinis* omittuntur in Leid. 2. culpa librarii, quod vox *Sabinis* mox præcesserat. Vide similium errorum exempla ad IX. 11. § 11. *Accessisset*, pro *accessit*, habet Lipsiens.

Minucio Fabius successor in Algidum missus] Vet. lib. *Q. Fabius successor*. Sigon. *Minucio Q. Fabius successor* est lectio intrusa ab Sigonio. Pall. tres *Minucio Fabius Quintius successor in Algidum missus:* neque secus Andreæ Campanique editio. *Gebh.* Lectionem, quam Sigonius ex vet. lib. profert, in nullo nec scripto nec edito priori inveni. Excusi antiquiores præferunt *Fabius Quintius*. Et ita est in Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. Port. et fragm. Hav. Quum tamen duo gentilicia nomina eidem tributa lectionem corruptam esse evincant, Frobenius postea a. 1531. altero ejecto dedit *Fabius successor*, itidem contra codicum consensum. Longe rectius Gronov. ad III. 1. § 1. qui et *Fabius Quintius* in Flor. optimo aliisque codd. invenit, scribendum monuit *Fabius Quintus*. Neque aliter exhibent Harl. 2. et Hav. insigni documento, nullum esse codicem adeo corruptum, qui non sæpe bonæ frugis sit, etiam ubi in integerrimis constanter peccatur. Vide de hac conlocatione et ordine nominum ad d. l. Livii. Ceterum non Gryphius, ut Gronov. ibidem existimat, primus τὸ *Quintius* omiserat, sed ante eum, ut jam dictum, etiam Frobenius utraque editione, Basileenses a. 1589. et Vascos.

§ 8 *Extremo anno agitatum de lege ab tribunis est*] Τὸ *anno* exsulat a Port. *extremo anni* habet Voss. 2. Infra XXXIX. 23. 'Extremo anni quia Sp. Postumius consul renunciaverat:' ubi plura vide. Quia tamen vulgato adhærent omnes alii codd. uni adversus ceterorum consensum fidem habere periculosum arbitror, præsertim quum et altera locutio Livio usitata fuerit. Supra II. 64. 'Extremo anno pacis aliquid fuit.' XXXIX. 56. 'Supplicatio extremo anno fuit prodigiorum caussa.' Eo sensu 'in prima urbe,' pro in prima parte urbis, exponit Jac. Gronovius II. 33. § 7. 'ultimo prœlio,' pro fine prœlii, est IV. 33. 'Recentissimum ad laborem militem, quia ultimo prœlio advenerat:' 'per medios hostes,' pro per mediam partem hostium, XXXVIII. 41. 'Mutinis filium per medios hostes cum centum quinquaginta delectis equitibus perrupisse.' Insuper *de lege est a tribunis* fragm. Hav. *a tribunis*, pro *ab tribunis*, præferunt etiam Voss. 1. Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Sed τὸ *est* non agnoscit Port. Mox *exercitus abierant*, pro *ex. aberant*, Klockian. Vide ad XXXIX. 21. § 7. Tum *Patres tenuerunt*, pro *P. tenuere*, Gaertn.

Plebes vicit, ut quintum eosdem tribunos crearent] *Plebs vicit* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. sed alterum est in Harl. 1. omnibusque editis. Hinc *ut quinto* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. et Hav. neque aliter est in margine Voss. 1. quum in ipso contextu legeretur *quintum*. *Ut quinto* habet etiam fragm. Hav. a m. pr. sed pro eo subponitur a m. interpolatrice *quintius*. *Quinto* præferunt etiam ve-

tustæ edd. pro quo Moguntini *quintum* dederant. Et ita reliqui codd. Passim in terminationibus his adverbiorum numeralium variant codd. scripti. Vide ad v. 16. § 1. Denique *crearet* idem fragm. Hav. Sed male. Vide quæ notantur ad ii. 5. § 2. et ad iv. 16. § 8.

§ 9 *Lupos visos in Capitolio ferunt a canibus fugatos*] Ex Pal. 2. lege *ab canibus*: ut et supra c. 28. 'Qui confestim ab perfecte opere ad arma rediit:' et c. 30. 'Sed ab Corbione Ortonaque.' *Gebh.* *Ab canibus* etiam Hav. cui ut et Gebhardi Palatino 2. nescio, an tanta fides habenda sit, ut eorum auctoritate recipi debeat. Mox *lustratum Capitolium est* Leid. 2. Melius tamen pendet ex præcedenti *ferunt*.

Cap. xxx. § 1 *Sequuntur consules Q. Minucius, M. Horatius Pulvillus*] Dionysius l. x. p. 652. legit *C. Horatius.* Meminit et hic noster auctor quinto post anno c. 32. C. Horatii Pulvilli mortui auguris, quem hunc fuisse conjicio. *Glar.* Emendo *C. Horatius*, partim quia Dionysius l. x. p. 652. et Capitolini scriptores eo prænomine hunc afficiunt, partim etiam, quia post Livius idem facit c. 32. ubi de C. Horatio augure mortuo loquitur. *Sigon.* Ita Pighius etiam emendandum monet in Annal. A. U. C. ccxcvi. p. 130. docens, Horatium *Caii* prænomine etiam vocari in Mariano Scoto, Μάρκον vero apud Diodor. Sicul. l. xi. p. 288. Omnes codd. mei in corruptam lectionem *M. Horatius* conspirant.

Quum foris otium esset, domi seditiones iidem tribuni, eadem lex faciebat] *Quum otium foris* trajectis vocabulis Port. Tum *idem tribuni* Voss. uterque, Leid. uterque, Gaertn. Port. et fragm. Hav. Vide ad xl. 22. § 14. Deinde *faciebant* Hearnii Oxon. N. quæ constructio Livio placuit. iii. 6. 'Ministeriaque in vicem ac contagio ipsa vulgabant morbos.' c. 37. 'Ut tædio præsentium consules duo tandem et status pristinus rerum in desiderium venirent.' iv. 10. 'Ut eum et Patres severum consulem, et plebs satis comem crediderint:' et paullo post eodem cap. 'Quinque consulatus eodem tenore gesti, vitaque omnis consulariter acta, verendum pene ipsum magis, quam honorem, faciebant:' quo utroque loco male partim codd. nonnulli, partim editi vetusti dissentiunt. c. 14. 'Mæliani atque ipse dux eorum in se intentam vim tanti imperii cernerent.' vi. 16. 'Nec adversus dictatoriam vim aut tribuni plebis, aut ipsa plebs adtollere oculos aut hiscere audebant.' xxx. 3. 'Ex Sicilia quoque et Hispania vestimenta frumentumque, et arma etiam ex Sicilia et omne genus commeatus eo portabantur.' xxxii. 9. 'Properantem in provinciam prodigia nunciata atque eorum procuratio Romæ tenuerunt.' xxxiii. 11. 'Quinctius captivis prædaque venumdatis, partim militi concessis, Larissam est profectus.' xxxvii. 5. 'Quum oppidanos jam vires, jam tela, jam ante omnia animus deficerent:' ita cod. Voss. vulgo *deficeret*. xxxviii. 10. 'Dolopas, Amphilochosque et Athamaniam ereptas sibi querens.' xliv. 14. 'Prusiæ preces magis, quam postulatio, fuere.' Et alibi sæpe. Unius tamen illius codicis auctoritas non satis gravis videtur, ut ei tuto credatur; præsertim quum et alterum genus constructionis probum sit, et passim in Livio obcurrat. Vide ad xxxvii. 5. § 3.

§ 2 *Adeo exarserant animis*] Pall. 1. ac 3. *adeo exarserant animi.* Gebh. Quum omnes ad unum excusi præferrent *adeo exarserant animis*, Gronovius, forte Palatinorum auctoritate permotus, *animi* in contextum recepit, cujus mutationis lectorem saltem admoneri oportuerat. An tamen ea scriptura probanda sit, multum dubito. Memini fragmenti

Sall. ex Histor. III. 'Inmane quantum animi exarsere:' adeoque ipsam locutionem non culpo; verum illud quæro, utrum ea hoc loco Livius usus fuerit? Ex Voss. codd. nihil in excerptis notari video; unde verosimile est, in utroque illo scriptum fuisse *exarserant animi*. Contra vero *exarserant omnes animis* præfert Gaertn. *exarserant animis* Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Et ita locutus est Tacit. Annal. I. 51. 'Exarsere animis, unoque inpetu perruptum hostem redigunt in apertum cæduntque.' Ita 'exarsit indignatione' Liv. IV. 6. Utroque modo igitur dici potest, 'exardescunt animi,' et 'exardescimus animis,' similiter ac 'cadunt,' 'concidunt,' 'exasperantur animi,' et 'cadimus,' 'concidimus,' 'exasperamur animis,' de quo dictum ad I. 11. § 3. et ad XXVIII. 25. § 4. Priscam lectionem ob hanc caussam revocavi.

Velut dedita opera nocturno impetu Æquorum] *Velut noct. imp. ded. op. Æq.* Voss. 1. *velut ded. noct. imp. op. Æq.* Leid. 2. qui mox etiam omittit *τὸ esset*.

§ 2 *Jubentur subitarium scribere exercitum*] Supra c. 5. in fine: 'Ad eum explendum Latini Hernicique et colonia Antium dare Quintio subitarios milites (ita tum repentina auxilia appellabant) jussi.' XXXI. 2. 'Duabus legionibus subitariis tumultus ejus caussa scriptis.' XL. 26. 'Permissum, ut, qua irent, protinus subitarios milites scriberent, ducerentque secum.' Mentionem eorumdem facit ibidem c. 29. *Gebh.* *Jubent* Harl. 2. et Hav. de quo errore vide ad X. 10. § 1. Deinde *subitanum* Port. *r* et *i* in *n* coalescentibus, quod in scriptura Longobardica facillime fieri potuit, ac sæpius in Mss. factum esse observatur. Ita *Quintium*, pro *Quiritium*, in Ms. supra erat I. 32. § 13. et contra *Quiritio*, pro *Quintio*, II. 57. § 1. *provocent*, pro *provocarit*, I. 26. § 6. *Egeno*, pro *Egerio*, c. 34. § 3. *Crustumena*, pro *Crustumeria*, c. 38. § 4. *respondent*, pro *responderit*, VI. 17. § 3. *Frumentana*, pro *Frumentaria*, c. 20. § 11. Contra *juverit*, pro *juvent*, I. 9. § 3. *Cerionem*, pro *Cenonem*, II. 63. § 6. *antesignarius*, pro *antesignanus*, IV. 47. § 2. *Arteria*, pro *Artena*, c. 61. § 5. *varia*, pro *vana*, XXII. 7. § 4. et passim similiter. Ex *subitanum* deinde alii formarunt *subitaneum*, quæ lectio superest in Leid. 2. Sed minus placet, quia non modo alterum servant reliqui codd. verum etiam Livius potius *subitarius* dicere amaverit, ut docent loca a Gebhardo laudata.

Nova de delectu contentio exorta] In volumine Vormaciensi tantum est *orta*, non *exorta*. Rhen. *Nova de delectu contentio orta* Pall. tres, qua in re bene monenti Rhenano auscultandum fuerat: vulgo *exorta* Amplius hic et mox Pal. 3. *delictu deinde habito*: est levis metathesis literulæ. Rescribendum *dilectu*, ut supra quoque dixi. C. 41. 'Silentio Patrum edicitur dilectus:' ut habent duo Pall. Mss. *Gebh.* Vocula *de* non comparet in Hav. sed eam intercepit prima syllaba proximæ vocis *delectu*, quemadmodum sæpissime *τὸ in* in Mss. excidisse ob vocem sequentem, quæ ab eadem syllaba incipit, videbimus ad VIII. 33. § 6. ipsum autem illud *de* elisum esse a voce præcedente eadem syllaba exeunte ad XXXVII. 51. § 8. Præterea *dilectu* Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Klockian. Vide hoc cap. § 8. Ulterius *dilecto* Port. a m. pr. quod recte m. sec. emendatum est. Vide ad II. 27. § 10. Denique *orta*, pro *exorta*, quod viri docti in Mss. suis invenerunt, in omnibus, quibus usus sum, codd. exstat: quorum auctoritate ita etiam edi jussi. Vide ad IV. 45. § 7.

§ 4 *Quum alius additur terror*] *Quum aliis* Leid. 1. *tunc alius* Harl. 2. *tum alius* Lipsiens. Gaertn. et Hav. Vide

ad Epit. Liv. lib. XLVIII. *additus terror* Harl. 1. *terror additur* priscæ edd. usque ad Aldum. Is autem in ordinem congessit, qui nunc obtinet, concinentibus omnibus meis.

Is metus perculit, ut scribi militem tribuni sinerent] Lego *perpulit*. Neque aliter infra c. 38. 'Is pavor perpulit decemviros, ut consulerent senatum.' Sane 'percelli metu,' 'perculsus pavore,' nota et pueris: verum ad faciendum aliquid, metu non 'percelli,' sed 'perpelli,' dicimur. Nam 'percelli' est everti, subverti, affligi; 'perpelli' est adigi, permoveri ad aliquid. 'Percellere ut facias' juxta est ineptum, ac si dicas, 'affligere ut facias,' 'prosternere ut facias.' Livius II. 61. 'Illum non minæ plebis, non senatus preces perpellere umquam potuere, ut vestem mutaret.' XXXII. 14. 'Gomphos metu perpulit ad deditionem.' Longe aliter altero verbo utitur. Lib. I. c. 56. 'Ipsius regis non tam subito pavore perculit pectus, quam magnis implevit curis.' II. 14. 'Primo Aricinos res inopinata perculerat.' III. 70. 'Nuncius deinde vincentibus Romanis animos auxit, et referentes gradum perculit Æquos.' Peccant in contrarium Gifanius Observat. in Ling. Lat. voce 'Perpellere' et alii docti viri, qui 'perpellere' volunt esse nonnumquam pulsando evertere, neque locis auctorum nituntur, nisi corruptis aut alienis. Veluti Plauti Epid. IV. 1. 45. 'Qui mihi in Epidauro primus pudicitiam perpulit:' neque enim negare possunt, libros optimos *pepulit* habere. Trinummo act. II. sc. 2. vs. 27. 'Si animus hominem perpulit, &c. Si ipse animum perpulit:' nam omnis ratio jubet, illic, etiam invitis libris, legi *perculit*, ut voluit Lambinus: hoc enim victoris est perculisse hostem. Lex I. ¶. 4. D. de servo corrupto, frustra opponitur 'perpulit ad delinquendum,' id est, induxit, commovit, vulgari vi verbi. Apud Ciceronem de Orat. I. 10. 'Cn. ipsum Carbonem, quem tu adolescens perculisti,' haud dubie scribendum est; non *perpulisti*: ut II. 70. 'Scipionis illius, qui Tib. Gracchum perculit.' Pro Cœlio c. 15. 'Vicinum adolescentulum aspexisti? candor te hujus et proceritas, vultus oculique perculerunt:' pariter corruptum est: sed non scribendum *perpulerunt*, ut voluit Lambinus, sed *pepulerunt*. Est enim Ciceroni nonnumquam 'pellere' idem quod tangere, afficere, commovere. Ut de Officiis III. 10. de Romulo: 'Species enim utilitatis animum pepulit ejus, cui cum visum esset utilius, solum se, quam cum altero regnare, fratrem interemit.' Vim hujus verbi cognoscas ex his ejusdem superioribus verbis c. 8. 'Cum igitur aliqua species utilitatis objecta est, nos commoveri necesse est.' Academ. IV. 10. 'Quæ vis esset in sensibus, quemadmodum prima visa nos pellerent, donec appetitio ab his pulsa sequeretur:' id est, admonita, sollicitata. In Oratore c. 53. 'Cum, ut fit, fortuito sæpe aliquid concluse apteque dicerent, quod cum animos hominum auresque pepulisset:' pertentasset, titillasset. Superius: 'Aures civitatis ad hujus generis dicendi audiendi incredibilia studia convertimus.' De finibus II. 10. 'Neque enim movere potest appetitum animi, neque illum habet ictum, quo pellat animum status non dolendi. Itaque in hoc eodem peccat Hieronymus. At ille pellit, qui permulcet sensum voluptate.' Livius XXX. 14. 'Eo fœdiora hæc videbantur Scipioni, quod ipsum in Hispania juvenem nullius forma pepulerat captivæ.' Gellius XIX. 1. 'Quibus mens hominis prima statim specie accidentis animum rei pellitur.' Ibidem: 'Qualia esse primo animi sui pulsu visa sunt sæva et aspera.' Ex his omnibus colligere est, legen-

dum esse apud Ciceronem in Bruto c. 87. 'Longi sermonis initium pepulisti, inquam, Attice, remque commovisti nova disputatione dignam,' ut Victorius edidit: non *detulisti*, ut Manutius et Lambinus; non *depulisti*, ut Gruterus. Admones nos rei non paucis expediendæ, lacessis materiam quantumvis longi sermonis. Sumpsit a Platone, cujus est in Philebo: πάλιν οὖν τὸν αὐτὸν λόγον ἀνακρουόμεθα. *J. F. Gron.* Plerique codd. editæ, licet corruptæ, lectioni firmiter adhærent, etiam integerrimi. *Pertulit* tamen est in Voss. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et a m. sec. in Voss. 1. qui *perculit* a m. pr. habuerat. At solus Port. recte præfert *perpulit*, quomodo Gronov. ex conjectura, scribendum monuit. Ita sæpissime Noster. I. 59. 'His atrocioribusque aliis memoratis incensam multitudinem perpulit, ut imperium regi abrogaret.' II. 31. 'Milites perpulere, ut forte temere in adversos montes agmen erigeret.' IV. 12. 'Postremo perpulere plebeii, haud adversante senatu, ut L. Minucius præfectus annonæ crearetur.' V. 51. 'Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mutata, sed vestra fortuna, perpulit:' ubi etiam unus cod. *pertulit*. VI. 42. 'Fama repens belli Gallici adlata perpulit civitatem, ut M. Furius dictator quintum diceretur:' ubi pari errore quidam codd. *perculit*. IX. 31. 'Transfugæ agrestes perpulerunt, ut prædatum eo expeditæ legiones ducerentur.' XXV. 18. 'Diu cunctantem Crispinum perpulere turmales, ne inpune insultare Campanum pateretur:' et hic etiam similiter plures codd. peccant. c. 28. 'Oblata spe salutis perpulere eos, ut secum præfectos Epicydis adgrederentur.' XXXII. 32. 'Neque, ut discederent inde, aut Opuntiorum minis, aut auctoritate imperantis consulis Romani, perpelli potuerunt.' XLV. 10. 'Diu negantes perpulerunt, ut moram navigationis brevem pro salute sociæ urbis paterentur.' Et hæc forte locutio restituenda est XLII. 67. 'Hic dies et Romanis refecit animos, et Persea perpulit, ut, dies paucos ad Mopsium moratus, in Macedoniam reciperet copias:' ubi nunc etiam *perculit* editur. Alibi etiam 'perpellere' et 'percellere' in Mss. commutantur. Vide ad III. 11. § 9. et ad XL. 11. § 10. ubi codd. *procellere*, pro *propellere*, præferunt. Hic itaque licet unius tantum codicis auctoritate, at magis usu loquendi, firmatam lectionem in contextum recepi.

Quoniam ipsi quinquennium elusi essent] *Per quinquennium* Port. Reliquis tamen vocem illam non agnoscentibus, vulgatum servo. Vide ad X. 21. § 6.

Parumque id plebi præsidium foret] Sic in ed. Asulanica legitur, quæ nunc sola est ad manum. Tu repone *parvumque id plebi præs.* Rhen. Lectio hæc *parvumque id plebi præs.* confirmatur consensu Pall. trium, editionisque Campanianæ. At Andreas *parumque id plebi præs.* ut Plautus Amphitr. II. 1. 4. 'Tuatim facis, ut tuis parum sit apud te fides.' Ovidius Met. III. 149. 'Fortunamque dies habuit satis.' *Gebh.* *Parumque id plebi præsidium*, forte præter Campanianam unam, præferunt omnes edd. usque ad Frobenianam a. 1535. quæ Rhenani emendationem admisit. Priori illi lectioni inlustrandæ inservire possunt, quæ notavit Dukerus ad Liv. I. 16. § 18. Omnes tamen scripti mei quasi conjurati *parvumque id plebi præsidium* legunt; quod propterea verius esse, nullus dubito. *Parum* et *parvum*, unius literæ duplicatione neglecta, sæpe alibi commutantur. Vide ad V. 10. § 3. Insuper τὸ *foret* culpa librarii exsulat a Leid. 2.

§ 5 *Decem deinde tribuni plebis*] *Deinde decem* transpositis vocibus

Lipsiens. Τὸ *plebis* autem exsulat a Gaertn.

§ 6 *Id modo excepere, ne postea eosdem tribunos juberent*] Superius reposui ex auctoritate codicum Mss. *excipere*. Jam amplius habent libri omnes *viderent*. Pal. 2. *ne postea eosdem ipsos tribunos viderent*. Gebh. *Id modo excipere* est in Voss. utroque, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Gebhardus non modo eam scripturam probabat ad Liv. I. 12. § 1. sed insuper editam lectionem fatuam vocabat. Contra, quamvis Livium infinitis orationibus gaudere agnoscam, (vide ad lib. I. 50. § 5.) hic tamen editam lectionem præfero, quam etiam integriores codd. servant. Vox *excepere* negligentia scribæ aberat a Port. Præterea *viderent* cum Hearnii Oxoniensibus B. et N. ac Latinii Neapol. omnes nostri manu exarati et excusi ante Moguntinos, qui primi *juberent* vulgari curarunt; quod placet, et in margine Lipsiens. a m. sec. emendatum exstat. Populus Romanus dicitur 'jubere,' quidquid comitiis decernit. Ita 'jubere legem' Cic. pro Balbo c. 17. 'Responderem, legem populum Romanum jussisse de civitate tribuenda.' Liv. III. 55. 'Legem centuriatis comitiis tulere, ut, quod tributim plebes jussisset, populum teneret.' IX. 34. 'Nemo, id jus esse, quod postremo populus jussisset, scivit? Immo vero omnes sciverunt; et ideo Æmiliæ potius legi paruerunt, quam illi antiquæ, qua primum censores creati sunt, quia hanc postremam jusserat populus.' Plin. Hist. Nat. XVI. 10. 'Q. Hortensius dictator, quum plebs secessisset in Janiculum, legem in Esculeto tulit, ut, quod ea jussisset, omnes Quirites teneret.' 'Jubere provinciam' Sall. Jug. c. 84. 'Postquam ei provinciam Numidiam populus jussisset.' 'Jubere bellum' Liv. IX. 43. 'Marcio novi hostes (jam enim Anagninis Hernicisque aliis bellum jussum erat) decernuntur.' 'Jubere societatem' XXXII. 22. 'Ob hæc concilio, quod inclinaverat ad Romanam societatem jubendam, excesserunt:' ubi videndus est Gronovius. Similiter ergo 'jubere magistratus' populus dicitur, quum eos comitiis constituit. Certe quemadmodum, qui comitiis præsunt, dicuntur 'rogare legem,' ita etiam 'rogare magistratus.' Infra hoc lib. c. 64. 'Si tribunos plebei decem rogabo:' et c. 65. 'Rogationem tulit, ut qui plebem Romanam tribunos plebei rogaret, is usque eo rogaret, dum decem tribunos plebei faceret.' XXXVIII. 42. 'Comitia consulibus rogandis fuerunt ante diem duodecimum Kalendas Martias.' Solent autem verba 'videre' et 'jubere' in Mss. commutari. Vide quæ notantur ad XXVII. 5. § 18. Denique *postea ipsos tribunos* Harl. 2. et Hav. utramque igitur lectionem junxisse censendus est librarius Pal. 2. ex quo Gebhardus laudavit *postea eosdem ipsos tribunos*. Neque longe hinc abit conjectura Jac. Perizonii, qui ad marginem Livii emendandum putabat *postea hos eosdem tribunos*, tum quia Dionys. X. p. 657. Patres excepisse refert, ne quis τῶν τότε ὄντων ἐν ἀρχῇ, *qui eo tempore in magistratu erant*, tribunus reficeretur; tum etiam quia hoc magis cum historia convenit: qui enim hoc anno tribunatum gesserunt, refectos non fuisse; at illis, qui hoc anno creati sunt, anno sequenti honorem continuatum esse, ut Liv. cap. seq. narrat: Livium autem id verbo monere omissurum non fuisse, si convenisset, ne quis iterum tribunus fieret, et postea tribuni hoc pacto stare recusassent, quemadmodum id supra monuit c. 21. Paullo ante *Expressit hec* pro *Expressit hoc*, Gaertn.

Sicut cetera, vanum esset] *Vacuum esset* Port. quem errorem in scriptis frequentissimum esse observavit Bur-

mann. ad Calpurnii Ecl. I. 70.

§ 7 *Trigesimo sexto anno a primis tribunis plebis, decem creati sunt*] Dionysii supputatione hæc Livii ratio bene habet. Nam anno 17. ab Urbe liberata creati sunt primi tribuni. At hic annus ab eadem Urbe liberata est quinquagesimus tertius. Si igitur ab 53. subtraxeris 17. relinquentur anni triginta sex. Atqui in Livio tres desunt anni, (quod indicavimus ad initium lib. II.) CCXLVIII. CCLXIV. et CCLXV. *Glarean.* Pall. 1. ac 3. *Trigesimo sexto anno a primis decem creatis bini ex singulis classibus.* Gebh. De hoc loco agit Dodwellus de Cyclis dissert. X. sect. 96. *Duk.* *Plebis decem creatis bini, &c.* Voss. 2. *tricentesimo sexto anno* male Port. *tercessimo VI° anno* Lipsiens. τὸ *anno* etiam culpa librarii exsulat ab Harl. 2. *anno a primis, tribuni plebis decem creati sunt* Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. et Neapol. Latinii. Et hæc et edita lectio ferri possunt. Vide hoc lib. ad c. 9. § 4. Mox *e singulis classibus* Port. Quemadmodum autem calculus Livianus procedat, vide ad IV. 20. § 8.

Itaque cautum est, ut postea crearentur] *Itaque* duæ sunt dictiones. Sensum autem puto esse: Cautum est, ut postea crearentur, videlicet numero decem. Connexio verborum non admodum in usu: 'ex singulis' autem 'classibus' ait; priores quinque innuens. Neque enim ex sexta quisquam eligebatur. *Glar.* Illud 'ex singulis classibus' recte Glareanus accepit de quinque prioribus classibus. Similiter Asconius Ped. ad Fragm. Orat. Cic. pro Cornelio: 'Ceterum quidam non duos tribunos plebis, ut Cicero dicit, sed quinque tradunt creatos, singulos ex singulis classibus.' Sexta enim classis quasi non computabatur: unde exponendum est, ut viri docti optime monnerunt, quod Tubero populum Romanum a rege Ser. Tullio in quinque classes divisum dicat apud Gellium X. 28. 'C. Tubero in historiarum primo scripsit, Ser. Tullium regem populi Romani, quum illas quinque classes juniorum census faciendi gratia institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim.' Recte etiam Glareanus *itaque* accepit pro 'et ita.' Eo modo usurpatur I. 4. 'Ita geniti, itaque educati, quum primum adolevit ætas, nec in stabulis, nec ad pecora segnes, venando peragrare circa saltus:' ita ex consensu virorum doctorum multisque codicibus adstipulantibus nunc demum edidi. c. 32. 'Puro pioque duello quærendas censeo, itaque consentio, consciscoque.' XXIII. 35. 'Inter quæ maxima inerat tum cura duci, itaque legatis tribunisque præceperat, ne qua exprobratio cuiquam veteris fortunæ discordiam inter ordines sereret:' ubi vide Gronov. Cic. Divin. in Cæcil. c. 1. 'Quum quæstor in Sicilia fuissem, judices, itaque ex ea provincia decessissem, ut Siculis omnibus jucundam diuturnamque memoriam quæsturæ nominisque mei relinquerem:' de Invent. II. 24. 'Depactus est cum iis, ut arma et impedimenta relinqueret, milites educeret; itaque fecit.' Terent. in Andr. III. 3. 18. 'Immo ita volo, itaque postulo:' ubi notat Donatus: 'Itaque modo duæ partes orationis sunt, ut in Hecyra: 'Itaque nos una inter nos ætatem agere liceat.'' Plautus in Epid. II. 2. 10. 'palliolum in collum conjice, Itaque adsimulato, quasi per urbem totam hominem quæsiveris.' Pari modo *utique*, pro 'et uti,' supra obcurrit apud Liv. I. 24. 'Ut illa palam prima postrema ex illis tabulis cerave recitata sunt sine dolo malo, utique ea hic hodie rectissime intellecta sunt, illis legibus populus Romanus prior non deficiet.' Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 17. Eadem ratione *ubique* ponitur pro 'et ubi.' Vide eumdem ad Sall. Cat. c. 27. *neque* pro 'et ne.' Vide adhuc eumdem ad Sall. Jug. c. 14. § 7. *utriusque*, pro 'et utrius.' Varro de

Ling. Lat. l. VIII. p. 101. 'Primum de copuleis naturæ et sueis. Secundum de copuleis multitudinis, utrumque omnium verborum dicatur esse analogia, an usus, an majoris partis.' Vide ad Liv. I. 24. § 1. 'absque,' pro 'et ab' vel 'abs,' in evocationis vetusta formula apud Macrob. Saturn. III. 9. 'Ut vos popolum civitatemque Karthaginem deseratis, loca, templa, sacra, urbemque eorum relinquatis, absque his abeatis.'

§ 8 *Delectu deinde habito*] Se *Delictu* in Pal. 3. invenisse, et pro eo levi metathesi literulæ *Dilectu* scribendum esse, monuerat Gebhard. hoc cap. § 3. *Dilectu* etiam est in Leid. 1. fragm. Hav. Klockian. et Port. a m. pr. *Dillectu* in Lipsiens. Vide ad XXXVII. 51. § 7. *Delectu inde habito* est in Hav. Vide ad lib. XXXVI. c. 24. § 10. At alio ordine *Deinde delectu habito* in Voss. 1. et Leid. 2.

Interfecto præsidio] *Intercepto præsidio* Lipsiens. *interemto ac interfecto* Gaertn. Prior vox, tamquam glossema alterius, olim margini adscripta est: postea vero non modo ejus loco in contextum recepta est, quemadmodum alibi factum esse videbimus ad Ep. Liv. lib. LXXIII. sed etiam eidem per voculam *ac* juncta, quod codicis hujus librario frequens fuit. Vide ad IV. 55. § 5.

Hortanam etiam cepissent] Supra ad II. 43. ostendi, quid de hoc loco sentirem. *Ortonam* enim credere legendum esse. *Sigon. Hortonam* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. et Klockian. *Ortonam* reliqui codd. Prius præferre videtur Cluverius Ital. Antiq. III. 4. p. 968. *Hortana* sive *Hortanum* Plinio III. 5. memoratur inter Etruriæ oppida, quo Hortam indicari existimat Fontanin. de Antiq. Hortæ I. 1. § 2. Oppidum vero, cujus hic Livius meminit, Corbioni vicinum fuit: quam urbem prope Algidum, adeoque in Latio, sitam fuisse, viri docti ex superioribus et sequentibus hujus cap. colligunt. Vide Fontanin. ibid. § 6.

Non ex Algido modo, sed a Corbione] *Ab Corbione* ex Pal. 2. legebat Gebhardus c. 29. § 9. Verum in nullo meo, nisi in Hav. solo, hanc lectionem inveni. Paullo ante *multos occidit mortales* transpositis vocibus Gaertn. Deinde *fugat hostes*, pro *fug. hostem*, Harl. 2. et Hav. Male. Vide ad V. 50. § 2.

CAP. XXXI. § 1 *M. Valerius, Sp. Virginius consules facti*] *Verginius* Flor. Voss. 1. Leid. 1. et Gaertn. *Vergineus* Leid. 2. Vide ad II. 17. § 1. Mox *domi foris otium fuit*, sine conjunctione, Leid. 2. Tum *anno* . . . *labor*. pro *annona* . . . *labor*. Lipsiens. qui idem codex etiam mox post vocem *laboratum* omittit τὸ *est*. *Annonam* habet Flor.

De Aventino publicando lex lata est] Perizonius in Animadv. Hist. c. 4. in princ. reprehendit Livium, qui id hoc loco verbo tantum memoret, ac deinde cap. 32. per occasionem 'legem Iciliam de Aventino' nominet: nam ita conjectandum relinquere, eam, de qua hic agit, ab Icilio quodam latam esse. Mihi Livius hic non magnopere culpandus videtur: nam facile quilibet, qui c. 32. legat, intelligere possit, Icilium hujus legis auctorem fuisse. Aliis fortassis magis ob id notandus videri queat, quod nec caussam legis ferendæ, nec quid speciatim ea cautum fuerit, exponit: quæ ne Œdipus quidem divinare potuisset, nisi diligentior fuisset Dionysius X. 31. et 32. *Duk.* Ab Icilio tribuno plebis lata fuit hæc lex, teste Dion. X. p. 657. unde cap. seq. vocatur 'lex Icilia de Aventino.' Ceterum *lata est lex* Harl. 2. et Hav.

§ 2 *Tribuni plebis iidem refecti. Hi sequente anno T. Romulio et C. Veturio consulibus*] Si uspiam alibi, certe hoc loco Livius Romanam historiam nimium decurtavit. Omittit enim L. Sicinii Dentati acerrimam illam adversus consules actionem, ut taceam tribunorum plebis adversus eosdem

consules ob nimis asperum delectum contentionem habitam. Unde caussam, postquam magistratu abiere, sumpsere tribuni in jus utrumque ducendi. Est autem hic Sicinius, cujus Gellius II. 11. et Plinius VII. 28. et Valerius Maximus III. 2. multique alii eximii meminere scriptores. Livius vix videtur nosse eum, quippe qui adeo frigide postea a decemviris occisum referat c. 43. Et in nomine, mirum est, tantum dissidii esse apud auctores. Livius enim 'Siccium' vocat, quod nomen multis item locis in Dionysii irrepsit codicem. Plinius vero, Gellius, Valeriusque 'Sicinium' vocant. Et 'Sicinii' nomen inter primos tribunos plebis fuit: quamquam et 'Sicinii' (haud dubie patricii) consulis nomen est A. U. C. CCLXVII. Sane cum primum legerem apud Livium, T. Romulium Veturiumque damnatos nullam aliam ob caussam, quam prædam non concessam militibus, magna me cepit admiratio. At percurrenti Dionysii scripta, Dii boni, quam longe alia in his damnandis visa ratio est! Sed hoc est historiam scribere, sic Latini superant Græcos, ita æquamus Herodotum. *Glar.* Dionysius X. p. 659. et Diodorus Bibl. XII. p. 293. auctor est, *Romilium* esse scribendum, quæ eadem scriptura est in Capitolinis tabulis. *Veturius* autem una cum T. Romilio collega ejus post fit decemvir, quo in magistratu Diodorus XII. p. 300. et Capitolini scriptores prænomine *Spurii* eum afficiunt. In vulgatis autem Livii libris c. 33. *L. Veturius* scribitur. Itaque ut uterque locus sibi constet, *Sp. Veturium* utrobique vocandum censeo. Si quidem, qui decemvir factus est, idem consularis erat. *Sigon.* Pall. omittunt et *Hi* ac τὸ *et:* quorum Pal. 1. *sequente anno T. Emilio, G. Veturio.* At Pal. 3. *sequente anno T. Romilio, G. Veturio.* Pal. 2. *T. Romelio.* Nullus apponit Veturio prænomen *Spurii,* quod faciunt Glareanus Sigoniusque ex Diodoro ac Dionysio. *Gebh.* Pronomen *hi* cum particula copulativa deficiunt in Mss. Prænomen autem Veturio non *Caio,* sed *Spurio,* fuisse docuit Sigonius. Mox iidem scripti *celebrabant.* Sic igitur omnia refinge: *Tribuni plebis iidem refecti sequente anno T. Romilio, Sp. Veturio consulibus, legem omnibus concionibus suis celebrabant: pudere se, &c.* J. F. Gronov. *Idem refecti* Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Vide hoc lib. ad cap. præc. § 1. Hinc pronomen *hi* omittitur etiam in Leid. utroque, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et 2. Exstabat quidem in Voss. 1. et Port. sed additis notis simul monuerant librarii, delendum esse. In Voss. 2. vero inter versus tantum a m. interpolatrice exaratum fuit. Quare ex contextu etiam ejeci. *Refecti. Hi sequente* Flor. Neque particulam connectentem ullus meorum codd. agnoscit. Vide ad II. 17. § 1. Ceterum *Remelio* Gaertn. *Romelio* Leid. 1. fragm. Hav. et Lipsiens. (Ῥωμήλιος Diodoro Sic. loco laud. vocatur) *Domelio* Port. *Romuleo* Leid. 2. *Romulio* Hav. et Hearnii Oxon. C. Reliqui nostri, ut et plerique eorum bis infra hoc cap. *Romilio* recte præferunt, quomodo etiam scribendum esse monuit Pighius in Annal. ad A. U. C. CCXCVIII. p. 133. Harduinus insuper ad Plinii VII. 28. ubi pari errore *T. Romulio* edebatur, testatus est, se *T. Romilio* in omnibus Plinii codd. scriptis reperisse. Veturio alteri consuli *Caii* prænomen constanter etiam in meis codd. tribuitur. Sententia autem Sigonii, *Sp. Veturio* emendandum censentis, huic argumento innititur, quod Dionysio X. p. 680. Veturius decemvir ὑπατικὸς dicatur, isque in Fastis Capitol. *Spurii* prænomine adpelletur. Jam vero circa hæc tempora duo tantum Veturii consules memorantur, alter

supra hoc lib. c. 7. 'T. Veturius Geminus,' quem Panvin. 'Sp. Veturium' postea decemvirum fuisse existimat; quam tamen opinionem minus verosimilem esse, ibidem vidimus; alter hic *C. Veturius*, qui propterea *Spurius* dicendus erit, si standum testimonio Dionysii dicentis Veturium decemvirum antea consulatu functum fuisse. Et hæc sententia verior videtur. Ob dissensum tamen pertinacem omnium codd. prænomen illud in contextu mutandum non putavi.

Legem omnibus concionibus suis celebrant] Pall. tres *celebrabant*. Gebh. *Celebrabant* etiam Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Quum autem Gronovius ad verba præcedentia testatus sit, suos quoque Mss. non aliter exhibuisse, iisdem dicto obsequens fui, et *celebrabant* contextui reddidi. *Omnibus suis conc.* alio ordine habet Port. et inferius *toto lustro superiore* Hav. *toto superiore lucro* Klockian.

§ 3 *Trepidi nuncii ab Tusculo veniunt, Æquos in agro Tusculano esse*] *A Tusculo* Voss. ambo, Leid. 2. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn. Nupera Amstelædam. editio *ab Tusculano* male exhibuit, ut existimo, errore operarum. Voces autem *Tusculo veniunt, Æquos in agro* deerant in Voss. 2. negligentia librarii ob repetitas voces *Tusculo, Tusculano*, unde priorem cum omnibus inter utramque mediis transmisit.

Hostem in sua sede in Algido inveniunt] Τὰ *in sua sede* exsulant a Leid. 2. cui errori forte etiam repetitio voculæ *in* occasionem dedit. *Hostem in sede sua Algido* habet Hav. *in sua ede* Lipsiens. Tum *invenerunt*, pro *inveniunt*, Leid. 2.

§ 4 *Supra septem millia hostium cæsa*] Ita primus Aldus edidit, idemque superest in omnibus meis. Antea vulgabatur *supra quatuor millia*. Hearnius vero in Oxon. C. fuisse monuit *supra sex millia*. Vocem *millia* negligenter omisit librarius Lipsiens. qui etiam mox *parata*, pro *parta*, haud rectius præfert. Liv. XXXVII. 19. 'Major regiis militibus parta est præda.' Sæpius ita peccarunt librarii. Vide ad v. 6. § 1.

Invidiæ tamen ad exercitum fuit] Hic omissum est vocabulum *res*. Restitue locum *invidiæ tamen res ad exercitum fuit*. Rhen. Idem vocabulum, a Rhenano additum, servant omnes mei, ut et Neapol. Latinii.

Ea denique tribunis materiam criminandi ad plebem consules præbuit] Ms. Colon. *eademque tribunis*. Modius. Malim, *Invidiæ tamen res ad exercitum fuit, et denique tribunis*, ut peccatum in contrarium XXIII. 14. ubi *et sex millia*, pro *ea sex millia* legebatur. Muretus e suo notavit *eademque*: et sic Rott. *J. F. Gron.* Mirum, ni ita distinxerit Livius, *Invidiæ tamen res ad exercitum fuit ea: denique tribunis*. Certe gemina his sunt VI. 14. 'Quum major domi exorta moles coëgit acciri Romam eum.' VIII. 19. 'Ædes in Palatio fuere ejus.' *Jac. Gron.* Non alia τοῦ *ea* mutandi caussa J. F. Gronovio fuisse videtur, quam quod paullo ante vocula *eam* præcesserit. Sed quid tum fiet loco Livii I. 44.? 'Idque conditum lustrum appellatum, quia is censendo finis factus est. Millia octoginta eo lustro civium censa dicuntur: adjicit scriptorum antiquissimus Fabius Pictor, eorum, qui ferre arma possent, eum numerum fuisse. Ad eam multitudinem.' Mei hic nihil mutant, nisi quod *eademque tribunis* sit in Leid. 2. Port. Lipsiens. et Hav. quod Hearne etiam in Oxon. B. et C. exstare monuit. Et ita hoc lib. c. 59. 'Ea primum moderatio tribuni metum Patribus demsit, eademque auxit consulum invidiam.' *Eadem denique* præfert Gaertn. Distinctio, qua Jac. Gronovius loco mederi conabatur, non placet; neque exempla, quæ

laudavit, satisfaciunt. Nam in illis quidem pronomina *eum* et *ejus* in finem orationis rejiciuntur, at non simul tanto intervallo totque vocabulis mediis a substantivo suo removentur, ut hic fieret, si legendum foret *Invidiæ tamen res ad exercitum fuit ea.* Insuper *tribuni materia* perperam habet Gaertn.

§ 5 *Itaque ergo ut magistratu abiere*] Non offendor particulis istis conjunctis, qui meminerim, Livium iisdem usum I. 25. IX. 31. XXVIII. 12. et alibi. Sed contextui videtur congruentius: *Utrique ergo, ut magistratu abiere, Sp. Tarpeio, A. Aterio consulibus, dies dicta est; Romilio, ab C. Claudio Cicerone, tribuno plebis, Veturio ab L. Alliena, ædili plebis. Uterque magna Patrum indignatione damnatus; Romilius decem millibus æris, Veturius quindecim millibus.* Si mavis alterum, fruere. *J. F. Gron.* Si ita, quemadmodum Gronovius scribendum conjicit, editum exstitisset, eam lectionem mutari non permisissem. At nunc vicissim, quum in vulgatum omnes omnium membranæ conspirent, id similiter servandum judico. Non capio enim, cur id, quod Gronovius reposuit, contextui congruentius sit, vel, quod vulgo circumfertur, ei minus congruere dici posset. De vocnlis *Itaque ergo* junctis vide ad I. 25. § 2. Eorum alterum *ergo* male omisit Gaertn. At *abire*, pro *abiere*, obfert Lipsiensis, sed errore librarii. Vide ad XLV. 2. § 7.

Sp. Tarpeio et A. Æternio consulibus] *Æternium* quidam hunc consulem vocant. Plinius VII. 28. et Gellius II. 11. *Aulum Thermum* vocant; Dionysius X. p. 673. *Thermenium.* Tanta est in hujus consulis nomine variatio. Ceterum Romulio diem dictam a Cicerone Livius ait, quum Dionysius a Sicinio Dentato scribat: adeo noluit hunc noscere Livius. Quamquam in hoc aliquem auctorem secutum Livium puto: alioqui enim esset manifesta impudentia. *Glar.* Variant omnes omnium auctorum libri in altero horum consulum nominando. Plinius VII. 28. *Æternium.* Cassiodorus *Aternium.* Diodorus Biblioth. l. XII. p. 293. Ἀτέριον. Gellius II. 11. *Thermum.* Dionysius l. X. p. 673. Τερμένιον. Vetusti Liviani libri *Tercinium.* Ego, si conjecturæ locus dandus est, *Aterium* maxime, ut est apud Diodorum, probo. Alia enim nomina gentium numquam legi. *Sigon.* Apud Diodorum l. XII. p. 293. mendose leguntur consules Σπόριος Ταρπέτιος καὶ Αὖλος Ἀστέριος Φοντίνιος. De *Sp. Tarpeio* nihil dubii est apud auctores. At alterius consulis nomen corruptissime variatur apud auctores jam dictos. Livius *A. Æternium* vocat, quemadmodum etiam Plinius VII. 28. Dionysius vero X. p. 673. *A. Ternium*, vel *Termenium*, et Solinus c. 4. [secundum alios c. 1.] *A. Thermum* nominavere: quo Minuciorum cognomine reperitur etiam in nonnullis Plinii exemplaribus loco supra scripto. Mariano et Cassiodoro *Aternius* est, ut et Gellio l. XI. principio, ubi legem ab ipso sancitam 'Aterniam' appellat: aliquot tamen exemplaria *Aretinam* vel *Paterinam* exprimunt mendose. Sigonio quidem magis placuit *Aterius*, ut nomen magis notum quam sunt reliqua. Mihi tamen magis securum videtur, Livii, Plinii, Cassiodori exemplaria sequi correctiora, in quibus *Æternius* appellatur, donec alicubi quid certius deprehendatur. *Pighius* in Annal. ad A. U. C. CCXCIX. p. 134. Non mirum variare Mss. quandoquidem tanta varietate discrepant auctores. Plinius enim l. VII. c. 28. nominat *Æternium.* Diodorus XII. p. 293. Ἀτέριον. Gellius II. 11. *Thermum.* Dionysius l. X. p. 673. Τερμένιον. Cassiodorus *Aternium.* Vetus liber Sigonii *Tercinium.* Pall. 1. ac 3. *Appium Actium.* At Pal. 2. *T. Romelio C. Veturio.* Gebh. Eodem modo infra c.

65. alii *A. Aterium*, alii *A. Æternium*. Pighius ad A. U. C. CCXCIX. hic retinet *Æternio*. *Aterio* præter Sigonium Panvinus ad A. U. C. CCC. Brissonius Antiq. ex Jure Civ. I. 8. Salmas. ad Solin. p. 35. Jac. Gronovius ad Gellium II. 11. et XI. 1. et Harduinus ad Plinium VII. 28. haud dubie recte. Nam 'Ateria' gens Romana est. 'Aterius Rufus' eques Romanus est apud Valerium Max. I. 7. ex. 8. 'Jus Aterianum' in Cicer. Epist. l. IX. 18. et 'Aterii' alii in inscriptionibus e recentiore ætate. 'Æternii' nusquam memorantur. In Diodoro l. XII. p. 75. est 'Αστέριος facili lapsu scribentis; unde tamen appareat, potius *Aterius* legendum esse quam *Æternius*. Sed quod Brissonius, eumque sequuti Sylburgius ad Dionys. Halic. X. 48. et Harduinus l. d. ad Fastos Capitolinos, tamquam certissimum monumentum, provocant, in eo aliquid humani passi sunt viri doctissimi: nam pars illa lapidis, in qua nomen hujus consulis scriptum fuerat, a reliquo marmore avulsa, injuria temporis periit, unaque cum ea hoc nomen, quod Pighius *Æternius*, Panvinus et Sigonius *Aterius*, quisque pro suo arbitrio, suppleverunt. *Duk.* Palatino 2. Gebhardi consentiens Hav. pro hujus anni consulibus, perperam nominat consules anni præcedentis, et exhibet *T. Romelio, C. Veturio consulibus, dies dicta est*: ita enim unius anni consules prætermittuntur. *Sp. P. Tarpejo A. Etnio consulibus* Voss. 1. Adparet scriptum fuisse *Et'nio*, id est, *Eternio*, notam autem additam librarium neglexisse. *Spurio P. Tarpejo Æternio consulibus* Leid. 1. *Spurio P. Tarpejo A. Æternio consulibus* Flor. et Harl. 1. *Spurio Publio Turpejo*, omissis tribus sequentibus vocibus *A. Aterio consulibus*, Gaertn. *Sp. P. Tarpejo Etino consulibus* Port. et fragm. Hav. a m. pr. ubi tamen posterius consulis prænomen *Aulus* a m. sec. adscriptum est. *Sp. Tarpejo, A. Æterino consulibus* Voss. 2. *Sp. Tarpejo, A. Eternio consulibus* Leid. 2. *Sp. Tarpejo, P. Veturio consulibus* Harl. 2. *Spurio P. Tarpejo, Aĩuo consules* Lipsiens. Hearnius auctor est, posterioris consulis nomen in Oxon. C. *Æternio*, in B. *Veturio* fuisse. Ex his patet, vel omnes codd. nisi qui aperte mendosi sunt, præferre *Æternio*, vel eorum vestigia manifeste eo ducere. Neque aliter, præter Sigonium, qui *A. Aterio* recepit, præferunt omnes edd. usque ad postremam Gruteri, in qua vulgatur *A. Haterio*, quam scripturam admiserunt etiam editores Gellii II. 11. et Solini c. 1. Recentissimi tamen Jac. Gronovius apud illum, Salmas. apud hunc, adspirationem initialem in nullo cod. esse monuerunt: et ita J. F. Gronovius in Livio a. 1665. Sigonii lectionem *A. Aterio* restituit. Harduinus etiam ad Plinii VII. 28. in codd. scriptis Plinii sex *A.釘ternio* se invenisse testatus, tamen ex certissimis, ut ait, conjecturis *A. Aterio* rescripsit. Vide etiam Jac. Gronovium ad Gell. XI. 1.

Dies dicta est] *Dies data est* Voss. 1. et Leid. 2. errore exscriptorum. Tò *est* deficiebat in priscis excusis, quod primus addidit Aldus, et exstat in omnibus meis.

Romulio ab C. Claudio Cicerone tribuno plebis] Pro hoc tribuno *C. Siccium Dentatum* edit Dionysius l. X. p. 673. *Sigon.* Lege *ab L. Siccio* ex Plinii VII. 28. *F. Sanctius.* Pall. 1. ac 3. *ab G. Calvio Cicerone.* Pal. 2. *T. Romelio ab C. Calvio Cicerone.* Gebh. *Remilio* Lipsiens. *Romelio* Gaertn. *Romuleo* Leid. 2. *T. Romulio* Hav. *T. Romilio* fragm. Hav. a m. sec. prænomen enim a m. pr. exsulabat. Reliqui omnes *Romilio*. Vide supra ad § 2. Neque prænomen addi necesse est, quum nec Veturio collegæ addatur, et mox utriusque prænomina præcesserint. Præterea *a C. Calvio Cicerone tribunis plebis* Hav. *a C.*

Calvio Cicerone tribuno plebis Gaertn. *ab C. Calvo Cicerone tribuno plebis* Klockian. *ab C. Calvio tribunis plebis* Harl. 2. *ab C. Calino Cicerone tribuno plebis* Voss. 2. *ab C. Calvio Cicerone tribuno plebis* Leid. 1. Lipsiens. et fragm. Hav. *ab C. Calvio Claudio Cicerone tribuno plebis* Harl. 1. utramque lectionem *Calvio* et *Claudio* jungens: *ab C. Calvio Claudio Cicereno* Flor. *ab Lucio Siccio tribuno plebis* ex Plinio legendum esse, ante F. Sanctium conjecit Pintianus ad Plinii VII. 28. Potuit tamen Livius alios auctores secutus esse, quam vel Dionysius, vel Plinius; quod Glareano etiam ad verba præcedentia visum est, ut et Pighio in Ann. ad A.U.C. CCXCIX. p. 135. Non tamen locum mendo carere existimo. Persuadere enim mihi nequeo, plerosque librarios in nomine notissimo *Claudio* errasse, eique ignotius, et quidem plurimos eorum idem, substituisse.

Veturio ab L. Halieno ædili plebis] Pall. *Vetinio ab L. Alieno ædile plebis.* Gebb. *Venturio* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. *Vetinio* Voss. 2. Deinde prænomen ædilis plebis omittunt Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. Sed *C.* vocatur in Hav. Insuper *Halieno* priscæ edd. usque ad Sigon. qui sine adspiratione *Alieno* dedit. Gronovius demum a. 1665. *Allieno* substituit. Pighius vero in Annal. ad A. U. C. CCXCIX. p. 136. ubi ejus ædilitatem plebeiam memorat, ut et ad A. U. C. CCXCVII. p. 132. ad A.U.C. CCCV. p. 158. et ad A.U.C. CCCVII. p. 159. ubi ejus tribunatum primum tertium et quartum memorat, *L. Allienium* vocat. Semel, sed, ut puto, operarum culpa, ad A.U.C. CCXCVIII. p. 133. ubi refert ipsius tribunatum secundum, *L. Allienum.* Denique Sylburg. ad Dion. l. x. p. 673. legendum existimat *ab L. Icilio*, quia Veturium, secundum Dionys. accusavit Λεύκιος τότε ἀγορανομῶν, δήμαρχος δὲ τῷ παρελθόντι ἔτει γεγονὼς, et Λεύκιον Ἰκίλλιον vel Ἰκίλιον anno præcedenti tribunum fuisse idem Dionys. refert. Codd. tamen Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Sigonio concinentes *Alieno* obferunt, quorum consensum spernere ausus non sum. Denique *ædile plebis*, excepto Gaertn. omnes codd. nostri modo dicti, et cum iis Port. In loco etiam Plinii VII. 48. 'Quæ producta fuerat tyrocinio a M. Pomponio ædili plebis,' quem adtulit Voss. Gramm. IV. 11. cod. Chifl. *ædile plebis* præfert. Charisius Instit. Grammat. l. I. p. 96. 'Ædile, ab hoc ædile, non ædili. P. Rutilius de vita sua quinto, et Varro de originibus scenicis secundo, A. Claudio Pulchro ædile.' Et hic codicibus obsequendum putavi.

§ 6 *Romilius decem millibus æris, Veturius quindecim millibus*] *XII. millibus* plerique habent codd. alii emendarunt *XV. millibus:* et recte. Nam Dion. x. p. 674. Veturii summam ait sesquiplam fuisse ad Romulii multam. Senatores autem, ut evitarent in posterum has pœnas, invenerunt modum, ut multæ summa constitueretur duorum boum ac triginta ovium; longe minor Veturii ac Romulii. *Glar.* Tolle a fine sermonis hujus τὸ *millibus*. Id enim intellectum Livius voluit. Neque conspicitur in membranis. *J. F. Gron.* *Romuleus* Leid. 2. *Romulius* Port. *Romuli* Hav. *Remilius* Lipsiens. *Romelius* Gaertn. Reliqui *Romilius* recte retinent. Vide supra ad § 2. Mox vox *æris* abest a Leid. 2. *XII.* vero, pro *quindecim*, legunt priscæ edd. Aldus postea *XV.* recte reposuit: ita enim superest in omnibus, quibus utor, codd. Error editorum unde profluxerit, vide ad XXXVII. 22. § 4. præterea *millibus* posteriori loco non adparet in Voss. 1. Leid. utroque, et Harl. 1. quorum ut et Gronovii codicum auctoritate delevi. Vide ad XXX.

34. § 7. Monendum insuper, quod Glareanus de multæ temperatæ modo docet, eum per omnia secutum esse Dionys. ita præeuntem loco laud. At viri docti docuerunt ex Varr. l. I. Epist. Quæst. apud Fest. in voce 'multa,' ex Fest. in voce 'Peculatus,' et ex Gell. XI. 1. verius esse, maximam multam statutam fuisse triginta boum et duarum ovium. Vide Pigh. in Ann. ad A. U. C. CCXCIX. p. 135. quæ caussa etiam Brisson. permovit, ut Select. Antiq. I. 3. locum Dionys. corruptum existimaret, quem transpositione vocum ita sanare conabatur, δύο πρόβατα καὶ τριάκοντα βόας, quod jam Sylburg. observavit. Ceterum, quum Plinius loco jam aliquoties laudato VII. 28. tradiderit, Siccium, sive Sicinium, accusasse Romilium, et 'fisco,' sive, ut Salmasius aliique legunt, 'ex fisco æris decem donatum' esse, hic vero Livius *decem millibus æris* eum damnatum dicat, verosimile esse Pintianus ibid. monuit, populum illa decem millia, quibus damnatus fuit Romilius, donasse tribuno suo L. Siccio accusatori. Quæ tamen conjectura ingeniosior, quam verior, videtur; præsertim si vera tradit Dionys. qui l. X. p. 676. narrat, Romilium, cui plebs multam remittere volebat, beneficium accipere noluisse, sed respondisse, ἀποδώσειν τὴν καταδίκην, ἱερὰν γὰρ ἤδη τῶν θεῶν εἶναι. Quin nec ipsa Plinii verba id pati possunt, ita concepta, 'donatus, &c. fisco æris decem captivis, et viginti simul bubus.' Decem enim millia æris, quæ multæ nomine a Romilio exacta sunt, 'captiva' dici nequeunt. Nisi quis probare mallet conjecturam Salmasii legentis *e fisco æris decem, capti æris viginti millibus*, et alios Plinium, alios Dionysium auctores secutos esse statueret.

Nec hæc priorum calamitas consulum] *Nec hic ec priorum* Harl. 1. manifestum iterum exemplum librarios sæpe duplicem lectionem, quam in cod. suo inveniebant, junxisse; de quo plura vide c. 44. § 4. *Nec hæc prior calamitas* Gaertn. Male. Non enim aliam postea calamitatem consules subierant, ut hæc 'prima' dici possit. Nec simpliciter 'consules' dici possunt, qui anno elapso magistratu abierant. Sed 'priores,' id est anni prioris, 'consules,' qui tum opponuntur 'novis,' id est hujus anni, consulibus.

Et se damnari posse aiebant: et plebem et tribunos legem ferre non posse] Prima vocula exsulat ab Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Mox verbum *damnari* omittitur in Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. in cujus tamen posterioris margine adscriptum adparet: quasi dicerent 'se posse legem ferre;' id est, in manu ac potestate sua esse, ut lex ferretur, modo ei adversari desinerent; plebem vero et tribunos id facere non posse. Contra τὸ *posse* deficit in fragm. Hav. a m. sec. quod tum ex fine periodi huc retrahendum foret. Editam tamen lectionem utrivis præfero. Neque audio virum doctum, qui in margine ed. Curionis scribendum conjicit *et se damnari non posse*. Tandem *agebant*, pro *aiebant*, Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. sollemni scribarum errore, de quo vide ad VIII. 33. § 23. Et ita mox peccatur § 8. Ceterum alio modo etiam interpunxit librarius Lipsiens. Exhibet enim *segniores novos fecerat. Consules se, &c.* Sed nihil in vulgata distinctione video, quare displicere debeat.

§ 7 *Quæ promulgata consenuerat, tribuni lenius agere*] *Provulgata* Harl. 2. Vide ad III. 9. § 5. Tum *levius agere* Harl. 2. et Hav. ubique obvio errore. Vide ad XXXVI. 31. § 8.

At illi communiter legum latores, et ex plebe, et ex Patribus] *Ac*, pro *at*, Hav. Vide hoc lib. ad c. 61. § 4. Idem codex etiam *comiter*, pro *communiter*, præfert. Interdum ita in Mss. peccari,

videbimus ad xxv. 12. § 9. *Legumatores* Flor. a m. pr. *legum autores* a m. sec. Tum prius *et* abest a Voss. 2. quem errorem in membranis frequentem esse notavimus ad II. 45. § 3. *qui ex plebe* habet Klockian. Paullo ante *facere*, pro *facerent*, exhibet Harl. pr.

§ 8 *Rem non adspernabantur Patres, daturum leges neminem, nisi ex Patribus, aiebant. Quum de legibus conveniret, &c.*] Ridiculus et ineptus locus. Meus Ms. recte, *laturum leges neminem, nisi ex Patribus et plebe. Cum de legibus, &c.* Si quid vero mei judicii est, glossema puto, repetitum ex verbis, 'At illi communiter legum latores, et ex plebe, et ex Patribus, sinerent creari,' &c. Lego igitur, *Rem non aspernantur Patres. Cum de legibus, &c.* Klock. apud Burmannum in Syllog. Epist. tom. I. p. 392. Pall. 1. ac 3. *laturum.* Simile quid supra l. I. *Gebh.* 'Laturum' et 'daturum' sæpe in Mss. commutari, supra dictum est ad I. 4. § 7. Quum tamen omnes mei in editam lectionem conspirent, eam etiam mutare non sustineo. 'Dare leges,' ut 'dare jura' apud Virgil. Æn. I. 292. 'Cana Fides, et Vesta, Remo cum fratre Quirinus Jura dabant.' Æn. v. 757. 'Indicitque forum, et Patribus dat jura vocatis.' Præterea *si*, pro *nisi*, Voss. 2. quod errantis est librarii. Sæpe enim hæ voculæ commutantur. Vide ad XXIII. 1. § 8. Deinde *agebant* Leid. 2. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Vide modo ad § præc. Ceterum audacter admodum Klockius totam hanc periodum *daturum leges neminem, nisi ex Patribus, aiebant,* glossematis accusat. Tribuni legum latores et ex plebe et ex Patribus creari volebant. Subjungit deinde Livius, quænam Patrum ea de ea re sententia fuerit. *Rem non aspernabantur Patres,* nempe leges populo Romano ferri, ita tamen ut negarent alios quam ex ordine patriciorum lectos leges illas conscripturos. Si ejicienda sunt, etiam invitis libris, quæ quis salvo sensu abesse posse existimat, brevi alium plane Livium habebimus, ac Livius in Livio quærendus erit. Id tamen si permissum sibi credidit Klockius, miror, cur non eadem opera deleri jusserit verba præcedentia *Rem non aspernabantur Patres,* quæ, sequentibus inductis, commode servari nequeunt. Egerant tribuni cum Patribus, 'legum latores, et ex plebe, et ex patribus, sinerent creari.' Nisi itaque retineantur verba, quæ pro glossemate Klockius habuit, illa *Rem non aspernabantur Patres,* indicabunt, probasse Patres, quidquid tribuni proposuerant, adeoque etiam ut legum latores et ex plebe et ex Patribus crearentur. Maneant itaque, quæ sine dispendio sensus abesse nequeunt.

Quum de legibus conveniret, de latore tantum discreparent] Scribendum *de latore tantum discreparet.* Quemadmodum enim *convenit* usurpatur, sic et *discrepat.* Ita quoque Suetonius usus est. *Rhen. Discreparent* quidem servant Harl. 2. Port. et Hav. verum iidem simul *convenirent* exhibent: *discreparet*, id est, *discreparetur*, habet Lipsiens. *disceptaret* erat in fragm. Hav. a m. pr. *disceptarent* a m. sec. at *discreparet*, ut Rhenanus voluit, habent Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. 1. et Gaertn. Nullum itaque dubium est, quin vera hæc sit lectio. Liv. VIII. 40. 'Nec discrepat, quin dictator eo anno A. Cornelius fuerit; id ambigitur, belline gerendi caussa creatus sit, an ut esset, qui ludis Romanis signum mittendis quadrigis daret.' XXXVIII. 56. 'Nec inter scriptores rerum discrepat solum, sed orationes quoque, si modo ipsorum sunt, quæ feruntur, P. Scipionis et Ti. Gracchi, abhorrent inter se.' Locus vero Suetonii, quem innuit Rhenanus, exstat in Claudio c. 44. 'Et veneno quidem

occisum convenit; ubi vero et per quem dato, discrepat.'

Missi legati Athenas Sp. Postumius Albus, A. Manlius, P. Sulpicius Camerinus] Et in his variatum est nominibus. *Album* enim non addit Dionysius x. p. 676. et Sulpicium non *Publium*, sed *Servium*, prænominat, qui fuit consul A. U. C. CCXCIII. In A. Manlio hoc loco uterque convenit. Quod si hi consulares erant, ut verosimile est, in prænominibus variatum et Manlii prænomen. *Glar.* Dionysius legatos hos viros consulares fuisse tradit. Itaque Sulpicius idem est, qui consul fuit A. U. C. CCXCI. post autem decemvir erit. Quod cum ita sit, profecto, cum in consulatu *Ser. Sulpicius* nominetur c. 10. etiam in legatione, et post in decemviratu, *Servius* appelletur, necesse est. *Sigon.* Glareanus ad Dion. Halic. l. x. p. 680. observat, dubium esse, utrum verba Dionysii ὕπατοι ὑπατικοί referenda sint tantum ad tres decemviros ultimo loco numeratos, C. Julium, T. Veturium, P. Horatium, an vero ad omnes decemviros, adeoque ad hos tres legatos, qui legum describendarum caussa Athenas missi sunt. Posterius tamen verius puto. Ceterum *Albinus*, pro *Albus*, est in Gaertn. et Neapol. Latinii. Male. Vide hoc lib. ad c. 4. § 1. Deinde *A. Manilius* Leid. 2. Harl. 2. et Gaertn. Vide ad II. 54. § 1. ubi ex hoc loco aliisque *A. Manlius*, pro *C. Manlius*, legendum esse monitum est. Denique Sulpicio *Publii* prænomen in omnibus meis Mss. constanter tribuitur. Pro eo tamen *Servii* prænomen substituendum esse, Sigonio consentit Pighius in Annal. ad A. U. C. CCCII. p. 145. Vide etiam Sigonium ad Liv. III. 50. § 15. Utrum vero dissensus inter Liv. et Dion. Hal. circa *Sulpicii* prænomen tolli possit, statuendo eum duplex prænomen *Publii* et *Servii* habuisse, vide ad Liv. IX. 36. § 2. *Suplicius* literis transpositis dicitur in Lipsiens. Vide hoc lib. ad c. 10. § 5. *Camerinus* Sulpicii cognomen omittit Port. quod alii mei servant. Denique trajectis vocibus *P. Sulpicius Camerinus, A. Manlius* habent vetustiores excusi. Eo ordine, quo nunc vocabula circumferuntur, primus edidit Aldus, cum quo faciunt omnes codd. nostri.

Et aliarum Græciæ civitatum instituta] *Civitatium* Leid. 1. Harl. 1. et antiquiores excusi; pro quo Aldus demum *civitatum* edidit: sed sine caussa. Vide ad XXXIII. 20. § 11. Paullo ante *jussi, pro jussique*, Harl. 1. *jussitque* Lipsiens.

CAP. XXXII. § 1 *P. Curiatio et Sex. Quinctilio consulibus*] Dionysius lib. x. P. Horatium cum hoc loco pag. 676. tum postea inter decemviros pag. 680. ponit. Verum Livium Dionysiumque diversos secutos auctores crediderim, ut lib. I. de Curiatiis ac Horatiis accidit. Ceterum ante hos consules idem Dionysius pag. 676. ait, trecentos annos ab urbe condita expletos. Hic igitur annus est trecentesimus primus, quod nos in ratione temporum secuti sumus. *Glar.* Pighius in Annal. ad A. U. C. CCC. p. 136. Dionysium secutus, hujus anni consulem, Quinctilii collegam, potius *P. Horatium* dictum fuisse existimat, eaque ratione sententiam firmat, quod ex Curiatiorum gente rarcs, immo nullos, habeamus hujus temporis consules. Probare tamen nequeo audaciam Gruteri, qui in postrema ed. *P. Horatio*, pro *P. Curatio*, vulgari curavit, quod recte Gronovius iterum a. 1665. ejecit. Ceterum in edd. varie editum exstat, modo *Curatio*, modo *Curiatio*. Ex scriptis nostris *Curiatio* tantum præferunt Harl. 2. et Hav. Verum iidem cap. seq. § 3. *Curatius* servant, quemadmodum contra *Curiatius* ibi legunt Voss. ambo, Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. qui omnes hoc loco

exhibent *Curatio*. Vide ad I. 24. § 1. *Curatiam* gentem et patriciam et plebeiam agnoscit Sigonius ad V. 11. § 4. Sed ubique apud Livium *Curiatios* restitui. Vide ad ultimum locum Livii quæ notantur. Paullo ante *annus quietus fuit* est in Hav.

§ 2 *Deinde duo simul mala ingentia exorta*] Est in veteri *dein duo simul mala*, non *deinde*. Rhen. *Dein duo simul mala* etiam Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. quod recepi. Vide quæ notantur ad III. 8. § 6. Mox in verbis seqq. *fame pestilentiaque*, pro *fames pest*. Harl. 2. *fames pestilentiæque* Leid. 1. et Gaertn. quorum posterior deinde alio ordine *vastati sunt agri* præfert.

§ 3 *Flamen Quirinalis Ser. Cornelius mortuus*] *Ser. Sextus Cornelius* Harl. 1. et Flor. cujus posterioris excerptis (a pagellis ad finem tom. III. in ed. Drak. hactenus introductis) nunc demum uti incipio beneficio insigni Thomæ Cookii, qui, olim per Italiam peregrinatus, et hæc et alia auxilia, novam Livii editionem daturis ex usu futura, inde secum felicibus avibus in Angliam adtulit. Ceterum *Flaminem Quirinales* corrupte Leid. 1.

Augur C. Horatius Pulvillus: in cujus locum C. Veturium, &c. augures legerunt] Ut dixi ad cap. 31. lege *Sp. Veturium*. Sigon. *Augurem C. Veturium, &c. augures legerunt*, reliquis omissis, Voss. 2. *in cujus loco C. Veturium* Port. Hav. et fragm. Hav. *in cujus locum tum C. Venturium* Voss. 1. et Leid. 2. *in cujus locatum C. Veturium* Leid. 1. Forte dare voluit *in cujus loco tum*, ut præferunt Lipsiens. et Gaertn. Sed vulgatum probum est, et passim in Livio obcurrit. XXV. 2. 'In Lentuli locum M. Cornelius Cethegus, in Papirii Cn. Servilius Cæpio pontifices subfecti sunt.' XXVI. 23. 'Sacerdotes publici aliquot eo anno demortui sunt, novique subfecti: in locum M. Æmilii Numidæ decemviri sacrorum M. Æmilius Lepidus: in locum M'. Pomponii Mathonis pontificis C. Livius: in locum Sp. Carvilii Maximi auguris M. Servilius.' XL. 42. 'Augur Sp. Postumius Albinus decessit. In locum ejus P. Scipionem, filium Africani, augures cooptarunt:' et sæpe alibi. Vide Cort. ad Sall. Jug. cap. 14. § 1. Ceterum *augur Cornelius Horatius* Gaertn. a m. pr. Sed *augur Titus Horatius* emendatur a m. sec. Tum *Pulvillius* Flor. *Pulvilius* Voss. 1. Leid. 2. Harl. uterque et fragm. Hav. *Pulvilus* Leid. 1.

§ 4 *Mortuus consul Quinctilius, quatuor tribuni plebis*] *Tres tribuni plebis* vetustiores excusi, pro quo Aldus *quatuor* dedit. Et ita legunt omnes codd. mei; nisi quod *vir tribuni plebis* Gaertn. Tum *tribuni plebei* Klockian. *tribuni plebi* Flor. et Leid. 1. Vide ad II. 42. § 6. Insuper *fœdatus clade* transpositis vocibus Leid. 2.

§ 5 *Inde consules C. Menenius P. Sextilius Capitolinus. Neque eo anno quidquam belli externi fuit*] In Ms. cod. legitur *Publius Sextius Capitolinus*: et mox cap. seq. *Sextio alteri consulum prioris anni*. Rhen. Hi consules in plerisque Livii codd. deerant. Qui nuper apposuerunt, ex Dionysio emendasse videntur. In quo tamen l. X. p. 678. *L. Menenius* appellatur, non *C*. Alter autem sive *Sextius*, sive *Sestius*, non *Sextilius*, ut errant quidam libri. *Glar*. C. *Menenium* Diodorus XII. p. 800. et Festus voce 'Peculatus' *T. Menenium* vocant. Placet autem, ut sit T. Menenii ante consulis filius. P. Sextium Dionysius X. pag. 678. et Diodorus Σήστιον, auctores Capitolini *Sestium* nominant. *Sestii* autem patricii, *Sextii* plebeii fuerunt, ex quibus is extitit, qui primus e plebe consulatum cepit. *Sigon*. In Livii vetustioribus quibusdam exemplaribus (ut recte animadvertit Cuspinianus) hi consules omnino desiderantur. Legitur enim *ab hoste otium fuit, domi motus*

orti: quo loco hæc ita (ut correctiores docuere libri) sunt restituenda: *ab hoste otium fuit: inde consules T. Menenius P. Sestius Capitolinus. Neque eo anno quidquam belli exteri fuit: domi motus orti.* Nomina tamen consulum passim quisque ex ingenio suo corrupit. Apud Livium enim et Cassiodorum alter consulum *P. Sextius*, alicubi *Sextilius* appellatur, quem Dionysius et Diodorus recte Πόπλιον Σήστιον dixere. His etiam accedunt Capitolini fasti. Cognomen *Vaticani* perperam ex tabulis suis adjunxit Cuspinianus. *Capitolinum* appellari testantur Fragmenta antiqua fastorum Capitolinorum et tabulæ Græcæ, quæ *Capitolinum et Lanatum* consules prodnnt. Item cum Diodoro et Livio Sex. Pompeius in vocabulo 'peculatus.' Menenii consulis prænomen variarunt admodum librarii. Livio *Caius* est, Dionysio *Lucius;* Diodoro autem et Sex. Pompeio *Titus;* quod placet, ut sit ejus filius, qui consul fuit A. U. C. CCLXXVI. *Pighius* in Annal. ad A. U. C. CCCI. p. 137. Ne quis suspicetur, hos consules non reperiri in Mss. codd. magis quam in aliquot edd. ut meminit Glareanus, testor exstare omnino in Pall. tribus. *Grut.* Quæ aberant ab antiquioribus edd. primus Aldus adjecit. Eadem etiam constanter supersunt in omnibus codd. meis, si unum Lipsiens. excipias, ut et in Hearnii Oxoniensibus in quibusdam tamen variant. *S̃. Menenius* Klockian. *T. Menenius*, quo prænomine eum adpellandum censent viri docti, vocatur in Oxon. L. 2. et N. alter consulum *P. Sextilius*, ut Aldus ediderat, dicitur etiam in Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. N. et C. *P. Sextius* in Voss. 1. *P. Sextius* in Leid. utroque, et Harl. 1. pro quo recte viri docti ex fide marmorum Capitolinorum et scriptorum Græcorum *P. Sestius* ediderunt. Sæpe 'Sestius' et 'Sextius,' diversarum gentium nomina, in Mss. commutantur. Vide cap. seq. § 3. IV. 50. § 2. ad Epit. Liv. l. VI. lib. CXXIII. et alibi.

Quidquam belli externi fuit] *Eterni belli fuit* Hav. errore librarii. Solent autem interdum voces 'æternus' et 'externus' commutari. Vide hoc lib. cap. 16. § 2. et IV. 35. § 5.

§ 6 *Ut tandem scribendarum legum initium fieret*] *Ut eandem* aberrante scribæ manu exaratum exstat in Leid. 1. quod ab aliis emendatum hoc modo est, *ut earundem scrib. leg.* quemadmodum superest in Hav. et Lipsiens. Sed, utraque lectione juncta, *ut tandem earundem scrib. leg.* Gaertn. præfert.

Placet creari decemviros sine provocatione, et ne quis eo anno] *Placeret creari* Voss. 1. Leid. uterque, Gaertn. et Port. quasi penderet ex præcedentibus 'instabant tribuni, ut.' Sed potius refert his verbis Livius, quid tribuni instando a patriciis obtinuerint, unde requiritur *Placet*. Olim perperam scriptum fuisse videtur *Plac'et*, vel librarii se ita scriptum vidisse existimarunt. Vide ad XXXIX. 52. § 6. Præterea τὸ *et* abest a Voss. 1. et Leid. 2. quasi librariis displiceret duplicem constructionem *creari* et *ne quis esset* ab eodem verbo *Placet* regi, quod tamen et apud Livium et apud alios frequenter observatur. Infra XXXI. 44. 'Plebs scivit, ut Philippi imagines, &c. tollerentur, &c. loca quoque, in quibus positum aliquid inscriptumve honoris ejus caussa fuisset, detestabilia esse, neque in iis quidquam postea poni dedicarive placere:' ubi plura vide.

§ 7 *Admiscerenturne plebeii, controversia aliquamdiu fuit*] Ita primus edidit Aldus in erratis, quum in contextu dedisset, *ne quis eo anno alius magistratus esset admiscerenturve plebei. Controversia aliquamdiu fuit: postremo, &c.* priores autem *ne admiscerentur*, pro *admiscerenturne*, habuissent.

Aldinam lectionem partim probant scripti, partim eorum, licet corruptorum, vestigia nos eodem ducunt. Certe *Admistratorve plebi* corruptissime obfert Hav. *admiscerentur nec plebi* Leid. 1. *admiscerenturne plebi* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et Port. a m. pr. in quo a m. sec. emendatum *plebei*. *Admiscereturne plebs* Harl. 2.

Modo ne lex Acilia de Aventino aliæque sacratæ leges abrogarentur] *Icilia* legendum puto: videlicet quam L. Icilius tribunus plebis pertulit quinto ante anno, ut auctor est Dionysius x. p. 657. *Glar.* Hæc lex a L. Icilio tribuno plebis lata est A. U. C. CCXCVIII. ut ait Dionysius lib. x. p. 657. Itaque legendum procul dubio *Icilia.* Sigon. Quemadmodum Glareanus et Sigonius legendum monuerunt, se etiam in Oxon. L. 1. et 2. scriptum vidisse, testatur Hearne. Et ita jam editum est Mediolani a. 1505. Nulli tamen codicum, quibus utor, consentiunt. Nam *Acilia*, ut editi, uno excepto, omnes ante Sigonium servant, est in Flor. Voss. utroque, Leid. 1. Harl. 1. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. C. *Acilicia* in Port. *Attilia* in Leid. 2. *Atilia* in Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Hearnii Oxon. B. *Actilia* in ejusdem cod. N. *Atilicia* in Gaertn. Præterea *aliæque sacratæ leges abrogarentur* desunt in Voss. 1. Leid. utroque, et Lipsiens. cujus posterioris tamen margini a m. sec. adscripta sunt.

Cap. xxxiii. § 1 *Anno trecentesimo altero, quam condita Roma erat*] Ab Urbe condita usque ad primos consules fuere anni CCXLIV. A primis autem consulibus usque ad decemviros anni sunt quinquaginta octo. Ergo nunc trecentesimus alter expletus est, et priores decemviri anno trecentesimo tertio imperarunt. Apud Livium autem de his quinquaginta octo annis omissi sunt tres anni injuria temporum, ut jam sæpe, sed suis locis, admonuimus. *Glar.* *Trecentesimo secundo* dicit Dionysius. Dodwellus de Cyclis Dissert. x. sect. 76. eos non dissentire putat. *Duk.* De spatio trium annorum in Livio omisso et variis virorum doctorum circa illud opinionibus vide supra ad princip. libri secundi. Ex eorum dissensu hoc profluit, quod Glareanus verba Livii *anno trecentesimo altero* accipiat de anno trecentesimo secundo inpleto, quasi Livius dixisset, decemviros creatos esse anno trecentesimo secundo finito, quum trecentesimus tertius inciperet; Sigonius vero de anno trecentesimo primo incepto, adeo ut credat, primum decemvirorum annum incidere in eumdem illum annum trecentesimum primum: cujus etiam verior videtur opinio. Vide ejus annotat. in librum Robortelli de convenientia subputationis. Ceterum *Trecentesimo anno altero* Leid. 1. Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Port. quomodo etiam Aldus edidit. Priorem tamen ordinem vocabulorum in erratis revocavit. *Anno tricentesimo et altero* Voss. 2. *tricentesimo* etiam Leid. 2. et fragm. Hav. *Anno altero*, media voce omissa, Hav.

Ab consulibus ad decemviros, quemadmodum ab regibus] *A consulibus* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. Similiter *a regibus* Leid. 1. cum quatuor posterioribus codd. Paullo ante *iterum interim mutatur*, addita media voce, Gaertn. Verum ea olim pro varia lectione margini adjecta videtur. Solent enim 'interim' et 'iterum' commutari. Vide ad x. 18. § 1. Postea vero superstitiose diligens librarius simul cum altera voce, cui pro varia lectione adscripta erat, junctam in contextum recepit.

§ 2 *Eo citius lapsa res est*] *Res lapsa est* Hav. *lapsa res*, verbo omisso, Harl. 2. Paullo ante *nisi diuturna*, pro *non diuturna*, præfert Voss. 2. Tum paullo ante *nimis* deficit in Gaertn.

Duobus uti mandaretur consulum nomen imperiumque] Veliem ut vellent veteres libri, *consulum nomine imperium*. J. F. Gron. Ita Tacit. Annal. I. 1. 'Cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub imperium accepit:' et c. 9. 'Non regno tamen neque dictatura, sed Principis nomine constitutam rempublicam.' Verum non addicunt codd. qui in vulgatum conspirant, nisi quod *ut*, pro *uti*, habeat Port. Deinde *mand. consulibus nomen imperiumque* Harl. 2. et Hav. Qui error inde natus est, quod indocti librarii ignoraverint, quemadmodum efferenda foret vox concise *consl* scripta, quod sæpe turbas dedit. Vide ad x. 10. § 2. Insuper *consulum mand. nomen* habet Gaertn. *imperiique*, pro *imperiumque*, Lipsiens.

§ 3 *T. Genutius, P. Sextius, L. Veturius*] *T. Genucius, P. Sestius, Sp. Veturius*, ex tabulis Capitolinis, ut ante dixi. *Sigon.* Andreas edidit *Sestius*. Pal. 2. *Sextilius:* mox habet *et Sextilio alteri consulum:* ut et *C. Sulpitius*. Gebh. *Genutius* plerique codd. retinent. Sed *Genucius* scribit optimus Florent. Et ita scribendum esse, supra etiam Sigonius monuit ad II. 52. § 3. Prænomen *Caii* ei tribuunt Voss. 1. et Leid. 2. sed *T. GENVCIVS. L. F. L. N. AVGVRIN.* vocatur in Fastis Capit. Tum *Sextilius* Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *Sextius* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. 1. Port. et fragm. Hav. Sed priscæ edd. recte servant *Sestius*, pro quo demum Frobenius a. 1531. *Sextius* reposuit. In Capitolinis marmoribus nomen ejus intercidit. Quum tamen anno proximo consul fuerit, ut Livius tradit, ibi superest, et vocatur *P. SESTIVS. Q. F. VIBI. N. CAPITO*.·.·.·. Vide supra ad cap. præc. § 5. Veturio *Lucii* prænomen tribuitur in omnibus meis. Eumdem vero fuisse, qui *Caius* supra vocatur c. 31. § 2. et utrobique *Spurium* vocandum esse, censet Sigonius ad eum loc.

A. Manlius] Hic plane omittitur in Port. *A. Naulus* dicitur in Hav. *A. Maulius* in Lipsiens. *A. Manilius* in Leid. 1. Gaertn. et Harl. 2. Vide ad XXXIV. 53. § 2. In Fastis Capitolinis *A. MANLIVS. CN. F. P. N.* vocatur.

P. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romulius] *Ser. Sulpicius, P. Curatius, T. Romilius*, ut ante dixi. *Sigon.* *Sulpicius*, non *Sulpitius*, scribendum esse, monuit Sigonius ad *Liv.* II. 19. § 1. Ei autem hic *Publii* prænomen tribuunt Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Port. fragm. Hav. Florent. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et C. Sed *Caii* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Nullum prænomen in Oxon. B. reperit Hearne. Sed *Servii* prænomen habuisse, Sigonius supra docuit ad c. 31. § 8. Tum *Coratius* Port. *Curiatius* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad c. 32. § 1. Denique *T. Romolius* Leid. 1. *T. Romulus* Leid. 2. *T. Romulius* Florent. Voss. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. et Hav. Sed *T. Romilium* dictum fuisse, Sigonius docuit ad Liv. III. 31. § 2.

Sp. Posthumius] Vet. lib. *Postumius Albus*. Sigon. Pall. duo *Sergius Postumus*, Pal. 2. vero *Postumius Albus*. Gebh. Postumii prænomen non adparet in Leid. 1. Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. quorum duo posteriores eidem cognomen *Albus* tribuunt, quod a reliquis omnibus exsulat. *Sergius Postumius* habent Voss. 2. et Gaertn.

§ 4 *Quia designati consules in eum annum fuerant, pro honore honor redditur*] *Qui designati consules* edd. primæ. Aldus deinde recte *quia* reposuit. Et ita habent omnes codd. Alibi sæpe ita peccatur. Vide ad XXXVI. 33. § 5. Deinde *designati consules eo anno* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Sed alterum verum est. Non

enim 'eo anno' designati consules erant, sed anno præcedenti, et quidem 'in eum annum,' quo decemviri fuerant. Denique *honos*, pro *honor*, omnes mei, quibus proinde dicto obediens fui: qua terminatione mox § seq. eam vocem adhibet. Etiam IV. 6. 'Si cum his gerendus esset honos.'

Sestio alteri consuli prioris anni] Quum hoc modo in primis edd. exstaret, Rhenanus ad cap. præc. § 5. *Sestio* scribendum ex Ms. monuit. Et ita præferunt ambo Voss. Leid. 2. Port. et fragm. Hav. *Sextilio* Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Sed recte *Sestio* servant hoc loco Flor. Leid. 1. et Harl. 1. quamvis et hoc cap. § 3. et cap. præc. § 5. *Sextio* scribentibus consenserint. Vide quæ ad cap. præc. notata sunt.

§ 5 *His proximi legati tres habiti*] *His proximi habiti legati tres* Flor. Gaertn. Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. *His proximis habiti legati tres* Leid. 2. et Port. *Hiis proximis habiti legati tres* fragm. Hav. *His proximi legati habiti tres* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Mox *Athenas erant* errore scribæ Harl. 1. Vide ad XXXIX. 21. § 6. *Athenas irant* Leid. 1.

Præmio esset honos; simul periti legum peregrinarum] *Præmia honos esse* Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Præterea *legum peritos peregr.* Hav. Paullo ante in verbis præcedd. *simul et*, pro *simul ut*, Gaertn. Sæpius hæ particulæ in Mss. confunduntur. Vide ad XXI. 28. § 8. Mox vero *ad condendum nova jura* Leid. 2.

§ 6 *Graves quoque ætate electos*] *Graves quos ætate* Hav. ut indicet Livius, hos ceteros, qui numerum supplevere, ætate graves electos fuisse, idque ad illos in specie restringat. Alii tamen omnes stant ab edita lectione.

§ 7 *Regimen totius magistratus penes Appium erat favore plebis*] Nescio quid sibi velint Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. qui post voces *Appium erat* addunt has duas *P. Lucius*. Præterea *pavor plebis* Lipsiens. *pavore plebis* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. et Gaertn. quomodo sæpe indocta librariorum natio peccare solita est. Ita variant scripti libri XL. 54. § 9. et apud Sil. Ital. III. 690. ubi plura exempla vide. Ratio esse potest, quod olim pro *favore* scripserint quidam *phavore*, quemadmodum se in cod. suo invenisse Klockius testatus est ad marginem Livii. *Favore plebi* habet Flor. a m. pr. unde *plebis* factum a m. recentiore. Vide ad II. 42. § 6.

Adeoque novum sibi ingenium induerat] *Adeo quodve novum* Voss. 2. librarii culpa, qui dare voluisse videtur *adeo quoque novum*. Sed vide ad V. 27. § 1. Mox *omnisque aute* perperam pro *om. auræ*, Gaertn. De *aura populari* vide ad VI. 11. § 1. Insuper *captor* non recte, pro *captator*, Harl. 2. et Port. a m. pr. 'captare auram libertatis' infra habemus hoc lib. c. 37. 'captare tempus,' 'occasionem,' de quo vide Duker. ad Flor. III. 5. § 5. Præterea loco τοῦ *pro truci*, Hav. habet *quod truci*. Denique *serioque*, pro *sævoque*, Klockian.

§ 8 *Decimo die jus populo singuli reddebant*] *Decumo die* Flor. et Leid. 1. Vide ad II. 59. § 11. Tum *jus populi* Voss. ambo. Hinc *singulis* Leid. 1. Tandem *tradebant*, *reddebant* Voss. 1. sed priori voci adduntur notæ, eam expungendam esse indicantes.

Penes præfectum juris fasces duodecim erant: collegis novem singuli accensi adparebant] *Penes præfectum illo fasces* Gaertn. errore ex compendio nato, quod *ju'is*, pro *juris*, scriptum fuerit. Hinc *fasces erant duodecim* Voss. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Hav. fragm. Hav. et Gaertn. *fasces XV. erant* Klockian. Facile *II.* sive nota numeri binarii, in *V.* sive notam numeri quinarii, corrumpi potuit. Vide ad XXXVII. 22. § 4. Tum *accessi*, pro

accensi, ex librariorum errore præferunt Voss. 2. et Neapol. Latinii. Denique *appellabant* Gaertn. et Voss. 1. sed in margine posterioris *apparebant* recte adscribitur.

Et unica concordia inter ipsos (qui consensus in privatis interdum inutilis esset) summa adversus alios æquitas erat] Hunc locum sciolus quispiam pro libidine sua tractavit. Germana lectio sic habet: *et in unica concordia inter ipsos, qui consensus privatis interdum inutilis esset, summa adversus alios æquitas erat*. Rhen. Nobilis locus criticorum contentionibus. Rhenanus rescribendum docet, ut habet quoque Andreæ ed. *et in unica concordia inter ipsos, qui consensus privatis interdum inutilis esset*. Sigonius ex libro Mureti, *et in unica concordia inter ipsos, qui consensus privatis interdum consiliis utilis esset:* hoc sensu: Erat, inquit, summa adversus hos æquitas posita in unica inter ipsos decemviros concordia; 'qui consensus in privatis interdum consiliis utilis esset;' id est, si privati in consiliis capiendis secum sæpe consentiant eo modo, quo decemviri, qui erant in magistratu, inter se concordarunt, utile futurum reipublicæ: neque enim civiles dissensiones, quas tum habebat in manibus Livius, fuisse consecuturas. Hæc et plura Sigonius. At Robortellus probat lectionem contrariam: *et in unica concordia inter ipsos, qui consensus in privatis interdum inutilis esset:* hac mente: si inter se consentiant privati homines, interdum id magno aliorum malo fieri. Præcipuas criticorum altercationes proposui. Videamus differentiam librorum Pall. quorum Pall. 1. ac 3. *et inimica concordia inter ipsos, qui consensus privatis interdum utilis esset*. Pal. 2. *et unica concordia inter ipsos, qui consensus privatis consiliis interdum inutilis esset*. Nihil sani; multo minus in Campani ed. *et in unica concordia inter ipsos: qui consensus ne privatis interdum inutilis esset*. Gebh. *Et in unica conc. inter ipsos, qui census priv. int. utilis esset* Leid. 1. *et in unica conc. inter ipsos, quæ consiliis privatis int. inutilis esset* Gaertn. *et in unica conc. inter ipsos, quæ consciliis priv. int. utilis esset* Lipsiens. *et unica conc. inter ipsos, qui consensus priv. int. inutilis esset* Leid. 2. *et unica conc. inter ipsos, qui consensus priv. consiliis int. utilis esset* Hav. *et in unica conc. inter ipsos, qui cons. consiliis privatis int. inutilis esset* Harl. 2. et Port. in margine, quum vox *consiliis* in contextu non exstet. *Et in unica conc. inter ipsos, qui consensus ne priv. int. inutilis esset* Latinii Neapol. Reliqui omnes libri mei, Flor. Voss. ambo, Harl. 1. Port. in ipso contextu, et fragm. Hav. firmant lectionem, quæ Rhenano placuit. Eadem etiam fuisse videtur in Hearnii Oxoniensibus, qui ex illis nihil ad hunc locum adtulit. Puto autem illam veriorem esse, et quidem hoc sensu: Quamvis decemviri maxima concordia inter se omnia administrarent, simul tamen summa æquitate erga alios agebant; quum ceteroquin evenire soleat, quemadmodum etiam annis sequentibus evenisse Liv. narrat c. 36. ut magistratuum consensus privatis, id est reliquis civibus, inutilis sit, id est plurimum noceat. *Inutilis* hic est damnosus. Ita v. 5. 'Videte, quot res, quam inutiles, sequantur illam viam consilii.' Miosis hæc est Livio familiarissima, quam Casauboni verbis inlustramus ad Liv. xxx. 45. § 5. ubi etiam inter alia docet, apud Æneam Tactic. similiter ἄχρηστον, *inutile*, poni pro eo, quod inprimis periculosum est. Vocem *consiliis* a mala manu profectam esse, illud non obscure innuit, quod, ubi ponenda sit, tanta inter codd. discordia sit: alius enim ante, alius post vocem *privatus*, alius denique post vocem *interdum* inseruit. Ceterum Gebhardus Sigonii et Robortelli contentiones, de vera lectione

et sensu hujus loci, non observato ordine proposuit, et quod præcedere debuerat, perperam omisit; quod incautis inponere, eosque in errores præcipitare posset. Nimirum, olim Sigonius in prima Scholiorum ed. monuerat, veterem librum unum habere *in privatis*, alterum *privatis consiliis interdum utilis*; inde legendum sibi videri testatur, *qui consensus in privatis interdum consiliis utilis esset*. Hanc ejus conjecturam refellere conatur Robortell. de convenientia subputationis Livianæ p. 8. Postea Sigonius Emend. I. 2. non quidem priorem illam conjecturam defendit, sed novam ex Mureti libro proponit, quam Gebhardus hic adtulit, quæ a priori in eo tantum diversa est, quod *privatis* τοῖς *in privatis* substituat. Quum tamen postea Sigonius in repetitis Scholiorum edd. et priorem et alteram conjecturam omiserit, sententiam mutasse, et lectionem Rhenani probasse videtur, præsertim quum eam etiam in contextum receperit, contra atque in priori ed. factum fuerat.

§ 9 *Moderationis eorum argumentum exemplo unius rei notasse, satis erit*] Τὸ *eorum* in contextu Port. deficit, sed tamen in margine legitur: *moderationis ejus* est in Harl. 2. Lipsiens. et Gaertn. quorum primus et tertius etiam *satis erat*, pro *erit*, præferunt.

Apud P. Sextium, patriciæ gentis virum] In nostro exemplari non est *Publium Sextium*, sed loco prænominis dimissa lacunula. *Rhen.* *P. Sextium* omnes mei, præter solum Flor. in quo deficit prænomen *Publius*, ut de suo etiam notavit Rhenanus. Contra *P. Sestium* habent priscæ edd. usque ad Froben. qui a. 1531. *P. Sextium* vulgavit. At, alterum verum esse, constare potest ex illis quæ ad cap. præc. § 5. notantur. Recte igitur Sigonius illud reduxit, cui tamen demum Gruteri posterior auscultavit. Ceterum *defenso cadavere*, pro *defosso cad.* Gaertn.

Invento prolatoque in concionem] *Inventum* Leid. 1. et Lipsiens. Tum *ploratoque*, transpositis perperam literis, iidem codd. Demum *in concione* Voss. 1. et Leid. 2. *in contentionem* Flor. sollemni et obvio scribarum errore. Vide ad IV. 6. § 4.

§ 10 *In re juxta manifesta atque atroci*] *In re justa man.* Voss. ambo, Leid. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *in re justa manifestaque* Lipsiens. Vide ad VI. 6. § 18. *Juxta* ut I. 54. ‘Absentium bona juxta atque interemtorum divisui fuere:’ ubi alia vide. X. 6. ‘Juxta eam rem ægre passi Patres, quam quum consulatum vulgari viderent:’ et alibi sæpe.

Accusator ad populum exstitit, cujus rei judex legitimus erat] *Accusatio ad pop. exs., cui rei judex leg. erat* Hav. Sed, *accusatio* ex errore librarii profluxisse, oppositum *judex* evincit: *cui rei judex* eo modo dictum videri posset, quo ‘adjutor consiliis,’ ‘amicus populo Romano,’ et multa similia, de quibus dicam ad XXXIX. 47. § 11. Tum autem *rei* foret a recto ‘res,’ quæ vox notaret crimen, quo sensu ‘rei capitalis diem dicere’ habuimus ad III. 13. § 4. Verum præfero vulgatum *cujus rei*, et puto *rei* esse a recto ‘reus.’ Idem enim est, ac si dixisset, accusator exstitit ejus rei, cujus judex legitimus erat.

Decessitque jure suo] Ita legendum. Sic infra c. 46. ‘A M. Claudio petiturum, ut decederet jure suo.’ *H. Vales.* Pall. 1. ac 3. *decessitque ex jure suo*, ut et Campanus. Pal. 2. *decessitque de jure suo*. Gebh. Et purus sermo poscebat *decessitque*, et servaverunt tum calamo exarati, tum veteres impressi. Cicero de Offic. II. 18. ‘Est enim non modo liberale, paullulum non numquam de jure suo decedere, sed interdum fructuosum.’ Brutus et Cassius ad Antonium Famil. Ciceronis Epist. XI. 3. ‘Per

edictum de jure suo decedere.' *J. F. Gron.* Recte *decessitque* legendum monuerunt viri docti: neque aliter est in omnibus, quas habui, membranis. Editorum primi Basileenses a. 1539. *discessitque* dederant, quod reliqui servarunt usque ad Gronovium, qui *decessitque* revocavit. Deinde *ex jure suo* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Klockian. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *et jure suo* Port. *de jure suo* Harl. 2. *de suo jure* Hav. Quamvis autem Cicero plerumque 'decedere de jure' dicere consuerit, eaque locutione interdum etiam Livius usus sit, (vide Gronov. ad XXVII. 10. § 1.) idemque Livius verbis cum præpositione compositis eamdem præpositionem in regimine sæpe addere soleat, (vide ad Præfat. § 11.) hic tamen cum Flor. et priscis excusis malo sine præpositione *decessitque jure suo.* Ita XXVII. 10. 'Alias colonias in fide atque officio pristino fore, eas quoque ipsas, quæ officio decessissent.' XXXI. 10. 'Quod diu sollicitati ne obsidionis quidem metu fide decessissent.' XXXIV. 11. 'Potuisse se extra id periculum esse, si decedere fide, si conjurare cum ceteris voluissent.' XXXVII. 54. 'Ne aut regem amicum inhonoratum dimitteretis, aut decederetis instituto vestro.' XLV. 19. 'Speculator rerum, quæ a fratre agerentur, monitorque fidus, si decedi fide vidisset.' Et ita 'decedere præsidio' IV. 29. 'Quod, occasione bene pugnandi captus, injussu decesserit præsidio:' ubi alia vide. Solent autem librarii passim 'discedere' et 'decedere' inter se commutare. Vide ad II. 31. § 11.

Ut demtum de vi magistratus populi libertati adjiceret] Iterum conspirant Pall. 1. ac 3. *ut demptum de vi mag. populus lib. adiceret.* Fors legendum *ut demptum de vi mag. populi lib. addiceret,* ut edidit Campanus. Pal. 2. habet *adiceretur.* Vulgata certe lectio legitima non est. Eo magis, quod IV. 8. repererim in cod. Ms. 'Ut mox opes eorum, qui præessent, ipsi honori jus majestatemque addicerent:' vulgo *adjicerent.* VI. 42. 'Dico unus ad triduum adjiceretur.' Pall. duo *adiceretur.* Quod etiam mihi conspectum in Campani ed. non admodum probatur. *Gebh.* Primo *demtum magistratus,* omissis duabus vocibus mediis, Gaertn. *demtum deinde magistratus* Lipsiens. ubi librarius pro *de vi* legisse videtur *dein,* et mutasse in *deiñ,* sive *deinde.* Ita contra *iñ,* id est *inde,* abiit in *vĩ* sive *vim* infra v. 20. § 2. Verum auctius *demptum de summa vi magistratus* in margine fragm. Hav. adscriptum erat a m. pr. Sed sufficere puto *de vi magistratus.* Deinde *populus libertati adjiceret* Voss. 1. *populus libertati adiceret* Leid. ambo: *populi libertati adiceret* Voss. 2. et Port. *populus libertati addiceret* Lipsiens. *populi libertati addiceret,* ut Gebhardus malebat, Gaertn. et fragm. Hav. *populi libertati adduceret* Hav. Sed vulgatum verius puto. 'Adjicere' hic est addere. Livius X. 7. 'Eos viros, quos vos sellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, et toga picta et corona triumphali laureaque honoraritis, pontificalia atque auguralia insignia adjicere:' ubi vide Gronovium. Supra I. 30. 'Ut omnium ordinum viribus aliquid ex novo populo adjiceretur:' ubi etiam quidam codd. perperam *addiceretur.* II. 17. 'Nomen auctores non adjiciunt:' ubi vetus editio *adducunt.* c. 41. 'Adjiciebat huic muneri agri aliquantum, quem publicum possideri a privatis criminabatur.' Mox cap. seq. 'Duas deesse tabulas, quibus adjectis, absolvi posse velut corpus omnis Romani juris:' pro *adjicere* vulgo in Mss. legitur *adicere,* quemadmodum et hoc loco et alibi multi codd. et inter eos optimi Flor. et Leid. 1. præferunt. Id autem in 'addicere' et 'adducere' a librariis sæpe corruptum est. Vide ad II. 10.

§ 9. et ad IV. 8. § 5.

CAP. XXXIV. § 1 *Quum promtum hoc jus velut ex oraculo incorruptum pariter ab his summi infimique ferrent, tum legibus*] Sensus est, eodem tempore, quo jus redderent, etiam legibus scribendis occupatos fuisse. Gronov. priori ed. notarum legendum conjecerat *Quum promtum hoc jus, &c. ferebant;* quasi *quum* et *tum* eo modo hic ponerentur, quo infinitis locis apud Livium obcurrunt. Vide ad VI. 23. § 3. Recte tamen conjecturam in addendis iterum deleri jussit. Ceterum *ab his pariter summi infimique* alio ordine Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav.

Populum ad concionem advocaverunt] Voss. 1. et Leid. 2. *vocaverunt.* Male. Liv. XXVI. 48. 'Scipio, conlaudato Lælio, ad concionem advocavit, pronunciavitque:' ubi plura notat Gronov. Tum *ad contentionem* Flor. frequenti scribarum lapsu. Vide ad IV. 6. § 4.

§ 2 *Quod bonum, faustum, felixque reipublicæ, ipsis, liberisque eorum esset*] *Bonum, faustum, et felix* Voss. 1. *bonum, faustumque, et felix* Leid. 2. Illud posterius Livio frequens esse, dictum est supra ad II. 31. § 1. Verum a vulgata lectione hic stant codd. omnes reliqui, quibus invitis nihil muto, præsertim quum alibi sæpe Livius hanc sollemnem formulam ita efferre soleat. Ob quas caussas aliasque displicet etiam, quod mox præferunt iidem duo codd. *reipublicæ ipsius, liberisque.* Infra hoc lib. c. 54. 'Legati pro concione: quod bonum, faustum, felixque sit vobis, reique publicæ.' XXIV. 16. 'Quod bonum, faustum, felixque reipublicæ ipsisque esset, omnes eos liberos esse jubere:' quæ et plura alia exempla observavit etiam Brisson. de Formul. lib. I. p. 67. *liberis,* pro *liberisque,* est in fragm. Hav. a m. pr.

§ 3 *Se, quantum decem hominum ingeniis provideri potuerit*] *Seque quantum* Gaertn. Tum vocem *ingeniis* omiserat librarius Lipsiens. in contextu; in cujus demum margine exstat a m. sec. Deinde *potuit* Leid. 2. et Gaertn. sed error provenit ex neglecta nota, qua addita olim scriptum fuerat *potu'it.* Vide ad XL. 14. § 10. Mox *conciliaque* Lipsiens. Vide ad I. 8. § 6.

§ 4 *Versarent in animis secum unamquamque rem*] *Versarentur in animis secum unamquamcumque rem* Lipsiens. scribæ peccato. *Versarentur,* pro *versarent,* (de quo errore vide ad XXXIX. 22. § 8.) *unamquamcumque,* pro *unamquamque,* quemadmodum *quandocumque,* pro *quandoque,* et similia alia scribæ per errorem dare soliti sunt. Vide ad I. 31. § 4.

Quid in quaque re plus minusve esset] *Quid in qua re* Leid. 2. Et ita erat in Voss. 1. a m. sec. quum a m. pr. datum antea fuisset *quicquid in qua re.* Similitudo compendii, quo voces *qua* et *que* scribuntur, effecit ut posterior interciderit. Quin et, ubi similitudo illa non est, *cujus populi,* pro *cujusque pop.* supra editum erat I. 24. § 3. ubi vide Gronovium.

§ 5 *Quas consensus omnium non jussisse latas magis, quam tulisse videri possit*] Delerunt hic quidam verbum, quod inprimis ad sensum facit. Nam in Vormaciensi volumine legitur *invasisse non jussisse latas.* Proinde sic restitue sententiam: *quas cons. omn. invasisse, nec jussisse latas magis, quam tulisse, videri posset.* Rhen. Nusquam alias legi hoc genus dicendi; 'Invadere,' pro 'inferre' et 'invehere.' Itaque pro certo habeo legendum esse *invexisse.* Sigon. Alii habebant *quas consensus omnium invasisse.* De quo Sigonius: 'Nusquam,' inquit, 'alias legi,' &c. Hæc ille, satis confidenter, ut indicant optimæ membranæ, in quibus disertim est *quas consensus omnium non jussisse latas magis, quam tulisse videri posset.* Egregie. *Modius.* *Quas cons. omn. non jussisse*

latas magis, quam tulisse, videri posset restitui, fidejubentibus Pall. tribus et edd. primis. Rhenanus et Sigonius alia addiderant præter consensum librorum; imo præter libros. *Grut.* Egregiam pronunciat hanc lectionem Modius, neque apicem ab hac demutant omnes nostri Mss. atque editi libri. Rhenanus sincerum profecto vas nequiquam incrustare nititur, legens, *quas cons. omn. invasisse, nec jussisse latas magis, quam tulisse, videri posset.* Quem corrigens Sigonius, ne nugando cessisse aliquid videretur, reposuit *invexisse;* quia numquam legerat 'invadere,' pro 'inferre,' et 'invehere.' Pal. 2. margini suo adlitum gerit *non recepisse lectas magis, quam tulisse.* Gebh. *Quas cons. omn. non invasisse latas magis, quam tulisse, videri posset* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Gaertn. Neque aliter habent Lipsiens. in contextu a m. pr. et Klockian. nisi quod insuper *letas,* pro *latas,* præferant. Ex his colligo, illam, quam Rhenanus in Wormatiensi invenit libro, lectionem inde profluxisse, quod librarius duplicem in exemplari suo notatam invenerat, quam utramque exhibere voluit: quod illis frequens admodum fuisse videbimus hoc lib. cap. 44. § 4. Ceterum Rhenani codici consentit Neapol. Latinii: neque inde multum in diversa abit Leid. 2. *quas cons. omn. invasisse, non jusse latas magis, quam tulisse, videri posset,* præferens. Rhenani emendationem in contextum primus receperat Vascos. suam ipse Sigonius: verum recte Gruterus priorum edd. scripturam revocavit. Pro *consensus* Port. a m. sec. habet *consensu. Quas consensu omnium non jussisse latas magis, quam tulisse, videri posset,* scilicet, populus Romanus. Si plurium codd. consensus huic lectioni pondus adjiceret, non displiceret. *Tulisset,* pro *tulisse,* perperam præfert Flor.

§ 6 *Quum ad rumores hominum de unoquoque legum capite edito*] *Edito* videri potest supervacuum: quod si absit, eadem erit sententia; nam non de aliis, quam quæ edita ac proposita erant, rumor vulgari potuit. Forte *editos;* nempe rumores. Postrema litera perire potuit, quia eadem est prima vocis sequentis. *Duk.* Vir doctus ad marg. editionis Curionis scribendum putabat *ad rum. hom. de unoq. capite editos.* Et ita etiam Gronovius priori notarum ed. legendum conjecit. Posterioribus tamen curis sententiam mutavit, vel certe conjecturam neglexit. Omnes etiam codd. firmant receptam lectionem, eique constanter adhærent; nisi quod *capite edicto* præferant Voss. 1. Leid. 2. et fragm. Hav. errore in libris scriptis frequentissime obvio. Vide ad XXI. 62. § 7. 'Editum caput' est, propositum, promulgatum, in publicum emissum: quo sensu 'edere librum' Ciceroni aliisque usitatum est. Ita 'edere carmen' infra XXV. 12. 'Ex hujus Marcii duobus carminibus, alterius post rem actam editi cum rato auctoritas eventu, alteri quoque, cujus nondum tempus venerat, adferebat fidem.' 'Edere conditiones pacis' XXXIV. 40. 'Eo deducta res est, ut his conditionibus, quæ ex scripto paucis ante diebus editæ erant, induciæ fierent.' Præterea *ad rumores omnium* Harl. 2. Sed ea vox modo præcesserat. Solent autem voces 'omnes' et 'homines' passim in membranis confundi. Vide hoc lib. ad c. 54. § 6.

Qui nunc quoque, &c. fons publici privatique est juris] *q̃ nunc quoque,* id est, *quam nunc quoque* Gaertn. Præter eum autem et cod. Flor. qui vulgatum servat, *quæ nunc quoque fons publici privatique est juris* præferunt omnes, quibus utor, codd. ut et priscæ edd. usque ad Frobenium, qui anno 1535. *qui,* pro *quæ,* emendavit. Sane, si *quæ* placet, legendum etiam *sunt: quæ leges sunt fons omnis juris,* quomodo etiam vir doctus ad marg. ed.

Curionis scribendum existimavit. Verum quum omnes codd. qui habent *quæ*, servent tamen *est*, minor videtur mutatio, minusque audax, ut cum optimo Flor. codice ac Frobenio illi *qui*, quam huic *sunt* subponamus, præsertim quum Livius solitus sit sæpissime pronomina relativa potius ad sequentia, quam ad præcedentia, referre. Infra xxxii. 30. 'Mittendo in vicos Cænomanorum Brixiamque, quod caput gentis erat:' ubi plura notantur. Præterea *frons*, una litera per errorem librarii abundante, Flor. Tum *publici privatique juris est* Port. Præterea *super alia*, pro *super alias*, Harl. 1.

§ 7 *Vulgatur deinde rumor*] *Vulgatur adhuc deinde rumor* Voss. 1. et Leid. 2. *Vulgatur hic deinde rumor* Port. Deinde *Vulgatur deiñ rumor* n. *decem tabula*&. *quibus adjectis* Gaertn.

§ 8 *Jam plebs, præterquam quod*] *Nam*, pro *Jam*, Harl. 2. et Hav. solito librariorum errore, qui passim has voculas confuderunt. Vide ad ix. 17. § 5. Illud autem *jam* hic non simpliciter inservit transitioni, vel connectendæ orationi, sed idem fere notat, quod 'insuper,' 'præterea.' Ea ergo prævia, proponitur secunda et tertia caussa, cur plebs decemviros iterum creare voluerit. Prima erat, quod plebs volebat, ut decem prioribus tabulis ab iisdem duæ, quæ deesse dicebantur, adjicerentur; secunda odium nominis consularis; tertia quod, propter concessam a sententia decemvirorum adpellationem, non requireret plebs tribunicium auxilium. Eo sensu obcurrit apud Justin. xxxviii. 4. § 11. 'Jam ipsam Italiam audire se numquam, ut Roma condita sit, satis illi pacatam.' xli. 4. 'Jam fontium ac silvarum ea copia est, ut et aquarum abundantia irrigetur, et venationum voluptatibus exornetur.' Præterea *plebes* Port. quomodo Livium sæpissime id nomen efferre voluisse, supra non semel notatum est. Vide ad i. 20. § 6. Utrum tamen unius codicis fide recipi debeat, vehementer dubito.

Consulum nomen, haud secus quam regum, perosa erat] *Haud secus quam regum, per hos erat* Harl. 1. *haud secus, quam regum, perosum erat* Port. quod librarii esse puto. Id colligo ex optimo Flor. in quo scriptum ab initio erat *peros. erat*. Id autem manus recentior mutavit in *perosum erat*. Passim autem 'perosus' et 'exosus' optimi ævi scriptoribus activa significatione frequentata sunt. Infra hoc lib. c. 39. 'Superbiam violentiamque tum perosos regis.' c. 58. 'Perosus decemvirorum scelera.' Ovid. Trist. El. i. 6. 21. 'Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus.' Trist. El. iv. 4. 81. 'Læta Deæ signum, crudelia facta perosæ, Transtulit ex illis in meliora loca.' Metam. viii. 183. 'Dædalus interea, Creten longumque perosus Exsilium, tractusque soli natalis amore, Clausus erat pelago:' et apud eum sæpe. Valer. Max. iii. 3. ex. 1. 'Perosus, credo, dexteram suam, quod ejus ministerio in cæde regis uti nequisset:' ubi vide quæ notavit Vorst. Augustus in fragm. Epistolæ apud Sueton. in Tiber. c. 21. 'Deos obsecro, ut te nobis conservent, et valere nunc et semper patiantur, si non populum Romanum perosi sunt.' Ipse Sueton. in vita Vesp. c. 4. 'Agrippinam timens, potentem adhuc apud filium, et defuncti quoque Narcissi amicos perosam.' Justin. xvii. 1. 'Agathoclem filium suum, non solum patrium, verum etiam humanum ultra morem perosus.' Festus voce 'Osi sunt.' 'Osi sunt ab odio declinasse antiquos testis est C. Gracchus in ea, quæ est de lege Minucia, cum ait, 'Mirum est, si quid iis injuriæ fit, semper eos osi sunt.' Quod nunc quoque cum præpositione elatum frequens est, cum dicimus perosi.' Vide etiam Servium ad Maron. Æn. v. 687. et Voss. Gramm. v. 39.

Cedentibus in vicem adpellatione decemviris] Voces *in vicem* deficiunt in Voss. 2. Tum *cedentibus in vicem adpellationem* Gaertn. et Hav. An legendum *adpellationi?* ut infra VIII. 33. 'Videre, cessurusne provocationi sis, cui rex Romanus Tullus Hostilius cessit.' IV. 57. 'Quia maluerit, collegas sua sponte cedere auctoritati senatus:' ubi quidam codd. simili errore *cedere auctoritate* præferunt. III. 17. 'Tribuni cessere nocti, timentes consulum arma.' c. 21. 'Ne temeritati multitudinis cedatis:' ubi Gebhardus *temeritate cedatis* legendum conjicit. Sed male. c. 60. 'Quum per totum diem stetissent intenti ad certamen, nocti cessere:' ita iterum ex optimis codd. edidi. Vulgo legebatur *nocte cessere*. Ita *concedere majestate* multi codd. præferunt, ubi nunc recte *majestati* editur, VI. 6. § 7.

CAP. XXXV. § 1 *Comitiis decemviris creandis in trinundinum indicta sunt*] Antiqua lectio *in trinum nundinum indicta sunt.* 'Trinum nundinum' etiam adpellat Quintilianus, quum inquit, 'sive non trino forte nundino promulgata.' *Rhen.* Recte *trinum nundinum*, quamquam plerique libri habent *trinundinum*. Id enim significat 'in tertias nundinas.' Quod Græci dicunt εἰς τρίτην ἀγοράν. Ut Dionys. IX. p. 598. Προθέντων δὲ πάλιν τῶν δημάρχων εἰς τρίτην ἀγορὰν τὴν περὶ τοῦ νόμου διάγνωσιν. Plutarch. in Cor. p. 222. Σοὶ δὲ, Μάρκιε, προαγορεύομεν εἰς τρίτην ἀγορὰν παρεῖναι. Et post, Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς τρίτης ἀγορᾶς, ἀγορὰς δὲ ποιοῦσι Ῥωμαῖοι δι' ἡμέρας ἐννάτης, νουνδίνας καλοῦντες. De nundinis copiosius Macrobius Saturn. I. 16. Quod autem Cicero dixit pro Cornelio 'ex prorogatione trinundinum,' Priscianus interpretatur dictum esse pro *trinundinarum* l. VII. p. 733. *Sigon.* *In ternum nundinum* Port. *in trinum nundinium* Flor. et Leid. 1. *in divum nundinum* Harl. 2. *in trinundinum* Lipsiens. in margine pro varia lectione, et fragm. Hav. *trinundinum* sine præpositione Hav. Ceteri *in trinum nundinum*. Et ita divisis vocibus dicendum esse, plerorumque modo memoratorum codicum, licet corruptorum, vestigia docent. Similiter Cic. pro Domo c. 16. 'Quod in ceteris legibus trinum nundinum esse oportet.' ad Fam. XVI. 12. 'Se præsentem trinum nundinum petiturum.' Idem tamen Cicero voce 'trinundinum' etiam usus est Orat. Philipp. V. 3. 'Ubi lex Cæcilia et Didia? ubi promulgatio trinundinum?' et alibi. Verum hic facile ultima syllaba vocis *trinum* elidi atque intercipi potuit a prima vocis sequentis, præsertim quo tempore unica adhuc serie scriberetur *trinumnundinum*. Ceterum Donjatius *in trinundinum* exponit post viginti septem dies, addens, nundinas nono quoque die habitas fuisse, ut rustici octo diebus in agris essent, nono feriantes in Urbem commeare possent. In quo quidem præeuntem sequitur Macrob. Saturn. I. 16. Sed cum eo tamen erravit. Nam nonnulli quidem scriptores, qui eo tempore vixerunt, quo nundinæ adhuc a Romanis observabantur, simpliciter dicunt, nundinas nono die celebratas esse, incertum relinquentes, utrum uterque dies nundinalis in hoc novem dierum numero computandus esse, an tantum alteruter. Ovid. Fast. I. 54. 'Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.' Et, quem Neapol. ibidem laudavit, Dio Cass. l. XL. p. 142. et l. XLVIII. p. 377. Adde l. LX. p. 681. ubi, quemadmodum etiam duobus aliis locis, nundinas circumscribit ἀγορὰν τὴν διὰ τῶν ἐννέα ἡμερῶν ἀγομένην. Et Plut. in Coriol. p. 222. Ἀγορὰς δὲ ποιοῦσι Ῥωμαῖοι δι' ἡμέρας ἐννάτης, νουνδίνας καλοῦντες. Alii tamen adcurate addiderunt, inter primum et nonum diem, qui ambo nundinales erant, septem tantum dies medios intercessisse. Varro de Re Rust. II. in Præfat. 'Annum ita diviserunt, ut

nonis modo diebus urbanas res usurparent: reliquis septem ut rura colerent.' Dionys. l. VII. p. 468. Αἱ δὲ ἀγοραὶ Ῥωμαίοις ἐγίνοντο, ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, δι' ἡμέρας ἐννάτης· ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν πόλιν, τάς τε ἀμείψεις ἐποιοῦντο τῶν ὠνίων, καὶ τὰς δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον, &c. Τὰς δὲ μεταξὺ τῶν ἀγορῶν ἑπτὰ ἡμέρας, αὐτουργοί τε ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες, ἐν τοῖς ἀγροῖς διέτριβον. Ubi miror, Casaubonum etiam, ut se viri maximi exemplo in errorem prolapsum Doujatius jactare possit, scribere sustinuisse, Dionysium, si quidem ita scripsit, putasse, nundinas ita dictas a Romanis fuisse, ut apud Græcos Olympias adpellatur πενταετηρίς, et febris quædam *tertiana*; potiorem tamen fidem Latinis scriptoribus, qui octo dies medios memorant, habendam, ac necesse esse, vel ipsum Dionysium peccasse, vel potius ejus librarios, qui ζ' pro η', hoc est, ἑπτὰ pro ὀκτὼ, posuerint. Vera potius Dionys. tradidisse, docet memoratus Varronis locus. Verum ne quis hunc etiam a librariis corruptum, et *VII.* pro *VIII.* perperam scriptum esse, contendere possit, stant etiam ab hac sententia Kalendaria antiqua marmoribus insculpta, et edita a Grutero in corpore Inscr. p. CXXXIII. et seqq. ubi literæ octo priores alphabeti diebus ordine præfixi, et subinde in sequentibus repetitæ, nundinas notant, ita ut singuli orbes harum octo literarum singulas nundinas indicent, quemadmodum kalendaria hodierna septem prioribus literis alphabeti, quæ simili modo per ordinem omnibus diebus adduntur, hebdomadas dierum indicant. Si vero inter duos dies nundinales octo dies interfuissent, et ita orbis nundinarum fuisset novem dierum, Kalendariis non octo, sed novem, literæ adscribi debuissent.

§ 2 *Ut primores quoque civitatis*] *Ut pr. quoque quique civ.* Hav. Videtur librarius duplicem invenisse lectionem *primores quoque*, et *primores quique*, et, ne deteriorem eligendo erraret, utramque junxisse. Inde ergo ineptam illam lectionem natam existimo, cujus rei plura exempla vide hoc lib. ad c. 44. § 4. Facile autem *quoque* et *quique* ob similitudinem compendii, quo utraque vox scribi solet, inter se commutari in scriptis potuerunt. Quum autem alii omnes libri vulgatum servent, eam etiam lectionem præferendam esse puto.

Possessio imperii, vacuo ab se relicto loco, haud satis dignis pateret] *A se relicto* Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. et fragm. Hav. *vacua ab se relicta haud satis dignis* Harl. 1. Nihil muto. Infra v. 10. 'Comitiis tribunorum plebis numerus expleri nequivit. Pugnatum inde in vacua loca ut patricii cooptarentur.' IV. 16. 'Pervicerunt igitur, ut tribunorum militum potius, quam consulum, comitia haberentur: haud dubii, quin sex locis (tot enim jam creari licebat) et plebeii aliqui, profitendo se ultores fore Mælianæ cædis, crearentur:' ubi vide Gronov.

Prehensarent homines] Vet. lib. *prensarent*. Sigon. *Prehensarent* Hav. *pensarent* Leid. 2. Lipsiens. et Gaertn. Reliqui omnes *prensarent*. Vide ad IV. 48. § 11.

Summa ope ab se impugnatum] *A se impugnatum* omnes mei. Mox *contenderent* Voss. 2. Leid. uterque, Harl. uterque, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. At sensus alterum præstare indicat.

§ 3 *Dimissa jam in discrimen dignitas*] Scribe *Demissa jam in discrimen dignitas*; ut 'descendere in certamen' dicimus. Cicero ad Attic. VII. 12. 'Demittamne me penitus in causam?' *J. F. Gron.* *Demissa*, ut Gronov. volebat, præferunt Voss. 2. et Harl. 2. Alii omnes *dimissa* servant. Sed solent librarii passim has voces inter se confundere. Exempla vide-

bimus ad VII. 23. § 6. et ad XXXIV. 50. § 2. Interim videndus est Grævius ad locum Cic. a Gronovio laudatum ad Att. VII. 12. Et forte hæc vox restituenda Sueton. in Claris Rhetor. c. 6. 'Suscepit eas partes atque ita inplevit, ut Planco silentium inponeret, non audenti in comparationem se demittere:' ubi vulgo circumfertur *dimittere;* nisi quod nunc videam, Jac. Gronovium etiam recte *demittere* edidisse. Insuper vox *jam* omittitur in Port. Deinde *in discrimine* habent fragm. Hav. Gaertn. et Neapol. Latinii.

Ea ætate, hisque honoribus actis] Vet. lib. *iisque.* Sigon. *Hisque* retinent Flor. Leid. 1. Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *hiisque* Voss. uterque, Leid. 2. et Lipsiens. Gruterus edidit *eisque.* Infra x. 3. 'Id magis credo, quam Q. Fabium ea ætate atque eis honoribus Valerio subjectum:' ubi Hav. iterum *his honoribus.* Similia sunt illa IX. 17. 'Cessisset Papirius Cursor, illo corporis robore, illo animi?' et XLV. 19. 'Privatumne ergo majorem fratrem, an exsulem illa ætate, illa corporis infirmitate ad ultimum mori jussurum?' neque multum differunt illa XXXI. 24. 'Idem ibi somnus, eadem negligentia erat.' XXXIX. 13. 'Itaque hoc se Sulpiciam, hoc consulem orare, ut se extra Italiam aliquo amandarent.'

Inter decemviros, an inter candidatos numerares] *Aut inter candidatos* Voss. 1. in contextu, pro quo in margine emendatum recte *an inter candidatos.* Præterea Gebhardus supra ad III. 5. § 13. testatur, Pal. 1. et 3. habere *inter candidatos mirares:* se tamen *numerares* præferre. Recte. Similiter lapsi sunt scribæ II. 1. § 2. Nostri omnes vulgatæ lectioni adhærent, uno Harl. 1. excepto, qui ostentat *numeres.* Verba *inter candidatos numerares, propior* culpa librarii desunt in Flor. cui ansam præbuit τοῦ *inter* in principio vocis *interdum* repetitio.

§ 4 *Propior interdum petendo, quam gerendo magistratui erat*] Livius II. 64. 'Paucitas damno sentiendo propior erat.' Sed in eo alia significatio est: quum *propior* idem est quod 'similior,' fere participio jungitur. XXVII. 17. 'Propiorque excusanti transitionem, ut necessariam, quam glorianti ea.' Tacit. Hist. III. 65. 'Sabinus non insultans et miseranti propior.' Val. Flacc. I. 58. 'Talibus hortatur juvenem, propiorque jubenti Conticuit.' Si libri veteres juvarent, hic quoque mallem *propior interdum petenti, quam gerenti magistratum erat.* Duk. Libri scripti nihil mutant, nisi quod mendose in Leid. 2. et Gaertn. sit *proprior interdum petendo.* Vide de hoc errore ad IV. 17. § 5. et quod τὸ *quam* omittatur in Leid. 2. Mox *lev. quemque humilissimumque* Hav. *lenissimum et humilimum* Gaertn. Sed passim 'lenis' et 'levis' in Mss. confundi videbimus ad XXXVI. 31. § 8. Duplicem autem liquidam in similibus superlativis requiri, docet Dausqueius in Orthogr. parte II. in voce 'Facillimus.' Ceterum *humilissimumque* etiam Lipsiens.

§ 5 *Medius inter tribunicios Duellios Iciliosque*] *Duilios,* ut ante. *Sigon.* Pall. 1. ac 3. *Soliciosque.* Pal. 2. *Sollitiosque.* Campanus edidit *Siciniosque.* Gebh. *Duellios* Flor. Voss. 1. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *Duelios* Leid. ambo. *Delios* Voss. 2. Verum, Sigonium aliosque gentem hanc 'Duiliam' semper vocandam esse contendisse, vidimus ad II. 58. § 2. Deinde *Silviosque* Port. *Solliciosque* Harl. 2. *Sillitiosque* Lipsiens. *Sciliciosque* Leid. 2. *Siliciosque* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Gaertn. et Hav. *Siciliosque* Harl. 1. et fragm. Hav. Quum tamen omnium, aut certe plerorumque, codicum, licet mendosorum, lectio magis *Iciliosque,* quam *Siciniosque,* ut Campanus substituit, præferat; præsertim sublata litera *S* initiali, quæ ex

fine præcedentis vocis, ut sæpe fieri solet, adhæsit, (vide ad XXVIII. 25. § 2.) a vulgato non recedendum existimo. Ceterum *Ipse medios inter tribunicios* male Gaertn.

Per illos se plebi vendicare] Pudendum erratum est. Scribe *per illos se plebi venditare*. Rhen. *Vendicare* tantum inveni in Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et a m. pr. fragm. Hav. alii mei recte *venditare* servarunt. Infra XXXIX. 42. 'Eum puerum, per lasciviam cum cavillaretur, exprobrare consuli persæpe solitum, quod sub ipsum spectaculum gladiatorium abductus ab Roma esset, ut obsequium amatori venditaret:' ubi simili errore multi codd. et antiquæ edd. *vendicaret*. Vide quæ ibi notantur.

Conjecere in eum oculos] *Conicere* Voss. 2. quasi per infinitivum *conjicere* scribendum foret. *Conjectere* Leid. 2. quod foret *conjectare*, sive itidem infinitive, sive pro *conjectavere*. Ceteri tamen receptum firmant. Liv. XL. 12. 'Conjecti eorum, qui aderant, oculi in Demetrium sunt, velut confestim responsurus esset.'

§ 6 *Se ipsum cogere, et vulgari cum privatis*] Vox *ipsum*, quæ in meis omnibus aliis constanter superest, exsulat ab uno Hav. Tum *volgari* Flor. quæ orthographia in eo cod. sæpe obcurrit. De ea vide ad XXXIX. 58. § 2. Paullo ante voces *Profecto haud* deficiebant in Lipsiens.

Quam viam ad continuandum magistratum] *Ad continendum mag.* Hav. *ad contionandum* Leid. 1. Voss. 2. et a m. pr. Voss. 1. *ad concionandum* Harl. 1. et Lipsiens. a m. pr. in contextu. Infra XXVII. 6. 'Neque magistratum continuari satis civile alebant.' III. 21. 'Magistratus continuari, judicare senatum contra rempublicam esse:' et ibidem: 'Plebs senatusconsultum in continuandis magistratibus solvit.' IX. 41. 'Fabio ob egregie perdomitam Etruriam continuatur consulatus.' XXIV. 9. 'Quum T. Otacilius ferociter, eum continuare consulatum velle, vociferaretur.' Et alibi sæpe. Ceterum omnia hæc verba deerant in Gaertn. Cujus erroris ratio erat vocum *magistratu* et *magistratum* repetitio.

§ 7 *Obsecundando mollire impetum adgrediuntur*] In Ms. volumine legitur, tametsi mendose, *obsequendo, se cum dando*. Quorum prius libenter dicerem posterioris fuisse glossulam expositricem, nisi scirem 'obsecundare' plus esse quam 'obsequi.' Ut intelligamus, collegas non solum obsecutos in iis, quæ cupiebat Appius Claudius, verum etiam obsecundasse, et ultro ambitionem hominis adjuvisse. *Rhen.* Utramque vocem *obsequendo, obsecundando mollire* præferunt Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Verius puto, priorem margini olim adscriptam fuisse, ut alteram minus usu frequentatam explicaret; librarios vero pro varia lectione habuisse, et utramque in contextum recepisse. Vide ad c. 44. § 4. Verbo autem 'obsecundare' usus est etiam, præter Ciceronem, Terent. in Adelph. v. 9. 37. 'Hæc reprehendere, et corrigere me, et obsecundare in loco:' et Quinctil. Instit. Orat. XI. 3. p. 1018. 'Simul capite atque humeris sensim ad id, quo manus feratur, obsecundantibus.'

Quando minimus natu sit, munus consensu injungunt] *Minimus fit natu* Leid. 2. *minimus natu fuit* Voss. a m. pr. et Lipsiens. *minimus natu fuerit* Gaertn. Tum *munus* deest in eodem Gaertn. pro quo a m. pr. in contextu *nimis* præfert Lipsiens. quod ex *mũus* facile ob literarum similitudinem mutari potuit. Deinde *consensu jungunt* Harl. 2. Leid. 2. et Lipsiens. a m. pr. *consensũ jungunt*, quasi legendum foret *consensum jungunt* Leid. 1. Sed patet, τὸ *in*, quæ syllaba initialis vocis *injungunt* erat, in *m* conversum, cui

ductibus simile est, perperam præcedenti voci adhæsisse. Rectum est *injungunt*. Vide ad XXXII. 8. § 4.

§ 8 *Ars ea hac erat*] Pronomen *ea* nescio quis assuit aliunde: non est in archetypo Borbetomagensi, nec hic necessarium. Melius leges *Ars hæc erat*. Rhen. Illud pronomen *ea* exstat tamen constanter in Voss. 2. Leid. utroque, Harl. utroque, Port. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et a m. sec. in Hav. præterea inter versus adscriptum est in Voss. 1. Primi tamen editores in codd. quos secuti sunt, non reperisse videntur; certe in edd. suis omiserunt: neque etiam exstat in excerpt. optimi Flor. ut nec in Voss. 1. in contextu, neque in Klockian. vel Hav. a m. pr. Primus addidit Aldus. Mox *ut semet ipse* Port. a m. sec. erasa scriptura, quæ antea exstiterat, tanta cura, ut, quid olim datum fuerit, amplius intelligi nequeat.

Quod præter tribunos plebis] *Tribunos plebi* Flor. Leid. 1. Harl. 1. et a m. sec. Voss. 1. Vide ad II. 42. § 6. Mox τὸ *et* non comparet in Hav.

Ille enimvero, quod bene vertat] *Ille enim nos quod* Lipsiens. a m. pr. in contextu. *Ille enim, quod* Harl. 2. et Hav. Pessime. Particulæ enim caussali hic locus non est: at recte intensivo *enimvero*. Vide ad II. 22. § 6.

Impedimentum pro hac occasione arripuit] Et hic ablativum *hac* quispiam infulsit, quum non sit in libro veteri. Tu dispunge, et lege *imp. pro occ. arr.* Rhen. Adsentio Rhenano. Fateor tamen τὸ *hac* superesse in Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. exstare etiam inter versus in Voss. 1. *pro ab occasione* esse in Leid. 1. A nullo itaque meo abest, nisi a Flor. Harl. 1. et fragm. Hav. abest insuper ab antiquioribus excusis usque ad Aldum, qui illud *hac* etiam hoc loco primus contextui interposuit. Sensus est: illud, quod collegæ inpedimento fore censuerant, Ap. Claudio commodam occasionem exstitisse continuandi magistratum.

§ 9 *Dejectisque honore per concionem duobus Quinctiis*] Lego vel repugnantibus libb. omnibus *per coitionem*. Nam IX. 26. ait, ‘Coitiones honorum adipiscendorum caussa factas adversus rempublicam esse:’ et XXXIX. 41. ‘Coierantque candidati omnes ad dejiciendum honore eum.’ Pædian. in Orat. de Toga: ‘Coierant ambo, ut Ciceronem consulatu dejicerent.’ Sigon. *Per contionem* Voss. ambo, Leid. 1. Port. et Lipsiens. *per concionem* Leid. 2. Harl. uterque, et Gaertn. *pro concionem* Hav. *per contentionem* Flor. et fragm. Hav. Licet autem, ut hinc adparet, omnes nostri libri adversentur, puto tamen recte Sigonium restituisse *per coitionem*, præsertim quum nunc videam, Klockium etiam ad marginem Livii monere, se ita in cod. suo reperisse. Alibi sæpe ‘coitio’ in ‘concionem’ abiit in libris scriptis. Vide quæ notantur ad IV. 13. § 8. Propria autem et sollemnia in hac re verba sunt ‘coire’ et ‘coitiones.’ Cic. ad Q. Fratr. III. 1. § 5. ‘Quod scribis te audisse, in candidatorum consularium coitione me interfuisse, id falsum est: ejusmodi enim pactiones in ea coitione factæ sunt, quas postea Memmius patefecit, ut nemo bonus interesse debuerit: et simul mihi committendum non fuit, ut his coitionibus interessem, quibus Messalla excluderetur.’ Vide Sigon. ad Liv. XXXIX. 41. § 1.

Et patruo suo C. Claudio] *Et suo patruo* Leid. 2. Tum *Cæsario C. Claudio* fragm. Hav. Paullo ante *Cincinato* Leid. 2. Vide ad III. 12. § 8. *Concinnato* Gaertn.

Constantissimo viro in optimatium causa] *Optimatum causa* Leid. 2. Harl. 2. Port. et Hav. De qua formatione vide ad Epit. Liv. I. LXXIX. Quum tamen optimi et integriores codd. vulgatum servent, id etiam retinendum puto.

§ 10 *Inprobabant boni, quam nemo fuere ausuram crediderat*] *Inprobant boni* Voss. 2. Port. Hav. et primitus excusi. Neque aliter se etiam in suo cod. reperisse Rhenanus testatur ad c. 36. § 11. Videtur tamen negligentia librariorum omissa esse duplicatio literarum *ba*. Aldus postea *inprobabant* restituit, concinentibus reliquis meis. Præterea *quam nemo aus. facere cred.* Harl. 2. et Lipsiens. *quam quod nemo fuere aus. cred.* Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. *quam neminem aus. facere cred.* Hav. Paullo ante *vitæ patres*, pro *vit. pares*, Lipsiens. a m. pr. in contextu.

§ 11 *Creati cum eo M. Cornelius Maluginensis, &c.*] Alio longe ordine nomina decemvirorum digeruntur in Hav. *Creati cum eo M. Cornelius Maluginensis, Q. Patilius, T. Antonius Merenda, Duelius, Sp. Opius Cornicen, M. Rabuleius, M. Sergius, L. Minutius, Q. Fabius Jubilianus:* quod librarii culpa factum esse censeo, qui trium nomina, in medio omissa, ultimis locis deinde adscripsit.

Q. Fabius Vibulanus] *Quinctius*, vel *Quintius Fabius* Voss. 1. et Leid. ambo. Vide hoc lib. ad c. 1. § 1. *Quintius Fabulus* fragm. Hav. Plurimum vero in ejus cognomine variant codd. *Jubulanus* habet Lipsiens. *Jubuanus* Voss. 1. *Vibuanus* Leid. 2. *Fibulanus* Harl. 1. *Jubilanus* Harl. 2. *Vibulatius* Voss. 2. *Vibulatius* Port. *Jubilianus* Hav. Vide etiam ad IV. 17. § 11. c. 19. § 8. c. 25. § 2. c. 37. § 1. c. 43. § 1. c. 49. § 1. et 7. c. 51. § 1. Reliqui servant *Vibulanus*. Et recte. *Vibulanus* enim Fabiorum cognomen ex marmoribus Capitolinis, et aliunde notum est. Paullo ante *Munitius*, pro *Minucius*, Port. Vide ad c. 41. § 10. Præterea Sergii prænomen *M.* deerat in Lipsiens.

Q. Petilius] Veteres quidam libri habent *Q. Pætilius*. Dionys. l. x. p. 682. Ποιτέλιος. Capitolinæ tabulæ *Patelius*. Ergo ita scribendum. *Sigon.* Hujus gentis nomen secunda syllaba per vocalem secundam *Patelius* scribendum esse, Sigonius etiam monuit ad IV. 12. § 3. VII. 11. § 2. et IX. 24. § 1. Quum autem alibi plerumque recentiores editores scripturam, quam Sigonius probavit, exprimi curaverint, hic tamen et c. 41. § 9. *Pætilius* ediderunt. Quare etiam utroque loco ex mente ejus *Patelius* restitui. Ceterum *Quintius Petilius* præfert Gaertn. Vide modo ad verba præcedentia. Quanta autem diligentia Livio operam impenderit Doujatius, hic etiam locus indicio est, ubi non modo ipse quoque *Q. Pætilius* edidit, id quod et alii fecerunt, sed etiam notare sustinuit, sic scribendum ex veteribus quibusdam libris Sigonium monuisse; quum non tantum, ut scholium ejus docet, *Q. Patelius* ex fastis Capitolinis scribi voluerit, sed ita revera etiam in contextum receperit.

T. Antonius Merenda, K. Duilius, Sp. Oppius Cornicen] *T. Antonius Menda* Leid. 2. Deinde Duilio prænomen *Caii* tribuunt Voss. 1. Leid. 2. et Flor. *C. Edulius* habet Harl. 2. Omisso vero prænomine *Eduilius* Leid. 1. et Gaertn. *Ædulius* Port. *Edulius* Lipsiens. et fragm. Hav. *K. Duilius* in Oxon. L. 1. 2. N. et C. exstare, auctor est Hearnius. Denique *Oppimius*, pro *Oppius*, Port. *Oppinus* fragm. Hav. In cognomine vero mire dissentiunt Mss. *Cornicius* est in Voss. 1. *Cornicem* in Voss. 2. et Harl. 2. *Corniceus* in Leid. 2. *Cornicensis* in Port.

M. Rabuleius] Hic a Dionysio l. x. p. 682. Μάνιος vocatur. Quare *M'. Rabuleius* castigo. *Sigon.* *M. Rabulejus* Voss. 1. Leid. 1. fragm. Hav. et Gaertn. *M. Rabuellius* Lipsiens. *M. Rabuelius* Port. *Marcus Rabulejus* Voss. 2. Prænomen non agnoscit Leid. 2. *Rabullerus*, pro *Rabuleius*, Harl. 2. *M.* vel *Marcus Robulejus* pris-

cæ edd. usque ad Aldum, qui *M. Robulejus* edidit. Vide etiam Pighium in Annal. ad a. CCCIV. p. 154.

CAP. XXXVI. § 1 *Suo jam inde vivere ingenio cæpit*] *Sevo jam non vivere ingenio cepit* Lipsiens. Τὸ *jam* abest ab Hav. Supra I. 2. 'Jam inde ab initio minime lætus novæ origine urbis.' Paullo ante *Ille finis alienæ personæ ferendæ Appio fuit* priscæ edd. In ordinem, qui nunc obtinet, vocabula digessit Aldus, cum quo stant omnes Mss.

Jam prius, quam inirent magistratus, in suos mores formare] *Iniret* primitus excusi. Mendose: non enim Appio ineundus erat magistratus, sed, quem anni principio inierat, continuandus. Recte igitur Aldus ejus loco reposuit *inirent*, quod firmant omnes mei, nisi quod exscriptoris errore *injurent* dederit Port. Deinde *inter suos mores* idem Port. Justinus III. 2. 'Populum in obsequia principum, principes ad justitiam imperiorum formavit.' Sæpe τὰ 'in' et 'int' sive 'inter' commutantur. Vide ad XXXVIII. 57. § 6.

§ 2 *Quotidie coibant remotis arbitris*] *Cottidie* hic et alibi semper Flor. *quottidie* Gaertn. Vide Dausquei. in Orthogr. parte sec. in voce 'Quotidie.' *Coibat* Voss. 2. *coiebat* Leid. 2. *coire* Hav. quod se etiam in Pal. 2. invenisse Gebhardus notavit ad I. 12. § 1. *conveniebant* Port. quæ scriptura omnino ex glossemate nata est. *Venerant*, pro *coierant*, quidam codd. simili errore habent XXXIX. 41. § 1. 'Coire' enim est convenire. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. VII. 123. 'In unum coire' Liv. dixit XXV. 35. 'Quo minus in unum coirent et duces et exercitus hostium:' et alibi sæpe. Tum *renovatis arbitris* Lipsiens. a m. pr. in contextu.

Inde inpotentibus instructi consiliis] *Instrui consiliis* Gaertn. qui mox etiam *dissimulabant*, pro *dissimulando*, præfert. Utrumque ferri posset, aliter interpuncto loco. Sed præstat, ut aliorum codd. nihil mutantium consensui cedamus. Tum *consiliis* Lipsiens. Vide ad I. 8. § 6. Deinde *coloquebantur*, pro *coquebant*, idem Lipsiens. a m. pr. in contextu; alterum pro varia lectione margini adscriptum est a m. sec. De verbo 'coquere' hoc sensu vide ad XL. 11. § 2.

Rari aditus, conloquentibus difficiles, ad Idus Maias rem perduxere] Doujatius, ut cohæreat cum eo, quod sequitur (*colloquentibus difficiles*) legendum putabat *rari aditu*; quod inlustrari potest loco Tacit. qui 'rarus egressu' dixit Ann. XV. 53. 'Cæsar rarus egressu, domoque aut hortis clausus, ad ludicra Circi ventitabat.' Vel etiam absolute scribere malebat *raro aditu*, aut *raris aditibus*. Verum in vulgatum conspirant omnes libri et scripti et editi, nisi quod Lipsiens. manifesto scribæ errore habeat *additus*. Vide ad IV. 57. § 11. Hinc intempestiva emendandi prurigine locum tentandum non puto, præsertim quum commodum æque sit vulgatum, atque illud, quod ei substituitur. Non enim *rari aditus* numero plurali casu primo accipio, quemadmodum Doujatium accepisse inde suspicio est, quod *raris aditibus*, ne numerus mutetur, legendum censuerit, sed numero singulari casu patrio. Jam vero 'Decemviri sunt rari aditus' æque dici potest, ac 'sunt raro aditu' vel 'raris aditibus.' Ita 'exactæ ætatis Camillus erat' est VI. 22. 'Q. Fabius Maximus moritur exactæ ætatis' XXX. 26. pro quo *exacta ætate* dixit II. 40. Similiter 'vir fervidi animi,' 'vehementis ingenii.' Vide ad II. 52. § 7. et ad V. 47. § 2. Adde Vossium Gramm. VII. 24. Non exprimitur quidem hic verbum substantivum, sed ejus participium subintelligi debet; quod Livium per ellipsin omittere solitum fuisse, non uno loco Gronovius notavit. Deinde *cum lo-*

quentibus dificiles Lipsiens. De similibus erroribus vide ad IV. 24. § 7. *colloquentibus difficile* Harl. 1. Præterea *ad Itus Majas* Harl. 1. Novi, quid tradat Varr. de Ling. Lat. l. v. p. 49. 'Idus abeo, quod Tusci Itus, vel potius ab eo, quod Sabini Eidus dicunt.' Attamen scriptura cod. Harl. 1. ex librarii errore potius nata videtur, quam ut Livium voce peregrina usum fuisse existimem: *jam ad Idus Majas* efferunt primæ edd. sed voculam *jam*, quam omnes ignorant codd. scripti, recte omisit Aldus. Vocem *rem* omisit Lipsiens. cui *jam* substituit Gaertn.

§ 3 *Idus tum Maiæ sollemnes ineundis*] *Idus tñ Majæ* Hav. Sæpe librarii τὰ *tñ*, id est *tamen*, et *tũ*, id est *tum*, in Mss. commutare soliti fuerunt ob ductuum similitudinem. Vide quæ notantur ad XXII. 17. § 5. *inundis* habet Flor. a m. pr.

Initio igitur magistratus] Non moveo: sed si qui Mss. haberent *Inito igitur magistratu*, id præferrem. *Duk.*

Denunciatione ingentis terroris insignem fecere] *Denunciationem* Flor. Sed litera *m* adcrevit fini hujus vocis ex primis duabus sequentis. Vide hoc lib. c. 48. § 5. Tum *insignem facere* Voss. 1. et Leid. 2. qui iidem paullo ante legunt *cum honoris diem*, pro *primum honoris diem*. *Primus* est in Leid. 1. Paullo post vero *quum decem. ita pr. serv.* in Leid. 2.

Hoc insigne regium in orbem, suam cujusque vicem] Pronomen *hoc* deficit in Lipsiens. *hoc insigne regnum* habet Leid. 2. et Harl. 1. Sed supra est II. 1. 'Libertatis autem originem inde magis, quia annuum imperium consulare factum est, quam quod deminutum quidquam sit ex regia potestate, numeres. Omnia jura, omnia insignia primi consules tenuere.' Vide etiam Dion. Hal. l. IV. p. 268. Alibi etiam hæ voces confunduntur culpa scribarum. Vide ad c. 38. § 1. Deinde *in urbem* Gaertn. et ed. Mediol. a. 1505. Vide ad v. 19. § 11. Idem codex omittit vocem *suam*. Insuper *irent* est in Harl. 1. Tandem in verbis seqq. *prodire*, pro *prodiere*, Lipsiens.

§ 4 *Et fascibus secures inligatas præferebant*] *Et cum fascibus secures* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. ac primæ edd. omnes usque ad Parisinam a. 1573. quæ prima τὸ *cum* omisit. Deinde *inlicatas præferebant* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. *inlicatas proferebant* Leid. 1. et Port. a m. pr. *alligatas* a m. sec. *alligatas præferebant* Voss. 2. *inligates perferebantur* Harl. 1. *illigatæ præferebantur* priscæ edd. Pro eo Aldus *illigatas proferebant* substituit, quod etiam est in fragm. Hav. Frobenius vero dedit a. 1535. *illigatas præferebant*. Vulgatum præferendum puto: nisi quis cum plerisque scriptis mallet, *et cum fascibus secures inligatas* (nempe iis fascibus) *præferebant*. Vide Gronov. ad Liv. x. 7. § 9. Paullo ante *impleranl* antiquitus excusi. Aldus vero mutavit in *impleverant*, quod servant omnes scripti: licet alibi contractionibus similibus potius Livius usus sit.

Nec adtinuisse demi securim] Doujatius edidit *nec attinuisse domi securim*, sive editionem, quæ ita operarum errore exhibuit, qualis tamen numquam mihi obvia fuit, præeuntem inprudenter secutus sit, sive ipse ita legendum censuerit. Eam lectionem inter sphalmata typographorum referendam censuissem, nisi hanc ei interpretationem in notis additam vidissem. [Vide Nott. Delph.] Verum constanter omnes et editi et scripti servant *demi*, præter unum Voss. 1. qui simili errore *domi* habet; et Lipsiens. qui in contextu a m. pr. *dena* præfert, altera scriptura a m. sec. pro varia lectione in marginem conjecta. *Non adtinet demi*, id est, non opus est demi, locutio Liviana est, sæpissime obvia. Supra II. 41.

'Quid adtinuisse, Hernicis, paullo ante hostibus, capti agri tertiam partem reddi, nisi ut hæ gentes pro Coriolano duce Cassium habeant?' vi. 38. 'Quem quid creari adtinebat ad id certamen, quo M. Furius victus esset?' x. 13. 'Quid ergo adtineret leges ferri, rogitans, quibus per eosdem, qui tulissent, fraus fieret?' xxiii. 4. 'Quia nec eosdem nominari adtinebat, nihil aliud quam ad audienda probra nominatos, et multo humiliores obscurioresque ceteri erant.' c. 13. 'Nec victoribus mitti adtinere puto; et frustrantibus nos falsa atque inani spe multo minus censee mittenda esse.' xxxvi. 11. 'Fuere, qui dicerent, nihil adtinere omnes tumultuose concitari.' xxxvii. 15. 'Sin autem manendum ibi nihilominus sit, quid adtinere claudi portum?' xlii. 63. 'Quod, qua parte palus urbem cingit, nec adtinebat oppugnari, nec poterat.' Vide ad xlv. 19. § 10. Ceterum *securem* Leid. 1. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *secures* Leid. 2. Mox mendose *intemptabantur*, pro *interpretabantur*, Voss. 2.

§ 5 *Decem regum species erat, multiplicatusque terror*] Conjunctionem *que*, quam priores excusi non agnoscebant, primus addidit Aldus, mutata etiam distinctione, quæ maxima post τὸ *erat* ponebatur. Aldo consentiunt codd. nostri, nisi quod Harl. 2. et Hav. trajecta particula copulante, præferant, *interp. decem regum species: eratque multiplicatus terror*. Gaertn. vero *multiplicatus quoque terror erat*. Vide ad v. 27. § 1. Sed vulgatum præstare judico.

Sed primoribus Patrum] *Prioribus Patrum* Harl. 1. qui error in codd. scriptis frequenter commissus est. Vide ad xxxvii. 43. § 10. Supra ii. 44. 'Darent modo consules et primores Patrum operam, ut, si minus omnes, aliquos tamen ex tribunis reipublicæ ac senatui conciliarent:' mox cap. seq. 'Primores Patrum odisse decemviros, odisse plebem.' iv. 48. 'Per quam universo ordini cum primoribus se Patrum concilient:' et passim.

Si quis memorem libertatis vocem aut in senatu aut in populo misisset] Ms. *aut in populum*. Lego *aut in senatum, aut in populum*. Klock. Pall. 1. ac 3. *ut si quis amore libertatis*. Probo vulgatum. Infra c. 69. 'T. Quinctium orationem memorem majestatis Patrum, concordiæque ordinum, et temporum inprimis habuisse.' *Gebh.* *Si quis amore libertatis* habet etiam Voss. 2. Ita tamen, ut pro varia lectione in marginem conjectum sit, quod vulgo circumfertur, et recte Gebhardus prætulit. Hoc sensu apud Liv. scribendum putabat Gronov. xxxiii. 22. 'Ad hæc Quinctius negare, Ætolos aut moris Romanorum memorem, aut sibi ipsis convenientem sententiam dixisse.' Ubi plura videnda. *Memorem libertati* habet Lipsiens. Præterea *in senato* ex optimo et vetustissimo fragmento Coloniensi legebat Galielmius apud Gruterum ad Cicer. de Amic. c. 3. Sallustium aliosque antiquiores, forte etiam Ciceronem *senati* et *senato*, pro *senatus* et *senatu*, dixisse, non diffiteor, (vide Cortium ad Sall. Cat. c. 30. § 3.) an tamen Livio conveniat, qui toties *senatus* ac *senatusconsultorum* mentionem faciens, tamen nusquam alibi *senati* vel *senato* dixit, vehementer dubito. Vide ad i. 15. § 7. Accedit quod, quamvis tredecim usus sim codicibus, in nullo tamen eorum illam lectionem invenerim, quemadmodum nec alii, qui codd. Livianos versarunt, similem ex suis produxerint. In his itaque, in quibus librarii facillime labi potuerunt, uni codici, quamvis non pessimæ notæ, haud tantum tribuendum existimo, ut ejus solius fide recepta scriptura innovetur. Ceterum *aut in senatum aut in populum* est in optimo Flor. et Hav.

quemodo etiam Gebhardus ad II. 14. § 4. se in Pal. 2. Hearne autem in Oxoniensi C. invenisse testati sunt. *Aut in senatu et in populo* habet Harl. 2. *aut in senatu aut in populum* uterque Leid. Harl. 1. et Lipsiens. Si quid mutandum, malim *aut in senatu aut ad populum*. Livium enim præpositionibus, si iterandæ erant, aliis aliisque subinde usum fuisse videbimus ad VI. 28. § 2. Ego tamen vulgatum præfero. Livium enim etiam eamdem ipsam præpositionem iterare solitum fuisse, ibidem dicendum erit ad § 6.

§ 6 *Intercessionem quoque condensus sustulerunt*] Ingens erratum hic est: corrige *consensu sustulerant*. Rhen. *Consensu sustulerant* restituit Rhenanus: neque aliter Pal. 2. At Pal. 1. cum Pal. 2. et Andreæ Campanique edd. *intercess. quoque cons. sustulerat*. Gebh. *Cons. sustulerat*, quod Gebhardus in duobus codd. totidemque edd. invenit, quodque reliquæ edd. Aldina antiquiores præferunt, in nullo Ms. mihi obvium fuit. Non multum tamen ab ea lectione differt, quod in Harl. 1. inveni, *consensu stulerat*. At *consensus sustulerant*, ut Aldus edere incepit, habent Lipsiens. Gaertn. Voss. 1. et Leid. 2. Sed ibi prima litera posterioris vocis perperam adcrevit fini præcedentis: quod in primis in litera sibilante frequens esse, viri docti observarunt. Vide ad XXVIII. 25. § 5. *Consensus tulerant* Leid. 1. Olim, quum omnia unica serie scriberentur, duarum literarum neglecta repetitione datum fuerat *consensustulerant*, pro *consensusustulerunt*. Hinc postea, divisis vocibus, nata est lectio in Leid. 1. obvia. Idem dicendum de ea, quam in Harl. 1. superesse dixi *consensu stulerat;* nisi quod ibi etiam insuper pro verbo plurali datum sit singulare. Quum vero *consensus tulerant* merito postea secutis librariis aliisve ejus temporis librorum emendatoribus displiceret, id corrigere conati perperam substituerunt *consensus abstulerat*, quod superest in Voss. 2. Hinc patet, quibus gradibus mendæ, quæ hoc loco in Mss. obcurrunt, paulliatim invectæ sint, et non male Rhenanum restituisse *intercessionem quoque consensu sustulerant:* quod apud me obferunt Flor. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav.

Corrigi reddita ab se jura tulissent] *A se* Lipsiens. Hav. fragm. Hav. et Port. a m. sec. *ad se* Leid. ambo, Voss. ambo, Gaertn. et, ut Gebhardus infra ad cap. seq. § 2. docet, Pall. 1. ac 2. quod ipsum convinceret, etsi nulli codd. monerent, *ab se* scribendum esse. Mox *quædam, quæ sui judicii quæ vid.* ultimo *quæ* male inserto, Flor.

§ 7 *Æquatus inter omnes terror fuit*] *Error* Voss. 1. Solent sæpe hæ voces a librariis inter se commutari. Vide ad XXIV. 30. § 6. Quum tamen *error* hic locum habere non posset, quidam, qui sensum loci perviderat, ejus loco in margine ejusdem codicis correxerat *metus:* quum, una tantum litera addita, *terror* legendum esse, aliorum codicum consensus probet.

Paullatim totus vertere in plebem cœpit] *Palatim tocius vertere* Lipsiens. a m. pr. in contextu, pro quo m. sec. in margine *totus* substituit. *Verti in plebem* fragm. Hav. a m. sec. quod ex alterius lectionis interpretatione natum est. *Vertere* enim (pro quo stant alii omnes, et ipse is codex a m. pr.) pro *verti* ponitur, ut sæpe apud Livium fieri solet. Vide ad II. 62. § 2.

In humiliores libidinose crudeliterque] *Lubidinose* Florent. et Harl. 1. diversa tantum ejusdem vocis orthographia. Quum vero alibi Livius semper 'libido' scripserit, hic etiam *libidinose* servandum putavi: quemadmodum contra Corte Sall. 'lubido' maluisse, eamque ob caussam se ubique id in eo prætulisse, testatus est ad Cat. c. 7. § 4.

Hominum, non caussarum ... gratia vim æqui haberet] Vocula *non*, quæ tamen necessario requiritur, exsulat a Voss. 2. Insuper *gratia in æqui ha-*

beret Lipsiens. *in*, sive *inde*, et *vi*, sive *vim*, etiam alibi ob literarum adfinitatem commutari solent. Vide ad v. 20. § 2. *haberent* mendose præfert Hav.

§ 8 *Judicia domi conflabant, pronunciabantur in foro*] Placet antiqua lectio *judicia domi conflabant, pronunciabant in foro*. Rhen. *Pronunciabantur*, quod Rhenanus damnavit, et, ut videtur, recte, tamen superest in Leid. 1. Harl. 1. et Hav. Sed sæpe nota, qua terminatio tertiæ personæ verbi passivi exprimitur, perperam a librariis addi solet. Vide ad xxxix. 22. § 8. in qua tamen ed. illud *pronunciabantur* Rhenanus invenerit, ut deinde id emendari necesse duceret, me ignorare profiteor. Certe omnes, quas vidi, *pronunciabant* præferunt.

Ita decedebat, ut pæniteret, non prioris] Ita edidit Jac. Gronovius contra fidem omnium codd. et edd. priorum, qui *discedebat* præferunt, nisi quod *discribebat* sit in Lipsiens. Illud *decedebat* autem videtur inrepsisse ex aberratione typothetarum, quamvis inter errata, quorum syllabus ad finem cujusque tomi adjicitur, non enumeretur. Inprudenter itaque eamdem lectionem expresserunt nuperi Amstelædamenses, qui tamen se ante omnia operam daturos promiserunt, ut Livius ad J. F. Gronovii mentem quam accuratissime ederetur, idque se non infeliciter præstitisse jactarunt. *Ab eo discedebat* unice verum est. Vide J. F. Gronov. ad xxvii. 10. § 1. Præterea *ut pæniteret eum, non prioris*, inserta voce, quam alii omnes ignorant, fragm. Hav.

§ 9 *Opinio etiam sine auctore exierat*] *Opinio etiam quam sine auctore* Gaertn. Mox *eo*, pro *eos*, Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *si fœdus*, pro *sed fœd.* Gaertn. *sed fœdus et cland.* inserta voce *et* Lipsiens. Denique *nec comitiis*, pro *ne com.* Leid. 1. Sed prima litera vocis *comitia* per errorem scribæ repetita est in fine voculæ præcedentis. Vide ad iv. 57. § 11.

Perpetuoque decemviratu possessum semel retinerent imperium] Pal. 2. Andreæ Campanique recensio *obtinerent*. Sed Pall. 1. ac 3. *perpetuoque decemviratum possessum semel obtineret imperium*. Gebh. Ocius refinge ex omnibus scriptis editisque priscis ante Curionem et Gryphium, *obtinerent*. Est enim hic 'obtinere,' non consequi, sed perseverare in tenendo, obstinate tenere: ut in illo 'antiquum obtines.' Livius iv. 16. 'Nec deinde id plebem concessum semel obtinuisse.' vii. 18. 'Si, quod duorum hominum virtute partum sit, id obtinere universi non possint.' xxvi. 20. 'Laudavitque milites, quod, duabus tantis cladibus deinceps icti, provinciam obtinuissent.' xxvii. 14. 'Pœnis ad obtinendum hesternum decus adnitentibus:' id est, conservandum ne eriperetur. Plautus Milite ii. 2. 30. 'Paret artem et disciplinam: obtineat colorem.' Hanc vim verbi nec adsecutus Pighius Noct. Attic. xiii. 15. in verbis Messallæ auguris, 'At censores inter se, rursus prætores consulesque inter se, et vitiant et obtinent:' scribere mavult *retinent*; Annalium l. iv. p. 262. Valerius Maximus i. 1. 'Constantia obtinendæ religionis.' *J. F. Gron.* Adde quæ de significatione verbi 'obtinere' ad Tac. Agric. c. 23. adnotat Gronovius. *Duk.* *Obtinerent* habent etiam omnes mei codd. idemque de Oxon. suis Hearne testatur: pro eo autem non Curio vel Gryphius, sed ante eos Frobenius a. 1535. *retinere* substituit, quod recte Gronovius rejecit, docens, Livio aliisque 'obtinere' sæpe pro retinere usurpari. Exemplis ab eo laudatis adde illud ex ix. 38. 'Tacitus ab incertis, quidnam esset acturus, legatis recessit. Nocte deinde silentio, ut mos est, L. Papirium dictatorem dixit: cui quum ob animum egregie victum legati gratias agerent, obstinatum silentium obtinuit, ac sine

responso ac mentione facti sui legatos dimisit.' Eo sensu 'obtinere' et 'conservare' junxit Cic. ad Q. Fratr. I. 1. § 12. 'Hoc petas, ut facilitate sua nos eam necessitudinem, quæ est nobis cum publicanis, obtinere et conservare patiantur.' Ceterum pro *decemviratu* habent *decemviratum* Flor. Gaertn. Voss. 2. Leid. 1. et Port. a m. pr. *decemviratus* Harl. 2. *decemviri tum* Voss. 1. et Leid. 2. *decemviri cum* fragm. Hav. Etiam copula *que* aberat ab eodem illo posterius memorato codice a m. pr.

CAP. XXXVII. § 1 *Circumspectare tum patriciorum vultus plebeii, et inde libertatis captare auram*] *Circumspectare tū*, pro *tum*, Gaertn. Vide ad Liv. XXII. 17. § 5. *patr. vultus, plebi inde lib.* Lipsiens. Deinde *spectare auram* Leid. 2. Male. Eleganti enim hic usus est metaphora, quam non intellexit, qui eam in Leid. 2. mutavit. *Captare auram* proprie de eo dicitur, qui vento obversus, ejus adspirationem ore patulo colligere conatur. Ovid. Metam. VII. 557. 'Ora patent, auræque graves captantur hiatu.' Hic transfertur ad plebeios, qui, ad patricios obversi, ex habitu oris eorum conjicere conantur, quæ libertatis recuperandæ spes supersit. 'Captare auram libertatis,' ut 'captare auram popularem' supra hoc lib. c. 33. 'Adeoque novum sibi ingenium induerat, ut plebicola repente omnisque auræ popularis captator evaderet.' 'Aura libertatis,' ut 'aura spei' infra XLII. 39. 'Et tum quidem ab Dio Perseus in interiora regni recepit se, levi aurá spei objecta, quod Marcius ipsius caussa suscepisse se legationem dixisset.' Ex his patet, male etiam librarium Flor. *libertatis captare auream* dedisse. Mox, *unde pro virtute tim.* pro *unde servitutem tim.* Port. *inde servitutem* Gaertn. Vide ad XXXIX. 33. § 5.

§ 2 *Primores Patrum odisse decemviros*] *Priores Patrum* Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad cap. præc. § 5. *Primorum Patres* male præfert Leid. 1.

Et credere haud indignis accidere] Primam voculam nescit Port. quum tamen præcedens vox per compendium *fierēt* scribatur, ab ejus ultima syllaba facile intercipi potuit. Vide ad XXXVII. 59. § 1. Eodem modo, quo τὸ *ut* intercipitur ab ultima syllaba proximæ vocis *jusserūt*. Vide ad XXXVII. 24. § 13.

Avide ruendo ad libertatem in servitutem elapsos juvare nolle] Malim *relapsos*: in qua scilicet ante quoque fuerant sub regum dominatu. *Gulielmius*, Quæst. Plaut. in Bacchid. c. 2. Probo nihilominus Pal. 2. *avide ruendo a libertate*: ut c. 36. Pall. 1. ac 3. contrarie *corrigi reddita ad se jura tulissent*. Gulielmius Plaut. Quæsti legit *relapsos*. Gebh. Non male Gulielmius *relapsos*. Ascensius *delapsos*. Ipsum quoque *lapsos* aliqui sufficiebat. Infra c. 50. 'Misericordia se in speciem crudelitatis lapsum.' XXVII. 39. de Marcello et Crispino, 'In necopinatam fraudem lapsos esse.' *J. F. Gron.* *Elapsos* servant omnes, quibus utor, Mss.; nisi quod in Port. a m. sec. emendatum sit *lapsos*: similiter *elapsos* est in excusis omnibus, nisi quod Ascensius a. 1513. et 1516. *delapsos*, et nuperi Amstelædamenses *lapsos* dederint. *Delapsos* vel *lapsos* legendum esse, Doujatius existimabat: *relapsos* contra magis probasse videtur J. F. Gronovius ad XLIII. 6. § 9. quum hoc loco *lapsos* sufficere judicet. 'Labi in servitutem,' quemadmodum 'in errorem labi' legendum conjicit Gronov. XLIV. 10. 'In errorem emendabilem visus lapsus esse, quod per urinatores omne ferme extractum est:' ubi editur *in rem emendabilem*. Præterea *avide in eundo* Harl. 2. et Lipsiens. *avide irruendo* Hav. Tum *a libertate* Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Denique co-

lpsit, pro *nolle*, est in contextu Lipsiens. a m. pr.

§ 3 *Cumulare quoque injurias*] Pall. 1. ec 3. *cumulare quoque ruinas*. Gebh. *Ruinas* etiam Voss. 2. Deinde *accumulare* Port. a m. sec. penitus erasa scriptura priori, ut, quid antea scriptum fuerit, conjectura adsequi nequeam. Sed sufficit vulgatum *cumulare*. Supra c. 12. 'Non iterando laudes, ne cumularet invidiam, sed veniam errori atque adolescentiæ petendo, sibi ut condonarent filium, erabat.' XLII. 20. 'Accesserunt, quæ cumularent religiones animis.' Ceterum *dissimulare* Harl. 2. in margine præfert, quod a mala m. profectum puto, ut et *simulare* in Lipsiens. obvium.

Consules duo tandem et status pristinus rerum in desiderium veniant] *Veniat* Harl. 1. Et ita Port. a m. sec. erasa priori lectione, ut amplius legi nequeat. Utrumque genus loquendi Livio in usu est. Vide hoc lib. c. 30. § 1. Quare unius codicis, et alterius interpolati, auctoritas tanta mihi non est, ut ejus fide lectionem, quam aliorum omnium turba constanter firmat, mutandam censeam. Præterea *tamquam*, pro *tandem*, Lipsiens.

§ 4 *Jam et processerat pars major anni*] Vocula *et* exsulat a Voss. 2. Leid. ambobus, Gaertn. et Port. Sed errorem hunc frequenter a librariis commissum esse vidimus ad II. 44. § 3. Deinde *major anni pars* trajectis vocabulis Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Hav. et Lipsiens.

Decem tabulas erant adjectæ] *Abjectæ* Voss. 1. sollemni librariorum lapsu. Vide ad v. 48. § 9. Passim verba cum præpositionibus *ab* et *ad* composita inter se commutantur. Vide ad XL. 15. § 5. Mox *ne quicquam*, pro *nec quidquam*, Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. et Lipsiens.

Si hæ quoque leges centuriatis comitiis perlatæ essent] Debet esse *si ea quoque leges*. Rhen. *Set hæ quoque leges* Voss. 1. *sed hæ quoque leges* Leid. 2. *sed hec quoque leges* Lipsiens. *sed hec quoque leges* Gaertn. *si ea quoque leges* Leid. 1. Perinde puto, utrum *hæ*, an *eæ*, legatur. Deinde *centuriatis comitiisque* Hav. Tandem *perlatæ erant* Port.

§ 5 *Consulibus creandis comitia edicerentur*] *Comitia dicerentur* Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Et, ita se quoque in duobus Pall. invenisse, Gebhardus infra testatur cap. proximo § 18. Error ortus ex eo videtur, quod voces, quæ olim continua serie scribebantur, ab imperito scriba male ita divisæ fuerint *comitiæ dicerentur*, quemadmodum superest in Flor. et Leid. 1. Imperitior deinde ultimam literam vocis *comitiæ*, quæ sequenti jungenda erat, delevit. Sed 'edicere' in hac re proprium verbum est. Vide viros doctos ad Gellium Noct. Att. XIII. 15. *comitie edicerentur* in Lipsiens. esse, ejus excerpta testantur.

Id modo plebs agitabat] Tres Pall. *plebem agitabat*. Forte fuit *Id modo plebes agitabat*. Vide I. 20. II. 55. *Gebh.* *Plebem agrabat* Voss. 1. pro quo *plebem aggravabat* in margine emendatur: *plebem aggravabat* Lipsiens. *plebem agitabat, aggravabat*, servata utraque lectione, Leid. 2. *plebem agitabat* Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *plebs agitabat* Leid. 1. *plebes agitabat*, quod reponendum Gebhardus conjecit, et Gronovius contextui reddidit, est in Harl. 1. et Port. Vide ad I. 20. § 6. Et hoc verum puto. 'Agitare' hic est cogitare. Vide ad XXV. 36. § 5.

Tribuniciam potestatem, munimentum libertatis, rem intermissam, repararent] Scribe *munimentum libertati*: id est, tribuniciam potestatem, quæ est munimentum ipsi libertati, seu futuram munimentum libertati. *Rhen.* Pall. omnes *munimentum libertati*, ut ante Rhenanum dudum ediderat Campanus. Infra cap. 45. 'Tribuniciam

auxilium et provocationem plebi Romanæ, duas arces libertatis tuendæ, ademistis.' *Gebh.* *Munimentum libertati* etiam omnes mei codd. nisi quod *munimentum libertatis* ab initio scriptum fuerat in Gaertn. in quo tamen mox litera finalis sibilans expuncta est. De similibus aliis plenius videndum ad cap. 46. § 2.

§ 6 *Comitiorum nulla fieri, et decemviri*] *Nulla fieret, decemviri* Leid. 2. et Harl. 2. *nulla fieret, et decemviri* Gaertn. et Port. a m. sec. *nulla fieri: decemviri* Flor. et Hav. *nullam fieri, et decemviri* Lipsiens.

Qui primo tribunicios homines, quia id populare habebatur] Pall. 1. ac 3. *quia populares id populare hab.* Et tale quid puto inventum Campano, quoniam edidit, *quia primo trib. hom. populares, quia id populare hab.* Gebh. Quemadmodum Campanus edidit, inveni in Port. Contra Pall. primo et tertio adsentiunt Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Postea enim adjectis notis τὸ *populares* delendum quidam indicavit. *Quia populares: quia id populare hab.* Flor. *quia et id populare* est in Hav. et Harl. 2. *quia id populare habebat* Lipsiens. Vide ad x. 10. § 1. Vocem primam *qui* male neglexit scriba Leid. 2. Deinde *qui mō primo* præfert Gaertn. Tum *circum sæpe*, pro *circum se*, Gaertn. *circum se ostentarent* primæ edd. Aldus demum *ostentaverant* vulgavit. Et ita omnes scripti mei. Denique *ostentaverant plebei* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. et Klock. quod eorum auctoritate motus in contextum recepi. Vide ad II. 42. § 2.

Patriciis juvenibus sepserant latera] Pall. duo *senserant*. Forte *densarant*. Lib. VI. c. 15. 'Offendit te, A. Cornelli, vosque, Patres conscripti, circumfusa turba lateri meo?' *Gebh.* Nostri omnes stant pro vulgata lectione, nisi quod *se'pserant latera* fuerit in Gaertn. *senserant latus* in fragm. Hav. a m. pr. Non opus itaque conjectura Gebhardi, quum lectio duorum Pall. manifesto errori scribarum tribuenda sit, qui recte in fragm. Hav. emendatus est. Supra I. 49. 'Conscius deinde, male quærendi regni ab se ipso adversus se exemplum capi posse, armatis corpus circumsepsit.' Tacit. Annal. XV. 57. 'Non enim omittebant Lucanus quoque et Senecio et Quinctianus passim conscios edere, magis magisque pavido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepsisset.' Eodem verbo usus est Sueton. de militibus, qui aliquem custodiunt, ne effugiat, in Aug. cap. 65. 'Agrippam nihilo tractabiliorem, immo in dies amentiorem, in insulam transportavit, sepsitque insuper custodia militum.' Ceterum per diphthongum *sæpserat* optimæ notæ Flor. quam orthographiam plures viri docti probarunt. Vide Pierium ad Virg. Ecl. I. 54. et Dausquei. in Orthogr. part. II. in voce 'Sæpes.' Dissentit Vossius in Etymol. Ling. Lat. voce 'Sæptum.' Præterea *patriciis viventibus* scribæ aberratione Lipsiens.

Eorum caterva tribunalia obsidebant] Pall. tres *obsederant*. Gebh. *Obsederant* non modo superest in omnibus fere manu exaratis, sed etiam in excusis vett. Frobenius postea *obsidebat* a. 1535. vulgavit. Quod secuti editores probarunt usque ad Gronovium, qui a. 1665. *obsederant* in pristinum locum reduxit. Unus Flor. *obsedebant* exhibet. Vide ad IX. 2. § 3. Præterea *eorum caterva tribunalium obsederant* nullo sensu Gaertn. *et eorum caterva trib. obsederant* Hav. *eorum catervæ et trib. obsederant* Harl. 2. *eorum caterva trib. obsederant* fragm. Hav. a m. pr. Ceterum in processu orationis, toto hoc paragrapho, vitii nonnihil ac scabri latere videtur. Forte ex consensu partim Gaertn. et Port. partim Hav. legendum, *Quum interim mentio comitiorum nulla fieret, et decemviri, &c. patriciis juvenibus*

latera sepserant, et eorum catervæ tribunalia obsederant. Posses et aliter interpungendo locum juvare, si major distinctio post *fieri* interponatur; eam autem, quæ est post *repararent*, in minorem mutes.

§ 7 *Hi fere agere plebem plebisque res*] Insigne erratum hujus loci quum sit tam manifestum, mirum est, quomodo doctos tam diu potuerit fallere. Vide quam egregie se ulciscantur vett. libri non inspecti. Corrige, *Hi agere, ferre plebem plebisque res;* id est, expilabant plebem, diripiebantque. Quo loquendi genere sæpe Livius utitur. Sic alibi XXXVIII. 15. 'Tum demum fracta pertinacia est, ut ferri agique res suas viderunt.' Item: 'Quum ante oculos prope suos sociorum res ferri agique videret.' Hoc Græci dicunt φέρεσθαι καὶ ἄγεσθαι, et φέρειν καὶ ἄγειν. A quibus nostri usurparunt. *Rhen.* Non aliter Pall. tres et Campani edd. nisi quod illi amplius *Hi ferre, agere etiam plebem.* Gebh. Soli Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. retinent scripturam, quæ ante Rhenanum vulgo circumferebatur. Reliqui mei ejus emendationem firmant, nisi quod Harl. 2. et Hav. consentientes Gebhardi Palatinis, præferant *Hi ferre, agere etiam plebem plebisque res.* Gaertn. *Hii fere agere in plebem.* De locutione 'ferre agere' vide ad XXXIII. 13. § 10.

Plebisque res, cum fortuna, qua, quidquid cupitum foret, potentioris esset] Insignis ambiguitas in *cum* et *fortuna*. Præterea quidam codd. *esse*, quidam *esset* habent. Sed legendum est: *Hi ferre, agere plebem, plebisque res, cum fortuna, qua quicquid cupitum foret potentioris esset; et jam ne.* Glar. Vet. lib. *quicquam.* Sigon. Ms. cujus supra mentio facta est, paullo impressis antiquior, sed qui cum iis fere in omnia vitia quasi de compacto conspiravit, *Hi ferre agere plebem plebisque res fortune qum quicquid cupitum foret potentioris esse.* Lego, *Hi ferre agere plebem, plebisque res potentioris esset? Et jam ne tergo quidem, &c.* Cætera a glossa huc irrepsisse arbitror. *Kleck.* in Syllog. Epist. quas edidit Burmann. tom. I. pag. 392. Ms. pro *quicquid*, supra lineam habet qq (with "ua" above), quod est *quamquam*, vel *quemquem*. Lego, *Hi ferre, agere plebem plebisque res; quum fortuna, quocumque cupido ferret, potentioris esset:* vel *quo quemquem cupido ferret:* vel *plebisque res, quum in formam quaptæ* (id est, captæ) *urbis, quicquid cupitum foret, potentioris esset:* vel, *quum fortunas, in quas quemquem cupido inferret, potentioris esset.* Sic Virg. Æn. I. 573. 'Urbem quam statuo, vestra est, subducite naves.' Imo, *cum fortuna, qua quemquem cupido inferret, potentioris esset.* 'Fortuna,' id est, eventus fortunæ. Vel *cum Fortuna, quod quisquam cupitum iret* (vel *cupituiret*) *potentioris esset:* Sall. in Jug. cap. 41. 'Interea parentes aut parvi liberi militum, ut quisque potentiori confinis erat, sedibus pellebantur. Ita cum potentia avaritia sine modo modestiaque invadere, polluere, et vastare omnia.' *Kleck.* Locus depravatus. Sigonius ex suo propinat *quicquam.* Nec subscribunt nostri, neque id prodest quicquam. Fortasse, *plebem plebisque res et fortunas; quum, quicquid cupitum foret, potentioris esset.* J. F. Gron. An potius, *cum fortuna, quicquid cupitum foret, potentioris fecisset?* XXII. 22. 'Circumspectis igitur omnibus, quæ fortuna potestatis ejus facere poterat.' *Jac. Gron.* Omnes nostri vulgato consentiunt, nisi quod Hav. cum vet. lib. Sigonii faciens, legat *quicquam* pro *quidquid*, et *potentiori esset* pro *potentioris esset*. *Cubitum* autem obferat Harl. 1. et *cupide* Gaertn. Neque a recepta lectione in diversa abeunt excusi vetusti. Solus tantum Ascensius a. 1513. et 1516. edidit *potentioris esse*, quod in nullo codice superest. Et ad has

edd. respexisse puto Glareanum, quum putat, quosdam codd. habere *esse*. Passim enim codicum nomine priores edd. indicat. Minus caute igitur Donjatius, Glareano fidem habens in quibusdam codd. scriptum haberi *esse*, sic forte emendari posse conjicit: *ferre, agere plebem, plebisque res, fortunasque; quicquid cupitum foret, potentioris esse*. J. F. Gronovius in priori ed. notarum, pro conjunctione *quum* reposita præpositione *cum*, et emendata interpunctione scribi jussit, quemadmodum etiam Glareanus voluisse videtur: *Hi ferre, agere plebem plebisque res, cum fortuna, qua, quidquid cupitum foret, potentioris esset:* hoc sensu, ea fortuna, eoque eventu, ut non jus valeret, sed vis, et, quidquid ab utro peteretur, obtineret potentior, nempe patricius. Quod merito secundis curis displicuit. Is enim si Livii sensus esset, non dixisset *cum fortuna; qua*, sed *cum fortuna, ut:* quo sensu *cum eo, ut* ipsi frequens est. Infra VIII. 14. 'Lanuvinis civitas data cum eo, ut ædes lucusque Sospitæ Junonis communis Lanuvinis municipibus cum populo Romano esset.' Eodem cap. 'Et Antium nova colonia missa cum eo, ut Antiatibus permitteretur, si et ipsi adscribi coloni vellent.' XXXVI. 5. 'Apud regem gratiam initam volebant cum eo, ut caverent, ne quid offenderent Romanos.' Et ita apud Colum. de Re Rust. V. 1. 'Obsequar voluntati tuæ cum eo, ne dubites, id opus geometrarum magis esse, quam rusticorum.' Quam conjecturam deinde Gronovius in altera ed. priori subposuit; quæque hic præmissa legitur, inlustravit Jac. Perizonius adscriptis ad oram codicis locis Livii ex lib. III. cap. 68. 'Ex illis concionibus numquam vestrum quisquam re, fortuna, domum auctior rediit:' et ex eodem cap. 'Pleni fortunarum gloriæque, simul publicæ, simul privatæ, triumphantes domum ad penates redibatis.' Præterea tres novas conjecturas eodem adjecerat; vel primo legendum esse, *Hi ferre, agere plebem plebisque res; cum fortuna, quidquid cupitum foret, potentioris esset;* vel deinde, *Hi ferre, agere plebem plebisque res cum fortuna, de qua quidquid cupitum foret, potentioris esset;* vel denique, *Hi ferre, agere plebem plebisque res cum fortuna, quia, quidquid cupitum foret, potentioris esset.* Videmus, satis conjecturarum viros doctos ad hunc locum congessisse: ex quibus si eligendum foret, reliquis omnibus præferrem, vel quæ J. F. Gronovio in iterata ed. vel quæ Jac. Gronovio in mentem venit: omnium autem minime probarem inlaudabilem atque audacissimam temeritatem Klockii, qua, præsertim in epistola ad Lipsium, quidquid minus intelligebat, secare, et invitis Mss. ejicere conatus est. Si tamen et mihi, quod verius videtur, in medium conferre permittatur, minima mutatione *foret* in *fieret* mutato, legerem hoc modo: *Hi ferre, agere plebem plebisque res; quum fortuna, qua, quidquid cupitum, fieret, potentioris esset.* Ideo juvenes patricii ferebant, agebant plebem plebisque res, quum fortuna potentioris esset, et per hanc fortunam fieret, quidquid cupitum esset. *Fortuna potentioris esset* eadem ratione dictum, qua 'suarum rerum erant' cap. seq. § 11. ubi plura vide: 'foret' autem et 'fieret' in Mss. commutari, videbimus ad X. 41. § 7.

§ 8. *Potentioris esset etiam, ne tergo quidem abstinebatur, virgis cædi alii, alii securi subjici*] Malim sic distinguere: *Et jam ne tergo quidem abstinebatur: virgis cædi, alii securi subjici.* Nam in scripto codice tantum semel est *alii*. Rhen. Tantum semel conspicitur in Pall. tribus τὸ *alii*, ut et in Rhenani libro. Campanus edidit *alii virgis cædi, alii securi subjici.* Sed Andreæ recensio adest vulgatæ lectioni. *Gebh.* Jam monuerat Rhe-

nanus, prius *alii* non reperiri in Borbetomagensi. Nec in nostris est. Restitue igitur: *Et jam ne tergo quidem abstinebatur: virgis cædi, alii securi subjici.* Quasi diceret; cædebantur virgis, nonnulli etiam securi feriebantur. Ita solent nonnumquam brevius veteres. Livius v. 8. 'Pauci reipublicæ; huic atque illi, ut quosque studium privatim aut gratia occupaverunt, adsunt.' Ubi C. Puteanus notaverat, esse in Cujaciano, *multi huic atque illi.* Quod a male sollicitis, ne quid deesset, insertum non dubitamus. Eodem lib. c. 20. 'Duæ senatum distinebant sententiæ: senis P. Licinii, quem primum dixisse a filio interrogatum ferunt, &c. altera Ap. Claudii.' Quis est, exclamat Sigonius, qui non sentiat, huic sententiæ explicandæ vocem *una* maxime necessariam deesse? Ego, ut, si adfuisse constet e bonis libris, eam non moverim, ita cum meliores eam non agnoscant, Sigonianis tantum deferre nequeo, ut necessariam existimem. Rursus v. 21. de Veientibus: 'Jam in partem prædæ suæ vocatos Deos, alios votis ex urbe sua evocatos hostium templa novasque sedes spectare.' Denique eodem lib. c. 52. 'Hæc omnia in profano deseri placet sacra, æqualia urbi, quædam antiquiora origine urbis?' x. 2. 'Ita in medio circumventi hostes cæsique, pars capti.' XXII. 33. 'Legati et ad Philippum regem missi, et alii in Ligures.' XXXVI. 17. 'Et quum Hypatam tuendam Heracleamque depoposcissent, neutram tutati refugerunt in juga montium, pars Heracleæ incluserunt sese.' Sic Mss. Cæsar Gall. I. 8. 'Helvetii ea spe dejecti, navibus junctis ratibusque compluribus factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnumquam interdiu, sæpius noctu, si perrumpere possent, conati:' sic Mss. et veteres edd. Fr. Hotmannus judicavit primum deesse τὸ *alii*, scripsitque *ratibusque compluribus factis alii, alii vadis.* Quod secuti sunt magni viri, qui postremum Cæsari manum admovere. Perperam. v. 11. 'Itaque ex legionibus fabros deligit, et ex continenti alios arcessit.' Sallust. de Republ. Ordin. c. 4. 'Et ea caussa exercitus stipendiis confectis, optimos et veterrimos omnium, adversum fratres parentesque, alii liberos contendere.' Idem Jug. c. 31. 'Incedunt per ora vestra magnifice, sacerdotia et consulatus, pars triumphos suos ostentantes.' Ibidem c. 83. 'Rursus imperator contra postulata Bocchi nuncios mittit. Ille probare, partim abnuere:' ita prima editio, teste Grutero, et fideliores scripti. Vulgo additum *alia.* Suetonius Octavio c. 75. 'Festos et solennes dies profusissime, nonnumquam joculariter tantum celebrabat:' ubi sententiam imperfectam, ut retur, explet Casaubonus scribendo *profusissime nonnumquam, nonnumquam joculariter.* Tale Silii lib. I. vs. 241. 'armis consulta senatus Vertere, nunc donis.' Frustra Dausqueius, *nunc scita senatus.* Curtius VII. 4. 'Obstat metus, aliis cupiditas.' Sic Mss. et recte ex illis Freinshemius. *J. F. Gron.* Recte primo Rhenanus *Et jam*, pro *etiam*; quomodo et nostri, nisi quod *etiam* supersit in Lipsiens. et τὸ *jam* non conspiciatur in Voss. 2. Port. et fragm. Hav. Alibi sæpe voculæ 'et jam' atque 'etiam' commutantur. Vide ad I. 47. § 9. Deinde optime idem Rhenanus *alii* priori loco sustulit, suffragantibus, ut Hearne testatur, codd. Oxoniensibus; neque adversantur ulli meorum. Attamen in Voss. 1. est *a virgis cædi*, quasi librarius dare voluisset *alii virgis cædi*, ut Gebhardus in Campani ed. esse monet. Verum sive illo, sive alio loco, vox ea reponatur, a mala manu esse tot codd. dissentientium turba satis probat. Locutionem sæpe alibi inlustravit J.

F. Gronovius, quem vide ad Liv. x. 29. xxviii. 16. xxxvi. 17. xliii. 18. et xliv. 6. Jac. Gronov. ad Liv. xxii. 29. xxv. 24. et xxxviii. 56. et Cortium ad Sall. Cat. c. 50. in princ. et 61. § 2. et ad Jug. c. 86. § 3. Exemplis, quæ observarunt, pauca hæc ex Livio addi possunt. iv. 21. 'Dictatorem dici Q. Servilium placet: cui Prisco, alii Structo fuisse cognomen tradunt:' ita forte ex vestigiis codicum legendum conjeci: vulgo editur *cui Prisco alii, alii Structo*. c. 33. 'Infert pavidos fuga in mediam aciem: obtruncantur in ripis; alios in aquam compulsos gurgites ferunt.' xxxiv. 2. 'Quid enim nunc aliud per vias et compita faciunt, quam rogationes tribunorum plebis suadent, aliæ legem abrogandam censent?' ita ex pluribus codd. meis legendum monui: vulgo edebatur, *quam quod aliæ rogationes*. xxxvi. 12. 'Aliis sua voluntate adfluentibus, metu coacti etiam, qui dissentiebant, ad regem convenerunt.' xxxix. 34. 'Seditione inter ipsos dimicatum, quum ad se, alii ad Eumenem civitatem traherent:' ita in uno est cod. quum in alio sit *ad se alii, alii ad Eumenem;* vulgo autem edatur *alii ad se, alii ad Eumenem*. xlii. 30. 'Pars altera regiæ adulationis erat, quos æs alienum at desperatio rerum suarum, eodem manente statu, præcipites ad novanda omnia agebat; quosdam ventosum ingenium:' ubi *quos æs alienum* accipi debet, quasi foret 'quorum quosdam æs alienum.' Et ita capiendus videtur locus Livii eodem lib. xlii. c. 53. 'Tum vero ea vociferatio simul indignantium minitantiumque, partim jubentium bonum animum habere regem, exorta est, ut finem dicendi faceret.' Idem enim est ac si dixisset, 'partim simul indignantium, simul minitantium, partim jubentium.' Præterea *aliis securi subici*, vel *subjici*, Voss. 1. Leid. 1. Port. a m. pr. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. *alii securis subjici* Harl. 1. *aliis securis subici* Leid. 2. Sed partim voci *alii*, partim voci *securi*, partim utrique prima proximæ vocis litera adhæsit. Id autem frequenter in litera sibilante, ut hic factum, usu venire, videbimus ad xxviii. 25. § 2.

Ne gratuita crudelitas esset, bonorum donatio sequi domini supplicium] Vocula *ne* omittitur in Leid. 1. *ut gratuita* habet Leid. 2. Præterea *damnatio*, pro *donatio*, vir doctus ad marginem edit. Curionis scribendum conjiciebat. Sed 'damnare bona' mihi inauditum est. Deinde *domini* non est in contextu Port. sed in ejus margine tantum.

Hac mercede juventus nobilis corrupta, non modo non ire] *Ac mercede*, perperam omissa adspiratione, Voss. 1. et Leid. ambo. Vide ad xxv. 26. § 7. Tum *correpta* Leid. 1. Vide ad v. 20. § 6. Insuper *non modo ire*, altero *non* excluso, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *non modo*, pro 'non modo non,' sæpissime poni, patebit ex illis quæ dicentur ad Liv. xxv. 26. § 11. Verum in illis plerumque sequitur *ne quidem*, vel similis negatio: quum contra altera pars periodi hic per adfirmationem concipiatur. Vulgatum, pro quo stant alii, et inter eos optimæ fidei libri, servandum est. Denique *ire obviam in jure* Hav.

Cap. xxxviii. § 1 *Idus Maiæ venere*] Hic novus est annus, et tertius decemvirorum; quod ostenditur ex oratione P. Sempronii tribuni plebis ix. 34. adversus Appium censorem concionantis, ubi obiter de hoc decemviro mentionem facit. 'Est hic,' inquit, 'Quirites, illius Appii progenies, qui, decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit; tertio, nec ab se, nec ab ullo creatus, privatus fasces et imperium obtinuit, nec antea continuando abstinuit magistratu, quam obruerent eum male parta, male gesta, male retenta imperia.'

Atque hic primus est locus ad probandum, alium esse annum tertium, quo decemviri fuere in imperio, et alium, quo Valerius ac Horatius consules fuere. *Glar.* Ad id probandum quinque locis usus est Glareanus. Primus nempe hic est: secundus obcurrit c. 51. § 12. tertius c. 56. § 4. quartus c. 61. § 13. quintus denique IX. 34. § 1. quibus omnibus ipse videndus est. Et hanc chronologiam Livium ac Dionysium secutos esse docet etiam Dodwell. de Veter. Cyclis Dissert. X. § 86. Videnda etiam quæ notavit in Chronol. Græco-Romana, subjuncta Dionysii Halic. editioni Oxoniensi tom. II. p. 91. et seqq. Ceterum *Idus Maji* est in Leid. 2. Sed alterum firmant alii omnes codd. Vide ad IV. 37. § 3. Tum *venire* Flor. Mox *prorogatis magistratibus* Gaertn. contra sensum Livii. Nam 'prorogare magistratum' est continuare; 'subrogare' est alium in locum ejus, qui vel mortuus erat, vel anno exacto honore abibat, substituere. Supra II. 7. 'Nec collegam subrogaverat in locum Bruti,' c. 8. 'Comitia collegæ subrogando habuit.' III. 19. 'Antequam collegam sibi subrogasset, negare passurum agi de legibus. Hæ tenuere contentiones usque ad comitia consulis subrogandi.' IX. 34. 'An collegam subrogabis, quem ne in demortui quidem locum subrogari fas est?' Valer. Max. VI. 3. ex. 2. 'Omnes collegas suos, qui duce Sp. Cassio id egerant, ut magistratibus non subrogatis communis libertas in dubium vocaretur, vivos cremavit.' Mox *privatim*, pro *privati*, Leid. 1. Sed, in hoc cod. literam finalem *m* pro libitu librarii vel additam, vel ejectam fuisse, non semel supra notavi.

Neque animis ad imperium inhibendum imminutis, neque ad speciem honoris insignibus, prodeunt] Alii *inhibendum, neque ad speciem honoris imminutis. Insignibus prodeunt.* Lego *inhibendum, neque ad speciem honoris insignibus imminutis, prodeunt.* Klock. Neutram transpositionum Klockii probant codd. qui tamen in aliis quibusdam variant. Nam *neque animis neque ad imperium* habet Hav. Tum *ad imperium adhibendum* Voss. 2. et fragm. Hav. quomodo librarii dedisse videntur, quod non intelligerent locutionem Livianam 'inhibere imperium,' quam exponit Gronov. hoc lib. c. 59. § 1. Similiter 'adhibere' in hac locutione τῷ 'inhibere' infra substituerunt XXXVI. 28. § 5. Præterea *ad spem honoris* Harl. 2. Gaertn. et Hav. sollemni errore. Vide hoc lib. c. 9. § 13. Denique *redeunt* Lipsiens. errore librarii. Livius I. 41. 'Servius cum trabea et lictoribus prodit.'

Id vero regnum haud dubie videri] *Regium* Leid. 2. Et hic error frequens in Mss. observatur, qui profluxit inde præsertim, quod tres ultimæ literæ vocum *regnum* et *regium* ductibus parum differant. Exempla hujus erroris vide hoc lib. c. 9. § 3. et c. 36. § 3. *regnum* habet Flor.

§ 2 *Nec vindex quisquam exsistit*] Pal. 2. *exstat.* Gebh. *Exstat* etiam Harl. 2. et Hav. quod glossatoris esse videtur. Alibi ita variant codd. Vide ad II. 32. § 6. *exstitit* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Præterea in præcedd. verbis *Imploratur in perpetuum*, pro *Deploratur in per.* perperam præfert Lipsiens. Infra V. 40. 'Sua consilia, communibus deploratis, exsequentes.' IX. 7. 'Deploratum pene Romanum nomen in concilio sociorum fidelium esset.' XXVI. 12. 'Spem Capuæ retinendæ deploratam esse:' et ita sæpe alibi.

Nec ipsi solum desponderant animos] *Disponderant* fragm. Hav. a m. sec. *deposuerant* Harl. 2. Hav. et Port. a m. sec. Eamdem scripturam etiam in Pal. 2. superesse, Gebhardus mo-

nuit antea ad I. 15. § 1. unde ibidem conjecit *despopondarant* legendum esse. Equidem, pleraque composita verbi 'curro' geminationem simplicis in præterito retinere apud Livium, monui ad I. 12. § 8. quum tamen id alibi apud Livium in compositis verbi 'spondeo' observari non meminerim, nullique codd. eam emendationem firment, a vulgato non discedo.

Contemni cœpti erant a finitimis populis: imperiumque ibi esse, ubi non esset libertas, indignabantur] Vicinis potius populis adscriberem hanc indignationem, quam plebi Romanæ, jam humili et animos despondenti, legeremque, *a finitimis populis, imperium ibi esse, ubi non esset libertas, indignantibus*. J. F. Gron. Emendatio viri eruditissimi haud dubie sensum auctoris meliorem efficit; sed a vestigiis scripturæ veteris paullo remotior est. Deletur enim vocula *que*, et, pro *indignabantur*, ponitur *indignantibus*. Quare ego minore mutatione, ut idem maneat sensus, legerim, *a finitimis populis, imperium qui ibi esse, ubi non esset libertas, indignabantur*. Vides hic tantummodo *que* mutari in *qui*. Exemplo etiam non caret relativum secundo positum loco. Terent. Adelph. I. 1. 'Et errat longe, mea quidem sententia, Qui imperium credat gravius esse aut stabilius, Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adjungitur.' Frequentissime ita apud comicos aliosque poëtas. Sed neque prosæ scriptoribus insolens. Ipse Livius l. I. in Præf. 'Et, si in tanta scriptorum turba mea fama in obscuro sit, nobilitate ac magnitudine eorum, meo qui nomini officient, me consoler.' *Lamb. Bos.* Perizonius ad Liv. XXVIII. 12. legit *imperium qui ibi esse;* et ibidem etiam aliis locis Livii *que* pro relativo perperam scribi contendit. Eamdem medicinam J. F. Gronovius adhibet Livio XXXVI. 22. Nondum adfirmare velim, *que* hoc loco corruptum esse, quia ipse Livius alibi, et alii quoque eadem ratione eo utuntur. Liv. II. 56. 'Voleronem amplexa favore plebs proximis comitiis tribunum plebi creat . . . contraque omnium opinionem, &c. post publicam caussam privato dolore habito, ne verbo quidem violatis consulibus rogationem tulit.' Cornelius Nepos Epamin. c. 10. 'In quo quum reprehenderetur a Pelopida, qui filium habebat infamem, maleque eum in eo patriæ consulere diceret.' Virgil. Æn. VI. 283. 'Quam sedem somnia vulgo Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus hærent.' In Suetonii tamen Tiber. c. 63. si quis pro eo, quod vulgatur, 'quum interim manente officii titulo etiam delegaret plurima, assidueque illi per legatos et adjutores suos exsequenda curaret;' mallet legere, *delegaret plurima assidue, quæ illi*, non repugnarem. Idem est usus τοῦ *et* in Liv. XXXIII. 28. 'Tollere Brachyllam principem fautorum regis statuerunt, et tempore ad eam rem capto, &c. ab sex armatis, &c. circumventus occiditur.' Et copulam etiam diversissimæ constructionis orationes conjungere, multis ostendit ipse Perizonius ad Sanctii Minerv. III. 4. 1. *Duk.* Eadem, quæ Lamb. Bossio, conjectura etiam Jac. Perizonio in mentem venit, qui, ita hoc loco legendum esse, etiam vidit ad XXVIII. 12. § 13. ubi non huic modo, sed et aliis Livii locis, eadem medicina mederi conatus est, et compositionem hanc verborum ipsi familiarem esse multis exemplis probavit. Respicienda sunt quæ ibi notantur. Ita forte scribendum conjeci II. 2. *per totam civitatem est datus; sollicitam qua suspicione plebem Brutus ad concionem vocat:* ubi nunc vulgo circumfertur *sollicitamque suspicione*. c. 23. 'Tum vero eludi atque extrahi se multitudo putare, et Patrum qui abessent, non casu, non metu, sed

inpediendæ rei caussa abesse:' ubi a multis librariis, quibus ordo verborum displicebat, perperam datum est *Patres, qui abessent.* Ceterum *imperiumque inesse*, pro *imp. ibi esse*, male Gaertn.

§ 3 *Sabini magna manu incursionem*] Τὰ *magna manu* non comparent in Voss. 1. et Leid. 2. quæ in aliis constanter supersunt.

Quum hominum atque pecudum inulti prædas egissent] *Hominum atque peditum* joculari errore Voss. 2. Deinde *pecudum multas prædas egissent* Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. *pecudum multi prædas egissent* Lipsiens. Gaertn. et priscæ, quas consului, edd. Aldo antiquiores; is enim *inulti* emendavit. *Pecudum multa prædas egissent* Port. a m. pr. in quo a m. sec. *pecudum multas prædas inulti egissent;* ita tamen, ut *inulti* tantum inter versus exstet. Hinc verisimile fit, scribam duplicem lectionem *multas* et *inulti* in codice reperisse, et utramque, ut sæpe factum, junxisse. Vide hoc lib. ad c. 44. § 4. Solent autem vocabula 'multus' et 'inultus,' duabus literis *in* in unam *m* concrescentibus, vel *m* in duas *in* dissoluta, passim in Mss. confundi. Vide quæ notavi olim ad Silii IV. 16. Quibus adde viros doctos ad Ovid. Met. IV. 226. Nic. Heinsium ad ejusdem fragm. Halieut. vs. 25. et ad Curtii III. 11. § 15. Broekhus. ad Tibull. Eleg. I. 8. 42. Corte ad Sall. Jug. c. 31. et ad Plinii Ep. I. 23. etiam supra ad Liv. I. 41. § 2. et quæ notantur ad III. 43. § 4. c. 66. § 6. IV. 28. § 4. c. 39. § 4. c. 58. § 5. V. 16. § 3. et alibi. Ita vulgo editur apud Pseudo-Egesipp. de Excid. Urb. Hieros. I. 1. 'Plerique eorum, dum sabbato bellum suscipere detrectant, multi occubuere:' ubi legendum *inulti occubuere:* quomodo se etiam in cod. Ms. invenisse C. Gualterus eo loco docuit.

Recepto ad Eretum] Dionysius XI. p. 687. pro *Ereto* habet mendose, ut puto, ἐν 'Ρήγῳ. *Sigon.* *Ad Arretum* Harl. 2. *ad Feretum* fragm. Hav. et Voss. 2. a m. pr. *ad fretum* a m. sec. ut et Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. Flor. Lipsiens. Gaertn. et Port. *ad Eretrum* priscæ edd. Sed pro eo jam *ad Eretum* a Venetis a. 1495. datum video; quod in solo apud me superest Hav. Sæpissime in nomine hujus urbis librarios peccasse, supra dictum est hoc lib. ad c. 26. § 2.

Spem in discordia Romana ponentes, eam inpedimentum delectui fore] *In disc. ponentes Rom.* Port. *in Rom. disc. ponentes* vett. edd. Ab Aldo postea voces in eum ordinem redactæ sunt, qui nunc tenet. Et eumdem servant etiam reliqui Mss. Tum *dilectui* Leid. 1. Harl. 1. fragm. Hav. et a m. pr. Port. Vide ad XXXVII. 51. § 7. et mox hoc cap. ad § 10.

§ 4 *Non nuncii solum, sed per urbem agrestium*] Vocem *solum*, quæ in aliis constanter superest, omittit solus Harl. 2. Tum *super urbem*, pro *sed per urbem*, præferunt Voss. 1. et Leid. 2. qui iidem etiam legunt *agrestum* pro *agrestium:* at vide ad II. 63. § 2.

Decemviri consultant, quid facto opus sit] In scripto codice est *quid opus facto sit.* Rhen. *Decemviri consultabant* Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *Decemviri consulentant* Flor. a m. pr. sed literæ *en* postea expunctæ sunt. Tum *quid opus sit facto* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Alii omnes stant a lectione quam Rhenanus reduxit.

Destitutis inter Patrum et plebis odia addit terrorem insuper alium fortuna] Ita ex meis solus Flor. *destituti* reliqui omnes. Sed tum mutanda foret interpunctio hoc modo: *quid opus facto sit, destituti inter Patrum et plebis odia: addit, &c.* Præfero tamen vulgatum. Insuper *addidit* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Præcessit quidem 'consultant,' et sequitur 'locant,' et mox 'nunciant:'

verum ea caussa fuisse videtur, cur librarii, vel certe primi editores, *addit* maluerint. Mihi scriptorum auctoritate standum videtur. Vide hoc lib. c. 46. § 9. Vel qui primi Livium typis descripserunt, in codicem inciderunt, cujus librarius syllabam *di* duplicare neglexerat. Vide ad II. 24. § 6.

§ 5 *Æqui alia ex parte castra in Algido locant*] Entropius I. 18. 'montem Algidum' vocat. Dionysius XI. p. 687. modo ait ἐν Ἀλγιδῶνι πόλει, modo p. 705. ἐν Ἀλγίδῳ. *Sigon.* *Æqui ex alia parte* Lipsiens. Male. Ita 'aliqua ex parte,' 'magna ex parte.' Vide ad II. 48. § 1. Et amasse Livium, præpositionem mediam conlocare inter substantivum et adjectivum, vidimus ad II. 19. § 8. Tum *castra locant in Algido* fragm. Hav.

Depopulatumque inde excursionibus Tusculanum agrum legati ab Tusculo] *Depopulabanturque inde* Gaertn. *depopulanturque inde* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Neque aliter vetustiores editionum, quas vidi, nisi quod etiam præferunt *legatique ab Tusculo*. Primus copulam abjecit Aldus. Frobenius deinde a. 1531. *depopulatumque*, pro *depopulanturque*, restituit. Et ita ex meis soli optimi Flor. et Leid. 1. *legati a Tusculo* habent Voss. 1. Leid. 2. Gaertn. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. In verbis seqq. *præsidium morantes* Harl. 1. Sed prima litera *m* perperam adhæsit ex fine vocis præcedentis. Vide ad XXXVIII. 29. § 8. Contrario errore *oratorem*, pro *moratorem*, prima litera intercepta, codd. exhibebant II. 44. § 6.

§ 6 *Is pavor perculit decemviros*] Pal. 2. *fertur perculisse*. Gebh. Hic non minus conveniret *perpulit*, quam aliis locis, ubi hoc restituit J. F. Gronovius supra ad c. 30. Et ita hic Donjatius et margo libri scripti apud Hearnium. *Duk.* *Fertur perculisse* præfert etiam Harl. 2. Nec multum inde discedens Hav. *fertur pertulisse* obfert. *Is pavor pertulisse* Lipsiens. *pertulit* est in Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Optime *perpulit* se in margine Oxon. N. reperisse, Hearne testatur; quod et in margine edd. Ascensii a. 1513. et a. 1516. exstat. Et ita se ad c. 30. hujus lib. § 5. legendum monuisse, Donjatius ad hunc locum notat: sed conjecturam illam sublegit viro summo J. F. Gronovio, qui eamdem diu antea ad eum locum proposuerat. Ceterum trajectis vocibus *Is perculit pavor* primæ edd. usque ad Aldum, qui ordinem inmutavit. Aldo vero consentiunt, quosquos habui, scripti codd. Mox *ut et senatum*, inserta media voce, Leid. 2. Harl. 2. et Lipsiens.

Haud ignari, quanta invidiæ immineret tempestas] *Quanta invidia imm. tempestate* Voss. 1. a m. pr. (a m. sec. enim repositum *tempestas*) et Leid. 2. *quanta inv. imm. tempestate ea* Lipsiens. et Gaertn. *quanta invidia imm. tempestate ea* Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. et C. Male. Infra IV. 44. 'Nec tum agrum plebi, sed sibi invidiam quæri: se quoque subiturum eam tempestatem forti animo.' Vox *ignari* deficiebat in contextu Lipsiens. sed manu altera margini postea addita est.

§ 7 *Omnes vastati agri periculorumque imminentium caussas in se congesturos*] Pal. 2. *omnes vasti agri per. imm. caussas in se conjecturos*. Ita supra hoc libro Livius dixerat 'in unum omnia crimina conjicere.' Et Cicero pro S. Roscio 'in purissimam vitam crimen conjectum.' Probo tamen magis vulgatam lectionem; quia liber hic recentissimæ notæ obnoxius fuit correctorum rasorumque libidini. Sic infra scriptum in eo reperi *jam caput fieri libertatis repetendæ;* quod mihi revera ad vulgatam lectionem nauseam excivit; sed Sigonio miram orexim. Tantum Transalpini palato distamus Italis. Id mihi placeret, si suffragatores alios codd. haberet, quod legit, verbo *accidit* ex-

casso, *Lætius id decemviris, quam si præsentes detrectare imperium referrent.* Gebh. *Vasti*, pro *vastati*, etiam Harl. 2. et Hav. Sed sæpe alibi has voces librarii commutarunt. Vide ad XXIII. 30. § 7. Præterea deleta conjunctione *periculorum inminentium* Leid. 2. Denique *conjesturos* Voss. 1. *conjecturos* Port. a m. pr. Lipsiens. et Gaertn. ut v. 47. 'Consentiente clamore militum, in unum vigilem conjicientium culpam, deterritus a ceteris abstinuit.' Sed recte Gebhardus vulgatum prætulit, quod alii omnes apud me codd. firmant. Cic. pro Milon. c. 24. 'Quid, quæ postea sunt in eum congesta? quæ quemvis etiam mediocrium delictorum conscientia perculissent, ut sustinuit?' Sæpe autem voces 'congerere' et 'conjicere' permutari solent in membranis vett. Vide Burmann. ad Nason. Amor. El. I. 9. 12. Similes turbas dederunt librarii in vocibus 'ingessit' et 'injecit.' Vide ad v. 28. § 11.

Tentationemque eam fore abolendi sibi magistratus] *Tentationem eam fore*, sine copula, Voss. 2. Leid. uterque, et Port. *tempestatem eam fore* Gaertn. *tempestatem eam forte* Lipsiens. Insuper ordine mutato *tentationem fore eam* Harl. 2. et Hav. Quod vero Donjatius quærat, num *abolendi sui mag.* potius, quam *abolendi sibi mag.*? nescio qua caussa inpulsus id fecerit: ut enim 'abrogare,' 'prorogare magistratum alicui' et 'alicujus' recte dicuntur, (vide ad XXVII. 20. § 11.) ita etiam 'abolere magistratum alicui' et 'alicujus.' Quum autem in vulgatum omnes codd. conspirent, aliam ei lectionem substituere, mutandi prurigine laborantis esse puto.

In paucos præferocis animi] *Ferocis* Leid. 2. Sed eadem voce utitur Livius v. 36. 'Mitis legatio, ni præferoces legatos, Gallisque magis, quam Romanis, similes habuisset.'

§ 8 *Postquam audita in foro vox est præconis*] In scripto codice est, *Postq. audita vox in foro est præc.* Rhen. *Postq. audita in foro vox præc.* sine verbo, Port. *Postq. audita vox est in foro præc.* Lipsiens. Harl. 2. et Hav. Ceteri omnes codd. Rhenani lectionem confirmant. Mox *Patribus in curiam ad decemviros vocatis* iterum Harl. 2. Hav. Lipsiens. et Gaertn. *Patres in curiam ad decemviros convocantis* Flor. Sed verbo simplici in hac re sæpius Livius usus est. Supra I. 48. 'Qua tu audacia me vivo vocare ausus es Patres?' II. 1. 'Traditumque inde fertur, ut in senatum vocarentur, qui Patres, quique conscripti essent.' Mox hoc ipso cap. 'Quia privatis jus non esset vocandi senatum.' Et, 'Quemadmodum Patres vocati non coëant in senatum.' XXIII. 32. 'Consules edixerunt, quoties in senatum vocassent, uti senatores ad portam Capenam convenirent.' XXXVI. 21. 'Is prima luce senatum vocavit:' et ita alibi sæpe.

Intermiserant jam diu morem consulendi senatus] *Consulendi senatum* Harl. 2. et Hav. *consulendis senatus* ab initio in Flor. scriptum exstiterat, ubi litera finalis vocis *consulendis* adsumta est ex prima vocis seq. Vide ad XXVIII. 25. § 2. Pro eo postea in cod. illo similiter emendatum est *consulendi senatum*. Vide ad XL. 49. § 1. Mox *pleb. connectit*, pro *pl. convertit*, et *quid nō*, pro *quidnā*, Gaertn. Vide ad v. 29. § 9. Denique *ex intervallo*, omissa media voce *tanto*, Port.

§ 9 *Solitum quidquam liberæ civitatis*] *Sollicitum quidquam* Lipsiens. Non raro aliis locis ita librarii lapsi sunt. Vide ad v. 22. § 5. Ceterum suspicio incidere posset, legendum esse *solitum quidquam liberæ civitati fieret*, ultimamque literam vocis *civitatis* perperam adhæsisse ex similitudine primæ in voce seq. Nam, ita librarios peccare solitos fuisse, videbimus ad IV. 33. § 10. Sed nihil muto. Nam 'solitum quidquam liberæ civitatis' eadem forma dictum est, qua 'propinquis itineris locis'

vi. 25. § 7. ubi vide.

Circumspectare omnibus fori partibus senatorem] Vocem *partibus* non agnoscit Harl. 1. Pro ea literis transpositis *patribus* est in Leid. 2. Vide ad iv. 60. § 3. Mox *sciscitare*, pro *noscitare*, Voss. 2. De verbo 'noscitare' vide ad ii. 23. § 10.

Curiam inde ac solitudinem circa decemviros intueri] *Citra decemviros* Leid. 2. qui etiam vocem *intueri* non agnoscit. *Citra* et *circa* sæpe in Mss. commutantur. Exempla vide ad xxi. 48. § 6. *cur. inde ac sol. esse, decemviros intueri* præfert Port.

§ 10 *Quum et ipsi consensu invisum imperium*] Vide, ut mutata relatio: nam *ipsi* decemviros refert; dixerat enim antea 'ni consensu resisterent;' et 'ipsi interpretarentur' conjungendum. *Glar.* Vet. lib. *invisum consensu imp.* Sigon. *Invisum consensu imp.* Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *visum in consensu imp.* Voss. 1. et Leid. 2. Prius in contextum recepi, ut et Sigonius fecerat, quem nemo posteriorum editorum audire dignatus est.

Quia privatis jus non esset vocandi senatum, non convenire Patres interpretarentur] *Vocandi senatu* Lipsiens. *vocandi senatus* Hav. qui contra § 8. *consulendi senatum* habuerat, ubi plerique reliqui *consulendi senatus*. Deinde *interpretaretur* idem Hav. Verum *interpretarentur* recte ceteri omnes, sive quod 'ipsi' et 'plebs' præcesserint, et verbum utraque illa respiciat; sive quod τῷ 'plebs,' tamquam collectivo, verbum plurale jungatur; quod Livio est admodum familiare. Vide mox ad § seq.

Jam caput fieri libertatem repetentium] Vet. lib. *libertatis repetendæ*. Sigon. Ita etiam Harl. 2. Hav. Pal. 2. (ut Gebhard. supra ad § 7. testatur) et Hearnii Oxon. B. *jam caput fieri lib. repetendam* Lipsiens. *jam caput fieri libertatis*, proxima voce omissa, Voss. 1. et Leid. 2. Suorum codicum lectionem Sigonius in contextum recepit, eamque Doujatius probasse videtur, modo *caput* pro initio sive principio accipiamus. Contra Gebhardus loco laudato vulgatum præfert. Cujus sententiam ob præstantissimorum codicum idem volentium auctoritatem veriorem puto. *Cupit*, pro *caput*, erat in Klockian.

Sic plebs abnuat delectum] *Annuat* Leid. 1. et fragm. Hav. a manu pr. sollemni errore. Vide ad xxxvi. 34. § 6. *adjuvat* Voss. 2. Tum *dilectum* Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Klockian. Vide ad xxxvii. 51. § 7. et supra hoc cap. ad § 3. Paullo ante *Patres notati*, pro *P. vocati*, Lipsiens. Tum *in senatu*, pro *in senatum*, Gaertn.

§ 11 *Hæc fremebat plebes*] Antiqua lectio *Hæc fremunt plebes*. Sic ante habuimus c. 35. 'Quod haud secus factum improbant boni, quam nemo facere ausurum crediderat:' ubi vulgo legitur *improbabant*. Rhen. Lectio, quæ præscripta Rhenani adnotationi exstat, profluxit ex Frobenii ed. a. 1531. Antiquissimæ, quas vidi, edd. præferunt *Hæc fremit plebs*. Postea quidem Aldus vulgavit *Hæc fremunt plebs*; sed paucos nactus est, qui sequerentur. *Hoc fremebat plebs* est in Harl. 2. et Hav. *Hoc fremebat plebes* in Gaertn. *Hæc fremebat plebs* in Leid. 2. et Lipsiens. *Hæc fremebat plebes* Port. et Voss. 1. in marg. qui *Hæc frementi plebes* in contextu exhibet. *Hæc fremunt plebes* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Klockian. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. quod recepi tot codicum fide; motus insuper perpetua Livii consuetudine, qui passim τὸ *plebes* similesque dictiones pro collectivis habet, et cum verbo plurali construit. Supra ii. 35. 'Haud facile credebant, plebem suam inpelli posse, ut arma caperent.' Vide ad ii. 5. § 2.

Indignitate rerum cesserant in agros; suarumque rerum] Prius illud *rerum* si

abesset, non desiderares. Hoc lib. c. 62. ‘Ad id, quod sua sponte satis collectum animorum erat, indignitate etiam Romani accendebantur.’ VII. 7. ‘Plenis iræ atque indignitatis militum animis.’ *J. F. Gron.* Non offendor repetitione τοῦ *rerum*. Vide ad I. 53. ‘Indignitas rei’ non uno loco dixit Cicero. Adde Gronovium ad IV. 61. *Duk.* Sane sæpissime ‘indignitas’ simpliciter, nullo alio addito, obcurrit. Supra II. 7. ‘Hæc dicta vulgo creditaque quum indignitate angerent consulis animum.’ c. 34. ‘Egone has indignitates diutius patiar, quam necesse est?’ III. 12. ‘Tum demum coactus cum multa indignitate prensabat singulos.’ IX. 4. ‘Subeatur ergo ista, quantacumque est, indignitas.’ XLII. 52. ‘Illum, omnibus indignitatibus compulsum ad rebellandum, inter adparatum belli fato obpressum:’ et alibi. Quare, si τὸ *rerum* a scriptis abesset, Gronovio (quem etiam vide ad II. 18. § 2.) id delenti faverem. Jam vero id constanter superest in omnibus meis, nisi quod octo vocabula *indignitate rerum cesserant in agros, suarumque rerum erant* exsulent a Leid. 2. cujus negligentiæ librario caussa fuit, quod modo præcesserat vox *erant*, quæ ultima omissarum repetebatur. Vide ad IX. 11. § 11. Quin adeo verum est, olim vocem *rerum* hac periodo bis obcurrisse, ut etiam ejus repetitio caussa exstiterit, cur scriba Port. simili negligentia omitteret voces *cesserant in agros; suarumque rerum*. Eamdem itaque servandam censeo, præsertim quum ‘rerum’ vel ‘rei indignitas’ non apud Ciceronem modo aliosque, sed apud Livium quoque frequenter obcurrat. Infra hoc lib. c. 44. ‘Notos gratia eorum, turbam indignitas rei virgini conciliat:’ et c. 50. ‘Præterquam quod agmine prope quadringentorum hominum veniens, qui ab urbe indignitate rei accensi comites ei se dederant, conspectus est.’ Livium vero ab ejusdem vocis eadem periodo repetitione non abstinuisse, multis exemplis probavi ad I. 3. § 9. Voces *in agros* omiserunt Mediolanenses a. 1505. quæ tamen in omnibus scriptis supersunt.

Suarumque sollicití erant rerum, amissa publica] Sic in plerisque vidi codd. scriptum, et est clarus sensus. At alii *soliciti* sustulerunt, quod ego non tollerem: quamquam absque eo etiam sit sensus non contemnendus. *Glar.* Vetus lectio *suarumque rerum erant, amissa publica:* id est, suis rebus operam dabant. Quam formam dicendi, qui non agnoverunt, mutarunt, addendo de suo, *soliciti*. Sic VI. 14. ‘Plebs cum jam unius hominis esset.’ Sic hoc libro paulo ante c. 36. ‘Hominum, non causarum, toti erant.’ *Sigon.* *Suarumque rerum erant, amissa publica* omnes ad unum Mss. tam nostri, quam aliorum, qui modo melioris notæ sint: atque ita optimus quisque Latinæ linguæ auctor loquitur. Ne mihi temere aliquis adsuat vocem, interpolando *suarumque rerum erant solicití, amissa publica*. Quod esset vere Glauci et Diomedis mutatio. *Modius.* In plerisque vidisse se testatur codd. Glareanus *suarumque soliciti erant rerum*, claro, ut putat, sensu. Sed pessimos esse oportuit codd. aut Glareanum non apprime interioris elegantiæ gnarum. Nam τοῦ *soliciti*, intrusi ab inepto et rudi pædagogo, neque volam neque vestigium deprendere licet in omn. Mss. et antiquis cusis. Sic Cic. in Epist. ad Famil. ad Attic. IX. 15. ‘Vide, quam sim antiquorum hominum:’ quod asserui in notis. Et ipse Livius c. 36. de decemviris: ‘Hominum, non causarum, toti erant.’ VI. 16. ‘Invidiæque magis triumphus, quam gloriæ, fuit.’ XXI. 11. ‘Adeo prope omnis senatus Annibalis erat.’ XXII. 50. ‘Alterius morientis prope totus exercitus fuit.’ XXIII. 14. ‘Plebs novarum, ut solet, rerum atque Annibalis tota esse.’

xxxv. 31. 'Pars principum alienati a Romanis, totique Antiochi et Ætolorum erant.' Ibid. c. 33. 'Multitudo avida novandi res Antiochi tota erat.' *Gebh.* Lectionem, quam Glareanus se in plerisque codd. scriptam vidisse testatur, in nullo eorum codicum, quos adhibui, obviam habui; sed in iis omnibus, nisi quod in duobus quædam vocabula librariorum culpa deficiant, constanter inveni *suarumque rerum erant, amissa publica:* quód idem de suis testantur Sigonius, Modius, Gebhardus, ut et Lipsius ad xxiii. 14. Miror itaque, ubi latitent, vel quo migraverint plerique illi codd. quos Glareanus vidit. Vel unus eorum, quos laudavi, illis consensisset. Neque per plerosque Glareani codd. intelligi possunt, ut plerumque debeat, priores edd. Nam et hæ, quotquot vidi, servant Mss. lectionem *suarumque rerum erant;* nisi quod in Mediol. annorum 1495. et 1505. atque in Veneta a. 1498. sit *suarum rerum amissa publica,* quod in margine quarumdam editionum ita exponitur, 'indignitate, inquam, suarum rerum, amissa publica.' In Ascensianis annorum 1513. et 1516. et, quæ eas ubique sequitur, Parisina a. 1529. est *suarumque solliciti erant rerum, amissa publica,* ut Glareanus adnotationi præscripsit. In Vascosani denique, Curionis, Lugdun. a. 1553. Basileensi a. 1555. Parisina a. 1573. et Francofurtana a. 1578. *suarumque rerum erant solliciti, amissa publica.* Sed hæ demum post Glareani in lucem publicam emissas adnotationes prodiere. Non itaque una vel altera editio plerorumque codicum nomine adpellari possunt. Locutio autem illa 'erant suarum rerum' vere Liviana est, ut probant exempla a Sigonio et Gebhardo huc conlata, quibus plura addi possunt. Infra hoc lib. c. 59. 'Quod adeo toti plebis fuissent, ut Patrum salutis libertatisque prior plebeio magistratui, quam patricio, cura fuisset.' vi. 14. 'His vocibus instincta plebes quum jam unius hominis esset.' vii. 30. 'Eo ventum est, Patres conscripti, ut aut amicorum aut inimicorum Campani simus.' xxiii. 39. 'Nolæ, sicut priore anno, senatus Romanorum, plebs Hannibalis erat.' xxxi. 45. 'Postquam præsidio regio arcem teneri, nec se potestatis suæ esse respondebant.' xxxv. 37. 'Thoas per Euthymidam principem, pulsum opibus eorum, qui Romanæ societatis erant, post T. Quinctii legatorumque adventum, et Herodorum Cianum mercatorem, præparatis ad proditionem iis, qui Euthymidæ factionis erant, nequaquam eamdem fortunam habuit.' c. 51. 'Qui Romanæ partis erant, sub adventum regis urbe excesserunt.' xxxvii. 49. 'Conclamatum deinde prope ab universo senatu est, totos adhuc Antiochi Ætolos esse.' xlii. 29. 'Ptolemæus propter ætatem alieni etiam tum arbitrii erat.' Eodem cap. 'Cotys Thrax, Odrysarum rex, evidenter Macedonum partis erat.' c. 30. 'Pars altera regiæ adulationis erat, quos æs alienum et desperatio rerum suarum, eodem manente statu, præcipites ad novanda omnia agebat: quosdam ventosum ingenium, quia Perseus magis auræ popularis erat.' Plin. Epist. v. 16. 'Sæpe, quæ dixit, aspernatur, expulsisque virtutibus aliis pietatis est totus.' Et ita Græci quoque loquuntur. Alciphron i. 13. 'Ὁ ποτὲ γελῶν τοὺς ἐκ τρυφῆς πάθει δουλεύοντας, ὅλος εἰμὶ τοῦ πάθους: ubi vide Berglerum, qui plura ex scriptoribus Græcis exempla adtulit. Insuper *omissa publica* fuerat in fragm. Hav. Sed recte manus altera id emendavit in *amissa.* Non enim tam Patres 'omiserant,' sed tyrannide decemvirorum 'amiserant rempublicam,' eademque illorum inpotentia iis erepta erat. Solent hæc verba alibi in Mss. confundi. Vide ad ii. 48. § 6. ad vi. 14. § 11. et multis aliis locis: *amissa republica* Gaertn.

Sed τὸ *re*, quod in nullo præterea codice vidi, ex præcedenti repetendum est, licet numero plurali *rerum* præcesserit. Vide ad II. 30. § 4.

Quantum e cœtu congressuque inpotentium dominorum se amovissent] Ita primus Gronovius edidit. Non quidem displicet locutio ' amovere e cœtu,' quum etiam ' abstrahere e portu' codd. præferant ad XXXVII. 27. § 6. ubi vide: et ' e medio amovere' dixerit Sueton. in Tiber. c. 10. ' Statuit repente secedere, seque e medio quam longissime amovere.' An tamen ita legendum sit, ut vehementer dubitem, Mstorum dissensus efficit. Nam *quantum cœtu*, omissa præpositione, Leid. 1. *quantum a cœtu*, ut ante Gronov. editum erat, Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *quantum actu* errore librarii Hav. Quin etiam, si diligenter adtendimus, ' amovet se e cœtu' qui a cœtu digreditur, cujus quondam pars exstiterat; ita ' amovet se e medio' qui quondam in medio versatus fuerat. Navis ' abstrahitur e portu' quæ in portu substiterat. At ' amovet se a cœtu' qui a cœtu longe discedit, licet unus istius cœtus non fuerit. Quum itaque Patres, qui secesserant, non fuerint e numero decemvirorum, potius ' a cœtu,' quam ' e cœtu, inpotentium dominorum se amovisse' dicuntur. Reduxi itaque priscam lectionem. Ceterum *concessu*, pro *congressu*, male Hav. nec melius *aggressu* Lipsiens. Deinde *admovissent*, pro *amovissent*, Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *ammovissent* Leid. 2. Solent autem verba hæc alibi non raro commutari. Vide ad XL. 55. § 5. Paullo ante, serie dictionum mutata, *tantum se abesse ab injuria rati* priscæ edd. In eum ordinem, quo vulgo exstant, voces primus digessit Aldus. Et cum eo faciunt omnes codd. *Abisse* autem, pro *abesse*, legit Lipsiens. Vide ad XXVII. 44. § 3. et mox hoc cap. ad § 13.

§ 12 *Simul ad pignora capienda, sciscitandumque, num consulto detrectarent*] Gellius XIV. 7. ' De pignore quoque capiendo disserit, deque multa dicenda senatori, qui, quum in senatum venire deberet, non adesset.' Vide Cic. de Orat. III. 1. Hotomann. Comment. Verb. Jur. in ' Pignora,' et de Senatu Rom. c. 7. *Klock.* *Ad pignera capienda* Flor. Voss. 2. et Leid. 1. Utrumque *pignera* et *pignora* olim dictum fuisse testis est Priscian. Gramm. l. VI. p. 721. ' Excipitur Fœnus, Fœnoris, quod tamen antiqui Fœneris dixerunt, unde et Fœneror verbum, et Fœnerator. Et Pignus, Pignoris, et Pigneris, unde Pignero Pigneras.' Inter ea ambo distinguunt tamen grammatici. Agroet. de Orthogr. p. 2269. ' Pignera rerum sunt: pignora filiorum et adfectionum:' et Beda de Orthogr. p. 2341. ' Pignera rerum: pignora filiorum et adfectionum.' Hanc tamen distinctionem docti spernunt. Certe *pignera* eo sensu, quo *pignora* dicendum grammatici contendunt, ex Mss. recepit Corte apud Plin. Ep. I. 12. ' Filiam, uxorem, nepotem, sorores, interque tot pignera veros amicos:' ubi nos remisit ad Lucani II. 370. Præterea *siscitandumque* fragm. Hav. a m. pr. *scitandumque* Leid. 1. et Port. a m. pr. Sed vide ad I. 54. § 5. Præterea *non consulto detrectarent* Harl. 2. et Lipsiens. Vide ad II. 40. § 7. et ad V. 51. § 7. Denique *detractarent* Voss. 2. Leid. ambo, Gaertn. Port. et Hav. Et ita mox *detractare* iidem codd. nisi quod loco Leid. 1. ita habeat fragm. Hav. a m. pr. Vide ad XXXIV. 15. § 9. Paullo ante *adparatores* erat in Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Verum error hic postea in primo illorum codd. emendatus, et *adparitores* recte substitutum erat.

Lætius id decemviris accidit, quam si] *Accidit* exsulat a Pal. 2. ut Gebhardus supra monuit ad hujus cap. § 7. addens, id sibi placiturum, si suffragatores alios codd. haberet. Omnes

tamen mei id verbum constanter retinent. Præterea *Lectius*, pro *Lætius*, Lipsiens. qui error in scriptis frequens est. Vide quæ olim notavi ad Sil. VIII. 548.

§ 13 *Senatumque in diem posterum edicunt*] In volumine Archetypo legitur tantum *in diem post. dicunt:* scribo *indicunt.* Rhen. *In diem post. edicunt* antiqua lectio est omnium Mss. codicum atque impressorum. Interim Rhenanus, quia in quodam suo invenerat *in post. diem dicunt*, e conjectura facto, *indicunt* permovit auctoritate, ut hoc in omnibus recentioribus exemplaribus sequerentur typographi. Supra cap. 37. 'Exspectabant, quam mox consulibus creandis comitia edicerentur:' ibi tamen Pall. duo referunt *comitia dicerentur:* neque inde faciendum *indicerentur*. Gebh. Tres Pall. Rott. et Voss. ut et Sig. *edicunt*. Suetonius Julio c. 80. 'Postquam senatus Idibus Martiis in Pompeii curiam edictus est.' Alterum est a conjectura Rhenani. *J. F. Gron.* Si omnes codd. ad exemplum Wormatiensis Rhenani *in diem post. dicunt* præferrent, cum eodem Rhenano etiam *indicunt* legendum censerem, quoniam verosimilius existimarem, primam syllabam τοῦ *indicunt*, quam *edicunt*, ab ultima litera prioris vocis *posterum* elisam esse. Ita enim sæpe alibi peccatur. Vide ad v. 27. § 6. Nunc vero cum Gebhardo et Gronovio vulgatum *edicunt* præferendum arbitror. Nam præter Leid. 2. qui *indicunt* obfert, alii omnes mei *edicunt* retinent. Et ita se in vet. lib. reperisse, Sigonius in prima Scholiorum ed. professus est, eamdemque scripturam contextui restituit, et in iteratis edd. servavit; licet in illis ipsum ejus scholium omittatur. Nemini tamen sequentium editorum, eam lectionem veriorem esse, persuadere potuit: sed omnes ex Rhenani conjectura *indicunt* ediderunt usque ad Gronovium, qui a. 1665. priorem scripturam revocavit. Certe senatus edictis consulum aliorumque magistratuum, quibus senatum habendi jus erat, convocari solebat. Cic. Orat. Philipp. III. 8. 'Quum tot edicta proposuisset, edixit, ut adesset senatus frequens a. d. VIII. Kal. Dec. eo die ipse non adfuit. At quomodo edixit? hæc sunt, ut opinor, verba in extremo: "Siquis non adfuerit, hunc omnes existimare poterunt, et interitus mei et perditissimorum consiliorum auctorem fuisse."' Et adhuc eodem cap. 'Quum tam atroci edicto nos concitavisset, cur ipse non adfuit?' Cic. ad Famil. XI. 6. 'Quum tribuni plebis edixissent, senatus adesset a. d. XIII. Kal. Jan. haberentque in animo de præsidio consulum designatorum referre.' Tacit. Annal. I. 7. 'Ne edictum quidem, quo Patres in curiam vocabat, nisi tribuniciæ potestatis præscriptione posuit, sub Augusto acceptæ. Verba edicti fuera pauca et sensu permodesto: de honoribus parentis consulturum.' Hinc 'edicere senatum' est proposito edicto jubere, ut senatus conveniat in curiam: quemadmodum 'edicere delectum' est proposito edicto jubere, ut populus militum scribendorum caussa in forum conveniat. Supra hoc lib. c. 10. 'Ut hæc dicta in senatu sunt, delectus edicitur:' ita enim eo loco ex Mss. et priscis excusis legendum monui, non *indicitur*. 'Edicere comitia' est proposito edicto jubere, ut populus habendorum comitiorum caussa conveniat. Livius XXII. 33. 'Ab eodem prætore literæ ex senatusconsulto ad consules missæ, ut, si iis videretur, alter eorum ad consules creandos Romam veniret: se in eam diem, quam jussissent, comitia edicturum.' Sueton. in Cæs. c. 18. 'Quum edictis comitiis ratio ejus haberi non posset.' 'Edicere concionem' Liv. XXIV. 37. 'Consensu in posterum diem concio edicitur.'

Proditam a Patribus plebs libertatem rata] Præpositio exsulat a Port. quam tamen necessariam puto, ut ambiguum, quod ea omissa in oratione foret, tollatur. Mox, trajectis vocabulis, *abissent jam magistratu* Gaertn.

Privatisque jus abesset] Memini, quod præcessit: 'quia privatis jus non esset vocandi senatum.' Nihilominus non quisquiliæ, ut ille ait, esse judico illud *jus abesse*. Hic utique. Cl. Puteanus notat in Fulv. Ursini codice lectum *suis* (sic et Chifl.) ἀντὶ τοῦ *jus*. Unde felici conjectura eruit *privatisque, si vis abesset, tamquam jure cogentibus*. Ita tuto per me licet emendes. Nam sic prorsus Buslid. Rott. Gud. et Mureti. In Helm. Vossianoque 1. *si jus abesset*. J. F. Gron. Verba notæ Gronovii præscripta in omnibus, quotquot vidi, edd. Aldina antiquioribus deficiunt. Aldus primus interpolavit *privatisque jus abesset*, quod Hearne in Oxoniensibus B. et C. exstitisse monuit, mihi vero in nullis meis obviam fuit. *Privatisque is abisset* habet Lipsiens. Sed *abisset* ex verbis præcedd. repetitum est. Solent autem 'abisse' et 'abesse' commutari. Vide hoc cap. ad § 11. *Privatisque vis abesset* Voss. 2. *privatisque vis abessent* Port. *privatisque jus abessent* Hav. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. in quo *abesset* emendatur a m. sec. *privatisque suis abesset* Flor. Leid. 1. et apud Hearnium Oxonienses L. 2. et N. Neque aliter Gaertn. a m. pr. qui a m. sec. *privatisque suis abisset* dedit: *privatisque si jus abesset* Leid. 2. *privatisque si vis abesset* Harl. 1. et Klockian. quod recte Gronovius probavit, et in contextum recepit. Solent autem vocabula *uis* et *ius* in Mss. ob ductuum similitudinem in scriptura Longobardica, quæ non raro tanta est, ut distingui inter se voces nequeant, confundi. Vide viros doctos ad Terent. Adelph. III. 4. 44. ad Justin. XXXIX. 1. § 9. Gronov. ad Sen. Octav. vs. 581. et Cortium ad Sall. Jug. c. 3. § 1. Adde quæ supra notantur ad Liv. I. 3. § 11. ad II. 27. § 1. ad IV. 7. § 3. c. 9. § 7. c. 26. § 2. VI. 8. § 6. c. 18. § 7. aliisque pluribus locis.

Tamquam jure cogentibus] *Tamquam in re cogentibus* Voss. 1. qui in margine obfert emendatum *tamquam ire cogentibus*. Deinde *apparuisset*, pro *paruisset*, Lipsiens.

CAP. XXXIX. § 1 *Sed magis obedienter ventum in curiam*] Ita primus edidit Gronovius. Omnes autem non modo excusi priores, quos vidi, sed etiam scripti *obed. ventum in curiam est;* nisi quod Harl. 2. alio ordine exhibeat *obed. in cur. ventum est*. Gaertn. autem *ventum in cur. esse*. Neque caussam video, cur τὸ *est* abjectum voluerit, nisi quod etiam hanc partem orationis melius ex verbo in fine addito 'accepimus' pendere existimaverit, quod obtineri posset, si Gaertn. cod. scriptura reciperetur. Quum tamen et alterum ferri possit, tantum mihi vindicare non audeo, ut invitis codd. omnibus vocem expellam, vel unius auctoritate eam inmutem.

Quam obnoxie dictas sententias] *Obnoxias dictas sententias* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Sed præferenda est lectio vulgata, quam alii codd. stabiliunt. *Obnoxie*, quam *obnoxias*, Livium maluisse puto, ne tres similiter desinentes voces *obnoxias dictas sententias* cumularet.

§ 2 *L. Valerium Potitum proditum memoriæ est*] *L. Valerium Petitum* Voss. 1. sed inter versus emendatum *Peritum*. At 'Potitus' notum Valeriorum est cognomen. Præterea *L. Val. tum prod. mem. est* Gaertn. *L. Val. Peritum tum prod. mem. est* Lipsiens. *L. Val. Potitum tum prod. mem. est* Leid. 2. Harl. 2. et Hav. Illud *tum* etiam in margine Port. a m. sec. adscriptum cernitur. Sed, præterquam quod a reliquis notæ melioris

codd. absit, etiam hic ter repetitum in tribus vocibus τὸ *tum* finale merito cuicumque displicebit, inprimis quum in vocula *tum* nulla sit emphasis. Mox *post religionem Ap. Claudii*, pro *post relationem Ap. Cl.* Gaertn. Sed vocem *Claudii* omittit Leid. 2. Tum *ne de republica*, pro *ut de republica*, Voss. 1. et Leid. 2.

Ut de republica liceret dicere] Vide Brisson. de Formul. II. p. 184. et p. 185. (p. m. 167.) *Klock.*

Tumultum excivisse] *Extitisse* Voss. 1. *descivisse* Voss. 2. *exisse* fragm. Hav. a m. pr. An forte voluit *excisse?* quales contractiones Livium amasse, videbimus ad VI. 18. § 10.

§ 3 *Ferociter M. Horatium Barbatum isse in certamen*] Cognomen *Barbatum* deficit in Lipsiens. et Gaertn. quod in aliis omnibus constanter superest. Deinde *iisse in cert.* Gaertn. Sed vide ad XXVIII. 38. § 3.

Decem Tarquinios adpellantem, admonentemque] *Decemviros Tarquinios* Harl. 1. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxonienses B. C. et L. 1. Verum et hic aliis codd. vulgatum mutari vetantibus, adhæreo. Tum *admoventem Valeriis ducibus*, reliquis omissis, Hav. Horatium tamen non solorum Valeriorum, sed et gentilium suorum, in hac oratione meminisse, indicat etiam Dionys. l. XI. p. 689. Πότερον ὑμῶν ἐξελήλυθεν ἐκ τῆς διανοίας, ὅτι σώζονται μὲν οἱ Οὐαλερίων ἀπόγονοι τῶν ἐξελασάντων τὴν τυραννίδα, λείπεται δὲ διαδοχὴ τῆς Ὁρατίων οἰκίας, οἷς πάτριόν ἐστι ὁμόσε χωρεῖν τοῖς καταδουλουμένοις τὴν πατρίδα, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ μόνοις. 'Monere' autem et 'movere' sæpe in Mss. confunduntur. Vide ad IX. 38. § 12.

§ 4 *Nec nominis homines tum pertæsum esse*] Livius indubie scripsit, quemadmodum attestatur liber Ms. *nec nomen hominus tum pert.* Sic autem et Suetonius in Cæsare c. 7. 'Et quasi pertæsus ignaviam suam.' Item in August. c. 62. 'Pertæsus, ut scribit, morum perversitatem ejus.' Quid igitur opus fuit hic scribere *nominis?* licet non negem, et id Latine dici. Non solum enim accusativum id verbum post se recipit, sed et genitivum. *Rhen.* Pall. 1. et 3. ut etiam docuit Rhenanus, ostentant *Nec nomen homines tum pert.* Gebh. Ut Rhenanus ex Borbet. sic duo Pall. *nomen.* Voss. 1. ambiguus *nomen in homines.* Lege *nec nomen homines tum pertæsos esse.* J. F. Gronov. Hearne invenit in Oxon. L. 1. *nec nomen hominibus tum pert.* in C. *nec nomen hominibus tum pert. et odiosum esse.* Sed ex meis Flor. Voss. 2. Leid. 1. fragm. Hav. et Port. a m. pr. consentientes Rhenani codici, præferunt *nec nomen homines tum pert. Nec nomen hiis homines tum pert.* Lipsiens. *nec nom̄ his homines tum pert.* Klockian. *nec nominis hujus homines tum pert.* Gaertn. Doujatius neutra emendatione vel Rhenani vel Gronovii opus esse putat; verbum enim 'pertædet' et genitivum recipere, et aliquando accusativum; dicique etiam impersonaliter, præsertim quum præteritum per participium quasi passivum effertur. Verum non quæritur, quæ ordinaria hujus verbi constructio sit? (ea enim et Rhenano et Gronovio, si non notior, certe æque nota fuit ac Doujatio) sed potius, utrum verosimile sit, si Livius ordinaria illa constructione usus fuerit, ejus librarios inde abire, et locum corrumpere voluisse? Probabilius esse puto, Livium librariis incognitam constructionem adhibuisse, eosque, quod illam in magis notam mutare conarentur, tam varie errasse. Jam vero, si quid mutandum, ipsa loca Suetonii, quæ Rhenanus laudavit, Gronovii emendationem veriorem esse probant. Similiter loquutus etiam est Justin. XXXVIII. 9. 'Demetrius privatam, etsi opulentam, vitam pertæsus tacitus in regnum fugam meditatur:' et ita olim

edebatur apud Valer. Max. III. 3. ex 1. 'Pertæsus enim, credo, dexteram suam, quod ejus ministerio in cæde regis uti nequisset, injectam foculo exuri passus est:' ubi tamen hodie ex consensu Mss. *Perosus enim* vulgatur. Ordinaria constructione id verbum obcurrit hoc lib. c. 67. 'Decemvirorum vos pertæsum est: coëgimus abire magistratu:' ubi tamen Voss. 2. sed solus, *decemviros vos pertæsum est*. Mox *quippe Jovem*, exsulante media voce *quo*, Harl. 1. Male. Vide ad II. 37. § 5.

Deincepsque reges adpellatos] Lego *deincipesque*. Klock. Nimirum, teste Fest. voce 'Deincipem.' 'Deincipem antiqui dicebant proxime quemque captum, ut principem primum captum.' Obsoletas has delicias non modo Klockius in Livio quæsivit, et, invitis licet omnibus libris, invenisse se existimavit, sed et alii ipsi Ciceroni quoque obtrudere conati sunt, ex quo Laurenbergius in Antiquario laudat hunc locum, qui exstat ad Famil. II. 18. 'Sed tamen tres fratres, summo loco natos, promtos, non indisertos, te nolo habere iratos, jure præsertim, quos video deincipes tribunos plebis per triennium futuros.' Quem enim etiam huc advocet locum ex lib. 1. de Divin. c. 30. ex eo nihil patet. Verum neque Livium neque Ciceronem hæc et similia decere, facile vident, qui norunt, aliter Romanos Nævii Enniique, aliter Ciceronis Liviique ætate locutos esse.

Quod sacris etiam, ut sollemne, retentum sit] *Quo sacris* Gaertn. quomodo librarius dedisse videtur, quod præcesserit 'quo Jovem, quo Romulum,' non animadvertens, additum verbum hic aliam constructionem requirere. *Quod in sacris* Harl. 2. Hav. et a m. sec. Port. Verum id non necesse. Nam ita 'retinere memoria' est apud Cic. pro Sext. Rosc. c. 12. 'De cujus laude neque hic locus est, ut multa dicantur, neque plura tamen dici possunt, quam populus Romanus memoria retinet.' Nepos in Vita Attic. c. 11. 'Inmortali memoria percepta retinebat beneficia.' Valer. Max. I. 8. ext. 2. 'Cetera omnia tenacissima memoria retinens, literarum tantummodo, quibus præcipue inservierat, oblitus est.' 'Retinere dextra' III. 2. ex. 20. 'Centurio convulsum signum dextra retinens.' 'Retinere senatu' cod. Voss. infra præfert XXXIX. 42. 'Retinere Quinctium senatu ne frater quidem T. Quinctius, si tum censor esset, potuisset:' editur nunc *in senatu*, quod forte etiam præferendum. 'Tenere castris' supra inlustravi ad III. 2. § 1. Deinde *quod etiam sacris*, trajectis vocabulis, Voss. 2. Insuper τὸ *ut* non comparet in Harl. 1. pro *eo illud* est in Port. Denique *redemptum* pro *retentum*, Voss. 1. Lipsiens. et Gaertn.

§ 5 *Superbiam violentiamque tum perosos regis*] *Tum per ipsos regis* sine sensu Voss. 1. et Leid. 2. *tum perepsos regis* Klockian. *tum perosos reges* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. *superbia violentiaque tum perosos reges* Gaertn. quod passiva forma dictum foret; quum passim optimi scriptores 'perosus' et 'exosus' active utantur. Vide hoc lib. ad c. 34. § 8.

Quæ si in rege tum eodem, aut in filio regis] *Quasi in rege* Voss. 2. Leid. 1. et Lipsiens. Deinde *cum eodem* Lipsiens. Vide ad Epit. Liv. lib. XLVIII. circa fin. Tum *et in filio regis* iterum Lipsiens. Denique *fuerunt* Gaertn. et Hav.

Quem laturum in tot privatis? Viderent, ne vetando] Bona lectio, quam et agnoscunt antiquitus cusi. At Pal. 1. *quam litini in tot privatis funderent vetando*. Pal. 2. *quomodo laturi sint in tot privatis? cum maxime vetent*. Pal. 3. *quam Latini in tot privatis funderent ne vetando*. Latet aliquid. Campanus proxime accedit vulgatæ.

Tantum τὸ *viderent* immutavit in *fiderent*. Gebh. Et nostri etiam quidam hic turbant. *Quem Latinis in tot privatis* Voss. 1. Sed *laturis*, pro *Latinis*, habet in margine: *quem Latini in tot privatis* Voss. 2. *quam laturiam in tot privatis* Leid. 1. *quem laturi sint in tot privatis* Leid. 2. *qūo laturi in tot privatis essent* Port. *quomodo laturi sint in tot privatis* Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. *quom laturi sint in tot privatis* Lipsiens. et Gaertn. *quando laturi in tot privatis* fragm. Hav. a m. pr. quod a m. sec. una cum Harl. 1. vulgatum servat. Deinde *Funderent ne vetando* Voss. 2. et Lipsiens. *Fuderent ne vetando* Leid. 1. *Fiderent ne vetando* fragm. Hav. *Cum maxime vetent* Harl. 2. Hav. et in margine Port. in quo verba *Viderent, ne vetando* in contextu erant omissa. Quum locus, ut vulgo concipitur, sanus videatur, satis mirari nequeo, unde tot monstra errorum in plerisque codd. conspiciantur. Τὸ *loqui* etiam in proximis verbis exsulat a Port. At *loqui, qui* præfert Flor. Sed pronomen male repetitum est ex ultima syllaba vocis præced.

§ 6 *Extra curiam etiam moverent vocem*] *Etiam extra curiam* Voss. 2. Port. et fragm. Hav. *extra curiam nō moverent* Gaertn. Deinde *movere vocem* Harl. 2. et Hav.

Neque se videre, qui sibi minus . . . populum vocare, quam illis senatum] *Nec se videre* Lipsiens. Tum *cur sibi minus* Gaertn. *quia sibi minus* Flor. Lipsiens. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. Sed et hic vulgatum sanum est. De locutione ' qui minus ' vide ad XXVIII. 43. § 17. ubi etiam multi codd. pari modo peccant. Præterea *populum revocare* Gaertn. Deinde *quam nullius senatum* Voss. 1. et Leid. 2. *quam senatum* Voss. 2.

§ 7 *Experirentur, quanto ferocior dolor in libertate sua vindicanda, quam cupiditas in injusta dominatione esset*] In exemplari veteri pro *ferocior* scriptum est *fortior*. Nec est *in libertate sua*, aut *in injusta dominatione*, sed tantum *libertate sua*, et *injusta dominatione*. Nam elegantius *in* subauditur utrobique. Quare crediderim, sic scripsisse Livium: *exp. quanto fortior dolor libertate sua vind. quam cup. injusta dom. esset*. Rhen. Rhenanus, qui putat, particulas duas *in* tollendas esse, idem non sensit, vocem huic sententiæ deesse, quæ est in vet. libris, *in injusta dominatione retinenda esset*. Sigon. *Quanto ferocior dolor in lib. sua vind. quam cup. in injusta dom. esset* est lectio Pal. primi, neque abit multum Pal. 3. *donatione* perperam scriptum ferens. Ego cum Sigonio præpono lectionem Pal. secundi, *quanto ferocior dolor in lib. sua vind. quam cup. in injusta domin. retinenda esset*, ut rotundior currat antithesis. Eo autem libentius amplector hanc lectionem, quod et illam dederit publico ante secula fere bina Campanus, in eo diversus tantum, quod ex compendiosa scriptura legerit *fortior*, quod et Andreæ contigit. Quare jam merito ejicitur Rhenani commentum. Sic c. 47. ' Nec alium virum esse, cujus streune ac ferociter facta in bello plura memorari possent :' ubi tamen perperam Pal. 2. legit *fortiter*. Gebh. Rhenanus ex Borb. *fortior*. Neque aliter Voss. 1. Helm. Pall. Chifl. Rott. Sed et Andreas omnesque antt. præter Juntam, quem primum video secutum Frobenium. Et satis id placet, nec pro eo alterum desiderem. Hoc transmittit Sigonius. At quod idem Rhenanus præpositiones negat in eodem codice fuisse, id notat; additque, Rhenanum non sensisse, vocem sententiæ deesse, nempe *retinenda*, quam ipse de suo libro interposuit. Hoc vero apud me nusquam, nisi in uno Pall. qui fere omnia Sigoniani codicis stigmata exhibet. Voss. 1. *Quanto fortior dolor lib. sua vind.*

quam cup. in injusta dom. esset. Helm. quoque *quam cup. injusta dom. esset:* quos vides τὸ *in*, quod utrobique Borbet. fastidierat, alterum priore, alterum posteriore loco prætterire. Et potest sine eo *libertate sua vindicanda* accipi pro 'libertatem suam vindicando :' potest in seqq. commode subaudiri τὸ 'vindicanda.' Si malis tamen *dolor libertatis suæ vindicandæ, quam injustæ dominationis esset*, per me licet. *J. F. Gronov. Fortior* ex meis codd. tres tantum exhibent Flor. Voss. 1. et Leid. 2. Unus Gaertn. utramque lectionem servat hoc modo, *quanto forcior, ferociorque dolor.* At codicis hujus librario frequentissimum fuisse, ut veram lectionem ejusque expositionem marginalem simul recipiat in contextum, videbimus ad IV. 55. § 5. Reliqui, quos consului, *ferocior* servant : at *fortior* est etiam in Neapol. Latinii et priscis excusis, quod mutavit non Juntas, sed triennio antiquior Aldus. Præterea ex præmissa Gebhardi nota patet, Suffr. Sixtinum, qui excerptas ex Gebhardo trium Pall. codd. lectiones Gronovio subministravit, hic aliquid humani passum esse, quum Gebhardus aperte testetur, illos *ferocior* præferre, eorumque consensu Rhenanum *fortior* substituentem refellat. Et sane *ferocior* verius videtur, licet aliud placuerit Giphan. Observ. in Ling. Lat. in voce 'Fortis.' Dictio illa 'ferox' ambiguæ est significationis, et non modo inmanem, sævum, barbarum, superbum, sed quoque fortem, bellicosum notat, etiam apud Liv. ut I. 12. 'In eum hæc gloriantem cum globo ferocissimorum juvenum Romulus inpetum facit.' XXVIII. 42. 'Circa Iberum exercitus patris patruique tui, post amissos imperatores ferociores et calamitate ipsa.' XXXVI. 17. 'Illic Macedones Thracesque et Illyrii erant, ferocissimæ omnes gentes; hic Syri et Asiatici Græci sunt, levissima genera hominum et servituti nata :' quo sensu *virtutem* ac *ferociam* junxit IX. 6. 'Cepisse enim eos non Romam, sicut ante Gallos, sed, quod multo bellicosius fuerit, Romanam virtutem ferociamque.' Vide Cortium ad Sall. Catil. c. 11. et ad Jug. c. 106. Eo ergo sensu vocem hoc loco sumi, margini expositionis caussa adscripto vocabulo 'fortior,' primo monitum fuerat. Indoctus postea scriba, eam pro varia lectione habens, et 'ferox' bono sensu poni nesciens, ac propterea 'fortior' melius sensui convenire existimans, illud in contextum recepit: qui error et alibi sæpe commissus est. Vide ad XXVIII. 42. § 4. Id ergo primum ; censeo vocem *ferocior* servandam. Præterea *qm̃*, id est, *quam ferocior*, habet Port. quod dormitantis est librarii. Tum *in* priori loco non agnoscunt ex meis, præter Voss. 1. etiam Leid. 1. Sed neutro loco Leid. 2. et Port. nisi quod in posteriori a m. sec. priori loco adscribatur, et ab eodem etiam exsulet vox *cupiditas*; adeoque, fere ut Gronovius in fine adnotationis volebat, præferat *ferocior dolor lib. sua vind. quam injusta dom. esset.* Præpositionem *in* utroque loco etiam omittit Flor. verum is insuper legit *cupiditas injusta dominatemi esse*, pro quo postea emendatur *dominationis ;* ut velit *quanto fortior dolor lib. sua vind. quam cup. injusta dominationis esset.* Denique recte Gronovius τὸ *retinenda*, a Sigonio additum, iterum expungendum, et ad ultima verba *cupiditas injusta dominatione esset* ex præcedentibus 'vindicanda' subintelligendum monuit. Miror Gebhardum, cui Pal. secundi cum Sigoniano codice adversus aliorum lectionem consensus ubique suspectus fuit, hic ab instituto descivisse, et tam incertæ fidei Mss. adhærere potuisse. Tanto magis mihi persuadetur, τὸ *retinenda* scribarum mangonium esse, quod ex meis etiam non alii eam vocem servent, quam

Harl. 2. et Hav. per omnia Sigoniano et Pal. secundo similes. Puto igitur legendum *exp., quanto ferocior dolor lib. sua vind., quam cup. injusta dom. esset.* Eamdem, quam hoc loco, sententiam ita extulit Liv. VI. 18. 'Acrius crederem vos pro libertate, quam illos pro dominatione certaturos.' Et Justin. XXX. 4. 'Tanto fortius hoc bellum, quam illa sustinendum, quanto sit libertas imperio carior.'

§ 8 *De bello Sabino eo referre*] Lege, ut habent omnes, *eos*. Gebh. *Eo* operarum errore editum erat in Gruteriana a. 1608. quod Parisienses a. 1625. servarunt. Sed ab omnibus recentioribus, etiam ab ipso Grutero triennio postea, recte emendatum est.

Tamquam majus ullum populo Romano bellum sit] *Populi Romani bellum sit* Leid. 2. et Gaertn. Forte ambigue scriptum fuerat *po. Ro.* idque librariis errandi caussa exstitit, nescientibus quemadmodum plene efferri deberet, ut sæpe alibi factum est. Vide ad XXXIX. 47. § 10.

Quam cum iis, qui legum ferendarum caussa creati] Aberat primo a Pal. 2. τὸ *caussa*. Gebh. *Quam in iis* priscæ edd. neque ad Aldum. Dedissent saltem *quam in eos:* de qua locutione vide ad Epit. Liv. lib. XXI. Aldus vero primus *quam cum iis* vulgavit. Et ita omnes præferunt codd. nisi quod plerique *quam cum his*, vel *quam cum hiis* obferant, Flor. autem *quam cum is* eodem modo quo sæpe *Di*, pro *Dii*, in Mss. obcurrit. Vide ad V. 14. § 4. *idem*, pro *iidem*. Vide ad XL. 22. § 14. Similia alia videri possunt ad XXXVIII. 27. § 8. Deinde *legum venerandarum caussa creati*. Leid. 2. *legum ferendarum creati* fragm. Hav. a m. pr. quod non spernendum putarem, si plures codd. addicerent. Alibi enim Livius ita loqui amavit. Vide ad XXXI. 12. § 4. Nunc vero, quum non modo alii codd. τὸ *caussa* servent, sed et in ipso fragm. Hav. a m. sec. adscriptum sit, nihil innovandum puto. Mox *relinquerint*, pro *reliquerint*, Leid. 2. Hav. a m. pr. et fragm. Hav. a m. pr. *reliquerant* Harl. 2. *relinquerent* Gaertn.

Quod unum exequendæ sit libertatis] Lege *exæquandæ* ex vet. lib. *Sigon.* *Exsequendæ* a Sigonio rejectum inveni in Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Reliqui cum omnibus, quas vidi, edd. recte habent *exæquandæ;* quo verbo alibi sæpe Livius usus est. Lib. XXXVII. c. 29. 'Vidit, non posse exæquare ordinem Romanos.' XLV. 38. 'Erubescamus, gloria si par illis viris L. Paullus injuria vestra exæquetur.' Ita et 'exæquatio' obcurrit XXXIV. 4. 'Hanc, inquit, ipsam exæquationem non fero, illa locuples.' Sæpe vero 'exæquare' et 'exsequi' in Mss. commutantur. Exemplum habuimus III. 5. § 12. Vide etiam viros doctos ad Sall. Cat. cap. 3. Deinde *exæquandæ libertatis sit*, in alium ordinem redactis vocabulis, Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. Tum *sustulerunt*, pro *sustulerint*, Harl. 2. *substulerunt* Lipsiens. Mox etiam *regum imperium*, pro *regium imp.* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad XXXII. 6. § 6.

§ 9 *Fuisse, regibus exactis, patricios magistratus*] *Regibus exhaustis* Klockian. Sæpius hæc verba in Mss. fuerunt commutata. Ita apud Lucanum Nic. Heinsius in octo codd. scriptis invenit V. 44. 'nostrum exacto jus clauditur anno:' ubi vulgo nunc editur *exhausto anno*. *Exacto* etiam in quibusdam suorum codicum invenerunt Cortius et Oudendorp. Id autem ille pro alterius interpretatione habebat; huic autem codicum lectio non displicebat, quod dubitaret an ita simpliciter 'exhaustus annus' pro finito, peracto, ad finem perducto, poni posset. Similiter VII. 490. 'Sed quota pars cladis jaculis ferroque volanti Exacta est:' ubi iterum Heinsius in uno codice repperit *Exhausta est*. Vide etiam Bur-

mann. ad Nason. Art. Am. I. 771. Met. XII. 161. et Fast. V. 387. Hic vero vulgatum servandum esse, nullus non videt, tum quod *exhaustis regibus*, pro ejectis, Latine dici nequeat; tum quod sollemnis sit locutio 'regibus exactis,' 'post reges exactos.' Vide ad II. 2. § 11.

Post secessionem plebis] *Post excessionem plebis* Gaertn. Sed scribæ errore. 'Secedere' enim et 'secessio' in hac re propria sunt vocabula. Supra II. 32. 'Injussu consulum in Sacrum montem secessisse:' et mox, 'In Aventinum montem secessionem factam esse.' c. 33. 'Per secessionem plebis Sp. Cassius et Postumus Cominius consulatum inierunt.' cap. 34. 'Secedat nunc, avocet plebem:' et mox, 'Potius cultores agrorum fore, quam ut armati per secessionem coli prohibeant.' Hoc lib. c. 51. 'Secessio ab decemviris facta est.' XXXIV. 2. 'Si, ut plebis quondam, sic nunc mulierum secessione leges accipiendæ sunt.' Et ita millies apud Livium aliosque.

Cujus illi partis essent, rogitare? Populares? quid enim eos per populum egisse? Optimatum] *Cujus illi partes essent* Voss. 1. a m. pr. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. et fragm. Hav. *Cujus ille* vel *illæ partis essent* Harl. 2. et Gaertn. Deinde *Popularis* et *Optimatum* Harl. 2. et Hav. ut sit 'partis popularis,' 'partis optimatum.' *Optimatum* habet etiam Port. a m. sec. Tum *quid est eos per pop. egisse* Voss. 2. *quid enim per pop. eos egisse* Port.

Qui anno prope jam senatum non habuerint] Est in veteri *qui anno jam prope*. Rhen. *Qui animo jam prope sen. habuerint* Voss. 1. at in margine *quo animo*. Voces *aĩus* et *añus*, sive *animus* et *annus*, passim a librariis confunduntur. Vide ad XXXII. 5. § 2. Τὸ *non* deficit etiam in Gaertn. Ordo vero verborum, quem Rhenanus in suo invenit, etiam in omnibus nostris servatur. Deinde *habuerunt* Hav. Mox autem *tum ita hab.* pro *tunc ita hab.* Lipsiens. Vide ad II. 12. § 15.

Ut de republica loqui prohibeant] *De re publice loqui* Leid. 1. aberrante librario.

§ 10 *Graviora, quæ patiantur, videri jam hominibus, quam quæ metuant*] *Grav. quæ pat., jam hom.* voce deficiente, Leid. 2. ut intelligatur verbum 'esse,' quod sæpe omittitur. Sed alterum præfero. Præterea *quam quæ metuebant* male Voss. 1. neque rectius *quēq; metuant* Klockian.

CAP. XL. § 1 *Nec, quo evasura res esset, cernerent*] *Ne quo evasura res esset* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. ubi *ne* capi potest pro 'ne quidem.' Vide Sigonium ad XXXIII. 49. § 3. Potius tamen vulgatum servo. Præterea *quo res ev. esset* Harl. 2.

§ 2 *C. Claudii, qui patruus Appii decemviri erat, oratio fuit*] *C. Claudii, &c. oratio fuit* Voss. 1. Leid. 1. Flor. Harl. 1. et Lipsiens. Vide ad XXXVIII. 27. § 8. *C. Cornelio Claudio, &c. oratio fuit* Voss. 2. *C. Claudio oratio fuit* fragm. Hav. a m. pr. Deinde *qui Appius patruus dec. erat* Voss. 2. qui in hac periodo culpa librarii admodum mendosus est.

Oratio fuit precibus, quam jurgio, similior] Antiqua lectio *or. fuit prec., quam jurgio, similis*. Subauditur adverbium 'magis,' vel 'potius.' *Rhen.* Pall. tres et edd. duæ antiquissimæ *quam jurgio similis*. Gebh. *Precibus, quam jurgio, similis* etiam omnes mei, ut et editi ante Ascensium, qui a. 1513. *similior*, invitis Mss. substituit. Est autem locutio et Livio et aliis scriptoribus admodum frequens. Vide ad XXXIV. 49. § 10. Ceterum quanta festinatione ac negligentia Doujatius priores commentatores consuluerit, hic locus testis est, ad quem notare sustinuit, in veteri codice Rhenani esse *precibus, quam jurgio, similior*. Contrarium ipse Rhenanus docet.

Orantis per sui fratris parentisque ejus manes] *Perorantis* Pall. tres et

edd. duæ antiquissimæ. *Gebh.* *Perorantes* Lipsiens. *perorantis* autem etiam Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. omnesque edd. usque ad Frobenium; pro quo Gronovius priori ed. notarum ad Liv. XXIX. 18. scribendum censebat, *quam jurgio similis, per, orantis, sui fratris parentisque ejus manes*, multis exemplis docens, veteres in deprecationibus obtestationibusque inter præpositionem ejusque casum alia vocabula interponere amasse; harum autem elegantiarum inperitos librarios, quibus ordo verborum nimis turbatus videbatur, passim similia loca corrupisse. Et ita etiam Klockius in margine scribendum conjecit. Verum recte Gronovius postea conjecturam hanc omisit. Nam, ut ipse bene observat, soliti fuerunt optimi scriptores inter præpositionem ejusque casus tantum vel unum vel duo pronomina interponere. Certe in magna plurimorum exemplorum, quæ ibi laudantur, sylloge nullum obcurrit, ubi verbum, ut hic fieret, interponitur. Verior itaque est vulgata scriptura *orantis* exhibens, quam Frobenius primus a. 1535. recepit, et tuentur Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. Ceterum τὸ *ejus* non adparet in Leid. 2. Sed transponit Harl. 2. hoc modo, *parentisque manes ejus.*

§ 3 *Fœderis nefarie icti cum collegis meminisset*] *Nefarie uti* male Lipsiens. Præterea præpositio *cum* exsulat a Voss. 2. quæ (præsertim si *conlegis* scriptum fuerit) ab ejusdem istius vocis syllaba initiali elidi potuit. Vide hoc lib. ad c. 69. § 5.

§ 4 *Si a volentibus nequeat, ab invitis jus expetituram*] *A nolentibus* male Voss. 2. Vide ad XXXIX. 15. § 11. Deinde τὸ *nequeat* deest in Leid. 2. pro quo *nequeant* habet Hav. Præterea Ant. Periz. malebat in margine cod. sui *repetituram*. Sed ita jam olim edidit Ascensius a. 1510. Triennio tamen ac sexcennio postea, quasi facti pœniteret, aut certe de lectione, quam receperat, dubitaret, eamdem quidem lectionem in contextum servavit, priscam tamen in margine conspici voluit. Reliqui et editi et scripti vulgatum servant, nisi quod Voss. 2. male habeat *experituram*. Paullo ante voces *Quippe rempublicam* negligentia scribæ exsulant a Gaertn. Præterea in verbis seqq. *earum adventum*, pro *ear. eventum*, Gaertn.

§ 5 *Quum aliud, præterquam de quo retulissent*] *Propter quam* Harl. 1. Vide ad IV. 61. § 10. Deinde *de eo retulissent* Lipsiens. et Port. *decor et tulissent* Leid. 1. inperite in voces distributis literis, quæ olim unica serie scriptæ fuerant.

§ 6 *Claudii interpellandi verecundia fuit*] Quidam genitivum *Claudii* in accusativum mutarunt *Claudium*, quod cum præcedentibus verbis nescio ut quadret: si quidem decemviri, præterquam de quo retulissent, dicere prohibebant: nisi quis dicat, alios quidem prohibebant, Claudium autem propter auctoritatem verecundia fuit interpellandi: idque verisimile, nam et Dionysius longissimam ejus orationem refert. *Glar.* In priscis excusis modo *Claudii*, modo *Claudium* prostat. Posterius vero constanter in scriptis obtinet. In quo quid Glareano displicere potuerit, non video; neque etiam quomodo *Claudii* convenire posset, si *Claudium* cum verbis præcedd. non quadraret.

§ 7 *Alia sententia asperior in speciem*] *In spē* Hav. *in spem* Voss. 1. qui in margine, ut et Flor. in contextu a m. sec. præfert *in specie:* quod etiam habet Harl. 2. sed iterum in margine Leid. 2. qui ceteroquin in contextu *in speciem*. Supra III. 9. 'Dilataque in speciem actione, re ipsa sublata, consules extemplo arcessiti.' VI. 14. 'Non enim jam orationes modo Manlii, sed facta

popularia in speciem, tumultuosa eadem, qua mente fierent, erant intuenda.' IV. 42. 'Nec precibus tribunorum, quæ in speciem modo jactentur, sed auxilio confidere reum.' 'Spes' autem et 'species' infinitis locis in Mss. commutantur. Vide ad III. 9. § 13.

Quæ patricios coire ad prodendum interregem jubebat] Pall. 1. ac 3. *quæ patricios connivere*. Pal. 2. *convenire*. Gebh. *Certe*, pro *coire*, est in Voss. 1. *comivere* in Leid. 1. *coñivere* in fragm. Hav. *conivere* in Flor. et Harl. 1. *convenire* in Voss. 2. Harl. 2. Port. Hav. Lipsiens. et Gaertn. quod natum est ex glossa, similiter ac *conventus* ex interpretatione τοῦ *cœtus* XXXIX. 15. § 12. Proprium autem in hac re verbum 'coire.' Infra IV. 7. 'Patricii, quum sine curuli magistratu respublica esset, coiere, et interregem creavere.' c. 43. 'Modo prohibentibus tribunis patricios coire ad prodendum interregem, modo interregem interpellantibus.' Præterea *interregnum* habet Leid. 1. in marg. *jubeat* autem Lipsiens.

Censendo enim, quoscumque magistratus esse, qui senatum haberent, judicabat] Et hic perquam obscurus est sermo: sed probat, C. Claudii sententiam re asperiorem fuisse, quam aliorum, quod decemviros prorsus privatos censebat. Aliam autem, aliquo adhuc in magistratu esse, utcumque admittere: *quoscumque* igitur ita accepit, ut nunc vulgo *qualescumque* dicimus. *Glar.* Habet exemplar Buslidianum *concedendo*, sed male. Ceterum, quia istius loci magna obscuritas, non gravabor explicare. Prima sententia fuit, ne aliquod senatusconsultum fieret; quod indicabat oblique, eos, qui senatum coëgissent, privatos esse, nec habuisse jus convocandi senatum; jam, senatu illegitime coacto, non potuit rite fieri senatusconsultum. Secunda sententia fuit, ut patricii coirent ad prodendum interregem; quod ideo asperum in speciem, quia declarabat decemviros, qui summam potestatem usurpaverant, non esse consularis imperii. Interregnum enim celebrabatur, ubi novi consules creandi sunt, quod veteres vel magistratu abierint, vel præmortui sint. Sed quia auctor istius sententiæ senatusconsultum vellet fieri de prodendo interrege, indicat, eos aliquo modo esse magistratus, qui senatum rite coëgissent, licet eos esse consularis potestatis pernegaret. Alios enim magistratus præter consules senatum in curiam citare posse, passim liquet. Prima ergo sententia verbis lenior, re asperior, quæ decemviros nullos magistratus censebat; secunda verbis atrocior, re mitior, quæ et in aliquo numero magistratuum reponebat. *Nannius.* In antiquo exemplari scriptum vidi *concedendo*; sed non placet. Quia tamen loci hujus, vel me tacente, magna obscuritas est, ita explicandum censeo. Duæ hic sententiæ. Prima fuit, ne aliquod senatusconsultum fieret: quod indicabat oblique, eos, qui senatum coëgissent, privatos esse, nec habuisse jus convocandi senatum. Jam senatu illegitime coacto non potuit rite fieri senatusconsultum. Secunda sententia fuit, ut patricii coirent ad prodendum interregem. Quod ideo asperum in speciem, quia declarabat, decemviros, qui summam potestatem usurpaverant, non esse consularis imperii. Interregnum enim celebratur, ubi novi consules creandi sunt, quod veteres vel magistratu abierint, vel præmortui sint. Sed quia auctor istius sententiæ senatusconsultum vult fieri de prodendo rege, indicat eos aliquo modo esse magistratus, qui senatum rite coëgissent, licet eos consularis esse potestatis pernegaret. Alios enim magistratus, præter consules, senatum in curiam citare posse, passim liquet. Prima igitur sententia

verbis lenior, re asperior; quæ decemviros nullos magistratus censebat: secunda verbis atrocior, re mitior; quæ eos in aliquo numero magistratuum reponebat. *A. Schottus*, Observ. Human. III. 38. Lego *censendos enim quoscunque mag. esse, qui sen. hab. judicabant.* Et certe, quem postea inspexi, Francofurtensis liber a. 1568. *censendos* clare præfert. Vel lego, *censendum enim, quoscumque mag. esse, qui sen. hab., judicabant.* 'Censere' autem 'aliquem magistratum' hic est pro magistratu habere. *Klock.* quem etiam vide in Sylloge Epist. quas Burmann. edidit tom. I. p. 392. Vitium, puto, est in Pal. 3. *consendo.* A. Schottus in antiquo exemplari vidit *concedendo:* quod tamen ipsi non placet. Quomodo hunc locum interpretetur, vide Observ. III. 38. *Gebh.* In Schotti interpretatione, qua meliorem non invenio, una difficultas est, quod, si hæc eo sensu accipiuntur, oratio non bene procedit, quæ videtur postulare *ita enim censendo;* vel *hoc enim censendo.* Credo locum non satis sanum esse. *Duk. Concedendo* etiam inveni in Leid. 2. quod et Voss. 1. in margine præfert: *concensendo* habet Lipsiens. *censebat enim non eos mag. esse, qui hab. sen.* ultima voce *judicabat* omissa, Harl. 2. et Hav. contra mentem Livii. Et tamen Sigonius, qui hanc lectionem etiam in vett. exemplaribus invenerat, eamdem in priori ed. Scholiorum probavit, et in contextum recepit. Sed recte iteratis curis conjecturam induxit, ac veterem scripturam pristino loco restituit. Sensum autem Livii recte quidem Schottus adsecutus est, sed non modo hujus loci expositionem, verum etiam pene ipsa quibus proponitur verba pudendó plagio Nannio sublegit, quod crimen postea hoc libro non semel animadverti potest. Ceterum *non eos*, pro *quoscumque*, etiam Port. a m. sec. cum ipsis vestigiis erasa, quæ prius exstiterat, scriptura. Tum *magistratus est* Harl. 1. *judicabat* etiam manus interpolatrix in Port. induxerat, quum olim *judicabant* scriptum fuisset: *judicabant* etiam superest in Voss. utroque, Leid. 2. Harl. 1. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. Id autem si quis vulgato præferat, per me licebit. Ego tamen cum Leid. 1. et Flor. *judicabat* malo, idque ob verba seqq. 'quos privatos fecerat auctor nullius senatusconsulti faciendi:' inde enim vocem 'auctor' retraho etiam ad verbum 'judicabat:' ut ita auctores utriusque sententiæ, quodque ex ea sententia profluebat, inter se obponantur; non vero omnes, qui alteram secuti sunt, uni alterius sententiæ auctori. Denique *haberent senatum* inverso ordine Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et Lipsiens. In verbis seqq. vocem *privatos* male omittit Lipsiens.

§ 8 *Ita labante jam caussa decemvirorum*] Tres Mss. *labente.* Gebh. *Ita labente jam caussa* Voss. ambo, Leid. 2. Harl. uterque, Hav. fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. et N. et priscæ edd. Similiter se quoque in vet. lib. invenisse, Sigonius priore ed. Scholiorum testatus est. *Ita se habente jam caussa* Gaertn. *Ita habente jam caussa* Leid. 1. Lipsiens. et Port. qui tamen in margine præfert *labante*, ut habet Flor. Ea autem vera est scriptura, quam Frobenius primus a. 1535. recepit, et post eum omnes recentiores, præter Sigonium. Solent autem inter se confundi 'labans' et 'labens.' Vide ad Præfat. § 9. ubi Gronov. recte discrimen inter utraque vocabula docuit; unde patet *labente*, quod Sigonius recepit, (et, licet codicis lectionem priori ed. memoratam postea expunxisset, tamen in iteratis edd. servavit,) hic admitti non posse. Nam eo tantum adducti erant decemviri, ut eorum potestas nutaret, nondum tamen laberetur.

Ad ultimum dicendi locum consulto servatus esset] Non quidem inprobo *consulto*. Sæpe enim inprimis ita Cæsar locutus est: et ita *inconsulto* præferunt antiquæ edd. II. 27. 'Horret animus, ne quid inconsulto ac temere fiat:' ubi tamen nunc *inconsulte* circumfertur. Id tamen dubitationem injicit, quod Port. in cujus contextu illa vox omissa est, ejus loco in margine præferat *consultu:* quod, si plures codd. accederent, non frustra librario in mentem venisse existimarem. Id enim alibi Livio vindicavit vir summus J. F. Gronovius. Vide hoc lib. ad c. 62. § 2. Deinde *senatus esset* Gaertn. errore librarii. Voces etiam *servatus esset, simulando* omittuntur in Flor. Insuper *simulando curam viri*, pro *simulando curam belli*, male est in Klockian.

§ 9 *Quonam fato incidisset, mirari se dictitans*] *Quonam facto* Voss. 2. Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Simile fere, quod supra habuimus hoc lib. cap. 19. 'Nescio quo fato, magis bellantes, quam pacati, propitios habemus Deos.' XXVI. 41. 'Ea fato quodam data nobis sors est, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus.' Solent autem 'fata' et 'facta' passim in Mss. confundi. Vide quæ notavi ad Silii Ital. I. 277. Adde ad II. 8. § 8. c. 44. § 12. hoc lib. ad c. 19. § 12. ad v. 15. § 4. c. 19. § 1. c. 22. § 8. cap. 32. § 7. et alibi: etiam Muret. ad Cic. Philipp. II. 1. Ceterum *vidisset*, pro *incidisset*, est a m. pr. in contextu Lipsiens.

Mirari se dictitans, ut decemviros, qui decemviratum petissent, aut socii, aut hi maxime, obpugnarent] Nisi ita ordinemus, *mirari se dict., ut aut socii, aut hi, qui dec. petissent, maxime opp. decemviros*, non video, quis sensus hic elici queat. Est autem dura compositio. *Glar.* Lego, *cur decemviros, qui dec. petissent socii, et hi maxime opp.* Vel, *cur decemviros, qui dec. et socii petissent, et hi maxime opp.* Klockquem etiam vide in Sylloг. Epist. Burmanni tom. I. p. 392. Nulla hic difficultas Glareanum morari potuit, nisi quam ipse sibi fecit. Nempe id ei negotium facessit, quod non observarit, Livium hic more suo omisisse pronomen demonstrativum: id si addas, *ut decemviros illi, qui decemviratum petissent*, jam locus erit facillimus; cujus sensum tamen neque Doujatius adsecutus est. Existimat enim L. Cornelium Maluginensem dicere mirari se, qua ratione acciderit, ut ii qui aut primo anno socii decemvirorum fuissent, quique secundo anno magna contentione petiissent decemviratum, ii nunc, vel soli, vel præ ceteris, obpugnent decemviros. Per 'socios' itaque intelligit decemvirorum primo anno collegas, quod mihi secus videtur. Potius enim, ut puto, se mirari simulat, unde evenerit ut decemviros obpugnent illi, vel qui ipsi honorem decemviratus ambiissent, vel eorum qui ambiissent socii et amici, vel ex sociorum et amicorum numero hi maxime, nempe L. Valerius Potitus et M. Horatius Barbatus. Klockius *cur decemviros* legens, credidit id pendere ex proximo *mirari*. Sed male. Nam ordo est *dictitans se mirari, quonam fato incidisset, ut decemviros:* ubi τῷ *cur* locus esse nequit. Ceterum *petiissent* habet Port. a m. sec. Et id voluit librarius Gaertn. qui tamen corrupte dedit *perciisset*. Idem etiam *solii*, pro *socii*, præfert. Denique *oppugnarunt*, pro *oppugnarent*, Flor.

§ 10 *Aut quid ita, quum per tot menses vacua civitate nemo, &c. controversiam fecerit, nunc demum*] Voces *quum* et *nunc*, quam constanter servant omnes codd. male omittebantur in vetustioribus edd. Sine quibus quum sensus non cohæreat, recte eas Aldus contextui addidit. Præterea *fecerint* etiam principes excusi, quod in uno tantum Klockian. obviam fuit, quum reliqui recte præferant *fecerit*.

Et ita jam ediderunt Mediolanenses an. 1505. eosque secuti Ascensius, Moguntini, Cervicornus, et recentiores alii omnes.

Nisi quod in turbido minus perspicuum fore putent, quid agatur] Legerim *nisi in turbis*, vel *nisi quoi in turbis*, vel *in turbido cominus perspicuum*, *&c.* *Quoi* valet 'cui.' *Cominus* est statim, sine intermissione, illico, extemplo. Virgil. Georg. I. 104. 'jacto qui semine cominus arva Insequitur.' Eodem sensu *cominus* positum invenies in l. 137. in princ. D. de Verb. Oblig. l. 3. de Pignor. l. 3. de Pignor. Act. Vide Cujac. Observ. XI. 39. *Quid agatur* expono, quid agi debeat. Livius XLIV. 33. 'Ubi omnibus simul pronunciaretur, quod fieret:' id est, quod fieri deberet. Eodem lib. cap. 41. 'Quum agi, non quemadmodum agantur, edisseri oportet.' Cic. pro Mur. cap. 38. 'Est tuum, M. Cato, videre quid agatur.' Vell. Pat. II. 113. 'Optimus eorum, quæ agebantur, judex.' Tum *in turbido esse* dixit Seneca Ep. III. a fine. *Klock.* quem etiam vide in sylloge Epist. quas edidit Burmann. tom. I. pag. 392. Klockius nodum in scirpo quærit. Sensus enim vulgatæ lectionis planus et apertus est. Maluginensis Valerio et Horatio exprobrat, eos hoc tempore potius, quam antea, decemviris controversiam fecisse justine magistratus summæ rerum præessent, quod putarent, circumstrepente bellorum tumultu homines ad consilium suum animum non adversuros. Si conjecturæ ejus recipiantur, vix commodus sensus ex verbis Livii elici poterit: *n' quid*, pro *nisi quod*, habet Gaertn. *ubi quod* Lipsiens. *nisi quid* Leid. 1. *nisi quidem* Hav. Deinde *in turbido;* ut apud Tac. Hist. I. 21. 'Othonem, cui compositis rebus nulla spes, omne in turbido consilium, multa simul exstimulabant.' Ei, quod hic 'in turbido' dicit, infra hoc cap. § 11. 'in tranquillum redigere' obponitur: 'Sibi placere, de eo, quod Valerius Horatiusque ante Idus Maias decemviros abisse magistratu insimulent, bellis, quæ immineant, perfectis, republica in tranquillum redacta, senatu disceptante, agi.' *Id agatur*, pro *quid agatur*, Harl. 2. et Port. a m. sec. erasa, quæ prius exstiterat, scriptura. *Ad quid agatur* Hav. *id quod agatur* Hearnii Oxon. B. Eamdem lectionem Sigonius quoque prima Scholiorum ed. non modo se in vet. lib. invenisse testatus est, sed etiam ei locum in contextu dedit. Postea vero iteratis curis id Scholion quidem induxit, lectionem tamen codicis servavit.

§ 11 *Ceterum neminem, majore cura occupatis animis, verum ex se præjudicium rei tantæ adferre*] Ausim jurare, hunc Livii locum vitiatum esse, tametsi utcumque stat sensus, ut errorem nemo sentiat. Habet exemplar Vormaciense, *verum esse præj. tantæ rei auferri*. Lego, *ceterum nemini non majore cura occ. an., verum esse, præj. tantæ rei auferri*. Sensus est: Verum esse, nec posse negari, nemini non auferri præjudicium rei tantæ, ideo quod animi majore cura sint occupati. Porro *præj. rei tantæ* eleganter vocat opinionem et sententiam, quam senator prius in animo suo conceptam habet, plane dignam tanta re. *Rhen.* Pro *esse* invenio quibusdam in libris *posse*, quod magis placet. Cod. Moguntinus habebat *ex se*, pro *esse:* quod deinde plures secuti sunt. *Glar.* Verba Livii ita se habent in vett. libris: *maj. cur. occ. an., verum esse, præj. tantæ rei afferre:* quorum hæc est sententia. 'Non esse verum,' id est, non esse æquum, afferre præjudicium tantæ rei. Ita proferunt loquendi hanc formulam omnes veteres, Horatius, Cæsar, Cicero, et alii, uti notum est. Id non intelligens Sigonius meras affert nugas, ut quilibet videre potest. Nam ita emen-

dat, *maj. c. occ. an.*, *verum esse; præj. tantæ rei differri posse:* id est, neminem, quid vere sentiat, dicere. Quid afferet in medium Sigonius contra hæc? aut quomodo jam inficiari poterit se indoctum esse? *Robortell.* de Conven. Suppnt. Livianæ pag. 7. Bona verba, Robortelle, et audi demum, quid Sigonius, si non 'in medium,' at ad extremum proferat. Cum in libro, quem omnium optimum ac pulcerrimum Lutetiæ Vascosanus excudit, (eum enim mihi corrigendum justis multis de caussis sumseram,) hunc locum ita legi viderem, *verum esse præjudicium rei tantæ auferri;* Rhenanum autem ita reponere, *Ceterum nemini non, majore cura occ. an.*, *verum præj. rei tantæ auferri;* Glareanum vero, pro *verum esse*, *verum posse* restituere; cumque neuter eorum satis mihi, quod vellet, probaret; ex auctoritate Mss. librorum ita legendum statui: *occ. an.*, *verum esse: præj. tantæ rei differri posse;* hoc sensu: Retulerant decemviri de bello Sabino. Senatores, interrogati sententiam, nihil de bello dixerant; de decemvirorum injusto imperio dixerant: ad ultimum L. Cornelius, M. Cornelii decemviri frater, dixit, *occ. an.*, *verum esse: præj. rei tantæ differri posse;* id est, neminem senatorum vere statuere de magistratu decemvirorum, majore belli instantis cura implicitum, posse, judicium rei tantæ in aliud tempus differri posse: nunc de bello consultandum esse: ita ut *posse* bis acciperetur: quæ sententia satis, ut etiam nunc video, bona est. Sed cum, postquam illud scripseram, aliam æque fortasse bonam excogitassem, curavi secundam imprimendam: *occ. an.*, *verum esse, præj. rei tantæ afferre*, id est, æquum esse, cum belli majore cura implicati animi sint, neminem afferre præjudicium tantæ rei, decemviralis imperii abrogandi. Cum autem tu, dum verba Livii et mea scholia studiose comparas, hanc lectionem alienam esse ab ea, quam in scholiis tradidi, compereris; adhibito judicio unam approbasti, alteram rejecisti, et, quod meum fuit, callide fecisti tuum. Nam quod ais, me ignorare *verum* pro 'æquo' sæpe poni, parum vere aut æque facis. Ego enim hoc ipsum in Scholiis XL. 16. scripsi, ubi *verius esse*, pro 'æquius esse,' duobus Livianis exemplis confirmavi. *Sigon.* Emend. I. 2. p. 145. Lego *occ. an.*, *verum esse præjudicium rei tantæ afferre.* Vox illa *Cæterum* hic capitur pro 'alioquin,' 'alias.' Vide Ant. Govean. Var. Lect. I. 1. et Brisson. in Lexic. illa voce. *Verum esse* hic æquum, honestum, decorum, rectum, probum esse, significat. Cæsar Bell. Gall. IV. 8. 'Neque verum esse, qui suos fines tueri non potuerint, alienos occupare.' Et ita millies Sallust. Hor. Epist. I. 7. 98. 'Metiri se quemque suo modulo ac pede, verum est.' Priscian. XVIII. p. 1180. 'Nostri quoque 'verum' pro 'justo,' et 'justum' pro 'vero,' frequenter ponunt. Virgil. Æn. XII. 694. 'me verius unum Pro vobis fœdus luere, et decernere ferro.' 'Verius' dixit pro 'justius' Cic. pro Muren. c. 35. 'Negat verum esse, allici benevolentiam cibo.'' Vide ad II. 48. Ne quis vero de emendatione mea dubitet, magno me gaudio postea ita hunc locum emendatum et explicatum apud Robortellum legi. *Klock.* Quia in Pall. 1. ac 3. *occ. an.*, *verum esse, præj. rei tantæ auferri*, ut et edidit Andreas; dein in Pal. 2. *neminem*, (ad marginem *nemini*,) *majore cura occ. an.*, *verum esse, præj. rei tantæ differri posse;* putavi legi commode posse, *Ceterum non nemini, majore cura occ. an.*, *verum esse, præj. rei tantæ auferri.* Quod occupatum ab Rhenano eidem reseribo. Vulgata lectio mustea est, ignorata vetustioribus libris. *Gebh.* Vide hic Rhenanum et Sigonium. Ut misere moliuntur doctissimi viri! ille quidem refingit, *Ceterum nemini non*,

majore cura occ. an., verum esse, praj. tantæ rei auferri: alter autem, *verum esse: præj. tantæ rei differri posse.* Glareanus quoque magis placere sibi *verum posse præjudicium* testatur. Quæ tamen omnia præter ipsos nemo facile intelligit, cum expeditissimi sit sensus vulgata: justum et æquum non esse, dum præsentior alia sit magna cura, (nempe de bello Sabinorum Æquorumque propulsando,) quemquam controversiam status movere decemviris: vel æquum esse a nemine, jurene sint magistratus, an non, præjudicari. Neque enim aliter concepta sunt verba, quam IV. 57. 'Non esse æquum, mandatum sibi a populo eripi honorem.' VII. 38. 'An æquum esse, dediticios suos illa fertilitate atque amœnitate perfrui?' Id ipsum est, *verum esse.* Vide ad II. 48. *J. F. Gron.* Lectio, quam Gronovius post Robortellum et Sigonium in Emendat. I. 2. (quam enim Gronovius ejus nomine refellit, exstitit in prima ed. Scholiorum, et in recentioribus deinde omissa est,) quam igitur post eos probavit, et veriorem esse etiam credidit Giphan. Observ. in Ling. Lat. in voce 'Verum est,' in antiquioribus edd. quas vidi, usque ad Moguntinos, qui *ex se,* pro *esse,* dederunt, (idemque ut reciperent, multis editoribus persuaserunt,) superest: iis tamen nullus meorum codicum consentit. Primo enim *neminem* non comparet in Voss. 2. in quo præterea *Ceterum, majore cura occ. an., verum esse, præj. rei tantæ afferri* exhibetur. *Verum esse præj. rei tantæ afferri* etiam habet Voss. 1. *verum esse, præj. rei tantæ auferri* Leid. ambo, Harl. 1. Gaertn. et Hearnii Oxon. C. quorum Leid. 2. insuper in margine *virum esse,* pro *verum esse,* legit. *Verum ita præj. rei tantæ auferri* Flor. *verum esse, præj. rei tantæ auferi* Lipsiens. et fragm. Hav. in quorum posteriore id a m. sec. in *adferi,* et hoc iterum in *auferi* mutatum. *Verum esse, præj. rei tantæ differri* Harl. 2. Port. et Hearnii Oxon. B. *verum esse, præj. tantæ rei differri* Neapol. Latinii: *verum etiam judicem tantæ rei differri posse* Hav. Sed Gronovium, et quos dixi, recte vulgatam primarum edd. lectionem vindicasse, nullus dubito. Locutionem 'verum est,' pro æquum est, præter Gronovium, etiam alii supra inlustrarunt II. 48. § 2.

De eo, quod Valerius Horatiusque ... abisse magistratu] Est in veteri codice *de eo, quo Val. Hor.* non *de eo, quod.* Rhen. *De eo, quo* etiam Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. Vide ad XXXVI. 33. § 3. Tum *abiisse* Leid. 1. Gaertn. Port. et Hav. Denique *magistratum* Flor. Leid. ambo, Harl. 1. et Voss. 1. in cujus tamen posterioris margine repositum *magistratu.* Litera *m* voci *magistratum* in fine adcrevit ex sequentis syllaba initiali. Vide hoc lib. c. 48. § 5.

Republica in tranquillum redacta, senatu discrepante agi] O fœdum erratum, quod prorsus sensum perdit! Scribendum *senatu disceptante agi.* Sensus est, bellis perfectis, et republica in tranquillum redacta, tum vacabit ut senatus disceptet, id est ambigat, contendatque ut in judicio fieri solet. Nam hæc significat 'disceptare.' *Rhen.* *Disceptante* etiam in omnibus meis codd. inveni. Verbum autem 'disceptare' vel usurpatur de litigantibus, cum caussam apud judicem agunt; vel de ipso judice, quum partes caussam agentes audit, et de veritate ejus cognoscit, dijudicat. Vide ad XXXVIII. 35. § 1. Rhenanus id verbum hoc loco priori sensu accepisse videtur. Ego vero potius posteriori intelligerem. Ut sensus sit, senatum post bella perfecta dijudicaturum, utrum vera sint, quorum Valerius Horatiusque decemviros insimulent. Insuper male duo priora vocabula *bellis, quæ* non comparent in Hav. Præterea *et republica in tranq.* Port. Sed copula, quam nul-

lus præterea agnoscit, recte abesse potest. Denique mendose *reipublicæ in tranq.* Leid. 1. et Hav. *rempublicam in tranq.* Harl. 1.

§ 12 *Et jam nunc ita se parare Ap. Claudium*] *Etiam nunc ita se parare* Lipsiens. et vett. edd. sollemni errore scribarum. Vide ad XXXIX. 10. § 6. *et jam nunciata se parare* Harl. 1. *et nunc ita se pararet Ap. Claudius* Harl. 2. *et ita se pararet Ap. Claudius* Port. a m. sec. priore lectione ita penitus expuncta, ut, quid olim scriptum fuerit non amplius adpareat. Τὰ *jam nunc*, quarum vocum male vel una, vel utræque omittebantur, in aliis omnibus constanter supersunt, et sæpe a Livio junguntur. Infra XXXI. 32. 'Deliberationis autem ejus, cujus ipse maturitatem exspectandam putaret, tempus ita jam nunc statui posse:' ubi vide quæ notantur. Neque placet *pararet Ap. Claudius.* Nam *parare Ap. Claudium* pendent ex præcedenti *placere. Parare. ea Sp. Claudium* Leid. 2. *parare a S. p̄ Claudium* Voss. 1. *parare a. p. Claudium* Harl. 1. quæ peccata librariorum habenda sunt.

Quæ decemviris creandis decemvir ipse habuerit, sciat rationem sibi reddendam esse] *Decemvirum ipse* Leid. ambo, et Voss. ambo, sed Voss. 2. a m. sec. Deinde *habuit* Harl. uterque, Hav. et excusi antiquiores usque ad Aldum. *Habu'it*, id est, *habuerit*, scriptum fuerat; sed additam notam prætermiserunt scribæ. Vide ad XL. 14. § 10. *decemvirum huic*, pro *decemvir ipse* Lipsiens. Præterea *sciant* Leid. 1. fragm. Hav. et Lipsiens.

In unum annum creati sint, an donec leges, quæ deessent, perferantur] In scripto volumine est *perferrentur.* Rhen. *In un. an. creatis jurando nec leges*, inperite in voces divisis literis, et quibusdam male mutatis, Flor. *in un. ann. creati sunt* Leid. 1. *in un. creati sunt an.* Harl. 2. *in un. creati sint ann.* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Hav. Deinde *quæ essent* Lipsiens. Tum *præferrentur* Voss. 1. *proferrentur* Voss. 2. *proferentur* Leid. 1. et fragm. Hav. Vide mox ad § 14. *preferentur* Gaertn. *perferentur* Harl. 1. *perferrentur* Leid. 2. Harl. 2. Port. et Hav.

§ 13 *In præsentia omnia præter bellum omitti placere*] *In præsenti* Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Male. Vide ad II. 44. § 2. Etiam male τὸ *omitti* deficit in Voss. 2. Sed *mitti* legunt vetusti excusi, cujus loco *omitti* primus Aldus dedit. Et id reliqui servant codd. Mox *volgatam*, pro *vulgatam*, Flor. Vide ad XXXIX. 53. § 2.

Vanaque non nuncios solum, sed Tusculanorum etiam legatos adtulisse] *Vanamque* Leid. 2. fragm. Hav. Neapol. Latinii, et primæ edd. ut respiciat præcedens 'famam vulgatam.' Corruptius *unamque* Lipsiens. *unaque* Klockian. errore librariorum, qui 'unus' et 'vanus' sæpe permutarunt. Vide ad VIII. 27. § 2. Sed reliquorum in receptam lectionem conspiratio persuadet, eam veriorem habendam, quam etiam Aldus in contextum admisit. Deinde *non nuncium solum, sed Tusc.* Port. *non nuncio solum, sed Tusc. etiam legatis* Voss. 1. *non nuncio solum, sed Tusc. legatis* Leid. 2. omissa voce *etiam*, qua carere possem, si plures codd. consentirent. *Non nuncio solum, sed Tusc. etiam leg.* Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. *non nuncio solum* exhibet etiam Flor. Sed litera s adscripta erat inter versus, ut esset *nuncios;* adjectum etiam pro varia lectione erat *nuncium.* Ex horum codd. lectione patet, primo ultimam literam vocis *nuncios* interceptam fuisse a prima sequentis. Vide ad XXXVII. 29. § 5. Id autem quum non conveniret sequenti voci *legatos*, postea ejus loco substitutum ab inperitis librariis esse *legatis.* Mox *explor. referrent*, pro *explor. referant*, Leid. 1. a m. pr. et Port. Loco suo motis literis *cretius*,

pro *certius*, in Flor. ab initio scriptum fuerat. Sed eas transponendas esse postea ab alia manu addito signo indicatum est.

§ 14 *Delectum quoque primo tempore haberi*] Repone *del. pr. quoque temp. hab.* Rhen.. *Dilectum* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad xxxvii. 51. § 1. Tum *primo quoque tempore* etiam omnes mei. Vide ad xlii. 8. § 8. Paullo ante *hnt*, id est, *habentur*, pro *habeatur*, Port. *habeantur* Harl. 1.

Et decemviros, quo cuique eorum videatur, exercitum ducere] Repone *dec., quo cuique eorum* absque particula connectrice *et*. Rhen. Attamen particulam connectricem habent omnes mei, præter Flor. Lipsiens. et Voss. 1. a quibus exsulat. Insuper *videantur*, pro *videatur*, perperam Harl. 1. Tò *ducere* librarii culpa deficit in Leid. 1.

Nec rem aliam præverti] *Perverti* Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. Cujus erroris origo est, quod librarius non adsecutus sit notam, qua prima syllaba ejus vocis perscripta erat. Eamdem ob caussam etiam supra hoc cap. § 12. in Mss. erat *proferrentur* et *præferrentur*, pro *perferantur*. Vide ad ix. 10. § 7. De verbo 'prævertere' vide ad ix. 17. § 9.

Cap. xli. § 1 *In hanc sententiam ut discederetur, juniores Patrum evincebant*] *Discederent* fragm. Hav. qui error jam aliquoties supra notatus est. Vide ad ii. 26. § 4. Tum *juvenes Patrum* edd. principes, pro quo Aldus *juniores Patrum* substituit: neque aliter codd. nostri, nisi quod *juniores Patres* sit in Leid. 2. Male. Vide hoc lib. ad c. 15. § 2. Denique manu viri docti ad marginem ed. Curionis notatum erat, forte legendum esse *evincebat*; nempe L. Cornelius Maluginensis, cujus sententia in proximi capitis fine proposita erat. Sed nihil a vulgato discedunt ulli codd. Neque etiam id mutari necesse est. Supra ii. 4. 'Evincuntque instando, ut literæ sibi ad Tarquinios darentur.' Infra v. 26. 'Patres summa ope evicerunt, ut M. Furius Camillus crearetur:' et alibi sæpe.

Ferociores iterum coorti Valerius Horatiusque vociferari] Pall. duo et edd. priscæ *Ferocioresque*. Pal. 2. *Ferociusque*. Gebh. [Vide Lectt. Varr.] Ante Curionem conjunctionem *que* jam omiserant Basileenses a. 1539. eademque etiam, si excerptis fidendum, abest a Flor. Voss. utroque, Harl. 1. et Port. Contra *Ferocioresque*, quod post Curionem Sigonius, nullo recentiorum sequente, revocarat, Leid. uterque, Gaertn. fragm. Hav. et, quos Hearne Oxonii excussit, L. 2. et N. *Ferociusque* Harl. 2. et Hav. quod posterius certe displicet. Nam 'Fesociores coorti,' pro quo stant et plures et integriores libri, dictum est ut supra ii. 35. 'Adeo infensa erat coorta plebs, ut unius pœna defungendum esset Patribus:' ubi plura vide. iv. 9. 'Adversus quos infestior coorta optimatium acies sequitur accensum injuria juvenem.' Si vel unus codex Mureti lectionem probaret, eam recipiendam non dubitarem, quod omnibus invitis facere non audeo. Insuper *Ferocioresque iterum interim coorti* Gaertn. Sed verius puto, *interim* tamquam variam lectionem vocis proxime præcedentis olim margini adjectum fuisse, (solent enim hæ voces inter se commutari. Vide ad x. 18. § 1.) indoctum vero librarium eam vocem deinde simul cum altera in contextum recepisse: quod hujus præsertim codicis descriptori familiarissimum fuisse, sæpius dictum est. Præterea vocabula tria priora cum præcedentibus jungunt, et distinctionem, quæ post vocem *evincebant* vulgo legitur, post vocem *coorti* transferentes Voss. 1. Leid. 2. Klockian. et Lipsiens. insuper legunt *evincebant, fer. iterum coorti. Val. enim Hor. voc.* Sed *Val.*

Horatius voc. hoc loco etiam copula expuncta, Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Mox etiam *ut republica liceret*, omissa præpositione *de*, Lipsiens. Tum *dictaturos ad pop.* pro *dicturos ad pop.* Gaertn. et denique *si senatui*, pro *si in senatu*, fragm. Hav. a m. pr.

Neque enim sibi privatos, aut in curia, aut in concione, posse obstare] Τὸ *sibi* abest a Lipsiens. Abest etiam in Port. a m. pr. quod postea in margine adscriptum exstat. At in Hav. luxatur ordo verborum hoc modo: *Neque enim pr. aut in cur. aut in conc. obstare posse sibi.*

Neque se imaginariis fascibus eorum cessuros] *Imaginarii his fascibus eorum censuros* Klockian. *imaginariis his fascibus eorum cessuros* Gaertn. *imaginariis hiis fascibus eorum cessuros* Voss. 1. *imaginariis suis fascibus cessuros* Hav. *imaginatum hiis fascibus eos cessuros* Lipsiens.

§ 3 *Non erit melius, inquit, nisi de quo consulimus, vocem misisse*] Lectorem etiam atque etiam admonitum volumus, ut hunc locum diligenter perpendat; nam per aliquot versus corruptum puto: si quidem aliquod exemplar vetustum nactus fuerit, fortassis medelam inveniet. Expositione levare placet utcumque potuissemus; sed noluimus fumos offundere. Est autem modus loquendi magistratus irati atque indignantis, ut diceret, 'Non erit melius,' aut 'Proinde quies erit melius,' aut (ut alii legunt) 'quiesse erit melius,' quemadmodum postea dicturus est Appius c. 48. cum Virginiam adjudicaret suo tam bello clienti M. Claudio *Glar.* Sic hoc lib. c. 48. 'Proinde quiesse erit melius.' IV. 49. 'Malum quidem militibus meis, nisi quieverint.' *Klock.* Pall. 1. ac 3. *ni de quo consulimus.* Gebh. Dictum monentis (sed hic per iram, eoque turbato sermone) pro hoc, 'Melius erit, non misisse vocem, nisi de quo consulimus.' Frustra igitur Sigonius contra scriptos *ne erit melius:* et hinc insultat Glareano. Infra hoc lib. Appius in tyrannico judicio c. 48. 'Proinde quiesse erit melius.' Terentius Adelph. II. 1. 26. 'Ante ædeis non fecisse erit melius hic convicium.' Plautus Menæch. V. 2. 51. 'Melius sanam est, mulier, mentem sumere.' Piso ad Senecam ap. Tac. Ann. XV. 60. 'Cur Pisonem aditu arceret? melius fore, si amicitiam familiari congressu exercuissent.' Ælian. Anim. VI. 40. Ἵνα μὴ προσάψωνται, ὧν θίγειν οὐκ ἄμεινον. Sic οὐ χεῖρόν ἐστι eod. lib. c. 42. *J. F. Gron.* Ipse jam Sigonius conjecturam, quam priori scholiorum ed. proposuerat, sprevisse, et eam ob caussam in recentioribus omisisse videtur. Optime vulgatum, quod et in omnibus meis manu exaratis superest, Gronovius tuetur. Solus tantum Voss. 2. *ni de quo consulimus.* Non audio igitur virum doctissimum, qui literis suis monuit, trajecta particula *non* scribendum esse, *Erit melius, nisi de quo consulimus, vocem non misisse.*

Et ad Valerium, negantem se privato reticere, lictorem accedere jussit] Monstri simile omnes mecum judicabunt, quod ad hæc verba notavit Doujatius: *Se* ad Appium, &c. [Vid. Nott. Delph.] Sed nemo non videt, *se* referendum omnino ad Valerium, qui negabat, se Valerium reticere privato sc. Appio, jubenti ne senatores vocem mitterent, nisi de quo decemviri consulerent. *Se privato* igitur non, ut Doujatius putavit, duo casus sexti sunt, sed prior quarto, posterior vox tertio casu accipiendæ. In dativo autem emphasis illa est, quam in eo notavit Perizon. ad Sanctii Minerv. II. 4. et ita infra XXIII. 12. 'Interroganti senatori, pœniteatne me adhuc suscepti adversus Romanos belli, si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar:' ubi vide J. F. Gronov. Ceterum *privato rem dicere*, pro *privato reticere*, perperam Voss. 2. et fragm. Hav. a

m. pr. et ita se alibi reperisse Latinius notavit. *Privato rem reticere* Gaertn.

§ 4 *A curiæ limine*] *A curia e limine* Voss. 1. et Leid. 2. τῷ *e* perperam a proximæ vocis fine divulso.

Non (quod simulabat) consulendo diremit certamen] Legendum *non cui simulabat consulendo.* Rhen. Vet. lib. *simulabat.* Sigon. Pal. 2. *non quod simulabat:* at Pall. 1. ac 3. *non quid simulabat:* non discedo a vulgata. *Gebh.* Ego etiam Rhenanum veram lectionem restituisse puto, licet ea in nullo codicum mihi obvia fuerit. Nam *non inquit simulabat* habet Voss. 1. *non quid simulabat* Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Klockian. et fragm. Hav. *non quod simulabat* Leid. 2. Port. Hav. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. L. 1. C. et N. *non qui simulabat* proxime verum Lipsiens. *qui* autem et *cui* sæpissime confunduntur in vett. membranis. Vide ad IX. 34. § 14. Ceterum *simulabant*, quod Sigonius scholio præscripserat, cujusque loco *simulabat* in vet. lib. esse monuerat, in nullo inpresso mihi obcurrit, ut mirer, in qua tandem ed. id a Sigonio inventum fuerit. Præterea *dimittit certamen* Flor.

Libertas non ultra vocem excessisset] *Libertas in ultro vocem* a principio scriptum fuerat in Flor. in quo *ultra* deinde, pro *ultro*, emendatur ab altera manu. Tum *accessisset* Voss. 2. errore librarii. Similiter loquitur Valer. Max. III. 2. ex. 24. 'Cujus opera honoresque operum ultra fidem veri excedere judicari possent:' ad quem locum Vorstius existimat, in locutione 'excedere ultra fidem veri' aliquid supervacuum, et vel *ultra* expungendum, vel *se extendere*, pro *excedere*, legendum esse; quem erroris arguere hic Livii locus potest: et quidem tanto minus ibi aliquid mutandum, quia Valerius pari locutione 'excedere supra rationem' dixit I. 8. ex. 19. 'Quæ quia supra usitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoque a T. Livio curiose pariter ac facunde relata fiat mentio.' Potius *se extendere*, quod in uno vel altero codice est, veræ lectionis glossema puto. Recte etiam doctissimus Torren. nihil apud Valer. mutandum vidit.

§ 5 *Consulares quoque ac seniores ab residuo tribuniciæ potestatis odio*] Vocem *quoque* nesciunt Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *a residuo* fragm. Hav. *ac res. tribunicio pot. odio* Harl. 1.

Postmodum ipsos decemviros] *Postmodo* Voss. 1. Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. quod, toties a Gronovio infra Livio restitutum, hic etiam tot codicum consensu recepi. Vide ad XXV. 38. § 12.

Quam invidia eorum exsurgere rursus plebem] Vox *eorum* deficit in Leid. 2. Tum *exsurgere rursum* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. *exsurgeret rursus plebem* Gaertn.

§ 6 *Si leniter ducta res sine populari strepitu ad consules redisset*] *Leviter* Hav. errante librario; a quo hominum genere alibi ita sæpe peccatum est. Vide ad XXXVI. 31. § 8. Mox *ducta* exsulat a Port. quod in omnibus aliis superest, et hic ponitur pro 'protracta,' ut sæpe alibi. Ita IV. 53. 'Quum res diu ducta per altercationem esset.' Tacit. Annal. II. 34. 'Sermonibus variis tempus atque iter ducens, donec, propinquis Pisonem frustra coërcentibus, deferri Augusta pecuniam, quæ petebatur, juberet.' Eodem sensu 'ducere bellum' Silius V. 97. 'Si certare dolis, et bellum ducere cordi est:' pariter etiam alii plures. Præterea *si len. ducta re sine pop. str. ad cons. red.* Voss. 1. et ambo Leid. *si len. ducta res sine pop. str. cons. red.* Harl. 1. et Gaertn. unde in mentem venire posset, legendum *si, len. ducta re, sine pop. str. consules redissent.* Mihi tamen nihil innovandum videtur. Passim

enim obcurrit 'res rediit ad Patres, ad interregnum.' Vide ad IV. 43. § 7. Ultima litera τοῦ *res* intercepta est a prima seq. voculæ *sine*. Vide ad XXXVII. 29. § 5. Denique *rediisset* Port. a m. sec. reliquis invitis. Vide ad VIII. 2. § 4. *rediissent* Flor. Sed ita legendum etiam foret *leniter ductæ res*. Hic illud non necesse esse, patet ex iis quæ modo dicta sunt.

Moderatione consulum in imperiis exercendis] Præpositio *in* abest a Gaertn. Neapol. Latinii, et Port. a m. pr. in quo manus altera demum addidit. Exciderat autem vel ob ultimam literam vocis præcedentis. Vide ad X. 13. § 3. Vel ob primam syllabam vocis seq. quæ *imperiis* scripta fuerat. Vide ad VIII. 33. § 6. Vel denique ob primam ejus literam, si τὸ *in* breviter ĩ exaratum fuit. Vide ad Epit. Liv. lib. LXXXV. Similiter supra peccabatur in quibusdam codd. ita II. 2. § 6. IV. 7. § 11. c. 42. § 8. et alibi.

Posse in oblivionem tribunorum adduci] Vet. lib. addunt vocem ita: *posse in obliv. trib. plebem adduci*. Sigon. *Posse in obliv. trib. plebei adduci* Gaertn. Reliqui omnes Sigonii vet. lib. adstipulantur.

§ 7 *Silentio Patrum edicitur delectus*] *Silentio plebis et Patrum* Harl. 2. et fragm. Hav. a m. sec. Male. Nam in edicendo delectu nullæ plebis partes erant, sed unius senatus: cujus rei infinitia ex Livio exempla dari possent. Tum *editur*, pro *edicitur*, fragm. Hav. a m. pr. quod aberrantis librarii peccatum censendum. Vide ad III. 10. § 9. *educitur* Gaertn. De quo errore vide ad XXXIX. 15. § 11. Totam vocem *edicitur* omisit scriba Port. Denique *dilectus* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

Ad nomina respondent] *Responderent* Leid. 1. Forte voluit *responderunt*. Potius tamen librarium errasse, et credidisse puto, scriptum fuisse *respond'ent*, ac propterea *responderent* dedisse. Plura ejusdem erroris exempla vide ad XXXIX. 52. § 6.

§ 8 *Bellum domi majus, quam foris, adparebat*] Ita primus edidit Aldus. Neque aliter codd. mei. Priores excusi alio ordine præferebant *Bellum majus domi*. Mox etiam trajectis vocabulis *viol. rati apt.* habet Hav. Deinde *ad comprimendum urb.* pro *ad comprimendos urb.* Lipsiens. Vide ad XL. 49. § 1.

In Fabio minus in bono constans, quam gnavum in malitia, ingenium esse] Melius in vet. cod. legitur *quam navum in malitia ing. esse*. 'Navo' enim opponitur 'ignavus.' Strenuum id significat. Vell. II. 120. 'Nava virilique opera.' *Rhen.* Bona hujus loci sententia; scilicet Fabium non ita industrium in sceleribus exercendis, quam constantem in tuendo justo fuisse. Habet tamen Buslidianus codex aliam sententiam, nescio an tolerabilem, *in Fab.... quam ignavum in militia, ingenium esse;* ut intelligas, eo magis partes bellicas illi fuisse commissas, quod militia minus ignavus esset, quam pertinax in tuendis rectis moribus, et justo defendendo. *Nannius.* Rectus hujus loci sensus est, Fabium non ita industrium in sceleribus exercendis, quam non constantem in tuendo justo fuisse. Habet tamen codex perantiquus gymnasii trium linguarum Lovanii longe aliam sententiam, et haud scio an ferri queat: *in Fabio ... quam ignavum in militia, ingenium esse:* ut intelligas, eo magis partes bellicas illi fuisse commissas, quod militia minus ignavus esset, quam pertinax in tuendis rectis moribus, et justo defendendo. A. Schottus Observ. Human. III. 38. Pal. 1. *quam navum in malitia ingenium.* Pal. 2. vero *navum* superscriptum habet, quod in ipso textu Pal. 3. A. Schottus rectum putat hujus loci sensum stare; Fabium non ita industrium in scele-

ribus exercendis, quam non constantem in tuendo justo fuisse. Sed, quoniam codex perantiquus Lovaniensis aliam sententiam ingerit, *in Fabio... quam ignavum in militia, ingenium esse*, dubitat, an ferri queat. Mihi, a sciolo aliquo invectam esse, liquido apparet, non capiente legitimæ lectionis sensum. Ideo enim non tam, quam Appium, aptum ad comprimendos motus urbanos rebantur, quod erat ei *ingenium minus navum in malitia*, hoc est, minus malitiosus et ingeniosus ingerendis sceleribus erat. Andreas pejus olim ediderat, *in Fabio... quam vanum ingenium in militia esse*. Gebh. Doujatius etiam a Schotto, sive potius a Nannio (ei enim omnia illa Schottum turpiter sublegisse patet), productam codicis Lovaniensis lectionem arguit, ita tamen ut *ignavum* tantum refellat, *militia* vero, pro *malitia*, probet; sic enim evidentius adparituram existimat rationem, cur huic Fabio commissæ sint belli gerendi partes. In contextum itaque recepit *In Fabio... quam gnavum in militia, ingenium esse*, sed contra omnium reliquorum codd. fidem. Certe mei constanter *in malitia* præferunt; neque aliter typis descripti, licet eorum quidam *vanum ingenium in malitia*, alii *ignavum ingenium in malitia* obferant. *Gnavum ingenium in malitia* primus Ascensius dedit an. 1513. Aldus deinde, ordine alio, ut nunc editur, *gnavum in malitia ingenium*. Posteriorem hunc ordinem servant omnes codd. quibus utor; eorum quidam etiam habent *gnavum*, ut Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *navum* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Klockian. quod firmat proxime accedens lectio Voss. 2. et Leid. 2. *novum*; quæ etiam superest in margine Port. De voce 'navus' vide Nic. Heinsium ad Silii I. 549. Quum itaque infra passim *naviter* potius, quam *gnaviter*, editum sit, licet utroque modo ab antiquis scriptum censeam, (vide ad x. 39. § 6.) hic etiam *navum* edi curavi.

§ 9 *M. Rabulejo, Q. Patilio*] *M'. Rabulejo, Q. Patelio*, ut dixi ad c. 35. § 11. *Sigon.* Tantum non omnes mei in pronomine prioris errarunt, vel *M.* vel *Marcus*, præferentes. Deinde *Rabullejo* Flor. Leid. 1. et Harl. 1. *Tabuletio* Port. Præterea *Q. Patelio*, ut Sigonius voluit, recepi. Vide supra loco laud.

§ 10 *Cum L. Minucio et T. Antonio*] *L. Munitio* Leid. 1. et Port. transpositis literis, sollemni errore. Vide ad II. 34. § 1. et hoc lib. ad c. 35. § 11. Præterea *Tullio Antonio* Voss. 2. *A. Antonio* Port. Lipsiens. et Hav. *Aulo Antonio* Harl. 2. Prænomen ejus aberat a fragm. Hav. sed a m. sec. inter versus adscribitur *C. Antonio*. At *T. Antonius* in omnibus libris vocatur c. 35. et ita hoc loco reliqui codd.

Cæsone Duellio] *K. Duilio*, ut supra II. 58. § 2. *Sigon.* *Caii* prænomen male tribuunt Leid. 2. et Hav. Præterea *Duellio* Voss. 2. Leid. 1. Port. Gaertn. et Hav. *Duelio* fragm. Hav. *Duillio* Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. Vide Sigonium loco laud. Ceterum hunc ordinem restituit Aldus consentientibus codd. scriptis. Priores, quas vidi, edd. *Duilium* ante *Antonium* recensent.

Et M. Sergio] Habet scriptum exemplar *et L. Sergio*. Rhen. Scripto Rhenani exemplari consentiunt, præter Flor. omnes mei: et ita Aldus primo ediderat; pro quo tamen priorem scripturam inter errata reduxit. Et certe *M. Sergius* constanter dicitur c. 35. nisi quod aperto errore *Martius Sergius* sit in Voss. 2. Μάρκος etiam dicitur Dion. Halic. l. x. p. 682. (licet tamen ibi corrupte Σερουΐλιος ante Sylburg. legeretur) et l. XI. p. 704. Γάϊον Σέργιον vocat Diodor. Sic. l. XII. p. 300.

Sp. Oppium Ap. Claudio adjutorem]

A. P. Claudio Harl. 1. et Lipsiens. *P. Claudio* Port. *Ap. Claudio adjutore* Voss. 1.

Cap. xlii. § 1 *Quam domi melius respublica*] Τὸ *melius* non adparet in Gaertn. et Hav.

§ 2 *Quod, ut odio essent civibus, fecerant*] *Ut odio esset* Gaertn. Tum *fecerat* Voss. 2. *facerent* Leid. 2. Paullo ante *Illa domi in duc.* pro *Illa modo in duc.* Lipsiens.

Alia omnis penes milites noxa erat] Habet scriptum exemplar, *penes milites noxia erat.* Porro non minus Latine dicitur *noxia* substantive, quam *noxa*. Rhen. Col. Ms. cod. *penes milites noxa erat.* Modius. Pall. duo et ed. antiquissima agnoscunt *noxa;* Pal. 2. vero solus *noxia.* Gebh. *Penes milites noxia erat* soli apud me habent Flor. et Hav. Alii omnes *noxa*. Utro modo legatur, sensus idem erit. Vide ad ii. 54. § 10. Quare ex plurium codicum auctoritate vulgatum servo.

Ne quid ductu atque auspicio decemvirorum prospere usquam] *Neq;* seu *neque ductu* Gaertn. Tum *ductu auspicio* Lipsiens. *ductu aut auspicio* Leid. 2. *ductu aut hospicio* Voss. 1. *ductu atque hospicio* Leid. 1. Sed nihil mutandum. *Aut* enim locum habere non potest, quum decemviri summi fuerint duces, et propterea suo ductu, alterius auspicio nihil gerere potuerint. Præterea 'auspicium' et 'hospitium' alibi etiam perperam librarii commutarunt. Vide ad xxi. 2. § 5. Deinde vocem *usquam* neglexit librarius Hav.

Vinci se per suum atque illorum dedecus patiebantur] Voces *vinci se* exsulant male a Leid. 2. Deinde *suum atque aliorum* habet Harl. 2. Alibi sæpe 'illi' et 'alii' confunduntur. Vide ad xxiii. 7. § 3. Perperam etiam *decus*, duarum priorum literarum repetitione neglecta, Leid. 2.

§ 3 *Et ab Sabinis ad Eretum, et in Algido ab Æquis*] *A Sabinis* Voss. ambo, Leid. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Deinde *ad Fretum*, et mox *ab Freto* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. Hav. et a m. pr. fragm. Hav. quod hic *ad Feretum*, mox *a Fereto* m. sec. præfert. Hoc loco in Flor. est *Fretum*, in Gaertn. *Feretrum*, qui tamen mox ambo præferunt *ab Ereto*. Vide ad iii. 26. § 2. Tum posterius *et* non adparet in Voss. 2.

Inter Fidenas Crustumeniamque] *Crustomeriamque*, ut dixi in primum lib. c. 10. § 2. *Sigon.* *Inter Fidenates* Voss. 2. Insuper *Crustumiamque* Harl. 2. *Crustumerinamque* Port. Sed Hearne se Oxonii *Crustumeniamque* in B. L. 1. aliisque invenisse testatus est.

Loco edito castra communierant] *Castra se comm.* Lipsiens. *castra posuerant* Harl. 2. et apud Hearnium Oxon. B. *castra non convenierant* Voss. 1. et Leid. 2. *castra comminuerant* Voss. 2. *castra erant* Port. in contextu; *communierant* tamen in margine adscriptum ostentans; quod verum est, et in reliquis omnibus meis Mss. exstat. Infra vi. 29. 'Ibi ex fuga dissipati locum, quem tumultuario opere communirent, capiunt.' xlii. 58. 'Castra propius hostem movit rex, et a quinque millibus passuum communiit:' et c. 60. 'Transductis copiis, castra in ulteriore ripa communit.' Frontin. i. 8. ex. 3. 'Trans Apenninum in Sentinate castra communiebat.' Et ita sæpissime Noster et alii.

§ 4 *Nusquam se æquo certamine committentes*] *Nunquam* Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. Sed vocem illam et sequentem Port. omittit; prior autem vox deinceps a m. altera inter versus adscribitur alio loco *æquo cert. nusquam comm.* Vulgatum probum est. Infra iii. 39. 'Consul quoque nusquam remisso certamine, dum quidquam superfuit lucis, hostem tenuit.' x. 16. 'Samnitium exercitum, nus-

quam se prœlio committentem, postremo expulit finibus.' xxxvi. 17. 'Confessus, nusquam æquo campo non modo congredi ad pugnam audere, sed ne castra quidem in aperto ponere:' ubi voces *nunquam* et *nusquam* sæpius inter se confundi dicam. *Numquam* dixit Liv. l. xxiii. c. 11. 'Dictatorem, quia se in aciem numquam commiserit, unicum haberi imperatorem:' sed ibi alia ratio est. Deinde *æquo certamini* Hav. quod Gronov. priori ed. notarum se quoque in excuso Mediol. invenisse notat, ac probat. In addendis vero adjicit, ita τὰ *persecutis hostibus* auferendi casu accipienda; elegantius tamen esse, ut dandi casu accipiantur sine distinctione, et maneat vetus lectio: quod verius esse reliquorum codicum consensus probat. Infra v. 18. 'Nec se tamen æquo loco hosti commisit.' Mox *natura loci aut vallo* Voss. 2. Port. et fragm. Hav. Vide ad xxi. 53. § 3. Id autem forte a librariis ideo substitutum videri potest, quia mox sequitur 'virtute aut armis.' Sed reliqui codd. mei alterum tuentur.

§ 5 *Castra quoque amissa erant, exutusque omnibus utensilibus miles*] *Ex utroque* Gaertn. *exutus quoque* Harl. 2. et Hav. frequenti errore. Vide ad v. 27. § 1. Vocem 'utensilia' pluribus erudite inlustrat Gronov. de Pecun. Vet. ii. 7. et ad Tac. Annal. i. 70. docens, ea indicari omnia, quæ sunt victui necessaria.

Miles Tusculum se, fide misericordiaque victurus hospitum, (quæ tamen non fefellerunt) contulerat] Vet. lib. *hospitum, qui tum non fef. contulerat.* Sigon. Solo in Pal. 2. convisitur hæc lectio, *qui tum non fefellerunt.* Ed. antiquissima et Pall. reliqui *quæ tamen non fef.* Gebh. *Fidenaque victurus* Lipsiens. *fide namque victurus* Gaertn. *fide misericordia victurus* sine particula connectente Leid. 2. *fide et misericordia victurus* Port. Tum *hospitium* Voss. 2. et Leid. 2. Sed vide ad ii. 14. § 9. pro eo *sociorum* est in Harl. 2. et Hav. quod ex glossemate natum puto. Deinde *quæ tamen*, a Sigonio mutatum, retinent Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. 1. et Gaertn. *qui tamen* Port. *quæ tamen*, nempe fides et misericordia: quod non video cur cedere debuerit vet. lib. Sigonii, cui, ut plerumque adsolet, Pal. 2. consentit, et ex nostris Harl. 2. Hav. et insuper fragm. Hav. sed pro eo *qui cum* est in Lipsiens. quorum scribæ *quæ* mutasse videntur in *qui*, quod proxime *hospitum* præcederet. Solent autem vocabula *tum* et *tamen* passim in membranis commutari. Vide ad xxii. 17. § 5. pro *tum* autem *cum* datum est in uno. Vide ad Epit. Liv. lib. xlviii. circa finem. *Quæ tamen* igitur restitui. Denique *contulerant* Leid. ambo, Harl. 1. Gaertn. Hav. fragm. Hav. a m. pr. et nonnullæ veterum edd. Quod nec ipsum ob tot codicum consensum spernendum puto. 'Miles' enim hic accipiendum collective pro omnibus militibus ejus exercitus, eodem modo atque 'eques,' 'hostis,' et similia multa, de quibus vide ad xxxv. 26. § 9. Silius xvii. 339. 'non patiens remorantia verba Ausonius miles, quoties dux cœperat ora Solvere adfatus, signum pugnamque petebant.' Ita ex scriptis edidi, quum vulgo esset *petebat*.

§ 6 *Romam tanti erant terrores adlati*] Pal. 2. *terrores ablati*. Gebh. *Ablati*, pro *allati*, librario adscribendum est. Ita autem etiam alibi erratur. Exempla habes ad Liv. iii. 13. § 3. ad iv. 46. § 4. v. 48. § 9. et apud Nic. Heinsium ad Silii vi. 257. Præterea *Roma* Leid. 1. *Romæ* fragm. Hav. Denique vocem *erant*, (quam Gruterus in postrema ed. ejusque exemplo reliqui omnes recentiores, omiserunt, sed quam tamen non tantum, quotquot vidi, antiquiores excusi, verum etiam Mss. quibus usus

sum, ut et Hearnii Oxon. L. 2. et C. servarunt,) loco, unde per vim dejecta erat, restitui. Mox τὸ *agere* deest in Lipsiens.

§ 7 *Arma Tusculum ad supplementum decernerent*] Quid est 'arma' decernere 'ad supplementum?' Immo *arma ac supplementum*. 'Arma' illis, qui inter fugam illa jactassent, aut dereliquissent; 'supplementum' in occisorum locum. *J. F. Gron.* Alibi sæpe librarii voculas *ad* et *ac* inter se commutare consueverunt. Vide ad xxi. 32. § 2. Et sane, non tantum ὅπλά τε καὶ χρήματα, καὶ σῖτον, καὶ τἆλλα, ὧν ἐδεόντο, sed ἐξ ἁπάσης φυλῆς τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους, adeoque 'arma ac supplementum,' a Claudio et Oppio decemviris missa esse Tusculum ad collegas, auctor est Dion. Halic. Antiq. l. xi. p. 705. Nihilominus, quum codd. calamo et typis exarati ἀπρὶξ editam lectionem tueantur, eam etiam non interpolandam arbitror, præsertim quum commodo sensu accipi possit hoc modo: 'ad supplementa,' id est, præter supplementa militum in prœlio interfectorum; 'decernerent arma Tusculum,' illis nempe qui arma in fuga projecerant. Eo sensu *ad* præpositio et apud Nostrum et apud alios obcurrere solet. Infra xxvi. 5. 'Ad alium virorum, equorum, armorumque sonum, disposita in muris Campanorum inbellis multitudo tantum cum æris crepitu edidit clamorem:' ubi plura notantur.

Ab arce Tusculi degressos] Ita Gronovius primus a. 1665. edidit, et postea reliqui recentiores eam lectionem servarunt. Omnes non modo antiquiores excusi habuerunt *digressos*, sed etiam in codd. eadem scriptura superest, nisi quod solus Voss. 1. legat *disgressos*. Ut vulgatum mutaret, verosimiliter id Gronovium permovit, quod arx Tusculana fuerit in monte sita, ut constat ex Liv. vi. 33. et Dionys. Halic. x. p. 617. quodque, qui ex loco edito descendunt, inde non dicantur 'digredi,' sed 'degredi.' Vide ad iv. 17. § 11. ubi, librarios utrumque verbum passim alibi confudisse, dictum est. *Tusculum*, pro *Tusculi*, male est in Gaertn.

Belloque ultro inferendo deterreri hostes a consilio urbis obpugnandæ] Colon. membranæ *detineri hostes*. Quid si *distineri?* Modius. Modius invenit in membranis Colon. *detineri hostes:* conjicit inde *distineri*. Nihil variant Pall. Mss. aut editi. Si quid excidit, verbum potius insolentius credam desiderari *distendi*. Supra lib. eodem c. 23. 'Reliquo exercitu haud procul mœnibus Tusculi considunt, ut distenderent hostium copias:' aut simile. *Gebh.* *Distenderent a consilio* probari posset, si codicum consensus accederet. Ita enim Liv. etiam loquitur xxxiv. 29. 'Ut distenderet ab apertiore loco hostes.' Vide Gebh. ad c. 23. § 1. Hic tamen nulli addicunt; sed omnes, certe mei, constanter in vulgatum conspirant. Unius itaque Coloniensis, quo Modius usus est, auctoritas mihi tanta non est, ut ejus fide receptam lectionem mutem. Ceterum *belloque ullo ultrò inf.* Hav. sed illud *ullo* natum est ex voce seq. *ultro* scribæ culpa.

Cap. xliii. § 1 *Ad clades, &c. facinora decemviri belli domique adjiciunt*] *At clades* Harl. 1. Vide hoc lib. ad c. 17. § 3. Adde Noris. ad Cenot. Pis. Diss. v. 2. § 2. p. 453. *Ob cladet* Voss. 2. Vide ad xxxvii. 27. § 5. Deinde *bello domique* Harl. 1. quomodo est i. 34. 'Publicis pariter privatisque consiliis bello domique interesset:' sed vide quæ ad eum locum notantur. Deinde *adiciunt* Flor. Leid. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. Vide ad ii. 10. § 9. Pro eo dedere *addiciunt* Leid. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *addicunt* Lipsiens. Vide ad i. 30. § 3.

§ 2 *L. Siccium in Sabinis*] *L. Suc-*

cium Leid. 2. *L. Sicium* Voss. 2. Reliqui scripti et editi vulgatum tuentur hic et toto hoc cap. Glareanus supra ad c. 31. § 2. putat, hunc eumdem esse, cujus etiam meminerunt sub *L. Sicinii* nomine Plin. Hist. Nat. VII. 28. Gell. II. 11. et Valer. Max. III. 2. ex. 24. Nomina *Siccius* et *Sicinius* sæpius commutari, dictum est ad II. 40. § 14. et c. 58. § 2. ut, utro modo dictus fuerit, difficile dijudicari possit. At Λεύκιος Σίκκιος vocatur apud Dion. Halic. l. X. p. 662. et seqq. ubi ejus et ante tribunatum plebis et in eo honore gesta refert; et l. XI. p. 706. ubi ejus mortem narrat. Apud Plinium quoque in omnibus Mss. se *L. Siccius* reperisse, Harduinus auctor est: quomodo etiam in recentioribus exstat Gellii codd. At in Valer. Max. libris exaratis nomen id multiplici modo scriptum obcurrit, ubi tamen Torrenius *L. Sicinius* unice veram lectionem putat. Id certe falsum, quod tradit Glareanus ad Val. Max. III. 2. ex. 23. omnia, quotquot vidit, exemplaria Gellii, Plinii, Livii, Valerii, et aliorum, qui hanc percensent historiam, *L. Sicinium* vocare. De Livio enim ad c. 31. ipse contrarium fatetur.

Secessionisque mentiones ad vulgus] Videndum est, an alii probati scriptores *mentiones* numero plurali dicant. *Duk.* *Mentionem* Port. sed solus. Reliqui in numerum plurium *mentiones* conspirant. Alibi quidem hanc vocem numero plurali non notavi; unius tamen illius codicis fide vulgatum mutare non audeo.

Prospeculatum ad locum castris capiendum] Ita recte primus Aldus edidit. Concinunt etiam omnes mei. Priores habuerant *speculatum*. Sed 'prospeculari,' licet paullo diverso sensu, utitur etiam Liv. XXXIII. 1. 'Cetera multitudo e muris adventum imperatoris Romani regisque prospeculabatur.'

§ 3 *Datur negotium militibus*] *Datum negotium militibus* Voss. 2. et Harl. 2.

§ 4 *Haud inultum interfecere*] *Haud multum* Lipsiens. Vide hoc lib. ad c. 37. § 3. Tum *interficere* Voss. 1. Leid. 1. et Hav. quomodo etiam in duobus Pall. melioribus legi, auctor est Gebhard. ad I. 12. § 1. Alibi sæpe non modo Livius, sed et passim historici, orationem per infinitivum concipere soliti fuerunt. Vide ad I. 50. § 5. Hic tamen vulgatum non displicet.

Quum ipse se prævalidus pari viribus animo circumventus tutaretur] Voculam *se* omittunt Leid. 1. Harl. 2. Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. sed negligentiæ librariorum adscribendum, quos in errorem induxit ultima præced. vocis syllaba. Vide ad XXXIV. 11. § 7. Quum tamen pronomen sensui necessarium sit, idem ante vocem *tutaretur* inseruerunt Harl. 2. et Hav. cui potius proprium in initio periodi locum fuisse, aliorum ibidem præferentium consensus ostendit. Et ita simul intelligitur caussa, cur illud in quibusdam Mss. interciderit, quæ ceteroquin nulla dari potest. Præterea *præv. viribus pari animo* Harl. 2. Hav. Alter tamen verborum ordo magis placet. *Prælidii pari viribus animo* Lipsiens. *præsidiis impar viribus et animo circ. putaretur* Gaertn. in quo tamen eadem manus *tutaretur* mox emendavit.

§ 5 *Præcipitatum in insidias esse Siccium egregie pugnantem, militesque quosdam cum eo amissos*] Duplicem inveni lectionem distinctionemque in nostris codd. Mss. Prior est ex Pall. 1. ac 3. *præc. insidias esse Siccium: egr. pugn. milites quosd. cum eo am.* Altera est Pal. secundi et editionis Andreanæ, *præc. in ins. esse Sicc. egr. pugn. militesque quosd. cum eo am.* Quæ distinctio non sordere potest attendenti genium Latinæ linguæ. *Gebh.* Si retinetur *esse*, distinctio ponenda est post *Siccium*. Duk. *Præcipitatum insidias*, duobus Gebhardi Palatinis

concinentes, Voss. 1. et Hav. sed mediam præpositionem intervertit partim prima syllaba vocis seq. (vide ad VIII. 33. § 6.) partim ultima litera vocis prioris. Vide ad X. 13. § 3. Præterea *Siccium: egr. pugnatum: militesque quood. cum eo am.* Voss. 1. et Leid. 2. nisi quod posterior *sic cum*, pro *Siccium*, præferat. *Siccium: egr. pugn. milites quood. cum eo am.* Voss. 2. *Nuncient in castra ceteri ins. esse; Siccium* (sive, aberrante librario, *sic cum*) *egr. pugn. militesque quood. cum eo am.* Lipsiens. Sed mihi quoque vulgatum præstare videtur. *Nunciant ceteri in castra* alio vocabulorum ordine præfert Leid. 2.

§ 6 *Ad sepeliendos, qui ceciderant*] *Ad sepeliendum, qui ceciderant* Voss. 2. et Gaertn. Vide ad XL. 49. § 1. Insuper paullo ante *Perfecta cohors*, pro *Profecta coh.* Lipsiens. Vide ad XXXVII. 6. § 7. In verbis seqq. *decemvir. promissu*, pro *dec. permissu*, idem Lipsiens. Vide hoc lib. ad c. 8. § 4.

Postquam nullum spoliatum ibi corpus] *Postquam ibi null. corpus spol.* Port. et Lipsiens. *postquam null. ibi spol. corpus* Hav. *postquam null. spol. corpus ibi* fragm. Hav.

Hostium neque corpus ullum, nec vestigia abeuntium] *Neque vestigia* Voss. ambo, et Hav. quasi nefas foret post *neque* inferri vocem *nec*, quum frequens id Livio sit, quamvis sæpe invitis, qui mutare conati sunt, quibusdam librariis. Vide ad IX. 9. § 14. Mox *a suis interf.* Leid. 2. Gaertn. et primæ edd. Aldus primus *ab suis* dedit. Et sic reliqui scripti.

§ 7 *Invidiæque plena castra erant*] *Invidiæ plena castra erant* Voss. 1. et Leid. 2. *Invidia plena castra erant* Harl. 2. *Invidiaque plena castra erant* Hav. Copula *que* omissa erat, quod et hic τῷ *que* subjungi voculam *et* librariis displiceret. Id tamen sæpissime fieri, dicam ad X. 30. § 2. Nec probo *Invidiaque plena*, quod Livius τὸ 'plenus' plerumque cum casu secundo construere solitus fuerit. Vide hoc lib. c. 25. § 6. Minime vero omnium placet *Invidiæ plena castra*, ne tres voces eadem litera terminatæ jungantur. Accedit ad hæc, (quod primarium puto,) pleroaque optimæ notæ codd. vulgatum tueri. Mox *Rom. prot. ferri*, in alium ordinem vocibus conjectis, fragm. Hav. *Rom. ferri Sicc. prot.* adhuc alio modo digestis vocibus, priscæ edd. Aldus reposuit, ut nunc editur; cum quo stant reliqui codd.

Funus militare ei publica impensa facere maturassent] *Funus mil. et publ. imp.* Hav. Sed alibi ita etiam peccarunt scribæ. Vide ad XLI. 15. § 6. Ceterum *nisi decemviri* excusi, quibus usus sum, ante Aldum. Is vero *ni decemviri* substituit. Neque aliter libri scripti, nisi quod Leid. 1. *ne decemviri* habeat. Alibi sæpe voculæ *ni* et *nisi* commutatæ sunt. Vide ad XXIII. 1. § 3.

Pessima decemvirorum in vulgus fama est] Ex codice Ms. legendum appa ret *mæstitia, in pessima dec. in vulgus fama est.* Rhen. Abest a Pal. 2. verbum *est.* Sed male: nam ejus absentia rotunditas sententiæ destruitur, magis tamen correctione Rhenani, augurantis legendum *in pessima dec. in vulgus fama est.* Quomodo Livium loqui non ullus mihi monstraverit, vel alium melioris notæ auctorem. *Gebh.* Emendatio Rhenani forte non nihil inlustrari posset alia Gronovii, qui l. V. c. 4. § 13. legendum censebat *inpace numquam fida fuerunt:* ubi videnda quæ notantur. Sed quum alii codd. nulli, quam Rhenani Wormatiensis, τὸ *in* ab eo interpolatum agnoscant, vulgatum verius esse puto. Verbum *est* exsulat etiam ab Harl. 2. et Hav. Verum, quantum eorum et Pal. secundi consensui tribuendum sit, alibi non semel dictum est.

CAP. XLIV. § 1 *Sequitur aliud in Urbe nefas ab libidine ortum*] *Aliud*

urbe nefas Lipsiens. Tum *a lib. ortum* Voss. uterque, Leid. uterque, Port. Hav. fragm. Hav. Lipsiens. et Gaertn.

Ut non finis solum idem decemviris, qui regibus] *Unde non finis solum* Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. *ut non solum finis idem* Port. Deinde *decemvirum, qui regibus* Lipsiens.

§ 2 *L. Virginius honestum ordinem in Algido ducebat*] Cogitandum num legi possit *pedes tum ordinem in Alg. duc.* nam plebeius fuit. Certe peditem Romam venisse, et mox in castra rediisse, sequentia testantur. *Rhen.* Beatus, nescio qua pruriginis urtica tactus, rescribillaverat *pedes tum ordinem in Alg. duc.* Vocat *honestum ordinem* centurionis neque maximum, neque minimum, sed mediocrem, et tamen non contemtibilem. *Gebh.* Ut conjecturæ Rhenani locus esse posset, ante probandum erat locutionem 'ordines ducere' etiam usurpari de decurionibus aliisve ducibus, qui equitibus præerant: nam ita demum dubium foret, utrum inter equites, an inter pedites, ordinem duxisset, eique tollendo recte adderetur 'pedes ordinem ducebat.' At contra, de solis peditum centurionibus locutionem adhiberi, non obscure inde colligi potest, quod semper simpliciter 'ordinem duxit,' numquam autem vel 'pedes,' vel 'eques ordinem duxit,' reperiatur. Supra II. 23. 'Noscitabatur tamen in tanta deformitate, et ordines duxisse aiebant, aliaque militiæ decora vulgo, miserantes eum, jactabant.' c. 55. 'Ad Voleronem Publilium de plebe hominem, quia, quod ordines duxisset, negaret, se militem fieri debere, lictor missus est a consulibus.' VII. 41. 'Additumque legi, ne quis, ubi tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset.' Ut autem hic *honestum ordinem*, ita 'inferiorem ordinem' Liv. XLII. 33. 'Id tantum deprecari, ne inferiores iis ordines, quam quos, quum militassent, habuissent, adtribuerentur:' 'honesta loca' vocat ibid. c. 34. 'Vos quoque æquum est, commilitones, omnia honesta loca ducere, quibus rempublicam defensuri sitis.' Accedit ad hæc, nullam varietatem in scriptis obcurrere, nisi quod *Verginius* sit in Flor. Voss. 1. Leid. 1. et Gaertn. Vide ad II. 17. § 1. et *educebat* habeat Leid. 2.

Vir exempli recti domi militiæque] Ita primus vulgari curavit Aldus, neque aliter est in omnibus meis Mss. Priores excusi exhibent *militiæ domique.*

Perinde uxor instituta fuerat, liberique instituebantur] Tempora declinationum ideo confusa sunt, quod interierat jampridem Numitoria mater, auctore Dionysio l. XI. p. 710. et ipso paullo post Livio c. 50. et *liberi* de unica filia dixisse videtur. *Glar.* Vet. lib. *liberi quoque inst.* Sigon. Licet ita repositum derivaverit in omnes edd. Sigonius, assentiaturque illi suo more Pal. 2. præfero tamen, quod reliqui omnes codd. *liberique inst.* Gebh. Magis ad gustum meum, quod sustulit Sigonius, servatum in scriptis editisque antiquis *liberique inst.* Nescio quomodo alter sermo hiat. *J. F. Gron.* Ex omnibus codd. meis non alii *liberi quoque inst.* præferunt, quam Harl. 2. et Hav. qui similiter ac Gebhardi Pal. 2. ubique vet. lib. Sigonii adsentire solent: unde ea lectio tanto mihi suspectior visa est. Passim autem librarii voculas *que* et *quoque* inter se confundere in membranis soliti fuerunt. Plura exempla vide ad V. 27. § 1. Ceterum *Proinde*, pro *Perinde*, male est in Harl. 2. quomodo et in Plinii Mss. peccari, testatus est Cortius ad l. II. epist. 1. § 1. Vide etiam ad Liv. II. 58. § 1. Id autem ex non intellecto compendio scribendi natum est. Vide ad IX. 10. § 7.

§ 3 *Desponderant filiam L. Icilio tribunicio, viro acri*] Gener Virginii, et cui filiam desponderat Virginius, L.

Icilius 'C. Sicinii,' qui primus tribunus plebis fuit, filius a Dionysio perhibetur l. XI. p. 709. In cujus tamen codd. quos nobis videre contigit, *Siccius*, pro *Sicinius*, sæpe legitur. *Glar.* Lege ex vet. lectione *Desponderat*, ut ad patrem L. Virginium referatur, non ad matrem, quam multis ante annis mortuam esse tradit Dionysius. *Sigon.* *Desponderat*, ut Sigonius restituit, præferunt non modo omnes apud me libri exarati, sed etiam excusi vetustiores. Primus Frobenius a. 1531. *Desponderant* edidit, incertum utrum operarum lapsu, an quia ita legendum censebat. Prius tamen verius puto, quia, ut inquit Dionys. Antiq. l. XI. p. 710. ἦν γὰρ ὀρφανὴ μητρὸς ἡ παῖς: id autem Frobenio, vel qui huic editioni præfuit, haud incognitum fuisse, verisimile est. Quod vero Sigonius, Dionysio auctore, matrem Virginiæ multis ante annis mortuam esse dicat, fallitur. Nam plane contrarium ex Dionysio probatur, apud quem Numitorius Virginiæ avunculus sororem suam, quæ Virginio nupta fuerat, dicit l. XI. p. 711. οὐ πολλοῖς πρότερον ἐνιαυτοῖς ἀποθανεῖν. Ceterum versio Latina Dionysii hic iterum fucum fecit Glareano, qui codicem Græcum frustra se quæsivisse alibi monuit. In ea autem *Sicinius* vocatur, qui in contextu Græco dicitur Λεύκιος εἷς ἐκ τῶν δεδημαρχηκότων, υἱὸς Ἰκιλίου, τοῦ πρώτου καταστησαμένου τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν, καὶ πρώτου λαβόντος. Mox alio ordine *acri viro* habent Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Hav. *Incilio*, pro *Icilio*, est in Lipsiens. *Itilio* in Gaertn. hic et alibi semper. *Icinio* in Leid. 2.

§ 4 *Virginem adultam, forma excellentem*] *Formam excellentem* Leid. 1. quod more Græcorum dictum esse accipi posset. Malim tamen eam lectionem in errorem librarii conferre, præsertim quum in eodem illo codice litera finalis *m* perperam vel adjecta vel detracta passim obcurrat, et 'excellens formam' ac similes Græcismos Livius numquam, aut quam parcissime captaverit. Locutionem 'excellentem forma' supra inlustratam vide ad l. I. c. 9. § 11.

Appius, amore ardens, pretio ac spe] Vetus lectio, sed corrupta, *App. am. ardens mens pretio.* Fortasse scribendum *App. am. ardente amens pretio ac spe perlicere adortus.* Nam sequitur infra cap. 47. *Tanta vis amentiæ verius, quam amoris, mentem turbaverat:* aut, *Appius amore ardens immenso pretio ac spe:* aut *App. amore ardens sensim pretio ac spe.* Rhen. Beatus ait esse in veteri libro *amore ardens mens pretio:* unde faciebat *am. ardente amens, pretio, &c.* vel, *App. am. ardens immenso pretio ac spe.* Sunt etiam, quibus placet *App. am. ardens, sensim pretio ac spe.* Præ quibus omnibus amplector lectionem nostram scriptam, elegantissimam meo judicio, *App. am. amens, pretio ac spe.* In quo lusit etiam Terentius, dum dixit in Andr. I. 13. 'Nam inceptio est amentium, haud amantium.' Ipse quoque mox Livius c. 47. 'Adversus quæ omnia obstinato animo Appius (tanta vis amentiæ verius, quam amoris, mentem turbaverat) in tribunal ascendit.' *Modius.* Nugator Rhenanus in cod. suo inveniens *App. am. ardens mens pretio*, (ex præcedente vocabulo ab imperito scriba repetita syllaba,) illico a suo censorio helleborique indigo capite correctiones inculcandi tres vanissimas occasionem cepit: vel *App. am. ardente amens pretio:* vel *App. am. ardens immenso pretio:* vel *App. am. ardens sensim pretio.* Nullatenus bene. Lectio producta Modio reperitur in ed. Andreæ *Appius amore amens:* ut Terentius: 'Nam inceptio est amentium, haud amantium:' et Livius c. 47. 'Tanta vis amentiæ verius, quam amoris, mentem turbaverat.' Pall. tres et Camp. nihil recedunt a vul-

gata. *Gebh.* *Appius amore ardens* primo video expressisse Juntam; ex Aldo, credo: non hic mihi nunc ad manum. Andreas, Becharius, Moguntini, Ascensius, *Appius amore amens.* Utique melius, præsertim cum et hoc habuerit Borbetomagensis. Nam quod ibi est, *ardens mens*, ex eo est, quod librarius vel diversorum librorum lectionem utramque reddere, vel erratum in præcedenti voce corrigere voluit, ita ut deleretur *rdens*, *a* vero conjunctum cum τῷ *mens* remaneret. Itaque frustra est Rhenanus cum suis conjecturis. Helm. quoque, Rott. Gud. *amens.* J. F. Gron. *Amore ardens*, ut I. 58. 'Amore ardens, postquam satis omnia tuta circa, sopitique omnes videbantur, stricto gladio ad dormientem Lucretiam venit:' et ita sæpe alii. In hanc etiam lectionem conspirant omnes mei, nisi quod *ardens* deficiat in Leid. 2. et *amore Appius ardens*, alio ordine, sit in fragm. Hav. Quum tamen *amore amens* Gronov. in tribus, Modius in uno cod. invenerint, neque aliter præferant vetustissimæ edd. usque ad Aldum, (qui, ut recte Gronov. suspicatus est, primus *ardens* substituit,) eodemque non obscure codicis Borbetom. Rhenani vestigia ducant; denique locutio hæc *amore amens* minus, quam altera *amore ardens*, obvia; ideoque minus verosimile sit eam a librariis profectam esse; illa mihi quoque præ altera magis placuit. In contextum tamen recipere nondum sustinui. *Amore amens*, ut 'metu amens' apud Liv. XXIII. 9. 'Velut si jam agendis, quæ audiebat, interesset, amens metu.' Miror admodum, Rhenanum adsecutum non fuisse, quid lectione codicis sui indicaretur; quum, qui libros scriptos versare soliti sint, noverint, librarios hac vel simili ratione duplices lectiones, quas invenerant in membranis vetustis, quibus utebantur, passim notare consuevisse. Ex solis Livii Mss. millena exempla dari possent. Ita quum scribitur I. 37. § 1. 'pontem subincendunt,' indicatur, quosdam libros *succendunt* vel *subcendunt*, quosdam *incendunt* præferre. II. 23. § 10. vulgo editur 'At in eos multitudo versa:' ubi viri docti τὸ *at*, quod incommodum est, ejiciendum censent: quum tamen plerique codd. retineant, nisi quod in uno invenerim *ad in eos*, verosimile est, primitus ita scriptum fuisse ex duplici lectione juncta *ad eos* et *in eos:* librarium vero nasutiorem τὸ *ad* postea in *at* mutasse, ut qualemcumque sensum inde eliceret. Ibid. c. 52. § 5. quidam scribæ dederunt *multam edixerunt:* invenerant nempe vel *multam dixerunt*, vel *multa dixerunt*. Ne multus sim, videantur, quæ notavi ad I. 15. § 4. c. 46. § 7. c. 48. § 6. c. 59. § 1. II. 7. § 6. c. 13. § 6. c. 50. § 6. c. 52. § 8. c. 61. § 1. c. 65. § 4. III. 4. § 8. c. 10. § 6. c. 16. § 6. c. 19. § 4. et 7. c. 24. § 1. c. 31. § 6. c. 34. § 5. c. 35. § 2. c. 48. § 1. et 5. c. 64. § 8. c. 65. § 2. IV. 2. § 4. c. 10. § 1. c. 22. § 4. c. 25. § 12. c. 35. § 7. et 8. c. 44. § 10. V. 12. § 7. c. 20. § 5. VI. 4. § 2. c. 22. § 1. VIII. 8. § 10. c. 13. § 16. IX. 11. § 4. c. 13. § 6. c. 19. § 15. c. 27. § 14. X. 25. § 6. c. 30. § 1. XXII. 4. § 2. et 5. c. 17. § 2. XXIII. 27. § 4. XXIV. 39. § 2. XXVI. 7. § 5. XXVII. 30. § 12. XXXI. 24. § 13. XXXIV. 49. § 2. XXXVI. 18. § 8. c. 32. § 5. XXXVII. 28. § 8. c. 29. § 5. XXXVIII. 47. § 11. c. 60. § 7. XXXIX. 29. § 2. c. 37. § 4. XL. 15. § 16. c. 18. § 5. c. 27. § 13. c. 35. § 1. et Epit. Liv. lib. CV. Vide etiam Gronov. ad Liv. VIII. 25. § 12. Ab indulgente lectore veniam peto, ne ægre ferat, me rem illis qui Msta versare soliti sunt, haud incognitam tot tamen exemplis inlustrasse. Id eo consilio feci, quod qui his studiis capiuntur, haud injucundum fore confidam, si ex multis illis investigare potuerint, quanto-

pere in hac re scribæ variare consuerint. In aliorum scriptorum membranis idem etiam sæpe obcurrere viri docti observarunt. Vide Muret. Var. Lect. xv. 16. Salmas. et Dukerum ad Flori I. 13. § 3. hunc etiam ad Flor. IV. 11. § 90. Cortium ad Sall. Jug. c. 13. § 7. et c. 23. § 2. et quæ notavi ad Silii XI. 7.

Pretio ac spe pellicere adortus] Non tantum librarii lectionem quam vel inter versus, vel in margine, adscriptam invenerant, cum ea quæ in contextu erat, conjungere soliti fuerunt, ut exempla ad verba proxime præcedentia adposita evincunt; sed glossemata etiam, quibus voces vel locutiones minus notæ a scholiastis exponebantur; ut iterum codd. scripti hoc loco probant. Nam *pretio ac spe in fraudem inducere pell. ad.* est in fragm. Hav. Ubi *in fraudem inducere* interpretatio est verbi *pellicere*. Non longe hinc abit lectio, quam Hearne Oxonii in cod. L. 2. reperit *pretio ac spe in fraudem inducere pellicem adortus*. Alia hujus erroris exempla vide I. 8. § 4. c. 16. § 3. II. 33. § 4. III. 46. § 7. c. 62. § 2. c. 69. § 2. IV. 6. § 3. V. 8. § 2. IX. 2. § 1. XXIII. 21. § 2. c. 30. § 3. XXV. 6. § 17. et passim. Ceterum *pollicere* est in Gaertn.

Omnia pudore septa animadverterat] *Pudore secta* fragm. Hav. a m. pr. solito librariorum errore. Vide Broekhus. ad Propert. El. IV. 4. 26. *pudore spreta* Voss. 1. et Leid. 2. quasi vellet pretium ac spem sperni, contemni pudore. Sed nihil mutandum. Tacit. de Morib. German. c. 19. 'Ergo septa pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conviviorum irritationibus corruptæ:' ubi Gronov. Tacitum hunc Livii locum imitatum esse, contra Acidalium docuit, et *septa pudicitia* exponit tuta et inexpugnabilis. *Animadverterit* est in Harl. 2. Mox *superbiamque*, pro *superbamque*, Lipsiens. et Gaertn.

§ 5 *Neque cederet secundum libertatem postulantibus vindicias*] Vide in hunc locum Asconium, Festum, Ravardum ad leges XII. Tabul. c. 5. Cælium XVII. 29. Alex. ab Alex. VI. 10. Turneb. Advers. XIII. 23. Pompon. l. 2. § 24. vers. 'initium.' D. de Orig. Jur. De vindiciis vide Cujac. Parat. in Cod. lib. III. tit. 32. Hotoman. in § 15. 'Appellamus' Inst. de Action. pagg. 814. 815. 816. 817. et § 13. 'Præjudiciales' ibid. pag. 806. et Rom. Antiq. III. pagg. 481. 482. 483. *Klock.* *Neque crederet* Lipsiens. et Hav. lapsu scribæ. Alibi ita sæpe peccatur. Vide hoc lib. ad c. 21. § 3. *neque cedere* Harl. 1. de qua constructione vide hoc lib. ad c. 4. § 9. Neque obstat regiminis diversitas 'negotium dedit,' 'ut adsereret,' 'neque cedere.' Eam enim inlustrabimus ad XXXI. 44. § 5. Quum tamen omnes alii codd. vulgatum tueantur, id etiam præferendum arbitror. Denique *vindicias* non comparet in Voss. 2. *inducias* habet Leid. 2. Vide ad § 12. *vindictis* Flor. et Leid. 1. *postulantibus al' vindiciis vindictis* fragm. Hav. duplici iterum lectione juncta, de quo errore modo dictum est ad § præc. At manus sec. τὸ *al'* et *vindictis* postea induxit, *servæ* vel *serve libertatem postulantibus vindiciis* Lipsiens. et ita Gaertn. nisi quod *vindictis*, pro *vindiciis*, habeat. *Vindiciis* etiam dederunt Mediolan. an. 1505. Sed male. Quid sit 'vindicias postulare secundum libertatem' vide apud Sigonium de Judic. I. 21. et Budæum Annot. ad l. 2. § 24. D. de Orig. Jur. Mox τὸ *esse* deest in Harl. 2. At voce addita *locum aptiorem injuriæ esse ratus* habet Gaertn. *locum injuriæ est ratus* Flor. Quæ lectio ut ferri posset, aliter interpungenda forent verba, ac major distinctio post τὸ *vindicias* ponenda esset. Mihi tamen vulgatum verius videtur.

§ 6 *Virgini venienti in forum*] Gebhardus hoc lib. c. 6. § 6. ex Pal. 3. legebat *venienti forum*, sine præposi-

tione. At librarius τὸ *in*, quod forte scriptum erat ï, omisit ob ultimam literam vocis praeced. Vide ad XXXVII. 41. § 8. Certe omnes nostri codd. constanter voculam illam tuentur.

Ibi namque in tabernis literarum ludi erant] Volumen Ms. habet *ibi namque in tabernaculis*. Opinor Livium scripsisse *ibi namque vernaculi*. Neque enim crediderim, pueros et puellas in humilibus tabernis, quae muris affigi solent, quales fuerunt laniorum quarum mox meminit, et autorum ac aliorum opificum, sessitasse in propatulo. Necdum vero temporibus illis opera grammaticae dabatur, quae nulla adhuc erat. Nam sub secundum et tertium Punicum bellum, ut auctor est Suetonius in libello de claris grammaticis et rhetoribus, hujus demum studium Romae vigere coepit. Ante id tempus erant ludi literarum Romae, sed vernaculi tantum, nondum videlicet loquendi scribendique regulis natis. Qualem et illum apud Falerios in Faliscis ludum fuisse dubium non est, cujus magister discipulos Camillo prodidit; de quo Livius v. 27. faciet mentionem. Mores ille docebat, ut verosimile est, magis quam literas, et exercitiis corpora firmabat. Vernaculi ludi duo seorsum Selestadii fuerunt multis annis, Ludovico, Cratone, Hieronymo, et Sapido hic Latine profitentibus. In altero pueri instituebantur, in altero puellae. Neque enim majoribus nostris promiscui ludi placuerunt, quales vidimus Basileae et aliis in locis. Institutionis summa erat, peritia legendi scribendique et numerandi. At postquam fatalibus istis tumultibus corrigendae religionis caussa Germania turbari coepta est, huc res devenit, ut vix ludi Latini quarta pars hodie sustineri possit; (priores illos namque professores fere quadringentis scholasticis frequente schola docuisse constat) etiam vernaculo ludo puerorum duntaxat in illum contracto. Adeo contemni passim coeperunt literae magno Germaniae incommodo, quod posteri nostri sunt sensuri. Praecipue vero dolendum, hoc eo tempore accidisse, quo meliores literae paulo familiarius nostratibus innotuerant. Porro pro *vernaculi* scriba supposuit *bernaculi* recepto illo more. Id *bernaculi* quum nihil significaret, vertit alius in *tabernaculis*. At quia *tabernacula* militum sunt tentoria, doctus aliquis pro *tabernaculis* substituit *tabernis*. Rhen. Selestadii fuerunt duo vernaculi ludi: ergo et Romae tempore decemviratus, quorum Livium hic meminisse oportuerat. Dignum acumen homine paedagogicae ineptiae: non tantum didicerat, grammaticos in pergulis docuisse. Quare ejus emendatio pereat ex memoria. *Gebh.* *In tabernaclis* Port. a m. pr. *in tabernaculis* Flor. Lipsiens. et apud Hearn. Oxon. L. 2. et C. ex quo *vernaculi* formantem Rhenanum probare nequeo, licet eam veram credat Schottus ad Aurel. Vict. de Vir. Ill. c. 23. Quum eo tempore in ludis nullas, nisi vernaculas, literas discerent, necesse non erat, ut distinguendi caussa *vernaculus* 'literarum ludus' cognominaretur. Neque statuendum, si ludi fuerint in tabernis, pueros ac puellas in propatulo sessitasse, quo argumento vulgatam lectionem refellere conabatur. 'Tabernae' enim erant quaelibet vilia ac plebeia aedificia, in quibus discentes non magis in propatulo sunt, quam qui in illis habitant. Ceterum summa iterum negligentia Duujatius Rhenanum consuluit, docens, ipsum scribi voluisse *in tabernaculis*, et ut vulgatum defendat addens, tabernas non minus apertas esse in foro, quam tabernacula, ut, qui in iis sunt, a praetergredientibus cerni ac notari possint, nisi utraque clausa sint. Ceterum *lictorum*, pro *literarum*, perperam Lipsiens.

Minister decemviri libidinis manum

injecit] Vide Brisson. de Formul. l. v. p. 419. (p. m. 374.) *Klock.* Vox *minister* perperam deerat in Gaertn. Nam ordo verborum est: 'minister libidinis decemviri injecit manum.' De locutione 'injicere manum' vide Torrent. ad Hor. Od. I. 17. 26. et Heinsium ad Nason. Am. El. I. 2. 20.

Serva sua natam (servamque adpellans) esse, sequique se jubebat] Multo rotundius illæ, quas dixi, vetustiores: *serva sua natam, servamque appellans sequi se jubebat:* intelligitur enim 'dicens;' aut includitur sensui verbi *appellans.* J. F. Gron. Per vetustiores, quas dixit, Gronovius intelligit priores edd. proxime memoratas § 4. At illæ usque ad Aldum, receptæ lectionis auctorem, apud me etiam ignorant vocem *se;* ac præferunt *serva sua natam, servamque appellans sequi jubebat.* An tamen audiendæ sint, vehementer dubito, quia codd. scripti voces ab Aldo additas pertinaciter servant. Præterea *servam suam natam* habet Flor. Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. Vulgatum tamen malo, ne tot quarti casus concurrant. *Serva sua, natamque suam appellans esse: sequi se jubebat* præfert Gaertn. *est* autem, pro *esse,* Lipsiens. 'Serva natam' Liviana locutio est, de qua vide ad Epitomen Liv. lib. I. Tum *se sequique jubebat* Hav. In verbis proximis Gaertn. tres voces interponit hoc modo, *cunctantem quoque minabatur se vi abstracturum.* Sed voces illæ constanter in nullo alio meorum conspiciuntur.

§ 7 *Fidem Quiritium inplorantis, fit concursus*] Voculam *fit* male omittunt Voss. 1. et Leid. 2. Liv. XLIV. 44. 'Amphipolim quum jam fama pugnæ pervenisset, concursusque matronarum in templum Dianæ, quam Tauropolim vocant, ad opem exposcendam fieret.' Quæ vero Modius ex Brisson. de Formul. VIII. p. 718. huc contulit de verbis sollemnibus, quibus populi auxilium inplorabatur, non magis ad hunc locum pertinent, quam ubicumque ejusdem rei mentio fit. Quare deleri jussi, existimans sufficere, quod apud Brissonium videri possint.

Sponsique Icilii populare nomen celebre erat] Ita Pall. 1. ac 3. Pal. 2. et Campani *celebrabatur.* Vulgo *celebratur* approbe, ut et Andreas. *Gebh.* *Celebrabant* Lipsiens. *celebrant* Voss. 1. et Leid. 2. simili varietate, ac notavimus II. 26. § 4. Contra *celebre erat* Voss. 2. Verum et Voss. 2. et Leid. 2. pro varia lectione in margine præferunt *celebrabatur,* quæ iterum scriptura exstat in contextu Flor. Gaertn. et Neapol. Latinii.

Turbam indignitas rei virgini conciliat] *Indig. virgini rei* Voss. 1. *indig. rei Virginii conciliat* Leid. 2. *indignitas rei Virginee conciliat* Gaertn. An forte voluit *Virginiæ conciliat?* Vide mox ad c. 45. § 1. Sed optimi in vulgatum *virgini* conspirant.

§ 8 *Jam a vi tuta erat, quum adsertor*] *Jamjam tuta erat* Leid. 2. *Jam vi tuta erat* Flor. Sed quum per compendium prima vox scripta fuisset *Jã*, ultima ejus litera præpositionem intercepit. Vide ad v. 52. § 10. 'Tutus a vi,' ut 'tutus a perfidia' XXVIII. 44. 'Quorum ego fidei ita innitar, ut bene tutus a perfidia sim:' ita enim ibi legendum esse, recte Gronov. monuit. XXXVII. 16. 'Portum Phœnicunta petiere, navibus a maritima vi tutum.' Deinde *tum assertor* Harl. 2. et Gaertn. Sed sæpe *tum* et *cum* negligentia librariorum in Mss. commutantur. Vide ad Epitom. Liv. lib. XLVIII. circa finem. Mox *crassari,* pro *grassari,* Voss. 2. Vide ad II. 12. § 15. ubi eadem obvia est diversitas scripturæ.

Vocat puellam in jus; auctoribus, qui aderant, ut sequeretur. Ad tribunal Appii perventum est] Vide quid sit, quod quidam libri veteres habent *adjutoribus, qui aderant, assequentibus.* Sigon. Pall. 1. ac 3. Andreas quoque

cum Camp. *ut sequerentur*. Pal. 2. *auctoribus, qui aderant, assequentibus*. At Sigonius *adjutoribus, qui aderant, assequentibus*. Gebh. [Vide Lectt. Varr.] *Qui aderant*, id est, advocati; periphrasi eleganti, ut veteres malunt interdum; 'Qui consuluntur,' quam jurisperiti; 'Qui res judicant,' quam judices; 'Quod natum est,' quam infans. Tacit. Annal. II. 27. 'Adhibitis, qui obsignarent,' pro obsignatoribus. Cic. in Verrem II. 29. 'Minucius, qui Sopatrum defendebat;' pro Sopatri advocato. *Auctoribus, qui aderant, ut sequeretur*; est, suadentibus advocatis, ne judicium defugeret: de sententia advocatorum vel proximorum puella secuta. Lib. II. c. 36. 'Consensu inde haud dubio omnium, qui aderant, in forum ad consules lectica defertur.' Dixerat ante, 'Consilio propinquorum adhibito.' Sic I. 48. 'Restitit pavidus atque inhibuit frenos is, qui jumenta agebat.' Hoc si 'adjutorum assequentium' conditores intellexissent, brachium intra togam continuissent. *J. F. Gron. Vocat puellam invitiis auctoribus* Flor. a m. pr. in quo postea a m. sec. erasum est alterum *i*, ut esset *invitis*. Sed, vulgatum probum esse, nullus non satis videt. *Auctoribus, qui aderant, assequentibus* Harl. 2. et apud Hearnium Oxon. B. *adjutoribus, qui aderant, assequentibus* Hav. quod recte Gronovio displicuit, qui vulgatam scripturam vindicavit, docens, τοὺς *qui aderant* circumscribi advocatos, quemadmodum 'qui res judicant' periphrasis est judicum. Vide Manut. ad Cic. ad Famil. VIII. 14. *auctoribus, qui aderant, adsequerentur* Lipsiens. Qui scripturam mutarunt, sensum loci non adsecuti sunt, quod eum imperitis illis paullo difficiliorem redderet pronominis demonstrativi ellipsis. Eo addito foret *illis, qui aderant*; *auctoribus, ut sequeretur*. At sæpius id apud Livium aliosque supprimi solet. Vide ad XXIII. 15. § 4. Dubito, utrum, Gronovii expositione accepta, vel particulam *ut* addi, vel distinctionem mutari, necesse sit. Livium enim sæpe conciso hoc orationis genere delectatum fuisse, videbimus ad XXI. 36. § 4. Si tamen alterutrum eligendum, mitius longe erit, ut interpunctionem ex mente Gronovii constituamus. Et ita vir doctus etiam interpunxit ad marginem edit. Curionis. Præterea *ut sequerentur* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. 1. Port. a m. pr. fragm. Hav. et Neapol. Latinii, quæ et ipsa lectio ex non intellecto Livii sensu nata videtur. Ejus conditores junxisse verosimile est *ut sequerentur, qui aderant*: verum ita non erit, quo referendum sit *auctoribus*. Τὸ *ut* deest in Gaertn. interceptum ob ductuum similitudinem a duabus ultimis literis vocis præced. Vide ad XXXVII. 24. § 13. idem etiam cod. *sequerentur* exhibet.

§ 9 *Furtoque inde in domum Virginii translatam, subpositam esse*] Rott. Gud. Voss. uterque, Flor. Helm. *suppositam ei esse*. J. F. Gron. *Suppositam ei esse* non modo omnes scripti mei, (præter unum Hav.) et Hearnii Oxon. N. et L. 2. verum et, quascumque vidi, edd. usque ad Gruterum; qui demum in postrema omisit, ejusque exemplo recentiores. Vocem itaque injuria ejectam pristino loco restitui. Præterea *inde* exsulat ab Hav. quod quum sæpe per compendium *iñ* scribatur, interceptum fuisse existimari debet a seq. vocula *in*: qui error alibi non semel negligentia scribarum commissus est. Vide ad Liv. XXXVII. 52. § 2. Insuper male *inde in domo Virg. transl.* Leid. 2.

§ 10 *Id se indicio compertum adferre*] Pal. 3. *compertum asserere*. Gebh. *Adserere* errantis est librarii. Solent autem verba 'serere' et 'ferre' alibi ab illis confundi. Vide hoc lib. ad c. 17. § 10. Male etiam pronomen *se* abest a Voss. 1. ju-

dicio vero, pro *indicio*, haud melius legunt Lipsiens. Gaertn. et Hav. Ductuum autem similitudo efficit, ut illa vocabula passim inter se commutentur. Vide ad VII. 39. § 5.

Probaturumque vel ipso Virginio judice] *Probatum que* Lipsiens. Tum voculam *que* omittit fragm. Hav. Mox *major pars* deest in Leid. 2. quemadmodum vox *injuriæ* in Hav. at *ejus injuriæ* transpositis vocabulis præferunt Harl. 2. et Lipsiens. pronomen autem *ejus* omittit Gaertn. Iterum inferius *æquum* exsulat ab Hav. *dominium*, pro *dominum*, habet Lipsiens.

§ 11 *Reipublicæ causa dixissent abesse*] Ita primus Aldus, neque aliter codd. quos in consilium adhibui. Primæ tamen edd. *abesse dixissent.* Præterea *si nunciatum sit ei* trajectis duabus ultimis voculis Port. Tum *absente patre de lib.* Gaertn. cujus librarius dare voluisse videtur *absentem patrem de lib.* Sed potius vox *patre*, quæ in nullo alio comparet meorum codicum, ex sequentibus hic quoque repetita est.

§ 12 *Lege ab ipso lata vindicias det secundum libertatem*] Lex apud Dionysium est l. XI. p. 712. cum ducitur corpus aliquod ex libertate in servitutem, non, qui auferre nititur libertatem, sed qui libertatis est custos, dominus corporis esse debet, ad finem usque judicii. Vide apud eundem auctorem legis expositionem ab Appio pronunciatam, quæ ad Livii verba intelligenda multum lucis adferet. Eam nos consulto omittimus, ne commentarium scribere videremur. *Glar. Inducias det* Flor. ex interpolatione manus recentioris, Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. Vide hoc cap. § 5. Quid sit 'dare vindicias secundum libertatem' vide apud Budæum adnotat. ad l. 2. § 24. D. de Orig. Jur.

Neu patiatur virginem adultam famæ prius, quam libertatis, periculum adire] Lego *formæ*. Klock. Sæpe voces 'fama' et 'forma' commutantur. Vide ad XXXIX. 10. § 4. Hic vero nihil est mutandum. 'Adit discrimen rei,' qui versatur in discrimine rem amittendi. Jam autem virgo adulta et forma excellens non *formæ*, sed *famæ* pudicitiæque periculum adiret, si decemvir permitteret, ut ab eo qui in servitutem adserebat vindicaretur, et in alterius, quam suorum, potestate foret. Ceterum *se patiatur* est in Voss. 1. Vide ad Liv. II. 15. § 2. Vocem *neu* omisit Leid. 2. quemadmodum etiam Hearne vocem *adultam* in codd. L. 1. et C. quos Oxonii excussit, deesse testatur.

CAP. XLV. § 1 *Quam Virginii amici postulationi suæ prætendant*] *Virginia amici* Harl. 2. Hav. et, ut Hearne auctor est, Oxon. B. et L. 2. similiter vet. lib. præferre Sigonius prima Scholiorum ed. monuit. Eadem varietas scripturæ est c. 44. § 7. et cap. seq. § 2. ubi priscæ edd. et quidam apud Gebhard. codd. *virginem*, pro *Virginiam*, præferunt. Vide etiam ad c. 51. § 7. ad c. 58. § 10. et ad Epit. hujus lib. Deinde *amici postulationesve præt.* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. *amici postulationesque præt.* Gaertn. *amici sui postulationi suæ præt.* Lipsiens. Paullo ante *libertati fuerit*, pro *lib. faverit*, Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens. Vide ad Epit. Liv. lib. XLV.

§ 2 *Ita in ea firmum libertati fore præsidium*] Voculam *ita* omittit Voss. 2. quam recte reliqui omnes servant. Idem autem hic notat, 'quod, hac conditione.' Vide ad IV. 5. § 5. Deinde *in ea libertatis fore præs.* prisci excusi usque ad Aldum, qui primus recepit, quod hodie adhuc in edd. vulgo exstat. Et lectionem Aldi firmant omnes scripti, nisi quod in uno Hav. sit, unica addita litera, *in ea firmum libertatis fore præs.* At 'præsidium libertati' elegantius est, eadem ratione dictum, qua 'remedium timori,' 'munimentum libertati,' 've-

nia errori,' et similia plura, de quibus mox videndum ad c. seq. § 2. Ita c. 53. 'Libertati enim ea præsidia petitis, non licentiæ ad inpugnandos alios.' Vide etiam ad III. 55. § 4.

Si nec caussis nec personis variet] *Si ne caussis* Klockian. Voss. 1. Leid. ambo, et Harl. 1. Sed patet, ultimam literam τοῦ *nec* elisam esse a prima vocis proximæ *caussis*. Vide ad XXIII. 8. § 9. Alii vero pro illo *ne* substituerunt *non*, quod inveni in Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Τὸ *variet* non agnoscit posterius memoratus codex. Pro eo *varietur* est in Gaertn. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

In his enim, quæ adseruntur in libertatem] Vet. lib. *In iis enim, qui asseruntur*. Sigon. Locus est valde obscurus: quam tamen obscuritatem nemo adhuc, quod sciam, vel intento digitulo indicavit. Sic igitur sentio: Non negasse Appium, quin, ubi de libertate agebatur, vindiciæ secundum eam decernendæ essent. Quid ergo est? Contendebat scilicet Appius, aliud esse statuendum in eo, qui sui juris, aliud in eo, qui in patris manu ac potestate esset. Nam in priore non negabat, quin possessio secundum libertatem danda esset: in posteriore, si ei, de cujus statu quærebatur, libertatis possessio daretur, juri patriæ potestatis præjudicium fieri: patriam, inquam, potestatem imminutam videri: quia pugnare hæc inter se videntur, 'Esse in possessione libertatis,' et 'Esse in patria potestate:' quasi prior sui juris sit, posterior alieni: quæ inter se contraria sunt, ut ait l. I. D. de his, qui sunt sui vel alieni. Appii ergo disputatio hæc fuit: Si puellæ, quæ in patris potestate esse dicitur, libertatis possessio daretur, jus patriæ potestatis imminueretur; quare lex, quæ in caussa liberali dari vindicias secundum libertatem jubet, locum in ea non habet. Verum si puellæ pater adesset, tum aliud juris statui oporteret. Quid ita? quia scilicet moris erat, ut, cum quis suam rem (velut in hac specie suam ancillam) vindicasset, adversarius illico contra vindicaret, quemadmodum Boëtius in Top. Ciceron. exposuit; ejusque rei vestigium exstat in § 2. Inst. de Action. et in illo Murenianæ Orat. loco c. 12. 'Fundus ille meus est. Immo meus.' Cum igitur Claudius, is qui puellam in servitutem asserebat, dixisset 'Hanc puellam meam esse aio,' patre quidem absente nemo exstabat, qui sic defenderet: 'Immo mea.' At si pater adfuisset, tum continuo id pronunciasset: sponsoresque, sive prædes, earum vindiciarum dedisset, judicio sisti, neque in ea quidquam dolo malo factum iri. Quod Livius his verbis non quidem aperte ostendit, sed certe obscure significat: 'in ea, quæ in patris manu sit, neminem esse alium, cui dominus possessione cedat.' Dionysius autem sic explicat l. XI. p. 713. (sic enim locum illum convertimus) 'Sed cum inter eum, qui se dominum, et eum, qui se patrem asserit, controversia est, æquum esse arbitror, siquidem ambo assint præsentes, secundum patrem vindicias dari, (τὸν πατέρα κρατεῖν τοῦ σώματος) usque ad finem judicii: cum vero ille absit, eum, qui se dominum esse contendit, puellam abducere, prædesque idoneos dari sistendi eam apud magistratum, quando pater ipsius aderit.' Observandum autem illud est, Livium aliquoties antiquorum more 'vindicandi' verbum usurpasse pro possessionem petere. Sic ut apertissime 'vindicias' et 'possessionem' promiscue usurpat. Vel ut in illo loco c. 46. 'Cum instaret assertor puellæ, ut Icilius vindicaret, sponsoresque daret.' Et mox eodem cap. 'Ita vindicatur Virginia, spondentibus propinquis.' Neque enim Icilius dicebat 'Hanc puellam meam esse aio;' sed 'vindicatur' dixit, pro

'possessio secundum libertatem datur.' Recteque Asconius in Verrinam tertiam (sive in Verr. I. 15.) 'litem vindiciarum' interpretatur litem de possessione. *F. Hotomann.* Observ. II. 9. *In iis enim, qui asserantur*, ut Sigonius in vet. lib. invenit, similiter præfert fragm. Hav. *qui asserantur* est etiam in Flor. Leid. 2. Harl. utroque, Gaertn. Hav. et prioribus edd. usque ad Frobenium, qui a. 1535. *quæ asserantur* subposuit. Forte mutandi caussa fuit, quod mox etiam genere sequiori addatur 'in ea, quæ in patris manu sit.' At tota vocula *quæ* vel *qui* omittitur in Leid. 1. Lipsiens. et Port. a m. pr. Etiam præpositionem *in* non agnoscit Lipsiens.

Quia quivis lege agere possit] *Qua quivis* codex Neapol. Latinii. *quia quis* Leid. 2. qui error ex scribendi compendio natus est. Quum enim ita notatum foret *quis*, virgulam, quæ per caudam literæ *q* erat traducta, librarius non animadvertit. *Quia qui vir* Harl. 1.

Neminem esse alium, cui dominus possessione cedat] *Possessionem cedat* Leid. 2. a m. pr. altera lectione inter versus adjecta, quæ et verior, ob aliorum codicum in eam conspirantium auctoritatem, et elegantior est. Infra XXIV. 6. 'Æquum censebat, Sicilia sibi omni cedi:' ubi plura notantur.

§ 3 *Placere itaque patrem arcessi*] *Accersi* fragm. Hav. *accersiri* Voss. 2. Harl. uterque, Lipsiens. Port. Hav. et priscæ edd. *arcersiri* Flor, *arcesseri* Gaertn. cujus librarius se scriptum reperisse credidit *arcess'i*. *Arcessiri* Voss. 1. Leid. ambo, et Klockian. Quomodo etiam Latinius et Gebhardus ad III. 9. § 13. legendum existimarunt, et Hearne ac nuperus editor Londinensis eum secutus vulgarunt. At vellem docuissent, a quo præsenti infinitivus hic *arcessiri* deducendus sit: certe non ab 'arcesso:' inde enim 'arcessere' et 'arcessi' declinantur. Videtur perfectum 'arcessivi,' more verborum quartæ conjugationis formatum, viris doctis per incogitantiam inposuisse, non in memoriam revocantibus, pleraque verba in 'sso,' quamvis tertiæ conjugationis, tamen in perfecto efferri simili modo: ut 'capesso,' 'capessivi;' 'lacesso,' 'lacessivi;' et similia. Vide Voss. Gramm. V. 31.

Quin ducat puellam] Frustratio mera. Nec dubium, quin tunc quoque obtinuerit, quod sancit Paullus l. III. π. 10. D. de Acq. Poss. 'Si servus, quem possidebam, pro libero se gerat, ut fecit Spartacus, et judicium liberale pati paratus sit, non videbitur a domino possideri, cui se adversarium præparat. Sed hoc ita verum est, si diu in libertate moratur. Alioquin si ex possessione servitutis in libertatem reclamaverit, et liberale judicium imploraverit, nihilominus in possessione mea est, et animo eum possideo, donec liber fuerit pronunciatus.' *J. F. Gron.*

§ 4 *Quam quisquam unus recusare auderet*] Propemodum tale negotium hoc est, quale superius de patriciis in plebem peccantibus post Cæsonis damnationem retulit c. 14. sensus tamen obscurus est. *Glar.* Pall. tres et Camp. *unus reclamare*. Gebh. Non est Latinum 'recusare adversus injuriam.' Tres Pall. et ed. Campani *reclamare*. Supra c. 21. 'Tribuni reclamantibus consulibus refecti.' Lib. X. c. 41. 'Reclamantibus universis ipse primus,' &c. Sed potest intelligi 'quam id recusare.' *J. F. Gron.* *Reclamare* etiam Voss. 2. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. Putem tamen potius cum Gronovio, intelligendum esse, '*Id* recusare,' quia integerrimi codd. vulgatum non mutant. Tum *audirent* Lipsiens. Vide ad VI. 18. § 7. Deinde *quam quisque unus* Leid. 2. errore descriptoris, qui notam, qua vox *quisquam* indicata

erat, non intellexit. De locutione 'quisquam unus' vide hoc lib. ad c. 12. § 4.

P. Numitorius puellæ avus] *Avunculus* legendum, ut frater matris Virginiæ esset. Nam si pater fuisset, non video, quo pacto tam grandis natu tribunus postea fieri potuisset. *Sabell.* In veteri volumine legitur *avus*; subintellige 'maternus.' *Rhen.* Quidam codd. *avus* habebant. At Dionysius Numitoriam Virginii uxorem, Numitoriique sororem ac Virginiæ matrem plane asserit l. XI. p. 711. Et ipse Livius postea in catalogo novorum tribunorum hoc lib. c. 54. P. Numitorium 'Virginiæ avunculum' scribit, quamquam temere meo quidem judicio *Virginii* eo in loco quidam reposuerunt. Rursus in accusatione Appii a Virginio facta c. 57. iidem 'avum' restituerant, non minore, ut puto, errore. *Glarean.* Libri vett. habent *avus*: sed placet magis *avunculus*, quia Dionysius inquit l. XI. p. 710. ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος τῆς παρθένου. *Sigon.* Omnes libri, qua calamo picti, qua cusi, *avus*. Sic c. 57. eodem consensu pertinaces 'sponsum avumque in carcerem duci jusserit.' Sed Dionysius, ut ante monuit Sigonius, ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος τῆς παρθένου. *Gebh.* Vitiosa lectio *avus* superest in omnibus, quos consului, codd. ut et in codice Neap. Latinii. Hearne eam similiter invenit in Oxon. B. L. 2. N. et C. quomodo etiam tantum non omnes iidem peccant infra c. 57. § 4. In uno tantum Leid. 2. hoc loco *avunculus* in margine adnotatum vidi. Præterea *P. Munitorius*, literis transpositis, Lipsiens. quomodo fere *Numicius*, pro *Minucius*, dederunt sæpe librarii, et contra *Minucius*, pro *Numicius*. Vide ad II. 63. § 1. Mox *intervenerunt*, pro *interveniunt*, Voss. 2. et Leid. 2.

§ 5 *Icilii maxime interventu resisti posse*] *Itilii maximo interv.* Gaertn. Caussam erroris vide ad IV. 44. § 5. Vide etiam ad V. 40. § 5.

§ 6 *Placidum quoque ingenium tam atrox injuria accendisset*] Vet. lib. *Cum placidum quoque, &c.* Sigon. *Cum plac. quoque ing.* solus Pal. 2. reliqui vero cum antiquis impressis ablegant τὸ *Cum*. Gebh. Auctoritate meliorum scriptorum et impressorum τὸ *Quum* amovimus. Quid enim? Itane placidum et mite ingenium Icilii, si nihil aliud, tribunicii hominis, prædicet Livius? Hoc vero ego si credam, quæ libro secundo et hoc tertio ab ortu tribunorum ad hoc loci perscripsit, non legerim. Nimirum offendit et librarium et Sigonium oratio, sententiis quam verbis plenior. Ait enim, tranquillum quoque et sedatum ingenium hominis, si quod sic offensum fuisset, potuisse primum iniquitate et celeritate decreti, dein fastu lictoris submoventis irritari ac permoveri: intelligi præterea vult: nedum Icilii, adsueti tempestate tribunicia Patres, plebem, sese agitare. Quod omisit per artem, ne ipse longiorem moram rei narrandæ faceret, quam Icilius gerendæ, statimque verba illius subjicit. Scribe igitur et distingue: *Vocif. Ic. submovet. Plac. quoque ing. tam atrox injuria accendisset.. Ferro hinc tibi subm.* Tale est XXVIII. 5. de Philippo: 'Vel segnem ducem tot irritare tumultus circumfusi poterant. Legationes dimittit.' Quasi additum esset, nedum Philippum, unum suæ ætatis acerrimum regem. Tamen illud *cum* se insinuavit etiam in Romanam Andreæ. Habet enim, *Plac. quoque ing. cum tam atrox.* Sed Tarvisina, Veneta, Becharius, alii mature spreverunt. *J. F. Gron. Plac. quoque ing. cum tam atrox* etiam Harl. 1. sed *Quum plac. quoque ing. tam atrox* Harl. 2. et Hav. quod sibi in Oxon. B. L. 2. N. et C. obvium fuisse Hearne professus est. At meliores nostri τὸ *Quum* non agnoscunt: quibus fidem habens id recte a Gronovio ejectum existimo. Eo tamen addito,

nego Livium prædicaturum placidum et mite ingenium Icilii: nam ibi quoque 'nedum Icilii,' intelligendum hoc modo, 'Quum placidum quoque, nedum Icilii, ingenium tam atrox injuria accendisset, Ferro hinc tibi submovendus sum, Appi, inquit.' Una igitur codicum integriorum auctoritas permovet, ut voculam *Quum* recte a Gronovio deletam esse censeam. *Nec plac. quoque ing.* exhibet Gaertn. Sed illud *Nec* ibi datum fuisse videtur pro ultima syllaba vocis præced. *submovet*, quæ in cod. illo omissa erat. Obfert enim *vociferantemque Itilium summo nec placidum quoque.* Mox *Ferro tibi hinc submovendus sum* alio ordine Gaertn. a m. pr. et vetustiores, quos vidi, editi. Id postea Aldus mutavit, consentientibus scriptis.

Ut tacitum feras, quod celari vis] *Quod scelerari vis* Voss. 1. et Leid. 2. Credidit librarius per notam scriptum fuisse *cel'ari*, id est, *celerari*: nam interdum hæc verba ita commutantur. Vide quæ notavi ad Silii Ital. XVII. 91. inde vero facile fieri potuit *scelerari*: certe *scelari*, pro *celari*, est in Lipsiensi: *celare* habet fragm. Hav. a m. sec. *quod celarim vis* Flor. Ceterum ita interpungebat Lipsiens. *quod scelari vis virginem. Ego hanc sum ducturus.* Male. Appius enim ex sententia Numiterii non tantum 'virginem,' sed omnes, qui aderant, consilium celare volebat.

Sum ducturus, nuptamque pudicam habiturus] Vetus lectio *nuptam, pudicamque hab.* Sigon. *Nuptam pudicam hab.* primæ edd. quod in nullo cod. nisi in solo Lipsiens. inveni. Pro eo deinde Aldus dedit *nuptamque pudicam hab.* quod servant Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Klockian. et Gaertn. Reliqui vero Sigonio consentientes præferunt *nuptam pudicamque hab.*

§ 7 *Collegarum quoque lictores convoca*] Vocem *quoque* expellit Port. et simul *provocans* exhibet pro *convoca*. Infra cap. seq. 'Nec se utique collegarum lictores convocaturum ad coërcendos seditionis auctores.' *Convocans* est in Leid. 1. Sed vulgata lectio mihi longe præstare, et accenso Icilii ingenio melius convenire videtur.

Non manebit extra domum patris sponsa Icilii] *Non movebis* Oxoniensis L. 1. apud Hearnium. Male. 'Manere' hic est pernoctare, ut sæpe alibi. Infra hoc lib. c. 69. 'Exercituaque novus, paucis cohortibus veterum militum voluntate sequentibus, manserit ad decimum lapidem.' XLIV. 38. 'Parvum hoc tandem esse credimus, quod ex his castris, in quibus hac nocte mansimus, exituri in aciem hodierno aut summum crastino die, si ita videbitur, Diis bene juvantibus, sumus?' Ita sæpe Cic. ut ad Att. V. 16. 'Scito, non modo nos fœnum, aut quod lege Julia dari solet, non accipere, sed ne ligna quidem: nec, præter quatuor lectos et tectum, quemquam accipere quidquam: multis locis ne tectum quidem, et in tabernaculo manere plerumque.' VII. 21. 'Eo enim die ego Capua discessi, et mansi Calibus: inde has literas postridie ante lucem dedi.' Orat. Phil. I. 3. 'Quumque intempesta nox esset, mansissemque in villa P. Valerii comitis et familiaris mei.' Plura vide apud Salmas. ad Capit. Antonin. Philos. c. 7. et J. F. Gronovium ad Senec. de Benef. III. 16. Hinc 'mansiones Saliorum' sunt ædificia, variis partibus Urbis constructa, quibus Salii, quotannis ancilia per Urbem circumferentes, pernoctare solebant; de quibus vide Gisbert. Cuperum Observ. IV. 2.

§ 8 *Non, si tribunicium auxilium, &c. duas arces libertatis tuendæ ademistis*] Voculam *si* ignorant Voss. 2. et Lipsiens. contra pro ea *sit* scriptum habent Voss. 1. et uterque Leid. Sed errore passim obvio prima litera vocis *tribunicium* repetita est in fine

præcedentis *si*. Vide ad XL. 7. § 3. *Non sicut si tribun.* est in Gaertn. Deinde *duas artes libert. tuendæ* Lipsiens. et Gaertn. qui error in scriptis frequens est. Vide ad IV. 56. § 3. 'Arx' hic vocatur metaphorice id, quod libertatem munit, eam tutam præstat, cui libertas innititur. Infra VII. 34. 'Arx illa est spei salutisque nostræ.' Cic. Divin. in Cæcil. c. 5. 'Hæc lex socialis est; hoc jus nationum exterarum est: hanc habent arcem, minus aliquante nunc quidem munitam, quam antea,' &c. Præterea *ademisti* Leid. 1. et Lipsiens. Sed 'vestræ libidini,' et mox 'sævite,' hic *ademistis* rectum esse, docent. Mox *ideoque in liberos* Voss. 1. et Leid. 2.

§ 9 *Sævite in tergum et in cervices nostras*] *Suite in tergum* Gaertn. *Sæviite integrum et in cervices nostras* Hav. *Sæviiti tergum* Lipsiens. *Sævi tergum* Leid. 2. sed quum unica serie olim scriptum fuisset *Sæviteitergum*, tres literas *ite* librarius repetere neglexit. Conjunctionem *et* omiserat etiam Port. a m. pr. sed altera postea adpinxit. Præterea *inter cervices* Harl. 1. Ita sæpe peccatur in Mss. Vide ad XXXVIII. 57. § 6. Hic vero ultima syllaba τοῦ *inter* ob similitudinem literarum repetita esse potuit ex prima vocis seq.

Huic si vis adferetur] *Si vis affertur* Leid. 2. pro quo m. sec. in marg. *auferetur* emendatur.

Neque tu istud unquam decretum sine cæde nostra referes] *Neque istud tu unquam decretum* Port. *neque tu unq. istud decr.* Gaertn. et fragm. Hav. *neque tu istud decr. unq.* primi excusi quos consului. Id tamen, quod nunc editur, jam vidi in edit. Veneta an. 1498. *nunquam*, pro *unquam*, Lipsiens. Præterea *sine cæde ref. nostra* Voss. 2. *sine fide nostra ref.* Kloekian.

§ 10 *Postulo, Appi, etiam atque etiam consideres*] *Postulo, Appi, etiam cons.* fragm. Hav. a m. pr. *Postulo, Appi, etiam atque cons.* Leid. 2. Non intellexerunt librarii illud *etiam atque etiam*, quod Cic. quoque aliquoties cum verbo 'considerare' conjunxit: ut Divin. in Cæcil. c. 14. 'Vide modo, etiam atque etiam considera:' in Verr. v. 68. 'Videas etiam atque etiam, et consideres, quid agas, quo progrediare:' pro lege Manil. c. 19. 'De qua, ut arbitror, isti ipsi, qui minantur, etiam atque etiam, qui id liceat, considerabunt.' Insuper, vocula *ut* interposita, *Postulo, Appi, ut etiam atque etiam cons.* Gaertn. Sed reliqui eam ignorant, quam etiam sæpe Livius cum verbo 'postulo' omisit. Ita XLIII. 15. 'Postulavit, ex senatusconsulto destinarent sibi duas legiones:' et alibi: etiam cum verbo 'exposcere' II. 35. 'Precibus plebem poscentes, unum sibi civem, &c. donarent:' cum verbo 'petere.' Vide ad XXXII. 35. § 5.

§ 11 *Sciat, sibi, si hujus vindiciis cesserit, conditionem filiæ quærendam esse*] Non innuit Icilius, fore, ut sponsalia cum Virginia dirimantur, si pater supersederit a vindiciis secundum libertatem, quoniam sponsam, quæ ad servitutem recidat, non sit ducturus: sed, quum verbis seqq. mori præoptat Icilius, quam sponsam suam deserere, hoc potius dicit: 'etsi pater possessione filiæ suæ cedat, ego tamen eam in libertatem vindicare numquam vel cum periculo vitæ cessavero, qua posita, pater ei conditionem quærat quam volet; ego præsentem tueri pergam.' Plura de hac phrasi 'quærere conditionem' vide apud Cælium XVII. 29. Utitur eadem Lampridius in Heliogabalo, sed in obscæna significatione c. 5. 'Romæ,' inquit, 'nihil aliud egit, nisi ut emissarios haberet, qui ei bene vasatos perquirerent, ut conditionibus eorum frui posset:' ubi, quid 'conditionem quærere' sit, Egnatius explicat. Vide Brisson. de Verb. Sign. l.

III. in 'Conditio quoque.' Festum in 'Conventa conditio.' Donat. in Terent. Andr. I. 1. 52. "'Accepit conditionem:' 'Conditio' est pactio, certam legem in se continens:' et in Heaut. II. 3. 85. ad illud 'Harum duarum conditionum.' 'Conditio est cum uno' (quid si *viro* legas?) 'certam legem in se continens. Alibi Terent. 'Accepit conditionem, dehinc quæstum occipit.'" *Klock.* *Sciat, sibi, si ipse hujus* Harl. 1. *sciat, si ipse hujus* primæ, quibus usus sum, edd. usque ad Aldum qui primus vulgavit *sciat, sibi, si hujus.* Et ita reliqui codd. mei. Deinde vox *vindiciis* omittitur in Gaertn. Ceterum *cond. filiæ quær. esse* est, sponsum filiæ circumspiciendum, quærendum esse. 'Conditio' enim eleganter notat conjunctionem vel sponsaliorum vel nuptiarum. Quemadmodum autem 'matrimonium' pro uxore, sic 'conditio' vel pro sponso aut sponsa, vel pro marito aut uxore poni solet. Terent. in Phorm. IV. 1. 13. 'Nam hanc conditionem si cui tulero extrario, Quo pacto aut unde mihi sit, dicundum ordine est:' id est, si hanc filiam alicui extraneo uxorem obtulero. Senec. de Benef. I. 9. 'Rusticus, inurbanus, ac mali moris, et inter matronas abominanda conditio est, si quis conjugem in sella prostare vetuit.' Justin. XI. 7. 'Pollicetur que se et matrimonii et spei sociam. Tam pulchra conditio prima regni felicitas videtur.' Sueton. in Cæs. c. 27. 'Octaviam sororis suæ neptem, quæ C. Marcello nupta erat, conditionem ei detulit, sibique filiam ejus in matrimonium petiit:' ita Grævius legendum monuit, et locutionem inlustravit. Plinius Epist. I. 10. 'Ipse provinciæ princeps hunc, inter altissimas conditiones, generum non honoribus principem, sed sapientia elegit:' ubi videndus est Corte, ut et viri docti ad Plauti Aulul. III. 5. 2. Etiam in scriptis jurisconsultorum hoc sensu sæpe ea vox usurpatur. Vide Briss. de Verb. Signif. in voce 'Conditio.' Insuper verba *si hujus vindiciis cesserit* cum Doujatio exponenda non sunt, si prosecutus non fuerit has filiæ vindicias, ideoque illa servilis conditionis pronunciata sit, vel si victus fuerit actione vindiciarum a M. Claudio mota; sed potius, si permiserit filiam a M. Claudio possideri, donec lis, utrum serva an ingenua nata fuerit, dijudicata sit. Non recte etiam Klockius verba Livii intellexisse videtur. Si enim filiæ possessione cederet pater, cui soli in eam jus competebat, Icilius eamdem nullo colore in libertatem vindicare poterat. Potius distincte proponit Icilius, quid patre absente facturus sit, quid etiam eodem præsente. De priori casu, quem ultimo loco proponit, testatur, se sponsam in libertatem vindicaturum, citiusque sibi vitam ereptum iri, quam ut eam desereret: ubi autem Virginius venerit, eum visurum, quid de filia agat. Sed addit simul, si M. Claudii vindiciis cesserit, ac permittat ut ab eo possideatur, donec lis quæ mota est dijudicata sit, se sponsam repudiaturum, et numquam uxorem ducturum, licet postea ingenua pronuncietur. Ultima igitur verba hujus cap. ita accipienda sunt, quasi dixisset, 'me, antequam Virginius venerit, vindicantem sponsam,' &c.

CAP. XLVI. § 1 *Lictores Icilium circumsteterant*] Pall. 1. ac 2. *circumstetere.* Gebh. *Circumstetere* ex meis unus Voss. 2. Deinde *lictores circumst. Ic.* trajectis dictionibus Hav.

Nec ultra minas tamen processum est] *Nec ultra minas tantum proc. est* Voss. 1. et Leid. 2. Error promanavit ex similitudine notarum, quibus utebantur ταχυγράφοι, *tm̃* pro *tantum*, et *tñ* pro *tamen* scribere soliti. Ea igitur similitudo inter *tm̃* et *tñ* efficit, ut *tantum* et *tamen* sæpissime confusa

fuerint in libris scriptis. Exempla ejus rei habuimus I. 29. § 6. II. 18. § 5. c. 37. § 3. III. 5. § 12. c. 11. § 11. c. 16. § 1. c. 71. § 8. IV. 31. § 6. V. 12. § 11. c. 18. § 8. c. 46. § 1. c. 48. § 6. c. 51. § 3. c. 52. § 13. IX. 12. § 6. ubi alia videri possunt. *Nec ultra minas tum processum est* Lipsiens. qui error quoque ex eodem fonte profluxit. Vide ad XXII. 17. § 5. *nec ultro minas* Harl. 2. Alibi voces *ultro* et *ultra* commutatas in codd. scriptis fuisse, dicam ad XXX. 16. § 3.

§ 2 *Non Virginium defendi ab Icilio*] Pall. 1. ac 3. et Andreas habent *virginem*. At Pal. 2. et Campan. *Virginiam*. Gebh. *Virginium*, quod notis Gebhardi præscribitur, etiam in nullo vel eod. vel vetustiore excuso reperi, sed demum in ed. Curionis. Pro quo licet interim Gryphius a. 1554. et postea Sigonius *Virginiam* vulgarint, alii tamen *Virginium* prætulerunt usque ad Gronovium, qui denuo *Virginiam* revocavit, quod in omnibus codd. meis superest. Ceterum primæ edd. *virginem non defendi* præferunt. Vide ad cap. præc. § 1. Aldus primus reposuit *non Virginiam defendi*, quo ordine etiam vocabula in Mss. conspiciuntur.

Et tribunatum etiam nunc spirantem] Ita Aldus primus vulgavit. Neque aliter erat in Mss. meis, nisi quod Gaertn. præferat *tribunum*; Voss. 2. *autem et nunc*. De quo errore vide ad XXII. 47. § 9. et mox hoc cap. § 9. Alde antiquiores exhibent *et ad tribun.* Hinc videri posset legendum esse *et ad tribun. etiam nunc adspirantem*. At præstat, ut codd. duces sequamur. Ita Curtius VI. 9. 'Ipse, apud multos copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quam capit, spirat:' ubi videndus Modius. Adde Heinsium ad Nason. Metam. V. 348. et quæ notavi ad Silii Ital. XVII. 586.

Locum seditionis quærere] Lib. VIII. c. 24. 'Indicat Lucanos insidiis quærere locum.' IX. 31. 'Omnium principum in Samnio eo curæ sunt intentæ, ut insidiis quæreretur locus.' XXV. 16. 'Mutata repente voluntate locum gratiæ apud Pœnum quærens.' XXVII. 2. 'Quum Hannibal nocte signa moveret, locum insidiis quærens.' Et rursus c. 26. 'Totus in suas artes versus locum insidiis quærebat.' Videtur igitur et hac forma scripsisse Livius *locum seditioni*. J. F. Gron. Vulgatum tuetur Corte ad Plinii Ep. II. 1. § 6. ac firmat alio loco Livii ex hoc lib. c. 50. 'Nihil placet aspere agi: quippe ab ipsis datum locum seditionis esse:' ubi Glareanum etiam male *seditioni* scribendum conjecisse adfirmat. Addit et plura ex aliis scriptoribus testimonia. Et sane locutionem ut vitiosam, nemo, credo, traducet; verum illud Gronovium, ut *seditioni* mallet, permovisse existimo, quod stilus Livii, qui, si non semper, certe sæpissime, atque infinitis locis ita locutus est, id videretur exigere. Ita I. 1. 'Cremata patria et domo profugos sedem condendæque urbi locum quærere.' II. 15. 'Alium hinc, seu bello opus est, seu quiete, exsilio quærant locum.' III. 50. 'Non esse jam Appii libidini locum in domo sua.' c. 63. 'Ne criminationi locus esset, in prata Flaminia, ubi nunc ædes Apollinis est, avocavere senatum.' IX. 31. 'Omnium principum in Samnio eo curæ sunt intentæ, ut insidiis quæreretur locus.' V. 54. 'Dii hominesque hanc urbi condendæ locum elegerunt.' XXXV. 4. 'Boii sequebantur silenti agmine, locum insidiis quærentes.' Et ita passim aliis nominibus dativum addere amavit, ubi alii casum patrium jungere solent. Supra I. 12. 'Hic in Palatino prima urbi fundamenta jeci.' c. 45. 'Cornua . . . monumentum ei fuere miraculo.' II. 1. 'Ut haud inmerito omnes deinceps conditores partium certe urbis, quas novas ipsi sedes ab se auctæ multitu-

dini addiderunt, numerentur:' ubi pauci codd. *multitudinis*. c. 16. 'Moritur gloria ingenti, copiis familiaribus adeo exiguis, ut funeri sumtus deesset:' ubi unus iterum *funeris*. c. 30. 'Is finis populationibus fuit:' ubi plures præferunt *populationis*. c. 50. 'Dubiisque rebus populo Romano sæpe domi belliqne vel maximum futurum auxilium:' ita antiquæ edd. vulgo nunc editur ex auctoritate Mstorum *populi Romani*. III. 3. 'Forte ab Algido Quinctius consul redierat Romam: id remedium timori fuit.' c. 12. 'Jamque aderat judicio dies.' c. 37. 'Agitabat, quonam modo tribuniciam potestatem, munimentum libertati, rem intermissam, repararent.' c. 45. 'Ita in ea firmum libertati fore præsidium, si nec caussis, nec personis variet:' et hic iterum unus cod. male *libertatis*. v. 18. 'Omen concordiæ, Quirites, rei maxime in hoc tempus utili, memoria nostri magistratus vos his comitiis petere in insequentem annum video:' ita Rhenanus et Sigonius ex fide codd. emendarunt, pro *rei utilis*. c. 38. 'Eaque res ut initium pavoris ac fugæ, sic una salus fugientibus fuit.' VII. 20. 'Pro se quisque legatos mitti jubebat, ad petendam errori veniam:' ita legendum conjicio, pro *erroris*. IX. 19. 'Arma, clipeus, sarissæque illis: Romano scutum, majus corpori tegumentum, et pilum.' c. 10. 'Inter cetera magnifica pollicitus, brevi caput Italiæ omni Capuam fore:' ita Gronov. emendabat ex Mss. pro *Italiæ omnis*. XXIV. 15. 'Nec alia magis Romanum inpediebat res, quam capita hostium, pretia libertati facta:' ubi non placet Heinsii conjectura *pretia libertatis*. XXV. 16. 'Qui eam victoriam præ se ad inferos misisset, eum decus eximium egregiumque solatium suæ morti inventurum.' XXVI. 35. 'Ut magis dux, quam materia seditioni deesset.' XXXV. 12. 'Erat etiam major orationi materia, quo ex altiore fastigio rex, quam tyrannus, detractus erat.' XXXVII. 11. 'Unam viam saluti esse ratus, si vim facere per fauces portus, atque erumpere in mare apertum posset:' ita præferunt antiquiores edd. et quidam codd. Alii cum recentioribus excusis *viam salutis* exhibent. Ad hanc formam Curtius dixit IV. 8. 'Imminens bellum, cujus multo major supererat moles, otiosæ peregrinationi tempora exemerat:' quo loco, quod in uno cod. *otiose peregrinanti* repertum sit, Scheff. scribendum conjecit *otiose peregrinandi*. Sed mihi vulgatum magis placet. Ejusdem generis sunt, 'hostis,' 'amicus,' 'socius populo Romano,' de quo vide ad XXXIX. 47. § 11. Et ita accipi debet Tac. Ann. II. 64. 'Enimvero, audita mutatione principis, inmittere latronum globos, exscindere castella, caussas bello:' illud, quod latronum globos inmitteret, castella exscinderet, vocat 'caussas bello,' id est, caussas belli, quæ forent caussæ belli. Perperam autem hunc locum intelligebat Boxhorn. ad Tac. Annal. VI. 15. Quum itaque ex his pateat, quantopere similibus locutionibus Livius delectatus sit, eamdem etiam hic restituendam judicarem, si vel unus alicujus fidei codex addiceret. At nunc constanter in vulgatum consentiunt omnes, quibus utor, membranæ. Mox *se eo die materiam*, omissa voce *illi*, Gaertn.

§ 3 *Non id petulantiæ suæ, sed Virginio absenti et patrio nomini et libertati datum*] *Non petulantiæ*, neglecta voce media, Harl. 2. et Hav. *non ut petulantiæ suæ* Voss. 2. Leid. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. *spectulantiæ* Klockian. Deinde prius *et* omittitur in Leid. 1. et Port. at *et patrio nomini libertatique datum* habet Hav. *et patrio nomine libertati datum* Gaertn. Ceterum voces bene multæ *materiam: sed ut jam sciret, &c. datum, jus eo die* desunt in Lipsiens. culpa librarii, cui repetitio vocum *eo die* errandi occa-

sionem dedit. Vide ad IX. 11. § 11.

Jus eo die se non dicturum, neque decretum interpositurum] Sigonius de Antiq. Jur. Provinc. III. 5. exponit: 'neque judicem, qui cognoscat, daturum, neque ipsum aliquid decreturum.' Verba 'jus dicere' etiam judicis dationem comprehendere possunt. Sed hæc interpretatio eamdem caussam et juris ordinarii et cognitionis videtur facere. Præterea Sigonio, hic 'jus dicere' interpretanti 'judicem dare,' ideo nondum adsentiri possum, quod non scio an discrimen illud causarum, ut magistratus qui jurisdictioni præerat, in aliis judicem daret, de aliis ipse cognosceret, jam tum notum fuerit, vel saltem tam late, quam deinde, patuerit. Nam in hac historia Livii de decemviris eorumque jurisdictione, et II. 27. ubi consules de pecuniis creditis jus dixisse traduntur, nihil est, unde quidquam de judicibus ab his datis intelligi possit: quod fortassis deinde, postquam prætores edicta cœperunt proponere, et aucto Romæ hominum litiumque numero, demum in usum venit. Nec necesse est, vocem 'judicis,' quam e duodecim tabulis memorant scriptores veteres, ad hoc genus judicum trahi, quamvis Ulpianus videri possit ita accepisse l. 2. § 3. D. 'Si quis caution. in jud. sisti.' Quidquid est, non verosimile est, totam illam rem jam tum ita, ut deinde, ordinatam et constitutam fuisse. Jurisconsulti celeberrimi, quorum scriptis agitata est controversia, utrum caussæ liberales ordinarii juris, an cognitionis fuerint, hunc locum, quem ad id argumentum pertinere apertum est, quasi de compacto prætereunt. Fortassis, quod et ipsi putarunt, in his initiis et quasi incunabulis juris Romani nondum eamdem, quam posterioribus temporibus, rationem jurisdictionis fuisse; ob eamque caussam in eo nihil vel ad defendendam vel ad impugnandam alterutram sententiam momenti esse. Verborum Livii hanc sententiam esse puto, se neque de ulla alia, vel neque de hac caussa eo die amplius esse cogniturum, neque decretum, quod caussæ cognitionem sequebatur, interpositurum. *Duk.* *Jus se eo die non dicturum* Gaertn. et fragm. Hav. *justo die se non dicturum* Flor. et Leid. 1. quod etiam Rhenanus, ut infra cap. seq. ad § 4. testatur, in cod. Borbetom. invenit, neque absurdum credidit. 'Dicere' enim simpliciter accipit pro jus dicere; 'justum diem' autem quo posset jure sententiam dicere. Verum aliud per 'justos dies' intelligi, quam intelligendum existimat Rhenanus, Klockius docere voluit jubendo, ut videantur Scalig. ad Fest. voc. 'Justi dies,' et Gellius Noct. Att. XX. 1. Præterea in Pal. 1. et 3. se mutata distinctione invenisse *libertati datum jus: se eo die non dicturum* Gebhardus etiam profitetur; Pal. autem secundum et antiquas edd. vulgatæ lectioni et distinctioni favere. Vide ad cap. seq. § 4. Ego receptam lectionem veriorem puto.

Ut decederet jure suo, vindicarique puellam] *Ut decedere jure suo* Harl. 1. *ut decederet a jure suo* Gaertn. *ut cederet jure suo* Neap. Latinii. Male. Alterum enim reliquorum codicum unanimis consensus defendit, et quod alibi ita Livius loqui soleat. Supra hoc lib. c. 33. 'Decessitque jure suo, ut demtum de vi magistratus populi libertati adjiceret:' ubi plura vide. Mox *vindicari puellam*, omissa conjunctione *que*, Gaertn.

§ 4 *Nisi pater postero die adfuisset*] *In postero die* fragm. Hav. a m. pr. reliquis invitis; quare a m. emendatrice recte præpositio *in* deleta est.

Neque legi suæ latorem neque decemviro constantiam defore] *Eque legi suæ latorem* Lipsiens. *neque legis suæ latorem* Gaertn. ubi sibilus in fine vocis *legis* adhæsit ex principio sequentis *suæ*. Vide ad XXVIII. 26. § 2. Tum vocem *neque* secundo loco omittit

Flor. Deinde *viro*, pro *decemviro*, Lipsiens. Forte per compendium scriptum fuerat *xviro*: nota vero numeri denarii excidit. Tandem *const. deferre*, pro *const. defere*, Gaertn.

Nec se utique collegarum lictores convocaturum] *Neque se utique* Lipsiens. Gaertn. et Hav. quod scribis ideo forte præstare visum est, quoniam *neque* præcesserit, cui non recte *nec* subjici posse existimabant. Sed vide quæ notantur ad Liv. IX. 9. § 14. Mox *seditionibus*, pro *seditionis*, Lipsiens. Vide ad XXII. 6. § 7.

§ 5 *Pergere inde recta ad portam*] *Pergere indirecta ad portam via* Port. *pergere inde via recta ad portam* Voss. 2. *pergere inde recta via ad portam* Harl. 2. et Hav. Ita Livius loquitur XXXII. 29. 'Cornelius recta ad Insubres via, qui tum in armis erant, Cenomanis adsumtis, Q. Minucius in læva Italiæ ad Inferum mare flexit iter:' et ita 'recto itinere' v. 28. 'Recto itinere Romam ad conjuges ac liberos fugerent.' XXXVIII. 45. 'Recto itinere duxisti exercitum ad eos, quos tibi hostes desumseras.' Attamen τὸ *via* hoc loco a sciolo additum puto. Cur autem ita sentiam variæ caussæ sunt. Primo quod in codd. integerrimis ea vox non reperiatur; deinde, quod inter ipsos illos codd. qui exhibent, non conveniat ubi inserenda sit; denique quoniam Livius alibi quoque eam omittere solitus fuerit. Infra X. 35. 'Præbuere speciem recta tendentium ad castra obpugnanda.' XXXVIII. 56. 'Quum a porta recta ad forum se contulisset.' Pari modo 'eadem,' pro eadem via, est IV. 33. 'Alterum agmen fertur per castra in urbem: eadem et Romanos sequentes impetus rapit:' ita optimi codd. Vide quæ eo loco notantur. 'Media' pro media via exponitur IX. 12. 'Sero ac nequidquam laudare senis Pontii utraque consilia, inter quæ se media lapsos victoriæ possessionem pace incerta mutasse.' 'Alia' pro alia via XXI. 56. 'Decem millia ferme hominum, quum alia evadere nequissent, media Afrorum acie, quæ Gallicis auxiliis firmata erat, cum ingenti cæde hostium perrupere:' ubi vide Gronov. 'Aliqua' XXXVIII. 30. 'Ut aliqua liberum ad mare haberent aditum, si quando Romam aliove quo mitterent legatos:' ubi vide. Pari ratione etiam Græcos vocem ὁδὸν in contextu orationis subprimere solitos fuisse, docuit Lamb. Bos in Ellips. Græc. in ellipsi nominum, voce ὁδός. Sæpe autem librarii soliti fuerunt illa, quæ eleganter per ellipsin omittebantur, et a veterum scriptorum enarratoribus exponendi caussa in margine codd. adscripta erant, in ipsum contextum recipere. Exempla ejus rei vide ad XXXVII. 18. § 1. Ceterum *inde recte ad portam* a principio scriptum fuerat in Gaertn. Sed *recta* ab eadem m. emendatum est. Paullo ante *esse injuriæ*, pro *injuriæ esset*, Harl. 2.

Quantum accelerari posset, Virginium acciri e castris] *Quam accelerari posset* Port. Sed suspicor librarium, quemadmodum *tm̃* pro *tantum* scribi solebat, etiam *qm̃* pro *quantum* scripsisse, inde vero natum esse *quam*. Alibi etiam hæc vocabula confunduntur. Vide ad V. 4. § 1. Præterea *e castris acciri*, transpositis dictionibus, fragm. Hav.

§ 6 *Si postero die vindex injuriæ ad tempus præsto esset*] *Si et postero die* Leid. 2. *sed postero die* Lipsiens. Deinde *præsto fuisset* Port. Mox in verbis seqq. *præferunt*, pro *perferunt*, Leid. 1. Vide ad XXXVIII. 28. § 8. *proferunt* Lipsiens. et Hav. Vide ad V. 4. § 12.

§ 7 *Quum instaret adsertor puellæ*] Vox mendosa *assertor*. Nam paullo ante de M. Claudio dixit c. 44. 'Jam a vi tuta erat, cum assertor nihil opus esse multitudine concitata ait.' Hic vero de Icilio ait. Si autem quæras, cui instabat Icilius? utrum satis est dixisse, ut vindicaret? Videat itaque lector, quid de hoc loco

sentiat; nam mihi suspectus est. *Glar.* 'Assertorem' vocat 'puellæ' non L. Icilium, ut putat Glareanus, sed M. Claudium, qui instabat, ut Icilius Virginiam vindicaret usque in posterum diem, datis sponsoribus, fore ut ea postridie sisteretur. Sic etiam supra eum vocavit c. 44. ['Glareanus hunc locum dubium reliquit; nihil definivit. Sed Sigonius non explicat, ut Icilius vindicarit: nam ibi est difficultatis nodus.'] *Sigon.* Utique Glareanus definivit, vocem *adsertor* mendosam esse, eamque de Icilio dici. Id vero recte Sigonius negavit, docens de M. Claudio, de quo supra adhibita erat, etiam hic adhiberi. Eadem hac voce idem M. Claudius, qui Virginiam in servitutem adserebat, similiter indicatur c. 47. 'Quum repelleretur adsertor virginis a globo mulierum circumstantiumque advocatorum:' et c. 58. 'M. Claudius adsertor Virginiæ, die dicta damnatus, ipse remittente Virginio ultimam pœnam, dimissus Tibur exsulatum abiit.' Ratio erat, quod, ut Livius narravit c. 44. Appius 'M. Claudio clienti negotium dederat, ut virginem in servitutem adsereret.' Quin et de M. Claudio vocem *adsertor* accipiendam esse, non de Icilio, verba sequentia evincunt, ubi ab adsertore, instante ut Virginia vindicaretur, aperte distinguitur Icilius ei respondens. Non video autem cur, si quæratur cui instabat Icilius, sive potius M. Claudius? non satis visum fuerit Glareano dixisse, 'ut vindicaret.' Certe nihil difficultatis vidit in simili locutione II. 4. 'Evincuntque instando, ut literæ sibi ad Tarquinios darentur:' nam et ibi si quæras, cui institerint legati? ex Livio nihil aliud responderi potest, quam ut literæ sibi ad Tarquinios darentur. Similia loca plura addi possent, nisi res per se manifesta foret. Contra verum non est, Sigonium non explicare quemadmodum Icilius vindicarit, id est, possessionem libertatis Virginiæ in posterum diem petierit; quum addat, datis sponsoribus, fore ut ea postridie sisteretur. In lite enim vindiciarum, 'cum litigatur de ea re, cujus incertum est, quis debeat esse possessor, qui eam tenet, satisdat pro præde litis vindiciarum adversario suo, quo illi satisfaciat, nihil se deterius in possessione facturum, de qua jurgium esset,' ut inquit Asconius ad Cic. in Verr. I. 15. Et hinc M. Claudius nihil aliud petit, quam 'ut' Icilius 'vindicaret, sponsoresque daret,' id est, ut vindicaret sponsoribus datis. Ita enim mox hoc cap. inquit Liv. 'Ita vindicatur Virginia, spondentibus propinquis.' De lite vindiciarum plura vide apud Sigonium de Judiciis I. 21. De significatione autem vocum 'vindicare' et 'vindiciæ' vide quæ ex Hotomanno notantur hoc lib. ad c. 45. § 2.

Ut vindicaret, sponsoresque daret] In quibusdam codd. vox *sponsores* ad marginem exposita erat per voces 'vades,' 'promissores.' Eas mox alii in contextum receperunt, scribendo *ut vindicaret, vades promissores, sponsoresque daret*, quomodo ex meis præfert fragm. Hav. et Hearnius se Oxonii in codd. N. et C. reperisse testatur. Idem error est ac notavimus hoc lib. c. 44. ubi § 4. quidam codd. etiam legebant *pretio ac spe in fraudem inducere pellicere adortus*: ad quem locum plura vide. *Sponsosque daret* perperam est in Leid. 2.

Atque id ipsum agi diceret Icilius] *Atqui id ipsum* fragm. Hav. Vide mox infra ad § 9. *etque id ipsum* Harl. 2. *atque ad ipsum* Voss. 1. Leid. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav.

Sedulo tempus terens] *Tenens* Harl. 1. Male. Supra III. 7. 'Quid in vasto ac deserto agro inter tabem pecorum hominumque desides sine præda tempus tererent:' ubi plura vide.

Dum præriperent iter nuncii missi in

castra] Repone *dum præciperent iter;* hoc est, antecaperent: de qua verbi hujus significatione supra admonuimus, castigantes II. 27. locum illum, 'Adeo in alteram caussam non collega solum præceperat.' Sic libro proxime sequenti c. 27. 'Nec ex quo castris,' inquit, 'castra conlata sunt, cessatum a levibus prœliis est, facile patiente dictatore, conferendo vires spem universæ victoriæ, tentato paulatim eventu certaminum, suos præcipere.' *Rhen.* Cum alias in vett. edd. legeretur *dum prærip. iter nuncii,* emendavit Rhenanus *dum præcip. iter nuncii.* Pall. 1. ac 3. non multum dissentiunt *dum prærip. internuntii.* Magis Pal. 2. *dum viam præcip. internuntii.* Videatur Crepund. l. I. c. 1. *Gebh. Dum prærip. iter nuncii,* ut ante Rhenanum edebatur, habent Harl. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. N. et C. *dum percip. internuncii* Voss. 1. et Leid. 2. *dum præcip. internuncii* Voss. 2. Leid. 1. Lipsiens. et Klockian. Verum quum ita sensui aliquid deesse animadverterent librarii, id varie supplere tentarunt. Nam *dum viam prærip. internuncii* est in Hav. *dum prærip. iter internuncii* in Port. qui tamen in margine obfert *præciperent.* Soli hic Flor. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. recte exhibent *dum præcip. iter nuncii.* 'Præcipere' et 'præripere' sæpissime inter se commutantur. Vide ad XXII. 41. § 9. ubi etiam locutio 'præcipere iter,' 'viam,' pluribus inlustratur. Ex *iter nuncii* autem facili lapsu *internuncii* formari potuit, præsertim quo tempore nondum divisis ac distinctis vocibus unica serie scribi solebat *iternuncii,* pro quo librarii se *īternuncii* scriptum videre existimarunt. *Iter* autem et *īter* sive *inter* etiam alibi commutantur. Vide ad V. 37. § 4.

Se quisque paratum ad spondendum Icilio ostendere] *Icilio dicere* Hearnii Oxon. B. Verum tollendo manus non 'dicebant,' sed 'ostendebant' proprie, se paratos ad spondendum esse. Quamvis, si plures certioresque codd. id vellent, *dicere* accipi posset de eo, qui mentem non tantum verbis, sed quocumque alio modo palam faciebat.

§ 8 *Crastina die vestra opera utar*] Ita primus Aldus edidit, cum quo stant omnes codd. certe mei. Vetustiores autem excusi habent *crastino die.* Vide hoc lib. ad c. 20. § 4.

§ 9 *Paullisper moratus, ne ejus rei caussa sedisse videretur*] *Paullisper morat, ne* Lipsiens. quod pro 'paullisper moratur' accipi potest. Sæpe enim notam, qua terminus finalis tertiæ personæ verbi passivi exprimi solet, a librariis vel omissam, vel contra mentem scriptoris additam esse, videbimus ad X. 10. § 1. Verum ita oratio aliter interpungenda foret, hoc modo: *App. paul. moratur, ne ejus rei caus. sed. videretur. Postq. om. rebus, &c.* Attamen vulgatum præfero, ut ita oratio uno ambitu cohæreat. Deinde vocem *rei* nesciunt typis descripti vetustissimi. Primus eam adjecit Aldus; cui consentiunt manu exarati omnes. *Sedisse* vero nempe ut judex, de quo verbum hoc cum emphasi usurpari solet. Infra XL. 8. 'Ibi quum consedisset: sedeo, inquit, miserrimus pater judex inter duos filios, accusatorem parricidii et reum.' Valer. Max. VI. 5. ex. 5. 'Quum in senatorem nocentem et infamem reus judex sedisset, tabellæque Cn. Pompeii, laudationem ejus continentes, prolatæ essent.' Cic. pro Cluent. c. 38. 'Si quis quæreret, sedissentne judices in C. Fabricium? sedisse se dicerent.' Pro Rabir. Post. c. 5. 'Modo vos iidem in A. Gabinium judices sedistis: num quis testis Postumum adpellavit?' Propert. Eleg. III. 17. 27. 'Non tamen inmerito Minos sedet arbiter Orci:' ubi vide Passerat. Phædrus Fab. I. 10. 6. 'Tunc judex inter illos sedit simius:' ubi videndi docti interpretes. Adde quæ

viri docti notarunt ad Minucii Felic. Octav. cap. 4. et Brisson. de Verbor. Signif. in voce 'Sedere.' Et ita 'considere' IV. 15. 'Se ad caussam cognoscendam consedisse.'

Postquam, omissis rebus aliis præ cura unius, nemo eum adibat] Pronomen *eum* inter prælegendum adjecit aliquis. Non est in exemplari Borbetomagensi: subauditur autem 'tribunal,' vel simile quippiam. *Rhen.* Pal. 2. legit *pro cura unius, prætorium ejus nemo adibat*, a liberalitate glossatoris. Nam vulgata lectio legitima mihi videtur. *Gebh.* *Omissis aliis*, media voce exsulante, Port. Eamdem vocem neglexit Liv. supra hoc lib. cap. 23. 'Fabius, omissis omnibus, prædam ex castris raptim Antium convehit.' Hic tamen unius codicis auctoritas haud satis gravis est, ut ejus fide vocem, quam reliqui omnes tuentur, convellam. Mox *pro cura unius nemo adibat* Voss. 1. *procuria unius nemo adibat* Gaertn. *prætura unius nemo adibat* Leid. 1. ubi *prætura* errore descriptoris, pro *præ cura*, datum esse, quisque videt. Et tamen in similem codicem forte inciderunt librarii codd. Oxoniensium B. et L. 1. qui, ut et N. in margine, præferunt *omissis rebus aliis prætorium ejus nemo adibat*. Pariter etiam in talem incidit interpolator cod. Port. qui, pro vulgata lectione *præ cura unius nemo adibat*, quæ in contextu exstat, margini aliam *prætorium unus cura nemo adibat* adscripsit. Nec multum inde differt quod exstat in Harl. 2. *præ cura unius prætorium nemo adibat;* et in Hav. *præ cura unius prætorium ejus nemo adibat;* et denique in Oxon. L. 2. apud Hearnium *præ cura unius præturam nemo adibat*. At has scripturas ex librariorum interpolatione natas esse nullus dubitabit, qui in memoriam vocaverit, non esse sæculi Liviani, ut locus, in quo magistratus in Urbe jus dicunt, *prætorium* vocetur. Vide Perizon. in Dissert. de Prætorio § 32. et seq. Ceterum ex illorum codicum, licet vitiosa, lectione patet recte Rhenanum vocem *eum* expunxisse, quæ neque in reliquis codd. nisi in uno tantum Harl. 1. conspicitur.

Domum se recepit, collegisque in castra scribit] *Domum se recipit* Voss. 2. quomodo forte librarius dedit, quod sequatur verbis proximis *scribit*. Sed tempora diversa, et præteritum quidem ac præsens, sæpe jungi solent. Supra I. 30. 'Eam sedem Tullus regiæ capit, ibique deinde habitavit.' cap. 41. 'Tanaquil inter tumultum claudi regiam jubet, arbitros ejecit, simul, quæ curando vulneri opus sunt, tamquam spes subesset, sedulo comparat:' ita enim plurimi et optimi codd. omnesque antiquæ edd. præferunt pro *ejicit*. cap. 59. 'Ardeam in castra est profectus; imperium in urbe Lucretio, præfecto urbis jam ante ab rege instituto, relinquit:' ubi etiam variant scripti et editi. II. 48. 'Tum Fabia gens senatum adiit: consul pro gente loquitur:' hoc lib. c. 38. 'Decemviri consultant, quid opus facto sit: destitutis inter Patrum et plebis odia addidit terrorem insuper alium fortuna. Æqui alia ex parte castra in Algido locant:' ita codd. scripti. vulgo edebatur *addit*. IV. 19. 'Se in pedes excepit. Adsurgentem ibi regem umbone resupinat, repetitumque sæpius cuspide ad terram adfixit:' ubi etiam turbarant scripti et excusi. Vide etiam ad IV. 57. § 8. V. 27. § 3. c. 29. § 5. c. 45. § 8. VI. 33. § 3. aliisque locis. Videnda insuper quæ notarunt Corte ad Sall. Jug. c. 13. § 6. c. 26. § 3. ad Plinii Epist. II. 14. § 10. et c. 17. § 23. Burmann. ad Gratii Cyneg. vs. 44. etiam J. F. Gronovius ad Liv. XXIX. 27. § 5.

Atque etiam in custodia habeant] *Atque et in custodia* Voss. 2. Vide hoc cap. § 2. et mox § seq. *atqui etiam in custodia* antiquiores, quos vidi, typis exarati. Ascensius annis 1513. et 1516. et postea Aldus *atque* restitue-

runt, quod etiam superest in omnibus Mss. Vide paullo ante hoc cap. ad § 7.

§ 10 *Et jam commeatu sumto profectus Virginius prima vigilia erat*] Lege ex fide vet. lib. *jam enim commeatu sumto*. Sigon. Pal. 2. præfert *jam enim comm. sumto;* nimirum religioni ducens, a Sigoniano gemello suo divertere. *Gebh.* *Jam enim com. sumtò* etiam Harl. 2. et Hav. plerumque Sigonii vet. lib. et Gebhardi Pal. secundo consentire soliti. Eamdem lectionem etiam Hearne in Oxon. B. superesse auctor est. *Et commeatu sumto* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Una voce olim *etiam commeatu* scriptum fuisse puto; pro eo deinde per compendium datum esse *et commeatu*, tandem vero virgulam suprà scriptam negligentia librarii omissam esse. Vide paullo ante ad verba proxima. Deinde *summa vigilia erat* Klockian. Ceterum vir doctus ad oram ed. Curionis conjicit, legendum esse *prima vigilia aderat*, quod non modo ob codicum dissensum probari nequit, verum etiam quoniam verisimile non fiat, fratrem Icilii filiumque Numitorii, quamvis impigros juvenes, tantum itineris præcepisse, ut Virginius sumto commeatu ex castris profectus adesse, nempe Romæ, prima vigilia potuerit, quum demum postero die mane literæ Appii de retinendo Virginio decemviris in castris redderentur. Certe Dionys. etiam Virginium demum περὶ λύχνων ἀφὰς, sive circa tempus quo lumina accendantur, ex castris profectum esse tradit lib. xi. pag. 714. Id autem tempus paullo ante primam vigiliam fuisse, colligitur iterum ex eodem loco Dionysii, ubi addit, Virginio περὶ τῶν λύχνων ἀφὰς profecto, sero advenisse nuncios Appii, qui literas tradiderunt περὶ πρώτην μάλιστα φυλακήν. Unde iterum dissensus Livii et Dionysii adparet. Nam secundum Livium Virginius ex castris profectus est prima vigilia; literæ Appii decemviris redditæ sunt postero die mane. At secundum Dionysium Virginius Romam abiit circa tempus quod dicitur *luminibus accensis;* T. Antonius literas Claudii accepit circa primam vigiliam. In eo tamen inter eos convenit, artificium Appii frustra fuisse, et ante literas ejus redditas Virginium Romam avolasse.

De retinendo eo nequidquam literæ redduntur] *Nequiquam* Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad xl. 47. § 9. *nequaquam* Voss. 2. a m. interpolatrice. Vide ad ii. 57. § 8.

Cap. xlvii. § 1 *Filiam suam obsoleta veste, comitantibus aliquot matronis*] Antiquitus cusi et Mss. Pall. *filiam secum obsoleta veste*. Gebh. Usque ad Curionem omnes video habere veteres *filiam secum obsoleta veste*. Ille dedit *suam*, contra nostros certe codd. Suspicor legendum *Virg. sordidatus filiam cum obsoleta veste*. Solent enim particulam illam in his non spernere. Ut de Scipione xxix. 19. 'cum pallio crepidisque inambulantem.' Cicero de Clar. Orat. cap. 14. 'Sacrificium publicum cum læna faceret.' Liv. xxxv. 34. 'Liberos et conjugem ejus cum sordida veste, tenentes velamenta supplicum, concionem frequentem adire jubent.' *J. F. Gron.* Hæ matronæ de partu non supposito testarentur. Dionys. Hal. xi. 34. ut in Terentii Andr. iv. 4. 31. Adde lib. i. § 10. D. de Inspic. Ventr. *Duk.* *Filiam suam* ante Curionem jam receperant Basileenses a. 1589. Sed *filiam secum obsoleta veste* præferunt Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. neque aliter ex Oxon. B. N. et C. laudavit Hearne: quod Gronovius priori ed. nott. ad xxxv. 8. præferebat, existimans illud, 'deducere secum' aliquid habere quod magis deceat patriam majestatem, quoque tollatur ambiguitas verbi, quum sæpe sit, 'deducere' nudum et solum ho-

norifici officii. Si quid tamen mutandum, potius cum eodem Gronov. ad hunc locum legerem *filiam cum obsoleta veste.* De usu vero illo præpositionis *cum* in hac re dicam ad IV. 19. § 2.

Cum ingenti advocatione in forum adducit] Scribendum *in forum deducit.* Rhen. Ms. *deducit.* Advocatio est amicorum coactorum ad opem ac favorem præstandum facta coitio. Vide Brisson. de Verb. Sign. in voce 'Advocati.' *Klock.* Parva differentia Pal. 2. *in forum adducit.* Gebh. *Adducit*, ut ante Rhenanum edebatur, Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Hav. Sed reliqui omnes servant *in forum deducit*: quod etiam verius esse Rhenano consentio: *invocatione* autem, pro *advocatione*, habet Lipsiens.

§ 2 *Circumire ibi et prehensare homines cœpit*] Vet. lib. *prensare.* Sigon. *Circuire* quædam primarum edd. At scripti, hic certe, constanter *circumire.* Vide mox ad § seq. Utro modo scribendum sit, an *circumire*, an *circuire*, non convenit inter viros doctos. Nihil definit Dausqueius in Orthogr. parte II. in voc. 'circumeunt.' Prius placet Cortio ad Sall. Jug. cap. 45. posterius Burmanno ad Phædr. Fab. III. 19. 5. et Oudend. ad Lucan. I. 606. Deinde *ille*, pro *ibi*, Port. Denique *prensare*, ut Sigonius volebat, etiam plerique nostri. Vide ad IV. 48. § 11. *pensare* tamen habet Harl. 1. *præhensare* Lipsiens. a m. sec.

Et non orare solum precarium opem] *Honorate*, pro *orare*, Leid. 2. *honerate* Voss. 1. 'Exorare' et 'exonerare' haud absimili ratione in Ms. Plinii confundi docuit Corte ad Plin. Ep. II. 5. § 6. Mox pronomen *Se* deest in Harl. 1. sequens vocula *pro* in Lipsiens.

Nec alium virum esse, cujus strenue ac ferociter facta] *Ferociter* in bonam partem, ait Freinshemius in Ind. Curtii. Et fortassis defendi potest ex iis, quæ Cortius adnotavit ad Sall. Cat. c. 11. et Jug. c. 106. Haud scio tamen, an hic quoque *ferociter* suppositum sit pro 'fortiter,' ut supra c. 39. 'ferocior' pro 'fortior.' 'Fortes ac strenui' conjungi solent. Livius IV. 3. 'Vir fortis ac strenuus.' XXIII. 3. 'Virum fortem ac strenuum.' c. 15. 'Fortem ac strenuum socium.' Sall. Cat. c. 51. 'Virum fortem atque strenuum.' Cato de R. R. in princ. 'Ex agricolis et viri fortissimi et milites strenuissimi gignuntur.' Et 'fortiter facere' proprie dicuntur milites. Vide interpretes Petronii c. 9. *Duk.* *Nec virum alium in exercitu esse* Harl. 2. *nec alium virum in exercitu esse* fragm. Hav. a m. sec. *nec alium virum esse in exercitu* apud Hearnium Oxon. B. et L. 1. Deinde *cujus fortiter ac ferociter* fragm. Hav. a m. pr. *cujus strenue ac fortiter facta* mallet Donjatius, si vetusti libri paterentur. Nesciebat enim, an Virginius de se loquens ferociam ipse suam honeste jactaret. Et ita Pal. 2. præferre auctor est Gebhardus hoc lib. c. 39. § 7. A conjectura hac tamen abstinuisset antecessorum Parisiensium primicerius, si in memoriam revocasset, *ferociter* bono sensu a Livio hic usurpari pro 'fortiter,' ac propterea Virginium, si 'fortitudinem,' eodem etiam sensu 'ferociam' suam honeste jactare posse. Lectionem igitur, quæ in Pal. 2. exstat, ex glossemate profluxisse existimo. Eo sensu vero vocem 'ferox' usurpari a Livio solere, dictum est ad III. 39. § 7.

Si incolumi Urbe, quæ capta ultima timeantur, liberis suis sint patienda] Vocula *si* abest in Harl. 1. Ejus loco *se* præfert male Hav. Deinde *quæ captæ ultima tim.* Leid. 2. *quæ in capta ultima tim.* Harl. 2. et Hav. Sed neutrum rectum. *Quæquæ capta ultima tim.* Klockian. id est, quæcumque: quod non displiceret, si plurium codicum fide niteretur. Vide ad XXVII. 28. § 2. et ad II. 2. § 1.

Nunc autem, quum reliqui codd. dissentiant, existimandum est, perperam librarios τὸ *quæ* repetiisse; quemadmodum *quamquam* dederunt, pro *quam*, II. 54. § 9. *quidquid*, pro *quid*, v. 52. § 18. Mox pronomen *suis* exsulat a Leid. 2. quod vox sequens *sint*, fere iisdem literarum ductibus constans, intercepisse videri potest. Paullo ante τὸ *si* aberat ab Harl. 1. quod et ipsum ob similitudinem ultimæ syllabæ vocis præcedentis 'prodesse' intercidisse puto.

§ 3 *Hæc prope concionabundus circumibat homines*] Doujatius præfatus, 'concionari aliquid' pro eo quod est; de re aliqua concionem habere, satis novum videri posse; addit, magis adhuc mirum esse 'Hæc concionabundus,' et tamen eodem loquendi genere Livium uti lib. v. et lib. x. Verum observandum est, exempla locutionis hujus non ipsum Doujatium ex lectione Liviana observasse, sed aliunde hausisse. Et quidem ea descripsit ex famoso Calepino, sed in describendo lapsus est. In ejus enim lexico vox 'concionabundus' reperiri dicitur apud Liv. lib. v. ab Urbe, lib. III. ab Urbe, et lib. x. D. IV. Prior autem exstat v. 29. medius hic est, quem in manibus habemus, postremus XL. 27. Doujatius itaque, vel nimia festinatione D. IV. omittens, vel per inperitiam nesciens illis notis librum x. Decadis IV. adeoque librum XL. intelligi, ejus loco librum x. laudat. Præterea, si ipsa loca indagata inspexisset, deprehendisset lib. v. quidem ipsam locutionem 'hæc concionabundus' obcurrere; at XL. 27. solam tantum vocem 'concionabundus' absolute sine casu adhiberi: nam verba sunt: 'Omnes portas concionabundus ipse imperator circumiit:' eum igitur huc non pertinere. Hoc primum. Deinde, cur 'concionari aliquid' satis novum videri promeruit Doujatio? An forte, quia ejus locutionis nullum exemplum Calepinus subgessit? Nosse tamen oportuisset Livii editorem, eum etiam alibi ita locutum fuisse: ut XXII. 14. 'Hæc velut concionanti Minucio circumfundebatur tribunorum equitumque Romanorum multitudo:' et aliis locis. Ipse vero caussam dicat, cur magis adhuc mirum putet 'Hæc concionabundus,' quam 'hæc concionari;' ego enim me eam nescire profiteor, qui didici vocabula illa verbalia in 'bundus' sæpe casum verbi, unde declinantur, adsciscere, adeoque alterum altero magis mirum non videri. Eo modo 'populabundus agros' dixit Sisenna apud Gellium XI. 15. 'Populabundus agros ad oppidum pervenit.' 'Vitabundus castra' Liv. XXV. 13. 'Vitabundus castra hostium consulesque, qui in Samnio erant, quum Benevento jam adpropinquaret, tria passuum millia ab ipsa urbe loco edito castra posuit.' Sall. in Fragm. Histor. III. 'Ea inter molem atque insulam mari vitabundus classem hostium ad oppidum pervenit.' Ceterum *Hic prope concion.* Port. a m. pr. Deinde *circuibat* idem cod. cum fragm. Hav. et quibusdam vett. edd. Vide hoc cap. § 2.

§ 4 *Adversus quæ omnia obstinato animo Appius*] Vocem *omnia* non agnoscit Harl. 1. *abstinato animo* habet Flor. De hoc errore vide ad II. 65. § 5.

In tribunal ascendit] *In tribunal escendit* conjecit Klockius, idque obfert Florent. optimus; quod cur aspernerem, caussæ nihil est. In contextum itaque recepi, licet manus recentior, a qua codex ille interpolatus est, pro eo dederit *ascendit*. Ita supra idem codex præfert II. 28. *Dimisso senatu, consules in tribunal escendunt:* quo etiam loco a m. sec. mutatur in *ascendunt*. Nisi demum post illa typis descripta excerpta hujus codicis nactus fuissem, ibi etiam ita vulgari curassem, quum et unus Klockii, unusque Gebhardi, ita pa-

riter exhibeant. De verbo 'escendere' pluribus ad eum locum actum est.

Quod jus sibi pridie per ambitionem dictum non esset] Vocabulum *jus* non est in lib. vet. ut putem, absolute usurpari a Livio 'dicendi' verbum. Proinde libet credere, non prorsus absurdam esse paulo superius c. 46. Ms. codicis lectionem, ubi scriptum est *justo die se non dicturum*, pro eo, quod in vulgatis edd. legitur, *jus eo die se non dicturum*. Nam forte 'justum diem' vocat, quo posset jure dicere; subaudi 'sententiam,' vel 'jus.' Ceterum *per ambitionem dictum non esset;* intellige 'per gratiam:' unde 'ambitiosa decreta' Jureconsultis 'per gratiam facta;' quæ rescindi jubet Ulpianus l. 4. ff. de Decret. ab Ord. Fac. *Rhen.* Vide Brisson. de Verb. Signif. verbo 'Ambitus:' et Hotom. in Comment. Verb. Jur. voce 'Ambitiosæ.' *Klock.* Abest a Pall. 1. ac 3. Campanique editione vocabulum *jus:* quod meo animo rectius subintelligeretur, quandoquidem et illud respuit Rhenani codex. Pal. 2. trajectis verbis præfert *quod sibi pridie jus dict. per amb. non esset.* Supra vero c. 46. quod legit Rhenanus *justo die se non dicturum*, revincunt eum Pall. Mss. codd. et antiquæ edd. in quibus hæ et illæ vulgatæ lectioni distinctionique favent. At Pall. 1. ac 3. *Virginio absenti et patrio nomini et libertati datum jus: se eo die non dicturum.* Gebh. Vocabulum *jus* exsulat etiam a Voss. utroque, Leid. utroque, Harl. 1. Port. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. qui cod. a m. sec. ut et Gaertn. id alio loco insertum habent hoc modo, *quod sibi pridie per amb. dictum jus non esset.* Trajectis itidem vocibus *quod sibi pridie jus dictum per amb. non esset* Harl. 2. *quod sibi pridie per amb. deinde non esset* Hav. Quamvis autem optimos plerosque in expellendo illo *jus* consentire videam, mihi tamen nondum persuadere possum, id a Livio potius, quam librariorum culpa, omissum esse, quod alibi 'dicere' simpliciter, pro jus dicere, me observare non meminerim. Id enim non probari puto ex cap. præc. § 3. quia ibi optimæ notæ codd. stant pro lectione vulgo recepta. Accedit, pro vulgata lectione eoque vocabulorum ordine qui obtinet in edd. stare etiam omnium hujus partis integerrimum codicem Flor. S. Marci. Recte autem Rhenanus *per ambitionem* exponit 'per gratiam.' 'Ambitio' enim, ut Gronov. multis docuit ad Liv. XLV. 36. § 8. est intempestiva captatio gratiæ ac favoris, plerumque tam efficax, ut ejus ergo jus et officium migremus. Supra l. II. c. 27. 'Nemo nomen dedit, furente Appio, et insectante ambitionem collegæ, qui populari silentio rempublicam proderet, et ad id, quod de credita pecunia jus non dixisset, adjiceret, ut ne delectum quidem ex senatusconsulto haberet.' XLIII. 11. 'Exercitum consulis infrequentem commeatibus vulgo datis per ambitionem esse.' XLV. 37. 'Ut vetera atque audita a parentibus suis non repetat, quæ ambitione imperatorum clades acceptæ sint, quæ severitate imperii victoriæ partæ.' Et ita 'ambitiosus' est, qui aliquid facit non aliam ob caussam, quam ut alterius gratiam captet. Supra II. 27. 'Medium se gerendo, nec plebis vitavit odium, nec apud Patres gratiam iniit. Patres mollem consulem et ambitiosum rati; plebes fallacem.' XLIII. 14. 'Non consulibus, sed ambitiosis consulibus delectum difficilem esse; neminem invitum militem ab iis fieri.'

Aut ille postulatum perageret, aut Virginio respondendi] Prius illud *aut* deficit in vett. edd. Addidit deinde Aldus, quod etiam constanter in Mss. superest. Tum *postulata* Port. a m.

sec. sed priori scriptura tanta cura erasa, ut incertum sit quid antea exaratum fuerit. *Postulant* Leid. 2. pro quo *postulatum* margini adscribitur. Denique *respondenti* Leid. 1.

Appius interfatur] *Appius intus fatur* Gaertn. *Appius interfatus* Flor. Ceterum videre jubet Doujatius, an *interfatur* accipiendum sit, pro 'interdictum profert.' At verius puto in genere *interfatur* hic poni pro interpellat sermonem clientis M. Claudii, priusquam aut ille postulatum peregisset, aut Virginio respondendi datus esset locus. Liv. VII. 36. 'Orsusque meritas Decii laudes, interfante ipso Decio, distulit concionem.' XXXVI. 27. 'Quos dicere exorsos consul interfatus, quum alia sibi prævertenda esse dixisset, redire Hypatam eos jussit.' c. 28. 'Prope dicentem interfatus Romanum Phæneas, non in servitutem, inquit, sed in fidem tuam nos tradidimus.' Certe 'decretum,' non 'interdictum,' mox vocat Livius. An vero 'interfari,' quam 'interloqui,' potius dixit, ut simul respiceret ad antiquam locutionem, qua prætor, jus dicens ac decretum pronuncians, dicitur 'jus fari?' Festus in voce 'Fastis.' 'Fastis diebus jus fari licebat: nefastis non fari licebat.' Varro de Ling. Lat. l. v. p. 50. 'Dies nefasti, per quos prætoribus omnia verba sine piaculo licet fari: contrarii horum dicuntur dies nefasti, per quos dies nefas fari prætorem do, dico, addico.' Vide etiam p. 54. et Macrob. Saturn. I. 16.

§ 5 *Quem decreto sermonem prætenderit, forsan aliquem verum auctores antiqui tradiderint*] Verba sunt Livii, et *tradiderunt* simplicius erat: nisi quis *tradiderint* potentialem putet modum, qui quam hoc loco quadret, non equidem video. Porro Dionysius Halic. sermonem elegantem, sed subdolum, huic decreto præmissum refert. Et verisimile est libidine amentem tale quippiam mechinatum. *Glar.* *Tradiderint*, non *tradiderunt*, habent Pall. 1. ac 3. ut et Andreas. *Gebh.* Ante Frobenianam auctiorem invenio ubique *tradiderint*. Sed illud, inquit Glareanus, simplicius, et potentialis modus quam hoc quadret, non video. Immo quadrat maxime: est enim, potuerint tradere, si voluissent nempe, utpote propiores memoriæ temporum illorum. *Tradiderunt* non diceret Livius, quippe qui id ignorare non poterat, si tradidissent; nec adeo fastidiebat, ut inquirere noluerit. *J. F. Gron.* *Quem in decreto* Hav. Sed præpositio perperam nata est ex præced. vocis litera finiente. Vide ad XXXVII. 11. § 4. *quemnam decreto* Gaertn. quod probari posset, si plures ac gravioris auctoritatis codd. firmarent. Præterea *aliquod verum* idem Gaertn. Deinde *tradiderunt* Flor. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Hav. et Hearnii Oxon. N. et C. Reliqui *tradiderint*, quod recte Gronovius adversus Glareanum vindicavit, ac Livio melius convenire docuit. Solent ceteroquin optimi scriptores *forsan* et *forsitan* subjunctivo fere jungere. Vide ad V. 52. § 5.

Nusquam ullum in tanta fœditate] *Usquam nullum* fragm. Hav. a m. pr.

Nudum videtur proponendum] Media vox in cod. Port. in marginem rejecta a contextu aberat: *nondum*, pro *nudum*, perperam scriptum est in Lipsiens.

Decresse vindicias secundum servitutem] Vet. lib. *dedisse*. Ego *dare se* legendum puto. Nam tempus præsens requiritur. Hoc genere dicendi sæpius usus est in hac re, nunquam autem 'decernere.' Inquit enim c. 44. 'Vindicias det secundum libertatem.' Et c. 56. 'Judicem te ab libertate in servitutem vindicias non dedisse.' Item c. 57. 'Vindiciasne ab libertate in servitutem dederit.' Dicitur autem, 'Dare vindicias ab

libertate,' vel 'secundum servitutem,' aliquem servum esse judicare: et 'ab servitute,' vel 'secundum libertatem,' liberum esse decernere. Quibus dicendi generibus usus est hoc loco Livius ac Pedianus pro Cornel. 'Quis fuerit ille ex decemviris, qui contra libertatem vindicias dederit.' [Est autem 'dare vindicias ab libertate,' vel 'secundum servitutem,' dare possessionem ei, qui servum esse adserit; 'dare vindicias ab servitute,' vel 'secundum libertatem,' dare possessionem ei, qui liberum esse adserit.] *Sigon.* Ridiculus est Sigonius, qui nobis conatur lectionem codicis sui nihili obtrudere *dedisse vindicias*, (quæ et in Palat. 2. ne quid dissentiendo in cognatum suum delinqueret, superscripta tamen altera *decresse*, conspicitur,) interpretamenti vicem suppositam, ac postea ab rudioribus librariis insertam, restituentibus Pall. 1. ac 3. antiquisque edd. *Gebh.* *Dedisse vindicias* in uno apud me Hav. exstat. Sigonium, ex simili codicis sui lectione emendantem *dare se vindicias*, refellit Donjatius hoc argumento, Appium non videri loqui de decreto, quod nunc pronunciabat; non enim primarium hunc juris conditorem adeo juris ignarum fuisse, ut nesciret, consistere non posse decretum, parte altera inaudita prolatum: verum potius loqui de eo, quod pridie, audito petitore, auditis Virginiæ advocatis, protulerat. Huic autem sententiæ non obstare, quod primo die decretum a se non interponendum denunciaverit cap. XLVI. Mirum enim non esse, si præ amoris impotentia sibi non constaret; et, quum promiserat se decretum eo die non interpositurum, id de novo decreto post auditum Numitorium et Icilium non interponendo intellexisse potuisse, non de revocando decreto, quod ante horum adventum pronunciaverat initio cap. XLV. Sane mihi neque *dedisse*, neque *dare se*, probandum videtur propter codicum dissentientium auctoritatem; omnes enim, quos vidi, vel quorum excerpta habeo, (si solum, quem dixi, ex reliquorum turba eximas,) in vulgatum constanter conspirant. Neque tamen propterea necessario requiritur, ut cum Donjatio cogitemus de decreto Appii pridie prolato. 'Tanta' enim 'vis amentiæ verius, quam amoris, mentem' ejus 'turbaverat,' ut non videret, iniquissimum esse, se decretum interponere, priusquam aut petitor postulatum perageret, aut Virginio respondendi daretur locus. Sigonium, ut *dare se* emendandum censeret; professorum autem regiorum primicerium, ut de decreto pridiano acciperet; illud permovisse videtur, quod crediderint, Livium ipsa Appii interfantis vel decernentis verba retulisse. At si statuas, quemadmodum statuendum puto, Livium suis verbis sensum decreti Appiani proposuisse, nemo erit, qui loco præteriti præsens requiret: hoc modo, *id, quod constat, nudum videtur proponendum*, nempe Appium *decresse vindicias secundum servitutem*. Neque etiam, quod alibi Livius 'dare vindicias' dixerit, τῷ 'decernere vindicias' hoc loco cum Sigonio controversia movenda est. Certe Cato in ea, quam scripsit L. Furio, 'dicere vindicias' utitur, apud Fest. voce 'Vindiciæ.' 'Prætores secundum populum vindicias dicunt.' Similiter 'dicere' et 'abdicere vindicias' Pomponius l. 2. § 24. ff. de Orig. Jur. 'Quum animadvertisset, Ap. Claudium contra jus vindicias filiæ suæ a se abdixisse, et secundum eum, qui in servitutem ab eo subpositus petierat, dixisse.' Judex autem 'dicit,' quum 'decernit.' Ceterum quæ verba in fine scholii Sigoniani uncinulis inclusi, ab omnibus edd. quæ ejus nomine prodierunt, exsulant, et demum a Grutero addita sunt,

forte ut iis emendaret expositionem locutionum 'dare vindicias ab libertate' vel 'secundum servitutem,' et 'ab servitute' vel 'secundum libertatem,' quam Sigonius superius dederat, ac doceret iis non indicari, judicare aliquem servum esse, et decernere aliquem liberum esse; sed possessionem ejus, de cujus statu, servus an liber sit, disceptatur, dare ei, vel qui istum servum esse contendit, vel qui liberum esse dicit: in lite enim vindiciarum non de dominio, sed de possessione rei litigiosæ agi. Insuper *decrevisse* habent vetustiores, quos vidi, typis descripti; quod recte Aldus, codd. meis consentientibus, in *decresse* mutavit. Vide ad II. 27. § 8. Denique apud Dionys. Antiq. XI. p. 717. Appius ita decernit, Κρίνω εἶναι τοῦτον, nempe M. Claudium, τῆς παιδίσκης κύριον: adeoque ei non vindicias dedit secundum servitutem, sed dominium Virginiæ adjudicavit.

§ 6 *Stupor omnes admiratione rei tam atrocis defixit*] *Omnes admirationes* perperam Leid. 1. Præterea voculam *tam*, quæ a multis vetustis edd. exsulat, sed ab Aldo revocata est, in omnibus exstat codd. meis. Deinde *rei tam atroci* Flor. a m. pr. pro quo, addito sibilo, manus sec. emendavit *atrocis*. Usum vocis 'defigere' de his, qui admiratione, pavore, aut alio animi adfectu stupentes loqui nequeunt, inlustrat Dukerus ad Flori II. 6. § 59. Ex Livio adde hæc loca: VIII. 7. 'Velut emerso ab admiratione animo, quum silentio defixi stetissent, repente, postquam cervice cæsa fusus est cruor, tum libero conquestu coortæ voces sunt.' XXI. 33. 'Utraque simul objecta res oculis, animis inmobiles parumper eos defixit.' XXII. 53. 'Quod malum, præterquam atrox, super tot clades, etiam novum, quum stupore ac miraculo torpidos defixisset.'

Deinde quum M. Claudius circumstantibus matronis iret ad comprehendendam virginem] Vitiatus locus est. Emenda *ad prehendendam virginem*. Non enim M. Claudius 'comprehendere' virginem jubetur, quod lictoris officium est, sed, tamquam assertor et dominus 'prehendere.' Sic mox Appius, cap. seq. 'I lictor,' inquit, 'submove turbam, et da viam domino ad prendendum mancipium.' Illic vero 'comprehendendi' verbum aptum locum habet, ubi aliquanto post cap. eodem sequitur: 'Clamore ad tam atrox facinus orto excitus Appius comprehendi Virginium jubet.' *Rhen.* Probo, ut edidit Campanus, *ad prendendam virginem*. Interim Pall. triga, *iret ad comprehendendam;* quod et secutus fuerat Andreas. Mox autem c. 48. legunt Pall. *prendendum:* c. 55. *Itaque ædilem prendi*. Gebh. 'Prehendere' æque ac 'comprehendere' de lictoribus dici solet. Supra II. 29. 'Ab lictore, nihil aliud quam prehendere prohibito, quum conversus in Patres inpetus esset.' III. 11. 'Quemcumque lictor jussu consulum prehendisset, tribunus mitti jubebat.' VIII. 33. 'Iterata deinde contentio, et prendi Fabium Papirius jussit.' IX. 34. 'Hæc taliaque quum dixisset, prendi censorem et in vincula duci jussit.' Nihilominus displicet *ad comprehendendam virginem*, quod tantum inveni in Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. *ad comprehendendum virginem* habet Voss. 2. *ad prehendendum virginem* Harl. 2. *ad prendendam virginem* Leid. 2. Voss. 1. Flor. Lipsiens. Klockian. et Neap. Latinii. Codici Rhenani consentiunt Leid. 1. et Harl. 1. Vocibus etiam transpositis *ad comprehendendam virginem iret* habet fragm. Hav. Passim in aliis codd. *prendere*, in aliis *prehendere* inveniri, dictum est ad II. 29. § 4. Insuper *dein*, pro *deinde*, Leid. 1. et Harl. 1. Vide ad III. 3. § 6. Præterea *cum M. Claudio* Lipsiens. cujus librarius, ad sen-

sum non adtendens, *cum* præpositionem credidit, cui *M. Claudius* jungi non posset. Denique mox verbis seqq. *comploratio concepisset*, aberrante librario, codex Voss. 2.

§ 7 *Virginius intentans in Appium manus*] *Intenta in Appium manu* fragm. Hav. cujus librarius forte *intentata in App. manu* scribere voluit. Verum non displicet vulgatum. Furori enim Virginii convenire videtur, ut vel utramque in Appium manum, vel modo hanc, modo illam, intentaverit. Silius XI. 87. 'rabidum hunc palmasque virorum Intentantem oculis proavitaque facta parantem Ut vidit majore adeo crudescere motu.'

Placet pecudum ferarumque ritu promiscue in concubitus ruere] Vocem *ritu* neglexit oscitans scriba Voss. 2. Infra l. v. c. 44. 'Prope rivos aquarum sine munimento, sine stationibus ac custodiis, ferarum ritu sternuntur.' Tum *promisce* habet Leid. 1. Flor. et Harl. 1. quod magno consensu in Gellii codd. passim obvium esse, J. F. Gronovius ad ejus præfationem monuit. Vix tamen Livii ætati convenire videtur; licet quidam ejus codd. etiam alibi ita præferant. Vide ad IV. 43. § 12. c. 56. § 12. v. 18. § 7. c. 48. § 2. c. 55. § 2. aliisque locis. *pmiscue*, vel *permiscue*, habet Lipsiens. Tandem *in concubitum* Voss. 2. Port. et Harl. 2. *in concubitu* fragm. Hav. a m. pr. Sed præstat id quod vulgo receptum est; pro quo etiam stant reliqui libri.

Passurine hæc isti sint, nescio] *Passuri nec hæc isti sint* Leid. 1. *Passuri nec isti hæc sint* Leid. 2. *Passuri nec hoc isti sint* Harl. 2. Tà *ne* et *nec* sæpe in Mss. confundi solent. Vide ad VI. 15. § 6. et 7. Adde Bentl. ad Hor. Sat. II. 3. 262. et Cortium ad Sall. Jug. cap. 13. § 6. Eo spectat, quod passim *nec quidem*, pro *ne quidem*, in membranis vetustis datum sit. De quo dixi ad I. 10. § 3. *necdum* etiam, pro *nedum*. Vide ad XXIV. 4. § 1. *Passurisne hæc sint* Lipsiens. *Passurine Dii hæc isti sint* Gaertn. *Passurine hæc isti sunt* Harl. 1. et Port. a m. pr. *Passurine hoc isti sint* vetustiores, quos vidi, impressi. Sed Aldus *hæc*, pro *hoc*, primus reposuit.

Non spero esse passuros illos, qui arma habent] *Non spero pass. il.* Harl. 2. Gaertn. et Hav. *non spero pass. esse illos* Lipsiens. *non spero esse illos* Voss. 2. Tum *qui arma in castris habent* Port. Sed voces *in castris* a m. interpolatrice inter versus adscriptæ sunt, quæ etiam ex glossemate natæ videntur. *Quia arma habent* Lipsiens. Sæpius ita peccarunt librarii. Vide ad XXXVI. 33. § 5. Hic tamen literam *a* in voce *quia* repetitam esse puto ex initio vocis seq. Vide ad XL. 7. § 8.

§ 8 *A globo mulierum circumstantiumque advocatorum*] Copulam *que* omiserunt fragm. Hav. a m. pr. et vett. edd. nonnullæ, quæ tamen necessaria est. Nam supra etiam hoc capite comitatus mulierum ab advocatis distinguitur. Virginius enim filiam obsoleta veste in forum deduxisse dicitur, 'comitantibus aliquot matronis cum ingenti advocatione.'

CAP. XLVIII. § 1 *Decemvir alienato ad libidinem animo*] Non erat hic opus mutare veterem lectionem, quæ habet *dec. alienatus ad lib. animo.* Rhen. Cur placeat Rhenano *alienatus*, nescio. Mihi *alienato* magis probatur, ut et in vet. lib. est, et in VII. 15. 'Milites alienatis ab memoria periculi animis.' *Sigon.* Rectissime *alienato ad lib. animo* Pall. tres, et Campanus. Solus Andreas *alienatus ad lib. animo*, quod sapiat palato Rhenani, nam meum ad ineptas hujusmodi lautitias fastidit. Vide quoque Sigonium. *Gebh.* *Alienatus* e tribus scriptis suis adfert Hearnius, sed pro Sigonio, cui hoc non placet, Gronovium nominat. *Alienatus* auctorem habet, quo se tueatur, Livium XXV. 39. 'Hostes simul ignis, clamor, cædes, veluti alienatos sensibus, nec au-

dire, nec providere quidquam sinunt.' Præfero tamen *alienato*, quia et Livius, et alii magis dicunt 'alienato animo,' 'alienato sensu,' quam 'alienatus.' Livius XXIV. 26. 'Alienata mente simul luctu metuque velut captæ furore eo cursu se ex sacrario proripuerunt.' II. 12. 'Alienato animo.' VII. 15. 'Alienatis animis.' XXVI. 14. 'Alienatis mentibus.' Sall. de Ordin. Rep. II. 12. 'Neque tibi nox, neque dies curam animi sedaverit, quin insomniis exercitus, furibundus, atque amens, alienata mente feraris.' Cæsar, ibi a Cortio quoque laudatus; Bell. Gall. VI. 41. 'Sic omnium animos timor præoccupaverat, ut pæne alienata mente, deletis omnibus copiis, equitatum tantum se ex fuga recepisse dicerent.' Sueton. Aug. c. 99. 'Unum omnino ante efflatam animam alienatæ mentis signum ostendit.' Sed pro *ad libidinem* mallem, si libri scripti paterentur, *ab libidine*. *Alienato ab libidine animo* est, præ libidine non compos mentis, non apud se, amens amore, ut c. 44. μαινόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους Dionysius XI. 33. quemadmodum 'aliena' *loqui* dicuntur, qui propter morbum vel aliam perturbationem animi non apud se sunt, nec sciunt quid dicant, apud Ovidium Trist. Eleg. III. 8. 19. et Ulpianum l. 4. § 1. D. de Ædilic. Edicto. *Ab* infinitis locis apud Livium et alios notat caussam, quod non opus est testimoniis evincere. *Ad* non puto hic posse locum habere, quoniam non invenio veteres sic loqui. Et quæ est in hoc sententia 'animo alienatus,' vel 'alienato,' id est, non compos mentis, 'ad libidinem?' aut quis ita locutus est, 'alienari animo,' vel 'alienato animo esse ad aliquam rem faciendam?' id est, non compotem esse mentis ad eam faciendam? Scio Livium alibi 'alienatum animum,' 'sensum,' 'mentem,' cum præpositione *ab* alia significatione dicere, nempe pro animo et sensu ab aliqua re averso, rei alicujus immemori, et eam non sentiente, ut II. 12. VII. 15. et XXVI. 14. Sed hic non esse eam vim præpositionis, satis ex ipso argumento, in quo versatur Livius, intelligitur; nec magis quisquam, qui hic legat *alienato ab libidine animo*, in errorem incidet ex ambigua significatione τοῦ 'ab' cum 'alienatus,' quam si vel Livius XXIV. 26. dixisset 'alienata mente simul ab luctu metuque,' ubi præpositionem reticeri certum est; vel Cæsar 'alienata mente ab timore.' *Duk.* *Alienatus ad lib. animo* Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. Lipsiens. Klock. fragm. Hav. et codd. L. 2. N. et C. quos Hearne Oxonii consuluit. *Alienato ab libidine animo* Harl. 2. et Port. a m. pr. quod exponi posse videtur, alienato ob libidinem animo; quomodo 'ab ira,' pro propter iram, infra viri docti restituerunt XXIV. 30. § 1. ubi vide quæ notantur. *Alienato animo* autem, ut 'alienata mente' X. 29. 'Galli, velut alienata mente, vana incassum jactare tela.' Quo minus tamen placere possit, illa obstant, quod primo lectio illa non nisi in uno vel altero codice, et quidem minimæ auctoritatis atque suspectæ ubique fidei, supersit: deinde quod ita admodum ambigua locutio reddatur, præsertim quum 'alienatus ab aliqua re' plerumque, si non semper, longe alio sensu a Livio usurpari soleat. Ita II. 12. 'Dextramque accenso ad sacrificium foculo injicit: quam quum velut alienato ab sensu torreret animo.' XXVI. 14. 'Alienatis mentibus vino ab imminentis sensu mali:' qui locus insuper docet, Livium ea forma, ne sensus in ambiguo foret, potius hic dicturum fuisse, *alienato libidine animo*. Nam ita etiam locutus est XXIV. 26. 'Quæ alienata mente simul luctu metuque, velut captæ furore eo cursu se ex sacrario proripuerunt.' Vulgatam lectionem *alienato ad libidinem animo*, quæ tan-

tum superest in Voss. 2. Port. a m. sec. Gaertn. et Hav. viri docti exponunt, animo ab aliis rebus ad libidinem traducto: quod ferri posse non diffiteor; potius tamen cum Rhenano, quidquid Sigon. et Gebh. adversentur, præfero, quod in pluribus iisque optimis codd. inveni *alienatus ad libidinem animo*. *Alienatus animo*, ut 'alienatus sensibus' infra xxv. 39. 'Hostes simul ignis, clamor, cædes, velut alienatos sensibus, nec audire, nec providere quidquam sinunt.' Et 'alienatus mente' apud Plinium xxviii. 8. 'Hyænam magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione posuerunt, utpote cui et ipsi magicas artes dederint, vimque, qua illiciat ad se homines mente alienatos.' Et paullo post 'Quod si successerit, alienari mente, ac vel ex equo hominem decidere.' Quemadmodum autem *alienatus animo*, ita 'abalienatus jure' xxii. 60. 'Deminuti capite, abalienati jure civium, servi Karthaginiensium facti.' Similiter 'alienare mentem' apud jurisconsultum l. 15. ff. de Injuriis. 'Apud Labeonem quæritur, si quis mentem medicamento aliove quo alienaverit, an injuriarum actio locum haberet?' 'Alienatio mentis' apud Plinium Hist. Nat. xxi. 21. 'Quæ potio datur et in alienatione mentis melancholicis:' apud Tac. Ann. vi. 24. 'Vocesque deficientis adjecerat, quis primo alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox, ubi exspes vitæ fuit, meditatas compositasque diras inprecatur.' Vide Rhodii Lexicon Scribon. voce 'Mentis alienatio.' *Alienatus animo ad libidinem*, ut 'alienatio a me ad cives inpios' apud Cic. Orat. Phil. ii. 1. 'Tuamque a me alienationem ad cives inpios tibi gloriæ fore putasti.'

Negat hesterno tantum convicio Icilii] Repone *negat ex hest. tant. convicio*. Rhen. Ut Rhenanus reposuit, in nullo cod. reperi. Nam *negat externo* est in Voss. utroque, Leid. 1. Harl. 1. Port. Klockian. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. *negat hesterno* Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. sec. unde constat, librarios voces 'hesternus' et 'externus' male in Mss. confundere solitos fuisse. Vide alia exempla hujus erroris ad xl. 14. § 2. Si itaque Rhenanus *negat ex hesterna* ex conjectura reposuit, eum non audiendum censeo. Quin et si *negat ex hesterno* in cod. Wormat. reperit, ea lectio ex juncta duplici lectione *externo* et *hesterno* nata esse videri debet. Cujus erroris, in libris scriptis frequentissime obvii, plura exempla vide ad hujus lib. c. 44. § 4. Insuper si Livius hic *negat ex hesterno tantum convicio Icilii* scripsisset, existimari posset mox etiam subjuncturus fuisse 'sed ex certis quoque indiciis compertum se habere.' Ita enim Livium plerumque præpositiones repetere solitum fuisse, vidimus hoc lib. cap. 6. § 8. Nihilominus lectionem, a Rhenano receptam, loco movere non sustinui, quod quam proxime ad eam accedens Flor. S. Marci, optimæ notæ codex, aperto librarii errore præferat *negat ex hasterno*.

Cujus testem Romanum populum habeat] Est in veteri *populum Rom.* Rhen. In ordine verborum omnes nostri consentiunt Rhenani veteri. Vide ad x. 16. § 6. In ipsis vocibus tamen eorum nonnulli aliquid mutant. *Cujus testem pop. Romæ habeat* est in Leid. 1. quod etiam voluisse videtur, qui in Port. a m. sec. *populum Ro.* dedit: *cujus testem pop. rumor habeat* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. *cujus testem pop. rumorum habeat* Lipsiens. at *pop. Romanum* verius est.

Nocte tota cœtus in Urbe factos esse ad movendam seditionem] Bis trajectis vocibus *tota nocte cœtus in urbe factos esse ad sed. mov.* fragm. Hav. Paullo ante *aptum*, pro *compertum*, Lipsiens. Per compendium scriptum fuisse pu-

τὸ *optum*, ex quo parva mutatione *aptum* dari potuit.

§ 2 *Itaque se, haud inscium ejus dimicationis, cum armatis descendisse*] Forte *cum armatis escendisse*. Klock. *Itaque haud insc. ejus dim. cur armatis descendisse* Gaertn. Cave autem cum Klockio legas *escendisse*. Quod enim a multis factum esse Gronovius memorat ad II. 28. § 6. ut verbum hoc intempestive jactarent, id etiam hic ab Klockio commissum est. Appius enim se 'cum armatis descendisse' dicit, nempe in forum, ubi erat magistratuum jus dicentium tribunal, quo etiam Virginius filiam deduxit, ut Livius supra cap. præc. narrat, et quo Sp. Oppius irrupit, ut collegæ Appio auxilio esset infra cap. seq. Sollemnis autem est locutio 'descendere in forum.' Infra c. 56. 'Quum Appius stipatus patriciis juvenibus in forum descendisset.' IV. 14. 'Dispositis præsidiis quum in forum descendisset.' Et passim. Similiter 'in aciem,' 'in campum Martium descendere' ubique obcurrunt; quarum locutionum rationem inde deducit Valla Elegant. V. 36. quia in aciem, in forum, in campum venientes de loco tuto in locum discriminis veniunt. Alii vero quia ex locis altioribus sese dimittebant in inferiora. Vide Grævium ad Cic. ad Fam. VIII. 4. et Tennul. ad Frontin. II. 1. ex. 11. Horum expositio, certe ratione locutionis, qua hic Livius utitur, verior est. Erat enim forum in valle inter montes Capitolinum et Palatinum. Vide Donat. de Urbe Rom. II. 16. et seqq. et Nardin. Romæ Vet. V. 2.

Non ut quemquam quietum violaret] *Non ut quietum quicquam* Leid. 2. *quicquam* etiam est in Gaertn. Mox *coërcet* Harl. 1. cujus librarius omisisse videtur, vel non animadvertisse notam *coërc'et*. Vide ad XL. 14. § 2.

§ 3 *Proinde quiesse erit melius*] Ita recte primi Moguntini ediderunt, quum ante vulgo legeretur *Proinde quies erit melius*. Moguntinorum lectionem habent omnes nostri, nisi quod alio ordine verborum *Proinde quiesse melius erit* sit in Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Hav. *Proinde quiesce erit melius* in Gaertn. *Proinde quievisse erit melius* in Voss. 2. Verum, contractionem hanc Livium etiam in verbo *quiesse* sæpius captasse, patebit ex illis quæ dicentur ad XXXVII. 11. § 5. Tota, quæ hoc loco, locutio etiam obcurrit XLIV. 36. 'Non operæ est stanti nunc in acie docere, quibus de caussis hodie quiesse melius sit.'

I, inquit, lictor, submove turbam] Prima vocula *I*, quam Aldus adjecit, ab antiquioribus edd. exsulabat; eamdem non agnoscunt etiam Voss. ambo, Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Eam interceptam puto a primo seq. dictionis elemento; licet sæpe etiam alibi negligentia librariorum exciderit, ubi tamen errori eadem origo adsignari nequit. Vide ad I. 26. § 7. Contra *Il, inquit, lictor* est in Leid. 1.

Da viam domino ad prehendendum mancipium] *Ad prædendum manc.* Lipsiens. *ad prendendum manc.* Voss. 1. Leid. ambo, Klockian. Port. Flor. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 29. § 4. et hoc cap. § 6. Mox, *Quum hoc int.* pro *Q. hæc int.* Hav. Τὸ *ipsa* autem deficit in Gaertn.

Desertaque præda injuriæ puella stabat] *In jure puella stabat* Lipsiens. Vox *puella* deest in Gaertn.

§ 4 *Tum Virginius, ubi nihil usquam auxilii vidit*] *Tunc Virginius* Voss. 2. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad II. 12. § 15. Deinde *ubi usq. nihil aux. vidit*, transpositis vocibus, Port. *ubi nihil nusq. aux. vidit* Voss. 1. et Leid. 2.

Primum ignosce patrio dolori] Pal. 2. *pattio primum ign. dol.* Gebh. Ita et Hav. nisi quod librarius ejus vocem *dolori* negligenter omiserit. *Primum ign. dol.* neglecta voce *patrio*, Lipsiens.

Si inclementius in te sum invectus] Vet. lib. *si quid incl.* Sigon. Voculam *quid*, quam vetustiores typis descripti agnoscunt, primus Frobenius a. 1535. expunxerat. Sed constanter superest in omnibus Mss. ita tamen ut *si quod incl.* habeant Voss. 1. et Harl. 1. *si quot incl.* Leid. 1. *si quid clementius* Voss. 2. Eleganter post voculam *si* τὸ *quid* abundare solet. Infra XXXVI. 9. 'Simul orantes, ut, remoto exercitu, per legatos, si quid ei videretur, secum disceptaret.' Cic. ad Fam. IV. 1. 'Trebatioque mandavi, ut, si quid tu eum velles ad me mittere, ne recusaret.' Ovid. Epist. Heroid. VI. 151. 'quod si quid ab alto Justus ades votis, Jupiter, ipse meis:' ubi vide Nic. Heinsium. Denique voces *in te sum* perperam desiderantur in Leid. 2.

Sinas hic coram virgine nutricem percontari, quid hoc rei sit] *Sinas hoc* Voss. ambo et Leid. 2. Deinde *quid hoc sit*, voce *rei* exclusa, Voss. 1. et Leid. 2. Male. Vide ad III. 4. § 5. Mox verbis seqq. *falso pater ductus sum* Leid. 1. quomodo fere Cic. de Amic. c. 19. 'Quum cogniti sunt, et aut Deorum aut regum filii inventi, retinent tamen caritatem in pastores, quos patres multos annos esse duxerunt.' Solent autem verba 'dicere' et 'ducere' sæpe in scriptis commutari. Vide ad XXXVIII. 48. § 1. Hic tamen nihil mutandum arbitror. Vide Gruter. ad d. loc. Cicer. Terent. in Andr. IV. 5. 18. 'Si id scissem, numquam huc tetulissem pedem: semper enim dicta est ejus hæc atque habita est soror:' in Heaut. II. 3. 29. 'Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit.' Denique *dictus sim*, pro *d. sum*, Gaertn.

§ 5 *Data venia, seducit filiam, &c.*] Virginiæ virginis, quam pater Virginius Icilio uxorem desponderat, quamque Appius unus ex decemviris vitiare tamquam servam satagebat, ob idque a patre peremptæ, historiam enarrat Livius, cujusque indubitatam fidem facit multæ antiquitatis marmorea tabella, cum hujusmodi inscriptione Romæ in Sancta Maria Monticelli exstante.

D. M.
VIRGINIVS
FILIAE. MEAE. CARISS. VIRGINIAE
NIMIAM. OB. PIETATEM. PROPRIIS
MEIS. MANIBVS. INTEREMPTAE
PROH. DOLOR. QVANTVM. FVIT
CARISSIMA
VIX. ANN. XVI. IVVENTVTIS
EIVS. MEN. V. D. III.

Hujus rei, antiquitatis studio commotus, meminisse volui, quamvis historiam per se claram nulla dilucidatione egere cognoscam, nec laboris nostri titulo aut subjectæ materiæ respondere. Mirum sane tabellam, hujusmodi historiam referentem, usque ad tempora nostra servatam, sicque per annos amplius bis mille facti generosi magnitudinem celebrante historia, ac inciso marmore conservante memoriam, faventibus etiam longissimis annorum curriculis. Namque Appium decemvirum magistratum gessisse, quando id contigit, A. U. C. 303. constat, et Christum Salvatorem nostrum A. U. C. 751. Augusti imperii 42. natum consentiunt omnes; unde facta computatione manifestum evadit, ab insigni facinoris anno usque adhuc reperiri annos 2040. *M. Donatus.* Merito hanc inscriptionem, quam ante Donatum Mazochius et Fabricius produxerunt, Gruterus inter spuria ac subposititia retulit in corpore Inscr. p. 16. num. 8. Rupertus etiam ad Pompon. de Orig. Jur. II. 10. testatur, monumentum hoc sibi natum isto seculo videri, quo Romanæ linguæ genium ne unus vel alter possidebat: habuisse enim Virginii ævum verba quædam propria et peculiarem scribendi modum, posterioribus temporibus non nisi antiquariis intellectum, qui hic nullus adparet.

Seducit filiam ac nutricem prope Cloa-

sinæ ad tabernas] Veneris armatæ templum haud procul foro intelligit, quæ 'Cluacina' dicitur a 'cluendo,' id est, pugnando, auctore Plinio xv. 29. Quidam Cloacinam Cloacariorum Deam intellexerunt; sed inepte, meo quidem judicio. *Glar.* Plinius *Cluacinam* legit xv. 29. 'Quippe ita traditur, myrtea verbena Romanos Sabinosque, cum propter raptas virgines dimicare voluissent, depositis armis purgatos in eo loco, qui nunc signa Veneris Cluacinæ habet. Cluere enim antiqui purgare dicebant.' At Lactantius de Falsa Relig. I. 20. *Cloacinam* agnoscit. Verba ejus sunt: 'Cloacinæ simulacrum, In cloaca maxima repertum, Tatius consecravit, et, quia, cujus esset effigies, ignorabat, ex loco illi nomen imposuit.' *Sigon.* Deam hanc *Cloacinam*, non *Cluacinam*, dicendam esse, contendunt viri docti ad Augustin. de Civit. Dei IV. 8. Et eam scripturam firmant nummi gentis Mussidiæ apud Ursin. aliosque, in quorum aversa parte inscriptum CLOACIN. legitur. Vide Ezech. Spanhem. de Præst. et Usu Numism. Dissert. I. x. p. 191. Non moramur enim J. Harduinum; qui, quamque ejus vocis literam integræ vocis initialem esse existimans, in notis ad Plin. loc. laud. inscriptionem ita explicabat, 'Cymbam Lubentes Obtulerunt Augusto Cæsari Imperatori Narbonenses.' Doujatius 'Cloacinam' in cloaca inventam distinguit a 'Venere Cluacina:' illius enim ædiculam in quinta, hujus in octava Urbis regione memorari: Venerem autem 'Cluacinam,' a 'cluendo,' id est purgando dictam, alio nomine 'Armatam' dictam esse. Quis tamen vett. Venerem Cluacinam etiam 'Armatam' adpellatam scripserit, non invenio. Sed origo orta videtur ex depravato Plinii loco laud. in quo alii, quod nunc editur, 'cluere enim antiqui purgare dicebant,' legerunt *pugnare dicebant*. Verum id tanto minus ferendum in Doujatio, quod 'cluere' recte exponat 'purgare.' Ceterum *prope Cloacinæ* alii intelligunt, prope ædem Cloacinæ. Vide Marlian. lib. Urb. Rom. Topogr. III. 5. Panvin. In Descript. Urb. Reg. VIII. et Fabric. Descript. Urb. c. 10. quomodo 'ad Martis' inlustramus ad x. 23. § 13. Alii *prope Cloacinæ* intelligendum putant signum, vel statuam. Vide Fam. Nardin. Rom. Vet. v. 8. Ellipsin non adsecuti sunt plerique librarii, unde *prope Cloacinæ tabernas*, vocula *ad* omissa, scriptum est in Voss. utroque, Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. in quo a m. pr. exaratum exstiterat *prope Cloacineas tabernas*.

Quibus nunc Novis est nomen] *Quibus nunc Jovis* Hav. *quibus nunc notum est nomen* Leid. 2. Lipsiens. et Voss. 1. a m. sec. Manus enim primigenia dederat *quibus nunc notus est nomen;* quæ lectio manifesta verioris scripturæ *Novis* vestigia servat. Utramque lectionem servans Gaertn. præfert *quibus nunc Novis notum est nomen*. De *Tabernis Novis* vide Fam. Nardin. loco laud. et Alex. Donat. de Urb. Roma II. 27.

Atque ibi ab lanio cultro arrepto] Pall. 1. ac 3. falso habent *lamio*. Ceterum Diodorus ait, fuisse *κοπίδα*, qua trajecta fuerat Virginia. Sed glossarium *κοπίδα* ait quoque esse cultrum. Κοπὶς ἡ μάχαιρα. *Cultrum*. Lubet autem totum Diodori locum huc adscribere ex l. XII. p. 300. Εἷς δ' ἐξ αὐτῶν ἐρασθεὶς εὐγενοῦς παρθένου πενιχρᾶς, τὸ μὲν πρῶτον χρήμασι διαφθεῖραι τὴν κόρην ἐπεβάλετο. ὡς δ' οὐ προσεῖχεν ἐκείνη τούτῳ, ἐπαπέστειλε συκοφάντας εἰς αὐτὴν, προστάξας ἄγειν εἰς δουλείαν. Τοῦ δὲ συκοφάντου φήσαντος ἰδίαν αὐτοῦ εἶναι δούλην, καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα καταστήσαντος δουλαγωγεῖν, προσαγαγὼν κατηγόρησεν ὡς δούλης. τοῦ δὲ διακούσαντος τὴν κατηγορίαν, καὶ τὴν κόρην ἐγχειρίσαντος, ἐπιλαβόμενος ὁ συκοφάντης ἀπή-

γαγεν ὡς ἰδίαν δούλην. Ὁ δὲ πατὴρ τῆς παρθένου παρὼν καὶ δεινοπαθῶν, ὡς οὐδεὶς αὐτῷ προσεῖχε, παραπορευόμενος κατὰ τύχην παρὰ κρεωπόλιον ἁρπάσας τὴν παρακειμένην ἐπὶ τῆς σανίδος κοπίδα, ταύτῃ πατάξας τὴν θυγατέρα ἀπέκτεινεν, ἵνα μὴ τῆς ὕβρεως λάβῃ πεῖρας, &c. *Gebh.* *Atque ibi a lanio* Leid. 2. *atque ibi ab laniož* Port. *atque ibi albanio* Voss. 1. et Lipsiens. in contextu, pro quo *ab lanio* emendatur in margine. *Ab anio* scriptum fuerat in Flor. sed litera initialis *l* postea recte addita est. Deinde *cultro abrepto* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et fragm. Hav. Solent autem librarii voces 'arripere' et 'abripere' commiscere. Vide ad II. 33. § 7. Hic vero ut *abrepto* darent, caussa fuisse videtur quod 'ab lanio' præcesserit. Verum 'ab lanio arrepto cultro' dictum est, ut 'advocare ab armis' et similia alia, de quibus vide ad I. 57. § 8. vel 'culter ab lanio' ponitur pro culter lanii, ut 'cornu sinistrum ab regiis,' pro regiorum, XXXVII. 23. 'Ab regiis sinistro cornu, quod ab alto objectum erat, Hannibal, dextro Apollonius purpuratorum unus præerat:' ita enim recte Gronov. scribendum conjecit: ubi plura vide. 'Arripere cultrum' autem, ut 'arripere ignem' II. 33. 'Cæde in proxima urbis facta, ignem temere arreptum imminentibus muro ædificiis injecit.' Quin etiam in eadem hac re Jurisconsultus Pomponius l. 2. § 24. ff. de O. J. 'Arrepto cultro de taberna lanionis filiam interfecit.'

Hoc te uno, quo possum, ait, modo, filia, in libertatem vindico] Volumen scriptum habet *filiam in lib. vindico.* Nec est absurda lectio; nisi quis malit legere, *filia mi, in lib. vindico.* Rhen. Λεπτολόγος est Rhenanus, contendens legendum, vel *filiam in libertatem*, vel *filia mi*, seorsum sentientibus omnibus libris. *Gebh.* *Hoc te uno, quod possum* fragm. Hav. Vide ad XXXVI. 33. § 3. *Hoc te uno possum* Port. *Hoc te uno, quo possim* Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *filia, lib. vindico* Gaertn. *filiam in lib. vindico* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. et Lipsiens. Ut pateat, Gebhardi quidem, at non omnes libros, a Rhenani cod. seorsum sentire. Præfero tamen vulgatum *filia, in lib. vindico*, et ultimam literam τοῦ *filiam* ex proxima vocula *in* repetitam esse existimo. Vide ad I. 27. § 11. II. 30. § 13. c. 40. § 4. et § 11. III. 36. § 3. V. 4. § 3. c. 32. § 9. VI. 24. § 11. et alibi sæpe.

Pectus deinde puellæ transfigit; respectansque ad tribunal] Vocem *deinde* fragm. Hav. a m. pr. vocem sequentem *puellæ* Hav. omittunt. Deinde *spectansque* Port. a m. pr. et Lipsiens. *re exspectansque* Leid. 2. Qua lectione nihil aliud iterum librarius indicavit, quam se duplicem lectionem invenisse *respectansque*, quæ vera est, et *exspectansque* errore scribæ natam. Vid. hoc lib. c. 44. § 4.

§ 6 *Excitus Appius comprehendi Virginium jubet*] *Exercitus Appius* Voss. 1. solito errore. Vide ad X. 33. § 1. Deinde *compr. Virg. jubet* Leid. 1. et Klockian. Vide hoc cap. § 3.

Donec multitudine etiam prosequentium ruente ad portam perrexit] Colon. membranæ, *donec mult. etiam proseq. juvenum tuente ad portam perrexit.* Modius. Pall. tres *proseq. tuente:* quasi tuentibus multis prosequentium evaserit per portam ad exercitum Virginius. Amplius Andreas *donec mult. etiam proseq. juvenum tuente:* quod in membranis Coloniensibus quoque reperit Modius. *Gebh.* *Ruente* a Curione est, nam quicquid ante illam cum Mss. *tuente:* scilicet Virginium a vi lictorum Appii. Lib. XXXIII. c. 7. 'A paucis procurrentibus lacessita pugna est, deinde subsidiis tuentium pulsos aucta.' Quod Modius ex Col. annotat *prosequentiumjuvenum*, id sane

Romana Andreæ, Veneta, Tarvisina, Becharius, Ascensius, Moguntini, Saveterius expresserunt. Aldus omisisse videtur, et ex eo Juntas, Gryphius, et cæteri. Sed videtur non rejiciendum, quando et 'matronarum' et 'virorum' separatim mox Livius meminit. *J. F. Gron.* Non Curio, sed Basileenses a. 1539. decennio ante Curionem *ruente* primi dederunt, invitis etiam codd. meis. Vocem vero *juvenum* nullus eorumdem codicum agnoscit, quam propterea recte ab Aldo omissam puto. Non enim mox 'matronæ' et 'viri' memorantur, ut obponantur 'juvenibus,' qui Virginium prosecuti sunt, sed ut doceat Livius, quid subito hoc casu a sexu muliebri, quid item a sexu virili, et ita per partes ab omnibus Romanis, qui aderant, factum fuerit. Potius itaque obponuntur 'matronæ' et 'viri.' Præterea *multitudinem etiam proseq. tuente ad portam pertexit* Lipsiens.

§ 7 *Puellæ infelicem formam, necessitatem patris deplorant*] *Infelicem fortunam* Leid. 2. Hav. et Hearnii Oxon. C. et N. in margine. Et ita a m. sec. inter versus emendatum præfert Voss. 1. Sed præstat vulgatum. Supra enim c. 44. Virginiam 'forma excellentem' dicit. Hic vero formam illam 'infelicem' vocat, quoniam pulchritudo ejus caussa amoris Appiani, et ita mortis Virginiæ exstitit. Alibi sæpe voces 'forma' et 'fortuna' in Mss. commutantur. Vide ad XLI. 20. Ceterum *Munitorius*, pro *Numitorius*, transpositis literis, paullo ante Lipsiens. Eodem errore scribas *Municius*, pro *Minucius*, dedisse vidimus ad II. 63. § 2. et *muniendi*, pro *minuendi*, ad VI. 27. § 8.

§ 8 *Ceteraque, quæ in tali re muliebris dolor*] Non dubito, quin Livius scripsit, quemadmodum est in lib. vet. *Eamne lib. procr. cond. ea pud. præmia esse, cetera*, (pro 'et cætera;' subaudi 'clamitant,') *quæ in tali re muliebris dolor:* et quæ sequuntur. *Rhen.* Voculam *que*, vel relativum *quæ* (utrum enim sit, discerni nequit, quum pro diphthongo *æ* plerumque in Mss. simplex litera *e* scribatur, et hic etiam *que*, non *quæ*, reperiatur in plurimis meorum codicum) omittunt etiam Flor. Voss. 1. Leid. ambo, Harl. 1. et Lipsiens. Quorum consensus efficit, ne pertinaciter Rhenano adversandum censeam. Ceteroquin τὸ *quæ* excidisse videri posset propter præcedens *que:* quod alibi non raro factum. Vide ad XXIX. 6. § 8. Vel, si malis, pronomen *quæ* elisit præcedentem voculam *que*, qui error et alibi commissus est. Vide ad XLI. 2. § 11. Paullo ante *Eam lib. procr. cond.* particula interrogandi omissa, Voss. 2. Tum *ea pudicitia*, pro *ea pudicitiæ*, Lipsiens.

Quo est mæstior imbecillo animo, eo miserabilia magis querentibus subjicit] Τὸ *eo* si arcerent veteres libri, non profecto revocarem: sed quare tantopere eliminandum sit, quam censet homo doctus, caussam nullus video. *J. F. Gron.* Homo doctus, Gronovio memoratus, qui voculam *eo* eliminandam censebat, est J. Freinshemius, qui hanc conjecturam proposuit in Indice Flori in voce 'Dubium.' Et eadem etiam aberat a Voss. 1. Verum postea, errore scribæ deprehenso, a m. sec. adscripta est. Reliqui omnes constanter vulgatum servant, nisi quod *ea miserabilia* habeat Lipsiens. neque ego satis justam expungendi caussam video. *Subicit*, pro *subjicit*, Flor. Leid. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vide ad II. 10. § 9. Præterea *quo est mæsticior* Gaertn. errore librarii. Vide ad II. 15. § 6. Insuper *inbellico animo* Klockian.

§ 9 *Vox tota tribuniciæ potestatis ac provocationis ad populum ereptæ*] *Vota*, pro *vox tota*, Flor. Deinde particu-

lam copulantem nesciunt Leid. 1. et Port. Insuper *procationis ad pop.* habet Leid. 1. *vocationis ad pop.* fragm. Hav. a m. pr. Tum *erectæ* Leid. 1. quomodo librarii alibi sæpe peccare soliti sunt. Vide ad III. 5. § 7. Denique verbis seqq. *publicarum indignationumque* Lipsiens.

CAP. XLIX. § 2 *Nunc retractantem arripi*] Vir doctus *detrectantem:* ut et pro eo, quod est c. 52. 'Nullo, qui per ætatem ire posset, retractante.' Num ergo et apud Columellam II. 2. 'Nunquam stimulo lacessat juvencum, quod retractantem calcitrosumque eum reddit.' Cic. Tusc. v. 29. 'Quod paullo ante Peripateticos veteremque Academiam hortari videbatur, ut sine retractatione libere dicere auderent, sapientes esse semper beatissimos.' Ad Attic. XIII. 25. 'Conficies igitur, et quidem sine ulla dubitatione, aut retractatione.' Num, inquam, et his locis mutandum? *J. F. Gron.* Vir doctus, qui *detrectantem* apud Gronovium legendum putabat, est iterum J. Freinshemius in Indic. Flori in voce 'Detrectare;' cujus conjecturam Gronovius ipse a. 1645. in contextum recepit. At, quum postea mutata sententia vulgatum præferendum judicarit, mirum est pristinam lectionem simul revocatam non fuisse, quod nunc demum præstiti. Quamvis enim Hearne Oxon. L. 1. et 2. Freinshemio suffragari profiteatur, omnes tamen mei *retractantem* servant, nisi quod *retrectantem* sit in Harl. 2. et Port. a m. sec. cujus primigenia scriptura etiam *retractantem* fuerat. 'Retractare' autem plerumque quidem pro iterum ac de integro tractare poni solet; quum tamen frequentativum sit τοῦ 'retrahere,' caussam non video, cur etiam de eo commode dici non possit, qui constanter se retrahit, qui parere recusat. Infra VI. 28. 'Juniores Romani sine retractatione convenere.' XXXVII. 18. 'Ibi rursus levia per excursiones prœlia fieri cœpta, Eumene summæ rei discrimen haud dubie retractante:' ita utroque loco legendum; nam vulgo etiam *detrectatione* et *detrectante* editur. Vide quæ illis locis notantur. Similiter Sall. fragm. Histor. l. I. in Orat. L. Philippi § 3. 'Vos mussantes et retractantes verbis et vatum carminibus pacem optatis magis, quam defenditis:' ubi videndus Cortius. Cic. Orat. Philipp. XIV. 14. 'Cumque sine ulla retractatione pro patria vitam profuderint:' ubi videndus Ferrar. Potius autem scribendum *retractare,* quam *retrectare.* Ita enim et *detractare,* pro *detrectare,* passim in Mss. Livii melioribus exaratum obcurrit. Vide ad Liv. XXXIV. 15. § 9. quæ scriptura Dukero suspicandi caussam dedit ad Flori I. 22. § 2. alicubi *retractare* per errorem scriptum fuisse pro *detractare.* Mox *locus adparitoribus adeundi* transpositis vocabulis Leid. 2. In præcedd. autem *nunc vocare Icilium,* pro *nunc vocari I.* Harl. 1. Reliqui vulgatum servant, nisi quod *vocati* sit in Gaertn.

§ 3 *Sed duces quoque multitudinis erant*] *Ducesque mult.* Voss. 1. et Leid. 2. Vide ad v. 27. § 1. *duces etiam mult.* Gaertn.

Si jure agerent] Scribe, *si jure ageret:* subaudi, Appius. *Rhen.* Sententia videtur esse: si Appius sibi pro jure et potestate magistratus ita agendum putaret, se defensuros Icilium adversus eum, qui non magistratus, sed privatus esset. *Duk.* Si solum Lipsiensem *agerent* præferentem excipias, *ageret* servant omnes, quibus usus sum, scripti. Et ita Aldus ediderat. Verum in erratis priorem lectionem *agerent* perperam revocavit. Paullo ante *L. Val. M. Her.* omissa vocula connectente *et,* priscæ edd. Eam primus addidit Aldus suffragantibus omnibus meis codd.

Vindicare se a privato Icilium aie-

bant] *Agebant* Voss. 1. Leid. ambo, Klockian. Lipsiens. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. qui error in membranis antiquis frequens est. Vide ad VIII. 33. § 23.

Si vim adferre conaretur, ibi quoque se haud inpares fore] Dele pronomen *se*. Nam præcedit 'vindicare se a privato.' *Rhen.* Ablegavit provocabulum *se* Rhenanus, illud repetentibus Pall. Mss. omnibus, atque antiquitus editis. *Gebh.* *Adferre conarentur* Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. Hav. fragm. Hav. a m. pr. Hearnii Oxon. N. et C. omnesque inpressi usque ad Frobenium, qui a. 1535. *conaretur* vulgavit; quomodo etiam legi necesse est, si superius *jure ageret* cum Rhenano recipimus. Et ita hic exhibent Voss. 2. Harl. ambo, Port. et fragm. Hav. a m. sec. Tum *illi quoque*, pro *ibi quoque*, Port. Denique pronomen *se*, quod Rhenanus delendum judicavit, ab uno tantum abest fragm. Hav. in reliquis omnibus constanter superest. Neque illam legitimam delendi caussam puto, quod modo præcesserit. Vide ad I. 3. § 9.

§ 4 *Hinc atrox rixa oritur*] *Atrox ira oritur* Port. errore scribarum. Paullo post *sequuntur Val. Hor.* transpositis vocabulis Gaertn. Ordinis mutandi caussam habuisse librarius videtur, quod bis supra hoc cap. Valerius Horatio præponatur; similiter etiam c. 40. c. 41. c. 50. c. 53. c. 55. IV. 6. et alibi. Sed omnes codd. reliqui ab uno illo dissentiunt. Præterea Livium non semper eo ordine in his usum esse patet ex c. 52. 'Plures jam, quam Horatius et Valerius, vociferabantur.'

Eos concio audit, decemviro obstrepitur] *Decemviro obstrepit* fragm. Hav. a m. sec. Interpolatori displicuisse videtur mutatio orationis agentis in passivam, quæ tamen Livio familiarissima est. Vide ad IV. 2. § 7. et ad VIII. 34. § 9.

§ 5 *Cum fractis animis Appius vitæ metuens in domum*] *Confractis animis* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. qui error sæpe in codd. scriptis obcurrit. Vide ad IV. 24. § 7. *Contractis animis* corruptius Lipsiens. Sed 'fractus' et 'tractus' in Mss. commutari solent. Vide ad XXIII. 35. § 1. Deinde *vitæ met. App. fugit in domum* Flor. Sed voces *Appius fugit*, quas sensus respuit, partim quod *Appius* præcedat, partim quod *recepit* sequatur, olim pro lemmate margini adscriptæ, ab indocto autem librario in contextum admissæ fuisse videntur. Id autem sæpe alibi factum esse videbimus ad VII. 40. § 4. Ceterum paullo ante vocula *Jam*, quæ est in omnibus libris, qua scriptis qua inpressis, a manu recenti deletur in Flor. Tum *pro imperio* ut I. 51. 'Quia pro imperio palam interfici non poterat, oblato falso crimine, insontem obpressit.'

Capite obvoluto recepit] *Recipit* Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Port. Flor. et Gaertn.

§ 6 *In forum ex altera parte inrumpit: videt imperium vi victum*] *In forum ex altera parte rumpit* Leid. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr. Male. Vide ad Præfat. § 11. *irrupit* Harl. antiq. et Lipsiens. Deinde *vidit imp. vi victum* Gaertn. *videt imp. invictum* Leid. 1. et Lipsiens. Qui error natus est ex similitudine ductuum literarum *in* et *ui* in scriptura Longobardica. Vide ad III. 20. § 6. c. 57. § 8. et alibi. Ob eamdem caussam etiam sæpe *hinc* et *huic* commutantur in Mss. Vide ad XXV. 40. § 2. *ingens* ac *uigens*. Vide Nic. Heinsium ad Silii Ital. VI. 35. Ex eodem fonte profluxit, quod infra cap. seq. § 3. *in se* pro *visæ* præferat Hav. *in res*, pro *vires*, Gaertn. V. 46. § 4. *invido*, pro *vivido*, idem codex VI. 22. § 7. Ceterum *videt imp. jam victum* Harl. 2. Sed, utramque lectionem jungens, *videt imp. jam invictum* dedit librarius Hav.

Paullo ante *collega isset*, pro *coll. esset*, Harl. 1. quomodo sæpius peccarunt scribæ librarii. Vide ad XXVII. 44. § 3.

Agitatus deinde consiliis] Pro certo habeo, legendum *Agitatis deinde consiliis*, ut est in vet. lib. Nam IV. 25. ait, 'Consilia ad movenda bella ad Fanum Voltumnæ agitata.' Et post etiam, 'Ibi secreta consilia agitare.' Itemque sæpius 'agitare consilia.' *Sigon.* *Agitatis deinde consiliis* solus Pal. 2. a Sigonio rarissime discedens. Reliqui omnes *Agitatus*. Non diffiteor tamen, alteram hac meliorem esse lectionem. *Gebh.* *Agitatis* apud me tantum superest in Harl. 2. Hav. et Port. ab interpolatione; quibus Hearne Oxon. L. 1. B. et C. succinere testatur. *Agitatum* Lipsiens. Alii omnes, quibus usus sum, *Agitatus* servant. 'Agitare consilia' Livio frequens est, ut Sigonius observat. Ita I. 48. 'Ni scelus intestinum liberandæ patriæ consilia agitanti intervenisset.' VI. 2. 'Nec diu licuit quietis consilia erigendæ ex tam gravi casu reipublicæ secum agitare.' c. 18. 'Et Manlius cum principibus novandarum rerum interdiu noctuque consilia agitabat.' XXVIII. 10. 'Qui Etruscorum Umbrorumque populi defectionis ab Romanis ad Hasdrubalem sub adventum ejus consilia agitassent.' 'Consulta agitare' perpetuus Livii imitator Silius dixit I. 675. 'Inde agitant consulta Patres, curasque fatigant.' Donjatius, qui emendationem *Agitatis deinde consiliis* perperam Glareano adscribit, priscam lectionem non omnino respuendam judicat. Eam enim significare, varietate consiliorum, quæ omni ex parte et in omnem partem ingerebantur, agitatum et fluctuantem Oppium, initio adsensisse iis omnibus, quæ proponerentur, tandem eo descendisse, quod plures auctores suadebant, ut senatum vocari juberet. Et hanc lectionem veriorem esse auctoritas codicum integerrimorum eam tuentium persuadet. *Agitatus consiliis*, ut 'agitatus variis casibus' apud Justin. XVIII. 6. 'Cujus' Urbis 'virtus sicut bello clara fuit, ita domi status variis discordiarum casibus agitatus est.' Hanc itaque lectionem contextui restitui. Præterea *conciliis* fragm. Hav. a m. sec. Mox sequens *atque* non comparet in Lipsiens.

Multis auctoribus trepidus senatum postremo vocari jussit] Pall. tres et Campani ed. *trepidaverat*. Gebhard. Quid sibi velint tres Pall. Voss. uterque, Helm. Flor. Rott. et Campanus exhibendo *trepidaverat*, ignoro; nisi forte *auctoribus, trepida re, senatum postremo*. Infra c. 69. 'Plebem obedientem in re tam trepida Patribus præberent.' IV. 17. 'Et senatus, ut in trepidis rebus, dictatorem dici Mamercum Æmilium jussit.' XXVI. 8. 'Ut in re tam trepida senatu extemplo vocato.' *J. F. Gron.* *Trepidaverat*, quod in plerisque suis Gronovius invenerat, mihi quoque in omnibus meis obvium fuit. Eamdemque lectionem in Oxon. quos consuluit, superesse Hearne auctor est. Hinc Gronovius prima nott. ed. scribendum conjecit *multis auct., ut trepida re, senatum*. Sed malim *multis auct., trepida in re, sen.* Sæpius ea formula 'in re trepida,' 'in rebus trepidis' apud Livium obcurrit. Supra I. 27. 'Tullus in re trepida duodecim vovit Salios, fanaque Pallori ac Pavori.' IV. 13. 'Ne senectus sua in tam trepidis rebus damno dedecorive reipublicæ esset.' c. 46. 'Subsidia, quæ respicerent in re trepida, præparata erant ab tribuno militum.' c. 56. 'Senatus extemplo (quod in rebus trepidis consilium ultimum erat) dictatorem dici jussit.' XXVI. 5. 'Romani, ut in re trepida, ne ad unam concurrendo partem aliquid indefensi relinquerent, ita inter se copias

partiti sunt.' v. 36. 'Quorum auxilium a Clusinis in re trepida sit imploratum.' c. 44. 'Res ac periculum commune cogit, quod quisque possit in re trepida præsidii, in medium conferre.' XXXIV. 11. 'Orant, ne se in rebus tam trepidis deserat.' Silius Ital. VII. 1. 'Interea trepidis Fabius spes unica rebus:' ubi ex eodem plura exempla laudavi. Vide tamen, an præstet, *Agitatus deinde cons., postq. ex omni parte ads. multis auct. trepidaverat, sen. postr. vocari jussit;* vel, transpositis vocibus, *postquam ex omni parte ads. trepidaverat, multis auct. sen. postr. vocari jussit.* Id si placet, 'trepidare' non accipiendum est pro terrore concuti; sed, quemadmodum id verbum sæpe eleganter de ultro citroque discurrentibus sumi solet, de quo vide ad XXVII. 1. § 8. ita hic ad animum translatum de eo dicetur, qui certum, quod sequatur, consilium capere nequit, sed, modo huic, modo alteri adsentiens, in partes varias rapitur. Deinde *senatum postremum vocari* Lipsiens. aberratione librarii: unde etiam factum est, ut vocem *vocari* perperam omittant Leid. 2. et Voss. 1.

§ 7 *Spe per senatum finiendæ potestatis ejus*] *Fin. pot. eis* Hav. Paullo ante *Hec res, quod,* pro *Ea res quod,* Lipsiens. Sed utramque lectionem jungens scriba Gaertn. *Hec ea res* dedit. Præterea *displiceat,* pro *displicere,* Leid. 2.

§ 8 *Senatus nec plebem irritandam censuit*] *Non plebem irritandam* Voss. 1. et Leid. 2. *n° plebem irritandam* Port.

Multo magis providendum] Ms. *et multa magis.* Lego *sed multo magis.* Klock. Particulam *et,* quam vetustiores excusi omiserant, primus addidit Aldus. Eamdem etiam agnoscunt omnes scripti, quam in *sed* cum Klockio mutare nihil opus existimo. *Et multo post magis provid.,* addita voce, præfert Hav. Mox verbis proximis *nequit Virginii,* pro *ne quid,* Lipsiens.

CAP. L. § 1 *Quæ tum in monte Vecilio erant*] Quis ille mons sit, haud equidem memini me legere. Oportet, obscurum esse nomen. *Glar.* Video in Gallia nuper in usum Serenissimi Delphini ad has voces scriptum esse, 'Opinor *in monte Algido* legendum,' &c. [Vid. nott. Delph.] Sed in his nihil, nisi immensæ negligentiæ cum audacia certamen. Tam enim credo illum caste ac juste opinari de Liviana mutatione, quam vere in Dionysii vulgata exemplaria illud mendum irrepsit. Non irrepsit in Dionsyium, sed in Diodorum Siculum XII. p. 300. Non irrepsit in vulgata modo Diodori exemplaria, sed omnia alia, quæ habentur, aut inspecta sunt a viris doctis, quorum iste fuit labor. Emendatiores quos dicat, non intelligo. Soli Laur. Rhodomannus et Ph. Cluverius, alter in notis, in Vetere Italia II. 16. p. 777. alter sic correxit, nisi quod Rhodomannus non citet Λαγυδίῳ, sed Λαγιδίῳ, quod dicit esse mendose pro 'Αλγίδῳ. Sed quum Stephanus clare dicat ἐθνικὸν esse 'Αλγίδιος, apparet nihil in ea voce accidisse, nisi mutationes Α et Λ literarum, et scripsisse Diodorum 'Αλγιδίῳ, scilicet ὄρει, particulatim dicto *Vecilio,* uno ex collibus Algidiensibus. Nam egregie id ἐθνικὸν Stephani Græcum confirmatur ab accuratissimo Holstenio per inscriptionem ab Manutio productam, ubi sic Latine idem concipitur, non Algidensis. Sic ergo in Algidi montanis varia omnino fuerunt vocabula, quibus certæ partes distingui solebant, ut passim factum. *Jac. Gron.* Respons. ad Cavill. Fabretti p. 19. Codd. nihil mutant, nisi quod *in monte Vetilio* sit in Leid. 2. *in monte Vetulio* in Gaertn. Neque legitimam illam caussam Livii verba tentandi

Doujatius censere debebat, quod *mons Vecilius* a nemine memoretur. Ita enim infinita, et in Livio, et in aliis scriptoribus, mutanda superessent. Accedit quod, quamvis ager circa Algidum montanus fuerit, tamen Livius et æquævi scriptores disertim *Algidum montem* non memorent, qui tamen *Algidi* sæpissime mentionem faciunt. Id demum a posterioris ævi scriptoribus Hieronymo, Auctore de Viris Inlustr. et Eutrop. factum esse, observat Cluver. Ital. Antiq. II. 16. p. 777. Paullo ante *juniores Patres*, pro *juniores Patrum*, Lipsiens. Vide hoc lib. ad c. 15. § 2.

Ut omni ope a seditione milites contineant] *Ab seditione* Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Port. Lipsiens. Hav. fragm. Hav. et vetustiores, quos vidi, typis descripti. Lugdunenses operarum errore *omni ope ac sed.* a. 1553. vulgarunt, quod anno sequenti Basileenses et postea alii servarunt usque ad Modium, qui litera erasa *a seditione* edidit, quum *c* potius in *b* mutanda foret, præeuntibus scriptis et prioribus inpressis. *Omni ope*, sive *omni opere*, est in Gaertn. sollemni scribarum errore. Vide ad VIII. 16. § 4.

§ 2 *Ubi Virginius majorem, quam liquerat in urbe, motum excivit*] Scribendum *quam reliquerat*. Rhen. *Liquerat* primus Aldus dederat, sed invitis et scriptis et editis prioribus. Præterea *excitat* Voss. 2. Male. Supra II. 64. 'Sedato tumultu, quem terror subitus exciverat.' v. 10. 'Haud parvum motum duo judicia excivere.' XXVIII. 24. 'Adparuitque, quantam excitatura molem vera fuisset clades, quum vanus rumor tantas procellas excivisset.' Voces autem 'excire' et 'excitare' alibi sæpe librarii commutarunt. Vide ad XXVIII. 24. § 4. Insuper prima vox *ubi* deficit in Gaertn. Sed pro ea *ibi* est in Flor. Solent autem hæ voces in scriptis confundi. Vide ad XXVII. V. § 2.

§ 3 *Strictum etiam telum, respersusque ipse cruore, tota in se castra convertit*] Nemo animadvertit, hic vocem unam deesse, sine qua sensus esse nullus aptus potest. Ea vero est in libris antiquis sic: *strictum etiam telum tenens, respersusque.* Quam eandem affert etiam Dionysius in eadem re explicanda l. XI. p. 720. *τὴν μαγειρικὴν διὰ χειρὸς ἔχων, αἵματι πεφυρμένος ἅπας*: id est, *Lanii cultrum manu tenens, totus sanguine fœdatus.* Sigon. Quorsum hoc, o Sigoni, an putas totidem verbis Halicarnass. vertisse locum Livii? Imo omnes veteres libri, quos vidi, et is, cui ego multum tribuo, qui a Victorino Feltrensi fuit correctus, et impressus a Vendelino MCDLXX. nam ex antiquissimis eum describendum curavit. Sententia autem venusta est et gravis: nam ait Livius, telum strictum, ipsum etiam Virginium, qui erat respersus cruore, convertisse in se oculos militum. Duo enim admirationem injiciebant militibus: primum telum strictum: deinde ipse Virginius, qui erat respersus cruore. Quod si addatur illa dictio *tenens*, non video quomodo locum habere possit altera dictio *ipse*, quæ alioquin vim magnam habet in ea periodo. *Robortell.* Annot. II. 54. Ego, quum in plerisque libris Mss. triennio ante invenirem *strictum etiam telum tenens*, id quod nunc etiam in Mureti libro invenio, et quum Dionysium ipsum, quum de eodem homine eademque re loqueretur, eam non prætermittere animadverterem, ne prætereundam mihi quidem putavi. Robortellus autem omittendam esse censet, quia duo, inquit, admirationem injiciebant militibus; primum, telum strictum; deinde, ipse Virginius, qui erat respersus cruore. Quod si addatur dictio *tenens*, se non videre ait, quomodo locum habere possit dictio altera *ipse*, quæ alioquin vim mag-

nam habet in periodo. Ad quæ dico, Virginium duobus modis castris admirationem incussisse, et quod strictum telum haberet, et quod ipse sanguine respersus esset. Quod autem ait, se non videre, ut vox *ipse* locum habeat, nescio quos oculos habeat, qui non videat, aliud esse Virginium, strictum telum tenentem, aliud Virginium ipsum, quod multo majus est, respersum cruore. Neque enim Virginius aut cum telo, aut non respersus attulisset admirationem, sed cum strictum teneret gladium, et ipse, nedum gladius, esset respersus sanguine, in se tota castra convertit. Hæc si non vides, aut videre non potes, non est quod in tantis veterum scriptorum tenebris ambules, aut aliis lucem ostendere cogites, quam ipse intueri prope cæcus non possis. *Sigon.* Emend. I. 49. Eleganter de hac re jurisconsultus Pomponius l. 2. § 24. ff. de Orig. Jur. 'Initium fuisse secessionis dicitur Virginius quidam, qui cum animadvertisset, Ap. Claudium contra jus, quod ipse ex vetere jure in duodecim tabulas transtulerat, vindicias filiæ suæ a se addixisse, et secundum eum, qui in servitutem ab eo suppositus petierat, dixisse, captumque amore virginis omne fas ac nefas miscuisse: indignatus, quod vetustissima juris observantia in persona filiæ suæ defecisset, utpote cum Brutus, qui primus Romæ consul fuit, vindicias secundum libertatem dixisset in persona Vindicis Vitelliorum servi, qui proditionis conjurationem indicio suo detexerat, et castitatem filiæ vitæ quoque ejus præferendam putaret, arrepto cultro de taberna lanionis, filiam interfecit: in hoc scilicet, ut morte virginis contumeliam stupri arceret, ac protinus recens a cæde, madensque adhuc filiæ cruore, ad commilitones confugit: qui universi de Algido, ubi tunc belli gerendi caussa legiones erant, relictis ducibus pristinis, signa in Aventinum transtulerunt. Omnisque plebs urbana mox eodem se contulit.' *Modius.* Solus Pal. 2. *strictum etiam telum tenens.* Sed quoniam hic liber est sublestissimæ fidei, et recentissimæ notæ, suppositum quippe est τὸ *tenens* ab eo, qui putavit hiantem orationem tali verbo fulciendam esse. Conjecit enim castra in admirationem telum sive culter, quo filiam transfixerat, et ipse fœdatus sanguine virginis filiæ. Certe judicio opus est versaturis in vetustis libris, neque omnia avide arripienda sunt, quod plerumque in Livio parum memor pudoris, quem tanto scriptori debebat, fecit Sigonius. *Gebh.* Sane animadvertit nemo deesse vocem, sine qua sensus nullus esse possit: neque enim deerat: sed facile animadvertere est, superesse vocem in codice interpoli Sigonii, *strictum etiam telum tenens.* Ipsum enim illud telum strictum et subrectum, quale erat cruore madidum et stillans, non modo tenens telum, admirationi hominibus fuit, omniumque in se ora convertit. Vidit hoc et Robortellus. *J. F. Gronov.* *Tenens,* a Sigonio additum, Hearne in solo tantum Oxon. B. obfendit. Neque mihi in ullo meo obvium fuit, nisi in Hav. et in margine Port. a m. sec. Ejus loco *gerens* similiter in margine a m. sec. præfert fragm. Hav. Sigonius callide verborum Dionys. ordinem invertit, ut inter eum et Livium convenire incautis tanto magis persuaderet. Leguntur enim hac serie: Ἀφικνεῖται περὶ λύχνων ἀφὰς ἐπὶ τὸν πρὸς Ἀλγίδῳ χάρακα, τοιοῦτος οἷος ἐκ τῆς πόλεως ἐξέδραμεν, αἵματι πεφυρμένος ἅπας, καὶ τὴν μαγειρικὴν μάχαιραν διὰ χειρὸς ἔχων. Præterea *structum etiam telum* habet Leid. 2. sollemni errore. Vide quæ olim notavi ad Sil. Ital. IV. 746. et viros doctos ad Val. Max. II. 8. ex. 7. *Strictum telum,* ut 'stringere cultrum,' 'ferrum,' 'gladium.' Supra I. 58. 'Stricto gladio ad dormientem

Lucretiam venit.' Infra VII. 5. 'Procul inde omnibus abire jussis, cultrum stringit.' c. 40. 'Vos prius in me strinxeritis ferrum, quam in vos ego.' IX. 5. 'Sibi non stringere licuisse gladios, non manum cum hoste conferre.' XL. 4. 'Posito in conspectu poculo, strictisque gladiis, Mors, inquit, una vindicta est.' c. 9. 'Mihi quoque ferrum in me strictum cernenti vocem mittere liceat.'

Respersusque ipse cruore] *Respersusque et ipse cruore* Gaertn. Notat autem Victor. ad Varr. de Re Rust. I. 57. in optimo exemplari Varronis esse 'conspargere' et 'aspargere;' omnibus deinque in locis, ubi hoc verbum est apud Varronem Catonemque in compositione, eamdem vocalem primam literam habere, quam habet simplex: quomodo 'retractare,' 'attractare,' et 'detractare' multis locis apud Livium in Mss. obcurrit. Vide ad III. 49. § 2. V. 22. § 5. et XXXIV. 15. § 9. Verum quum alii omnes codd. tum etiam optimæ notæ Flor. *respersusque* servant. Pierius quoque auctor est, se apud Virgil. Æn. III. 625. in antiquis codd. quotquot habuit, 'aspersa' et 'adspersa' invenisse; et idem notat, in antiquioribus omnibus, quos præ manibus habuit, Æn. X. 416. *dispersit* legi.

In castris visæ, majoris aliquanto, quam erat, speciem] *In castris in se* dedit aberrans cod. Hav. librarius. Vide ad cap. præc. § 6. *in castris in majoris* est in Lipsiens. *species* deinde est in Flor. a m. sec. Præterea voces *quam erat* perperam omisit Port.

§ 4 *Flens diu vocem non emisit*] Hic postremum verbum perperam mutatum est. Debet enim esse *vocem non misit*, quemadmodum antiquum continet exemplar. Porro sæpe 'mitto,' pro emitto, Livius usurpat, simplex pro composito, sicut et 'missa' participium, pro emissa. *Rhen.* Rhenani codici concinunt mei omnes. Ita III. 36. 'Si quis memorem libertatis vocem aut in senatu aut in populo misisset.' c. 41. 'Non erit melius, inquit, nisi de quo consulimus, vocem misisse.' c. 56. 'Audita vox una vindex libertatis, ex eo missa ore, quo vindiciæ nuper ab libertate dictæ erant, silentium fecit.' IV. 3. 'Quod spiratis, quod vocem mittitis, quod formas hominum habetis, indignantur.' VIII. 32. 'Extra ea cave vocem mittas.' c. 33. 'Bene agis, inquit, quum eo nos deduci jussisti, unde et privati vocem mittere possemus.' XXX. 12. 'Si captivæ apud dominum vitæ necisque suæ vocem supplicem mittere licet.' XXXV. 32. 'Qui vocem liberam mittere adversus regis legatum auderent.' XL. 9. 'Mihi quoque ferrum in me strictum cernenti vocem mittere liceat.' Phædrus Fab. IV. 10. 4. 'Repente vocem sancta misit religio:' ubi vide Burmann. Justin. XLII. 4. § 12. 'Multis diebus non adloqui quemquam, non cibum sumere, non vocem mittere, ita ut etiam mutus factus videretur.' Florus IV. 10. § 7. 'Adeo res miraculo fuit, ut unus ex barbaris miserit vocem:' ubi videndus Dukerus. Ita *vox cælo missa*, pro v. c. *emissa*, Gronov. legendum censuit V. 51. § 7. ubi locutionem pluribus exemplis inlustravit.

§ 5 *Supinas deinde tendens manus*] *Extendens* Gaertn. pro quo *intendens* legendum esse conjici posset. Vide Nic. Heinsium ad Valer. Flacc. III. 268. Potius tamen est, ut *extendens* ex glossa interpretis receptum putemus. De locutione 'tendere manus' vide quæ notavi ad Silii Ital. XV. 640.

Neu se, ut parricidam liberum, aversarentur] *Patricidam* Lipsiens. et Voss. 2. Vide Cortium ad Sall. Cat. c. 14. § 2. Justin. XVIII. 7. 'Adfectati regni accusatus duplicis et in filio et in patria parricidii pœnas dedit.' Dein-

de *parr. liberi adversarentur* Port. a m. pr. *parr. liberorum avers.* a m. sec. Sed *liberum* contracte Livio frequens. Vide ad XXII. 22. § 5. *adversarentur* habent Leid. 1. Lipsiens. et Gaertn. eodem errore, quo 'aversus' et 'adversus,' ut et 'avertere' et 'advertere' passim in libris scriptis confunduntur. Vide ad II. 30. § 6. Gravius aberrarunt scribæ codicum Voss. 1. et Leid. 2. quorum ille præfert *veri seu patricidiam adversarentur*, hic *neque ut patricidæ veri seu patricidiam adversarentur.*

§ 6 *Sibi vitam filiæ suæ cariorem fuisse*] Mallem legi hoc loco *cariorem futuram fuisse.* Sigon. Falsus est Sigonius, qui hic persuadere nobis conatur legendum esse *cariorem futuram fuisse.* Continuo quia ille ex idiotismo ita loqui amavit, intrudendum tale Livio fuit. Vulgatam tuentur Pal. 2. ac deinde edd. binæ antiquissimæ. Ceteri scribunt *filiæ suæ cariorem fuisse.* Gebh. Ex meis vulgatum servant Flor. Harl. 2. Gaertn. et Hav. At reliqui præferunt *filiæ suæ cariorem fuisse;* nisi quod voces *adversarentur. Sibi vitam filiæ sua cariorem fuisse, si liberæ ac pudicæ vivere* desint in contextu fragm. Hav. in cujus margine a m. sec. adscribuntur, ita tamen ut ab initio *filiæ suæ* exaratum fuerit, quod postea in *filiæ sua* mutatum est.

Si libere ac pudice vivere licitum fuisset] Lectio vetus *ac pudicem vivere.* Forte scribendum *pudicam vivere licitum fuisset.* Et sequitur paullo post, 'quia non ultra pudica victura fuerit.' *Rhen.* Vet. libb. habent *libere ac pudice* sine diphthongo. *Sigon.* Non aliter Pall. tres et edd. priscæ, quam *libere et pudice.* Proinde delirat Rhenanus, corrigens ineptissime *pudicam vivere,* absurdissima constructione. *Gebh.* Rhenanus *pudicam.* Malo, *si liberæ ac pudicæ vivere licitum fuisset.* Quod mutavit Sigonius prætextu scriptorum suorum. Atqui fuerunt illi omnes, si quidem multi fuerunt, adeo recentis manus, ut diphthongos non haberent. Plautus Casina II. 8. 53. 'Malo hercle vestro tam versuti vivitis.' Bacchid. III. 6. 24. 'benevolens vivit tibi.' Catullus X. 33. 'Sed tu insulsa male et molesta vivis.' Terent. Heaut. II. 4. 11. 'Nisi prospectum interea aliquid nobis est, desertæ vivimus.' Cicero Philipp. XI. 10. 'Agitur autem, liberine vivamus, an mortem obeamus:' ad Fam. XIV. 1. 'Quod si nostris consiliis usi essemus, beatissimi viveremus.' *J. F. Gron.* In nullo meo *libere ac pudicem* inveni, quod Rhenano in suo obvium ansam conjectandi dedit *libere ac pudicam.* Id autem licet Gebhardo recte displicuisse existimem, caussam tamen non habuit, cur absurdissimam eam constructionem diceret. Livius enim, qui ubique orationem varietate distinguendi occasionem captavit, pari modo nomen adjectivum et adverbium cum particula conflectente junxit II. 30. 'Itaque confusi et contemtim pugnam iniere.' Licet autem Rhenanus *libere et pudicam vivere* conjecerit, ejusque emendationes plerumque Frobeniana a. 1535. exhibere solita fuerit, hic tamen eo relicto dedit *liberæ ac pudicæ vivere*, quod a Sigonio mutatum, recte Gronov. revocavit. Ovid. Am. Eleg. III. 9. 37. 'Vive pius, moriere pius.' Et ita alibi sæpe adjectiva pro adverbiis poni solent. Vide ad XXII. 12. § 7. Quod autem adtinet ad genus constructionis 'licitum fuisset vivere liberæ,' eodem modo id dictum est quo illud XXI. 44. 'Illis timidis et ignavis licet esse, qui respectum habent:' et apud Horat. Sat. I. 2. 50. 'Qua res, qua ratio suaderet, quaque modeste Munifico esse licet.' Plura ejus generis plena manu conlegit Nic. Heinsius ad Nason. Epist. Heroid. XIV. 64.

Morte amitti melius ratum quam contumelia, liberos] Deest verbum *vivere*,

inquit Sigonius. Immo superfit et hic in lutulento illo codice id verbum. Non enim sensus est, melius se esse ratum liberos mori, quam contumelia affectos vivere; sed cum imbibisset, minus esse durum per mortem, quam per probrum et dedecus, perdere liberos, dum miseretur filiæ et vicem ejus dolet, non recte æstimantibus crudeliter in eam se consuluisse videri. Non enim minus quam morte, amittebat filiam per duplicem contumeliam; alteram certam et expositam, cùm addiceretur domino pro mancipio, libertateque et civitate excinderetur; alteram dissimulatam quidem, sed satis multis prævisam intellectamque, cum destinaretur Appianæ libidinis victima. Sensus autem ille, quem dedimus, ostendit etiam in distinctione vulgo peccari, et ita faciendum: *quum velut servam ad stuprum rapi videret, morte amitti melius ratum quam contumelia liberos, misericordia.* J. F. Gron. *Vivere*, quod ex veteri cod. post vocem *liberos* addebat Sigonius, superest in Gaertn. Hav. et Oxoniensibus L. 1. et C. apud Hearnium. Sed recte Gronovius illud ex interpolatione natum docuit. Ceterum jam ipse Sigonius tacitus vet. libri sui scripturam damnavit. Scholion enim, quod in prima tantum ed. comparet, omittendo in posterioribus satis indicavit, se sententiam mutasse, et vulgatam lectionem nunc probare. Præterea *morte adimi melius* Hearnii Oxoniensis L. 1. *morte admitti* in contextu habet Lipsiens. pro quo in margine emendatur similiter *morte adimi.* Ovidius Epist. Heroid. XIII. 95. ' Infelix, quæ prima virum lugebit ademtum.' Epist. Heroid. XV. 115. ' Non aliter, quam si gnati pia mater ademti Portet ad exstructos corpus inane rogos.' Ex Pont. l. I. ep. 9. vs. 41. ' Jure igitur lacrimas Celso libamus ademto.' Horat. Od. II. 4. 10. ' ademtus Hector Tradidit fessis leviora tolli Pergama Grais.' Sed nihil mutandum esse codicum vulgatam lectionem tuentium consensus evincit. Vide ad Epit. Liv. lib. CXXVII.

Misericordia se in speciem crudelitatis lapsum] Aliter Pal. 2. et, ut plane existimo, perperam *Misericordia vivere, se in speciem, &c.* At Campanus *mira se in sp. crud. lapsum.* Gebh.

§ 7 *Nec se superstitem filiæ futurum fuisse, nisi spem ulciscendæ, &c.*] Τὸ *se* non modo desideratur in Voss. 1. et Leid. 2. verum etiam in excusis vetustioribus. Primus addidit voculam Aldus, quam servant reliqui codd. quorum etiam auctoritati cedendum puto. Neque vetustæ lectioni patrocinium inde peti potest, quod pronomen modo præcesserit: ' Misericordia se in speciem crudelitatis lapsum. Nec se superstitem filiæ futurum fuisse.' Nam ita supra etiam cap. præc. ' Si jure ageret, vindicare se a privato Icilium aiebant: si vim adferre conaretur, ibi quoque se haud impares fore.' Et sane vulgatæ Livii lectioni controversiam movendo justam caussam non esse, quod eadem vox modo præcesserit, ex illis patet quæ dicta sunt ad I. 3. § 9. Præterea *fuisse* perperam abest a fragm. Hav. a m. pr. Denique *ni spem ulciscendæ mortis* Harl. 2. Verum, quum reliqui constanter præferant *nisi*, ejus voculæ posteriorem syllabam a litera prima seq. vocis interceptam puto.

Illis quoque enim filias sorores conjuges esse] Liber antiq. habet *conjugesque esse.* Rhen. Pall. 1. ac 3. Campanusque *Illis quoque enim filias.* At Pal. 2. *Illis quoque eis filias.* Andreas, omisso τῷ *enim, Illis quoque filias.* Gebh. Ro. Andreæ, Bec. Mog. Asc. et cæteræ, *Illis quoque filias.* Gryphius *Illis quoque etiam.* Mss. et Campanus et Juntas *Illis quoque enim filias:* cui meum calculum appono. Vulgatum, *Illis etiam filias*, in primo reperio Curione. *J. F. Gron.* *Illis*

quoque eis Harl. 2. et Hav. At reliqui omnes *Illis quoque enim filias*. Primæ edd. præferunt *Illis quoque filias*. Aldus deinde reposuit *Illis quoque enim filias:* quod sequentes editores servarunt usque ad Basileenses a. 1539. qui substituerunt *Illis quoque etiam filias;* sed eodem errore operarum, quo etiam particulæ illæ in Mss. commutantur. Vide ad xxxvi. 41. § 3. Et eum tamen errorem servavit Gryphius a. 1548. Sed Curio deinde duarum particularum *quoque etiam* conjunctione obfensus, τὸ *quoque* expunxit. Quo restituto Gronovius recte ex Mss. cum Aldo revocavit *Illis quoque enim filias*. Deinde copulam, quam Rhenanus addidit, *filias sorores conjugesque esse*, agnoscunt omnes codd. mei. Eorum itaque fide eam servo. Ceteroquin illam omittere Livio haud infrequens est. Vide ad iv. 28. § 5. Verba proxima *nec cum filia sua libidinem Ap. Claudii exstinctam esse* omittuntur in Leid. 1. negligentia scribæ, cui ansam dedit τοῦ *esse* repetitio. Vide ad ix. 11. § 11.

§ 8 *Uxorem sibi fato ereptam*] *Arreptam* Leid. 2. *erectam* Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad iii. 5. § 7. *raptam* antiquæ edd. Suet. in Calig. c. 7. 'Ex ea novem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus jam puerascens.' Justin. ii. 2. 'Neque plus hominum ferrum et arma, quam naturalis fatorum conditio raperet.' 'Sibi raptam,' ut apud Ovid. Epist. xiii. 74. 'Ut rapiat Paridi, quam Paris ante sibi.' Metam. xiii. 772. 'lumenque, quod unum Fronte geris media, rapiet tibi, dixit, Ulixes.' Quum tamen reliqui codd. in vulgatum consentiant, eam lectionem recte ab Aldo adscitam puto. Paullo ante *cavendæ injuriæ similis* Port. alio ordine, sed invitis reliquis qua scriptis, qua editis. *Cavendū similis injuriæ* perperam Gaertn.

Filiam, quia non ultra pudica victura fuerit, miseram, sed honestam mortem obcubuisse] Vet. lib. *misera, sed honesta morte*. Sigon. Hanc lectionem solam in Campani reperi ed. Alias Pall. 2. ac 3. Andreæ quoque ed. *misera sed honesta morte occub*. ubi Pal. 1. omittit τὸ *sed*. Gebh. *Filiam, &c. misera, sed honesta morte occub*. primæ edd. præter Campanianam Gebhardo memoratam, usque ad Aldum. Is vero *miseram, sed honestam mortem occub*. recepit: quæ lectio, licet interim Sigonius ex vet. lib. priorem revocarit, in reliquis recentioribus permansit, usque dum Gronovius alteram *misera sed honesta morte* iterum restituerit. Ita autem tantum apud me pejoris notæ codd. Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav. ut et Oxonienses apud Hearnium præferunt; nisi quod Voss. 2. etiam voculam *sed* neglexerit. At contra *filiam, &c. miseram, sed honestam morte occub*. Leid. 2. et Port. ut *filiam miseram, sed honestam occub*. eodem modo dicatur, quo his ipsis verbis, *quia non ultra pudica victura fuerit;* et superius hoc cap. 'Si liberæ ac pudicæ vivere licitum fuisset:' ubi plura Gronovius exempla ejus locutionis laudavit. Proxime hanc lectionem *filiam, &c. miseram, sed honesta morte, occub*. a m. pr. fuerat in Flor. sed a m. sec. litera deleta factum est *misera, sed honesta, morte occub*. Verum *miseram, sed honestam mortem occub*. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 1. Klockian. et fragm. Hav. quod recepi; sive jungere velis *filiam miseram, sed honestam*, sive *miseram sed honestam mortem;* quomodo 'inhonorata mors' est apud Silium Ital. iv. 607. 'Namque inhonoratam Fibrenus perdere mortem Et famæ nudam inpatiens, spectabimur, inquit:' ubi olim plura notavi. De locutione 'obcumbere mortem,' vel 'morte,' vide ad xxxi. 18. § 6. Præterea *quod non ultra* Hav. Vide ad xxxviii. 36. § 4. Insuper *victura pudica fuerit*, transpositis vocibus, prisci excusi; pro quo Fro-

benius a. 1535. dedit *pudica victura*, consentientibus scriptis, quibus usus sum.

§ 9 *Quo vindicaverit filiæ*] *Quo vindicavit filiæ* Lipsiens. et Hav. Vide ad XL. 14. § 10. Posset et videri legendum esse *vindicarit*. Vide ad XXXIV. 32. § 8. *quod vindicaverit filiæ* Flor. sollemni scribarum errore. Vide ad XXXVI. 33. § 3.

§ 10 *Hæc Virginio vociferanti subclamabat multitudo*] *Nec Virginio vociferanti* Hav. quomodo sæpius scribæ peccarunt. Vide ad XXXII. 20. § 7. *Hæc Vir. vociferante* Gaertn. a m. pr. Ut ita 'Vir. vociferante' absolute; 'subclamare' autem sine casu ponatur, ut infra XXVI. 22. 'Quum centuria frequens subclamasset, nihil se mutare sententiæ.' XXI. 18. 'Sub hanc vocem haud minus ferociter, daret, utrum vellet, subclamatum est.' X. 25. 'Ad hoc quum subclamatum esset, duplici quidem vallo et fossa, et tamen in ingenti metu esse.' Quum tamen et idem ille codex a m. altera et omnes reliqui constanter *vociferanti* præferant, vulgato controversiam non moveo. Nam *Virginio vociferanti* etiam ablativo casu accipi potest. Vide ad VI. 14. § 13. Deinde *succlamabant* Voss. 1. a m. pr. et Leid. 2. quomodo alibi sæpe Livius loqui solitus est. Infra VI. 19. 'Simul multitudo illa non secum certari viderint, et ex advocatis judices facti erunt, et accusatores de plebe, patricium reum intuebuntur, et regni crimen in medio, nulli magis, quam libertati favebunt suæ:' ubi plura vide. An autem ipsi etiam hoc loco idem genus loquendi placuerit, ut dubitem, reliquorum vulgatum servantium auctoritas efficit. Ceteroquin *subclamabant* videtur probare sequens 'defuturos.'

Nec illius dolori, nec suæ libertati] *Nec ullius dolori* Harl. 1. Frequenter librarios voces *illi* et *ulli* in Mss. commutasse, docebo ad XXV. 11. § 3. Mox male *immixtæ turbæ* Voss. 1. Leid. ambo, Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. Tum *rogati*, pro *togati*, Lipsiens. et Gaertn. errore librariorum. Vide h. lib. ad c. 26. § 9. Errori caussam dedit similitudo literarum *r* et *t*. Vide ad V. 55. § 3.

Quum eadem illa querendo, docendoque] Prima vox exsulat ab Harl. 2. Port. et Hav. ad quam expungendam librarii permoti fuisse videntur, quod nescirent quid ei responderet; ideoque supervacuam crederent. Sed optime expedivit, ejusque usum docuit Gronov. ad § seq. Præterea particula *que* deficit in fragm. Hav.

Indigniora potuerint videri, simul profligatam jam rem nunciando] *Potuerunt videri* Leid. 2. *potuere videri* Port. Deinde *profl. rem jam nunc.* alio ordine edd. vett. usque ad Aldum, qui *jam rem* primus dedit. Et ita omnes scripti, licet quidam in aliis vocibus mutent. Nam *profugatam jam rem nunciantes* Voss. 2. *profugatam* etiam Leid. 2. at *nunciandum* Harl. 1. Paullo ante *quando*, pro *quanto*, Gaertn. quem errorem librarii ob minus distinctam verbi præeuntis pronunciationem facillime committere potuerunt. Vide ad VII. 16. § 3.

§ 11 *Insecutosque, qui*] Non placet eos, qui cum Virginio venerant, narrare, post suum discessum secutos alios, qui Appium desperatione rerum exsilium sibi conscivisse referrent. Credibile est enim, ita illos properasse, ut serius exeuntes assequi priores non possent. Dein cur ipsi illi, qui secuti dicuntur, non loquuntur, sed istis partes suas tradunt? Scripsit immo Livius *insecutique*. Et ita Voss. alter. Duo ait genera hominum perpulisse milites, ut ad arma conclamarent, et Romam contenderent: alterum, qui cum Virginio venerant: hi egerunt tum querendo eadem, quæ Virginius, adjiciendoque non posse verbis exprimi satis mœstam rei faciem, et, quamquam tristissima audirent, multo ta-

men tristiora videntibus fuisse: tum nunciando Romæ turbarum plena omnia, nec imperii compotes, qui essent illic, decemviros: alterum, qui, hos insecuti, auxerunt mendacio rem superjacientes, Appium pene manibus hominum discerptum servili fuga se subduxisse, et exsulatum isse. Particulas 'quum querendo,' 'simul nuntiando' posuit, ut 'quum tum, qua querendo qua nuntiando, et querendo et nuntiando.' *J. F. Gron.* Nondum per omnia Gronovii emendatio Doujatio placere potuit: nulla enim ratione fieri potuisse exstimat, ut Virginius et primi ejus comites actum de decemviris esse nunciarent, quum illis discedentibus Appius pro tribunali sederet armatis septus, nemine adhuc seditionem aperte movente. Existimat igitur etiam copulam *que* tollendam, et posteriorem periodi præcedentis partem ad eosdem, qui insecuti erant, referendam esse, distinctione mutata hoc modo, *quanto visa quam audita indigniora potuerint videri: simul profligatam jam rem nunciando Romæ esse insecuti, qui Appium prope interemtum in exilium abisse dicerent, perpulerunt, &c.* Vel, si conjunctionem retineri placeat, levi, ut credit, mutatione non incommode ita scribi posse opinatur: *simul profligatam jam rem nunciato Romæ esse, insecutisque qui Appium, &c.* *Nunciato* autem Livio usitata loquendi figura exponit 'quum nunciatum esset.' Tandem etiam vulgatam defendi, atque omnia, quæ hic narrantur, iis adscribi posse arbitratur, qui primi in castra pervenere. Diversis enim temporibus digressos eo simul pervenire potuisse; forte etiam paucos quosdam ea ipsa de caussa insecutos, ut Appii fugam nunciarent, postquam citatis equis postremum agmen præcedentium adsecuti essent, respiraturos ex fatigatione locum aliis dedisse nunciandi per castra, quæ audiissent. Verum non advertit, si insecuti aliis narrare potuerint, quæ post Virginii discessum Romæ acciderunt, eos idem quoque militibus in castris referre potuisse; neque admodum necesse fuisse, ut respirandi ex fatigatione spatium sumerent, et aliis partes suas darent, præsertim in re tanti momenti. Cur autem Doujatius in omnes has partes se verterit, et Gronovii emendationi acquiescere noluerit, ea caussa esse videtur, quod non intellexerit locutionem 'profligatam jam rem esse,' quam exponit 'actum de decemviris esse.' At 'profligare' non est conficere, ad exitum perducere, sed rem cœptam promovere, in ea multum proficere, quod patet ex eleganti gradatione apud scriptores obvia 'committere,' 'profligare,' 'conficere bellum,' 'cœpisse,' 'profligare,' 'perficere rem,' et ex eo, quod jungantur 'profligatum et pene sublatum bellum,' et 'profligata ac pene ad exitum deducta quæstio.' Vide Dukerum ad Flori II. 15. § 2. et quos ibi plures laudavit. Primi itaque, qui cum Virginio profecti erant, nunciabant *rem Romæ jam profligatam esse*, id est, auctoritatem decemvirorum in Urbe plurimum labefactatam, in imperio iis abdicando multum promotum esse. Adde omnia nonnihil aucta fuisse ab iis, qui cum Virginio advenerant, quemadmodum etiam aucta fuerunt ab insecutis, Appium in exsilium abisse nunciantibus. Gronovii itaque conjecturam unius codicis auctoritate firmatam, quam Clericus jam in contextum recepit, servavi. Ceterum omnes hic codd. vulgatum *insecutosque, qui* servant præter unum Klockian. qui præfert *insecutos, qui.* Male. Vide ad Epit. Liv. lib. CI.

In exsilium abisse dicerent, perpulerunt] *In exsilium abiisse* Voss. 1. Gaertn. et Hav. Vide ad II. 4. § 2. Deinde *perpulere* Leid. 2. et Port.

Ut ad arma conclamaretur] *Clama-*

retur Lipsiens. Sed 'conclamare' in hac re usitatissimum est. Plurima ex Livio exempla, quibus formula 'ad arma' inlustratur, et quorum plerisque verbum 'conclamare' obcurrit, conlegit Brisson. de Formul. IV. p. 342. Unicum tantum exstat ibi exemplum, ubi 'clamare ad arma' vel 'clamitare' dictum esse videri potest, quod desumtum est ex Liv. IX. 24. 'Decurrit inde quanto maxime poterat cum tumultu, ad arma, et, pro vestram fidem cives! clamitans, arx ab hostibus capta est, ite, defendite:' verum ibi unus tantum erat, qui *ad arma* clamitaret; hic plures sunt, qui id conclamant, simul clamant. Olim scriptum fuerat *Eclamaretur*, ut præfert Klockian. postea autem inperitus scriba priorem literam omisit.

§ 12 *Decemviri simul iis, quæ videbant, iisque, quæ acta Romæ audierant*] Pal. 1. *sique hisque acta Romæ*. Pal. 2. vero *simulque hiisque acta*. Gebh. *Simul iis, quæ videbant, iisque* sane potest tolerari, et alibi Livio adseremus. Tamen, quia ex duobus melioris notæ scriptis alter *videbant sique hisque acta*; alter *simulque hiisque acta*, videtur scribendum: *Dec. simul his, quæ vid. simul his, quæ acta Rom. aud.* ut I. 41. 'Simul, quæ curando vulneri opus sunt, comparat; simul, si destituat spes, alia præsidia molitur.' V. 10. 'Romæ simul delectu, simul tributo conferendo laboratum est.' VIII. 28. 'Fœneratoris simul libidinem, simul crudelitatem insignem.' Et frequenter alibi. *J. F. Gron.* Plerique codd. mei præferunt *Dec. simul his, quæ vid. iisque*, vel *hisque, quæ acta Rom. aud.* de quo loquendi genere videbimus ad Liv. XXXIII. 12. § 2. Sed solus Voss. 2. *Dec. simul his, quæ vid. simulque his, quæ acta Rom. aud.* Unde firmari potest conjectura Gronovii legentis, *Dec. simul his, quæ vid. simul his, quæ acta Rom. aud.* Et ita invenisse in codd. suis videntur librarii Voss. 1. et Leid. 2. qui dederunt *Dec. simul his, quæ acta Rom. aud.* reliquis *quæ videbant, simul his* omissis, cui negligentiæ eorum occasionem illud præbuit, quod τὰ *simul his* bis repetita fuerint. Ea autem tam facile transmittere non potuissent, si scriptum fuisset *simul his, quæ vid. hisque, quæ Romæ acta aud.* Livio autem illa repetitio τοῦ *simul* familiarissima est. Supra I. 9. 'Adeo simul spernebant, simul tantam in medio crescentem molem sibi ac posteris suis metuebant.' II. 10. 'Simul fragor rupti pontis, simul clamor Romanorum, alacritate perfecti operis sublatus, pavore subito inpetum sustinuit.' c. 65. 'Consul increpando simul temeritatem, simul ignaviam, pudore metum excussisset.' III. 33. 'Simul ut pro legatione tam longinqua præmio esset honos, simul peritos legum peregrinarum ad condenda nova jura usui fore credebant.' c. 68. 'Pleni fortunarum gloriæque, simul publicæ, simul privatæ.' IX. 25. 'Ab his simul custodes trucidari cœpti, simul datum signum armatis.' XXI. 33. 'Simul ab hostibus, simul ab iniquitate locorum Pœni obpugnabantur.' XXIII. 30. 'Contemta simul senectute patris, simul post Cannensem cladem Romana societate, ad Pœnos defecit.' XXIV. 12. 'Numidis Hispanisque ad præsidium simul castrorum, simul Capuæ relictis.' c. 21. 'Travecti per Tycham simul ad libertatem, simul ad arma vocantes.' c. 31. 'Quum ipsos simul milites fidos, simul obsides haberent.' XXVII. 3. 'Simul ut cum agro tecta urbis fruenda locarentur, simul metuens, ut suum quoque exercitum, sicut Hannibalis, nimia urbis amœnitate emolliret.' c. 15. 'Canere inde tubæ simul ab arce, simul a porta et ab navibus:' ubi iterum vide Gronov. c. 40. 'Distenderant curas hominum, simul recordantium, quas primus adventus Hannibalis intulisset Italiæ clades, simul, quum illa angeret cura, quos tam propitios urbi atque imperio fore

Deos.' xxviii. 31. 'Simul seditionem civilem in castris Romanis, simul defectionem sociorum in majus verbis extollentes.' xxix. 2. 'In medios invecti hostes simul pedestres acies turbarunt, simul equitibus Hispanorum viam inmittendi equos clauserunt.' xxx. 4. 'Simul ut ab eo, quod parabat, converteret hostium animos, simul ne qua eruptio ex urbe fieret.' Pari modo Virgil. Æneid. ii. 220. 'Ille simul manibus tendit divellere nodos, Perfusus sanie vittas atroque veneno, Clamores simul horrendos ad sidera tollit.' Curtius iv. 10. 'Equitesque præmisit, simul speculatum, simul ut ignem, quo barbari cremaverant vicos, exstinguerent.'

Alius in aliam partem castrorum ad sedandos motus discurrunt] *Alii in aliam partem* Port. a m. sec. erasa priori lectione. Deinde *discurrit* primæ edd. quas vidi; pro quo Aldus recte *discurrunt* substituit, eam lectionem tuentibus omnibus scriptis meis. Liv. ii. 10. 'Cunctati aliquamdiu sunt, dum alius alium, ut prœlium incipiant, circumspectant.' xxii. 7. 'Tamen alius ab alio inpleti rumoribus domos referunt.' xxx. 4. 'Qui, dum in colloquio legati essent, vagi per castra, alius alia, aditus exitusque omnes, situm formamque et universorum castrorum, et partium, specularentur.' Sall. in Cat. c. 6. 'Hi postquam in una mœnia convenere, dispari genere, dissimili lingua, alio more viventes, incredibile memoratu est, quam facile coaluerint:' in Jug. c. 12. 'Reguli interea in loca propinqua thesauris alius alio concessere:' quo utroque loco consulendus est Cortius, et Rivius ad priorem locum, qui et plura ex Curtio hujus locutionis exempla adduxit.

Leniter agentibus responsum non redditur] *Leviter agentibus* Flor. Voss. 1. Leid. 1. Harl. 2. Port. Hav. et fragm. Hav. qui error ob ductuum similitudinem frequens est in libris scriptis. Vide ad xxxvi. 31. § 8. *leniter agere* etiam Livius dixit xxvii. 9. 'Quum absterrere eos a tam detestabili consilio vellent, castigando increpandoque plus, quam leniter agendo, profecturos rati.' xxxix. 25. 'Acerbius leniusve egerunt:' ubi τῷ *lenius* obponitur *acerbius*, ut etiam mox eodem cap. 'Hæc acerbe postremi: quum priores leniter permulsissent iram.' Eidem obponitur etiam *aspere agere* hoc cap. 'Nihil placet aspere agi; quippe ab ipsis datum locum seditionis esse.' Eadem obpositio est ii. 61. 'Ut ex consueta asperitate orationis aliquid leniret atque submitteret.' Similiter 'leniter adloqui et castigare' xxxiii. 38. 'Per legatos, leniter adloquendo castigandoque temeritatem et pertinaciam, spem conabatur facere.'

Imperium si quis inhiberet] Ita restitui, quum in textum passim irrepsisset *imperio*. At nostrum exstat in Pall. tribus, nisi quod eorum duo *juberet*. Grut. *Imperium inhiberet* legendum esse ante Gruterum jam vidit Jan. Gulielm. Quæst. Plaut. in Bacchid. c. 2. qui tamen male Sigonio adscribit, quasi is *imperium*, quod in prioribus fuerat edd. mutaverit in *imperio*, quum ita jam Aldus omnesque fere edd. sequentes exhibuerint usque ad Gruter. Eadem damnata lectio mihi in Hav. Hearnio vero in Oxon. B. obvia fuit. Locutionem 'inhibere imperium' non modo Gulielm. loco laud. sed etiam Gronov. inlustrarunt hoc lib. ad c. 59. § 1. *Juberet*, pro *inhiberet*, perperam etiam Voss. 2. Mox *responderetur* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Gaertn. Vide ad Liv. xxxix. 42. § 6. at *respondere* habet Port.

§ 13 *Ut quisque obcurrerat*] *Occurrat* Voss. Olim per compendium scriptum fuisse videtur *occurr'at*; postea vero nota addita negligentia librarii omissa esse. Vide ad xl. 14. § 10. Ita mox § 15. *quærent*, pro *quær'ent* sive *quærerent*, in duobus erat codd. Ceterum paullo ante *Adventinum*, pro

Aventinum, habent Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et Lipsiens. quomodo etiam passim aliis locis in Mss. variis lapsi sunt scribæ: at pejus errat librarius Hav. qui pro *Adventinum*, dedit *adventum*.

Alia vox nulla violenta audita est] *Violentia* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. fragm. Hav. a m. pr. et Gaertn.

§ 14 *Quippe ab ipsis datum locum seditionis esse*] Vide num legendum sit *locum seditioni*, in dandi casu, non in gignendi. *Glar.* Glareanus putat legendum esse *seditioni*. Sed a vulgato non apicem discedunt omnes Pall. Mss. et impressi. *Gebh.* Non video cur hic magis relinqui debeat *seditionis*, quam c. 45. 'locum seditionis quærere:' ubi J. F. Gronovius bene correxit *seditioni*. Cic. pro Balbo c. 6. 'Cujus igitur audita virtus dubitationi locum non daret.' Livius xxv. 40. 'Nullum neque locum, neque tempus cunctationi consiliove dedit Mutines.' *Duk.* In vulgatam lectionem conspirant etiam omnes, quibus utor, codd. eamque adversus Glareanum defendit Corte ad Plin. Epist. ii. 1. § 6. Sed vide ad iii. 46. § 2.

§ 15 *P. Sulpicius*] Hic *Sulpicius* consularis esse traditur. At in consulatu *Ser. Sulpicius* nominatus est. Ergo et hic *Ser.* etiam *Sulpicius* scribendum. *P.* tamen *Sulpicium* consularem legatum nominat etiam Pedianus pro Cornelio p. 139. Verum reclamant Græci. *Sigon.* In omnibus meis constanter *P. Sulpicius.* Vide hoc lib. ad c. 31. § 8. nisi quod *P. Supplicius* sit in Harl. 2. et Lipsiens. Vide ad iii. 10. § 5. Paullo ante, pro *C. Julius*, Harl. 1. præfert *Con. Julius:* Gaertn. autem *Crassus Julius.* Ceterum in priscis edd. tres legati alio ordine memorantur, et *Sp. Tarpeius* in postremum locum, post duos collegas, rejicitur. Ea serie, qua nunc recensentur, primo apud Aldum obcurrunt, cui scripti omnes consentiunt.

Qui quærerent senatus verbis] *Quærent* Voss. 1. scribæ errore. Vide paullo ante ad § 13. Corrupte etiam *quærent senatum verbis* Lipsiens. *quærerent senatum urbis* corruptius Gaertn. 'Quærere senatus verbis,' ut 'denunciare senatus verbis' vi. 17. 'Denunciatum senatus verbis, facesserent propere ex Urbe:' ubi vide.

Quid sibi vellent, qui armati Aventinum obsedissent] *Quod armati* Harl. 2. Vide ad xxxvii. 35. § 4. Deinde *insidunt* Harl. 1. Non sequor. 'Obsidere' enim non tantum est obsidione cingere, sed etiam præsidio occupare, insidere: unde 'præsidio obsidere' Livius dixit xliv. 35. 'Quum loca non iniqua esse dicerent, præsidiis autem regis obsideri.' Tibull. Eleg. ii. 6. 23. 'Prædator cupit inmensos obsidere campos:' ubi alia exempla habet Broekhus. et inter illa etiam hoc Liv. xxxi. 28. 'Filium Persea, puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem ejus regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit.' Adde Cortium ad Sall. Cat. c. 27. § 2. Frontin. i. 5. ex. 19. 'Quum saltum evadere non posset, faucibus ejus obsessis.' *Absedisset* Port. *obsidisset* Harl. 2.

§ 16 *Id modo a multitudine conclamatum est*] Præpositio deest in Voss. 1. et Leid. 2. quam reliqui constanter servant. Deinde inverso ordine *M. Hor. et L. Val.* Port. Vide ad c. 49. § 3. Paullo ante *qui responderetur*, pro *quid responderetur*, Klockian. Vide ad vi. 37. § 8. Deinde *invidia*, pro *invidiæ*, Gaertn. Supra ii. 60. 'Huic tantæ concordiæ ducis exercitusque non ausi obferre se Æqui:' ubi quædam vide.

Cap. li. § 1 *Trepidatum esse, quia sine capite multitudo fuerit*] *Trep. est, quia sine cap. mult. fuerat* Harl. pr. *fuerat* etiam Gaertn.

Responsumque, quamquam non inuti-

liter] Est. in Pall. tribus *responsum quamquam non inutile*, contranitente consensu edd. priscarum. *Gebh.* Conjunctionem *que* nesciunt etiam Leid. 1. Harl. 2. Port. Lipsiens. et Hav. At facile eam seq. vocis prima syllaba intercipere potuit.

Fortuito tamen magis consensu] *Fortuitu* Harl. 1. Perperam. Vide ad II. 28. § 1. Vox *tamen* exsulat a Leid. 2. Mox alio ordine *comm. esse cons.* Gaertn.

§ 2 *Qui summæ rei præessent*] *Summæ reip. præessent* Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. *summæ reipub. præessent* fragm. Hav. in quo tamen voci *pub.* notæ adjectæ sunt a manu 2. quibus aliquid delendum esse vulgo indicari solet. Neque vocem illam agnoscunt ullæ, quas consului, vetustæ edd. Verius itaque videtur, a reliquis codd. hic discedendum, et solum Flor. ac libros typis descriptos veriorem lectionem subgessisse. Litera enim *p*, quæ τῷ *rei* in scriptis adjicitur facile ex prima vocis seq. repeti potuit, quemadmodum etiam alibi factum est. Vide ad XXVII. 40. § 3. Quos enim sibi præficiebant milites, qui ex Algido in Aventinum transierant, eos 'summæ reipublicæ præesse' Virginius contendere non poterat, quum non modo alter in Sabinis exercitus esset, sed et multi, tum patricii, tum plebeii, adhuc in urbe Roma degerent, et decemviri nondum honore abissent.

Militarique honore tribunos militum appellari] Ita primus edidit Frobenius a. 1531. Omnes autem, quos vidi, vetustiores typis descripti præferunt *appellare:* quod et ipsum in cunctis codd. quibus usus sum, superest: unum excipio Flor. in quo, si excerptis credendum, nihil hic varietatis præferentibus, *appellari* superest. Ejus itaque fide nihil mutandum puto; quamvis etiam haud temere tam concordem aliorum consensum sperneudum esse judicari posset. Non enim eam lectionem jure suspectam redderet forma verbi mutata, 'placere creari et adpellare.' Nam id sæpe Livio placuit. Infra XLII. 24. 'Nec novos statuere fines, sed veteres observari, in animo habere.' Vide Oudendorp. ad Front. II. 5. ex. 46. et quæ notantur ad VIII. 34. § 9. et ad IV. 2. § 7. Præterea *tribunos militares* Gaertn. quomodo mox sequitur: 'Ita decem numero tribunos militares creant.' Sed reliqui vulgatum servant, quos audiendos censeo.

§ 3 *Reservate, inquit, ista de me judicia*] *Reservare* Lipsiens. Deinde *de me ista judicia* Port. Paullo ante vocula *is* aberat ab Hav. quemadmodum etiam τὸ *Quum* ab Harl. 1. *primos honos deferretur* habet Lipsiens.

§ 4 *Nec mihi filia in vita honorem ullum jucundum*] Buslidianus codex multo melius *nec mihi filia inulta.* Non enim in omnem vitam honores recusat, quos postea suscepit; sed honorem sibi injucundum dicit, quamdiu vindicta de filiæ injuria nondum potitus fuerit. *Nannius.* Rectius idem liber vetus *Nec mihi filia inulta.* Non enim in omnem vitam honores Virginius recusat, quos postea suscepit; sed honorem sibi injucundum dicit, quamdiu vindictam de filiæ injuria nondum ceperit. *A. Schottus* Obs. III. 38. Non congruit sequentibus, rejectos omnes a Virginio honores. Campanus edidit *Nec mihi filia inulta:* quam lectionem produxit nuper quoque ex vet. libro A. Schottus Obs. l. III. c. 38. *Gebh.* *In vita*, vel unica voce *invita*, plerique codd. mei. Unus Leid. 2. recte exhibet *inulta:* quod sibi etiam Hearne fatetur inventum esse in codd. quos Oxonii consuluit, L. 1. 2. et N. Error ex similitudine literarum *i* et *l* natus est, unde factum, ut in Mss. passim a librariis confundantur. Vide ad II.

23. § 3. Præterea *jocundum* Voss. ambo, Leid. ambo, Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Vulgatum verius esse, post Dausquei. de Orthogr. part. II. in voce 'Jucundus,' docuit Broekhus. ad Prop. Eleg. I. 3. 35. auctoritate Cic. de Finib. II. 4. 'Hanc quoque jucunditatem, si vis, transfer in animum, juvare enim in utroque dicitur, ex eoque jucundum.' Adde Vossium in Etymol. Ling. Latinæ in voce 'Jucundus.'

Nec in perturbata republica eos utile est præesse vobis] *Inperturbata re* prisci excusi. Aldus primus *in pert. rep.* vulgavit, et ita omnes codd.

Qui proximi invidiæ sunt] Pal. 2. *qui proxime*. Sic Plautus in Milit. I. 1. 28. 'indiligenter hic eram.' Vide antiquas nostras. *Gebh.* *Proxime* etiam Port. et Hav. Alibi sæpe adverbium pro adjectivo poni solet. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 14. § 11. quemadmodum contra adjectivum pro adverbio. Vide ad XXII. 12. § 7. Hic tamen codicum *proxime* præferentium auctoritas levior est, quam ut tuto eam sequamur.

§ 5 *Si quis usus mei est, nihilo minor ex privato capietur*] *Si quis mei usus est* Port. qui etiam *nihilo minus* præfert. At *Si quis usus mei, ex privato* fragm. Hav. a m. pr. cujus margini, quæ culpa librarii omissa erant, a m. sec. postea adscripta sunt. Præterea *nihil omninor ex privato* Flor. in quo, unica litera expuncta, postea emendatum est *nihil omnino ex privato*, contra sensum Virginii. *Nihil minor rei ex privato* Gaertn.

§ 6 *Neque in Sabinis quievit exercitus*] Pall. 1. ac 3. *quietus exercitus*. Gebh. Ita et Voss. 2. Sed *quietut* Leid. 1. *Neque in Sabinis qui exercitus* Harl. 1. Mox *secessio a decemviris* Gaertn. et vetustiores typis excusi. Aldus demum *ab decemviris* dedit, ut habent reliqui codd. mei; nisi quod *secessio ab decemviri facta* præferat Lipsiens. Sed ultima litera τοῦ *decemviris* ibi intercidit ob similitudinem primæ in voce seq. Vide ad IV. 38. § 11.

§ 7 *Siccii cædis memoria revocata*] Scribendum est *renovata*. Porro quod hic est *renovata*, paullo post dixit *redintegrata* c. 56. 'Redintegrata,' inquit, 'extemplo est omnibus memoria fœdissimæ potestatis.' *Rhen.* Manavit ab Rhenano hæc lectio *memoria renovata*, solum testem nacta Pal. 2. librum ejus fidei, cujus sæpissime memoravi. Reliqui cum Campano *memoria revocata*. Sed quia video, ante duo ferme secula ita placuisse Andreæ, edenti *memoria renovata*, amplecti volupe et verum fuit. Livius XXII. 61. 'Nec postquam is rediit, renovavitque memoriam acceptæ cladis.' Curtius VII. 2. 'Ceterum recruduit separatus dolor: quippe veteris periculi memoriam præsentis cura renovabat.' Livius XXIII. 41. 'Ut antiquam cladium Samnio memoriam renovaret.' Elegantissime XXVIII. 35. 'Robur plenius nitidiusque ex morbo velut renovatus flos juventæ faciebat.' Cujus loci venustatem fœde contaminatum ivit Rhenanus. Ita Actius Agamemnonidis: 'Inimicitias Pelopidarum exstincta tam obliteratas renovare memoria.' Plinius Epist. VI. 10. 'Ipse mihi locus optimi illius et maximi viri desiderium non sine dolore renovavit.' Quinctilianus Declam. XI. 'Quoties redierit ille lætus vobis in supplicia mea dies, lugubres mihi ferte vestes, renovate servuli planctus, parate solatia propinqui.' Justinus XVIII. 4. 'Tunc fratrem dolo aggreditur, fingit se ad eum migrare velle, ne amplius ei mariti domus cupidæ oblivionis gravem luctus imaginem renovaret, neve ultra amara admonitio oculis ejus occurrat.' Græci, ut notum, dicunt ἀνανεοῦν. *Gebh.* Sic ante Rhenanum legebatur, sic Mss. fidi, nec debuit ille supponere *renovata*. Petronius c. 10.

'In memoriam revocatus injuriæ.' Livius XXXIII. 33. 'Nec præsens omnium modo effusa lætitia est, sed per multos dies gratis et cogitationibus et sermonibus revocata.' Adde, si tanti est, quæ ad Senecæ Beneficia II. 11. notavimus. *J. F. Gron.* *Renovata* Flor. Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. et N. cum vetustioribus inpressis usque ad Aldum, qui *revocata* restituit, suffragantibus ex meorum codd. numero Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. quam eamdem lectionem margini Oxon. N. adscriptam esse, Hearne professus est. Sæpissime hæ voces in Mss. commutari solent. Vide quæ notavi ad Silii Ital. XIV. 112. Adde viros doctos ad Cic. Orat. Philipp. I. 1. et quæ dicuntur ad I. 55. § 1. ut et ad IV. 9. § 1. ad V. 18. § 12. et ad C. 52. § 9. Ita cod. Sangerm. apud Columell. exhibet IV. 21. *Unde vitis anno sequenti revocari debeat:* ubi recte editur *renovari.* Utraque lectio habet, quo se tueri possit. Gronovio itaque, *revocata* restituenti, adversari nolui. 'Revocare in memoriam' dixit Justin. I. 5. 'In memoriam somnii responsique revocatur:' et VII. 1. 'Revocatus in memoriam oraculi, quo jussus erat, ducibus capris imperium quærere:' quod 'reducere in memoriam' dixit Plinius Ep. III. 10. 'Veritus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem.' 'Renovare memoriam,' ut 'renovare dolorem' Virgil. Æn. II. 3. 'Infandum, regina, jubes renovare dolorem.'

Quam qui nova fama de virgine adeo fœde ad libidinem petita accenderat] Ego *Virginia* reposui. JUV. 'Virginia formæ:' et Livius paulo post c. 58. 'manes Virginiæ:' rursus 'M. Claudius Virginiæ assertor.' *Sabell.* Docet legendum codex vetustus, *quam quem nova fama de virg. adeo fœde ad lib. pet. acc.* Rhen. Videtur illud *quem* mutandum esse in *quidem*, vel omnino delendum. *Numitorius* vero, quem supra Livius nominat, non is est, qui argenteis et æreis numismatibus *L. NVMITORIVS* dicitur, sed ex ea, ut videtur, familia. *Ursinus.* Pall. 1. ac 3. *quam quæ . . . petita acciderat.* Pal. 2. quoque *quam quæ nova fama de virg.* Cui accedit Campanus. Andreas autem *quam qui . . . petita acciderat.* Vulgatam lectionem architectatus est Rhenanus, non adeo inepte, ut opus fuerit conjectura Fulvii Ursini, vel corrigentis *quam quidem*, ad quod alludit prisca, ut notavi, editio; vel omnimodo expellentis. *Gebh.* *§q; &c. acciderat* Klockian. *quam quæ, &c. acciderat* Voss. 1. a m. sec. et Leid. 2. *quam quæ . . . accenderat* Leid. 1. Voss. 2. et Harl. 1. *quam quem . . . acciderat* Voss. 1. a m. pr. *quam quem . . . accederat* Hav. *quamquam, &c. accenderat* Gaertn. Etiam Hearne auctor est, se in Oxon. C. *quam quæ*, in cod. vero N. et *quam quæ*, et *quam quem* reperisse: *quam quod . . . acciderat* habet ed. Mediol. a. 1480. *quam quidem* legendum esse, etiam conjecit Latinius. Rhenani lectionem veriorem puto, quam servant Harl. 2. Port. et fragm. Hav. Nec multum abit Lipsiens. qui *quam quem, &c. acendeat* præfert. At in Flor. duplicem lectionem librarius notavit hoc modo, *quam quem, &c. acci accenderat;* ut indicet, vel *acciderat*, vel *accenderat* legendum esse. Quod posterius verum est. 'Accidere' et 'accendere' alibi etiam librarii commutarunt. Vide ad XL. 32. § 2. 'Accendere motum animorum,' ut 'accendere discordiam' II. 29. 'Si alia aliorum sit conditio, accendi magis discordiam, quam sedari:' ubi videnda quæ notavi. Porro *de virgine*, quod Sabellicus mutavit, substituens *de Virginia*, in omnibus meis scriptis constanter supererat. Idem de illis etiam, quos Oxonii consuluit, Hearne testatur. Horum igitur auctoritate

permotus priscam scripturam contextui reddidi, quam sibi etiam præ alia placere Latinius monuit. Sabellici conjecturam jam Veneti annis 1495. et 1506. mox Ascensius, et post eum recentiores receperunt. 'Virginem' tamen et 'Virginiam' nonnumquam commutari, dictum est ad hujus lib. c. 45. § 1. Denique *adeo fedo* Lipsiens.

§ 8 *Ne comitiorum militarium prærogativam urbana comitia iisdem tribunis plebis creandis sequerentur*] Nihil mutandum, licet admodum turbent librarii in membranis. *Ne qua miciorum milit. prorogativa urbana iisdem tribunis, &c.* corruptissime Harl. 1. *prærogativa ... sequerentur* Lipsiens. Gaertn. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. et fragm. Hav. *prærogativa ... querentur* Voss. 1. *prærogatiā ... quererentur* Leid. 2. *prærogativa ... sequeretur* Hav. et Port. a m. sec. qui a m. pr. *prærogata ... sequerentur* præfert. Deinde *urbana comitia id est tribunis plebis creandis* Voss. 2. Denique vox *creandis* deest in Leid. 2. Ex solis Flor. et Klockian. nulla scripturæ varietas notatur, nisi quod *hisdem tribunis* habeant, pro *iisdem tr.* Indoctis autem scribis locum corrumpendi ansam dedit, quod non intelligerent quid Livius *comitiorum militarium prærogativam* vocet. Ei exponendo adcommodatus est locus Asconii ad Cic. Act. I. in Verr. c. 9. 'Prærogativa, præter justum integrumque beneficium, aut dictum aut factum aliquid significat liberalius ab eo, qui nobis bene facturus est. Et rursus, Prærogativæ sunt tribus, quæ primæ suffragium ferunt ante jure vocatas:' ubi in sequentibus adhuc latius explicat, quænam 'prærogativæ,' quænam 'jure vocatæ tribus' sint, de quibus vide etiam Gronov. Observ. IV. 1. Quum autem centuriarum vel tribuum prærogativarum auctoritatem plerumque jure vocatæ sequerentur, earumque suffragium fere semper probarent; hinc factum est ut 'prærogativa' ponatur pro bono omine, certo signo atque indicio rei eventuræ. Et ita hoc loco capi potest, ac debet. Icilius inpedire volebat, ne plebs comitiis tributis omen futuri tribunatus plebis, datum illis, qui suffragio militari in Aventino tribuni militum creati erant, ratum esse, eosdemque illos tribunos plebis jubere posset; id enim si eveniret, ipse ab hoc honore, cui inminebat, exclusus fuisset. Operam itaque dedit, ut in exercitu, in quo militabat, totidem tribuni militum crearentur. Pari sensu vox 'prærogativa' obcurrit apud Liv. XXI. 3. 'In Hasdrubalis locum haud dubia res fuit, quin prærogativam militarem, qua extemplo juvenis Hannibal in prætorium delatus, imperatorque ingenti omnium clamore atque adsensu adpellatus erat, favor etiam plebis sequeretur.'

§ 9 *Peritus rerum popularium, inminensque etiam potestati*] Antiqua lectio *imm. et pot.* Opinor legendum *imm. ei pot.* Nam ipse postea tribunus plebis electus est, et eam potestatem restitui populo summis viribus urgebat. Sic lib. seq. Livius noster c. 25. 'Interim Romæ principes plebis jam diu nequicquam imminentes spei majoris honoris:' ita enim legendum docebimus ad fidem vetusti codicis. *Rhen.* *Imminensque ei potestati* est commentum Rhenani. Pall. tres *imminensque potestati.* Primus omnium Campanus corrupit, edita lectione *imm. etiam pot.* hinc subdit acumini Rhenani prurigo. *Gebh.* *Imminensque potestati* Leid. 1. Voss. 2. Harl. ambo, Hav. et Hearnii Oxon. B. *imm. et pot.* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et Port. Sed fragm. Hav. a m. pr. *imminensque et potestati*, a m. altera *imminensque potestati* præfert. Rhenani conjecturam veriorem puto. Alibi enim voculæ *et* atque *ei* commutari solent. Vide ad XLI. 19. § 6. Quin et Rhenano consentire videtur Flor.

ex quo in excerptis nihil notatur. Præterea male *pariter*, pro *peritus*, Leid. 1. *penitus* Harl. 1. Mox autem verba *et ipse prius*, *quam iretur ad urbem*, *pari potestate* desunt apud Hearnium in Oxon. B. sed negligentia ac culpa scribæ, cui fraudi fuit vocum *potestati* et *potestate* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11.

Eundem numerum ab suis creandum curat] J. Perizonius in marg. Livii *creari* legendum conjicit. Sed codd. dissentiunt; qui nihil mutant, nisi quod *a suis* sit in Gaertn. *creandum erat* a m. pr. in contextu Lipsiens. pro quo tamen *curat* a m. sec. in margine emendatur.

§ 10 *Porta Collina urbem intravere sub signis*] *Per portam Collinam* Leid. 1. Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. quæ lectio ex glossa nata videtur. Alterum Livio frequens est. XXVI. 10. 'Fulvius Flaccus, porta Capena cum exercitu Romam ingressus, media Urbe per Carinas Esquilias contendit.' XXVII. 37. 'Ab æde Apollinis boves feminæ albæ duæ porta Carmentali in Urbem ductæ.' XXXIII. 26. 'Lupus, Esquilina porta ingressus, frequentissima parte Urbis quum in forum decurrisset.' XLI. 9. 'Lupus etiam, Romæ interdiu agitatus, quum Collina porta intrasset, per Esquilinam magno consectantium tumultu evasit.' Ita 'ingredi via,' de quo vide ad X. 35. § 4. Præterea *intraverunt* Lipsiens. Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. et Hav. Mox *viginti* abest ab Hearnii Oxon. B.

§ 11 *M. Oppium, Sex. Manilium creant*] Hæc verba omittebantur in Leid. 2. *Sex. Manlium* præfert Hav. solito errore scribarum, qui diversarum gentium nomina 'Manlius' et 'Manilius' passim confuderunt. Vide ad XXXIV. 53. § 2. *Sex. Mantilium* Lipsiens. Præterea vox *creant* non conspicitur in Voss. 2. In sequentibus ordinem mutat librarius Gaertn. præferens *jurg. sæp., quam cons., temp. terunt.*

§ 12 *Et dedecora militiæ objiciebantur*] Τὸ *et* exsulat ab Hav. Male. Non enim Siccii cædes et Appiana libido erant dedecora militiæ. Nam Appii libido in Urbe patuerat; Siccius autem non bello contra hostes, sed insidiis decemvirorum, licet in expeditione, interfectus erat. Per *dedecora militiæ* intelliguntur res infeliciter bello gestæ, 'quod exercitus et ab Sabinis ad Eretum et in Algido ab Æquis fusi erant,' ut Livius supra narrat III. 42. qui cap. seq. 43. 'ad clades ab hostibus acceptas duo nefanda facinora decemviros belli domique adjecisse' refert. Perperam igitur etiam *decora* Voss. 2. Leid. uterque, Port. a m. pr. et fragm. Hav. Priores duæ ejus vocis literæ duplicandæ erant; quod librarii facere neglexerunt, qui contrario errore mox *neglegebant* pro *negabant* dederunt in Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr.

Quo anno jam ante abissent] Hic alter est locus, qui convincit, recte nos annum tertium decemvirorum in chronologia nostra sejunxisse ab anno, quo L. Valerius et M. Horatius Coss. fuere. Quamquam fieri potuit, ut hic tertius annus, quo in tyrannide fuere decemviri, non fuerit prorsus duodecim mensium, et Valerius Horatiusque citius iniisse magistratum, quam hactenus consuevere, quippe dies sollemnis ineundis magistratibus non fuit idem, ut multis postea locis ostendemus. *Glar.* Vide ad c. 38. hujus lib. § 1. *Quo anno ante ab.* vocula *jam* expuncta, Voss. 1. et Leid. 2. Deinde *quo anno jam ante abiissent* Voss. 2. et Gaertn. Vide ad II. 4. § 2.

§ 13 *Deposituros imperium se aiebant*] *Depositum imperium* Voss. 1. et Leid. 2. *deposituros se imperium* alio vocabulorum ordine Hav. et Gaertn. Denique *agebant* Leid. 1. et Lipsi-

ens. frequenti scribarum aberratione. Vide ad VIII. 38. § 23.

CAP. LII. § 1 *Per M. Duellium*] Pall. 1. ac 3. *Duilium*. Gebh. Ita et Flor. aliique plures codd. Vide ad II. 58. § 2. Ceterum *Per C. Duilium* Hearne in codd. Oxon. C. et L. 2. *Per M.* vel *C. Duilium* in N. esse auctor est. Vide ad § seq. Mox τὸ *qui* exsulat a Leid. 1. neque fuerat olim in fragm. Hav. sed m. sec. adscriptum est. Ea lectio ferri potest, modo ita distinguas, *Per M. Duilium* (*tribunus plebis fuerat*) *certior facta plebs*. Et sane sæpe alibi pronomen hoc ab interpolatoribus additum est; quo ejecto et verbis parentheseωs notis inclusis viri docti Livium emendandum docuerunt. Ita XXII. 46. 'Ventus (Vulturnum incolæ regionis vocant) adversus Romanis coortus multo pulvere in ipsa ora volvendo prospectum ademit:' ad quem locum plura alia exempla videri possunt. Si plures codd. accederent, eam lectionem veriorem esse non dubitarem. Nunc nihil muto. Hinc *contionibus*, pro *contentionibus*, Port. culpa librarii. Vide ad IV. 6. § 4. Denique *transiit*, pro *transit*, Harl. 2. Vide ad Epit. Liv. lib. CIII.

§ 2 *Adfirmante Duellio*] In exemplari Borbetomagensi legitur *affirmante C. Duellio*. Rhen. Pall. 1. ac 3. *affirmante C. Duilio*: at Pal. 2. *afsirmante C. Julio*. Gebh. *Affirmante cum Duilio* Klockian. *affirmante tum Duilio* fragm. Hav. *ut firmante C. Duilio* Harl. 1. *affirmante C. Claudio* Port. *affirmante C. Duilio* Voss. ambo, Leid. 1. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. *affirmante M. Duilio* Leid. 2. sibi quoque *affirmante C.* vel *M. Duilio* in codice N. obvium fuisse, idem Hearne testatur. Omnino non alius videtur indicari Duilius, quam qui modo memoratus est § præc. et tribunus plebis fuisse, cap. autem 54. tribunatum insignem ante decemviros creatos gessisse dicitur. Talem autem antea Livio memoratum non invenio, quam qui vigesimo secundo vel primo anno ante tribunatum adeptus legitur l. II. c. 58. et c. 61. Is autem constanter ibidem *Marci* prænomine adpellatur. Præterea quum Duilius, qui, abrogata decemviris potestate, unus tribunorum plebis creatur, in decemviralibus certaminibus plebi non defuisse dicatur c. 54. a Duilio hic memorato diversus fuisse statui nequit. Ei autem non modo Liv. d. l. verum etiam Dionys. Halic. l. XI. p. 727. *Marci* prænomen tribuunt. Hinc patet, male ei *Caii* prænomen in membranis nonnullis § præc. et in plerisque hoc loco dari. Quin et hic melius quodcumque prænomen in editis et cod. Flor. omitti puto, quoniam id, quod modo memoratum erat, in eadem periodo iterum repeti non adtineret, et Livius eo casu prænomen supprimere solitus sit. Paullo post *priusquam urbem deseri viderant* est in Hav. et Gaertn. *videat* in Harl. 2. *deserui* in Lipsiens.

Curam in animos Patrum descensuram] Formam hanc loquendi, qua res in animum 'descendere' dicitur, pro eo quod est pervadere, inbibi, penitus infigi, post Ciceronem natam esse, suspicatur ad hunc locum Donjatius. Verum ita jam Ciceroni æqualis locutus est Sallust. in Jug. c. 11. 'Quod verbum in pectus Jugurthæ altius, quam quisquam ratus, descendit.'

Scituros, quod sine restituta potestate redigi in concordiam res nequeant] Codex vet. habet *scituros que*. Malim legere *scituros, quam sine rest. pot.* aut *sciturosque, quam sine rest. pot.* Rhen. *Scituros, quod sine rest. pot.* edidit Andreas. Pall. tres *scituros que sine*. Ex quo extricandum censet Rhenanus *sciturosque, quam sine*. Sed quoniam sine libris, non probo: amplius Pal. 1. *redigi in concordia res*. Gebh. Illud *scio quod*, auctorum hujus ævi

non esse, subscribo F. Sanctio. Itaque, quia Mss. non modo Rhenani, sed et nostri, *sciturosque sine;* lege *sciturus quam sine*, vel *sciturosque quam sine:* quod utrumque jam ille proposuit. Lib. IV. c. 31. 'Documentoque fuere, quam plurium imperium bello inutile esset:' ubi mirum vexari a Rhenano. Cassius ad Ciceronem ad Famil. XV. 19. 'Scis, Cnæus quam sit fatuus: scis, quomodo crudelitatem virtutem putet: scis, quam se semper a nobis derisum putet.' Valde vellem etiam reperiri alicubi additum *sine restituta tribunicia potestate.* Nisi quia Duilius, qui tribunus fuerat, loquitur, ideo nullam aliam facile intelligi cogitavit. Ut quum IV. 48. ad tribunos dicitur, 'præclarum ipsis potestatique fore.' *J. F. Gron.* *Sciturosque sine restituta* etiam omnes codd. mei, nisi quod in fragm. Hav. a m. sec. emendatum sit *sciturος, quod sine restituta:* et *sciturος, quam sine restituta* prætulisse Flor. videatur. Magnas turbas inter viros doctos dederunt locutiones 'scio quod,' 'dico quod,' 'respondeo quod,' similesque, utrum Latinæ sint, an vero inter barbaras referri debeant. Eas proscribendas ex Latii sermone judicavit F. Sanctius in Minerv. III. 14. § de conjunctione 'Quod.' Iisdem deinde multis verbis patrocinium pararunt Sciopp. in Auctario Mariang. epist. 6. Ger. Joh. Vossius Gramm. l. VII. capp. 20. et 62. et Vorst. de Latin. falso Susp. c. 24. Contra vero, eos, sed inprimis Scioppium, errare, et locis aut corruptis aut male intellectis pugnare, contendit Gronov. ad Plauti Asin. I. 1. 37. ubi etiam hic *quam*, pro *quod*, legendum esse repetit, et ad Aulul. II. 2. 52. Nuper denique locutionibus illis vindicias paravit Jac. Perizon. in notis ad d. l. Sanctii, cui calculum adjecit Dukerus de Latinit. Juriscons. p. 352. Mihi tamen valde blanditur hoc loco, *sciturος, quam sine restituta;* quod, ut dixi, Flor. servat, nisi excerpta optimi hujus codicis fallant. Alibi etiam librarii *quod* et *quam* confundere soliti fuerunt. Vide ad II. 54. § 9. Deinde *sine tribunicia potestate* legendum opinatur Coutier. ad marg. Livii. Sed libri scripti in vulgatum conspirant. Ita cap. præc. in multis codd. legitur 'Peritus rerum popularium inminensque potestati:' ubi voce *potestati* tribuniciam potestatem intelligi inde patet, quod verbis proximis 'tribunorum plebis' mentio facta sit. Pro eo tamen hodie ex Rhenani conjectura *inminensque ei potestati* non male editur. Denique *dirigi in concordiam* Harl. 2. perperam transpositis literis. Vide ad XLI. 23. § 17. *Redigi ac redire in concordiam* Gaertn. Vide ad IV. 55. § 5.

§ 8 *Via Nomentana, cui tum Ficulensi nomen fuit, profecti*] Lego *Ficulnensi*, ab oppido 'Ficulnea.' Quasi vero eversa 'Ficulnea' mutaverit nomen. *Sigon.* *Via Momentanea* Leid. 2. *Via Numentana* Voss. 2. Lipsiens. Port. Hav. et fragm. Hav. Sed oppidum 'Nomentum,' unde viæ huic nomen, prima syllaba apud classicos Latinorum scriptores per *o* longum, apud Græcos per *ω* Νώμεντον scribi; at posterioris ævi scriptores, *o* mutato in *u*, fecisse *Numentum* et *Numentanus*, auctor est Cluverius Ital. Antiq. II. 9. p. 667. In Lapide apud Gruter. p. CCCCXXXIX. num. 5. Cn. Munatius M. F. Pal. Aurelius Bassus vocatur CVRATOR. VIAE. NOMENTANAE. Præterea, *Ficulnensi* se in Oxon. N. et B. reperisse testatur Hearne, quæ mihi scriptura in nullo nostrorum codd. obvia fuit: sed *Fulgensi* est in Leid. 2. *Figulensi* in reliquis omnibus: quod et suos, quos Oxonii consuluit, præferre, idem Hearne professus est. Hinc non parum firmatur suspicio Cluverii, existimantis verum oppidi nomen 'Ficulea' fuisse, unde dicendum foret *Ficulensis*,

ut antiquæ edd. hic præferunt: librarios vero, quasi derivativum a 'ficu' arbore, 'Ficulnea' formasse. Vide ad I. 38. § 4. Denique *nomen fuit, tum profecti* Harl. 2. et Hav. Sed voculam *tum* male librarii ex præcedenti repetierunt.

Secuta exercitum plebs] Pal. 1. ac 3. *Sequitur ex. plebs*. At Campanus *Secuta est ex. plebs*. Gebh. *Sequitur ex. plebs* unus apud me Voss. 2. præfert; reliqui constanter *Secuta ex. plebs* tuentur. Paullo ante *mod. patr. suor. nihil violandi imitati* Hearnii Oxon. L. 2. invitis omnibus meis. *Patrum eorum*, pro *p. suorum*, habet Gaertn. *imitata*, pro *imitati*, perperam Lipsiens.

Nullo, qui per ætatem ire posset, retractante] Ita quidem in margine Harl. 2. At in τῷ κειμένῳ perperam *qui per æt. inpedire posset*: quomodo et obfert Lipsiens. Utraque lectione juncta *qui per æt. ire impedire posset* est in Gaertn. Deinde omnes hic etiam constanter *retractante*, nisi quod errore scribæ sit *retractande* in Leid. 1. Vide hoc lib. ad c. 49. § 2.

§ 4 *Prosequuntur conjuges liberique*] *Persequuntur* Leid. 2. Infinitis locis librarii indocti hæc verba in membranis vetustis confuderunt. Exempla vide ad Epit. Liv. lib. XCIX. 'Prosequi' hic notat sequi. Infra v. 40. 'Magna pars tamen earum in arcem suos prosecutæ sunt, nec prohibente ullo, nec vocante.' XXVII. 15. 'Speculatores, qui prosequerentur agmen, missi postero die retulerunt, Bruttios Hannibalem petere:' ubi vide.

Cuinam se relinquerent in ea urbe] *Cui jam se relinq.* Voss. 1. altera lectione in marginem conjecta. At utramque jungit Leid. 2. in quo est *cuinam jam se relinq.* Vide hoc lib. c. 44. § 4. *Cuinam relinq. se*, alio vocabulorum ordine observato, est in Port.

In qua nec pudicitia nec libertas sancta esset] *Esse* Leid. 2. *essent* Lipsiens. ut verbum numero plurali efferatur, quod præcedant duo substantiva, quamvis numeri singularis, et ita *sancta* etiam genere neutro accipiatur. Vide ad I. 31. § 7. Cum reliquis tamen codd. vulgatum præfero. Vide ad XXXVII. 29. § 6.

§ 5 *In foro præter paucos seniorum nemo esset*] *Et in foro* Hav. Deinde, *præter in foro paucissimorum nemo esset* Voss. 2.

Vocatis utique in senatum Patribus desertum adparuisset forum] *Vocatis itaque in sen. P. cum des. app. forum* Neapol. Latinii, et ed. Mediolan. an. 1480. *Itaque*, pro *utique*, habet quoque Leid. 2. quomodo etiam in scripto uno peccabatur hoc lib. c. 1. § 2. *Cum desertum* autem superest quoque in nonnullis vetustioribus editis. *In desertum* perperam præfert Hav.

Plures jam, quam Horatius et Valerius, vociferabantur] *Pluresque jam* Voss. 1. Leid. uterque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. fragm. Hav. et editi, quos vidi, usque ad Aldum, qui conjunctionem omisit. Deinde *ac Valerius* Leid. ambo, Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Ceterum Doujatius monet, videndum esse, num *plures jam quam Hor.* positum sit pro *plures jam magis*, aut *gravius quam Hor.* ceteroquin enim *plures quam Hor. et Val.* sibi frigidius dictum videri: nam quid mirum, si in rebus adeo turbatis, immo deploratis, vociferentur plures quam duo? Immo non duos tresve, sed quam plurimos, sed senatores universos hos clamores edidisse. Huic ejus sententiæ calculum adjicere nequeo, quod insolentior illa vocis *magis* vel *gravius* ellipsis sit, quam ut commode admitti possit. Præterea si consideremus certamina superiora, quæ Liv. c. 39. et sequentibus descripsit, videbimus solos eo tempore Horatium et Valerium adversus decemviros vociferatos esse, licet multi senatorum, præsertim ex consularibus, forent quibus

acta a decemviris displicerent. Hi tantum sententiæ C. Claudii, qui Appii decemviri patruus eum oratione, precibus quam jurgio simili, ab incepto conabatur dimovere, verbo adsensi sunt. Ulterius vero nunc processum est, et non soli Horatius Valeriusque, quos tamquam 'duces multitudinis' sive plebis cap. 49. describit, sed plures jam vociferati sunt senatores.

§ 6 *Quid exspectabitis, Patres conscripti*] *Quid exspectatis* Leid. 2. Harl. 2. et Hav. Deinde vocem *conscripti* nescit Port. pro qua vox *consulti* exstat in nonnullis vetustis editis, manifesto errore eorum, qui compendium *Patres Cons.* ut in aliis excuditur, non adsecuti sunt. Vide ad VI. 26. § 4. Mox *terere*, pro *ruere*, est in Lipsiens.

Quod autem istud imperium est] *Quid autem istud imperium est* Gaertn. quomodo sæpe variant scripti. Vide ad XXXVIII. 10. § 1. *Quod aut istud imperium*, ultima etiam voce omissa, Leid. 2. *aut*, pro *autem*, etiam alibi scriptum errore librariorum obcurrit. Vide ad IV. 42. § 6. Verbum substantivum non comparet quoque in Voss. 1. Tum *quod amplexum tenetis* Gaertn. Sane passiva significatione *amplexus* sæpe poni, quin et eodem modo *complexus* in uno Msto. Livii obcurrisse, vidimus ad II. 40. § 10. Quum tamen vulgatum defendant reliqui omnes codd. id non videtur loco movendum esse. Insuper *tectisne, ac parietibus* iterum Gaertn. verum hic etiam invitis et refragantibus aliis omnibus. Interrogationem tamen post voces *dicturi estis* restitui, quæ erat in vetustioribus excusis, et primus Gruterus in postrema ed. ejusque exemplo omnes, præter Donjatium, recentiores omiserunt. At in Voss. 2. tota hæc periodus, *Quod autem istud imperium est, decemviri, quod amplexi tenetis? Tectis ac parietibus jura dicturi estis?* non conspicitur culpa librariorum, quibus illud fraudi fuit, quod modo præcesserit etiam verbum *estis*. Vide plura ad IX. 11. § 11.

§ 7 *In foro conspici, quam togatorum aliorum*] Vet. lib. *togatorum, aliorumque*. Sigonius. Si hæc scriptura *togatorum aliorumque* vera est, 'togati' non possunt alii esse, quam cives honestiores; 'alii' infima plebs, et tunicatus popellus, ut loquitur Horatius Epist. I. 7. 65. Sed rejicit eam Lipsius cum ex auctoritate librorum veterum, in quibus *togatorum aliorum* esse testatur, tum quod altera lectio lictoribus adimit usum togarum, quos tamen togis usos fuisse ostendit e Cicerone in Pison. c. 23. quod et e vetustis monumentis intelligi potest. *Duk.* Lipsius Elect. I. 23. auctoribus libris scribendum contendit *quam togatorum aliorum*, expuncto τῷ *que*, ejusque sententiæ hanc reddit rationem, quod, Sigonii lectione recepta, lictoribus adimeretur jus togæ, quod ipsis competiisse indicabat Cic. Orat. in Pison. c. 23. 'Togulæ ad portam lictoribus præsto fuerunt: quibus illi acceptis sagula rejecerunt, et catervam imperatori suo novam præbuerunt.' Copulam tamen constanter servant non modo codd. scripti, sed et vetustiores impressi. Primus Froben. a. 1531. eam omisit, et deinde reliqui editores usque ad Sigonium. Quare quod Lipsius se in eo 'libros auctores' secutum tradat, de paucis his edd. accipiendum est. Si Lipsii emendatio nihilominus placeat, dici posset, voculam *que* perperam inrepsisse ex sequentis *quid* similitudine. In verbis proxime præcedd. *lictorum virorum* erat in contextu Lipsiens. pro quo in margine recte *lictorum vestrorum* m. sec. emendatur.

Quid si hostes ad urbem veniant] Penultima voce neglecta, *quid si hostes adveniant* est in Harl. 2.

Ubi parum secessione moveamur] Ms. codex habet *ubi parum secessione mo-*

veatur. Porro Livius *moveatur* impersonaliter dixit. *Rhen.* Manuscripto e codice profert Rhenanus *ubi parum secessione moveatur*, censetque Livium hic impersonaliter *movetur* dixisse. Et sic ante ipsum vulgavit J. Campanus. Pal. 1. *in parum secessione moveamur*. Pal. 2. *ubi parum secessione moveantur*. In codice sincerissimo Pal. 3. stabilitur vulgata lectio. *Gebh.* *Ubi parum secessione moveatur* etiam Neap. Latinii. In hac forma generalius quid, quam in altera *moveamur*, agnoscendum est, judice Servio, sive quicumque Servium interpolavit, ad Virg. Ecl. I. 12. 'Sane vera lectio est *turbatur;* ut Servius ait, ut sit inpersonale, quod ad omnes pertinet generaliter; nam Mantuanorum fuerat communis expulsio. Si enim *turbamur* legeris, videtur ad paucos referri.' Quemadmodum autem sensui Virgilii *turbatur* commodius judicat Servius, quam *turbamur*, ita Livio magis convenit *moveamur;* non enim ad omnes generaliter pertinet, sed ad patricios in Urbe relictos. Aliam lectionem præfert Hav. codex, exhibens *ubi parum Patres secessione moveantur:* quam interpolatam puto ab homine, qui etiam *moveatur* in cod. suo invenerat, sed in ea lectione commodum sensum non reperiebat. Si vocem *Patres* addere Livio animus fuisset, attamen potius *ubi parum Patres secessione moveamur* dixisset, quam *moveantur.* Vide ad XXXII. 21. § 16. Videri etiam potest illud *Patres* ex proxime præcedenti *parum* natum esse. Certe *ubi Patrum secessione moveamur* aberrantes scribæ Lipsiens. et Port. a m. pr. dederunt. *Ubi parum secessionē moveamur* habet Harl. 1. Sed ultima litera voci *secessionem* perperam adhæsit ex initio sequentis. Vide ad XL. 7. § 8. et mox ad verba seq. atque ad § 8.

Occasune Urbis vultis finiri imperium] *Occasu neu urbis* Harl. 2. Sed perperam voculæ *ne* adhæsit prima litera proximæ vocis *Urbis*. Vide ad verba proxime præced. Male etiam *Hoc casu ne urbis*, præmissa adspiratione, Harl. 1. Præterea *finiri* demum invenio in Elzevir. a. 1635. quod ex ea constanter receperunt recentiores. Verum omnes, non modo vetustiores excusi, sed et codd. quibus utor, habent *finire:* in quo longe major emphasis est, et vociferantium vehementiæ magis aptum est. Nam ita non simpliciter rogant, num decemviri velint imperium Romanum *finiri*, quod casu etiam vel a quovis alio fieri poterat, sed potius num velint ipsi sua opera, sua tyrannide illud *finire*, et ita caussa existere, cur intercidat? Eam itaque lectionem reduxi.

§ 8 *Atqui aut plebs non est habenda*] *Atque aut plebs* fragm. Hav. a m. pr. *Atque ut plebs* Voss. 2. *Atque* etiam est in Gaertn. Voces *atque* et *atqui* a librariis alibi confunduntur. Vide ad V. 4. § 1. VI. 37. § 2. et alibi. *At quia* Leid. 1. prima litera voculæ seq. *aut* perperam repetita in fine τοῦ *atqui*. Vide ad § 7. hujus cap. Deinde *plebes* Leid. 1. et Gaertn. *plebis* Leid. 2. Vide ad I. 20. § 6.

Quam illi plebeiis] *Quam illis plebei* Leid. 1. *quam illi plebis* Voss. 1. et Leid. 2. *Non citius . . . quam illis plebeis* Gaertn.

§ 9 *Ne nunc dulcedine semel capti ferant desiderium*] Illud *ne* non videtur satis usitata forma prolatum. Itaque Octavius Pantagathus pro ea particula legebat *ea nunc*, vel *an nunc*, vel potius *nunc dulcedine semel capti ferant desiderium?* Ursinus. Pantagathus, referente Fulvio Ursino, τὸ *ne* non satis usitata formula prolatum existimavit. Ideo legit, *ea nunc*, vel *an nunc*, vel potius *nunc dulcedine semel capti ferant desiderium?* Nihil tale in nostris libris, ex quibus Pall. 1. ac 3. *ne nunc dulcedine semel capti finiverant desiderium.* Si huic lectioni locus esse potest, censeo scribendum *fini-*

verint. Camp. edidit *ferent desiderium.* Gebh. Illud *ne,* inquit F. Ursinus, non videtur satis usitata formula prolatum. Itaque Pantagathus legebat *ea nunc,* vel *an nunc,* vel potius *nunc dulcedine,* interrogandi formula. Nihil horum. Plautus Amphitr. I. 1. 174. 'vix incedo inanis: ne ire posse cum onere existimes.' Nedum possim: tantum abest, ut possim cum onere ire. Donatus ad Terentii And. IV. 2. 23. 'Ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas:' '*Ne,* pro nedum. Sallustius secundo libro, 'Ne illa tauro paria sint.'' Cic. l. IX. ad Famil. 26. 'Me vero nihil istorum, ne juvenem quidem, movit umquam: ne nunc senem.' Sall. Catil. cap. 11. 'Secundæ res sapientium animos fatigant: ne illi corruptis moribus victoriæ temperarent.' Adeo non sperandum fuit, ut illi minime sapientes in victoria se regerent. Vide Rivium in doctis castigationibus in Sall. ad d. loc. Apuleius Apologia pag. 299. edit. Elmenh. 'Ne ego reprehendar, qui res paucissimis cognitas conscribo.' Ibid. pag. 317. 'At hoc ego Æmiliano vix credidissem, ne huic frutici credam.' Floridis pag. 356. 'Quo mihi ne in mediocribus quidem civitatibus umquam defueré; ne ut Carthagini desint.' Sensus Livii expressus ex Cicerone de Legibus III. 11. 'Sensit enim deberi non posse huic civitati illam potestatem: quippe quam tantopere populus noster ignotam expetisset, qui posset carere cognita?' *J. F. Gron.* Adde Scip. Gentilem Append. Notarum ad Apuleii Apolog. n. 38. *Duk.* Locum laudatum Sallustii exponens A. Schott. Obs. III. 26. ac docens *ne* ibi poni pro *nedum,* locutionis inlustrandæ caussa inter alia etiam hunc Livii protulit, ut pateat, eum quoque *ne* hic eo sensu accipiendum esse vidisse. Vide etiam Manut. ad Cic. loc. laud. et Cortium ad Sall. loc. laud. Male ergo *nec nunc dulcedine* in Voss. 1. Leid. 2. et Gaertn. Præterea *fuerint desituri* Gaertn. idem: *fuerant desiderium* Leid. 1. *finiverant desiderium* Voss. 2. *finierant desiderium* Port. et a m. sec. fragm. Hav. *finiant desiderium* Harl. 2. Nihil muta. Cic. de Amic. c. 20. 'Sæpe incidunt magnæ res, ut discedendum sit ab amicis: quas qui inpedire vult, quod desiderium non facile ferat, is et infirmus est, mollisque natura, et ob eam ipsam caussam in amicitia parum justus:' ubi vide Langium, ut et viros doctos ad Petron. Satyr. c. 111. In his locutionibus *desiderium* idem est atque absentia, ut Langius ibidem monuit. Et eo sensu est v. 10. 'Quum inculta omnia diutino dominorum desiderio domi invenerint.'

Quum præsertim nec nos temperemus imperiis] In duobus Pall. Mss. primo ac tertio, exclusa vocula *nec,* adparet *cum præs. nos temp. imp.* Gebh. Ita et Voss. 2. At *quum præs. nec nos temp. desideriis imperii* Lipsiens. et Gaertn. Neque aliter præferunt Voss. 1. et Leid. 2. nisi quod in his insuper deficiant duæ priores voces *quum præsertim.*

§ 10 *Quando ita videatur*] *Quando ita videantur* Lipsiens. qui etiam paullo ante *fortuitos,* pro *futuros,* præfert.

§ 11 *Id modo simul orant ac monent*] Locupletius Pal. 2. *simul agunt, orant ac monent.* Si Sigonius offendisset, doleret, ad sua usque tempora cassum hoc loco id verbi extitisse. Meo animo careat perpetuo. *Gebh.* Recte Gebhardus Pal. 2. lectionem sprevit. Meorum codicum nullus eam vocem agnoscit. Verum ordine mutato *monent ac orant* præfert Gaertn. quod Livianum non esse, patebit ex illis quæ notabo ad X. 36. § 17. Mox perperam *τὸ caveatur* abest a Leid. 2.

Nec suo sanguine ad supplicia Patrum] *Ne suo sanguine* Hav. et prisci inpressi, quos vidi, usque ad Aldum,

qui *nec suo sanguine* edidit. Et ita reliqui codd.

Cap. liii. § 1 *Tunc Valerius Horatiusque missi ad plebem*] In Ms. codice legitur *Tum Val. Hor.* Rhen. *Tum* etiam præferunt primæ edd. usque ad Aldum, a quo repositum *Tunc:* quod ex codd. meis servant Voss. 2. Leid. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. Vide ad ii. 12. § 15. Præterea *Val. et Horatius* Port. *Horatius Valeriusque* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Vide ad c. 50. § 16. *Valerius Horatius* sine copula Leid. 1. et Harl. 1. Insuper vox *missi* exsulat ab eodem Hav. Deinde paullo post *ad plebem, &c.* *revocandum* Klockian. Vide ad xl. 49. § 1. *Resque componendas* alio ordine vocabulorum Harl. 1.

Decemviris quoque ab ira et inpetu multitudinis præcavere] *Decemviri* Lipsiens. Tum *ab impetu et ira mult.* Voss. 2. *ab ira mult. et impetu* Harl. 1.

§ 2 *Profecti gaudio ingenti plebis accipiuntur in castra*] In codice manu scripto legitur *in castra accip.* non *accip. in castra.* Rhen. Pal. 3. *in castra recipiuntur.* Ast Andreas *accipiuntur in castra* contra ordinem scriptorum codicum. *Gebh.* *In castra accip.* etiam omnes mei. Sed contra *Ing. plebis prof. gaudio* Harl. 1. *Profecto,* pro *Profecti,* est in Lipsiens. At vox *gaudio* deest in Voss. 2. *gaudio ing. plebis* præferunt male Voss. 1. et Leid. 2.

Quippe liberatores haud dubie et motus initio et exitu rei] In volumine veteri legitur *haud dubiæ et motus initio exitu rei.* Nescio an Livius scripserit, *haud dubie motus, initio exitu rei,* absque copula *et;* nam hanc sæpe solet omittere. *Rhen.* Lego, transpositis vocibus, *Profecti gaudio ingenti in castra accipiuntur: quippe lib. plebis haud dubie et motus initio et exitu rei.* Klock. Expeditissima lectio nequiquam ab Rhenano sollicitata est, defensa edd. priscarum sinceritate, atque iterum asserta membranarum Pall. auctoritate omnium. Quæ enim facies est lectionis Rhenanianæ, *haud dubie motus, initio exitu?* Gebh. Quamvis ex meis etiam Flor. et Port. copulam *et,* quæ a Rhenani Ms. exsulabat, ignorent, puto tamen recte Gebhardum vulgatam scripturam adversus eum defendisse. Quæ enim foret forma loquendi 'liberatores motus?' aut quis umquam dixit 'liberare motum?' *Liberatores* nempe plebis a tyrannide decemvirali. Si quid mutandum, legere mallem *quippe liberatores haud dubii.* Vide ad xxxiv. 43. § 5. Verum neque id necessarium est. Vox *dubie* perperam omissa est in Hav. Male etiam *modestus initio et exitus rei* præferunt Voss. 1. et Leid. 2. *motus initio et exitus rei* Lipsiens. *motus initio et exituri* Gaertn.

Ob hæc iis advenientibus gratiæ actæ] Habent Pall. 1. ac 3. *Ob hæc adven. gratiæ.* Gebh. *Ob hoc his audientibus gratiæ* Hav. *Ob hoc his adv. gratiæ* Harl. 2. *Ob hoc adv. gratiæ* Gaertn. *Ob hæc adv. gratiæ,* omisso pronomine *iis,* Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. Eorum itaque, ut et Palatinorum Gebhardi fide, voculam expunxi. Accedit auctoritas Gronovii, qui ad xxxix. 49. § 12. eam voculam in Mss. desiderari monuit.

§ 3 *Quum de conditionibus ageretur*] Ita primus edidit Aldus. Vetustiores præferunt *agitaretur.* Livius sæpe hoc modo locutus est. Vide ad xxxi. 46. § 5. Quum tamen omnes nostri lectionem Aldinam tueantur, eam etiam præferendam esse, nullus dubito.

Composito jam ante adventum legatorum consilio, ea postulavit] *Compositoque jam ante adv.* Harl. 2. et Lipsiens. *compositoque jam adv.* corruptius Port. In similem codicem incidisse videtur librarius codicis Oxon. L. 2. qui vitio animadverso locum, quem se emendaturum sperabat, ulterius cor-

rapit, scribens, teste Hearnio, *composito jam adventu legatorum*. Male etiam *ante adv. legati* Voss. 2. Denique *eam postulavit* Lipsiens. sed *expostulavit*, pro *ea postulavit*, pro varia lectione margini Harl. 1. adscriptum fuit. Quamvis autem 'expostulare' pro vehementer postulare nonnumquam obcurrat, sequentia tamen exigunt, ut vulgatum præferatur. Lectionem itaque marginalem ortam puto ex perpetua literarum *A* et *X* commutatione, de qua vide ad XL. 59. § 8. Evidenter id patet ex scriptura optimi Flor. in quo utraque lectione juncta librarius dedit *exapostulavit*. Jam vero 'ea, ut adpareret,' dictum pro talia, ut adpareret. Infra VIII. 13. 'Jam Latio is status erat rerum, ut neque bellum neque pacem pati possent.' VII. 40. 'Ea ætate consulatum adeptus eram, ut potuerim consul Patribus quoque ferox esse.' Vide Stewich. de Partic. Ling. Lat. in voce 'Is, ut:' et Tursell. de Partic. Lat. Orat. c. 82.

§ 4 *Provocationemque repetebant*] *Revocationemque repet.* Voss. 1. *revocationemque petebant* Leid. 2. Mox *aux. fuerant plebis* alio ordine Gaertn.

Concisse milites aut plebem] *Confecisse* ediderunt Mediolanenses a. 1505. 'conficere milites' autem foret colligere, congregare. Vide Gronov. ad Liv. XXIX. 35. § 10. Verum non modo hæc lectio in nullo cod. superest, sed etiam, qui a decemviris secesserunt, non collegerunt exercitum. *Conscisse* Voss. 2. Leid. 1. Klockian. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Eamdem lectionem in vetustissimis, quas vidi, edd. inveni; sed recte jam Veneti a. 1495. *concisse* reposuerunt. Supra I. 8. 'Obscuram atque humilem conciendo ad se multitudinem, natam e terra sibi prolem ementiebantur.' II. 26. 'Cujus fama, haud procul jam ab Aricia visi, tanto tumultu concivit Romanos:' ubi quædam vide. VIII. 29. 'Ne aut inpunitas eorum lascivia superbiaque, aut bello pœnæ expetitæ metu propinquo atque ira concirent finitimos populos.' IX. 37. 'Conciveratque indignatione non Etruriæ modo populos, sed Umbriæ finitima.' XXVI. 9. 'Cursus hominum, adfinsgentium vana auditis, totam urbem conciverat.' Et ita Florent. ac reliquos codd. ex quibus in excerptis nihil notatum video, prætulisse verisimile est.

§ 5 *De decemvirorum modo supplicio atrox postulatum fuit*] Fundatur auctoritas hujus lectionis in fide editorum primorum, Andreæ Campanique, et accessorio teste Pal. 2. Nam Pall. 1. ac 3. perperam, ut puto, exhibent, *De decemv. numero supplicium atrox post.* Gebh. Eamdem, quam Gebhardus in duobus Pall. esse monuit, lectionem præfert etiam Voss. 2. Sed *De decemv. numero supp. atrox post.* habet Leid. 2. Errori caussam dedit compendiaria scribendi ratio *nuō* pro *numero*, et *mō* pro *modo*. Unde facile voces ambæ inter se commutari potuere. *De decemv. modo supp. atroci post.* fragm. Hav. *Modo* est tantummodo. Supra cap. præc. 'Id modo simul orant ac monent, ut ipsis ab invidia caveatur.' Infra VI. 14. 'Non enim jam orationes modo M. Manlii intuendæ erant:' ubi quidam male *tantummodo*, pro *modo*, dederunt. IX. 31. 'Conniterentur modo uno animo omnes invadere hostem.' XXVII. 14. 'Pro se quisque miles, qui modo adsequi agmen fugientium elephantorum poterat, pila conjicere.' IX. 8. 'Quum omnes laudibus modo prosequentes virum in sententiam ejus pedibus irent, tentata paullisper intercessio est ab L. Livio et Q. Mælio tribunis plebis:' ubi ea vocula injuste Fabro suspecta est. Terent. in Heaut. V. 2. 28. 'Modo liceat vivere, est spes.' Vide Cort. ad Sall. Cat. c. 39. in fine, et ad Jug. c. 50. § 4. et c. 76. § 5.

Vivosque igni concrematuros] *Variosque* Voss. 1. et pro eo *victosque* in margine: *vinctosque* Leid. 2. Præterea *crematuros* priscæ, quas vidi, edd. ante Aldum, qui *concrematuros* primus reposuit, concinentibus omnibus codd. meis. Et recte. Infra v. 42. 'Non omnia concremari tecta, ut, quodcumque superesset urbis, id pignus ad flectendos hostium animos haberent.' vi. 33. 'Ira et rabies Latinorum eo erupit, ut Satricum urbem, quæ receptaculum primum eis adversæ pugnæ fuerat, igni concremarent.' ix. 12. 'Quos circumdatos igni, nequidquam Deos fidemque invocantes, Samnites concremaverunt.' xli. 9. 'Puteolis duas naves fulminis ictu concrematas esse.'

§ 6 *Adeo æqua postulastis, ut ultro nobis deferenda fuerint*] *Postulatis* Voss. 1. Leid. 2. Harl. ambo, et Lipsiens. *adeo æqua postulastis, responderunt, ut* Gaertn. addita voce, quæ rectius subintelligi potest. Eodem errore passim librarios verba 'ait,' 'inquit,' 'dicit,' ac similia interponere soliti fuerunt. Vide ad xxiii. 45. § 6. Deinde τὸ *nobis* deficit in priscis excusis. Primus Aldus edidit *vobis deferenda*, quod obtinuit usque ad postremam Gruteri, ubi sine dubio librariorum culpa *nobis deferenda* datum est, quod deinde in plerisque recentioribus servatum est. Et id quidem exponi potest, quasi positum sit pro 'a nobis deferenda.' Vide ad vi. 11. § 4. Verum, præterquam quod ita sensus orationis Livianæ admodum ambiguus evaderet, nescio, an codd. consentiant. Ex multis eorum nihil notatum video; at alii, et præsertim Flor. Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quorum tres posteriores hæc scribens sub oculis habeo, manifeste exhibent *vobis deferenda*, quod tamquam verius recepi: in quo etiam Hearnium, et, qui ipsum ubique sequi solent, Londinenses præeuntes habeo. *Ultro* vero hic est 'sponte, non rogantibus vobis deferenda;' quod monendum non putarem, nisi vidissem, virum clariss. nuper ad Sallust. fragm. Hist. l. iii. p. 966. hunc locum laudare, ut probet, *ultro* pro 'insuper' poni, quum tamen, quod sententiam ejus evertit, ipse, laudato hoc loco, addat *ultro* hic notare 'citra postulata,' sive 'sine vestris postulatis.' Paullo ante *cons. fuerant*, pro *cons. fuerunt*, Gaertn.

Libertati enim ea præsidia petitis, non licentiæ ad inpugnandum alios] In volumine veteri legitur *ad impugnandos alios*, non *impugnandum*. Rhen. *Ad impugnandum alios* solus Andreas. Reliqui omnes nostri *ad impugnandos alios*. Gebh. Omnes etiam nostri, et cum iis Neapol. Latinii *ad impugnandos alios*. Vide ad xl. 49. § 1. Insuper vocula *enim* abest a Lipsiens. *ea* a Voss. 1. et Leid. 2. quæ in aliis constanter visuntur. Pro *licentiæ*, Gaertn. *licenciā* præfert.

§ 7 *Iræ vestræ magis ignoscendum, quam indulgendum est: quippe qui crudelitatis odio in crudelitatem ruitis*] Truncata syllaba Pall. 1. ac 3. *in crudelitatem itis*. Probo tamen alterum, quod vindicant edd. antiquissimæ et supernumerarius Pal. 2. *Gebh.* *Itis*, pro *ruitis*, unus meorum Voss. 2. Id dictum videri posset, ut 'ire in sudorem' apud Flor. ii. 4. § 2. ubi vide viros doctos, et in primis Dukerum: 'ire in risum' Avian. Fab. xiv. 10. ubi vide Cannegiet: 'ire in famem,' 'in pestilentiam,' Mamert. in Paneg. Maximiani c. 5. 'Ceteros quidem perduelles ire passus es in profundam famem, et ex fame in pestilentiam:' 'ire in cædes' Pseudo-Eges. de Exc. Urb. Hier. iv. 6. 'Hinc itum in cædes, cum minus parceret alienus:' 'ire in verba' Claudian. in B. Gild. vs. 201. 'Iret adhuc in verba dolor, nisi Jupiter alto Cœpisset solio.' Quum tamen alii omnes codd. vulgatum uno ore servent, eam etiam scripturam veriorem existimo. Et sane

optime exprimit, quanto impetu præcipites et incauti in crudelitatem ferantur. Ita 'in exitium ruere' Val. VII. 3. ex. 6. 'Gens barbara, aspera, et regi difficilis, in exitium suum ruens, quam utilitatem auribus respuerat, oculis pervidit.' Tacit. Histor. I. 84. 'Hinc confusi pedites equitesque in exitium ruamus: in servitium ruere' idem Tacit. Annal. I. 7. 'At Romæ ruere in servitium consules, Patres, equites.' Tum *in crudelem*, pro *in crudelitatem*, perperam Port. et Leid. 1. Præterea *Iræ vestræ magnæ ignosc. quam indulg. est* Lipsiens. ut *magis* hic subintelligendum sit, de quo vide ad XXXIV. 49. § 10. Verum alii omnes vulgatum recte servant, nisi quod *τὸ est* non compareat in Harl. 2.

Dominari jam adversarios vultis] Elegantissime, non inficior. Sed tamen non licet indignari Pall. omnibus, editionibusque primis, legentibus *dominari jam in adv.* Gebh. Locutionis, quæ elegantissima Gebhardo visa est, nullum apud scriptores Latinos obcurrit exemplum. Neque, si vel maxime obcurrerent plura, difficulter Gebhardus deprehendisset, a Livio id profectum non esse, si præter duas, quas laudat, etiam reliquas, quascumque habere poterat, edd. consuluisset. Ita enim vidisset, omnes illas *dominari jam in adv.* præferre usque ad Gruterianas, in quibus, sine dubio operarum culpa, præpositio deficit. Eam jam Heinsius apud Elzevir. restituit. Eamdem retinent etiam omnes codd. nostri.

§ 8 *Numquamne quiescet civitas nostra*] *Quiescit* Voss. 2. Leid. 1. et fragm. Hav. a m. pr. *cescit* Leid. 2. Sed *numquam requiescet* Hav. et Lipsiens. Utraque lectione juncta, *numquamne requiescet* Harl. 2. et Gaertn. Deinde *civitas vestra* Voss. 1. et Lipsiens. solito errore. Vide ad XXXIV. 2. § 2. et mox ad § 10. hujus cap.

Scuto vobis magis, quam gladio, opus est] *Magister*, pro *magis*, insulse Voss. 2. Ultimam autem dictionem non habet Harl. 2. Denique *scuto magis vobis* alia serie vetustiores typis excusi usque ad Aldum, qui vocabula in eum ordinem digessit, quem nunc obtinent. Et ei suffragantur etiam Mss. mei. *Τὸ est* non adparet in Harl. 2.

§ 9 *Satis superque humilis est*] *Satis super humilis est* Voss. 2. Leid. 1. et Port. Male. Infra hoc lib. c. 67. 'Satis honorum, satis superque vitæ erat:' ubi vide.

Nec inferendo injuriam, nec patiendo etiam si] Incertum, sitne distinguendum ante *etiam*, an post. Sed res est modica. *Glar.* In vetustioribus excusis distinguitur post *τὸ etiam* usque ad Aldum, qui post vocem *patiendo* interpunxit: id autem deinde recentiores editores servarunt, et melius videtur. *Etiam* hic erit, 'insuper,' 'præterea.' Vide ad XXXIX. 35. § 7. Pro *etiam* est *et* in Port. Vide ad XXII. 47. § 9. Vir doctus ad marginem editionis Curionis scribendum conjecit *etenim*; cui tamen particulæ, quæ caussalis est, hic locus esse non posse videtur. Paullo ante *vidit*, pro *vivit*, præfert Harl. 1.

§ 10 *Recuperatis magistratibus legibusque*] *Receperatis* Leid. 1. *reciperatis* Klockian. Voss. 1. a m. pr. et Flor. in quo etiam a m. sec. inter versus adscriptum *recuperatis*. De verbo 'reciperare' plura dicentur ad VII. 18. § 1.

Judicia penes vos erunt de capite nostro fortunisque] Pall. 1. ac 3. *de capite ipso*. Gebh. Et ita etiam Voss. 2. at *de capite mō fortunisque* Port. *de capite vestro fortunisque* Lipsiens. Vide modo ad § 8. Præterea *inducia*, pro *judicia*, Leid. 1. Tum *penes suos* Voss. 1. et Leid. 1.

Nunc libertatem repeti satis est] Pal. 3. *nunc libert. repeti laus est*. Gebh. *Nunc libertati repeti satis est* Leid. 1. Reliqui omnes cum edd. faciunt, ac vulgatum servant. Virgil. Ecl. VII.

33. 'Sinum lactis et hæc te liba, Priape, quotannis Exspectare sat est:' ubi Pierius observat, in uno cod. pari diversitate legi *hæc tibi liba, Priape, Exspectare sat est*. Utrumque casum exprimit Liv. IX. 9. 'Et hoc ipsi etiam Samnites judicaverunt, quibus non fuit satis consules spondere.'

CAP. LIV. § 2 *Supplicii sui nulla mentio fieret*] *Suppliciis ui nulla mentio fieret* Voss. 1. male divisis vocibus, quæ olim continua serie scribebantur. Corruptius *suppliciis in nulla mentio fieret* Leid. 1. Mox *anuere*, pro *abnuere*, fragm. Hav. a m. pr. *abnueret* Flor. pro quo inter versus adscriptum est *annueret*. Vide ad XXXVI. 34. § 6.

§ 3 *Haud ignavo, inquit, fortuna imminet*] Puto esse σφάλμα typographicum: quippe omnes libri, qua scripti, qua olim cusi, *haud ignaro*. Sequitur enim statim, 'Video, donec arma adversariis tradantur:' ubi perperam reperitur in Pal. 3. *Audeo, donec, &c.* Gebh. Sic quidem nuperæ: et habet suam Venerem. Sed veteres omnes cum scriptis *Haud ignaro*. Supra c. 38. 'Haud ignari, quanta invidiæ immineret tempestas.' Sed ut ipsi Appio dicere hoc datur, formula est obvertentium fortunæ frontem. Sen. Epist. 76. 'Audimus aliquando voces imperitorum, dicentium: nesciebam hoc mihi restare. Sapiens scit omnia sibi restare: quicquid factum est, dicit, sciebam.' Consol. ad Marciam c. 9. 'Non decipies me, fortuna, nec securum aut negligentem opprimes: scio, quid pares.' Petronius c. 97. 'Scio te, inquam, Ascylte, ad occidendum me venisse.' *J. F. Gron.* *Ignavo* primum inrepsit in Francofurtanam ed. a. 1578. Solent autem vocabula 'ignarus' et 'ignavus' etiam in Mss. confundi. Vide quæ olim notavi ad Silii X. 86. Ceterum Mss. nostri etiam *Haud ignaro*, nisi quod *Haud ignoro* præferant Leid. 2. Harl. 1. Lipsiens. et Gaertn. quam eamdem lectionem etiam obviam habeo in Curionis ed. sive ita legi voluerit, sive ea scriptura errantibus librariis adscribenda sit. Posset tamen tolerari, nisi codicum, *ignaro* legentium, non numerus modo, sed etiam auctoritas illud potius probandum convinceret: Paullo ante *suo in eo metiens in odio* perperam habebat Gaertn.

§ 4 *Video, donec arma adversariis tradantur, differri adversus nos certamen*] Prima vox non comparet in Harl. 1. Sed ejus loco in Pal. 3. *Audeo* legi, ad § præced. monuit Gebhard. Alibi non semel librarii in vocibus iisdem commiscendis errare soliti sunt. Vide ad XXI. 4. § 10. Deinde *tradentur* Harl. 1. et postea *ad nos*, pro *adversus nos*, Harl. 2.

Dandus invidiæ est sanguis] Manut. ad Cicer. ad Attic. I. 16. Gronov. ad Senec. Consolat. ad Marciam c. 13. et Controv. III. 20. *Duk.* De locutione 'sanguinem dare,' quam, ut minus Latinam, Scioppius traduxit, vide ad Liv. VII. 24. 'Hauriendus aut dandus est sanguis.' Ceterum *dandus invidia est sanguis* male Leid. 1. ultima litera τοῦ *invidiæ* a prima proximæ vocis *est* intercepta fuit. *Dandus invidiæ est sanguinis* Voss. 1. et Gaertn. ubi literæ, quæ abundant, perperam ex seq. vocis *Nihil* initio repetitæ sunt.

Nihil ne ego quidem moror, quo minus decemviratu abeam] *Nihil ego quidem moror* Port. *Nihil quidem moror* Harl. 2. *Nihil nego quidem moror* Hav. duabus vocibus coalescentibus, ac prioris ultima litera ab sequentis initiali elisa. Deinde *decemviratū abeam* Leid. 1. in quo codice *m* finalem passim male vel additam vel omissam esse, sæpius supra monitum est. Similiter etiam præfert Flor. at *decemviratum habeam* Lipsiens. insuper male addita adspiratione. Vide ad XXII. 59. § 19. *decemviratum obeam* Gaertn.

§ 5 *Abeam. Factum senatusconsultum, ut decemviri*] Existimandum est, non omnia, quæ sequuntur, uno sena-

tusconsulto comprehensa fuisse, sed pluribus. Quare verba Livii accipi debent, quasi dixisset, 'Factum senatusconsultum, ut decemviri se primo quoque tempore magistratu abdicarent. Item factum senatusconsultum, ut Q. Furius pontifex maximus tribunos plebis crearet. Et aliud, ne cui fraudi esset secessio militum plebisque.' Id manifeste inde patere potest, quod Livius his omnibus tandem subjungat 'His senatusconsultis perfectis.' Docuit id recte Gronov. hoc lib. c. 21. § 2. Et ita v. 50. dicit quidem 'senatusconsultum facit,' et deinde subjungit, quid constitutum fuerit circa expiationem fanorum ab hostibus possessorum, de hospitio publice cum Cæritibus jungendo, et de ludis Capitolinis Jovi faciendis: non tamen res adeo diversæ in unum idemque senatusconsultum constipatæ fuisse videntur; sed opus fuisse variis, et quidem minimum tribus senatusconsultis. Ceterum varie peccarunt codd. nonnulli. Nam *ab eadem fan̄ sunt, ut dec.* Voss. 1. in cujus margine deinde *ab eam*, pro *ab eadem*, emendatum est: *ab eadem factum S. C. ut dec.* Leid. 2. *habeam: factum ut dec.* voce *senatusconsultum*, quam per compendium scriptam librarius non adseqnebatur, omissa, Lipsiens. *abeam: factum Sp̄. ut dec.* Harl. 1. *abeam: factum senatusconsultum fuit, ut dec.* Harl. 2. et Hav. Τὸ *fuit* etiam a m. sec. in marg. additum fuit in Port.

Q. Furius pontifex maximus tribunos plebis crearet] Hunc in oratione pro Cornelio vocat Pedianus p. 139. ex Livii et aliorum sententia *M. Papirium*. Cujus scripturæ assentior magis, quam Livianæ. Nam de *Q. Furio* nulla nec per hos, nec alios annos est mentio. De *M.* autem *Papirio* magna. Qui autem pontificatum maximum gereret, eum par est alios etiam magistratus, qui magni habebantur, cepisse. Ultimæ autem utriusque nominis literæ erratum inesse indicant, cum sint eædem. *Sigon.* Verba Ciceronis apud Asconium sunt, 'Decem tribunos plebis per pontificem, quod magistratus nullus erat, creaverunt.' Pontifices jus cum populo agendi, et comitia habendi habuisse, aliquot locis in libris de comitiis adfirmat Grachius, et post eum Gutherius in lib. de Vet. Jure Pontificio. In alia omnia eunt Bosius de Pontifice M. Romæ Vet. c. 5. et Græviusin Prolegomenis tom. v. Antiquit. Roman. Quæ ab his disputantur, mihi nondum plane videntur evertere sententiam contrariam. Sed non est hujus loci controversiam illam excutere. Hoc tantum dicam, me non credere, 'comitia habere' posse dici pro 'petere ut comitia habeantur,' quemadmodum hoc accipit Grævius in his verbis Livii xxv. 5. 'Comitia inde pontifici maximo creando sunt habita: ea comitia novus pontifex M. Cornelius Cethegus habuit.' *Duk.* Omnia hæc verba aberant a primis edd. quæ Aldus deinde addidit. Eadem servant codd. scripti, ita tamen, ut in quibusdam parva tantum varietas obcurrat. Prænomen omittitur in Port. pro eo *Quæ* præfert Leid. 1. Deinde, pro *Furius*, Hav. habet *Fabius*. Reliqui omnes vulgatum constanter tuentur, quod et verum judico. Nondum enim Sigonii rationibus evictum esse credo, Asconii scripturam veriorem esse quam Livianam. Nam *M. Papirii* ante hæc tempora nulla mentio obcurrit, sed demum *M. Papirius Crassus* nono anno postea memoratur apud Liv. iv. 12. ubi cum C. Furio Pacilo consulatum gessisse narratur. Unde patet, etiam ex Sigonii sententia, Papirium non ante adeptum pontificatum maximum, sed postea demum, alios etiam magistratus, qui magni habebantur, cepisse. Quemadmodum itaque Papirius nondum consularis pontificatum maximum ad-

eptus est, et postea demum ad consulatum evectus est, dici etiam posset similiter Q. Furium, nondum consulem, summum id sacerdotium consecutum esse, sed quo minus consul creari potuerit, inmatura morte obiisse. Præterea verum non est, pontificem maximum, qui tribunos plebis post abrogatos decemviros comitiis creavit, ab Asconio ex Livii et aliorum sententia adpellari *M. Papirium*. Nullam enim Asconius loco a Sigonio laudato Livii mentionem facit. Sed menti ejus forsitan obversatus est locus Asconii pag. præc. ubi Livium numerat inter illos, qui quum primi tribuni plebis crearentur, nos tantum duos creatos esse referunt. Puto igitur neque Livium ex Asconio, neque Asconium ex Livio emendandum esse; sed Livium, qui hujus temporis pontificem maximum *Q. Furium* vocat, alios scriptores secutum esse, quam Asconium, cui *M. Papirius* dicitur.

Ne cui fraudi esset secessio militum plebisque] *Militum tr. plebisque* Voss. 1. Leid. ambo, Flor. Port. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Ita et Aldus in codd. suis invenisse videtur, qui edidit *secessio militum tribunorum, plebisque*. Sed in erratis vulgatam lectionem probavit; quam etiam veriorem puto: non enim secessio a solis tribunis militum, sed etiam omnibus militibus facta erat. Sub *militibus* autem commode etiam duces eorum intelligi possunt.

§ 6 *His senatusconsultis perfectis*] Quidam librarii, memores modo præcessisse 'factum senatusconsultum,' nunc recte subjungi non posse existimarunt numero multitudinis *His senatusconsultis perfectis*. Hinc *senatusconsultu* datum in Voss. 2. *senatusconsulto* in Hav. At quomodo hoc intelligi debeat, supra dictum § præc. *senatusconsultibus* præfert Harl. 2. *His sunt perfectis* Voss. 1. quem supra etiam *sunt* pro *senatusconsultum* habuisse § præc. vidimus. Error inde ortus videtur, quod librarius non intellexerit notam *SC.* qua *senatusconsultum* vel *senatusconsultis* scribebatur. Vide ad xxii. 10. § 1. *Hiis tum perfectis* præfert Lipsiens.

Abdicantque se magistratu ingenti hominum lætitia] Pusillum, sed tamen monendum, restare in Pall. 1. ac 3. *ingenti omnium lætitia:* neque aliter Camp. *Gebh.* Copulam *que* nesciunt Harl. antiq. Port. et fragm. Hav. Deinde *ingenti omnium lætitia* etiam habent Voss. 2. et Hearnii Oxon. C. quod præstare videtur, quia mox sequitur iterum 'quidquid in Urbe hominum supererat.' Quamquam autem Livium a vocibus quibus paullo ante usus fuerat repetendis non abstinere docuerim i. 3. § 9. quum tamen id potius inter vitia, quam virtutes scriptoris referri soleat, ubicumque codd. permittunt, Livium ejus absolvere placet. Solent autem passim voces 'homines' et 'omnes' in Mss. commutari. Exempla alia vide i. 26. § 9. c. 32. § 13. ii. 64. § 8. iii. 34. § 6. iv. 11. § 3. c. 13. § 8. c. 43. § 9. v. 3. § 8. vi. 20. § 10. c. 23. § 12. ix. 8. § 11. c. 23. § 10. xxi. 26. § 7. xxiii. 23. § 7. xxiv. 45. § 4. xxvi. 19. § 1. xxvii. 9. § 14. xxx. 17. § 1. xxxiv. 1. § 5. c. 17. § 2. xxxvii. 47. § 6. xxxviii. 15. § 3. et § 9. et c. 60. § 7. xxxix. 24. § 3. et sæpe alibi. Videndus etiam Baluz. ad Capitul. Regum Franc. tom. ii. p. 1076. Davis. ad Cicer. Tuscul. i. 14. et Gronov. ad Liv. v. 38. § 5.

§ 7 *Nunciantur hæc plebi: legatos quidquid in Urbe*] *Nunciantur hæc plebi per legatos: quidquid in urbe* Hav. a m. sec. et quas vidi, vetustæ edd. usque ad Aldum, qui primus vulgatam lectionem restituit. Et ea etiam superest in scriptis reliquis, nisi quod *legatorum quidquid in urbe hominum* præferat Voss. 1. in contextu. Mox *supererat* pro *supererat*, et *persequitur* loco τοῦ *prosequitur*, Lipsiens. Vide

ad Epit. Liv. lib. xcix.

Congratulantur libertatem] Ita primus edidit Aldus; Aldinæ autem lectioni favent omnes, quos adhibui, libri scripti. Vetustiores typis excusi *gratulantur*. Pari errore *salutare* pro *consalutare*, præferunt interdum codd. manu exarati. Vide ad I. 7. § 1. *cremare* pro *concremare*, vett. edd. Vide hoc lib. ad c. 53. § 5. Contrario autem errore *concedere* pro *cedere*, codd. scripti. Vide ad II. 47. § 3.

§ 8 *Legati pro concione*] *Legati pro concione ovantur* Harl. 1. Sed forte librarius voluit *ovantes*. Verum, quamcumque vocem dare voluerit, vulgatum defendo, reliquorum codicum auctoritate fretus. Videtur autem vocem addidisse, ut suppleret vocem subintellectam 'aiunt,' 'dicunt,' 'inquiunt,' vel similem, quam Livius sæpissime omittere amavit. Vide ad XXIII. 45. § 6. et hoc lib. ad c. 53. § 6.

Quod bonum, faustum, felixque sit vobis, reipublicæ] Adnotat Hearne, in aliis esse *vobis, reique publicæ*, idque etiam placere Sigonio et Gronovio. Videndum est, ubi illi de hoc loco agant. *Duk.* *Vobis, reipublicæ* primus edidit Jac. Gronovius, quem Hearne et Clericus secuti sunt. *Vobisque reipublicæ* est in Lipsiens. Verum non modo omnes priores præferunt *reique publicæ*, sed eamdem lectionem servant etiam Flor. Voss. 2. Leid. 1. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. Alibi sæpe Livium copulam suppressisse, non ignoro: eam tamen invitis tot codd. hic omittere non audeo; præsertim quum in omnibus exemplis hujus formulæ, quas Brisson. de Formul. I. p. 66. ex Livio aliisque congessit, omissa non sit, ubi ei locus esse potuit. Vide hoc lib. c. 34. VIII. 25. X. 8. XXII. 30. XXIV. 16. Loco igitur, unde ejecta erat, restitui. Mox *rediere in patriam* Gaertn. *redite in patria* Lipsiens. Tum *liberosque viros*, pro *liberosque vestros*, habet Harl. 1. *liberosque uteros* Gaertn.

Nullius ager in tot usu rerum necessario] *Nullus ager* Harl. 2. fragm. Hav. et priscæ edd. usque ad Aldum, qui *nullius* dedit, concinentibus reliquis membranis. Deinde vox *usu* non comparet in Voss. 1. et Leid. 2; sed ordine inmutato *in tot rerum usu* habent plerique reliqui Voss. 2. Leid. 1. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. ut ordo, qui vulgo obtinet, tantum Flor. et librorum excusorum auctoritate nitatur. Scriptos igitur plerosque sequi æquius judicavi.

§ 9 *Ibi felici loco, ubi prima initia inchoastis*] *Ubi felici loco* Hav. Vide ad XXVII. 5. § 2. Deinde *inchoatis* Leid. 1.

Tribunos plebis creabitis] Pall. 1. ac 3. *tribunos plebi creabitis*. Gebh. Ita etiam edidit Jac. Gronovius, probantibus recentioribus Hearnio, Clerico, et Londinensibus. Et ita etiam plures ex codd. meis. Nam alterum solum superesse notatur in Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Hav. et a m. sec. fragm. Hav. Vide ad II. 42. § 6. Sed, vocem *plebi* in Oxon. C. deesse, Hearne auctor est.

§ 10 *Convellunt inde signa*] Hoc verbum obvium subinde est apud Livium. Sed hoc loco placet mihi lectio vetus, quæ habet *Convertunt inde signa*. Est autem 'convertere signa' redeuntium. Sic VIII. 11. 'Et quum jam portis prima signa et pars agminis esset egressa, nuncio allato de clade Latinorum, quum conversis signis retro in Urbem rediretur.' Porro offendit jam olim quosdam hoc verbum. Unde et in Vormaciensi codice adscriptum est in margine *Convellunt*; quæ lectio deinde in vulgatas istas edd. est recepta. *Rhen.* *Convertunt* Pall. tres. quod recte monuit quoque ex suo Rhenanus. Nam cum redeundum, signa convertenda

erant; ut VIII. 11. 'Cum jam portis prima signa et pars agminis esset egressa, nuncio allato de clade Latinorum, cum conversis signis retro in Urbem rediretur.' Male Andreas Campanusque *Convellunt*. Gebh. *Convertunt inde signa* ab Rhenano manavit: prius erat *Convellunt*. Et utrumque sane apud Livium esse obvium, noverat vir optimus: sed si pariter recordatus foret qua utrumque potestate esset, credidisset potius illi veteri manui, quæ in Borbetom. ad marginem correxerat *Convellunt* quam quæ incontextu posuerat *Convertunt*. Sciendum igitur, 'converti signa' vel de via in agmine, vel in acie; illud cum ex itinere retrocedunt, hoc cum jam mota et ferri cœpta in aliam partem feruntur. De priore Livius VIII. 11. 'Et cum portis prima signa et pars agminis esset egressa, nuncio allato de clade Latinorum, quum conversis signis in Urbem rediretur.' Lib. X. c. 18. Volumnius tantum quod adveniens: 'quæ' literæ 'si falsæ fuerint, nec usus sui sit in Etruria, extemplo conversis signis abiturum.' De posteriore V. 35. in prœlio Romanorum cum Gallis: 'Brennus ad subsidiarios signa convertit.' Cæsar Gall. II. 26. 'Monuit, ut paullatim sese legiones conjungerent, et conversa signa in hostes inferrent.' At sicubi stativa egit exercitus, et fixa fuere signa, jamque incipiunt moveri, vel eo unde venerant, nunquam 'converti,' sed 'convelli signa' dicuntur. Livius III. 7. 'Ut totis passim castris fremitu orto, quid in vasto ac deserto agro inter tabem pecorum hominumque desides sine præda tempus tererent, signa repente convellerent.' V. 37. 'Gallis postquam accepere, ultro honorem habitum violatoribus juris humani, elusamque suam legationem esse, confestim convulsis signis citato agmine iter ingrediuntur:' sic invenies acceptum VII. 39. XXII. 3. XXV. 1. et alibi. Sic et 'signa convelli moverique' Suetonius conjunxit in Claudio c. 13. Valerius Max. I. 6. ex. 11. 'Aquilarum altera vix convelli a primipilo potuit, altera ægerrime extracta in contrariam, ac ferebatur, partem se ipsa convertit.' Cicero de Divin. I. 35. 'Itaque signa convelli et se sequi jussit.' Nec aliter Tacitus Annal. I. 20. 'Interea manipuli, ante cœptam seditionem Nauportum missi ob itinera et pontes et alios usus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla convellunt.' Jam enim manserant aliquid temporis Nauporti, et opere militari itinera et pontes et si quid aliud reficere cœperant: nuncio accepto de seditione discedunt (hoc est, 'vexilla convellunt') inde injussu ducum, medio itinere contumeliosi in centuriones; et conjungunt se cum legionibus turbidis, quæ in castris essent. At vir doctus [J. Freinshemius] intelligit scissa et derepta hastilibus, quod Tacitus Histor. II. 85. 'Laceratisque vexillis, quæ Vitellii nomen præferebant:' quodque Hist. I. 41. 'Vexillarius comitantis Galbam cohortis dereptam Galbæ imaginem solo adflixit:' et in III. 12. 'Magno tumultu Vitellii imagines invadunt:' ibidemque c. 13. 'Recurrens in principia miles præscriptumque Vespasiani nomen, projectas Vitellii effigies adspexit.' Ex Frontino possis dicere, 'signa submittere,' etsi auctoritate ducis illic fiat, IV. 1. ex. 43. Sed hoc non faciebant, nisi ad extremam rabiem adacti, aut militiam prorsus exsuerent, aut imperatorem imperatore mutarent: nec ullum sibi receptum ad pœnitentiam relinquerent. Neutrum hi cogitabant milites: nec enim volebant exauctorari omnes, nec alium optabant imperatorem: militiam molliorem et fructuosiorem quærebant. Ergo et hoc Livii loco, quando ex tota narratione constat, non venisse hos in montem

Sacrum, tantum ut abirent, sed consedisse, et fixa signa habuisse, saltem dum cogitur et consulitur senatus, dum ultro citroque eunt et redeunt legati, et diserte dicit Livius eos 'castra locavisse,' multo credibilius, imo certum est, legendum esse *Convellunt*, non *Convertunt*. J. F. Gron. Quamvis omnes mei conspirent in scripturam, quam Rhenanus in Vormaciensi invenit, post tanta tamen diligentia expositam et inlustratam utramque locutionem 'convellere' et 'convertere signa' cura magni Gronovii, veterum editionum et illius, qui alteram lectionem in margine istius Vormaciensis adscripsit, auctoritatem satis gravem puto, ut eorum omnium fide *Convellunt inde signa* in contextum recipiam, sive potius a Clerico receptum inde non moveam. Nescio tamen, unde is hauserit, τὸ *Convellunt* præter antiquas edd. etiam habere Libb. Mss. Virorum enim doctorum nemo, ne Gronovius quidem, ullum cod. memoravit eam lectionem præferentem, præter unius Vormaciensis apud Rhenanum marginem. Sed puto virum doctum nimia festinatione notas Gronovii consuluisse.

§ 11 *Ibi extemplo, pontifice maximo comitia habente*] *Ibi templo* Voss. 1. Deinde *pontifice magno* Harl. 2. et Hav. Sed vox *maximo* non conspicitur in vetustis excusis usque ad Aldum, qui primus addidit, astipulantibus reliquis omnibus scriptis. Vide ad I. 32. § 2.

Creaverunt omnium primum A. Virginium, inde L. Icilium] 'Virginius' hic pater Virginiæ fuit, ut 'Icilius' sponsus, auctore Dionysio l. XI. p. 726. Ergo *L. Virginius* nominandus, non *A.* ex iis, quæ supra a Livio c. 44. et Dionysio p. 709. et a Pediano pro Cornelio p. 139. dicta sunt. *Sigon.* *A. Virginium*, vel *A. Verginium*, omnes codd. quos consului; nisi quod *Aulium Virginium* sit in Leid. 2. Quamvis autem ex Dionys. non pateat, Virginium tribunum plebis fuisse patrem Virginiæ, id tamen non obscure indicat Liv. c. 58. At quum is constanter *L. Virginius* alibi vocetur, ita etiam hic legendum conjicienti Sigonio consentio. Invitis tamen libris in contextum recipere non audeo. Præterea *primum omnium* vetusti excusi usque ad Aldum, qui vocabula trajecit. Aldo autem concinunt omnes Mss.

Avunculum Virginii, auctores secessionis] Livius, corrupta a librariis dictione, *Virginii avunculum* vocat, quem *Virginiæ* haud dubie legi oporteat. *Sabell.* *Avunculum Virginii*, vel *Verginii*, tamen servant omnes libri, quos adhibui, præter Flor. qui habet *avunculum virgini*, et Harl. 1. in quo tota hæc periodus *creaverunt omnium primum . . . tribunum plebis* deficit; cui errori ansam dedit vocum *tribunos plebis creaverunt*, et *tribunum plebis creatum* repetitio. Vide ad IX. 11. § 11. Librarius etiam Neapol. Latinii itidem *avunculum Virginii* præfert. Nihilominus recte Sabellicum *Virginiæ* emendasse puto. Vide hoc lib. ad c. 45. § 4. Insuper *actores secessionis* Port. infinitis locis obvio in codd. scriptis errore. Vide ad I. 26. § 5.

§ 12 *Tum C. Sicinium progeniem ejus, quem pr.*] Scriptura vetus habet *progenies ejus*. Suspicor Livium scripsisse *Tum C. Sicinium, progenie ejus*, hoc est, ex progenie ejus. *Rhen.* Nescio cur placeat magis hoc loco Rhenano *progenie*, quam *progeniem*, quum ita loquatur Cicero in Epist. ad Octavium, 'Populum, quem ipse primo, post progenies ejus a regibus liberavit.' *Sigon.* *Progenies* etiam Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lipsiens. et Klockian. *progenie* vero, ut Rhenanus conjecit, Voss. 2. præfert. Cum Sigonio tamen vulgatum non displicet. Silius VIII. 405. 'Tullius æratas rapiebat in agmina turmas, Regia progenies, et Tullo sanguis ab

alto.' Et hac forma emendant viri docti apud Florum I. 1. 'Ab his Amulius jam bis septima soboles regnabat,' pro *sobole*. Ceterum epistolam ad Octavium non a Cicerone, cujus nomen mentitur, sed a vetere quodam declamatore conscriptam esse, diu viris doctis suboluit. Denique *Et C. Sicinium* Harl. 2. et Hav. *Tunc C. Sicinium* Leid. 2. Lipsiens. et Port. Vide ad II. 12. § 15.

Quem primum . . . proditum memoriæ est] Pall. 1. ac 3. *proditum est memoriæ*. Gebh. *Primum*, quod reliqui constanter servant, ab uno exsulat Port. Deinde *traditum memoriæ est* Harl. 2. et Lipsiens. *proditum memoriæ esse* Leid. 1. *proditum memoria* Leid. 2. *proditum memoria esse* Port. *proditum memoria est* Gaertn. et fragm. Hav. *proditum est memoria* Voss. 2. *traditum* ex glossa natum puto. Ita et alibi peccatur. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Fast. III. 291. Quamvis autem utrumque dicatur 'prodere memoriæ,' et 'memoria,' ut videndum erit ad XL. 29. § 2. prius tamen verius existimo, quoniam melioris notæ codd. eam scripturam servant.

Tribunatum insignem ante decemviros creatos gesserat] Vox *creatos* prætermissa est a librario Leid. 2. Ceterum *Dulium*, pro *Duilium*, Lipsiens.

§ 13 *M. Titinnius, M. Pomponius*] Prioris hic memoratæ gentis nomen in Livio sæpe obcurrit, sed plerumque *Titinius* scribi solet; *Titinnius* autem per duplex *n*, præterquam hoc loco, tantum infra IV. 16. et XXXI. 21. Hæc inconstantia ab Aldo, certe hoc loco et lib. IV. orta est, ante quem constanter *Titinius* editum inveni. Et recte. Ita enim diserte est in Flor. Voss. 2. Leid. utroque, et Port. quo eodem tendunt reliqui codd. licet nomen corrupte præferant. Nam *Totinius* est in Voss. 1. *Ticinius* in Lipsiens. Gaertn. Harl. 2. et Neapol. Latinii. *Siccinius* in Hav. *Cicinius* in fragm. Hav. a m. pr. Sed recte *Titinius* a m. sec. Quamvis itaque minus emendati, uno tamen ore testantur, nomen illud tantum simplice litera *n* scribendum. Pari modo non tantum *Titinios* exaratur apud Diod. Sicul. Bibl. XIV. p. 443. verum etiam TITINIVS in nummis antiquis hujus gentis apud Ursin. Patin. aliosque, et passim in lapidibus antiquis. Vide etiam Sigonium ad Liv. IV. 16. § 5. Præterea *M. Pompinius* habent Leid. 1. et Hav. *M. Pompeius* Gaertn.

C. Apronius, Ap. Julius] *Appii* prænomen non probo, nisi in Sabinis viris, ut in 'Claudiis,' ut in 'Ap. Herdonio Sabino,' qui Capitolium occupavit. 'Julia' gens cum patricia est, tum numquam *Appio* vel *Publio* prænomine usa est. Itaque legendum puto in hoc tribuno plebis *P. Villius*. Est enim gens 'Villia' plebeia, ubique in vulgatis libris pro 'Julia' habita, eaque usa est prænomine *Publio*. Sigon. Non probat Sigonius *Appii* prænomen, nisi in Sabinis, videlicet 'Claudiis,' 'Appio Herdonio Sabino,' qui Capitolium occupavit. 'Julia' deinde gens cum patricia sit, numquam *Appio* vel *Publio* prænomine usam contendit; ideo legendum putat in hoc tribuno plebis *P. Villius*. Talia sunt, quæ blandiente inventis ingenio protrudimus. Expresse Pal. 1. *Appius Efilius*, ut et Pal. 3. *Appius Esilius*; unde forte faciendum *A. Ofilius*. Campanus tamen, nescio an libris vel ingenio fretus, vulgavit *Appius Villius*. Gebh. *C. Ipronius* Voss. 2. *C. Pronius* Hav. *C. Appeonius* Lipsiens. *C. Apropinus* Gaertn. Deinde omnes nostri prænomen secundi tribuni fuisse *Appius* constanter testantur. *Julius* vero tantum vocatur in Harl. 2. et Hav. *Jullius* in Gaertn. *Esilius* in Leid. 1. *Elifius* in Port. *Vilius* in Leid. 2. et fragm. Hav. *Villius* in Flor. Voss. utroque, Harl. 1. et Lipsiens. Hinc patet, verisimile esse, Campanum non in-

genio, sed libris fretum *Villius* edidisse. Conjecturam Sigonii probat etiam Pighius in Annal. Rom. ad a. CCCIV. p. 156. quam etiam ob rationes quas addidit, veriorem puto. Prænomina 'Appius' et 'Publius' alibi quoque in Mss. commutata fuerunt. Vide Oudend. ad Frontin. I. 4. ex. 11. Si quis contendat, haud facile librarios usitatissimum apud Romanos prænomen *Publius* in alterum *Appius*, vix alibi apud Romanos, quam in gente Claudia obvium mutasse, at contra sæpius hoc in illud; dicendum puto, τὸ *Appius* ex proximo *Apronias* natum esse, et sequentis tribuni prænomen intercidisse. Sæpissime vero minus cognitum librariis nomen *Villius* in notissimum *Julius* in Mss. abiit. Vide ad XL. 44. § 1. Tandem ultimi tribuni prænomen omittunt Voss. 2. Leid. 1. Harl. 1. Port. et fragm. Hav. a m. pr. Deinde pro *Oppius* præferunt *Soppius* Voss. 1. Leid. 1. et Harl. 1. Prænomine et nomine juncto *Coppius* dicitur in Flor. quomodo etiam alibi librarii errare soliti sunt. Vide ad XXXVIII. 35. § 2.

§ 14 *Tribunatu inito*] *Tribunato inito* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. uterque. Vide ad I. 15. § 7. Mox *Lucinus Icilius* Flor. *Licius Icilius* Lipsiens. Tum *secessio a decemviris* Leid. 2. et Gaertn.

§ 15 *M. Duellius rogationem pertulit*] Aliquoties scribunt Pall. *Duillius*. Gebh. Ita etiam Flor. Voss. ambo, Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. et Port. quomodo plerique eorum codd. cum fragm. Hav. supra quoque § 12. scribunt. At recte nunc editum *Duilius* ex Sigonii sententia. Vide ad II. 58. § 2. Præterea *provocationem*, pro *rogationem*, Voss. 1. *per provocationēm* Leid. 2. quæ vox, quod proxime præcesserit, menti librariorum adhuc obhæsit, quum hæc scriberent. Denique *protulit* Gaertn. Vide ad V. 4. § 12.

Ea omnia in pratis Flaminiis concilio plebis acta, quem nunc circum Flaminium] *Et omnia* Gaertn. sæpius obvio errore. Vide ad XLII. 5. § 7. Sed vox *omnia* non adparet in Voss. 1. et Leid. 2. Tum *consilio plebis* Leid. 2. Verum comitia tributa non 'consilium,' sed 'concilium plebis' vocandum recte docet Gronov. ad Liv. XLIV. 2. § 5. Deinde *quæ nunc* Harl. 2. Port. et Neapol. Latinii. Reliqui nihil mutant, nisi quod *quā nunc* habeat Leid. 1. *quam nunc* Gaertn. *quam ne* Harl. 1. Illud *ne* inde natum videtur, quod librarii *nc̄* per compendium scripserint. Vide ad VI. 37. § 6. Vulgatum *quem nunc* præstat, ut relativum potius cum vocabulo sequenti, quam cum præcedenti, conveniat; quod Livio familiare est. Vide Gronov. ad Liv. XXXII. 30. § 5. Vitiose denique *arcum Flaminium* Hav. *circum Flaminum* Voss. 1.

CAP. LV. § 1 *L. Valerius et M. Horatius*] Rott. Voss. uterque, Flor. Gud. ignorant copulativam. *J. F. Gron.* Particula media non tantum abest etiam a nostris omnibus membranis, sed Hearne insuper monuit, eamdem neque in suis comparere. Vide ad II. 17. § 1.

Qui extemplo magistratum acceperunt] Pall. omnes et Andreæ recensio *acceperunt*. Sed placet vulgatum, quod et Campanus secutus est. *Gebh.* Præter Campanum omnes excusi *acceperunt* retinent usque ad Aldum. Et ita etiam est in Voss. utroque, Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Gaertn. Hav. fragm. Hav. in Oxon. B. L. 2. N. C. quos Hearne adhibuit, et in Neapol. Latinii. Sed rectius Aldus substituit *occeperunt*, quod etiam tuentur Flor. et Harl. 1. Neque longe abit Leid. 1. *hoc ceperunt* præferens. Vide Gebhardum ad I. 7. § 6. et quæ notantur ad XXXI. 50. § 6.

Nec sine offensione fuit] *Nec sine ulla offens. fuit* Leid. 2. et Port.

§ 3 *Quum veluti in controverso jure esset*]. *In contr. quum velut jure esset* Port. *velut* etiam, pro *veluti*, Leid. 1. Harl. 1. Gaertn. et fragm. Hav. *vero* pro ea voce præfert Voss. 2. altera lectione in margine a m. sec. adjuncta. Deinde *introverso jure esset* Lipsiens. *in controversia jure esset* Leid. 2. *in controversia jus esset* Gaertn.

Ut quod tribuni plebis jussissent, populus teneret]. Adulteratus fœde locus est; sic restituendus, *ut, quod tributim plebes*, sive *plebs, jussisset, populum teneret*. Codex Borbetomagensis habet *plebis*, pro *plebes*, quæ vox castigatori imposuit. Et est *populum teneret*, pro 'astringeret.' *Rhen.* Vet. lib. *ut, quod tribunus plebis jussisset.* Placet tamen magis *tributim plebes*, id est, tributis comitiis. Sic enim ait Dionysius l. XI. p. 725. Καὶ τὸν κελεύοντα τοὺς ὑπὸ τοῦ δήμου τεθέντας ἐν ταῖς φυλετικαῖς ἐκκλησίαις νόμους ἅπασι κεῖσθαι Ῥωμαίοις ἐξ ἴσου, τὴν αὐτὴν ἔχοντας δύναμιν τοῖς ἐν ταῖς λοχίτισιν ἐκκλησίαις τεθησομένοις· id est, *leges tributis comitiis latas omnibus Romanis esse latas, eandemque vim habere, atque eas, quæ centuriatis comitiis latæ sunt.* Sic VII. 16. 'Legem tributim de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit.' Sic alibi VI. 20. 'centuriatim.' *Sigon. Tributim plebe jussisset* Harl. 1. *tribunus plebis jussisset* Voss. 2. Harl. 2. Gaertn. Port. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. L. 2. et C. *tribuni plebis jussissent* Leid. 2. *tributim plebis jussisset* Leid. 1. Eadem lectio a m. pr. etiam exstitit in Flor. pro quo deinde *tribuni plebis jussissent* factum est. *Tributim plebes jussisset* Klockian. et Voss. 1. ad cujus posterioris marginem tamen adjectum est pro varia lectione a m. sec. *tribuni plebes jussisset*, quod præfert etiam Lipsiens. in contextu. Sane tribuni plebis non 'jubebant' plebiscita, sed 'rogabant.' Contra plebs vel populus, quidquid comitiis decernebat, dicebatur 'jubere.' Vide hoc lib. ad c. 30. § 6. Præterea *populus teneret* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. Hav. et a m. sec. fragm. Hav. et in margine Voss. 1. *populus teneretur* Port. ut mox hoc eodem § 'Tenerenturne Patres plebiscitis.' Sed recte *populum teneret* Flor. Lipsiens. Klockian. Voss. 1. in contextu, Leid. 1. Harl. 1. et a m. pr. fragm. Hav. Infra VIII. 12. 'Ut plebiscita omnes Quirites tenerent.' IX. 33. 'Etsi tenuerit lex Æmilia eos censores, quorum in magistratu lata esset.' c. 34. 'Tenuit Æmilia lex violentos illos censores C. Furium et M. Geganium. Tenuit deinceps omnes censores intra centum annorum spatium, tenet C. Plautium collegam tuum.' Cic. Orat. Philipp. XI. 5. 'Solvatur legibus; quamquam leges eum non tenent propter eximiam, credo, dignitatem.' Plin. Hist. Nat. XVI. 10. 'Q. Hortensius dictator, quum plebs secessisset in Janiculum, legem in Esculeto tulit, ut, quod ea jussisset, omnes Quirites teneret.'

§ 4 *Unicum præsidium libertatis, decemvirali potestate eversam*] *Præsidium libertati* Hav. et Harl. 2. Vide hoc lib. c. 45. § 2. Verum licet alibi Livius ita loqui amaverit, reliquorum tamen in vulgatum conspiratio efficit, ut nihil mutandum censeam. Tum *dec. potestatem eversam* Harl. 2. *dec. potestate eversa* Voss. 1. et Port.

Non restituunt modo, sed etiam in posterum muniunt] *Constituunt* præferunt vetusti, quos vidi, typis exarati: pro quo Mediolanenses a. 1495. et Veneti a. 1498. recte *restituunt* ediderunt. Et ita codd. scripti omnes exhibent. Deinde vocula *etiam* deficit in Hav. quæ abesse posset, si plurium vel melioris notæ codicum consensus accederet. Vide ad II. 6. § 1. Insuper *in postremum muniunt* Voss. 2. Leid. 1. Port. et fragm. Hav. Alibi hæc vocabula male confunduntur. Vide Corte ad Plin. Ep. III. 19. § 6. Tandem literis perperam

trajectis *minuunt* Lipsiens. Vide ad Livii vi. 27. § 8.

§ 5 *Sanciendo novam legem*] Lege ex vet. lib. *nova lege*. Sigon. Pal. 2. *sanciendo nova lege*. Gebh. Non male Sigonianus et quidam *nova lege*. Cicero de Offic. iii. 17. 'Neque more turpe haberi, neque aut lege sanciri, aut jure civili.' Lib. Tuscul. iv. 2. 'Quod ne liceret fieri ad alterius injuriam, lege sanxerunt.' Justin. iii. 2. 'Si quidem nihil lege ulla in alios sanxit, cujus non ipse primus in se documenta daret.' *J. F. Gron.* Nec minus tamen Latini dicunt *sancire legem*. Livius xxxiv. 7. 'Nece liberorum etiam suorum eam legem parentes sanxisse.' Cicero Tuscul. ii. 14. 'Cretum quidem leges, quas sive Jupiter, sive Minos sanxit.' Et ita 'lex sancta,' et 'lex sancitur' apud Livium et alios occurrit. *Duk.* *Sanciendo nova lege* etiam ex meis Harl. 2. et Hav. ex Hearnii autem Oxon. cod. B. Ita Livium aliosque scriptores locutos esse confiteor. Exemplis a Gronovio laudatis sequentia addi possunt ex Liv. xxx. 19. 'Latum ad populum est, ne C. Servilio fraudi esset, quod patre, qui sella curuli sedisset, vivo, quum id ignoraret, tribunus plebis atque ædilis plebis fuisset, contra quam sanctum legibus erat.' xxxiv. 4. 'Quam caussam fuisse censetis? Eadem fuit, quæ majoribus nostris, nihil de hac re lege sanciendi:' ex Cic. pro Flacco c. 28. 'Quum aurum Judæorum nomine quotannis ex Italia et ex omnibus vestris provinciis Hierosolymam exportari soleret, Flaccus sanxit edicto, ne ex Asia exportari liceret.' Vide Gebhard. ad Cic. Tusc. Quæst. iv. 2. Conspiratio tamen vet. lib. Sigonii, Pal. 2. Gebhardi, et ex meis Harl. 2. atque Hav. qui plerumque deteriores lectiones amplecti soliti sunt, adversus reliquorum codd. eorumque optimorum, consensum, efficit, ut lectio illa admodum suspecta sit; et quidem tanto magis, quod etiam altera loquendi formula optimis scriptoribus usitata fuerit. Cic. pro Plancio c. 18. 'Noli enim putare, Laterensis, legibus istis, quas senatus de ambitu sancire voluerit, id esse actum, ut suffragatio, ut observantia, ut gratia tolleretur:' pro Domo c. 30. 'Majores nostri de civitate et libertate ea jura sanxerunt.' Horat. Satyr. i. 3. 67. 'Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam!' Vide N. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. vi. 154. Ut autem 'sancire legem,' ita forma passiva 'lex sancitur' apud Cic. de Amic. c. 12. 'Hæc igitur lex in amicitia sanciatur, ut neque rogemus res turpes, nec faciamus rogati.' Hinc 'lex diligentius sancta' apud Livium x. 9. 'Eodem anno M. Valerius consul de provocatione legem tulit, diligentius sanctam.' 'Lex' autem 'ne quis crearet,' est lex statuens, vetans, ne quis crearet: ut in loco Cic. proximo 'Lex ut rogemus' est lex statuens, jubens, ut rogemus. Liv. iv. 24. 'Se legem laturum, ne plus quam annua ac semestris censura esset:' et passim. Vide ad iv. 30. § 7.

Ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet] Ant. Perizonius ad marginem notavit, legem hanc non servatam esse, liquere ex iv. 13. Sed vide quæ ad eum locum notantur.

Qui creasset, eum jus fasque esset occidi] In scriptis nihil mutatur; quare receptæ lectioni controversiam non moveo. Non displiceret ceteroquin *qui creassit*. Eadem forma, qua dixit i. 18. 'Uti tu signa nobis certa adclarassis inter eos fines, quos feci:' ubi vide: et hoc lib. c. 64. 'Hi tum uti quos sibi collegas cooptassint, ut illi legitimi eadem lege tribuni plebei sint, ut illi, quos hodie tribunos plebei feceritis:' ubi etiam ante Rhenan. et Sigonium *cooptassent*

legebatur. Et ita viri docti legendum censuerunt apud Plin. lib. XXVIII. Hist. Nat. c. 2. 'Quid? non et legum ipsarum in Duodecim Tabulis verba sunt? Qui fruges excantassit. Et alibi, Qui malum carmen incantassit.' Pari modo nempe pro *excantasset* et *incantasset* reposuerunt *excantassit* et *incantassit*. Vide Voss. Gramm. v. 15. Talis est infinitivus futuri 'impetrassere,' 'expugnassere,' pro impetraturus esse, expugnaturus esse. Vide Voss. ibid. c. 17. Mox tamen hoc cap. § 14. sequitur, 'Qui plebem sine tribunis reliquisset, quique magistratum sine provocatione creasset.' Præterea verbis seqq. *capitali noxæ* prisci excusi usque ad Aldum, qui *capitalis* reposuit. Et ita exhibent libri scripti omnes, quibus usus sum.

§ 6 *Relatis quibusdam ex magno intervallo ceremoniis renovarunt*] *Renovaverunt* Harl. 2. *renovare* fragm. Hav. Doujatius ad verbum *renovarunt* vel ex superioribus repetendum censet vocem *legem*, vel legendum arbitratur *relatas quasdam ex m. interv. ceremonias renov.* Sed neutrum necesse puto. Eum male habuisse videtur, quod *renovarunt* sine casu poneretur. Verum non vidit subintelligendum pronomen demonstrativum *id*. 'Tribunis renovarunt id, ut viderentur sacrosancti.' Vide ad XXIII. 15. § 4. Vel ipsum illud *ut sacrosancti viderentur* loco casus quarti est, quasi dixisset, tribunis renovarunt existimationem sanctitatis. Neque probare possum conatum Ant. Perizon. *caverunt*, pro *renovarunt*, reponentis. Ea enim emendatio, quam ad marginem editionis adscripsit, omnium codicum fidei adversatur, et a vulgato longissime recedit. Præterea recte *renovarunt*: antea enim sacrosancti fuerunt. Vide II. 33.

§ 7 *Quum religione inviolatos eos, tum lege etiam fecerunt*] *Tum religione* Voss. 2. et Harl. 2. Vide ad VI. 23. § 3. Præterea *tum legem etiam* Voss. 1. et Leid. 2. Verum non 'legem inviolatam' facere voluerunt consules, sed ipsos 'tribunos,' partim 'religione,' relatis quibusdam ceremoniis, partim 'lege.'

Ut qui tribunis plebis, ædilibus, judicibus, decemviris, nocuisset] Vox *decemviris* abest a veteribus libris, nec videtur necessaria. Est enim ridiculum, plebem cavisse decemviris, quos perosa judicio etiam est persequuta. *Sigon.* Abest a Pal. 2. *decemviris*, quod non necessarium esse respondet Sigonius. Sed asserunt illud et Pall. duo meliores, editionesque principes, et illa verba supra c. 52. 'Decemviris quoque ab ira et impetu multitudinis præcavere jubentur.' *Gebh.* Festus in 'Sacrosanctum' tantum tribunos et ædiles plebis memorat. 'Judices' et 'decemviri,' quos addit Livius, quinam sint, non facile dictu esse, scribit Ant. Augustinus de lege Horatia; sed se existimare, esse minores aliquos plebis magistratus, quibus potestas curatiove aliqua publica mandata erat. Charondas Verisimil. I. 2. 'judices' videtur accipere eos, quibus mandata erat proprie dicta jurisdictio. Sed tribunorum et ædilium plebis, ad quos hoc totum pertinet, nulla erat proprie dicta jurisdictio. Perizonius Dissert. de Prætorio I. § 7. 'judices' exponit 'ædiles plebis,' quos lites judicasse dicit, quia Dionysius VI. 1. eos vocat δικαστάς: de 'decemviris' nihil addit, fortassis quod ei itidem, ut Sigonio, hæc vox suspecta fuit. Verum primum quæri potest, an 'ædiles plebis' lites judicaverint? Potuerunt fortassis de mensura jus dicere, vasa minora frangere, et lites inter eos, quorum opera utebantur ad expediendas res, quas multas magnasve iis commissas fuisse scribit Dionysius, ortas componere, unde etiam δικαστὰς appellari potuerunt. Sed eos lites

et caussas pecuniarias judicasse vi et jure potestatis suæ, non facile ostendi poterit. Deinde si 'ædiles plebis' et 'judices' iidem sunt, cur lex eosdem bis nominavit, primum 'ædiles,' deinde 'judices?' Probabilior est sententia Augustini. *Duk.* Vocula *ut* deest in Gaertn. Deinde vox *decemviris* a solo exsulat Hav. sed *ædilibus, judicibus, viribus nocuisset* habet Harl. 2. *ædilibus et judicibus juris nocuisset* Port. Adparet, olim *xviris* scriptum fuisse, notam autem numeralem a librariis ejus vim non adsecutis omissam, et inde, transpositis literis, *juris*, pro *viris*, scriptum esse. Reliqui omnes nihil mutant; unde vocem *decemviris* cum Sigonio delere non audeo: quem in eo etiam aliquid humani passum fuisse Doujatius observat, quod ridiculum dicat, plebem cavisse decemviris, quos perosa judicio est persecuta; quum non 'plebs' hanc legem tributis, sed 'populus' omnis 'centuriatis comitiis' jusserit: quæ censura vera est. Sed neque voci *decemviris*, ut Gebhardus fecit, patrocinium pararem ex eo, quod legati a senatu missi c. 53. jussi sunt 'decemviris ab ira et inpetu multitudinis præcavere.' Id enim jam antea fecerunt adversando plebi, postulanti, ut decemviri sibi dederentur, quos vivos igni concremare volebat. Hic vero non de legatis agitur, sed consul Romanus fert legem comitiis centuriatis. Ceterum quinam per 'decemviros,' immo etiam per 'judices' intelligendi sint, me hærere ingenue fateor. Vix adtentionem meretur sententia Glareani, qui ad § 11. suspicatur, sub nomine 'decemvirum' in hac lege caveri illis, qui libris Sibyllinis præerant. Nam hoc tempore adhuc tantum duumviri erant, quo nomine etiam memorantur lib. v. c. 13. Iis vero demum decemviri substituuntur vi. 42. Periz. in Dissert. de Prætor. § 7. hunc locum laudans omittit, ex Sigonii sententia, vocem *decemviris*, et per 'judices' intelligit ædiles, quos Dionys. Antiq. l. vi. loco mox laudando δικαστὰς adpellatos tradit. Verum vellem, ut vir clariss. addidisset rationem, cur Livius, sive potius auctores legis duplici nomine hos magistratus 'ædiles' et 'judices' vocarint, quum prius notissimum fuerit: aut, si uno illo non contenti fuerint, cur non et reliqua nomina adjecerint, quæ iis tributa fuisse Dion. ibid. observat? Eam enim non adsequor. Doujatius existimat, solos tribunos plebis quatuor illis diversis nominibus hic designari: primo ordinario 'tribunorum;' deinde 'ædilium,' quoniam ædium sacrarum cura aliaque ædilicii officii ad tribunos primario spectabant, quibus ædiles plebis in hac re adjuncti velut ministri eorum, teste Dionys. l. vi. p. 411. tertio 'judicum,' communi omnium magistratuum adpellatione, unde etiam Dionys. l. laud. ædiles plebis ὑπηρέτας τῶν δημάρχων καὶ συνάρχοντας καὶ δικαστὰς vocatas scribit: quarto 'decemvirorum' a numero, quo nomine ideo eos hoc loco inprimis adpellandos existimat, quoniam, quum initio quinque tantum fuissent, et ante paucos annos decem creari cœpissent, nunc id ageretur, ut eo numero semper crearentur, et priores sacratæ leges non nisi ad receptum tunc numerum quinarium referrentur. At sententiam hanc veram esse in animum inducere nequeo. Probabile enim non videtur, quum proprii et a tribunis diversi magistratus 'ædilium' nomine Romæ constituti fuerint, tamen in hac lege per 'ædiles' intelligendos esse tribunos. Nam ita prætores collegæ consulum vocantur, iisdemque auspiciis creati dicuntur, quin et iisdem data est juris dicendi provincia, cui olim consules præfuerant; numquam tamen, post institutos prætores, consules dicti sunt 'prætores,' neque præto-

res dicti sunt 'consules.' Quin et, vulgo per *aediles* hic ita proprie dictos aediles plebis intellectos esse, ostendunt verba, quae inferius § 9. sequuntur, ubi Livius juris interpretum sententiam refert, qui negant, hac lege quemquam sacrosanctum esse; idque probant exemplo aedilium, qui a majoribus magistratibus prehendebantur. Nisi enim per 'aediles' ita proprie dicti aediles plebis vulgo intellecti fuissent, exemplum illud male huc adlatum foret. Doujatius quidem respondet, Livium aediles ad partes vocantem falsum, et in juris morisque minutiis lapsum esse. Verum is error recideret non tam in Livium, quam in juris interpretes, quorum sententiam Livius recensuit, et argumenta proposuit. Omnia enim usque ad § 11. pendent ex verbis § 9. 'juris interpretes negant.' Neque tantum juris interpretes, Livio aequales, per 'aediles,' hac lege memoratos, aediles plebis intellexerunt, verum diu ante in eadem opinione etiam fuisse videtur M. Cato, cujus sententiam probavit Festus voce 'Sacrosanctum.' 'Sacrosanctum dicitur, quod jurejurando interposito est institutum, si quis id violasset, ut morte poenas penderet. Cujus generis sunt tribuni plebis, aedilesque ejusdem ordinis: quod adfirmat M. Cato in ea quam scripsit aedilis plebis sacrosanctos esse.' An autem verisimile sit, verum sensum vocis 'aedilibus' latuisse omnibus juris interpretibus tempore Livii atque aliis, et demum Johannem Doujatium, antecessorum Parisiensium et Regiorum professorum primicerium, post tot seculorum decursum exstitisse qui eum perviderit, omnium judicio relinquo. Praeterea non video, quomodo tribunis plebis nomen 'judicum' conveniat, quibus una tantum 'auxilii latio adversus consules' concessa, sive 'auxilii non poenae jus datum' est, teste Liv. II. 33. et 35. cui concinit Dionys. Antiq. l. VI. p. 409. Οὗτοι, scilicet tribuni, ἄλλου μὲν οὐδενὸς ἔσονται κύριοι, τοῖς δὲ ἀδικουμένοις ἢ κατισχυομένοις τῶν δημοτῶν βοηθήσουσι, καὶ οὐ περιόψονται τῶν δικαίων ἀποστερούμενον οὐδένα. Neque hoc tempore ullas judicum partes sibi tribunos vindicasse constat, ut inde nomen id ferre potuerint. Denique non placet etiam eosdem nomine admodum ambiguo 'decemviros' vocari, quo legumlatores modo sublati adpellabantur; quin et eodem nomine adpellari ex superstitione Romanorum ominosum fuisset, quum ob scelera a decemviris illis perpetrata, tum quod parvo tantum tempore in republica substiterint. Aliam sententiam proposuit Ant. Augustinus de Legibus in lege 'Horatia,' qui per 'aediles' intelligit aediles plebis. 'Decemviri' autem et 'judices' qui fuerint, quamvis non facile dixerit, existimat tamen minores aliquot plebis magistratus fuisse, de quibus in 'Æbutia' nonnulla in medium adtulerat. In 'Æbutia' vero nihil ejus reperitur, nisi indicaverit 'Æbutiam de centumviris,' ubi centumvirorum judicum et decemvirorum stlitibus judicandis mentionem factam video; ut forte per 'judices' indicatos crediderit centumviros, per 'decemviros' autem decemviros stlitibus judicandis. Verum neque huic sententiae calculum adjicere possum. Non videntur enim centumviri et decemviri stlitibus judicandis jam hoc tempore instituti fuisse. Festus enim auctor est, ex triginta quinque tribubus Romanis ternos electos fuisse in voce 'Centumviralia.' At demum diutissime postea, novis additis, triginta quinque tribus institutae sunt. Praeterea Pomponius JCtus refert, decemviros stlitibus judicandis demum creatos esse, ubi jam duo praetores creari solebant, l. I. § 28. et 29. ff. de Orig. Jur. Unde etiam Pighius in Annal. Rom. eorum institutionem ad

A. U. C. DXX. refert. Præterea eos non indicari hoc loco, videtur etiam ex ordine colligi posse. Decemviri enim centumviris præsidebant, adeoque dignitate præstabant, quos propterea ante judices sive centumviros memoratos oportuerat, quemadmodum tribuni ante ædiles memorantur. Denique, eos sacrosanctos fuisse, aliunde probari posse, non existimo. Aliis itaque, quibus felicius est ingenium, divinandum relinquo, quinam per 'judices' et 'decemviros' hoc loco intelligendi sint. Me sensum et verba legis a Livio memoratæ non adsequi, haud pudet; in qua jam suo tempore interpretes hallucinatos fuisse, Livius observat.

Familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum irent] Scribendum *venum iret*, ut referatur ad nominativum *Familia*. Rhen. Vide ne quis *ædem* de suo addiderit. Nam l. XLI. c. 28. ait 'supplicatio ad Cereris, Liberi, Liberæque fuit.' *Sigon.* Exstiterat primo in Pal. 3. *familia ad Cereris, Liberi, Liberæque ven. i.* Et mox idem 'ut senatusconsulta in ædem Cereris ad ædiles deferrentur:' ubi simul censeo rectius abesse posse τὸ *ædem* ab sciolo inculcatum. Sic Livius alibi, 'Supplicatio ad Cereris Liberi Liberæque fuit.' VII. 7. 'Ad Monetæ inventa nomina.' *Gebh.* Alibi sæpe vocem *ædem* sciolos inculcasse, ubi Livius eam omittendam judicarat, videbimus ad X. 23. § 13. quam propterea hic etiam delendam censerem, modo codd. faverent. Nunc vero, quum omnes nostri τὸ *ædem* servent, et Gebhardus solum Pal. 3. memoret, in quo a m. pr. deficiat, loco eam vocem movere non audeo. Præterea *familiaque* Port. Harl. 2. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Denique *irent* Voss. 2. Leid. 2. Hav. et fragm. Hav. quod servari posset, si *familia* hic pro servis acciperetur. Ita enim collective poneretur, quemadmodum hujus generis plura: verum hic latiori significatione complectitur omnia bona quæ quis possidet; ut constat ex Dionys. l. VI. p. 410. ubi, recensens legem, quo tempore primi tribuni creabantur, hac de re latam, quæ nunc a consulibus renovabatur, τὰ χρήματα vocat, quod Livius hic *familiam*. Distinctius 'familiam pecuniamque' memorat in hac re Fest. voce 'Sacratæ.' 'Sacratæ leges sunt, quibus sanctum est, qui quid adversus eas fecerit, sacer alicui Deorum sit cum familia pecuniaque. Sunt, qui esse dicant sacratas, quas plebes jurata in monte Sacro sciverit:' quare recte Rhenanum *iret* emendasse existimo, quomodo præferunt reliqui Mss. mei. *Irent* dedisse nonnulli librarii videntur, quod ad verbum hoc referrent non modo τὸ *familia*, sed etiam, quasi nominativos, voces *Liberi Liberæque*, id est, filii filiæque; non adsecuti, eà Bacchi et Proserpinæ cognomina esse, quæ tamen apud Livium XXXIII. 25. XLI. 24. ap. Cic. in Verr. V. 14. et alibi obcurrunt.

§ 8 *Hac lege juris interpretes negant*] *Hac juris lege interpretes* constanter Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Harl. ambo, Lipsiens. Gaertn. Klockian. Hav. et fragm. Hav. Et ita etiam Aldus edi curavit. Inter errata tamen pristinum ordinem vocabulorum reducendum monuit. Ceterum adversus sententiam juris interpretum Festus sentit, qui, M. Catonis sententiam secutus, tribunos et ædiles plebis 'sacrosanctos' fuisse scribit voce 'Sacresanctum,' loco antea § præc. laudato.

Sed eum, qui Deorum cuiquam nocuerit, id ad sacrum sanciri] Depravata verba sunt, nec magnopere succurrit nobis exemplar scriptum, quod sic habet: *sed eum, qui D. cuiq. noc. id sacrum sanciri.* In hoc tamen juvat, quod præpositionem *ad* postea vides adjectam fuisse. Ergo, meam secutus auctoritatem, non eam modo præ-

positionem expunge, sed et prænomen *id;* sic legens, *sed eum, qui eorum cuiq. noc. sacrum sanciri.* Unde vero pronomen *id* huc irrepserit, audi. Librarius aliquis extremam syllabam verbi *nocuerit* bis scripsit, hoc modo *nocuerit, it.* Alius, castigare volens, posterius *it* in prænomen *id* mutavit. *Rhen.* Livii hæc, sive juris interpretum, expositio ipsis legibus difficilior est, et, ut suspicor, in codd. nostris corrupta. Quidam pro *eorum*, substituerunt *Deorum*, quia sequebatur *id ad sacrum sanciri.* Sed non placet. Imo hæc ipsa verba obscura sunt, et illud *ad* nuper, *id* vero olim falso adjectum. *Glar.* Antea multo fœdius legebatur, *sed eum, qui Deorum cuiq. noc. id ad sacrum sanciri.* Nos autem meliorem, ut remur, hac utraque lectionem reperimus in vetustis libris, quæ est hæc: *sed caput ejus, qui eorum cuiq. noc. sacrum esse, id sanciri:* recte. Sic enim Cicero pro Cornelio Balbo c. 14. 'Sacrosanctum esse nihil potest, nisi quod populus plebsve sanxisset. Sanctiones autem sacrandæ sunt aut genere ipso, aut obtestatione et consecratione legis, aut pœnæ, cum caput ejus, qui contra facit, consecratur.' *Sigon.* Correctio est Rhenani *sed eum, qui eorum cuiq. noc. sacrum sanciri,* cum antea legeretur ubique, *sed eum, qui Deorum cuiq. noc. id ad sacrum sanciri.* Pall. 1. ac 3. *sed eum, qui eorum cui noc. id ad sacrum sanciri* satis depravate. Pal. 2. vero ex arbitrio librarii impudentissimi, *sed caput ejus, qui eorum cuiq. noc. sacrum esse, id sanciri.* Quæ lectio in recentissimæ notæ libro a Sigonio reperta ejus et oculos et judicium fascinavit. Neque enim quicquid eum juvat locus ex Corneliana Ciceronis laudatus. Neque ego in re obscurissima, deficiente meliorum librorum lumine, facem expediendæ difficultati accendere valeo. *Gebh.* Sic Rhenanus: *sed eum, qui eorum cuiq. noc. sacrum sanciri;* cum pessime antea, *sed eum, qui Deorum cuiq. noc. id ad sacrum sanciri.* Sententiam deprehendit, quæ quidem est in Sigoniano, *sed caput ejus, qui eorum cuiq. noc. sacrum esse, id sanciri.* Sed quis non videt, hic malam et audacem manum esse versatam? In Mss. melioribus est, *sed eum, qui eorum cui noc. id ad sacrum sanciri.* Lege mitiore conjectura, *sed ejus, qui eorum cui noc. caput sacrum sanciri.* Lib. II. c. 8. 'Sacrandoque cum bonis capite ejus, qui regni occupandi consilia inisset.' X. 38. 'Qui juniorum non convenisset ad imperatorium edictum, quique injussu abisset, caput Jovi sacratum esset.' *J. F. Gron.* Codici Sigoniano consentiunt Harl. 2. Hav. et Hearnii Oxon. B. Verum *sed ejus caput, qui eorum cuiq. noc. id ad sacrum sanciri* Port. et Gaertn. *sed cum apud eorum cuiq. noc. id sanciri* Voss. 1. *sed eum apud eorum cuiq. noc. id sanciri* Lipsiens. in contextu, ad cujus marginem, pro *apud eorum*, a m. sec. *quæ decorum* adscriptum est. *Sed cum qui apud eorum cuiq. noc. id sanctiri* Leid. 2. a m. pr. pro ultima voce autem a m. altera in margine emendabatur *sacrum.* *Sed eum, qui eorum cui noc. id ad sacrum sanciri* Voss. 2. *sed eum, qui deorum quem noc. id ad sacrum sanciri* Leid. 1. et fragm. Hav. *sed eum, qui eorum cuique noc. id sacrum sanciri* Flor. *sed eum, qui eorum cuiq. noc. id sacrum sanciri* Klockian. *sed eum, quid eorum quem noc. id sacrum sanciri* Harl. 1. Nihil propius video, quam quod Gronovio in mentem venit. Laudant quidem Sanctius in Minerv. III. 3. in verbo 'Noceo' et alii *qui Deorum quemquam nocuerit,* eique conveniunt quorumdam codicum, quas recensui, lectiones; sed, Livium antiquata constructione verbi 'noceo' cum casu quarto usum esse, non existimo. Vide Ger. Joh. Voss. Gramm. VII. 21. et Burmann. ad Phædri IV. 18. 4. *Eorum* recte restitutum est pro *deorum.* Vide ad

XXIX. 11. § 2. *Qui eorum cui* pro 'qui eorum alicui,' 'cuiquam.' Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 8. Doujatius leviori mutatione sic legi posse existimat, *sed cum quis cui noc. id sacrum sanciri:* in quibus verbis errorem sive ipsius Doujatii nimia festinatione, sive culpa operarum commissum esse, eumque voluisse existimo *sed eum quis eorum cui nocuerit.* Verum ne ita quidem hanc conjecturam illi, quam magnus Gronovius proposuit, præferendam esse, verba legis, in quibus 'caput Jovi sacrum' expresse memoratur, evincunt. Præterquam quod non res, quum quis eorum cui nocuerit, sacra sancita sit, sed ipse homo vel caput ejus, qui id fecerit. An forte legendum? *sed eum, qui eorum cui nocuerit, ideo sacrum sanciri.*

§ 9 *Itaque ædilem prehendi ducique a majoribus magistratibus*] *Prendi* Flor. Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. uterque, Port. Lipsiens. Gaertn. Klockian. et fragm. Hav. Vide ad II. 29. § 4. Deinde *Itaque prendi ducique ædilem* Harl. 2. *Itaque prehendi ducique ædilem* Hav.

Noceri enim ei, cum hac lege non liceat] Et hic locus depravatus est. Nam pro *cum* scribendum *cui*, hoc modo: *noceri enim ei, cui hac lege non liceat*, subaudi 'noceri.' *Rhen.* Hoc quod in parenthesi ponitur, durum est, et varie item lectum intellectumque. *Glar.* *Cum hac lege* Voss. 2. Leid. 1. Port. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. Reliqui, ut et antiquissimæ edd. favent Rhenano. In Mediolanensi demum a. 1495. obcurrit *noceri enim ei, cum hac lege non liceat:* quod deinceps reliquæ pleræque usque ad Rhenanum servarunt, nisi quod τὸ *ei* omissum sit in Veneta a. 1498. Ceterum Rhenani emendatione recepta, quæ difficultas Glareano superesse potuerit, non invenio.

Non haberi pro sacrosancto ædilem] *Non haberi pro sacro sanctoque ædilem* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Lipsiens. Klockian. et Port. Paullo ante *argumentum est* vetustiores typis descripti, quos vidi, usque ad Aldum, qui dedit *argumentum esse*, concinentibus omnibus Mss. Et recte: omnia enim referenda ad præcedentia 'juris interpretes negant:' unde et sequentia pendent 'sacrosanctos esse.'

§ 10 *Tribunos vetere jurejurando plebis, quum primum eam potestatem creavit*] *Tribunos veteres jurej. plebis* omnes mei manu exarati, et nonnulli veterum excusorum, pro quo jam recte Tarvisina a. 1482. *tribunos vetere jurej. plebis.* Tum *quum eam primum pot.* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. *cum primis eam pot.* Voss. 2.

§ 11 *Hac Horatia lege consulibus quoque et prætoribus, quia iisdem auspiciis, quibus consules, crearentur*] Vide num legendum, *consulibus quoque, ut præt. quia eisdem ausp. consules, quibus prætores, crear. cautum esse.* Alioqui non video quis sensus inde elici queat. Mirum vero, quum Livius tam sollicitus esset de voce 'judicibus,' cur non etiam de 'decemviris' legem exposuerit. Decemvirorum enim hic potestas abrogabatur, et paulo post hi in judicium protrahuntur: cui ergo in hac lege cavetur? Iis forte, qui libris Sibyllinis præerant. *Glar.* Nihil magis contra sensum eorum, quorum hic Livius sententiam proposuit, quam Glareani emendatio. Hi enim ex voce 'judicibus,' quæ in lege obcurrit, credidere, eadem lege etiam cautum fuisse consulibus, qui olim 'judices' adpellabantur. Si autem consulibus, insuper interpretando legem extendi posse existimarunt ad prætores postea institutos, quia iisdem auspiciis creabantur, quibus consules. Verum secundum emendationem Glareani dicerent, lege Horatia cautum fuisse prætoribus, et, quemadmodum prætoribus, etiam

consulibus. Verum quomodo prætoribus caveri posset, qui nondum creabantur? ad quos, ut ego locum capio, interpretatione tantum lex extensa fuisset. Per 'decemviros' autem omnino decemviros sacrorum, qui libris Sibyllinis præerant, intelligi non posse, supra dixi ad § 7. Insuper *hac omnino lege* Voss. 2. *hac Oratii lege* Port. *hac Oratiana lege* fragm. Hav. a m. sec. *Oratia* a m. pr. Præterea *consulibusque et prætoribus* Hav. quod cave firmari posse existimes ex illis, quæ dicentur ad x. 30. § 2. Sensus enim hic *quoque* requirit. Idem ergo potius vitium a librario commissum est, ac de quo dicendum ad v. 27. § 1.

§ 12 *Nondum consulem judicem, sed prætorem adpellari mos fuerit*] Errasse Livium, putat Perizonius d. l. *Duk. Fuerit mos* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Ceterum unde hoc Livius hauserit, libenter disceret Doujatius. Concedit quidem, summos Romanorum magistratus, antequam 'consulum' nomen acciperent, et 'prætores' et 'judices' adpellatos fuisse. Sed utrum 'prætorum' prius, quam 'judicum,' titulo cogniti fuerint, dubitat. Vellem caussas dubitationis reddidisset, ut, quid ei tribuendum sit videri posset. Nunc nihil subcurrit, quod ei favere queat, nisi forte sit locus Zonaræ, illos, qui ante prætores dicti fuerant, hoc tempore consules dictos esse, narrantis Annal. VII. 19. Τότε γὰρ λέγεται πρῶτον ὑπάτους αὐτοὺς προσαγορευθῆναι, στρατηγοὺς καλουμένους τὸ πρότερον. Idem fere sentit Jac. Perizon. Dissert. de Prætor. § 7. et seq. qui, concedens quidem, consules olim etiam 'judices' vocatos esse, simul tamen contendit, minime videri, sic adpellari cœpisse demum post tempora decemvirorum, sed omnino jam illis temporibus, vel etiam ante; idque hoc argumento firmat, quod 'judicum' vocabulum, quo tempore prætor primum constitutus sit, non translatum fuerit ad eum, in quem tamen res ipsa conferebatur, neque remanserit penes consules, ut quod, re ablata, nullius illis usus esset. Existimat igitur, si consules umquam adpellati sint 'judices,' id factum primis plane temporibus: verum paullatim illud nomen in significandis consulibus abiisse in desuetudinem; et sic eo tempore, quo juris dicundi potestas, consulibus ademta, prætori data est, consules non alia habuisse nomina, quam illa 'consulis' et 'prætoris,' quæ etiam sola Varro memorat. At viri clariss conjecturis tantum tribuere nequeo, ut Livium, qui his temporibus tot seculorum spatio propior vixerit, in re domestica errasse existimem. Summos magistratus Romanorum primo 'prætores,' tum 'judices,' et demum 'consules' dictos fuisse colligo ex Cic. de Legib. III. 3. 'Regio imperio duo sunto; iique præeundo, judicando, consulendo prætores, judices, consules adpellantor.' Si enim antea 'judices,' tum 'prætores,' dicti fuissent, ratio nulla dari posset, cur Cic. ordinem hunc invertat. Diutissime post hæc tempora 'judicum' nomen consules adhuc obtinuisse colligo ex Varr. de Ling. Lat. l. v. p. 62. 'In commentariis consularibus scriptum sic inveni. Qui exercitum imperaturus erit, accenso dicit hoc: 'Calpurni, voca inlicium omnis Quiritis huc ad me.' Accensus dicit sic: 'Omnes Quirites inlicium visite huc ad judices.' C. Calpurnius dicit: 'Voca ad conventionem omnis Quiritis huc ad me.' Accensus dicit sic: 'Omnes Quirites ite ad conventionem huc ad judices.' Deinde consul loquitur ad exercitum: 'Impero, qua convenit ad comitia centuriata.'' Ibi tempore, quo commentaria illa consularia, vel certe formulæ in commentariis commemoratæ, scriptæ sunt, consules adhuc dicebantur 'judices.' Ipse vero stilus et forma verborum documento sunt, his tem-

poribus longe recentiores esse. Si vero diu post hæc tempora adhuc 'judices' dicti sunt, cur, quæso, non credemus Livio, adfirmanti eos id nomen nondum hoc tempore habuisse?

Hæ consulares leges fuerunt] *Hes consulares* Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. *Hæc consulares* Florent. *Hes consulares* Leid. 1. et Port. Vide ad II. 44. § 12.

§ 13 *Institutum etiam ab iisdem consulibus*] *Inst. tamen etiam ab iisdem* Hav.

Ad ædiles plebis deferrentur] Gebhardus hoc cap. ad § 7. docet, in Pal. 3. deesse vocem *plebis*, quæ etiam abesse poterat, quod hoc tempbre nulli alii forent ædiles, quam plebis. Reliqui tamen omnes vocem constanter servant. Verum *ad ædilem plebis* est in Gaertn. *ad ædilis plebes* in Leid. 1. unde suspicio est, librarium scribere voluisse *ad ædilis plebei*. Idem etiam Gebhardus ibidem existimat, vocem *ædem* a mala manu interpolatam esse: quam tamen et ipsam omnes libri tuentur. Vide quæ eo loco notavi. Unus quidem Lipsiensis pro eo in contextu præfert *eodem*, in margine vero ejus loco *ædem* emendatur.

Arbitrio consulum supprimebantur, nunciabanturque] In postremo verbo tam crassum mendum est, ut admodum demirer, a nemine hactenus animadversum. Debet autem esse *supprimebantur, vitiabanturque*, hoc est, corrumpebantur, depravabantur. *Rhen.* *Vitiabanturque* servant etiam omnes nostri: nisi quod unus Klockian. sine copula *vitiabantur* præferat. Infra VIII. 40. 'Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor, falsisque imaginum titulis, dum familia ad se quæque famam rerum gestarum honorumque fallente mendacio trahunt.' Deinde *antea*, ut Rhenanus notæ præscripsit, pro *ante*, in nulla inveni ed. At ita præferunt Leid. 1. Harl. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. quorum auctoritate id etiam recepi.

§ 14 *Tribunus plebis plebem rogavit, plebesque scivit, qui plebem*] *Tribunus plebis rogavit*, omissa voce *plebem*, Voss. 1. et Leid. 2. quomodo librarii dedisse videntur, quod vocis *plebe* quadruplici repetitione obfenderentur. Sed male. Vide ad II. 56. § 1. Præterea *plebeque scivit* Voss. 1. a m. sec. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. At certiores vulgatum recte servant. Vide ad I. 20. § 6. Paullo ante τὸ *deinde* deest in Gaertn.

Qui plebem sine tribunis reliquissent, . . . creassent, tergo ac capite punirentur] Verba pluralivi numeri hic commutanda sunt in singularem hoc modo: *qui plebem sine tribunis reliquisset, . . . creasset, tergo ac capite puniretur*. Sic et prior lex sonuit: 'Qui tribunis plebis, ædilibus, judicibus, decemviris nocuisset.' *Rhen.* Lectionem, quam Rhenanus restituit, probant omnes mei, præter Voss. 1. et Leid. 2. omnes etiam, quos Hearne Oxonii evolvit, præter L. 1. et C. omnes denique vetustiores typis descripti usque ad Aldum, qui primus singulariter dicta in pluralia convertit. Flor. etiam et Klockian. solum medium *creassent*, Lipsiens. *reliquissent* et *creassent* plurali exhibent. Præterea verba *quique magistratum sine provocatione creasset* exsulant a Voss. 2. at *quique magistratus sine provocatione creasset* præferunt Voss. 1. et Leid. 2. *qui magistratum sine provocatione creasset* fragm. Hav.

§ 15 *Ut invitis, ita non adversantibus, patriciis transacta*] Voculam *ita* non agnoscunt Voss. 2. et Hav. Sed eam intercipere potuerunt ultimæ syllabæ vocis proxime præcedentis. Tum *aversantibus* quidam ex prioribus excusis, sed invitis omnibus scriptis. Insuper *transacta sunt* Harl. 2. et Hav.

Quia nondum in quemquam unum sæviebatur] *q̄m nondum*, id est, *quoniam nondum*, Hav. Has voces sæpe inter se librarii commutarunt. Vide ad

xl. 13. § 7. Præterea *sæviebantur* Voss. 1. et Leid. uterque.

Cap. lvi. § 1 *Appium reum deligunt*] *Diligunt* Voss. 1. Leid. 1. Harl. 2. et fragm. Hav. a m. pr. quam harum vocum commutationem infinitis locis in Mss. obcurrere, dicendum erit ad xxxvii. 51. § 7.

§ 2 *Quum ipsum satellitesque ejus vidissent*] Pal. 1. ac 3. *cum ipsum satellitesque vid.* Campan. *cum ipsum sat. quoque ipsius vid.* Verum quod dixit, 'redintegrata est extemplo omnibus memoria fœdissimæ potestatis,' non abludit verbis Lycurgi, accusantis Lysiclem. Τολμᾷς τὴν καὶ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ὁρᾷν, καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμβάλλειν ὑπόμνημα γεγονὼς αἰσχύνης καὶ ὀνείδους τῇ πατρίδι. *Gebh.* *Cum ipsum satellites ejus vid.* male fragm. Hav. a m. pr. *cum ipsum satellitesque vid.* unus ex meis Voss. 2. quod ex duobus melioribus Pall. Mss, probasse videtur Corte ad Plinii Epist. i. 2. § 5. Quum tamen omnes reliqui, quos adhibui, codd. etiam qui certissimæ fidei esse solent, in servanda voce *ejus* conspirent, a vulgato recedere nolo, præsertim quum et alibi sæpe hoc pronomen additum obcurrat, ubi omitti poterat, et a nonnullis etiam librariis omissum est. Vide ad ii. 51. § 8. Paullo ante *redint. est extemplo omnis memoria*, priscæ, quas consului, edd. usque ad Aldinam, in qua primum vidi, quod nunc vulgo exstat. Ei vero conciunnt omnes libri mei. *Omnis*, pro *omnibus*, eodem errore datum erat, quo *principiis*, pro *principibus*. Vide ad xxi. 60. § 7.

§ 3 *Tum Virginius, Oratio, inquit, rebus dubiis inventa est. Itaque neque ego accusando*] *Tunc Virg.* fragm. Hav. Vide ad ii. 12. § 15. Tum *rebus in dubiis inventa est* Lipsiens. Sed illud *in* culpa librarii natum puto, qui omissa voce *dubiis*, sequentem scribere inceperat, quum, errorem animadvertens, id quod præterierat adjecit, non deleto initio vocis perperam scriptæ. Vide hoc cap. § 11. Insuper voculam *neque* operarum errore omiserunt ultimæ Gronovianæ, quod inprudenter etiam ultima Amstelædamensis secuta est. Pro *neque*, quod in reliquis omnibus meis perstat, *nec* habent Harl. 2. et Hav. quomodo scribæ dedisse videntur, quod mox sequatur 'nec istum ad cetera.' Sed vide quæ notantur ad ix. 9. § 14. Male deinde *accusabo* præfert Voss. 1.

A cujus crudelitate vosmet ipsi armis vindicastis] Vetus lectio *vosmet ipsos.* Sigon. Cogor toties facilitatem Sigonii insectari, omne, quicquid in improbissimo suo codice reperit, pro oraculo venditantis. Hic quoque legendum monet *vosmet ipsos*, ut et visitur in Pal. 2. ac Campani ed. Sed reclamant meliores duo, et Andreas. *Gebh.* *Vosmet ipsos* Harl. 2. Lipsiens. et Hearnii Oxonienses L. 1. N. et C. *nosmet ipsos* Hav. *vosmet ipsis armis* Voss. 1. et Leid. 2. Sed recte *vosmet ipsi* vindicavit Gebhardus, quod reliqui mei tuentur. Vide ad ii. 19. § 5. Sall. in Cat. c. 20. 'Mihi in dies magis animus accenditur, quum considero, quæ conditio vitæ futura sit, nisi nosmet ipsi vindicamus in libertatem:' ubi vide Corte, qui eodem loco insuper monet, nihili esse verbum 'vendico,' qua forma *vendicastis* hic præferunt Voss. 2. et Hav. Deinde *armati*, pro *armis*, Voss. 2.

Nec istum ad cetera scelera inpudentiam in defendendo se adjicere patiar] Non aliter edd. priscæ et Palat. 2. Interim Pall. 1. ac 3. *impudentia in def. se adicere*: Nihil molior. Facile enim τὸ *m* evanuit. *Gebh.* *Inpudicitiam*, pro *inpudentiam*, pessime Voss. 1. et Leid. 2. Omnino in Gebhardi codd. τὸ *m* finale vocis *inpudentiam* elisum est a proxima voce *in*. Vide ad xxxvii. 29. § 5. Ita contra sæpe vocula *in* excidit ob proximæ vocis literam ultimam *m*. Vide ad x. 13.

§ 3. Τὸ *se* aberat ab Hav. Deinde *addicere* fragm. Hav. a m. pr. et Lipsiens. quod ortum est inde, quoniam olim *adicere*, pro *adjicere*, scribere soliti erant. Vide ad I. 30. § 3. Et ita etiam emendatum est in eodem cod. a m. sec. ac præferunt Flor. Leid. ambo, et Port. Vide ad II. 10. § 9. *Adjacere* est in Gaertn. *abdicare* corruptius in Harl. 2. Denique *patior* habet Hav. *patiatur* autem Gaertn.

§ 4 *Quæ inpie nefarieque per biennium*] Hic tertius est locus, quo planum fit, recte Valerii Horatiique annum sejunctum a tertio decemvirorum, quo per tyrannidem privati regnarunt. Neque enim Virginius hic primum annum supputat, quo bene gesserat se Appius. *Glar.* Vide hoc lib. c. 38. § 1. *Impune nefarieque* Lipsiens. Male. Cic. de Offic. II. 14. ‘Habendum est religioni, nocentem aliquando et nefarium inpiumque defendere.’ Paullo ante pronomen *tibi* deficiebat in Voss. 1. et Port.

Gratiam facio] Sallust. in Jug. c. 104. ‘Boccho, quoniam pœnitet delicti, gratiam facit.’ Utitur Livius hac phrasi VIII. 34. ‘Disciplinæ militaris eversæ juventuti gratiam facit.’ *Klock.* Sallust. in Cat. c. 52. § 8. ‘Mihi atque animo meo nullius umquam delicti gratiam fecissem:’ ubi vide Cortium.

Unius tantum criminis nisi te vindices ab libertate] Admonet nos liber vetustus scripsisse Livium *nisi judicem vindices te ab libertate, &c.* Nec vacat vocabulum *judicem*: nam arguit rem pro tribunali gestam. *Rhen.* Vet. lib. *nisi judicem vindices te.* Sensus: nisi te a judicio unius criminis liberes; id est, ab libertate in servitutem contra leges vindicias non dedisse te nisi probes. *Sigon.* Restituit hunc locum primus Rhenanus, cui subscribit Sigonius, tali addita expositione: ‘nisi te a judicio unius criminis liberes; id est, ab libertate in servitutem contra leges vindicias non dedisse te nisi probes.’ Campanus vero olim, *unius tamen criminis reum in judicem dices* pessime. Pall. tres, *unius tamen criminis ni judicem dices, te ab lib.* Facile autem potuit omitti capitalis syllaba, sicut modo factum in *ruitis* c. 53. § 7. pro quo scribebatur *itis*. Gebh. Rhenano debetur hæc lectio quam, credo, ut sensus apertior esset, hactenus mutatam video in Curione, ut transposuerit duas voces *nisi vindices, judicem te.* Itaque alteram illam ab se quoque nobis fert expensam Sigonius cum interpretatione: nisi te a judicio unius criminis liberes. Hoc enim spectaverunt illi, judicium de Virginia intelligentes. Vetustiores carebant τῷ *judicem*, excepta Campani, in qua *criminis reum in judicem dices.* Tres quoque Pall. et duo regii *criminis in* (vel *ni*) *judicem dices.* Idem ex Cujacii et Fulvii membranis notaverat Cl. Puteanus, probaveratque, ut ‘judicem dicere’ respondeat τῷ ‘judicem ferre,’ atque hoc sit provocantis, illud provocati. Haud incommode. Lege igitur *unius tantum criminis ni judicem dices, te ab lib. &c.* Lite inter duos orta, qui disceptandæ ejus brevissimam viam optabat, et ad judicem provocabat, is ‘judicem ferre’ alteri dicebatur, sæpe habes apud Livium et Ciceronem. Livius VIII. 35. ‘Provoco ad populum, eumque tibi, fugienti exercitus tui, fugienti senatus judicium, judicem fero.’ IX. 1. ‘Quem tibi tuarum irarum, quem meorum suppliciorum judicem feram? neminem neque populum neque privatum fugio.’ Ferebat autem ipse nominando virum spectatæ moderationis et nemini suspectum, aut jubendo adversarium nominare, quem sumerent. Prioris exemplum est apud Cic. de Orat. II. 70. ‘Quum ei M. Flaccus multis probris objectis P. Mucium judicem tulisset.’ Pos-

terioris exemplum hic præbet Virginius. Aiebant 'cape mecum judicem,' vel 'dic judicem, ni ita est.' Hinc Virginius in posteriore oratione c. 57. 'Se iterum ac sæpius judicem illi ferre.' Cur *iterum?* quia tulerat antea, dicendo 'ni judicem dices.' Campani *reum* si Mss. suffulcirent, posset facile juvari, ut scriberetur *reus*. Sed non est opus. Voss. uterque quoque, Rott. et Helm. *nisi judicem dices*. J. F. Gron. Qui addiderunt *reum*, videntur verba *ni judicem dices* non conjunxisse cum præcedentibus 'unius tantum criminis,' sed cum seqq. 'te ab libertate in servitutem contra leges vindicias non dedisse:' nam nulla alia caussa erat infulciendi *reum*, quam quod, quum illa, quæ dixi, conjungerent, non videbant quomodo dici posset 'unius tantum criminis in vincula te duci jubeo;' fortassis etiam quod putabant non optime dici 'dic judicem criminis te hoc non fecisse.' Equidem *reum* non recipiendum arbitror, sed considerandum, an, distinctione post *criminis* posita, cetera, quæ in medio sunt usque ad *in vincula*, conjungi, et *unius tantum criminis*, (nempe 'nomine,' vel 'caussa') *in vincula te duci jubeo*, dici possit. In quo hæc erit sententia: unius tantum criminis caussa, quod scilicet vindicias ab libertate in servitutem contra legem dedisti, in vincula te duci jubeo, ni judicem dices, te ab libertate in servitutem contra leges vindicias non dedisse. Nec durius hic est supplementum 'nomine,' vel 'caussa,' quam in multis aliis, quæ dudum observarunt viri doctissimi ad Sallust. Catil. cap. 6. ad Jug. cap. 138. ad Petron. cap. 49. et quos illi laudarunt; nec non Ant. Augustinus Emendat. II. 1. In vulgata distinctione Appio pro crimine inputari videtur, quod vindicias ab libertate in servitutem non dederat; quod falsum est. De re ipsa, id est, de potestate eligendi judicis adversario facienda, vide Schultingium de Recusat. Judicis, c. 6. § 1. Pro *jubeo*, hic non magis cum quibusdam apud Hearnium legendum est *jubebo*, quam c. 57. 'in vincula duci jussurum' pro *jubere*. Duk. *Unius tantum judicem dices*, reliquis omissis, Gaertn. *unius tantum criminis ni judicem dices* Harl. 2. *unius tantum criminis nisi judicem dices* Flor. Leid. ambo, Harl. 1. Port. Lipsiens. Klockian. Hav. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. quorum Harl. 1. et L. 2. etiam omittunt voculam *te*. J. Perizonius in marg. codicis sui legendum conjecerat *unius tantum criminis ni judicem proces;* adscripto simul hoc Festi loco in voce 'Procum:' 'Est enim procare, poscere, ut cum dicitur in judice conlocando, si alium procas, nive eum procas, hoc est; poscis.' Vir doctus ad oram ed. Curionis adscripserat sibi reponendum videri, *unius tantum criminis, ni probes te judicem ab libertate*. Ita *unius criminis* elliptice dictum erit, pro unius criminis nomine, et jungenda erunt *unius criminis* nomine *in vincula te duci jubeo*. Dominicus Macer, notante Hearnio, emendandum censuit *unius criminis, nisi judicem dices te a libertate in servitutem contra legem vindicias non dedisse, in vincula te duci jubebo:* quam eamdem lectionem Latinius etiam margini exemplaris, quo usus est, adscripsit. Mihi lectio, quæ Gronovio placuit, et a plerisque codd. servatur, præterquam quod *nisi*, pro *ni*, habeant, verior videtur; ita tamen, ut simul admittendam censeam distinctionem Dukeri, quam etiam recepi. *Nisi* autem, pro *ni*, non videtur probandum. Vide ad III. 24. § 5. Præterea *a libertate* Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. a m. pr. Mox *contra legem*, pro *con. leges*, Port. Denique *indicias*, pro *vindicias*, Gaertn.

In vincula te duci jubeo] Pall. 1. 2. Campanusque *in vincla te duci jubebo*.

Sic mox iidem, 'Lator earum in vincla ducatur.' Iterumque, 'Quod si indicta caussa in vincla ducatur.' c. 59. 'Nec in vincla duci quemquam sum passurus.' IV. 12. 'Exsolutus legum vinclis,' ut habent Pall. 1. ac 2. non *vinculis*. c. 26. 'In vincla se duci eos jussuros.' Et mox, 'In vincla etiam duci possent.' VII. 4. 'Qui ad nomina non respondissent, partim in vincla ductis,' ut habent Pall. duo. XXIX. 18. 'Tribunos militum in vincla conjectos,' ut habent Pall. duo. *Gebh.* *In vincla te duci* etiam Voss. uterque, et Leid. 1. Verum et id et alia, quæ Gebhardus tum hoc loco, tum ad II. 23. § 10. et ad c. 29. § 7. laudavit, librariis tribuenda puto. Illa enim duarum in unam syllabam contractio potius poëtas, quam prosaicæ orationis scriptores decere videtur. Deinde *jubebo* soli tantum ex meis Harl. 1. Klockian. et Lipsiens. Ita VI. 15. 'Quod nisi facis, &c. in vincula te duci jubebo.' Verum, quamvis codd. illos, et præsertim priorem, non vulgaris auctoritatis existimem, hic tamen potius reliquis, receptam lectionem tuentibus, adsentiendum censeo. Neque obstat, vel in contrariam sententiam movet, quod artius cohæreant 'ni judicem dices, ubeo,' et propterea tempus futurum potius requiri videatur. Sæpe enim per præsens indicativi modi designatur futurum. Ita in loco Livii modo laudato 'nisi facis, jubebo.' Similiter XXXVI. 28. 'Ni propere fit, quod impero, vinciri vos jam jubeo.' Apud Sall. in Cat. c. 58. 'Sin metu cesserimus, eadem illa advorsa fiunt:' ubi videndus Cortius, et ad Plinii Epist. IV, 27. § 5. ut et Perizon. ad Sanctii Minerv. I. 13. Eamdem temporis enallagen etiam Græcis usitatam esse, observat Duker. ad Thucyd. II. p. 125.

§ 5 *Nec in tribunicio auxilio Appius, nec in judicio populi*] Τῷ in priori loco Voss. 2. posteriori Harl. 1. carent. Sed priori omnino requiritur: altero id vindicat mos Livii, qui præpositiones sæpissime repetere solitus est. Vide ad VI. 28. § 6. Mox *attamen tribunos adpellavit*, omissa vocula *et*, Harl. 2. et Hav.

Arreptus a viatore, Provoco, inquit] *Abrepto a viatore* Leid. 2. errore sollemni librariorum, qui verba cum *ad* et *ab* composita, adeoque 'arripere' et 'abripere,' commutare soliti sunt. Vide ad II. 33. § 7. *Arreptus adjutore* male Voss. 2. nec melius *arreptus a vitiatore* Flor. *ereptus a viatore* Lipsiens.

§ 6 *Audita vox una vindex libertatis*] Ita Aldus edidit, concinentibus codd. meis omnibus. Priores excusi, quos vidi, male omittunt vocem *vindex*.

Vindiciæ nuper ab libertate dictæ erant] *Ad libertatem* Voss. 2. et fragm. Hav. a m. pr. Male. Supra enim habemus § 4. 'ni judicem dices, te ab libertate in servitutem contra leges vindicias non dedisse.' *A libertate* præferunt Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. Mox vocabulum *dictæ* non comparet in Leid. 1. et Port. quod etiam abesse posse videtur. Verum ita potius Livius more suo dixisset *ex eo missa ore, ex quo vindiciæ nuper ab libertate erant.* Quare potius vocem *dictæ* servandam puto.

§ 7 *Deos tandem esse, et non negligere humana fremunt*] *Deos et non negligere* vetustiores, quos consului, typis inpressi usque ad Aldum, qui duas voces perperam omissas primus addidit: ei vero consentiunt codd. scripti, nisi quod *Deos tantum et non* præferat Voss. 1. Infra VIII. 6. 'Bene habet. Dii, pium movete bellum. Est cœleste numen! es, magne Jupiter! haud frustra te patrem Deum hominumque has sede sacravimus.' XXIX. 18. 'Qua tanta clade edoctus tandem Deos esse superbissimus rex, pecuniam omnem conquisitam in thesauros Proserpinæ referri jussit.' XXX. 37. 'Postero die revocatis le-

gatis et cum multa castigatione perfidiæ monitis, ut, tot cladibus edocti, tandem Deos et jusjurandum esse crederent, conditiones pacis dictæ.' Vide viros doctos quos laudavi ad Silii Ital. vi. 87. Præterea *neglegere* Flor. Klockian. et Harl. 1. Vide ad ii. 11. § 4. *nec glere* corrupte erat in Leid. 1. Voluit forsitan librarius *neclegere*. Eam tamen posteriorem orthographiam nimis antiquatam puto, quam ut Livium deceat, aut ejus ævo convenire possit.

Etsi seras, non leves tamen venire pœnas] *Et seras* Voss. 2. sed prima proximæ vocis syllaba ultimam τοῦ *etsi* intercepit: *si seras* Lipsiens. Deinde *non tamen leves* Harl. 2. Lipsiens. et Port. *non tñ leves* Hav. cujus librarius *tñ*, pro *tamen*, scribere voluerat. Et ita sæpius alibi peccatur. Vide ad xxii. 17. § 5. Denique *vivere pœnas* Harl. 1. Male. Vide Nic. Heinsium ad Nason. Epist. Heroid. iv. 113. et ad Fast. v. 648. ubi similiter Ovid. dixerat ex fide optimorum Mss. 'Et tandem Caeo debita pœna venit.'

§ 8 *Provocare, qui provocationem sustulisset*] *Provocare se, qui* Hav. Deinde *qui s. Appius prov. sust.* Lipsiens. Sed illud *s. Appius*, sive *scilicet Appius*, ex glossa marginali in contextum commigrasse, quilibet videt. *Abstulisset*, pro *sustulisset*, habet Harl. 2.

Qui omnia jura populi obtrisset] Quatuor priora vocabula exsulant ab Hav. cui errori vocis *populi* repetitio occasionem dedit. Vide ad ix. 11. § 11. *Ultra*, pro *jura*, mendose Voss. 1. Denique *obstruxisset* Leid. 2. *obstrisset* Klockian. utrumque culpa scribarum: *obruisset* Gaertn. Eodem errore 'obrutus' et 'obtritus' etiam commutabantur in Pal. uno apud Gebhard. ad Liv. i. 11. § 7. *obtrivisset* ed. Ascensiana a. 1510. quod in seqq. annorum 1513. et 1516. in marginem rejectum est. Reliqui codd. et edd. in vulgatum conspirant, et recte. Simili enim verborum contractione in temporibus a perfecto formatis Livius gavisus est. Vide ad vi. 18. § 10.

Rapique in vincula egentem jure libertatis] Pall. 2. ac 3. *agentem*. Gebh. *Agentem jure* etiam Voss. 1. et Hav. *erentem in re* Lipsiens. in contextu: quod utrumque scribis errantibus tribuendum esse, nullus non videt. Insuper *rapi et in vincula* fragm. Hav. a m. pr. *rapi, et in vincula duci egentem* a m. sec. *rapique in vincula agi jure* Gaertn. Denique *in vincla* Flor. Voss. 1. et Leid. 1. Vide hoc cap. ad § 4.

Qui liberum corpus in servitutem addixisset] *Corpus addixisset* Neapol. Latinii, mediis dictionibus deficientibus, quæ in omnibus meis supersunt, et etiam necessariæ videntur. Simpliciter enim 'addictus' dicebatur debitor, qui creditori tradebatur, ut debitum opera solveret. At Appius Virginiam clienti M. Claudio addixerat tamquam servam vernaculam, domi ejus conceptam ac natam. Et requirit insuper ea verba oppositio inter τὰ 'liberum corpus' et 'in servitutem addixisset,' ut et inter 'egentem jure libertatis' et 'in servitutem addixisset.' Ceterum *adduxisset* Lipsiens. et Gaertn. Sed passim 'dicere' ac 'ducere' eorumque composita in Mss. commutantur. Vide ad xxxviii. 48. § 1.

Fidem populi Romani inplorantis vox audiebatur] *Exaudiebatur* Harl. 1. quod non displicet. Videtur enim prior illa syllaba intercepta esse a voc. præcedenti *vox*. 'Exaudire' autem Livio frequens est. Infra v. 52. 'Aio Locutio templum propter cœlestem vocem exauditam in Nova via jussimus fieri.' viii. 39. 'Unum maxime nomen per consensum clamantium Brutuli Papii exaudiebatur.' xxv. 1. 'Primo secretæ bonorum indignationes exaudiebantur, deinde ad Patres etiam excessit res.' c. 6. 'Clamorem pugnantium crepitumque armorum

exaudimus resides ipsi ac segnes.' xxvi. 12. 'Conjuges, liberi, quorum ploratus hinc quoque prope exaudiebantur.' xxx. 30. 'Nos ab Karthagine fremitum castrorum Romanorum exaudimus.' xl. 3. 'Exsecrationesque in agminibus proficiscentium in regem exaudiebantur.' c. 8. 'Jam pridem quidem hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter vos minime fraternos cernerem, quum voces quasdam exaudirem.' cap. 31. 'Clamore non tantum ad ardorem pugnæ excitandum sublato, sed etiam ut, qui in montibus erant, exaudirent:' et sæpe alibi.

§ 9 *Majorum merita in rempublicam domi militiæque commemorabat*] *Merita in republica domi militiæ* Harl. 2. et Port. *merita in remp. militiæque* priscæ edd. quasi 'merita in rempublicam' obponerentur 'meritis militiæ;' quum potius indicetur 'merita in rempublicam' duplicia esse, vel 'domi,' vel 'militiæ;' Appium vero commemorasse merita in quamcumque reipublicæ partem, sive domi, sive militiæ. Recte igitur Aldus vocem *domi* revocavit, quam etiam servant omnes scripti. Supra hoc lib. c. 42. 'Nihilo militiæ, quam domi, melius respublica administrata est.' Nam ita etiam 'rempublicam gerere' de eo usurpari, qui bellum gerit, Gronov. evicit ad viii. 31. § 2.

Studium, quod æquandarum legum caussa, &c. consulatu abisset] *Studium coëquandarum* Flor. Voss. ambo, Leid. 2. Harl. uterque, Lipsiens. Port. et vetustiores, quos vidi, typis exarati. *Studium coëquendarum* Port. *studium exequendarum* fragm. Hav. a m. pr. in quo *studium, quo exequandarum* a m. sec. interpolatum est; at *studium, quo coëquandarum* Hav. *studium, quo æquandarum* Leid. 1. proxime lectionem vulgatam, quam primum in Frobeniana a. 1535. ed. inveni, et veriorem esse puto. Alibi sæpe *quo* et *quod* ab indoctis scribis confunduntur. Vide ad xxxvi. 38. § 3. Præterea *abiisset* Hav. et Gaertn.

Lator earum in vincula ducatur] *In vincla* Flor. Voss. ambo, et Leid. 1. Vide hoc cap. ad § 4. præterea *ducitur* Voss. 1. Port. et fragm. Hav.

§ 10 *Ceterum sua propria bona malaque, &c. tum se experturum*] *Sua bona propria malaque* Hav. Præterea *tunc se experturum* Lipsiens. Vide ad ii. 12. § 15. Pronomen *se* non exstat in Voss. 1. *experiturum* autem habet Gaertn. Insuper *tum caussæ dicendæ facultas data fuit*, pro *quum caus. dic.* Lipsiens.

Ut judicium populi Romani experiri] *Judicium Romani populi* Voss. 2. et Port. a m. pr. *judicium RP.* Leid. 1. et Flor. *judicium reip.* fragm. Hav. qui error ex inperitia scribæ ortus est, non adsequentis notas, quibus voces *populi Romani* compendii caussa notatæ erant. Alibi similiter peccatum est sæpe. Vide ad xxii. 37. § 12. Vocibus *populi Romani* caret Hav. Iisdem etiam caret Lipsiens. sed eorum loco ex proxime seq. periodo adscivit vocem *pertimuisse*. Paullo ante alio verborum ordine *dicta die* priscæ edd. usque ad Aldum, qui *die dicta* vulgavit: quomodo omnes præferunt codd. mei.

§ 11 *Indicta caussa in vincula ducatur*] *Indictam caussam*, sed utrobique deleta iterum litera *m*, Flor. Deinde iterum *in vincla* Voss. ambo, et Leid. 1. Vide hoc cap. ad § 4. Paullo antea τὸ *ita* deerat in fragm. Hav. a m. pr. Insuper *habebat*, pro *habeat*, manifesta descriptoris aberratione, Harl. 1.

Iterum se tribunos plebis adpellare] Revocat priora Pal. 2. *iterum se sua propria bona, iterum tribunos.* Gebh. *Ceterum sua propria bona iterum se tribunos* Leid. 2. Hav. et Lipsiens. Supra præcesserat hoc capite § 9. 'in vincula ducatur. Ceterum sua propria bona malaque.' Quorum verborum tria priora hic etiam repetun-

dictis] Ita primus edidit Aldus, concinentibus omnibus libris meis. Priores excusi legunt *crudeli judicio nefandisque indiciis*, vel *vindiciis*. Præterea *dextram*, pro *dexteram*, Voss. 2. Leid. ambo, fragm. Hav. et Flor.

Tollentes corpus ... avunculumque] Miror cur hoc loco legatur *avumque* in volumine scripto. *Rhen.* Eadem lectio non modo superest in omnibus codd. quibus usus sum, insuper apud Hearnium in Oxon. N. et C. et in Neapol. Latinii, 'sed etiam in priscis edd. usque ad Sabellicum, qui c. 45. § 4. ubi idem error erat, *avunculus* emendandum monuit, unde lectio illa etiam hoc loco recepta est. Eumdem codicis sui errorem Rhenanus supra quoque loco memorato adnotavit, sed ibi scripturam illam probavit. Vide quæ ibi viri docti monuerunt. Præterea *tollentis* Flor. Voss. 1. Leid. uterque, Harl. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. more antiquo. Mox *jusserit* non adparet in Voss. 1. et Leid. 2. et postea *interpellatus*, pro *interpellato*, male præferunt Voss. 2. Gaertn. et a m. pr. fragm. Hav. *interpellato stupro* est ' inpedito.' IV. 50. ' Ad interpellantes pœnam vecors de tribunali decurrit.' IX. 14. ' Apud infestos ob interpellatam dulcedinem iræ confestim oratio habita est.' XLI. 23. ' Quod vivo Philippo exspectatum, morte ejus interpellatum est, id post mortem Philippi futurum.' Justin. XV. 3. ' Propter salutationis Persicæ interpellatum morem.'

Quod domicilium plebis Romanæ] Cicero in Verrem V. 55. ' Carcer ille, qui est a crudelissimo tyranno Dionysio factus Syracusis, quæ Lautumiæ vocantur, in ipsius imperio domicilium civium Romanorum fuit.' *J. F. Gron.* Theophrastus Charact. c. 6. Τὸ δεσμωτήριον πλείω χρόνον οἰκεῖν, ἢ τὴν αὑτοῦ οἰκίαν ubi vide Casaubonum. *Duk.* *Qui domicilium* Harl. 2. Paullo ante *illic* Lipsiens. Sed ultima litera adhæsisse videtur ex initiali vocis seq. Vide ad XL. 7. § 8.

§ 5 *Proinde ut ille iterum ac sæpius provocet, sic se iterum ac sæpius judicem illi ferre*] *Deinde* Voss. 1. Leid. 2. et Klockian. Hinc *ille ut iterum*, transpositis vocabulis, Gaertn. *ut ille provocet, sic se*, tribus vocabulis exsulantibus, Hav. Denique *iterum et sæpius judicium* Voss. 1. et Leid. 2. Non recte. Vide Gronov. ad cap. præc. § 4.

Judicem illi ferre, ni vindicias ab libertate in servitutem dederit] Lege procul dubio pro *ni vindicias*, *vindiciasne*. Sensus est: se ferre illi judicem, qui videat vindicias ille, decemvir cum esset, contra libertatem dederit, nec ne. *Sigon.* Sigonius ex conjectura *vindiciasne*. Sed non bene Nihil enim elegantius, non rectius tantum, veterum librorum scriptura, *ni vindicias ab lib. in servit. ded.* Provocat hac sponsione ad judicem Virginius Appium: ejusmodi sponsionis formula integra hæc est, NI. VINDICIAS. AB. LIBERTATE. IN. SERVITVTEM. DEDISSET. Ita supra hoc lib. c. 24. ' Ni ita esset, multi privatim ferebant Volscio judicem.' *Gulielmius*, Quæstion. Plaut. in Bacchid. c. 2. Locum istum restitui, corruptum nuper a Sigonio, dum rescriberet, *vindiciasne ab libertate*, *&c.* plane contra Mss. editosque, ut etiam præter formulam sponsionis. *Grut.* Pall. 1. ac 3. *ne vindicias*, ut et Andreas, et Campanus. Pal. 2. vero *vindiciasne*, ut protulit quoque Sigonius hac mente: ' se ferre illi judicem, qui videat vindicias ille, decemvir cum esset, contra libertatem dederit, nec ne.' Gulielmius *ni vind. ab lib. in servit. dederit*, probat. *Gebh.* Sic hoc lib. c. 24. VIII. 33. IX. 1. Nota formula, ' Ni hoc ita, uti dico, fecisti, quemvis tibi judicem fero:' id est, quovis judice contendere et experiri sum paratus. His dictis pecuniam deponebant, quæ ' sacramentum' appellabatur, atque id ' sponsione provocare' dicebant:

de qua formula insignis est locus Valerii Maximi II. 3. ex. primo. Livius XXXIX. 43. 'sponsionem facere' dicit. Cicero de Offic. III. 17. 'ni vir bonus esset.' Formula judicem ferendi 'Si alios procas, nive eum procas,' ut dicit Festus in 'Procum.' *H. Vales.* *Ferre, ne vind. a lib.* Voss. ambo, Leid. 2. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. *ferre, ne vind. ab lib.* Flor. *ferre, ne vind. ad lib.* Leid. 1. *ferre, vind. ire a lib.* Hav. *ferre, ne vind. ire ab lib.* Port. et apud Hearnium Oxon. N. et C. *ferre, ne vind. ne lib.* Harl. 1. *ferre vindiciasne lib.* Harl. 2. *ferre, ne,* vel *ut vind. in serv. ab lib.* vett. edd. Ascensius deinde *ni,* pro *ne,* in marginem a. 1513. conjecit, quod a. 1530. in contextum recepit, et Froben. a. 1535. imitatus est. *Ab lib. in serv.* transpositis vocibus primus Aldus edidit, consentientibus codd. scriptis. Quæ omnes lectiones, aut pleræque earum inde natæ sunt, quod librarii non adsecuti sint usum particulæ *ni,* quæ passim in formulis sponsionum et ferendi judicii usurpari solet. Solus hic Klockian. veram lectionem servat. Plura exempla subpeditabunt Brisson. de Formul. v. p. 369. et p. 370. Budæus annotat. ad l. 2. § 24. ff. de Orig. Jur. et Gronov. ad Gellii Noct. Att. v. 4. Ex quibus Budæus insuper auctor est, neque scribas Ciceronis ejusdem particulæ vim intellexisse, et ideo passim ei *in* substituisse. Ceterum tria priora loca, quæ H. Valesius ex Livio hoc loco laudavit, inserviunt exponendæ locutioni 'ferre judicem,' de qua etiam vide Gronov. ad c. 56. § 4. et Brisson. de Form. v. p. 369. Præterea *dederint* Flor. *redderit* Lipsiens.

Si ad judicem non eat, pro damnato in vincula duci] Pall. 1. ac 3. *si et judicem non moveat.* Gebh. *Si et ad judicem non eat* Harl. 2. *si et ad judicem moneat* Leid. 1. et fragm. Hav. *si et judicem moneat* Gaertn. *si judicem moveat* Lipsiens. in contextu, pro quo *non eat* in margine emendatur: *si et ad judicem moveat* Voss. 2. Deinde *in vincla duci* Flor. Voss. ambo, et Leid. 1. Vide ad cap. præc. § 4.

§ 6 *Sua et plebi jam nimia libertas videretur*] Corrige *suamet plebi jam nimia.* Rhen. Pall. tres et edd. *sua et plebi.* Gebb. *Sua et plebi* servant constanter Voss. 2. Leid. 2. Harl. 1. Port. et Hav. et id etiam superest in margine Voss. 1. et a m. sec. in fragm. Hav. quum in hoc a m. pr. et in contextu illius sit *suamet plebi,* quod etiam Leid. 1. Klockian. et Flor. præferunt. *Sua et plebis* Harl. 2. et Gaertn. *sua plebi* Lipsiens. Deinde *minima,* pro *jam nimia,* Gaertn. Paullo ante *certanti,* pro *quum tanti,* idem Gaertn. qui id etiam præcedentibus *motu animorum* jungit.

Tribunus ei diem prædixit] Legendum censet amplissimus Brissonius *trib. ei diem prodixit,* ut ait Cicero pro Domo c. 17. 'Tam moderata certe judicia populi a majoribus constituta, ut ne, nisi prodicta die, quis accusaretur.' Tacitus Annal. II. 79. 'Marsusque Vibius nunciavit Pisoni, Romam ad dicendam causam veniret. Ille eludens respondit, affuturum, ubi prætor, qui de veneficiis quæreret, reo atque accusatoribus diem prodixisset.' *Modius.* *Prodixit* legendum ex Festo Pompeio, Varrone, non *prædixit.* H. Vales. 'Producere' et 'Prædicere diem' aliquot locis perperam leguntur, pro 'Prodicere,' quæ in Livio aliisque emendavit Scaliger ad Festum in 'Prodidisse,' et 'Prodicere diem.' Adde Muretum et Acidalium ad Tacit. Annal. II. 79. Sigonius tamen de Judic. III. 13. dicit 'diem' accusationis et judicii 'producere.' *Duk.* *Produxit* Voss. 1. et Lipsiens. in contextu. Solent autem 'dicere' et 'ducere' infinitis locis in codd. scriptis commutari. Vide ad XXXVIII. 43. § 1. *Prædixit* Voss. 2. Leid. uterque, Harl. ambo, Lipsiens. in margine, Gaertn,

Port. Hav. et fragm. Hav. quæ eadem lectionum diversitas in plerisque codd. scriptis etiam obcurrit cap. seq. § 6. VI. 20. § 11. et II. 61. § 7. ubi etiam Gebhardus Brissonii conjecturam probavit. Vide etiam ad XXXVIII. 52. § 1. et viros doctos ad laud. loc. Taciti. *Prodixit* soli servant Flor. et Klockian. Eadem vox forte etiam reddenda Cic. ad Q. Fratr. II. 3. 'A. d. IV. Non. Febr. Milo adfuit: ei Pompeius advocatus venit. Dixit Marcellus a me rogatus: honeste discessimus: prodicta dies est in IV. Id. Febr.' ubi nunc etiam *producta* editur. Et postea eadem epistola: 'Clodius in Quirinalia prodixit diem:' ubi similiter *produxit* circumfertur. Vide F. Junium ad Cic. ad Q. Fratr. II. 8.

§ 7 *Donumque ob eam Jovi optimo maximo*] Pall. tres et edd. habent *donumque*, non *domumque*, ut vulgatum in omnibus libris cusis. *Gebh.* *Domum* errore operarum inrepsit in Paris. a. 1573. et per proximas edd. propagatum est usque ad postremam Gruteri, ubi iterum recte *donumque* revocatum, quod in omnibus quoque meis est scriptis, excepto cod. Haverk. qui eodem peccato *domum* præfert. Vide ad Liv. v. 20. § 8. Præterea *jam*, pro *Jovi*, habet Leid. 2. *optimo maximo Jovi* trajectis vocabulis Gaertn. Port. et fragm. Hav. *Jovi optimo, magno, maximo* Hav. *optumo* habet Flor. Vide hoc lib. ad c. 17. § 5. Mox *in Capitolio tulere* fragm. Hav. a m. pr. et editi, quos vidi, usque ad Aldum, qui *in Capitolium* dedit, concinentibus reliquis scriptis, etiam fragm. Hav. a m. sec. Paullo ante alio verborum ordine *grat. ab Lat. et Hern. legati* legit Hav. invitis reliquis. In multis vetustiorum typis exaratorum deerat prænomen *ab*, in aliis ejus loco substitutum erat τὸ *a* usque ad Aldum, qui iterum *ab* reposuit. *A Latinis* præfert etiam Gaertn. Vox *gratulatum* autem deerat in Lipsiens.

Prout res haud opulentæ erant] *Prout res haud tum opul.* Harl. 2.

§ 8 *Iisdem auctoribus cognitum est*] Varii codd. *Hisdem* vel *Hiisdem* dederunt: at *Hiis auctoribus* Lipsiens. Tum verbum substantivum deficit in Harl. 2. et Hav. Quod quum alii omnes tueantur, existimo potius, per compendium scriptum fuisse unica litera *ē*, ut sæpe solet; eam autem interceptam esse a proximæ vocis *Æquos* litera prima, quæ in multis codd. simplex *e* est loco diphthongi. Quin et alibi a librariis τὸ *est* omissum esse, ubi eadem negligentiæ eorum caussa dari nequit, vidimus ad II. 33. § 5. Mox vocula *vi* non adparet in Voss. 2. Pro ea *in* habet Hav. facili errore ob ductuum similitudinem, præsertim in scriptura Longobardica. Vide hoc lib. c. 49. § 6. Præterea *apparere*, pro *apparare*, Lipsiens. Ita nonnumquam lapsi sunt scribæ. Vide ad VI. 2. § 4.

§ 9 *Itaque partiri provincias consules jussi*] Suspicari possis, *Itaque part. prov. consulibus jussis, Hor. Sab. Val. Æq. Volsc. ev.* Non moveo tamen vulgatum. *J. F. Gron.* Omnes codd. vulgatum servant; unde fit ne quid temere mutandum censeam. Vide hoc lib. c. 22. § 3.

Valerio Æqui evenere] Deest vox, ut sit *Æqui Volscique evenere.* Eam vocem habent veteres libri, eandem paulo infra Livius repetit c. 60. eandem habet Dionys. l. XI. p. 727. ἐπὶ Αἰκανοὺς καὶ Οὐολούσκους. *Sigon.* *Val. Æq. Volscique evenere* solus Pal. 2. Sed persuadeor a vetustissimis libris abesse, quandoquidem Pall. 1. 3. et Andreas *Valerio Æqui evenere.* Deinde Campanus id odoratus procuderit *Hor. Volsci, Val. Æqui evenere*, parum tamen memor, quæ scribuntur c. 60. 'Valerius adversus conjunctos jam in Algido exercitus Æquorum Volscorumque sustinuit consilio bellum.' Centies dixi, nimium credulum exstitisse Sigonium. *Gebh.* Tanto sus-

pectiorem codicem Sigonii reddit, quod non modo Gebhardi Pal. 2. sed etiam alii ejus adseclæ ex meis Harl. 2. et Hav. adstipulentur, et præterea nullus. Nam a reliquis omnibus τὸ *Volscique* exsulat, ut et ab Oxon. L. 2. N. et C. apud Hearnium. Verumtamen in historia hujus belli non semel ‘ Æquorum Volscorumque ’ c. 60. sed ter meminit. Modo etiam præcessit, ‘ Iisdem auctoribus cognitum est, Æquos Volscosque summa vi bellum adparare.’ An itaque credendum, hic codd. illis fidem habendam esse, et in aliis vocem *Volscosque* excidisse ob ultimam syllabam præcedentis, cui hujus ultima similis est? vel an potius sub ‘ Æquos ’ nunc etiam ‘ Volscos ’ comprehendit Livius?

Quum ad ea bella delectum] *Dilectum* Flor. Leid. uterque, et Klockian. Vide ad XXXVII. 51. § 7.

Non juniores modo, sed emeritis etiam stipendiis] *Non minores modo* Gaertn. Vide ad VI. 27. § 10. Deinde *sed emeriti etiam stipendiis* Voss. 2. Lipsiens. Gaertn. et Neapol. Latinii: *sed emeriti stipendii* fragm. Hav. *sed emeritis stipendiis* Port. *sed etiam emeritis stipendiis* prisci typis inpressi usque ad Aldum, qui ita edidit, ut nunc circumfertur: quod tuentur melioris notæ codd. Mox *ad nominanda præsto fuere* male Harl. 1. *ad vol. nomina danda*, trajectis dictionibus, Gaertn.

Eoque non copia modo, sed genere etiam militum] *Eo*, copula neglecta, fragm. Hav. a m. pr. *eaque* Gaertn. Tum *copiam* Voss. 1. et Leid. ambo. Sed ultimam literam ex principio proximæ vocis perperam repetitam puto. Vide alia hujus erroris exempla ad XL. 7. § 8. Deinde *sed genere et mil.* Hav. Vide ad XXII. 47. § 9.

Veteranis admistis] *Admissis* Leid. 2. Solent sæpe hæc verba in Mss. antiquis commutari. Vide N. Heins. ad Claudiani in Rufin. II. 1. et Broekhus. ad Propertii Eleg. IV. 7. 19. *Admixtis* est in Leid. 1. Harl. utroque, Lipsiens. Gaertn. Hav. et fragm. Hav. quomodo in omnibus codd. antiquis uno consensu scriptum reperiri, testis est Pierius ad Maronis Æn. I. 488. Exstat etiam eadem scriptura in multis atque optimis Livii codd. Vide ad II. 33. § 8. IV. 25. § 12. c. 33. § 8. V. 21. § 11. XXII. 43. § 2. et alibi. Eamdem scripturam passim etiam tuentur marmora literata.

§ 10 *Priusquam Urbem egrederentur*] *In urbem* perperam Voss. 1. et Leid. 2. Illud *in* repetitum est ex præced. vocis litera finali. Vide ad XXXVII. 11. § 4. Vocem *urbem* vero omittit Port. Male. ‘ Egredi Urbem ’ inlustrabitur ad XXIX. 6. § 4.

Quibus tabulis duodecim est nomen] Prior vox in Port. contextu aberat, tantum in marginem rejecta: non recte. Infra VII. 2. ‘ Vernaculis artificibus, quia hister Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum:’ ubi plura vide.

Ædiles functos eo ministerio scribant] *Scribunt* Voss. 2. Utrumque genus loquendi scriptoribus Latinis in usu fuit. Quum tamen alterum ceterorum omnium Mss. auctoritate firmetur, et Livius ita alibi semper locutus sit, id etiam præferendum puto. Vid. ad XLII. 66. § 9.

CAP. LVIII. § 1 *Et ante omnes fratris filii superbiæ infestus*] *Et ante omnes Patres filii* Gaertn. *et ante omnes fratris filii superbiam* Leid. 1. Lipsiens. et Port. quasi *superbiam* referendum foret ad præcedens ‘ perosus ;’ *infestus* autem absolute positum cum sequentibus conjungendum esset, ‘ infestus Regillum se contulerat :’ sed *et ante omnes fratris filii sup. infestos* Voss. 2. quod vix commodum sensum reddit respectu præcedentium et sequentium. Cum reliquis igitur codd. nihil mutandum reor. Infra IX. 38. ‘Alter consul Fabius infestus privatim Papirio erat.’ XXXV.

12. 'Sed neque Boii, neque Hispani, cum quibus eo anno bellatum erat, tam inimici infestique erant Romanis, quam Ætolorum gens.'

Cum gentilibus clientibusque in foro prensabat singulos] Copulam *que* non habent Harl. 1. et Gaertn. Deinde *pensabat* Lipsiens. et Gaertn. *prehensabat* Hav. et vetusti excusi usque ad Sigonium, qui *prensabat* edidit, quemadmodum præferunt reliqui scripti. Vide ad IV. 48. § 11. *in foro ipse agebat sing.* mendose Oxon. L. 2. apud Hearnium. Paullo ante τὸ *jam* deest in Lipsiens. quod reliqui omnes servant. Infra v. 34. 'Hic magno natu ipse jam exonerare prægravante turba regnum cupiens.' Deinde *rediisset* Gaertn. pro *redisset*. Vide ad XXXVI. 35. § 2. et mox hoc cap. ad § 4.

§ 2 *Ne Claudiæ genti eam inustam maculam vellent*] Ex Pall. ita solus secundus, cui accedit editor princeps Andreas: quo alludens Camp. exhibuit, sed tamen prave, *ne justam maculam*. Reliqui duo *eam ingestam maculam*. Simile tale observavi ex lib. IX. in Antiquis. *Gebh.* *Eam ingestam maculam* etiam Voss. 2. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Eam lectionem Gronov. in priori ed. Observat. I. 18. probavit: verum postea non modo in secundis curis totum caput expunxit, et reliquis plerisque, quæ eo capite notarat, alio relatis hanc tamen loci Liviani emendationem omisit; sed et vulgatam, quæ nunc obtinet, scripturam defendit notis ad IX. 3. § 12. ubi locutionem 'inurere maculam,' 'ignominiam,' 'notam,' 'dolorem,' 'odium,' et similia multis inlustravit. In reliquis, quibus usus sum, codd. constanter *inustam* superest, nisi quod *in justam* sit in Lipsiens.

Virum honoratissimæ imaginis futurum ad posteros] Pall. duo, duæque itidem antiquiores impressiones *verum honor. imag.* At Pal. 2. *ne virum honor. imag.* nullo comparente verbo quod respondeat. *Gebh.* *Verum honor. imag.* Flor. Voss. ambo, Leid. ambo, Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. *necve virum honor. imag.* Hav. *virum neve honor. imag.* Harl. 2. *neve virum honor. imag.* fragm. Hav. a m. sec. in marg. Quod, si plures et gravioris auctoritatis codd. accederent, non displiceret; et illud *neve* interceptum crederem partim ab ultima præced. partim a prima seq. vocis syllaba. Vide ad XXXIX. 6. § 2. Tum vero ex præcedd. verbis repetendum foret *vellent* hoc modo; *neve vellent virum honoratissimæ imaginis jacere.* Mox mutata vocabulorum serie *legum cond. latoremque Rom. juris* Port. quod errantis librarii esse nullus non videt; licet enim perinde sit utrum *legum latorem*, an *conditorem* dicamus, tamen *latorem juris* non æque commode dici potest.

Jacere vinctum inter fures nocturnos ac latrones] In Pal. 2. scriptum initio fuerat *jacere vinctum inter noct. ac latr.* Et memini animadversum esse criticis nostris, 'nocturnum' absolute pro fure dici ab auctoribus. Pertinent huc verba Varronis ex A. Gellii I. 18. 'Varro ait, furem ex eo dictum, quod veteres Romani furvum atrum appellarint, et fures per noctem, quæ atra sit, facilius furentur.' Hinc Mopsum quendam T. Calpurnius vocat 'nocturnum' simpliciter, id est, furem, Ecloga III. 73. 'Ut mala nocturni religavit brachia Mopsi Tityrus, et medio furem suspendit ovili.' Petronius Satyr. c. 15. 'Advocati tamen jam pene nocturni, qui volebant pallium lucrifacere, flagitabant, uti apud se utraque deponerentur.' Sed repugnat XXXVIII. 59. 'Ut in carcere inter fures nocturnos et latrones vir clarissimus includatur, et in robore et tenebris exspiret.' *Gebh.* Vocem *fures* in Pal. 2. culpa descriptoris deficere, nullus dubito. Eam enim et reliqui codd. Gebhardi et omnes nostri tuentur. In Voss. 2.

tantum ordo verborum hoc modo mutatur, *vinctum inter fures jac. noct. ac latr.*

§ 3 *Averterent ab ira parumper ad cognitionem cogitationemque animos*] *Cogitationes animos* Voss. 1. *cogitationesque animos* Klockian. *cogitationem animos* Port. a m. pr. *avert. ab ira par. per cogn. cogitationemque animos* Harl. 2. Mox *aspernerentur* Leid. 2. Harl. 2. Gaertn. et Hav.

§ 4 *Nec cum eo in gratiam redisse*] *Rediisse* Gaertn. Vide ad hujus cap. § 1. Paullo ante *generis ac nomini* Flor. *generi ac nomine* Leid. 1. Mox *clementiam*, pro *clementia*, Voss. 1. et Leid. uterque. Tum *hominum*, pro *ordinum*, Klockian. Male. Intelligitur enim concordia inter patricios et plebeios. Infra IV. 61. 'Tribuni plebis communis ordinum lætitiæ concordiæque soli expertes:' ubi alia vide.

§ 5 *Sua magis pietate, quam ejus, pro quo agebat, caussa*] Pal. 1. *agebatur*. Gebh. *Magis sua pietate* edd. usque ad Aldum, qui vocabula trajecit, ut nunc leguntur, et in omnibus exstant Mss. Deinde *quam ejus, pro quo aiebat* Gaertn. Vide ad VIII. 33. § 23. *quam ejus, pro quo caussa agebatur* Leid. 2. *quam ejus, pro quo agebat caussam* Port. Librariis displicuisse videtur, 'agere' simpliciter poni, pro caussam agere. Ita tamen sæpe 'agere in aliquem,' 'contra aliquem,' hoc sensu dicuntur. Quinctil. VI. 3. p. 546. 'Quum reus, agente in eum Calvo, candido frontem sudario tergeret.' Ibid. p. 555. 'Quum ageret contra libertum Claudii Cæsaris.'

Sui potius ut misererentur] *Miserentur* Gaertn. quod a 'miserari' declinatum foret. Id enim non tantum pro *misereri* poni solet, sed etiam eodem modo, ut illud, cum casu secundo jungitur. Vide quæ notavi ad Silii Ital. XI. 381. Verius tamen puto, eam lectionem inde ortam esse, quod, quum *miser'entur* scriptum fuisset, librarius additam notam neglexerit: omnes enim reliqui in vulgatum conspirant. Vide ad XL. 14. § 2. Præterea, mutato ordine, *ut sui potius mis.* Port. *potius sui ut mis.* Hav. Mox *neque gentis C.* pro *nec gen. C.* Gaertn.

Sed necessariorum Virginii et trium tribunorum preces audirent] Castiga *sed necess. Virginiæ trium trib. preces audirent.* Nam ipse pater erat, L. Icilius sponsus, avunculus P. Numitorius. *Rhen.* Vetus lectio, *et trium tribunorum;* ita ut altera ratio videatur, cur eorum preces sint audiendæ, et quod necessarii, et quod tribuni essent. *Sigon.* Dudum restituit Sigonius *sed necessar. Virginiæ et trium trib. preces audirent.* Sunt enim duæ rationes, cur audiendi pro Appio: primo, quod necessarii Virginiæ; secundo, quod tribuni tres, ut et habet expresse Pal. 2. Reliqui duo unico elemento tantummodo deerrant, sicut et Campanus, *necessar. Virginii ac trium trib.* Gebh. *Sed necess. Virginiæ trium trib.* omnes editi, præter Campan. usque ad Aldum, qui *Virginii et trium trib.* vulgavit. Scripti variant. Plerique *Virginiæ* præferunt. Pauci tantum *Virginii*, *Virgini*, vel *Virgine*: unus Flor. *Vergini*. Particula autem copulans non adparet in eodem Flor. Voss. 1. Leid. 2. Lipsiens. et Harl. 1. Mullem etiam abesse. Quamvis tamen videri posset, in quibus non conspicitur, eliso esse partim ab ultima litera vocis præced. partim a prima seq. Vide ad VI. 14. § 13. *Necess. Virginiæ et trib.* est in Hav. Sed vocem *trium* absorpsit seq. initium.

Plebis fidem atque auxilium implorarent] *Fidem ac aux. implorent* Lipsiens. et Hav. Non sequor. Τὸ *atque* non modo reliqui codd. tuentur, sed illa etiam, quæ dicuntur ad X. 36. § 17.

§ 6 *Spe incisa, priusquam prodicta dies adesset*] *Spe irrita* Gaertn. quod ex alterius expositione, olim margini

adscripta, natum puto. *Spe irrisa* Leid. 2. et a m. sec. Voss. 1. qui *irrisa* præfert a m. pr. Vulgatum probum est. Supra II. 15. 'Tarquinius, spe omni reditus incisa, exsulatum ad generum Mamilium Octavium Tusculum abiit.' XLIV. 6. 'Experta difficultas spem omnem incidisset.' c. 13. 'Spemque extemplo inciderunt, capi primo inpetu posse.' Ita 'incidere actus' Silius III. 78. 'Si quis forte Deum tantos inciderit actus:' ubi alia vide. *Præcidere* dixit IV. 3. 'Non præciditur spes plebeio quoque, si dignus summo honore erit, apiscendi summi honoris.' Et mox, 'Civis Romanus si sit ex plebe, præcisa consulatus spes erit.' Præterea *producta dies* Voss. 1. *prædicta dies* Voss. 2. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. a m. sec. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Sed *prodicta* Flor. Leid. 1. Harl. 1. Lipsiens. a m. pr. Klockian. et fragm. Hav. a m. pr. Vide ad cap. præc. § 6. Mox *App. mortem sibi conscivit* Leid. 1. Harl. 1. Port. Gaertn. et fragm. Hav. *App. morte sibi conscivit* Voss. 2.

§ 7 *Subinde arreptus a P. Numitorio Sp. Oppius*] *Areptus* fragm. Hav. a m. pr. *abreptus* a m. sec. Vide ad II. 33. § 7. Deinde *a M. P. Numitorio*. Vide ad II. 64. § 2. Deinde *S̃. P̃. Oppius* Harl. 1. Vide hoc lib. ad c. 70. § 2.

Invidiæ proximus, quod in urbe fuerat] In volumine scripto est *proximus invidiæ*. Rhen. In eumdem ordinem digeruntur etiam dictiones in omnibus nostris, uno forte Flor. excepto, ex quo nihil notatur in excerptis ejus. Ita tamen, plurium fidem secutus, edi jussi. Præterea *querum in urbe fuerat* Voss. 1. et Leid. 2. *qui in urbe fuerat* Hav. contrario errore *quod armati*, pro *qui armati*, librarii dederant hoc lib. c. 50. § 15. Occasionem varietati lectionum dedit ignorantia eorumdem, quod non adsequerentur significationem notarum, quibus *qui* et *quod* indicare solebant ταχυγράφοι. Vide ad XXXVII. 35. § 4. Mox *ab collega* Hav.

§ 8 *Plus tamen facta . . . invidia fecit*] *Plus tũ facta* Hav. Vide ad XXII. 17. § 5. Deinde *invidia fecit* Leid. 1. *injuria fecit* Port. a m. pr.

Septem et viginti enumeratis stipendiis, octies extra ordinem donatus] Hoc quid sit, docet Polybius VI. 37. et ex eo Lipsius de Milit. Rom. V. 17. *Duk. Se partem et viginti* Leid. 2. Adparet librarium codice usum fuisse, in quo scriptum fuerat, vel se scriptum videre existimabat *se ptem*. Præterea *oties* Leid. 2. *quoties* Voss. 1. *toties* Voss. 2. et Port. *totiens* Gaertn. et Harl. 2. in contextu, sed *octies* in marg. *tricies* Lipsiens. Mox *dona quoque ea*, pro *donaque ea*, Voss. 2. Vide ad X. 27. § 1.

Quin si quam suam noxam reus dicere posset, privatim in se iterum sæviret] In volumine scripto est *iterum in se sæviret*. Rhen. q̃m, pro *quin*, est in Hav. Tum, *si quam noxam dicere posset privatis*, neglectis duabus vocibus, Leid. 2. In Voss. 2. etiam deficit τὸ *sæviret*. Tandem *iterum in se sæv.* omnes nostri, nisi quod *iterum in senatu* præferat Voss. 2. Ordinem itaque, quem codd. probant, in contextum recepi.

§ 9 *Oppius quoque ductus in vincula est, et ante*] *Opp. quoque in vinc. est conjectus, et ante* Hearnii Oxon. L. 1. Quæ lectio ex glossatoris expositione nata videtur: nullus enim meorum consentit. Alibi tamen ita Livius loqui solet. III. 13. 'In vincula conjici vetant.' c. 57. 'In carcerem est conjectus.' VI. 16. 'Conjecto in carcerem Manlio:' et sæpe. *Opp. quoque deductus in vinc. est* Leid. 2. Sed simplex subficit. III. 13. 'Virginius arripi jubet hominem, et in vincula duci.' c. 57. 'In carcerem duci jusserit.' cap. seq. LIX. 'In vincula duci quemquam sum passurus.' VI. 15. 'In vincula te duci jubebo.' c. 16.

'In vincula duci jussit.' XXXVIII. 58. 'In vincula duci est cœptus.' c. 60. 'Ut prehendi damnatum, et in vincula duci, jubeat.' Et ita passim. Quin et 'ducere' simpliciter, pro in vincula ducere, Livio in usu fuit, ut IV. 14. 'Quum adparitor jussu magistri equitum duceret:' et multis aliis locis. Vocula *est* non adparet in Voss. 2. et abesse potest, modo, proxima etiam deleta, legi liceret, *Opp. quoque ductus in vinc. ante judicii diem finem ibi vitæ fecit*. Verum reliqui vulgatum servant. In verbis seqq. τὸ *ibi* non erat in Port. a m. pr. nec in Lipsiens. *ubi* ejus loco fuerat in Flor. a m. pr. Vide ad Liv. XXVII. 5. § 2.

Bona Claudii Oppiique tribuni publicavere] *Bona Appii Oppiique* Port. *bona Oppii Claudiique* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. et Hav. Mox *collegæ ejus eorum* Leid. 2.

§ 10 *M. Claudius adsertor Virginiæ*] *Virginiæ assertor* Voss. 2. *assertor vgine* Gaertn. *assertor virginis* Hav. Alibi in hac historia sæpius ita peccatum est. Vide ad c. 45. § 1.

Dimissus Tybur exsulatum abiit] *Tibur* et *Tiburtes* invenio scribi in antiquis libris, et in triumphis Capitolinis. *Sigon.* Insuper eam orthographiam ex Græcorum monumentis, ubi nomen hoc Τίβυρα vel Τίβουρα scribitur, probari, docent idem Sigonius ad Liv. VII. 9. § 1. et Cluver. in Ital. Antiq. III. 4. p. 959.

§ 11 *Manesque Virginiæ mortuæ quam vivæ feliciores*] 'Manes' tantum mortuorum, ut vivorum 'genii.' Itaque non dubito, quin verum sit, *mortuæ quam vivæ felicioris*: quomodo postea apud amplissimum nobilissimumque virum Augerium Busbequium in veteri ejus codice diserte scriptum vidi. *Gulielmius*, Quæst. Plaut. in Bacchid. cap. 2. Vetus codex Busbequii *felicioris*, notante Gulielmio. *Gebh.* *Felicioris* in uno est Klockian. Reliqui nostri non modo omnes constanter *feliciores* servant, sed idem se quoque in Oxon. L. 1. B. et C. invenisse, auctor est Hearne. Nihilominus tamen præfero Gulielmii emendationem *felicioris*: quomodo legendum esse, etiam Freinshem. conjecit ad Flori II. v. § 5.

Per tot domos ad petendas pœnas vagati] Ita primus Aldus edidit, adstipulantibus, quibuscumque utor, codd. nisi quod *per tot domos appetendas pœnas* mendose habeat in contextu Leid. 2. in quo *ad petendas pœnas* recte in margine emendatur. Aldo vero vetustiores, tribus vocibus expunctis, præferunt *per tot pœnas vagati*. Mox in fine capitis *quievere*, pro *quieverunt*, Voss. 2.

CAP. LIX. § 1 *Vultusque jam iidem tribunorum erant, qui decemvirorum fuerant*] Lectio vetus *vultusque jam inde trib. erant, qui dec. fuerant*. Rhen. Andreæ ed. *vulgusque jam inde trib. erant*: unde Rhenanus *vultusque jam inde trib. erant*. At Pal. 2. *vultusque . iidem in dies trib. erant*. Gebh. *Vultusque iidem trib. erant* Port. *vultusque jam idem trib. erant* Gaertn. et fragm. Hav. *vultusque jam in diem idem trib. erat* Hav. *vultusque jam in diem iidem trib. erat* Leid. 1. *vultusque jam in die trib. erant* Lipsiens. *vultusque jam inde trib. erant* Flor. Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. etiam vetusti typis exarati usque ad Aldum, qui *idem*, pro *inde*, substituit; Cervicornus deinde a. 1528. *iidem*. Sæpe voces *inde* et *idem* in libris scriptis culpa descriptorum commiscentur. Vide ad I. 19. § 7. *Jam inde* inlustratur I. 2. § 3. Mox pro *qui* varia lectio in Flor. adscripta erat *ni*. Tum τὸ *fuerant* deficit in Harl. 2. et Hav.

Inhibito salubriter modo nimiæ potestatis] Una litera deleta melius erit *potestati*. Verbum 'inhibere' scita illa significatione, qua 'inhibere imperium' non semel Livio dicitur. Quod genus dicendi ridicule doctis viris magis poëticum et historicum, quam oratorium esse videtur. Nul-

lum genus aut sermonis est aut styli, cui, si res permittat, aptari nequeat. Unde Plautus, poëta scilicet, et historicus Livius sumpserunt, nisi ex medio, et quia sic proprie in illa re loquebantur? An orator non est Cicero? Is tamen in Philipp. XIII. 18. 'Ita sibi convenisse cum Dolabella, ut ille Trebonium, et, si posset, etiam Brutum Cassiumque discruciatos necaret, eademque inhiberet supplicia nobis.' Neque enim hoc verbo mendosus ille locus, (etsi videtur fuisse, *necaret, hic eadem exhiberet;* nempe Antonius) nec rarum utique Romanis erat dicendi genus, sed et hoc et illud ex eodem capite manant. Vides autem hic dandi casum, si plenum sit, requiri. Sic et apud Plautum in Sticho V. 4. 18. 'Utrum Fontinali, an Libero imperium te inhibere mavis?' Est ergo perinde ac si diceret 'imposito modo potestati.' Liv. IV. 53. 'Consuli damnum aliamve coërcitionem detrectantibus militiam inhibenti.' Ubi ne non similes essent sibi, codd. Sigoniani, pro *inhibenti,* habent *ferenti:* et probat ille. Quod quidem Titium magis, quam Sigonium, judicium decuit. Ego pignus quivum lubet ponere sum paratus, ni hoc germen est indocti correctoris. Eodem lib. cap. 56. 'Quum primores Patrum, nequidquam conquesti, non esse in auctoritate senatus tribunos militum, postremo etiam tribunos plebis appellarent, et consulis quoque ab ea potestate vim super tali re inhibitam referrent:' in Mss. fuit *et Coss. quoque,* ut testatur se reperisse in suo Rhenanus, idque reddit *consulum.* Sed vera lectio est, *et consulibus quoque ab ea potestate vim super tali re inhibitam referrent:* itaque plane unus e Pall. alii duo *consules.* Ait justa et legitima vi laudabilique metu coactos ab tribunis consules, ut essent in auctoritate senatus. Exemplum ejus rei habes hoc ipso IV. 26. An aliter dicunt 'inhiberi supplicium,' quam damnum, coërcitionem, vim? Videtur ita quoque fuisse XXXVI. 28. 'Nec, Hercule, magnopere nunc curo, quid Ætoli satis ex more Græcorum factum esse censeant: dum ego imperium id habeam in deditos modo decreto suo, ante armis victos:' membranæ *imperium adhibeam:* potius *inhibeam,* id est, exerceam, et eo utar, statuam in eos pro imperio, justo certe, quippe victos et deditos. *J. F. Gron.* Vide supra ad hujus lib. cap. 50. § 12. et ad XXXVI. 28. § 5. Ceterum *inhibito* quidem a m. pr. erat in Port. addito tamen signo notatum erat, literas *hib* delendas, atque *inito* legendum esse. *Potestatis* vero in omnibus meis superest. Videtur autem æque dici posse 'modum potestatis,' quam 'm. potestati;' quemadmodum non tantum dicitur 'abrogare imperium alicui,' sed etiam 'imperium alicujus:' de quo vide ad XXVII. 20. § 11.

§ 2 *Et libertatis, inquit, nostræ, et pœnarum ex inimicis satis est*] Prima vocula non conspicitur in Lipsiens. Male. Vide ad II. 44. § 3. *Ut libertatis* habet Leid. 1. frequenter obvio errore. Vide ad XXI. 28. § 8. Tum *vestræ* Hav. Lipsiens. Gaertn. et Leid. 2. quorum hic *nostræ* margini adscriptum præfert. Mox tamen § seq. 'Perpetua consulum amborum in libertate vestra tuenda cura.' Quin etiam Doujatius, si liceret, mallet, *nobis et pœnarum ex inimicis satis est.* Præterea *et penqtum ex inimiciciis* Lipsiens. *et pœnarum et inimici* Flor. a m. sec. quum a m. pr. fuisset *et inimicis.*

In vincula duci quemquam sum passurus] *In vincla* Leid. 1. quod et in Pall. 1. et 3. atque in ed. Camp. exstitisse, auctor est Gebhardus ad cap. 56. § 4. ubi vide quæ notantur.

§ 3 *Nam neque vetera peccata repeti*] *Neque v̄ra peccata* Flor. *neque vestra peccata* Voss. 1. Leid. 2. et Harl. 1. *neque peccata vestra* Leid. 1. *neque nos-*

tra peccata Lipsiens. *neque veterata peccata* Gaertn.

Quum et nova expiata sint decemvirorum suppliciis] In archetypo Borbetomagensi legitur *et cum nova*. Ego suspicor verbi *placet* ultimam syllabam per incuriam librarii bis scriptam fuisse. Quare et monosyllabum eradendum puto, ut legas et distinguas: *obliterata placet, cum nova obliterata sint decemvirorum suppliciis, et nihil admissum iri*: et quæ sequuntur. *Rhen*. Pall. tres Campanusque, *cum et nova*. Andreas vero *cum etiam nova expiata sint*. Gebh. Voss. uterque, Rott. Flor. Helm. *quum et nova*. J. F. Gron. *Quum et nova exp. sint* etiam Leid. uterque, Harl. uterque, Port. Lipsiens. Hav. fragm. Hav. et Oxon. quos Hearne excussit, L. 2. N. et C. Ita vero primus edidit Aldus: omnes enim priores, excepto Camp. habent *quum etiam nova*. Soli tantum meorum, Flor. et Gaertn. Rhenani conjecturam probantes præferunt *placet, quum nova exp. sint*. Et hanc lectionem veriorem puto. Si enim τὸ *et* ex Mss. recipimus, nihil habebit quo referatur præcedens *neque*, id est, *et non*. Cui nunc respondet sequens *et nihil*. Quod, τῷ *et* recepto, potius huic convenire deberet, ideoque in ea periodo *spondet* invitis libris mutandum foret in *spondeat*.

Nihil admissum iri, quod vim tribuniciam desideret] *Nihil amissum iri* Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. Male. Vide ad Liv. IV. 12. § 11. *nihil admissum ire* pessime Harl. 1. Tum *quo vim* Hav. De hoc errore vide ad XXXVI. 33. § 3. Deinde *vim trib. defenderet* Gaertn. sine sensu.

Spondet perpetua consulum amborum in libertate vestra tuenda cura] *Sponde* Lipsiens. Deinde *perpetuo* Flor. pro quo deinde factum est *perpetuā*. Hinc *consulum ab eorum* Voss. 1. et Leid. 2. Tum *in lib. nostra* Lipsiens. Gaertn. et Harl. 2. τὸ *vestra* aberat ab Hav. Tandem *cura tuenda*, transpositis vocibus, Klockian.

§ 4 *Ea primum moderatio tribuni metum Patribus demsit*] *Et ea primum* Lipsiens. Leid. 2. Harl. 2. et Hav. *Et a primum* Voss. 1. pro quo *Ea primum* in margine emendatur. Tum *metum Patribus dep'ssit*, id est, *depressit*, Hav. Male. Vide ad II. 2. § 7.

Toti plebis fuissent, ut Patrum salutis libertatisque prior] *Toti plebi fuissent* Lipsiens. et Gaertn. Sed vide ad III. 38. § 11. Deinde *fuissent quidem* Hav. qui mox cum Harl. 1. non agnoscit voculam *ut*, quam proxime præcedentis vocis duæ postremæ literæ ob ductuum similitudinem intercepisse videntur. Vide ad XXXVII. 24. § 13. Præterea *libertatumque* Voss. 2. Mox *plebei magistratui*, pro *plebeio m*. Lipsiens.

§ 5 *Multique erant, qui melius consultum dicerent*] Hoc recte emendarunt nuper, *mollius* legentes pro *melius*. Sensus autem est, non recte fecisse Patres, qui legam a consulibus latarum in senatus prope ac imperii consularis contumeliam auctores fuissent; hoc est, sua auctoritate confirmassent, quæ interituræ erant turbato reipublicæ statu, nisi mollius consuluissent ipsi: ergo illud *mollius* in malam partem sonat. Quamquam illud 'reipublicæ turbato statu' apud me dubitationem habet, quo pacto recte intelligi debeat. *Glar*. Non invenio in his sententiam, quam putat Glareanus. Mihi hoc videtur dicere Livius: etiamsi Patres de his rebus cum tribunis et consulibus contendere voluissent, tamen ea tunc fuisse tempora, eumque statum reipublicæ, ut non dubium sit quin succubuissent, et tempori cedere coacti fuissent. Hoc apertius foret, si scriptum esset *neque tamen erat dubium*. 'Mollius' sic dicit, ut XXX. 7. 'Ne quid per metum ex recenti clade mollius consuleretur.' *Duk*. *Melius*, pro *mollius*, legebatur in quibusdam excusis ve-

tustis; sed omnes exarati *mollius* recte servant. Solent autem voces *melius* et *mollius* in membranis vetustis confundi. Vide ad VIII. 21. § 6. Recte vero, *mollius* in malam partem accipi, Glareanus monuit. Ita II. 27. 'Patres mollem consulem et ambitiosum rati, plebs fallacem.' c. 28. 'Quum quid ergo se facere vellent (nihil enim sequius molliusque, quam Patribus placeat, acturos) percunctarentur.' Ceterum *qui in turbato*, pro *quin, turbato*, Flor.

CAP. LX. § 1 *In provincias diversi abiere*] *Diversi abire* Voss. 1. Leid. 2. Harl. 1. et Lipsiens. Id ferri posset, ut verbum infinitum pro finito ponatur, de quo vide ad I. 50. § 5. Potest tamen etiam existimari, literam excidisse; quod in verbo simplici *ire* ejusque compositis frequens est. Vide ad XLV. 2. § 7. Certe in Flor. ab initio scriptum fuerat *abire*, sed ab eadem manu litera *e* addita erat, ut fieret *abiere*. Insuper *in provincias diversas abiere* Gaertn. De locutione 'diversi abeunt' vide ad l. X. c. 33. § 10.

Valerius adversus conjunctos jam in Algido exercitus] Ex volumine Ms. legendum apparet *M. Valerius*, sicut et c. 61. 'Sed consule M. Valerio.' Supra tamen c. 55. lectum fuit 'L. Valerius.' *Rhen.* Codicem Rhenani a mala manu interpolatum esse, evincit pertinax reliquorum Mss. in omittendo cognomine consensus. In nullo enim eorum, quibus usus sum, conspicitur. Nihil etiam ex suis Hearne monuit, ut ab illis etiam exsulasse credibile sit. Quin et Livius aliique Valerio non *Marci*, sed *Lucii*, prænomen ubique tribuunt. Vide hoc lib. c. 39. c. 49. c. 50. c. 55. Dion. Halic. l. XI. p. 688. p. 725. et alibi, et Zonar. Annal. VII. 18. Insuper vocula *jam* deficit in Port.

§ 2 *Haud scio, an, qui tum animi ab decemvirorum*] Prodigiose corruptus Leid. 1. præfert *aut sotio antiquū animalib; decemvirorum:* sed *haud scio antiqui tum animi* habet Voss. 1. *haud scio, quantum animi a dec.* Gaertn. De locutione 'haud scio an' sensu adfirmandi vide ad XXXVII. 54. § 15. Vocula *ab* carent Flor. atque Harl. 1. et mox *τῷ erant* Port.

Magno detrimento certamen staturum fuerit] *Statiturum erat* Gaertn. *statutum fuerit* Voss. 2. aperta scribarum aberratione. Silius Ital. XVII. 81. 'sanguine quippe, Si renuat, blande nimium facilique marito Statura obsequia et thalami flagrantis amores:' ubi vide quæ notavi.

§ 3 *Hostes medium inter bina castra spatium acie instructa complebant*] *Hostis . . . complebat*, et mox *provocantique* Hav. *hostis . . . complebant*, et *provocantique* Harl. 2. *provocantique* etiam Leid. 1. Port. Lipsiens. et fragm. Hav. a m. pr. licet *hostis . . . complebant* servent. *Provocantique Volsco ad prælium* habent Hearnii Oxon. L. 1. et C. sed *provocationibusque* Voss. 1. et Leid. 2. Præterea *inter bina castra medium spatium*, mutata serie vocabulorum, Gaertn. Tum *acie constructa* idem Gaertn. a m. pr. pro quo recte *instructa* emendatum a m. altera, id enim in hac re proprium est. Mox hoc cap. 'Instructaque acie ultro hostem lacessit.' l. VI. c. 7. 'Quod ubi aciem jam instruenti Camillo centuriones renunciaverunt:' et passim alibi.

Responsum Romanus nemo reddebat] Vet. lib. *Romanorum nemo*. Sigon. Quæ hic adnotabo, compendifacere potuissem, nisi avertisset me Sigonii credulitas ad se exagitandum: qui hic ex suo libro pessimæ notæ *Romanorum nemo:* mox *quam virtus et arma contegerent;* iterum non longe hinc, *necdum omnes eductos*, veteri lectione extrusa, nobis supposuit, assentiente quidem Pal. 2. ejus codici simillimo; sed reliquis omnibus renitentibus. Sed rogo cordatum lectorem, cum scribit idem liber *fessi stando*, pro

fatigati, spreta ceterorum auctoritate, huic novitati manus danda erat? ut mox *nec qui exierant*, ac paullo ante *egreditur castris Romanus exercitus*: quæ omnia titilivitio non emptitanda sunt, parciturque a me chartæ perituræ. Nam Sigonius Οἰδίπους τοι νῦν ποτ' ἦν, αἰνίγματα νοεῖ. *Gebh. Romanisis* Voss. 1. sed additæ sunt notæ duabus ultimis literis, quibus indicatur eas delendas, atque ita scribendum esse *Romanis*. Sed margini ejusdem cod. adscribitur *Romanorum*, quomodo etiam præferunt Leid. 2. Harl. 2. Hav. et a m. sec. Port. Sed melius reliqui, et inter eos meliores notæ codd. receptam scripturam servant. Quam etiam in Oxon. exstitisse inde verisimile fit, quod Hearne, vet. lib. Sigonii lectionem recensens, adsensum ullius eorum non memoret. *Nemo Romanus* autem ut v. 21. 'Quum tot per dies nemo se ab stationibus Romanus movisset:' quemadmodum ibi plures codd. præferunt. Sic 'nemo miles Romanus'. XXXVII. 53. 'Nemo miles Romanus magis assiduus in castris vestris fuit, quam ego fratresque mei:' 'nemo hostis' XXXVI. 40. 'Id quemquam mirari posse, cur victor exercitus, quum hostem in provincia neminem reliquisset, Romam venerit ad celebrandum consulis triumphum:' 'nemo defensor' apud Justin. XXVII. 3. 'Galli Asiam depopulabantur, quum interea nemo defensor inter tot prædones inveniebatur.' Ita *nemo unus* supra inlustravimus hoc lib. c. 12. § 4. Sanctius in Minerva lib. IV. de ellipsi nominum in voce 'Homo' existimat τὸ *nemo* esse adjectivum, sub quo, si sine substantivo ponatur, subaudiri debet 'homo.' At Perizon. notis ad eum locum proprie substantivum esse docet, et contracte dici pro 'ne homo,' ut *nolo* pro 'ne volo:' conjungi tamen sæpius cum aliis substantivis, ut loco Livii modo laudato 'nemo miles;' quod exponit 'nemo existens miles.' Si vero 'nemo homo' obcurrat, per pleonasmum dictum putat. *Reddat*, pro *reddebat*, male Lipsiens..

§ 4 *Tandem fatigati stando, ac ne quidquam exspectando certamen Æqui Volscique*] *Pacati* Leid. 1. Lipsiens. Gaertn. et fragm. Hav. a m. pr. aperto ac manifesto errore. *Fessi* Harl. 2. et Hav. Ita etiam præfert Port. a m. sec. penitus erasa scriptura quæ antea exarata fuerat. Eamdem lectionem, quam in Pal. 2. codicum suorum recentissimo invenerat, recte Gebhardus damnavit; videtur enim ex interpretis glossa marginali recepta in contextum fuisse. *Stando fatigati* Leid. 2. *tandem fatigatis tandem* Flor. Tum *et nequicquam* Leid. 2. *ac nequiquam* Leid. 1. Vide ad XL. 47. § 9. Denique *Vulsci* sine conjunctione Voss. 2.

Pars in Latinos prædatum abeunt] *Prædatum ire* Gaertn. Quod, si certiores codd. concinerent, non displiceret: ut ita oratio per infinitum verbum conciperetur, de quo vide ad l. I. c. 50. § 5.

§ 5 *Quod ubi consul sensit, reddit inlatum antea terrorem*] Ex volumine Ms. legendum apparet *quod ubi sensit consul*, non *consul sensit*. Rhen. *Quod ubi consul sensit* Voss. uterque, Leid. uterque, Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Port. Hav. et fragm. Hav. *quod ubi consul sedit* Harl. 1. mendose quidem, attamen eodem ordine verborum. In his licet non agatur salus Livii, omnes tamen mecum facile statuent æquius esse nos sequi tot conspirantium codicum consensum, quam uni in diversa eunti cedere. Ne quid tamen dissimulem, cum Rhenano stare videtur Flor. ex quo nihil in excerptis notatum video: cum eodem etiam stant vetusti typis descripti usque ad Aldum, qui, sine dubio codicum suorum secutus auctoritatem, scripturam a Rhenano damnatam priori subposuit. Præterea *reddidit* Voss. ambo,

Leid. 2. Harl. 2. Port. Lipsiens. Hav. et fragm. Hav. Τὸ *reddit* deficiebat in Gaertn. At vulgatum *reddit* servant Flor. Leid. 1. et Harl. 1. Utrum præferendum sit hæreo; quum trium codd. optimorum consentientium auctoritas haud levior habenda videatur, quam reliquorum conspirantium turba: et illorum librarii *reddit* scripsisse possint, quod syllabam *di* iterare neglexerint. Vide ad Epit. Liv. lib. XCIX. horum vero *reddidit*, quod modo præcesserit *sensit*. Neque, ut vulgatum præferatur, persuadet, quoniam mox constanter omnes servent *lacessit*, cui τὸ *reddit* vel *reddidit* proxime jungitur per voculam *que*. Enallage enim hæc temporum quibuslibet scriptoribus frequens est. Vide Cortium ad Sall. Jug. c. 58. § 6. ad c. 80. § 2. et ad Plinii Epist. v. 5. in princ. Adde quæ supra notavi ad hujus lib. c. 46. § 9. Neque tamen etiam receptam lectionem mutare audeo. Lectoris itaque, quæ verior scriptura sit, existimatio esto.

§ 6 *Ubi illi, conscientia quid abesset virium, detractavere pugnam*] *Abi illi* Hav. *Ab illa* Port. a m. sec. erasa priori scriptura. *Nisi illa* Lipsiens. in contextu, in cujus margine a m. sec. emendatur *Ubi illi*. Tum *conscii, quod ab. vir.* Gaertn. *consc., quid abisset virium* ed. Veneta a. 1495. et quædam ejus auctoritatem secutæ. Sed priscam lectionem Moguntini restituere. *Esse* et *isse* alibi quidem sæpe commutantur; vide ad Liv. XXVII. 44. § 3. quum tamen hic scripti omnes τὸ *abesset* constanter exhibeant, eam lectionem præstare nullus dubito. Præterea *detrectavere* Hav. et fragm. Hav. a m. sec. Male. Vide ad XXXIV. 15. § 9.

Pro victis habebant paventes intra vallum] *Habebantur* (nim. a Romanis, quibus animi creverant) Voss. 1. et Leid. 2. Præcessit *crevit;* ut itaque verbum sequens eadem forma subjungeretur, librarii *habebantur* in *habebant* mutasse videri possunt contra morem Livii, qui ubique, orationem variandi caussa, activa passivis, et passiva activis subjungere solet. Vide ad VIII. 34. § 9. Quum tamen omnes reliqui scripti vulgatum tueantur, eam scripturam etiam veriorem, et notam, quibus ultimæ literæ *ur* designantur, perperam in duobus reliquis Mss. a scribis additam esse existimo; qualia plura exempla videnda sunt ad XXXIX. 22. § 8. Præterea *inter vallum* Harl. 2. sollemni errore. Vide ad v. 27. § 3.

§ 7 *Nocte cessere*] Rott. Voss. 2. Helm. Flor. et vett. edd. *nocti*. IV. 55. 'Postquam non cessere nec publicæ tempestati.' v. 2. 'Jam ne hiemi quidem aut tempori anni cedere.' *J. F. Gron.* *Nocti* ex meis codd. præter Voss. 2. a Gronovio laudatum, servant quoque Leid. 1. Harl. ambo, Port. Lipsiens. Gaertn. et Hav. quod editorum primi mutarunt Basileenses a. 1539. *nocte* substituentes. Verum altero Livius supra usus est III. 17. 'Nox certamina cœpta obpressit: tribuni cessere nocti, timentes consulum arma.' Silius v. 677. 'Sic fatus cessit nocti; finemque dedere Cædibus infusæ, subducto sole, tenebræ.' 'Cedere Fortunæ' IV. 450. 'Stabat, Fortunæ non cedere certus, et acri Mole retorquebat, crudescens cædibus, hastas.' Sallust. in Cat. c. 34. 'Quoniam factioni inimicorum resistere nequiverit, fortunæ cedere, Massillam in exsilium proficisci:' ad quem locum vide Cortium in Excursu IV. et Burm. ad Quinctil. Declam. VI. 16. et ad Phædr. III. 9. 4. 'Cedere adpellationi' Liv. III. 34. § 8. ubi vide. 'Cedere religioni' Cic. ad Fam. I. 1. 'Hortensii, et mea, et Luculli sententia cedit religioni de exercitu.' 'Cedere tempori' ad Fam. IV. 8. 'Si sit aliqua respublica, in ea te esse oportere judicio hominum neque principem, necessitate cedentem tempori.'

'Decedere nocti' Virgil. dixit Ecl. VIII. 88. 'nec seræ meminit decedere nocti.' Paullo ante *per totam diem* Gaertn. At reliqui omnes vulgatum tuentur. Et recte. Vide ad XXVII. 12. § 1.

Nuncios passim trepidi ad revocandos prædatores dimittunt] Duæ priores voces deficiunt in Port. quæ tamen melius in reliquis omnibus supersunt. Male etiam pro *prædatores* Voss. 1. in contextu *procuratores*, in margine autem pro varia lectione *præcurritores* præfert. Mox etiam *et recurritur ex proximis*, addita prima vocula, Hav. *recurritur e proximis* Voss. 2. et Gaertn. Paullo ante vox *pari* deerat in eodem Gaertn.

§ 8 *Egreditur castris Romanus*] *Romanus exercitus* voce auctiorem præferre Pal. 2. testis est Gebhardus hoc cap. ad § 3. sed simul eam lectionem damnavit. Et recte. Similis enim interpolatio est, ac l. III. c. 2. § 11. *Romanus miles*, pro *Romanus*, ante Gebhardum et Gronovium datum fuerat, ubi plura vide. Mox *postquam jam multa dies* Port. *post multa jam dies* Harl. 1. Deinde *Æquos Volscosque*, pro *Æquos et Volscos*, Gaertn.

Victores exercitus vallum potius, quam virtus et arma, tegerent] Vet. lib. *contegerent*. Sigon. *Victores exercitum* Flor. An forte voluit *victorem exercitum?* ut est in Neapol. Latinii. Sed, reliquis omnibus receptam lectionem servantibus, eam præferendam puto: duorum enim populorum Æquorum et Volscorum exercitus juncti iisdem castris consederant. Supra hoc cap. 'Valerius adversus conjunctos jam in Algido exercitus Æquorum Volscorumque sustinuit consilio bellum.' Præterea *contegerent* Harl. ambo, Hav. et Port. a m. sec. neque multum abludunt Voss. 2. et Lipsiens. præferentes *congerent*, aut Leid. 2. in quo est *cogerent: contegerent* etiam in Pal. 2. inventum Gebhardus damnavit supra hoc cap. § 3. vulgatum servans. Et sane vulgatum superest in Flor. Voss. 2. Gaertn. fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. Id firmat etiam Leid. 1. priori litera omissa *egerent* exhibens, in qualem codicem videtur etiam incidisse librarius Port. qui, scripturam eam mendosam videns, illius loco a m. pr. dedit *ageretur;* quum forte scriptum invenisset *egerēt*. Priscam igitur scripturam, a Sigonio mutatam, revocavi.

Efflagitatum ab ducibus signum pugnæ] *Flagitatum* Lipsiens. Ita 'flagitator pugnæ' II. 45. 'Centurio erat M. Flavoleius, inter primores pugnæ flagitator.' Sed vulgatum reliquorum omnium codicum auctoritate defenditur. Et recte. Plerumque enim 'efflagitare' est flagitando impetrare, obtinere. Cic. ad Q. Fratr. II. 11. 'Epistolam hanc convicio efflagitarunt codicilli tui.' Orat. Agrar. II. 2. 'Honos non ad alienæ petitionis occasionem interceptus, nec diuturnis precibus efflagitatus, sed dignitate impetratus:' ubi vide Turneb. Insuper *a ducibus* fragm. Hav. et Gaertn. Mox *accipere*, pro *accepere*, Hav. Vide hoc cap. ad § 1. et 4. Uni tamen et quidem huic codici fidem habere vix audeo.

§ 9 *Deinceps alii servabant ordinem*] Ms. *deincepsque*. Lego *deincipes*. Klock. *Deincepsque*, ut Klockius in suo invenit, servant omnes mei. Eam autem scripturam jam Aldus, et postea recentiores recte receperunt. Pro eo autem legendum censens Klockius *deincipes*, eumdem errorem committit, quem jam notavimus hoc lib. ad c. 39. § 4. Ceterum Jac. Gronov. Respons. ad Cavillat. Fabretti observat, in cod. Flor. legi *seriebant;* unde conjicit scribendum esse *sarciebant*. 'Sarcire' pro reparare, compensare, Livius utitur IX. 23. 'Damna vestra, milites, omnium circa, qui defecerunt, populorum præda sarcientur.' Omnes tamen reliqui codd. constanter τὸ *servabant*

tuentur. Quare potius scribam Ms. Florent. aberrantem *servabant*, quam *sarciebant*, dare voluisse arbitror. Ita 'servare ordinem' est XXVI. 51. 'Hunc ordinem laboris quietisque, quoad Karthagine morati sunt, servarunt.'

Quum consul Romanus prius, quam totis viribus fulta constaret hostium acies] *Cum*, pro *quum*, plerumque in Mss. exaratur. Hinc proclive fuit illud in *tum* mutare: quod factum in Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. Hav. et Port. a m. pr. Vide ad Epit. lib. XLVIII. in fine, et mox ad § 11. Deinde alio ordine *fulta totis viribus* Port. Insuper *staret hostium acies* Gaertn. a m. pr. Ita X. 27. 'Quum instructæ acies starent.' Verum nullus præterea codex ita præfert, et in ipso illo eadem manus mox *constaret* emendavit. *Contrastaret hostium acies* Flor. quemadmodum 'contra consistere' Cæsar Bell. Gall. II. 17. 'Futurum, ut reliquæ contra consistere non auderent:' et 'contra intueri' supra I. 16. 'Petens precibus, ut contra intueri fas esset:' ubi vide quæ notantur. Quamvis autem id admodum blandiatur, tamen nec vulgatum, quod in reliquis omnibus codd. superest, damnare audeo. Infra VI. 29. 'Postquam nullo loco constabat acies.' VII. 10. 'Ubi constitere inter duas acies.'

§ 10 *Adortus nec omnes dum eductos*] Vet. lib. *necdum omnes eductos*. Sigon. *Needum omnes eductos* etiam Voss. 1. Leid. 2. Harl. 2. Lipsiens. Gaertn. et Hav. Quod Gebhardus etiam in Pal. 2. inventum damnavit supra hoc cap. § 3. Omnes etiam reliqui, inter quos optimi commatis Mss. receptum ordinem servant. Male ergo edd. Ascensii τὸ *nec* expunxerunt; ita tamen, ut, quæ a. 1513. et triennio post prodiere, in margine tamen exhibeant.

Nec qui erant] Scilicet educti. Non intellexit librarius Hav. ideoque dedit *nec qui exierunt*. Idem in Pal. 2. obvium recte damnavit Gebhard. hoc cap. § 3.

Prope fluctuantem turbam trepidantium huc atque illuc, circumspectantiumque se] *Propter fluctuantem turbam* Gaertn. quomodo etiam alibi variant codd. Vide ad Epit. Liv. lib. XLIX. Deinde *huc et illuc* Hav. Mox *circumspectantium se* omissa conjunctione Voss. 1. Leid. 2. et Lipsiens.

Addito turbatis mentibus clamore atque impetu] Distinguo *addito, turbatis mentibus, cl. atque imp.* Duk. *Adito* Gaertn. De hoc errore vide ad IV. 57. § 11. Deinde *calore atque imp.* Harl. 2.

§ 11 *Deinde quum animos conlegissent*] *Tum animos* Harl. 1. Vide ad § 9. Paullo post *victis nec cessuri essent* Voss. 1. Leid. 2. et Hav. *invictis nec cessuri*, omisso etiam verbo *essent*, Gaertn. Adparet, primam literam τοῦ *cessuri* perperam in fine vocalæ præcedentis repetitam fuisse. *Victis nunc cessuri essent* Lipsiens. Sed passim *ne* et *nc* sive *nunc* confunduntur. Vide ad VI. 37. § 6. Deinde *increperent* Lipsiens. *instreperent* Gaertn. Male. Eodem modo 'crepitus' et 'strepitus' commutantur. Vide ad XXXVIII. 17. § 4.

CAP. LXI. § 1 *Romanos meminisse jubebat, illo die . . . Romana*] Prima vox non est in Lipsiens. Deinde *meminisse jubet* idem Lipsiens. et Harl. 2. *Tum illa die* Port. Denique vox *Romana* apud Hearnium deficit in Oxon. L. 1.

Sibimet ipsis victuros] Hanc lectionem servant omnes codd. præter Voss. 1. in quo *sibi nec ipsis* manifesta scribæ aberratione. Quare non probo conjecturam magni Gronovii, qui ad II. 19. § 5. *sibimet ipsos victuros* malebat. Vide quæ pluribus ad eum locum notavi.

§ 2 *Sed consule Valerio, a liberatoribus*] Rhenanus supra ad cap. præc. § 1. *sed consule M. Val.* ex volumine Ms. legebat. Et ita forte dare voluit

librarius optimi Flor. in quo ab initio scriptum erat *sed consulem Val.* Verum recte postea litera *m* in eo erasa est. Non modo enim omnes nostri prænomine carent; sed etiam Valerius hic non *Marci*, sed *Lucii* prænomen habuit, ut ibidem dictum. Præterea *ab liber.* Hav. et Lipsiens. cujus lectionis vestigia supersunt etiam in Leid. 1. et Port. in quibus *ac liber.* scriptum obfendi.

Prioribus prœliis per duces, non per milites, stetisse] *Prioribus bellis* Hav. Harl. 2. et apud Hearnium Oxoniensis B. Sæpissime hæc vocabula inter se commutantur in codd. scriptis et vetustis edd. Plurima in Livio exempla passim obcurrunt. Vide ad I. 12. § 10. II. 12. § 11. c. 19. § 10. III. 5. § 15. IV. 17. § 8. c. 29. § 3. V. 8. § 8. X. 5. § 13. XXV. 19. § 4. XXVI. 6. § 13. XXIX. 31. § 8. ad Epit. Liv. lib. XXIV. et alibi, etiam viros doctos ad Valer. Max. I. 7. § 1. Et quidem 'prœlium' ac 'bellum' apud Latinos, ut μάχη et πόλεμος apud Græcos, differunt, quemadmodum pars ac totum: uno enim bello plura prœlia committi possunt: aliquando tamen 'bellum' pro prœlio sumitur. Ita apud Flor. III. 5. § 11. 'Mox, quum Eubœa atque Bœotia præsidia regis depulisset, omnes copias uno apud Chæroneam, apud Orchomenon altero bello dissipavit.' Frontin. I. 11. ex. 2. 'Unde etiam præclara victoria, commisso statim bello, patrata est.' Lucan. IV. 43. 'vidit lapsura ruina Agmina dux, equitemque jubet succedere bello.' Silium Italic. I. 621. 'hic, Punica bella, Ægates cernas, fusaque per æquora classe, Exactam ponto Libyen testantia rostra.' Valer. Max. l. III. c. 2. ex. 19. 'Quo facto fortitudinem per totum exercitum diffudit, labentemque belli fortunam divino animi ardore restituit.' Hic tamen vulgatum præfero, tum ob reliquorum codd. id defendentium auctoritatem, tum quod 'bellum' pro prœlio vix aut quam rarissime Livii ævo in usu fuisse existimem; quæ eædem rationes inpellunt, ut omnibus superius memoratis locis, in quibus has voces commutari in membranis Livii monui, receptam lectionem veriorem esse existimem: (nam ibi quoque integriores codd. eam servant:) præsertim quum inferioribus sæculis passim 'bellum,' 'bellum publicum,' 'bellum campestre,' 'bellum campale' pro prœlio, 'bellum' etiam pro pugna singulari ac monomachia obcurrat. Vide Du Cange Gloss. Med. Latin. ea voce, et Matthæum ad Anon. Bella Campestria, qui subjungitur Anonymi Bello Covord. p. 185. Hinc verisimile fit, librarios *bellum* pro *prœlium* dantes, sui sæculi lingua abreptos fuisse, quo Latine scribentes ita loqui soliti erant. Vide etiam Oudendorp. ad Frontini II. 1. ex. 12. Novi equidem Casaub. ad Polyb. p. 148. etiam optimos linguæ Latinæ auctores 'bellum' pro prœlio usurpasse, ex duobus Livii ac totidem Jul. Cæsar. locis adstruere voluisse. Qui tamen exempla ab eo laudata (Livii loca exstant XXI. 8. et XLI. 8. Cæsaris utraque Belli Gallici I. 41.) diligentius examinat, facile deprehendet, 'bellum' ibi pro prœlio capi non posse. Livium nihilominus ita locutum esse probari posse videtur ex l. VIII. c. 10. 'Inter omnes cives sociosque præcipua laus ejus belli penes consules fuit.' Varro etiam ita loquitur de Ling. Latin. VI. p. 75. 'Rorarii dicti a rore: qui bellum committebant ante. Ideo quia ante rorat, quam pluit.' Vide Cortium ad Sall. Cat. c. 9. § 4. Sed, ut dixi, talia exempla quam rarissima obcurrunt, et nondum evincunt vera esse, quæ Keuchen. Casauboni scrinia loco laudato expilans ad Front. I. 1. ex. 8. notat, Livio, Cæsari, et ceteris Romanis vetustioribus nihil frequentius esse, quam harum vocum 'belli' et

'pugnæ' invicem positionem. Ceterum *vinceretur*, pro *vincerent*, verbis proximis perperam Gaertn. Vide ad XXXIX. 22. § 8.

§ 3 *Domi, quam foris, servitutem magis timuisse*] *Domi quam fortes* perperam Hav. a m. pr. sed nec recte *quam fortis* in eo a m. sec. emendatur: *quam foris magna virt.* Lipsiens. Paullo ante *Turpe esset*, pro *Turpe esse*, Gaertn. *Turpe est* Hav.

§ 4 *Unum Appium civem periculosæ libidinis*] Hæc verba perperam omittuntur in Harl. 1. ut enim 'uni Virginiæ' obponuntur 'omnium liberi,' ita 'uni Appio' etiam 'tot millia hostium.'

At si fortuna belli inclinet] *Ac*, pro *at*, male Harl. 2. et Port. Solent hæ voculæ passim a librariis confundi ob similitudinem literarum *c* et *t* in scriptura Longobardica. Vide ad II. 45. § 5. hoc lib. ad c. 17. § 3. ad IV. 57. § 5. VI. 15. § 11. c. 19. § 1. VII. 4. § 5. et aliis locis. Vide etiam quæ notavi ad Silii VI. 190. Præterea vox *belli* abest a Port. Cic. ad Brut. Epist. X. 'Hujus belli fortuna, ut in secundis, fluxa; ut in adversis, bona.' Verum *fortuna bellum inclinet* Lipsiens. *fortuna belli se inclinet* Leid. 2. De quo posteriori loquendi genere vide ad IV. 55. § 4. Hic tamen vulgatum non moveo. Non modo enim ab altera lectione stant reliqui codd. sed Livius etiam sæpissime 'inclinare' absolute sine casu posuit. Supra I. 27. 'Quo postquam fuga inclinavit.' II. 20. 'Tum demum inpulsi Latini, perculsaque inclinavit acies.' Infra IV. 37. 'Clamor indicium primum fuit, quo res inclinatura esset.' c. 26. 'Dubii quoque inclinant ad nomina danda.' VI. 32. 'Ut semel inclinavit pugna, jam intolerabilis Romana vis erat.' VII. 19. 'Inclinavit deinde pars major curæ in Etruscum bellum.' c. 32. 'Eo namque omnem belli molem inclinaturam censebant.' XXIII. 33. 'Postquam tertia jam pugna, tertia victoria cum Pœnis erat, ad fortunam inclinavit, legatosque ad Hannibalem misit.' XXIV. 8. 'Restat, ut pauca de eis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam.' c. 28. 'Si enim uno animo omnes vel ad Romanos vel ad Karthaginienses inclinent.' XXVIII. 25. 'Inclinavit sententia, quod tutius censebant, universos ire:' ad quem locum vide Gronovium. XXXII. 16. 'Quum et muri partem eversam operibus hostium cernerent, ad deditionem inclinarunt.' XXXVII. 43. 'Primorum fuga in castra maxime inclinavit:' et alibi sæpe. Alia verba, quibus Livius similiter absolute usus est, videri possunt ad I. 17. § 6.

Omnium liberis ab tot millibus hostium periculum fore] Duæ priores dictiones exsulant a vetustis plerisque edd. quas demum ab Aldo additas video. Easdem servant etiam omnes scripti, nisi quod minus recte *omnibus liberis* legat Hav. Sunt etiam sensui necessariæ. Quemadmodum enim, ut modo dictum est, voces 'tot millibus hostium' obponuntur præcedentibus 'unum Appium,' ita 'omnium liberis' τοῖς 'unam Virginiam.' Præterea *a tot millibus* Port. Gaertn. et fragm. Hav. Sed reliqui receptæ lectioni favent, nisi quod *ad tot millibus* habeant Leid. 1. et *ob tot millibus* Harl. 1. in quorum manifestis aberrationibus alterius tamen lectionis vestigia agnoscas. *Ab tot millium hostibus* Lipsiens. *ab tot militibus hostium* Klockian. et Voss. 2. sed librarios ita sæpe peccasse dicam ad XXIII. 41. § 10.

§ 5 *Nec Mars pater passuri sint iis auspiciis conditæ Urbi accidere*] *Mars potest* male Harl. 2. Tum *iis ausp. conditæ urbis* Voss. ambo, Leid. 1. et Harl. 1. *his ausp. condite die urbis* Gaertn. et Lipsiens. utrumque minus recte. Paullo ante etiam perperam *Nolle comminari* Voss. 2. *Nollo minari* Harl. 1. Cic. de Offic. II. 21. 'Sin qua necessitas hujus muneris alicui rei-

publicæ obvenerit; malo enim, quam nostræ, ominari.'

Sacrique montis admonebat] *Advenie-bat* Harl. 2. *admovebat* Flor. solito errore scribarum, de quo vide ad IX. 38. § 12. Mox *parata esset*, pro *parta esset*, Lipsiens. Et hæc lectionis varietas infinitis locis in Mss. obcurrit. Vide ad V. 6. § 1.

Eo imperium inlibatum referrent; ostenderentque] Gratia sit doctis de restituto hoc loco. Nam in antiquioribus libris adhuc verbi defectu hiat, *eo imp. illibatum: referrentque eandem indolem*. Andreas inverso ordine edidit, *eo imp. illibatum ostenderent, referrentque*. Gebh. Ut Gebhardi antiquiores habent, in uno tantum meorum Voss. 2. inveni. Reliqui editam lectionem servant. Præterea *imp. illibertum* Leid. 1. et Port. a m. sec. in quo altera m. repositum *illiberatum*. Sed *imp. in libertatem referrent* Harl. 1. Male. *Imperium inlibatum* est nulla clade imminutum. Infra XLII. 30. 'Si liberum inde arbitrium fortunæ esset, neutram partem volebant potentiorem altera obpressa fieri; sed, inlibatis potius viribus utriusque partis, pacem ex eo manere.'

§ 6 *Ostenderentque, eamdem indolem militibus Romanis post exactos decemviros esse, quæ ante creatos fuerit*] *Ostendentque* Lipsiens. errore librarii, qui, quum scriptum fuisset *ostend'entque*, compendiariæ scripturæ signum non animadvertit. Vide ad II. 47. § 6. *Ostenderentque eamd. in dolorem* Leid. 1. *ostenderentque in eamd. ind.* Harl. 1. *ostenderentque eamd. indocilem* Hav. Mox etiam *quæ ante exactos fuerit* Leid. 2. *quæ ante eos creatos fuerit* Harl. 1. Sed edita lectio vera est. Deinde *minutam*, pro *imminutam*, Gaertn. Sed omnes reliqui receptam lectionem tuentur.

§ 7 *Advolat inde ad equites*] *Avolat* Leid. 1. et Harl. 1. Quod non displicet. Ita ex iisdem duobus codd. quos inter optimos numero, emendandum docui l. I. c. 57. § 8. 'Citatis equis avolant Romam:' ubi genus loquendi aliis exemplis inlustrare conatus sum. At supra tamen similiter Livius locutus est II. 20. 'Tum ad equites dictator advolat.'

§ 8 *Primo concursu pedes movit hostem*] Est in Pall. 1. ac 3. *primo concursu pedes movebit:* ut ediderat quoque Andreas, quasi esset vaticinium Valerii. *Gebh.* *Movebit* etiam Neapol. Latinii, Leid. 2. Voss. 2. (in quo posteriore tamen additis notis literas *eb* delendas esse librarius indicavit,) et priscæ, quas adhibui, edd. *movet* Port. In prima Aldina *movit* inveni, quod ob reliquorum codicum auctoritatem genuinum esse puto. Præterea *primo occursu* Gaertn. Alibi etiam 'concurrere' et 'obcurrere' in Mss. commutari solent. Vide ad XXXVI. 24. § 4.

Pulsum vos inmissis equis exigite e campo] *Inmissis equis* est incitatis. Vide postea hoc lib. ad c. 70. § 9. Infra IV. 47. 'Primo statim prælio quum dictator equitatu inmisso antesignanos hostium turbasset.' Mox dicet Livius 'concitant equos, permittuntque in hostem.' Deinde *exigite a campo* Leid. 2. quod eodem modo dictum esse posset, quo 'exstare ab aqua,' 'erumpere a porta,' et similia alia, de quibus vide ad XXII. 2. § 10. Silius Ital. VIII. 482. 'Tunc quos a niveis exegit Luna metallis.' Dissensus tamen reliquorum Mss. qui in servanda lectione vulgata uno ore conspirant, efficit ne quid mutandum esse censeam. Quare neque vetustiores typis excusos hic audiendos puto, qui præpositionem omittunt. Videtur autem a litera finali vocis præced. intercepta esse. Similem ob caussam nonnumquam etiam præpositionem *a* elidi, dicemus ad V. 52. § 10. Τὸ *e* primus Aldus recte in contextum recepit. Infra IV. 15. 'Ex qua urbe reges exactos sciret.' VI. 37. 'Tum populum

3 2044 098 646 318